

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ
ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Збірник матеріалів
V Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції**

Випуск 10

Вінниця 2021

A 43

Рекомендовано до друку вченою радою факультету дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №10 від 28.04.2021 року)

Редакційна колегія:

Голок О.А.,	кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (<i>голова</i>)
Більська О.В.,	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Блашкова О. М.	кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Комарівська Н.О.,	кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Кривошея Т.М.,	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Пахальчук Н.О.,	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Присяжнюк Л.А.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Шкиринська О.В.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Технічна редакційна колегія:

Бондарчук О.О.,	старший лаборант кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (<i>голова</i>)
Карук І.В.,	асистент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Колеснік К.А.,	асистент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Мнищенко К.В.	асистент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Рецензент:

Шахов В.І., доктор педагогічних наук, професор кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

A 43 Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голок ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. – Вип. 10. – 651 с.

A 43 Actual problems of the teacher's creative person forming in the context of continuity of preschool and primary education: Collection of the International Scientific Internet Conference (Vinnytsia, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, 22-23 April 2021) / ed. O. Holiuk ; Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Faculty of Preschool and Primary education. – Vinnytsia : Ltd «Mercury-Podillia», 2021. – Issue 10. – 651p.

До збірника включені наукові статті з актуальних проблем професійно-творчої підготовки педагогів у контексті завдань реалізації наступності дошкільної та початкової освіти, що підготовлені викладачами і студентами України та зарубіжжя межах наукового співробітництва.

Матеріали збірника адресовані викладачам і студентам ЗВО II-IV рівня акредитації, педагогічним працівникам початкової школи та закладів дошкільної освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами навчання й виховання дітей.

The collection includes scientific articles on actual issues of professional and creative training of teachers in the context of the tasks of implementing the continuity of preschool and primary education, prepared by teachers and students of Ukraine and the foreign countries within the framework of scientific cooperation.

The publication is oriented on lecturers and students of universities, teachers of primary school and institutions of preschool education, and everyone who is interested in problems of education and upbringing of children.

Статті публікуються в авторській редакції.

Зміст

Розділ 1. ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ НАСТУПНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Бережок Віра. Створення інноваційного освітнього середовища як передумова реалізації цілей еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку.....	10
Замрозович-Шадрина Світлана. Проблема наступності й перспективності дошкільної та початкової освіти у фаховій підготовці творчого педагога.....	14
Кікінежді Оксана. Соціалізація дитини в гендерному вимірі: наступність дошкільної й початкової освіти.....	17
Кривошея Тетяна. Розвиток творчого потенціалу дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку у процесі формування уявлень про форму предметів.....	20
Похла Світлана. Використання інноваційних підходів до вивчення складу чисел в межах 10.....	25
Рембайло Вікторія. Формування в дітей системи знань про природу засобами авторських екологічних казок.....	29
Хом'як Анжела. Спілкування з природою як одна з умов формування морально-етичних якостей у дітей.....	33
Шмаль Діана. Творча діяльність педагога в контексті реалізації завдань наступності й перспективності дошкільної та початкової освіти.....	36
Шульга Надія. Мнемотехніка як засіб розвитку креативного потенціалу дитини.....	40

Розділ 2. ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ТА ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ДИТИНИ

Андреева Марина. Использование метода проектов в экологическом образовании детей дошкольного возраста.....	42
Березюк Оксана, Ольхова Олена. Формування позитивної мотивації молодших школярів на уроках природознавства.....	45
Бичко Ірина. Особливості екологічного виховання старших дошкільників.....	48
Бровченко Марина. Карти К.Проппа як засіб розвитку діалогічного мовлення в дошкільників.....	50
Буковська Анна. Інноваційний підхід до формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку (на прикладі навчально-розвивальної технології «Логіки світу»).....	54
Гаврилюк Юлія. Педагогічні умови використання мультиплікаційних фільмів як засобу морального виховання дітей старшого дошкільного віку.....	57
Гармасар Елена. Развитие креативных качеств у младших школьников в основных видах художественной деятельности на уроках музыки в контексте эвристического образования.....	61
Гончарук Олена. Логіко-математична компетентність дітей старшого дошкільного віку як педагогічна проблема.....	64
Дем'янівська Людмила. Запрошення до діяльності в Реджіо-підході: провокації.....	68
Домбі Аліса Фаїне, Реґо Ганна, Домбі Марія Адрієн. Альтернативні освітні програми в дошкільній освіті угорщини.....	72
Жучкова Анастасія. Народна казка як засіб розвитку творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку.....	76
Ільїних Юлія. Українські чарівні казки як засіб розвитку мовленнєвої творчості дошкільників.....	80
Кайжун Ван, Титовець Тетяна. Обучение основам китайской живописи как средство развития творческого потенциала ребенка дошкольного возраста.....	85
Кісельова Аліна. Педагогічні умови впливу гендеру на формування образу «я» у дітей старшого дошкільного віку.....	87
Крутії Катерина, Деснова Ірина. Особливості діяльнісного підходу в дошкільній освіті: філософське підґрунтя.....	90
Кузик Мирослава. Виховання ціннісного ставлення до природи як складова еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку.....	94
Медун Лілія. Розвиток елементів критичного мислення на заняттях з розвитку мовлення в	

старшій групі ЗДО.....	98
Намик Сабина. Правственное воспитание детей в азербайджанских семьях в конце XIX века.....	102
Немировська Катерина. Мовленнєвий розвиток старших дошкільників засобами освітньої кінезіології.....	106
Омельчук Ірина. Використання мультимедійного ресурсу padlet у взаємодії вихователя закладу дошкільної освіти з батьками.....	111
Петришина Тетяна. Теоретичні засади розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку.....	114
Приймак Ярослава. Особливості використання технології Марії Монтесорі у роботі з дітьми 2-3 років життя.....	117
Ремньова Анжеліка. Педагогічні умови розвитку уяви у дітей дошкільного віку засобами образотворчої діяльності.....	121
Репінська Катерина. Конструювання з паперу і картону як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	125
Рижук Ганна. Розвиток креативного потенціалу дітей дошкільного віку з використанням ІКТ... ..	129
Слободяник Дар'я. Розвиток уяви і фантазії дітей старшого дошкільного віку за допомогою кругів Луллія.....	132
Сорочинська Оксана, Танська Валентина. Технологія геокешинг як засіб розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку.....	136
Чжи Янян. Педагогические условия овладения отцом методами взаимодействия с ребенком старшего дошкольного возраста.....	139
Шишкова Євгенія. Компетентнісний підхід як методологічна основа сучасної дошкільної освіти.....	142
Яковенко Вікторія. Заклад дошкільної освіти як первинне середовище соціалізації дитини.....	146
Яндульська Людмила. Особливості сенсорного розвитку дітей раннього віку.....	149

Розділ 3. ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЗАПОРУКА ПРОДУКТИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ СТРАТЕГІЇ УЧНІВ

Бузук Валерія. Особливості формування навичок здорового способу життя в учнів молодших класів.....	154
Вікарчук Наталія. Технологія проєктного навчання та її використання на уроках інтегрованого курсу “Я досліджую світ”.....	158
Герасимчук Анастасія. Методика формування екологічної грамотності молодшого школяра....	161
Гірчук Анна «Батьківські ринги» як форма творчої взаємодії педагога із сім'єю учнів початкової школи.....	164
Годлевська Валентина Особливості початкової освіти в Іспанії.....	167
Горковлюк Анастасія, Сметанюк Іванна. Шляхи формування екологічно-доцільної поведінки молодшого школяра у позаурочній роботі.....	170
Демень Пірошка, Рего Ганна. Організація синхронного навчання в Румунії в класах з угорською мовою викладання.....	173
Драбинюк Сніжана. Формування якостей творчої особистості учнів початкових класів в умовах Нової української школи.....	178
Дуб Ілона. Розвиток інтелектуальних умінь молодших школярів у процесі навчання.....	183
Казьмірчук Наталя, Дубина Ірина. Педагогічні умови формування творчих здібностей молодших школярів засобами музичного мистецтва.....	186
Качак Тетяна. Креативність учителя й учнів у процесі реалізації змісту й завдань літературної освіти у початковій школі.....	190
Кифоренко Катерина. Проблема розвитку аудіативних умінь молодших школярів.....	194
Коваль Альона. Теоретико-методичні основи використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та читання.....	197
Кучерявенко Марія. Створення передумов формування монологічного мовлення учнів початкової школи засобами сторітеллінгу.....	201
Лагодзінська Валентина. Творчість як важлива детермінанта забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій.....	204
Лапчук Катерина. Інформаційні ресурси організації змішаного навчання у початковій школі... ..	208

Лисько Оксана, Побережник Марія. Екологічне виховання молодших школярів: інноваційний підхід.....	212
Мельник Олександр. Розвиток предметно-методичної компетентності вчителя початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти.....	215
Морозовська Олена. Вплив булінгу в початковій школі на психологічний стан молодших школярів.....	218
Нагасвська Аліна. Особливості розвитку діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови.....	222
Науменко Вікторія. Використання колективних форм роботи на уроках у контексті ідей Нової української школи.....	225
Науменко Олена. Використання досвіду М. Монтесорі як умова формування творчих здібностей молодших школярів.....	227
Неділя Тетяна. Критичне мислення як прийом розвитку творчого потенціалу молодших школярів на уроках української мови.....	229
Олійник Леся. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ТРВЗ-педагогіки.....	232
Олійник Наталія. Особливості формування моральних цінностей молодших школярів.....	236
Остапчук Ірина. Використання усної народної творчості на уроках словесності в початковій школі.....	239
Побережна-Скульська Олена. Розвиток креативного потенціалу дітей молодшого шкільного віку у процесі проблемного навчання.....	242
Сало Вікторія. Реалізація інтегрованого підходу до вивчення математики в контексті ідей нової української школи.....	245
Станіславська Тетяна. Розвиток соціальної компетенції молодшого школяра як необхідна складова нової української школи.....	249
Субботенко Ілля. Вплив візуального світу на розвиток творчого мислення учнів в контексті емпіричної та контекстуальної аргументації.....	252
Табакар Людмила. Активізація проєктної діяльності молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.....	254
Тарасюк Анна. Організація уроків математики у початковій школі: креативний аспект.....	257
Тимощук Сніжана. Психолого-педагогічні передумови формування творчих здібностей молодших школярів.....	260
Трач Тетяна. Виховання ціннісного ставлення дітей початкових класів до родини.....	264
Хутченко Діана. Нові підходи до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів.....	267
Черненко Тетяна. Розвиток логіко-математичних здібностей молодших школярів з використанням логічних завдань.....	270
Шаравара Вероніка. Сучасний стан і проблеми економічної освіти молодших школярів.....	273

Розділ 4. СУЧАСНІ АКЦЕНТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Березовська Людмила, Богуш Алла. Технології формування особистості творчого педагога в сучасних закладах вищої освіти.....	275
Більська Ольга, Новік Олена. Спілкування без насилля як творчий процес взаємодії викладача та студента.....	278
Біляковська Ольга. До питання формування творчої особистості майбутнього вчителя початкової школи.....	282
Близнюк Тетяна. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкової школи в умовах змішаного навчання: простір можливостей.....	284
Будник Олена. Креативне освітнє середовище як важлива умова професійного розвитку майбутнього педагога.....	287
Волошина Олена. Позааудиторна робота з іноземної мови як засіб формування творчої особистості майбутніх педагогів.....	291
Горожанкіна Оксана, Чжецін Ван. Форми і методи підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до музично-просвітницької діяльності.....	294
Король Юлія. Особливості використання ТРР-технології в умовах змішаного навчання під час проведення пробних уроків англійської мови у початковій школі студентами педагогічного	

коледжу.....	297
Ліпкевич Ольга. Розвиток творчих педагогічних здібностей майбутніх педагогів в умовах змішаного навчання.....	300
Максимова Олена. Педагогічні технології розвитку творчих здібностей майбутніх вихователів у сучасному освітньому процесі.....	303
Огієнко Дана. Дизайн-освіта у структурі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.....	307
Почтарук Ганна. Інноваційні виклики у підготовці майбутнього вихователя ЗДО.....	310
Руденко Юлія. Психолого-педагогічний супровід формування професійно- методичної спрямованості майбутніх вихователів ЗДО під час дистанційного та змішаного навчання у викладанні фахових дисциплін.....	312
Ситнік Юлія. Підготовка майбутніх вихователів до реалізації індивідуального підходу в роботі з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзивної освіти.....	314
Староста Володимир. Оцінка педагогами власного рівня допитливості, творчого інтересу та прагнення до творчих досягнень.....	316
Сун Цзыхань, Митрош Ольга. Становление системы подготовки педагогических кадров для дошкольного образования в Китае.....	320
Ткаченко Ольга. Педагогічна творчість вчителя-вихователя в реалізації ідей педагогіки партнерства.....	324
Хлія Анна. Актуальні питання формування креативності педагога інтегровані з Європейських освітніх практик.....	327
Шикиринська Олександра. Технологія WEB-QUEST у формуванні професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО.....	330
Шкабаріна Маггарита, Маргітич Наталія. Активні методи навчання як засіб розвитку творчих здібностей майбутнього вихователя у системі дистанційної освіти.....	333
Яниогло Марія. Межкультурная компетентность студентов как педагогический феномен.....	336
Ярема Олена. Роль педагогічної практики в розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя англійської мови в початковій школі.....	341
Dennis Irene, März Lana, Bilka Olha. Resonant MRC co-creation of time and meaning of European informal pedagogy.....	344

Розділ 5. СТВОРЕННЯ КРЕАТИВНОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Басюк Анастасія. Гра як засіб покращення взаємодії вчителя та учнів потачкової школи.....	347
Біленька Анастасія, Галагоц Ольга. Використання рухливих ігор з оздоровчою метою дітей дошкільного віку.....	350
Бобик Софія. Гра з LEGO як засіб формування креативності молодших школярів.....	354
Бондарь Наталія. Гра як провідна діяльність пізнавальної активності старших дошкільників під час вивчення англійської мови.....	359
Гагаріна Наталія. STREAM-проект «дивовижний світ мистецтва» як шлях розвитку креативного мислення у дошкільників.....	361
Голда Жанна. Психолого-педагогічні особливості ігрової діяльності молодших школярів.....	365
Д'яченко Ірина. Ігрові прийоми як засіб розвитку логічного мислення першокласників на уроках математики.....	367
Іщик Аліна. Формування математичної компетентності учнів початкової школи шляхом розв'язання творчих завдань.....	371
Костик Любов, Беспалько Ганна. Педагогічні умови формування креативності у дошкільників.....	375
Костюк Оксана. Розвивальні ігри як засіб формування логіко-математичної компетентності старших дошкільників.....	379
Марна Анастасія. Особливості спілкування старших дошкільників під час ігрової діяльності.....	383
Пасішнюк Юліана. Рухливі ігри у фізкультурно-оздоровчій роботі з дітьми старшого дошкільного віку.....	386
Патинська Вікторія. Динамічні іграшки Віктора Кайє у практиці роботи закладу дошкільної освіти.....	390

Попович Оксана. Модель проектування сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку.....	394
Приходько Яна. Формування текстотворчих умінь молодших школярів в ігровій діяльності.....	398
Римар Тетяна. Психолого-педагогічні засади розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами LEGO-технологій.....	401
Сайнецька Тетяна. Сюжетно-рольова гра, як можливість креативного потенціалу дитини.....	405
Стратій Наталя. Роль сім'ї у підготовці дитини до школи.....	409
Сяофан Ли, Поздеева Тат'яна. Формування представлень о культурі здоров'я у дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності.....	412
Ткачук Марина. Використання ігрових завдань у розвитку креативного мислення молодших школярів.....	414
Федорова Марія. Підходи до розвитку ігрової діяльності у дошкільному віці.....	418
Шкута Ольга, Проценко Оксана. Організація виховних творчих ігор з дітьми молодшого шкільного віку у родині.....	421
Халілова Айтадж. Роль гри в вихованні дітей.....	425
Łożyńska Diana. Rozwój dziecka w wieku przedszkolnym w trakcie zabawy.....	428

Розділ 6. ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ

Андросова Наталя. Розвиток комунікативних навичок та емоційного інтелекту дітей засобами театрального мистецтва.....	430
Барановська Ірина, Мозгальова Наталія. Основні принципи педагогіки театру.....	434
Береженна Ліна. Формування культурно-гігієнічних навичок у дітей старшого дошкільного віку через організацію театралізованої діяльності.....	437
Бондар Юлія. Розвиток творчої обдарованості молодших школярів засобами інтерактивної гри з елементами театралізації.....	439
Борова Валентина. Театралізована діяльність як засіб виховання soft skills у процесі коригування звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку.....	443
Бурлака Руслана. Соціально-комунікативний потенціал театралізованої діяльності у вихованні молодших школярів.....	446
Васютіна Тетяна, Чижевська Юлія. Формування «м'яких» навичок (soft skills) у дітей 6-7 років засобом театралізованих вправ.....	449
Волошенко Ольга. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів засобами театралізації... ..	451
Воронюк Анжела. Розвиток soft skills в молодших школярів у процесі діяльнісного підходу до ознайомлення з геометричним матеріалом засобами театралізації.....	454
Герасименко Ірина. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності молодших школярів у процесі театралізованої діяльності.....	457
Грищенко Марина. Організація позакласної виховної роботи мистецького спрямування з шестирічними першокласниками.....	460
Гурин Римма. Театралізована гра як засіб розвитку soft skills дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти України.....	463
Демченко Олена. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі.....	466
Державець Тетяна. Використання театрального мистецтва у соціально-виховній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	472
Дзюбенко Анастасія, Поворознюк Сніжана. Розвиток soft skills на уроках математики засобами проблемного навчання.....	476
Жовнич Олеся, Стахова Інна. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст.....	479
Золотаренко Тетяна. Розвиток soft skills здобувачів освіти молодшого шкільного віку методом інсценізації в умовах віддаленого навчання.....	483
Іщенко Катерина. Розвиток творчої обдарованості дітей засобами театралізованої діяльності... ..	486
Казьмірчук Наталя. Методичні аспекти підготовки вчителів до театралізованої діяльності зі школярами.....	491
Казьмірчук Наталя, Василенко Олена. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності.....	497

Кириленко Альона. Роль театральної діяльності у формуванні soft skills молодшого школяра...	500
Ковалько Інна, Житкевич Інна. Використання колективних творчих справ у розвитку soft skills молодших школярів.....	503
Ковальчук Анастасія. Збагачення лексичного словника молодших школярів на уроках української мови засобами театрально-ігрової діяльності.....	506
Комарівська Надія, Ярушняк Анастасія. Формування емоційної сфери молодших школярів засобами театралізації.....	509
Комарчук Анастасія. Розвиток soft skills молодших школярів у процесі використання театральних ігор.....	512
Левчук Дар'я. Музично-театралізована діяльність як засіб розвитку soft skills молодших школярів.....	515
Лілік Ольга. Мовленнєвий розвиток учнів на уроках української літератури засобами театрального мистецтва.....	518
Лунгол Юлія. Розвиток soft skills в учнів у процесі позакласної навчальної та ігрової діяльності з літературного читання в початковій школі.....	522
Лулар Анастасія. Вплив театралізованої діяльності на розвиток словесної творчості дітей дошкільного віку.....	525
Маринчук Валентина. Активізація читацької діяльності молодших школярів засобами театралізації.....	528
Матохнюк Юлія. Театральна діяльність як засіб розвитку дітей з проявами художньої обдарованості.....	531
Мельник Юлія. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання засобами театральної діяльності.....	535
Мілянська Альона. Розвиток патріотичних почуттів молодших школярів засобами театрального мистецтва.....	538
Нікітіна Ірина. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів засобами театралізації.....	541
Орловська Ольга. Театральний гурток у системі творчо орієнтованої позакласної роботи.....	544
Павлюк Мирослава. Розвиток лідерських якостей дітей дошкільного віку в іграх-театралізаціях.....	549
Пікуль Наталія. Роль театралізованої діяльності в моральному вихованні учнів початкової школи.....	554
Погребенюк Оксана. Театралізована діяльність як засіб адаптації дошкільників.....	557
Прибора Тетяна, Радул Ольга. Театральна діяльність як засіб розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.....	561
Радчук Богдан, Радчук Ольга. Використання театральних технологій в освітньому середовищі початкової школи.....	564
Сінчук Марина. Моральне виховання молодших школярів засобами лялькового театру.....	567
Солодка Вікторія, Граб Оксана. Використання ІКТ в процесі ознайомлення молодших школярів з різними видами театру.....	570
Стороженко Марина. Розвиток у молодших школярів креативності як «м'якої навички» у процесі проведення квестів з елементами театралізації.....	574
Стрілковська Світлана. Використання театралізації на уроках мовного циклу в початковій школі.....	579
Фомін Катерина. Мистецтво спілкування як засіб розвитку soft skills майбутніх педагогів: кращі європейські практики.....	582
Шикирінська Оксана. Педагогічний потенціал театралізованої діяльності дошкільників.....	586
Шиманська Ганна, Бідочко Марія. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів засобами театрального мистецтва (досвід України та країн ЄС).....	590
Шимонович Валентина. Адаптація першокласників до умов шкільного навчання у театрально-ігровій діяльності.....	594
Шолудько Крістіна. Розвиток soft skills через театралізовану діяльність у дітей дошкільного віку.....	599
Шпеко Анна, Лимар Юлія. Розвиток соціальних навичок молодших школярів шляхом залучення до театральної діяльності.....	602
Щерба Віолетта. Методичні особливості проведення театралізованих свят у позакласній роботі з молодшими школярами.....	606

Янчук Віра. Творчий розвиток дітей молодшого шкільного віку в умовах групи продовженого дня.....	610
Sydoriv Sergiy. Developing soft skills while organizing inclusive learning environment by art and music lessons.....	613

Розділ 7. СТВОРЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Артюхова Олена. Дослідницька діяльність як ефективний засіб розвитку творчої самореалізації дошкільників в інклюзивному просторі ЗДО.....	617
Блашкова Олена. Психолого-педагогічний та логопедичний супровід дітей з порушеннями мовлення, як один з аспектів реалізації завдань наступності та перспективності дошкільної освіти.....	622
Зайнулліна Альона. Прийоми арт-терапії, як можливість ефективного впливу на мовленнєві порушення дітей.....	625
Майданюк Олена. Логопедичне намисто як зондозамінник у роботі логопеда	628
Мельник Наталя. Аналіз чинників, які зумовлюють розлад дефіциту уваги та гіперактивності в дошкільників.....	631
Сергієнко Лариса. Реалізація творчого підходу до організації сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.....	634
Ситнікова Лариса. Здоров'язберігаючі технології на занятті з логоритміки з дітьми дошкільного віку.....	637
Сохацька Іванна. Використання голосових вправ, артикуляційної та дихальної гімнастики на заняттях у ЗДО.....	640
Усата Любов. Теоретичний аналіз закономірностей розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.....	644
Kovács Krisztina, Reho Hanna. Creating a developmental environment of children with intellectual disabilities in early childhood education.....	648

Розділ 1. Творча діяльність педагога в контексті реалізації завдань наступності й перспективності дошкільної та початкової освіти

СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ ЕКОЛОГО-ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Віра Березжок, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Л.А. Присяжнюк, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THE CREATION OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A PREREQUISITE FOR THE FULFILMENT OF THE AIMS OF ECOLOGICAL AND NATURE EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

Vira Berezhok, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті здійснено теоретичний аналіз наукових досліджень, що стосуються проблеми створення інноваційного освітнього середовища як передумови реалізації цілей еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку. З'ясовано основні тенденції в сучасній еколого-природничій освіті дошкільників та напрями освітньої діяльності у цьому контексті. Визначено місце інноваційних педагогічних технологій у створенні інноваційного еколого-освітнього середовища.*

***Ключові слова:** середовище, інноваційне освітнє середовище, еколого-природнича освіта дошкільників, інноваційні педагогічні технології.*

***Abstract.** The present article reveals the theoretical analysis of the scientific researches which deal with the issue of the creation of innovative educational environment as a prerequisite for the fulfillment of the aims of ecological and nature education of the children of preschool age. The main tendencies of the current ecological and nature education of preschoolers and the ways of educational activity in the given context are determined. The place of the innovative pedagogical technologies in the creation of innovative ecological and nature environment is defined.*

***Key words:** environment, innovative education environment, ecological and nature education of preschooler, innovative pedagogical technologies.*

Впродовж останнього десятиріччя в розвитку системи освіти України відбуваються суттєві зміни, спрямовані на оптимізацію та вдосконалення процесу навчання і виховання. У Законі «Про освіту» та в інших нормативно-концептуальних документах серйозна увага приділяється питанням дошкільної освіти. В умовах соціально-економічних перетворень, реорганізації всіх ступенів освіти особливо гостро стоїть проблема організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (ЗДО). Спілкування з природою відіграє у вихованні дошкільника першорядне значення. Відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти до кінця дошкільного періоду у дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи. Екологічна освіта, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, повинна спрямовуватись на формування екологічної культури як складової системи національного і громадянського виховання всіх верств населення України. За умови активного формування екологічної культури й накопичення систематичних знань у галузі екологічного виховання у сім'ї та закладі дошкільної освіти в особистості з дитинства розвивається свідоме й бережливе ставлення до природи.

Розгляду питання дослідження присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців: Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Зайцева, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій та ін., в яких науковці наполягають на екологізації змісту

природничої освіти дошкільників й освітнього процесу в цілому, розробляють нетривіальні, інноваційні підходи до еколого-природничої освіти дошкільників. Науковий інтерес становлять також праці учених, які стосуються розробки її методичного забезпечення (Т. Бабюк, Н. Глухова, Н. Горобаха, І. Корякіна, В. Маршицька, Т. Науменко, Л. Присяжнюк, М. Роганова, О. Соцька, Д. Струннікова, І. Трубник та ін.). Таким чином, означена для дослідження проблема певною мірою презентована в науково-методичній літературі. Однак слід зазначити, що інноваційні технології еколого-природничої освіти тільки починають впроваджуватися в освітній процес і не набули ще широко поширення.

Дослідники зазначають, що сучасна екологічна освіта має бути спрямована в майбутнє, спиратися на ідеї гармонічного співіснування природи та людини, стійкого розвитку біосфери, сприяти подоланню наявних у суспільстві стереотипів шляхом формування духовної, моральної, екологічно освіченої особистості та створення умов для її розвитку і, зрештою, стати чинником соціальної стабільності суспільства [1, с. 54].

Нині здійснюється перегляд традиційних підходів до еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку, відбувається становлення нових стратегій, концепцій у дошкільній освіті, які б змогли реалізувати запити сучасного суспільства на гармонізацію стосунків людини і природи. Законодавчими та нормативними документами закладаються основні орієнтири у роботі закладів дошкільної освіти – забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе, формування механізмів соціальної адаптації та творчого втілення в умовах життя [1, с.5]. У цьому контексті актуалізується проблема розробки й упровадження інноваційних технологій еколого-природничої освіти у практику роботи дитячих садків, створення в ЗДО сучасного інноваційного освітнього середовища. Аналізуючи поняття «середовище», зазначимо, що цей термін активно використовується у працях сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців, проте, однозначності в його трактуванні не спостерігається. У сучасній українській мові поняття «середовище» тлумачиться як 1) речовина, тіла, що заповнюють який-небудь простір і мають певні властивості; сфера існування; 2) сукупність природних умов, у яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму; 3) соціально-побутові умови життя людини; оточення; 4) сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів та ін. [3, с. 1116]. Теоретичний аналіз досліджень з даної проблеми доводить, що більшість науковців *освітнє середовище* розуміють як багаторівневу систему умов для поетапного всебічного розвитку та соціального зростання дитини; комплекс ресурсів – матеріально-технічних, програмно-методичних, особистісних, технологічних, що забезпечують освітній процес в ЗДО. Створення сучасного універсального освітнього середовища (доступного, безпечного, розвивального) пов'язують також із ефективним використанням потенціалу різних моделей організації дизайну освітнього простору із застосуванням сучасних технологій, що відповідають особливостям розвитку дітей дошкільного віку, а також створюють передумови забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою [4, с. 7].

Для того, аби дослідити характер і суть сучасної еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку, розглянемо базове поняття дослідження «*екологічна освіта дітей дошкільного віку*». У наукових джерелах воно тлумачиться як свідомо та доцільно спланована систематична та поетапна діяльність педагога з дітьми задля реалізації завдань екологічної освіти за умови їх активної участі в різних видах діяльності [9, с. 9-10]. На думку З. Плохій, *екологічна освіта* – це процес, який поєднує екологічне навчання, екологічне виховання, екологічний розвиток. Дослідниця зауважує, що вона не повинна обмежуватись природознавчими та природоохоронними аспектами, а мати широкий екологічний зміст, який формує екологічну свідомість – здатність усвідомлювати взаємозв'язки у природних середовищах існування, прогнозувати наслідки їх порушення, прагнути діяти екологічно доцільно [8]. Як стверджують дослідники, нині між метою та завданнями екологічної освіти та виховання дошкільників та їх змістом існує певне протиріччя. Воно виявляється передусім у доборі змісту та методик його засвоєння. Суть протиріччя полягає у наступному: мета і

завдання екологічного виховання базуються на новій екологічній парадигмі (біо(еко)центризмі), а добір змісту і методик нерідко здійснюється на основі старої парадигми – антропоцентричної [1, с. 23]. Науковці стверджують, що для того, аби протиріч не виникало, потрібно змінити стару систему еколого-природничої освіти на нову – інноваційну, тобто здійснити відхід від традиціоналізму: природа не повинна розглядатись за допомогою стереотипів, які сформувались протягом років, а бути унікальним джерелом неповторності, краси та здоров'я. На переконання дослідників, стратегічною метою еколого-природничої освіти має стати екологічне мислення, основу якого складають наукові знання, екологічна культура й етика. Проблема екологічної свідомості має ототожнитися зі світовими життєвими цінностями [1, с. 54].

Отже, важливим етапом у розвитку еколого-природничої освіти дошкільників є перехід до інноваційності, яка спрямовує педагогів на: формування активної особистості, здатної до природоохоронної діяльності; розвиток особистості, яка може взаємодіяти із природою, та її багатствами, боротись з екологічними проблемами; соціалізацію особистості, яка здатна визнавати і шанувати дари рідної Землі. Необхідними передумовами нової системи освіти, крім екологічних, природних, є соціальні, економічні, культурні, психологічні та психофізіологічні передумови. Розглянемо їх. *Соціальні передумови* – це виховання людини, здатної жити в соціальних умовах, які постійно змінюються, здатної адекватно сприймати навколишній світ, як цілісний комплекс. *Економічні передумови* – це виникнення нового типу виробничих відносин і нової групи виробництва. *Культурні передумови* – важливість екологічної системи освіти у відтворенні й розвитку культурної спадщини цивілізації. *Психологічні передумови* полягають у формуванні цілісної людської свідомості й багатовимірності мислення. *Психофізіологічними передумовами* нової системи екологічної освіти є необхідність розвитку сприйняття й переробки інформації [1, с. 54-55]. На думку Н.Лисенко, екологія може бути актуальним фактором міжкультурного та міжнародного інтегрування, забезпечення миру і доброзичливих відносин між різними країнами на основі спільного визнання й додержання прав природи [5, с. 11]. З вище зазначеного стає зрозумілим, що еколого-природнича освіта зазнає нині істотних змін. Одним із важливих чинників її поступу є інноваційність, яка полягає у застосуванні нестандартних підходів до ознайомлення дошкільників з природою з метою формування в них основ екологічної свідомості, здатності до взаємодії з природою на засадах доброчесності і поваги.

Інноваційні процеси у дошкільній освіті вимагають створення інноваційного освітнього середовища. Інноваційність еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти реалізується засобами педагогічних технологій. *Педагогічну технологію* учені тлумачать як сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і поєднання форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вважають їх організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу [4]. Педагоги доводять, що інноваційні технології сприяють ефективному формуванню в кожній дитині системи загальнолюдських цінностей та загальноприйнятих норм поведінки; розвитку здатності цінувати природне довкілля; усвідомленню особистої відповідальності за природу, розвитку здатності визнавати і поважати дари рідної Землі, формуванню навичок користування природними матеріалами, вихованню толерантності, співчуття, доброзичливості та піклування, почуття солідарності й рівності, формуванню вміння робити вільний та незалежний вибір, що ґрунтується на власних судженнях та аналізі дійсності, розумінні норм і прав поведінки [4, с. 27-29].

Дослідниця проблем екологічного виховання дітей дошкільного віку Г.Беленька пропонує поділяти усі технології, які використовуються в освітньому процесі закладу дошкільної освіти щодо формування природничо-екологічної компетентності дошкільників, на традиційні та нетрадиційні (інноваційні). *Традиційні технології*, на думку вченої, реалізують зміст екологічної освіти, послуговуючись класичними формами, методами та прийомами роботи (н-д, спостереження, розповіді, бесіди, використання художньої

літератури тощо), вони роблять акцент на формуванні в дитини усвідомлено-відповідального ставлення до природи. *Інноваційні ж технології* репрезентовані сучасними методами та прийомами (Г.Беленька, Н.Лисенко, С.Ніколаєва, З.Плохій та ін.), ґрунтуються на інтеграції чуттєвого та інтелектуального пізнання. Вони спрямовані на реалізацію сучасних напрямів освітньої діяльності (Л.Присяжнюк), окреслених в нових нормативних освітніх документах та наукових дослідженнях, як-от: формування у дітей емоційно-чуттєвої та ціннісно-орієнтованої основи пізнання природи; засвоєння еколого-природничих знань та первинних умінь застосовувати їх у процесі розв'язання практико орієнтованих завдань; набуття досвіду еколого-доцільної діяльності у природі.

Серед інноваційних технологій важливе місце відведено *авторським технологіям* екологічної освіти, які ґрунтуються на домінуванні у системі роботи певного засобу формування екологічної культури дошкільників. Дослідники зазначають, що ефективність та доцільність використання цих технологій залежить від їх належного теоретичного обґрунтування, практичної апробації та експериментальної перевірки [10]. Застосування в еколого-природничій освіті інноваційних технологій, на переконання дослідників, повинно здійснюватися в контексті системного підходу, який допомагає детально ознайомитись із процесом розвитку явищ з позиції єдиного цілого, а не окремих компонентів. Системність у використанні педагогічних технологій еколого-природничої освіти дошкільників забезпечується послідовною реалізацією вище зазначених напрямів. Вони дозволяють вирішувати завдання екологічного виховання послідовно, цілеспрямовано, урахувати найсуттєвіші ознаки формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку.

Таким чином, вище зазначене дозволяє зробити висновок, що створення інноваційного середовища в закладі дошкільної освіти є необхідною умовою ефективною реалізації цілей еколого-природничої освіти дошкільників. Передусім воно забезпечується впровадженням в освітній процес інноваційних еколого-спрямованих освітніх технологій, які дозволяють сформувати у дитини не лише систему природничих знань та вмінь, а й закладають основи ціннісного ставлення до природи, виводять освітній процес на рівень діяльнісної взаємодії дітей з природним довкіллям на засадах гуманності та доброчесності.

Список використаних джерел:

1. Методика ознайомлення дітей з природою : хрестоматія / укладач Н. М. Горобаха. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 432 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція 2021 р.). – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshki_lnoyi%20osvity.pdf
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
4. Беленька Г. В. Дошкільнятам про світ природи : діти п'ятого року життя / Ганна Беленька, Олена Половіна. – Київ : Генеза, 2016. – 96 с. – (Настільна книжка вихователя).
5. Крутій К.Л. «Халабудна педагогіка», або чи потрібен дитині особистий простір? / Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка. – 2020. – №6 (98). Червень. – С.12-20.
6. Крутій К.Л. Створюємо освітній простір, дружній до дитини / Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Осінь-арабеска / К. Л. Крутій, Т.І.Грицишина, І. Б. Стеценко. — Запоріжжя : ТОВ “ЛІПС” ЛТД, 2018. С.6-26.
7. Лисенко Н. В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи : навчально-методичний посібник / Н. В. Лисенко. – К. : Слово, 2015. – 352 с.
8. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч.-метод. посіб. до Базової прог. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі» / З. П. Плохій. – К. : Світич, 2010. – 144 с.
9. Присяжнюк Л. А. Еколого-природнича освіта дошкільників у поліфонії інноваційних підходів / Л. А. Присяжнюк // Палітра педагога. – 2017. – № 6. – С. 3-8. 7.
10. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій; автор. колектив: Грицишина Т. І., Голук О. А., Деснова І. С., Зданевич Л. І., Каплуновська О. М., Карук І. А., Кривошея Т.М, Крутій К. Л., Патрикеева О. А., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стахова І. А., Стеценко І. Б., Черноморець В. В., Шикиринська О. А. – Запоріжжя : ТОВ “ЛІПС” ЛТД, 2020. – 148 с.

**ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ І ПЕРСПЕКТИВНОСТІ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ТВОРЧОГО
ПЕДАГОГА**

*Світлана Замрозович-Шадріна, кандидат педагогічних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)*

**THE PROBLEM OF FOLLOW-UP AND PROSPECTIVITY PRESCHOOL AND
PRIMARY EDUCATION IN PROFESSIONAL TRAINING OF A CREATIVE TEACHER**

*Svetlana Zamrozevuch-Shadrina, candidate of pedagogical sciences, associate professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)*

***Анотація.** У статті автор висвітлює актуальні проблеми наступності та перспективності у підготовці творчого педагога до роботи з дітьми в нових умовах.*

***Ключові слова:** творча активність, наступність, перспективність, дошкільна та початкової освіта.*

***Abstract.** In the article the author highlights the current problems of continuity and prospects in preparing a creative teacher to work with children in new conditions.*

***Key words:** creative activity, continuity, perspective, preschool and primary education.*

В основі концептуальних ідей і позитивних зрушень в сучасній системі фахової педагогічної підготовки є формування готовності майбутнього фахівця до творчого розв'язання нестандартних завдань, ефективне вирішення яких залежить від аналітичних навичок для раціонального вибору дієвих шляхів подолання протиріч. Шестирічні діти, які йдуть до школи, змінюють власну соціальну позицію і тому питання готовності дитини до наступних змін стає однією із провідних напрямків роботи з дітьми в дошкільних навчальних закладах і початковій школі. Саме на цьому етапі перед педагогами дошкільної та початкової ланки постає проблема наступності і перспективності. Вирішення цієї проблеми особливо актуальне в процесі фахової підготовки майбутніх вихователів і вчителів початкових класів. Тому останніми роками особливу увагу приділяють вивченню умов і факторів, які сприяють розвитку їх творчого потенціалу.

Проблему підготовки майбутніх вчителів початкових класів і вихователів дошкільних навчальних закладів, їх готовності до професійно-педагогічної діяльності піднімала у своїх працях ціла низка відомих учених, зокрема, шляхів і засобів становлення педагогічної майстерності (І. Багаєва, Є. Барбін, Г. Беленька, Н. Гузій, І. Зязюн, В. Кан-Калик, Н. Кічук, Л. Кондратова, О. Мороз та ін.); закономірностей формування професійно важливих рис особистості педагога та супровідних ефективного здійсненню професійної діяльності його психічних властивостей і стану (І. Безуглов, Н. Дідусь, Т. Казимірска, Ю. Кулюткін, З. Курлянд, Р. Хмельюк, В. Юрченко та ін.); природи і сутності професійної діяльності педагога (А. Богуш, Ф. Гоноболін, Е. Карпова, Л. Спірін, Г. Сухобська та ін.); структури й змісту її окремих компонентів (В. Бондар, Л. Ващенко, Г. Засобіна, Н. Кузьміна, А. Ліненко, Г. Нагорна, В. Сластьонін та ін.); рівнів та форм її існування (М. Левіна, І. Лернер, В. Паламарчук, Ю. Постолик, Л. Таланова та ін.). Багато науковців вважає, що засвоєння майбутніми педагогами теоретичних знань передбачає їх включення в процес активного творення інформації (І. Бех, В. Бондар, Л. Долинська, Н. Пов'якель, Т. Поніманська, В. Семиченко, О. Скрипченко, Н. Чепелева та ін.).

Науковці підкреслюють, що найбільш суттєвою ознакою педагогічної діяльності є саме творчість (О. Абдулліна, С. Золотухіна, А. Кузьміна, А. Леонт'єв, В. Лозова, О. Савченко, В. Сластьон та ін.). Наукові дослідження проблеми професійної підготовки педагогів акцентують увагу на необхідності підвищення практичної підготовки студентів – майбутніх учителів загальноосвітньої школи, вихователів дошкільних навчальних закладів. Значну роль у практичній підготовці відіграє формування професійних знань і вмінь через систему вправ

і завдань творчого характеру. Враховуючи це, доцільним, на нашу думку, є розробка відповідної системи творчих завдань, конструювання моделі «Я-концепція», діагностика особистісно-професійних якостей, моделювання уроку як структурного компоненту педагогічного процесу, моделювання заняття в різних групах дошкільного навчального закладу, розробка алгоритму підготовки виховного заходу, написання плану-конспекту бесіди з батьками учнів або вихованців тощо. Не слід забувати роботу студентів із першоджерелами, анотація та рецензування психолого-педагогічних статей та літератури, в якій розвивається сутність педагогічного процесу тощо.

Слід пам'ятати про запровадження в процес професійної підготовки нетрадиційних форм навчання, які сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів; розвиток їх творчої активності, ініціативи, творчого потенціалу; формування у майбутніх спеціалістів установки на творчий пошук, професійну майстерність [3; 5].

Для підвищення творчої активності, інтересу студентів до педагогічних дисциплін та активізації їхнього мислення доцільно аналізувати приклади з досвіду роботи педагогів, розгортати дискусії, вислуховувати різні точки зору, зачитувати уривки з книг, статей, ілюструвати лекційний виклад прикладами з практики, описами конкретних педагогічних ситуацій, а також прийом вибору правильної відповіді з кількох запропонованих. Вибір правильної відповіді доцільно поєднувати з її аналізом, співставленням, що сприяє осмисленню отриманої інформації, активізації уваги на лекціях, семінарах. Для підвищення активності студентів на практичних заняттях з педагогіки варто показати творчий характер педагогічної діяльності та навчити знаходити вихід з конкретних педагогічних ситуацій, а також запропонувати їм проаналізувати й оцінити різні практичні ситуації, ставити певні логічні завдання. Щоб знайти правильний розв'язок завдання та залучити до активної роботи якомога більшу кількість студентів доцільно проаналізувати, зіставити різні відповіді.

Під час проведення практичних і семінарських занять з педагогіки можна залучати студентів до розв'язання проблемних завдань, які допоможуть уточнити суттєві поняття, ознаки, розкрити зв'язки між однорідними поняттями; вирішувати проблемні завдання, які вимагають від майбутнього вчителя і вихователя не лише практичних знань, а й прийняття правильних педагогічних рішень, критичного аналізу помилок, які допущені в певній педагогічній ситуації. Для прояву творчої активності майбутнім фахівцям дошкільної та початкової освіти необхідно усвідомлено засвоювати систему знань, умінь, навичок і організувати процес навчання, так, щоб викликати потребу їх творчо застосувати [1; 4].

Певною імітацією процесів вироблення і прийняття рішень, які існують у реальній діяльності освітньо-виховного закладу є розв'язання педагогічних завдань. У студентів під час розв'язання педагогічних завдань розвиваються уява, вміння логічно мислити, передбачати, формується здатність до винахідництва. В ході розв'язування та розробки педагогічних ситуацій розвивається творче, аналітичне мислення, вміння долати конфліктні ситуації [2; 3; 5]. Різноманітні та непередбачувані педагогічні ситуації вимагають від вихователів і вчителів самостійного вміння переосмислювати теоретичні знання, уміння переводити їх у практичні дії, знаходити найраціональніші способи розв'язання педагогічних завдань. Тому необхідною умовою формування професіоналізму, компетентності, загальної та педагогічної культури сьогоденних студентів, а завтрашніх висококваліфікованих спеціалістів, є органічне поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців.

Важливою, на наш погляд, є фахова підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів початкових класів до роботи в нових умовах. Необхідно внести зміни у програми з педагогіки дошкільної і початкової школи, у фахові методики навчання і виховання дітей у даних ланках освіти для забезпечення наступності та перспективності. Тому таким важливим є введення спецкурсів на педагогічних факультетах «Забезпечення наступності та перспективності у навчанні і вихованні дітей і учнів дошкільної і початкової освіти», об'єднання секцій вихователів і вчителів 1-х класів, проведення педагогічних нарад, де піднімали б дані проблеми, проведення викладачами вузів

післядипломної перепідготовки вчителів початкових класів і вихователів за розробленим спецкурсом.

Отже, студенти повинні розуміти взаємозв'язки та взаємозалежності всіх складових цієї системи, вимоги об'єктивних закономірностей, протиріч у педагогічному процесі, а також розв'язувати проблеми, які з'являються під час занять з дітьми. Це сприятиме та допомагатиме майбутнім фахівцям творчо підходити до своєї професійної діяльності у навчанні, вихованні, особистісному розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, а також усвідомлювати своє місце в навчально-виховній роботі з дітьми.

Список використаних джерел:

1. Беленька Г.В. Нові часи й нові діти: сподівання людства / Г.В. Беленька // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання і виховання: збірник наукових праць. Вип.2. – Київ: НПУ, 2005. – С. 25 – 30.
2. Вашуленко О. Питання наступності в педагогічній теорії / О. Вашуленко // Педагогіка і психологія. – 2005. – №4. – С. 49–59.
3. Воронова Є.М. Формування професійної культури фахівця / Є.М. Воронова // Спеціаліст в системі багатоступеневої освіти: призначення, реалії та перспективи розвитку: науково-методичний семінар. – Київ, 1997. – С. 34–45.
4. Калмикова Л.О. Сучасні проблеми наступності й перспективності та шляхи вираження / Л.О. Калмикова // Дитинство: наступність і перспективність. – Переяслав-Хмельницький, 2000. – С. 22–35.
5. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О. Хомич. – Київ: Магістр, 1998. – 200 с.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ У ГЕНДЕРНОМУ ВИМІРІ: НАСТУПНІСТЬ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

*Оксана Кікінежді, докторка психологічних наук, професорка,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка(Україна)*

SOCIALIZATION OF THE CHILD IN THE GENDER DIMENSION: THE CONTINUITY OF PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

*Oksana Kikinezhdi, doctor of Psychology, Professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. Стаття присвячена проблемі гендерної соціалізації дитини. Розкрито роль принципу наступності між дошкільною та початковою освітою як засадничого у створенні егалітарно-освітнього середовища в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа».

Ключові слова: гендерна соціалізація, наступність, дошкільна та початкова освіта, егалітарно-освітнє середовище.

Abstract. The article deals with the problem of gender socialization of the child. The role of the principle of continuity between preschool and primary education as a fundamental one in the creation of an egalitarian and educational environment in the context of the implementation of the Concept «New Ukrainian School» is revealed.

Key words: gender socialization, continuity, preschool and primary education, egalitarian and educational environment.

Метою національної освіти проголошено пріоритет особистісної орієнтації на розвиток дитини як суб'єкта власного життя, компетентної, креативної, самодостатньої особистості (Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепція Нової української школи, Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (2020), Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021»). Це передбачає пошук ефективних шляхів створення егалітарно-освітнього середовища, в умовах якого соціалізується дитина, забезпечується повноцінний розвиток особистості, «майбутня життєва траєкторія людини» (В. Кремень).

Учені, обґрунтовуючи стратегії реформування підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах Нової української школи, вказують на засадничу роль принципу наступності, оскільки вихователю та першому вчителю належить бути організаторами творчо-розвивального середовища для відкриття унікального «Я» кожної дитини, виховання «рідномовного обов'язку» (І. Огієнко), дружності, патріотизму, толерантності тощо [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Розглядаючи наступність як багатовимірне педагогічне явище, вчені наголошують на його різноаспектності, а саме: на закономірності психічного і фізичного розвитку дитини; умові реалізації безперервної освіти; принципу навчання та виховання; складника теоретичних засад педагогічних систем та концептуального підходу до вирішення освітньо-виховних завдань тощо (І. Бех, А. Богущ, Н. Гавриш, О. Голюк, О. Кізь, Я. Кодлюк, О. Кононко, В. Котирло, Р. Павелків, Т. Піроженко, О. Проскура, О. Савченко, В. Чайка, О. Янкович та ін.).

На етапі дошкільної та початкової ланок освіти наступність повинна забезпечити плавний, природний перехід дитини від позиції дошкільника до позиції молодшого школяра. Як писала свого часу Софія Русова, Несторка української педагогічної літератури, саме «нова школа кладе за головну мету збудити, дати виявитися самостійним творчим здібностям дитини» [6, с. 54], бо сьогодні школа – це, перш за все, школа самореалізації та самоактуалізації особистості.

Важливим завданням постає формування у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку системи загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) [4, с. 19]. Як зазначає директор Інституту педагогіки НАПН України І. Бех, «мета розвивального виховання полягає у створенні зовнішніх і внутрішніх умов для побудови індивідуальної траєкторії ціннісно-сислового самовизначення особистості, яке виступає орієнтовною основою її свідомої поведінки у природному і соціокультурному світі» [1, с. 9].

В умовах Нової української школи актуалізується проблема гендерної соціалізації дітей, бо дівчатка і хлопчики як у дитячому садку, так і в початковій школі в процесі спільної гри, учбової та колективної діяльності, вчать дружити, цінувати і поважати одне одного на засадах рівноправ'я та партнерства, бути чуйними та толерантними у взаєминах. Тому реалізація виховного потенціалу гуманістичної спадщини видатних педагогів, прогресивних традицій етнопедагогіки на засадах наступності, яка забезпечує взаємозв'язок елементів минулого, теперішнього і майбутнього, сприяє пошуку ефективних шляхів створення егалітарно-освітнього середовища, безпечного та дружнього до дівчаток та хлопчиків в закладах дошкільної та початкової освіти.

У творчій спадщині Софії Русової, яка присвятила своє життя творенню національної дошкільної системи виховання і освіти, знаходимо актуальні в умовах сьогодення настанови щодо формування зростаючої особистості у взаємозв'язку гендерного та національного виховання: «...Індивідуалістична педагогіка має на увазі не лише індивідуальний склад дитини, але і усе те, що в неї природно вкладено і з боку оточення; вона поважає національні і соціальні умови, в яких виростає дитина, і ще зміцнює їх впливи. Національне виховання є певним ґрунтом в справі зміцнення моральних сил дитини і оновлення, відродження душі народу. ... виробляє у людини не подвійну хистку моральність, а міцну, цільну особу»; і далі «...щоб виховати гармонійну людину...:1) виховання має бути індивідуальне, пристосоване до природи дитини; 2) національне; 3) мусить відповідати соціально-культурним вимогам часу; 4) бути вільним, незалежним від... урядових вимог, на ґрунті громадської організації» [6, с. 43–44].

В унісон сучасному гендерному дискурсу про виховання егалітарної особистості у дошкільному віці звучать настановлення Софії Русової: «метою виховання має бути - вільне виявлення дитячої енергії і цікавості,.. виховати дітей здорових, жвавих, веселих, здатних до праці, лагідних і добрих товаришів»; «Треба пам'ятати, що кожна дитяча установа має насамперед бути для дітей хатою радості, де діти могли б вчитися без примусу, гратися, перебувати в оточенні щирої приязні, задовольняючи свої дитячі, такі своєрідні інтереси й потреби. ... Цю веселість має підтримувати педагог своїм особистим настроєм та своїм поведінням... він мусить приймати щиру участь як у іграх, так і в усіх заняттях» [7, с. 73–82].

Гуманістичні настановлення Василя Сухомлинського щодо формування дитячих уявлень про жіночність, чоловічність, Культ Матері, побудову освітнього процесу на засадах рівності, егалітарності, подолання педагогами статевих стереотипів теж випередили час і є найважливішими у гендерному вихованні молодших школярів: «Великою помилкою вихователів є прагнення посадити з дівчатками жвавих, неспокійних, іноді забіякуватих хлопчиків з дисциплінарною метою. У багатьох випадках це пригнічує дівчаток, а іноді стає причиною їхньої замкнутості, відчуження. Вихователь повинен бути в таких питаннях винятково чуйним і тактовним. Неприпустимо пояснювати ті чи інші позитивні чи негативні риси дитини приналежністю до тієї чи іншої статі, тим більше протиставляти дівчат хлопцям або навпаки. Завдяки дружбі з дівчатками в хлопчиків розвиваються такі риси характеру, як душевна м'якість, яскравіша емоційна насиченість думок і водночас емоційна стриманість» [8, с. 350].

Видатний педагог сформулював практичні рекомендації щодо розв'язання проблеми гендерної соціалізації, надзвичайно важливих для змісту егалітарного виховання, яке базується на неупередженому ставленні до особи, її пошануванні незалежно від статевої належності: «Як вогню бійтеся, щоб дівчатка відчували: ми – слабші, наша доля – підкорятися. Хлопчиків саме й надихає те, що поруч з ними – дівчатка. Заплакати від того, що важко, саме тому й соромно, що поруч – дівчинка. Але все-таки її місце у військовій грі особливе. Найважчу роботу виконують чоловіки. Та тільки чоловік виявить слабкість – жінка відразу замінить його, покаже, на що вона здатна»; «Щоб уміти по-справжньому, по-чоловічому любити, треба бути людиною сильної волі. Це, звичайно, потрібно однаковою мірою й дівчинці, й хлопчикові...» [8, с. 561-563]. Чи не співзвучні ці слова педагога сучасній тезі гендерної педагогіки: «Дівчатка і хлопчики мають багато подібного і небагато відмінного?», «Різні, проте рівні?»

У Павлівській школі В. Сухомлинський зумів створити дружний дитячий колектив, у якому діти турбувались один про одного, відвідували хворих, допомагали невстигаючим учням, бо, на його думку, «дитячий колектив тільки тоді стає силою, що виховує, коли він підвищує кожен людину, затверджує у кожній почуття власної гідності, поваги до себе» [8, с. 245].

Динамічність та діалектичність педагогічної система Великого Добротворця полягає у напрямку від незвичайної «школи під блакитним небом», школи природи і почуттєвого, емоційно-конкретного сприйняття світу до школи як соціального інституту...» [9, с. 89]. Перевіркою ефективності виховання і важливою життєвою школою виступає сьогодення.

Все означене вище є суголосним міркуванням вчених про те, що гендерне виховання дошкільнят та молодших школярів має здійснюватись цілеспрямовано в більш ширшому контексті громадянського зростання особистості, бо це сприятиме утвердженню цінностей української національної ідеї, зокрема таких її складників, як державність, демократія, добробут, працелюбність і відповідальність та ідеї рівноправності статей як запоруки демократичних змін в суспільстві та умови життєздійснення підростаючої особистості [3, с. 135–172].

«Гендерна матриця» української педагогічної думки та прогресивні етнотрадиції на засадах наступності дошкільної та початкової освіти є значним підґрунтям для сучасних стандартів рівноцінності статей, розширення егалітарного світогляду батьків та педагогів, створення дружнього та безпечного для дівчаток і хлопчиків освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання / І. Д. Бех // Інноватика у вихованні. – 2015. – Випуск 1. – С. 7–13.
2. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О. А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Віктовська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 275–279.
3. Кікінежді О. М., Говорун Т. В., Шутьга І. М. Гендерне виховання дошкільнят: навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2015. – 192 с.
4. Кравець В. П., Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна соціалізація молодших школярів: навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 192 с.
5. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
6. Підготовка майбутніх фахівців початкової та дошкільної освіти: стратегії реформування: колективна монографія / за ред. В. М. Чайки, О. І. Янкович. – Тернопіль: Осадца Ю. В., 2019. – 232 с.
7. Русова С. Вибрані педагогічні твори. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
8. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. – К. : Либідь, 1997. – Кн. 2. – 318 с.
9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 томах. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.
10. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 томах. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – 670 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ФОРМУ ПРЕДМЕТІВ

Тетяна Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL AGE IN THE PROCESS OF FORMATION OF IDEAS ABOUT THE FORM OF OBJECTS

Tetiana Kryvosheya, PhD in Pedagogy, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynski State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті наголошується на важливості формування у дітей уявлень про геометричні фігури як еталони форми. Розкрито етапи ознайомлення з новою геометричною фігурою. Наведено приклади різних видів завдань з формування уявлень про форму предметів, які розвивають у старших дошкільників і молодших школярів творчі здібності.

Ключові слова: форма предметів, геометричні фігури, розвиток творчого потенціал, діти старшого дошкільного віку, молодші школярі.

Abstract. The article emphasizes the importance of forming in children ideas about geometric shapes as standards of form. The stages of acquaintance with a new geometric figure are revealed. Examples of different types of tasks for the formation of ideas about the shape of objects that develop creative abilities in older preschoolers and younger students are given.

Key words: shape of objects, geometric figures, development of creative potential, children of senior preschool age, junior schoolchildren.

У Новому Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.) серед наскрізних умінь, які входять до складу ключових компетентностей і дошкільної, і початкової освіти (висловлювати на обґрунтовувати власну думку, критично мислити, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати у колективі, керувати емоціями) особливе місце відводиться умінню проявляти творчість та ініціативність [1].

У сучасних освітніх програмах дошкільників особливе місце відводиться розвитку творчих здібностей дітей, формуванню у них художньо-естетичного світобачення, креативного мислення й самостійності та самовираження у втіленні задуму, активного пошуку шляхів його реалізації. Це не випадково, адже здібність до творчості проявляється вже у дошкільному віці. Дитячу творчість науковці (Н. Ветлугіна, Л. Виготський, В. Давидова, В. Кудрявцев, О. Кульчицька, М. Поддьяков) трактують як створення дитиною суб'єктивно нового (значущого для неї) продукту – малюнка, конструкції, гри, оповідання; виготовлення невідомих раніше деталей, що по-новому характеризують створений дітьми образ; різних варіантів зображень, ситуацій, рухів тощо. Як зазначає І. Біла, дитяча творчість проходить певні стадії формування та розвитку: від наслідування та копіювання готового способу дій до творчого наслідування з елементами новизни, самодіяльності; від репродуктивної творчості за поданою раніше схемою, ідеєю до справжньої творчості, створення нового [2, с.12-13].

Здатність до творчості не є вродженою – вона виникає в результаті тривалого розвитку особистості. Так, серед інтелектуальних факторів, які впливають на процес творчості можна виділити: розвиток пізнавальних процесів, різних видів мислення, розвиток розумових сил особистості та ін. До естетичних факторів відносять специфічні узагальнені способи опанування дійсності: емоційну сприйнятливість, естетичне бачення, образне мислення, творчу уяву тощо.

Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку відбувається у процесі різних видів діяльності, у тому числі і під час навчання. Зупинимось детальніше на проблемі розвитку творчого потенціалу дітей у процесі формування уявлень про геометричні фігури та форми предметів. Проблема ознайомлення дітей з формою предметів завжди була в центрі уваги педагогів минулого (Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ф. Фребель, М. Монтессорі) й сьогодення (О. Брежнева, Л. Зайцева, М. Машовець, І. Стеценко та ін.). Форма – це основна властивість предмета, яка сприймається зорово та допомагає відрізнити один предмет від іншого. Вихідним змістом для даного поняття є реальні предмети навколишнього середовища.

Аналіз освітніх програм для дітей старшого дошкільного віку показав, що на кінець навчання у закладі дошкільної освіти у дитина 6-річного віку повинна мати уявлення про такі геометричні фігури: квадрат, трикутник, чотирикутник, ромб, п'ятикутник, круг, кулю, кубик, цеглинку; знати основні елементи цих фігур (кількість сторін, кутів, вершин); розрізняти й називати геометричні фігури; групувати фігури за різними ознаками (об'ємні; площинні; фігури, які мають кути й округлі); порівнювати предмети за формою, виявляти залежність форми від інших властивостей і ознак; знати особливості геометричних фігур як еталонів при визначенні форми предметів; володіти різними способами порівняння предметів за формою, знаходячи загальне й відмінне тощо [4].

У Типовій освітній програмі для 1 класу НУШ (під керівництвом О. Савченко) зазначено, що змістова лінія «Геометричні фігури» математичної освітньої галузі націлена на розвиток в учнів просторових уявлень; формування здатності розрізняти геометричні фігури за їх істотними ознаками; формування практичних умінь будувати, креслити, моделювати й конструювати геометричні фігури від руки та за допомогою простих креслярських інструментів [10, с.33]. Учні знайомляться з новими геометричними фігурами: точкою, прямою, променем, відрізком, ламаною, циліндром, конусом, пірамідою; продовжують вчитися розпізнавати геометричні фігури за їхніми істотними ознаками, співвідносити реальні об'єкти з моделями та зображеннями геометричних фігур; моделюють геометричні фігури; вимірюють довжину відрізка; креслять відрізки заданої довжини [10, с.34].

При ознайомленні дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку з формою предметів, геометричними фігурами необхідно поєднувати різні методи і прийоми навчання, а також доцільно, на наш погляд, дотримуватися певної етапності:

1. Демонстрація геометричної фігури (в «чистому» вигляді) та її назва.
2. Обстеження геометричної фігури шляхом конкретних практичних дій.
3. Показ ще декількох таких самих геометричних фігур, але різних за кольором і величиною. Порівняння геометричних фігур. Зосередження уваги дітей на незалежності форми від величини й кольору фігури.
4. Порівняння геометричних фігур з предметами, близькими за формою; знаходження серед навколишніх предметів таких, які близькі за формою з цією фігурою.
5. Порівняння предметів за формою, між собою, користуючись геометричною фігурою як еталоном.
6. Порівняння відомих геометричних фігур, визначення спільних якостей і розходжень (овал і круг, квадрат і прямокутник і т.д.).
7. Закріплення властивостей геометричних фігур за допомогою вимірювання, ліплення, малювання, викладання, побудови, оживлення геометричних фігур та ін. [3]

Серед дидактичних завдань, які ставляться перед вихователями ЗДО і учителями початкових класів, щодо формування у дітей уявлень про форму предметів виділяють навчання умінню відтворювати й трансформувати фігури (малювати, ліпити з пластиліну і солоного тіста, креслити, складати, штрихувати, поділяти на дві-чотири частини та ін.). У дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку формується здатність переносити здобуті знання в незнайому для них раніше ситуацію, використовувати ці знання в самостійній діяльності [4]. Знання про геометричні фігури широко використовуються, уточнюються, закріплюються на заняттях з образотворчої діяльності та конструювання. Для

того, щоб навчити дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку творчо конструювати з геометричних фігур, необхідно здійснювати підготовку до такого виду роботи, зокрема залучати дітей до аналізу складених форм. Під час виконання такого виду завдань увага акцентується на схожості окремих частин об'єктів на певні геометричні фігури. Таке завдання допомагає дітям під іншим (математичним) кутом зору подивитись на знайомі предмети навколишнього середовища, об'єкти живої і неживої природи.

До завдань творчого характеру, які можна пропонувати дітям старшим дошкільникам та учням 1-го класу у процесі формування у них уявлень про форму предметів та геометричні фігури, на наш погляд, віднесемо такі:

1. Конструювання з різноманітних конструкторів, у тому числі з деталей конструктора Lego, конструювання з геометричних фігур, блоків З. Дьенеша, математичних головоломок (Піфагор, Танграм, Пентаміно, Колумбового яйця), паличок Кюізенера, двохколірних квадратів В.Воскобовича, прозорого квадрата В.Воскобовича [5-7].

Зупинимось детальніше на використанні математичних головоломок, зокрема, головоломок Танграм і Піфагор:

По-перше, дані головоломки знайомлять дітей з геометричними фігурами та їхніми властивостями, а також формують такі сенсорні еталони як колір, форма, величина, оскільки кожній з частин головоломки притаманні ці ознаки; розвивають уміння орієнтуватися у просторі, на аркуші паперу; закріплюють навички лічби та ін.

По-друге, форма (геометрична фігура) є основою всього природного і предметного світу, а тому, пізнаючи, досліджуючи об'єкти природи чи предмети навколишнього середовища, дитина в цьому практично переконається, адже буде використовувати геометричну фігуру як еталон форми, тобто буде уявно «приміряти», яка фігура лежить в основі об'єкта природи чи предмета.

По-третьє, дитина буде переконуватися в існуванні простих і складних форм, в тому, що складна форма може складатися з кількох простих, і врешті-решт, що ціле можна поділити на частини і навпаки, що з частин можна скласти ціле.

По-четверте, дитина буде мати змогу залучатися до творчої дослідницької діяльності, коли потрібно буде самостійно, без запропонованих схем, скласти той чи інший предмет, використовуючи усі деталі головоломки.

По-п'яте, робота з головоломками передбачає творчий етап, коли необхідно скласти зображення предмета за власним задумом з використанням усіх частин головоломки. Даний етап спонукає дітей під іншим, математичним кутом зору дивитись на світ речей, більш уважно придивлятися до об'єктів та предметів довкілля, визначати форму, на яку схожа кожна з частин предмета, складати зображення «в думці», а вже потім пробувати робити це за допомогою деталей головоломки [8].

2. Викладання візерунків, геометричних орнаментів за власним задумом для прикрашання іграшкових рушничків, килимків, шапочок, рукавичок та ін.

3. Складання казкових історій про пригоди геометричних фігур за аналогією пригод Трикуті, Кружка та Квадрика в країні ПлюсПлюс.

4. Придумування назви та призначення новій формі, яка створена з різних геометричних фігур (пласких та об'ємних).

5. Моделювання предметів навколишнього середовища або представників рослинного чи тваринного світу за допомогою геометричних фігур; створення тематичних композицій, наприклад, «Геометричний зоосад», «Прийшла весна», «Морська подорож», «Зимові посмішки» та ін.

6. Завдання на розрізання і складання геометричних фігур. Наприклад, Завдання «Серветка»: Білосніжка вирішила порадувати гномиків та прикрасити святковий стіл оригінальними серветками, виготовленими власноруч. Вона взяла папір квадратної форми і склала його навпіл, а потім ще раз навпіл так, щоб утворився квадрат і вирізала кілька фігур. Як будуть виглядати серветки, коли їх розгорнути? (чорними лініями позначені зроблені Білосніжкою надрізи). Намалюй або накресли результат.

7. Ілюстрування відомих казок та вигаданих дітьми розповідей за допомогою танграма (чи інших головоломок). Наприклад, персонажів з казки «Ріпка» можна представити за допомогою головоломки «Танграм» (див. рис. 1).

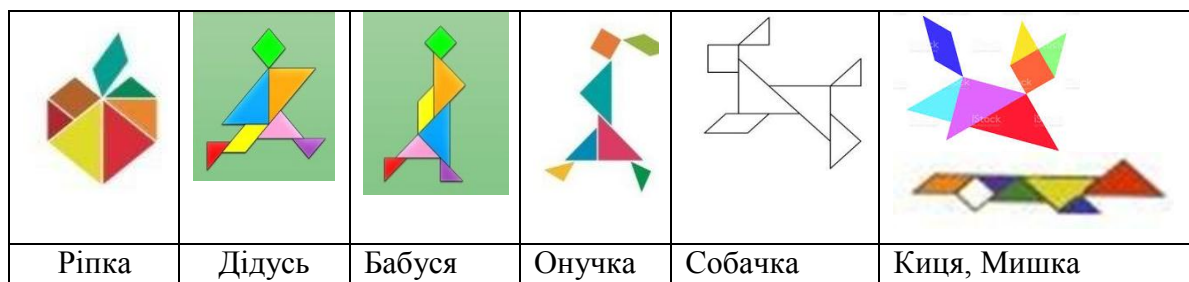

Рис. 1. Персонажі казки «Ріпка», виготовлені за допомогою головоломки «Танграм».

Завдання творчого характеру можна використовувати під час проведення занять з логіко-математичного розвитку з дітьми старшого дошкільного віку, занять з конструювання, у процесі створення освітніх ситуацій відповідно до різних режимних моментів, на уроках математики у школі I ступеня, а також під час прогулянок, екскурсій, хвилинок мислення та творчості, дослідницької діяльності тощо

Отже, використання творчих завдань у процесі формування у дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку уявлень про форму предметів і геометричні фігури забезпечує реалізацію на практиці інтегрованого, діяльнісного, компетентнісного підходу, розвиває творчі здібності дітей, викликає інтерес до вивчення математики.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція, від 12 січня 2021 р.) - Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshki_lnoyi%20osvity.pdf
2. Біла І.М. Психологія творчого конструювання в дошкільному віці: Автореферат дис. ... докт. психолог. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Київ, 2012. – 39 с.
3. В. Вишківська, О. Шикиринська. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.
4. Голюк О. А. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів / О.А. Голюк, Н.О. Пахальчук // Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries : collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. – С. 116-132.
4. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; наук. ред.: Беленька Г., Машовець М.; МОН України. - К. : Київськ. ун-т імені Б. Грінченка, 2016. – 304 с.
5. Кривошея Т. М. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / за ред. Г.С. Тарасенко; ВДПУ імені Михайла Коцюбинського.– Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С. 110-116.
6. Кривошея Т. Блоки Дьенеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів / Т.Кривошея// Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 9 – 11 квітня 2014 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко.– Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. - С. 42 – 47.
7. Кривошея Т.М. Развитие творческих способностей младших школьников в контексте взаимосвязи их умственной и эстетической деятельности (на материалах изучения математики) // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе: Сборник материалов международной научно-практической конференции, Брест, 19-20 мая 2016 г. / Брест. гос. ун-т имени А.С. Пушкина ; под. ред. И.Е. Валитовой. – Брест : БрГУ, 2016. – С. 102–106.
8. Кривошея Т. Математичні головоломки: формуємо сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну та дослідницьку компетентності дітей// Палітра педагога, 2021. – № 1. – С.3- 8.
9. Крутій К.Л., Плетеницька Л.С. Логіко-математичний розвиток дошкільників. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2001. 146 с.
10. Типова освітня програма для 1-2 класу НУШ, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>

11. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій; автор. колектив: Грицишина Т. І., Голюк О. А., Деснова І. С., Зданевич Л. І., Каплуновська О. М., Карук І. А., Кривошея Т.М, Крутій К. Л., Патрикеева О. А., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стахова І. А., Стеценко І. Б., Черноморець В. В., Шикиринська О. А. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПІС” ЛТД, 2020. 148 с.

12. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи // *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale*, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. -V.6. - P. 61-65.

13. Holiuk O. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR CREATIVITY DEVELOPMENT IN MATHEMATICALLY GIFTED ELEMENTARY STUDENTS / Oksana Holiuk, Olena Demchenko, Galina Kit, Nataliia Rodiuk // *Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II.* – 2019. – С. 580.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ СКЛАДУ ЧИСЕЛ В МЕЖАХ 10

Світлана Похла, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

USE OF INNOVATIVE APPROACHES TO THE STUDY OF NUMBER COMPOSITION WITHIN 10

Svitlana Pokhyla, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті описані інноваційні технології та засоби навчання, які сприяють ефективному вивченню дітьми старшого дошкільного віку складу чисел в межах 10: двоколірні кола, кола, що обертаються, «Будиночок числа», «Математичне доміно», технологія «Кольорових чисел» Кюізенера, дидактичний матеріал «Склад числа» М. Монтесорі, математичні ваги «Math Balance», LEGO технологія. Наведені приклади різних видів завдань, які доцільно використовувати в процесі вивчення старшими дошкільниками складу чисел..

Ключові слова: склад чисел; діти старшого дошкільного віку; інноваційні технології; формування елементарних математичних уявлень.

Abstract. The article describes innovative approaches that contribute to the effective study of the composition of numbers within 10 by children of senior preschool age: two-color circles, rotating circles, «House of numbers», «Mathematical dominoes», technology «Colour numbers» by Cuisenaire, didactic material by M. Montessori, mathematical scales «Math Balance», LEGO technology. Examples of various types of tasks are highlighted that can be relevantly used in the process of studying the composition of numbers.

Key words: composition of numbers; older preschool children; innovative approaches; formation of elementary mathematical representations.

Інтеграція національної освіти у світовий простір, модернізація дошкільної освіти, переорієнтація освітнього процесу на розвиток особистості, акцентування на ідеї гуманістичної педагогіки вимагають пошуку нових методів навчання дошкільників. З погляду сучасних підходів до дошкільної освіти одним з найважливіших завдань формування у старших дошкільників логіко-математичної компетентності було і залишається формування обчислювальної складової. Якісне засвоєння обчислювальних навичок кардинально змінює ставлення дитини до математики та її складових та виступає стартовою платформою для продовження математичної освіти в початковій та середній школі.

Особливості формування уявлень про склад чисел з двох менших та шляхи вивчення старшими дошкільниками складу чисел в межах 10 вивчали: В. Данилова, Л. Ермолаєва, Е. Тарханова. На сучасному етапі розробки методики формування елементарних математичних уявлень даним питанням займаються: О. Брежнева, Г. Гриневич, К. Щербакова. Впровадженням інноваційних технологій в освітній процес закладів дошкільної освіти займаються: О. Брежнева, Г. Гриневич, Л.Зайцева, К. Крутій, Л. Плетеницька, І. Стеценко, К. Щербакова.

Однією із ключових компетентностей у Базовому компоненті дошкільної освіти є сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька, яка визначається у здатності дошкільника використовувати сенсорну систему у процесі дослідної та логіко-математичної діяльності [1]. У структурі даної компетентності виокремлюють обчислювальну складову, яка передбачає розуміння відношення між числами і цифрами, склад числа з одиниць і двох менших (у межах 10); обізнаність зі структурою арифметичної задачі; вміння розв'язувати

задачі та приклади на додавання і віднімання в межах 10 [1, с. 9-10]. Відтак, серед усіх умінь якими повинні оволодіти дошкільники, особливе місце посідає знання складу чисел.

З метою виявлення дійсного стану засвоєння складу числа з двох менших було проведено діагностику на основі завдання «**Математичне містечко**». Експериментом було охоплено 47 дітей старшого дошкільного віку КЗ «ДНЗ №30 ВМР» (2 групи – 23 дошкільника в ЕГ і 24 дітей - в КГ).

Методика «**Математичне Містечко**» призначена для дітей віком від 5 до 6 років. Кожна дитина отримала картку із завданням, на якій зображено «будиночки числа», склад чисел 2, 3, 4, 5. (рис. 1). Дітям пропонувалось «розселити» мешканців будинків, поставивши крапки так, щоб кількість жителів на кожному поверсі відповідала номеру будинку, наприклад, будиночок № 2 має лише один поверх, на якому розташовано дві квартири, у кожній з яких живе по одному мешканцю».

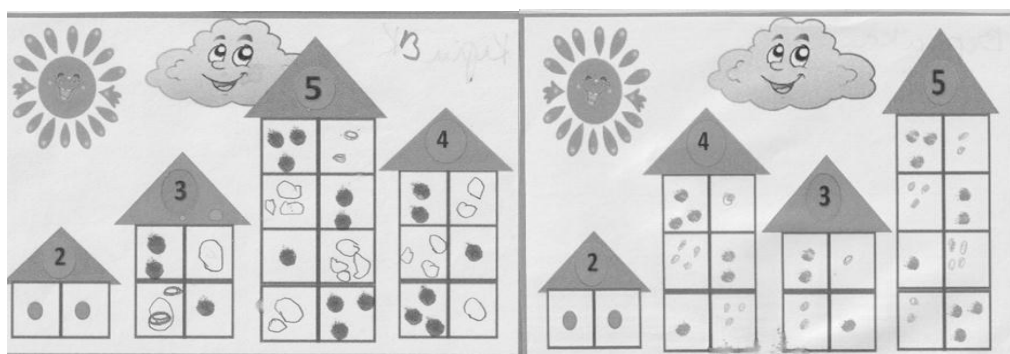
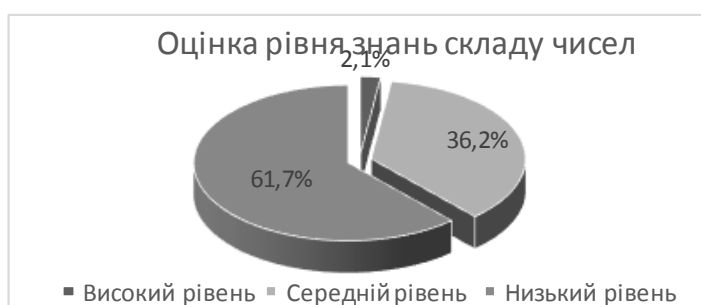

Рис. 1. Зразок виконання завдання «Математичне містечко».

При оцінці результатів даного завдання використовувались такі критерії:

- дошкільник самостійно, без утруднень виконує завдання – 2 бали;
- дошкільник виконує завдання, допускаючи 1-2 помилки, або виконує завдання з допомогою дорослого – 1 бал;
- дошкільник не справляється із поданим завданням, навмання проставляє крапки – 0 балів.

Результати даної методики наступні: високий рівень (2 бали) – 1 дитина (2,1%), середній рівень (1 бал) – 17 дітей (36, 2%), низький рівень (0 балів) – 29 дітей (61,7%). Результати подані у діаграмі на рис. 2. Труднощі у виконанні запропонованих завдань

виникли у в'язку з тим, що діти оперували числами, а не множинами. Катя Т., Максим З., Злата К. взагалі не впорались із запропонованим завданням і навмання ставили крапки. Віолета М. – відмовилась від виконання даної методики

Рис. 2. Рівні засвоєння складу чисел з двох менших за методикою «Математичне містечко».

Проведене дослідження показало, що у 97, 9% дітей характерний низький та середній рівні знання складу чисел з двох менших, а тому виникає потреба до розгортання систематичної роботи з дітьми щодо удосконалення їхніх обчислювальних навичок. З цією метою нами визначені інноваційні технології та засоби навчання, що сприяють ефективному засвоєнню складу чисел в межах 10. Зокрема, використання у процесі формування елементарних математичних уявлень двоколірних кругів, кругів, що обертаються,

«Будиночка числа», «Математичного доміно», технології «Кольорових чисел» Кюізенера, дидактичного матеріалу «Склад числа» за технологією М. Монтессорі, математичних ваг «Math Balance, LEGO технології значно покращує розуміння дітьми дошкільного віку складу чисел в межах 10 та підвищує рівень сформованості їхніх обчислювальних навичок.

Зупинимось детальніше на характеристиці деяких дидактичних засобів та інноваційних технологій у процесі ознайомлення дітей зі складом числа. Наприклад, демонструючи склад числа 3, вихователь може використовувати *двоколірні круги (з різних сторін-різний колір)*. Для цього педагог викладає на фланелеграфі три двоколірних кружечки, які перевернуті жовтим кольором догори (рис. 3.). Вихователь наголошує, що число 3 може складатися з 3 кругів жовтого кольору. Потім перевертає один круг і дошкільник бачать, що число 3 можна утворити з кругів двох кольорів. Діти називають 2 жовтих круги і один червоний. Потім вихователь повертає ще один кружечок, і т. д. Так розглядаються всі випадки складу числа 3.

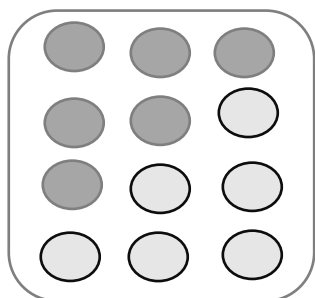

Рис. 3. Двоколірні круги для вивчення складу чисел.

Для візуалізації складу числа доцільно використовувати матеріал *М. Монтессорі «Склад числа»* (рис. 4.). У набір входить 10 скляних кульок та ящик з отвором для кульок з двома відділами у середині. Працюючи з дидактичним матеріалом «Склад числа», дитина опускає кульки в отвір, після чого відкриває ящик. Кульки випадковим чином розподіляються у відділах ящика. Дошкільник підраховує кількість кульок у кожному відділі, у результаті чого з'ясовує склад числа у межах 10 без допомоги дорослого.

Рис. 4. «Склад числа» (методика М. Монтессорі)

У процесі вивчення складу чисел в межах 10 у практичній діяльності доцільно використовувати математичні ваги «Math Balance». Для того, щоб урівноважити ваги, грузик має бути розміщений на еквівалентному цвяшку, або на двох чи більше цвяшках, які дорівнюють одному і тому ж числу, або на протилежній стороні балансиру (Рис. 5.). У такий цікавий для дітей спосіб «зважування» в процесі дослідницької діяльності діти виконують різноманітні завдання на знаходження, наприклад, усіх пар для числа, збалансовуючи протилежний грузик.

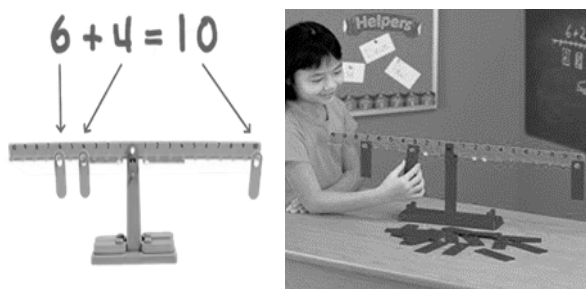

Рис. 5. Математичні ваги «Math Balance».

Ефективним завданням на закріплення складу чисел є заповнення порожніх вікон «Будиночків числа». Також для засвоєння складу чисел доцільно використовувати картки типу «Математичне доміно»: спочатку дошкільники виконують прості вправи – визначають, скільки точок праворуч, скільки ліворуч, скільки точок усього.

Для визначення динаміки сформованості знань складу чисел з двох менших нами було проведено підсумковий етап експерименту, який засвідчив позитивну динаміку в ЕГ: високий рівень знань складу чисел зріс з 2,1% до 17,4 %, середній рівень збільшився з 36,2% до 56,5 %, а низький рівень знизився з 61,7 % до 26,1 %. В свою чергу в КГ відбулися незначні зміни.

Відтак, дані проведеного дослідження дають змогу констатувати, що визначені нами інноваційні підходи до вивчення складу числа сприяють швидшому засвоєнню матеріалу дошкільниками. Саме знання складу чисел дозволить дітям усвідомити, що будь-яке число можна розкласти на два менших, а також з двох менших можна скласти нове число, що в подальшому і буде слугувати підґрунтям для засвоєння дітьми дій додавання та віднімання.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція, від 12 січня 2021 р.) - Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshki_lnoyi%20osvity.pdf
2. В. Вишківська, О. Шикиринська. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.
3. Кривошея Т. М. Підготовка майбутніх вихователів до використання технологій дошкільної освіти у процесі формування елементарних математичних уявлень // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 6-8 квітня 2016 р.) /за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 291–293.
4. Кривошея Т. М. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) /за ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С. 110-116.
5. Кривошея Т.М. Умственное развитие детей старшего дошкольного возраста в процессе формирования элементарных математических представлений в контексте современных инноваций/ // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб.материалов международной научно-практической конференции, Брест, 15 – 16 апреля 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол. Г. Н. Казаручик (отв.ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С.138 - 141.
6. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ЛОГОС» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. p. 61-65.

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СИСТЕМИ ЗНАНЬ ПРО ПРИРОДУ ЗАСОБАМИ АВТОРСЬКИХ ЕКОЛОГІЧНИХ КАЗОК

Вікторія Рембайло, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Л.А.Присяжнюк, кандидат педагогічних наук, доцент.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF CHILDREN'S SYSTEM OF KNOWLEDGE ABOUT NATURE BY MEANS OF AUTHOR'S ECOLOGICAL FAIRY TALES

Viktoriia Rembailo, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито теоретичні та практичні аспекти формування у дошкільників системи знань про природу засобами авторських екологічних казок. Закцентовано увагу на вимогах до відбору таких казок, а також на педагогічних умовах ефективної роботи з ними. Автором представлено прийоми роботи з авторською екологічною казкою.

Ключові слова: авторська екологічна казка, еколого-природнича освіта, діти дошкільного віку, формування знань про природу.

Abstract. The article reveals the theoretical and practical aspects of the formation of preschoolers' system of knowledge about nature by means of author's ecological fairy tales. Emphasis is placed on the requirements for the selection of such tales, as well as on the pedagogical conditions of effective work with them. The author presents methods of working with the author's ecological fairy tale.

Key words: author's ecological fairy tale, ecological and natural education, preschool children, formation of knowledge about nature.

Актуальність проблеми формування у дітей дошкільного віку природничих знань зумовлюється потребами нинішнього суспільства в налагодженні гармонійних взаємин людини і природи, усвідомленні природи як цінності. Згідно з новою редакцією Базового компоненту дошкільної освіти в Україні результатом еколого-природничої освіти дошкільників мають стати сформовані у них компетентності: природничо-екологічна та навички, орієнтовані на сталий розвиток [1]. Важливою компонентою компетентностей дітей у сфері еколого-природничої освіти є знання про природне довкілля та еколого доцільну діяльність людини в ньому. А відтак, дослідження аспектів, пов'язаних з формуванням у дітей системи знань про природу, є на часі.

Звернення до проблеми формування у дітей дошкільного віку природничо-екологічних знань пов'язане із пошуком дієвих інструментів, які б забезпечили високу результативність цього процесу. З огляду на вікові особливості дітей передшкільного віку існує потреба у використанні засобів, зрозумілих і звичних для дитини. Для повноцінного та комплексного формування знань у дітей про природу необхідна цікава подача складного для них матеріалу. Саме авторські екологічні казки дозволяють подати дошкільникам наукову інформацію у доступному для них форматі.

Зацікавленість проблемою використання казки в освітньому процесі спостерігається у працях багатьох психологів, серед них: Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонт'єв та ін. На особливому значенні казки наголошував у своїх творах В. Сухомлинський. У дослідженнях сучасних науковців Г. Беленької, А. Богущ, Г. Волошиної, Н. Гавриш, Н. Горопахи, Т. Науменко, З. Плохій, Л. Присяжнюк, Г. Тарасенко та ін. демонструється цінність казки як важливого засобу формування у дошкільників основ екологічної культури.

В ознайомленні дітей з природою нині спостерігається відхід від традиційних методів та форм роботи, відбувається оновлення його змісту та цілей. Ці зміни значною мірою

зумовлені упровадженням нових підходів до природничо-екологічної освіти дошкільників, які орієнтують на формування у дітей природничо-екологічної компетентності (компетентнісний підхід), посилення екологічної компоненти (екологічний підхід), інтеграцію інтелектуального і художнього пізнання природи (естетико-екологічний підхід), використання можливостей еколого-розвивального середовища (середовищний підхід), формування ціннісного ставлення дитини до природного довкілля (аксіологічний підхід) тощо.

Учені Г. Волошина, Н. Горобаха, С. Дерябо, А. Захаревич та ін. вважають, що екологічне виховання як складова екологічної освіти є новим напрямом дошкільної педагогіки, який суттєво відрізняється від традиційного ознайомлення дітей з природою. Н. Горобаха зазначає, що головним у змісті екологічної роботи є формування внутрішнього світу дитини, її ціннісних орієнтацій, в основі яких – усвідомлення своєї єдності з природою, взаємозалежності з нею [2, с. 15]. У цьому контексті казка виступає незамінним засобом впливу водночас на когнітивну й емоційну сферу дошкільника, а відтак, на переконання дослідниці, сприяє вихованню його екологічної культури [2, с. 30]. Художнє образне слово казки відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні екологічних знань дошкільника. «Слово, – писав В.Сухомлинський, – це найтонший різець, здатний торкнутися до найніжнішої рисочки людського характеру...» [9, с. 25].

Варто зауважити, що казки екологічного змісту завжди викликають у дитини неабиякий інтерес, адже для неї цікавий такий спосіб пізнання природи, який дозволяє уявляти і фантазувати. В авторській казці про довкілля науковий зміст поєднується з художнім словом, що є зрозумілим для сприйняття дітьми. Такі казки розвивають у дітей вміння бачити красу природи, а також збагачують знання дітей про навколишній світ, вчать помічати та виділяти характерні особливості та закономірності природних явищ.

Авторська наукова казка про природу містить достовірну наукову інформацію, сприйняття якої забезпечує інтелектуальне пізнання дитиною довкілля. Це може бути інформація про відліт птахів у теплі краї, запасання тваринами їжі на зиму, забруднення водою чи середовища в цілому. Водночас казки, що ґрунтуються на наукових фактах, є зрозумілими для дітей, оскільки пропонують цікаву, казкову форму подачі навчального матеріалу. Вони сприяють не лише формуванню нових знань, а й розвивають у дітей здатність міркувати, фантазувати. На цю особливість казки вказував В. Сухомлинський, називаючи її вогником, що розбурхує дитячу уяву.

Авторські екологічні казки про природу, як правило, науковці пропонують поділяти на три групи [8]. До першої групи входять казки, у яких дошкільники отримують знання про об'єкти чи явища природи. Емоційний вплив чарівного образу на дитину пробуджує позитивні емоції, що дозволяє краще засвоїти матеріал. Зокрема, ними є казки В. Арбекова «Їжак», В. Біанкі «Зозуля», Г. Беленької «Весняна казочка», П. Цвірка «Чому зозуля своїх діток не висиджує», А. М'ястківського «Зелена жабка» та ін. Їх радять застосовувати після проведення спостереження за тим чи іншим об'єктом природи. До другої групи належать казки, у яких дошкільники отримують знання одночасно про декілька об'єктів чи явищ природничого світу. До них відносять казки В. Біанкі «Пригоди Муравлика», М. Скребцової «Як чагарники з деревами посварилися», С. та Ю. Ходоси «Підземні лабіринти», Д. Чередниченко «Той, хто прийшов захищати від дощу» та ін. Застосовувати дані казки потрібно лише тоді, коли дошкільники володіють знаннями про дані об'єкти природи, але потребують закріплення та осмислення. Третю групу становлять казки, які допомагають узагальнити отримані знання про природу. Це казки таких авторів, як Ю. Дмитрієв, О. Іваненко, Н. Павлова, Г. Тютюнник, Є. Шморгун та ін.

Окремий пласт екологічних казок становлять казки Василя Олександровича Сухомлинського – віртуозного майстра казкотворення. У його творах природа оживає і постає перед дітьми у вигляді живих істот, які здатні відчувати, переживати, радіти, хвилюватися тощо. Ці твори мають не лише пізнавальну цінність, вони здатні впливати на дитину на емоційно-почуттєвому рівні, торкатися наглибших глибин її душі і тим самим здійснювати

виховний вплив, сприяти формуванню ціннісного ставлення до природи. Зокрема, це казки «Які вони бідні!», «Як визволити джмеля?», «Покинуте кошеня», «Дуб», «Ранковий вітерець», «Конвалія», «Золоті стрічки», «Соромно перед соловейком» та ін.

У процесі добору авторської екологічної казки для роботи з дітьми дослідники пропонують послуговуватися такими вимогами [6]:

1. Відомості, що подаються у казці чи іншому творі, мають бути підтвердженими та реалістичними. Це відноситься і до пізнавальних казок, і до реалістичних оповідань.
2. Зв'язки та залежності мають бути розкритими у доступній дітям формі.
3. Художні твори для дошкільників повинні бути цікавими, щоб відповідав твір їх віковим особливостям.
4. Мова художнього твору повинна бути виразною та поетичною.
5. У твору, що використовується для ознайомлення дітей з природою, має бути продемонстровано розумне, дбайливе ставлення до природи.

Більшість дослідників стверджують, що сприйняття художніх образів природи з використанням казки буде глибшим, якщо у дошкільників вже будуть попередньо сформовані конкретні уявлення про природу. Саме тому методисти рекомендують застосовувати природознавчу книгу після спостережень. У цьому випадку художня література допомагає зробити висновок з побаченого, доповнити, поглибити набуті під час спостереження знання дітей, стимулювати їх до глибшого пізнання природи.

Дослідники (Г. Беленька, Т. Науменко) зазначають, що ефективність роботи щодо формування у дітей знань про природу за допомогою авторської казки залежить від низки педагогічних умов. До них, зокрема, науковці відносять: використання казки в ході спілкування з дошкільниками в різноманітних видах діяльності в контексті вирішення завдань екологічного виховання; використання наочності в роботі з казкою; використання невеликих казок або ж уривків про живі об'єкти чи явища природи з метою позитивного відгуку на даний об'єкт; використання невеликих казок про об'єкти природи з метою закріплення або розширення знань дітей; творчий підхід у використанні знайомих казок, їх інтегрування у різноманітні види діяльності.

У процесі роботи з авторськими екологічними казками варто намагатися навчити дітей висловлювати свої думки, переконувати, розуміти процеси та явища природи, демонструвати особистісне ставлення до неї. У роботі зі старшими дошкільниками обов'язковим є залучення дітей до практичної діяльності – допомоги природі, рослинам, тваринам. Окрім слухання казок дітей залучають і до їх творення. У цьому контексті доцільним є використання таких прийомів, як перенесення героїв знайомої казки у нові обставини, зміна кінцівки казки, створення нового сюжету за мотивами різних казок (так званий «Салат казок»). Ефективними є також створення казки по колу, нової казки з персонажами прочитаної, розповідання твору від першої особи тощо. Ці прийоми роботи потребують від дітей вияву творчості, уяви, фантазії і логічного мислення [3].

Отже, аналіз джерел та спостереження за роботою вихователів доводять, що казка є незамінним засобом у роботі педагога щодо ознайомлення дітей з природою. Вона допомагає доступно і в прийнятній для дитини формі познайомити вихованців зі складними науковими поняттями, активізувати їх почуттєву сферу та викликати позитивну емоційну реакцію на об'єкти і явища природи, які в ній описуються. Окрім того казка стимулює мислення дітей, активізує їхню уяву та фантазію. У цьому полягає її неоціненне значення як педагогічного засобу.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). – Режим доступу : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20dosshki%20noyi%20osvity.pdf
2. Горопаха Н. Виховання екологічної культури дітей / Н. Горопаха. – Рівне : Волинські обереги, 2001. – 212 с.

3. Конохова Т. Авторська казка про природу / Т. Конохова // Дошкільне виховання. – 2006. – № 2. – С. 7-9.
4. Крутій К.Л. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Весна-чарівниця/ К. Л. Крутій, І. Б. Стеценко. – Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2018. – 136 с.
5. Науменко Т. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку засоби авторської казки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. – К., 2008. – 20 с. **4**
6. Приступ В. В. Методика ознайомлення дітей з природою / В. В. Приступ, Л. Ю. Штефан. – Режим доступу до ресурсу : http://krempeddoshk.at.ua/id/1/122_99s.pdf **5**
7. Присяжнюк Л. Екологічна казка у роботі зі старшими дошкільнятами / Л. Присяжнюк // Дошкільне виховання. – 2014. – № 9. – С. 20-24. **6**
- 8.** Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій.; автор. колектив: Більська О.В., Богуш А. М., Голюк О. А., Дем’яненко О. Є., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Каплуновська О. М., Кіт Г. Г., Король А.В., Крутій К. Л., Маковецька Н. В., Молнар Т. І., Пахальчук Н. О., Попович О. М., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стеценко І. Б., Федорович Л. О., Шикиринська О. А. – Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2020. – 244 с.
9. Сухомлинський В. Як виховати справжню людину // Вибрані твори : у 5 т. – Київ. : Рад. школа, 1977. – Т. 2. – 149 с. **7**

СПІЛКУВАННЯ З ПРИРОДОЮ ЯК ОДНА З УМОВ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ

Хом'як Анжела, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О. М. Блашкова, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

COMMUNICATION WITH NATURE - AS ONE OF THE CONDITIONS OF FORMATION OF MORAL AND ETHICAL QUESTIONS IN CHILDREN

Khomiak Anzhela, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто актуальність формування морально-етичних якостей дошкільника. Підкреслено на вагомості формування ціннісного ставлення до природи. Висвітлено важливість процесу формування цілісної, гармонійної особистості здобувачів дошкільної освіти в процесі безпосередньої взаємодії дитини з природою.

Ключові слова: природа, морально-етичні якості, дитина дошкільного віку, ціннісне ставлення, спілкування.

Abstract. The article considers the relevance of the formation of moral and ethical qualities of the preschooler. Emphasis is placed on the importance of forming a valued attitude to nature. The importance of the process of forming a holistic, harmonious personality of preschoolers in the process of direct interaction of the child with nature is highlighted.

Key words: nature, moral and ethical qualities, preschool child, values, communication.

Найважливішою метою сучасної вітчизняної освіти і однією з пріоритетних завдань суспільства і держави є виховання, розвиток та соціально-педагогічна підтримка формування та становлення високоморального, відповідального, творчого, ініціативного, компетентного громадянина України [1; 2; 4; 5 та ін.]. Про що зазначено у новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти. Де в освітньому напрямі «Дитина в природному доквіллі» висвітлено важливість набуття дошкільниками природничо-екологічної компетентності та навичок, орієнтованих на сталий розвиток (усвідомлення дітьми власних дій та вчинків щодо збереження природи) [1].

Оскільки, на сьогоднішній день однією, найбільш гострою є проблема дегуманізації суспільства в цілому, знецінення таких моральних цінностей, як прояв турботи один про одного та про навколишній світ. Причиною тому є – зміни, що відбуваються в соціальній, економічній і політичній сферах життя населення. Швидкі зміни сучасності вплинули на процес соціального розшарування суспільства та на зниження загальної якості життя, що викликало спалахи негативізму, агресії, жорстокості та байдужості, не лише між людьми, а й відповідного негативного ставлення людини до природи.

Відгукуючись на те, що відбувається навколо, вчені та дослідники в галузі психології та педагогіки І. Бех, Л. Виготський, А. Запорожець, Р. Жуковська, Б. Лихачов, А. Виноградова, В. Кудрявцев та інші, б'ють на сполох, відзначаючи всенаростаючу дегуманізацію суспільства в цілому, знецінення моральних норм і цінностей.

Вченими відзначається, що українське суспільство потребує відродження «здорових» - моральних, гуманних якостей людської особистості. Негативні тенденції в нашій державі деструктивно впливають на особистість дитини, що розвивається. Адже, під впливом негативних чинників у дітей формується прагматичне, антигуманне, жорстоке ставлення до навколишнього.

На думку Б. Лихачова, світогляд має формуватися на гуманістичних засадах, тільки в цьому випадку буде формуватися моральна поведінка дитини в природі [7].

Стосовно до дітей дошкільного віку одним з важливих аспектів морально-орієнтованої діяльності в природі є дбайливе ставлення до живих організмів. Як зазначають

Б. Ананьєв, С. Дерябо, И. Юсупов В. Ясвин, дбайливе ставлення дитини до природи розглядається як складна інтегративна якість, яка включає три взаємопов'язані компоненти (емоційний, когнітивний, практичний) і проявляється в емоційній, інтелектуальній і поведінковій сферах особистості [8, с. 5].

Процес формування дбайливого ставлення дитини до природи на базі інших її моральних якостей таких як, співчуття, співпереживання, наполегливість, терпіння, працьовитість, чуйність та альтруїзм.

Узагальнюючи короткі теоретичні дослідження, з приводу формування морально-етичних якостей дошкільників ми виділити основні показники, за якими можна судити про змістовну сторону готовності старших дошкільників до дбайливого ставлення до природи. До них належать інтерес та емпатія до тварин і рослин; певний рівень сформованості соціальних мотивів, екологічних і моральних уявлень, оціночних суджень; здатність до позитивних емоційних проявів при сприйнятті об'єктів живої та неживої природи; цілеспрямовані дії, спрямовані на турботу про живих істот.

Становлення готовності дитини до прояву турботи про природні об'єкти можливо завдяки змінам, що відбуваються в морально-емоційній сфері старшого дошкільника: поява безкорисливої моральної мотивації, емпатійних почуттів, потреби в емоційному переживанні досвіду взаємодії з навколишнім світом, емоційної чуйності; усвідомлення обов'язків перед іншими людьми, об'єктами природи; на їх основі розвивається рефлексія здатності розуміти і оцінювати значимість своїх моральних якостей, своїх вчинків, контролювати власні дії та поведінку однолітків.

Період дошкільного дитинства – час, коли у дитини в свідомості закладається розуміння моральних засад суспільства, відбувається формування загальнолюдських моральних норм та правил поведінки.

Раннє дитинство – це момент зародження та становлення основ усіх особистісних якостей майбутньої дорослої людини. З цього віку починається активне придбання моральних знань, початкове накопичення морально-орієнтованого досвіду, формування духовності. Від формування моральних, вольових якостей дитини залежить подальше формування цінностей, ціннісних орієнтацій, системи відносин до навколишнього, до себе та інших людей, загальної життєвої позиції, якість діяльності та взаємодії з світом.

У ранньому дитинстві закладаються основи розуміння дитиною понять добра і зла, формується реакція дитини на вчинки людей, складається початковий досвід поведінки, ставлення до Батьківщини, сім'ї, живої та неживої природи. Діти вчать проявляти повагу до дорослих, дбайливо ставитися до навколишнього, до результатів своєї праці і праці інших. Дошкільники опановують вмінням співпереживати не лише близьким людям, а й природі допомагати їм. Наявність цих якостей є фундаментом загальної духовності та ціннісних орієнтацій людини

На думку В. Сластенина, моральність – це особистісна характеристика, що об'єднує такі якості і властивості, як доброта, порядність, чесність, правдивість, справедливість, працьовитість, дисциплінованість, колективізм, що регулюють індивідуальну поведінку людини [10].

Таким чином, ми можемо зазначити, що спілкування з природою задля формування морально-етичних якостей дошкільників є важливим та цілеспрямованим процесом, який передбачає взаємодію педагога та вихованців. Така взаємодія спрямована на формування гармонійної особистості дитини, на розвиток її ціннісно-сислової сфери в процесі залучення здобувачів дошкільної освіти до корисної взаємодії з природою.

Формування морально-етичних якостей, виховання і розвиток дошкільників – тривалий процес, що вимагає всебічної, цілеспрямованої уваги, закріплення дітьми засвоєваних норм і корисних звичок поведінки в повсякденному житті.

Отже, можемо стверджувати, що спілкування з природою дітей дошкільного віку, є однією з ефективних умов формування у дітей морально-етичних якостей. Це є своєрідним стилем та платформою для усвідомленого прийняття дитиною і застосування нею в

повсякденному житті засвоєваних норм, правил, цінностей, звичок і досвіду поведінки дитини в природі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція. – С. 18– 21. – Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet/>
2. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции моральногуманистических ценностей/ О. А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н. А. Пахальчук, И. В. Карук, К. А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – 1 (8), January. – Vol.5. – С.13-17.
3. Карук І.В. Гра-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дошкільників / І.В. Карук // Інноваційна педагогіка, 2020. – Вип. 20. – С. 142-146.
4. Колесник К. Методологічні підходи до організації групової діяльності дітей / К.А. Колесник // Інноваційна педагогіка, 2020. – Вип. 20. – С. 31-34. 3
5. Король А.В. Сотрудничество педагогов с родителями в условиях инновационного образовательного пространства. Психология развития личности в современном мире : материалы XX Междунар. студ. науч.-практ. конф., г. Минск, 20 апр. 2020 г. / Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка ; редкол.: Д. Г. Дьяков (гл. ред.), Ю. А. Полещук (зам. гл. ред.) [и др.]. – Минск : БГПУ, 2020. – С. 26-29.
6. Крутій К.Л. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Осінь-арабеска / К. Л. Крутій, Т.І.Грицишина, І. Б. Стеценко. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2018. 120 с.
7. Лихачев Д. С. Экология – проблема нравственная / Д. С. Лихачев // Наше наследие. – 1991. – №1. – С. 17–23.
8. Пахальчук Н. А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А.Пахальчук // Социально- педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в оногенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
9. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій.; автор. колектив: Більська О.В., Богуш А. М., Голюк О. А., Дем'яненко О. С., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Каплуновська О. М., Кіт Г. Г., Король А.В., Крутій К. Л., Маковецька Н. В., Молнар Т. І., Пахальчук Н. О., Попович О. М., Присяжнюк Л.А., Родок Н.Ю., Стеценко І. Б., Федорович Л. О., Шикиринська О. А. – Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2020. – 244 с.
10. Слостенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. Педагогика. – Москва: Академия, 2015. 7
11. Юсупов И. М. Психология эмпатии (Теоретические и прикладные аспекты) : атореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. псих. наук. – Спб., 1995. – 34 с.
12. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. CRITERIA AND INDICATORS OF FORMATION OF HUMANISTIC AND VALUE ATTITUDE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN TOWARDS THEMSELVES //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.
13. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ НАСТУПНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Діана Шмаль, здобувач ступеня вищої освіти «молодший спеціаліст»

Науковий керівник: Р.Р. Галицька, кандидат філологічних наук, старший викладач вищої кваліфікаційної категорії

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича»(Україна)

CREATIVE ACTIVITY OF THE TEACHER IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE SUCCESSION AND PROSPECTS OF PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

Diana Shmal, junior specialist's student

Brody Pedagogical College after Markiyana Shashkevych(Ukraine)

Анотація. У статті досліджено способи творчої діяльності вчителів та вихователів з мовної галузі в контексті реалізації завдань наступності й перспективності. Розкрито проблеми реалізації завдань наступності та перспективності дошкільної та початкової освіти.

Ключові слова: творча діяльність, наступність, перспективність, дошкільна освіта, початкова освіта.

Annotation. In the article the methods of creative activity of teachers and educators are investigational from language industry in the context of realization of tasks to the following and perspective. The problems of realization of tasks to the following and perspective of preschool and primary education are exposed.

Keywords: creative activity, following, perspective, preschool education, primary education.

Об'єктивною потребою сучасної освіти, особливо в умовах реформ всіх її структур, є пошук джерел творчості для вчителів – вихователів дошкільної та початкової освіти. Демократизація суспільства і зростання національної самосвідомості в країні призвели до корінного переосмислення завдань, поставлених перед дитячим садком та школою. Саме це зумовило створення перспективи вільного та рівного доступу дітей до дошкільної освіти, яка готує до навчання у школі, сприяє формуванню перших комунікативних взаємодій з однолітками та цілісного бачення і сприйняття довкілля. Сучасні проблеми та активний розвиток суспільства зумовили розроблення Концепції «Нова українська школа» – документа, який передбачає розвиток наскрізних вмінь та навичок учнів, необхідність гуманізації освітнього процесу, забезпечення навчально-предметного середовища, особистісного підходу та збереження цінностей дитинства.

«Виховання та наставляння починаються з найперших років існування й тривають до кінця життя» (Платон). Саме цим висловом відомий давньогрецький мислитель наголосив на значимості функції неперервності в освітньому середовищі. Одним із ключових напрямків освітньої політики України проголошено «забезпечення доступності та послідовності освіти впродовж життя людини». Взаємозв'язок всіх рівнів освіти повинен бути єдиним, цілісним, постійним, пов'язаним механізмом, з дотриманням принципів наступності та перспективності.

На сучасному етапі відбувається активне реформування дошкільної та початкової освіти на засадах вище згаданих принципів. Науковці (А. Богуш, О. Савченко) та педагогіки-практики звертають увагу на неузгодженість у змісті, методах керівництва і формах організації педагогічного процесу дошкільних закладів і шкіл. Як наслідок, у першому класі не завжди реалізується набутий дітьми в дитячому садку досвід, що призводить до зниження пізнавального інтересу першокласників, ускладнює їх адаптацію до умов школи [2, с. 4]. Багато проблем виникає в послідовності реалізації методів навчання: тоді, як у початковій школі активно використовують проблемні методи навчання, в дитячому садку надають

перевагу різноманітним формам наочності та ігровим методам. Розв'язати зазначені суперечності можна за умови наступності у роботі цих освітніх ланок. Необхідність наступності в роботі пов'язаних між собою ланок навчання обґрунтована в працях Я.-А. Коменського, Й. Песталоцці, К. Ушинського, С. Русової. На початку ХХ ст. Н. Лубенець стверджував, що «починати виховання дітей зі школи – означає зводити будівлю на піску і без фундаменту» [3, с. 19]. Своєрідним уточненням цього положення є міркування Є. Тихеевої, яка вважала, що «старший ступінь дитячого садка на одну третину вже школа, а молодший ступінь школи на одну третину дитячий садок» [3, с. 21]. Визначення пріоритетних стратегій у підготовці дошкільнят до навчання, які б максимально охоплювали усі вимоги початкової школи в готовності оволодіння новою навчально-пізнавальною діяльністю, розвитком комунікативних навичок, участю в нових соціальних ролях – і є основним завданням перспективності. Отже, між дошкільним навчальним закладом та початковою школою повинен бути зв'язок форм, методів, програм виховання та навчання. Саме такий принцип роботи пришвидшить адаптаційний період дитини та стане рушійною силою для досягнення спільної мети – виховання здорового, мотивованого на успішне навчання, критично мислячого громадянина України.

В умовах розвитку Нової української школи, виділено 11 ключових компетентностей, серед яких найпершою є вільне спілкування державною мовою. Ще у дитячому садку велику увагу надають саме мовленнєвій компетентності, адже мовлення – важливий компонент будь-якої діяльності, який формує основні цінності та впливає на життя людини. Зважаючи на те, що провідною діяльністю дітей дошкільного віку є сюжетно-рольова гра, вихователь має створити сприятливі умови та використати творчий підхід, щоб закласти у вихованців міцний фундамент для подальшого розвитку мовлення.

На заняттях дошкільники отримують перший досвід спілкування з однолітками, знайомляться з мовними одиницями, вчать обговорювати проблеми та висловлювати своє ставлення до різних ситуацій, збагачують свій лексичний запас, формують правильність мовлення та звуковимову, стараються зрозуміло висловлюватися та розуміти інших. Щоб досягти основної мети – навчити дітей вільно, грамотно спілкуватися рідною мовою та опрацьовувати отриману інформацію, вихователь повинен пропонувати цікаві, пізнавальні завдання, використовуючи сучасні інтерактивні методи, засоби, принципи навчання, які згодом отримають продовження у школі. Для цілісного ознайомлення з темами та успішного розв'язання мовних завдань, слід інтегрувати матеріал з різних розділів програм.

Такий підхід допомагає і забезпечити високий рівень цікавості, активності дітей, сприяє розвитку їх пізнавальних інтересів, реалізує одразу навчальні, розвивальні, мовленнєві завдання. Творча робота вихователя полягає у правильному чергуванні ігрової та навчальної діяльності, доборі інноваційних методів формування мовленнєвої компетенції дошкільників на зміну традиційним, використанні креативних завдань та цікавого, пізнавального демонстраційного матеріалу. Розробляючи мовленнєву діяльність дітей, необхідно, насамперед, створити мовленнєво розвивальне середовище, для забезпечення сприятливої атмосфери, в якій кожна дитина матиме підтримку, право на мовленнєву активність, допущення помилки та її самостійне виправлення. У своїй творчій діяльності над розвитком дитячого мовлення вихователь може використовувати:

- сюжетно-рольові ігри, де діти, освоюючи різні професії, отримують можливість відтворити набутий досвід спілкування в магазині, на прийомі у лікаря, на вулиці, під час прогулянки чи вдома. Така активність допомагає дітям в процесі гри вчитися правильно, чітко висловлювати думки, побажання, показувати власні емоції та переживання, тим самим надаючи своєму мовленню інтонаційного забарвлення, розвивати діалогічне мовлення, уяву, мислення;

- нестандартну наочність: макети пристроїв зв'язку або передачі інформації, за допомогою яких діти матимуть змогу виступити по телевізору, планшету, комп'ютеру, розповісти про свій відпочинок на вихідних, продекламувати улюблений вірш. Можна використовувати відеокамери для ведення мініщоденника, у якому кожного дня створюється

відеозапис, де дитина розповідає, чим сьогодні буде займатися у садку, про погоду надворі, цікаву пригоду, передає вітання друзям. Така методика допомагає не тільки забезпечити мовленнєву активність, а й розвивати зв'язне монологічне мовлення, долати стрес перед камерою, дає можливість вихователям та батькам спостерігати за особистими досягненнями вихованця;

- театралізацію: участь у заздалегідь підготовленій виставі з розучуванням ролей або імпровізованому виступі у групі. Дітям дуже подобається уявляти себе героєм з мультфільму чи казки, тож можна підготувати маски мультиплікаційних/ казкових персонажів та зробити власний мультик. Захоплюючий процес створення, підготовки та проведення такої діяльності сприяє створенню високого рівня цікавості та мотивації дошкільнят, розвитку зв'язного монологічного та діалогічного мовлення;

У старшій групі дитячого садка потрібно застосовувати більше методів, прийомів навчання, які переважатимуть на уроках у першому та другому класі школи, щоб забезпечити швидку зорієнтованість майбутніх учнів у виконанні того чи іншого завдання вже на уроці. Щоб поступово ознайомити дітей із способами розв'язання проблемних ситуацій, який переважатиме у шкільному навчанні, на заняттях потрібно пропонувати роботу з такими методами, як «дерево рішень» – спільний пошук креативних ідей вирішення проблеми способом її обговорення та одночасного зображення складових дерева; «мікрофон» – усне висловлення на тему певної ситуації дотримуючись певних правил: говоримо тільки тоді, коли в руках опиниться мікрофон (привчає майбутніх молодших школярів до правильної поведінки під час спілкування, обговорення); «казкотерапія» – формує вміння слухати, аналізувати та інтерпретувати зміст казок, міфів, історій, легенд, притч, розвиває допитливість, вміння висловлюватись.

Для того, щоб повністю реалізувати наступність та перспективність дошкільної та початкової освіти, у старшій групі дошкільники знайомляться із вчителем і майбутніми однокласниками та проходять співбесіду із шкільним психологом, який визначає готовність дитини до навчання у школі. Дуже важливим є формування у дітей позитивного ставлення до школи, але ненав'язливо: підростеш – і підеш до школи, дізнаєшся багато нового, цікавого, познайомишся з новими друзями. А освітній процес у дошкільному закладі, у свою чергу, не має бути «репетицією навчання у школі», а наповнюватись органічними для дошкільного віку видами діяльності та пізнавальним змістом, що формуватиме у дітей цілісну картину світу і створюватиме сприятливі умови для визрівання психологічних новоутворень віку.

У дошкільному віці діти мають сповна пізнати радість гри, цікавої пізнавально-дослідницької діяльності, радість співпраці, співтворчості та спілкування [1, с. 14]. Першокласник, який, ще перебуваючи в звичному середовищі дитсадка, був ознайомлений з принципом роботи на уроці, грався у схожі ігри та виконував аналогічні завдання, легше, швидше та без зайвого стресу проходить адаптаційний період в новому середовищі, яке здається йому вже звичним.

У школі творчу діяльність вихователя продовжує вчитель-класовод. Згідно Концепції НУШ початкова освіта розділена на два цикли навчання: перший – адаптаційно-ігровий (1-2 класи); другий – основний (3-4 класи). Перший етап полягає у природному входженні дитини у шкільне життя, послідовна адаптація до нового середовища. Сьогодні неможливо навчати сучасних учнів лише традиційними методами, тому вчитель повинен постійно поповнювати свою методичну скарбничку новими творчими, креативними ідеями проведення уроків. Розвитку мовленнєвої компетентності, як і раніше, надається велика перевага, тож більшість уроків інтегрують з навчанням грамоти та українською мовою. Усе це відбувається з опорою на попередньо отриманий досвід учнів у звичній для них формі гри. Щоб «розбудити» процес сприймання мовного матеріалу, вчитель повинен бути креативним і цікавим для своїх вихованців, пропонувати нестандартні завдання та постійно оновлювати стиль проведення уроку.

Творча діяльність вчителя початкових класів на уроці української мови може проявлятися у підборі інтерактивних завдань на різних сучасних платформах: Kahoot,

Learning Apps, Quizlet, у методичному наповненні уроку: «Ромашка Блума», «Шість капелюхів», «Акваріум», «Броунівський рух», «Гронування», «Телефонна розмова» «Крісло автора», «Кореспондент», «Павутинка» ,вже звичний, але дієвий метод «Мозковий штурм», знайомі з дитсадку види діяльності, інтерактивні версії малюнків, коміксів, театралізація літературного твору, що забезпечують створення сприятливого мікроклімату, спонукають до творчого пошуку, вчать висловлювати власну точку зору, реалізують креативний особистісний підхід у навчально-виховному процесі.

Привертають увагу, покращують сприйняття і мотивують до навчання і проведення нестандартних уроків, що дає найбільшу можливість розвивати творчі потенціали особистості. Це – урок-подорож, урок-казка, урок-концерт, інтегровані уроки, урок-гра «Що? Де? Коли?», урок-КВК тощо.[4, с. 122] Цікавими для молодших школярів є мовні дослідження, де кожен учень може здійснити власне відкриття з рідної мови, шукаючи відповіді на питання у словниках, правилах та поясненнях вчителя. В Новій українській школі немає обмежень щодо творчого задуму вчителя та самої його реалізації, тому творча, пов'язана між собою діяльність в дошкільному закладі та школі спроможна забезпечити цілісний розвиток дитини-школяра, який будуть розвивати у середній та старшій школі.

Отже, нестандартна, креативна робота спочатку вихователя, а потім вчителя веде за собою розвиток творчого потенціалу, критичного мислення учнів, вміння фантазувати та подавати власні ідеї, вільно спілкуватись з оточуючими, оцінювати ситуації та наводити приклади з власного досвіду, бути небайдужим до змін, наводити аргументи для підтвердження власної думки.

Список використаних джерел:

1. Васянович Т.М. Наступність у роботі дошкільного закладу та школи / Т.М. Васянович // Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : збірник науково-методичних праць / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. – Житомир : Полісся, 2016. – У 3-х ч. – Ч. II. – С. 11-14.
2. Копилова О.В. Використання символів у роботі з дошкільниками / О.В. Копилова, В.М. Ткаченко. – Х.: Ранок, 2009. – 56 с.
3. Моисеев И.А. Преимущество. Дошкольное образовательное учреждение – начальная школа: Сб. метод. материалов / Моисеев И.А. – М.: Новый учебник, 2008. – 144 с.
4. Орлова О.М. Формування ключових компетентностей молодшого школяра засобами креативної діяльності / О.М. Орлова // Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : збірник науково-методичних праць / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. – Житомир : Полісся, 2016. – У 3-х ч. – Ч. II. – 120-123 с.

МНЕМОТЕХНІКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТИНИ

Надія Шульга, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.В. Кміть, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка (Україна)*

MNEMONICS AS A MEANS OF CHILD'S CREATIVE POTENTIAL DEVELOPMENT

Nadiya Shulha, master's student

T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

***Анотація.** У статті досліджено прийоми мнемотехніки, що використовуються у навчанні дітей дошкільного віку зв'язного мовлення. Визначено їх переваги для розвитку мовленнєвих умінь та креативного потенціалу дошкільників.*

***Ключові слова:** мнемотехніка, прийоми мнемотехніки, зв'язне мовлення, креативний потенціал, діти дошкільного віку.*

***Abstract.** In the article mnemonics devices used for teaching preschoolers speaking are researched. Their advantages for developing speaking skills and creative potential of preschoolers are determined.*

***Key words:** mnemonics, mnemonics devices, speaking, creative potential, preschoolers.*

Мнемотехніка – це навчальна стратегія, яка сприяє формуванню та розвитку мовленнєвих навичок і вмінь дошкільників, тобто оптимізує процеси формування мовних та мовленнєвих компетентностей. Застосування мнемотехніки поліпшує показники обсягу, точності запам'ятовування й розвиток пізнавальних процесів і підвищує тривалість зберігання та якість відтворення засвоєної інформації, а також ефективно розвиває креативність дітей.

Загальновідомо що, дошкільний вік – це період інтенсивного всебічного розвитку дитини, особливо її мовлення [1]. Мовлення дошкільників відіграє важливу роль у формуванні їх інтелекту, позитивно впливає на формування таких особистісних якостей, як-от: комунікабельність, ініціативність, креативність; допомагає дитині продукувати та виражати власні ідеї, брати участь у різних видах освітньо-виховного процесу та ігрової діяльності [2]. Прийоми мнемотехніки дають змогу педагогам активізувати процес формування мовлення в дітей дошкільного віку.

Для розвитку навичок, вмінь мовлення та креативного потенціалу дошкільнят застосовують наведені нижче прийоми мнемотехніки.

Приєм "Сюжет" використовують для формування вмінь складати речення, розповіді чи цікаві історії за картинками. Цей прийом дозволяє формувати зв'язне мовлення, асоціативне, творче й образно-логічне мислення, сприяє розвитку креативності в дітей. Прикладами вправ, побудованих на основі вказаного прийому є «Цікава розповідь», «Склади речення», «Подорож» [3, с. 27].

Приєм «Аналогія» базується на встановленні таких типів аналогії: за кольором, формою, розміром, смаком, запахом, звуком та тактильними ознаками. Зазначений прийом позитивно впливає на вирішення цілого комплексу освітніх завдань навчання та виховання: сенсорного, розумового, мовленнєвого, інтелектуального; стимулює мовленнєву активність в дітей, розвиток пам'яті, творчого мислення, уяви та тактильного досвіду дошкільників. Прикладами вправ із застосуванням названого прийому є «Намалюй та назви предмети жовтого кольору», «Солодкий – кислий», «Що в мішечку?» [3, с. 36].

Під час використання на занятті прийому «Небилиця» діти вигадують предмети, образи, події, яких насправді не може бути. Це дозволяє реалізувати навчально-ігрову діяльність спрямовану на креативне мислення, уяву, фантазію та мовлення дітей. Прикладами вправ є такі як-от: «Транспорт майбутнього», «Супермен», «Нова казка» [3, с. 95].

Приєм «Римізація» забезпечує активізацію творчого та пізнавального процесів формування мовленнєвих навичок у дітей. Він спрямований на створення асоціативних зв'язків з використанням римованих слів чи виразів. За допомогою цієї стратегії діти складають коротенькі вірші, загадки, римовані вислови. Римовання полегшує формування граматично правильного мовлення, мотивації до творчості та сприяє швидкому і міцному запам'ятовуванню. Вправи «Рима до мого імені», «Склади загадку», «Повтори» широко застосовуються на заняттях із дітьми дошкільного віку [3, с. 32].

Використання прийому «Ребус» допомагає краще засвоїти інформацію завдяки продуктивному та логічному мисленню. Це розвиває фотографічну та образну пам'ять, що важливо під час формування в дітей мовлення. За допомогою ребусів діти легко запам'ятовують складні слова чи фрази. Для ефективного формування мовлення дошкільників практикують вправи «Намалюй ребус», «Склади слово», «Яка фраза зашифрована», які позитивно впливають на розвиток креативного потенціалу дітей та дозволяють поєднувати опанування мовленнєвої діяльності з творчою [3, с. 68].

Використання описаних прийомів надає можливість вихователю відмовитися від шаблонного стереотипу процесу навчання дітей зв'язного мовлення. Вони сприяють організації навчально-ігрової діяльності спрямованої на креативне мислення, уяву, фантазію, мовлення в дошкільників. Як відомо, креативні здібності закладені і існують у кожній дитині, і завдання педагогів розвивати такі здібності, стимулювати дітей до творчості. Як показує власний педагогічний досвід, діти із задоволенням придумують цікаві фантастичні розповіді на різні теми, легко римують слова, складають коротенькі вірші, загадки, казки, легко поєднують мовленнєву діяльність з образотворчою, трудовою видами діяльності. На занятті дошкільнята можуть не лише розповісти, а й донести свою думку за допомогою малюнка чи аплікації, що, безумовно, розвиває їх креативність.

Розвиткові креативного потенціалу та зв'язного мовлення дітей сприяє низка переваг застосування прийомів мнемотехніки. По-перше, образність щодо подання матеріалу, що забезпечує формування вміння дітей пояснювати незвичне, дивуватися, експериментувати, вигадувати нове. По-друге, варіативність прийомів спрямована на розвиток образного, творчого, логічного, асоціативного мислення, бачення речей у новому несподіваному вигляді та розвитку креативних мовленнєвих здібностей в дітей. По-третє, педагоги мають можливість систематизувати прийоми відповідно до вимог навчально-виховного процесу та освітніх завдань. По-четверте, універсальність прийомів допомагає дитині в ігровій формі опанувати різні освітні завдання, сприяє мотивації дітей до творчості та відкриттю в них нових можливостей, інтересів. По-п'яте, прийоми мнемотехніки сприяють розкриттю резервних можливостей дошкільників у навчанні зв'язного мовлення та розвитку їх креативного потенціалу.

Отже, описані прийоми мнемотехніки позитивно впливають на розвиток креативного потенціалу та зв'язного мовлення в дітей, створюють ситуацію успіху, що стимулює процес становлення дитини, як творчої особистості.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика / А.М. Богуш, Н.В.Гавриш. – Київ : Вища школа, 2007. – 242 с.
2. Комплексна програма пошуку, навчання та виховання дітей та молоді «Творча обдарованість» // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1992. – №3,5.
3. Чепурний Г.А. Освітня мнемотехніка: навчально – методичний посібник / Г.А. Чепурний. – 3-тє вид., оновл. зі змін. та доповн. – Тернопіль : Мандрівець, 2020. – 152 с.

Розділ 2. Творчий підхід до розвитку та виховання дошкільників як передумова особистісного зростання дитини

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА ПРОЕКТОВ В ЭКОЛОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Марина Андреева, педагог дошкольного образования, магистрант кафедры общей и дошкольной педагогики

USE OF THE PROJECT METHOD IN THE ECOLOGICAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Marina Andreeva, teacher of preschool education, undergraduate of the Department of General and Preschool Pedagogy

Аннотация. В статье рассматриваются приоритетные вопросы экологического образования детей дошкольного возраста посредством проектной деятельности. Рассмотрена сущность понятий «экологическое образование» и «экологическое образование детей дошкольного возраста», рассмотрены виды, структура проектов.

Ключевые слова: экологическое образование детей дошкольного возраста, проектная деятельность, виды проектов, структура проекта.

Abstract. The article discusses the priority issues of environmental education of preschool children through project activities. The essence of the concepts «environmental education» and «environmental education of preschool children» is considered, the types, structure.

Key words: environmental education of preschool children, project activities, types of projects, project structure.

В настоящее время экологическое образование является одним из наиболее быстро развивающихся компонентов среди дошкольного образования. В мире оно рассматривается как один из методов преодоления экологического кризиса который приведет высокому и значимому развитию. Поэтому проблема поиска эффективности экологического образования, остается актуальной по сей день.

Учреждения дошкольного образования, являясь социальными институтами, выполняющими свои образовательные задачи, должны обеспечивать формирование у детей дошкольного возраста экологического мышления, сознания, экологической культуры. Эти задачи решаются в том случае, если сами взрослые имеют экологическую культуру, расширяют кругозор детей в мире природы и помогают им наладить взаимосвязь в ней.

Ведущее значение в этом исследовании является подтверждение понятийного аппарата: «экологическое образование», «экологическое образование детей дошкольного возраста». Анализ научных исследований по вопросу экологического образования (А.Вербицкий, И.Зверев, А.Захлебный, И.Суравегина и др.) показал, что существуют различные подходы ученых к его пониманию. Большое значение имеет взгляд известного ученого И. Зверева, в этом вопросе, под «экологическим образованием» автор понимает непрерывный процесс обучения, воспитания и развития личности, направленный на формирование системы научных и практических знаний и умений, ценностных ориентаций, поведения и деятельности, обеспечивающих ответственное отношение к окружающей социоприродной среде и здоровью [1].

В настоящее время формируется система непрерывного экологического образования, начиная с дошкольного возраста. С учетом особенностей возраста детей, ученые Т.Серебрякова, Л. Моисеева полагают, что «экологическое образование детей дошкольного возраста» – целенаправленный процесс формирования культуры взаимодействия с миром природы, основанный на синтезе эмоционально-чувственного, интеллектуального и деятельностно-практического компонентов. С позиции Н. Рыжовой, доктора педагогических

наук, автора многочисленных научных трудов, посвященных проблеме экологического образования детей дошкольного возраста, экологическое образование дошкольников – непрерывный процесс обучения, воспитания и развития, направленный на формирование экологической культуры ребенка, которая проявляется в эмоционально-положительном отношении к природе, окружающему миру, ответственном отношении к своему здоровью и состоянию окружающей среды, соблюдению определенных моральных норм, в системе ценностных ориентаций [2]. Авторы подчеркивают, что экологическая культура личности формируется лишь во взаимодействии воспитания, обучения и развития детей дошкольного возраста. Существуют компоненты экологического образования детей дошкольного возраста: познавательный, ценностный, нормативный, деятельностный, которые имеют свою специфику.

Познавательный компонент формирует у детей знания, которые способствуют правильному отношению к природно-социальному окружению; осмысление природы и общества в их целостности и единстве; соотношение действий с возможностями природной среды. Ценностный компонент показывает детям значимость исследовательских объектов и явлений во взаимодействии природы и человека, воспитывает у детей милосердие, сочувствие, сопереживание. Нормативный компонент целенаправлен на экологические нормы поведения в социоприродной среде, воспитывает ответственность в ней.

Деятельностный компонент направлен на практическую деятельность детей дошкольного возраста по защите и благоустройству среды. Исследователи подчеркивают, что экологическое образование осуществляется на основе формирования экологических представлений, усваиваемых на этапах дошкольного детства. Формирование научного мировоззрения является ядром сознания, придает единство духовному облику человека, вооружает его социально-значимыми и экологически приемлемыми принципами подхода к окружающей среде. Проблема содержания экологических представлений детей дошкольного возраста сегодня волнует ученых и практиков. Чему учить детей, чтобы сформировать у них на доступном уровне современную научную картину мира, представление о месте человека в нем, об особенностях взаимоотношений в этом мире?

С научных позиций С. Николаевой [3] и Н. Рыжовой [2] основой для отбора содержания экологических представлений детей дошкольного возраста является биоэкология. В качестве начального этапа экологического образования авторы предлагают знакомить детей дошкольного возраста с элементарными биоэкологическими знаниями (живая и неживая природа; особенности живых организмов, их разнообразие, распространение; связь внешнего вида, строения живых организмов со средой обитания; разнообразие сред обитания); элементами прикладной экологии (как нужно вести себя в природе; почему нужно к ней бережно относиться; как экономить природные ресурсы; почему живые организмы и их сообщества нуждаются в нашей охране; почему на Земле должны жить все живые организмы; участие в посильных природоохранных акциях совместно со взрослыми и т.п.); элементами социальной экологии (люди и окружающая среда; природа вокруг меня; использование природных ресурсов; мое здоровье и окружающая среда; моя экологическая безопасность и др.).

Экологическое образование осуществляется с помощью различных методов и форм работы. Метод проектов является значимым в работе учреждения дошкольного образования, и его применение в целях формирования экологических представлений у детей дошкольного возраста является наиболее эффективным. Исследованиями вопроса проектной деятельности в учреждениях дошкольного образования занимались Е. Евдокимова, Л. Морозова, Н. Пахомова, Т. Кузнецова, Е. Полат и др. По определению Н. Пахомовой: проект – это возможность детям самостоятельно делать что-то интересное самому или в группе, используя свои знания и умения, и достичь определенного теоретического или практического результата, решая интересную проблему при самостоятельном выборе целей и задач. Н. Веракса считает, что одной из главных задач педагога при организации проектной деятельности, является поддержка детской инициативы.

Ориентируясь на классификацию проектной деятельности, предложенной Л. Киселевой [4], можно выделить следующие виды проектов:

1. Исследовательско-творческие проекты. Проверка предположения (гипотезы) с использованием научных методов познания (наблюдения, эксперимент) и оформление результатов в виде творческого продукта.

2. Ролево – игровые проекты. Это проекты с элементами творческих, сюжетно-ролевых игр, дети принимают на себя определенные роли (например, персонажи сказок, выдуманные герои, люди разных профессий) и решают поставленные проблемы. Ролево-игровые проекты осуществляется со второй младшей группы.

3. Информационно-практико-ориентированные проекты. Сбор детьми информации о каком-то объекте, явлении из разных источников, ознакомление других участников проекта с этой информацией; результат обязательно ориентирован на социальные интересы самих участников.

4. Творческие проекты. Основная особенность творческой проекта состоит в том, что в ходе реализации проекта создается новый, творческий продукт.

5. Нормативные проекты. Работа по нормотворчеству основывается на событиях, возникающих в жизни детей в детском саду, детских конфликтах. Дети самостоятельно могут придумать правила поведения в различных ситуациях.

В методике дошкольного образования работа с проектами, рассматривается во взаимосвязи образовательных областей. Благодаря практической деятельности, наблюдениям и экспериментам, экскурсиям и другим формам и методам обучения, у детей дошкольного возраста накапливается представление об окружающей среде, усваиваются знания, которые являются материалом для следующего этапа, такого как, осознание, обобщения и приведения в общую систему. У детей дошкольного возраста начинает сформировываться понимание о том, что все объекты и явления взаимосвязаны, и окружающий мир вокруг изменяется.

Работа по проекту строится на трех этапах: подготовительный, исследовательский и заключительный. В подготовительном этапе определяется уровень экологических знаний у детей дошкольного возраста, цели и задачи, методов исследования, осуществляется предварительная работа с педагогами, детьми и их родителями; выбор оборудования и материалов. На исследовательском этапе происходит мотивация детей дошкольного возраста, создание условий для осуществления проектной деятельности, поиска ответов на поставленные вопросы разными способами. На заключительном этапе, проводится анализ, формулируется вывод и презентуется проект.

Специфика метода проектов заключается в том, что детям дошкольного возраста дается возможность самостоятельно приобретать знания при решении каких-либо проблем или практических задач, требующих интеграции знаний из различных предметных областей. Педагогический процесс накладывается на процесс взаимодействия ребенка с окружающим миром, педагогическое воздействие осуществляется в совместной деятельности взрослого и детей и опирается на их личный опыт. Происходит активизация познавательного и творческого потенциала ребёнка и одновременно формирование определённых личностных качеств, а знания, приобретаемые детьми в ходе реализации проекта, становятся достоянием их личного опыта. Обучение приобретает форму исследования, применения уже имеющихся знаний в деятельности, результаты которой по-настоящему интересуют ребёнка.

Список использованных источников:

1. Зверев И.Д. Экологическое образование : концепция / И.Д. Зверев. – М., 1994. – 157 с.
2. Рыжова Н.А. Экологическое образование в дошкольных учреждениях : теория и практика : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Н.А. Рыжова. – М., 2000. – 49 с.
3. Николаева С.Н. Теория и методика экологического образования детей : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / С.Н. Николаева. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 336 с.
4. Киселева Т.А., Данилин Т.С., Лагода М.Б., Зуйкова. Л.С. Проектный метод в деятельности дошкольного учреждения: пособие для руководителей и практических работников ДОУ/ Т.А. Киселева, Т.С. Данилин, М.Б. Лагода, Л.С. Зуйкова. – М. : АРКТИ, 2003. – 96 с.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

*Оксана Березюк, Олена Ольхова, здобувачі ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.П. Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF POSITIVE MOTIVATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN NATURAL SCIENCE LESSONS

*Oksana Berezyk, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання формування позитивної мотивації молодших школярів у процесі засвоєння інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Розкрито особливості формування позитивних мотивів навчання на уроках «Я досліджую світ» в умовах інтегрованого навчання.

Ключові слова: мотив, мотивація, позитивна мотивація, інтеграція, природнича освітня галузь.

Abstract. The article investigates the theoretical issues of forming positive motivation of junior students in the process of mastering the integrated course «I explore the world». The peculiarities of the formation of positive motives for learning in the lessons "I explore the world" in the conditions of integrated learning are revealed.

Key words: motive, motivation, positive motivation, integration, natural education.

Виховання всебічно розвиненої, творчої, гармонійної, та активної особистості постає у сучасному українському освітньому середовищі перед педагогами та психологами як основне стратегічне завдання, визначене в законі України “Про освіту” та “Державній національній програмі “Освіта”. В умовах сьогодення особистісно орієнтована філософія освіти має бути спрямована на створення належних умов для розвитку психіки підростаючої особистості, максимальної реалізації творчого потенціалу дитини, на задоволення потреби у самореалізації, самоствердженні та самоактуалізації у навчально-пізнавальній діяльності.

Особливої актуальності у цих умовах набуває проблема формування позитивної мотивації, активізації пізнавальних мотивів навчання. Початкова школа у цьому відношенні має зайняти пріоритетну позицію. Позитивна навчальна мотивація відіграє важливу роль у становленні особистості, адже без неї неможливий розвиток потреби і здатності до самовдосконалення та самоосвіти.

Саме у молодшому шкільному віці закладаються основи для подальшого навчання школяра і часто від бажання вчитися у початковій школі залежить прагнення людини до саморозвитку і навчання протягом усього подальшого життя.

Мотивація є однією із фундаментальних проблем як вітчизняної, так і зарубіжної психології та педагогіки. Прогресивна педагогіка питанню мотивації навчально-пізнавальної діяльності молодшого школяра приділяла особливе значення. Так, Я.Коменський, Ж.Ж.Руссо, І.Песталоцці, К.Ушинський та ін. зробили величезний внесок у розвиток педагогічної науки, намагаючись розкрити закономірності процесу навчання.

Сучасний стан розвитку суспільства вимагає глибшого розуміння закономірностей поведінки людини, особливо щодо мотивів особистості. Результати останніх психолого-педагогічних досліджень (М.Боришевський, Ю.Гільбух, А.Гордєєва, Е.Ільїн, Г.Костюк, О.Леонтєв, С.Максименко, Н.Маркова, С.Рубінштейн, В.Семиченко, Х.Хекхаузен, П.Якобсон) показали, що молодший шкільний вік має великі резерви для формування мотиваційної сфери навчання.

За висновком психологів, основою успішної навчальної діяльності кожної дитини є високий рівень мотивації. Мотивація (від латинського дієслова *moveo* - рухаю) - це широкий спектр явищ, які мотивують людей до діяльності [5].

Мотивація (в широкому сенсі) - це все, що викликає активність людини: її потреби, інстинкти, бажання, емоції, відносини, ідеали тощо. Термін «мотивація» являє собою більш широке поняття, ніж термін «мотив». У сучасній психології слово «мотивація» використовується в неоднозначному розумінні. Мотивація – це система факторів, які детермінують поведінку [5].

Особливу увагу акцентуємо на необхідності формування позитивної мотивації навчання на уроках освітньої галузі «Природознавство». Метою освітньої галузі «Природознавство» є формування природознавчої компетентності учня шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики [6, с. 63].

Формування позитивної мотивації навчання – багатогранна проблема не лише дидактики, а й усього процесу виховання особистості. У розв'язанні питань формування активності молодшого школяра на уроках природознавства варто звернути увагу на таких аспектах: потреба учня у знаннях, здатність дитини навчатися, засвоювати інформацію, розвиток пізнавальних інтересів, самостійності, творчості тощо.

Пізнавальні потреби, мотиви, інтереси сприяють формуванню певної установки на необхідність придбання знань, проте пізнавальна активність не може виявитися без наявності мети, котра відповідала б внутрішнім потребам індивіда. Ці об'єктивні фактори обумовлюють необхідність нового осмислення процесу навчання, пошуку нових ефективних напрямів організації пізнавальної активності як стійкого утворення особистості.

У практиці роботи школи накопичений чималий досвід щодо активізації та мотивації пізнавальної діяльності школярів у процесі вивчення природознавства. На думку О.Грошовенко, формування позитивних мотивів навчання молодших школярів залежить від особливостей організації процесу навчання, від стилю спілкування між педагогом і учнем, від способів організації навчального матеріалу і навчально-пізнавальною діяльністю школярів, від системи оцінювання результатів навчання [4].

На формування позитивної мотивації навчання впливає багато факторів, одним із них є вибір учителем методів, технологій роботи. Так, використання інноваційних технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» сприяє формуванню у молодших школярів позитивної мотивації, активізації їхньої пізнавальної діяльності. Під впливом методів навчання у молодших школярів починають формуватися зовнішні мотиви [4].

Основними факторами, що впливають на формування позитивної стійкої мотивації молодших школярів на уроках «Я досліджую світ» є: зміст навчального матеріалу, використання учителем адекватних форм, методів, технологій, стиль педагогічної діяльності тощо.

Зміст інтегрованого курсу «Я досліджую світ» сприяє формуванню позитивної мотивації. Учителеві варто пам'ятати, що формуванню позитивних мотивів молодших школярів сприяють цікавість викладу, пізнавальні ігри, незвичайна форма викладення матеріалу, що викликає здивування в учнів; емоційність мови вчителя; ситуації суперечки й дискусії; аналіз життєвих ситуацій, роз'яснення суспільного й особистісного значення навчання й використання шкільних знань у майбутньому житті; уміле застосування вчителем заохочення школярів.

Особливого значення набуває зміцнення всіх сторін уміння школяра вчитися, що забезпечує засвоєння всіх видів знань і їхнє застосування в нових умовах, самостійне виконання ним навчальних дій, самостійний перехід від одного етапу навчальної роботи до іншого, включення учнів у спільну навчальну діяльність.

Опрацювання психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, дозволило зробити наступні висновки. Для того, щоб сформувати повноцінну мотивацію, яка в свою

чергу є засобом підвищення якості знань учнів, педагогам потрібно дотримуватися таких психологічних умов:

- встановлення гуманних стосунків з учнями, повага до особистості дитини;
- використання на уроці особистісно-орієнтованого цікавого матеріалу;
- підтримка прагнення до саморозвитку і самовдосконалення;
- формування допитливості та пізнавального інтересу;
- задоволення потреби у спілкуванні з учителем та однокласниками під час навчання;
- формування адекватної оцінки власних можливостей;
- збагачення мислення інтелектуальними почуттями;
- виховання почуття обов'язку, відповідального ставлення до навчальної діяльності;
- стимулювання появи емоційного задоволення від процесу навчання;
- використання різних способів психолого-педагогічної підтримки.

У процесі засвоєння молодшими школярами інтегрованого курсу «Я досліджую світ» важливими дидактичними прийомами розвитку мотивації учіння у молодшій школі є:

- вибір фактів, які найбільш цікавлять молодших школярів, пов'язані з їх власним життям, зі справами близьких і знайомих людей;
- уміння звернути увагу учнів на звичайні життєві факти і явища під іншим кутом зору;
- підбір завдань, зміст яких зв'язаний з краєзнавчим матеріалом.

Вихованню позитивної мотивації навчальної діяльності сприяють залучення учня до колективних заходів; співпраця вчителів та учнів; загальна атмосфера в школі й класі; залучення учнів до оцінювання й формування в них адекватної самооцінки; допомога вчителя не у вигляді прямого втручання у виконання завдання, а у вигляді порад, що наштовхують учня на правильне рішення.

Вирішальним фактором у розвитку мотивації навчання є використання активних методів навчання, які сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, надання можливості розвитку власної індивідуальності. Залучення учнів до виконання конструктивних, перетворюючих, фантазійних, творчих завдань засобами слова, образу, моделі, практичної дії.

Список використаних джерел:

1. Гільберг Т. Організація освітнього процесу в 1 класі засобами інтегрованого курсу «Я досліджую світ» / Т. Гільберг // Початкова школа. – 2018. – №8. – С. 36-43.
2. Гільберг Т.Г. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу : навчальний посібник / Т.Г. Гільберг. – Генеза, 2020. – 256 с.
3. Григорович О.П., Пахальчук Н.О. Педагогічні умови формування інноваційної культури майбутнього вчителя початкової школи в умовах реформування змісту освіти. Modern researches in psychology and pedagogy : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. pp. 94-111
4. Грошовенко О.П., Казьмірчук Н.С., Вікарчук Н.Г. Формування природничих компетентностей молодших школярів засобами проєктної діяльності // Імідж сучасного педагога. – 2021. – №1 (196). – С. 95-101.
5. Концепція Нової української школи. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
6. Приходько Ю. О. Психологічний словник-довідник : навч. посібник / Ю.О.Приходько, В.І. Юрченко. – Київ : Каравела, 2012. – 328 с.
7. Типові освітні програми для закладів середньої освіти : 1-2 та 3-4 класи. – К.: Світоч, 2019. – 336 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ірина Бичко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.В. Михайленко, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)*

FEATURES OF ECOLOGICAL EDUCATION OF SENIOR PRESCHOOLERS

Bychko Iryna, master's student

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито поняття екологічного виховання та описані різні методи екологічного виховання дошкільників. Запропоновані інноваційні методи.

Ключові слова: екологічне виховання, старші дошкільники, методи, інноваційні методи, навчання.

Abstract. The article reveals the concept of environmental education and describes various methods of environmental education of preschoolers. Innovative methods are offered.

Key words: ecological education, senior preschoolers, methods, innovative methods, teaching.

Екологічне виховання дошкільників базується на спільній роботі вихователів та дітей, яка спрямована на розвиток умінь гармонійно взаємодіяти з природою. Головним завданням екологічного виховання є формування людського ставлення до навколишнього середовища і досягти його можна лише завдяки розвитку в дітях співчуття, співпереживання до всього живого [4]. На сьогодні за станом навколишнього середовища можна зробити висновки, що молоде покоління не вміють цінувати та любити усе живе, що їх оточує. Тому, педагоги сучасності досліджують всі можливі шляхи подолання проблеми, пропонуючи нові методи екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Такі учені, як О. Половіна, Л. Гаращенко пропонують інноваційні методи екологічного виховання, а саме:

1. Метод екологічної лабілізації, який передбачає штучне введення у красивий природний пейзаж чи фотопейзаж сміття і спонукання дітей до оцінки побаченого.

2. Метод екологічних асоціацій, який полягає в поясненні дітям, що наше помешкання є так само нашим домом, як і ліс, річка, озера, море чи океан є домом для тварин і риб.

3. Метод художньої репрезентації природних об'єктів, що передбачає використання художніх компонентів такі, як музику, живопис поряд із науковою інформацією.

4. Метод екологічної емпатії, який сприяє формуванню співчуття до природних об'єктів.

5. Метод екологічної рефлексії, що передбачає аналіз поведінки людини з точки зору природних об'єктів, а саме: виразити своє відчуття до зламані гілки, своє ставлення до того, хто її зламав [7, с. 51].

Науковці Г. Беленькою та Т. Науменко вважають, що саме авторські казки є інноваційною технологією ефективного формування екологічної культури дітей дошкільного віку [2]. На нашу думку, дуже цікавою є інноваційна технологія запропонована науковцями Г. Беленькою та О. Половіною, яка базується на використанні пейзажного живопису для формування естетичного ставлення до природи.

Варто зазначити, що дітей дошкільного віку необхідно виховувати у поєднанні з природою, вони мають знати про явища природи, усвідомлювати, що вони є часткою природи. Науковець З. Плохій підкреслює, що розуміння природи, відчуття себе її частиною формується лише з набуттям екологічних знань. Цілком актуальним та вагомим є твердження З. Плохій: «Чим вищий рівень знань дітей про природу, тим більше вони виявляють пізнавальний інтерес до неї, орієнтуючись на стан і благополуччя самого об'єкту, а не на оцінювання його дорослими» [6, с.13]. У дошкільнят важливо сформувати перші

уявлення про взаємозв'язки між живими організмами та природним довкіллям. Вчена стверджує, що такі знання допомагають дітям дошкільного віку зрозуміти, що всі живі істоти цілком залежать від природи [6, с.17]. Тому, з дітьми потрібно більше гуляти на свіжому повітрі та спілкуватися про навколишнє середовище та прищеплювати любов до всіх живих істот. Таким чином, вони будуть отримувати екологічні знання та відчувати себе частиною природи.

Отже, саме дошкільний вік є вагомим етапом щодо отримання екологічних знань, формування людського ставлення до живих істот і природи. Екологічним вихованням дітей повинні займатися не лише вихователі дитячих садків, але і батьки, рідні люди, і звичайно науковці, завдяки яким, ми маємо уявлення щодо інноваційних методів екологічного виховання. Відштовхуючись від думки учених можна зробити висновки, що найкраще виховувати та прищеплювати любов до природи з дитинства, коли діти починають цікавитися навколишнім середовищем і ставлять багато запитань. Важливо заохочувати дитину допомагати природі, а краще разом з батьками, вихователями показати на власному прикладі, як потрібно жити, щоб не забруднювати землю. Також враховуючи те, що ми живемо в сучасному світі, потрібно використовувати інноваційні методи екологічного виховання, вони також є цікавими і доцільними.

Список використаних джерел:

1. Березюк В.С. Інноваційні технології в ДНЗ / Березюк В. С., Рудік О. А. – Х. : Вид. група «Основа», 2017. – 224 с. – (Серія «ДНЗ. Керівнику»).
2. Беленька Г.В. Науменко Т.С., Половіна О.В. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку / Г.В. Беленька, Т.С. Науменко, О.В. Половіна. – Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. – 115 с.
3. Екологічне виховання дітей дошкільного віку: веб-сайт. URL: http://dnz237.edu.kh.ua/vihovatelj-metodist_raditj/ekologichne_vihovannya_ditej_doshkiljnogo_viku/ (дата звернення: 23.03.2021).
4. Збірник наукових праць з актуальних економічних проблем: веб-сайт. – Режим доступу: <file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Desktop/19.pdf> (дата звернення: 23.03.2021).
5. Плохій З. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (інноваційні підходи) / Зоя Павлівна Плохій // Дошкільне виховання. – 2010. – №7. – С. 6-10.
6. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників / З. П. Плохій. – К. : Редакція журналу «Дошкільне виховання», 2002. – 173 с.
7. Половіна О.А., Гаращенко Л.В. Формування еколого-природничої компетенції дітей дошкільного віку: здоров'язбережувальний підхід / О.А. Половіна, Л.В. Гаращенко // Молодий вчений. – 2018. – № 8.1(60.1). – С. 47-53.

**КАРТИ В.ПРОППА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ
ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В ДОШКІЛЬНИКІВ**

Марина Бровченко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**V. PROPPA'S CARDS AS A MEANS OF DEVELOPMENT
DIALOGICAL SPEECH BY PRESCHOOLERS**

Maryna Brovchenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглядається використання карт В.Проппа як засіб розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку. Описуються етапи ознайомлення старших дошкільників із картами В. Проппа. Встановлюється той факт, що діяльність дітей в сфері розвитку діалогічного мовлення буде ефективна, якщо буде створено умови. Старші дошкільники самостійно починають придумувати назви казок, місць, в яких протікають основні події, сюжети, хронологія подій.*

***Ключові слова:** карти В. Проппа, розвиток, діалогічне мовлення.*

***Abstract.** The article discusses the use of V. Propp's maps as a means of developing dialogical speech in older preschool children. The stages of familiarization of senior pre-schoolers with V. Propp's cards are described. The fact is established that the activities of children in the development of dialogical speech will be effective in creating independent conditions. Older pre-schoolers independently begin to come up with the names of fairy tales, places in which the main events, plots, and chronology of events are traced.*

***Key words:** V. Propp's cards, development, dialogical speech.*

Дошкільний вік є важливим періодом у житті дитини. Вона спілкується рідною мовою, розвиває мовлення, яка є одним з важливих цінностей для дитини в дошкільному віці. Розвиток мовлення тісно пов'язаний з розвитком свідомості, пізнанням навколишнього середовища і розвитком особистості. Навчання мови та розвиток мовлення у дітей відбувається під керівництвом дорослого. Активність педагогічного впливу залежить від стану розвитку дитячого мовлення. Чим мовленнєво активніша дитина, тим результат більш позитивний. Педагогу важливо надихати дітей до мовленнєвої діяльності, стимулювати активність мовлення не тільки в процесі щоденного спілкування, а й в умовах спеціально організованого навчання мови [4]. Метою статті є з'ясування особливостей і специфіки розвитку зв'язного мовлення в старшому дошкільному віці під час складання казок за допомогою моделювання. Основними завданнями є: характеристика використання карт В.Проппа як засобу розвитку діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку; уточнення можливостей карт В.Проппа для розвитку діалогічного мовлення у дошкільнят.

Проблема розвитку зв'язного мовлення в дітей дошкільного віку є досить складною і багатоаспектною. До неї зверталися психолінгвісти, лінгвісти, лінгводидакти, педагоги, методисти, дефектологи (А.Г.Арушанова, О.М.Гвоздев, К.Л.Крутій, Ф.О.Сохин та ін.). Вивченню психологічних закономірностей розвитку зв'язного мовлення присвячено ряд досліджень (Л. С. Виготський, О. О. Леонтьєв та ін.). Чимало дослідників вважають, що саме спілкування педагога з дитиною і через його знання, культуру є однією з найважливіших функцій навчання [1; 2 та ін.]. Тому спілкування з іншою людиною – носієм культури (безпосереднє або опосередковане) виступає рушійним механізмом усього освітнього процесу. У діалогічній ситуації множинності культур кожен вчинок вимагає від людини не тільки самостійної розумової активності, але і активності мовленнєвої та комунікативної. Провідною формою протікання діалогу є безпосереднє спілкування, в якому вирішальну роль відіграє усне мовлення. Спілкування, опосередковане мовленням, виступаючи, з одного

боку, умовою гармонізації особистості, одночасно є засобом досягнення цілей особистості, способом її життєдіяльності. Людині властива потреба в спілкуванні, взаємодії з іншими людьми. Отже, потреба в спілкуванні є характерною специфічною людською потребою.

Діалогова форма спілкування – це та форма, в якій в більшості випадків протікає усне мовлення. Діалог завжди передбачає знання співрозмовниками предмета розмови, що дозволяє робити ряд скорочень і створює в певних випадках чисто предикативні судження. Діалогічне мовлення характеризується відносною простотою синтаксичних конструкцій, нерідко репліки є неповними реченнями. Розрізняють варіативність перших реплік діалогічних єдностей, від яких більшою мірою залежить характер наступних реплік. Діалогічному мовленню властива відносна згорнутість етапів внутрішнього зворотного зв'язку, що здійснюється з додатковими знаковими засобами (міміка і жест). Особливе значення надається інтонаційно забарвленому мовленню, варіантам різних тем в діалозі. Діалог відрізняє спонтанність і відсутність жорсткого усвідомленого контролю мовних засобів. Дослідники відзначають і стилістичне розмаїття діалогічної єдності. Отже, *діалог визначаємо як процес двостороннього спілкування в конкретній ситуації буття, в якій кожен з учасників по черзі виконує роль мовця і слухача*. Діалогічне мовлення – це форма мови, при якій відбувається безпосередній обмін висловлюваннями між двома або кількома особами при стислості висловлювання, широкого використання немовних засобів спілкування (міміка, жести), інтонації. Відзначимо, що саме в ситуаціях моделювання дітям найпростіше використовувати діалогічні єдності, вступити в спілкування з однолітками або з дорослим.

Особливості діалогу як мовленнєвої структури пов'язано з його специфікою як феномена, що виникає головним чином в усному спонтанному мовленні співрозмовників, що відбувається в певних умовах. Підґрунтям є діалогічна єдність, яка знаходить своє вираження в темі та змісті. Це відбивається і в структурі діалогу [4]. Найменший структурний елемент діалогічного мовлення, її одиниця визначається в лінгвістичній літературі по-різному. В одних джерелах як такий елемент виділяється репліка, як ланка в «ланцюзі реплік», як будівельний матеріал діалогу. Типами реплік у діалогічній єдності називають такі: запитання – відповідь; додавання до першої репліки або пояснення; згоду або заперечення; форми мовленнєвого етикету. Зі структурно-композиційного боку виокремлюються відповідні репліки-підхоплення, репліки-повторення тощо. При цьому увага звертається на логіко-сміслові значення репліки і відповідно її ставлення до одного, стимулюючого висловлювання. Отже, *діалог як одиниця мовлення має межу у вигляді дії і переривається дією*. Важливим видом діалогу визнається запитально-відповідний комплекс, за допомогою якого розкривається зміслові значення повідомлення. Вважаємо, що поряд з цим компонентом необхідно допомогти дитині опанувати й іншими діалогічними єдностями для того, щоб забезпечити її повноцінний мовленнєвий розвиток. Для нашого дослідження було цікавим знайти методичний засіб, за допомогою якого розвиток діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку буде мати цілеспрямований характер. *Таким засобом ми визначили метод моделювання*.

Володимир Якович Пропп – видатний літературознавець і теоретик літератури, один з основоположників сучасної теорії тексту, дослідник фольклору і казки, автор класичних досліджень «Морфологія чарівної казки», «Історичні корені чарівної казки» та інші, які залишили помітний слід в інтелектуальній і культурній історії ХХ століття [4]. Він також є розробником цікавого підходу до можливостей моделювання казок. В. Пропп працював з текстами казок різних народів. Видатний лінгвіст зазначав, що вони багато в чому схожі, а це пов'язано з історичним походженням казки. Проаналізувавши структуру, автор сформулював функції казки. Постійним елементом казки служить функція дійових осіб, незалежно від того, ким і як вони виконуються. Послідовність функцій завжди однакова [10, с. 73]. В. Пропп, аналізуючи сюжети народних казок у своїй роботі «Морфологія казки» та інших наукових працях, визначив, що функції дійових осіб постійно повторюються в народних казках. Число цих функцій завжди обмежено, а послідовність їх в казках одна і та

ж. В. Пропп визначив 31 картинку, які можуть варіюватися і видозмінюватися: можливі прогалини, додавання, повтори, але це не суперечить загальному сюжету. Найважливіше в цих функціях те, що на їх ґрунті можна створювати незліченну кількість текстів. Їх достатньо, щоб дати опис сюжету будь-якої казки.

Розглянемо далі засоби навчання складання казок за картками В. Проппа.

Ознайомлення з картками В. Проппа, як з цілої грою, для дитини має відбуватися поступово, зі збереженням відповідної логічної послідовності. Визначимо кілька основних етапів щодо впровадження карток В. Проппа як засобу навчання діалогічного мовлення дошкільників [10]. По-перше, це виготовлення карток. Картки, які використовуються для початку роботи з ними, повинні бути виконані із застосуванням яскравих кольорів, відображати за допомогою малюнків або зрозумілих знаків певний сюжет. Надалі, коли суть гри дитині зрозуміла, можна користуватися картки з більш простими, схематичними зображеннями кожного мотиву або функції. На думку К.Л.Крутій, створюючи основні карти, варто вибирати для визначення бажаних функцій такі символи, які були б зрозумілими дитині дошкільного віку [4]. Символи, які придумують діти самостійно, характеризуються кращим рівнем запам'ятовування, їх розуміння і осмислення проходить більш продуктивно.

По-друге, це відтворення відомої дитині казки, поділ її на змістовні складові частини і співвідношення з певною функцією. Прочитавши й умовно розділивши казку на змістовні частини, потрібно обговорити разом з дитиною кожна з них, дати їй назву і своєрідну оцінку подіям, які вона описує. Якщо запропоновано кілька назв, які близькі за значенням, то варто з них вибрати одну, найбільш точну і відповідну змісту зазначеної частини. Оскільки дати правильну назву – це значить достовірно розшифрувати інформацію, яку потім можна «заховати» в картці, за допомогою графічних методів. Отже, дошкільнята зможуть порівняти між собою дві відомі їм системи: опис і графічне зображення. По-третє, це спільний пошук і знаходження функцій у нових для дитини почутих казках. Читаючи дітям нову, ще невідому для них казку, під час проведення одного заняття, потрібно використовувати не більше ніж 3-5 карток-функцій. В іншому випадку, у дітей часто виникає відсутність інтересу або ж спостерігається стан перевтоми. Адже казка є своєрідною, специфічною поживою, яку призначено для насичення людського розуму, емоцій і уяви. Надмірне вживання цієї «поживи» не може принести дитині користі або справжнього задоволення.

Наступним етапом є самостійний пошук функцій, які діти виконують спочатку на основі матеріалів відомих для них казок, а потім на нових казках. Діти, використовуючи весь комплект карток, послідовно і логічно відтворюють розвиток казкового сюжету [4; 10]. Потім відбувається етап складання казок. Починати складати казкові історії найкраще виходить в колективі, використовуючи обмежену кількість карток. У цьому випадку досягнення поставленої мети буде більше ефективним. Поступово, до придуманої казки додаються по 3-4 картки, які поглиблюють її сюжет. Так продовжують до тих пір, поки не буде використаний весь набір карток. Коли діти повністю оволодіють і зрозуміють методику створення казок, використовуючи порядок функцій, можна буде розпочати складання історій «в сліпу». Це означає, придумувати історію на основі витягнутої навмання картки з перевернутим зображенням вниз стопки карток. Це завдання є більш складним, однак, як показує практика, в умовах гри, дошкільнята справляються досить швидко і вміло.

Зміст придуманої казки діти, якщо хочуть, можуть показати за допомогою власноруч створених малюнків або перейти на етап драматизації. На нашу думку, саме цей етап є найбільш ефективним для побудови діалогу, він може нести як лінгводидактичну (навчальну), так і діагностичну навантаження [4]. Останнім етапом є робота з індивідуальним набором карток. Кожна дитина отримує (або, якщо це можливо, сама виготовляє) власний комплект карток, з якими, в подальшому, працює, відповідно до власного бачення і уяви. Тобто, дошкільник придумує нову казку, або ж видозмінює вже відомий твір. Для початку, можна запропонувати дітям готову назву для казки (наприклад «Казка про суріката, який не любив лайм»), після чого, обговорити з ними місце, де будуть

відбуватися події казки, а також кількість і особливості дійових осіб. Такий підхід дуже полегшує самостійну словесну творчість дітей у період освоєння діалогічної єдності.

Отже, мовленнєва діяльність дітей набуває самостійності. Вони досягають достатнього рівня, щоб самостійно придумувати назви казок, місць, в яких будуть розгортатися основні події, героїв, їх кількість і відповідні, характерні для них, ознаки та властивості.

В умовах подальшого застосування карток В. Проппа для створення різноманітних казкових сюжетів можна використовувати й інші варіанти [2]:

- створення казки по черзі, групами, починаючи з кінця, з середини;
- використання карток по порядку, через одну, навмання, по певній кількості;
- поділ казки на змістовні частини (вихід, зав'язка, конфлікт, перемога) вибір головного героя;
- зміна відомої для дітей казки за допомогою певного обмеження або збільшення використовуваних функцій тощо.

Саме завдяки використанню запропонованого засобу розвитку діалогічного мовлення, відкривається і реалізується, набуваючи дійсні форми вираження, творчий потенціал дитини. У відповідності з поставленими завданнями, було апробовано експериментальну методику розвитку діалогічного мовлення засобами творення казок за моделями В. Проппа.

Дані дослідження підтвердили позитивний вплив цього засобу на мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку. Згідно з отриманими результатами можна зробити висновки, що кожна дитина є неповторною мовною особистістю.

Список використаних джерел:

1. Родюк Н.Ю., Голюк О.А. Шляхи ефективного формування діалогічного мовлення учнів на уроках навчання грамоти / Н.Ю. Родюк, О.А.Голюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2019. – № 3 (326) травень. – С. 64-74.
2. Крутий К.Л. Лингводидактическая технология развития связной речи старших дошкольников с использованием приёмов моделирования : практ. пособ. / К. Л. Крутий. – Запорожье : ООО «ЛИПС» ЛТД, 2013. – 184 с.
3. Крутий К.Л. Запроваджуємо комунікативно-діяльнісну технологію навчання рідної мови та розвитку мовлення // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. - №12. – С. 10-18.
4. Крутий К.Л. Методика проведення індивідуальних занять із мовленнєвопасивними дітьми дошкільного віку. – Запоріжжя : ЛПС ЛТД, 2003. – 320 с.
5. Крутий К.Л. Розвиток лінгвокреативних здібностей дошкільника : огляд сучасних підходів / К.Л.Крутий // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. Выпуск 48. Педагогические науки. – Симферополь : НИЦ КИПУ, 2014. – С.12-17.
6. Крутий К.Л. Формування граматичної правильності мовлення в дошкільників у контексті комунікативного розвитку: термінологічне поле / Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. — № 3 (137), 2018. С.28-35.
7. Крутий К.Л., Зданевич Л.В. Дитячі окаціоналізми як продукт мовної системи та феномен дитячого мовлення / Інноваційні технології в дошкільній освіті: Збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. С.27-28.
8. Крутий К.Л., Зданевич Л.В. Сторітеллінг : мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати дітей // Дошкільне виховання. – 2017. – № 7. С. 2-6.
9. Пахальчук Н. Використання педагогічних технологій у підготовці спеціалістів дошкільної та початкової освіти до фізичного виховання дітей / Наталя Пахальчук // Technologies of Shaping and Enhancing Health of Human and Society: monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. – С. 171-177.
10. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп. – М. : Изд-во ЛГУ, 1986. – 364 с.
11. Tatyana Kryvosheya. Pedagogical conditions of mental activity, that saves health of preschool children in the formation of elementary mathematical concepts / Tatyana Kryvosheya // Child Psychopedagogy Journal (Romania) – 2015. – № 14. – P. 55–65.
12. Kruty K. Overcoming Communicative Deadadaptation of Speech Passive Children of Pre-School Age / Kruty Kateryna, Larysa Zdanevych // Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук. праць. Серія : Психологія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М. – 2019. – Вип. 26 (1). –Режим доступу: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211396974>

**ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
(НА ПРИКЛАДІ НАВЧАЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ «ЛОГІКИ СВІТУ»)**

Анна Буковська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Шикиринська О.В., кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

**INNOVATIVE APPROACH TO THE FORMATION OF LOGIC-MATHEMATICAL
COMPETENCE OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE
(ON THE EXAMPLE OF EDUCATIONAL AND DEVELOPMENTAL
TECHNOLOGY "LOGICS OF THE WORLD")**

Anna Bukovska, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто деякі аспекти та потенційні можливості авторської технології І. Стеценко «Логіки світу» у формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: логіко-математична компетентність, мислення дітей старшого дошкільного віку, інноваційний підхід.

Abstract. The article considers some aspects and potential possibilities of the author's technology of I. Stetsenko «Logics of the world» in the formation of logical and mathematical competence of older preschool children.

Key words: logical and mathematical competence, thinking of older preschool children, innovative approach.

Логіко-математична компетентність є однією з ключових компетентностей дітей дошкільного віку, згідно Базового компоненту дошкільної освіти. Вона об'єднана в одну групу з сенсорно-пізнавальною та дослідницькою компетентністю і визначається як здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної та дослідницької діяльності [1, с.10]. Варто зазначити, що формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку є важливим процесом в контексті наступності дошкільної та початкової освіти [2; 5; 6 та ін.]. Ефективне формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку, на нашу думку, потребує використання окрім традиційних, ще й інноваційних підходів [13, с. 62]. В межах даної публікації розглянемо один із можливих підходів до формування досліджуваної якості, а саме – авторську технологію І. Стеценко «Логіки світу». Технологія «Логіки світу» спрямована на розвиток як конвергентного, так і дивергентного мислення, а також – уяви, творчих здібностей, здібностей до дослідницької діяльності, гнучкості й оригінальності мислення [12]. Під час занять за цією технологією дошкільнята навчаються самостійно здобувати знання й використовувати їх на практиці.

В розглядуваній технології заняття проводяться у формі інтелектуальної гри або дослідження [12]. Співучасниками дитячих подорожей по Країні цікавих запитань є казкові герої. Під час подорожі діти зустрічаються з оригінальними авторськими арифметичними та геометричними задачами, задачами з математичної логіки, що подані в доступній та цікавій для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку формі. Разом із казковими героями діти подорожують і намагаються дати власні відповіді на запитання. Також вартими уваги є так звані «відкриті» або «дуже відкриті» задачі, пропонувані автором даної технології. Відповідей у таких задачах буває декілька або взагалі однозначної відповіді вони не мають. Такі задачі досить потужно розвивають нестандартне мислення, вміння відстоювати власну думку, підтримують мотивацію до подальшого пізнання світу з застосуванням математичних знань та закономірностей. Прикладами таких задач можуть бути наступні: «Скільки

прямокутників у кубіку, коробці, зошиті, газеті, книзі? Де їх найбільше? Чому ти так вирішив?», «Скільки кругів у кулі?», «Скільки прямокутників заховалося на скатертині? квадратів? трикутників?» Діти, таким чином закріплюють уявлення про геометричні фігури, навчаються розділяти складні фігури на більш прості, порівнювати предмети за різними ознаками, досягати поставленої мети, використовуючи лише заданий, чітко обмежений набір засобів або ж залучаючи власні. Авторська технологія «Логіки світу» є ефективною у формуванні логіко-математичної компетентності за рахунок спрямованості на розвиток нестандартного мислення в дітей [11, с.112]. Розв'язуючи пропонувані завдання, діти вчаться обґрунтовувати свою думку, самостійно обирати один із варіантів розв'язку математичного завдання, не боятися завдань з багатьма варіантами розв'язку, нестандартно міркувати. Автор технології – Ірина Стеценко пропонує проводити заняття з дітьми дошкільного віку форми гри, під час якої дитина отримує ігрові завдання від Переганяйка (Капітошки), що поживляє інтерес дітей до вправ.

Одним із девізів даної технології є: «Дивуємося–дивуємо–пізнаємо». Сформувані інтерес до цікавих конструктивних завдань, пов'язаних з інтелектуальним напруженням, позитивне емоційне ставлення до занять з математики, що є складовими логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку допомагають нестандартні завдання, пропонувані Іриною Стеценко, ситуації, що взяті з оточуючого життя дитини, скажімо як бесіда про парасольку. Досить потужний потенціал має така тема у розвитку логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку. Проте, реалізуватися цей потенціал може завдяки уміло сформульованим запитанням вихователя: «Що ти знаєш про парасольку? Які у тебе вдома є парасольки? Яку геометричну фігуру нагадує розкрита парасолька? А закрита? Яких кольорів бувають парасольки?» Також цікавим для дітей буде завдання, що потребуватиме дослідження парасольок, що є вдома і буде поштовхом до обговорення на наступний день в групі та обміну результатами досліджень, які провели діти: на кількість, форму, колір та величину. Отже, ми розглянули деякі аспекти та можливий вплив авторської технології на ефективність формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Наказ України від 22.05.2012 № 615 «Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція)». – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshki%20osvity.pdf
2. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115-119.
3. Голюк О. А. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів / О.А. Голюк, Н.О. Пахальчук // *Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries : collective monograph*. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. – С. 116-132.
4. Голюк О.А. Методичні аспекти розвитку системного мислення дітей старшого дошкільного віку засобами ТРВЗ-педагогіки // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С. 116-122.
5. Грушко О.В. Плекаймо критичне мислення у дошкільнят : Технологія «Знав, дізнався, хочу дізнатись» // *Дошкільне виховання*. – 2008. – №11. – С.4-6.
6. Імбер В.І., Карук І.В., Колеснік К.А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час застосування освітніх ситуацій у процесі групової діяльності з дітьми дошкільного віку / В.І. Імбер, І.В. Карук, К.А. Колеснік // *International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»: Conference Proceedings, February 23rd*. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. – С. 138-140.
7. Кривошея Т. М. Умственное развитие детей старшего дошкольного возраста в процессе формирования элементарных математических представлений в контексте современных инноваций / Т. М. Кривошея // *Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов международной научно-практической конференции*, Брест, 15 – 16 апреля 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол. Г. Н. Казаручик (отв.ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С.138-141.

8. Кривошея Т.М. Розкриймо дітям красу математичних міркувань / Т.М. Кривошея // Початкова школа. – 2000. – № 3. – С. 11-14
9. Кривошея Тетяна. Блоки Дьенеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів / Т. Кривошея// Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв /за ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С. 42 – 47.
10. Крутій К.Л. Логіко-математичний розвиток дошкільників. – Запоріжжя : ЛПКС. Лтд, 2001. – 146 с.
11. Максименко Д.С. Розвиток розумової діяльності дітей дошкільного віку. – Київ: ТОВ «Центр учбової літератури», 2018. – 192 с.
12. Стеценко І. Від науки до практики: технологія «Логіки світу» // Дитячий садок. – 2013. – № 21–23, червень.
13. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ»* з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. – V.6. – p. 61 – 65.
14. Tatyana Kryvosheya. Pedagogical conditions of mental activity, that saves health of preschool children in the formation of elementary mathematical concepts / Tatyana Kryvosheya // *Child Psychopedagogy Journal (Romania)* – 2015. – № 14. – P. 55–65.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ ЯК ЗАСОБУ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Гаврилюк Юлія, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник О.В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF USING MULTIPLICATION FILMS AS A MEANS OF MORAL EDUCATION OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Gavrilyuk Julia, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті акцентовано на виключному значенні мультиплікаційних фільмів у моральному вихованні дітей старшого дошкільного віку. Розглянуто педагогічні умови, дотримання яких уможливить ефективність використання мультфільмів у моральному вихованні дітей.

Ключові слова: мультиплікаційні фільми, моральне виховання дітей старшого дошкільного віку, педагогічний супровід, довірливі стосунки між дорослим та дитиною.

Abstract. The article focuses on the exceptional importance of cartoons in the moral education of older preschool children. The pedagogical conditions are observed, the observance of which will enable the effective use of cartoons in the moral education of children.

Key words: cartoons, moral education of older preschool children, pedagogical support, trusting relationship between adult and child.

Період дошкільного дитинства є сенситивним у формуванні базових якостей дитини і моральних, зокрема [1; 3 та ін.]. Особливістю дітей дошкільного віку є відсутність у них критичного мислення та, у зв'язку з цим – потужному впливу на їхній внутрішній світ середовища, до якого належать і масмедіа. Провідне місце серед різних засобів медійної культури у моральному вихованні дітей дошкільного віку відіграють мультиплікаційні фільми. В залежності від змісту мультфільму можна як ефективно сприяти моральному вихованню дошкільника, так і здійснити негативний вплив (за умови неконтрольованого з боку дорослих перегляду дитиною мультфільмів) на формування у нього понять «добро» та «зло».

Мультиплікаційний фільм – це один із жанрів сучасного кінематографічного мистецтва, візуальна та звукова привабливість якого робить його цікавим для дітей дошкільного віку [7, с. 55]. Мультиплікаційний фільм розглядається нами як ефективний засіб морального виховання старших дошкільників, як в умовах закладу дошкільної освіти, так і в родинному вихованні. Проте, таким ефективним засобом мультиплікаційний фільм може бути за умови створення під час та після його перегляду спеціальних педагогічних умов.

У працях С. Анісімова, Г. Гусейнова, С. Дробницького, В. Куніциної, доводиться те, що моральні норми – це певні правила поведінки, мислення і переживання, які повинні бути притаманні людині, еталонні зразки загальноприйнятої дії по відношенню до світу.

Як зазначає в своїх дослідженнях О. Куниченко, незважаючи на те, що дитина старшого дошкільного віку вже досить виразно розмежовує вигадку і реальність, діти несвідомо прагнуть до того, що дає їм нові враження, збагачує процес фантазування, тим самим розвиваючи власну уяву. І саме сприйняття, і проживання уявних, казкових образів суттєво збагачує картину світу дошкільнят, наповнює її новими смислами, яскравими уявленнями і емоціями [8, с. 29]. У зв'язку з цим метафорично представлені художні образи мультфільму здатні збагатити пояснення і дії педагога емоційністю, барвистістю, наочністю, казковістю і наповнити весь виховний процес творчістю.

Особливу привабливість для дошкільнят має також яскравість і лаконічність мультфільму. Виразні образи медіа твору приваблюють увагу, а простота і доступність сюжету пробуджують і утримують інтерес. Центральною ідеєю більшості мультфільмів виступає протиборство основних етичних категорій – «добра» і «зла», де завжди добро перемагає над злом. Мультфільм наочно демонструє наслідки недотримання моральних норм, прояви людських пороків. Його сюжети і образи персонажів є трансляторами моральних норм і цінностей. Дещо складні для засвоєння і усвідомлення дитиною дошкільного віку абстрактні поняття доброти, щедрості, жадібності, заздрості, чуйності в мультфільмі представлені в доступній, образній формі, зрозумілою дітям даного віку.

Слід зауважити, що мультфільми як втілення метафор і алегорій, при супроводі їх перегляду дорослими, зможуть пояснити дитині в доступній формі безліч досить абстрактних понять, причинно-наслідкових зв'язків, а головне – за допомогою образів допомогти дитині побачити світ людських взаємин, а значить – сприяти його моральному вихованню [9, с.172]. Мультфільм як твір мистецтва за рахунок своєї метафоричності і схоплювання цілісного образу поглиблює можливості і розширює межі використовуваних педагогом методів і прийомів виховання моральної поведінки. Реалії сучасного життя демонструють нам факт того, що вже до 5-6 років у дитини накопичується досить багатий глядацький досвід. Помилковою є думка, згідно з якою, дитина самостійно засвоює «мову» медіасвіту, як тільки сідає перед екраном і отримує певну аудіовізуальну інформацію. Насправді ж, як стверджує дослідник кіномистецтва Ю. Усов, діти в цей момент освоюють лише «побутове» сприйняття екранної оповіді, засноване на елементарних причинно-наслідкових зв'язках: «Хто куди прийшов?», «Що зробив і до чого це призвело?» [10, с.21]. Розвиток цих ідей ми знаходимо в працях Е. Тупічкіної, Н. Олійник згідно до яких в більшості випадків перегляд мультфільму дошкільнятами являє собою безконтрольне, стихійне, неусвідомлене сприйняття рухомих на екрані картинок [10, с. 63]. Таким чином, проведений нами аналіз потенційних можливостей мультиплікаційного мистецтва дозволяє вести мову про те, що в мультфільмах закладені виховні можливості для збагачення морального досвіду дитини дошкільного віку.

Відсутність належного досвіду, дефіцит знань і уявлень дитини компенсується включенням її уяви при перегляді мультиплікаційних фільмів, що сприяє розвитку емоційно-моральної сфери дошкільника [4]. В більшості мультфільмів центральною ідеєю виступає протиборство основних моральних категорій – «добра» і «зла». У мультфільмах на основі народних чи казок народів світу, як правило, продемонстровано наслідки недотримання моральних норм, прояви негативних якостей. Хоча такі моральні якості, як «добро» – «зло»; «щедрість» – «скупість»; «справедливість» – «несправедливість»; «чесність», «порядність» – «підлість» є складними для засвоєння і усвідомлення дитиною дошкільного віку [3], в мультфільмі вони представлені в доступній, образній формі, зрозумілій для цієї вікової категорії дітей. Зміст сюжетних ліній акцентує увагу дошкільників на моральний сенс, що може слугувати своєрідним орієнтиром у їх життєдіяльності. Через порівняння себе з улюбленими героями дитина має можливість переймати досвід вияву моральних якостей.

Для того, щоб перегляд дитиною мультфільму сприяв формуванню моральних уявлень дитини старшого дошкільного віку необхідно, на нашу думку, дотримуватися певних педагогічних умов. Такі умови охоплюють: педагогічний супровід протягом перегляду, використання критеріїв відбору мультфільмів та створення довірливої атмосфери між дитиною та дорослим. Зупинимось детальніше на кожній із зазначених умов.

Важливим є педагогічний супровід перегляду дитиною мультфільму. На нашу думку, педагогічна сутність запитань до дитини наприкінці чи протягом фільму має бути прихована невимушеністю розмови між дитиною та дорослим (вихователем, членами родини). Також доцільним може бути прийом «провокації», який часто використовує педагог-новатор Ш. Амонашвілі (роблячи вигляд, що «не розуміє», чому той чи інший герой вчинив саме так та стаючи на бік негативного героя мультфільму). Варто зазначити, що позитивний вплив мультфільму на розвиток моральних якостей дошкільників значно підсилюється, якщо після

перегляду мультфільму (або в процесі перегляду) дорослий ініціює бесіду з дитиною стосовно змісту мультфільму. Орієнтовними питаннями можуть бути такі: «Ти знаєш, а мені сподобався цей герой – він сміливий. А тобі?», «Чому він тобі подобається/не подобається?», «А як би ти вчинив в такій ситуації?» Такі запитання будуть спонукати дитину подивитися на героя (наприклад, якщо він негативний і дитина ним захоплюється) з різних боків, проаналізувати наслідки його вчинків, «примірити» його роль на себе, зіставити моральні якості із власною поведінкою, вчинками, взаєминами з однолітками та дорослими.

Для здійснення позитивного впливу на формування моральних якостей дитини важливими є критерії відбору мультиплікаційних фільмів для дітей дошкільного віку. До основних критеріїв підбору мультфільмів у якості засобу морального виховання автори [9, с. 174] відносять: якість відеозображення (яскравість картинок, гармонія кольору та ін.), якість звукозапису (лексика, що відповідає нормам літературної мови, емоційне забарвлення мови героїв та ін.), простота і доступність сюжету; виразність персонажів; наявність моральної проблематики фільму.

Проте, варто зазначити, що досить часто героями для дітей стають негативні герої мультиплікаційних фільмів. Для того, щоб вихователь чи батьки мали змогу віднайти ефективні способи виправлення ситуації, необхідно, щоб дитина розповіла про свого героя. Зрозуміло, що відбутися це може лише за умови довірливих відкритих стосунків між дорослим та дитиною, що є третьою педагогічною умовою формування моральних уявлень дітей старшого дошкільного віку. Варто зазначити, що за умови неконтрольованого перегляду дитиною мультфільмів позитивного впливу на моральну сферу особистості дитини, на нашу думку, навряд чи вдасться досягти.

Отже, за умови доцільного відбору дорослими та належного педагогічного супроводу в ході перегляду та по закінченню мультфільму, наявності вдасться досягти ефективного формування моральних уявлень у старших дошкільників через збагачення їхньої почуттєво-емоційної сфери.

Список використаних джерел:

1. Бильская О. Воспитание медиакультуры ребенка в семье // Педагогика семьи в контексте образовательных приоритетов Украины и Белоруси : коллективная монография / под ред. Г.С.Тарасенко. – Винница-Мозырь : ООО «Нилан-ЛТД», 2013. – С.142-151
2. Булахова.І., Шикиринська О.В. Особливості морального виховання учнів початкових класів засобами хореографії // Молода наука: Студентська наукова конференція. Статті / Мін-во освіти і науки України, Нац.пед.ун-т імені М.П.Драгоманова; відпов. за випуск проф. Л.П.Вовк, проф. О.С. Падалка; укл. доц. А.Ф.Шевченко, доц. О.В.Шикиринська – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. – С.149-155.
3. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильева, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр ; за заг. ред. Н. Гавриш. – Х. : Мадрид, 2015. – 220 с.
4. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Віктовська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 275–279.
5. Имбер В., Голюк О. Формирование поликультурной компетентности воспитателя средствами мультимедиа / В. Имбер, О. Голюк // Материалы Международной научно-практической конференция «Дошкольное детство в современном поликультурном пространстве» (2 ноября, 2017 г.) – Минск : БГПУ, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://elib.bspu.by/handle/doc/28261>
6. Ковальчук О, Шикиринська О.В. Виховання дітей дошкільного віку мистецтвом хореографії // Молода наука: Студентська наукова конференція. Статті / Мін-во освіти і науки України, Нац.пед.ун-т імені М.П.Драгоманова; відпов. за випуск проф. Л.П.Вовк, проф. О.С. Падалка; укл. доц. А.Ф.Шевченко, доц. О.В.Шикиринська – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. – с. 112-117
7. Крутій К.Л. Використання мультфільмів як засобу розвитку зв'язного мовлення дошкільників //Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. - №9. – С.54-64.
8. Куниченко О.В. Особенности воспитания нравственного поведения старших дошкольников средствами мультипликационных фильмов: диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.01 / Куниченко Ольга Владимировна / Волгоград, 2016 – 223 с.
9. Кушнір В.М., Сопівник Р. В., Іренеуш Піжик. Формування уявлень про моральні якості та норми у дітей старшого дошкільного віку засобами мультиплікаційних фільмів // Наука і освіта, 2009. – С. 170-175

10. Лохвицька Л.В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» / Л.В. Лохвицька. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 128 с.
11. Пахальчук Н. А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А.Пахальчук // Социально- педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в оногенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
12. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2020. – 244 с.
13. Olga Bilska. Wychowanie do kultury medialnej dziecka w rodzinie // Rodzina współczesna: portret interdyscyplinarny / pod redakcją naukową Grażyny Szabelskiej, Galiny Tarasenko. – Bydgoszcz: Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, 2014, S.212-222
14. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. CRITERIA AND INDICATORS OF FORMATION OF HUMANISTIC AND VALUE ATTITUDE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN TOWARDS THEMSELVES //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.
15. Holiuk O. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR CREATIVITY DEVELOPMENT IN MATHEMATICALLY GIFTED ELEMENTARY STUDENTS / Oksana Holiuk, Olena Demchenko, Galina Kit, Nataliia Rodiuk // Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II. – 2019. – С. 580.
16. Pakhalchuk N. Pedagogical conditions of activation of children’s motional activity / N.Pakhalchuk // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : Вид-во Сум.ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – №6 (60). – С. 240-254.

РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНЫХ КАЧЕСТВ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ОСНОВНЫХ ВИДАХ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА УРОКАХ МУЗЫКИ В КОНТЕКСТЕ ЭВРИСТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Елена Гармасар, аспирант

Научный руководитель: Б.О. Голешевич, доктор педагогических наук, доцент

THE DEVELOPMENT OF CREATIVE QUALITIES IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN IN THE MAIN TYPES OF ARTISTIC ACTIVITIES IN MUSIC LESSONS IN THE CONTEXT OF HEURISTIC EDUCATION

Elena Harmasar, graduate student

Аннотация. В материалах раскрывается понятие креативности в музыкально-эвристической парадигме образования. Представлена модель критериев проявления креативных качеств в основных видах художественной деятельности, а также методы, задания и принципы по их развитию у младших школьников на уроках музыки.

Ключевые слова: музыкальная креативность, младшие школьники, художественная деятельность, эвристическое образование.

Abstract. The article reveals the concept of creativity in the musical-heuristic paradigm of education. The model of criteria for the manifestation of creative qualities in the main types of artistic activity, as well as methods, tasks and principles for their development in primary school students in music lessons is presented.

Key words: musical creativity, younger students, art activities, heuristic education.

Понятие креативности рассматривается в таких науках как: общей, музыкальной, креативной (эвристической) педагогике, психологии и философии. В каждой из которых данный термин толкуется по-разному. Наиболее распространённым представлением понятия креативности является выделение её как способности к выработке новые идеи, в корне отличающиеся от стандартных и принятых схем, правил мышления [4, с. 13].

В музыкальном образовании креативность рассматривается как качество личности и творческие возможности ребёнка «предуготовленность к созиданию нового в процессе музыкальной деятельности, что придаёт ей творческую направленность» [1, с. 44].

Модель эвристического образования опирается на развитие трёх способностей учащихся: креативной, когнитивной и оргдеятельностной. Компонент креативности является ключевым и определяется как «интегративная способность вбирающая в себя целые системы взаимосвязанных способностей элементов» [5, с. 121].

Музыкальная креативность в парадигме эвристического образования рассматривается как компонент необходимый для развития способностей к художественным эвристикам – «предрасположенность к восприятию музыкально-интонационных смыслов, умений интеллектуально интерпретировать художественное содержание и воплощать его в мыслях, поступках и действиях» [1]. На развитие креативности влияют такие компоненты как интеллект и одарённость, где креативность и способности составляют основу одарённости [3, с. 22]. Креативность вторична т.к. это лишь один из компонентов творческих способностей «креативность основана на творчестве и без него существовать не может, это лишь технология организации процесса творчества» [4, с. 6].

Основные критерии проявления развитости креативных качеств в основных видах художественной деятельности представлены на рис. 1.

Критерии аффективности и эмотивности в *слушательской* деятельности являются высшим проявлением развитости качества креативности при постижении музыкального произведения.

В *исполнительской* деятельности креативность раскрывается в оригинальности музыкальных интерпретаций и интуитивности телесных перкуссий, а также логике развития музыкального произведения.

В *«композиторской»* деятельности креативность отличается аргументированностью созданного музыкального продукта и осознанностью создания моделей будущих музыкальных проектов.

Наиболее релевантными **методами** для развития качеств креативности на уроках музыки эвристического типа являются следующие методы: Р.Роллана – развитие качеств аффективности и эмпатийности; придумывания и аналогий – развитие качеств оригинальности и интуиции; «мозгового штурма» – развития качеств аргументированности и осознанности.

Задания креативного типа и **принципы** их реализации в основных видах художественной деятельности младших школьников:

- *Досочини за композитором.* Предложить учащимся прослушать музыкальное произведение, а финал досочинить самим - воплощение через музицирование на детских музыкальных инструментах, мобильно-музыкальные приложения, театрализацию.

- *Музыкальный образ.* Отобразить двигательно, интонационно, инструментально, телесно-перкуSSIONно музыкальный образ произведения.

Вышеуказанные задания реализуются через *принцип ассертивности* – характеризуется не назидательностью преподавания «своеобразие самовыражения личности в противоположность манипулировать ею» [5, с. 122].

- *Эмоциональное проживание.* Осуществляется через метапредметность и метод Р.Роллана: воспроизведение исторического контекста, подробный разбор биографии, важных событий и жизненных коллизий композитора, которые впоследствии находят отражение в произведениях. Используется *принцип импрессионга* – создание условий при которых остаются яркие впечатления и душевные аффекты.

- *Музыкальная спектрограмма.* Осуществляется через мобильное приложение **Phono paper** – предназначено для считывания музыкальных шифров с любого источника, в котором закодирован звук в виде спектрограммы. Ученик наводит гаджет на спектрограмму, чем воспроизводит зашифрованное музыкальное произведение. Принцип *инновационной технологичности* – внедрение «мобильной педагогики» в образовательный процесс. Подразумевает использование современной техники: гаджеты, электронные книги, мобильные приложения и др.

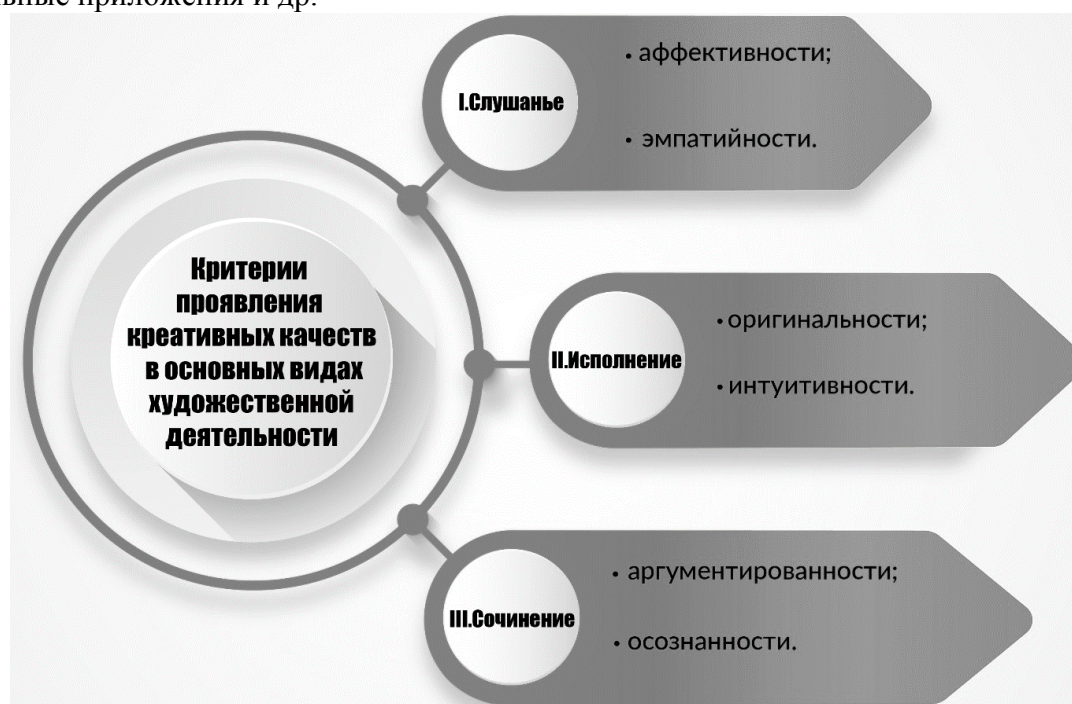

Рис. 1. Критерии проявления развитости креативных качеств.

Развитость креативных качеств у младших школьников в основных видах художественной деятельности приводит к аффективному восприятию музыкального искусства, умению его оригинально интерпретировать, эксплицировать художественное содержание, формирует эмотивность и эмпатийность перцепции, а также предотвращает возникновение в дальнейшем творческих амузий.

Список использованных источников:

1. Абдуллин Э. Б. Теория музыкального образования: учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений / Э. Б. Абдуллин, Е.В. Николаева ; под общ. ред. М. И. Ройтерштейна. – Москва : Издательский центр «Академия», 2004 – С. 44.
2. Гармасар Е. А. Специфика музыкально-эвристических способностей в основных видах музыкальной деятельности младших школьников / Е. А. Гармасар // Сетевое издание «Научные исследования XXI века». – 2021. – №1(9). – С. 353–356.
3. Кирнарская Д.К. Музыкальные способности / Д.К. Кирнарская. – Москва : Таланты XXI век, 2004. – С. 22.
4. Купер Л. Креатив на 100%. Как развить творческое мышление / Л. Купер. – Москва : АБ Пабблишинг Трейд, 2014. – С. 6–13.
5. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А. В. Хуторской. – Москва : МГУ, 2003. – С. 121–122.
6. Графические ресурсы для всех. Freepik. – Режим доступа: Infographic вектор создан(a) BiZkettE1 - ru.freepik.com.

ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Олена Гончарук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

LOGICAL AND MATHEMATICAL COMPETENCE OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Olena Goncharuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються погляди науковців на проблему формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Акцентовано на дотриманні педагогічних умов, що сприятимуть підвищенню ефективності формуванні досліджуваної якості.

Ключові слова: логіко-математична компетентність, мислення дітей старшого дошкільного віку, особистісно зорієнтований підхід.

Abstract. The article considers the views of scientists on the problem of formation of logical and mathematical competence of older preschool children. Emphasis is placed on compliance with pedagogical conditions that will increase the efficiency of the formation of the studied quality.

Key words: logical-mathematical competence, thinking of older preschool children, personality-oriented approach.

Сучасному українському суспільству потрібні громадяни, які вміють самостійно мислити, здатні конструктивно і творчо вирішувати життєві та професійні проблеми. Це покладає особливу відповідальність на заклади дошкільної освіти, оскільки саме в дошкільному дитинстві закладається фундамент для подальшого розвитку людини, для набуття у подальшому спеціальних знань та умінь [1; 2 та ін.].

Значну роль у розвитку інтелекту дитини старшого дошкільного віку відіграє математика [10, с.45]. Проте, вихователі закладів дошкільної освіти акцентують на протиріччі між ефективністю впливу занять математичного змісту на розумовий розвиток дошкільників та труднощами, які відчувають діти в процесі розв'язування логічних завдань.

Питання розвитку логіко-математичних здібностей дітей дошкільного віку досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: Ж. Піаже, Н. Непомняща, М. Фідлер, Е. Дум, Р. Грін, В. Лаксон, Т. Мідліна, Г. Леушина, А. Столяр, К. Щербакова, Л. Шлегер, Є. Тихеева, Ф. Блехер, Г. Костюк, В. Бочарова, Л. Коваль, О. Кононко, І. Костюк та ін.).

Зокрема, вивчено формування у дошкільників операцій рахунку (О. Грибанова, М. Макляк, Н. Непомняща), особливостей сприйняття геометричних фігур і форм об'єктів (О. Запорожець, Є. Корзакова, Л. Пен'євська, В. Сохіна), освоєння величини предметів і формування просторових уявлень (В. Котирло, Т. Мусейібова), складено низку методичних посібників, які спрямовані на розвиток логічного, творчого мислення дітей дошкільного віку в процесі формування математичних понять (Н. Дикань, Г. Леушина, Л. Метліна, З. Михайлова, В. Старченко, К. Щербакова та ін.), досліджено методику реалізації індивідуально-диференційованого підходу в процесі формування у дітей дошкільного віку математичних уявлень (Н. Баглаєва, Т. Степанова), створено ефективні методики формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку (О. Брежнева, Л. Гайдаржийська, Л. Зайцева, О. Фунтікова).

Вирішуючи завдання з логічним навантаженням діти вчаться правильно мислити, це запобігає помилковим судженням, сприяє правильній побудові думок, виробленню вміння послідовно викладати знання, дисциплінує мислення [11], що і сприяє, в свою чергу формуванню логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Фахівці

дошкільної психології стверджують, що наочно-образне мислення є провідним у віці п'яти-семи років, проте саме в цьому віці закладаються основи словесно-логічного мислення [12, с. 18]. Дитині, яка не оволоділа прийомами логічного мислення, важче буде навчатися у школі, особливо, складним для неї буде засвоєння математичних знань.

Як з теорії, так і з практики відомим є діалектичний зв'язок між розвитком математичних здібностей дітей дошкільного віку та формуванням логічного мислення. А з іншого боку, цей зв'язок є одним із актуальних методичних проблем останніх років. У дослідженнях Ж. Піаже «Психологія інтелекту», «Мовлення та мислення дитини», «Гене́за елементарних логічних структур» висвітлені внутрішні логічні механізми мислення дитини. Ж. Піаже вперше ґрунтовно дослідив особливості дитячого мислення й мови, використавши клінічне спостереження як метод дослідження.

Сутність методу полягала в тому, що дитині задають запитання і заохочують висловлюватися, ретельно записуючи хід її міркувань. Особливістю дослідження Ж. Піаже було те, що дитині дають можливість висловити все, що вона хотіла б. В результаті спостерігач отримує повну картину розвитку думки дитини. Таким чином, теорію розвитку мислення дітей було обґрунтовано на основі експерименту. На думку вченого, до 7 років дитина залишається на дологічному рівні суджень, що замінюється інтуїтивним судженням [6, с.118].

На сьогодні теоретично доведеним та практично виправданим є факт, що за наявності методичного керівництва процесом формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку спостерігається значне підвищення результативності цього процесу незалежно від вихідного рівня розвитку дитини [13, с. 62]. Для того, щоб перевірити, як часто використовують вихователі логічні завдання у роботі з дітьми старшого дошкільного віку та які прийоми зацікавлення дітей до такого виду роботи використовують нами було проведено анкетування вихователів протягом жовтня 2020 року. Опитування проводилося за допомогою Google forms. Всього в опитуванні взяли участь 24 вихователі закладів дошкільної освіти міста Вінниця та Вінницької області.

В анкеті було три запитання. Перше запитання мало на меті виявити частоту використання вихователем логічних завдань («Як часто у роботі з дітьми старшого дошкільного віку Ви використовуєте логічні завдання?»). Більшість вихователів, які брали участь у опитуванні (15 осіб) зазначили, що логічні завдання використовують на заняттях логіко-математичного розвитку. Семеро вихователів зазначали, що такі запитання намагаються використовувати, окрім занять логіко-математичного розвитку в процесі інших видів діяльності – під час експериментування, спостереження за природними явищами, в процесі ігрової діяльності.

Під час відповіді на друге запитання («Які прийоми зацікавлення дітей до розмірковування над логічними запитаннями використовуєте?») значна частина вихователів (9 осіб) відчували труднощі (залишили місце відповіді порожнім), 12 вихователів зазначали, що використовують пояснення та розповідь і лише 3 вихователі зазначили, що використовують авторські прийоми (прийом «здивування», прийом провокації), ідеї, які пропонує І. Стеценко (автор технології «Логіки світу»), а один вихователі – що використовує авторський прийом Ш. Амонашвілі «нашіптування на вушко».

І останнє запитання було спрямоване на виявлення труднощів у процесі формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку (пропонувалися відповіді: «зовсім не відчуваю труднощів» (таку відповідь обрали 13 вихователів), «відчуваю незначні труднощі» (6 вихователів), «для мене цей процес є надзвичайно складним» (не обрав жоден вихователі) і у останньому варіанті вихователі могли написати свою відповідь; четверо вихователів зазначали, що труднощі відчувають у особистісному підході до кожної дитини в процесі формування логіко-математичної компетентності дітей.

Узагальнивши ідеї, викладені в працях психологів та педагогів Ш. Амонашвілі, Д. Максименко, Г. Костюка, Л. Виготського можемо стверджувати, що процес формування

логіко-математичної компетентності дитини старшого дошкільного віку розвивається більш ефективно, якщо:

- дорослі (у нашому випадку – вихователь), замість дати відповіді на запитання, заохочують дітей до самостійного знаходження відповіді, тим самим розвиваючи їх пізнавальну активність;
- пошук відповідей на логічні запитання, що здійснюється у процесі експериментування, спостереження організовується спільно з дорослим чи однолітками. Вихователю важливо проявити терплячість і розуміння незвичайних пояснень, які дає дошкільник, підтримуючи його прагнення проникнути у сутність предметів і явищ, з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки, дізнатися про приховані властивості;
- стилем спілкування вихователя з дитиною є демократичний;
- пропонуються спеціальні вправи з використанням предметного матеріалу;
- враховуються вихователем індивідуальні особливості дітей.

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що процес формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку є педагогічною проблемою за рахунок не повною мірою розв'язаним на сьогодні протиріччям між потенціалом логічних завдань, вправ, запитань у формуванні логіко-математичної компетентності, досить потужним розробленням теоретичних основ досліджуваної проблеми та недостатнім використанням сучасних вихователів інноваційних, особистісно орієнтованих підходів у формуванні логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Александрович Т.В. Развитие творческих способностей личности в дошкольном онтогенезе: теоретические основания и способы решения / Т.В. Александрович, О.А. Голюк, Г.Г. Кит // Молодий вчений. – 2018. – № 5.2 (57.2), травень. – С. 58-65.
2. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества / Ш. А. Амонашвили. – К. : Рад. Школа, 1991. – 110 с.
3. Бильская О. Воспитание медиакультуры ребенка в семье // Педагогика семьи в контексте образовательных приоритетов Украины и Белоруси : коллективная монография / под ред. Г.С.Тарасенко. – Винница-Мозырь : ООО «Нилан-ЛТД», 2013. – С.142-151
4. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115-119.
5. Голюк О. А. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів / О.А. Голюк, Н.О. Пахальчук // Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries : collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. – С. 116-132.
6. Голюк О.А. Методичні аспекти розвитку системного мислення дітей старшого дошкільного віку засобами ТРВЗ-педагогіки // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С. 116-122.
7. Грушко О.В. Плекаймо критичне мислення у дошкільнят : Технологія «Знав, дізнався, хочу дізнатись» // Дошкільне виховання. – 2008. – №11.– С.4-6.
8. Імбер В.І., Карук І.В., Колеснік К.А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час застосування освітніх ситуацій у процесі групової діяльності з дітьми дошкільного віку / В.І. Імбер, І.В. Карук, К.А. Колеснік // International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»: Conference Proceedings, February 23rd. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. – С. 138-140.
9. Кривошея Т. М. Умственное развитие детей старшего дошкольного возраста в процессе формирования элементарных математических представлений в контексте современных инноваций/ Т. М. Кривошея // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов международной научно-практической конференции, Брест, 15 – 16 апреля 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол. Г. Н. Казаручик (отв.ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С.138-141.
10. Кривошея Тетяна. Блоки Дьенеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів / Т. Кривошея// Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і

студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв /за ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С. 42 – 47.

11. Крутій К.Л. Логіко-математичний розвиток дошкільників. – Запоріжжя : ЛПІС. Лтд, 2001. – 146 с. 7

12. Максименко Д.С. Розвиток розумової діяльності дітей дошкільного віку. – Київ: ТОВ «Центр учбової літератури», 2018. – 192 с. 8

13. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. – V.6. – p. 61-65. 9

14. Holiuk O. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR CREATIVITY DEVELOPMENT IN MATHEMATICALLY GIFTED ELEMENTARY STUDENTS / Oksana Holiuk, Olena Demchenko, Galina Kit, Nataliia Rodiuk // Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II. – 2019. – С. 580.

15. Tatyana Kryvosheya. Pedagogical conditions of mental activity, that saves health of preschool children in the formation of elementary mathematical concepts / Tatyana Kryvosheya // Child Psychopedagogy Journal (Romania) – 2015. – № 14. – P. 55–65.

ЗАПРОШЕННЯ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В РЕДЖІО-ПІДХОДІ: ПРОВОКАЦІЇ

Людмила Дем'янівська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INVITATION TO ACTIVITIES IN REGGIO-APPROACH: PROVOCATIONS

Lyudmila Demyanovskaya, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано феномен «провокації» як запрошення до діяльності в Реджіо-садах. Розглянуто особливості створення провокацій, рівні складності дій у центрах провокацій для дітей дошкільного віку. Упорядковано вимоги до освітнього середовища. Запропоновано авторське бачення впровадження в практику роботи дитячих садків та сім'ї можливостей провокацій, розроблених у Реджіо-підході.

Ключові слова: Реджіо-підхід, провокації, діяльність.

Abstract. The article analyses the phenomenon of “provocation” as an invitation to activity in Reggio Gardens. The features of creating provocations, the levels of complexity of actions in the centres of provocations for preschool children are considered. Requirements for the educational environment have been streamlined. The author's vision of introducing into the practice of kindergartens and families the possibilities of provocations developed in the Reggio approach is proposed.

Key words: Reggio approach, provocations, activities.

Після закінчення другої світової війни, в країнах Європи, які пережили диктаторські режими, виникла потреба замислитися про краще життя для дочок і синів, бажання не повторити страшних помилок минулого. У невеличкому селі на півночі Італії недалеко від міста Реджіо-Емілія, завдяки якому надалі концепція отримала свою назву, і зароджувалися ідеї створення «нового саду».

Основою концепції стали принципи позитивної гуманістичної педагогіки. Ідеї було розгорнуто психологом Лорісом Малагуцці, який згодом став засновником Реджіо-підходу (друга назва підходу – Реджіо-педагогіка). Запропонована концепція отримала назву «100 мов дітей». Її зміст передбачає, що у кожної дитини є сотні, навіть тисячі способів і можливостей пізнавати, досліджувати світ і виражати себе.

Реджіо-садами і центрами називаються тільки ті, які знаходяться безпосередньо в регіоні Реджіо-Емілія. Всі інші сади і центри світу вважаються «натхненні Реджіо-підходом» (Reggio Inspired).

У своєму дослідженні ми використовуємо термін «Реджіо-підхід», освітня діяльність якого ґрунтується на безмежній вірі в дітей, їхній здатності й досягненнях, в те, що будь-яка діяльність може бути корисною і значущою для розвитку дітей.

Наукова новизна дослідження – нами запропоновано нове рішення підготовки провокацій як запрошення до діяльності дітей дошкільного віку. Мета і завдання дослідження – теоретично обґрунтувати розвивальний потенціал провокацій у Реджіо-підході, актуалізувати проблему використання освітніх ситуацій у практиці роботи закладів дошкільної освіти України, оцінити можливості впровадження в практику роботи запропонованих Реджіо-педагогами варіантів провокацій.

Методологічною основою нашого дослідження є діяльнісний підхід, урахування принципу природовідповідності й збагачення сенсорного середовища.

Методи дослідження: порівняльний аналіз і синтез, аналіз фактів, теоретичне узагальнення і систематизація педагогічного досвіду, вивчення і аналіз літератури, практики використання Реджіо-підходу в закладах дошкільної освіти України.

Головна мета при реалізації Реджіо-підходу – надати дитині якомога більше інструментів і можливостей, якими вона зможе скористатися впродовж усього свого життя. Основою Реджіо-підходу є кілька ключових постулатів, які лежать в основі філософії підходу. Розглянемо їх докладніше.

Пізнання дитиною навколишнього середовища починається від живого, безпосереднього споглядання, яким є саме життя. Спостереження, вивчення, привласнення, засвоєння, пізнання, осмислення розумом, почуттями і є тим пропедевтичним (вступним) етапом залучення дитини до цінностей, які засвоюються шляхом залучення різних форм організації і видів практичної діяльності, взаємодії, знаків і символів соціуму і культури. Залежно від задатків і здібностей дитини, її соціокультурного досвіду, способів моделювання світу педагог може стимулювати її активність, створювати освітні ситуації, що провокують тощо.

Метою своєї діяльності Лоріс Малагуцці вбачав створення доброзичливої, працювитої, винахідливої, комфортної, привітної школи, з можливістю документування робіт, місцем дослідження, пізнання, визнання, роздумів, де діти, викладачі та батьки будуть щасливі. Зауважимо, що в традиції європейської освіти часто-густо слова «школа» означає дитячий садок, який може бути і при школі, але усе рівно має функції садочка.

Для Реджіо-підходу обов'язковою є наявність збагаченого середовища, насиченого природними матеріалами з відкритим призначенням. Середовище – це третій учитель (педагог), тому воно створюється і змінюється під запити дитини. Де що поставити і як оформити – вирішується з орієнтиром на дитину, його вік і можливості. Н. Федотова, відвідавши Реджіо-сад, зазначає, що навколишнє середовище розширюється центрами поетапно, у міру запитів дітей [4]. Також новий куточок (центр) для діяльності може створюватися педагогом і пропонуватися для дослідження дітьми, по ходу діяльності видозмінюючись і поліпшуючись. Дітям надаються для досліджень інструменти: оверхед-проектор, ноутбук та звичайний проектор, вебкамера, мікроскоп з можливістю робити фотографії, фотокамера.

Творці і послідовники Реджіо-підходу в своїх роботах спиралися на теорії відомих вчених і педагогів, таких, як-от: Марія Монтесорі: теорія сенситивних періодів, принцип «Допоможи мені це зробити самому» і «Середовище – третій вчитель»; Рудольф Штайнер: Вальдорфська педагогіка, іграшки; Лев Виготський: теорія про зону актуального і найближчого розвитку; Жан Піаже: теорія когнітивного розвитку; Гарвард Гарнер: теорія множинного інтелекту та інші. Особлива увага в Реджіо-підході приділяється повазі особистого простору дитини. Загальновідомий «трикутник Марії Монтесорі» (дитина – педагог – середовище) в Реджіо-підході розглядається як концепція «Три вчителі» (педагог – середовище – учитель). Для нашого дослідження науковий і практичний інтерес представляє середовище як засіб запрошення дитини до гри. Так, К.Л.Крутії пропонує сенсорно збагачене освітнє середовище розглядати як сукупність умов (у закладі, у сім'ї), яке максимально сприяє особистісному розвитку дітей в значущій (або провідній) для них діяльності [2]. Автором також визначено інтегральні критерії збагаченого освітнього середовища для закладів дошкільної освіти.

Назвемо їх: критерії збагаченого середовища сенсорними стимулами: сенсорне багатство будинку, де росте малюк, закладу, який він відвідує, і території; гармонізація, структурованість сенсорного середовища; естетичність середовища; критерій насиченості різними типами і видами діяльності: тип – ігрова (провідний тип), передумови навчальної та трудової; види діяльності – спілкування, пізнавальна діяльність, перетворювальна, оцінно-контрольна, творча тощо; критерій задоволення потреб у фізичній активності й фізичному розвитку: здоровий спосіб життя, потреба в активності, спортивні досягнення тощо; критерій насиченості сенсорного середовища взаємодією педагогів, дітей, батьків [1].

Динаміка розвитку сенсорно збагаченого середовища досягається за рахунок взаємодії трьох його структур: педагогічної, методичної, психологічної. Практична реалізація ідеї створення сенсорно збагаченого середовища в умовах закладу і сім'ї передбачає побудову

такого середовища в двох напрямках: предметно-середовищному і предметно-просторовому. Дитина засвоює певний сенсорний еталон, який позначається словом. У процесі реалізації саме предметно-середовищного підходу, як джерела сенсорного досвіду, необхідно виходити з ергономічних вимог до діяльності дитини.

На думку автора концепції розвивального середовища В.А.Петровського, вимоги до реалізації предметно-середовищного підходу такі:

- розвивальний характер сенсорно збагаченого середовища;
- діяльнісно-віковий підхід;
- сенсорна інформативність (різноманітність іграшок, тематики, комплексність) збагаченості, наявність природних і соціальних засобів, що забезпечують різноманітність практичної діяльності дитини і її творчість; варіативність;
- сполучуваність традиційних і нових компонентів;
- забезпечення складових елементів сенсорно збагаченого середовища;
- забезпечення комфортності, функціональної надійності та безпеки;
- забезпечення естетичних та гігієнічних показників [3].

У контексті нашого дослідження розглянемо один з критеріїв – критерій насиченості різними типами і видами діяльності. У Реджіо-підході щодня – це можливість створити новий проект, зануритися в цікаві експерименти, знайти незвичайну провокацію в ігровій діяльності. Для нас представляє практичний інтерес організація Реджіо-провокації як запрошення до гри.

Провокація від латинського слова *provocatio* – виклик. У концепції Лориса Малагуцці слово «провокація» вживається в широкому значенні як спонукання до дії, запрошення до гри, а також можливості творити, будувати, обговорювати побачене і генерувати нові ідеї. Лоріс Малагуцці використовував метафору, що в деякому сенсі провокація – це той самий м'яч, який дорослий кидає (або повертає) дитині, але це не єдиний, хоча і дуже творчий спосіб це зробити! Створюючи провокацію, педагогу, натхненному Реджіо-підходом, варто врахувати, що, перш за все, це запрошення для дитини, а не наказ до діяльності. Найчастіше провокація – це проста, але приваблива, що «чіпляє» композиція, яка з'являється в збагаченому середовищі – там, де дитина її обов'язково помітить, наблизиться, поцікавиться. Провокація від педагога має провокувати цікавість, допитливість і інтерес, бажання активно діяти. Однією з умов є обмежена допомога дитині, не потрібно пояснювати, що робити з виставленими матеріалами, слід спостерігати здалеку. Дитина вчиться оцінювати свої можливості, межі «знання-незнання», вчиться формулювати запит про допомогу, а дорослий спочатку розпитує про власні можливості, намагаючись не формувати «феномен вивченої безпорадності».

Дитині дуже важко пройти повз, коли на столику лежить глина, стеки, скалка, формочки для печива, гребінець, корзинка з гудзичками-очками й іншими матеріалами. Часто для цих же цілей використовується кошик або неглибокий ящик – інструменти повинні бути добре видно. Використовуючи варіанти Реджіо-провокацій, ми пропонували дітям середнього дошкільного віку такі матеріали для втілення ідей: солоне тісто, глина, піна для гоління, мило, ватяні палички і диски. На жаль, контент-аналіз комплексних програм, які знаходяться в освітньому полі України, підтвердив відсутність завдань створення провокацій у діяльності дошкільнят в організованій і самостійної діяльності. У змісті єдиної альтернативної програми формування культури інженерного мислення для дітей дошкільного віку «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіті» (наук. кер. – проф. К. Крутій) представлено завдання на дитяче експериментування в ситуаціях-провокаціях [1].

Розглянемо використання провокації на прикладі знайомства дитини з глиною. Педагог готує збагачене середовище: пластикова або дерев'яна підкладка (можна використовувати дзеркало на твердій основі для ліплення і дзеркало перед дитиною), невеликий пласт глини, інструменти для роботи; поруч покласти рушник для рук і ємність з водою. Зауважимо, що глина в домашніх умовах нечасто пропонується дітям, тому на знайомство з нею може знадобитися більше часу, ніж для інших матеріалів.

Глина виступає як засіб – робота з глиною сприймається як природна і несвідома тяга людини до відображення з раннього дитинства образу материнської утроби і м'якого тіла матері. Глина для дитини – це можливість відчутти м'якість і ніжність матеріалу, який дуже схожий на шкіру. Про користь глини завжди можна почитати і зрозуміти, що діти інтуїтивно вибирають цей матеріал не тільки для ігор, але і для свого здоров'я. Способи урізноманітнити запрошення до гри тут такі ж, як з іншими провокаціями: відкритий і вільний доступ, зручне розташування.

Висновок. Правилком для Реджіо-педагога є те, що не слід поспішати і пропонувати дитині щодня щось нове: якщо інтерес до провокації з'явився, можна взаємодіяти з глиною кілька днів поспіль, краще дізнаючись особливості цього матеріалу. Завданням на цьому етапі для педагога є збагачення середовища: додати актуальні матеріали, наприклад, для конструювання (кубики, дрiт, дерев'яні палички); для створення композицій та вільної гри (квіти, шнурок, дрібниці: черепашки, пробки, болти, скельця, намистини, галька); для сюжетів (посуд, фігурки тварин, машинки); природні матеріали (пробки від пляшок, пір'я, гудзики, камінчики, іграшкові очі, сухі гілочки, листя, насіння, жолуді, каштани, камінці).

Для провокацій часто використовуються дрібниці («loose parts»), а саме: дерев'яні палички з кав'ярень або від морозива, велика квасоля, боби, макарони різної форми і кольору, маленькі резиночки для волосся або для плетіння, дрiт для намистин і кілець; піднос з манкою або піском; форми для кексів або менажниць для сортування тощо.

Запрошення до гри (invitation to play), або провокація (provocatio), у кожного педагога може бути різною, все залежить від креативності та бажання підготувати цікавий матеріал для дітей. Назвемо ще кілька ідей для провокацій: книги-віммельбухи, розкриті «на найцікавішому місці»; скляні кристали, щоб «робити веселку»; ліхтар-прожектор (гри з тіннями, вітражі-мандали); світловий стіл (саморобний з прозорого пластикового контейнера з кришкою і джерела світла всередині); театр тантамаресок; матеріали в кошику (фольга, блискучі предмети різної форми, світловідбивачі) тощо. Особлива увага приділяється вивченню світла і кольору. Необхідно активно використовувати можливості світла, не перешкоджаючи його потокам штучними загородами – жалюзі, штори, ламбрекени тощо. Місце біля вікна для вивчення взаємодії природного освітлення з об'єктами і предметами, вивчення тіней має бути вільним для дітей.

Якщо в звичайних садах дошкільнят знайомлять з червоним і одним його відтінком – рожевим, то в Реджіо-садах дитина зможе орієнтуватися в 26 відтінках червоного. Отже, провокація як запрошення до гри, дії, стимулює дитяче експериментування, бажання пізнавати і діяти з різними матеріалами.

Список використаних джерел:

1. Крутії К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. Частина перша. Концепції, проектування, технології створення. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. – 320 с.
  2. Крутії К.Л. Стіни, стелі та підлога, які говорять. Оптиміальне перетворення освітнього простору дитячого садочка // Дошкільне виховання. – 2019. – №1. С. 3-8.
  3. Петровський В.А. Построение развивающей среды в дошкольном учреждении / В.А. Петровський, Л.М. Кларина, Л.А. Смывина, Л.П. Стрелкова // Дошкольное образование в России / под ред. Р.Б. Стеркиной. – М. : Изд-во АСТ, 1996. – С. 57–90.
  4. Федотова Н. Реджіо. С чого начать? – Ереван, 2018. – 46 с.
  5. «STREAM-освіта», або Стежинки у Всесвіт» / Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. керівник К.Л.Крутії. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2020. — С.5-50.
- Kateryna Kruty, Oksana Holiuk, Nataliia Rodiuk, Oksana Popovych, Larysa Zdanevych, Olha Bilka, Natalia Pakhalchuk. Verification of assessment scales of the sensory enriched environment ECERS-R and SSTEW or implementation in Ukraine / SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the 15th International Scientific Conference. Volume I. May 28th-29th, 2021. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies, Latvia, 2021, pp. 226-229.
- Tatyana Kryvosheya. Pedagogical conditions of mental activity, that saves health of preschool children in the formation of elementary mathematical concepts / Tatyana Kryvosheya // Child Psychopedagogy Journal (Romania) – 2015. – № 14. – P. 55–65.

АЛЬТЕРНАТИВНІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ УГОРЩИНИ

Аліса Фаїне Домбі, доктор габілітований, професор, педагогічного факультету ім. Дюли Югаса, Сегедського університету, м. Сегед (Угорщина).

Ганна Реґо, кандидат педагогічних наук, доцент, Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти, Україна

Марія Адрієн Домбі, асистент педагогічного факультету ім. Дюли Югаса, Сегедського університету, м. Сегед (Угорщина).

***Анотація.** В публікації розкрито основні функції, принципи та завдання дошкільного виховання в Угорщині. Окреслені вимоги до особи вихователя. Дано характеристику основним альтернативним програмам згідно яких проводиться навчання та виховання дітей дошкільного віку в Угорщині.*

***Ключові слова:** дошкільна педагогіка, альтернативні освітні програми, диференційований підхід в дошкільному вихованні, особливі освітні послуги*

ALTERNATIVE EDUCATIONAL PROGRAMS IN PRESCHOOL EDUCATION IN HUNGARY

Fáyné Dombi Alice, PhD, Professor Emerita, at the Juhász Gyula Faculty of Education of University of Szeged, Szeged (Hungary).

Hanna Reho, Transcarpathian Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukraine

Dombi Mária Adrienn, Assistant Professor at the Juhász Gyula Faculty of Education of University of Szeged, Szeged (Hungary).

***Abstract.** The main functions, principles and objectives of preschool education in Hungary are revealed in the publication. Requirements for the educator's personality are outlined. The main alternative programs of teaching and educating of preschool children in Hungary are described.*

***Keywords:** preschool pedagogy, alternative educational programs, differentiated approach in preschool education, special educational services*

Дошкільний заклад є самостійною ланкою системи народної освіти, слугує доповненням до сімейного навчання з третього року життя дитини до школи. Функції дошкільного закладу: захистно-охоронна, соціалізуюча, виховна, формуюча особистість. У дошкільних закладах для дітей з особливими освітніми потребами ці функції доповнюються терапевтичними, розвивальними та інтеграційними методами [1, с. 5].

Дошкільні заклади в Угорщині працюють за національною базовою програмою, основні принципи якої були сформульовані на основі цінностей дошкільної освіти, результатах педагогічних та психологічних досліджень та міжнародно визнаної практики угорської дошкільної освіти [1, с. 5].

Виховання в дошкільних закладах орієнтоване на дитину, доповнюючи сімейне виховання, у співпраці з батьками сприяє багатогранному розвитку, захищає, охороняє, виховує, соціалізує дитину з урахуванням вікових особливостей, індивідуальних відмінностей та особливих потреб.

Вихователям дошкільних закладів належить надзвичайно важлива роль у цьому процесі, вони повинні знати загальні та угорські особливості історії освіти, вміти оцінювати свої професійні можливості та завдання, що впливають з їх компетенції, виявляти проблеми, здійснювати їх критичний аналіз та приймати педагогічні рішення, а також відчувати потребу в розвитку нових компетенцій, які відповідають соціальним та регіональним потребам шляхом незалежного або організованого навчання. Повинні знати психологічні особливості розвитку особистості дітей дошкільного віку, мати теоретичні знання про освіту та розвиток, щоб мати можливість планувати та здійснювати

диференційований розвиток дітей різноманітних дошкільних вікових груп. Володіти методологічними знаннями, необхідними для альтернативної педагогічної практики в дошкільному закладі для задоволення освітніх завдань дітей з особливими освітніми потребами та дітей з неблагополучних сімей, володіти методологічними знаннями, необхідними для організації цієї діяльності в галузі навчання рідної мови, гри, казки, поезії, співів, музики, художньої та рухової діяльності, та активного знання навколишнього середовища. Мати адекватні знання в галузі міжкультурної та полікультурної освіти. Вміти встановлювати максимально плавний перехід дитини дошкільного віку від дошкільного закладу до школи [8, с. 10].

Очікується, що вихователь дошкільного закладу займатиметься самопізнанням, матиме навички самооцінки, самоствердження, самокерування та орієнтацію на успіх, усвідомлюватиме якість своєї особистості.

Дошкільні заклади в Угорщині працюють на основі індивідуальної освітньої програми, з врахуванням конкретних потреб регіону. Проте, кожна програма повинна базуватися на рекомендаціях «Національної базової програми виховання дитячих садків». Під час створення індивідуальної програми повинні також враховуватися основні принципи національної дошкільної освіти, етнічних меншин та централізовано розроблені основні принципи дошкільної освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

Виховання дитини дошкільного віку враховує основні завдання дошкільної освіти: воно передбачає конкретне поле діяльності для емоційного розвитку, здійснення інтелектуального навчання та навчання рідною мовою, формування моральних якостей та вирішення завдання соціалізації враховуючи відповідне розвивальне середовище. Найважливішою розвивальною діяльністю є гра, поезія, казки, спів, музика, малювання, аплікація, рукоділля, рухова діяльність та активне ознайомлення з навколишнім світом, доповнене трудовою діяльністю та конкретними навчальними діями, що відповідають їх віку та індивідуальним особливостям.

До кінця дошкільного віку дитина повинна досягти рівня шкільної зрілості, який робить її придатною для виховання та навчання у шкільній громаді. Здорова дитина, яка активно розвивається, спроможна спілкуватися зрозуміло і безперервно, здатна, зрозуміло для інших, висловити свої емоції, має базові знання про своє оточення та себе, а також знає основні форми соціальної поведінки. Діти з неврологічними та іншими вадами, а також ті, хто потребує особливого догляду, можуть досягти відповідного рівня за допомогою спеціальних програм та спеціалістів і, таким чином, розпочати навчання в школі [5, с. 6].

Альтернативні програми дошкільної освіти, з одного боку – пристосовуються до місцевих потреб, а з іншого боку – враховують конкретні напрямки розвитку дітей з особливими потребами та пропонують їх дітям та їх сім'ям. Місцеві особливості розглядаються з урахуванням соціально-культурних характеристик. Потреби найближчого оточення дошкільного закладу, природні та культурні особливості населеного пункту є визначальними. Вони враховують соціальні, соціально-культурні особливості батьків, кількість неблагополучних, вразливих дітей, які перебувають під державною опікою, враховують можливості запобігання та вирішення проблеми, стан здоров'я населення та гігієни навколишнього середовища та аспекти дошкільного закладу, задоволення місцевих потреб / харчування, одягу, ігрових акцій. Важливим аспектом «освітніх послуг», що відповідають конкретному образу дошкільного закладу є проектування та постачання окремих занять: уроки плавання, туризм, дитячі творчі гуртки тощо [3].

Отож, розглянемо нижче деякі пропоновані альтернативні програми.

Орієнтована на діяльність освітня програма для дошкільних закладів планує комплексні заходи, які включають заходи, що складають основу соціального контакту: рідна мова, математика та заходи, що відображають внутрішні зв'язки соціальної практики: теми про природу, суспільство, людину, мистецьку діяльність тощо. Останній наголошує на важливості візуальної культури, виховання зору. У візуальній діяльності опираються на

інтереси дитини, схильності до наслідування та допитливості при вирішенні проблем, а також їх творчі схильності.

Програми для дошкільних закладів, **що націлені на збереження народних традицій** враховують населений пункт в якому працює заклад, його оточення та можливості дошкільного закладу, його традиційне життя та типові традиції сімей дітей, які відвідують садочок. Метою цих програм є навчання дітей бачити красу рідної землі, формувати навколишнє середовище, на основі предметів народної культури, творів народної поезії за допомогою емоцій дитини формувати у них культурний смак, що в майбутньому складатиме основу його «культури рідної мови».

Альтернативною програмою для виховання дітей в дошкільному закладі, зорієнтованої на особистості та вікових особливостях дітей дошкільного віку, є програма **«Дошкільне виховання з іграми та казками»**, яка ґрунтується на розвитку особистості з урахуванням вікової специфіки раннього дитинства. Його основними методами є: казкова драматизація, рухливі ігри, ігри для розвитку інтелекту, ігри для спілкування, ігри, пов'язані зі святами, традиціями та обрядами, рухливі ігри з правилами тощо [7, с. 9].

Комплексна профілактична програма дошкільного закладу спрямована на розвиток нових форм міжособистісних відносин, розвиток власного іміджу, самопізнання, самооцінки, розвиток нових установок, цінностей та норм та розвиток функцій, що сприяють розвитку здібностей до шкільного навчання. Таким чином, це допомагає гармонійному розвитку особистості, розвитку фізичної, соціальної та інтелектуальної зрілості та дбає про запобігання потенційним порушенням навчання [2].

Програма, яка базується на **диференційованому підході в дошкільному закладі**, допомагає інтегрувати дітей з особливими освітніми потребами до групи однолітків.

Програма виховання в дошкільному закладі, заснована **на екологічно свідомому підході**, займається організацією життя зорієнтованого на дитину та її індивідуальний, диференційований розвиток. Його метою є виховання в дітей культури довкілля, способу життя, мислення, захисту та розвитку особистості, в єдності це допомагає дитині через різні види діяльності робити добро, милуватися красою природи та навколишнім середовищем.

Педагогіка Монтесорі, дошкільна програма Вальдорфа, драматична педагогіка та практика виховання дошкільників в дусі Фрейне на практиці надають персоніфіковану, конкретну, відчутну, здійснену відповідь на конкретні проблеми дитинства та пропонують набір методів, які добре можна застосовувати в роботі з дітьми дошкільного віку. Поважаючи особистість дитини, вони оживляють життя дошкільного закладу надаючи можливості для діяльності, гри, творчості, діалогу та обговорення досвіду.

Візуальні комплексні програми з опорою на художню діяльність сприяють формуванню художньої діяльності, розвитку зорової пам'яті та уяви насамперед у ігровій формі. Також, дані програми націлені на розвиток креативності та технічних навичок дітей дошкільного віку.

Програма розвитку фізичної культури спрямована на виховання здорового способу життя, задоволення фізичних та психічних потреб дитини, що є основою способу життя, заснованого на любові до руху.

Профілактична програма спортивної терапії, опирається на використання можливостей рухової терапії у здорових дітей та дітей із легкими вадами та сприяє їх інтеграції до активного життя завдяки спеціальним руховим вправам з психології руху.

Програма, яка зосереджена на питаннях охорони здоров'я та санітарній освіті, закладає основи повсякденного медичного виховання та психогігієнічного виховання, встановлюючи стратегію збереження здоров'я та розробляючи концепцію здоров'я як фундаментальної цінності.

Всі альтернативні освітні програми через свідоме планування навчальної роботи базуються на таких освітніх принципах як:

- повага до особистості дитини;
- прийняття, любов, совість;

- з урахуванням вікової специфіки та індивідуальних відмінностей;
- розвиток індивідуальних здібностей і талантів;
- дошкільні заклади зосереджені на основах сімейного виховання;
- здійснення індивідуального підходу [8].

Виклики нашого часу та майбутнього вимагають апробацію нових шляхів у дошкільній освіті. Основний принцип базується на класичному гуманізмі, орієнтованості на дитину та методах прогресивного виховання. Потрібно створювати такі дошкільні заклади у яких пануватиме мікроклімат, сповнений любов'ю, атмосфера сприйняття кожного, яка забезпечує емоційну безпеку та хороший настрій, виходячи з фізичних та психічних потреб дитини, відповідно її віку та сприяє навчально-виховній роботі. А це можливо лише за допомогою фахово добре підготовлених вихователів дошкільних закладів, які віддані своїй справі та дошкільній освіті.

Список використаних джерел:

1. Az óvodai nevelés országos alapprogramja. (2020) a 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet
2. P. Balogh Katalin (2000). Komplex prevenciósi óvodai program. Kudarc nélkül az iskolában. Volán Humán Oktatási és Szolgáltató Bt. Bp.
3. Bakonyi Anna (1996). Irányzatok, alternatívitás az óvodai nevelés területén Tárogató K. Bp.
4. Krisztina Kovács (2020). Inclusion of Intellectually Disabled Children in Early Childhood Education in Hungary in the Light of the Law. IDE-Online Journal (International Dialogues on Education: Past and Present), 7(2), 70-79.
5. Kovács Krisztina (2014). Integrated Education of Children with Special Educational Needs. Journal of Humanistic and Social Studies, 5(2), 99-111.
6. Kovács Krisztina (2016). Értékek az értelmi fogyatékos gyermekek óvodai nevelésében. In. Dombi Alice & Dombi Mária (szerk.). Érték és nevelés: Tanulmányok az SZTE JGYPK-n folyó óvodapedagógus képzés tizedik évfordulójára. Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 101-116.
7. Stücker Károlyné (1995). Játék és tanulás. Játépszichológiai szöveggyűjtemény Eötvös József Könyvkiadó. Bp.
8. Horváth H. Attila (1999). Süss fel nap. Alternatív óvodák, iskolák Magyarországon. Soros Alapítvány. Bp.
9. Zilahy Józsefné (1996). Óvodai nevelés játékkal, mesével/ OK. Budapest
10. Alternatív óvodai programok <https://docplayer.hu/7981751-Alternativ-programok.html> Letöltés:2021.

НАРОДНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анастасія Жучкова, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FOLK TALE AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF SENIOR PRESCHOOLERS' CREATIVE POTENTIAL

Anastasiya Zhuchkova, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкрито вплив казки на розвиток творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку. Наведено приклади ефективних прийомів роботи з використання народної казки у закладах дошкільної освіти в контексті розвитку творчих здібностей дітей.*

***Ключові слова:** народна казка, творча діяльність, педагог, діти старшого дошкільного віку.*

***Abstract.** The article reveals the influence of a fairy tale on the development of creative potential of older preschool children. Examples of effective methods of work with the help of a folk tale in preschool education are highlighted in the context of the development of children's creative abilities.*

***Key words:** folk tale, creative activity, teacher, children of senior preschool age.*

З раннього дитинства малюк починає знайомитися із казками. Саме слухаючи їх, починається ознайомлення з навколишнім світом в цілому. Казка позначається на емоціях та інтелекті дитини, розвиває її свідомість. Казка – фольклорний розповідний твір про вигадані, а часто й фантастичні події. Українська народна казка, характеризується живим, яскравим, неповторним, цікавим змістом, що імponує дітям і відповідає їхнім психологічним особливостям. Багато видатних педагогів, психологів, письменників підкреслювали виховне та розвивальне значення казки (Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, П. Кергомар, Г. Сковорода, С. Русова, І. Франко, К. Ушинський, Б. Грінченко, В. Сухомлинський та ін.) [2-5; 9; 10-15]. Різні аспекти роботи з казкою висвітлені у працях сучасних дослідників і педагогів-практиків (А. Богуш, Н. Вітковська, Т. Гризоголова, Д. Джола, Н. Лисенко, Ю. Мандрик, О. Савченко, О. Чебикін, А. Щербо та ін.), психологів (О. Запорожець, Н. Карпинська, Т. Рубцова, Н. Молдавська та ін.).

Відомо, що К. Д. Ушинський бачив у народних казках першу спробу створення народної педагогіки. У передмові до свого підручника «Рідне слово» педагог писав: «Багато українських казок іде, звичайно, з глибокої язичницької давнини, коли вони зовсім не були казками, а щирими віруваннями народу. Але багато з них, очевидно, народ переробив або заново склав навмисне для дітей. Це – перші й блискучі спроби української народної педагогіки, і я не думаю, щоб хто-небудь був спроможний змагатися в цьому випадку з педагогічним генієм народу. Я рішуче ставлю народну казку недосяжно вище від усіх оповідань, написаних спеціально для дітей освіченою літературою. У народній казці велика, сповнена поезії дитина-народ розповідає дітям свої дитячі мрії і принаймні наполовину вірить сама в ці мрії» [5]. У народних казках К. Д. Ушинський бачив велику значущість як у дидактичному, так і суто виховному плані. Тому в навчальну книгу він включив так багато казок і народних оповідань.

Коли йде мова про національне виховання дитини як громадянина своєї країни, треба використовувати передусім казки свого народу. Адже в них відображено національний дух етносу, побут, звичаї, особливості культури, взаємин людей, що є основою формування

національного менталітету. Одночасно дитину треба поступово вводити у світ казок інших народів, - так вважав К.Д. Ушинський [7, с. 46].

Б. Грінченко покладав великі надії на казку як дидактичний жанр, націлений на дитячу аудиторію. Будучи природженим, талановитим, небайдужим учителем, вбачаючи у дітях наше майбутнє, адже саме їм творити завтрашній день, він намагався подати героїв своїх казок взірцями для молодого покоління. Серед казок та легенд, представлених у збірках Б. Грінченка, ми зустрічаємо з дитинства відомі нам казки: «Рукавичка», «Лисичка та журавель», «Названий батько», «Вовк старшиною». Проте, яку казку не візьми – у кожній бачимо інший погляд на давно відому розповідь, події зображені на власний манер письменника. Тут знайдемо і купу дотепів, що забарвлені українським гумором, і картини народного побуту. Адже Грінченко прагнув, аби українські діти знали не лише буття свого краю, а й могли його уявити й осмислити.

С. Русова писала про те, що казки захоплюють дітей чудовою мовою, простотою викладу й правдою основної думки. Літературні тексти С. Русова радила частіше розповідати, аніж читати, оскільки це більше відповідає психологічним особливостям маленьких дітей [6]. Саме розповідь казки впливає на почуття людей і тут велику силу має все обличчя оповідача, а найбільше очі. Вони повинні дивитись не в книгу, а в очі дітей. Тут утворюється особлива сугестія, через яку і постає певне переживання.

Казка є ефективним засобом розвитку творчості дітей. Вона розкриває «безмежний світ уяви» і є найбільш улюбленим, популярним народним твором серед дітей. Як стверджує В.Сухомлинський, творчість «у прямому розумінні цього слова – створення духовних і матеріальних цінностей високої суспільної значущості, – є вершиною духовного життя людини, показником найвищого ступеня розвитку її інтелекту, почуттів, волі» [13]. Автор даних слів наголошував, що творчість дитини потрібно формувати, адже вона не з'явиться просто з натхнення. В основі системи виховання має бути покладений акцент на заохочення дітей розкривати власні міркування, а не чужі. Водночас індивідуальному процесу творчості має передувати наслідування дій педагога, відпрацювання точності й доречності у доборі слів, іншого матеріалу, який буде потрібний дитині для її творчості [13, с. 328].

Видатний педагог В. Сухомлинський зосереджував увагу на казці, як засобу розвитку творчих можливостей дітей старшого дошкільного віку. За його словами, казка – це активна естетична творчість, яка охоплює усі сфери духовного життя дитини – її розум, волю, уяву і почуття. Одним із найцікавіших видів поетичної творчості дітей є створення казок, коли діти самі виступають авторами.

Творча уява та логічне мислення розвиваються у дітей старшого дошкільного віку за допомогою казки. Слухаючи їх, діти прагнуть скласти власні казки. Пристрасть дошкільників пізнавати навколишній світ, брати в ньому активну участь виражається у їхньому фантазуванні. Дошкільник залучається до мистецтва, як одного із видів естетичної діяльності людей, коли ознайомлюється з іншими казками і при цьому створює свої.

Своєрідність казки надає змогу навіть малятам створити витвір, який має певну художню цінність. У цьому виді творчості вихователь має змогу на оповідях дітей вчити їх, якими мають бути казки, яку роль відіграє в них той чи інший засіб, як казка може передати почуття автора, його ставлення до зображуваного.

Прочитавши казку, можна створити власноруч певних героїв, а також запропонувати вихованцям інсценізувати казку для уявної вистави або фільму, що можна показати у першому кадрі, у другому тощо. У даному випадку варто скористатися сценічними атрибутами. Тож такі вистави зацікавлюють дошкільників і надають можливість проявити емоції та їх творчий потенціал.

За допомогою казки ефективно розвиваються творчі здібності дітей старшого дошкільного віку. По-перше, читаючи казку, можемо запропонувати дітям намалювати ілюстрацію до уривку. Тим самим вони покажуть, як зрозуміли певну частину твору. Хоча здібності до малювання в усіх різні, але сутність казки зможуть передати.

По-друге, діти можуть самостійно вибрати найбільш важливу частину казки і зобразити її у малюнку. Потім пояснити, чому саме обрано цей уривок, і чому так зображено.

По-третє, можна провести творчий конкурс серед дітей «що було далі». Попросити їх намалювати картину після прочитання казки і зобразити в ній майбутнє головних героїв. Головне – це бажання вихователів надати дошкільникам необхідні знання, збагатити їх уяву.

У своїх творах В. О. Сухомлинський неодноразово акцентував увагу на тому, що дитяче бачення світу – це водночас своєрідна художня творчість. «Казка, гра, фантазія – це животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і бажань. Воно стає сферою духовного життя дитини, засобом вираження думок і почуттів – живою реальністю мислення. Під впливом почуттів, що пробуджують казкові образи, дитина вчиться мислити словами» [13]. Видатний педагог учив дітей спостерігати за навколишнім світом. Таким чином, у кожного викликав інтерес, без якого немає радості пізнання. Кожному педагогу варто вірити, що кожна дитина є унікальною, неповторною і талановитою.

Сучасні дошкільники за програмою «Дитина» ознайомлюються з такими українськими народними казками: у ранньому віці: «Колобок», «Рукавичка», «Дід та баба», «Козенята і вовк»; у середньому дошкільному віці: «Колосок», «Лисичка-сестричка», «Лисичка та Журавель»; у старшому дошкільному віці: «Лисичка сестричка і Вовк-панібрат», «Котигорошко», «Пан Коцький» [3]. Наведемо приклади завдань на розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку, які можна використовувати у процесі роботи над народною казкою. На основі казки «Колобок» можна запропонувати такі творчі завдання:

1. Придумати іншу назву для цієї казки (Наприклад, «Довірливий колобок», «Пригоди колобка»).

2. Об'єднати дітей у групи і запропонувати кожній групі придумати інше закінчення казки «Колобок», так як вони хотіли б, а потім представити іншим командам.

3. Пофантазувати з дітьми і ввести у сюжет інших героїв народних казок, або взагалі інших персонажів, наприклад, крокодила чи жирафа. Скласти з ними казку.

Отже, казка займає надзвичайно важливе місце в житті дошкільника. Вона допомагає дітям засвоювати моральні норми, пізнавати світ, розвиватися, мріяти, і найголовніше – формує морально гідну, інтелектуальну, естетично розвинену, творчу особистість.

Список використаних джерел:

1. Вишківська В., Шикиринська О.. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С.61-65.
2. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голюк, Наталя Пахальчук / Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – С. 223-229.
3. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко; МОН України; Київ, у-ет ім. Б. Грінченка. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.
4. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського/ Т.М.Кривошея //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка. – 2009. - № 28. – С. 349-354.
5. Кривошея Т.М. Інноватика підручників К.Д.Ушинського „Рідне слово” і „Дитячий світ” в історії початкової освіти другої половини ХІХ століття //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – 2011. - №34. – С.353-359.
6. Кривошея Т.М. Особистісно-орієнтовані засади концепції національного виховання С.Ф.Русової/ Т.М.Кривошея // Реалізація ідей В.О.Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів: збірник матеріалів регіональних педагогічних читань. / Відп. за випуск: І.М.Лапшина, Н.Ю.Родюк. – Вип. 12. – Вінниця: Документ ПРИНТ, 2017. – С.318-322.
7. Кривошея Т.М. Реалізація ідей народності виховання в педагогічній спадщині К.Д.Ушинського //Психолого-педагогічні аспекти в етнокультурній традиції: Збірник наукових праць. – Коломия, 2009. – С. 45 – 49.
8. Крутій К.Л. Розвиток почуття мови у дітей засобами штучних текстів (на матеріалі лінгвістичної казки Л.С.Петрушевської) / Психолінгвістика [Зб. наукових праць ДНВЗ «Преяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди». — Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О.М., 2014. – Вип.15. С.215-226.
9. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Сторітеллінг : мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати

дітей // Дошкільне виховання. – 2017. – № 7. – С. 2-6.

10. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18– 24.

11. Спілкуємось з видатними педагогами: Робочий зошит з історії дошкільної педагогіки для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр” напряму підготовки 6.010101 Дошкільна освіта /Автор-розробник: Т.М.Кривошея. – Вінниця: ТОВ «Нілан - ЛТД», 2016. – 200 с. 9

12. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій.; автор. колектив: Більська О.В., Богуш А. М., Голюк О. А., Дем'яненко О. Є., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Каплуновська О. М., Кіт Г. Г., Король А.В., Крутій К. Л., Маковецька Н. В., Молнар Т. І., Пахальчук Н. О., Попович О. М., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стеценко І. Б., Федорович Л. О., Шикиринська О. А. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2020. 244 с. (схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах, лист від 02 жовтня 2020 року № 22.1/12-Г-801).

13. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – К.: Радянська школа, 1977. – 328 с.

14. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ЛОГОΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. – V.6. – p. 61–65.

15. Kruty K. Overcoming Communicative Deadadaptation of Speech Passive Children of Pre-School Age / Kruty Kateryna, Larysa Zdanevych // Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук. праць. Серія : Психологія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М. – 2019. – Вип. 26 (1). –Режим доступу: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211396974>

УКРАЇНСЬКІ ЧАРІВНІ КАЗКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ ТВОРЧОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Юлія Ільїних, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: К.Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

UKRAINIAN MAGIC FAIRY TALES AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF SPEECH CREATIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN

Yuliia Ilyikh, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано українські чарівні народні казки, які використовуються в роботі закладів дошкільної освіти. Розглянуто можливості чарівних казок для розвитку мовленнєвої творчості в дітей дошкільного віку. Зроблено історичний екскурс появи і особливостей чарівних казок. Запропоновано авторське бачення використання чарівних казок у віршах к практиці роботи дитячих садків.

Ключові слова: чарівна казка, мовленнєва творчість.

Abstract. The article analyses Ukrainian fairy tales, which are used in the work of preschool education institutions. The possibilities of fairy tales for the development of speech creativity in preschool children are considered. A historical excursion to the appearance and characteristics of fairy tales is made. The author's vision of the use of fairy tales in verse in the practice of kindergarten work is proposed.

Key words: fairy tale, speech creativity.

Український народ, як і будь-який інший етнос, має свою культуру, звичаї, традиції, вірування, які передавалися з покоління в покоління і збереглися до нашого часу. Поняття культури та народної казки нерозривно пов'язані між собою, тому що казка відбиває культуру народу, яка формувалася століттями. Казка – це витвір мистецтва, яке збагачувалося, доповнювалося різними поколіннями людей, збиралося і переказувалося казкарями. У ній відображено як історичне минуле, так і сучасність, культурні цінності українського народу.

Джерелами фольклорного твору, включаючи міфи, могли виступати: 1) історичні події, побутові ситуації, як регулярно повторювані й тому актуальні, так і унікальні й тому такі, які справили враження; 2) людська психіка в широкому сенсі слова (сни, дитячі враження, починаючи від можливих спогадів про перинатальний період життя і народження, елементи вражень, гіпотетично успадковані від тварин предків, образи, що виникають у змінній свідомості під впливом хімічних, фізичних або психологічних чинників); 3) образно-асоціативно-міфологічне осмислення земної природи й особливо небесних явищ, які вражали первісну людину; 4) власне мовлення.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що запропоновано нове рішення використання чарівних казок для розвитку мовленнєвої творчості в дітей дошкільного віку. Мета і завдання дослідження – теоретично обґрунтувати необхідність використання чарівних казок для розвитку мовленнєвої творчості старших дошкільників, актуалізувати проблему готовності педагогів до практичної реалізації можливостей чарівної казки.

Методологічною основою дослідження є філософські підходи до сутності творчості; культурно-історична концепція Л.С. Виготського; роботи з фольклористики, присвячені казці (В.Я. Пропп та ін.). Методи дослідження: порівняльний аналіз і синтез, теоретичне узагальнення і систематизація педагогічного досвіду, вивчення і аналіз наукової літератури, комплексних програм дошкільної освіти, аналіз і узагальнення отриманих даних.

Дослідники чарівної казки, кладуть в її основу обтяжений труднощами похід на чужу територію, в інше плем'я за нареченою (В.Я. Пропп [8] і його послідовники), а також

пересувають проблему в іншу, обрядову сферу, залишаючи без відповіді питання, звідки спочатку взялася структура обряду, яка була успадкована чарівною казкою. На думку Н.Жовтої, ще одна група теорій намагається пояснити сутність фольклорного твору, отже, його генезис і початкові функції (перинатальні та натальні враження, сни, спостереження небесних світил і явищ погоди, перетворена фольклорної свідомістю репрезентація історичних подій та ін.) [3, с.85]. Саме ці пошуки, спрямовані на визначення конкретної інформації, що лежить в основі фольклорного твору, слід вважати найбільш плідними і перспективними.

Розглядаючи джерела і функції казок, слід взяти до уваги їх поділ, з одного боку, на чарівні (за визначеною В.Я. Проппом структурою) і кумулятивні (інша структура), а також класифікацію чарівних казок і казки про тварин [3].

У казках про тварин презентовані не заєць, вовк, ведмідь і лисиця як типові представники поширених на певній території біологічних видів, а Заєць, Вовк, Ведмідь, Лисиця як міфологічні персонажі, які співвіднесені з тотемізмом (за Н.Жовтою).

Так, ролі вовка в міфології тюркських народів, ведмедя, лисиці у древніх слов'ян, орла в українських казках, загальновідома. Тварини були втіленням божеств, а потім їх атрибутами, магічними помічниками чаклунів. Тому слід говорити не про казки про тварин, а про казки з міфологічними персонажами в образі тварин (які думають, говорять, взаємодіють з людьми і нерідко є соціально організованими, маючи царів, послів, військо тощо). Баба-Яга (етимологічно «жінка-змія») і Вовк як уособлення чарівного перетворення, чарівний птах або чарівна риба – це персонажі одного порядку [3, с.87].

Для українського фольклору не властиві образи карликів-аборигенів (за винятком чарівника Оха-Хо), тоді як образи споріднених з ними велетнів зустрічаються (велетні в українському фольклорі – осілки (від «осідати»), асилки – в білоруському). Нетипові й не властиві фольклору і биколюді, песолюди і тому подібні, тоді як образ дракона зустрічається в українському казковому фольклорі в сухопутно-повітряному варіанті (багатоголовий змії, нерідко літає).

Ми поділяємо думку Н.Жовтої, що основною ознакою чарівної або героїко-фантастичної казки є не установка на вигадку, а надприродність, «надбитійність», «надпосякденість» описуваних подій, прагнень і цілей персонажів та застосовуваних ними засобів: героям дають незвичайні накази, і вони їх виконують за допомогою незвичайних засобів і так же незвичайних помічників, перемагають незвичайних супротивників [3].

Найбільше дітям дошкільного віку подобаються казки про тварин, у сюжетних лініях яких простежується глибокий повчальний і філософський зміст. Тварини в цих казках знаходяться в певному соціальному оточенні, мають свої обов'язки, турбуються про членів сім'ї, говорять людською мовою, допомагають один одному, працюють у полі, тримають своє господарство, виховують дітей, тобто живуть повноцінним життям, так само як і людське суспільство.

Отже, в казках про тварин бачимо відображення життя суспільства в цілому, його звичаї і традиції, моральні та релігійні переконання, історію і погляди на майбутнє. У старшому дошкільному віці діти досить охоче слухають чарівні казки.

Чарівні казки, це такий різновид казок, в яких найкращим чином збереглися обряди, звичаї і світогляд наших предків. Мовленнєва творчість є складною продуктивною діяльністю дітей, вищим проявом самостійності в мовній діяльності, що вимагає певних психологічних передумов, що виникають під впливом творів мистецтва і вражень від навколишньої дійсності [11]. За К.Л.Крутії, для дитини її творчість – це створення суб'єктивно нового мовленнєвого продукту.

Проведений нами контент-аналіз змісту комплексних програм для закладів дошкільної освіти підтвердив наявність переліків для ознайомлення дітей з чарівними казками, ми вибрали для ілюстрації мало використовуваний напрямок – чарівні казки у віршах.

Відзначимо, що робота над розвитком мовленнєвої творчості нами була організована в логічній послідовності й відповідає ряду вимог. Пояснимо ці вимоги.

1. Виготовлення карток. Картки, які будуть використовуватися на початку роботи, повинні бути виконані в сюжетній яскравій манері. Надалі дитина зможе використовувати картки з більш «стисненим» сюжетом, тобто зі схематичним зображенням кожної сюжетної лінії чарівної казки. При виготовленні карток слід підбирати для позначення лінії сюжету найбільш зрозумілий для дитини сенс зображення. Найкраще запропонувати старшим дошкільнятам самостійно придумувати зображення символу якоїсь дії.

2. Відтворення знайомої казки, диференціація на смислові частини і співвіднесення з виниклою (ною) сюжетною лінією. Спочатку необхідно прочитати дитині знайому чарівну казку, виокремити складові, обговорити частини казки разом із дитиною. Запропонувати до кожної частини придумати назву і тільки потім – «заховати» в картці інформацію. Отже, дитина має зрозуміти таку закономірність: мовну та мовленнєву інформацію можна «перевести» в графічну.

3. Спільний пошук і знаходження нових сюжетних ліній у знову запропонованих для слухання казок. Якщо дитині (або підгрупі дітей) презентується нова казка, то впродовж одного заняття можна використовувати не більше ніж 3-5 карток, так як досить швидко настає перевтома у дітей.

4. Самостійна мовленнєва творчість (придумування нових сюжетних ліній) спочатку на матеріалі знайомих, а потім – нових казок.

5. Цілісне відтворення чарівної казки з новими сюжетними лініями.

6. Складання чарівних казок. Починати складання казок найкраще колективно, використовуючи обмежену кількість карток, а потім проводити індивідуальне заняття з дитиною. Більш цікавим є прийом використання карт «наосліп», тобто витягування будь-якої карти з купи і складання казки з «новим» сюжетом.

7. Робота з індивідуальним набором карток. Коли дитина отримує свій набір карток (або виробляє їх самостійно), то, як правило, працює з ними за бажанням – створює нову казку або модифікує стару тощо.

Продемонструємо декілька прийомів, які було б доречно використовувати в процесі розвитку мовленнєвої творчості у старших дошкільників. Не маючи на меті докладно описувати кожен з прийомів, назвемо їх: казки про подорожі, пригоди, дивні речі тощо; казки від першої особи (про себе); казки за коміксами, малюнками; казки про фантастичні країнах; «Смузи» або «Джем» із казок тощо.

Розглянемо кілька способів, використання яких допоможе вихователю «приготувати» разом з дитиною досить оригінальне «блюдо».

Варіант 1. «Об'єднання». Народження нової казки буде здійснено за рахунок об'єднання двох або декількох казок. Наприклад, казки «Котигорошко» і «Солом'яний бичок».

Варіант 2. «Опорні слова». З різних казок беруть кілька опорних слів, потім добирають відповідні малюнки: до казки «Лисичка-сестричка» буде такий ланцюжок: дід, лисиця, вовк, риба, сани. До казки «Пан Коцький»: кіт, вовк, ведмідь, кабан, стіл. Або до казки «Рукавичка»: рукавичка, мишка, жабка, зайчик, лисичка. Потім з кожного ланцюжка вибирають 1-2 слова (або малюнки) і складають нову казку з такими героями: кіт, вовк, миша, стіл, рукавичка.

Варіант 3. «Додавання». До виділених (опорних) слів додають слово (або малюнок), яке до цієї казки не має ніякого відношення: дід, лисиця, вовк, риба, сани, чашка.

Варіант 4. «Казковий трикутник». За цим варіантом можна грати з дітьми, якщо їх кількість можна розділити на три. Перша група дітей отримує конверт з позитивним (хорошим) персонажем казки; друга група – з негативним (злим) героєм; третя група знаходить у конверті місце чарівного дії (можливі й інші комбінації). Дітям також можна запропонувати об'єднатися для «зборки» (за бажанням – з подальшою драматизацією) казки тощо.

Так, на матеріалі чарівних казок український письменник Павло Загребельний в романі «Свпраксія» (про княжну Київської Русі, онуку Ярослава Мудрого, якій судилося стати імператрицею Німеччини) використовував міфічний образ чеберяйчика.

Чеберяйчики – так називається слов'янський казковий герой, схожий на ельфа, в Україні часто чеберяйчиком ласкаво називають дитину (чеберяти – махати ручками або топати ніжками) [6]. У П.Загребельного чеберяйчики – це такі маленькі істоти, які жили в полях і лісах, трохи схожі на зайчиків: «Ой, на горі-горі сидить зайчик, ніжками перебирає, ручками перебирає – зайчик-чеберяйчик». Вихователь пояснює дітям, що ці зайчики-чеберяйчики ходять на двох лапках, як люди ходять. Ще у них багато волосся і великі очі, є круглі животики, які вони люблять гладити, люблять співати пісеньки, чеберять ручками і ніжками. Ми використовували цього чарівного персонажа для роботи з чарівними казками в віршах (автор – С. Майданюк):

Жив на світі цар Мурах,
І цариця Мурахиця,
І царівна Мурахівна.
Ох-ох! Ах-ах!
Як багато в тому царстві у мурашнику мурах!
Там такі мурашні нори,
Що ведуть в льохи й комори,
А в коморах є усе —
Хто де звідки принесе.
Ти не віриш? Ну й нехай:
У мурашки поспитай!

Чеберяйчик пропонував завдання для залучення уваги дітей до матерії слова, до можливих граматичних форм слова, а також авторських знахідок (Мурахиця, Мурахівна тощо), що давало можливість активізувати дітей низького і нижче середнього рівня сформованості мовлення. Дітей достатнього і високого рівнів надихали на самостійну творчість «чарівні» вірші на основі казок, які пропонувалися в повсякденному житті: Чеберяла качечка на моріг, їй стежинка селезень перебіг, доки дочалапкала до води – залило, засніжило всі сліди. Не зважають качечки на біду – чеберяють босими по льоду (автор – О.Верененченко).

Отже, дослідивши проблему використання чарівної казок для розвитку мовленнєвої творчості дітей старшого дошкільного віку, можна стверджувати, що одним з найбільш ефективних шляхів є українська чарівна казка. Казка в житті дитини дошкільного віку активно впливає на формування свідомості, розвиток мовлення, збагачення словникового запасу. В ході дослідження ми переконалися в тому, що для дитячих казок характерні такі особливості: пряме запозичення персонажів чарівних казок або зміна їх характеристик; використання в творах сюжетних особливостей казки як основної жанрової ознаки; оформлення оповідання за законами композиції казки (зачини, закінчення, серединні елементи тощо).

Список використаних джерел:

1. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К. 1: монографія / [авт. кол.: Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017. – С. 67–91.
2. Грушко О.В. Плекаймо критичне мислення у дошкільнят : Технологія «Знав, дізнався, хочу дізнатись» // Дошкільне виховання. – 2008. – №11. – С.4-6.
3. Жовта Н.М. Походження мовних особливостей української чарівної казки // Науковий часопис НПУ ім.М.П.Драгоманова. Серія 8.Філологічні науки (мовознавство). – 2014. – № 8. – С. 83-93.
4. Крапівіна О. Запамятати з опорою на образ // Початкова школа. – 2003. – № 7. – С. 14-17.
5. Кривошея Т.М. Розкриймо дітям красу математичних міркувань / Т.М. Кривошея // Початкова школа. – 2000. – № 3. – С. 11-14.

6. Крутій К.Л. Формування граматичної правильності мовлення в дошкільників у контексті комунікативного розвитку: термінологічне поле // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2018. – № 3 (137). – С. 28-35.
7. Пахальчук Н. А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А.Пахальчук // Социально- педагогическая и медикопсихологическая поддержка развития личности в оногенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
8. Пропп В.Я. Кумулятивная сказка // В.Я. Пропп. Фольклор и действительность : Избранные статьи. – М. : Наука, 1976. – С. 241-257.
9. Родюк Н.Ю., Голюк О.А. Шляхи ефективного формування діалогічного мовлення учнів на уроках навчання грамоти / Н.Ю. Родюк, О.А.Голюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2019. – № 3 (326) травень. – С. 64-74.
10. Тарасенко Г.С., Голюк О.А., Кривошея Т.М. Практикум з теорії та методики виховання: Навчально-методичний посібник. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 392 с.
11. Kruty K. Overcoming Communicative Deadaptation of Speech Passive Children of Pre-School Age / Kruty Kateryna, Larysa Zdanevych // Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук. праць. Серія : Психологія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М. – 2019. – Вип. 26 (1). –Режим доступу: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211396974>

ОБУЧЕНИЕ ОСНОВАМ КИТАЙСКОЙ ЖИВОПИСИ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕБЕНКА ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Кайжун Ван, аспирант кафедры общей и дошкольной педагогики

Татьяна Титовец, кандидат педагогических наук, доцент

TEACHING THE BASICS OF CHINESE PAINTING AS A MEANS OF CREATIVE POTENTIAL DEVELOPMENT OF A PRESCHOOL CHILD

KaiJun Van, postgraduate student of general and preschool education department

T.E. Titovets, doctor of Education, associate professor

Аннотация. В статье раскрывается роль занятий китайской живописью в раскрытии творческого потенциала ребенка. Описываются педагогические условия приобщения детей дошкольного возраста к китайской живописи как средству их творческого развития.

Ключевые слова: китайская живопись, обучение, творческий потенциал, ребенок дошкольного возраста.

Abstract. The article reveals the role of Chinese painting classes in revealing the creative potential of a child. The article describes the pedagogical conditions for introducing preschool children to Chinese painting as a means of their creative development.

Keywords: Chinese painting, learning, creative potential, preschool child.

Ведущим средством раскрытия и развития творческого потенциала ребенка дошкольного возраста является изобразительная деятельность. Несмотря на тот факт, что формирование творческих способностей у растущего поколения всегда признавалось актуальной задачей дошкольного образования, в современной педагогической теории и практике недостаточно раскрыты особенности организации изобразительной деятельности, способствующей развитию творческого мышления ребенка, его готовности к экспериментированию и созданию новых образов, отвечающих эталонам красоты. Одним из инструментов активизации данного типа мышления является китайская живопись.

Китайская живопись отличается от других видов живописи техникой рисования и формами. Стилль китайской живописи основан на структурных характеристиках самого объекта рисования, преимущественно на линиях, поэтому в китайской живописи большое внимание придается использованию пера и туши. Специфика китайской живописи также состоит в том, что композиция не ограничена временем и пространством, перспективой и ракурсом выбранного фокуса. В силу своей высокой гибкости использования пространства при передаче изображения, в том числе, свободой в заполнении пустот, выборе толщине линий и их конфигурации, китайская живопись обладает большим потенциалом для развития творческого воображения ребенка, его готовности экспериментировать с формой, линией и пространством при создании образа [1].

Занятия китайской живописью не требуют соблюдения строгих правил и канонов от детей – им предоставляется свобода. Поэтому дети, которые освоили основные техники данного вида искусства, лучше прислушиваются к своему внутреннему состоянию при рисовании, глубже погружаются в идеи, которые они стремятся передать, ищут новые формы и средства выразительности. В то же время у них развиваются концентрация внимания, старательность, сила воли.

Рисование тушью в некоторой степени сравнимо с процессом игровой деятельности. Иными словами, на занятиях китайской живописью чувство прекрасного и эстетическое восприятие мира тонко переплетается с игровым экспериментированием, шуткой, юмором, попыткой увидеть в полученной линии знакомые объекты природы и социальной действительности. Такой игровой контекст рисования стимулирует развитие интереса ребенка к изобразительной деятельности, приобщает его к самостоятельному поиску образа

и средств его выражения, а не калькированию чужих идей. Таким образом, китайская техника живописи по своей природе воссоздает эталон творческой деятельности в истинном понимании данного понятия – создания принципиально нового видения или переноса знакомого образа в новый контекст.

Рассмотрим основные педагогические условия приобщения детей дошкольного возраста к китайской живописи как средству их творческого развития. Первым таким условием является практика «сосредоточения на игре» при изучении техники рисования тушью. Педагог дошкольного образования может использовать историю или рассказ, образы и персонажи которого должен представить в своем воображении ребенок, чтобы в свободной манере их потом передать на бумаге, как бы играя с ними. Создание такого игрового момента во многом зависит от артистизма педагога, его способности вдохновить ребенка к изобразительной деятельности [2].

Не менее важным условием стимулирования творческой активности ребенка на занятиях китайской живописью является предоставление выбора ребенку материалов для творчества (тип и цвет бумаги, листы бумаги разной формы, перо и кисть для рисования разной толщины и формы, другие инструменты). Нужно позволять детям выбирать из материалов те, которые соответствуют их индивидуальному восприятию реальности, которую они будут изображать. Бумажные листы разной плотности, текстуры и формы не только создают элемент игры, но и способствуют сенсорному развитию ребенка, закладывают его умения распознавать сенсорные эталоны, вдохновляют их в процессе рисования.

Руководство изобразительной деятельностью ребенка со стороны педагога должно основываться на максимальном уважении к личности ребенка, любым проявлениям его индивидуальности. Основная цель таких занятий – добиться творческого самовыражения, которое возможно только в условиях полного психологического комфорта и отсутствия зажимов. Только тогда ребенок сможет выражать свое понимание окружающих и свои эмоции через живопись.

Таким образом, практика обучения детей дошкольного возраста основам китайской живописи требует особой психолого-педагогической подготовки педагога, создания специальной предметно-пространственной среды и организации такого образовательного процесса, который основан на интеграции художественного слова, эмоционального воспитания и изобразительной деятельности.

Список использованных источников:

1. Huang P., Szente J. Helping Chinese Children Become More Creative // *Contemporary Issues in Early Childhood*. – 2014. – Volume 15. Number 3. – P. 297-302.
2. Woronov T.E. Raising Quality, Fostering Creativity: ideologies and practices of education reform in Beijing // *Anthropology and Education Quarterly*. – 2008. – № 39(4). – P. 401-422.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВПЛИВУ ГЕНДЕРУ НА ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ «Я» У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

Аліна Кісельова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.А. Голюк, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE INFLUENCE OF GENDER ON THE FORMATION OF THE IMAGE OF «I» IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Alina Kiselyova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлюється актуальність питання, присвяченого педагогічним умовам гендерного виховання та впливу гендеру на формування образу «Я» у дітей старшого дошкільного віку та підходам у вирішенні цього питання в умовах закладу дошкільної освіти із залученням всіх учасників педагогічного процесу (дітей, педагогічного колективу, батьків).

Ключові слова: гендер, гендерний підхід, гендерне виховання, образ «Я», стать, ідентифікація, особистість, дитина, старший дошкільний вік, вихователь, батьки.

Anotatsiya. The article highlights the relevance of the issue of pedagogical conditions of gender education and the influence of gender on the formation of the image of "I" in older preschool children and approaches to addressing this issue in the preschool institution with the involvement of all participants in the pedagogical process (children, teaching staff, parents).

Key words: gender, gender approach, gender education, image of "I", gender, identification, personality, child, senior preschool age, educator, parents.

Демократизація нашого суспільства в контексті входження України до європейського гуманітарного простору, зумовлює підвищення уваги освітянських кіл до питань гендерного виховання. Умови гендерної соціалізації, попри панування патріархальних традицій, відбиваються на образі «Я» особистості, який необхідно враховувати у діяльності вихователів закладів дошкільної освіти.

Гендерний підхід в освіті – це індивідуальний підхід до того як проявляє дитина свою ідентичність, що дає в майбутньому особистості право вибору, дає можливість на реалізацію себе, допомагає розвинути андрогінність та вміти використовувати всі можливості людської поведінки.

Питання гендерного підходу у вихованні дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти стає досить актуальним. Останніми роками зростає увага науковців до проблеми гендерного характеру. Це питання розглядали в своїх наукових роботах такі вчені як: В. Каган, Д. Колесов, І. Кон, О. Кононко, Л. Кузнєцова, А. Макаренко, Т. Рєпіна, В. Сухомлинський та ін. [4]. Також у своїх роботах завдання виховання та освіти з погляду гендерного питання визначали Т. Говорун, О. Кікінежді, Л. Татарнікової, Н. Чухим. Апарат гендерного виховання представлено у наукових працях С. Вихор, В. Кравець, А. Мудрика, Л. Штильової та ін.

Мета нашого дослідження полягає у висвітленні проблеми гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку та вплив виховання на «Я» образ особистості.

Розкриємо поняття «гендер» (від англ. gender – рід, стать). На думку науковців – це соціальна стать людини, яка формується в процесі виховання особистості й включає соціально-культурні, психолого-педагогічні відмінності між чоловіками (хлопчиками) і жінками (дівчатками). При цьому наявні властивості й стосунки називаються гендерними.

Можемо відзначити, що поняття гендер перебуває під сильним впливом культурних норм виховання й соціальної інформації, що формує у людей думку про суттєву відмінність

між чоловіками і жінками. Саме у формуванні процесу соціалізації індивіди засвоюють певні норми, правила поведінки, установки, що відповідають гендерним ролям.

Т. Говорун [5] зауважує, що процес гендерної соціалізації є співпрацею досвідчених чоловіків і жінок з дітьми у набутті ними важливих для життя в дорослому світі статево відповідних знань, умінь і навичок.

Здійснений аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження [1-6] дозволив нам з'ясувати, що починаючи вже з п'ятирічного віку потрібно проводити з дітьми спеціально організовані заняття, які мають напрямки, що реалізують завдання гендерного виховання. В цьому віці діти вже мають певні уявлення про особливості соціальних взаємовідносин між жінками і чоловіками. Проводячи виховну роботу з дітками, які відносяться до старшого дошкільного віку, потрібно пам'ятати, що підхід повинен бути комплексний та реалізовуватись за допомогою пізнавальної, ігрової та спільної трудової діяльності з використанням різних методів, спеціально підготовлених педагогічних та природних ситуацій. Гендерний підхід в керівництві ігровою діяльністю збагачує зміст рольових ігор, у яких діти мають змогу відпрацювати модель поведінки, що відповідає їхній статі. Саме в таких іграх дітям швидше і легше ідентифікувати себе з дорослими. При організації спільних ігор, наприклад таких як «Ми очікуємо гостей», «Сімейний відпочинок за містом», «Родинне свято», які мають сімейно-побутовий зміст, також ігор-драматизацій за сюжетами казок, ми створюємо ситуації, в яких діти дошкільного віку мають можливість відчувати переживання героїв і співставити еталон моральної поведінки з особистою поведінкою. Саме в такому ігровому форматі, на думку А. Гончаренко, долається «роз'єднаність» ігрових груп, які виникають між хлопчиками і дівчатками через їхню різницю в ігрових інтересах [6].

За словами психологів (В. Каган, Л. Добрович, І. Кон та ін.), гендерна ідентифікація розпочинається з того, як народжується дитина. І її психологічна стать залежить від декількох факторів – від біологічного чинника і від соціального середовища, в якому дитина виховується і зростає. Першим соціальним середовищем для дитини є сім'я. В сім'ї дитина отримує первинні ціннісні орієнтації. Другим важливим соціальним середовищем для дитини є заклади освіти та групи однолітків. Також важливу роль у формуванні особистості дитини мають засоби масової інформації (мультфільми, передачі тощо). Це все має вплив на розвиток гендерної свідомості і на образ «Я» в цілому.

Таким чином, маємо підстави стверджувати, що усі учасники освітнього процесу, які беруть безпосередню участь у вихованні дітей дошкільного віку, обов'язково мають враховувати гендерний чинник. Тому, що формування гендерних ролей відбувається в ранньому дитинстві і воно не може бути успішним без гендерної-рольової соціалізації дитини, що здійснює великий вплив на формування її образу «Я» в цілому. На цьому етапі важливо бути уважним до дитини як вихователям, так і батькам та вчасно допомогти їй розкрити свої унікальні можливості, які надала їй природа і які надані їй статтю. Тільки в цьому випадку можна виховати щасливих людей.

На сьогодні в системі освіти питання гендерного виховання стоїть дуже гостро і набуває державної ваги. Окреслюючи шляхи особливостей прояву цього феномену, ми плануємо в подальшому провести експериментальне дослідження.

Список використаних джерел:

1. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок. – 2019. – № 11 (178) – С. 115-119.
2. Голюк О.А. Организация воспитателем ДОУ педагогической поддержки семьи через социальные сети / О.А.Голюк // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г. Н.Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С.47-51.
3. Голюк О.А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О.А. Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41-44.

4. Луценко О. А. Гендерна абетка для педагогів (методичні рекомендації для вчителів щодо реалізації гендерної складової в навчально-виховному процесі початкової школи) / О. А. Луценко, Н. М. Павлушенко. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 52 с.
5. Говорун Т. В. Гендерна психологія: навчальний посібник/ Т.В. Говорун, О.М. Кікінеджи.-К.: Вид. центр «Академія», 2004. - 308с.
6. Гончаренко А. М. Хлопчики й дівчатка: міжособистісні взаємини / А. М. Гончаренко // Дошкільне виховання. – 2007. – № 4. – С. 8-10.
7. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции моральногуманистических ценностей/ О. А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н. А. Пахальчук, И. В. Карук, К. А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – 1 (8), January. – Vol.5. – С.13-17.
8. Голюк О.А. Критерии и показатели готовности будущих воспитателей ДОУ к взаимодействию с семьей / О.А.Голюк, Р.Ш.Голюк // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 19-20 мая 2016 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г. Н.Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест :БрГУ, 2016. – С.47-51.
9. Крутій К. Л. Гендерно-чутливі індикатори для створення освітніх програм для дітей старшого дошкільного віку // Гендерна політика міст : історія і сучасність : матеріали ІV міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 6 – 7 жовтня 2015 р. / [редкол.: Н. В. Бібік, Г. Г. Фесенко, З. О. Першай та ін.] ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. – Вип. 5. С.155-157.
- 10.. Крутій К.Л. До визначення гендерно-чутливих індикаторів у комплексних освітніх програмах для дітей старшого дошкільного віку / Гендерні студії : матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць 4 міжвузівського науково-практичного семінару (05 квітня 2017 року, Луцький педагогічний коледж, м. Луцьк) / за наук. ред. : д-р філос. наук, проф. В.В.Гусаченко, канд. пед. наук, доц. Н.М.Дашенкової / Упорядниці : Г.Єрко, Т. Жалко, І. Чемерис. – Луцьк : Волиньполіграф, 2017. С.24-27.
11. Крутій К.Л., Янкович О.І. Гендерна пасіонарність дошкільників як показник рівня сформованості ігрової діяльності / Методологічні та методичні проблеми викладання соціально-економічних дисциплін у сучасному освітньому процесі : Матеріали доповідей (тез, статей) учасників VII науково-практичної конференції (14 грудня 2017 року) / за наук. ред. д-р філос. наук, доц., доц. кафедри гуманітарних наук Херсонської державної морської академії А. М. Лещенко; канд. істор. наук Б. М. Зека / упор. А. С. Гарбарук. – Луцьк : Волиньполіграф, 2018. С.20-26.
12. Пахальчук Н. А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А.Пахальчук // Социально- педагогическая и медикопсихологическая поддержка развития личности в оногенезе : сб. материалов междунар. нау.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брес. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
13. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій.; автор. колектив: Більська О.В., Богуш А. М., Голюк О. А., Дем'яненко О. Є., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Каплуновська О. М., Кіт Г. Г., Король А.В., Крутій К. Л., Маковецька Н. В., Молнар Т. І., Пахальчук Н. О., Попович О. М., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стеценко І. Б., Федорович Л. О., Шикиринська О. А. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2020. 244 с. (схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах, лист від 02 жовтня 2020 року № 22.1/12-Г-801).

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДґРУНТЯ

Катерина Крутій, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Ірина Деснова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології

Інститут педагогічної освіти і менеджменту ФДА ОУ ВО

«Кримський університет ім. В. І. Вернадського»

PECULIARITIES OF THE ACTIVITY APPROACH IN PRESCHOOL EDUCATION: PHILOSOPHICAL FUNDAMENTALS

Kateryna Kruty, Doctor of Education, Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Iryna Desnova, Candidate of Pedagogy, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology

Institute of Pedagogical Education and Management of V.I. Vernadsky Crimean Federal University

Анотація. У статті проаналізовано тлумачення терміну «діяльнісний підхід». Розглянуто види діяльності з точки зору філософії. Запропоновано авторське бачення використання діяльнісного підходу в освітньому процесі з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: діяльнісний підхід, види діяльності, діти дошкільного віку.

Abstract. The article analyses the interpretation of the term "activity approach". Types of activity from the point of view of philosophy are considered. The author's vision of using the activity approach in the educational process with preschool children is proposed.

Key words: activity approach, types of activity, preschool children.

Філософське осмислення феномена освіти є цілеспрямованим процесом, коли впорядкування діяльності суб'єкта, який пізнає, здійснюється за допомогою певних методологічних регулятивів (одиниця інформації, що міститься в умі). Тому в сучасних умовах модернізації освітніх систем і переходу до поліпарадигмальності неможливо зробити будь-який суттєвий внесок у теорію та практику дошкільної освіти без оволодіння методологічними прийомами філософії, без розуміння значення методологічної функції філософії в освітньому процесі.

На думку Н. Г. Агапової [1], завдання синтезу різноманітних версій теорії діяльності можна вирішити тільки шляхом виходу в інший надпредметний, а точніше метапредметний, простір, що може бути побудований на методологічному фундаменті філософії культури, використовуючи загальні принципи системного підходу в поєднанні з принципами діяльнісного підходу. За такого підходу освітня діяльність постає переважно або цілком як певний продукт індивідуальної активності.

Як зазначає А. В. Хуторський, «освіта із цієї точки зору – система діяльностей, що змінюють одна одну», а сама навчальна діяльність – «мотивований процес використання дитиною тих чи інших засобів для досягнення власної або зовні заданої мети» [9]. Видатний психолог Б. Ф. Ломов наполягав, що категорія «діяльність» має значний пояснювальний вплив, тому часто-густо в цю дефініцію вкладається різний зміст, іноді він «приклеюється» до різних явищ або їм просто маніпулюють: «... спираючись на різноманітну значущість терміна, його використовують як підґрунтя концепцій, в яких зміст поняття «діяльність», переносять (іноді без будь-яких змін, іноді трансформуючи) на якісно інше коло явищ», використання категорії без розуміння її суті нічого іншого, крім плутанини або і схоластики, дати не може [6, с.192].

Діяльнісний підхід в дошкільній освіті – це не сукупність освітніх методик, технологій, або методичних прийомів [11]. Це – філософія освіти, методологічне підґрунтя,

на якому вибудовуються різні системи навчання або освіти як зі своїми конкретними технологіями, прийомами, так і теоретичними особливостями.

Сформулюємо кілька положень педагогічної психології та дидактики дошкільної освіти, пов'язані з діяльнісним підходом, які, на наш погляд, є об'єднувальним підмурівком для визначення видів діяльності дитини дошкільного віку [8]. Процес навчання дитини є завжди навчання діяльності – або предметно-практичним, або розумовим діям.

У комплексній освітній програмі для дітей раннього та передшкільного віку (наук. керівник К. Л. Крутій) «Стежинки у Всесвіт» зазначено, що *діяльнісний підхід передбачає відкриття перед дитиною всього спектру цих можливостей* і створення установки на вільний, самостійний, але відповідальний, отже, так чи інакше обгрунтований вибір тієї чи іншої можливості (або ж знаходження дитиною нових можливостей, не передбачених власним досвідом і її соціальним середовищем) [8]. Діяльнісний підхід в дошкільній освіті пов'язано ще з одним важливим положенням: щоб забезпечити самостійну, вільну, ініційовану дитиною діяльність, треба йти «зовні», від зовнішніх, практичних, матеріальних дій, «всередину», до дій внутрішніх, ідеальних.

У результаті багатьох наукових досліджень також зафіксовано і специфічність дошкільного дитинства [5; 11]. Визначено зміст і допустимі засоби розвитку дошкільника, їх кардинальну відмінність від змісту і засобів розвитку дитини в початковій школі. З'ясовано, що дошкільний вік є сприятливим (сензитивним) періодом для становлення в контексті ігрових форм діяльності низки здібностей (уяви, спілкування, самоорганізації), які є ґрунтом для формування системи компетентностей (як *hard skills*, так і *soft skills*).

На навчальну діяльність також впливає вікова сензитивність. У доборі змісту навчання слід керуватися не критерієм максимум (що може засвоїти дитина), а тим, наскільки цей зміст сензитивний певному віковому періоду, які базові потреби він задовольняє, що дає для подальшого розвитку, які відкриває можливості для економного використання навчального часу й розумових сил дітей. Це означає, що старший дошкільний вік є обов'язковим для початку загальної освіти. Саме на цьому ступені розвитку дитини-дошкільника відбувається становлення вищих психічних функцій і, найголовніше, формування дитячої свідомості. Упускаючи стадію психічного становлення, тобто оптимальні терміни для початку педагогічних дій, ми назавжди втрачаємо можливість здійснення освіти в найсприятливіші терміни розвитку дітей. У монографії видатного філософа М. С. Кагана теоретично виокремлено такі види діяльності: перетворювальна, пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, комунікативна (або спілкування), які взаємопов'язані поміж собою в різних формах: зчеплення, схрещення, взаємодія тощо, але можуть бути автономні [3].

Зазначені *види діяльності* є абстрактними «одинацями», першоелементами, з яких складається діяльність людини і які в чистому вигляді *існують тільки в теоретичному описі*. У реальності всі ці елементарні види діяльності виступають у різноманітних формах зчеплення, схрещення, взаємодії.

Які ж закономірності реальної взаємодії та зіткнення різних видів людської діяльності?

Крім того, існує ще інша, не менш суттєва, сторона проблеми – принципова необхідність для кожного виду діяльності сприяння з боку інших видів, навіть коли цей вид діяльності реалізується більш-менш самостійно [3]. Адже якою б не була міра його автономності, його самоздійснення залежить не тільки від того, як володіє ним суб'єкт, але й від того, якою мірою він спирається на інші види діяльності.

Розглядаючи художнє оволодіння людиною світом у контексті представленої структури діяльності людини, з'ясовано, що воно містить всі зазначені раніше чотири види діяльності. Більше того, усі вони входять до структури мистецтва.

У мистецтві відбувається злиття воедино всіх видів діяльності, від чого кожен з них радикально модифікується, бо має «пристосуватися» до того, щоб збігатися з трьома іншими.

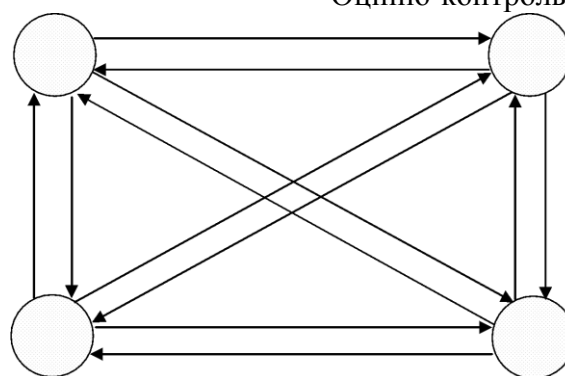
На думку М. С. Кагана, створення структурної моделі особистості може бути здійснено за умови розгляду особистості як результату процесу соціалізації індивіда, в якому останній є суб'єктом діяльності й саме в цій ролі залучається до соціального досвіду, розпредмедчує його, привласнює (О. В. Запорожець) і засвоює (в міру, зрозуміло, своїх індивідуальних можливостей та здібностей). М. С. Каган зауважує, що не можна забувати, з одного боку: реальне місце особистості в житті визначається не її думками, а її справами, її практичною поведінкою; з іншого ж боку: сам зміст її духовного життя є своєрідною формою діяльності, що перебуває у двосторонньому зв'язку з практичною діяльністю конкретної особистості [3]. Тому особистість слід визначати не через психологію і, тим більше, не через фізіологію, а через цілісно розглянуту її діяльність. Приймаючи тезу відомого психолога С. Л. Рубінштейна, що особистість і формується і проявляється в діяльності, не менш відомий філософ М. С. Каган дійшов висновку: особистість є персоніфікована соціальна діяльність [3, с. 259]. На думку М. С. Кагана, особистість отримує свою структуру з видової побудови людської діяльності й тому характеризується п'ятьма потенціалами. На рисунку 1 запропоновано замкнуту систему чотирьох видів діяльності (за М. С. Каганом [3, с. 105]).

Як свідчить рис. 1, у наведеному чотирикутнику є взаємозворотні зв'язки і взаємоперехресувальні лінії. Аналіз літератури з проблеми доводить, що є повний збіг основних видів діяльності, результатом якого є п'ятий вид, який є органічною цілісністю і не розкладається на складові компоненти. Нагадаємо, що будь-яка діяльність найчастіше визначаються законами системи, до якої вона включена.

Перший закон загальної теорії систем — це закон гомеостазу. Згідно із цим законом система прагне повернутися до рівноважного стану за різних змін, що відбуваються всередині системи або під час зовнішніх впливів на систему. Другий закон загальної теорії систем можна назвати законом змін, або законом розвитку. Цей закон говорить, що тільки різноманіття форм реагування системи на різноманіття зовнішніх або внутрішніх впливів здатне компенсувати ці впливи. Для нормального функціонування будь-якої системи ці два процеси мають перебувати в динамічній рівновазі: система має розвиватися, зберігаючи стабільність. Проблеми починаються тоді, коли один із процесів починає переважати. Третій, не менш важливий системний закон, полягає в тому, що елементи системи взаємовпливають один на одного, і неможливо знайти першопричину в ланцюжку причинно-наслідкових зв'язків.

Пізнавальна

Оцінно-контрольна

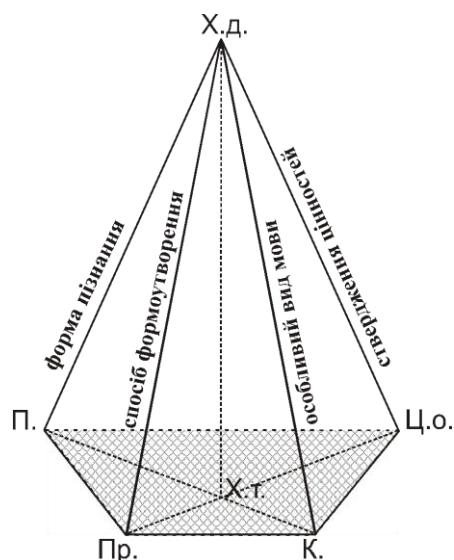

Перетворювальна

Спілкування

Рис. 1. Види діяльності.

Особливість діяльнісного підходу в дошкільній освіті полягає в тому, що нові знання не даються в готовому вигляді. Вони «відкриваються» самі в процесі самостійного дитячого експериментування (дослідницької діяльності). Педагог лише спрямовує цю діяльність і підбиває підсумок, даючи точне формулювання встановлених алгоритмів дії. Аналізовані види діяльності «зливаються» в художній творчості як підсистеми художнього цілого. На думку М. С. Кагана, художня творчість є особливим видом діяльності, який відрізняє людину від будь-якого іншого живого виду [3]. Схематично це виглядає як на рисунку 2.

Умовні позначки:

- Пр. — перетворювальна діяльність;
- П. — пізнавальна діяльність;
- Ц.о. — ціннісно-орієнтаційна діяльність;
- К.— комунікативна діяльність;
- Х.д.— художня діяльність;
- Х.т.— художня творчість.

Рис. 2. Структура художньої діяльності

Підсумуємо. Здобуті знання набувають особистісної значущості і є цікавими для дитини не із зовнішнього боку, а по суті. Ще однією особливістю використання діяльнісного підходу є необхідність попередньої підготовки дітей у плані розвитку в них мислення, мовлення, творчих здібностей, пізнавальних мотивів діяльності тощо. Спеціальну роботу в цьому напрямі передбачено як в організованій, так і у вільній самостійній діяльності дітей.

Список використаних джерел:

1. Агапова Н. Г. Системно-деятельностный подход к исследованию образования в контексте философии культуры / Н. Г. Агапова // Вестник ТГУ. – 2007. – № 9 (53). – С. 218–223.
2. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Вітковська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 275–279.
3. Каган М. С. Человеческая деятельность (опыт системного анализа) / М. С. Каган. — М. : Политиздат, 1974. – 328 с.
4. Кривошея Т.М. Розкриймо дітям красу математичних міркувань / Т.М. Кривошея // Початкова школа. – 2000. – № 3. – С. 11-14
5. Крутій К.Л., Кіт Г.Г., Голюк О.А., Стахова І.А. Особливості пріоритетів професійного становлення сучасного студента педагогічного закладу вищої освіти / К.Л. Крутій, Г.Г. Кіт, О.А. Голюк, І.А. Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2020. – Випуск 61. – С. 131-140.
6. Ломов Б. Ф. Психическая регуляция деятельности. Избранные труды. – М. : ИП РАН, 2006. – 624 с.
7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2007. – 720 с.
8. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛІПС ЛТД, 2020. – 244 с.
9. Хуторской А. В. Деятельность как содержание образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 8. – С. 107–114.
10. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. CRITERIA AND INDICATORS OF FORMATION OF HUMANISTIC AND VALUE ATTITUDE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN TOWARDS THEMSELVES //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.
11. Kateryna Kruty, Larysa Zdaneych, Oksana Popovych. Necessity for the multidisciplinary approach to the development of educational programs for the preparation of bachelors for habilitation activities / Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes / Edited by Magdalena Gawron-Łapuszek, Yana Suchukova. Monograph 43. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. – pp. 303-309.
12. Tatyana Kryvosheya. Pedagogical conditions of mental activity, that saves health of preschool children in the formation of elementary mathematical concepts / Tatyana Kryvosheya // Child Psychopedagogy Journal (Romania) – 2015. – № 14. – P. 55–65.

ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОЛОГО-ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мирослава Кузик, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Л.А. Присяжнюк, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

EDUCATION OF VALUE ATTITUDE TO NATURE AS A COMPONENT OF ECOLOGICAL AND NATURAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Myroslava Kuzyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У статті здійснено дефінітивну характеристику поняття «ціннісне ставлення», що розглядається як складова результативної компоненти еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку. Автором з'ясовані особливості формування у дошкільників ціннісного ставлення до природного довкілля, визначені ефективні методичні інструменти в контексті такої роботи.

Ключові слова: еколого-природнича освіта дошкільників, ціннісне ставлення до природи, еколого-предметне середовище закладу дошкільної освіти, екологічна стежина, метод проектів.

Abstract: The article provides a definitive characteristic of the concept of «value attitude», which is considered as an integral component of the ecological and natural education of preschool children. The author identifies the features of formation in preschoolers of value relation to the natural environment, identifies effective methodological instruments in the context of such work.

Key words: ecological-natural education of preschoolers, value attitude to nature, ecological-subject environment of preschool educational institution, ecological trail, method of projects.

Нинішній етап розвитку суспільства характеризується прискіпливою увагою до проблем екології, пошуком шляхів гармонізації стосунків людини і природи. Діяльність людини у природному довкіллі регулюється передусім її мотивами та ціннісними орієнтирами. З цих позицій цілком очевидно, що ціннісне ставлення до природи повинно стати невід'ємною частиною життєвого досвіду кожного громадянина планети в цілому та нашої країни зокрема. Формування ціннісного ставлення до природи розпочинається з раннього дитинства. З перших днів життя малюки пізнають природу, спостерігають за поведінкою у довкіллі найближчих їм людей: батьків, рідних, знайомих. Ці моделі поведінки міцно закарбовуються у їхній свідомості і значною мірою визначають характер їхньої власної поведінки у майбутньому. Згодом, у процесі неперервної освіти (дошкільна, загальна середня, вища, самоосвіта), діти отримують необхідні знання, набувають умінь і здатностей взаємодії з природою. Особлива роль у становленні особистості дитини, її моральних якостей у цій системі відведена дошкільній освіті. Унікальність дошкільного дитинства полягає в тому, що саме в цьому віці формуються і закладаються всі необхідні навички та цінності, які дитина буде використовувати протягом життя. А відтак, найважливішим завданням педагога є сформувати у дитини ціннісні домінанти, які слугуватимуть для неї опорою у взаєминах з довкіллям протягом усього подальшого життя.

У Концепції екологічної освіти України [8, с. 1] серед завдань дошкільного виховання визначено формування основ екологічної культури, морально-ціннісних орієнтацій особистості. У документі зазначається, що цінності є необхідною передумовою розуміння сутності природи, переосмислення власної поведінки в межах гуманістичних ціннісних орієнтирів щодо природи. Формування свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля декларовано головним завданням дошкільної освіти і в законі України «Про дошкільну освіту» [6]. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає зміст освіти

дошкільників у різних сферах життєдіяльності. Зокрема, освітній напрям «Дитина в природному довкіллі» передбачає формування природничо-екологічної компетентності та навичок, орієнтованих на сталий розвиток – результат еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку. Їх складовою визначено емоційно-ціннісне ставлення дитини до природного довкілля [1].

Актуальність означеної проблеми значною мірою обумовила наявність численних досліджень, присвячених формуванню екологічної культури дітей дошкільного віку. Її історичний контекст представлений працями відомих педагогів Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Фребеля, К. Ушинського, М. Монтессорі, С. Русової, В. Сухомлинського, методистів Є. Водовозової, Є. Тихеєвої, Л. Шлегер та ін. Проблему формування у дошкільників природничо-екологічної компетентності на сучасному етапі досліджують Г. Беленька, Н. Лисенко, З. Плохій, О. Половіна, Л. Присяжнюк, Н. Пустовіт, Г. Тарасенко та ін. У працях науковців окреслене місце та роль еколого-природничої освіти у формуванні в дітей морально-ціннісних орієнтирів, схарактеризовано її результативну компоненту – еколого-природничу компетентність та визначено її складові. На особливу увагу в контексті нашого дослідження заслуговують наукові розвідки, присвячені формуванню в дошкільників емоційно-ціннісного ставлення до природи (В. Маршицька, З. Плохій, М. Роганова, О. Соцька та ін.).

Мета нашого дослідження – на основі опрацювання джерельної бази здійснити дефінітивну характеристику поняття «емоційно-ціннісне ставлення до природи», з'ясувати особливості формування емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля у дітей дошкільного віку. Сьогодні природнича освіта дошкільників зазнає суттєвих змін. Змінюється світ – змінюються і цілі, які ставляться перед освітою. Якщо раніше в ознайомленні дітей з природою переважали раціоналістичний і знансєвий підходи (накопичення знань про природу та її корисність для людини), то нині робиться акцент на компетентнісному підході. Еколого-природнича освіта дошкільника є важливим чинником формування його життєвої компетентності, що визначає здатність особи успішно розв'язувати життєві проблеми, провадити подальшу навчальну і професійну діяльність, реалізувати освіту впродовж життя. Її складова – природничо-екологічна компетентність, що є результатом еколого-природничої освіти дошкільника, – обумовлює здатність дитини до природодозірливої поведінки в різних життєвих ситуаціях. Авторами Базового компонента дошкільної освіти [1] зазначається, що вона ґрунтується передусім на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, господарчо-побутової та ігрової діяльності. Отже, важливою компонентою природничо-екологічної компетентності дошкільника, на думку науковців, є емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Дослідження означеної проблеми зумовлює передусім необхідність з'ясування суті ключового поняття «*ціннісне ставлення*». В рамках його тлумачення уточнимо зміст поняття «*ціннісне*» як похідного від «*цінність*» та поняття «*ставлення*». Так, у новому тлумачному словнику української мови «цінність» трактується як: виражена у грошах вартість чого-небудь; ціна; те, що має певну матеріальну або духовну вартість; важливість, значущість чого-небудь [10, с. 739].

Зміст поняття «ціннісне» у контексті дослідження тяжіє до другого і частково до третього значення. У наукових джерелах цінності тлумачаться як вихована у свідомості людей значущість тих чи інших дій, предметів, людських якостей, явищ, процесів тощо і сприйняття їх як мети життя. Це абстрактне уявлення про те, що є добре, а що погане, правильне чи неправильне, позитивне чи негативне. Цінності виступають регуляторами поведінки дитини. В них чітко виражається об'єктивне втілення моральних норм, правил, принципів, які є специфічними формами соціального контролю. Сформоване ціннісне ставлення особистості до себе, інших, діяльності загалом постає основою її життєствердження, позитивної реалізації у взаєминах і діяльності загалом [2, с. 264].

Щодо категорії «ставлення», то в довідкових джерелах воно визначається як характер поведіння з ким-, чим-небудь [6, с. 445]. На думку науковців, ставлення індивідів визначаються суб'єктивним досвідом людини і включають дії, переживання; розкривають цінність особистості; є своєрідною реакцією на предмет, явище, дію і постають як суб'єктивна позиція щодо них [7, с. 183].

У структурі ставлення емоційний компонент є провідним, оскільки власне ставлення особистості виникає у процесі своєрідного накладання її емоцій на предмет, що певною мірою усвідомлюється, пізнається нею [2, с. 57]. Тобто будь-яке за змістом ставлення завжди має емоційно переживатись людиною. А відтак, без емоційного компонента загалом, наголошують психологи, не може бути об'єктивних оцінних ставлень суб'єкта, коли в свідомості відбувається когнітивне відображення дійсності і смислове відображення цієї дійсності, а в кожному акті психічної діяльності маємо елементи того й іншого [2, с. 169].

На переконання дослідників, дошкільний вік є сприятливим для екологічного виховання, адже саме у цей період закладаються основи культури спілкування і поведінки дітей у природі. Особливої уваги потребують діти старшого дошкільного віку, оскільки вони здатні розуміти й усвідомлювати зв'язки навколишнього світу. Діти цього віку мають об'єктивні можливості для самостійного спілкування з природою. Для розвитку в старшого дошкільника емоційно-ціннісного ставлення до природи важливого значення, на думку В.Котирло і В.Крутецького, набуває саморегуляція поведінки, що зумовлена таким новоутворенням в особистісній сфері, як підпорядкування мотивів «хочу» і «треба». При цьому стійкість мотивів, якими керується дитина, ще ситуативна й потребує контролю з боку дорослого. Психологічна природа особистісних цінностей характеризується тим, що вони виступають самоцінностями, внутрішнім змістом, потребами людини, тобто зміст певних моральних норм стає цінним для неї сам по собі як такий, без будь-яких умов. Важливим аспектом нормативної регуляції соціальної поведінки дошкільника є інтеріоризація соціальних норм, перетворення їх на внутрішні, суб'єктивні норми. Під час цього складного процесу механізми зовнішнього соціального контролю перетворюються на внутрішні регулятори індивідуальної свідомості й поведінки. Ступінь сформованості уявлень про живе, рівень розвитку пізнавальної сфери визначає у дошкільників характер взаємодії з природними об'єктами і ставлення до них. Чим вони вищі, тим спокійніше дитина поводиться при контакті з природним об'єктом, виявляє більший пізнавальний інтерес до нього, орієнтується на його стан і благополуччя, а не на оцінювання її дій дорослими [7, с. 67].

Часто пізнавальна активність дошкільника має надміру «дослідницький» характер: наприклад, досліджуючи комаху, дитина може навіть відірвати їй лапку, щоб подивитися «що ж буде». Таку шокуючу дорослих дитячу жорстокість стосовно природних об'єктів психологи пояснюють тим, що дошкільники просто не відносять природне до сфери рівного з ними у своїй самоцінності.

У формуванні у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до природи важливу роль відіграє еколого-предметне середовище закладу дошкільної освіти. До нього належать: методичні посібники; наочний матеріал; мультфільми і фільми про природу; книги для дітей; іграшки; колекція різних художніх творів на природничу тему. Створення екологічної стежки на території дитячого садка є важливою умовою формування у дошкільників ціннісного ставлення до природи. Йдеться про створення екологічної стежини – розробки певного маршруту на території дитячого садка, на якому відзначені цікаві для спостережень природні об'єкти, наприклад: різні дерева і чагарники, годівниці для птахів, клумби, розарій. За наявності на території ЗДО добре освітленого і великого приміщення можливе створення зимового саду, в якому можуть здійснюватися планові заняття щодо ознайомлення з живою природою. Велике значення надається спостереженню за об'єктами природи. Так, під час спостереження за красою рослин в різні періоди їхнього життя і в різних станах у дітей розвиваються емоційне і художнє сприйняття цих об'єктів, формуються естетичні почуття й відповідно ставлення співвідносно до них. Сприяє формуванню в дошкільників позитивного

ставлення до природи й безпосередня праця в природі. Тому важливо вихователям разом з дітьми облаштувати клумби та городи, де б малюки доглядали за рослинами та спостерігали за їхнім розвитком та змінами.

У процесі формування у дошкільників емоційно-ціннісного ставлення важливим є набуття особистого досвіду взаємодії з довкіллям. На думку дослідників, цьому значною мірою сприяє метод проектів, який дозволяє інтегрувати в освітній процес безпосереднє спілкування дитини і природи та освоєння нею природного довкілля. При цьому вихователь супроводжує дитину в її життєдіяльності. Тобто метод проектів виводить педагогічний процес зі стін дошкільного закладу у навколишній світ [9, с. 10].

Отже, саме у процесі еколого-природничої освіти здійснюється формування у дитини дошкільного віку ціннісного ставлення до природи. Передусім воно виявляється у таких ознаках: усвідомленні функцій природи в житті людини та її самоцінності; почутті особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них; здатності особистості гармонійно співіснувати з природою; критичній оцінці споживчого ставлення до природи, яке призводить до порушення природної рівноваги. Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що виховання ціннісного ставлення до природи є складовою еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку. Таке ставлення є важливою складовою життєвої компетентності дитини, що виступає регулятором її дій у природі. Його формування – тривалий процес, який вимагає вдумливого педагогічного керівництва з боку дорослого. Дієвими інструментами у формуванні в дошкільників ціннісного ставлення до природи є створення екологічної стежини для дітей, систематичні спостереження за об'єктами природи, використання методу проектів, праця в природі.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція 2021 р.). – Режим доступу : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshki_lnoyi%20osvity.pdf
2. Горбатих В. В. Самоставлення особистості як емоційний компонент самосвідомості / В. В. Горбатих // Вісник Запорізького національного університету. – 2013. – №2(13). – С. 48-52.
3. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Вітковська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 275–279.
4. Грушко О.В. Плекаймо критичне мислення у дошкільнят : Технологія «Знав, дізнався, хочу дізнатись» // Дошкільне виховання. – 2008. – №11. – С.4-6.
5. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А.О. Івченко. – Харків : Фоліо, 2016. – 540 с.
6. Закон України «Про дошкільну освіту». – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
7. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : (системний підхід) / Олена Леонтіївна Кононко. – К. : Стило, 2010. – 336 с.
8. Концепція екологічної освіти України // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – №7. – С. 3-23.
9. Маршицька В. В. Теоретичні основи виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах : теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – К. : Пед. думка, 2000. – Кн. 1. – С. 148-154.
10. Новий тлумачний словник української мови / уклад. В.Яременко, О.Сліпущко. – 2-ге вид., виправлене. – К. : Аконіт, 2015. – Т.3. – 862 с.
11. Присяжнюк Л.А., Грошовенко О.П. Сучасні підходи до еколого-природничої освіти дошкільників і молодших школярів: аспект наступності // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2017. – С.40-45.
12. Тарасенко Г.С., Голюк О.А., Кривошея Т.М. Практикум з теорії та методики виховання: Навчально-методичний посібник. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 392 с.
13. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. CRITERIA AND INDICATORS OF FORMATION OF HUMANISTIC AND VALUE ATTITUDE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN TOWARDS THEMSELVES //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.

РОЗВИТОК ЕЛЕМЕНТІВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В СТАРШІЙ ГРУПІ ЗДО

Лілія Медун, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І. М. Лапишина, кандидат педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF ELEMENTS OF CRITICAL THINKING IN SPEECH DEVELOPMENT CLASSES IN THE SENIOR GROUP OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Liliya Medun, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлена проблема розвитку критичного мислення у дошкільників. Розкрито роль використання актуальних та доступних елементів критичного мислення, які впливають на розвиток мовлення старших дошкільників.

Ключові слова: критичне мислення, розвиток мовлення, технології, дошкільник.

Abstract. The article highlights the problem of developing critical thinking in preschoolers. The role of using relevant and accessible elements of critical thinking, which influences the development of speech of older preschoolers, is revealed.

Key words: critical thinking, speech development, technology, preschooler.

На сучасному етапі розвитку демократичних засад в українському суспільстві, побудови громадянського суспільства в Україні надзвичайно важливо всіляко сприяти виробленню в людей уміння критично мислити, об'єктивно оцінювати різноманітні явища, процеси, події. Тому сьогодні актуальною є проблема розвитку критичного мислення, особливо для сучасних дітей.

Існують думки педагогів, згідно з якими критичне мислення є складним процесом для дітей дошкільного віку. Питання, що виникають щодо цієї проблеми несуть такий характер: «Наскільки критичне мислення допомагає дітям занадто швидко дорослішати?», «Чи не забирає критичне мислення дитинство у маленьких дітей?», «Ми використовуємо дитину і вимагаємо мислити як дорослий?» Відповідь, на нашу думку, безумовно – «Ні».

Ніколи не буде таких наслідків, і діти, безумовно, будуть краще міркувати, а інтерактивні методи, форми і техніки роботи будуть підвищувати їхню впевненість у собі, вміння поводити себе на публічних виступах, сприяти інтелектуальному, моральному розвитку і адекватній соціалізації. Ранні практики критичного мислення не шкодять, а навпаки роблять все можливе, щоб не розвивати в дитини пасивну поведінку, небажання думати і докладати інтелектуальні зусилля до вирішення завдання, та будь якої проблемної ситуації.

Термін «критичне мислення» відомий дуже давно з робіт таких відомих психологів, як Ж. Піаже, Дж. Брунер, Л. С. Виготський. В Україні це поняття стало вживатися порівняно недавно. Критичне мислення означає мислення оціночне, рефлексивне. Це відкрите мислення, що не приймає догм, що розвивається шляхом накладання нової інформації на життєвий особистий досвід. В цьому і є відмінність критичного мислення від мислення творчого, яке не передбачає якусь певну оцінку, а передбачає продукування нових ідей, які дуже часто виходять за рамки життєвого досвіду, зовнішніх норм і правил. Однак провести чітку межу між критичним і творчим мисленням складно. Можна сказати, що критичне мислення – це відправна точка для розвитку творчого мислення, більш того, і критичне і творче мислення розвиваються в синтезі, взаємозумовлено [1, с. 36].

Саме використання елементів технологій критичного мислення, дають дітям можливість міркувати, класифікувати, оцінювати, критично аналізувати інформацію, робити

висновки. Це все сприяє формуванню комунікативних навичок, активності в освітній діяльності, та в повсякденному житті. Ці технології підштовхують дитину прагнути до самоосвіти. Завдання вихователя направити дитину в потрібному напрямі.

Особливість технологій критичного мислення на відміну від традиційних прийомів полягає в тому, що вихователь провокує дітей задавати питання; розвивати допитливість, вміння запитувати (добувати) інформацію, підказує, де її знайти [12, с. 8].

Дошкільний вік є сенситивним періодом мовленнєвого розвитку дитини. Особливо важливий період старшої вікової групи (5 – 6 років), це час коли мовлення дитини має бути близьким до ідеалу, а саме: досконалий розвиток звукової культури мовлення, формування граматичної частини мовлення та вживання правильних граматичних форм, збагачений та розширений словниковий запас, достатній розвиток зв'язного мовлення (діалогічного та монологічного), дотримання основ культури мовлення, тощо.

Розвиток мовлення дошкільника – це цілеспрямована і послідовна педагогічна робота, що припускає використання арсеналу спеціальних педагогічних методів та технологій. Однією з сучасних технологій, що використовуються для розвитку мовлення дошкільнят є технологія розвитку критичного мислення. З огляду на те, що основним пріоритетом розвитку освіти сьогодні стає його особистісно-орієнтована спрямованість. Завдання вихователя полягає не в передачі готових знань і умінь, а в створенні умов для розвитку особистості дитини. Технологія розвитку критичного мислення є оптимальною для розвитку мовлення дошкільників. Працюючи в режимі даної технології, вихователь перестає бути головним джерелом інформації, а використовуючи прийоми технології, перетворює навчання в спільний і цікавий пошук інформації [14, с. 22].

Критичне мислення – це здатність ставити нові питання, виробляти різноманітні аргументи, приймати незалежні продумані рішення. Найкращий спосіб розвинути критичне мислення – привчити дитину ставити багато запитань і самостійно шукати на них відповіді. Під час цього вихованці аналізують й інтерпретують інформацію, розбирають ідеї, будують гіпотези, відстоюють свій погляд. Запитання – це засіб стимулювання різних видів мислення на різних рівнях складності. Пробуджуючи в дітях критичне мислення, вихователь вчиться чесно відповідати на дитячі запитання, навіть якщо він і не знає відповіді. І саме найкраще що можна відповісти в такому випадку: «Чесно кажучи, я не знаю чому саме так. Давайте разом подумаємо і вирішимо як можна це дізнатися...».

В основу технології критичного мислення покладено базовий дидактичний цикл, що складається з трьох етапів:

1. Етап «виклик» – пробуджується особистий інтерес до теми заняття, та для отримання інформації.
2. Етап «осмислення» – діти знайомляться з певною новою інформацією.
3. Етап «рефлексія» – роздуми, формування особистісного ставлення до теми діти обдумують те, про що вони дізналися та як включити нові поняття в свої уявлення.

На занятті в роботі з дітьми з розвитку мовлення можна використовувати різні інноваційні види та прийоми технології розвитку критичного мислення: сінквейн, прийом «Кластер», прийом «Читання (перегляд, прослуховування) із зупинками», прийом «Змішані події», «Кошик ідей» [3, с. 53].

Одним з ефективних методів розвитку мовлення дитини, який дозволяє швидко отримати результат, є робота над створенням неримованого вірша, сінквейна. Сінквейн з французької мови перекладається як «п'ять рядків віршованої форми». Виник він в США на початку ХХ століття під впливом японської поезії. Надалі технологія сінквейна стала використовуватися в дидактичних цілях, як ефективний метод розвитку образної мови, який дозволяє швидко отримати результат. Сінквейн вчить визначати своє ставлення до даної проблеми. Правила складання сінквейна:

1. Перший рядок – одне ключове слово, зазвичай іменник, що відображає головну ідею та визначає зміст сінквейна;

2. Другий рядок – два слова, прикметники, що описують основну думку та характеризують дане поняття;
3. Третій рядок – три слова, дієслова, що описують дії в рамках теми;
4. Четвертий рядок – фраза з декількох слів або коротке речення, що показує відношення до теми та показує ставлення до неї;
5. П'ятий рядок – слова, пов'язані з першим, що відображають сутність теми.

Для прикладу:

*Миша
Прудка, голодна
Гризе, ховається, біжить
Робить людям шкоду
Гризун*

Прийом «Змішані події» доречно використовувати при роботі з казкою чи розповіддю. Потрібно розмістити ілюстрації (картинки) з твору в тому порядку, який дитина вважає послідовним, правильним. Потім вихователь читає твір і пропонує виправити послідовність картинок. Іноді сам вихователь може перемішати картинки в дидактичній грі і вже діти в процесі гри виправляють все невірне.

Прийом «Кластер» (англ. cluster – скупчення) – об'єднання декількох однорідних елементів, яке може розглядатися як самостійна одиниця, що володіє певними властивостями. Вся інформація систематизується у вигляді кластерів (грон). У центрі – ключове поняття. Наступні асоціації логічно пов'язані з ключовим поняттям. Скласти кластери можна за будь-якою темою: «Транспорт», «Пори року», «Овочі», «Фрукти», «Тварини», «Птахи» тощо.

Прийом «Читання (перегляд, прослуховування) із зупинками». Прийом допомагає опрацювати матеріал детально. Читаючи художній твір дітям, вихователю потрібно поділити його на певні частинки так, щоб зупинитися на несподіваних змінах подій. Під час кожної зупинки треба запитувати дітей: «Як ти думаєш?», «Що буде далі?», «Чому ти так думаєш?». Дочитавши до фіналу, треба обговорити з дітьми схожість і відмінність їхніх версій з оригіналом. Такі питання стимулюють мислення дитини, розвивають зв'язне мовлення, та змушують мозок дитини працювати. Діти мають можливість пофантазувати, висловити свою думку. Відбувається навчання критичного мислення, так і творчого, оскільки від дитини потрібне чітке монологічне висловлювання.

Прийом «Кошик ідей» передбачає з'ясувати, які знання вже є у дітей з даної теми. Цей прийом накопичує знання з певних тем. Дітям пропонується покласти в кошик те, що їм вже відомо по даній темі. Діти вибирають картинки, опорні схеми, предмети і кладуть у кошик. Протягом тижня група дізнається щось нове і кошик поповнюється. В узагальнюючій бесіді, всі разом розбирають вміст кошика і підводять підсумки.

Ефективно креативне мислення розвивається в парах в груповій роботі. У спільній роботі діти старшого дошкільного віку, як ніколи вчаться поважати і сприймати думки інших дітей, дивитися на труднощі та проблеми з різних точок зору [6, с. 217].

Отже, впровадження різноманітних елементів розвитку критичного мислення на занятті з розвитку мовлення забезпечує перехід від навчання, орієнтованого переважно на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення вихованців. Елементи розвитку критичного мислення допомагають готувати дитину до життя в інформаційному суспільстві, вибирати серед невпинного потоку інформації головне, критично перевіряти отриману інформацію, співпрацювати з іншими. Дитина на такому занятті має можливість розмірковувати, класифікувати, оцінювати, критично аналізувати інформацію, робити висновки. Ця вся діяльність сприяє формуванню комунікативних навичок, активності в освітній діяльності та найголовніше активно розвиває мову дошкільника.

Список використаних джерел:

1. Архіпова Є. О. Критичне мислення як необхідна складова розумової діяльності людини в межах сучасного інформаційного суспільства / Є. О. Архіпова, О. В. Ковалевська // Гуманітарний часопис. – 2012. – № 2. – С. 34–38.
2. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.
3. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цьому навчати : наук.-метод. посібник / Н. В. Вукіна, Н. П. Дементієвська, І. М. Сущенко ; за наук. ред. О. І. Пометун. – Харків, 2007. – 190 с.
4. Грушко О.В. Плекаймо критичність мислення у дошкільнят : Технологія «Кероване слухання» // Дошкільнє виховання. – 2008. - №6. – С. 11-13
5. Грушко О.В. Плекаймо критичність мислення у дошкільнят : Технологія «Знав, дізнався. Хочу дізнатись» // Дошкільнє виховання. – 2008. - №11. – С. 4-6
6. Дороз В.Ф., Романова Л.Я., Ярова О.Б., Ницета В.А., Удовиченко Г.А. Формування критичного мислення учнів на уроках мови. – К.: Освіта України, 2008. – 336 с.
7. Колеснік К.А. Організація групової діяльності на заняттях з мови: поєднання ігрової та пізнавальної групової діяльності учнів першого класу // Учитель початкової школи. – № 11. – 2019. – С. 18-21.
8. Крутій К.Л. Запроваджуємо комунікативно-діяльнісну технологію навчання рідної мови та розвитку мовлення // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. - №12. – С. 10-18.
9. Крутій К.Л. Формування граматичної правильності мовлення в дошкільників у контексті комунікативного розвитку: термінологічне поле / Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. — № 3 (137), 2018. — С.28-35.
10. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Дитячі оказіоналізми як продукт мовної системи та феномен дитячого мовлення / Інноваційні технології в дошкільній освіті: Збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. – С.27-28.
11. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Сторітеллінг : мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати дітей // Дошкільнє виховання. – 2017. – № 7. – С. 2-6.
12. Крутій К.Л., Стеценко І. Б. STREAM-освіта: розвиваємо критичне мислення дошкільнят // Дошкільнє виховання. – 2020. – № 3. – С. 3-8.
13. Лапшина І.М. Специфіка формування мовної особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / І.М.Лапшина // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 1-2 квітня 2015 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип.4. – С.194-198.
14. Стіл Дж., Мередіт К., Темпл Ч. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів»: Посібник для проекту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення»: У 8 ч. – К.: НМЦ „Інтелект”, 1998. – Ч. 1-2. – 76 с.
15. Kruty K. Overcoming Communicative Deadaptation of Speech Passive Children of Pre-School Age / Kruty Kateryna, Larysa Zdaneych // Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук. праць. Серія : Психологія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М. – 2019. – Вип. 26 (1). –Режим доступу: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211396974>

ПРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ В АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ СЕМЬЯХ В КОНЦЕ XIX ВЕКА.

*Сабина Намик, студент степени высшего образования «докторантка»
Научный руководитель: Э.М.Кулиева, доктор философии по педагогике, профессор
Бакинского Славянского Университета (Азербайджан)*

MORAL EDUCATION OF CHILDREN IN AZERBAIJAN FAMILIES AT THE END OF THE XIX CENTURY.

*Sabina Namik Jafarova, student of higher education degree "doctoral student"
Baku Slavic University (Azerbaijan)*

Аннотация. В статье исследуются вопросы нравственного воспитания детей в азербайджанских семьях конца XIX века. При этом были затронуты вопросы уважения к старшим, патриотизма и честности в семье.

Ключевые слова: нравственность, воспитание, семья, патриотизм, честность, ребенок.

Annotation. The article examines the issues of moral education of children in Azerbaijani families at the end of the 19th century. Questions were raised about respect for the elderly, patriotism and integrity of the family.

Keywords: morality, education, family, patriotism, honesty, child.

Вопросы семьи и социального воспитания всегда актуальны, но при этом, в какой бы период мы ни жили, они считаются проблемами, которые нас волнуют. С раннего возраста ребенок живет по правилам, установленным семьей, выполняя поставленные задачи. Основная задача семьи – подготовить детей к жизни, сформировать их как личности. Следует отметить, что роль воспитания детей и его составляющих в процессе развития семьи уникальна.

Семья воспитывает детей, всесторонне воздействует на созревающую личность. Это воздействие сказывается не только на чувстве любви детей к родным, но и основывается на вытекающем отсюда стремлении детей быть во всем похожими на родителей. Таким образом, внутри семьи присутствуют этические особенности личных отношений. Эти особенности находят отражение в этике народов, народных объединений, правилах традиционного поведения. Представляет интерес уважение младших к старшим, детей к родителям и наоборот; к женщинам, старикам, отношение отца, матери с детьми в присутствии других лиц [2, с.7].

Необходимость изучения семейного быта на каждом историческом этапе объясняется тем, что семья, будучи общественным явлением, имеет также и естественную основу, биологическое начало. Естественную основу семьи составляет природное стремление к человеку другого пола, желание иметь детей. Именно воспроизводство потомства является первой функцией семьи в обществе. По мнению Ф.Кочарли, обобщив характерные для семьи качества, можно дать семье следующее определение: Семья – это исторически изменяющаяся форма совместного проживания людей (мужа, жены и детей), определяемая типом производственных отношений и претворяющая в жизнь такие обязанности, как продолжение рода, воспитание детей и занятие хозяйственной деятельностью [3, с.29].

По мере развития человеческого общества вопросы воспитания детей в семье развивались. В Азербайджане тоже в разные исторические периоды вопросы семейного воспитания детей выделялись, отличались оригинальностью и сложностью.

Эволюция семьи играет важную роль в историческом прогрессе, национальном, духовном и культурном развитии народа. В конце XIX – начале XX века социальное и духовное развитие и семейное воспитание в Азербайджане считались продолжателями образования, существовавшего в другие периоды. С тех пор, как ребенок получает первое

воспитание в семье, члены семьи так или иначе влияют на него, сея семена хороших и плохих примеров в чистом сердце ребенка. Нравственные ценности, нравственная чистота составляли стержень семьи.

Каждая нация извлекает выгоду из сокровищницы человеческой культуры, дает ей свой дар, обогащает ее и гордится ею. Этот дар исходит, прежде всего, от воспитания и нравственного примера, который мы даем детям. Детям в семье прививаются такие положительные моральные качества, как правильное отношение к людям, великодушие, уважение и почтение, гуманизм, любовь к родине, и развитие их как нравственно разносторонней личности находится на первом плане.

Национальная калоритность отражает национальные элементы быта, душевный образ жизни нации, а также многие духовно-нравственные качества, присущие всем людям. Эти нравственные качества проявляются прежде всего в семейном воспитании, заключаются в правильном установлении и реализации отношений между старшими и младшими. Основная цель семьи как в наше время, так и в исследуемый период – воспитать детей до нравственных норм, воспитать их честными и искренними людьми.

Согласно исследованиям, в то время азербайджанские семьи по своему составу делились на две группы: большие и малые семьи. Многодетные семьи существовали в основном в сельской местности, а относительно небольшие семьи – в городах. Однако как в первом, так и во втором типах семей вопрос воспитания детей в семье всегда был на первом месте.

Древние говорили: «Совершенный человек известен по его слову» [1, с.78]. Создать в человеке основу духовной и нравственной чистоты можно через умственную тренировку.

В конце 19-го века в азербайджанских семьях, как правило, был разный подход к воспитанию детей, в зависимости от семейного окружения, воспитания детей и социального происхождения семьи. Но у всех этих семей было одно общее – любовь к детям. Для родителей ребенок был морально-психологическим фактором, символом не только самоутверждения, но и социально-экономических условий жизни. Главным центром общего воспитания в азербайджанских семьях было формирование уважения к родителям детей, правильное воспитание отношений между взрослыми и детьми.

Нравственное воспитание – важная часть концепции духовной культуры и одна из ее основных задач. Этому компоненту воспитания в азербайджанских семьях уделялось особое внимание, и основная задача строилась на вопросах воспитания детей с нравственными качествами. В конце девятнадцатого века, несмотря на социально-экономическую ситуацию, во многих культурных семьях приходилось воспитывать детей, которые повсеместно приняли национальные и моральные ценности и продемонстрировали высокий уровень культурного поведения. Нравственность – это набор моделей поведения в обществе.

Если посмотреть на традиции Азербайджана, становится ясно, что мораль и духовность зародились в семье, а защита порядочности, чести и достоинства считалось важной в обществе в целом. Каждая из этих характеристик имела важное значение. Эти ценности являются проявлением и ядром богатой духовности. По этой причине в конце девятнадцатого века эту мысль приравнивали к нравственному воспитанию детей в азербайджанских семьях. Роль семьи и социальной среды в формировании нравственных качеств детей всегда высоко ценилась.

В конце XIX века первой целью, поставленной перед азербайджанскими семьями, было воспитание детей достойными, нравственными, честными и целомудренными. Для родителей ребенок считался самым ценным и любимым существом. Рождение ребенка в семье означало построение семьи на более прочном фундаменте. В связи с этим родители были глубоко влюблены в своих детей, и эта любовь была стержнем всестороннего воспитания. Основой любви было правильное привитие нравственных качеств.

Нравственное воспитание детей в азербайджанских семьях прививали с раннего возраста. Очень важно воспитать молодое поколение в духе положительных моральных качеств, но также с раннего возраста привить им ценные, культурные качества. В семьях

детей учили избегать лжи, воровства и клеветы. Однако в некоторых семьях, если бы родители не вели надлежащую жизнь, дети выросли бы морально испорченными.

Родители часто обращались со своими детьми вежливо и ласково, но в то же время прививали им такие привычки, как уважение и вежливость, которые были очень требовательны при воспитании детей в семье и составляли тесное единство. В семьях, где нет уважения и спроса, у детей были серьезные проблемы с поведением, что негативно сказалось на их воспитании и дальнейшей деятельности.

По мере того как ребенок рос, его окружение и общение расширялись. Теперь он был не только дома с родителями, но и с друзьями. Иногда среда, в которую попадают дети, плохое освещение оказывает на них негативное влияние, и дети быстро приучаются к вредным привычкам. По этой причине родители старались не допускать подобных негативных ситуаций, воспитывать их на более положительных примерах.

Патриотическое воспитание, которое является важной частью нравственного воспитания, основано на таких важных аспектах, как защита прошлого и будущего людей как зеницы ока, и даже принесение в жертву своей жизни ради его защиты, и это было привито детям. С этой точки зрения считалось важным заниматься воспитанием детей, воспитывать людей со здоровой моралью, чистой моралью, которые в будущем будут заботиться о своем народе и Родине. Патриотическое воспитание считалось одним из важнейших вопросов, формируемых в семье и укорененных в семье.

В конце XIX века отношения между родителями и детьми и морально-психологические факторы были одними из важнейших вопросов семейного воспитания. В формировании личности ребенка большое значение имели внутренние правила и методы семьи. Правильность этих правил и предписаний, единство методов и средств исходили из единства отношений, положивших начало семье. Нарушение этой основы единства иногда приводило к тому, что дети грубо вели себя по отношению к взрослым и использовали неэтичный язык против них. Таким образом, полное нарушение правил культурного поведения и вежливости означало нарушение качественных семейных отношений. С этой точки зрения вопросы воспитания детей считались важными и значимыми в исследуемый период, а слишком сильно их любить или оставлять в покое считалось одной из главных проблем в азербайджанских семьях.

Неправильное семейное воспитание и натянутые отношения между детьми и родителями отрицательно сказались на воспитании детей в семье. В конце девятнадцатого века педагоги в своих трудах подчеркивали необходимость того, чтобы родители обращали внимание на выражения и слова, используемые детьми с того момента, как они начали говорить. Родителей призвали не злоупотреблять советами и выговорами, не терять силу слова, не применять телесные наказания для воздействия на ребенка.

Известный педагог Ф. Кочарли считал, что семья – это основа будущего. Родители должны чувствовать свой родительский долг и активно его выполнять. В этом случае можно добиться успехов в обучении. «Самые обычные и сложные проблемы общественной жизни, достижения и трудности, взаимопонимание и противоречия отражаются прежде всего в семье. Однако семейные отношения – это отношения общественные. Семья, будучи социальным явлением, также имеет естественную основу, биологическое происхождение. Естественная основа семьи – это склонность человека быть разнополюсным по натуре, чувство наличия детей. По словам Ф. Кочарли, обобщая характеристики семьи, семью можно определить следующим образом: семья – это исторически меняющиеся люди (муж, жена, дети), определяемые типом производственных отношений и деторождения, воспитанием детей, экономической деятельностью [3, с.33].

В конце девятнадцатого века многие родители в азербайджанских семьях прибегали к различным средствам, поскольку не знали реальных способов получить влияние. Также важно отметить, что родители избегали нормального общения со своими детьми, кричали на них и использовали телесные наказания в качестве основного средства. Дети

воспитывающиеся в таких семьях были эмоционально слабыми, имели плохое воспитание и здоровье.

В конце девятнадцатого века одной из главных обязанностей детей в семье в Азербайджане было уважительное отношение к взрослым и старшим и привить им это чувство. С самого раннего возраста мать подражала своему ребенку, говоря, что после Бога на небесах старший на земле отец. Отец был не только главой семьи, но и одним из самых важных людей в воспитании детей. Члены семьи не подходили к столу, если за столом не сидел отец, а дети не тянулись за хлебом, пока отец не начал есть. Ребенку, сидящему за столом, не разрешалось говорить, это считалось величайшей непристойностью.

Без уважения и требований не может быть нравственного воспитания. В конце девятнадцатого века родители пытались воспитывать своих детей по этому принципу. В семье ребенок должен был медленно говорить перед взрослыми, особенно старшими, и не использовать жесты. Когда родители давали задание своим детям, ребенок должен был безоговорочно выслушивать родителей и следовать их указаниям. Дети, которые нарушают моральные нормы семьи, получали словесный выговор от отца в самом легком случае, однако, за вмешательство, воровство и т. д. дети были наказаны строжайшими наказаниями.

Список использованных источников:

1. Гусейнзаде Р.Л., Аллахвердиева Л.З. Семейная педагогика. – Баку, 2016. – 345 с.
2. Кулиева Н.М. Современная сельская семья и семейный быт в Азербайджане. – Баку, Элм, 2005. – 175 с.
3. Кечярли Ф. Семья в социалистическом обществе. – Баку: Азерняшр, 1959. – 47 с.

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ОСВІТНЬОЇ КІНЕЗІОЛОГІЇ

*Катерина Немировська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: К.Л.Крутій, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

SPEECH DEVELOPMENT OF ELDER PRESCHOOL CHILDREN BY MEANS OF EDUCATIONAL KINESIOLOGY

*Kateryna Nemyrovska, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглядаються теоретичні аспекти освітньої кінезіології як засобу мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку. Обґрунтовано, що у дітей розвивається творча уява і цілісне сприйняття мови, зростають показники мовленнєвого розвитку. Зафіксовано, що завдяки систематичному використанню методів кінезіології скорочується термін корекційної роботи, налагоджується наступність у роботі всіх фахівців, зацікавлених в корекції мовлення дітей.

Ключові слова: кінезіологія, мовленнєвий розвиток, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article discusses the theoretical aspects of educational kinesiology as a means of speech development in older preschool children. It has been substantiated that children develop creative imagination and holistic speech perception, and the indicators of speech development grow. It is recorded that due to the systematic use of kinesiology methods, the period of correctional work is reduced, continuity is established in the work of all specialists interested in correcting children's speech.

Key words: kinesiology, speech development, older pre-schoolers.

Кінезіологія – це наука про розвиток розумових здібностей і досягнення фізичного здоров'я завдяки руховим вправам. Біомеханіка людини – такий термін вживав П. Лесгафт ще в 1910-х рр., вказуючи на необхідність розвитку розумових здібностей засобами фізичних навантажень. Спочатку виділилася медична кінезіологія, яка охоплює комбінацію теоретичних і практичних знань за такими напрямками: натуропатії, фізіотерапії, акупунктури, хіропрактики, медицини, гомеопатії тощо.

Із сприянням прийомів і методик кінезіології зміцнюється здоров'я, покращується розвиток основних психічних процесів, а саме: пам'яті, уваги, мислення, мови, слуху, уяви. Один з позитивних моментів – це рівень підвищення розумової працездатності, що, у свою чергу, покращує психоемоційний стан особи.

На жаль, часто кінезіологію відносять до терапії, використовуючи неправильний термін «кінезіотерапія». Називають різні види терапії: анімал-терапія, ігротерапія, іпотерапія, сенплей-терапія, казкотерапія, кольоротерапія тощо.

Ми перерахували тільки деякі види терапій, прийоми яких можливо використовувати в умовах сім'ї або дитячого садка. Уточнимо, що саме прийоми використовуються, а не види терапії в практиці роботи дитячих садків, так як повністю всі частини терапії можуть використовувати тільки спеціально навчені медики, які мають дозвіл (сертифікат, ліцензію) на право проводити певний вид терапії.

Під освітньою кінезіологією ми розуміємо: «гімнастику мозку» – для поліпшення навчання, зокрема читання, письма, математики, запам'ятовування тощо; розвиток розумових здібностей і фізичного здоров'я шляхом певних рухових вправ.

Освітня кінезіологія є актуальною тому, що у наш час істотну увагу приділяють дошкільнятам, у яких різні логопедичні проблеми. Вітчизняні експериментальні дані

підтверджують одну з відомих в дитячій психології тез про те, що вищі психічні функції (далі – ВПФ) у дошкільнят виробляються розмірено у межах одного з вікових етапів.

Ступінь сформованості ВПФ обумовлено гетерохронністю зростання і темпів анатомічного дозрівання мозку і формування функціональних систем, визначається індивідуальними відмінностями різних зон мозку.

У дітей до моменту початку навчання в школі виявляються недостатньо сформованими певні вищі психічні функції або їх окремі структурні ланки, а саме: динамічна, просторова організація рухів, слухомовленнева пам'ять і в деякому ступені вербально-логічне мислення, мовленнєвий розвиток. Найбільша частота несформованості вищих психічних функцій або їх ланок у віковому етапі 6-7 років виявляється в таких функціях, як динаміка моторних процесів, просторовий праксис і гнозис, слухомовленнева пам'ять, мовлення, довільна організація, програмування і контроль діяльності в цілому.

Мало вироблені функції виявляються одними з найуразливіших до несприятливих впливів соціальних і біологічних характерів і піддаються граничному порушенню. Синтез підсумків педагогічних діагностик старших дошкільнят за допомогою «Експрес-методики» виявляє, що діти старшого дошкільного віку відстають в розвитку вербального і логічного мислення, також надмірно сформована ручна моторика, часто буває порушення координації рухів, у дітей простежується затримка мовного розвитку в різному ступені.

Наукова новизна дослідження – запропоновані нові підходи до використання освітньої кінезіології як засобу мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Метою статті є дослідження теоретичних і практичних аспектів освітньої кінезіології як засобу мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Основні завдання: уточнити можливості освітньої кінезіології як засобу мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку; обґрунтувати використання прийомів освітньої кінезіології для мовленнєвого розвитку дошкільнят.

Методологічна основа дослідження: діяльнісний підхід, з урахуванням принципу природовідповідності. Методи дослідження: порівняльний аналіз і синтез, аналіз фактів, теоретичне узагальнення і систематизація педагогічних досліджень і напрацювань, вивчення і аналіз наукової літератури, практики застосування освітньої кінезіології в дитячих освітніх установах.

Освітня кінезіологія надає особі вірогідність ефективніше засвоювати матеріал, успішно опановувати складну інтелектуальну діяльність. Розробниками освітньої кінезіології є Пол Деннісон і Гейл Деннісон [1]. Вони створили програму «Гімнастика Мозку», яка активізує природні механізми роботи мозку із сприянням природних фізіологічних рухів тіла.

Саме тому для досягнення позитивних результатів в корекційному впливі та забезпеченні здоров'язбережувальної спрямованості освітнього процесу ми вважаємо за доцільне використання прийомів кінезіології.

До прийомів освітньої кінезіології з метою мовленнєвого розвитку дітей-логопатів ми відносимо: логоритміку; кінезіологічні ігри та вправи; вправи з елементами масажу біологічно активних зон; біоенергопластіку; серію розвивальних ігор «Подорожі веселих м'ячиків».

Також вважаємо, що деякі прийоми технології М. Єфименко «Горизонтальний пластичний балет» можна з упевненістю віднести до освітньої кінезіології [2; 3].

Так, заняття за технологією М. Єфименко «Пори року» починається з першої вправи – «поза ембріона», слідом за нею діти виконують перевороти на правий-лівий бік; після діти приймають вихідне положення лежачи на спині, руки під сідниці, підносити голову, не відриваючи плечей; потім із цього ж вихідного положення діти розводять руки і ноги в сторони; далі діти піднімають прямі ноги вгору під кутом 90°, повільно опускаючи вниз; наступне вихідне положення лежачи на животі, руки під підборіддям, повзуть по-пластунськи; з цього ж вихідного положення діти піднімають груди з упором на прямі руки;

після цього приймають вихідне положення низькі карачки, голову кладуть на витягнуті руки [2, с. 640].

Використання завдань з мовленнєвим навантаженням позитивно впливає на розвиток дошкільнят-логопатів.

Логопедична ритміка – одна з форм кінезіології, засіб впливу в комплексі методик, що дозволяє прискорити процес усунення мовленнєвого порушення та сприяє соціалізації. Головне завдання логоритміки – це виховання і розвиток почуття ритму через рух шляхом розвитку слухової уваги і мовлення. Всі вправи проводимо за наслідуванням, а мовленнєвий матеріал попередньо не розучується. При вивченні рухів масажу рук і ніг привчаємо дітей спочатку виконувати руху від периферії до центру (від кисті до плеча).

Заняття логопедичної ритмікою будемо відповідно до сучасних підходів щодо розвитку дітей дошкільного віку. Якщо підходити до заняття творчо, то кожне з них стане неповторним, цікавим, яскравим і одночасно зможе вирішити багато складних корекційних завдань, а також допомогти дитині повірити в свої можливості, розбудити її внутрішній потенціал.

Як правило, у дітей-логопатів порушена загальна і дрібна моторика, вони більш скуті, дискоординовані, швидше втомлюються, у них порушена слухова увага і пам'ять. Кінезіологічні ігри та вправи відповідають завданням логопедичної корекції. Їх можна використовувати як вчителям-логопедам, так і вихователям на заняттях, а також для створення освітніх ситуацій на заняттях з навчання мови та розвитку мовлення з усіх розділів програми. Віршована форма ігор сприяє розвитку ритму, акцентованого слова, що важливо для конкретної групи дітей, у яких порушений ритм і зміщені акценти.

Вивчаючи тему «Дикі тварини», «Домашні птахи» і працюючи над автоматизацією і диференціацією конкретних звуків, корисно застосовувати рухливі ігри «Курчата і Лисиця», «Полювання на зайців», «Гуси-гуси», «Півник і курочки».

Включаючи в ігри музичний супровід, можна якнайкраще вплинути на емоційний стан дитини, розвивати музично-ритмічне почуття, вчити змінювати характер рухів залежно від ритму музики. Динамічні відтінки музичного твору викликають сильну і слабку м'язову напругу.

А навчити дітей керувати своїми м'язами – це одне з головних завдань корекції мовленнєвих порушень. Саме освітня кінезіологія, маючи величезний потенціал прийомів, допомагає вихователю і логопеду домогтися позитивних результатів у роботі з дітьми-логопатами.

Якщо на занятті музичний інструмент відсутній, ігри можна проводити під бубон, дзвіночок або мовленнєвий сигнал. Всі ігри колективні, що сприяє гармонійному розвитку психічних процесів, виправлення особистісних рис характеру, які вже сформувалися під впливом власного мовленнєвого дефіциту, а саме – нерішучості, сором'язливості.

Використовуючи кінезіологічні ігри та вправи, ми готуємо органи мовлення і слуху дитини до сприйняття і правильній вимові звуків; для розвитку мовленнєвого дихання і ритмічного мовлення, промовляючи їх разом з ритмічним плесканням у долоні; для формування правильної звуковимови: автоматизації і диференціації різних звуків.

Корисно використовувати діалоги між звірятами, які краще говорити під музику – розспівуючи або наспівуючи певний звук. Можна їх інсценувати на заняттях з формування зв'язного мовлення, а також у корекційній роботі з дітьми, які заїкаються.

Вправи на релаксацію м'язового тону корисні в роботі, тому що в стані спокою мовлення вільне, плавне, а цей стан забезпечується загальним м'язовим розслабленням. Діти вчаться розпізнавати і виділяти окремі м'язи і відчувати легкість і задоволення ненапружених і розслаблених м'язів.

Назвемо етапи релаксації, які ми використовуємо на заняттях.

I етап релаксації – розслабляються великі м'язи рук, ніг, тулуба, шиї.

II етап – розслабляються м'язи артикуляційного апарату.

III етап – релаксація всіх м'язів відбувається за допомогою легкої музики.

Ефективним впливом на стан м'язового тонусу дитини з різними моторними і мовленнєвими патологіями є масаж і самомасаж масажними щітками.

Використання засобів масажу і самомасажу з лікувальною метою має давні традиції. Масаж впливає на зовнішні тканини, а рефлекторним шляхом – на внутрішні системи і органи, прискорює процеси регенерації тканин, нормалізує дихання, діяльність серцево-судинної і травної систем.

У Індії популярний метод рефлекторної терапії – це масаж стоп, на яких зосереджена велика кількість шкірних рецепторів: до 72000 нервових закінчень, крізь які наше тіло пов'язане із зовнішнім світом. Стопи знаходяться в рефлекторному зв'язку із слизовою оболонкою верхніх дихальних шляхів і інших органів. За допомогою масажу стоп можна зняти біль, нормалізувати функціональний стан організму. Таку ж дію має і масаж долонь. Для масажу використовуються маленькі дерев'яні масажні щітки для волосся.

У логопедичній практиці з метою підтримки інтересу в дошкільнят, ми проводимо вправи в ігровій формі, в яких часто присутні так звані наскрізні персонажі, відомі дітям по сучасним мультфільмам – свинка Пепа, Фіксікі, Котигорошко.

Метою логоритмічних вправ є: активізація біологічно активних точок; релаксація різних м'язів тулуба і кінцівок; узгодження рухів з мовленням; розвиток ритму, мовленнєвого дихання, уваги і пам'яті; поповнення словникового запасу; автоматизація вимови різних звуків; поліпшення емоційного стану. Мовленнєвий матеріал доступний у лексичному відношенні, під час виконання вправи включаємо також малі форми українського народного фольклору. Промовляючи віршовані рядки, малюк за допомогою масажної щіточки виконує масаж біологічно активних точок, активізує рецептори долоні, пальців.

Ми вважаємо, що прийоми освітньої кінезіології ефективні в роботі з дітьми від трьох до шести років. Їх можуть проводити як учитель-логопед на спеціальних логопедичних заняттях, в індивідуальній корекційній роботі з дошкільнятами, під час проведення занять з логоритміки, так і вихователі на різних заняттях і в різних видах діяльності.

Використовувані кінезіологічні прийоми підвищують інтерес до мовленнєвих завдань, активізують мовленнєву діяльність, знімають напругу під час спілкування з однолітками і дорослими.

Список використаних джерел:

1. Деннисон П., Деннисон, Г. Образовательная кинестика для детей: Базовое пособие по образовательной кинезиологии для родителей и педагогов воспитывающих детей разного возраста / Пер. с англ. – М. : Восхождение, 1998. – С. 44-54.
2. Аббасова Л.И. Реализация технологии Н.Н. Ефименко в процессе формирования физической культуры детей старшего дошкольного возраста / Л.И. Аббасова // Педагогический журнал. – 2019. – Т. 9. – № 5А. Ч. II. С. 638-645. DOI: 10.34670/AR.2020.45.5.177
3. Ефименко Н.Н. Материалы к оригинальной авторской программе «Театр физического воспитания и оздоровления детей дошкольного и младшего школьного возраста» / Н.Н. Ефименко. – М. : Линка-Пресс. – 1999. – 256 с.
4. Голюк О. А. Організаційно-педагогічні умови набуття майбутніми вихователями ДНЗ фахових компетентностей для роботи в інклюзивному середовищі / О.А.Голюк / Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії // Зб. тез. доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупасва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 79-82.
5. Голюк О.А. Уровни развития диалогической культуры будущих воспитателей ДОУ и учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки / О.А. Голюк // Современные подходы к профессиональной подготовке педагога. – Мозырь : УО МГПУ им. И.П. Шамякина, 2015. – С. 13-16.
6. Крутій К. Виховний вплив дорослих на формування мовленнєво-мовної та лінгвістичної готовності дошкільників до навчання в школі: теоретичний аспект / Крутій К.Л., Зданевич Л.В. / Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка», 2019. 8/40. С. 13–26. <https://doi.org/10.24919/2413-2039.8/40.164378>.
7. Крутій К.Л. Теоретичні засади практичної побудови мовленнєво-розвивального середовища в дошкільному навчальному закладі/Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського. Випуск 37. – М. : МНУ, 2012. С.216-219.
8. Пахальчук Н. А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А.Пахальчук // Социально- педагогическая и медикопсихологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. нау.-прак. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос.

ун-т ім. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.

11. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій.; автор. колектив: Більська О.В., Богуш А. М., Голюк О. А., Дем'яненко О. Є., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Каплуновська О. М., Кіт Г. Г., Король А.В., Крутій К. Л., Маковецька Н. В., Молнар Т. І., Пахальчук Н. О., Попович О. М., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стеценко І. Б., Федорович Л. О., Шикиринська О. А. — Запоріжжя : ТОВ “ЛІПС” ЛТД, 2020. 244 с.

12. Kruty K. Overcoming Communicative Deadadaptation of Speech Passive Children of Pre-School Age / Kruty Kateryna, Larysa Zdanevych. // Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук. праць. Серія : Психологія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М. – 2019. – Вип. 26 (1). Web of Science Core Collection (ESCI) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211396974>

13. Pakhalchuk N. Pedagogical conditions of activation of children's motional activity / N.Pakhalchuk // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : Вид-во Сум.ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – №6 (60). – С. 240-254.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО РЕСУРСУ PADLET У ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З БАТЬКАМИ

Ірина Омельчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Шикиринська О.В., кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

MULTIMEDIA RESOURCE PADLET IN THE INTERACTION OF THE TEACHER OF THE PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION WITH PARENTS

Irina Omelchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості використання вихователем закладу дошкільної освіти ресурсу Padlet для організації ефективної взаємодії з батьками. Зазначаються переваги та недоліки даного ресурсу.

Ключові слова: ресурс Padlet, взаємодія вихователя з батьками, інформаційно-комунікаційні технології.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the use of the Padlet resource by the educator of the preschool institution for the organization of effective interaction with parents. The advantages and disadvantages of this resource are noted.

Key words: Padlet resource, interaction of the educator with parents, information and communication technologies.

Дошкільний вік – час активного входження дитини у світ соціальних відносин, встановлення різноманітних взаємин із дорослими та однолітками. У дошкільному віці закладається фундамент подальшого розвитку особистості дитини, його соціальної спроможності та успішності. Старший дошкільний вік – це фінальний період дошкільного дитинства, у якому у психіці дитини з'являються нові утворення, зміцнюється та розвивається здатність керувати своєю поведінкою, активно розвивається спілкування, як вид діяльності. Для ефективного розвитку зазначених новоутворень доцільною і необхідною умовою є взаємодія вихователя з батьками [1; 2; 7]. Проте така взаємодія має бути побудована на партнерських засадах, саме за таких умов вона буде ефективною.

Наукове обґрунтування можливостей упровадження інформаційно-комунікаційних технологій на різних ступенях освіти а також у взаємодії педагога з батьками розробляються І.Булах, О.Голюк, Р.Гуревичем, В.Імбер, К.Крутій, О.Співаковським та іншими науковцями. Особливо актуалізується зазначена проблема в сучасних умовах – умовах пандемії, коли традиційні форми роботи вихователя з батьками стають недоступними [6, с.42].

Реалії нашого часу такі, що у світі спостерігається тенденція до мобільності та швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [8; 9 та ін.]. Більшість батьків сьогодні надають перевагу віртуальному спілкуванню в силу як об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Саме тому ресурс Padlet буде привабливим для батьків. За допомогою даного ресурсу вихователь може донести до батьків інформацію, яку зазвичай розміщують у батьківському куточку: планування заходів на тиждень, корисну інформацію щодо підходів у навчанні, вихованні та розвитку дітей, інформацію щодо змін у роботі садочка та інше. Якщо розмістити таку інформацію у ресурсі Padlet, то батьки зможуть з нею ознайомитися у зручний для них час. Другою значною перевагою даного ресурсу є простота у використанні. Дана перевага буде суттєвою в зв'язку з різним рівнем комп'ютерної грамотності батьків.

Ресурс Padlet можна використати для знайомства з батьками. Для цього вихователь пропонує батькам у даному ресурсі записати свої думки на тему «Чим моя дитина особлива?», «Мої очікування від перебування дитини в садочку», «Яким я бачу садочок, в якому перебуватиме моя дитина». Для партнерських відносин з батьками у майбутньому

важливо під час такої форми роботи не критикувати думки батьків. Також з цією метою можна запропонувати батькам заповнити таблицю очікуваних результатів щодо освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Доцільно порекомендувати вихователю зробити 3 колонки в такій таблиці (перша міститиме самі очікувані результати, друга – відповідальних за них, а третя – терміни реалізації. Варто поради вихователю зберегти цю таблицю і аналізувати її під час подальших зустрічей з батьками (офлайн чи онлайн) – аналізувати, який пункт вже реалізовано, які це мало наслідки, доповнювати таблицю. Така робота підвищує відповідальність батьків за результат, мотивуючи до реалізації пунктів (адже вони брали участь у її створенні) та до подальшої співпраці.

Важливою умовою взаємодії вихователя з батьками є спілкування на рівних, що, як свідчить практика повною мірою вдається реалізувати не всім вихователям [11]. Ресурс Padlet дозволяє об'єднати батьків та вихователя у роботі над спільним проєктом. Наприклад, можна організувати з батьками обговорення доцільності дотримання у вихованні принципу «чотирьох кольорів», тобто правил у вихованні: «можна», «можна, але не завжди», «не можна, але інколи можна», «не можна». На «дошці вихователя» у ресурсі Padlet попередньо подається пояснення призначення даних зон («можна» – це «зелений» для дитини колір, тобто, те, що можна завжди, наприклад, допомагати старшим, ділитися іграшками; «можна, але не завжди» – це «жовтий колір» (наприклад, дитина може самостійно обирати час, коли поскладає іграшки, проте вони мають бути складені до 20.00); «не можна, але інколи можна» – це «помаранчевий колір» (наприклад, дитина лягає спати о 22.00. Проте, сьогодні був день народження бабусі, ми приїхали пізно, і тому можна лягти спати пізніше) та «не можна» – це «червоний колір» для дитини (наприклад, не можна ображати людей, ламати дерева та ін.). В ході заповнення батьками своїх «дошок» важливо не коментувати та критикувати думки батьків, оскільки кожен дорослий має власний досвід і після критичних зауважень вихователя не змінить свою думку. Вихователю важливо дотримуватися цього правила для неформального, дружнього спілкування з батьками, що, у свою чергу буде сприяти досягненню ефективності у навчанні, розвитку та вихованні дошкільників.

Також доцільним буде використання Padlet для практичної реалізації технології «Мозковий штурм» з батьками щодо ідей проведення свят. Кожен батько чи мама, таким чином матимуть змогу висловити власну думку.

Даний ресурс буде цінним у підведенні підсумків після спільного з батьками проведення свят, здійснення рефлексії після інформаційної зустрічі вихователя з батьками. Варто зазначити, що в даному ресурсі як вихователь, так і батьки можуть додавати інформацію не лише в текстовій формі, а й у вигляді відео, аудіо та web-посилань.

Узагальнюючи, зазначимо, що до переваг даного ресурсу варто віднести те, що посилання на створену дошку легко вбудовується в інші ресурси для зв'язку з батьками, наприклад, Google-classroom [9]. Зручність ресурсу в тому, що кожен із учасників освітнього процесу – батьки та вихователь можуть працювати в зручний час – вихователь, створюючи дошку Padlet, переглядаючи та аналізуючи результати, а батьки – заповнюючи інформацію та переглядаючи те, що записали інші батьки. Щодо недоліку даного ресурсу, то можна зазначити те, що він є умовно безкоштовним, тобто безкоштовно дозволяє створити лише декілька «дошок».

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Наказ України від 22.05.2012 № 615 «Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція)» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshki_lnoyi%20osvity.pdf
2. Голюк О. Використання потенціалу соціальних Інтернет-мереж у взаємодії педагогів з родинами вихованців у контексті освітніх інновацій / О. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв, 9-11 квітня 2014 р., м. Вінниця / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С. 47-50.

3. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Вітковська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 275–279.
4. Голюк О.А. Организация воспитателем ДОО педагогической поддержки семьи через социальные сети / О.А. Голюк // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г. Н.Казарчук (отв. ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 47-51.
5. Голюк Р. Педагогічні умови розвитку медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс] / Голюк Р. Ш., Ковбасюк Т. О., Голюк О.А. – Режим доступу : <http://conference.pu.if.ua/forum/files/22032017/6/Goljyk.pdf>
6. Вишківська В.Б., Шикиринська О.В. Організація самостійної роботи майбутніх вихователів ЗДО в умовах дистанційного навчання //Scientific Collection «InterConf», (32):with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century» (October 16-18, 2020) in Ottawa, Canada. Kyiv:SPC InterConf, 2020. p.41-45.
7. Імбер В.І., Карук І.В., Колеснік К.А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час застосування освітніх ситуацій у процесі групової діяльності з дітьми дошкільного віку / В.І. Імбер, І.В. Карук, К.А. Колеснік // International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»: Conference Proceedings, February 23rd. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. – С. 138-140.
8. Карук І.В. Підготовка майбутніх вихователів до формування у дітей дошкільного віку комп'ютерної грамотності // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ “Меркьюрі-Поділля“, 2017. – Вип. 6. – С.66-69.
9. Колосова О.В. Форми взаємодії дошкільного закладу з сім'єю у контексті формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку // Вісник Прикарпатського університету. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. XLVI. - С. 73-77.
10. Крутій К.Л. Використання ІКТ має бути доцільним // Дошкільне виховання. – 2018. - № 5. С.4-5.
11. Пахальчук Н. Використання мультимедійних технологій у підготовці студентів до фізичного виховання дошкільників / Н. Пахальчук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи / ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.), Коберник О.М. [та ін.] ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. П.Тичини. – Умань, 2014. – №8. – С. 132-137.
12. Пахальчук Н. А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А.Пахальчук // Социально- педагогическая и медикопсихологическая поддержка развития личности в оногенезе : сб. материалов междунар. нау.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брес. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
13. Шикиринська О.В, Вишківська В.Б. [Google-classroom як засіб формування ІКТ-компетентності майбутнього вчителя початкової школи](#) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2020. – Випуск 61. – С. 75-78.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Тетяна Петришина, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: О.А.Голюк, кандидат педагогічних наук, доцент*

DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN PRESCHOOL CHILDREN

*Tetyana Petryshyna, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглядається розвиток креативності у дітей дошкільного віку. Проаналізовано значення у вихованні та навчанні дітей. Використано теоретичні та методичні праці психологів та педагогів.

Ключові слова: креативність, дошкільний вік, творчість, творча обдарованість.

Abstract. The article considers the development of creativity in preschool children. The importance in the upbringing and education of children is analyzed. Theoretical and methodical works of psychologists and teachers are used.

Key words: creativity, preschool age, art, creative capability.

Проблема розвитку креативності у дітей дошкільного віку є однією з актуальних тем у психології та педагогіці. Чимало праць можна знайти на дану тему у таких педагогів та психологів, як Олександрович, Виготський, Голюк, Демченко, Кіт, Родюк, Кузьменко, Овчаренко, які й були проаналізовані в ході нашого дослідження.

Розвиток креативності у дітей дошкільного віку є досить актуальною темою в наш час. Адже потрібно це завчасно виявити та розвинути у правильне русло. Цей процес є досить не простим тому, що залежить від підтримки інтересів дитини вихователем та батьками.

Дошкільний вік є сензитивним періодом для розвитку пізнавальних процесів. Це зумовлює формування творчої обдарованості - креативності. Поняття «креативність» у педагогіці та психології набув значення в 60-і роки ХХ століття.

Креативність – здатність створювати незвичайні нові ідеї, вирішувати проблемні ситуації.

Діти дошкільного віку здатні вирішувати непередбачувані задачі, допитливі, висловлюють свою думку щодо процесу та результату дії, мають розвинути мислення, уяву. Створюють новий образ, який відрізняється від попередніх змістовністю, варіативністю, гнучкістю.

Креативність – це вищий рівень розвитку творчих здібностей, який характеризується в особливому типі поведінки особистості, обдарованість.

Л. Виготський передбачав, що основою уяви та творчої діяльності постає результат накопиченого досвід протягом життя. Психолог виділив два види діяльності людини:

1) репродуктивну, означає використання життєвого творчого досвіду у повсякденному житті - прийоми вражень та поведінки;

2) творча (комбінантна) діяльність, в основі лежить уява [2, с. 24].

Дослідник стверджував, що новоутворення елементів уяви запозичене з набутого життєвого досвіду людини. Діти дошкільного віку під час занять, ігор можуть їх використовувати без вказівки вихователя.

В. Лучанська використовуючи дослідження М. Гнатко пропонує такі фази розвитку креативності у дошкільників, як:

1) сенсibiliзаційна (3-5 років) – характеризується активним сприйняттям дитини навколишнього світу;

2) сатураційна (5-6 років) – відзначається перенасиченням та зменшення пізнавальної активності;

3) орієнтаційна (6-7 років) – відбувається адаптація дитини до соціальних форм активності [9, с. 2].

Завдяки дослідженню ми можемо чітко побачити, що найсприятливішою фазою становлення та розвитку креативності є сенсibiliзаційна, діти 3 – 5 років (перша і друга молодша та середня групи).

На здійснення креативного розвитку дошкільників, впливають такі чинники:

1. Надбання вражень про навколишній світ. Сформувавши завдяки відчуттів про навколишній світ, з'являється інтерес дитини до діяльності, використання елементів творчості.

2. Створення розвивального середовища. Педагогові необхідно створити у групі умови для розвитку природних задатків дитини до креативності,. Серед цих завдань мають бути: дослідна діяльність, ігри та вправи, нетрадиційні техніки зображення, вільне спілкування, вирішення проблемних ситуацій, можливість побути на самоті, достатня свобода для реалізації творчих завдань, ненав'язливе спонукання до творчих дій, включення інтересу дитини, а також матеріальна база.

3. Креативність та емоційність педагога. Педагогам характерна: ввічливість, довірливість, зацікавленість, захоплення від пізнання світу.

Для реалізації креативного розвитку необхідні накопичення знань, умінь та навичок, відповідне розвивальне середовище (створення куточку творчості) та креативність та емоційність педагога. Творчий приклад вихователя є невід'ємною складовою стимулювання творчості дітей. Не потрібно боятися проявляти себе у творчій діяльності тому, що у дітей виробляється мотивація. Вихованець довіряє тому вихователю, який є творчим, може танцювати, малювати. Адже діти будуть наслідувати педагога, діти є відображенням вихователя. А також має бути співпраця з батьками.

Дослідження психолога В. Кузьменко запевняють, що потрібно у роботі з дітьми використовувати комплекс спостережень за допомогою яких здійснюється розвиток творчих здібностей дитини дошкільного віку. Серед них:

- розпізнавальні спостереження (здійснюється накопичення досвіду про навколишній світ);
- відтворювальні спостереження (використання набутих знань у повсякденному житті);
- спостереження, ініційовані дорослим (вихователь організовує певну діяльність);
- спостереження, ініційовані дітьми (дитина сама організовує свою діяльність, визначивши об'єкт або предмет) [8, с. 251].

Критерії та показники креативних здібностей дітей дошкільного віку:

- 1) швидкість – визначається кількістю ідей, що виникають за певний проміжок часу;
- 2) гнучкість – здатність використовувати та переключатися на інші ідеї;
- 3) оригінальність – створення нових ідей, предметів, відходячи від традиційних форм;
- 4) допитливість – сприйняття проблем та вирішення їх;
- 5) здатність висловлювати свої думку.

Допоміжні показники розвинених креативних здібностей дитини:

- легко й охоче відтворює конструктивні дії;
- здатна самостійно відтворити й застосовувати ідеї;
- аналізує свої дії, прогнозує їх наслідки;
- уникає маніпулювання, урізноманітнює пошуки способів розв'язання;
- закінчує свою справу до кінця, переважно самостійно розв'язує проблеми;
- уміє зважено ризикувати;
- самостійно приймає рішення в непевних ситуаціях;
- реалістично оцінює результат своєї діяльності, об'єктивно оцінює докладені зусилля;
- прагне виявити оригінальність, має схильність реконструювати зразок;

- може дати нову назву відомій картині;
- може поєднати несумісне.

Креативність є своєрідністю творчої особистості, якій належать такі притаманні особливості: винахідливість, нестандартність, незвичайність, оригінальність мислення і сприйняття, фантазія, інтуїція, здатність вирішення надситуативних задач різними способами.

Для діагностики креативності у дітей дошкільного віку існують безліч методик. Однією з них на визначення креативності дітей дошкільного віку є методика діагностики творчих здібностей постає для 4 – 5 років (В. Синельников, В. Кудрявцев), що складається з чотирьох видів завдань. За допомогою них можливо визначити рівень сформованості у дитини реалізму уяви; вміння бачити ціле раніше частини; оригінальності вирішення творчих задач; здатності до нових випробувань [10, с. 271].

Отже, креативність – творча обдарованість, здатність створювати незвичайні нові ідеї, вирішувати проблемні ситуації. Існують три фази розвитку креативності: сенсифікаційна, сатураційна, орієнтаційна. У дітей дошкільного віку важливо виявити та розвинути креативність для цього потрібно створити певні сприятливі умови. Творчий приклад вихователя є засобом стимулювання творчості дітей, а також співпраця з батьками. Для діагностики існують певні критерії, показники та методики.

Список використаних джерел:

1. Александрович Т.В. Развитие творческих способностей личности в дошкольном онтогенезе: теоретические основания и способы решения / Т.В. Александрович, О.А. Голук, Г.Г. Кит // Молодий вчений. 2018. № 5.2 (57.2), травень. С. 58-65.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: психол. очерк; кн. для учителя. 3-е изд. Москва : Просвещение, 1991. 93 с.
3. Голук О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голук, Наталя Пахальчук / Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. С. 223-229.
4. Голук О. А. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів / О.А. Голук, Н.О. Пахальчук // Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries : collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. С. 116-132.
5. Голук О. А. Обґрунтування компонентів творчого потенціалу майбутнього педагога ДНЗ та школи І ступеня / О. А. Голук // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. // FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. Умань: ФОП Жовтий, 2015. С. 38-42.
6. Голук О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / О.А.Голук, Н.О.Пахальчук // Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт : в 2 кн. К 1 : монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. Одесса : КУПРИЕНКО СВ, 2017 Гл. 3. С. 67-91.
7. Демченко Е., Кит Г., Голук О., Родюк Н. Развитие субъектности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми / Елена Демченко, Галина Кит, Оксана Голук, Наталья Родюк // Society, Integration, Education. Proceedings of the International Scientific Conference, May 25th-26th, 2018. Rezekne : Rezekne Academy of Technologies, 2018. P. 507-519.
8. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3 - 7 років : монографія. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. 354 с.
9. Овчаренко О. В. Розвиток креативності у дошкільників арт-терапевтичними засобами. Вісник Інституту розвитку дитини. 2014. С. 2-6.
10. Психологический словарь / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. Москва : Астрель: АСТ, 2006. 479 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАРІЇ МОНТЕССОРІ У РОБОТІ З ДІТЬМИ 2-3 РОКІВ ЖИТТЯ

Ярослава Приймак, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PECULIARITIES OF USING MARIA MONTESSORI TECHNOLOGY WHILE WORKING WITH TODDLERS

Yaroslava Priymak, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості використання технології М. Монтессорі у роботі з дітьми раннього віку. Визначені сенситивні періоди у розвитку дітей дошкільного віку. Акцентується увага на специфіці дидактичного матеріалу М. Монтессорі.

Ключові слова. Вільне виховання дитини, діти раннього віку, сенситивні періоди розвитку дитини, технологія М. Монтессорі.

Abstract. The article reveals the peculiarities of using Montessori technology while working with young children. Sensitive periods in the preschoolers' development have been identified. Emphasis is placed on the specifics of the didactic material by M. Montessori.

Keywords: free upbringing of a child, toddlers, sensitive periods in the preschoolers' development, Montessori technology.

Сотні імен зберегла історія дошкільної педагогіки, серед них яскравою зіркою сяє постать видатної італійської педагогині – Марії Монтессорі. Спадщина М. Монтессорі була предметом дослідження таких вчених як Л. Андрушко, В. Золотоверх, А. Ільченко, М. Левківський, Н. Лубенець, Д. Орлова, Т. Поніманська, С. Русова, О. Хілтунен, Ю. Фаусек, М. Чепіль, С. Якименко, К. Сумнітельний. Зокрема, українськими дослідниками вивчено життєвий шлях видатного педагога (Т. Михальчук, А. Басова та ін.), проаналізовано теоретико-методологічні засади її освітньо-виховної концепції (І. Дичківська, Н. Прибильська, З. Борисова, Т. Кравцова, К. Крутій) тощо. Світове визнання технологія М. Монтессорі здобула завдяки гуманістичному підходу до виховання і навчання дітей, вірі у безмежні можливості розвитку дитини, опорі на її самостійність та індивідуальність. Виховна мета цієї технології полягає в розкритті духовного та інтелектуального потенціалу дитини, засобами її досягнення є не зовнішні впливи на особистість, а спеціально сформоване середовище, своєрідна «духовна екологія» [3, с. 49]. В основі цієї технології лежить ідея про те, що кожна дитина, з її можливостями, потребами, системою стосунків проходить свій індивідуальний шлях розвитку. Звернення дитини до педагога: «Допоможи мені це зробити самому», – девіз педагогіки Монтессорі.

Технологія М. Монтессорі будувалася не один день. Під впливом психологів вона уточнює висновки своїх спостережень за закономірностями дитячого розвитку. Але багато в чому вона залишається лікарем і виходить з фізіології дітей. Навіть в поняття свободи вона вкладає біологічний сенс і розуміє під нею перш за все незалежність [1].

М. Монтессорі наголошувала на ролі сенсорного розвитку у підготовці дитини до повноцінного життя. Формування гармонійної особистості, на її погляд, неможливе без належного розвитку органів чуття, оскільки чуттєве сприймання є основою розумового буття [5, с. 292]. Це означає, що розвинені органи чуття є передумовою інтелекту й вихованості особистості, а тому М. Монтессорі створила і використовувала завдання і дидактичні матеріали на розвиток сенсорики практично у всіх сферах життєдіяльності дитини.

Навчальна методика М. Монтессорі поділена на три частини : моторика, сенсорика та мова. Педагог вважала, що навчання починається з народження і перші декілька років життя

виявляються самими важливими. Правильно дібрані методи навчання в віці від 0 до 6 років визначають те, якою людиною стане дитина.

М. Монтессорі на прикладі власної педагогічної практики доводить те, що дитина може діяти самостійно без допомоги дорослого і він не повинен робити щось за дитину, а лише допомагати. Звісно, для малюка оточуючий світ дорослих є досить чужий і на перший погляд непристосований до їхнього дитячого життя, тому завданням дорослих є допомогти дітям відчувати цей світ і зробити його своїм власним світом.

Важливим періодом в розвитку дитини є вік від 2 до 4 років. На думку Марії Монтессорі, цей період можна назвати «золотим» періодом для того, щоб навчити дитину бути акуратною. Дитина виявляє велике захоплення до підтримки чистоти та звичного для неї порядку. Для дитини є важливим відчуття постійності. У кожного предмета повинно бути своє місце: посуд повинен бути на кухні, взуття – в коридорі, одяг – в шафі, іграшки – в ящику, на полиці і т.д. Дитина спить і їсть на одному й тому ж самому місці та має особистий посуд. Дитині необхідно бачити кожного ранку свої іграшки складеними в одному й тому ж місці. Звісно, без допомоги дорослого дитина сама не буде слідкувати за порядком. Тому в таких випадках дорослі повинні допомагати дітям [2]. М. Монтессорі вважала, що для розвитку дітей має бути правильно організоване довкілля. З цією метою вона розділила все розвивальне середовище групи на зони. М. Монтессорі виділяє п'ять зон розвитку дитини: зона практичного життя; зона сенсорного розвитку; математична зона; зона мовного розвитку; зона природничого («космічного») виховання.

Щоб ефективність навчання та виховання була кращою, М. Монтессорі виокремлює такі тимчасові сенситивні періоди, під час яких дитина особливо сприйнятлива до конкретних аспектів навколишнього середовища. Періоди, які виокремила педагог, виникають у процесі розвитку усіх дітей, але вони водночас і є індивідуальними, оскільки їхня динаміка, тривалість та час їх настання можуть бути різними у конкретних дітей, хоч існують приблизні середньостатистичні межі кожного з них: сенситивний період розвитку мовлення (0-6 років); сенситивний період сприйняття порядку (0-3); сенситивний період сенсорного розвитку (0-5,5); сенситивний період сприйняття маленьких предметів (1,5-2,5); сенситивний період розвитку рухів і дій (1-4); сенситивний період розвитку соціальних навичок (2,5-6) [3, с.54-55].

Технологія Монтессорі побудована виключно на тому, аби знаходити індивідуальний підхід, зацікавлювати та викликати у дитини інтерес. Це не означає, що за кожною дитиною закріплюється учитель. Кожна дитина має право під час вільної роботи вибрати те, що їй подобається робити найбільше, а педагог лише показує, як впоратися із завданням, щоб не втратити інтерес та не засмучуватися, якщо щось не виходить. Працюючи із завданням самостійно, дитина сама зможе побачити свою помилку, та зрозуміє, чому їй не вдалося виконати це завдання правильно. Одним із центральних місць у педагогічній технології М. Монтессорі є дидактичний матеріал, який відіграє важливу роль у становленні фізичних і психічних функцій дитини, розвитку її творчості, уваги, волі, навчання письма та елементарної математики. За допомогою дидактичного матеріалу дитина знайомиться з ознаками (якостями) предмету, вчиться самостійно міркувати, помилятися і виправляти помилки, робити порівняння та зосереджувати свою увагу на зробленому. Кількість дидактичного матеріалу за однією з вимог організації навчального процесу має бути обмежена, задля того аби у дитини не зменшувалася інтенсивність сприймання. Наявність матеріалів в одному екземплярі формує у дітей навички безконфліктної соціальної поведінки. Діти навчаються взаємодіяти між собою, домовлятися, чекати своєї черги, співпрацювати. Матеріали повинні знаходитися у відповідному місці, оскільки дитина має природну потребу при встановленні й підтримці порядку, що є важливою сензитивною фазою у розвитку дитини у віці 2-3 років. Наведемо приклади роботи з деякими дидактичними матеріалами за технологією М.Монтессорі.

Рожева вежа

Пряма мета: засвоєння понять «більше» і «менше», «найбільший» і «найменший».

Непряма мета: розвиток у дітей моторних і сенсорних навичок, уваги і координації рухів.

Матеріал: 10 дерев'яних кубів рожевого кольору. Розмір кожної сторони кубів зменшується послідовно від 10 см до 1 см. Вага кубів послідовно зменшується.

Презентація: спочатку дитина знайомиться з деталями вежі, самостійно перебираючи кубики. Дорослий розповідає, який кубик більший, який менший, показує найбільший і найменший кубики, щоб дитина наочно відчула різницю в розмірах. Після того, як малюк засвоїв базові поняття і почав розрізняти великі і маленькі кубики, можна приступати до будівництва вежі, ставлячи кубики один на інший по мірі їх зменшення. Можна також викладати їх в ряд по горизонталі, стежачи за тим, щоб всі їх межі з одного боку були вирівняні в одну лінію. Можна розставити кубики по діагоналі, від меншого до більшого. Коли дитина впорається з цими завданнями, можна трохи ускладнити завдання – вийняти один кубик з ряду і зрушити сусідні, або поміняти місцями пару кубиків, щоб малюк міг помітити «помилку» і відновити правильний порядок.

Рожева вежа вибудовується строго в послідовності від великого куба до маленького, і будь-які інші побудови з рожевих кубів зберігають цей принцип.

Тактильна доріжка

Її влаштовують прямо на підлозі. По колу розсипають гладкі камінці (гальку), солому, чистий пісок, грудочки паперу, зернятка вівса, кладуть махрову тканину, шматок хутра, дерев'яну дощечку та ін. Дітям пропонують піти у ванну кімнату, зняти взуття, облили теплою водою ніжки і витерти їх насухо.

Кожен, хто це вже зробив, стає босоніж на шорстку доріжку і повільно йде по ній, намагаючись не сходити з лінії. Звучить тиха музика. Можна розставити руки в сторони для рівноваги. Ступні ніг відчувають шорсткі і гладкі частини доріжки.

Діти намагаються рухатися красиво, граційно. Не помічаючи того, вони тренують координацію рухів, концентрацію уваги, вчать володіти своїм тілом.

Зрозуміло, таку доріжку можна зробити і на вулиці, у дворі. Власне, і робити її спеціально не обов'язково. Просто дозволяти дітям влітку якомога частіше бігати босоніж по траві, по піску, по вологій глині, по річній або морській гальці. Оскільки центри тактильних відчуттів в головному мозку розташовані поруч із центрами мовного розвитку, то для розвитку мови тренування ступнів ніг має нітрохи не менше значення, ніж тренування пальців рук. Тобто подорожуючи по шорсткій доріжці, дитина непомітно розвиває свою мову [10].

Отже, основними особливостями використання технології саморозвитку М.Монтессорі у роботі з дітьми 2-3-х років є розвиток сенсорики та моторики, привчання до праці із самообслуговування, соціалізація дитини, а головне – виховання самостійності у виборі дидактичних засобів та діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бондар В. І., Ільченко А. М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі: навчальний посібник – Полтава, 2009. – 133 с.
2. Геніев учат с рождения. Система Монтессори у себя дома / Элизабет Хейнсток ; [пер.с англ. А.Н. Степановой]. – М.:Эксмо, 2012. – 208 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : підручник / І.М. Дичківська . – 2-ге вид., доп. – Київ : Академвидав, 2012 . – 349 с.
4. Катерина Крутій. Педагогіка М.Монтессорі: руйнуємо міфи // Дошкільне виховання. – 2020. - №10. – С.16-25.
5. Кривошея Т.М. Підготовка майбутніх вихователів до використання технологій дошкільної освіти у процесі формування елементарних математичних уявлень// Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 6-8 квітня 2016 р.) /за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 291–293.

6. Крутій К.Л. ECERS-R для оцінки сенсорно збагаченого середовища груп раннього віку. / Крутій К.Л., Попович О.М. // Вихователь методист дошкільного закладу. – №10.– 2020. – С. 12-16.

7. Крутій К.Л. Вплив сповивання на розвиток сенсорного інтелекту малюків / К.Л. Крутій //Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 19-20 квітня 2018 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. – Вип. 7. С. 68-72.

8. Крутій К.Л. Що таке сенсорно збагачене середовище. / Крутій К.Л., Попович О.М. // Вихователь методист дошкільного закладу. – №10. – 2020. – С. 6-10.

9. Маляточко : програма розвитку дітей пренатального та раннього віку / наук. керівник К. Л. Крутій; автор. колектив: Голюк О.А., Деснова І.С., Зданевич Л.В., Король А.В., Крутій К.Л., Лазаренко Н.І., Попович О.М., Родюк Н.Ю., Федорович Л.О. — Запоріжжя : ТОВ “ЛІПС” ЛТД, 2020. 90 с. (схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах, лист від 02 жовтня 2020 року № 22.1/12-Г-801)

10. Хилтунен Е. Практическая Монтессори-педагогика: книга для педагогов и родителей. - М. : ЮНИОН-паблик, 2005. – 336 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ УЯВИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анжеліка Ремнова, кандидат педагогічних наук,

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, м. Київ (Україна)

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF IMAGINATION DEVELOPMENT IN PRESCHOOL CHILDREN BY MEANS OF ARTISTIC ACTIVITY

Anzhelika Remnova, candidate of Pedagogical Sciences,

Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, (Ukraine)

***Анотація** У статті розкрито сутність уяви як психічного процесу, обґрунтовано необхідність розвитку уяви у дошкільників, як властивості творчої особистості, визначено педагогічні умови розвитку уяви у дітей засобами образотворчої діяльності*

***Ключові слова:** уява, творча особистість, діти дошкільного віку, образотворча діяльність*

***Annotation** The article reveals the essence of imagination as a mental process substantiates the need for the development of imagination in preschoolers as a property of creative personality, defines the pedagogical conditions for the development of imagination in children by means of artistic activity*

***Key words:** imagination, creative personality, preschool children, artistic activity*

Сучасна система освіти зорієнтована на створення умов для саморозвитку, самоствердження та самореалізації особистості, досягнути яких можна, розвиваючи у дітей творчу уяву з раннього дитинства, самостійність мислення, творчий підхід до виконання різноманітних завдань. А це в свою чергу сприятиме прогресивному розвитку та позитивним змінам у житті суспільства. Розвиток уяви та формування творчої особистості, яка здатна швидко орієнтуватися і вирішувати різні життєві проблеми, виявляти ініціативу та креативність у вирішенні завдань, потрібно починати ще у дошкільному віці.

Підтримка держави у вирішенні цього питання прослідковується у Законі України «Про дошкільну освіту» [4] та у державних програмах для дітей дошкільного віку «Впевнений старт» [5], «Українське дошкілля» [6], в яких наголошується на тому, щоб заклади дошкільної освіти докладали зусиль для розвитку творчого мислення, уяви дитини, розвивали вміння до самостійного творення нового, формували у дошкільників творчу ініціативність, активність, бажання досліджувати та експериментувати.

Проблема розвитку уяви дітей дошкільного віку завжди привертала до себе увагу психологів і педагогів. Науковці досліджували різні аспекти цієї проблеми, зокрема питання про індивідуальні особливості розвитку уяви, про вплив уяви на формування творчої всебічно розвиненої особистості дитини, наразі є актуальними.

У фундаментальних дослідженнях класиків психології та педагогіки П. Блонського, Л. Виготського, В. Давидова, О. Духновича, О. Дьяченка, Д. Ельконіна, О. Потебні, С. Рубінштейна, С. Русової, Л. Толстого, К. Ушинського та інших наголошувалося, що період дошкільного дитинства має особливе значення для розвитку уяви як властивості творчої особистості, що спонукає дітей до активності, творчості, фантазування. У працях видатних українських педагогів та науковців А. Богуш, М. Вашуленко, О. Савченко, М. Стельмахович, В. Сухомлинського підкреслюється думка про важливість теоретичної та практичної розробки проблеми розвитку дитячої уяви, фантазії і творчості в цілому, як умови творчого перетворення наявних у дітей знань.

Мета даної статті – розкрити особливості розвитку уяви у дітей дошкільного віку та обґрунтувати педагогічні умови розвитку уяви у дошкільників засобами образотворчої діяльності.

Уява є одним із найзагадковіших феноменів психіки людини. Більшість дослідників характеризують її як психічний процес, зокрема у Педагогічному словнику сутність уяви розкривається через «створення людиною нових образів, думок на основі її попереднього досвіду та вмінням абстрактно мислити. Уяву класифікують за ступенем умисності (довільна й мимовільна), активності (відтворююча й творча), узагальненості образів (абстрактна й конкретна) та за змістом і видами професійної діяльності» [3, с.342]. Уява має безпосередній зв'язок з потребами людини, її бажанням змінювати навколишній світ та метою будь-якої діяльності, адже мета – це ідеальне мисленнєве передбачення результату виконаної роботи. Уява допомагає створити образ бажаного майбутнього, якого ще не існувало. Тому уяву можна характеризувати не тільки як психічний процес, що орієнтований на створення нових ідей, образів, уявлень на основі вже існуючого досвіду, а ще як складну аналітико-синтетичну мисленнєву діяльність, спрямовану на досягнення будь-якої мети чи вирішення проблемної ситуації.

Чому саме у дітей дошкільного віку відбувається інтенсивний розвиток уяви? Це пояснюється тим, що діти дошкільного віку ще не мають достатнього власного досвіду, щоб об'єктивно оцінювати навколишній світ, але вони активно копіюють дії дорослих. Широке коло дослідників, зокрема Р. Бернс, Д. Ельконін, В. Мухіна, В. Слободчиков, першим етапом розвитку уяви вважають 2,5-3 роки, коли закінчується період раннього дитинства і дитина починає відокремлювати себе від предметів, ототожнюючи своє власне «Я». У цьому віці уява у дітей має пасивний характер.

Чи потрібно стримувати дітей дошкільного віку, коли вони живуть у світі своїх фантазій і розповідають дорослим про чарівні подорожі або малюють неіснуючих тварин, незвичайні квіти та загадкові інші світи? Завдання дорослих (батьків, вихователів, вчителів) полягає у тому, щоб заохочувати прояви фантазії дитини, спонукати її до розвитку уяви, адже це є «необхідним фактором підготовки підростаючого покоління до творчої діяльності» [3, с.342].

У старшому дошкільному віці уява активізується і набуває керованого характеру. Дитина вже може створювати образи уявних предметів, передбачати і контролювати характер уяви. На основі цих дій у дошкільників формується вміння планувати, яке проявляється у різноманітних видах діяльності – ігровій, образотворчій, конструктивній. Вихователі ЗДО та вчителі початкової школи мають враховувати, що це вміння є необхідним для організації подальшого успішного навчання дитини у школі. Взагалі, «пріоритетність дошкільної освіти у становленні особистості не викликає заперечень, оскільки саме в цьому віці відбувається становлення базових якостей особистості, формуються психічні процеси» [2, с.41].

Розвиток уяви у дітей дошкільного віку має великий потенціал у реалізації особистісно-орієнтованого підходу у вихованні. Уява допомагає дитині у створенні образу власного «я», підтримує віру у свої сили та можливості під час виконання нових завдань, орієнтує вихованця на успіх. За допомогою уяви можна набагато ефективніше регулювати процес засвоєння дитиною соціальних норм поведінки, ніж за допомогою умовлянь, дорікань чи покарань. Уява безпосередньо впливає на самопочуття дитини і виконує функцію психологічного захисту особистості від травмуючих впливів, негативних переживань та нав'язливих страхів.

Уява є основою для творчості і проявляється у дітей в іграх та сприяє оволодінню дошкільниками різноманітними видами творчої діяльності – образотворчої, музичної, літературної, конструктивної, художньої. Л. Виготський зазначав, що уява «однаково проявляється в усіх аспектах культурного життя, що робить можливим художню, наукову, технічну творчість. В цьому розумінні все, що нас оточує та зроблено людиною, весь світ культури, на відміну від світу природи, – все це є продуктом людської уяви та творчості» [1, с.5]. Уява становить певний відхід від безпосередньо даного, від оточуючої реальності, але у ній все одно завжди зберігається зв'язок із дійсністю.

Одним з найбільш відомих та доступних засобів самореалізації дитини і, водночас, засобом розвитку її уяви є образотворча діяльність. Завдяки малюванню діти не тільки пізнають навколишній світ, але й зображають у малюнках своє ставлення до нього, розвивають пам'ять, увагу, мислення, мову, дрібну моторику. Через малюнки дитина передає свої емоції, вона відчуває радість і задоволення від самого процесу творчості. А вихователям та вчителям малювання допомагає більше дізнатися про емоційну сферу кожної дитини, виявити особливості її мислення та уяви, на основі чого вони можуть активніше допомагати вихованцям розвивати їх творчі та розумові здібності, просторове мислення, образне бачення, формувати почуття гармонії. Засобами образотворчої діяльності дошкільників є не тільки малювання, а ще й ліплення з пластиліну, глини, кінетичного піску, спеціального тіста та виготовлення різноманітних поробок з різних матеріалів, які теж розвивають дрібну моторику, просторове мислення, формують естетичний смак.

Ще одним засобом розвитку уяви дітей є виробы декоративного мистецтва, до виготовлення яких можна залучати старших дошкільників (вишивання, гончарство, розпис писанок, народні декоративні виробы тощо). У процесі всіх видів образотворчої діяльності у дошкільників розвиваються певні якості уяви: стійкість, довільність, широта, оригінальність, яскравість, але не самотужки. Завдання батьків і вихователів – надати допомогу дітям під час ознайомлення з навколишнім світом, навчити оперувати образами та на основі їх створювати якісно нові, адже подальше шкільне навчання вимагатиме сформованого рівня уяви, розвинутої рефлексії та вміння планувати свої дії.

Яскравим прикладом розвитку уяви і фантазії у старших дошкільників є різноманітні методи та прийоми, які використовував видатний педагог В. Сухомлинський у своїй «Школі радості»: придумування казок разом з дітьми, а потім відображення створених образів у малюнках; подорожі у природу, які навчали спостережливості, викликали емоційну чуйність; уроки музики у звичайному класі з прослуховуванням платівок, а потім пошуки схожих музичних мелодій у звуках природи [7]. Такі педагогічні знахідки спонукали вихованців Сухомлинського до творчості, сприяли розвитку їх розумових здібностей, розвитку мовлення та розкривали внутрішній світ кожної дитини. Отже, образотворча діяльність дошкільників – це ефективний засіб на шляху до всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Які оптимальні педагогічні умови необхідно створити, щоб забезпечити дітям повну свободу творчої діяльності та ефективного навчання, а вихователям свободу вибору та інтеграції засобів і методів з метою реалізації виховних, організаційних та розвивальних завдань?

У своєму розвитку уява спирається на такі пізнавальні процеси, як сприймання та пам'ять. Тому *першою умовою розвитку уяви у дітей ми вважаємо формування і розвиток у дітей дошкільного віку стійких пізнавальних інтересів та уваги*. Вихователям слід заохочувати вихованців до пізнавальної активності та діяльності, розвивати спостережливості, допитливість, вмиле запам'ятовування побаченого, готовність досягнути невідоме. Для цього можна використати різноманітні форми та методи навчально-виховної роботи: читання художньої літератури; спостереження разом з вихованцями за явищами та предметами навколишньої дійсності; показ і аналіз творів образотворчого мистецтва; перегляд лялькових і дитячих спектаклів; прослуховування музичних творів; створення на заняттях проблемних ситуацій; аналіз дитячих малюнків та поробок, виготовлених на попередніх заняттях. Важливо навчити дошкільників самостійно узагальнювати і робити висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Необхідно пам'ятати, що образи сприймання закріплюються у пам'яті людини у формі уявлень, а розвиток дитячої уяви пов'язаний з вмінням оперувати цими уявленнями. Саме тому *другою необхідною педагогічною умовою розвитку уяви у дітей є розвиненість мовлення дошкільників*. Для цього необхідно сформувати і розвивати словниковий запас дітей, використовувати художні засоби мовлення, деталізувати створені дошкільниками образи. Вихователь має добре розуміти «художню мову» творів мистецтва і доступно доносити її до дітей, враховуючи їх вікові та психологічні особливості. Виразне, образне

мовлення дорослого, його моральні та естетичні судження стають прикладом для дітей, сприяють розвитку мовлення та творчої уяви дошкільників.

Третя педагогічна умова розвитку уяви у дітей – це сформованість внутрішньої мотивації дошкільника до творчого процесу, для розвитку якої необхідно створити сприятливу емоційну атмосферу, заохотити дітей ігровими методами, підтримати самостійність вихованців та пошук ними творчих рішень. Для формування мотивації до творчості та розвитку уяви важливу роль має підготовка засобів образотворчої діяльності, наприклад різноманітних художніх матеріалів для зображувальної діяльності, наочних матеріалів (ілюстрацій, фотографій, макетів, зразків, творів образотворчого мистецтва). Це сприятиме створенню у дошкільників позитивного ставлення до творчої діяльності, сформує зацікавленість та інтерес до таких занять. Важливо також використовувати продукти дитячої образотворчої діяльності для оздоблення приміщень ЗДО, для подарунків близьким, для виставок чи ігор. Кінцевий результат творчої діяльності дітей характеризується яскравим виявом позитивних емоцій і також виконує мотиваційну функцію, яка є важливим рушієм активізації творчої уяви дошкільників. Аналіз емоційних переживань дошкільника від початкового етапу задуму до створення продукту уяви допоможе вихователям розкрити індивідуальні риси, знайти та розвинути конкретні здібності кожної особистості.

Ще однією важливою педагогічною умовою розвитку творчої уяви у дітей є *врахування вікових та індивідуальних особливостей особистості*. Для реалізації цієї умови вихователю необхідно забезпечити кожній дитині вільний вибір навчальних ролей, відхід від шаблонного типу мислення, створити ситуацію успіху та психологічного комфорту, надати можливості адекватно передавати свої емоційні враження, продукувати новий оригінальний продукт творчої уяви.

Ми вважаємо, що вищезазначені педагогічні умови розвитку уяви у дітей дошкільного віку створюють міцну основу для її подальшої творчої діяльності та успішного шкільного навчання. Що більше дитина побачить чи почує, то більше вона знає і засвоїла, більшою кількістю елементів навколишньої дійсності вона оперує, значимішою й продуктивнішою буде діяльність її творчої уяви, завдяки чому у старших дошкільників сформуються такі психічні процеси, як внутрішній план дій, розвинута рефлексія тощо. Використання засобів образотворчої діяльності сприятимуть формуванню таких розумових операцій, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, допоможуть розширити словниковий запас та розвинути мовлення дітей. Образотворча діяльність, як засіб розвитку творчої уяви і фантазії дошкільників, забезпечить їх всебічне виховання (розумове, сенсорне, моральне, естетичне, трудове) та гармонійний розвиток особистості.

Список використаних джерел:

1. Виготський Л. С. Уява та творчість в дитячому віці : психологічний нарис / Л. С. Виготський. – М.: Просвітництво, 1991. – 93 с.
2. Вишківська В.Б., Шикиринська О.В. Організація самостійної роботи майбутніх вихователів ЗДО в умовах дистанційного навчання //Scientific Collection «InterConf», (32):with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century» (October 16-18, 2020) in Ottawa, Canada. Kyiv:SPC InterConf, 2020. – P.41-45.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / гол. ред. С. Головка. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III (Редакція станом на 01.01.2021). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення - 27.02.2021)
5. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. – К. : Українська академія дитинства, 2017. – 80 с.
6. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 264 с.
7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. Т. 3. С.9-279

КОНСТРУЮВАННЯ З ПАПЕРУ І КАРТОНУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Катерина Репінська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

CONSTRUCTING OF PAPER AND CARDBOARD AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF OLDER PRESCHOOLERS' CREATIVE ABILITIES

Kateryna Repinska, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається питання доцільності використання паперу і картону на заняттях з конструювання для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Визначено потенційні можливості конструкторської діяльності щодо розвитку творчості та креативності старших дошкільників.

Ключові слова: творчі здібності, конструювання, старший дошкільний вік, творчий потенціал, папір і картон.

Abstract. The article considers the relevance of paper and cardboard usage in design classes for the development of older preschoolers' creative abilities. Potential opportunities for design activities for the development of older preschoolers' creativity are identified.

Keywords: creative abilities, constructing, olderr preschool age, creative potential, paper and cardboard.

Пріоритетним завданням сучасної освіти в Україні, зокрема системи дошкільного виховання, є розвиток творчої особистості дитини. Відповідно у Базовому компоненті дошкільної освіти наголошується на розвитку особистісної культури дитини через відкриття їй навколишнього світу в його цілісності та різноманітності [2]. При цьому дитина має займати активну, самостійну, творчу життєву позицію. Освітній процес має бути не лише засобом здобуття нових знань, але й має спонукати дитину до вираження власного «Я». Дитина починає створювати щось нове, виявляти креативність у різних видах діяльності, помічати унікальність різних виробів та отримує при цьому естетичне задоволення під почутого, побаченого або ж пережитого. У сучасній педагогіці та психології проблема творчих здібностей займає важливе місце, як проблема розвитку особистості. Зазначеному питанню приділяли увагу Г. Айзенк, Л. Виготський, Дж. Гілфорд, В. Дунчев, В. Дружинін, Л. Єрмолаєва-Томіна, А. Леонтьєв, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Е. Торренс та ін. [9, с. 4].

Творчі здібності розглядаються як творчий продукт у працях Р. Арнхейма, Д. Тейлора, Р. Стернберга. Тема творчості як окремої здібності знайшла своє відображення у дослідженнях Дж. Гілфорда, Г. Айзенка, Д. Богоявленської, Е. Торренса. На думку Д. Фельдмана, творчий потенціал визначається як творчий процес, а А. Маслоу та В. Дружинін вважають це рисою особистості. Ряд дослідників (Є. В. Квятковський, О. Н. Лук, Ю. У. Фохт-Бабушкін тощо) вияв творчих здібностей особистості вбачають у швидкості орієнтування в діяльності, винахідливості, кмітливості, самостійності, ініціативності, вмінні вибрати найбільш оптимальний, красивий варіант розв'язку завдання, виконання певної трудової операції, пошуку нових, оригінальних, нестандартних шляхів розв'язку тієї або іншої проблеми [7, с.119]. Українські вчені (Г. Костюк, Є. О. Мілерян, В. О. Моляко, М. Л. Смольсон, В. В. Рибалка, В. С. Лозниця, П. С. Перепелиця, О. В. Проскура, Т. М. Третяк та ін.) розробили теорію та практику дослідження конструктивної діяльності, сформувавши конкретні підходи, певні психолого-педагогічні системи, прийоми цілеспрямованого розвитку творчого потенціалу особистості.

На думку педагогів та психологів, дошкільний вік є найсприятливішим для роботи з розвитку творчих здібностей, оскільки саме у цьому періоді життя інтенсивно розвиваються

пізнавальні процеси дітей. Формується образне мислення, творча уява, зорова пам'ять, що сприяють орієнтації дитини в навколишньому світі, допомагають їй легше й швидше пристосуватися до нових умов, знаходити нестандартні рішення навчальних завдань, тобто сприяють становленню дошкільника як творчої особистості. Окрім того, старший дошкільний вік є періодом розквіту різних видів діяльності, що мають значні можливості для розвитку творчих здібностей.

Творчістю називають діяльність людини, у процесі якої вона створює нові об'єкти, образи та знання. Формування творчих здібностей у дошкільників зазвичай пов'язана з грою, адже саме вона є провідною діяльністю дітей даного віку. Танці, малювання, конструювання, складання казок – усе відбувається в ігровій формі. При цьому потрібно пам'ятати, що розвиток цих здібностей вимагає створення відповідних умов, за яких дитина буде почуватися вільною від впливу дорослого. А завдання педагога – побачити індивідуальну креативність вихованця та прагнути розвинути її. Активне засвоєння дітьми знань, навичок сприймання та практичної діяльності – це той необхідний досвід, при наявності якого їх творче самовираження отримає повний розвиток, буде змістовним й насиченим [13, с. 58].

Одна з умов проявів творчості в художній діяльності – організація цікавого життя дитини: організація повсякденних спостережень за явищами навколишнього світу, спілкування з мистецтвом, а також дбайливе ставлення до процесу і результату дитячої діяльності, організація атмосфери творчості та мотивація завдання. Для того щоб розвинути креативність та творчий потенціал малюків вихователі застосовують різноманітні шляхи та засобами: художнє слово, музичне мистецтво, театральну та зображувальну діяльність, конструювання з різних матеріалів. Проте, у даній роботі розглянемо саме конструювання з паперу та картону як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Конструювання (з лат. мови *construere*) – це процес створення моделі, побудови об'єктів та приведення у певний порядок, взаєморозміщення їхніх частин, елементів. Конструювання належить до продуктивних видів діяльності, оскільки спрямоване на отримання певного продукту [6, с. 29-30]. У конструюванні виділяються два взаємозалежних етапи: створення задуму; виконання задуму. Творчість пов'язана, в основному, більше зі створенням задуму, оскільки він полягає в обмірковуванні та плануванні процесу майбутньої практичної діяльності, а практична діяльність спрямована на використання та втілення цього наміру.

Найчастіше конструювання в умовах закладу дошкільної освіти проводиться на заняттях, де діти навчаються планувати свою діяльність, здійснювати контроль власних дій, коригувати або ж виправляти неточності, а наприкінці – робити висновки. У процесі такої роботи у дітей не лише розвивається дрібна моторика пальців, зорове сприйняття та перцептивно-рухова пам'ять, але й увага, фантазія, зосередженість, нестандартне мислення, що є основою творчості та креативності. Відбувається формування знань про різні матеріали та їх елементи, також – засвоєння різних сенсорних еталонів, які слугують для характеристики різних об'єктів. Заняття з конструювання сприяють розумовому, естетичному і моральному вихованню малюків. Конструювання з паперу є практичною діяльністю, у процесі якої відбувається відтворення дитиною навколишньої дійсності у вигляді площинних та об'ємних виробів. Процес створення конструкції з паперу складається з цілого ряду послідовних дій, які вимагають від дошкільника достатньо високого рівня розвитку образотворчих та технічних умінь, а також зосередженості, наполегливості, витримки, самостійності та ініціативності.

На заняттях з конструювання вихователь повинен надавати перевагу активним формам роботи: не подавати знань у готовому вигляді, а стимулювати дітей до активного творчого пошуку. Знайомлячись з матеріалами, техніками, способами обробки паперу, дошкільники ознайомлюються з графічним і пластичним зображення предметів, оволодівають уміннями за допомогою силуетної форми творчо демонструвати та передавати власні враження, що одержують при знайомстві з навколишнім світом, розгляданні картин та ілюстрації. Також під час такої форми організації роботи діти отримують первинні уявлення

про геометричні фігури, розвивають почуття кольору, вчать встановлювати співвідношення частин за розміром та об'єднувати їх в єдине ціле [3, с. 37].

Відбувається активне засвоєння теоретичних та практичних понять про симетрію, гармонію, ритм. У вихованців удосконалюється окомір. Окрім того, у дітей формується вміння аналізувати власноруч створені роботи, коригувати або ж виправляти помилки та оцінювати вироби інших. Не можна й забувати про те, що на заняттях старші дошкільники опановують низку трудових умінь, що пов'язані з обробкою матеріалу: складання, вирізання, наклеювання і т. д., навчаються опановувати роботу з численними інструментами: ножицями, пензликом, клеєм тощо. У процесі конструктивної діяльності діти самостійно навчаються готувати необхідні матеріали, планувати послідовність виконання роботи, після занять привести порядок своє робоче місце та прибрати зайві матеріали з інструментами.

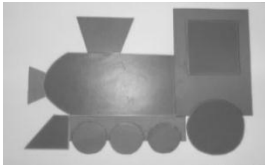
Працюючи з різними техніками та матеріалами, дошкільники мають змогу задовольнити потребу щодо створення чогось нового, змінити форму зображених предметів, дослідити їх можливості та властивості. Варіативність паперу та картону, їх легка трансформація та абстрактність сприяють вільному виявленню ініціативи, творчого пошуку, сприяють формуванню у них пізнавальних інтересів та самостійності [11, с. 12].

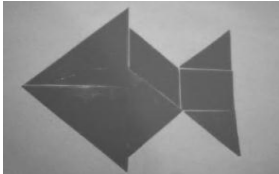

На заняттях з конструювання потрібно застосовувати різну тематику робіт для того, щоб викликати інтерес у дітей до виготовлення виробу або ж іграшки. Головне, на мою думку, щоб матеріали були різноманітними, доступними та яскравими, що дасть змогу дітям творчо підходити до виконання поставлених завдань. Заохочення та мотивація стимулюватимуть дошкільників втілювати власні задуми та ідеї у власноруч створені композиції. Серед творчих завдань, які можна запропонувати виконати дітям старшого дошкільного віку, наступні: виготовлення кількох варіантів однієї іграшки; створення нової іграшки за розробленим власним варіантом; складання паперу, оформлення виробу додатковими деталями; конструювання предметів та об'єктів навколишнього середовища за допомогою деталей математичних головоломок (Піфагор, Танграм, Колумбове яйце, Пентаміно та ін.) [6, с.4]. Орієнтовна тематика завдань для дітей старшого дошкільного віку подана у програмі «Дитина»: «Медуза» (з низького конусу), «Шапочка для ляльки» (з низького та високого конусів); «Цукерка» (з циліндрів), «Хлопавка», «Метелик», «Гриб», «Миша», «Білочка», «Зайчик», «Ведмедик», «Лялька», «Паровоз» (з конусів та циліндрів); коробочки, кубики, будиночки, транспорт, іграшкові меблі (стілець, стіл, ліжка) з паперової (картонної) викрійки; конструювання базових заготовок оригамі (трикутник, піраміда, квадрат) та доповнення їх додатковими деталями для створення образів: «Рибка скалярія», «Сова», «Пінгвін», «Метелик», «Синичка», «Скляночка», «Лілія», «Тюльпан», «Букет квітів», «Цуценя», «Котик» [5, с. 269]. У таблиці 1 подані варіанти виконання робіт з паперу і картону на заняттях з конструювання.

Отже, у роботі з дітьми старшого дошкільного віку конструювання з паперу і картону використовується для розвитку творчості, фантазії та креативності. Діти відображають свої враження від навколишнього світу, передають образи уяви, втілюючи їх за допомогою матеріалів у реальні форми, а головне – конструктивна діяльність допомагає формуванню творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку.

Таблиця 1.

Варіанти виконання робіт з паперу і картону на заняттях з конструювання

Конструювання з геометричних фігур «Паровоз»	
--	--

<p>Варіант викладення головоломки: «Рибка»</p>	
<p>Конструюван ня з циліндрів та конусів «Ракета»</p>	
<p>Конструюван ня з паперу та картону «Лілії»</p>	

Список використаних джерел:

1. Александрович Т.В. Развитие творческих способностей личности в дошкольном онтогенезе: теоретические основания и способы решения / Т.В. Александрович, О.А. Голюк, Г.Г. Кит // Молодий вчений. – 2018. – № 5.2 (57.2), травень. – С. 58-65.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція, від 12 січня 2021 р.) - Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshki_lnoyi%20osvity.pdf
3. Ботюк О. Конструювання паперу методом оригамі: Навчально - методичний посібник. – Т. : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 64 с.
4. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.
5. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол.: Беленька Г., Богінч О., Богданець-Білоskalенко Н. [та ін.]; наук. ред.: Беленька Г., Машовець М.; МОН України, Київськ. ун-т імені Б. Грінченка. К. : Київськ. ун-т імені Б. Грінченка, 2016. – 304 с.
6. Кривошея Т. М. Конструювання з будівельного матеріалу як засіб формування у дітей молодшого дошкільного віку сенсорних еталонів та елементарних математичних уявлень // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2017 р.) / за ред. О. А. Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – Вип. 6. – С. 29-34.
7. Кривошея Т.М. Творчість педагога в контексті взаємозв'язку розумової та естетичної діяльності // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 118-121.
8. Кривошея Тетяна. Математичні головоломки: формуємо сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну та дослідницьку компетентності дітей // Палітра педагога, 2021. – С.3 - 8.
9. Моляко В. Творчий потенціал людини як психологічна проблема // Психологічна газета. – 2005. – №6. – С.4-5.
10. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18– 24.
11. Рібцун О., Рібцун Ю. Конструювання з паперу. – К.: Видавництво «Літера ЛТД», 2011. – 31 с.
12. Тарасенко Г.С., Голюк О.А., Кривошея Т.М. Практикум з теорії та методики виховання: Навчально-методичний посібник. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 392 с.
13. Терещенко О. П. Розвиток творчості старшого дошкільника в образотворчій діяльності: навчально-методичний посібник. – К. : Світич, 2009. – 112 с.
14. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ЛОГОΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. – V.6. – p. 61–65.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ІКТ

Ганна Рижук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.А. Голюк, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE USING ICT

Anna Ryzhuk, obtaining a master's degree

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація. У наш час дуже актуально використовувати інформаційні комп'ютерні технології для розвитку дошкільників. Починаючи з дошкільного віку потрібно розвивати креативний потенціал дітей та за допомогою ІКТ діти краще розвиваються, підвищується мотивація дитини, активізується пізнавальна діяльність.

Ключові слова: креативний потенціал, креативність, інформаційні комп'ютерні технології, творчість, мультимедійні засоби.

Abstract. Nowadays, it is very important to use computer information technology for the development of preschoolers. From preschool age it is necessary to develop children's creativity and with the help of ICT children develop better, the child's motivation increases, cognitive activity is activated.

Key words: creative potential, creativity, information computer technologies, creativity, multimedia means.

Сьогодні сучасне суспільство базується не просто на знаннях, а на інтелекті та творчості людини. Змінились вимоги до якостей особистості. Здобуємо новий досвід, вміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях, творче ставлення до дійсності. Для розвитку креативного потенціалу, формування творчої особистості, здатної до успішної самореалізації у соціальному житті, покликана саме креативна освіта з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій.

Час не стоїть на місці, діти стають дорослими. Вони втрачаючи безтурботний час дитинства, сповнений пригод. Адже дитинство – це не лише етап розвитку особистості, а й відкриття світу дитини. Змінюється дитяча психіка: когнітивна, емоційна, волева сфери. У цей час у дитини з'являється здатність творчо, нестандартно вирішувати завдання, які виникають у різних життєвих ситуаціях. Цю здатність вчені [1-10] називають креативністю. Креативні діти мають хист бачити речі у новому та несподіваному вигляді. Вони навчаються знаходити унікальні вирішення завдань.

Розвиток суспільства, науки та техніки зумовлюють удосконалення процесу навчання та розвитку дітей. Одним із напрямків розвитку дітей дошкільного віку є використання ІКТ. Комп'ютерні технології сприяють розвитку творчих здібностей, пізнавальної активності, креативного потенціалу дитини. Особистість, яка здатна мислити нестандартно – є креативною. Креативність дошкільника – готовність до непередбачуваних рішень. Допитливість дошкільників, здатність їх до пізнання процесу та результат діяльності, мотивація досягнень, розвиток уяви, відрізняються оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю [8, с. 124].

Розвиток креативності потребує створення відповідних умов, збагачення навколишнього середовища різноманітними предметами, матеріалами під час яких розвивається пошукова та творча діяльність.

Поняття «інформаційно-комунікаційні технології» (ІКТ) не однозначне. ІКТ можна визначити, як сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів.

Технологічними інструментами та засобами, які можна використовувати у роботі з дошкільниками є комп'ютери, мережа Інтернет, радіо- та телепередачі, телефонний зв'язок. Поєднання інформаційних та комунікаційних технологій дають можливість адаптувати дітей до життя в інформаційному суспільстві [9]. Тому використання ІКТ допомагає активізувати процес навчання, стимулює творчу активність дітей. Збагачується інтелектуальний, естетичний, моральний розвиток дитини. Технології сприяють засвоєнню вмій розв'язувати креативні завдання та допомагають формувати просторові уявлення. У дітей розвивається наочно-образне мислення, цілеспрямованість і соціалізація, набуваються комунікативні навички, розвиваються зорова увага і пам'ять, зростає креативний потенціал. Діти вчаться мислити нестандартно, використовуючи свої думки, проявляють креативність. Застосування мультимедійних засобів та інформаційних технологій, як дидактичних засобів, використовується для підвищення мотивації та індивідуалізації навчання, покращують розвиток творчих здібностей дітей [7].

Для того щоб малюки здобули відповідні знання потрібно дотримуватися певних дидактичних принципів: принцип науковості (матеріали мають бути підібрані із наукових джерел); принцип доступності (матеріал повинен відповідати віку); принципи систематичності та послідовності (інформація повинна викладатися згідно планування навчально-виховної діяльності); принцип активності (стимулювання пізнавальної діяльності, динамічність, новизна); принцип наочності [4].

Зазвичай, діти краще засвоюють знання під час ігрової діяльності, особливо дошкільники, у яких провідною діяльністю є гра. Гра – це найбільш доступний для дітей вид діяльності, спосіб отримання з навколишнього середовища вражень. В грі яскраво проявляються особливості мислення та уяви дитини, здатність до фантазування, також його емоційна активність, потреба в спілкуванні. Гра – соціальна практика дитини. Вона має великий вплив на розвиток різноманітних здібностей дитини в тому числі й креативних [1].

Сьогодні використовують такі методи та прийоми роботи: розвивальні ігри та вправи, проблемні запитання, проблемно-пошукові ситуації, експериментальні дослідження, систематичні спостереження, логічні задачі тощо.

Незвичний, творчий підхід до виявлення креативних здібностей у дітей дошкільного віку та створення відповідних умов для їх розвитку – одне з пріоритетних завдань, вирішення якого є запорукою успіху у формуванні творчо спрямованої особистості дошкільника, формуванні елементів самоорганізації кожної дитини та формуванні навичок інтелектуального саморозвитку дітей.

Використання комп'ютерних технологій є дієвим засобом виховання і розвитку творчих здібностей дошкільників, збагачення її інтелектуальної сфери та формування цілісної особистості дитини. Використання комп'ютерів у закладах дошкільної освіти у процесі навчання підвищують розвиток креативного мислення. Адже діти не лише сприймають знання, а ще можуть самі вирішити ряд завдань для кращого засвоєння отриманих знань. Особливістю використання ІКТ є застосування ігор, вправ. Усі ігрові вправи базуються на таких принципах: врахування вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини, стимулювання дитини до саморозвитку, принцип природовідповідності, взаємозв'язку навчання та розвитку. Ігрові вправи мають носити дослідницький характер, бути легкими для самостійних занять дитини, розвивати широкий спектр навичок і уявлень, мати високий технічний рівень, відповідати віку, бути цікавими та доступними [4].

Отже, використання інформаційних комп'ютерних технологій допоможуть урізноманітнити роботу з розвитку креативного потенціалу дошкільників. Завдяки ІКТ підвищиться якість освітнього процесу, діти краще будуть сприймати нову інформацію. Дошкільники стануть креативними, легко зможуть адаптуватися до сучасного світу. Тому що дошкільна освіта – первинна складова у системі становлення дитини як особистості. В умовах сучасного суспільства орієнтація на творчий, креативний розвиток особистості є головними у розвитку дитини.

Список використаних джерел:

1. Голюк О. А. Використання комунікаційного потенціалу Інтернет у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ / О. А. Голюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. – Випуск 47 / редкол. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 48-52.
2. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91. 1
3. Зростаємо професійно. Використання ІКТ у навчально – виховному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bilatserkva-dnz3.edukit.kiev.ua/vikoristannya_ikt_v_dnz_4
4. Имбер В., Голюк О. Формирование поликультурной компетентности воспитателя средствами мультимедиа / В. Имбер, О. Голюк // Материалы Международной научно-практической конференция «Дошкольное детство в современном поликультурном пространстве» (2 ноября, 2017 г.) – Минск : БГПУ, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://elib.bspu.by/handle/doc/28261>
5. Крапівіна О.В. Підготовка студентів педагогічних спеціальностей до розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами інформаційних комп'ютерних технологій // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наукових праць. – Вип.2: В 2 ч. – Ч.1 / Редкол. Зязюн І.Я. (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. – С. 220-226.
6. Крутій К.Л. Запроваджуємо комунікативно-діяльнісну технологію навчання рідної мови та розвитку мовлення // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. - №12. – С. 10-18.
7. Крутій К.Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або Що треба знати про інтеграцію // Дошкільне виховання. – 2018. - № 7. С.2-7.
8. Крутій К.Л. Формування граматичної правильності мовлення в дошкільників у контексті комунікативного розвитку: термінологічне поле / Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. — № 3 (137), 2018. — С.28-35.
9. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Дитячі okazіоналізми як продукт мовної системи та феномен дитячого мовлення / Інноваційні технології в дошкільній освіті: Збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. – С.27-28.
10. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Сторітеллінг : мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати дітей // Дошкільне виховання. – 2017. – № 7. – С. 2-6.
11. Мультимедійні системи навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: <http://bibliofond.ru>. 7
12. Павленко В. В. Креативність: сутнісна характеристика поняття. Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». - Житомир, 2016. Вип. 11. 154 с. С. 120–130. 8
13. Пахальчук Н. Використання педагогічних технологій у підготовці спеціалістів дошкільної та початкової освіти до фізичного виховання дітей / Наталя Пахальчук // Technologies of Shaping and Enhancing Health of Human and Society: monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. – С. 171-177.
14. Федчишина Т.Л. Педагогічні умови використання ікт у фаховій підготовці вихователя дошкільного навчального закладу. – 2019. 9
15. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. Деловые игры в квазипрофессиональной подготовке будущих педагогов к развитию одаренности детей //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. – 2019. – Т. 144. – С. 159.

РОЗВИТОК УЯВИ І ФАНТАЗІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ КРУГІВ ЛУЛЛІЯ

Дар'я Слободяник, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF OLDER PRESCHOOLERS' IMAGINATION AND FANTASY BY MEANS OF LLULL'S CIRCLES

Daria Slobodianyuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена проблемі розвитку у дітей старшого дошкільного віку уяви та фантазії за допомогою засобів ТРВЗ, а саме за допомогою кругів Луллія. У статті розкрито сутність цього засобу, наведено приклади ігор, які можна використовувати на різних заняттях зі старшими дошкільниками.

Ключові слова: розвиток, уява, фантазія, старший дошкільний вік, ігри з кругами Луллія.

Abstract. The article is devoted to the problem of development of older preschoolers' imagination and fantasy by means of TSIT, namely with the help of Llull's circles. The article reveals the essence of this tool and highlights the examples of games, which can be used during classes with older preschoolers.

Key words: development, imagination, fantasy, older preschool age, Llull's circles.

На сучасному етапі розвитку суспільства в закладах дошкільної освіти все більше уваги приділяється дитячій творчості, адже сьогодні світ потребує не тих людей, які мають відточені вміння та навички, а тих, які нестандартно мислять та креативно підходять до вирішення тих чи інших питань. Виховання творчої особистості є запорукою її успіху у подальшому житті. У Базовому компоненті дошкільної освіти розвиток творчих здібностей та задатків дітей є однією із пріоритетних цінностей дошкільної освіти. Освітній потенціал особистісної компетентності реалізується у творчій активності дитини у всіх специфічно дитячих видах діяльності (ігровій, пізнавальній, образотворчій) [1, с.7].

Творчий розвиток дітей дошкільного віку досліджували такі вчені, як Л.Виготський, Л.Вегнер, Д.Ельконін, В.Моляко, Я.Пономарьов, Л.Рубінштейн, В.Сухомлинський, Е.Торренс тощо. Творчість – це багаторівневий процес, у якому цілісно виявляються інтелектуальні й фізичні сили людини, її здібності, емоції, інтереси, вольові якості тощо [9, с.96]. До творчих здібностей, як правило, відносять здатність до «згортання» мислительних операцій і переносу, бокове мислення, «суцільність» сприйняття, кмітливість, проникливість у пошуках, уміння зближувати поняття, гнучкість мислення, здатність до оцінювальних дій, легкість генерування ідей, уміння доводити задум до кінця тощо (О.Н.Лук) [9, с.118]. Вчені вважали, що у всіх дітей закладені творчі здібності, але не завжди їх оточує таке середовище, яке б сприяло розвитку цих здібностей. Також багато залежить від педагога та його підходу до розвитку творчого потенціалу дітей. Зокрема, В.Сухомлинський зазначав, що творчість не приходить до дітей із натхненням, творчості треба навчати [11, с.136].

Одними із невід'ємних компонентів творчої діяльності старших дошкільників є уява та фантазія. Як і більшість психічних процесів дітей, уява виникає під час ігрової діяльності та розвивається по мірі набуття дошкільником життєвого досвіду. Уява допомагає дошкільнику адаптуватись у соціумі, спілкуватись із дорослими та однолітками. Зазвичай уява дошкільників є багатшою за уяву дорослого, а також у цьому віці дитина довіряє образам своєї уяви.

У молодшому та середньому дошкільному віці образи дітей ще не достатньо яскраві та чіткі. Саме у старшому дошкільному віці уява дитини зазнає стрімкого розвитку. Як

зазначає Т. Дуткевич, розвиток уяви та фантазії тісно переплітається з особистісними новоутвореннями дитини, на основі чого виникають перші мрії дитини про своє майбутнє, про майбутнє всіх людей [5, с.237].

Уява у старшому дошкільному віці набуває цілеспрямованості. До того ж, вона все більше стає довільною та творчою. Про це свідчать довготривалі ігри дітей на одну й ту ж саму тематику та цілеспрямоване фантазування на тему, задану вихователем під час заняття. Також у старшому дошкільному віці образи набувають більш реалістичний характер – все, що вигадує дитина, пов'язано із подіями, які її оточують.

Важливим показником стрімкого розвитку уяви та фантазії у старшому дошкільному віці є те, що у цей період вони набувають більш творчого характеру. Зокрема Р.Павелків говорить про те, що у цьому віці дитина починає складати віршики, казки; втілювати свій творчий потенціал у малюванні, конструюванні, музичній діяльності тощо. Також вчений наголошує на тому, що дорослий має заохочувати та сприяти творчим проявам уяви дошкільника [10, с.258].

Для того, щоб уява дітей не зупинялась у своєму розвитку та мала творчий прояв, психологи радять займатись спеціальними вправами та іграми, які сприяють розвитку уяви дитини. В умовах стрімкого розвитку сучасної освіти, все більшої популярності набувають інноваційні методи та прийоми, які спонукають дітей до творчої діяльності. Одними із таких є методи теорії розв'язання винахідницьких завдань або ТРВЗ-педагогіки. Метою ТРВЗ є покращення освітньої програми, способом нестандартного підходу до вирішення певної проблеми. Як результат, у дітей розвиваються вміння аналізувати та синтезувати певну інформацію, креативно вирішувати поставлені завдання, спостерігається розвиток гнучкості мислення та творчої уяви. У ТРВЗ-педагогіці є спеціальний курс, спрямований на розвиток творчої уяви – «РТУ». До найвідоміших ТРВЗ-методів у дошкільному віці можна віднести складання дітьми казок чи віршів за заданою темою, метод морфологічного аналізу, синектика, метод контрольних запитань, «Мозковий штурм», круги Луллія тощо.

Окремо зупинимося на методі кругів Луллія, оскільки даний метод у ТРВЗ-педагогіці є одним із найефективніших для розвитку у старших дошкільників творчої уяви та фантазії. Засновником даного методу був Раймунд Луллій, який створив логічну машину із кругів, і як виявилось пізніше, вона стала доречною у використанні під час занять з мовленнєвого розвитку у дошкільних установах.

Даний метод являє собою декілька кругів різного діаметру, які мають спільну основу, що дозволяє їм повертатись у потрібному напрямку. Круги поділені на однакову кількість секторів, а у верхній частині кругів розміщується стрілка. На кожному секторі розміщено зображення або слово. У дошкільних закладах такі картинки у секторах підібрані відповідно до теми, яку вивчають дошкільники. Наочне представлення одного із варіантів кругів Луллія представлено у рис. 1.

Рис.1. Один із варіантів кругів Луллія у дошкільному закладі.

Таким чином, круги Луллія дають змогу створити не тільки цікаву гру, але й заохочувати дитину до активної освітньої діяльності, викликати у неї інтерес до пізнавальної діяльності, а також розвивати низку психічних та розумових процесів. Використання кругів

Луллія є доцільним як під час ігрової діяльності дітей, так і під час занять з розвитку мовлення, логіко-математичного розвитку, ознайомлення з навколишнім середовищем тощо. До того ж, круги Луллія легкі у виготовленні, тому їх неважко створити, а після виготовлення можна підлаштувати під будь-яке заняття або гру.

У молодшому та середньому дошкільному віці рекомендується використовувати не більше 2-3 кругів із 4-6 секторами на кожному кругу, в той час, як з дітьми старшого дошкільного віку можна використовуються 4 круги із секторами у 8 відділень на кожному. Такий підхід пов'язаний із стрімким розвитком у старшому дошкільному віці мовлення, мислення та творчих здібностей.

Ігри з кругами Луллія можна розділити на декілька видів. Ігри на підбір пари мають на меті встановити взаємозв'язки між певними групами предметів чи істот. Гра складається з двох кругів, накладених один на одного. Дитина має визначити пару, прокрутивши круги так, щоб сектор з верхнього круга був навпроти сектора нижнього. Прикладом може бути гра «Знайди атрибут професії». На верхньому кругу зображуються предмети, які використовуються лише певними професіями, а на нижньому – малюнки професій, у яких використовується даний предмет. Така гра дає змогу розвивати уяву, логіку та пам'ять.

Ще одним варіантом ігор з кругами Луллія є ігри з елементами випадковості при прокрутці кругів. Сутність гри полягає в тому, що дитина не знає, що їй випаде, але вона має задіяти уяву. Наприклад гра «Створи свою казку», де на верхньому кругу зображені певні герої, а на нижньому казки, в яких цих героїв немає. Дошкільник має уявити, що було б, якби певний герой опинився у казці, яка йому випала, та розповісти, якою могла би бути тоді казка. Гра дає змогу розвивати не тільки уяву, але й мовлення дітей.

На заняттях з логіко-математичного розвитку також можливо використовувати ігри з кругами Луллія. Наприклад, у грі «Встанови відповідність» на одному крузі написані цифри, на 2-му – у секторах розміщено різну кількість предметів, на 3-му – геометричні фігури з різною кількістю сторін (трикутник, чотирикутник, квадрат, п'ятикутник, шестикутник). Необхідно прокрутити круги так, щоб цифра співпала з відповідною кількістю предметів і відповідною кількістю сторін у геометричній фігурі. В іншій грі «Що схоже на ...?» на 1-му крузі можна розмістити геометричні фігури, а на 2-му і 3-му крузі – зображення предметів і об'єктів навколишнього середовища, які схожі на певні геометричні фігури. Дитина має відшукати схожість фігур з предметами.

Ігри з використанням одного круга та стрілки. Даний вид гри є доцільним у виготовленні, оскільки тут вихователь може розташовувати все, що йому потрібно. Від дитини потребується лише прокручування стрілки та дати відповідь на запитання, стосовно того, що їй випало. Наприклад гра «Покажи емоцію». На секторах круга зображені певні емоції. Дитина крутить стрілку і після того, як та зупиняється на певному секторі, вона має продемонструвати емоцію, яка їй випала, будь-яким способом. Використовуючи таку гру, у дітей можна розвинути не тільки фантазію, але й творчі здібності, здібності до акторської майстерності.

Отже, використання кругів Луллія для розвитку фантазії та уяви старших дошкільників є доцільним та дієвим засобом. Вони є універсальним засобом ТРВЗ-педагогіки і підходять для використання як під час ігрової діяльності дошкільників, так і під час занять та інших форм діяльності у ЗДО. Використання кругів Луллія дає змогу розвинути у дітей не тільки уяву та фантазію, але й мовленнєві та творчі здібності. Такий підхід у освітньому середовищі можна назвати інноваційним, оскільки, як показує практика, він викликає у дітей інтерес до освітньої діяльності та жвавість у пізнанні нового.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція, від 12 січня 2021 р.) – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponentu%20doshki_inoyi%20osvity.pdf
2. Вишківська В., Шикиринська О.. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.

3. Голюк О.А. Використання педагогічного потенціалу багаторівневої системи неперервної креативної освіти НФТМ-ТРВЗ у процесі фахової підготовки майбутнього педагога / О.А. Голюк // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : зб. наук. праць за матеріалами ІХ Всеукраїнської інтернет-конференції, 27 жовтня 2016 р. / відп. ред. В.В. Макарчук. – Умань : ФОП Жовтий, 2016. – С. 46–51. 5. Кіт Г.Г. Дидактика початкової освіти : практикум / Г.Г. Кіт, О.Б. Петрович, І.В. Карук. – Вінниця : Документ Принт, 2017. – 249 с.
4. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К. 1: монография / [авт. кол.: Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017. – С. 67–91.
5. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
6. Кривошея Т. М. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / за ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С. 110-116.
7. Кривошея Т. М. Умственное развитие детей старшего дошкольного возраста в процессе формирования элементарных математических представлений в контексте современных инноваций/ Т. М. Кривошея // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов международной научно-практической конференции, Брест, 15 – 16 апреля 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол. Г. Н. Казаручик (отв.ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С.138-141.
8. Кривошея Т.М. Педагогічні умови реалізації взаємозв'язку розумової та естетичної діяльності молодших школярів у процесі вивчення математики // Молодий вчений. - № 5.2. (57.2). – Травень, 2018. – С. 93 – 99.
9. Кривошея Т.М. Творчість педагога в контексті взаємозв'язку розумової та естетичної діяльності // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 118-121.
10. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навч. посіб. – К.: Академ-видав, 2008. – 432 с. 7
11. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр.тв. : у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т.3 – С. 29-244.
12. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. – V.6. – p. 61–65.

ТЕХНОЛОГІЯ ГЕОКЕШИНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Оксана Сорочинська, кандидат педагогічних наук, старший викладач

Валентина Танська, кандидат педагогічних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

GEOKESHING TECHNOLOGY AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN

Oksana SOROCHYNSKA, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer

Valentina TANSKA, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито сутність технології Геокешинг та особливості методики її впровадження в освітній процес із дітьми дошкільного віку в закладі дошкільної освіти. Наведено приклади завдань розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: геокешинг, інноваційні технології, діти дошкільного віку, пізнавальний розвиток, заклад дошкільної освіти.

Abstract. The article reveals the essence of Geocaching technology and features of its implementation in the educational process with preschool children in preschool education. Examples of tasks for the development of cognitive activity of preschool children are given.

Key words: geocaching, innovative technologies, preschool children, cognitive development, preschool institution.

Дошкільне дитинство, є унікальним періодом становлення та розвитку особистості. Воно є фундаментом у подальшому навчанні у школі, формуванні світогляду, переконань та життєвої позиції. Освітній процес у закладі дошкільної освіти (ЗДО) регламентується Базовим компонентом дошкільної освіти, чинними освітніми програмами та реалізується через організацію різних видів дитячої діяльності, їх інтеграції на основі особистісно-орієнтованого підходу.

Враховуючи шалені темпи насичення інформаційного середовища і занурення дітей дошкільного віку в мережу Інтернет, комп'ютер та гаджет, вихователям ЗДО з кожним роком все важче зацікавити дітей. Традиційна система освіти в ЗДО стає малоефективною, що стимулює вихователів до пошуку інноваційних форм, методів, технологій розвитку дошкільників. Тому, враховуючи особливості фізіологічного та психічного розвитку дітей дошкільного віку доцільно використовувати форми роботи діяльнісного характеру, що сприяють індивідуалізації освітнього процесу, розвитку творчої ініціативи, навичок вирішення життєвих проблем. Протягом останніх років в освітньому процесі ЗДО впроваджуються інноваційні технології, спрямовані на розвиток самостійності, дослідницьких навичок, ініціативності. Однак, враховуючи, що провідною діяльністю в дошкільному віці є ігрова, значного впровадження набуває ігрова технологія Геокешинг. Зазначена технологія сприяє мотивації дошкільників до пошуку, дослідження, подорожі та отримання задоволення від процесу гри, набуття досвіду діяльності й розвитку пізнавальної сфери.

Гра Геокешинг була започаткована для дорослих, та набула популярності у багатьох країнах світу. Це інноваційна командна гра, яка передбачає наявність сховок, інтелектуальних завдань та карту вмонтовану в телефон, комп'ютер, GPS приймач. Дослівно у перекладі *Геокешинг* – це гео (земля) і cache (схованка), що передбачає «пошук скарбу, схованки у землі». Гра стала настільки популярною, що сприяло розробці міжнародного майданчика (Geocaching.com) з переліком сховок [4; с. 51]. В Україні Геокешинг набув популярності завдяки проєкту Шукач (shukach.com). Згодом зазначена гра була впроваджена

в освітній процес як інноваційна технологія Освітній геокешинг. Важливими атрибутами технології Геокешинг є карта, кеші (сюрпризи), сховок (на землі на дереві), ігрові завдання, сюжет гри, дві та більше команди. Освітній геокешинг, як інноваційна технологія в закладі дошкільної освіти використовується для формування ключових компетентностей дошкільників (мовленнєвої, екологічної, логіко-математичної, валеологічної та ін.). Геокешинг із дітьми дошкільного віку – захоплююча командна гра, в якій присутні: подорож, знаходження місця розташування заданих об'єктів, пошук інформації про об'єкти і відповідей на питання, розвиток допитливості та пізнавальної активності, фантазії, уміння спілкуватися і знаходити в результаті спілкування потрібну інформацію, вирішувати проблему спільно. Також, під час такої гри дошкільники досліджують територію, знайомляться з флорою і фауною досліджуваної місцевості, навчаються орієнтуватися на місцевості, самостійно розробляти маршрут і завдання для команди суперника, налагоджувати стосунки у команді та між командами.

Успішність проведення гри Геокешинг із дітьми дошкільного віку залежить від ретельності підготовки самої гри і розроблених завдань, дотримання правил гри всіма учасниками. Методика проведення гри Геокешинг складається з 4 етапів (попередня робота, підготовчий, проведення гри, організація «круглого столу»), які передбачають від вихователя та дітей виконання певних дій (рис. 1) [1, с. 10-12].

Етап проведення гри, який включає прибуття на точку гри має певні особливості й складається з декількох елементів:

- діти розгортають із верхнього шару ґрунту (з листя, трави) контейнер (сховок);
- відкривають сховок, беруть на пам'ять сувенір, натомість кладуть щось своє;
- відповідають на запитання, розв'язують завдання з заданої теми;
- знаходять на карті-схемі наступне місце сховку;
- отримують цікавинки для «круглого столу»;
- колективне фотографування на точці всієї команди – це гарантує, що маршрут команда проходить у повному складі, і точку вони дійсно знайшли.

Враховуючи вікові особливості дітей дошкільного віку процес упровадження гри має свої особливості. Так, у групах молодшого та середнього дошкільного віку гру доцільно розпочинати з сюрпризного моменту (лист, запрошений гість, ситуація із життя) й у процесі гри діти використовують карту виготовлену заздалегідь вихователем. У старшій групі методика гри ускладнюється. На передодні гри діти разом із вихователем виготовляють карту гри, а початок гри доцільно розпочати з вирішення проблемних ситуацій. Загалом учасники гри на початку отримують завдання-підказку (предмет, загадку, пошукове завдання, пазл) яке може бути індивідуальне для команд, або одне спільне. Під час гри команди долають перешкоди, розгадують кеші (успішно розгадане завдання дозволяє дітям перейти на наступний етап гри, у разі виникнення труднощів – вихователь дає додаткові підказки). Для зручності, всі завдання мають бути цікавими, написаними на окремих аркушах, а для підтримання азарту гри – створити додаткові атрибути гри (плакати, декорації, елементи одягу).

Як приклад завдань, які можна підготувати для кешів (сховок) є *запитання* (Кого ноги годують? Кого не пускають у посудну лавку?), *проблемні ситуації* (Діти вийшли погуляти в сад. На кущах вони побачили чудернацьке павутиння. Малий Сергійко почав руйнувати його паличкою. Не треба так робити, адже павучок може залишитися без їжі й загинути від голоду, – зупинила хлопчика мама. Як пояснити її слова?), *цікавинки для «круглого столу»* (Правда, що їжаки їдять яблука? Правда, що страус ховає голову в пісок? Правда, що синій кит – це риба, бо він живе у воді?), *завдання для колективного фотографування* (Ура, ми знайшли!!! Ми сила, тому що ми команда. Розгубленість) та ін. [3; 4, с. 47-51].

На різних етапах Геокешингу можна використовувати різноманітні методи роботи. Зокрема, методи: брейнстормінг («кошик ідей»), Мозкова атака, метод «відкриттів», метод індивідуальної і колективної пошукової діяльності, метод діалогічності [5, с. 50-55].

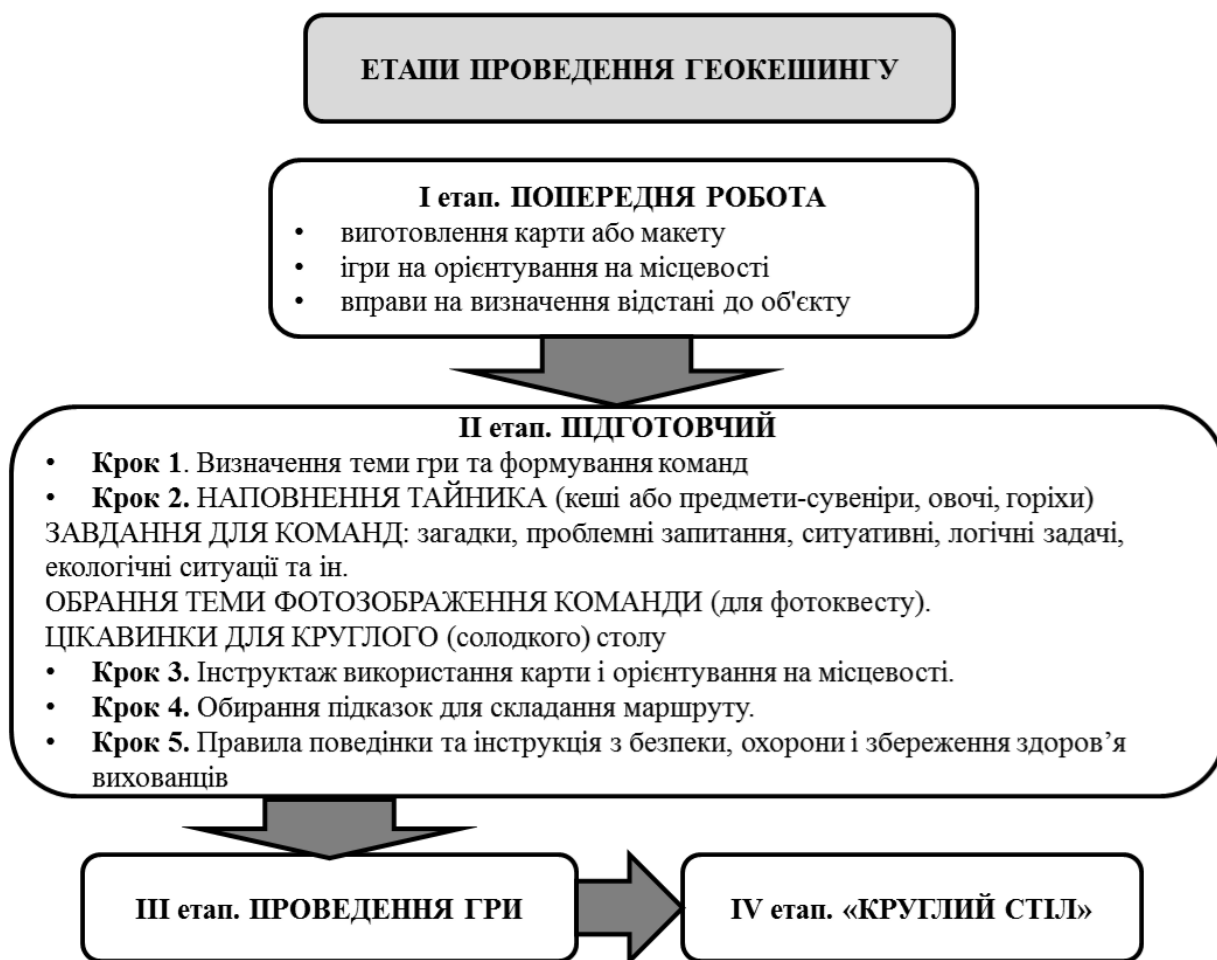

Рис. 1. Етапи проведення гри Геокешинг із дітьми дошкільного віку.

Отже, вікові, пізнавальні особливості дітей дошкільного віку, цікавість до подорожей, таємниць, сюрпризів є сприятливим майданчиком для реалізації в освітньому процесі інноваційних методів і технологій. Тому, переконані, що така технологія як Геокешинг стане незамінною методичною розробкою у роботі вихователя закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Геокешинг – це весело! Інноваційний проект з впровадження освітньої технології геокешинг, квест-геокешинг в роботу з дітьми дошкільного віку/ Рабчун Н.О. – Нетішин, 2017 – 116 с.
2. Марченко Н.В. Освітній геокешинг – сучасна ігрова технологія дошкільної освіти / Н.В.Марченко // Педагогічні обрії. – 2019. – № 1-2 (103- 104). – С. 48-50.
3. Освітній геокешинг в роботі практичного психолога закладу дошкільної освіти <https://vseosvita.ua/library/osvitnij-geokesing-v-roboti-practicnogo-psihologa-zakladu-doskilnoi-osviti-216140.html>
4. Савінова Н. Де заховано скарб, або геокешинг у дитячому садку / Наталія Савінова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2018. – № 6. – С. 47-51.
5. Швець А.Н., Носко А.В. Гра-геокешинг «Врятуймо планету Земля!» / А.Н. Швець, А.В. Носко // Педагогічні обрії. – 2019. – № 1-2 (103-104). – С.50- 55.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОВЛАДЕНИЯ ОТЦОМ МЕТОДАМИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ С РЕБЕНКОМ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Чжи Янян, магистратура степени высшего образования

Научный руководитель: Г.Л. Дмитриевна, доктор исторических наук, профессор

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FATHER TO MASTER THE METHODS OF INTERACTION WITH THE OLDER PRESCHOOL CHILD

Zhi Yangyang, master's student

Аннотация. в статье рассматривается проблема, касающаяся педагогических условий овладения отцом методами взаимодействия с ребенком старшего дошкольного возраста. Процесс создания педагогических условий для успешного овладения отцами методами взаимодействия с детьми, как и в целом усилия, направленные на развитие психолого-педагогической компетентности родителей является одной из важнейших составляющих работы учреждения образования.

Ключевые слова: условия, педагогические условия, отец, методы, ребенок старшего дошкольного возраста.

Abstract. The article deals with the problem concerning the pedagogical conditions of the father mastering the methods of interaction with the older preschool child. The process of creating pedagogical conditions for the successful mastering by fathers of methods of interaction with children, as well as efforts in general, aimed at developing the psychological and pedagogical competence of parents, is one of the most important components of the work of an educational institution.

Key words: conditions, pedagogical conditions, father, methods, senior preschool child.

Развитие психолого-педагогической компетентности родителей в целом и создание педагогических условий для успешного овладения отцами методами взаимодействия с детьми в частности, является одной из важнейших составляющих работы социального педагога в образовательном учреждении. Формирование у отцов представлений о результативных методах взаимодействия с детьми старшего дошкольного возраста позволяет сделать психолого-педагогическую работу более эффективной, достичь результатов, которых не достиг бы педагогический коллектив без участия родителей. Для того, чтобы работа педагогических условий для успешного овладения отцами методами взаимодействия с детьми стала эффективной, следует учитывать направления и компоненты психолого-педагогической компетентности отцов, а также использовать различные формы и методы взаимодействия педагогов с отцами.

К. Лебедева, в своей статье «Педагогическая компетентность родителей: структура и методики ее измерения в контексте личностного», дает характеристику компетентному отцу, «который не испытывает страха за то, что он «плохой» отец и не переносит чувства страха и вины на своего ребенка. Это человек, готовый видеть реальную ситуацию, в которой растет его ребенок и предпринимать усилия для того, чтобы ее менять. Это человек, который знает, если не помогает одно – надо пробовать другое. Компетентный отец понимает, что для изменения развития ребенка в более благоприятную сторону надо меняться самому, пробовать, искать, учиться» [4, с.34].

Взаимодействие с отцами в вопросе образования ребенка, непосредственное вовлечение их в образовательную деятельность, посредством создания совместных проектов педагогов и отцов провозглашается приоритетной задачей современного детского сада. Процесс взаимодействия педагогов ДОО и отцов рассматривается как долгий, кропотливый труд, результат которого виден не сразу. Отдавая ребенка в дошкольное учреждение, родители убеждены, что весь образовательный процесс ложится на плечи педагога.

Согласно современным исследованиям, более 80% успешного воспитания ребенка зависит от семьи, остальной процент от педагогов и влияния окружающего мира детей. Следовательно, взаимодействие педагогов с отцами должно строиться на сотрудничестве. Здесь есть условие, раскрывающее специфику открытости детского сада перед родителями: детский сад должен быть открыт внутренне, то есть, родитель должен быть в полной осведомленности и иметь представление о жизни ребенка в группе, и внешне, когда педагог готов для сотрудничества с семьей для создания благоприятных условий, успешной социализации каждого воспитанника.

Впервые о важности формирования педагогической культуры отцов в конце XIX века заговорили педагогические деятели России: К.Д.Ушинский, П.Ф.Лесгафт, В.П.Вахтеров, П.Ф.Каптерев. Семья закладывает основы всего дальнейшего образования ребенка. Отсутствие педагогических знаний у отцов приводит к тому, что они не могут сознательно влиять на духовное становление ребенка.

С рассмотрения сути психолого-педагогического хода становится понятно, что оно обязано содержать в себе различные стороны формирования развития данной компетентности отцов. Для того, чтобы психолого-педагогическая компетентность отцов строилась как многосторонний процесс, важно учитывать то, какие направления существуют в психолого-педагогической компетентности.

Для того, чтобы процесс овладения отцами методами взаимодействия с детьми старшего дошкольного возраста имел многосторонний характер и был результативным, важно учитывать то, какие направления существуют в психолого-педагогической практике.

Таких направлений выделяют три:

а) просвещение в отношении методов воспитания ребенка. Отцам важно предоставлять информацию о том, каким образом следует воспитывать ребенка старшего дошкольного возраста, чтобы взаимодействие с ним было максимально успешным. Первостепенной задачей педагогов в этом случае является предоставление отцам знаний о методах, приемах и средствах воспитания ребенка старшего дошкольного возраста как социальной личности, обучить их умелому использованию на практике данных методов и приемов.

б) просвещение в отношении обучения ребенка. Социальная компетентность отца обязана включать теоретические знания в сфере социальных норм и правил, а также практические умения следовать этим правилам, подключая для этого те или иные поведенческие формы.

в) просвещение в сфере установления тесного сотрудничества с педагогом, а также учреждением дошкольного образования в целом. Отцов важно информировать о роли сотрудничества всех участников психолого-педагогической деятельности, а также мотивировать на более активное участие в процессе взаимодействия со своим ребенком.

Для того, чтобы развитие психолого-педагогической компетентности отцов дало положительный результат, важно соблюдать компоненты психолого-педагогического просвещения.

Выделяют следующие педагогические компоненты процесса овладения отцами методами взаимодействия с детьми старшего дошкольного возраста:

а) теоретический компонент, который подразумевает информирование отцов о тех или иных сложностях, как во взаимодействии с конкретным ребенком, так и касающиеся наиболее распространенных затруднений детей данного возраста. Одним из примеров теоретического компонента выступает рассказ педагога о путях и методах осуществления профилактики поведения ребенка старшего дошкольного возраста.

б) практический компонент, включающий обучение отцов конкретным практическим методам обучения и воспитания ребенка, обучение правильному их применению в тех или иных жизненных ситуациях.

Взаимодействие педагогов с родителями с целью формированию педагогических условий для успешного овладения отцами методами взаимодействия с детьми является

одной из важнейших составляющих работы педагога в образовательном учреждении. Для того, чтобы взаимодействие отцов с детьми старшего дошкольного возраста стало более эффективным, важно учитывать направления и компоненты психолого- педагогической компетенции родителей, а также использовать различные формы, методы взаимодействия педагогов с семьей.

Список использованных источников:

1. Борисенко Ю.В. Психология отцовства / Ю.В. Борисенко // Журнал практической психологии. – 2017. – №1. – С. 3–7.
2. Евсеенко Ю.В. Система отношений в диаде отец-ребенок как фактор развития личности / Ю.В. Евсеенко // Семейная психология и семейная терапия. – 2014. – №4. – С. 30–48.
3. Коркина Н.А. Отцовство в современной семье / Н.А. Коркина // Психологические проблемы современной российской семьи: мат-лы всеросс. научн. конференции. – М. – Ч. 2. – С. 117–120.
4. Лебедева К.М. Педагогическая компетентность родителей: структура и методики ее измерения в контексте личностного подхода / К.М. Лебедева // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 6. – С. 34-36.

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Євгенія Шишкова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Л.А.Присяжнюк, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

COMPETENCE APPROACH AS A METHODOLOGICAL BASIS OF MODERN PRESCHOOL EDUCATION

Yevheniia Shyshkova, master's student

Vinnitsya Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються результати теоретичного дослідження щодо визначення змісту понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція». Автором висвітлюється сутність компетентнісного підходу як методологічної основи сучасної дошкільної освіти.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенція, компетентність, дошкільна освіта, освітня компетентність.

Abstract. The article reveals the results of theoretical research to determine the content of the concepts «competence approach», «competency», «competence». The author highlights the essence of the competence approach as a methodological basis of modern preschool education.

Key words: competence approach, competence, competency, preschool education, educational competence.

Сучасне життя перебуває у постійному русі та розвитку – про це свідчать технічні, економічні та соціальні зміни. Щоб бути суголосною цим змінам і відповідати на запити сучасного суспільства система освіти повинна також змінюватися. Нині є затребуваність не на людину з енциклопедичними знаннями, а на особистість із сформованими здатностями діяти в реальних життєвих ситуаціях, тобто застосовувати ці знання співвідносно до їх призначення. Цьому значною мірою сприяє проголошений нині в якості методологічної основи сучасної освіти компетентнісний підхід. Він ефективно доповнює ту низку освітніх інновацій і класичних підходів, що допомагають освітянам гармонійно поєднувати позитивний досвід для реалізації сучасних освітніх цілей [11, с. 4].

Аналіз досвіду освітніх систем багатьох країн показує, що одним із шляхів оновлення змісту освіти, узгодження його із потребами інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація освітніх програм на компетентнісний підхід. Проблеми, пов'язані з компетентнісно орієнтованою освітою, вивчають відомі міжнародні організації: ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо. Науковці європейських країн вважають, що набуття молоддю знань, умінь і навичок, спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу. Саме тому важливим є усвідомлення самого поняття компетентності, розуміння, які саме компетентності і як необхідно формувати, що має бути результатом навчання [11, с. 6].

Питання компетентнісного підходу у сучасній дошкільній освіті є досить актуальним. Про це свідчить і те, що ключовим поняттям у критеріях оцінки ефективності та якості освіти в оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти [1] виступає категорія сформованих у дитини компетентностей, що вказують на можливість активно проявляти особистісні надбання в різних самотійних та організованих за підтримки дорослого видах діяльності [4]. Такий підхід поставлений на протипагу традиційному, який передбачає засвоєння дитиною певної суми знань, умінь та навичок. Відтак, головним завданням

сучасної дошкільної освіти є не озброїти дітей знаннями, а навчити ними користуватися на практиці, тобто набути компетентності у різних видах діяльності.

Питання компетентнісного підходу нині досить широко висвітлюється у наукових і методичних джерелах. Зокрема, науковий інтерес для нашого дослідження становлять праці таких учених, як Н. Бібік, М. Головань, А. Бермус, І. Зимня, О. Кучай, В. Козирьов, В. Краєвський, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Овчарук, О. Пометун, Р. Уайт, А. Хуторський, Н. Нагорна, О. Окуловський, Л. Хоружа та інших.

На основі аналізу досліджень ми ставимо за мету визначити зміст понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», з'ясувати сутність компетентнісного підходу як методологічної основи сучасної дошкільної освіти. У процесі дослідження теми використані теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення перспективного досвіду.

Поняття «компетентнісний підхід» науковці розглядають по різному. Так, О. Новіков компетентнісний підхід визначає як один із можливих шляхів розв'язання проблеми відображення суб'єктивних компонентів культури (образних чуттєвих знань, умінь, навичок, індивідуальних здібностей, світогляду конкретної людини) в змісті освіти. Цей підхід, наголошує вчений, базується на концепції компетенцій як основи формування у вихованців здібностей розв'язувати важливі практичні задачі і виховання особистості в цілому. Дослідник вважає, що компетентнісний підхід є перспективним щодо розробки змісту освіти і що тільки він може надати йому діяльній і практикоорієнтованій спрямованості. У той же час О. Новіков застерігає від його ідеалізації. Застереження стосується того, що компетентнісний підхід може продуктивно впливати лише на суб'єктивний аспект освіти, а не на весь зміст в цілому.

У результаті чисельних дискусій українських педагогів щодо впровадження компетентнісного підходу в освіті України, О. Пометун констатує: «Під поняттям «компетентнісний підхід розуміється спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток основних і предметних компетентностей особистості. Результатом цього процесу буде формування загальної компетентності людини. Така характеристика має сформуватися в процесі виховання та навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності і поведінкові моделі особистості [13, с. 66-72].

Науковець окреслює зміст поняття «компетентнісний підхід» досить повно і чітко. Цим терміном вона називає спрямованість освітнього процесу на формування загальної компетентності людини, що є її інтегрованою характеристикою. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання та включати знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості. При цьому дослідниця зазначає, що «компетентнісний підхід» в освіті пов'язаний з особистісно зорієнтованим і діяльним підходами до навчання, оскільки стосується особистості того, хто навчається, і може бути реалізованим і перевіреном у процесі виконання конкретною особистістю певного комплексу дій. Він потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі, яка існує «об'єктивно» для «всіх», на суб'єктивні надбання однієї, конкретної особи, надбання, що їх можна виміряти [13, с. 66].

За визначенням А. Хуторського, «компетентнісно орієнтований підхід – підхід до організації освітнього процесу, спрямований на набуття особистістю певної суми знань і досвіду, що дають змогу їй робити висновки про щось, переконливо висловлювати власні думки, діяти адекватним чином у різних ситуаціях» [14, с. 61].

Характеризуючи діяльній-ціннісну парадигму сучасної освіти і антропоцентричну модель освітньо-виховного процесу, М. Алексєєв виділив ключові поняття компетентнісного підходу – це «компетенція» і «компетентність». Компетенція, на думку педагога, – це суспільна норма, вимога, яка включає знання, вміння, навички, способи діяльності, певний досвід [14, с. 61]. Компетентність же – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання

певних життєво важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини.

У «Новому тлумачному словнику української мови» слово «компетентний» означено так: 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний [15, с. 874].

Упровадження компетенцій в зміст дошкільної освіти викликане потребою розв'язати низку проблем, серед яких – неспроможність дитини застосовувати засвоєні знання, уміння, навички, способи діяльності в реальних життєвих ситуаціях, виконувати вимоги суспільства щодо оновлення знань, тобто реалізовувати безперервне навчання. Це також стосується здатності адаптуватися до стрімкої зміни суспільно-економічних умов, уміти знаходити шляхи розв'язання проблем, що виникають в практичній, пізнавальній, комунікативній та інших видах діяльності. Іншими словами, засвоївши у дошкільні роки сукупність основних компетенцій, дитина у майбутньому легко знайде своє місце у суспільстві. Саме тому у Базовому компоненті дошкільної освіти нової редакції ключовим поняттям було і залишається «компетентність».

Компетентність дошкільника, за словами А. Богуш, можна визначити як комплексну характеристику особистості, що вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінку, самоконтроль [2, с. 17]. Вона передбачає сформованість інтелектуальних операцій, довірливу спрямованість діяльності, усвідомленість і значну мотиваційна насиченість.

Як було сказано вище, Базовий компонент дошкільної освіти заснований на компетентнісному підході до організації освітнього процесу. У документі зазначається, що компетентність як результат дошкільної освіти та особистісне надбання відображає систему взаємопов'язаних компонентів фізичного, психічного, соціального, духовного розвитку особистості дитини:

- емоційно-ціннісне ставлення;
- сформованість знань;
- здатність і навички активного, творчого впровадження набутого досвіду, тобто регуляції досягнень, поведінки, діяльності [1].

Вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей дошкільнят визначено за такими освітніми напрямками: «Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в природному доквіллі», «Гра дитини», «Дитина в соціумі», «Мовлення дитини», «Дитина у світі мистецтва». Ключові для дошкільної освіти компетентності дитини (рухова і здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична та технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична та дослідницька, природничо-екологічна та навички, орієнтовані на сталий розвиток, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована) та інші мають продовження в освітньому процесі початкової школи та впродовж життя [1].

Таким чином, проведене теоретичне дослідження означеної проблеми дозволяє зробити наступні висновки. Нестримний розвиток суспільства вимагає підготовки та формування соціально компетентної особистості, яка буде спроможна діяти в умовах, що постійно змінюються. Аналізуючи наукові дослідження, ми розуміємо, що формування особистості потрібно починати з найнижчої ланки освіти – дошкільної. І тут незаперечною є роль педагога, який створює умови, необхідні для формування ключових компетентностей дитини. Головним орієнтиром у цій роботі є положення Базового компонента дошкільної освіти. Дошкільник набуває компетентностей у різних видах діяльності: ігровій, руховій, предметній, природничій, образотворчій, мовленнєвій, сенсорно-пізнавальній та інших. А завдяки особистісно орієнтованому підходу в освітньому процесі розвивається індивідуальність та неповторність кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція 2021 р.). – Режим доступу : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf
2. Богуш А.М. Змістова характеристика видів мовленнєвої компетенції дошкільників // Наука і освіта. – 1998. – № 1-2. – С. 17.
3. Голюк О. А. Організаційно-педагогічні умови набуття майбутніми вихователями ДНЗ фахових компетентностей для роботи в інклюзивному середовищі / О.А.Голюк / Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії // Зб. тез. доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 79-82.
4. Голюк О.А. Особливості підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки в контексті реформування вищої освіти України / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: зб. мат. наук.-практ. конф.– Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип.4. – С. 437-440.
5. Грушко О.В. Плекаймо критичне мислення у дошкільнят : Технологія «Знав, дізнався, хочу дізнатись» // Дошкільне виховання. – 2008. – №11.– С.4-6.
6. Имбер В., Голюк О. Формирование поликультурной компетентности воспитателя средствами мультимедиа / В. Имбер, О. Голюк // Материалы Международной научно-практической конференция «Дошкольное детство в современном поликультурном пространстве» (2 ноября, 2017 г.) – Минск : БГПУ, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://elib.bspu.by/handle/doc/28261>
7. Крутії К.Л. Компетентність і компетенції дітей дошкільного віку // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. – №5. С.18-24.
8. Крутії К.Л., Гавриш Н.В. Організації освітньої діяльності в дошкільному закладі, або Як досягти балансу між традиціями та інноваціями // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. - №8. С.4-10.
9. Крутії К.Л., Зданевич Л.В. Експрес-аналіз стратифікації сучасного дошкільного дитинства /Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : Збірник науково-методичних праць / Житомир : «Полісся», 2016. – Частина 1. С.227-237.
10. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутії.; автор. колектив: Більська О.В., Богуш А. М., Голюк О. А., Дем'яненко О. Є., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Каплуновська О. М., Кіт Г. Г., Король А.В., Крутії К. Л., Маковецька Н. В., Молнар Т. І., Пахальчук Н. О., Попович О. М., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стеценко І. Б., Федорович Л. О., Шикиринська О. А. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2020. 244 с. (схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах, лист від 02 жовтня 2020 року № 22.1/12-Г-801).
11. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В.Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. –112 с.
12. Методичні рекомендації до БКДО (нова редакція 2021 р.). – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoi-osviti>.
13. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: [б-ка з освітньої політики]; під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 66–72.
14. Хуторской А.В. Современная дидактика. – СПб. : Питер, 2001. – 152 с.
15. Яременко В. В. Новий тлумачний словник української мови : у трьох томах / укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Київ : АКОНІТ, 2006. – 926 с. – Том 1: А-К. – 874 с.

ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕРВИННЕ СЕРЕДОВИЩЕ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ

Вікторія Яковенко, здобувач вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: О. А. Голюк, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PRESCHOOL SOCIAL ENVIRONMENT AS A COMPONENT OF PRIMARY SOCIALIZATION OF A CHILD IN PRESCHOOL EDUCATION

Viktoria Yakovenko, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються теоретичні аспекти дошкільного соціального середовища як компонента первинної соціалізації дитини в закладі дошкільної освіти. Наводиться сутність соціальної компетентності особистості дошкільників. Відмічається, що принципово важливою стороною є облік дидактичних і виховних принципів для розвитку соціальної компетентності дошкільників. Обґрунтовуються основні чинники формування соціально-комунікативної компетентності у дошкільників. Описується організація соціально-педагогічного середовища закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: соціальне середовище, соціалізація, дошкільники, заклад дошкільної освіти, особистість.

Abstract. The article considers the theoretical aspects of the preschool social environment as a component of the primary socialization of the child in the preschool institution. The essence of social competence of the personality of preschoolers is given. It is noted that a fundamentally important aspect is the consideration of didactic and educational principles for the development of social competence of preschoolers. The main factors of formation of social and communicative competence in preschoolers are substantiated. The organization of the socio-pedagogical environment of the preschool education institution is characterized.

Keywords: social environment, socialization, preschoolers, preschool institution, personality.

У повсякденному житті в процесі соціалізації дитина освоює культурні норми поведінки, у неї формуються вміння і навички вибудовування відносин зі світом дорослих і однолітків. В основі формування соціальної компетентності лежить поняття соціалізації як процесу вступу дитини у світ людських відносин, людської культури, оскільки перші внутрішні етичні інстанції і етичні правила складаються в ранньому віці. Виникає потреба розглянути середовище розвитку дитини як фактор формування соціальної компетентності.

У наукових дослідженнях різновікові групи розцінюються оптимальною моделлю організації середовища розвитку дитини (Л. Байбородова, Б. Вульф, Е. Герасимова, С. Ільюшкіна, О. Соловйов і ін.). Зміни, які відбуваються з дитиною в дошкільному віці, досліджували Д. Ельконін, М. Лісіна, А. Запорожець. Вони встановили, що для дітей дошкільного віку визначальним фактором виступає розвиток мотиваційної сфери.

Соціальна компетентність – інтегральна якість особистості дитини, що дозволяє їй, з одного боку, усвідомлювати свою унікальність і бути здатною до самопізнання і самозмін, а з іншого – відчувати і проявляти себе частиною колективу, суспільства, вміти вибудовувати взаємини і враховувати інтереси інших людей, брати на себе відповідальність і діяти на основі загальнолюдських і національних цінностей.

Предметно-навколишнє оточення стає фактором виховання дитини лише тоді, коли воно наповнене знаннями, уявленнями про соціальний світ, природу, через можливість дітей творчо перетворити його. Збагачене середовище наповнено таким методичним ресурсом, який забезпечує розвиток різних психічних процесів, а також дає дошкільникам безцінний соціальний досвід.

Принципово важливою стороною є дотримання дидактичних і виховних принципів, а саме:

- принцип врахування вікових і індивідуальних особливостей дітей – маємо на увазі можливість вибору способів участі дітей у подіях і заходах відповідно до їх мотивів і інтересів;
- принцип практико-орієнтованості – діти беруть участь в таких видах діяльності, які дозволяють розвинути не тільки когнітивні, а й практичні компетентності у вигляді умінь;
- принцип свідомості – передбачає прийняття дитиною цілей, які ставить перед ним вихователь;
- принцип зв'язку з життям – реалізується через актуалізацію і перебудову особистого досвіду дитини, з подальшим приєднанням до нього нового досвіду;
- принцип науковості – дотримання цього принципу приводить до формування у дошкільників наукової картини світу (як соціальної, так і природної) [10, с. 351-352].

Поведінкове середовище освітнього простору ЗДО характеризується певними формами поведінки суб'єктів освітнього процесу: дітей, педагогів, батьків і системою оціночної шкали поведінки. Проблема розвивального середовища ЗДО розглядається як організація середовища, яка спрямована на формування знань, уявлень про навколишній світ, первинних уявлень про взаємозв'язок між різними організмами в природі. Третя умова формування соціальної компетентності дошкільнят – професійна компетентність педагогів, які працюють в різновіковій групі, гуманістична спрямованість їх діяльності [4; 13, с. 54].

Звідси випливає одна з цілей, що стоїть перед ЗДО сьогодні: створити необхідні умови для формування високого рівня соціальної компетентності, дібрати ефективні методи і прийоми педагогіки, соціальної психології. Ці умови необхідно створювати через використання можливостей середовища освітнього закладу, направляючи виховні зусилля не на дітей, а на навколишню їх обстановку, середовище життєдіяльності, з якою діти взаємодіють.

Організація соціально-педагогічного середовища закладу дошкільної освіти має бути побудована на основі створення умов найбільш ефективного розвитку особистості кожної дитини. Можна зробити висновок, що найбільш важливими умовами формування соціальної компетентності дітей для їх адаптації на наступному ступені навчання, як мінімум, і адаптації в соціумі є:

- продумане предметно-просторове розвиваюче середовище, що створює можливості для дитини реалізувати свої можливості;
- значущий дорослий, готовий здійснювати взаємодію з дітьми та організувати освітній процес на принципах гуманістичної педагогіки [14, с. 168].

Вивчення літературних джерел з теми дослідження [1-3; 15] дозволяє констатувати, що спільними умовами співпраці педагогів з батьками щодо соціального розвитку є:

- забезпечення емоційного добробуту і задоволення життєво важливих потреб дитини в групі ЗДО;
- збереження і підтримка єдиної лінії позитивного соціального розвитку дітей в ЗДО і сім'ї;
- повага особистості дитини, усвідомлення цінності дошкільного дитинства;
- формування у дитини позитивного самовідчуття, упевненості в своїх можливостях [15, с. 40].

Соціальний розвиток – це формування ставлення дитини до себе і навколишнього світу. Завдання педагогів і батьків – допомогти дитині увійти в сучасний соціум. Соціальна готовність включає соціальну адаптацію дитини до умов ЗДО і сім'ї, до різних сфер життя, виражений інтерес до соціальної дійсності [15, с. 42].

Отже, врахування особливостей формування соціально-комунікативної компетентності та об'єднання її компонентів з компонентами соціально-педагогічного середовища ЗДО дозволить забезпечити їх успішну взаємодію і вплив один на одного.

Створення умов для формування соціально-комунікативної компетентності на базі співпраці з дорослими, однолітками і відповідним віковим видам діяльності, дозволяють ефективно встановлювати і підтримувати контакти з оточуючими, а також знайти своє місце і реалізуватися, що є найбільш актуальним для успішного розвитку особистості.

Список використаних джерел:

1. Голюк О. А. Воспитание у детей старшего дошкольного возраста чувства собственного достоинства как проект иморально-гуманистических ценностей / Н.А. Пахальчук, И.В. Карук, К.А. Колесник // Science Review.– Warsaw: RSGlobal S. z O.O., 2018. – Vol. 5. – P. 13-17.
2. Голюк О.А. Критерии и показатели готовности будущих воспитателей ДОО к взаимодействию с семьей / О.А.Голюк, Р.Ш.Голюк // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 19-20 мая 2016 г. / Брест. гос. ун-т им.А.С.Пушкина ; редкол.: Г. Н.Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2016.– С.47-51.
3. Голюк О.А. Организация воспитателем ДОО педагогической поддержки семьи через социальные сети /О.А.Голюк // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе :сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ;редкол.: Г. Н.Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 47-51.
4. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи впроцесі фахової підготовки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контекстієвропейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів /ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Віктовська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С.275–279.
5. Кривошея Т. М. Умственное развитие детей старшего дошкольного возраста в процессе формирования элементарных математических представлений в контексте современных инноваций/ Т. М. Кривошея // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб.материалов международной научно-практической конференции, Брест, 15 – 16 апреля 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол. Г. Н. Казаручик (отв.ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С.138-141.
6. Крутій К.Л. Компетентність і компетенції дітей дошкільного віку // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. – №5. С.18-24.
7. Крутій К.Л., Гавриш Н.В. Організації освітньої діяльності в дошкільному закладі, або Як досягти балансу між традиціями та інноваціями // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. - №8. С.4-10.
8. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Експрес-аналіз стратифікації сучасного дошкільного дитинства /Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : Збірник науково-методичних праць / Житомир : «Полісся», 2016. – Частина 1. С.227-237.
9. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Експрес-аналіз стратифікації сучасного дошкільного дитинства /Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : Збірник науково-методичних праць / Житомир : «Полісся», 2016. – Частина 1. С.227-237.
10. Пахальчук Н. О. Використання педагогічних технологій у підготовці спеціалістів дошкільної та початкової освіти до фізичного виховання дітей / Н.О.Пахальчук // Technologies of Shaping and Enhancing Health of Human and Society: monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. – С. 171–177.
11. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій.; автор. колектив: Більська О.В., Богуш А. М., Голюк О. А., Дем'яненко О. Є., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Каплуновська О. М., Кіт Г. Г., Король А.В., Крутій К. Л., Маковецька Н. В., Молнар Т. І., Пахальчук Н. О., Попович О. М., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стеценко І. Б., Федорович Л. О., Шикиринська О. А. — Запоріжжя : ТОВ “ЛІПС” ЛТД, 2020. 244 с.
12. Рогальська-Яблонська І.П. Соціалізація дітей в умовах сучасного освітнього середовища ДНЗ на засадах наступності та перспективності. Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. Сухомлинського: Серія : Педагогічні науки : Вип. 37. – Т. 1. Миколаїв: МНУ, 2012. – С. 351-356.
12. Ціба В. Соціологія особистості: системний підхід (соціально-психологічний аналіз): навчальний посібник. – Київ: МАУП, 2000. – С. 54-58.
14. Шишова О. М. Психолого-педагогічні засоби розвитку соціальної компетентності дошкільників [Електронний ресурс]. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ф-т соціології, Ф-т психології. Київ, 2012. – Вип. 15. – С. 168-174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2012_15_24
15. Штепа О. С. Особливості загальної компетентності та її діагностика // Практ. психологія та соц. Робота. – 2011. – № 10. – С. 39-49.

ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Людмила Яндульська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FEATURES OF SENSORY DEVELOPMENT OF YOUNG CHILDREN

Lyudmila Yandulska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкрито особливості сенсорного розвитку дітей раннього віку на основі впровадження дидактичних ігор, вправ, використання розвивального середовища, як засобу повноцінного і гармонійного розвитку дітей, застосування методики М. Монтесорі.

Ключові слова: сенсорний розвиток, діти раннього віку, методика М. Монтесорі, розвивальне середовище, дидактичні ігри, сенсорні еталони.

Abstract. The article reveals the features of sensory development of young children on the basis of the introduction of didactic games, exercises, use of developmental environment as a means of full and harmonious development of children, use of Montessori methods.

Key words: sensory development, young children, Montessori method, developmental environment, didactic games, sensory standards.

Важливим поняттям в педагогічній науці є поняття сенсорний розвиток. Саме слово сенсорний означає пов'язаний з чуттям, з органами чуття. Сенсорна система, яка є однією з провідних, забезпечує сприйняття, передачу й обробку інформації про явища внутрішнього і зовнішнього середовища організму.

Проблема сенсорного розвитку дошкільників перебуває в центрі уваги багатьох вчених: психологів (Л. Венгер, О. Запорожець, В. Зінченко, Є. Ігнат'єв, В. Мухіна), педагогів (В. Аванесова, М. Поддьяков, Н. Сакуліна, Є. Тихеева, О. Усова, Є. Фльоріна). Сенсорний розвиток дитини – це розвиток її сприйняття й формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їхню форму, колір, величину, розташування у просторі, а також запах, смак тощо. Значення сенсорного виховання в ранньому віці найважливіше. Саме цей вік найбільш сприятливий для вдосконалення органів чуття, накопичення уявлень про навколишній світ. Видатні зарубіжні спеціалісти в галузі дошкільної педагогіки (Ф. Фребель, М. Монтесорі, Ж.-О. Декролі), а також відомі представники дошкільної педагогіки та психології (С. Русова, Є. Тихеева, О. Запорожець, О. Усова, Н. Сакуліна та ін.) справедливо вважали, що сенсорне виховання, спрямоване на забезпечення повноцінного сенсорного розвитку, є однією з базових компетентностей дитини раннього віку [11, с.156].

На сучасному етапі, вітчизняні науковці визнають серйозне значення предметно-маніпулятивної діяльності для розвитку малюка. Так, наприклад, Т. Поніманська стверджує, що у ранньому віці важливо розвивати предметно-маніпулятивну діяльність, через неї допомагати дитині пізнавати світ, розвивати її свідомість та самосвідомість. Т. Поніманська визначає сенсорне виховання так: «Це система педагогічних впливів, що спрямовані на формування способів чуттєвого пізнання і вдосконалення відчуттів і сприймань» [14, с. 203].

В наш час швидкого ритму, інноваційних технологій, все більш актуальною стає методика Марії Монтесорі, яка набула популярності ще в середині 20 століття. Основою її методики є розвиток індивідуальних умінь малюка. Її теорія розвитку передбачає організацію педагогічного «підготовчого середовища», яке є передумовою реалізації дитиною можливостей власного розвитку через самостійну діяльність. Одним із головних чинників цього середовища є дидактичний матеріал, зорієнтований на розвиток окремих сфер чуття [4]. Марія Монтесорі вважала, що кожна дитина від народження прагне до знань. Тож батькам і педагогам потрібно створити розвивальне середовище, навчити користуватись

предметами і дозволити дитині самій вибирати, з чим, як і скільки грати. Метод Монтесорі складається з трьох основних частин: дитина, навколишнє середовище, педагог. Цей метод заснований на спостереженні за дитиною в природних умовах і прийнятті її такою, якою вона є. Головний принцип методу Монтесорі: спонукати дитину до самовиховання, самонавчання, до саморозвитку.

Ідеї М. Монтесорі високо цінувала С. Русова, яка вважала розвиток органів чуття першим кроком до самостійності дитини. С. Русова висловлювала думку про те, що формувати знання дітей слід на основі розвитку чуттів. Бо саме добре розвинені органи чуття сприяють формуванню допитливості, спостережливості, активності. Лише на основі чуттів і сприймань можливе ознайомлення дітей з предметами, формування уявлень про них. Педагог зауважувала, що тільки здорові, добре розвинені чуття дають провідні відчуття, з яких складаються і правдиві сприймання, а з них - правдиві уявлення [3].

Саме діяльність сенсорної системи відображає зовнішній матеріальний світ. Тобто, щойно народившись, дитина відразу починає пристосовуватись до навколишнього середовища, пізнавати його за допомогою органів чуттів. Тому дуже важливим у роботі вихователя та батьків є розвиток у дитини процесів сприйняття і уявлень про предмети та явища навколишнього світу. Дитину від народження оточує багато цікавого. І головне завдання батьків та педагогів – допомогти їй правильно відчутти оточуючий світ.

Варто пам'ятати, що від рівня сенсорного розвитку залежить загальний розвиток дитини: як фізичний, психологічний, так і естетичний. Чим менша дитина, тим більше значення в її житті має чуттєвий досвід. Дитина народжується на світ із сформованими органами чуття: у неї є очі, вуха, її шкіра володіє чутливістю, що дозволяє сприймати предмети. Це лише передумови для сприйняття навколишнього світу. Щоб сенсорний розвиток проходив повноцінно, необхідне цілеспрямоване сенсорне виховання. Дитину слід навчити розгляданню, обстеженню на дотик, слуханню, тобто потрібно сформувати у неї перцептивні дії. Але цього недостатньо. Важливо наголошувати на тому, що всі предмети мають різні властивості та якості, на які необхідно звернути увагу. Для цього дитині потрібні мірки, з якими можна порівняти те, що вона зараз сприймає. Загальноприйнятими мірками, так званими «сенсорними еталонами», є системи геометричних форм, шкала величин, міри ваги, спектр кольорів.

Цілеспрямований розвиток сенсорних здібностей проходить кілька етапів. На першому етапі у дітей формуються уявлення про кольори, геометричні фігури та співвідношення між величинами предметів.

На другому етапі діти починають обстежувати, досліджувати предмет. Вони набувають навички розрізняти форму предметів, колір та розмір. І з кожним наступним заняттям виконують складніші окомірні дії.

Третій етап – це етап розвитку аналітичного сприймання: уміння орієнтуватися в поєднанні кольорів, аналізувати форму предметів, виділяти окремі вимірні величини [2].

Для того, щоб діти раннього віку успішно засвоїли сенсорні еталони, необхідно пам'ятати, що саме під час спостереження та маніпулювання предметами, особливо в природі, дошкільники удосконалюють свій сенсорний досвід. Уміле, ненав'язливе керівництво педагога дозволяє дитині перейти від примітивного маніпулювання предметами до виконання різноманітних практичних дій, розширити її кругозір. Важливе значення мають ігри та вправи, які проводять вихователі у дошкільних закладах. Саме за допомогою різноманітних розвивальних ігор діти граючись – навчаються. Вихователі проводять різні заняття з розвитку окремих сенсорних еталонів, тим самим кожен наступний раз навчають і удосконалюють знання дітей. Безперечно, у сенсорному вихованні важлива роль відводиться батькам, які, як ніхто інший, повинні приділяти багато зусиль для розвитку своїх дітей, особливо в перші роки життя [15].

Крім того, особливої уваги варто приділити підбору іграшок, адже іграшка – це особливий для дитини предмет, який супроводжує її весь час. Тому і варто пропонувати дитині іграшку розвивального змісту, за допомогою якої вона буде вивчати і пізнавати світ.

У процесі роботи над освітньою лінією «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» Базового компонента дошкільної освіти, педагоги звертають увагу дітей на те, що кожний предмет та явище в природі має свою назву, властивість та ознаку. Знайомлячи дітей з різними властивостями предметів, не слід відразу вимагати запам'ятовування їхніх назв. В подальших діях діти вчаться групувати предмети за формою, величиною, кольором. Згодом діти співвідносять різнорідні предмети за ознаками, в процесі знайомства з предметами діти вчаться визначати, що предмет має свої властивості, ознаки, порівнюють схожість та відмінність. В той же час, у дитини розвивається чуттєве сприймання предметів на дотик, нюх, смак, формується просторове уявлення. Засвоїти сенсорні еталони – це не тільки навчитися правильно називати назву предмета, властивість ознаку, а головне – вміти користуватися цими уявленнями у різних життєвих ситуаціях. З цією метою використовують різні ігри [4]. Гра – це провідна діяльність дітей раннього віку, тому вона є дуже важливою на цьому етапі для виховання всебічно розвиненої дитини. На прикладі трьох авторських ігор продемонструємо, як можна навчати дітей важливим поняттям, як розширювати їхні знання та вдосконалювати вміння оперувати різними предметами.

Дидактична гра «Сонечко та хмаринка».

Мета: ознайомити дітей з небесними тілами: сонечком і хмаринками. Сформувати знання про форму предмета (круг), закріпити назви жовтого та синього кольорів, ознайомити з поняття короткі та довгі промінці, закріпити кількісну лічбу: один та багато, розвивати дрібну моторику пальців, ознайомити дітей з емоціями: веселе сонечко та сумне сонечко.

Матеріали: об'ємне сонечко з промінцями: довгими та короткими, об'ємна хмаринка з краплинками (рис.1).

Хід гри: вихователь пропонує обвести вказівним пальцем сонце, наголошуючи, що сонце має форму круга, або схоже на круг, називає колір, наголошує, що у сонечка є багато промінців, але вони всі різної довжини: короткі та довгі; викладає їх так, що довгі промінці дістають до хмаринки, а короткі – ні, тим самим у дітей закріплюються знання про довжину предмета. Діти за допомогою липучок причіплюють промінці до сонечка.

Діти нанизують краплинки до хмаринки, тим самим закріплюють колір, кількісну лічбу.

Рис.1. Дидактичний матеріал до гри «Сонечко та хмаринка».

Рис.2. Дидактичний матеріал до гри «Святковий пиріг».

Рис.2. Дидактичний матеріал до гри «Зелена галявина»

Дидактична гра «Святковий пиріг».

Мета закріпити знання про колір предмета, продовжувати удосконалювати кількісну лічбу: один, багато; вчити орієнтуватися в просторі: зверху-знизу, зліва-справа; закріпити знання про величину предмета: великий, маленький; розвивати у дітей естетичний смак.

Матеріали: святковий в'язаний пиріг з різноманітними елементами: перлинки, квіти, листочки, свічки (рис.2).

Хід гри: вихователь розглядає елементи святкового пирога, звертаючи увагу на кількість предметів, назву, колір, величину, закріплює назву сенсорних еталонів та пропонує за показом вихователя прикрасити святковий пиріг.

Інший варіант гри: прикрашання пирога за ініціативи дітей.

Дидактична гра «Зелена галявина».

Коли на дворі ще тане сніг, а вже так хочеться справжньої весни, пропоную потішити дітей незвичайним посібником «Зелена галявина», де на них чекає зустріч з квітами та метеликами. Гра не лише принесе весняний настрій, а й сприятиме сенсорному, мовленнєвому, логіко-математичному та художньо-естетичному розвитку, а також формуванню життєво необхідного вміння захищати гачки.

Мета гри: закріпити назви основних кольорів, вчити дітей співвідносити предмети за кольорами, формувати знання про кількісну лічбу: один, багато; вчити дітей порівнювати та розрізняти предмети за величиною, шляхом накладання один на одного, закріпити знання про форму (круг); вчити дітей орієнтуватися в просторі по всій площині.

Матеріали: текстильна дидактична гра з елементами квітів (рис.3).

Хід гри: вихователь звертає гру на красу квітучої галявини, закріплює знання про чотири основні кольори, звертає увагу на величину предмета, закріплює кількісну лічбу, просторові уявлення та показом своїх дій співвідносить елементи в одне ціле. Вихователь разом з дітьми виконують наступні завдання: знаходять пелюсточку відповідно до кольору серединки і прищеплюють за допомогою гачка, утворюючи цілісний образ предмета.

Саме ці ігри спонукають дітей до пізнавальної активності в навколишньому середовищі, розвивають сенсорні еталони, викликають у дітей подив від ознайомлення з новими предметами та позитивні емоції.

Отже, сенсорний розвиток дитини має особливо важливе значення у ранньому віці, оскільки цей період найсприятливіший для формування і вдосконалення діяльності органів чуття, нагромадження уявлень про світ. Це налаштовує на серйозну увагу до сенсорного розвитку дитини у дошкільний період.

Список використаних джерел:

1. Александрович Т.В. Развитие творческих способностей личности в дошкольном онтогенезе: теоретические основания и способы решения / Т.В. Александрович, О.А. Голюк, Г.Г. Кит // Молодий вчений. – 2018. – № 5.2 (57.2), травень. – С. 58-65.
2. Венгер Н. Б. Об усвоении ребенком систематизации внешних свойств предметов // Вопросы психологии, 1970. – №4. – С. 77-86.
3. Кривошея Т.М. Особистісно-орієнтовані засади концепції національного виховання С.Ф.Русової// Реалізація ідей В.О.Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів: збірник матеріалів регіональних педагогічних читань. / Відп. за випуск: І.М.Лапшина, Н.Ю.Родюк,. – Вип. 12. – В.: ТОВ "Документ ПРИНТ", 2017. – С.318-322
4. Кривошея Т.М. Підготовка майбутніх вихователів до використання технологій дошкільної освіти у процесі формування елементарних математичних уявлень// Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 6-8 квітня 2016 р.) /за ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – Вип. 5. - С. 291–293.
5. Кривошея Т.М. Розвивальний потенціал ігор на математичному матеріалі // Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Навчально-методичний посібник /За ред. Г.С.Тарасенко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – С.201 – 214.
6. Кривошея Т.М. Розкриймо дітям красу математичних міркувань / Т.М. Кривошея // Початкова школа. – 2000. – № 3. – С. 11-14
7. Кривошея Тетяна. Взаємозв'язок образного і логічного мислення як шлях до гармонізації розумової діяльності дошкільників // Імідж сучасного педагога. – 2015. - № 6 (155). – С.25 – 27.
8. Крутій К.Л. ECERS-R для оцінки сенсорно збагаченого середовища груп раннього віку. / Крутій К.Л., Попович О.М. // Вихователь методист дошкільного закладу. – №10.– 2020. – С. 12-16.
9. Крутій К.Л. Вплив сповивання на розвиток сенсорного інтелекту малюків / К.Л. Крутій //Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 19-20 квітня 2018 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. – Вип. 7. С. 68-72.
10. Крутій К.Л. Педагогіка Марії Монтессорі: руйнуємо міфи // Дошкільне виховання. – 2020. – № 10. – С.16-20.

11. Малікова Ю. В. Сенсорне виховання в сучасній теорії і практиці дошкільної освіти // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського : зб. наук. праць. – Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2005. – №3-4. – С.154-159.
12. Маляточко : програма розвитку дітей пренатального та раннього віку / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2020. — 90 с. (схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах, лист від 02 жовтня 2020 року № 22.1/12-Г-801)
13. Пахальчук Н. Використання педагогічних технологій у підготовці спеціалістів дошкільної та початкової освіти до фізичного виховання дітей / Наталя Пахальчук // *Technologies of Shaping and Enhancing Health of Human and Society: monograph.* – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. – С. 171-177.
14. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : Навчальний посібник.- К.: Академвидав, 2006.- 456 с.
15. Усова, А. П. Запорожец А. В. Педагогика и психология сенсорного развития и воспитания дошкольника // Теория и практика сенсорного воспитания в детском саду / под ред. А. П. Усовой, Н. П. Сакулиной. – М. : Просвещение, 1965. – С. 3-18.
16. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. – V.6. – p. 61–65.*

Розділ 3. Творча активність вчителя початкової школи як запорука продуктивної освітньої стратегії учнів

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

Валерія Бузук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н.А. Олійник кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF FORMATION OF HEALTHY LIFESTYLE SKILLS IN JUNIOR STUDENTS

Valeria Buzuk, higher education degree "master" ("bachelor")

Kotsyubynsky Vinnytsia State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У статті розглянуто актуальне питання особливостей формування навичок здорового способу життя у молодших школярів. Належну увагу приділили розгляду формуванню культури здоров'я та здорового способу життя, збереження й зміцнення здоров'я учнів та їх гармонійного розвитку. Особливу увагу акцентуємо на створення оптимальних педагогічних умов, які сприяють більш ефективній навчально-виховній роботі, щодо формування навичок здорового способу життя школярів початкових класів.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, навички, культура здоров'я, молодші школярі, навчально-виховний процес, педагогічні умови.

Abstrakt: The article considers the question of the peculiarities of the formation of healthy lifestyle skills in primary school students. Due attention is paid to the formation of a culture of health and healthy lifestyle, maintaining and strengthening the health of primary school children and their harmonious development. Particular attention is paid to the creation of optimal pedagogical conditions that contribute to more effective educational work on the formation of skills for a healthy lifestyle of primary school students.

Key words: healthy lifestyle, skills, health culture, junior schoolchildren, educational process, pedagogical conditions.

Проблема формування основ здорового способу життя у дітей молодшого шкільного віку є однією з найбільш значущих в сучасній педагогіці. З однієї сторони, в даному періоді життя відбувається значне погіршення показників рівня здоров'я населення країни, і тому важливо орієнтуватися на виховання здорового способу життя молодого покоління. З іншої сторони, саме в молодшому шкільному віці відбувається активне засвоєння, і розвиток ключових правил, звичок, норм поведінки, які визначають життя людини в майбутньому. Оскільки рівень здоров'я людини залежить від багатьох чинників: спадкових, соціально-економічних, екологічних, медичних, а також рівня виховання особистості, то формування усвідомленого ставлення до здоров'я молодшого школяра є запорукою його здоров'я на наступних етапах розвитку особистості.

Питання формування потреби у здоровому способі життя дітей відбито у працях А. Алчевської, М. Бринзюк, Г. Ващенко, Т. Ковбасюк. Формуванні здорового способу життя вихованню присвячені наукові доробки вітчизняних та зарубіжних філософів, медиків та психологів (М. Амосов, К. Бондаревська, О. Ващенко, В. Казначеев, О. Олійник, О. Шукатка ін.).

Зробивши аналіз літератури ми можемо зазначити, що здоров'я є багатозначним та неосяжним словом. Здоров'я людей будь-якого віку та статі складає невід'ємну частину повноцінного життя, а саме без хвороб та страждань. Наше здоров'я – це суспільне надбання. На жаль в наш час – здоров'я мають не усі [11].

Швидке погіршення здоров'я населення зумовлене впливом екологічних та соціально-економічних чинників визначає актуальність проблеми у формуванні навичок ЗСЖ [5].

Б. Качур та М. Шиян пишуть, що «Здоров'я – це єдиний засіб, який дає людині можливість досягти високої мети – реалізації всіх закладених у ній від народження талантів і здібностей» [5].

Тож формування ЗСЖ стало педагогічною проблемою, яка розглядається в працях багатьох вітчизняних педагогів таких, як А. Алчевської, К. Ушинського, І. Мечнікова, С. Русової та інших [5]. Особливе значення для її вирішення мають філософські та гуманістичні ідеї про цінність здоров'я і шляхи його збереження, теоретичні основи оздоровчих технологій, що розробляються, концепції становлення початкових знань про збереження здоров'я у молодших школярів [8].

Важливо зауважити, що накопичена в період дошкільного дитинства система знань про організм і основи фізичного розвитку виступають в як міцної основи для формування більш системного уявлення дітей молодшого шкільного віку про здоровий спосіб життя. Разом з тим, доцільність активного формування здорового способу життя саме у молодших дошкільнят обумовлена особливостями їх фізичного та інтелектуального розвитку. Як зазначає М. Амосов, в молодшому шкільному віці «переважно розвивається інтелектуально пізнавальна сфера, а мотиваційна сфера дещо відстає у своєму розвитку» [11], що формує передумови для активного сприйняття передачу педагогом знань про особливості будови людини, про можливість організму людини, про звички, спосіб життя в цілому.

Деякі автори вказують, що здоровий спосіб життя – це діяльність, спрямована на зміцнення не тільки фізичного і психічного, а й морального здоров'я. Тож такий спосіб життя повинен реалізовуватися в сукупності всіх основних форм життєдіяльності: трудової, громадської, сімейно-побутової та дозвільної [8].

Видатний педагог О. Сухомлинський зазначав, «Я не боюся ще і ще раз повторити: турбота про здоров'я – це найважливіша справа вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світосприймання, розумовий розвиток, міцність знань, віра у свої сили» [3].

Індивідуальним елементом культури життя людини – здоров'я. Вона визначається рівнем розвитку вмінь та навичок, які зміцнюють та відновлюють здоров'я людини [3].

Існуюча система освіти і виховання вимагає розробки і реалізації нових комплексних оздоровчо-профілактичних програм, спрямованих на формування цілісного адаптаційно-реабілітаційного простору на кожному з етапів освітнього процесу головне значення має профілактика. Так же важливе місце у формуванні позитивного ставлення мають звички, які сприяють здоровому способу життя. Звички – це форма нашої поведінки [8].

Вони поділяються на корисні та шкідливі. Корисні звички допомагають формуванню гармонійно розвиненої особистості, шкідливі – навпаки, гальмують її становлення. Звички надзвичайно стійкі дуже важливо виробити у школярів корисні звички та навчити їх протистояти шкідливим, які можуть перейти у вади [11].

Сприятливими звичками можна назвати прагнення до регулярного підвищення знань, до занять фізичними вправами, а також до різноманітних форм проведення вільного часу таких, як читання, відвідування театрів, кіно, прослуховування музики. Всі ці форми дозвілля, доцільні в розумних параметрах часу. Вони збагачують людину, роблять життя цікавішим, сприяють самовдосконаленню, показують на здоровий спосіб життя [11].

Коли ми виробимо звичку до постійних занять, до правильної організації розпорядку дня, то зможемо підтримати гарну працездатність протягом навчального року. Необхідною умовою гармонійного розвитку молодшого школяра – рухова активність. Зазвичай у шкільні роки виникає чимало й шкідливих звичок. До них можна віднести неправильний режим дня, нерегулярну підготовку до занять. Проте найбільш шкідливими є вживання спиртних напоїв, наркотичних речовин та куріння. Ці звички можуть непомітно перерости в вади, які здатні зіпсувати життя людини [11].

Хочемо зазначити, що до цих шкідливих звичок відноситься надмірне захоплення комп'ютером. Звичайно – комп'ютерні технології, це наше сьогодення. Але коли діти переносяться у віртуальний світ, то за часту молодші школярі віддаляються від реальності, де не завжди можна отримати позитивну оцінку своїх дій. Тому батьки мають контролювати дітей за комп'ютером [5].

Робота з формуванням основ здорового способу життя є комплексним педагогічним завданням, в зв'язку з чим діяльність з розвитку уявлень молодших школярів про свій організм, звички, правила гігієни здійснюється в рамках освітньої діяльності на різних предметах – навколишній світ, фізична культура, основи безпеки життєдіяльності, література, природознавство та інше. Включення в освітню програму відповідної інформації про основи здорового способу життя покликане забезпечити цілісне сприйняття дитиною свого організму, сформувати ціннісне ставлення до свого здоров'я.

Режим дня – один з основних умов здорового способу життя. Для вироблення динамічного стереотипу в учнів потрібно виконувати розпорядок дня хоча б протягом декількох тижнів. Його фізіологічна основа – формування в корі великих півкулі певних послідовних процесів збудження і гальмування, необхідних для ефективної діяльності [11].

Також вагоме місце для розвитку дитячого організму посідає правильна організація харчування. Школяр буде мати нормальний ріст і розвиток, коли його організм – забезпечений необхідними поживними речовинами [11].

До ефективних засобів зміцнення школяра відносять загартовування. На нього виділяється особливо велика роль в профілактиці простудних захворювань.

Здоровий спосіб життя формується всіма складовими гігієнічними нормами. Від того, наскільки успішно вдається сформувати і закріпити у свідомості принципи і навички здорового способу життя в молодшому віці, залежить в подальшому їх здоров'я [11].

Необхідно пам'ятати, що і м'язова система у школярів розвинена слабо, особливо м'язи кінцівок, що пояснюється тонкістю м'язових волокон, бідністю їх білком, великим вмістом води, тому учням не дозволяється робити велике фізичне навантаження [11].

В кожен період життя у нас формуються навички ЗСЖ, особливо ці навички поведінки здатні засвоюватися у молодшому шкільному віці. Як вказують експерти, «у дітей відбувається поступовий перехід від беззастережного прийняття норм поведінки і правил, встановлених дорослими, до стадії критичної оцінки цих норм, коли дитина безпосередньо виконує самостійний вибір, спостерігається період сумління щодо свого «я»; вони схильні до глибоко емоційних взаємин зі своїми однолітками і дуже потребують їх схвалення, спостерігається відчуженість від батьків; відзначається невідповідність між віковим настанням фізичної зрілості і віком, коли знаходиться або надається правова і соціальна незалежність» [10].

Головним завданням здоров'язберігаючої педагогіки в початковій школі – це виховання в учнів усвідомленої потреби в здоров'ї та здоровому способі життя. Цьому має сприяти формування цінних орієнтацій, причому в першу чергу звертається увага на цінність життя, особистості, індивідуальності. Через власне «Я», його цінність життя, не тільки для себе, але і для близьких [11].

Отже, виконана нами робота показує, що ЗСЖ є важливим для нашого здоров'я, розвитку та розумових дій. Адже при виконанні всіх цих умов здорового способу життя ми можемо створити великі можливості для зміцнення та підтримки свого здоров'я, для збереження працездатності та фізичної активності [5].

Належну перевагу формуванню навичок ЗСЖ учнів надається соціальному середовищу, а саме сім'ї та школі [6]. Молодші школярі ще наслідують поведінку та вчинки дорослих. Дорослі, які ведуть правильний спосіб життя, прищеплюють дітям відповідальність за своє здоров'я. Тому, як від батьків, так і від педагогів залежить, яким буде здоров'я дитини в майбутньому. Саме у молодшому шкільному віці закладається майбутній потенціал здоров'я дорослої людини [5].

Лесгафт писав, що «дитина настільки реальна, що все у неї складається під впливом вчинків, які бачить» [1]. При розмові з учнями ми часто чули від них: «Тато багато курить», «Батьки не займаються спортом, не роблять ранкову гімнастику», «Від наркотиків помер мій дядько», «Батьки мало гуляють, а вечорами дивляться телевізор». Тому так важливо, щоб члени сім'ї були позитивним образом для наслідування [5].

Дитина, яка зростає у неблагополучній сім'ї набуває негативного досвіду спілкування, зростає уразливість, страждає від самотності. Все це може стати причиною вживання алкоголю, наркотичних речовин та скоєння злочину. Основні уміння та навички ЗСЖ вчитель має сформувати під час навчально-виховного процесу, також він має навчити учнів робити правильний вибір, який не шкодитиме їх здоров'ю та життю, сформувати уміння та навички правильного загартовування організму [5].

Отже, організація процесу формування здорового способу життя буде результативною, якщо виконуються наступні умови: формування знань і уявлень школяра про здоров'я людини, про його корисні і шкідливі звички, про власне здоров'я; умови для організованої рухової активності, забезпечується культивування звичок і навичок здорового способу життя; формується ціннісне ставлення до свого здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Білотіл А. Ю. Афористика на уроках біології / А.Ю. Білотіл. – Біологія, 2006. – №26 – 224 с.
2. Гулий І. С. Основи валеології / І.С. Гулий // Валеологічні аспекти харчування : підручник. – К.: НУХТ, 2003. – 336 с.
3. Желева О. І. Формування навичок здорового способу життя / О.І. Желева: метод. посібник. – Золотоноша, 2014. – 147 с.
4. Закон України «Про освіту». 28.09.2017. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Качур Б. М. Особливості формування навичок здорового способу життя в учнів молодших класів / Б.М. Качур // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2015. – Вип. 35. – С. 78–81.
6. Колосова О.В Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до впровадження здоров'язбережувальних технологій / О.В.Колосова // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. // FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. – Умань: ФОП Жовтий, 2015. – С. 108-113
7. Мазуренко Л. Формування навичок здорового способу життя у молодших школярів в позакласний час / Л. Мазуренко. – К. :Шк. Світ, 2008. – 128 с.
8. Мулявіна Е. А. Формування здорового способу життя в учнів початкових класів в процесі природничої освіти. Укр. Південно-Уральського державного університету. Сер. Освіта, охорона здоров'я, фізична культура, 2007. – №2 (74). – С. 10 –11.
9. Олійник Н. А. Організаційно-педагогічні особливості забезпечення здорового способу життя студентської молоді / Н.А. Олійник // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. – № 6 (40). С. 309–319.
10. Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я - Прийняття від 22.07.1946 – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_599#Text
11. Хайретдинова Г. М. Особенности процесса формирования здорового образа жизни у младших школьников. – Режим доступу: <https://infourok.ru/osobennosti-processa-formirovaniya-zdorovogo-obraza-zhizni-u-mladshih-shkolnikov-1338866.html>.
12. Швець Н. А. Формування культури здорового способу життя студентської молоді. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. Сумський державний університет імені А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – №5 (23). – С. 172–180.

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Наталія Вікарчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.П. Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PROJECT LEARNING TECHNOLOGY AND ITS USE IN THE LESSONS OF EXPLORING THE WORLD INTEGRATED COURSE

Natalia Vikarchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті досліджено теоретичні питання використання проєктної технології на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Розкрито особливості використання проєктної технології в умовах інтегрованого навчання.*

***Ключові слова:** інтеграція, інновації, педагогічні технології, проєктна технологія.*

***Abstract.** The article examines the theoretical issues of using project technology in the lessons of the integrated course «I explore the world». Peculiarities of using project technology in the conditions of integrated learning are revealed.*

***Key words:** integration, innovations, pedagogical technologies, project technology.*

Перетворення в суспільстві створили реальні передумови для демократизації і гуманізації школи, оновлення і удосконалення системи освіти. Прийшов в дію механізм саморозвитку школи, стало очевидно, що його джерела знаходяться в інноваційній діяльності – створенні шкіл нового типу, розробці та впровадженні елементів оновленого змісту освіти, інтеграції школи і науки, нових освітніх технологій. Особлива увага останнім часом приділяється вивченню та упровадженню у практику кращих зразків світового педагогічного досвіду.

Оновлення змісту початкової освіти вимагає не тільки включення в освітній процес технологічних нововведень, а й зміни організаційної та змістовної сторони навчального процесу, що супроводжуються багаторівневою побудовою навчання, яке сьогодні все більше орієнтується на удосконалення підготовки кожного учня, пізнання його здібностей та інтересів, що забезпечують розвиток особистісного творчого потенціалу [6].

Навчання в початковій школі вимагає від дитини засвоєння великого обсягу знань, практичних умінь та навичок. Для успішного навчання сучасної дитини необхідно створення певних умов на уроці, які сприяють розвитку інтересу, формуванню мотивів навчальної діяльності учнів. У процесі засвоєння змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» молодші школярі опановують соціальний досвід. Цей курс охоплює систему знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності, способи дослідницької діяльності. Викладання даного курсу відбувається на основі інтегрованого, компетентнісного підходів із використанням широкого спектру інноваційних технологій, які забезпечують формування цілісної картини світу, предметних компетентностей, розвиток особистості молодшого школяра, а головне – допомагають зробити процес навчання цікавим та захоплюючим дійством. На особливу увагу заслуговує технологія проєктного навчання.

Технологічний концепт проєктних технологій (авт. К.Баханов, В.Гузєєв, І.Єрмаков, О.Пехота) орієнтує на дієвий спосіб здобуття нових знань у контексті конкретної ситуації та їх використання на практиці. Метод проєктів як технологія у сучасних умовах трансформувалася у проєктну систему організації навчання, за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань проєктів.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» повністю реалізує зміст освітніх галузей Стандарту початкової освіти: «Громадянської, соціальної і здоров'язберезувальної»,

«Природничої» – із залученням змісту інших галузей: «Технологічної», «Мовно-літературної», «Математичної», «Мистецької» [1].

Він має на меті розширити елементарні знання учнів про предмети і явища природи та соціуму; розкрити в доступній формі зв'язки між неживою і живою природою та впливом людини на природу; виховувати любов до Батьківщини; формувати вміння аналізувати, оцінювати, систематизувати, узагальнювати об'єкти та явища, визначати закономірність зв'язків між ними [2].

Інтегрований курс «Я досліджую світ» має на меті ознайомлення молодших школярів з навколишнім світом у процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, що охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати різні задачі.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» базується на творчій співпраці між учнем та учителем, навчанні на ситуаціях, наближених до реального життя. Викладання даного курсу передбачає створення сприятливого емоційного клімату у класі, формування відчуття класу як єдиної команди, володіння методами інтегрованого навчання і розвитку в учнів множинних компетентностей, зокрема психосоціальних, ключових і предметних.

Навчально-виховний процес - це цілісна система, що дозволяє в комплексі реалізувати основні цілі початкової освіти. Курс «Я досліджую світ» забезпечує реалізацію принципів НУШ, зокрема інтегрованого і компетентнісного навчання та інтегрує такі галузі: природнича, громадянська та історична, соціальна і здоров'язбережувальна, технологічна, інформатична, мовно-літературна (частково), математична (частково). Особливістю даного курсу є його спрямованість на активне використання учителем різного роду активних методів навчання, що дозволяє враховувати індивідуальні стилі сприйняття і стратегії навчання учнів: робота в групах, мозковий штурм, проекти, тематичні дослідження, рольові ігри тощо.

На уроках «Я досліджую світ» вчитель з легкістю може використати проектну технологію, що дозволяє розширити елементарні знання учнів про предмети і явища природи та соціуму; розкрити в доступній формі зв'язки між неживою і живою природою та впливом людини на природу; виховувати любов до Батьківщини; формувати вміння аналізувати, оцінювати, систематизувати, узагальнювати об'єкти та явища, визначати закономірність зв'язків між ними; виробляти практичні уміння і навички. Робота над проектом – практика особистісно зорієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня, на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів. У свідомості учня це має такий вигляд: *“Все, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені треба і де я можу ці знання застосувати”*. Для педагога – це прагнення знайти розумний баланс між академічними і практичними знаннями, уміннями та навичками.

Навчальне проектування орієнтоване, насамперед, на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну або групову, яку учні виконують впродовж визначеного відрізка часу.

Технологія проектування передбачає розв'язання учнем або групою учнів певної проблеми, яке поєднує, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з другого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості. Результати виконання проектів повинні бути «відчутні»: якщо це теоретична проблема, то конкретне її рішення, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження.

Проектна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів [7].

Таким чином, *суть проектної технології* – стимулювати інтерес учнів до певних проблем, що передбачають оволодіння визначеною системою знань, та через проектну діяльність, яка спрямована на розв'язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування набутих знань. Від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з емпіричним досвідом, дотримуючи відповідного їх балансу на кожному етапі навчання [5].

У процесі засвоєння змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» доречними будуть дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, проекти. Однак, учителям варто пам'ятати, що проект розробляється з ініціативи учнів, має бути значущим для найближчого й опосередкованого оточення; робота над проектом має дослідницький характер, моделює роботу в науковій лабораторії й тому необхідно розробити апарат дослідження, обґрунтувати його; проект педагогічно значущий, тобто учні у процесі його здійснення здобувають нові знання, будують нові відносини, опановують загальнонавчальні вміння; проект заздалегідь спланований, сконструйований спільними зусиллями вчителя й учнів, але в той же час у міру його розгортання допускаються гнучкість і зміни; проект рекламується в рамках класу, паралелі, школи з метою підвищення мотивації учнів у його реалізації; проект реалістичний, має визначену практичну значимість, зорієнтований на можливості учнів.

Список використаних джерел:

1. Гільберг Т. Організація освітнього процесу в 1 класі засобами інтегрованого курсу «Я досліджую світ» / Т. Гільберг // Початкова школа. – 2018. – №8. – С. 36-43.
2. Гільберг Т.Г. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу навчальний посібник / Т.Г. Гільберг. – Генеза, 2020. – 256 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 375 с.
4. Григорович О.П., Пахальчук Н.О. Педагогічні умови формування інноваційної культури майбутнього вчителя початкової школи в умовах реформування змісту освіти. *Modern researches in psychology and pedagogy* : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. pp. 94-111.
5. Groshovenko O.P., Kazymirchuk N.S., Vikarchuk N.G. Формування природничих компетентностей молодших школярів засобами проектної діяльності // Імідж сучасного педагога. – 2021. – №1 (196). – С.95-101.
6. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. Деловые игры в квазипрофессиональной подготовке будущих педагогов к развитию одаренности детей // *Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I*. – 2019. – Т. 144. – С. 159.
7. Колосова О., Рудишина О. Реалізація творчих проектів у позаурочній діяльності / О. Колосова, О. Рудишина // *Учитель початкової школи*. – 2020. – №3-4. – С.45-48.
8. Концепція Нової української школи. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
9. Типові освітні програми для закладів середньої освіти : 1-2 та 3-4 класи. – К. : Світоч, 2019. – 336 с.
10. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // *Physical education of students*. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

*Анастасія Герасимчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.П. Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

METHODOLOGY OF FORMATION OF ECOLOGICAL LITERACY JUNIOR SCHOOLCHILD

*Anastasiia Herasymchuk, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті досліджено теоретико-практичні питання проблеми формування екологічної грамотності молодшого школяра. Розкрито методику формування екологічної грамотності в умовах інтегрованого навчання.

Ключові слова: екологічна культура, екологічна грамотність, молодші школярі.

Abstract. The article examines the theoretical and practical issues of the formation of environmental literacy of primary school students. The method of formation of ecological literacy in the conditions of integrated learning is revealed.

Key words: ecological culture, ecological literacy, junior schoolchildren.

У Концепції екологічної освіти в Україні вказується на стратегічне значення екологічної освіти і виховання у гармонійному розвитку держави. У документі, зазначається, що підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею), повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України. Наголошується, що екологічна освіта, як цілісне культурологічне явище, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, повинна спрямовуватися на формування екологічної культури як складової системи національного виховання всіх верств населення України [6].

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості і допитливості [8]. Однією із ключових компетентностей Концепцією Нової української школи визначено екологічну, якою передбачено усвідомлення основ екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадливого використання природних ресурсів. Екологічна компетентність передбачає виховання екологічно грамотної людини, здатної екологічно-доцільно реагувати на виклики сьогодення [8].

Одним із пріоритетних завдань сучасної початкової освіти є формування екологічної грамотності молодшого школяра. Проблеми формування екологічної грамотності знаходять свій вияв у працях багатьох педагогів та психологів: В. Безрукова, В. Вербицького, С. Дерябо, І. Зверева, О. Савченко та В. Ясвіна та ін. Питання важливості екологічної освіти в різні часи вивчали такі вчені та методисти як О. Біда, В. Горощенко, Н. Жестова, С. Іващенко, А. Кузьмінський, Г. Пустосвіт, М. Фіцула та О. Химинець та ін.

Одним із найвідоміших класиків педагогіки, який наголошував на важливості формування у дітей екологічної культури був В. Сухомлинський. Його методика виховання дітей являє собою чудовий приклад інтегрованого навчання, результатом якого можна є неймовірна дитяча повага до природи [3].

Екологічна грамотність – є життєвою потребою сучасного життя. Екологічно грамотна людина проявляє зацікавленість у збереженні цілісності природи, не забуваючи про любов і

дбайливе ставлення до всіх складових компонентів природи. Формування екологічної грамотності – складний і тривалий процес, який реалізується на усіх етапах навчання в школі. Екологічна грамотність є сукупністю екологічних уявлень, які формують суб'єктивне відношення людини перш за все до природного середовища.

Формування основ екологічної грамотності молодшого школяра відбувається у процесі засвоєння інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Так, молодші школярі засвоюють елементарні уявлення та поняття, встановлюють зв'язки між об'єктами живої та неживої природи, досліджують об'єкти та явища навколишньої дійсності, вчать встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. У процесі засвоєння змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» молодші школярі набувають еколого-природничих компетентностей, навчаються бути екологічно грамотними [2].

Екологічна грамотність, як і екологічна свідомість є складовою суспільної свідомості і полягає в усвідомленні дитини себе, як частини живої природи, а також формування екологічного мислення. Передумова для цього – екологічні знання, наслідок – екологічний світогляд.

Екологічна грамотність – це не початковий щабель формування екологічної культури особистості. Цим поняттям передбачається обізнаність і інструментальна озброєність природоохоронної діяльності. Екологічна грамотність складається з таких складових, як оцінка екологічної реальності і її пізнання, передбачення всіх наслідків діяльності людини в навколишньому середовищі, вивчення всіх способів грамотного природокористування. Екологічна грамотність – це складна форма грамотності [7, с. 233].

Екологічну грамотність потрібно виховувати у дітей з раннього дитинства, а для цього слід своєчасно ввести дитину у світ рідної природи. Аналіз психолого-педагогічної літератури також показав, що при систематизації факторів, що впливають на процес формування екологічної грамотності молодших школярів, їх можна узагальнити в дві групи: загальні та психолого-педагогічні. Загальні чинники – екологічна ситуація в регіоні, країні і світі, соціально-економічні умови життєдіяльності людей, рівень екологічної культури суспільства, засоби масової інформації у висвітленні екологічних проблем. Психолого-педагогічні чинники - рівень екологічних знань школярів, ставлення школярів до екологічної освіти загалом і природничої зокрема, інтереси і потреби школярів в екологічній діяльності, практичний досвід екологічної діяльності школярів.

Отже, екологічна грамотність визначається такими факторами: знання принципів екології, системність мислення, практико-орієнтована екологічно-доцільна діяльність. З метою забезпечення ефективності процесу формування екологічної грамотності необхідно розробити такі програми, які б об'єднували принципи і цінності екології з педагогічними принципами. Екологічна грамотність – це одночасно і контекст і процес, що допомагає школярам стати екологічно грамотними – тобто усвідомити взаємопов'язаність всіх речей, жити і діяти згідно цим принципам.

Існує взаємозв'язок між поняттями «екологічна культура» та «екологічна грамотність». Екологічна культура – це розвиток системи наукових понять, поглядів і переконань, що забезпечують становлення громадянської відповідальності за стан навколишнього середовища, що відповідають моделям загальнолюдської культури. Екологічна грамотність – це не початковий щабель формування екологічної культури особистості. Цим поняттям передбачається обізнаність і інструментальна озброєність природоохоронної діяльності. Таким чином, екологічна грамотність, як важлива складова частина світогляду школярів є продуктом екологічної освіти і виховання, спрямованого на розуміння того, що особисте благополуччя, здоров'я і саме існування людства знаходяться в прямій залежності від екологічного стану навколишнього середовища. Можна прийти до висновку, що успіх екологічної освіти багато в чому визначається зацікавленою участю всього або більшої частини педагогічного колективу школи в організації екологічно спрямованої діяльності учнів.

Екологічна грамотність розкривається через розуміння того, що:

- а) світ природи – середовище перебування людини, яка має бути зацікавлена в збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі;
- б) осмислення екологічних явищ, вміння робити висновки відносно стану природи, давати рекомендації розумної взаємодії з нею;
- в) естетична краса природи сприяє формуванню моральних почуттів обов'язку і відповідальності за збереження, спонукає до природоохоронної діяльності;
- г) розуміння наслідків тих чи інших дій людини в природі.

Список використаних джерел:

1. Григорович О.П., Пахальчук Н.О. Педагогічні умови формування інноваційної культури майбутнього вчителя початкової школи в умовах реформування змісту освіти. *Modern researches in psychology and pedagogy* : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. pp. 94-111
2. Грошовенко О.П., Казьмірчук Н.С., Вікарчук Н.Г. Формування природничих компетентностей молодших школярів засобами проектної діяльності // *Імідж сучасного педагога*. – 2021. – №1 (196). – С.95–101.
3. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. Деловые игры в квазипрофессиональной подготовке будущих педагогов к развитию одаренности детей // *Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I*. – 2019. – Т. 144. – С. 159.
4. Дерябо С. Д. Экологическая педагогика и психология : учеб. пособие для вузов / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. – Ростов-на-Дону : Феникс : Книга, 1996. – 476 с.
5. Дідков О. Формування екологічної свідомості та культури засобами освіти та виховання особистості // *Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць*. – К., 2012. – Вип. № 63. – С. 472.
6. Концепція екологічної освіти в Україні. – Режим доступу : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-148B3B2021C2C/list-B407A47B26>.
7. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1-9 класів у позашкільних навчальних закладах / Г.П.Пустовіт. – Київ-Луганськ : Альма-матер, 2004. – 540 с.
8. Типові освітні програми для закладів середньої освіти : 1-2 та 3-4 класи. – К. : Світоч, 2019. – 336 с.
9. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // *Physical education of students*. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

«БАТЬКІВСЬКІ РИНГИ» ЯК ФОРМА ТВОРЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГА ІЗ СІМ'ЄЮ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анна Гірчук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Г. Г. Кіт, декан факультету дошкільної і початкової освіти імені

Валентини Волошиної, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

«PARENTAL RINGS» AS A FORM OF CREATIVE INTERACTION OF A TEACHER WITH A FAMILY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Anna Girchuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості однієї із форм творчої взаємодії педагога із сім'єю учнів початкової школи, а точніше «батьківських рингів». Відображено суть даної форми творчої взаємодії. Охарактеризовано очікуваний результат проведення батьківських зборів у такій формі. Охарактеризовано переваги даної форми спілкування з батьками учнів початкової школи.

Ключові слова: форма, взаємодія, учні, батьки, початкова школа.

Abstract. The article reveals the features of one of the forms of creative interaction of a teacher with the family of primary school students, or rather «parental rings». The essence of this form of creative interaction is reflected. The expected result of the parent meeting is described in this form. The advantages of this form of communication with parents of primary school students are described.

Key words: form, interaction, students, parents, primary school.

Мета статті полягає в теоретичному описі однієї із форм творчої взаємодії вчителя з батьками учнів – «батьківських рингів».

В умовах соціально-економічних перетворень, які відбуваються в суспільстві, в системі освіти, на передній план виступають проблеми взаємодії родини і школи як засіб виховання підростаючого покоління. У всі часи співпраця сім'ї та школи вважалася пріоритетом у вихованні. Але найбільш актуальним це стало останнім часом.

Проблема взаємодії сім'ї і школи завжди була в центрі уваги педагогів і психологів. На необхідність організації співпраці сім'ї та школи з метою виховання дітей вказують багато дослідників: П. Блонський, А. Варга, П. Віреніус, Л. Виготський, А. Захаров, П. Каптерев, Т. Кравченко, А. Макаренко, В. Столін, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

У психолого-педагогічній літературі проблемі взаємодії педагогів і батьків учнів молодшого шкільного віку приділяється недостатня увага, хоча саме в цьому періоді дитина вступає в нові міжособистісні відносини, активно включається в процес навчальної діяльності, тобто починається новий етап становлення особистості.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти основною умовою взаємодії родини та школи є повне уявлення про функції і зміст діяльності один одного [2]. Це потрібно для того, щоб і ті, і інші мали змогу зрозуміти один одного і віддзеркалювати виховні та навчальні можливості один одного, могли встановити реальні дії взаємодопомоги, віддавати собі звіт, навіщо це робиться і чітко уявляти завдання виховання, засоби і кінцевий результат.

«Українська освіта, яка знаходиться зараз у процесі фундаментальних змін, робить акцент на створенні інноваційного освітнього середовища, формуванні компетентностей школярів, забезпеченні активної взаємодії учнів, учителя та батьків». З огляду на це, – на думку Г. Кіт, – набуває актуальності наукова проблема пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до виконання функцій учителя-класовода за нових умов, до налагодження взаємодії з батьками [3, с. 195]. Саме

добре підготовлений учитель може реалізувати сучасні тенденції, що вимагають зміни в методах, формах і засобах навчання різним видам пізнавальної діяльності, пріоритетні завдання посилення взаємодії з сім'єю.

На сьогоднішній день, вважається, що посилення виховної функції освітнього закладу обумовлює необхідність вдосконалення форм і способів взаємодії школи та сім'ї, педагогів і батьків [6]. У практиці склалися найбільш раціональні її форми: загальні і класні збори батьків, колективні та індивідуальні консультації, бесіди, лекції, конференції, відвідування сімей учнів, оформлення різних за формою і змістом текстових матеріалів, фотомонтажі, виставки робіт учнів, «батьківські ринги», «батьківські перегони та змагання» тощо.

Якщо говорити окремо про «батьківські ринги», то це нетрадиційна форма роботи з батьками, яка є дискусійною формою спілкування батьків між собою та вчителем, яка допомагає сформувати батьківський колектив [5, с. 50].

Батьківський ринг проводиться у вигляді відповідей на запитання з педагогічних проблем. Серед особливостей:

- Питання обирають самі батьки.
- На одне запитання відповідають представники двох сімей.
- У них можуть бути абсолютно різні позиції, думки.
- Інша частина аудиторії в дискусію не вступає, а лише підтримує думки сімей оплесками.
- Експертами в батьківських рингах виступають психолог або соціолог, визначаючи, яка сім'я у відповідях на запитання була найбільш близька до правильного трактування.

Останнє слово в ході рингу залишається за фахівцями, яких необхідно запрошувати для участі у зустрічі, або за класним керівником, який може привести вагомі аргументи з життя класного колективу на захист певної позиції.

На нашу думку, така форма взаємодії є абсолютно творчою, відбувається не за шаблоном та може мати зовсім непередбачуване завершення. Це допомагає і батькам, і вчителю зрозуміти один одного, спілкуючись у неофіційній («домашній») формі. Це допомагає батькам краще розкритись та зрозуміти, як один одного, так і себе в таких питаннях, як: «Що робити, якщо дитина не хоче вчитись?», «Як правильно розвивати пам'ять дитини?», «Як боротись з надмірною сором'язливістю дітей?» тощо.

Наприклад, піднімаючи питання про небажання дитини вчитись, батькам можна запропонувати ситуацію: «Уявіть, що ваша дитина навідріз не хоче сідати за виконання домашнього завдання. Або на уроці здає пустий лист, де мала би бути самостійна робота. Ваші дії?» Потім слід дати слово одному із батьків, після висловлення його думки дати слово іншому, щоб він або заперечив та запропонував своє вирішення, або підтвердив слова інших. Далі – передати слово іншим. А на завершення дати слово психологу для того, щоб той, в свою чергу, розповів, як варто вчинити правильно у такій ситуації. Це буде набагато продуктивнішим та цікавішим для батьків, аніж просто лекція запрошеного психолога, яку вони можуть навіть не слухати, вважаючи, що вони чинять вірно.

Тому, основна мета «батьківських рингів» – дати можливість батькам або впевнитись у тому, що вони правильно виховують своїх дітей, або подумати над своїми методами, які можуть бути невдалими. А потім отримати правильне вирішення ситуації від кваліфікованого психолога чи соціального педагога.

Таким чином, «батьківські ринги» як форма взаємодії з батьками є творчою, нетрадиційною та різносторонньою, з неочікуваними «поворотами» та ходом не за шаблоном. Вона допомагає батькам краще розкритись та дізнатись багато чого нового, а найголовніше – правильний варіант відповіді на «педагогічне» питання, який зовсім не сприйнявся б, якби вчитель просто намагався донести його до батьків у формі доповіді.

Список використаної літератури:

1. Батьківські збори – форма педагогічної просвіти / М. Шаровська // Учитель початкової школи. – 2013. – № 5. – С. 49–53.

2. Державний стандарт початкової освіти // Початкова освіта. – 2019. – №18.– С. 4–39.
3. Кіт Г.Г. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до співпраці з батьками / Г.Г. Кіт // Нова українська школа в умовах викликів сучасності: збірник тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2019. – С.195–198.
4. Педагогіка сімейного виховання : підручник. Вид. 3-тє, доп., перероб. / Л.М. Маценко. – Київ : ЦП „Компринт”, 2019. – 376 с.
5. Форми проведення батьківських зборів у початкових класах із використанням інтерактивних вправ : з досвіду роботи класного керівника / О. А. Єгорова // Початкове навчання та виховання. – 2017. – № 31/32. – С. 49–51.
6. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. Criteria and indicators of formation of humanistic and value attitude of primary schoolchildren towards themselves // Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ІСПАНІЇ

Годлевська Валентина, доктор історичних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PECULIARITIES OF PRIMARY EDUCATION IN SPAIN

Hodlevska Valentyna, PhD in History (Doctor of Historical Sciences), Full Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розглядається специфіка початкової освіти в Іспанії. Особливу увагу приділено ролі державних органів в організації навчального процесу, в тому числі і в автономних співтовариствах, а також основним напрямкам розвитку здібностей молодших школярів.

Ключові слова: Іспанія, освіта, початкова школа, реформа освіти.

Abstract. The article discusses the specifics of primary education in Spain. Particular attention is paid to the role of state bodies in the organization of the educational process, including in the autonomous communities, as well as the main areas of development of abilities of primary school children.

Key words: Spain, education, primary school, education reform.

У сучасному суспільстві людина повинна володіти такими якостями, як уміння вчитися, творчо мислити, самостійно приймати рішення, бути ініціативною, мобільною, креативною. Формування зазначених якостей починається вже на початковому рівні освіти. Початкова школа – стартовий щабель освіти. Саме тут відбувається формування фундаменту компетентної особистості. Мета освітньої політики полягає в наданні оптимальної підтримки кожній людині і надання їй можливості отримати професійну підготовку, що відповідає всім потребам і інтересам. В умовах реформування системи початкової освіти в Україні цікаво було б ознайомитись з досвідом європейських країн, оскільки від цього буде залежати результат трансформаційних процесів в освітньому просторі [1, с. 147].

Однією з розвинених країн Європи є Іспанія. Особливості функціонування системи освіти в цій державі ґрунтовно досліджено зарубіжними науковцями, в першу чергу, зрозуміло, іспанськими (Анчета Арраба А., Гаїрін Саліан Х., Мансано Лагунас Х., Сепер Кент В. та ін.). В Україні, на жаль, подібні дослідження майже відсутні.

Початкова школа в Іспанії має три цикли по два навчальні роки кожен:

1. Початковий етап (з 6 до 8 років);
2. Середній етап (з 8 до 10 років);
3. Вищий етап (з 10 до 12 років).

Обов'язкова освіта в Іспанії починається з шести років. Вона відносно безкоштовна і отримати її можна в державних і приватних школах.

Іспанський навчальний рік розбитий на три триместри, починається він не з 1 вересня, а пізніше – ближче до середини місяця. Початкова школа починає навчальний рік і закінчує його на кілька днів раніше, ніж інші учні. Завершується навчальний рік в середині червня.

Система початкової освіти в Іспанії розрахована на шість років початкового навчання (educación primaria). Початкову освіту розбито на три цикли по два роки кожен.

У початковій освіті предмети згруповані у три блоки: основні предмети, спеціальні та предмети вільної автономної конфігурації. Обов'язковими предметами в програмі початкової школи є математика, іспанська мова, література, іноземна мова, фізкультура, малювання і музика, ознайомлення з культурними та соціальними науками, природознавство і недавно введений предмет, що включає в себе знайомство з правами людини і цивільними правами і обов'язками. На третьому етапі початкової освіти (тобто з 10 років) учням пропонується друга іноземна мова [2].

Регулювання початковою освітою здійснюється урядом, Міністерством освіти, культури та спорту та освітніми адміністраціями та освітніми центрами. Вони виконують наступні функції:

- Уряд визначає загальний зміст, оцінює стандарти навчання та мінімальний час викладання для основних предметів; визначає стандарти навчання, пов'язані зі змістом блоку спеціальних предметів; визначає критерії оцінювання досягнення цілей початкової освіти та ступінь набуття відповідних компетенцій, а також загальну характеристику тестів щодо підсумкового оцінювання.
- В рамках регламенту та обмежень, встановлених урядом, через Міністерство освіти, культури та спорту, адміністративні органи освіти можуть: доповнювати зміст блоку основних предметів; встановлювати зміст блоків спеціальних предметів та вільну автономну конфігурацію. Також ці органи складають рекомендації щодо дидактичної методики для навчальних центрів, що належать до їх компетенції; встановлюють максимальний час вивчення, що відповідає змісту предметів блоку основних предметів; встановлюють графік, що відповідає змісту предметів блоків спеціальних предметів та вільній автономній конфігурації, а також стандарти навчання.
- В межах регламенту та обмежень, встановлених адміністрацією освіти, освітні центри доповнюють зміст блоків основних предметів, їх автономну конфігурацію; розробляють та впроваджують власні педагогічні та дидактичні методи; визначають погодинне навантаження, що відповідає різним предметам [6].

Адміністрації освіти сприяють розвитку автономності центрів, оцінюють їх результати та застосовують відповідні плани дій.

Освітні центри розробляють та доповнюють, де це доречно, навчальну програму різних етапів та циклів, використовуючи їх автономію.

Початкова освіта сприяє розвитку у дітей здібностей, які дозволяють їм:

- Знати та шанувати цінності та норми співіснування, навчатися діяти відповідно до них, підготуватися до активної реалізації себе як громадянина Іспанії та поважати права людини, навчатися плюралізму, характерного для демократичного суспільства.
- Формувати звички до індивідуальної та колективної роботи, зусиль та відповідальності під час навчання, а також формування впевненості в собі, критичного мислення, особистої ініціативи, допитливості, зацікавленості та творчості у навчанні та підприємницького духу.
- Набути навичок запобігання та мирного вирішення конфліктів, що дозволяє їм автономно функціонувати у сімейно-побутовій сфері, а також у соціальних групах, з якими вони взаємодіють.
- Знати, розуміти та поважати різні культури та відмінності між людьми, рівні права та можливості для чоловіків та жінок та недискримінацію людей з інвалідністю.
- Вивчити принаймні одну іноземну мову як базову комунікативну компетентність, яка дозволить висловлювати та розуміти прості повідомлення та функціонувати у повсякденних ситуаціях.
- Розвивати основні математичні компетенції та розпочати розв'язування задач, що вимагають виконання елементарних обчислень, геометричних знань та оцінок, а також вміння застосовувати їх до повсякденних ситуацій.
- Знати основні аспекти природничих наук, соціальних наук, географії, історії та культури.
- Почати користуватися інформаційними та комунікаційними технологіями для навчання, розвиваючи критичне мислення до повідомлень, які вони отримують та готують.
- Використовувати різні подання та художні висловлювання та починати побудову візуальних та аудіовізуальних пропозицій.

- Оцінювати значення гігієни та здоров'я, поважати відмінності, використовувати фізичне виховання та спорт як засобів сприяння особистому та соціальному розвитку.
- Вміти піклуватись про тварин.
- Розуміти сутність насильства, упереджень будь-якого виду та сексистських стереотипів.
- Сприяти просвітництву щодо безпеки дорожнього руху.

На цьому етапі особливий акцент зроблено на гарантуванні освітньої інклюзії, персоналізованої уваги, запобіганні труднощам із навчанням та впровадженню механізмів підкріплення, як тільки ці труднощі будуть виявлені [7].

За підсумками кожного триместру учням виставляються оцінки від 1 до 10. Щоденників, оцінок в зошитах і за відповіді біля дошки в іспанських школах немає. В принципі, якщо батьки під час триместру не вважають за потрібне дізнатися про те, як навчається їхня дитина, про успіхи або проблеми їм ніхто повідомляти не буде. Школа зобов'язана інформувати батьків три рази в рік, а решта - особиста ініціатива.

В кінці кожного триместру учням видають таблиць з оцінками. Цифр тут немає, і сама шкала трішки відрізняється від нашої:

SB – sobresaliente – відмінно.

NT – notable – пристойно.

BI – bien – добре.

SU – suficiente – задовільно.

NS – no suficiente – незадовільно.

NE – no evaluable – не оцінений.

Якість освіти набуває особливої ваги в сучасному світі. Суспільства, зокрема й українське, повною мірою усвідомлюють важливість здобуття якісної освіти для випереджального розвитку країни. Якісний рівень освіти забезпечується за допомогою моніторингу – систематичних процедур збору даних про важливі аспекти освіти на всіх рівнях з метою безперервного відстеження її стану та прогнозу розвитку. Велику увагу при виробленні варіантів політики приділяється вивченню позитивного зарубіжного досвіду, адже український освітній простір розвивається за законами, притаманними всій світовій спільноті, насамперед європейським країнам.

Список використаних джерел:

1. Годлевська В.Ю. Гуманізація освіти як фактор демократизації суспільства. Іспанський досвід / В.Ю. Годлевська // Гуманізм та освіта. Збірник матеріалів VIII міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 19-20 вересня 2006 р. – С.147-149.
2. Годлевська В.Ю. Реформа системи освіти в умовах консолідації демократичного режиму в Іспанії / В.Ю. Годлевська // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 12. – С. 98–106.
3. Ancheta Arraba A. La educación y atención de la primera infancia en la Unión Europea / Ana Ancheta Arrabal // Tabanque: Revista pedagógica, ISSN 0214-7742, № 26, 2013 (Ejemplar dedicado a: Infancia y educación: Historia y educación). – P. 71-88.
4. Gairín Sallán J. La organización y gestión de centros educativos: ¿una apuesta pendiente? / Joaquín Gairín Sallán // Avances en supervisión educativa: Revista de la Asociación de Inspectores de Educación de España, ISSN-e 1885-0286, №. 33, 2020. – P. 35-56.
5. Jorge Manzano Lagunas CEPER Victoria Kent. La motivación en la educación primaria / Jorge Manzano Lagunas CEPER Victoria Kent // Isla de Arriarán, XXXIII, junio 2009. – P. 291-309.
6. Real Decreto 126/2014, de 28 de febrero, por el que se establece el currículo básico de la Educación Primaria.// «BOE» № 52, de 1 de marzo de 2014.
7. Ley Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación // «BOE» № 340, de 30 de diciembre de 2020.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО-ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У ПОЗАУРОЧНІЙ РОБОТІ

*Анастасія Горковлюк, Іванна Сметанюк, здобувачі ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.П. Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

WAYS OF FORMATION OF ECOLOGICALLY PERFORMANCE BEHAVIOR OF THE YOUNG SCHOOLCHILD IN EXTRAORDINARY WORK

*Anastasiia Horkovliuk, Ivanna Smetaniuk, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті досліджено теоретико-практичні аспекти проблеми формування екологічно доцільної поведінки дітей молодшого шкільного віку. Обґрунтовано вибір шляхів формування даного типу поведінки у процесі позаурочної роботи.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічно доцільна поведінка, молодші школярі.

Abstract. The article investigates the theoretical and practical aspects of the problem of forming environmentally sound behavior of children of primary school age. The choice of ways of formation of this type of behavior in the process of extracurricular activities is substantiated.

Key words: ecological education, ecologically expedient behavior, junior schoolchildren.

Екологічні проблеми носять глобальний характер. На сучасному етапі розвитку суспільства питання екологічного виховання набуває особливої актуальності. Необхідність розв'язання екологічних проблем, обумовлює появу наукових досліджень з питань екологічного виховання, адже значною мірою кризовий стан цих відносин є результатом недостатньої сформованості рис екологічної культури особистості. Панівний антропоцентричний світогляд має змінитись, набувши рис екологічно доцільного, в основі якого – екологічно доцільний стиль поведінки [1, с. 31].

Екологічно доцільна поведінка – дії і вчинки у довкіллі, що безпосередньо пов'язані із задоволенням життєвих потреб у взаємодії з довкіллям, без порушення екологічної рівноваги та гармонійного розвитку особистості і природи, як рівнозначних цінностей [6]. Відтак, екологічно доцільну поведінку характеризуємо як такий тип поведінки, що відповідає системі екологічно обумовлених дій у сфері природокористування та безпосередньої діяльності у довкіллі.

Проблема формування екологічно доцільної поведінки порушується у дослідженнях В. Іванова, М. Дробнохода, Н. Ігнатовської, А. Кочергіна, О. Крюкової. Наукові дослідження С. Дерябо, В. Крисаченка, С. Лебідь, О. Плахотнік, Г. Пустовіта, Н. Пустовіт, В. Ясвіна та ін. обґрунтовують вирішення екологічних проблем шляхом зміни панівної парадигми мислення та антропоцентричних рис світогляду на екоцентричні.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Основних напрямках державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, Концепції екологічної освіти в Україні та інших документах визначено, що результатом процесу екологічного виховання є формування екологічної культури особистості. Екологічна культура особистості проявляється у вмінні і готовності людини будувати відносини з навколишнім середовищем згідно об'єктивних закономірностей розвитку природи, культурних традицій суспільства, моральних почуттів та власного життєвого досвіду особистості [2].

Виховання екологічної культури – це формування у особистості таких ціннісних орієнтацій і моральних почуттів, за яких готовність до природоохоронної діяльності, активна екологічна позиція, недопущення порушень правил природоохоронної поведінки іншими є органічними складниками світогляду, а власна природоохоронна поведінка – невід'ємною частиною діяльності.

Принципами формування екологічно доцільної поведінки є:

- забезпечення поліпотребнісної, полімотивованої детермінації поведінки;
- принцип конструювання сприятливих ситуативних чинників;
- принцип активності суб'єкта у цілеутворенні (цілепокладанні);
- принцип емоціогенності процесу формування екологічно доцільної поведінки;
- принцип забезпечення діалектичного взаємозв'язку між поведінкою і цінностями особистості [6, с. 18].

Урахування даних принципів забезпечує адекватний відбір методів, форм, технологій формування екологічно доцільної поведінки молодших школярів. Екологічно доцільна поведінка – система соціально обумовлених, свідомо керованих дій і вчинків у сфері безпосередньої і опосередкованої взаємодії з довкіллям, що має на меті узгодження потреб суб'єкта з вимогами збалансованого розвитку суспільства [6, с. 22].

Серед шляхів формування екологічно доцільної поведінки дітей молодшого шкільного віку нами було визначено наступні:

□ *Забезпечення емоційно-ціннісної основи спілкування вихованців з природою*

Екологічно доцільна поведінка – це певний тип відношення особистості до усього того, що її оточує. В основі відношення – емоції, які відіграють особливу роль у способі дій, вчинків, поведінки. Позитивні емоції проважують позитивну програму дій та вчинків, негативні – недоцільні дії у природі. Процес формування екологічно доцільної поведінки молодшого школяра пов'язаний із необхідністю впливу на його емоції, з метою утвердження у його свідомості позитивних емоційних реакцій.

Збагачення емоційно-чуттєвого досвіду молодшого школяра дозволяє спрямувати його мислення, дії, вчинки, поведінку у русло екологічно доцільності [5]. Формування емпатійних реакцій дитини, що породжують любов до усього, що її оточує – основа формування екологічно доцільного стилю поведінки.

□ *Набуття дітьми системи природничих знань на практично-діяльній основі.*

Молодший шкільний вік найбільш сприятливий для засвоєння екологічних знань. Одним із перших етапів у формуванні екологічно доцільної поведінки молодших школярів є інтелектуальний етап. Мета інтелектуального етапу – формування інтелектуальних почуттів. Цим етапом передбачено виключення споглядального ставлення до природи, формування основи екологічно доцільної поведінки. Форми і методи, які добирає вчитель з метою забезпечення самостійної активності учнів у процесі творчої діяльності, мають гарантувати позитивну мотивацію взаємодії молодших школярів з природою і надавати дієвий арсенал психолого-педагогічних стимулів, які спрямовуватимуть активність учнів у необхідному напрямі [6]. У даному контексті доцільним вважаємо наведення екологічно значущих зразків і прикладів екологічно доцільної поведінки у природі, розв'язання ситуативних тестів, участь молодших школярів в природоохоронних експедиціях, екологічних акціях тощо.

Таким чином, знання компонента відіграє особливу роль у процесі формування екологічно доцільного типу поведінки. Лише засвоївши системні знання, молодші школярі можуть оволодіти певними правилами поведінки у природі, пояснити причинно-наслідкові зв'язки тощо.

□ *Розвиток здатності учнів до добродіяння в ім'я природи на основі краєзнавчого, гуманістичного та естетичного підходів.*

В основі формування екологічно доцільної поведінки – діяльність. Діяльність молодшого школяра у природі має бути спрямована на збереження усього живого. Відтак, для того щоб учні могли засвоїти необхідність екологічно доцільної поведінки та діяти екологічно доцільно потрібно формувати у них потребу у такій поведінці, показати їй зразок, сформувати потребу діяти у відповідності із нормами та правилами. Особливу увагу варто звернути на те, аби кожен акт поведінки дитини у природі приносив їй задоволення, позитивні емоції. Екологічно доцільно діяти – значить берегти, примножувати, охороняти, відтворювати, відновлювати, зберігати для наступних поколінь.

Екологічно доцільна поведінка – це певний тип взаємодії з нею, основою якого є розуміння людиною природи як найвищої цінності. У контексті нашого дослідження реалізація гуманістичного підходу у забезпеченні здатності дитини ставитися до іншої людини з позицій гуманізму як до найвищої життєвої цінності, що виявляється в прагненні оберігати природу заради виживання людства. Вважаємо, що оптимальною для реалізації здатності учнів до добродіяння в ім'я природи таких базових гуманістичних цінностей, як повага до життя, доброта, любов до ближнього (сердечність), орієнтація на взаємодію з природою, особистісне позитивне ставлення до природи, співчуття, справедливість, совість.

У процесі формування екологічно доцільної поведінки молодших школярів на особливу увагу заслуговує естетичний підхід. Вихованці мають усвідомити, що естетичне в природі – це виразне, яким можна вважати будь-яке явище дійсності. Основним постулатом естетичного підходу є те, що все в природі є естетично цінним і заслуговує схвалення. Потворне виникає унаслідок варварського втручання людини. Ставлення молодших школярів до природи визначається ступенем особистісної значущості об'єктів природи і природи взагалі.

Естетична цінність природи тісно пов'язана з гуманістичними цінностями, що зумовлює ціннісний підхід до проблеми взаємодії з природою: збереження будь-якої форми життя – добро; хижацьке знищення його – це зло; моральний самоконтроль у питаннях життя або смерті живої істоти – людська совість; найвищий рівень моральності стосовно природи – альтруїзм.

Список використаних джерел:

1. Groshovenko O.P. Technologies of formation of natural-ecological competence of younger schoolchildren / O.P. Groshovenko, N.O. Pakhalchuk, I.A. Stakova // International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning» : conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 2. - Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. – С. 31-34.
2. Концепція екологічної освіти в Україні. – Режим доступу : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-148B3B2021C2C/list-B407A47B26>
3. Типові освітні програми для закладів середньої освіти : 1-2 та 3-4 класи. – К.: Світоч, 2019. – 336 с.
4. Формування екологічно доцільної поведінки школярів : наук.-метод. посібник / Н. А. Пустовіт, О. О. Колонькова, О. Л. Пруцакова. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 140 с.
5. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. Деловые игры в квазипрофессиональной подготовке будущих педагогов к развитию одаренности детей //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. – 2019. – Т. 144. – С. 159.
6. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. Criteria and indicators of formation of humanistic and value attitude of primary schoolchildren towards themselves // Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.
7. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИНХРОННОГО НАВЧАННЯ В РУМУНІЇ В КЛАСАХ З УГОРСЬКОЮ МОВОЮ ВИКЛАДАННЯ

Пірошка Демень, доктор наук, професор, Університет «Баеш-Бояї» кафедра педагогіки та загальної дидактики, м. Клуй-Напока (Румунія)

Ганна Рего, кандидат педагогічних наук, доцент, Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти, Україна

ORGANIZATION OF SYNCHRONOUS LEARNING IN ROMANIA IN THE HUNGARIAN LANGUAGE TEACHING CLASSES

Dr. Demeny Piroška, associate professor Babeş-Bolyai University Cluj, Romania Department of Pedagogy and Applied Didactics, Romania

Hanna Reho, Transcarpathian Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukraina

Анотація. У даному дослідженні ми представляємо можливості організації зведеного навчання через призму аналізу стану різновікових класів з угорськомовною освітою в Румунії. Коротко описуємо умови організації зведених класів, властиві їм можливості, а також недоліки та способи їх компенсації. Для того, щоб отримати всебічне уявлення про цю форму організації навчання, ми провели опитування батьків та вчителів. На підставі аналізу відповідей, ми з великою обережністю, формуємо свої висновки та сподіваємося, що наше дослідження з цієї теми може дати своєрідний підсумок та окреслити вказівки для тих, хто цікавиться даною темою.

Ключові слова: різновікові класи, об'єднані-, розділені-, нерозділені- та частково розділені класи.

Abstract. In this study, we present the possibilities of organizing consolidated learning from the perspective of analysis of the state of mixed age classes with the Hungarian language education in Romania. We briefly describe the conditions of organization of consolidated classes, their possibilities, and disadvantages and ways to compensate for them. In order to get a comprehensive picture of this form of teaching organization, we conducted a survey for parents and teachers. Based on the analysis of the answers, we make very careful conclusions and hope that our study on this topic can bring a particular result and outline guidelines for those who are interested in this topic.

Keywords: mixed age classes, combined-, divided-, undivided- and partially divided classes, зведена форма навчання

На жаль, нині мало говорять про зведену форму навчання, хоча в Румунії це нерідкісне явище. Опитування 2019 року показало, що більшість тих, хто працює в угорськомовній освіті в Румунії, а це понад 700 вчителів, працюють у зведених класах.

З тих пір через низьку народжуваність дітей, ця кількість тільки зросла. В основному такі школи/класи створюються в малонаселених районах та селах, особливо в початковій школі, проте, досить часто зустрічаємо, також, різновікові/зведені класи у старших класах середньої школи (V-VIII) [3]. У 2019 році в 15 трансільванських округах було підраховано 782 зведених класів, таким чином, 782 вчителі виконували свої обов'язки в зведених класах (рисунок 1), і майже 10545 дітей навчались у таких класах.

У багатьох випадках навіть інтерпретація понять викликає запитання, якщо йдеться про зведене навчання. Тож ми вважаємо за потрібне уточнити, що означає зведене навчання; які це зведені, розділені, частково розділені та нероздільні класи; що розуміється під одночасною освітою; як термін «учнівська група» може бути інтерпретований у нашому випадку.

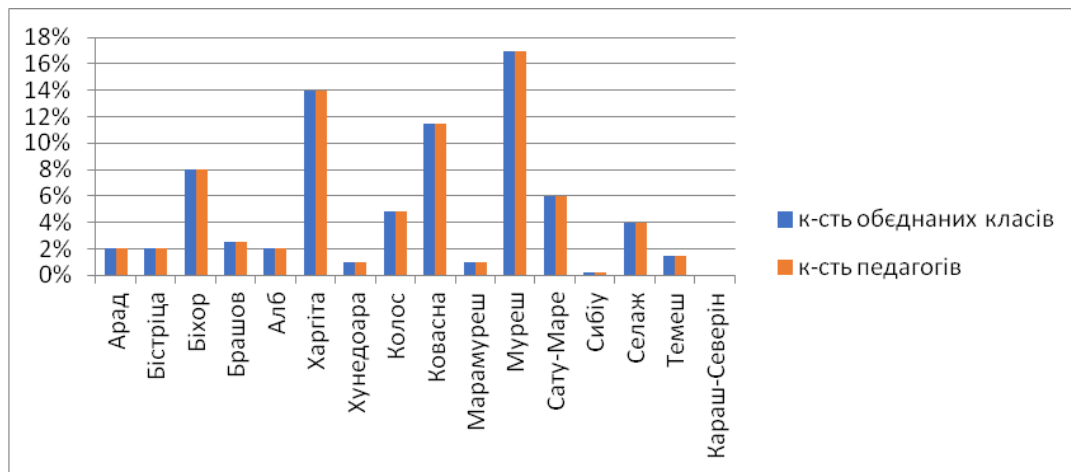

Рис. 1: Групування зведених класів за округами (2019)

В Угорщині та угорськомовній освіті Румунії ми використовуємо інтерпретацію цього поняття, як синхронний процес викладання та навчання. В румунській назві синхронних класів теж є слово «синхронний» *clase în regim simultan*, проте в цій назві «синхронний» відноситься до класної системи, а не до процесу навчання. В цьому значенні це слово ми інтерпретуємо як «одночасне», «спільне». Терміни «зведені», «розділені» та «частково розділені» відносяться до процесу навчання, який відбувається в одному приміщенні, де одночасно займаються дві або декілька навчальних груп дітей. Ми часто зустрічаємось з розділеними класами, це свого роду звичайні класи, де в одному приміщенні одночасно навчається тільки одна навчальна група дітей. Зведені класи, це якраз протилежне цьому навчання, тут, в одному приміщенні в один і той самий час паралельно навчаються мінімум двоє або більше (максимум 4) груп дітей. Під групою учнів мається на увазі групу дітей одного віку, які навчаються за тією ж програмою [3].

Не тільки зведені класи подають приклади групування учнів, сьгоднішні реформаторські педагогічні принципи та дослідження виступають проти вікової класифікації: Джон Дьюї, Марія Монтесорі, Хелен Паркхерст, Пітер Петерсон, Селестін Фрейне, лише декілька імен з числа тих, хто досі реформував систему освіти, «відкидаючи» так звані звичні освітні парадигми. Тож бачимо, що організація дітей у групи була дуже популярною ідеєю у педагогів ХХ століття. У цьому сенсі, зведені класи не слід розглядати як «вирішення проблем», а слід бачити їх потенціал та переваги на які слід опиратися.

З праць д-ра Йозефа Кеменеса (1973) [2], Джудіт Сас (2007) [4] та Н. Антал Шнайдер (2012) [3] ми можемо дізнатись про характеристики, плюси та мінуси зведеної організації навчання. Угорськомовна освіта в Румунії також приділяє увагу зведеним класам, проте, все ще існують суттєві відмінності між угорськомовною зведеною освітою в Угорщині та угорськомовною освітою в Румунії. Найбільша відмінність в тому, що поки в Угорщині розробляють формальну навчальну програму для зведеного навчання, в Румунії немає окремої програми для зведених класів навіть для румунськомовних шкіл, тут в зведених класах використовують для кожної групи окремі навчальні програми [4]. Це рішення дещо компенсується навчальними програмами 2014 року, заснованими на компетентнісному підході, які дають можливість педагогу адаптувати власний план роботи до конкретних обставин (до зведеного навчання зокрема).

Одним із завдань нашого дослідження було вивчення стереотипів щодо зведених класів серед батьків. Нашу анкету заповнили 150 батьків, діти яких навчаються/навчались у зведеному класі. Узагальнивши відповіді, виявилось, що на думку батьків є багато переваг, але, на жаль, і достатньо недоліків зведеної навчальної організації (див. рис 2.).

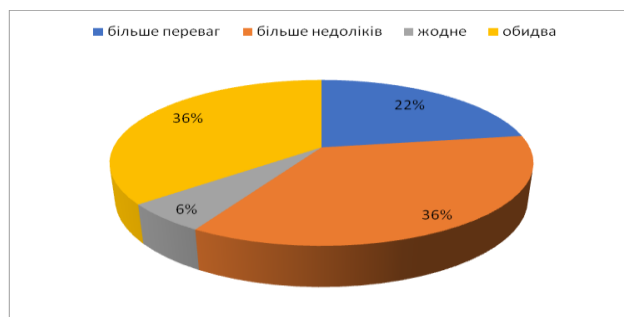

Рис. 2: Переваги та недоліки зведеної форми навчання згідно відповідей батьків

Батьки одноголосно вбачають найбільший недолік зведеної форми навчання в розподілі часу, оскільки відведений на навчання час розподіляється між кожною групою дітей, таким чином, половину часу відводиться для розвитку їх вмінь та навичок. Деякі батьки також назвали зведені класи як не вигідні з точки зору якості освіти, а також того факту, що групи учнів різного віку заважають один одному у навчанні та молодші діти можуть "навчитися поганому" у старших дітей.

Ми провели подібне опитування серед освітян, метою якого було також вивчення стереотипів. Анкету заповнили 183 вчителі, з яких 112 вчителів досі викладають у зведеному класі. Педагоги виділили такі труднощі при зведеному навчанні (кількість голосів, поданих педагогами, наводиться в дужках): розподіл часу (138), розподіл уваги між двома або більше групами учнів (112), підготовка до уроків (107), передача знань (90), оформлення документів (83), важко як фізично, так і розумово (55), інтеграція, прийняття неблагополучних дітей або дітей інших національностей (37), дисципліна (33), розвиток особистості (28).

Узагальнивши відповіді батьків та педагогів можемо констатувати, що нестача часу, його розподіл, а в деяких випадках і його відсутність викликають найбільшу складність з точки зору організації зведеного навчання.

Переваги зведеної форми навчання

Хоча, прочитавши фактори, що породжують труднощі та потенційні проблеми, ми можемо подумати, що зведені класи дійсно відповідають тим стереотипам, які ми чуємо, слід зазначити, що так, як і в монети, так і в цього питання є дві сторони.

Окрім недоліків, існують і переваги зведеної форми навчання. Наше дослідження показало, що батьки мають схожі погляди на позитивні сторони зведених класів:

- Діти можуть багато чому навчитися один у одного, не тільки знань, а й моделей поведінки, дисципліни, повсякденних речей.
- Навчання в зведеному класі створює можливості для високого ступеня самостійності, діти стають більш дисциплінованими, у них розвивається почуття відповідальності.
- Діти можуть стати більш мотивованими та емпатійними: молодші діти дивляться на старших, вони також хочуть знати те, що знають старші, всі діти стають більш терплячими та стриманішими одне до одного, приймають один одного такими, якими вони є.

Педагоги, як і батьки, вбачають найбільшу користь зведених класів у тому, що діти можуть багато чому навчитися у своїх однолітків (особливо маленькі у старших). Окрім того, що діти вчать один в одного, зведені класи також надають велику арену для багаторазового повторення та поглиблення навчальної програми та знань, адже те, про що дізналися старші за попередні роки, вони чують знову, коли навчаються менші учні, таким чином вони декілька разів мимовільно повторюють вивчений ними матеріал, відтак, чи хочуть вони цього, чи ні, матеріал краще засвоюється. Педагоги також виділяли формування незалежності як один із позитивних результатів зведених класів. Діти вчать звертати увагу на власну роботу і працюють тихо, щоб не заважати одноліткам. Крім того, опитані педагоги відповіли, що діти в зведених класах також стають більш чутливими до своїх соціальних компетентностей, стають більш чуйними до своїх однолітків, надають один одному

допомогу та легше знаходять своє місце у багатьох сферах життя. Вони також виділили як позитив сімейну, невимушену атмосферу, завдяки невеликій кількості учнів, а також назвали зведені класи, як "сцену для розгортання творчості" як для викладачів так і для учнів. Невелика кількість дітей, також, дозволяє краще розпізнати та виділити талановитих дітей з хорошими здібностями в порівнянні з класом, де одночасно навчається 25 дітей, і часом талант втрачається.

Педагоги та батьки також мали змогу оцінити навчання в зведених класах за шкалою від 1 до 10. Де значення оцінки 1 у цьому випадку: «мені це зовсім не подобається, я не сприймаю це як належне». Оцінка 10 означає: «мені це дуже подобається». Перша діаграма (див. Рисунок 3) показує, як зведену форму навчання оцінювали педагоги. Як бачимо, думки педагогів дуже розділилися у цьому питанні.

На запитання: «Якби вам зараз потрібно було прийняти рішення про зарахування вашої дитини до зведеної або традиційної школи, куди б ви її записали?» були отримані непередбачувані результати. Майже 70% викладачів, які працюють у зведеному класі, записали б свою дитину в традиційну загальноосвітню школу (див. Рисунок 5). Батьки, чия дитина зараз навчається у зведеному класі, майже 80% проголосували за те, що тепер вони записали б свою дитину в традиційний розділений клас (див. Рисунок 6).

Рис. 5. Відповіді педагогів щодо знаходження дітей у зведеному чи звичайному класі

Рис.6. Відповіді батьків щодо знаходження дітей у зведеному чи звичайному класі
Форми занять та методи, що використовуються у зведених класах.

У зведених класах використовують дві домінуючі форми занять: пряме заняття та самостійна робота. Під час прямого заняття педагог та діти працюють разом, це також називається організацією фронтального навчання. Існують також типи прямих занять, де всі групи дітей навчаються разом, наприклад на уроках: музики, малювання, фізкультури та рукоділля.

Під час самостійної роботи учні працюють індивідуально, вирішуючи раніше призначене завдання самостійно. У таких випадках педагог присутній тільки як фасилітатор і втручається у роботу дітей лише тоді, коли учні виконали своє завдання або, якщо хтось не знає, що робити далі і потребує допомоги вчителя.

Імола Борош детально розповідає про можливості прямих та непрямих занять в зведених класах: «...у нашій освіті, заснованій на компетентностях, розпорядча роль навчальної програми відступає на другий план: навчальна програма не вимагає як раніше, ексклюзивного слідування підручнику, а досвід організації спільного проекту, спільно виготовлений продукт підтверджує свою користь, оскільки, в очах учнів знову можна побачити інтерес до навчання» [1]. Ретельно вивчивши дослідження Борош можемо стверджувати, що вона свідомо підтримує практику викладання проектів у зведених класах, оскільки діти вже працювали за цим методом у дитячому садку, тому налаштуватися на роботу зі створення певного проекту не складатиме труднощів, і кожен зможе знайти свою улюблену тему, працювати індивідуально або у групах. Таким чином, відкривається можливість для інтеграції, соціалізації, взаємодії дітей один з одним.

У своїй анкеті для педагогів ми також попросили назвати ту форму роботи та ті методи, які вони найчастіше використовують у своїй роботі. За формами роботи все-таки перше місце посіла фронтальна форма організації навчання, за якою слідувала індивідуальна робота, за нею групова робота та кооперативна групова робота.

В ході аналізу відповідей анкети були отримані наступні результати щодо використання перерахованих методів (у дужках вказано кількість голосів педагогів, які працюють у зведеному класі за кожний метод): використання ілюстрацій (104), пояснення (103), обговорення (100), симуляція / рольова гра, гра (66), лекція (41), розповідь (36), проект (34), експеримент (25), виступ учня (24), дискусія (18).

Таблиця 1: Частота використання методів

	Вик. ілюстрацій	пояснення	Обговорення	рольова гра, гра	Лекція	розповідь	проект	експеримент	виступ учня	дискусія
часто	104	103	100	66	41	36	34	25	21	18
інколи	7	9	9	32	37	53	43	53	41	41
зрідка	1	0	3	12	27	22	27	24	40	38
ніколи	0	0	0	2	7	1	8	10	7	15

Як видно з наведеної вище таблиці (Таблиця 1) методи, орієнтовані на вчителя, все ще широко використовуються сьогодні, але проектне навчання набуває популярності, як і інші методи, орієнтовані на учнів, такі як різні форми гри, експеримент або лекція учня. У випадку з кількома анкетами на перший план також вийшли спільні прийоми та методи, і хоча результати помітно покращилися з часу останнього опитування, методи, які зосереджуються на діяльності учнів, все ще дещо відходять на другий план.

У світлі представлених результатів варто подумати про інші освітні методи та засоби, які можуть бути ефективними для розвитку навчання, розваг, афективних компетентностей та соціальних навичок учнів.

Список використаних джерел:

1. Boros Imola (2003): *A hatékony tanítás-tanulás lehetősége osztatlan osztályokban*. Magiszter, ősz, 11. évfolyam. Csíkszereda, Magister Kiadó.
2. Dr. Kemenes József (1973): *A közvetlen és önálló órák kapcsolata az 1-3. osztály óráin*. In: Németh István (szerk.): *Módszertani közlemények*. 13. évfolyam, 2. szám. Szeged, Szegedi Tanárképző Főiskola Szakszervezeti Bizottsága. Online, 2019. február. 19. http://acta.bibl.u-szeged.hu/39511/1/modszertani_013_002.pdf
3. Erdei Ferenc – Szász Dezső – Schneider N. Antal (2012): *Tanítói kézikönyv az összevont osztályok tanítóinak*. Déva, Corvin.
4. Szász Judit (2007): *Összevont tanulásszervezés 1-4. osztályban*. Csíkszereda, Magiszter, ősz, 5. évfolyam, 2. szám. Online, 2019. február. 19. <http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2007/osz/05.pdf>
5. Ministerul Educației: *Metodologiei de organizare a claselor din învățământul preuniversitar în regim simultan*. Online, 2019. február. 19. <https://isjarges.ro/wp-content/uploads/2017/12/ORDIN-Nr-3062-19012011.pdf>

ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сніжана Драбинюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського*

FORMATION OF QUALITIES OF CREATIVE PERSONALITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Snizhana Drabinyuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено особливості формування якостей творчої особистості учнів початкових класів в умовах нової української школи. Наведено методи та технології, які сприяють формуванню творчої особистості.

Ключові слова: творча особистість, творчий потенціал, творчі здібності, творча активність.

Annotation. The article examines the features of the formation of the qualities of the creative personality of primary school students in the new Ukrainian school. Methods and technologies that contribute to the formation of a creative personality are presented.

Keywords: creative personality, creative potential, creative abilities, creative activity.

На сучасному етапі розвитку суспільства актуальним завданням нової української школи постає виховання творчої особистості учня, тобто, здатної самостійно мислити, генерувати ідеї, приймати рішення, що й визначено Національною доктриною розвитку освіти України [12, с. 5]. Тому, метою нової української школи є не просто передача знань, а формування особистості, яка прагне навчатися та займає позицію активного суб'єкта освітньої діяльності.

Значну частину життя молодій людині займає її навчання. Тому, починаючи ще з раннього дитинства, а особливо, під час перебування дитини у дитячому садочку та в початковій школі слід розпізнати та розкрити її творчий потенціал, а також розвивати та підтримувати його. У зв'язку з цим, необхідно згадати цитування відомого нам українського педагога В. Сухомлинського: «Людина з дитинства повинна пізнавати іншу людину – її думки, почуття, найтонші та найскладніші порухи душі, прагнення, поривання...». Ось чому вчителю дуже важливо не лише розгледіти кожну особистість, а й допомогти конкретному учню опанувати майстерність проектування свого життєвого шляху.

Доведено, що розвиток творчого потенціалу особистості здійснюється в процесі творчої взаємодії дітей і педагогів, вихователів, батьків [3, с. 29]. Як підтверджує аналіз педагогічної практики, із вступом до початкової школи процес формування творчої особистості молодших школярів значною мірою залежить від першого вчителя, а головне, як він зуміє організувати процес навчання, які методи й технології використає при цьому, які цілі поставить перед учнями, і від того, наскільки він сам є творчим [4].

Творча особистість – це людська індивідуальність, яка прагне реалізовувати свої індивідуальні потреби та можливості, висловлює і відстоює власні думки, має нестандартне мислення, багатий духовний світ, уміє пізнавати, бачити навколишнє оточення, створює щось нове, оригінальне, неповторне. Для того, щоб сформувати таку особистість в умовах нової української школи ми, повинні створити необхідні педагогічні передумови задля розкриття індивідуальних особливостей кожної дитини, задоволення її навчальних потреб [7].

Слід також, для успішної організації педагогічного процесу застосовувати особистісно орієнтований підхід до кожного учня та створити сприятливі умови для залучення їх до творчої діяльності, завдяки якій вони зможуть найповніше розвинути свої здібності, таланти,

навчатися приймати нестандартні рішення, самостійно здобувати знання, знаходити креативні шляхи розв'язку поставлених завдань, самовиражатися.

Ідея необхідності розвитку творчих якостей дитини дістала відображення в законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти та інших державних нормативних документах [2, с. 2]. Зокрема, в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») висвітлюються стратегічні завдання реформування освіти, пріоритетним серед яких є формування освіченої, творчої особистості, розвиток її культурного та інтелектуального потенціалу, як найвищої цінності нації [2, с. 4]. Адже, завдяки творчій активності, здатності до саморозвитку, самовдосконаленню, самореалізації дитина зможе досягнути успіху в майбутньому. Тому виникає необхідність у модернізації освітнього процесу в початковій школі та пошуку нових підходів до його організації.

Молодший школяр гарно навчається лише тоді, коли він переживає успіх, хоча б невеликий. В.Сухомлинський писав: «Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил, що народжує енергію для подолання труднощів, бажання вчитися».

Ми погоджуємось з думкою дослідниці О. Демченко, що у будь-якій ситуації чи справі для людини є важливим успіх, переживання радості досягнень і звершень. Це дає натхнення і поштовх для подальших дій, окрилює людину, забезпечує віру у свої сили та можливості. Іноді навіть одноразовий успіх може змінити психологічний стан дитини, вплинути на її самооцінку. Саме такий педагогічний вплив сприятиме формуванню конкурентоздатної, а також цілеспрямованої, впевненої, ініціативної, активної, творчої особистості [6, с. 3].

Розвиваючи пізнавальну творчу активність учня, вчителю початкової школи необхідно ставити такі завдання:

- запалити в дитячому серці вогник допитливості;
- збагачувати знання школярів про природу, суспільне життя, трудову діяльність людей;
- розвивати різні види пам'яті; уяву і фантазію; увагу, спостережливість; творче мислення;
- формувати мовленнєві вміння, комунікативно – творчі здібності;
- пробуджувати інтерес до навчання, робити його цікавим, пізнавальним, розвивальним;
- навчити працювати з навчальною і дитячою книгою;
- виховувати національну самосвідомість, духовність [8, с. 6].

Особливої уваги заслуговує інтенсивне впровадження ефективних методів та технологій в освітній процес початкової школи, адже вони зможуть активізувати пізнавальну діяльність школярів, мобілізувати інтелектуальний та творчий потенціал його учасників.

Аналізуючи літературу та виходячи з вимог навчальної програми та нового Державного стандарту, на які орієнтується вчитель початкової школи, ми вважаємо за потрібне виділити методи формування предметних, ключових та міжпредметних компетентностей, що зумовлюють творчу активність учнів початкової школи, а саме:

- продуктивні (коли вивчений матеріал застосовується на практиці);
- евристичні або частково пошукові (коли деякі елементи нових завдань учень отримує при вирішенні пізнавальних завдань);
- проблемні (коли учень усвідомлює подану проблему і знаходить шляхи її вирішення);
- інтерактивні (коли панує активна співпраця всіх школярів, в ході якої кожний окремих школяр аналізує свою діяльність, відчуває свою успішність).

З огляду на це, підтримуємо Ю.Бондар в тому, що вагоме місце у формуванні якостей творчої особистості посідають саме інтерактивні технології та методи, сутність яких полягає у формуванні компетентностей молодших школярів, шляхом взаємодії всіх учасників освітнього процесу [11, с. 9]. Зазначимо, що такі методи та технології здатні максимально розвинути таланти та здібності дітей. Інтерактивні методи, що стимулюють учнів до творчості охоплюють такі: «Мікрофон», «Обери позицію», «Сенкан», «Кубування»,

«Діаграма Вена», «Прес-конференція», «Мозковий штурм», «Інтерв'ю», «Обговорення проблеми в загальному колі», «Незакінчені речення», «Метод ПРЕС», «Навчаючи – вчуся», «Навчальні пари», «Два-чотири-усі разом», «Ажурна пилка», «Акваріум», «Коло ідей» та ін. [1, с. 3-4].

Також, виділимо технології, які сприяють формуванню творчої особистості молодшого школяра:

- технологія проектування;
- технологія формування продуктивної пізнавальної атмосфери;
- технологія використання на уроці навчальних і навчально – творчих завдань;
- технологія створення психологічних умов підготовки школярів до творчої діяльності;
- технологія навчально – виховного процесу як моделювання його змісту, форм, методів відповідно до поставленої мети [10, с. 15].

Як доводить практика, знання є продуктивніші та міцніші тоді, коли учень їх здобуває самостійно. Цьому сприяють проблемні ситуації або ситуації утруднення. Наприклад, перед дітьми ставлять певні пізнавальні завдання, які містять суперечність, викликають дискусію, спонукають до роздумів, пошуків і висновків.

Для цього, на будь-якому етапі уроку, дітям пропонується вирішити завдання, що стають предметом вивчення на уроці. Саме так і створюються проблемні ситуації. Як от, при вивченні в першому класі з предмета «Я досліджую світ» теми «Зимова мозаїка. Як зимує природа?» дітям пропонується таку ситуацію: «Діти, як ви думаєте, чому зайчик змінює свою шубку?». Отримавши подану ситуацію вчителем діти після декількох роздумів висловлюють свої формулювання. А вчитель підсумовує їх відповіді: «Звичайно, у зайчика немає свого будиночку. Він кочує в різних місцях, тому щоб уберегтись від хижаків він змінює свою шубку двічі на рік: бурувато-сірий колір робить його непомітним улітку серед зелених рослин, а білий узимку на снігу».

Дуже часто під час обговорення проблемних ситуацій у дітей виникають гіпотези про можливі шляхи їх вирішення. Вони, зазвичай виникають як осяяння, як спалах, як раптовий поштовх від невідомого до відомого. Кожна дитина отримує величезне задоволення від успішного розв'язання проблем. Зазвичай, радість їхнього пізнання проявляється у вигуках «Ага! Зрозумів», «От у чому справа». І цю радість вчитель обов'язково підтримує: потискуючи руку тямущому учневі, заохочуючи його похвалою, подякою чи нагородою, разом з однокласниками плескаючи у долоні.

Також, досить часто, як один з прийомів створення проблемних ситуацій педагоги застосовують так звані «хвилинки міркування». Вони сприяють розвиткові мислення у дітей, як логічного, так і образного. Відкриття, зроблені дітьми на уроках є давно відомими в науці, але дітям вони приносять справжню насолоду. І це можна узагальнити словами В.Сухомлинського: «Може, маленька дитина повторює те, що було уже зроблено, створено іншими людьми, але, якщо це діяння – плід її розумових зусиль, – вона творець; її розумова діяльність – творчість. Чим більше створюють для учнів таких проблемних ситуацій, які вони спроможні подолати, тим потужніше у них розвивається інтерес до навчання. В результаті творчі здібності учнів зростають».

Акцентуємо увагу на тому факті, що малі діти, особливо першокласники, не володіючи достатньою мірою навичками читання, письма, усного мовлення, як правило, віддають перевагу художнім засобам самовираження. Вони є для них одночасно і засобами адаптації до зовнішнього світу, і засобами спілкування з довкіллям. Залучаючи школярів до художньо-практичної діяльності, педагог реалізує не тільки завдання художнього виховання, а й більш глобальні – розвиває інтелектуально-творчий потенціал дитини [5, с. 3].

Із розвитком творчої особистості дитини дослідники Л.Дабіжа та Ю.Бондар тісно пов'язують технологію використання на уроці навчальних і навчально-творчих завдань. У процесі вирішення творчих завдань молодші школярі створюють певний творчий продукт, що розуміється як результат діяльності учня. Наприклад, написання оповідань, казок, віршів,

створення малюнків, різних виробів. Розв'язуючи такі творчі завдання, діти не тільки розвиватимуть уяву та фантазію, а й розширюватимуть свій світогляд та всебічно розвиватимуться. Без уяви та фантазії вони не спроможні сприймати казки, гратись та творити. Вони є невід'ємною складовою процесу навчання.

Слід зазначити, що саме уява та фантазія допомагають започаткувати розвиток творчих здібностей учнів за допомогою казки. Ознайомлюючи молодших школярів із казкою, необхідно навчати їх подумки виконувати разом із героєм різноманітні завдання. Такі завдання стимулюватимуть розум дітей до майбутньої творчої діяльності. Для того, щоб учні навчилися перетворювати казку, характер її героїв, спосіб їхнього мислення, дії, зовнішність, слід навчати їх робити гіпотези, абстрагувати, фантазувати, закладаючи в такий спосіб підґрунтя для творчого мислення.

Радимо також застосовувати конструктор LEGO, який є освітнім ресурсом XXI століття та однією зі складових STEM-технологій. Адже дитина, що здатна конструктивно мислити, швидко вирішувати логічні завдання, вміє працювати у команді, може приймати нестандартні рішення, стане конкурентоспроможною особистістю та зможе реалізувати свій потенціал у реаліях сучасного життя. Дитина отримує нову інформацію і відразу із допомогою конструктора LEGO засвоює принцип дії, а саме: збирає модель та реалізує її. Даний конструктор дозволяє учням граючись навчатися. В ході навчальної діяльності діти стають будівельниками, архітекторами, лікарями, водіями, фермерами, граючись вони вигадують і втілюють в життя свої ідеї.

Підсумовуючи, зазначимо, що ми переконані, що використання таких методів та технологій створює необхідні умови для розвитку вмінь молодших школярів самостійно мислити, орієнтуватися в новій ситуації, знаходити свої підходи до розв'язання проблем. В освітньому процесі підвищується емоційний стан школярів у процесі пізнання, мотивація навчальної діяльності, інтерес до опанування новими знаннями, вміннями їх практично реалізувати. Все це сприяє розвитку творчих здібностей учнів, усної мови, вміння формулювати та висловлювати свої думки, активізує мислення.

Недаремно видатний педагог В.Сухомлинський влучно висловився, що, виряджаючи дитину до школи, кожна мати вірить у те, що справжній вчитель віднайде у її дитині таке, чого не бачить вона, і буде розвивати помічені здібності [9, с. 54]. Адже, початкова школа – це важлива ланка розвитку творчої активності учнів, їх здібностей, нахилів, інтересів, бо якщо дитина не навчиться щось самостійно творити в початковій школі, то без ініціативною, пасивною вона буде і в старших класах.

Список використаних джерел:

1. Бондар Ю. В. Використання інтерактивних технологій в освітньому процесі початкової школи. Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти : збірник наукових статей (Бердянськ, 23-24 жовтня 2019 року). Бердянськ. 2019. С. 229–233.
2. В. Вишківська, О. Шикиринська. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.
3. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67–91.
4. Голюк О. А., Пахальчук Н. О. Особливості педагогічної взаємодії між учителем і учнями в сучасній початковій школі / О.А. Голюк // Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей. – 2019. – С. 14.
5. Дабіжа Л. П. Розвивати творчий потенціал / Л. П. Дабіжа // Дошкільне виховання. – 2002. – №11. – С. 10-11.
6. Демченко О.П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів / О.П.Демченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 6. – Вінниця: РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. – С.114–122.
7. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych O. Деловые игры в квазипрофессиональной подготовке будущих педагогов к развитию одаренности детей // Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. – 2019. – Т. 144. – С. 159.
8. Занюк С.С. Психологія мотивації: навч. посіб. / С.С.Занюк. – К.: Либідь, 2008. – 304 с.

9. Козаченко К. Творча реалізація гуманістичних ідей В. Сухомлинського в системі виховної роботи вчителя / К. Козаченко // Журнал «ПОЧАТКОВА ШКОЛА»– 2015р. – №548, –с.54.
10. Мильруд Р.П., Максимова І.Р. Сучасні концептуальні принципи комунікативного навчання іноземної мови / Р.П. Мильруд, І.Р. Максимова // Иностранные языки в школе. – 2000. – №4. – С. 14–19.
11. Модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій Ю. В. Бондар, 2020, Журнал Atea Nauk – С.5–13
12. Технології творчого розвитку молодших школярів на уроках галузі «Мови та літератури»: Інформаційне видання для здобувачів рівня вищої освіти магістра. / Укл. – І.М.Лапшина, Н.Ю.Родюк. – Вінниця: ВДПУ, 2018. – 68с.
13. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Ілона Дуб, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL SKILLS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE LEARNING PROCESS

Ilona Dub, bachelor degree

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: у статті представлені теоретичні та практичні аспекти розвитку інтелектуальних умінь молодших школярів у процесі навчання. Визначено специфіку інтелектуального розвитку учнів, сформульовано поради вчителям початкової школи.

Ключові слова: інтелект, інтелектуальний розвиток, молодші школярі, освітній процес, учитель початкової школи.

Abstract: The article presents theoretical and practical aspects of the development of intellectual skills of primary school students in the learning process. The specifics of intellectual development of students are determined, advice to primary school teachers is formulated.

Keywords: intelligence, intellectual development, junior high school students, educational process, primary school teacher.

Сучасний етап розвитку людства все більше потребує висококваліфікованих фахівців з високим рівнем інтелекту. Закон України «Про освіту» визначає освіту як «основу інтелектуального, соціального, економічного розвитку суспільства і держави», де на першому місці вказано інтелектуальний розвиток нації [2].

Проблема інтелектуального розвитку завжди цікавила науковців. Окремі аспекти означеної проблеми досліджують А. Алексюк, Н. Бібік, В. Вербицький, С. Гончаренко, О. Савченко, О. Сухомлинська, Т. Сущенко та ін.

Розумовий розвиток молодшого школяра – найважливіша складова його психологічного розвитку. Саме розумовий розвиток включає вдосконалення інтелектуальної сфери й пізнавальних здібностей людини [4, с. 45]. Інтелектуальний розвиток має систематично здійснюватися в освітньому процесі початкової школи. Впровадження Концепції Нової української школи покликане виявити та розвивати здібності учнів, формувати уміння та бажання вчитися.

Розвиток інтелектуально-розвиненої особистості є одним з найважливіших завдань сучасної освіти. Уміння логічно мислити – незмінне, як для дітей, так і для дорослих. Завдяки високому рівню інтелекту людина може знайти вихід із не простих ситуацій, розв'язати важкі завдання, продумати свої дії наперед, знайти короткий шлях до досягнення поставленої мети.

Збільшення ролі інтелекту тягне за собою необхідність розвитку інтелектуальних здібностей, які є фундаментом для формування умінь і навичок, відповідних компетентностей. Сензитивним періодом для розвитку інтелектуальних здібностей є молодший шкільний вік. Саме в початковій школі найбільш інтенсивно розвиваються основні психічні функції людини, такі як: увага, мислення, пам'ять, уява, сприйняття, мовлення, розкриваються задатки дитини, формуються інтелектуальні якості, які в більшості залишаються незмінними протягом усього життя [5].

У школах збільшується кількість учнів з недостатнім рівнем інтелектуального розвитку. Педагог в рамках своєї професійної діяльності і в інтересах дитини має вміти вирішувати питання раннього виявлення та покращення розвитку інтелекту.

Нами зроблено спробу визначити рівень розвитку інтелектуальних умінь молодших школярів. Базою дослідження стала Дунаєвецька ЗОШ I-III ст.№3 Хмельницької області. У дослідженні взяли участь 30 школярів 3-А класу. За допомогою методики «Логічні задачі» (О.Зак) ми визначали рівень розвитку інтелектуальних умінь молодших школярів, рівень сформованості теоретичного аналізу та внутрішнього плану дій.

Провівши дослідження у 3 класі, ми вияснили, що 11 учнів (36%) засвідчили високий рівень розвитку інтелектуальних умінь, 15 дітей (50%) – середній рівень, 4 школярі (14%) – низький. Отож, за результатами проведеного дослідження можемо зробити висновки, що більшість учнів мають середній рівень розвитку інтелектуальних умінь. Результати представлені у діаграмі (рис.1).

Рис 1. Рівні розвитку інтелектуальних умінь учнів 3 класу за методикою «Логічні задачі».

Для того, щоб навчити молодших школярів правильно мислити, учитель сам має володіти культурою розумової праці. Розумовий розвиток і вміння мислити пов'язані із засвоєнням основних розумових операцій, таких як: аналіз, синтез, порівняння, класифікація.

Вибір методів розвитку інтелектуальних умінь учнів залежить від віку дітей, мети і змісту уроку, від ступеню підготовленості учнів, від насичення педагогічного процесу, від особистості педагога і його педагогічних здібностей. Методів справді є дуже багато, тому учитель має підібрати саме ті методи, які дійсно допоможуть краще розвивати розум і мислення в учнів [3].

Практичні методи важливі в роботі з молодшими школярами, адже вони допомагають розвинути спостережливість, мислення та навички самостійності. Використання наочних методів навчання створить умови для більш повного засвоєння ними навчального матеріалу. Використання словесних методів сприятиме встановленню контакту педагога й учнів, що в свою чергу, призведе до оптимізації процесу засвоєння знань.

Правильно організована навчальна робота передбачає залучення усіх школярів до активної пізнавальної діяльності і використання завдань на розвиток логічного мислення, позитивно позначається на розумовому розвитку молодших школярів. Саме на уроках в початковій школі учні мають виконувати цікаві головоломки, розв'язувати проблемні завдання, але все це звісно залежить більшою мірою від учителя. Педагог має створити ситуацію успіху молодшим школярам у процесі вирішення подібного типу завдань [1].

Успіх інтелектуального розвитку школяра досягається головним чином на уроці, коли вчитель залишається один на один зі своїми вихованцями. Від умінь вчителя організувати систематичну пізнавальну діяльність залежить ступінь інтересу учнів до навчання, рівень знань, готовність до постійної самоосвіти, тобто їх інтелектуальний розвиток. Дуже важливо, щоб у вчителя була «скарбничка» вправ і дидактичних ігор на розвиток інтелектуальних здібностей.

На уроках у початковій школі використовують різноманітні завдання та вправи для розвитку інтелектуальних умінь. Для розвитку інтелектуальних умінь ми пропонуємо

використовувати головоломки. Наприклад, «На чий портрет я дивлюся?» Дитина розглядає портрет. «Чий портрет ви розглядаєте?» – запитують у неї, і людина відповідає: «Я ріс у родині один, як палець. І все-таки батько того, хто на портреті, – син мого батька (вам не вчулося, усе правильно – син!)». «Чий портрет розглядає людина?»

Головоломка про все нищівне гарматне ядро та незнищений стовп. Під все нищівним гарматним ядром ми маємо на увазі ядро, яке змітає на своєму шляху будь-що, а під незнищеним стовпом – стовп, який не можна ні звалити, ні зламати. Що станеться, якщо все нищівне гарматне ядро влучить у незнищений стовп?

Окрім головоломок, у роботі з молодшими школярами варто використовувати інтелектуальні вправи. Наприклад, інтелектуальна вправа «Слова-невидимки» викликає у дітей особливий інтерес. Учням пропонується завдання: було слово «книга», стало – «НКАИГ». Це зла чарівниця розсердилася і зробила всі слова невидимками. Потрібно повернути кожному слову колишній, правильний, вигляд. Виконання завдання вимагає високої концентрації уваги. Під час виконання вправи тренується вміння аналізувати матеріал. Наведемо приклад вправи:

Віднови правильний порядок букв в словах.

Дубржа, Клука, балнок, Леон, гону, сугь.

Селноц, Імза, ченіте, Тарм, м'ясе.

Пмісьо, кроілк, бубакша, стовефор, бомегет.

Використання загадок також сприяє розвитку інтелектуальних умінь молодших школярів. Наприклад,

Як написати «мерзла вода» трьома літерами? (Лід)

Який ключ літає? (Журавлиний)

Що стоїть посеред Києва? (Літера «Є»)

Без чого людина не проживе і п'яти хвилин? (Без повітря)

В якого птаха назва складається з 40 «а»? (Сорока)

Дані логічні завдання можна використовувати на будь-якому уроці, головне – бажання вчителя розвивати інтелектуальні вміння школярів.

Підсумовуючи вище сказане, ми можемо стверджувати, що логічні завдання мають високий потенціал. Вони сприяють вихованню однієї з найважливіших якостей мислення – критичності, привчають до аналізу інформації, її різнобічної оцінки, підвищують інтерес до занять математикою.

Дидактична цінність таких завдань безперечна. Логічні завдання сприяють формуванню вміння міркувати, оволодівати прийомами правильних міркувань. Так як їх рішення не спирається на спеціальні знання, об'єктом засвоєння в процесі рішення є прийоми міркувань. Розв'язання таких завдань учить дітей до кінця продумувати незнайомі ситуації, не відступати перед труднощами, бути впевненим у власних силах.

Отже, кожна дитина талановита від природи, вона допитлива і сповнена бажання вчитися. Завдання вчителя – допомогти учневі розвивати свої здібності, навчити логічно міркувати. Вдало підібрані до кожного уроку вправи і цікаві завдання сприятимуть розвитку інтелектуальних умінь молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Демченко О.П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів / О.П.Демченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 6. – Вінниця : РВВ ДП „Державна картографічна фабрика”, 2002. – С.114–122.
2. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної ради України. – 2019. – №2657–VIII. 2661 – VIII.
3. Большакова І. Розвиток критичного мислення / І. Большакова // Початкова освіта. – 2016. – № 11. – С. 3-7.
4. Козира В.М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів / В.М. Козира. – Тернопіль : ТОКІППО, 2017. – 60 с.
5. Шимон Л. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів / Л. Шимон // Вісник ЖДУ ім. І. Франка. – 2014. – № 44. – С. 1–3.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Наталя Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Ірина Дубина, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF MUSICAL ART

Natalia Kazmirchuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Iryna Dubyna, Bachelor of Higher Education

Анотація. У статті виокремлено та обґрунтовано п'ять педагогічних умов формування творчих здібностей молодших школярів засобами музичного мистецтва.

Ключові слова: педагогічні умови, музичне мистецтво, творчі здібності, молодші школярі, особистісно зорієнтоване навчання.

Abstract. The article singles out and substantiates five pedagogical conditions for the formation of creative abilities of junior schoolchildren by means of musical art.

Key words: pedagogical conditions, musical art, creative abilities, junior schoolchildren, personality-oriented learning.

Процеси демократизації, що охопили всі сфери суспільного буття в Україні, зумовили виникнення нової парадигми освіти. Такі ідеї, як гуманізація освіти, плюралізм її форм, диференціація та інтеграція змісту, особистісно зорієнтоване навчання й виховання, педагогіка співробітництва, – визначають кардинальну спрямованість сучасної школи.

Гуманістичний напрям в освіті став розвиватися як реакція на авторитарну педагогіку, технократичний стиль мислення та формалізацію навчання. Визнання самоцінності особистості, її прав на розвиток і виявлення індивідуальних здібностей, створення умов для її творчої реалізації, – все це визначає загальний гуманістичний підхід до навчання й виховання. Орієнтація на розвиток учня як особистості, індивідуальності і як суб'єкта діяльності потребує і нової стратегії діяльності вчителя, що створює умови для реалізації творчих зусиль учня в системі взаємодії з іншими учнями і з учителем, виховання учня як «людини гуманної». Така особистісна орієнтація ґрунтується на ключових поняттях гуманістичної педагогіки і психології:

- сучасна освіта базується на загальнолюдських духовних цінностях, враховує конкретні цінності і надбання різних етнокультурних спільнот;
- метою навчання й виховання є становлення самореалізуючої особистості, для якої є визначальною гуманістична спрямованість її цінностей;
- розвиток особистості відбувається цілісно, в єдності розуму й почуттів, душі і тіла;
- всі права людини, зокрема її право на вільний вибір змісту, методів, форм освіти знаходяться під захистом;
- навчання відбувається у власній діяльності учня, групові форми поєднуються з індивідуальними, при цьому особлива увага приділяється розвитку індивідуального стилю діяльності учня.

Гуманістична педагогіка істотно змінює уявлення про характер взаємовідносин між учителем та учнем, стверджуючи стиль довіри, співробітництва й співтворчості. Тому перша педагогічна умова формування творчих здібностей молодших школярів засобами музичного мистецтва – забезпечення особистісно зорієнтованого характеру педагогічної взаємодії вчителя й учнів у навчально-виховному процесі при опануванні музичного мистецтва – спрямована на заміну традиційної авторитарної моделі взаємовідносин між учасниками навчально-виховного процесу на особистісно зорієнтовану [3, с. 326].

Ефективність практичної реалізації ідей особистісно зорієнтованого підходу залежить від особистості самого вчителя, його потреби в оволодінні принципами гуманістичної взаємодії, готовності переосмислити власний педагогічний і особистісний досвід, оскільки такі настанови й орієнтації, як система самооцінок, здібності до рефлексії, емпатії, не можна сформулювати у вчителя поза його бажанням.

Учитель організує діяльність учня не як традиційний інформаційно-рецептивний процес, а як процес вирішення творчих завдань різного рівня як часткових, так і глобальних, допомагаючи усвідомити їх особистісний зміст. Успішність самостійного пошуку учня, а отже, й можливість його самореалізації, залежить від того, як він оволодіває методологією та технологією вирішення творчих завдань чи проблем. Отже, вчитель створює умови для здійснення стратегії діяльності учня, що є активним її суб'єктом [2, с. 253]. Виховні технології вбачають у дитині повноцінного партнера педагога, не просто учня, а передусім людину, та допомагають йому знайти себе.

Таким чином, перша педагогічна умова спрямовується на таку взаємодію між учителем й учнем у навчально-виховному процесі, що ґрунтується на принципах гуманізації й особистісного орієнтування. Вона передбачає вибір характеристик навчання й виховання як спілкування, в якому не існує різкої поляризованості позицій учня й вчителя, перетворення навчально-виховного процесу на взаємодію, співробітництво, використання в ньому нових технологічних засобів та методів педагогічного й виховного впливу. Це сприяє стимулюванню активності, самостійності, ініціативи дітей, а також поєднанню творчої свободи й спрямування діяльності учнів, емоційності та виразності спілкування з проявами поваги й доброзичливості у діяльності учасників педагогічного процесу.

Застосування творчих завдань передбачає надання молодшим школярам можливості здійснення пошуково-пізнавального процесу на практиці, що знаходить вираження в інтерпретації та імпровізації художнього образу.

Таким чином, у нашому дослідженні творчі завдання розглядаються як завдання, самостійне виконання яких спрямоване на творчу самореалізацію учнів, а також на оволодіння новими знаннями та способами творчої діяльності.

Спираючись на типологію самостійної діяльності школярів (І. Лернер, І. Огородніков), систематизацію творчих музичних завдань у дошкільній педагогіці (Н. Ветлугіна), класифікацію за прийомами мислительної діяльності (О. Савченко), операцій мислення (Н. Підгорна), творчі завдання становлять систему, що розглядається як система завдань, в якій перехід від одного типу до іншого характеризується:

- зростанням самостійності учнів;
- ускладненням пошукових мислительних дій;
- динамікою розгортання творчих проявів учнів в імпровізації, інтерпретації;
- збільшенням елементів інтеграції мистецтв [3, с. 84].

Другою педагогічною умовою є педагогічне стимулювання творчої самореалізації дітей молодшого шкільного віку в процесі музичної діяльності, створення емоційно сприятливого навчально-виховного середовища.

Як зазначав М. Рождественський, для розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів необхідно, всіляко збуджуючи пізнавальну активність, допомагати їм у самостійній роботі, тобто вчити їх навчатися. Молодші школярі тільки розпочинають заглиблюватися в навчальний процес, тому їхні пізнавальні можливості ще не розвинені, а досвід самостійної пізнавальної діяльності не сформувався.

В основі будь-якого навчання, зокрема й музичного, лежить індивідуальна мислительна діяльність учня. Дослідження дидактів (Н. Бібік, Н. Підгорна, О. Савченко, Г. Тарасенко та ін.) переконують у необхідності й можливості впливів на формування й розвиток самостійного мислення учнів [4, с. 50].

На етапі частково-самостійної діяльності учнів значна увага приділяється умінню здійснювати аналіз музичних образів в інтерпретації чи музичній імпровізації, простежуючи динаміку його розгортання, зокрема й після власного перетворення. Учні повинні

усвідомити, що об'єкт пізнання має безліч характерних ознак. Якщо досвід виконання початкових операцій буде достатнім, школярі відразу усвідомлюватимуть, які операції необхідно здійснити, щоб вирішити те чи інше завдання. Наприклад, якщо вчитель переконується, що діти добре вміють порівнювати чи аналізувати конкретні елементи, він підводить їх до музичних узагальнень (наприклад, придумати назву музичному твору), класифікацій (дати визначення музичного жанру) тощо.

Таким чином, третьою педагогічною умовою формування творчих здібностей учнів початкової школи є володіння учнями загально пошуковими вміннями у всіх видах музичної діяльності – сприйманні, виконанні, творенні.

Володіння загально пізнавальними вміннями саме по собі ще не забезпечує пізнавальної діяльності учнів, вони є лише опорою й виконавчим інструментарієм, застосовуючи який, можна здійснювати самостійну творчу діяльність. Однак без спостережень за процесами мислення й ведення пошуку самим учителем, без оволодіння технологією ведення пізнавально-пошукового процесу учні не зможуть самостійно творити.

З цього випливає четверта педагогічна умова – поетапність включення молодших школярів у творчу музичну діяльність (інтерпретація, імпровізація). На основі особистісно зорієнтованої моделі навчання, що змінює характер взаємодії між вчителем й учнями та запропонованих методів і прийомів стимулювання, необхідно з перших кроків музичного навчання залучити учнів до творчої дальності шляхом підтримання й цілеспрямованого застосування серії стимулів. Зазначена умова сприяє переорієнтуванню традиційної схеми, за якою учні залучаються до діяльності творення тільки після етапів набуття знань, оволодіння вміннями та навичками, що знижує їх пізнавальний інтерес до музики, на такий шлях здійснення творчої діяльності, на всіх етапах якого застосовується евристика.

Для учнів початкової школи є характерним нестійкий пізнавальний інтерес, швидка втомлюваність, нетривка увага, що дозволяє їм здійснювати тільки невеликі за обсягом конкретні завдання. На початковому етапі навчання учням бракує як знань, так і способів ведення пізнавального процесу, їм притаманна нестійка мотивація учіння. Ці особливості віку нами враховувалися під час залучення учнів до творчої музичної діяльності.

Застосовуючи евристичну бесіду, вчитель розкриває шлях ведення пошуку від початку й до вирішення завдання, залучає дітей до співтворчості в ньому та постійно підтримує учнів. Метод евристичної бесіди забезпечує зворотній зв'язок учителя з учнями, завдяки чому здійснюється тактовне коригування творчих кроків дітей, їх стимуляція, підтримка та ін., а також відбувається корекція самої методики впливу на дітей. Евристична бесіда має всі можливості для сприяння творчому розвиткові особистості, особливо в музичній діяльності. Як вже зазначалося, специфічні риси музичного мистецтва – невизначеність, багатоманітність художніх образів сприяють появі численних та багатоваріантних інтерпретацій. Особливість методу евристичної бесіди узгоджується із специфікою музики, оскільки саме в ситуаціях художньої невизначеності і незавершеності відбувається розуміння й висвітлення художнього образу в розвивальному діалоговому спілкуванні, яким і є евристична бесіда. Спільна художньо-творча діяльність має різні варіанти перебігу. Вчитель повинен бути готовим до розгортання будь-якого з тих, що обирають учні відповідно до їхніх уподобань, досвіду, знань, сприймання, особистісних якостей тощо.

В евристичній бесіді педагог має можливість коригувати й спрямовувати музичне пізнання молодших школярів. На своє запитання він одержує відповіді дітей, серед яких мають місце не зовсім вдалі, такі, що повторюються, а то й просто не пов'язані з музичним образом. Ці відповіді є характерними для молодших школярів з незначним музичним досвідом. Щоб уникнути «фантазування» учнів навколо музики, учитель має спиратися на найбільш вдалу, оригінальну, точну думку дитини. Саме від такої «продуктивної» відповіді вчителя має відштовхуватися у процесі побудови наступних кроків пошуку.

Щоб повноцінно включатися у творчий процес пізнання музики, сприймати та інтерпретувати музичні образи, імпровізувати, необхідно володіти мовою музичного

мистецтва. За традиційними методиками засоби музичної виразності учні вивчають під час слухання музики та її виконання, засвоєння музичної грамоти. Однак, багаторазові повторення та тренування, спрямовані на відпрацювання технічних умінь, гасять зацікавленість учнів, їхній нестійкий ще у молодшому шкільному віці пізнавальний інтерес до музики. Засвоюючи мову мистецтва теоретично, учні не спілкуються музичною мовою, не можуть її використати у власній діяльності, виражати власні почуття у музиці. Тому зазначена умова спрямовує музичне навчання учнів на формування бажання самовираження мовою музики, вивчення ж технічних умінь відбувається у процесі пошуку необхідних засобів втілення змісту музичного образу, тобто у імпровізаційній діяльності школярів.

У своєму дослідженні під час визначення зазначеної педагогічної умови ми опирались також на положення Л. Виготського, що «думка народжується через мову». Відповідно розвиток мислительних процесів можливий за умови вербалізації власних думок. Положення Л. Виготського є умовою для здійснення будь-яких пізнавальних процесів, зокрема музичного пізнання. Спираючись на це положення, вважаємо, що оволодіння мовою мистецтва є проміжною метою на шляху музичного розвитку дитини.

Таким чином, вбачаючи у процесі музичного мовлення учнів великі можливості для творчого розвитку дитини, визначаємо п'яту педагогічну умову: оволодіння школярами інтонаційно-образною мовою музичного мистецтва у власній музично-мовленнєвій діяльності. При цьому знання музичної мови є тільки інструментом творення особистості, засобом розкриття й розвитку її потенційних можливостей.

Молодший шкільний вік є сприйнятливим до образного пізнання світу й мистецтва. Враховуючи цю особливість, необхідно включати учнів до творчого діалогу з мистецтвом, вчити мови мистецтва, за допомогою якої таке спілкування стає можливим. Ми переконані, що ефективним способом розвитку творчих здібностей засобами музичного мистецтва є застосування методики стимулювання творчої самореалізації дитини, що є альтернативою традиційній системі інформативних та ілюстративних методів навчання і виховання. Методика стимулювання, в основі якої покладено гуманний стиль педагогічного спілкування, побудована на засобах прямого та опосередкованого впливу, основними серед яких є «евристична бесіда – творчі завдання» та емоційно збагачене навчально-виховне середовище. Ці складові культивують творчі прояви дітей, стимулюють їх творчу самореалізацію.

Список використаних джерел:

1. А.Бібікова, О.В.Шикиринська. Особливості виховання молодших школярів засобами духовної музики // Молода наука: Студентська наукова конференція. Статті / Мін-во освіти і науки України, Нац.пед.ун-т імені М.П.Драгоманова; відпов. за випуск проф. Л.П.Вовк, проф. О.С. Падалка; укл. доц. А.Ф.Шевченко, доц. О.В.Шикиринська – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. – с. 97-101.
2. Демченко О.П. Творчий підхід як умова успішної організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами / О.П.Демченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія // Зб. наукових праць. – Випуск 26. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2009. – С.252–257.
3. Кіт Г.Г. Творчість як необхідна умова ефективності педагогічного процесу / Г.Г. Кіт // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 28. – Вінниця, 2009. – С. 325–329.
4. Решетнікова Г.Б. Креативність як характеристика професіоналізму сучасного вчителя / Г.Б. Решетнікова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : [зб. наук. пр.]. – Вип. 11. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – С. 49–53.
5. Черноус В. Творчі здібності особистості: визначення, сутність, структура / В. Черноус // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 5(1). – С. 82–87.

КРЕАТИВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ Й УЧНІВ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ Й ЗАВДАНЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Тетяна Качак, доктор філологічних наук, доцент

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Україна)

CREATIVITY OF TEACHERS AND PUPILS IN IMPLEMENTATION OF CONTENT AND GOALS OF LITERARY EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL

Tetiana Kachak, Doctor of Philology, Associate Professor

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито важливі аспекти креативної діяльності учителя й учнів початкової школи на уроках літературного читання. Проаналізовано актуальні й ефективні в умовах дистанційного навчання методи, підходи й форми реалізації завдань літературної освіти. Закцентовано на ролі цифрових інструментів у розвитку творчої діяльності здобувачів початкової освіти у процесі роботи з художніми текстами.

Ключові слова: креативність, літературна освіта, творча діяльність учнів, дистанційне навчання, цифрові інструменти.

Abstract. The article reveals important aspects of creative activity of primary school teachers and students at the lessons of reading. Relevant and effective in the conditions of distance learning methods, approaches and forms of realization of tasks of literary education are analyzed. Emphasis is placed on the role of digital tools in the development of creative

Key words: creativity, literary education, creative activity of pupils, distance learning, digital tools.

Літературна освіта впливає на формування культурних та життєвих цінностей людини, вміння усвідомлювати, критично осмислювати, оцінювати, співставляти різні сутності, прояви буття. Це безперервний освітній процес, яким передбачається оволодіння мистецтвом слова, формування естетичних і художніх смаків особистості. Основою літературної освіти у початковій школі є читання та засвоєння фольклору, художніх творів українських та зарубіжних письменників, які складають її зміст. Завдання літературної освіти полягає в тому, щоб ознайомити учнів із кращими зразками національної та перекладної літератури, навчити їх розуміти й інтерпретувати тексти різного тематичного спрямування і жанрового виміру; сформувані у них уявлення про художнє слово, розвивати творче мислення.

Державним стандартом початкової освіти і навчальними програмами з мовно-літературної освітньої галузі (Р. Шияна) та літературного читання (О. Савченко) визначено пріоритети літературної освіти в Новій українській школі із врахуванням компетентнісного та діяльнісного підходів, принципів дитиноцентризму та особистісно-орієнтованого навчання. На уроках літературного читання формуються ключові компетентності (комунікативна, соціокультурна, діяльнісна), а також літературна як предметна компетентність, компонентами якої є читацька, літературознавча, особистісно-діяльнісна, бібліотечно-бібліографічна [1, с. 11; 2, с. 238].

З метою ефективної реалізації змісту й завдань літературної освіти у початковій школі, вчителі оновлюють арсенал методів і форм роботи з художніми текстами, апробовують нові засоби навчання на уроках літературного читання. Творчий підхід до планування і організації освітнього процесу – запорука цікавого і продуктивного навчання, стимулювання розвитку творчої особистості кожного учня. В умовах дистанційного навчання саме від креативності, цифрової грамотності та вміння педагога зацікавити і мотивувати учнів залежатимуть якість і результати освітнього процесу.

З огляду на це актуальним стає дослідження, мета якого – аналіз креативної діяльності учителя й учнів початкової школи на уроках літературного читання в умовах дистанційного

навчання; визначення ефективних методів, підходів, форм роботи з використанням інструментарію цифрових технологій.

Теоретико-методологічною основою дослідження проблеми креативності вчителя й учнів є праці Т. Кремін (T. Cremin) та Дж. Гілфорда (J. Guilford), а також Н. Бібік, С. Заброцької, Л. Іванової, Г. Коваль, О. Савченко, які розглядають питання творчої діяльності педагога й учнів у процесі реалізації літературної освіти. Враховано результати досліджень, зорієнтованих на висвітлення специфіки використання інноваційних технологій у процесі літературної освіти майбутніх учителів початкової школи (Т. Близнюк, О. Будник, Т. Качак, Л. Нежива, С. Паламар та ін.) та здобувачів початкової освіти (О. Біда, В. Вітюк, Б. Гершунський, Г. Селевко та ін.).

Креативність учителя проявляється насамперед у наявності власного стилю викладання, сформованого під впливом як внутрішніх (знань, досвіду, професійних якостей), так і зовнішніх чинників (нормативних засад професійної діяльності, активного підвищення кваліфікації), а також у здатності відмовитися від стереотипного мислення і поведінки в організації освітньої діяльності школярів. Саме такі учителі можуть зробити навчання творчим завдяки систематичному практикуванню творчих підходів та оригінальному репертуару занять, вмінню генерувати, втілювати креативні ідеї, розвивати здатність дітей до творчої діяльності [4]. Як зауважує М. Жуберт, творче навчання – це мистецтво, якому не можна навчити вчителів, адже не існує єдиного рецепта чи процедури. «Деякі стратегії можуть допомогти стимулювати креативне мислення, але вчителі повинні розробити повний репертуар навичок, які зможуть адаптувати до різних педагогічних ситуацій» [6, с. 21]. Креативність, як правило, демонструють ті учителі, які на високому рівні володіють знаннями з предмета, який викладають, і не бояться експериментувати.

Науковці довели, що креативність учителя прямо впливає на інтелект та успішність учнів. Джордж Гілфорд називає параметри креативності, здібності, які характеризують творчу особистість: швидкість, гнучкість, оригінальність думки; допитливість, здатність продукувати ідеї та висувати гіпотези; ірреальність, фантастичність; здатність розв'язувати проблеми, аналізувати і синтезувати інформацію; здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі [5]. Приклади творчості учителя позитивно впливають на учнів, є зразками для наслідування і мотивацією бути оригінальними.

Креативність учителя виявляється у модернізації змісту літературної освіти. Йдеться про читання і опрацювання з учнями значно більшої кількості творів, розширення їх кругозору, кола читання за рахунок сучасних і актуальних текстів, не включених у навчальні програми. Креативні учителі займаються промоцією дитячого читання як на уроках, так і в позаурочний час. Вони добре обізнані з предметом – дитячою літературою, відслідковують новинки, спілкуються з письменниками й організують зустрічі з ними, тісно співпрацюють з бібліотеками.

Надзвичайно важливою є креативність учителя у методичному аспекті викладання літературного читання, вміння підбирати оригінальні форми роботи й завдання під час опрацювання художніх текстів, узагальнення вивченого. В умовах дистанційного навчання, як показує наш досвід, ефективним і результативним є використання цифрових інструментів як засобу реалізації креативних ідей вчителя і розвитку творчої діяльності учнів. Так, при опрацюванні художніх творів з молодшими школярами й з метою формування у них літературознавчої, особистісно-діяльнісної чи бібліотечно-бібліографічної компетентності доречною є робота з ментальними картами, інтерактивними плакатами, вправами та іграми, підготовленими за допомогою онлайн-конструкторів (Google.it, ThingLink, LearningApp), буктрейлерами, відеовідгуками тощо. Розглянемо деякі з цих засобів креативного навчання й розвитку творчої діяльності суб'єктів освітнього процесу.

Ментальні карти (інтелект-карти) як спосіб запису інформації, «аналітичний інструмент» (за визначенням Тоні Бюзена) вчитель може застосовувати на уроках літературного читання для подачі навчального матеріалу, аналізу сюжету прочитаного твору чи героя, представлення біографії письменника, засвоєння літературознавчих понять. Учні

теж можуть розробляти ментальні карти, наприклад, використовуючи онлайн-сервіс «Google.it». Тут зручний інтерфейс, зрозумілий і продуманий алгоритм створення карти, передбачена можливість додавати картинки, позначення. Цей онлайн-сервіс дозволяє працювати з ресурсом як індивідуально, так і колективно в синхронному режимі під час дистанційного навчання. Функцію створення ментальних карт підтримують сервіси «MindMeister», «XMind», «Mind Map». У них велика кольорова палітра і багато можливостей для подачі у картах додаткового матеріалу, окрім, власне, слів.

Н. Копняк і Т. Крупська констатують, що ментальні карти можуть бути застосовані у початковій школі безпосередньо на занятті, при самостійній підготовці, під час робіт, пов'язаних з організацією проектно-дослідної діяльності учнів, як матеріали для підготовки до олімпіад, конкурсів і при дистанційному навчанні [3, с. 150]. Розв'язуючи проблему розвитку творчої діяльності школярів, ментальні карти використовують з метою формування у них вміння генерувати ідеї, самостійно мислити, аналізувати і систематизувати інформацію.

Інтерактивний плакат – це спосіб візуалізації інформації на основі одного зображення, на якому «мітками» (інтерактивними точками) позначені активні покликання на вебресурси, інтернет-документи, мультимедійні об'єкти (відео, аудіо, презентації, слайд-шоу, ігри, опитування). Головна перевага мультимедійного плаката полягає у тому, що учень може знайомитися з інформацією у будь-якому зручному порядку, відкривати лише ті матеріали, які потрібні. Крім того, дітям подобається досліджувати та знаходити інтерактивні зони, відкривати віртуальні віконця з текстом чи картинками. Використання інтерактивних плакатів на уроках літературного читання доречно у процесі презентації теми уроку, під час обговорення прочитаного твору, вивчення творчості письменника чи узагальнення знань з тематичного блоку, презентації списку книг для додаткового читання тощо.

Найпоширеніші цифрові сервіси для створення інтерактивних плакатів – Thinglink, Genially, Glogster. Створювати інтерактивні плакати можуть як учителі, так й учні. Така робота може бути індивідуальною чи груповою, колективною. Під час дистанційного навчання інтерактивні плакати є зручним і цікавим способом організації уроку літературного читання чи формою подачі окремого його етапу. Робота з інтерактивним плакатом сприяє кращому засвоєнню учнями навчального матеріалу саме завдяки високому рівневі візуалізації (графіка, текст, відео, аудіо в одному контенті), підвищує інтерес до теми й мотивує до активної діяльності, осмислення та аналізу матеріалу, спонукає до власної творчості та опанування цифрових ресурсів.

Вправи та ігри, навчальний контент, підготовлений з використанням цифрових інструментів, теж свідчить про креативність учителя та його вміння цікаво й ефективно реалізовувати зміст й завдання літературної освіти. Навчальні матеріали з літературного читання скеровані на активну діяльність здобувачів освіти і є своєрідними тренажерами для запам'ятовування змісту твору чи відомостей про письменника, усвідомлення дефініцій літературознавчих понять чи жанрових особливостей твору. Виконуючи різні види завдань, розроблених на основі прочитаного тексту, учні краще засвоюють його, набувають практичних умінь і навичок уважного читання, проводять аналогії з власним життєвим досвідом.

LearningApps – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати цікаві й корисні інтерактивні вправи у тому числі й на основі літературного матеріалу. Їх можна використовувати в роботі з інтерактивною дошкою, або як індивідуальні вправи чи колективні ігрові завдання для учнів. Для уроків літературного читання актуальні вправи з різних категорій (знайти пару; класифікація; числова пряма; просте упорядкування; вільна текстова відповідь; фрагменти зображення; вікторина; заповнити пропуски), ігри «Перший мільйон», «Скачки», «Пазл», «Вгадай слово», «Кросворд» та ін.

На розвиток творчої діяльності учнів впливають оригінальні типи занять з літературного читання, нетрадиційні форми роботи на уроках, використання цифрових інструментів під час традиційного й особливо дистанційного навчання. Як свідчить

проаналізований педагогічний досвід учителів м. Івано-Франківська, цікавими й продуктивними є уроки добре візуалізовані, супроводжені оригінальними дидактичними матеріалами й авторськими розробками, проведені з використанням різноманітних цифрових технологій. Оригінальні заняття (мандрівки, квести, вікторини, творче інтерактивне читання та ін.), інтерактивні форми творчої роботи на уроці і в позаурочний час (методики «Мозковий штурм», «Асоціативний куш», «Гронування», «Кубування», «Діаграма Вена», груповий і колективний сторітелінг та ін.) забезпечують ідеальну атмосферу для розвитку творчого мислення учнів, формуванню у них якостей креативної особистості.

Креативність учнів найбільшою мірою проявляється у виконанні самостійних робіт і в процесі підготовки індивідуальних чи групових проєктів. Такими проєктами з літературного читання можуть бути буктрейлери чи відеовідгуки на прочитані книжки; розробки ментальної карти на основі сюжету твору; підготовка презентації на основі матеріалів про творчість письменника; створення інтерактивного плаката після вивчення серії народних і літературних казок тощо.

Отже, креативність учителя й учнів у процесі реалізації змісту й завдань літературної освіти проявляється в активній творчій діяльності на уроках і в позаурочний час, вмінні генерувати оригінальні ідеї та втілювати їх у своїй діяльності. В умовах дистанційного навчання запорукою творчості є нетрадиційні типи занять, інтерактивні методи і форми роботи на основі прочитаного, активне і систематичне використання цифрових інструментів в організації освітнього процесу, нестандартне виконання самостійних робіт і проєктів учнями. Ефективними засобами візуалізації навчального матеріалу, мотивації й зацікавлення, розвитку творчої діяльності учнів є інтерактивні плакати, ментальні карти, інтерактивні вправи, завдання й ігри, створені за допомогою цифрових ресурсів.

Перспективним є емпіричне дослідження, яке дозволить зробити детальніший аналіз сучасного стану літературної освіти у початковій школі та окреслити вияви креативності вчителів у процесі викладання літературного читання; визначити ефективність авторських форм і методів роботи.

Список використаних джерел:

1. Качак Т. Б. Літературна освіта молодших школярів: навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ, 2017. – 44 с.
2. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання.: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 280 с.
3. Копняк Н. Б., Крупська Т. О. Ментальні карти як засіб візуалізації навчального матеріалу у початковій школі. *Молодий вчений*. – 2019. – № 5.2. – С. 148-153. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.2/33.pdf> (Дата звернення: 10.03.2021).
4. Cremin T. Creative teachers and creative teaching. – 2015. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/48990754_Creative_teachers_and_creative_teaching (Дата звернення: 01.04.2021)
5. Guilford, J. P. Three faces of intellect. *American Psychologist*. 1959. – 14(8). – p. 469–479. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1037/h0046827> (Дата звернення: 01.04.2021)
6. Joubert M. The art of creative teaching: NACCCE and beyond. In Craft A., Jeffrey B. and Liebling M. (eds) *Creativity in education*. London: Continuum, 2001.

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ АУДІАТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Катерина Кифоренко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н.Ю.Родюк, кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PROBLEM OF DEVELOPING AUDIATIVE SKILLS OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

Kateryna Kyforenko, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті здійснено дефінітивний аналіз основних понять проблеми розвитку аудіативних умінь молодших школярів. Розкрито зміст та значення поняття «аудіативні навички».

Ключові слова: аудіювання, аудіативні уміння, аудіативні навички, уміння слухати-розуміти.

Abstract. The article provides a definitive analysis of the basic concepts of the problem of developing auditory skills of younger schoolchildren. The meaning and significance of the concept of «auditory skills» are revealed.

Key words: listening, auditory skills, ability to listen-understand.

Під час реформування освіти та впровадження Нової української школи серед інших змін було також запроваджено нові типові програми, які, між іншим, внесли зміни у вивчення мовно-літературної освітньої галузі.

Початковий курс мовно-літературної освіти поєднує в собі такі змістові лінії: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища». Надзвичайно важливою є перша змістова лінія «Взаємодіємо усно», адже саме вона дає підґрунтя для подальшого вивчення інших змістових ліній. Основним змістом її вивчення є сприймання усної інформації, аналіз та інтерпретація почутого, оцінювання усної інформації учнями [3]. Лише за умови безперервного розвитку аудіативних умінь молодших школярів можливим є логічне та структуроване засвоєння усіх п'яти змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі.

Під час дефінітивного аналізу ми з'ясували, що обґрунтування понять «аудіювання» та «аудіативні навички» неможливе без дослідження елементів процесу навчання аудіювання. У цьому питанні ми поділяємо думку С. Цінько, яка у своїх працях виділяє такі основні елементи процесу навчання аудіювання:

- змістовий бік роботи над розвитком відповідних умінь та її місце в загальній системі навчання рідної мови;
- мотиваційний (донесення до учнів важливості, виконаної ними роботи та обґрунтування необхідності вирішення поставлених перед ними завдань);
- діяльнісний (застосування різноманітних завдань та вправ для розвитку аудіативних умінь) [12, с. 13].

Аудіативні навички супроводжують дитину з перших днів життя. Слухання потрібне їй не лише для сприйняття необхідної інформації, а й для розуміння процесу появи та формування звуків, слів та мовлення в цілому [9].

Під час аналізу наукової літератури та дослідження поняття «аудіювання» ми змогли знайти діаметрально протилежні думки дослідників. Так, наприклад, Н. Гальскова та Н. Гез були переконані в тому, що аудіювання – це всього лише побічний продукт процесу говоріння. Проте пізніше вченим вдалось спростувати цю думку: вони довели, що аудіювання – активний процес, під час якого задіяні всі психічні та розумові процеси; здобута інформація проходить перевірку на відповідність даному шаблону, останній, у свою чергу, відкладається у довготривалій пам'яті слухача [2, с. 19].

Розглядаючи аудіювання з боку психофізіології, не можна не згадати визначення К. Пономарьової, яка позиціонує аудіювання як сукупність мнемічного, розумового та перцептивного видів діяльності. При мнемічній діяльності відбувається реформування образу і впізнання як результат зіставлення з еталоном, виділення засвоєння інформативних ознак мовних і мовленнєвих одиниць. Розумова діяльність пов'язана з розумовими операціями, серед яких порівняння, абстрагування, індукція, дедукція, аналіз та синтез. А також під час усного сприйняття засвоюється перцептивна діяльність [7, с. 37].

Отже, аудіювання, за К. Пономарьовою, – «це розуміння сприйнятого на слух мовлення» [7, с. 34].

Близьким до попереднього є також визначення аудіювання Г. Колосніциної, яка визначає його «як динамічну багаторівневу систему перцептивно-мислительної, інтелектуальної, мнемічної діяльності, беручи за одиницю цього виду мовленнєвої діяльності елементарну дію, цілісність якої зумовлена єдністю мотиваційної, цільової та виконавчої сторін» [6, с. 9].

М. Пентилюк же переконує в тому, що аудіювання – це «сміслові сприймання як усного, так і озвученого писемного мовлення» [11, с. 26].

Найбільш чітко сформульованим є визначення поняття «аудіювання», запропоноване В. Сатіною, отже, виокремлюючи власне визначення, ми опирались саме на її думку. Вона розглядає аудіювання як «активний творчий процес, який передбачає вмотивовані дії слухача, спрямовані на сприймання, пізнання і розуміння реальної дійсності, закодованої засобами мови та існуючої у свідомості мовця» [10, с. 49].

Часто поняття аудіювання плутають з таким видом діяльності, як слухання, проте останній відрізняється тим, що головною його метою є лише сприймання інформації, тоді як аудіювання має на меті не тільки сприймання, а ще й розуміння почутого. Отже, аудіювання, на нашу думку, – це активний творчий процес, що включає в себе мнемічну, розумову та перцептивну діяльність для розуміння сприйнятої на слух інформації та подальших вмотивованих дій над нею.

Якщо ж аудіювання – це процес, що має на меті формування та розвиток аудіативних умінь, то слід також проаналізувати саме поняття «аудіативні уміння».

З точки зору педагогіки дане поняття логічно та чітко було окреслене в словнику С. Гончаренка. Автор зазначає що «вміння – засвоєний суб'єктом спосіб виконання дій, який забезпечується сукупністю набутих знань та навичок. Вміння формується шляхом вправ і створює можливість виконання дій не лише у звичних, але й у змінених умовах. У навчальній діяльності учні оволодівають навчальними вміннями» [4, с. 58]. Серед навчальних умінь С. Гончаренко виділяє загальнонавчальні, ті, що стосуються всіх навчальних предметів, та спеціальні вміння, що є характерними для якогось конкретного предмету. Тому вважаємо необхідним зазначити, що саме до спеціальних мовленнєвих умінь ми відносимо уміння аудіативні [4, с. 58].

У своїх статтях під час дослідження проблеми розвитку аудіативних умінь молодших школярів О. Чупріна та О. Божко майже ідентично тлумачать це поняття, як уміння слухати-розуміти. Ми поділяємо думку О. Божко про те, що аудіативні уміння являють собою складну, проте цілісну систему умінь, до яких автор зараховує:

- диференціацію почутих звуків;
- їх подальшу інтеграцію в смислові комплекси;
- утримування їх у пам'яті під час слухання;
- контроль за власною комунікативною поведінкою;
- здійснення ймовірного прогнозування подальших подій у тексті [1].

Отже, ми переконані в тому що, аудіативні навички – це сукупність умінь, що поєднують у собі такі мовленнєві уміння, як слухання та розуміння сприйнятої на слух інформації з подальшим її утримування в пам'яті під час слухання, та інтеграція її у смислові комплекси.

Список використаних джерел:

1. Божко О. П. Формування в учнів аудіативних умінь як складової текстотвірної компетентності [Електронний ресурс] / О. П. Божко // Науковий вісник Донбасу. – 2013. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_2_3
2. Гез Н.И. Типология упражнений и организация обучения аудированию в школе с преподаванием ряда предметов на иностранном языке / Н.И. Гез // ИЯШ. – 1985. – № 6. – С. 19-24.
3. Голюк О. А., Пахальчук Н. О. Особливості педагогічної взаємодії між учителем і учнями в сучасній початковій школі // Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей. – 2019. – С. 14.
4. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ : АПН України, 1995. – 450 с.
5. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. Деловые игры в квазипрофессиональной подготовке будущих педагогов к развитию одаренности детей // Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. – 2019. – Т. 144. – С. 159.
6. Колосницина, Г.В. Пути оптимального настроения оформления учебного аудиотекста (на материале русского языка как иностранного) / Г.В.Колосницина. – Москва: Моск. у-т, 1980. – 95 с.
7. Пономарьова К. І. Компетентісний підхід до перевірки усних видів мовленнєвої діяльності молодших школярів / К.І. Пономарьова // Початкова школа. – 2009. – №10. – С. 34–38.
8. Родюк Н. Ю. Формування україномовної соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2018. – № 3 (137) квітень. – С. 234–240.
9. Родюк Н.Ю., Голюк О.А. Шляхи ефективного формування діалогічного мовлення учнів на уроках навчання грамоти / Н.Ю. Родюк, О.А.Голюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2019. – № 3 (326) травень. – С. 64-74.
10. Сатинова В.Ф. Некоторые вопросы обучения аудирования связной речи. / В.Ф.Сатинова // Обучение связной иноязычной речи в средней школе. – Минск: Народная аскета. – 1990. – С. 46–57.
11. Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник / [за ред. М.Пентилюк]. – Київ: Ленвіт, 2003. – С.57.
12. Цінько С.В. Розвиток у п'ятикласників умінь аудіювання на уроках української мови: дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / С.В.Цінько. – Київ, 2000. – 248 с.
13. Шелехова Г. Уроки навчання п'ятикласників сприймати мовлення (за новою програмою з української мови) / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. 2014. – №6 (116). – С. 2–8.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ

Альона Коваль, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.Ю. Родюк, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN UKRAINIAN LANGUAGE AND READING LESSONS

Alyona Koval, higher education degree (master's degree)

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено розвиток критичного мислення в молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та читання.

Розкрито як інформаційно-комунікаційні технології допомагають педагогам зробити заняття цікавішим та доступнішим для дітей.

Ключові слова: критичне, мислення, інформаційно-комунікаційні, технології, українська мова, читання.

Abstract. The article examines the development of critical thinking in junior high school students by means of information and communication technologies in Ukrainian language and reading lessons. It is revealed how information and communication technologies help teachers to make lessons more interesting and accessible for children.

Key words: critical, thinking, information and communication, technology, Ukrainian language, reading.

Критичне мислення – це система суджень, яка дозволяє аналізувати інформацію та приймати раціональні рішення на основі цієї інформації. Навики критичного мислення не дадуть вам заблукати в насиченому інформацією середовищі та допоможуть не піддаватися маніпулюванню людей. Критичне мислення дуже важливо під час переговорів і допомагає аргументувати свої думки. Воно є необхідною навичкою та важливим ресурсом для сучасних людей [1].

Критичне мислення дозволяє учням не тільки сприймати наукові факти, а й швидко знаходити рішення в екстремних ситуаціях. В учнів навчання критично мислити має формувати вміння порівнювати та аналізувати факти, вміння творчо мислити, критикувати інформаційні ресурси, аргументувати та відстоювати власні думки, вчитися розуміти та співпрацювати з іншими. У цьому випадку педагогам допоможуть позитивні та інтерактивні методи (або методи активізації пізнавальної діяльності), які успішно застосовуються у багатьох країнах світу [3, с. 26].

Інформаційно-комунікаційні технології чудово допомагають розвивати критичне мислення у дітей молодшого шкільного віку. Їх актуальність зумовлена змістом сучасних реформ загальноосвітньої школи. Освітні технології повинні стати інструментом, за допомогою якого вчителі можуть точно визначати методи реалізації своїх психологічних, освітніх та методичних знань та набувати нових знань у галузі навчання та виховання [2].

Метою статті є розкриття можливостей комп'ютера у формуванні особистості молодшого школяра на уроках української мови та читання.

Використання нових інформаційних технологій у навчальному процесі завжди було темою досліджень багатьох вчених. Особливо, А. Берг, К. Зуєв, Ф. Рибаків, А. Урсул розглядають питання взаєморозуміння між людьми та комп'ютерами. Б. Гершунський,

М. Жалдак, Н. Морзе, вивчали методологію та теорію комп'ютерної освіти. О. Полат, О. Тихомирова, Е. Гончаров, В. Маргуліс, Є. Монахов використовували програмні засоби навчання для вивчення реалізації конкретних комп'ютерних функцій у процесі навчання; навчальні функції комп'ютера визначали Н. Апатова, А. Єршов, Т. Гордієнко, І. Рагунов (Б. Ференчук), В. Гриценко, М. Жалдак та інші. У своїх дослідженнях кожен із них наголошував на необхідності покращення рівня персоналізації навчання [4, с. 118].

На сучасному етапі суспільного розвитку інформаційні технології стали незамінною частиною людського життя. В. Лановенко, генеральний директор Microsoft Ukraine, сказав: «У сучасному суспільстві інформаційні технології вже не є окремою обмеженою сферою економіки та бізнесу. Вони виступають об'єднувальною основою для побудови світового інформаційного співтовариства, активно впливають на визначення вектора світового процесу» [4, с. 281].

Стрімкий розвиток на Україні нових інноваційних технологій, наклали певний відбиток на розвиток особистості сучасної дитини. Потужний потік нової інформації, застосування комп'ютерних технологій у телебаченні, реклама, поширення електронних іграшок і комп'ютерів, дуже вплинуло на виховання дитини і сприйняття нею навколишнього світу. Істотно змінюється й характер її улюбленої практичної діяльності – гри, змінюються його улюблені герої й захоплення.

Входження інноваційно-комунікативних технологій у різні сфери діяльності людини не оминає й галузь освіти. У зв'язку з цим особливого значення набуває переорієнтація мислення сучасного педагога на усвідомлення принципово нових вимог до його діяльності, готовність використовувати ІКТ як допоміжний навчальний ресурс [6]. Законом України «Про освіту», Національною доктриною розвитку освіти України в XXI століття та іншими офіційними документами передбачається забезпечення ефективного впровадження і використання ІКТ на всіх освітніх рівнях усіх форм навчання [7, с. 28].

Зазначимо, що комп'ютерна (нова інформаційна) технологія навчання - це процес підготовки та передачі інформації, а її засобами є комп'ютери. З огляду на це, під інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) розуміють сукупність методів і технологій навчання, спрямованих на досягнення освітніх цілей за допомогою використання інформаційних технологій комп'ютерної мережі, тим самим максимізуючи ефективність навчального процесу.

Сучасна навчальна програма на початковому рівні має на меті пізнати навколишній світ. Її важливим завданням є забезпечити дітей базовими знаннями математики, мови та природничих наук. Формувати навички використовувати отримані знання та вміння на практиці; розвивати мову, логіку, художні здібності та потенціал творчості особистості; збагачувати емоційний та естетичний досвід, розвивати загальнолюдські якості. Уроки використання комп'ютерних технологій призначені для удосконалення цих навичок.

Неможливо вчити в початковій школі без використання наочних посібників. Часто виникають запитання, де можна знайти потрібний матеріал і як найкраще його показати? На допомогу нам прийшов комп'ютер [5].

У процесі навчання не тільки використовуватимуться, але й розвиватимуться здібності учнів. Розвиваються концентрація, спостережливість, пам'ять, навички мислення, мовленнєві навички і сила волі. Формуються й емоційні і вольові риси характеру учнів. До них належить упевненість, наполегливість, самоконтроль у роботі, терпеливість, витримка [5].

Весь подальший розвиток дітей залежить від того, чи зможе вчитель ефективно сформувати вищезазначені риси особистості, адже вони є основою інтелектуального розвитку. У процесі виховання дітей комп'ютери можуть стати незамінним помічником для вчителів.

У дитини молодшого шкільного віку переважає предметне мислення, отже, всі поняття повинні або графічно зображуватися, або супроводжуватися малюнком, картинкою та ін.. Саме інноваційні технології допомагають дітям доступно пояснити ту чи іншу

інформацію. Кожен курс – це колекція картинок, фотографій, анімацій, відеокліпів, текстових описів, звукових доріжок, питань тощо

Слід зазначити, що інформаційні технології навчання дітей молодшого шкільного віку дозволяють поступово переходити від основної діяльності дітей дошкільного віку (гри) до навчальних вправ та завдань. Діти проводять більшу частину часу за комп'ютером, вони витрачають сили на свої улюблені комп'ютерні навчальні ігри, відомі завдяки широкому використанню малюнків, рухомих зображень, анімації та звуку. То чому б не зробити навчання цікавішим за допомогою цих самих ігор.

Використовуючи інформаційні технології для навчання можна перенести частину роботи на комп'ютер, що робить процес навчання більш цікавим та поглибленим. Комп'ютери не замінюють вчителів, вони лише доповнення для вчителів. Вибір навчальних комп'ютерних ігор головним чином залежить від поточних навчальних матеріалів та рівня підготовки учнів.

В навчальній діяльності потрібно використовувати комп'ютер, починаючи з 1 класу, на різних типах уроків: засвоєння нових знань; узагальнення і систематизація знань; комбіновані уроки. Наприклад використання комп'ютерних технологій на уроках читання робить їх більш привабливими та справді сучасними. За допомогою інформаційно-комунікаційних технологій можна реалізувати індивідуальне навчання, а контроль та перевірку зробити об'єктивними та своєчасні.

Важливе місце на уроках читання посідає використання презентацій під час вивчення біографій письменників, віршів, казок, оповідань. Героїв творів можна оживити і зробити з казки мультфільм, так дітям краще запам'ятається та інформація яку хоче донести до них вчитель. Діти активно мислять і з легкістю можуть описати характер та зовнішність того чи іншого героя, за допомогою міміки персонажів вони бачать різні емоції і можуть їх назвати та відтворити.

Використання наочних посібників (малюнків, діаграм, таблиць) можна успішно виготовити на комп'ютері і навіть роздрукувати на принтері для кожного учня (або використовувати безпосередньо з монітора), що значно допоможе дітям зрозуміти фактичний зміст навчання. Адже в цьому випадку учні мають не тільки можливість почути голос вчителя (учня), що читає твір, і побачити літери (абстрактні, символічні елементи), але й мають можливість поглянути на самого персонажа, проаналізувати причинно-наслідковий зв'язок, виразність та подання картини.

Сприймання покращується і за рахунок елемента цікавості, який, звичайно присутній на уроках. Щодо уваги учнів, то треба зауважити, що за невмілого використання педагогом на уроці будь-якого засобу (чи то малюнка, чи то відео) можливе зниження дитячої уваги, і тут на допомогу має прийти педагогічна майстерність учителя, його вміння вчасно запропонувати те, з чим він хоче працювати. Чудовий вихід із такої ситуації ми вбачаємо у використанні комп'ютерних та дидактичних засобів або засобів, розроблених за допомогою ПК.

В плані розробки дидактичних засобів, на нашу думку, можливості комп'ютера дуже великі і до кінця далеко не вивчені. Представимо лише декілька з них:

1. Створення наочності. Ви можете створити наочні посібники в будь-якій програмі, яка використовує графіку, а саме: WORD; CORELDRAW; ADOBE FOTOSHOP тощо. Ви також можете використовувати створену наочність, оцифрувавши її (за допомогою сканера) та доповнивши деякі її елементи. Ви можете використовувати таблиці та графіки в початковій школі (особливо в 1 класі).

2. Створення різноманітних завдань. На курсах РЕМ (розвиток зв'язного мовлення) практична діяльність учнів (тобто виконання різних завдань, у тому числі творчих та репродуктивних) займає величезне місце.

За допомогою текстового редактора WORDPAD ви можете створювати навчальні матеріали у вигляді текстових завдань, за допомогою текстового процесора WORD такі

завдання також отримуватимуть графічні елементи. Подібні завдання можна використовувати як роздатковий матеріал.

Загалом величезний і багатофункціональний процесор WORD може використовуватись для досягнення наступних цілей:

- друк тексту;
- форматування;
- вставка малюнків, гіперпосилань, таблиць, графіків та ін.;
- вставка звукових та інших файлів на сторінку;
- створення простих геометричних фігур.

3. Для того, щоб розвивати мовленнєву діяльність учнів, будь-то під час читання, письма чи інших курсів, дуже важливі проблемні ситуації, для вирішення та пояснення цих проблем потрібні відповідні формулювання. Ми пропонуємо використовувати презентації POWERPOINT для розробки проблемних ситуацій. POWERPOINT – це програма, у якій можна створювати різноманітні презентації із почерговою зміною слайдів. На слайдах можливо розставляти графіку, звук та ін.

4. Ще однією найпоширенішою програмою у стандартному наборі є графічний редактор PAINT. Окрім використання PAINT вчителями, діти можуть також використовувати його для розвитку зв'язного мовлення. Починаючи з першого класу, учні виконують найпростіші завдання, коментують свої роботи.

Види робіт, які можна забезпечити для дітей:

- коментоване малювання;
- коментоване розфарбовування малюнка;
- коментоване перенесення частин малюнка для створення нового зображення тощо.

Отже, можна зробити висновок, що інтерактивні комп'ютерні технології допомагають розвивати у дітей креативне мислення. За допомогою спеціальних комп'ютерних програм діти вчать робити висновки, розвивати свою логіку, творче, креативне мислення, знаходити вихід з різних ситуацій. Комп'ютерні технології полегшують роботу вчителя і урізноманітнюють навчальний процес учнів роблять його цікавішим і доступнішим. Такі уроки за допомогою комп'ютерних програм можна легко інтегрувати з різними предметами.

Список використаних джерел:

1. Голюк О. А., Пахальчук Н. О. Особливості педагогічної взаємодії між учителем і учнями в сучасній початковій школі // *Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей.* – 2019. – С. 14.
2. Колосова О. В. Формування пізнавальних інтересів у молодших школярів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій / О. В. Колосова // *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 23-24 травня 2018 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка.* – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2018. – С. 41-45.
3. Кремень В. Г. Модернізація освіти в контексті інноваційних тенденцій розвитку суспільства / В. Г. Кремень // *Проблема освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції: Зб. матеріалів Міжн. Науково-практичної конференції.* – 22-24 квітня, 2009 р. Київ-Житомир / За ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої – К. : КІМ. 2009. – С. – 24–36.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность Сознание Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Мысль. 1977. – 304 с.
5. Малєєва Т. Книга і комп'ютер в інформаційному суспільстві: сучасне і майбутнє / Т. Малєєва // – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=3563>.
6. Родюк Н.Ю., Голюк О.А. Шляхи ефективного формування діалогічного мовлення учнів на уроках навчання грамоти / Н.Ю. Родюк, О.А.Голюк // *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр.* – Старобільськ, 2019. – № 3 (326) травень. – С. 64-74.
7. Чайка В. М. Основи дидактики / В. М. Чайка – Київ : Академвидав. 2011. – 238 с.

СТВОРЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ФОРМУВАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ СТОРІТЕЛЛІНГУ

Марія Кучерявенко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.Ю. Родюк, кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CREATING PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF MONOLOGUE SPEECH OF YONGER SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF STORYTELLING

Mariia Kucheriavenko, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено вплив сторітеллінгу на навчальний процес та на формування мовлення учнів початкової школи. Розкрито суть та етапи написання сторітеллінгу.

Ключові слова: мовлення, сторітеллінг, розповідь, урок.

Abstract. The article examines the influence of storytelling on the learning process and on the formation of speech of yonger schoolchildren. The essence and stages of writing storytelling are revealed.

Key words: speech, storytelling, story, lesson.

Пріоритетом модернізації освіти є виховання людини, яка прагне реалізувати свій потенціал, відкрита до нового досвіду, здатна до свідомого та відповідального вибору в різних життєвих ситуаціях. Одним із найважливіших завдань підвищення якості української освіти є формування особистої готовності дітей до активного життя, до творчої самореалізації в сучасному суспільстві [1]. Комунікативна компетентність займає особливе місце серед творчих проявів молодших школярів. Вона вимагає роботи таких літературних компонентів і творчих здібностей, як сприйняття, мислення, творча уява, мовлення, дозволяє одночасно розкрити сенсорну та інтелектуальну сфери молодшого школяра. Саме в цей період активно розвивається фантазування, помітна допитливість, формується здатність спостерігати, порівнювати та критично оцінювати діяльність [4, с. 60].

Формувати комунікативні компетентності – основна мета початкового курсу мовно-літературної освіти у початкових класах нової української школи. Оскільки сучасні діти багато часу проводять онлайн, реальне спілкування стає мистецтвом, якому потрібно навчати [2].

Для цього чудово підходить метод «STORYTELLING». Сторітеллінг – технологія створення історії та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача. У перекладі з англійської story означає історія, а telling – розповідати. Сторітеллінг – це розповідь історій.

Цей метод був розроблений та успішно застосований на особистому досвіді Девіда Армстронга, голови Armstrong International. Створюючи техніку розповіді, Девід Армстронг врахував один добре відомий психологічний фактор: перекази сприймаються набагато цікавіше, ніж правила чи інструкції, вони більш захоплюючі та інформативні. Історії допомагають краще запам'ятовувати, діти надають їм більше значення. Вони чіткіші, зрозуміліші та простіші їх легко можна поєднати з реальними подіями, ніж правила чи директив [5]. За допомогою розповіді чи історій можна отримати два важливі результати:

- невимушеної атмосфери в класі та зняття стресу.
- розповідь є одним із найпростіших методів, що дозволяє встановити безпосередній контакт між вчителем та учнем, а також найкращим способом для привертання та утримання увагу учнів.

Існує декілька видів сторітеллінгу:

- Культурний – розповідає про цінності, моральність та вірування;
- Соціальний – розповідь один про одного.

- Міфи, легенди – вони відображають культуру й нагадують нам, чого в житті слід уникати аби бути щасливим.
- Jump story – всі полюбують слухати історії про містичних істот, коли неочікуваний кінець змушує підстрибнути на стільці від страху. Такі історії допомагають подолати власні страхи.
- Сімейний – сімейні легенди зберігають історію наших прашурів. Ці історії передаються з покоління в покоління та мають повчальний характер.
- Дружній – ці історії об'єднують друзів, оскільки вони згадують про певний досвід, який вони пережили разом.
- Особистий – особисті історії розповідають про власний досвід та переживання. Це важливий вид сторітелінга, оскільки подібні історії допомагають зрозуміти себе, і почати розвиватися [7].

Основні функції сторітелінгу:

1. Мотиваційна. Це спосіб переконання учнів, який надихає їх проявляти ініціативу в процесі навчання.
2. Об'єднуюча. Історії є інструментом розвитку дружніх, колективних міжособистісних стосунків у класі, групі.
3. Комунікативна. Історії можуть підвищити ефективність спілкування на різних рівнях.
4. Інструмент впливу. Дозволяє не вимушено вплинути на учнів та формувати в них суспільно корисні переконання.
5. Утилітарний. Один із найпростіших способів донести зміст завдання чи проекту до інших [3, с. 2-6].

Для того, аби ефективно застосувати сторітелінг у розвитку мовлення, потрібно знати не тільки вид та мету, а й алгоритм написання.

1. Потрібно визначитись з темою та метою розповіді.
2. У розповіді має бути розписаний алгоритм сюжету який буде відповідати основним подіям.
3. Головний герой повинен обов'язково мати ім'я, належний зовнішній вигляд, та яскраво виражений характер.
4. У створенні історії ключовим елементом є інтрига.
5. П'ятий етап є заключним, ми переглядаємо готову історію [5, с. 100-103].

Неперевершеність цієї методики полягає у тому, що її можна використовувати на кожному уроці з будь-якого предмету.

Різноманітні історії, розповіді та переклади доречні для використання на уроках української мови, використовуючи прийоми сторітелінгу, можна отримати двосторонній вплив на слухову та зорову пам'ять учнів. Двосторонній вплив обумовлений активним та пасивним використанням цієї техніки.

На уроці вчитель викладає основний матеріал із захоплюючими історіями, щоб допомогти дітям запам'ятати складну інформацію. Пасивне розповідання поверхово впливає на емоції та почуття учнів. Такий прийом змушує звертати увагу на історію, захоплює клас, і вони легко та цікаво вислуховують історію до кінця і роблять певні висновки [6].

Активне розповідання – це самостійне викладання учнями ідей, яке вчитель може практикувати під час вивчення теми або в кінці її для закріплення знань, представлених під час вивчення. Також за допомогою активного розповіді учні вчать самостійно висловлювати свої думки.

Як приклад, можна взяти проведення конференції. Можна попросити учнів уявити, що вони відомі зірки, співаки чи актори (завдання повинно відповідати темі уроку) і попросити дати інтерв'ю (журналістів гратимуть однокласники) про свої плани на майбутнє та цікаві історії про минуле. Щоб історія була справді цікавою для слухачів, необхідно ретельно її підготувати. Перш за все, пам'ятайте, що розказана історія повинна «торкнутися» аудиторію з перших же слів.

Однак, розповівши одразу найцікавіші речі, можна зробити серйозну помилку. Інтрига та напруга повинні бути рівномірно розподілені по сюжетній лінії, щоб слухач прослухав розповідь до кінця, не відокремлюючи сюжетну лінію, і зробив правильні висновки. Наступним не менш важливим етапом підготовки є якісний візуальний дизайн. Саме візуальний ефект задає атмосферу і робить історію динамічною, барвистою, занурює в контекст і додає жвавості. Взаємодія з персонажем повинна будуватися навколо конфлікту.

Історія повинна будуватися логічно (експозиція, зв'язка, розвиток, кульмінація, розв'язка). Розповідання історії повинно дати учням можливість розвивати свої думки, проникнутись атмосферою та пережити конфліктні ситуації з героями історії. Конфліктні ситуації краще вибирати реальні, справжні, ніби це відбувається на ваших очах. Діти захочуть дізнатись, як поводить ся інша людина в реальних, складних ситуаціях, з якими вони також можуть зіткнутися [8].

Навіть дуже цікаву історію може зіпсувати монотонний темп мови. Щоб такого не було, потрібно заздалегідь спланувати візуальні елементи та яскраві реакції на тест. Це буде залежати від того, наскільки глибоко ідея переказу проникає в уяву слухача. У кінці розповіді потрібно сформулювати мораль історії, ідею, яку ви хотіли передати. Необхідно описати кожен етап виступу та підготовки. Техніку розповіді можна використовувати кількома способами:

1. Запропонуйте кожному учню написати історію щонайменше з 20 прикметників чи прислівників. Такі завдання збільшують словниковий запас та впливають на мову.
2. Запропонуйте дітям вибрати одного героя із почутого твору та підготувати невеличку розповідь «Який я персонаж?». Потрібно включити в історію цікаві дії.
3. Запропонуйте учням написати невеличку 10-хвилинну історію невеликими групами на тему, яку вони вивчають зараз. Обов'язковою умовою є деталі. Тож учні повністю занурюються в тему, розуміють причини та наслідки подій, створюють особисті асоціації [3, с. 6].

Отже, сторітеллінг є хорошим засобом переконання та мотивації учнів. Це надихає їх проявляти ініціативу в процесі навчання. Розповідаючи історії, учні навчаються висловлювати свою думку. Учні із задоволенням починають вчитися, без жодних зусиль, щоб зрозуміти матеріал, що є важливо в навчальному процесі.

Список використаних джерел:

1. Голюк О. А., Пахальчук Н. О. Особливості педагогічної взаємодії між учителем і учнями в сучасній початковій школі // *Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей.* – 2019. – С. 14.
2. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А. Голюк // *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Вітковська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 275–279.
3. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Сторітеллінг : мистецтво розповідання, або як зацікавити й мотивувати дітей / К.Л. Крутій, Л.В. Зданевич // *Дошкільне виховання.* – Вінниця, 2017. – № 7. – С. 2–6.
4. Лапшина І.М., Родюк Н.Ю. Технології творчого розвитку молодших школярів на уроках галузі «Мови та літератури» : Інформаційне видання для здобувачів ступеня вищої освіти магістра / І.М. Лапшина, Н.Ю. Родюк. – Вінниця : ВДПУ, 2018. – 60 с.
5. Родюк Н.Ю., Голюк О.А. Особливості методичних аспектів у формуванні читацької культури учнів початкової школи за допомогою інноваційних технологій / Н.Ю. Родюк, О.А. Голюк // *Інноваційна педагогіка.* – 2020. – № 25. – Т. 1. – С. 100–103.
6. Родюк Н.Ю., Голюк О.А. Шляхи ефективного формування діалогічного мовлення учнів на уроках навчання грамоти / Н.Ю. Родюк, О.А. Голюк // *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки* : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2019. – № 3 (326) травень. – С. 64–74.
7. Сторітеллінг як метод навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.creativeschool.com.ua/storytelling/>
8. Сторітеллінг як ефективний варіант неформального навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ar25.org/article/storitelling-yak-efektyvnyy-variant-neformalnogo-navchannya.html>

ТВОРЧИСТЬ ЯК ВАЖЛИВА ДЕТЕРМІНАНТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПЕРСОНАЛУ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Валентина Лагодзінська, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна. Член Виконавчої Дирекції Української Асоціації організаційних психологів та психологів праці (УАОППП) (Україна)

CREATIVITY AS AN IMPORTANT DETERMINANT OF PSYCHOLOGICAL HEALTH OF THE STAFF OF EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

Valentina Lagodzinska, PhD, Senior Researcher, Laboratory of Organizational and Social Psychology, G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine. Member of the Executive Board of the Ukrainian Association of Organizational and Work Psychologists (UAOWP)

Анотація. У статті здійснено теоретико-методологічний аналіз творчості персоналу освітніх організацій в контексті забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій. Зазначено, що у визначенні психологічного здоров'я особистості дослідники розглядають його не тільки через призму концепції фізичного, психічного та соціального благополуччя, а й через підходи щодо постійного саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації.

Ключові слова: творчість, креативність, психологічне здоров'я особистості, психологічне здоров'я персоналу, освітні організації.

Abstract. The article deals with a theoretical and methodological analysis of educational organization staff's creativity in the context of their psychological health. In determining psychological health, researchers consider it not only as an individual's physical, mental, and social well-being, but also their continuous self-development, self-improvement, and self-realization.

Key words: creativity, psychological health of the individual, psychological health of staff, educational organizations

Переорієнтація сучасної освіти на європейські стандарти передбачає підготовку компетентного персоналу освітніх організацій, здатного до особистісного і професійного зростання. Важливою умовою на цьому шляху є забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій. В ієрархії детермінант психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій важливе місце належить творчому потенціалу особистості.

Результати вітчизняних і міжнародних досліджень свідчать, що потрібні нові педагогічні концепції освітнього середовища.

Розглядаючи це питання О. Креденцер [4], наголошує на тому, що Всесвітня пандемія показала всьому людству наявність низки проблем, пов'язаних зі здоров'ям як на особистісному, так і на державному рівнях. Тому постає актуальним завдання реформування, перебудови системи, пов'язаної зі здоров'ям, як в академічній, так і в прикладній площинах. Важливим у цьому контексті є переосмислення сутності власне поняття «здоров'я».

Цілісність здоров'я людини не має обмежуватись тільки «внутрішніми» складовими. Здоров'я людини повинно розглядатися в цілісній системі здоров'я організації та нації, в єдності внутрішнього та зовнішнього контекстів. Важливе місце в цьому контексті відводиться організаційній психології, зокрема, аналізу місця, ролі та функцій організації в здоров'язабезпеченні людини.

Аналітичний огляд літератури засвідчив що вивчення поняття «творчість» у контексті психологічного здоров'я особистості має достатню багатовекторність (О. Антонова, Д. Богоявленська, П. Горностаї, Л. Карамушка, В. Лагодзінська, О. Лобода, В. Моляко, А. Маслоу, І. Поклад та ін.).

Наявність великої кількості досліджень, присвячених проблемі здоров'я Т. Дзюба, Л. Карамушка, І. Коцан, Г. Нікіфоров, К. Терещенко, А. Шевченко та ін.).

Психологічне здоров'я визначається як функція підтримання рівноваги між особистістю та середовищем, адекватної регуляції поведінки і діяльності людини, здатності протистояти життєвим труднощам без негативних наслідків для здоров'я (Л. Карамушка, О. Креденцер, А. Петровський, К. Терещенко, М. Ярошевський та ін.).

Разом із тим, аналіз літературних джерел вказує на те, що проблема дослідження творчості в контексті забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій розроблена недостатньо. Виходячи з актуальності та недостатньої розробки проблеми, метою нашого дослідження виступає теоретико-методологічний аналіз творчості як важливого чинника забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій. Розвиток особистості відбувається упродовж усього життя людини. Одним із найважливіших критеріїв її розвитку є творчість.

Згідно з працями С. Яланської, зарубіжними та вітчизняними науковцями сформульовано різні підходи до розуміння природи творчості [11]:

- 1) *психогенетичний підхід* (В. Бехтерев, В. Енгельгард, В. Вільчек та ін.);
- 2) *соціальний підхід* (О. Лук, В. Моляко та ін.);
- 3) *чуттєво-емоційний підхід* (В. Дружинін та ін.);
- 4) *аксіологічний (ціннісний) підхід* (В. Роменець та ін.);
- 5) *діяльнісний підхід* (Л. Виготський, В. Моляко та ін.);
- 6) *мотиваційний підхід* (А. Маслоу, Г. Олпорт та ін.).

Творчість як культурно-історичне явище має психологічний аспект: особистісний і процесуальний (О. Антонова). Згідно з поглядами багатьох учених, найважливішими у формуванні творчої особистості є психологічні аспекти творчості, внутрішні процеси, а основою творчої діяльності виступають механізми уваги, сприйняття, фантазії, волі (М. Дяченко [2]).

На думку В. Роменця, саме через творчість простежуються можливі вияви індивідуальності людини. «Творчість – це боротьба з усім хворобливим, творчість – це прояснення і душевне очищення, катарсис» [9]. Людина – це розумне створіння, наділене душею, свідомістю, прагненням до зростання та вдосконалення (у духовній, професійній сферах тощо), внутрішньою потребою у постійному поступі вперед – безперервному саморозвитку [9].

Важливого значення *проблема розвитку креативності в контексті забезпечення психологічного здоров'я* набуває в освітній галузі, яка перебуває на шляху суттєвого реформування

На думку Р. Павлюк [8], для того щоб вижити у ситуації постійних змін, щоб адекватно на них реагувати, особистість повинна активізувати свій творчий потенціал. Таким чином, виникає протиріччя між репродуктивним характером традиційної системи освіти і нагальною потребою суспільства у креативній системі розвитку особистості.

У найпростішому варіанті слід говорити про творчий потенціал як про ресурс творчих можливостей людини, здатність конкретної людини до здійснення творчих дій, творчої діяльності в цілому (О. Лобода [5]). Авторка наголошує, що творчий потенціал виконує інтегруючу функцію в структурі якісних характеристик системи психологічного здоров'я, розвитку та становлення особистості.

На сьогодні перспектива подальшого розвитку системи освіти передбачає необхідність дослідження проблеми забезпечення психологічного здоров'я у взаємозв'язку із творчим розвитком особистості.

Суттєве призначення психології здоров'я проявляється на думку В. Ананьєва [1], в розкритті так званої «квітки потенціалів» особистості: потенціал розуму (інтелектуальний аспект здоров'я) – здатність людини розвивати інтелект та вміти користуватися ним; потенціал волі (особистісний аспект здоров'я) – здатність людини до самореалізації, уміння ставити цілі та досягати їх, обираючи адекватні засоби; потенціал почуттів (емоційний

аспект здоров'я) – здатність людини конгруентно виражати власні почуття, розуміти та некритично сприймати почуття інших людей; потенціал тіла (фізичний аспект здоров'я) – здатність розвивати фізичну складову здоров'я, усвідомлювати свою тілесність як властивість власної особистості; креативний потенціал (творчий аспект здоров'я) – здатність людини до творчої активності, творчості; духовний потенціал (духовний аспект здоров'я) – здатність розвивати духовну природу людини.

Отже, у дослідженнях особливостей психічного здоров'я особистості значна увага зосереджена на проблемі розкриття її потенційних можливостей. Особливого значення ми надаємо саме креативності особистості.

Розкриваючи поняття «психічного здоров'я», Всесвітня організація охорони здоров'я виокремлює такі сім компонентів: 1) усвідомлення та відчуття безперервності існування, постійність й ідентичність свого фізичного та психічного «Я»; 2) постійність й однаковість переживань в однотипних ситуаціях; 3) критичне ставлення до себе та своєї діяльності; 4) відповідність психічних реакцій силі й частоті впливів соціального середовища; 5) здатність корегувати свою поведінку відповідно до встановлених норм; 6) планування власної життєдіяльності і її реалізація; 7) здатність змінювати свою поведінку залежно від зміни життєвих обставин. Отже, психічне здоров'я віддзеркалює внутрішню цілісність людини, її гармонію зі своїм внутрішнім «Я», що проявляється в усвідомленій особистісній та професійній самореалізації [3].

Найбільш широко представлені дослідження креативності особистості в контексті її психологічного здоров'я в гуманістичній психології (А. Маслоу [6], В. Моляко [7]). Зазначається, що творча самореалізація як прояв психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій, на думку представників гуманістичної психології, розвиток творчого потенціалу і самореалізації особистості є важливою умовою оздоровлення суспільства, оскільки передбачає єднання людини із соціумом, а також зумовлює її творчу адаптацію, яка є необхідною для повноцінного життя в світі з бурхливими змінами. Вбачаючи в творчості вищу людську потребу, прояв психологічного здоров'я та особистісної інтеграції, психологи розглядають творчу особистість як особистість, яка є самоактуалізованою.

На думку Т. Яковишина [10], сучасний педагог має знати та реалізовувати засади особистісно орієнтованого навчання, індивідуального підходу, бути психологічно й емоційно компетентним, володіти новітніми технологіями, бути лідером і менеджером, ефективним комунікатором й фасилітатором, звільнитися від стереотипів та формувати ті знання й навички, які необхідні в сучасному середовищі. Але найголовніше – бути креативною особистістю, адже саме креативність як здатність до творчості, нестандартного й оригінального мислення і поведінки, що проявляється в різних сферах активності людини, сприятиме максимальній орієнтації на творче начало в освітній діяльності [10].

Чинниками ризику для психологічного здоров'я менеджерів освітніх організацій є висока емоційна витратність і стресовість діяльності, відсутність у школах умов для зняття психологічної втоми, недостатня компетентність у питаннях збереження психологічного здоров'я.

На думку дослідниць Л. Карамушка, А. Шевченко [3], психологічне здоров'я менеджерів освітніх організацій є необхідною умовою їх ефективної діяльності загалом і професійної зокрема. У наш час здійснюється перегляд уявлень про людину як особистість, її неповторну цінність, і це потребує розв'язання нових проблем. Найважливішою серед них є проблема збереження здоров'я людини, причому не тільки фізичного, а й психологічного [3].

На сьогодні в умовах гуманізації суспільства в психолого-педагогічній галузі знань дедалі більше уваги приділяється вивченню проблеми всебічного гармонійного розвитку, становлення, зрілості, особистісного та професійного вдосконалення, здоров'я та благополуччя, необхідності підтримки психічної норми особистості. Усі ці складові слід розглядати в контексті психології здоров'я, що має багатовекторну спрямованість:

збереження, зміцнення та цілісний розвиток духовного, психічного, соціального та соматичного компонентів здоров'я (О. Лобода [5]).

На наш погляд, концепція творчості і концепція здорової, самоактуалізованої особистості є тісними та взаємодоповнюваними.

Отже, творчість виступає важливою детермінантою забезпечення психологічного здоров'я освітнього персоналу. Розробка психологічних технологій розвитку креативності персоналу освітніх організацій сприятиме забезпеченню психологічного здоров'я особистості в закладах освіти.

Перспектива подальших досліджень полягає в емпіричному дослідженні креативності як детермінанти забезпечення психологічного здоров'я освітнього персоналу.

Список використаних джерел:

1. Ананьев В. А. Основы психологии здоровья. – Кн. 1 : Концептуальные основы психологии здоровья / В. А. Ананьев. – СПб.: Речь, 2006. – 384 с.
2. Дяченко М. Д. Творчість і креативність як педагогічні категорії: історичний аспект / М. Д. Дяченко // Науковий огляд. – 2016. – № 5 (26). – С. 1–11.
3. Карамушка Л. М. Психологічні чинники та умови забезпечення психологічного здоров'я менеджерів освітніх організацій / Л. М. Карамушка, А. М. Шевченко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – 2017. – Том I : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. – Вип. 47. – С. 22–29.
4. Креденцер О. В. Теоретичний аналіз основних підходів до визначення поняття «здоров'я» в психології. Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2020. Том I : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. – Вип. 55. – С. 44–50.
5. Лобода О. В. Креативність як основа психічного здоров'я особистості / О. В. Лобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/3_2010/16.pdf
6. Маслоу А. Г. Мотивация и личность / А. Г. Маслоу. – СПб. : Питер, 2008. – 352 с
7. Моляко В. О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема / В. О. Моляко // Обдарована дитина. – 2005. – № 6. – С. 2.
8. Павлюк Р. О. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogica/22154.doc.htm.
9. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посіб. / В. А. Роменець. – [2-ге вид, доп.]. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.
10. Яковишина Т. В. Трансформація поняття «Креативність» у контексті реформування педагогічної освіти / Т. В. Яковишина, Ю. В. Шалівська // Інноваційна педагогіка : науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. – Одеса, 2019. – Т. 2. – Вип. 10. – 188 с.
11. Яланська С. П. Психологія творчості : навч. посіб. / С. П. Яланська // Міністерство освіти і науки України; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. До 100-ліття Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2014.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Катерина Ланчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В.Більська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INFORMATIONAL RESOURCES OF ORGANIZING MIXED LEARNING AT PRIMARY SCHOOL

Kateryna Lapchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано переваги та недоліки дистанційного навчання, наведено декілька підходів до визначення поняття «змішане навчання», розглянуті позитивні риси моделі змішаного навчання.

Ключові слова: інформаційні технології, дистанційне навчання, змішане навчання.

Abstract. The article analyzes the advantages and disadvantages of distance learning, presents several approaches to the definition of «blended learning», considers the positive features of the blended learning model.

Key words: information technologies, distance learning, blended learning.

Використання змішаних технологій навчання в освітньому просторі є актуальним. Це завдання вирішується за допомогою розробки та впровадження в освітній процес різних інноваційних педагогічних технологій, а саме комп'ютерних технологій навчання. Автоматизація на основі застосування інформаційних технологій проникає у всі сфери життя сучасного суспільства, пов'язані з використанням і переробкою інформації. Помітнішою стає тенденція до інформатизації сфери освіти – створюються електронні підручники, розробляються автоматизовані системи навчання, обговорюються питання дистанційної освіти. У концепції розвитку дистанційної освіти в Україні [1] дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання.

На думку В. Кухаренка, дистанційне навчання – це сукупність педагогічних технологій, що базується на принципах відкритого і комп'ютерного навчання та активних методах навчання у спілкуванні в інформаційно-освітньому просторі для організації освіти користувачів, розподілених у просторі і часі [6, с. 87]. Розробкою теоретичних основ дистанційного навчання займалися О. Андреев, Н. Морзе, В. Кухаренко, В. Олійник, Є. Полат, О. Рибалко, Є. Смирнова-Трибульська, А. Хуторський та інші вчені. Проблеми впровадження інформаційних і комунікаційних технологій у навчальний процес досліджують В. Биков, М. Жалдак, М. Кадемія та ін. Практично усі дослідники звертали увагу на те, що використання інформаційних технологій в навчальному процесі має високу ефективність. Інформаційні технології не тільки полегшують доступ до інформації і відкривають можливості варіативності навчальної діяльності, її індивідуалізації та диференціації, але і дозволяють по-новому організувати взаємодію всіх суб'єктів навчання.

Процес реформування освіти в Україні згідно Концепції Нової української школи передбачає підвищену увагу педагогічних працівників до проблем виховання дітей та молоді [4]. Майбутній учитель повинен чітко уявляти сучасні виховні орієнтири, згідно яких потрібно створювати і впроваджувати сучасні освітні технології.

Змішане навчання – це поєднання онлайн та офлайн-навчання у один ланцюжок, що створює «навчальний досвід» учня та самодостатній логічний курс чи предмет. При змішаному навчанні інструкції/теорія, яку учень опрацьовує онлайн (чи то у формі самостійного прочитання матеріалів, чи при перегляді демонстраційних відео, чи при перегляді відеозапису лекції вчителя, чи у формі гри), знаходять своє застосування офлайн

(тобто у приміщенні школи під час занять). Всі активності та заняття, що відбуваються в школі мають поєднуватись та на практиці закріплювати знання, здобуті учнем при самостійній роботі онлайн [5].

Під навчанням онлайн ми розуміємо формат навчання учня за комп'ютером, при чому учень сам обирає місце для навчання, контролює час, ритм та послідовність виконуваних завдань. Під навчанням офлайн – взаємодію учня з вчителем та однокласниками, колегами по проекту. Під форматом навчання розуміємо онлайн чи офлайн навчання; формати офлайн навчання включають роботу у групових проектах, індивідуальні консультації, лекції, семінари, дискусії та ін. (тобто будь-яка взаємодія, що відбувається в реальному часі без посередництва технологій).

Технології можуть як покращити, так і погіршити його ефективність, а отже потрібно ґрунтовно опрацювати всі теоретичні та методичні засади викладання. Для якісного змішаного навчання в конкретній дисципліні необхідно обрати, які види активностей матимуть найкращий ефект онлайн (синхронно чи асинхронно), а які – за безпосереднього контакту, в якому обсязі та в якій послідовності.

Дистанційні (або онлайн) технології є основою для взаємодії суб'єктів освітнього процесу як у змішаному навчанні, так і в дистанційному. В дистанційному навчанні опосередкована взаємодія суб'єктів засобами онлайн-технологій є визначальною. Змішане навчання є підходом, педагогічною й технологічною моделлю, методикою, що поруч із онлайн-технологіями спирається також і на безпосередню взаємодію між учнями та учителями в класі. На нашу думку, запровадження технологій у традиційному навчанні може зробити навчальний процес дещо більш адаптованим до вимог сучасності, але принципово не змінить його результативність. Таке навчання можна назвати високотехнологічним.

Загальновідомими є ротаційні моделі (серед них і перевернутий клас), гнучка модель, модель самостійного змішування та поглиблена віртуальна модель. Але цей перелік не є єдиним, а класифікація – досить умовна. Важливими є базові підходи до реалізації будь-якої моделі змішаного навчання, а специфіка кожної дисципліни та індивідуальні педагогічні підходи вчителя створюють передумови до формування власних ефективних моделей. Універсальної моделі немає. Традиційну та онлайн-освіту можна і потрібно поєднувати. Їх гармонійну взаємодію називають змішаним навчанням.

Термін “змішане навчання” (в англійській літературі – blended або hybrid learning) має різні визначення у літературі. Загалом це – поєднання офлайн- (або особисто, “на місці”) та онлайн-навчання у різних пропорціях. Сама концепція з'явилася ще в 1990-х як протиположна онлайн-навчанню, проте вивчати та впроваджувати її почали лише з 2000-х рр.

Основна відмінність змішаного навчання від звичайної системи – активне використання технологій, щоб знайти матеріал і отримати нові знання. Так, технології стають повноцінною частиною навчального процесу. Проте йдеться також і про поєднання різних підходів, способів подачі матеріалу, видів роботи. Наприклад, частина інформації розподіляється на групову роботу, частина – на самостійне вивчення. Це не залежить від того, відбувається це у класі чи дистанційно.

За змішаного навчання відмінною також є роль вчителів. Тут вони – фасилітатори навчального процесу. Тобто, люди, які організують колективне обговорення так, щоб усі учні були максимально залучені, а проблеми вирішувалися швидко й ефективно. Відтак, основна мета вчителів – не оцінити учнів, а активно взаємодіяти з ними, відстежувати прогрес та допомагати у разі потреби. Так вчителі перестають бути просто спостерігачами і займають роль менторів [2, с. 224].

Переведення частини процесу в онлайн відрізняє змішане навчання від звичайної для України системи – у класі з зошитами та підручниками. Наприклад, учні можуть опрацювати теоретичну частину вдома, переглядаючи відео та вивчаючи супровідні матеріали. Після цього на уроці з вчителями та однолітками виконують практичні вправи або працюють у групах над проектом. За такої моделі вчителі стають модераторами освітнього

процесу. Під час роботи вони визначають, наскільки добре розуміють тему окремі учні, і внаслідок цього можуть змінювати спосіб роботи з класом.

Змішане навчання – не тотожне онлайн навчанню. Онлайн-навчання не передбачає особистої комунікації між учнями у класі, чи учнем і вчителем. Це водночас його основна перевага і недолік у порівнянні зі змішаним навчанням. Адже учні, які навчаються онлайн, не мають можливості особисто спілкуватись і розвивати навички роботи в команді. Натомість система змішаного навчання дозволяє вирішити цю проблему.

Основні компоненти змішаного навчання:

- Живі події. По суті, «живе спілкування» передбачає частину звичної роботи «в аудиторії» з вчителями та іншими учнями. Вона – необхідна як частина навчального процесу.
- Онлайн-контент (самостійне навчання). Під час такого типу роботи учень самостійно опрацьовує матеріали у зручному для нього темпі та місці. Важливо, щоб учителі надавали повні та зрозумілі інструкції щодо тієї роботи, яку має самостійно зробити учень.
- Співпраця поєднує два ключових елементи: робота з однолітками і робота з вчителями. Завдяки роботі з однолітками учні можуть знаходити нові рішення та ділитися отриманим досвідом та знаннями. Через особисту роботу з вчителем учень може отримувати відповіді на індивідуальні запитання та уточнювати незрозумілі моменти. Така модель повинна бути створена для конкретного типу навчання та класу. Важливо, що подібна співпраця може відбуватися як у класі під час виконання групових завдань, так і через електронну пошту чи соціальні мережі.
- Оцінка важлива як для учнів, так і для вчителів. Учні можуть стежити за своїм прогресом, а вчителі натомість – оцінювати їхні знання та корегувати процес навчання через індивідуальне інструктування. Учневі надають пояснення щодо проходження певних тем. Щоб зрозуміти, як учні сприймають матеріал та як покращити цей процес, вчителі можуть використовувати і тестування.
- Додаткові матеріали можуть охоплювати роздруковані матеріали, схеми, корисні ресурси тощо.

Дослідники у сфері освіти Чарльз Грехем та Джаред Стайн виділяють такі основні переваги системи змішаного навчання:

1. Доступність та зручне користування. Самостійне опрацювання частини матеріалу робить навчальний процес більш гнучким. Слухачі курсу можуть проглянути його у такому місці та темпі, який зручний саме для них. Формат уроку зазвичай не дає можливості повторити пройдений чи осмислити новий матеріал у потрібному обсязі. Натомість за змішаного навчання учні самі можуть структурувати проходження того матеріалу, який їм потрібно засвоїти у межах однієї теми. Наприклад, повертатись до попередніх уроків, шукати додаткову інформацію, конспектувати тощо.

2. Покращення навчального процесу. Згідно з дослідженнями у різних сферах, система змішаного навчання – більш ефективна, ніж звичайне навчання у класі чи онлайн-навчання, незалежно від предмету. Це відбувається завдяки:

- Кращому дизайну інструкцій. Найчастіше курси за системою змішаного навчання – більш спрямовані. Це означає глибоку методичну розробку та дизайн інструкцій для конкретного курсу та роботи у ньому.
- Кращій орієнтації. За системи змішаного навчання учні не просто отримують настанови від вчителів чи спираються на програму курсу. Вони здобувають інструментарій для самостійної навігації та пошуку матеріалу у межах теми.
- Врахуванню індивідуальних можливостей. Робота з онлайн-матеріалами дозволяє учням рухатися у власному темпі, а не наздоганяти решту класу. У деяких випадках електронна система (якщо це передбачено курсом) надає учням фідбек, відповідно до якого вони можуть заповнювати пропущені теми чи повертатися до тих, які забули.
- Підвищенню рівня залученості внаслідок соціальної взаємодії. За звичайної системи учні рідко працюють над певною темою усім класом. Крім того, дехто відчуває труднощі у

взаємодії з великими групами людей. Тому замість скорочення кількості соціальної взаємодії через введення онлайн-частини – змішане навчання навпаки найчастіше стимулює командну роботу.

- Моніторингу часу на завдання. Онлайн-платформи дозволяють бачити кількість часу, яку витрачають учні на виконання різних завдань. Відтак – коригувати навчальний процес та роботу з конкретними учнями на основі цього.

3. Зменшення (чи гнучкість) витрат. Система змішаного навчання може оптимізувати витрати на використання приміщення чи розробку додаткових матеріалів. Так, учні працюють онлайн і не потребують, наприклад, роздрукованих додатків для певного матеріалу. Змішане навчання також може вирішити проблему з наданням підручників, оскільки учні можуть працювати з матеріалами без паперових аналогів.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>
2. Крапівіна О.В. Підготовка студентів педагогічних спеціальностей до розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами інформаційних комп'ютерних технологій // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наукових праць. – Вип.2: В 2 ч. – Ч.1 / Редкол. Зязюн І.Я. (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. – С. 220–226.
3. Крутій К.Л. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія / За ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. – Харків : Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. – С. 46-59.
4. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / Концепція нової української школи. – Режим доступу. <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf> . – Назва з екрану.
5. Рафальська О. О. Технологія змішаного навчання як інновація дистанційної освіти / О. О. Рафальська // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. – 2013. – № 11. – С. 128–133.
6. Современные образовательные технологии: учебное пособие. / кол. авторов ; под ред. Бордовской Н.В. – М.: КНОРУС, 2010. – 432 с.
7. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. CRITERIA AND INDICATORS OF FORMATION OF HUMANISTIC AND VALUE ATTITUDE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN TOWARDS THEMSELVES //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.
8. Шикиринська О. В., Вишківська В. Б.. GOOGLE-CLASROOM ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2020. – Випуск 61. – с. 75–78.
9. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД

Оксана Лисько, Марія Побережнюк здобувачі ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: О. П. Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ENVIRONMENTAL EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN: INNOVATIVE APPROACH

Lysko Oksana, Maria Poberezhnyk master's student
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються інноваційні методи навчання, їх різновиди та особливості використання у формуванні екологічної свідомості молодших школярів. Характеризується практичне застосування інноваційних методів як на уроках різних типів, так і в позакласній роботі.

Ключові слова: інноваційні методи, екологічна свідомість, урок, позакласна робота.

Abstract. The article considers innovative teaching methods, their varieties and features of use in the formation of environmental awareness of primary school children. The practical application of innovative methods is characterized both in lessons of different types and in extracurricular activities.

Key words: innovative methods, ecological consciousness, lesson, extracurricular work.

Стрімке загострення екологічної ситуації у світі, що є результатом порушення законів природи і визначається наявністю проблем у взаємовідносинах людини з навколишнім природним середовищем, висуває нові вимоги до суспільства і кожної особистості зокрема, її фізичних і духовних якостей. У зв'язку з цим світова громадськість наголошує на важливості збереження, раціонального використання і охорони природи. Виникає гостра необхідність у подоланні екологічної безграмотності, екологічного безкультур'я дорослого населення та підростаючих поколінь.

Науковці розглядають екологічне виховання як педагогічну діяльність, спрямовану на розвиток в учнів екологічної культури. Метою екологічного виховання визнається набуття учнями екологічних знань і навичок, прищеплення любові до природи, прагнення берегти і примножувати її багатства, формування уміння екологічно виважено взаємодіяти з довкіллям, ціннісних орієнтацій на збереження природи, гармонійну взаємодію людини і природи. Світ природи є середовищем перебування людини, яка має бути зацікавлена в збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі.

Екологічне виховання ефективно здійснюється за умов використання сучасних інноваційних технологій інтерактивного навчання, яке забезпечує активну взаємодію всіх учнів, рівноправність учня і вчителя, сприяє формуванню цінностей, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, набуття досвіду спільного вирішення проблем.

Провідною у початковій школі є також технологія інтерактивного навчання, яка передбачає таку організацію освітнього процесу, де кожен вихованець має конкретне завдання, за яке він відповідає. Інтерактивні технології навчання містять чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, розумові й навчальні умови і процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів [4, с. 159]. Інноваційні авторські технології екологічної освіти дітей ґрунтуються на домінуванні у системі роботи певного засобу формування екологічної культури учнів. Обраний автором засіб теоретично обґрунтовується, практично апробується і експериментальним шляхом підтверджується доцільність та ефективність його використання у практиці роботи з дітьми. Тому, сучасні інноваційні педагогічні технології спрямовані на забезпечення досягнення конкретних завдань, підвищення ефективності освітнього рівня

молодших школярів, розвитку їх логічного мислення, творчих здібностей; формування життєвих компетентностей. Традиційні технології ґрунтуються на використанні класичних методів, прийомів, форм роботи, сприяють формуванню усвідомлено-відповідального ставлення до навколишнього середовища. Інноваційні технології формування екологічного світогляду ґрунтуються на сучасних методах формування екологічних уявлень, серед яких: метод формування мислеобразів, метод екологічної лабіалізації, метод екологічних асоціацій, метод художньої репрезентації природних об'єктів, метод екологічної емпатії та рефлексії.

Молодший шкільний вік сприятливий для розвитку в учнів основ екологічної культури. Самою природою обумовлено соціальне призначення дитинства – адаптація дитини до природи і суспільства, здатність брати відповідальність за свої вчинки перед людьми, рослинним і тваринним світом. Пізнання навколишнього світу розпочинається з накопичення чуттєвого досвіду, фактичного матеріалу, який осмислюється з метою засвоєння системи знань, адекватної навколишній природі з її зв'язками і залежностями. У процесі екологічного виховання учні набувають знань про навколишнє середовище, його захист для збереження гармонії, краси, вчать охороняти природу. Такі знання, уміння й навички не існують без осмислення молодшими школярами екологічних явищ, естетичної краси природи.

Працюючи в даному напрямі за новітніми технологіями, учитель повинен спиратися на сутність інтерактивного навчання, яке здатне забезпечити активну взаємодію всіх учнів під час групової роботи. Така форма роботи забезпечує рівноправність учня і вчителя, й ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером учнівського колективу. Для інтерактивного навчання характерне досягнення навчальних результатів шляхом упровадження інноваційних методів і технологій, пошуку відповідей на питання «Як навчити?», «Як створити умови?», а не традиційне «Що вивчати?». Для досягнення поставленої мети – формування екологічної свідомості учнів – більш доцільно в наш час використовувати саме інноваційні методи навчання, цьому сприяє розвиток науково-технічного прогресу, радикальні зміни уявлень про навколишнє середовище, цінності людського життя і розвиток цивілізації у світі й українській державі [4, с. 150]

Інноваційний підхід у екологічному вихованні – це зорієнтований на динамічні зміни в навколишньому світі навчальний та освітній процес, який ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, пізнавальних інтересів до природи.

Інноваційні підходи в навчальному процесі використовуються вчителями на різних етапах уроку. Особливо дієвими вони виступають тоді, коли проводяться фрагменти уроку з екологічним змістом. Такі підходи розвивають активне ставлення учнів до навчальної роботи в класі, сприяють розвитку логічного мислення, бажання пізнати причини природних явищ і процесів, наслідки втручання людини в природу. У результаті використання цих підходів поступово і формується екологічне мислення школярів [1].

Інноваційні підходи в екологічному вихованні молодших школярів реалізуються у ході проведення нестандартних уроків, використання нестандартних завдань чи запитань, форм роботи. Найчастіше проводяться такі уроки, як урок-експедиція, урок-суд, урок-конференція, урок-телепередача, урок-семінар, урок – заочна екскурсія, урок-КВК, урок-проект, урок – інформаційне повідомлення тощо. Також є цікаві форми роботи з фізичного виховання, які взаємопов'язані із екологічним вихованням школярів. Наприклад, виконання фізичних вправ на свіжому повітрі для загартування організму, впровадження туризму та спортивного орієнтування, проведення походів, використання плавання і різних водних процедур на річках чи водоймах місцевості.

До основних типів інноваційних технологій, які можуть сприяти формуванню екологічної свідомості учнів, належать: проблемні, ігрові, проєктні тощо. Наприклад, евристична бесіда з екологічної теми передбачає постановку й розв'язання проблемних питань з метою набуття нових екологічних знань і вмінь та формування переконань.

Дискусія дозволяє організувати обговорення екологічних проблем, що може надати їм більшої значущості [1].

Не менш цікавими і дієвими у формуванні екологічної свідомості учнів є різні види ігрових технологій, наприклад, екологічний театр. Під час виконання цієї справи учні виділяють з усього вивченого матеріалу ті явища й факти, які можуть бути збережені пам'яттю як найбільш життєво важливі й цікаві. Ця справа має значний психологічний ефект, оскільки насичена позитивними емоціями.

Альтернативою традиційним методам навчання може бути метод проєктів. В його основі лежить розвиток пізнавальної діяльності учнів, вміння самостійно використовувати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення.

Уроки-проєкти екологічного спрямування органічно вписуються в навчальний процес, формують практичне і творче мислення, навички добору необхідної інформації екологічного змісту, порівняння фактів, самостійність у прийнятті рішень, логічної побудови доказів, екологічне мислення учнів [3]. Значне місце в ході формування екологічної свідомості учнів відіграє краєзнавчий матеріал. Школярі досліджують і оцінюють стан довкілля своєї місцевості, виявляють бажання діяти заради збереження чистого довкілля.

Екологічне виховання учнів шляхом упровадження інноваційних технологій навчання передбачає досягнення таких результатів:

- розуміння сучасних екологічних проблем;
- відродження традицій українського народу у ставленні до природи;
- засвоєння наукових знань про закономірності розвитку природи;
- оволодіння нормами екологічно виваженої поведінки в довкіллі;
- набуття навичок активної природоохоронної діяльності;
- зосередження уваги учнів на розв'язанні екологічних проблем [2].

Новий час потребує формування розумної, дбайливої, екологічно свідомої особистостей. Суспільству необхідні люди, які здатні жити в гармонії з природою, раціонально використовувати її дари, приймати рішення стосовно своєї діяльності, беручи на себе відповідальність за її наслідки. Інноваційні технології навчання сприяють становленню дієвої, ініціативної, відповідальної особистості. Отже, можна зробити висновок, що доцільний підбір інноваційних технологій може сприяти формуванню екологічної свідомості учнів як на уроках, так і в позакласній роботі. Уміло поєднуючи екологічне виховання з фізичним, можна досягти гарних результатів і вирішити багато важливих завдань, які ставляться перед сучасною школою. Сьогодні актуальним є перехід екологічної освіти виховання з рівня простої поінформованості на більш високий рівень формування наукового світогляду, екологічної вихованості особистості, а відтак розуміння нею цілісності природи та її процесів, вироблення нової системи цінностей, де людина і об'єкти природи розглядаються як рівноцінні.

Список використаних джерел:

- 1.Грошовенко О. П., Пахальчук Н. О., Стахова І. А. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів / International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning» : conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». 232 pages
- 2.Грошовенко О. П., Присяжнюк Л. А. Формування природознавчої компетентності молодших школярів. Педагогічні науки. – Херсон, 2017. – Вип. 78. – С. 74–79.
- 3.Грошовенко О. П., Казьмірчук Н. С., Вікарчук Н. Г. Формування природничих компетентностей молодших школярів засобами проєктної діяльності // Імідж сучасного педагога. 2021. – №1 (196). – С. 95–101.
- 4.Технології навчання освітніх галузей “Природознавство”, “Суспільствознавство”, “Здоров’я і фізична культура” : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 013 “Початкова освіта” / автор-уклад. О. П. Грошовенко. – Вінниця: 2017. – 279 с.

РОЗВИТОК ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Олександр Мельник, кандидат педагогічних наук, доцент комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

SUBJECT-SPECIFIC METHODOLOGICAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF ELEMENTARY CLASSES TEACHER IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION

Oleksander Melnyk, candidate of pedagogical sciences, docent of municipal institution «Zaporizhzhia Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education» of Zaporizhzhia Regional Council

Анотація. У статті досліджено рівень сформованості предметно-методичної компетентності вчителя початкових класів. Розкрито шляхи та умови розвитку предметно-методичної компетентності в системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: професійний стандарт, трудова функція, предметно-методична компетентність, освітній процес, післядипломна педагогічна освіта.

Abstract. The article deals with the level of subject-specific methodical competence of elementary classes teacher. Open the ways and terms of subject-methodical competence development in the system of postgraduate pedagogical education.

Key words: professional standard, task, subject-specific methodical competence, educational process, postgraduate pedagogical education.

Професійний стандарт вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти визначає трудові функції та професійні компетентності. До складу трудової функції навчання учнів предметів (інтегрованих курсів) входить і предметно-методична компетентність. Її зміст становлять: здатність моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання; формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та уміння, спільні для всіх компетентностей; здатність здійснювати інтегроване навчання учнів; добирати та використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання і розвитку учнів; розвивати в учнів критичне мислення; здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання на засадах компетентнісного підходу; здатність формувати ціннісні ставлення в учнів [1, с.15].

Проаналізуємо рівень сформованості предметно-методичної компетентності вчителя початкових класів, використовуючи аналітичну довідку моніторингового дослідження впровадження реформи «Нова українська школа» у закладах загальної середньої освіти [2]. Констатуємо, що учителі закладів освіти підтримують на уроках переважно такий тип взаємодії з учнями, як домінування/конфлікт. Прояви співпраці між учителем та учнями на уроках трапляються удвічі рідше, ніж домінування з боку вчителя. Навіть у пілотних школах у спілкуванні вчителя переважають вказівки, питання для перевірки знань, мало завдань, які спонукають до командної роботи, індивідуальної, дискусії. Низьким залишається рівень відкритих запитань щодо роз'яснення, обґрунтування. У 63% часу вчителі працюють з усім класом (загальнокласна, фронтальна робота); у групах – 9% часу уроку, в парах – 4% часу. На уроках переважає адаптивна активність 64% часу уроку, коли учні слухають учителя, який говорить (читає), проводить бесіду; працюють у зошитах; працюють з підручником; беруть участь у процесі перевірки знань; беруть участь в організаційних заходах; працюють у зошитах із друкованою основою. Виявляють власну активність учні лише у 2% часу уроку, розповідають, діляться досвідом – 4% часу, дискутують і спілкуються з учителем та однокласниками – 8% часу уроку. У 30% часу учні слухали вчителя, який представляв готові способи поведінки, і лише у 14% часу уроку самостійно розв'язували нові завдання, з якими

не зустрічалися раніше. Лише 26% часу уроку було присвячено розв'язанню учнями проблем, взятим із повсякденного життя. Дослідницька діяльність дуже рідко спостерігалась на уроках: учні проводили власні спостереження (10%), проводили та обговорювали експеримент – по 5% часу уроку. Результати сформованості наскрізних умінь свідчать, що найнижчі результати виявлено з розвитку умінь критичного та системного мислення – 42% груп учнів мають результати низького та середнього рівнів, лише 7% – високого рівня. Низькі результати виявлено з розвитку ініціативності – 46,75% груп учнів продемонстрували це вміння на низькому та середньому рівнях сформованості. Найбільшу частку результатів низького рівня (21,5%) виявлено з розвитку вміння обґрунтовувати власну позицію [3].

Отже, аналіз моніторингового дослідження дає підстави для планування роботи із формування умінь, що складають зміст предметно-методичної компетентності вчителя початкових класів: застосовувати сучасні методики і технології моделювання змісту навчання учнів предметів (інтегрованих курсів); розвивати в учнів ключові компетентності та уміння, спільні для всіх компетентностей; добирати доцільні форми, методи та засоби навчання відповідно до мети і завдань навчального заняття, вікових та індивідуальних особливостей учнів; застосовувати інноваційні технології навчання освітньої галузі/предметів (інтегрованих курсів); упроваджувати технології та методики особистісно зорієнтованого, компетентнісного та інтегрованого навчання, виховання і розвитку учнів; формувати в учнів уміння аналізувати, обґрунтовувати, доводити власну думку, ставити запитання, висувати припущення, розрізняти факти і здогади, узагальнювати інформацію; застосовувати технології розвитку в учнів критичного мислення; оцінювати результати навчання учнів і здійснювати їх моніторинг на засадах компетентнісного підходу [1, с.14-15].

Визначені завдання вирішуються шляхом впровадження в освітній процес підвищення кваліфікації учителів початкових класів таких навчальних курсів як «Світоглядні засади та нормативно-правове забезпечення дитиноцентричної освіти в Україні», «Сучасні технології навчання в Новій українській школі», «Формування у молодших школярів навичок XXI століття», «Стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів», «Сучасні підходи до організації освітнього процесу», «Особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі», «Упровадження діяльнісного та компетентнісного підходів у процесі навчання молодших школярів математики», «Організація дослідно-експериментальної діяльності молодших школярів у Новій українській школі», «Побудова освітнього процесу на засадах педагогіки співпраці» а також різноманітних курсів за вибором слухачів з метою забезпечення їх руху за індивідуальною траєкторією професійного та особистісного зростання.

Розвиток предметно-методичної компетентності вчителів початкових класів передбачає формування ціннісного ставлення, системи актуальних педагогічних знань, професійних умінь та навичок. Проілюструємо процес розвитку на прикладі вивчення курсу «Сучасні підходи до організації освітнього процесу». *Професійні знання*: знати мету, завдання загальної середньої освіти, місію сучасної початкової школи; усвідомлювати шляхи та умови досягнення якості освіти та освітніх результатів; розуміти закономірності побудови освітнього процесу; знати історію виникнення, сутність, особливості та умови впровадження сучасних підходів у освітній процес початкової школи: особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, інтегративного; розуміти функції вчителя при впровадженні сучасних підходів у освітній процес. *Професійні вміння*: орієнтуватися в різних підходах до організації освітнього процесу в сучасній школі; удосконалити практичні вміння щодо побудови освітнього процесу на основі особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного та інтегративного підходів; моделювати ефективний освітній процес; реалізувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію в освітньому процесі; вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію учнів; використовувати на практиці досягнення педагогічної науки, передового педагогічного досвіду. *Цінності та ставлення*: обізнаність у сфері сучасних досліджень дидактики; вмотивованість до використання сучасних надбань дидактики при організації освітнього процесу; побудова освітнього процесу на засадах педагогіки

партнерства; особистісна орієнтація на підвищення рівня власної дидактичної компетентності. Результативність розвитку предметно-методичної компетентності вчителів початкових класів залежить і від використання методів і форм навчання в освітньому процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Лекції за запитами слухачів, майстер-класи із актуальних проблем навчання, відкрита практика, обмін досвідом, презентація власних знахідок у освітньому процесі сприяють максимальній індивідуалізації освітнього процесу в післядипломній освіті, задовольняють потреби слухачів у особистісному та професійному зростанні, мотивують до нових пошуків, творчості. Особливо ефективними для формування предметно-методичної компетентності вчителів, на нашу думку, є вправи з моделювання педагогічного процесу, вирішення конкретних педагогічних ситуацій, завдань, проектів, в яких учитель усвідомлює відповідальність за доручену справу, враховує особливості учнів, школи, засоби навчання. Доречним є створення «педагогічного тренажеру» – відеозаписів фрагментів уроків, занять, ситуацій, завдань, вирішуючи які слухач курсів зможе реалізувати власний творчий потенціал.

Ефективним методом розвитку предметно-методичної компетентності вчителів початкових класів є виконання колективного проекту (випускної роботи). Слухачам курсів підвищення кваліфікації пропонуються на вибір теми проектів та об'єднання в групи. Учителі практикуються у формулюванні мети модельного тижня, дня, системи уроків із врахуванням таксономії Блума; добирають прийоми мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів; розробляють компетентнісно орієнтовані завдання на урок, максимально наближені до життя дітей; пропонують систему методів навчання (в тому числі ігрових та використання шести цеглинок LEGO), необхідні засоби навчання, прийоми формувального оцінювання. Співпраця у групах сприяє формуванню умінь працювати в команді, взаємодіяти, в тому числі дистанційно за допомогою сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Презентація проекту кожною групою, його колективне обговорення сприяє розвитку педагогічної творчості кожного слухача, аналізу проектування та конструювання освітнього процесу Нової української школи.

Список використаних джерел :

1. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». – Режим доступу: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf

2. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1274 від 8 жовтня 2019 року «Про затвердження програми проведення моніторингового дослідження впровадження реформи “Нова українська школа” у закладах загальної середньої освіти». – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/nush-doslidzhennya-stan-sformovanosti-chitackoyi-ta-matematichnoyi-kompetentnostej-vipusknikiv-pochatkovoyi-shkoli-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

3. Звіт за результатами моніторингу Нової української школи. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/oprilyudneno-pershi-tri-chastini-zvitu-za-rezultatami-monitoringu-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli>

ВПЛИВ БУЛІНГУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Олена Морозовська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: В.Ю.Годлевська, доктор історичних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського(Україна)*

THE INFLUENCE OF BULLYING IN PRIMARY SCHOOL ON THE PSYCHOLOGICAL CONDITION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Elena Morozovska, master`s student

Vinnitsia Mukhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University(Ukraine)

Анотація. У статті розкрито поняття булінгу, наведено особливості та ознаки його прояву. Охарактеризовано специфіку психологічних процесів молодших школярів. Окреслено механізми виявлення психологічного стану молодших школярів, які зазнають проявів булінгу у рамках шкільного навчального закладу.

Ключові слова: булінг, молодший шкільний вік, психологічний стан, розвиток, ознаки, прояв.

Abstract. The article reveals the concept of creative abilities, describes the psychological and pedagogical principles of development of creative abilities of junior students. The importance of using LEGO-technologies as one of the innovative means of development, training and education of modern primary school students is revealed.

Key words: creative abilities, junior schoolchildren, technology, designing, LEGO.

Протягом останніх десятиліть реформування освіти йшло шляхом інтенсифікації навчального навантаження, впровадження програм поглибленого вивчення предметів. Незважаючи на впровадження в останні роки різноманітних здоров'язберігаючих технологій та психопрофілактичних програм, створення методів оцінки психологічної безпеки освітнього середовища, результати багатьох досліджень свідчать, що часто «фізіологічна ціна» отримання знань – втрата здоров'я, а психологічна – підвищена тривожність, страхи, агресивність. Головною причиною погіршення здоров'я школярів фахівці називають дедалі більші навчальні перевантаження. При цьому, доволі поширеним явищем є і негативна поведінка учнів, яка не сприяє поліпшенню психологічного комфорту в рамках навчального закладу.

Не зважаючи на універсальність концепції булінгу щодо вікового цензу, яка не передбачає певних вікових рамок, проблема булінгу досить гостро стоїть в молодшому шкільному віці, зважаючи на той факт, що саме цей період є сприятливим для профілактичної роботи за даним напрямком, коли дитячу психіку ще можна змінити. Булінг – в основному латентний для оточуючих процес, але діти, які зазнали цькування, отримують психологічну травму різного ступеня тяжкості, що призводить до тяжких наслідків аж до самогубства. І не має значення, чи мав місце фізичний булінг або ж психологічний. Запобігання випадкам шкільного насильства є найважливішим завданням держави, оскільки жорстоке ставлення до дитини неминуче призводить до негативних наслідків. Тема булінгу актуальна тим, що тенденції булінгу в поведінці дитини молодшого шкільного віку не завжди помічаються з боку батьків і вчителів. З огляду на те, що вчитель в молодших класах працює з цілим класом, тобто з безліччю учнів, виявлення можливих тенденцій булінгу в поведінці кожного з учнів може сприяти конструктивній взаємодії такого вчителя з учнями.

Зазначимо, що проблеми проявів булінгу та його вплив на психологічний стан осіб, які стали його жертвою, зокрема, залишаються актуальними і в даний час. Великий внесок у дослідження природи даного явища внесли О. Барліт, А. Бочавер, В. Викторова, И. Кон, Т. Є. Кочетова, В. Ліжник. та інші дослідники.

Молодший шкільний вік – етап індивідуального психічного розвитку, який охоплює період життя від 6-7 до 10 років. Відповідно, це період, коли дитина проходить навчання в початкових класах сучасної школи. У цьому віці діти зазнають перебудови всіх психічних і когнітивних процесів, це в основному пов'язано зі вступом дитини до школи [3, с. 202].

Вступ до школи означає різке розширення і посилення нових соціальних контактів з однолітками і дорослими. Дитина стає членом групи. Їй, звиклій бути в центрі уваги в сім'ї, тепер необхідно пристосуватися до нових умов колективу, подолати при цьому можливі неприйняття і критику з боку однолітків і вчителя. Від того, як вона пристосується до нових умов, багато що залежить, тому що несприятливі умови стають розчаруванням, причиною конфліктних ситуацій. Інтенсивний розвиток пізнання, що приводить до ослаблення егоцентризму, дозволяє дітям враховувати інші точки зору, крім його власної, і з віком ця здатність посилюється. Так, діти легше засвоюють принципи співпраці, починають усвідомлювати гнучкість норм і правил поведінки, до них поступово приходить розуміння того, що за свої вчинки доведеться відповідати самому.

У період з 6-7 років вже можливе навчання за рахунок розвитку анатомо-фізіологічної складової. Дитина починає ставати ще більш рухливою в різних іграх і змаганнях. Створення фізично сприятливих умов для розвитку особистості учня сприяють не тільки тому, щоб здоров'я було в цілості, але і розвитку усялякого інтересу до навчання. Буває, що часті перевантаження і відсутність рухових вправ, призводить до небажання відвідувати школу. А це означає, що відсутня мотивація до навчання [8, с. 97].

Також зміни відбуваються в психології дитини. Тому готовність дитини до навчання в школі визначають за сукупністю фізіологічного та психологічного дозрівання. До того моменту, як дитина вступає в 1 клас, у неї повинні бути сформовані зачатки пізнавальної діяльності та пізнавальної активності. Виражається це в мотивації і сильному прагненні дитини до навчання. Мотивація для дитини відіграє дуже важливу роль на етапі навчання в початковій школі.

Також велику роль відіграють такі характеристики особистості школяра, як мислення, увага, пам'ять і уява. Основним у розвитку молодшого школяра є така характеристика особистості як мислення. Від даного процесу залежить шлях, яким будуть формуватися інші пізнавальні процеси. Розвиток мислення проходить кілька стадій. Перша стадія – наочно-дієвий вид мислення. На даній стадії дитина при виконанні тієї або іншої дії спирається на різні предмети. Психологом Ж.Піаже описується мислення дитини у віці до 7 років, яке характеризується сприйняттям світу речей і різних їх властивостей з єдино можливою для дитини, дійсно займаної ним позицією. При подальшому навчанні у дитини розвивається інший вид мислення – наочно-образне [8, с. 102].

Ще одна психічна функція – увага. Її поділяють на довільну і мимовільну. Старший дошкільник володіє мимовільною увагою. Вона визначається інтересом дитини до різних явищ і предметів оточуючої дійсності. Однак, в школі, для успішного навчання, потрібна розвинена довільна увага. Під довільною увагою мається на увазі увагу до того, що не викликає особливо сильного інтересу. Через це, вчителю необхідно розвивати даний вид уваги у молодших школярів.

Наступною характеристикою психологічного розвитку молодшого школяра є пам'ять. Пам'ять залежить від того, як розвинене у дитини мислення, на якому рівні воно знаходиться. Дитина молодшого шкільного віку може досить успішно запам'ятовувати автоматично, при цьому не вдаючись в суть матеріалу. Таке може привести до відсутності будь-якого інтересу і відсутності розвитку інтелектуальних здібностей. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що необхідно активізувати смислову пам'ять у дитини.

Такі процеси, як увага, мислення, пам'ять і уява є важливою основою для готовності майбутнього школяра до навчання, це також характеризує його пізнавальний потенціал. Отже, потрібно зазначити, що в молодшому шкільному віці домінують потреби реалізації дитиною себе як суб'єкта суспільства. За роки навчання в початковій школі відбувається розвиток більшості істотних рис особистості, таких як мислення, увага, уява і пам'ять.

Отже, у дитини молодшого шкільного віку:

1. Інтенсивно розвиваються уявлення про себе і свої можливості в різних видах діяльності. А значить, одне із завдань розвитку – це розширення і зміцнення Я-концепції дитини.

2. Важливою складовою Я-концепції є, по-перше, розвиток самооцінки щодо здібностей, які проявляються дитиною в різних сферах. Важливо відзначити, що і ступінь сформованості Я-концепції, і розвиток самооцінки впливають на рівень розвитку самосвідомості особистості дитини, на її переконання або невпевненість. А по-друге, необхідність вироблення власної позиції, або позиції особистості, при виконанні дитиною різних ролей, і перш за все ролі школяра.

3. Ще одним стратегічним завданням розвитку особистості є пізнавальний, або когнітивний, розвиток молодшого школяра [3, с. 204].

Розвиток особистості залежить від мінливих умов її взаємодії з навколишнім світом, з соціумом. Даний процес можна визначити як процес соціалізації – процес засвоєння і відтворення культурних цінностей і соціальних норм, процес самозміни і самореалізації особистості, обумовлений конкретними соціальними умовами.

Диференціація процесів та інститутів соціалізації тісно пов'язана з організацією суспільства і його соціальною структурою. Ще в найдавніших суспільствах здійснювалася соціалізація дітей спільними зусиллями цілої громади, в основному за допомогою поетапного включення дітей в міру їх дорослішання в різні форми ігрової, громадської, виробничої і церемоніальної діяльності. Завдяки трансформації суспільства найважливішим інститутом первинної соціалізації стає сім'я, що дозволило індивідуалізувати і одночасно соціально диференціювати зміст, завдання і методи виховання в залежності від майнового стану та соціального статусу конкретної сім'ї. Проте, виховання в сім'ї ніколи не могло забезпечити відповідну підготовку дитини до розширюваних і ускладнювальних форм життєдіяльності, тому на арену виходять нові громадські утворення, такі як школа, інститут, особливі форми навчання, засоби масової комунікації тощо, при цьому, їх значення різко зростає. Отже, наразі, інститути соціалізації представлені сім'єю, освітніми установами та закладами культури і дозвілля, ЗМІ, компаніями однолітків. Останні є живильним середовищем для прояву шкільного булінгу, зокрема, і серед молодших школярів.

В даний час все частіше вчителі початкових класів стикаються під час роботи з погрозами, глузуванням, цькуванням, агресією і насильством між учнями в дитячому колективі [4, с. 16].

Булінг – тривале систематичне фізичне або психологічне насильство, здійснюване однією людиною або групою і спрямоване проти людини, яка не в змозі захиститися у фактичній ситуації, з усвідомленим бажанням заподіяти біль, налякати або піддати людину тривалій напрузі [1, с. 5]. Шкільний булінг розглядається в сучасному світі як серйозна соціально-педагогічна проблема, як свідоме тривале насильство по відношенню до однієї або декількох осіб. Булінг, як явище, різноманітне – це не тільки фізична агресія, а й психологічна. Психологічна агресія зустрічається найчастіше. Це пов'язано з тим, що відкрита фізична агресія дуже скоро буде зупинена дорослими – педагогами і батьками, а психологічні утиски можуть довгий час бути не помічені дорослими. Агресивні дії у дитини можна спостерігати вже з самого раннього дитинства. Агресивна поведінка вже в дошкільному віці набуває різноманітних форм. У закладах дошкільної освіти переважає фізична агресія, яка в загальноосвітніх установах поступається місцем вербальній агресії [6, с. 78].

Найбільш популярними знущаннями дітей молодшого шкільного віку є вербальні знущання (близько 40%), на другому місці стоїть фізична агресія і моральний тиск (близько 20%). Найменшу популярність заслуговують заборони і вигнання (близько 15%) [5, с. 156].

Типовим для булінгу є існування явної переваги сил, оскільки булінг здійснюється найчастіше по відношенню до однієї людини, яка сприймається як більш слабка в тому чи іншому відношенні. Булінг має велике значення і травмує жертву. Його негативні наслідки

різнобічні: від втрати поваги і довіри до себе (і не тільки в сфері навчальних досягнень) до порушення сну і концентрації уваги. Соціальна ізоляція і почуття самотності призводять до розвитку депресивних тенденцій. Сильно знижується навчальна мотивація аж до гострого небажання ходити в школу. У процесі формування відхилень у поведінці велике значення має сім'я, яка виконує ряд функцій, однією з яких є виховна. Сімейне виховання складається в умовах конкретної сім'ї силами батьків і родичів дитини. Метою сімейного виховання є формування таких якостей особистості, які допоможуть гідно долати труднощі та перепони, що зустрічаються на життєвому шляху дитини [2, с. 153].

Батькам вкрай важливо допомагати дитині виробляти своє ставлення до тієї чи іншої інформації. Розвиток особистості з раннього віку залежить від трьох чинників. Це в першу чергу генотип дитини, причому це не задатки батьків, а те, що передається з покоління в покоління, певні родові ознаки, які можна назвати пам'яттю предків.

На думки про булінг батьків дитини молодшого шкільного повинні навести приблизно такі особливості її поведінки:

- 1) дитина неохоче йде до школи і дуже рада першій-ліпшій можливості не ходити туди;
- 2) повертається зі школи пригніченою;
- 3) часто плаче без очевидних причин;
- 4) ніколи не згадує нікого з однокласників;
- 5) дуже мало говорить про своє шкільне життя;
- 6) самотність;
- 7) її ніхто не запрошує в гості, на дні народження і вона нікого не хоче покликати до себе [7, с. 85].

Отже, булінг значно впливає на психологічний стан молодших школярів, викриваючи у них певні психологічні реакції на поведінкові прояви агресорів, описані вище. Зрозуміло, велике значення має і соціальне оточення, в якому перебуває дитина. Але остання умова – її внутрішня позиція. Якби ідеальні умови не були створені для дитини, якщо у неї не буде сформовано ставлення до цього, то ідеальні умови можуть зіграти і негативну роль. Але, якою б складною не була ситуація, завжди потрібно в неї включатися і намагатися допомогти дитині вийти зі стану жертви або навіть агресора. В першу чергу це повинні робити близькі для дитини люди.

Список використаних джерел:

1. Барліт О.О. Соціально-педагогічна та психологічна проблема булінгу в освітньому середовищі. / О.О. Барліт. – Запоріжжя Олекс, 2011. – 52 с.
2. Бочавер А.А. Булинг как объект исследований и культурный феномен. / А.А. Бочавер, К.Д. Хломов // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2013. – Т. 10. – № 3. – С. 149–159.
3. Викторова В. В. Младший школьный возраст как период нравственного становления личности. / В. В. Викторова // Вестник МГУКИ. – 2013. – №5 (55). – С. 202-205.
4. Кон И.С. Что такое буллинг и как с ним бороться? / И.С. Кон // Семья и школа. 2006. № 11. С.15-18.
5. Кочетова Т. Є. Булінг: жорстокість сьогодення. / Т. Є. Кочетова, В. С. Ліжник // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 28.03.2019). – С. 155–157.
6. Кузнецова Л. Н. Психолого-педагогическая коррекция детской агрессивности. Л. Н. Кузнецова // Начальная школа. – 2008. – № 5. – С. 78-79.
7. Лушпай Л. І. Шкільний буллінг як різновид суспільної агресії. / Л. І. Лушпай // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Сер.: Філологічна. – 2013. – Вип. 33. – С. 85.
8. Столяренко Л.Д. Основи психології: характер, акцентуація характеру, неврози. / Л.Д. Столяренко. – К., 2014. 288с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Аліна Нагаєвська, здобувач вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.Ю. Родюк, кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FEATURES OF DEVELOPMENTAL SPEECH DEVELOPMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

Alina Nahayevska, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена актуальному питанню, що полягає у розвитку діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови. Зроблено дефінітивний аналіз ключових понять «діалог», «діалогічне мовлення». Описано особливості розвитку діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови та неведені приклади завдань.

Ключові слова: діалог, діалогічне мовлення, уроки української мови, молодші школярі.

Abstract. The article is devoted to a topical issue, which is the development of dialogic speech of primary school children in Ukrainian language lessons. A definitive analysis of the key concepts «dialogue», «dialogic speech» is made. The peculiarities of the development of dialogic speech of junior schoolchildren in Ukrainian language lessons and the given examples of tasks are described.

Key words: dialogue, dialogic speech, Ukrainian language lessons, junior schoolchildren.

Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів залишається однією з актуальних проблем в теорії та практиці початкової школи, оскільки мова є одним із важливих засобів комунікації і знаряддям мислення, яка виникає і розвивається в процесі спілкування. Мова відіграє різноманітні функції в житті дитини, основою з яких є комунікативна. Це важливий засіб спілкуватися учнів, метою якого є соціальні контакти й обмін інформацією [2]. Формування комунікативних умінь і навичок спонукає дитину до оволодіння мовою, фонетикою, лексикою, граматичною будовою, розвитку діалогічного мовлення.

Питання про важливість роботи з розвитку діалогічного мовлення учнів і якісне її проведення розглянути в нормативно-правових документах, серед яких: Закон України «Про освіту» (2017 р.), про «Повну загальну середню освіту» (2020 р.), «Державний стандарт початкової школи» (2019 р.), «Національна доктрина розвитку освіти» (2002 р.), Концепція Нової Української школи (2018 р.) та інші.

У Концепції Нової української школи зауважено, що в дітей молодшого шкільного віку мають сформуватися десять основних компетентностей. Усі вони важливі для кожного школяра й взаємопов'язані між собою. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: висловлювати думку усно й письмово, тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, письмо), здатність логічно обґрунтовувати позицію [4, с. 15]. Тому діалогічна форма усного мовлення є найбільш поширеною.

Проблема розвитку діалогічного мовлення молодших школярів розглядалася багатьма вченими. Зокрема, О. Леонт'єв досліджував психологію ведення діалогу; М. Вашуленко, Н. Головка, О. Гриценко, Г. Лещенко, В. Мельничайко, О. Савченко, М. Сокирко та інші висвітлювали в своїх дослідженнях проблему розвитку діалогічного мовлення; Л. Варзацька, І. Головка, С. Дем'яненко, Л. Міненко, Н. Янко та інші розглядали питання розвитку мовлення в процесі роботи з текстом.

Науковці М. Вашуленко, І. Гудзик розглядають аспекти навчання молодших школярів діалогу: доцільність навчання діалогу, значення діалогу для розвитку мислення, відмінні

риси діалогічного мовлення учнів, етапи роботи над діалогом, умови ефективного розвитку діалогічного мовлення молодших школярів, зміст навчання різним видам діалогу тощо. Головною особливістю діалогу є чергування говоріння одного співрозмовника з прослуховуванням і подальшим відповідним говорінням іншого [5]. Співрозмовники завжди знають, про що піде мова в діалозі і не потребують розгортанні думки і висловлювання. Усна діалогічна мова проходить в конкретній ситуації і завжди супроводжується мімікою, жестами, інтонацією й емоціями.

Діалогічне мовлення – це об'єднання ситуативно-тематичної сукупності й комунікативних мотивів співвідношення усних висловлювань, які послідовно виникають між двома і більше співрозмовниками в безпосередньому акті спілкування [3]. Тому в межах мовленнєвого акту кожен з учасників виступає як слухач і як мовець.

Найпоширенішою структурною схемою діалогу на уроці української мови в початкових класах є сполучення двох реплік: запитання і відповіді. Діалогічне мовлення ґрунтується на двох системах зв'язків: на зв'язку з ситуацією і на логічному зв'язку з попередньою фразою.

Багато вчених вважає, що для розвитку діалогічного мовлення учнів початкової школи на уроках української мови потрібно застосовувати різноманітні підготовчі вправи, зокрема складання мікровисловлювань [6]. Мікровисловлювання – це короткі висловлювання з двох-трьох фраз, що мають завершену думку й реалізують якусь задану ззовні мету мовця.

Наприклад, у підручнику «Українська мова» (4 клас) учням пропонуються наступні завдання для формування діалогічного мовлення [1]:

- **Попрацюйте разом!** За допомогою діалогу пригадайте вивчене на уроках природознавства. Назвіть перші весняні квіти. Яку з рослин ви хотіли б описати? Чому? Поясніть свою думку [1, с. 172].
- **Попрацюйте в парах!** Пригадайте назви міст України, що розпочинаються різними літерами (у формі діалогу) [1, с. 179].
- **Попрацюйте в парах!** Прочитайте текст. Розкажіть одне одному, чи подобається вам таке правило (запитайте один одного) [1, с. 185].

Отже, у підручнику містяться різноманітні завдання, у процесі виконання яких формуються мовленнєві навички молодших школярів, учні оволодівають позамовними засобами спілкування в єдності з мовою, виробляються вміння побудови власних висловлювань тощо.

Таким чином, діалогічне навчання сприяє вдосконаленню в молодших школярів здібностей мовленнєвого оформлення думок, сприйняття висловлювань співрозмовника, розумінню почуттів і переживань партнера у спілкуванні. Важливо вчителям створювати на уроках української мови ситуації, які б спонукали учнів до говоріння: роботу в парах і невеликих групах, відтворення тексту в особах, короткі розмови на добре знайому тему тощо [7].

Список використаних джерел:

1. Вашуленко М.С. Українська мова: підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою / М.С. Вашуленко, С.Г. Дубовик, О.І. Мельничайко / за ред. М.С. Вашуленка. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2015. – 192 с.
2. Голюк О.А. Уровни развития диалогической культуры будущих воспитателей ДООУ и учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки / О.А. Голюк // Современные подходы к профессиональной подготовке педагога. – Мозырь : УО МГПУ им. И.П. Шамякина, 2015. – С. 13-16.
3. Клюс Л., Гуменюк І. Формування діалогічної компетентності молодших школярів засобами комунікативних ситуацій. – Режим доступу: <http://conference.pu.if.ua/forum/files/22032017/10/Klj.pdf> (дата звернення: 05.02.20)
4. Концепція Нової української школи. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 17. 12. 2019 р.)
5. Медведь Н. Развитие диалогического мовлення засобами інсценізації / Н. Медведь // Початкова школа. – 2007. – № 9. – С. 32–35

6. Родюк Н.Ю., Голюк О.А. Шляхи ефективного формування діалогічного мовлення учнів на уроках навчання грамоти / Н.Ю. Родюк, О.А.Голюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2019. – № 3 (326) травень. – С. 64-74.

7. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. CRITERIA AND INDICATORS OF FORMATION OF HUMANISTIC AND VALUE ATTITUDE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN TOWARDS THEMSELVES //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.

ВИКОРИСТАННЯ КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ РОБОТИ НА УРОКАХ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Вікторія Науменко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE USE OF COLLECTIVE FORMS OF WORK ON THE LESSONS IN THE CONTEXT OF IDEAS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Victoria Naumenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні аспекти проблеми використання колективних форм роботи на уроках в контексті ідей Нової української школи. Наведено приклади практичного використання колективних форм роботи учнів на уроках у початковій школі.

Ключові слова: молодші школярі, навчальна діяльність, урок, колективні форми роботи.

Abstract. The article investigates the theoretical aspects of the problem of using collective forms of work in lessons in the context of the ideas of the New Ukrainian school. Examples of practical use of collective forms of students' work in primary school lessons are given.

Keywords: junior schoolchildren, educational activity, lesson, collective forms of work.

Початкова освіта України на сучасному етапі розвитку характеризується переорієнтацією на компетентнісний підхід в організації навчання молодших школярів. У Державному стандарті зазначено, що учні мають володіти способами навчальної діяльності та взаємодіяти з іншими людьми. Учні мають залучатися до спільної діяльності, що сприятиме їхній соціалізації та дозволить успішніше оволодівати суспільним досвідом. У закладах буде створюватися атмосфера довіри, дружелюбності й доброзичливості, взаємодопомоги і взаємної підтримки при виникненні труднощів у навчанні та повсякденному житті. Освітню діяльність буде організовано з урахуванням навичок ХХІ століття відповідно до індивідуальних стилів, темпу, складності та навчальних траєкторій учнів: від комунікативних типів завдань (знайти спільну мову з друзями, учителями, однокласниками, батьками, незнайомими людьми) до творчих (креативно-інноваційних). Також серед пріоритетів Нової української школи – радість пізнання як провідний фактор розвитку особистості дитини. Тому навчання має відбуватися на основі особистісно-орієнтованого, компетентнісного, комунікативного, діяльнісного підходів на інтегровано-предметної основі [3].

Сучасна освіта повинна підготувати людину, здатну творити і сприймати зміни, нововведення. Система шкільної освіти повинна забезпечувати умови для розвитку творчих здібностей молодших школярів, тому сучасна педагогіка інтенсивно впроваджує нові освітні технології. Проблема використання колективних форм роботи у навчанні достатньо детально вивчалась науковцями різного рівня (І. Чередов, С. Пуйман, М. Махмутов, І. Підласий). В ході багаточисленних досліджень педагоги визначили, що колективна форма роботи – це форма співпраці, де взаємодія йде в парах змінного складу або мікрогрупах. Тому використання колективних форм роботи є ефективним у навчальному процесі.

Дослідження американського психолога Дж. Гудлед показують, що на уроці в традиційній школі учень з середнім рівнем активності говорить тільки 7 хвилин в день. Цього часу недостатньо, щоб сформувати активну освітню позицію кожного школяра. Необхідна така форма організації процесу навчання, яка дозволить активну участь кожного школяра в обговоренні, контролі, оцінці, плануванні, рефлексії. Це колективна діяльність: взаємодія учнів в групах і парах. Адже в освіті, питання співпраці є одним з основних [1].

Г. Цукерман, К. Поліванова пропонують враховувати загальні положення щодо використання колективних форм роботи учнів: дуже багато завдань навчання і виховання вирішуються в тому випадку, якщо вчитель має справу не з окремим дитиною, а з дитячим співтовариством; дитині для повноцінного навчання та розвитку потрібне спілкування і спільна діяльність (в тому числі і навчальна) не тільки з дорослими, але й з однолітками; одне з найважливіших завдань педагогів – організувати співпрацю між дітьми в усіх сферах шкільного життя, в тому числі і в суто навчальній сфері, яка вважалася монополією дорослих [5].

В організації колективних форм роботи на уроці важливо дотримуватись принципів педагогіки партнерства. Серед чинників якості початкової освіти великого значення набуває аспект педагогіки партнерства між всіма учасниками освітнього процесу, яка ґрунтується на принципах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості, основним завданням якої є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізується у спільній діяльності вчителя й учнів, учителя й батьків [2].

Використання колективних форм роботи учнів є доречним у процесі проведення інтегрованих уроків. Адже інтеграція є необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого уможлиблюється створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, формується міжпредметна компетентність. Для прикладу, під час проведення уроку в першому класі з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (тема «Харчування і здоров'я. Продукти харчування») ми можемо використати групову технологію «Коло ідей». Для початку потрібно поділитися на групи. Це можемо зробити за допомогою пір року. Діти обирають пори року, коли у них день народження, або за вподобаннями. Відповідно 4 пори року – 4 групи. Потім доцільно оголосити проблему. «Діти, сьогодні ми будемо говорити про здорове харчування. Подумайте та обговоріть у групах «Яке харчування є здоровим?». Час на обговорення 10 хв.». Після обговорення кожна група по черзі презентує свої ідеї, які фіксуються вчителем на дошці. Ще одним прикладом використання колективних форм роботи на уроці української мови у 1 класі з теми «Усна народна творчість» може бути робота учнів в парах. Ця форма передбачає поділ дітей на пари та оголошення змісту завдання. Дітей можна поділити на пари за першою літерою імені або прізвища (голосні – приголосні). Потім вчитель дає завдання: «Діти, як ви гадаєте, чому виникла назва – усна народна творчість?». Для обмірковування можливих варіантів відповідей варто дати 1-2 хв. По закінченні часу на обговорення кожна пара представляє результати роботи, обмінюється своїми ідеями та аргументами з усім класом. Звичайно, цю дискусію можна розвинути, і в подальшому перетворити на виконання учнями проєкту із дослідження зразків усної народної творчості.

Отже, варто зазначити, що колективні форми роботи роблять урок більш цікавим, живим, виховують в учнів свідоме ставлення до навчання, активізують розумову діяльність. Використання вчителем колективних форм роботи учнів на уроці сприяє згуртуванню колективу класу. У діалоговому режимі діти вчатьса допомагати і звертатися за допомогою один до одного, що дуже важливо для ефективної організації освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Гудлед Дж. Вот что называется школой / пер. Э.Н. Гусинского, Ю. А. Турчаниновой. – М.: Просвещение, 2008. – 475 с.
2. Любчак Л.В. Підготовка майбутнього педагога до реалізації принципів педагогіки партнерства / Л.В.Любчак, Л.П.Дабіжа // Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors. – 1st ed. – Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2018. – p.539-560.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
4. Нор К.Ф. Ефективність використання групових форм навчальної діяльності молодших школярів / К.Ф. Нор // Зб. матеріалів науково-практ. конф. МДПШ. – Миколаїв. – 2015. – С. 72–74.
5. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь: Программа адаптации детей к школьной жизни / Г.А. Цукерман, К.Н. Поливанова. – М., 2010. – 120 с.

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ М. МОНТЕССОРІ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Олена Науменко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: В.М. Слабко, доктор педагогічних наук, доцент Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)

USING M. MONTESSORI'S EXPERIENCE AS A CONDITION FOR THE FORMATION OF CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Olena Naumenko, master's student

National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджені Монтессорі технології як можливість розвитку творчих здібностей молодших школярів

Ключові слова: творчість, креативність, творчі здібності, гра, уява, фантазія.

Abstract. The article deals with the Montessori technologies as an opportunity to develop creative abilities of junior schoolchildren

Key words: creativity, creativity, creative abilities, game, imagination, fantasy.

Найважливішою характеристикою методу, розробленого італійським педагогом М. Монтессорі (1870 - 1952), є вільна діяльність дитини з дидактичними матеріалами у створеному педагогом предметно-просторовому («підготовленому») середовищі при обмеженні прямого впливу вихователя на дитину. Видатний італійський учений, педагог М.Монтессорі вважала, що дитина зі своїми можливостями, потребами проходить індивідуальний шлях розвитку. Тому процес виховання повинен спиратись на закони її природного розвитку та на дані спостережень. Розвиток дитини відбувається без втручання ззовні, яке може зіпсувати «божественне створіння». М. Монтессорі, декларуючи мінімальне втручання, на практиці розробила детальні методики роботи вчителя. Поки дитина не навчиться робити вибір і концентруватися на своїй роботі, вчитель «може втручатися в діяльність дітей настільки, наскільки він вважає за необхідне ...» [7]. Дитина отримує свободу, коли формується «внутрішній порядок» і «внутрішня дисципліна». Згідно з ідеєю Ж. Піаже, інтелектуальний розвиток дитини відбувається в процесі дії суб'єкта над об'єктом, в ході якого відбувається трансформація (переміщення, комбінування) об'єкта. Джерело знань, за Піаже, у взаємодії суб'єкта та об'єкта. Кількість взаємодій наближає суб'єкта до адекватного сприйняття об'єкта. Для цього необхідна серія послідовних конструкцій. М. Монтессорі створила підготовлене середовище, як модель світу, в якому присутні об'єкти, які розвивають дитину і, дала їй можливість їх трансформувати і конструювати в ході вільної роботи. Розвиток координації рухів і всіх сенсорних сприймань дитини готує не тільки інтелект, а й ті здібності, які використовуються при професійному занятті мистецтвом.

М. Монтессорі зауважувала, що творчі здібності робить дитину будівельником майбутнього, а розкриття їх потенціалу дозволяє людині виконувати свою роль в «космічному плані творіння». М. Монтессорі вважала це одним з найважливіших завдань виховання. Монтессорі зазначає, що можливість творчості впливає не з природи людини і не з її діяльності, а завдяки креативному відношенню, закладеному в людині, стає можлива сама діяльність і її результат. Що являє собою творча активність? Природний продукт спонтанного розвитку здібностей дитини. Виходячи з цього підходу, саме розуміння творчості у М. Монтессорі має двоякий характер. З одного боку, вона розкриває психологічний зміст процесу творчості, а з іншого визначає його як «божественну думку, що володіє здатністю перетворюватись в щось реальне» [1]. Розглядаючи психологічну сутність творчості Монтессорі цілком солідарна з Л. Виготським, котрий вважав, що мозок поряд зі збереженням і відтворенням попереднього досвіду «є також орган, який комбінує, творчо переробляє і будує з елементів попереднього досвіду нові положення і нову поведінку».

Основою ж творчого процесу М. Монтессорі і Л. Виготський визнають уяву. Що ж розуміється під цим терміном і у чому в перелік відхилень, які вимагають нормалізації? Вона розділяє фантазію на ту, яка ґрунтується на освоєнні реальних фактів, реальної дійсності і ту «яка перебільшує і грубо вигадує, веде дитину по хибному шляху». К. Юнг визначає фантазію, як «оригінальність, послідовність, інтенсивність і витонченість» неодмінно містить в собі «можливість подальшого втілення в життя» [11]. Л. Виготський відокремлює розуміння фантазії та уяви, як усього нереального від наукового розуміння, в якому вона не тільки заснована на творчій діяльності, а й «проявляється у всіх сторонах культурного життя».

М. Монтессорі приділяє уяві особливу увагу на стадії від 6 до 12 років. Без уяви, вважає М. Монтессорі, неможливо дитині побудувати цілісну картину світу, і отримати поняття про Всесвіт. Необхідність розвитку творчих здібностей людини і їх важливість для формування повноцінної особистості, здатної до самовизначення і саморозвитку сьогодні вже важко заперечувати. Психологи вважають креативність однією з невід'ємних особливостей особистості. Так В. Давидов пише: «Для особистісного начала в діяльності індивіда характерна наявність в ній творчих мотивів» [4]. Іншими словами, саме творче начало дає можливість сформуванню своє незалежне уявлення про навколишню дійсність. Але важливо зрозуміти, як формується креативність і що впливає на її розвиток і згасання.

Група дослідників під керівництвом В. Юркевич виявили у дитини два види креативності: «наївну» і «культурну» [12]. «Наївна» креативність виявлена у всіх дітей початкових класів, що підтверджує вихідну тезу М. Монтессорі про те, що дитина від природи творець. Інша теза, про те, що традиційна система затуманює і, врешті-решт, знищує ці здібності дитини, також знайшла своє підтвердження. З'ясувалося, що у більшості дітей, «наївна» креативність не розвивається в «культурну», а йде в міру збільшення їх навчального досвіду. Зріла здатність до творчості формується тільки у дітей з високим інтелектом. Ці дослідження проводилися в творчо орієнтованих гімназіях, які працюють за цілком традиційною системою прямої репродукції знань, умінь і навичок.

Список використаних джерел:

1. Богуславский М.В., Сороков Д.Г. Юлия Фаусек: 30 лет по методу Монтессори / М.В. Богуславский, Д.Г. Сороков. – М.: Московский Монтессори-центр, 1994. – 186 с.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л.С. Выготский. – М.: 2001. – 356 с.
3. Гессен С.И. Фребель и Монтессори (Очерк философской теории игры) / С.И. Гессен. – Русская школа за рубежом. – 1923/24 Т.1
4. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения / В.В. Давыдов. – М.: Речь, 2009. – 230 с.
5. Каргапольцева, Н.А. Монтессори-образование: проблема социализации и воспитания личности. Монография. – М.: Педагогический вестник, 1999. – 184 с.
6. Как помочь ребенку построить себя?: (беседы о педагогике М.Монтессори) / К. Сумнительный. – М.: Синее яблоко, 1999. – 63 с.
7. Монтессори М. Самовоспитание и самообучение в начальной школе / М. Монтессори. – М.: Московский Монтессори-Центр, 1993. – 203 с.
8. Сороков Д.Г. О холистическом образовании / Д.Г. Сороков // Педагогика Марии Монтессори. Курс лекций. Ч.2. / под ред. К. Сумнительного, Н. Широнова. – М.: Московский Монтессори-Центр, 1993. - С.62
9. Психологический словарь. – М., 960. – Т.1. – 774 с.
10. Пиаже Ж. Избранные психологические труды / Ж. Пиаже. - М.: Знание, 1969. – 206 с.
11. Юнг К.Г. Конфликты детской души / К.Г. Юнг. – М.: Знание, 2005. – 140 с.
12. Юркевич В.С. Одаренный ребенок: иллюзии и реальность: Книга для учителей и родителей / В.С. Юркевич. – Рига: ЦП «Эксперимент», 2007. – 170 с.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПРИЙОМ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Тетяна Неділя, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В. Кміть, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мов і методики їх викладання Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)

CRITICAL THINKING AS A METHOD OF DEVELOPING THE CREATIVE POTENTIAL OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN UKRAINIAN LESSONS

Tetiana Nedilia, master's student

*Scientific supervisor: O.V. Kmit', Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Languages and Methodology of their Teaching Department
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)*

Анотація. У статті розглянуто питання розвитку творчого потенціалу молодших школярів на уроках української мови за допомогою технології розвитку критичного мислення. Описано деякі методи цієї технології, обґрунтовано важливість розвитку критичного мислення у дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: технологія розвитку критичного мислення, молодші школярі, творчий потенціал, уроки української мови, методи, кластер, сенкан.

Abstract. The article considers the issue of developing the creative potential of junior schoolchildren in the Ukrainian language lessons with the help of critical thinking development technology. Some methods of this technology are described. The importance of developing critical thinking of primary school children is substantiated.

Key words: technology for development of critical thinking, junior schoolchildren, creative potential, the Ukrainian language lessons, methods, cluster, cinquain.

В останні роки загострилась потреба суспільства у творчих особистостях, які мають нестандартний погляд на проблеми, здатних адекватно та своєчасно реагувати на зміни, що відбуваються у світі, особистостей, які створюють нові сучасні проекти. Оптимальним рішенням зазначених завдань є розвиток критичного мислення у школярів.

Критичне мислення – (давньогрецькою критική τέχνη – «мистецтво аналізувати, судження») – це наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень[1]. Критичне мислення передбачає здатність бачити проблеми та знаходити нестандартні рішення, вміння піддавати рефлексії власну інтелектуальну діяльність, аналізувати свої дії та знаходити помилки.

Розвивати здатність критично мислити потрібно у дітей молодшого шкільного віку, коли відбувається розвиток мислення в цілому.

Нові освітні стандарти в Україні визначають (виділяють) 10 ключових компетентностей, спільними вміннями для яких є вміння читати і розуміти прочитане; уміння висловлювати думку усно і письмово; критично мислити; творити; здатність співпрацювати у команді; здатність логічно обґрунтовувати позицію; вміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення; застосовувати емоційний інтелект[2, с.10-12].

Критичне мислення розвивається краще та швидше, якщо на уроках діти постійно активно віднаходять інформацію, співставляють здобуті знання з власним практичним досвідом. Учні повинні навчитися піддавати сумніву достовірність отриманої інформації, робити висновки, приймати рішення, вивчати причини та наслідки різноманітних явищ.

Творчий потенціал розкривається, коли є цікавість до навчання. Для активізації та розвитку пізнавальної цікавості і використовуються різні педагогічні технології, серед яких і технологія розвитку критичного мислення.

В технології розвитку критичного мислення синтезовані ідеї та методи технологій колективних і групових способів навчання, також співпраці та розвивального навчання.

Структура уроку із застосуванням технології критичного мислення складається з трьох етапів: виклик, осмислення, рефлексія. Спочатку учнів потрібно налаштувати на навчання і сприйняття нової інформації, згадати, що уже відомо по темі уроку, потім познайомитися з новою інформацією, і на стадії рефлексії закріпити їх, подумавши, для чого потрібні здобуті знання та як їх можна застосувати на практиці.

Технологія розвитку критичного мислення являє собою набір методів, застосування яких дозволяє побудувати освітній процес так, щоб забезпечити самостійну та усвідомлену діяльність учнів для досягнення навчальної мети, допомагає задіяти учнів до активного навчання, і тим самим підвищити якість знань.

Під час проведення уроку з української мови в початкових класах слід застосовувати різні методи та прийоми розвитку критичного мислення, обираючи їх відповідно до поставленої мети та цілей навчання. Також необхідно враховувати вікові особливості учнів.

Для початкової школи підійдуть такі методи:

- «Мозковий штурм»
- «Кошик ідей»
- «Дерево знань»
- «Істинні та хибні висловлювання»
- «Бортові журнали»
- Логічні ланцюжки
- «Ромашка запитань»
- «Кластер» та інші.

Опишемо деякі методи розвитку критичного мислення.

Кластер – це графічна форма подачі інформації, коли відбувається виділення основних смислових одиниць, які зображуються у вигляді схеми і позначаються всі зв'язки між ними [3]. Завданням методу є систематизація матеріалу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між основними змістовними категоріями теми. Робота може здійснюватися індивідуально, в групах, учнем біля дошки, по всій темі, або по окремих її блоках. Метою методу є навчити графічній організації матеріалу, що дозволяє візуалізувати думки, які виникають щодо певної теми, у процесі читання тексту, пошуку взаємозв'язків між окремими поняттями, спільного дослідження інформаційного поля теми [4, с. 26]. Вказаний метод навчання може застосовувати на будь-якому етапі уроку.

Інший метод технології критичного мислення, який часто використовується на уроках, «Істинні та хибні висловлювання». В залежності від етапу уроку вчитель формує висловлювання, які потрібно аргументовано довести або спростувати. На етапі осмислення до уже відомих висловлювань пропонуються невідомі факти, достовірність яких учні доводять або спростовують, використовуючи знання, отримані під час уроку.

Велике значення в технології розвитку критичного мислення мають методи, які формують уміння працювати з питаннями. В той час як традиційне навчання будується на готових відповідях, які викладаються учням, технологія розвитку критичного мислення орієнтована на питання, як основну рушійну силу мислення учнів. Одним з таких методів є «Ромашка Блума». Мета методу – навчити усвідомленого та цілеспрямованого формулювання запитань різного типу. Метод можна застосовувати на етапі виклику для формулювання учнями запитань, на які вони відповідають, за допомогою підручника або інших джерел інформації. «Ромашка» складається з шести пелюсток, на кожній з яких записуються запитання різного рівня: прості запитання, уточнюючі запитання на розуміння, практичні запитання на встановлення взаємозв'язків між теорією і практикою, синтезуючі запитання на встановлення причинно-наслідкових зв'язків, оцінні запитання, творчі запитання [4, с. 36-37].

Також на уроках української мови доцільно використовувати метод «сенкан» в якості інструмента для синтезування та систематизації інформації. Складання «сенкану» є формою

своєрідної творчості, яка вимагає від учнів уміння знаходити в інформаційному матеріалі найбільш вагомні елементи, робити висновки та коротко їх формулювати.

Правила складання «сенкану»: перший рядок – одне або декілька слів, зазвичай іменник, займенник, словосполучення, яке відображає тему; другий рядок – два слова, прикметники або дієприкметники, які описують ознаки теми; третій рядок – три слова, дієслова, які відображають дії теми «сенкану»; четвертий рядок – фраза з чотирьох слів, яка показує відношення до теми «сенкану»; п'ятий рядок – одне або декілька слів, за допомогою яких висловлюються почуття та асоціації, пов'язані з поняттям. В «сенкані» не повинні використовуватися однокореневі слова та вказівне слово «це».

Вищенаведений метод є незамінним для розвитку мовлення молодших школярів, формує вміння лаконічно передавати свої роздуми, сприяє розвитку образного мислення. Виконувати таку вправу можна і на етапі осмислення, і на етапі рефлексії.

Головною особливістю методів є те, що вони допускають різні шляхи вирішення питань, креативність у пошуку правильних відповідей, формуючи та розвиваючи оригінальність та гнучкість мислення, підтримують стійку цікавість до вивчення нового на уроках української мови. Кожен метод має за мету розкрити творчий потенціал учнів.

Після проведення уроків із застосуванням технології розвитку критичного мислення завжди з'являються нові ідеї. Це є доказом того, що названа технологія не тільки педагогічна технологія з визначеними правилами, принципами та набором методів, а й динамічний, розвивальний підхід до навчання.

Таким чином, застосування технології розвитку критичного мислення на уроках української мови в початковій школі дозволяє створити умови для розвитку творчого потенціалу особистості, розвитку пізнавальних здібностей та комунікативних навичок молодших школярів. Навчати молодших школярів критично мислити – отже навчати критично слухати та сприймати, осмислювати та аналізувати нову інформацію, творчо застосовувати та доводити свої знання, розвивати та вдосконалювати себе.

Список використаних джерел:

1. Критичне мислення. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/критичне_мислення. (дата звернення: 23.03.2021).
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
3. Портал вчителів початкових класів «Урок». Метод кластер в освітньому процесі. Що це таке і як його використовувати? Режим доступу: http://www.yrok.net.ua/load/nova_ukrajinska_shkola/prijomi_roboti/metod_klastera_v_osvitnomu_procesi_shho_ce_take_i_jak_jogo_vikoristovuvati/313-1-0-4593.
4. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: методичний посібник для вчителів / автори-укладачі: О. І. Пометун, І. М. Сущенко. – Київ, 2017. – 96 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТРВЗ-ПЕДАГОГІКИ

Леся Олійник, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.А. Голюк, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF TRVZ PEDAGOGY

Oliynyk Lesya, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуті педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ТРВЗ педагогіки. Визначено спільні ознаки творчої особистості молодшого школяра. Обґрунтовані методи, спрямовані на розвиток творчих здібностей у молодших школярів.

Ключові слова: педагогічні умови, розвиток, творчі здібності, молодші школярі, засоби ТРВЗ, педагогіка.

Abstract. The pedagogical conditions of development of creative abilities of junior schoolchildren by means of TRVZ of pedagogy are considered in the article. Identified common features of the creative personality of the junior student. Substantiated methods aimed at the development of creative abilities in junior high school students.

Key words: pedagogical conditions, development, creative abilities, junior schoolchildren, means of TRVZ, pedagogy.

Протягом тривалого періоду навчання в школі орієнтувалося на формування, перш за все знань, умінь і навичок, носило репродуктивний, інформаційний характер. У наш час відбувається переорієнтація освіти на розвиток творчих якостей особистості. Це означає, що кожен педагог повинен переосмислити свій педагогічний досвід і відповісти для себе на питання «Як навчати в нових умовах?».

Теорія рішення винахідницьких задач (ТРВЗ), на наш погляд, займає провідне місце серед інноваційних технологій навчання дітей творчості. В її основі лежить застосування методики нетрадиційного навчання мисленню. Творчість є комплексом інтелектуальних та особистісних якостей дитини, що сприяють самостійній постановці проблеми, генеруванню великої кількості оригінальних ідей та нешаблонному їх вирішенню [5]. Слід зазначити, що дітям молодшого шкільного віку з самого початку притаманна талановитість. Початковий період навчання вважається важливим у залученні дітей до творчого, прекрасного.

У молодших школярів установка на творчість формується в процесі практичної діяльності, коли учитель заохочує елементи творчого підходу, стимулює дитячу творчість, поступово вводячи спеціальні завдання [2]. Важливим моментом у формуванні творчості є привчання молодших школярів до самостійного виконання завдань, що потребують умінь та навичок, розвиток у дітей уміння планувати свої дії тощо.

Творчий розвиток дітей в умовах школи передбачає діяльність у різних напрямках, і, як показує практика та ряд досліджень, особливо ефективною в цьому плані є робота з розвитку особистісного творчого потенціалу кожної дитини, яка реалізується засобами мистецтва, природи, навколишнього середовища. Уроки потенційно містять широкі можливості для формування творчої активності молодших школярів, оскільки за своєю суттю художньо-предметна діяльність є продуктивною, адже діти мають змогу передавати у художній формі свої враження від навколишнього, вносячи елементи індивідуального бачення [3].

У процесі теоретичного аналізу ми визначили, що спільними ознаками творчої особистості молодшого школяра є: чуттєвість до нового, відкритість досвіду; існування інтелектуальної та творчої ініціативи; здатність бачити й ставити проблему; широке узагальнення явищ, що не пов'язані між собою наочним, понятійним зв'язком; оперативність

мислення для якого характерні багатство та різноманітність ідей, асоціацій з приводу виникнення незначного стимулу; гнучкість мислення, здатність до швидкого переходу від одного засобу вирішення до іншого, з однієї категорії в іншу; оригінальність [4].

Творчі завдання вимагають від учнів творчої діяльності, в них учень повинен знайти спосіб вирішення, застосувати знання в нових умовах, створити щось суб'єктивно нове. Вчителю ефективно використовувати комплекс творчих завдань, виконання яких вимагає індивідуального рішення, вміння реалізувати своє «я». Такі творчі завдання можна виконувати на будь-яких уроках. Різні види творчих завдань сприяють збагаченню словникового запасу молодших школярів, який продовжує залишатися обмеженим. Можна виділити наступні види робіт, що сприяють розвитку творчих здібностей у молодших школярів: жести і міміка як немовні засоби виразності усного мовлення; творчість; твір; робота зі словником; розвиваючі ігри-завдання; віршотворчість [6].

Виділяють наступні методи, спрямовані на розвиток творчих здібностей у молодших школярів:

1. Метод проблемної ситуації.

Пояснюється переходом від абстрактного розвитку мислення до розвитку його як пристосувальної функції, за допомогою якої людина вирішує поставлені суспільством проблеми. Властива методу проблемної ситуації тема має штучно стимулювати розумовий процес, але водночас обмежує його конкретними умовами, задаючи як би «стелю» інтелектуальної творчості.

2. Метод асоціативної теорії креативності. Основоположник методу – С. Медник, який вважав, що чим більше віддаленими є ідеї, між якими виникають асоціації, тим більш креативним вважається мислення. Однак повинна здійснюватися умова, при якій асоціації відповідають вимогам завдання і характеризуються корисністю. Він розрізняв три шляхи креативних рішень, заснованих на асоціаціях:

- через інтуїтивну проникливість;
- знаходження схожості між віддаленими елементами (ідеями);
- опосередкування одних ідей іншими.

Будь-які креативні продукти виникають в результаті рекомбінації відомих ідей через нові асоціації, спираючись на аналогію (схожість), креативне мислення здатне встановити асоціацію між ідеями, які не пов'язані між собою.

Так, наприклад, можна пропонувати дітям такі завдання в рамках даного методу:

- придумати розповідь про валянок і гудзик;
- як втекти від дракона через вікно неприступної вежі і т.п.

3. Метод мозкового штурму. Метод являє собою групове рішення задач, конференцію ідей, масову мозкову атаку. Його мета полягає у формуванні в дітей уміння давати велику кількість ідей в рамках заданої теми, навчання критичного ставлення до результатів обговорення, умінні вибирати оригінальне рішення задач.

Вчитель ставить перед дітьми питання, вислуховує варіанти відповідей, а потім підбиває підсумок. Можна пропонувати такі завдання:

- У мене з кишені випало яблуко і ...
- Як дістати козі капусту, якщо город сторожить собака?

4. Метод аналогії. Мета методу полягає в поданні незнайомого знайомим, а звичного чужим [7]. В основі такої роботи лежать чотири типи операцій:

1. Емпатія. В її основі – ототожнення самого винахідника з елементом проблемної ситуації. При цьому ситуація вимагає співпереживання об'єкту. Наприклад, kota випадково закрили в холодильнику. Що він відчуває при цьому?

2. Пряма аналогія. Пошук схожих процесів в інших областях знань. Наприклад, у воза зламалася голобля, як її відремонтувати?

3. Символічна аналогія. Використання метафор, символів, поетичних образів. Наприклад, опис зовнішності людини за допомогою метафор – «її очі були кольору стиглої смородини».

4. Фантастична аналогія. Подання об'єкта або процесу за допомогою ігнорування фундаментальних законів природи (як в казці). Наприклад, якщо квітку довго не поливати, то коріння квітки в певний час самі дотягуються до водопровідного крана і поглинають вологу.

5. Метод каталогу. Дітям даються питання, а відповіді вони шукають в будь-якій книзі. Відповіді збираються ведучим разом з дітьми в єдину сюжетну лінію. По закінченню спільного твору будь-яка дитина повинна вміти розповісти і придумати назву.

Пропоновані питання:

- Жив-був хто?

-Де він жив?

-Як він виглядав?

-Чим займався?

-Хто йому допомагав?

6. Метод контрольних питань. Він передбачає розвиток творчого мислення, послідовно ставлячи перед учнями навідні запитання, на які вони охоче відповідають. Робота проводиться в діалогічній формі. Наприклад, дірявий вовняний носок. Як по-новому можна застосувати об'єкт? Як спростити і модернізувати його? Як перетворити, перевернути? Потрапити в стимулюючу обстановку?

Таким чином, творчі завдання допомагають дітям молодшого шкільного віку розвивати творчу особистість. Використовуючи на уроках запропонованих методів, можна домогтися підвищення показників креативності школярів, розвитку в них нестандартного мислення, формування незвичайних ідей, творчої уяви.

Головна особливість ТРВЗ – використання світового досвіду, накопиченого в області створення методів розв'язання винахідницьких завдань. Класична технологія ТРВЗ має багаторічний досвід в різних країнах Азії, Європи і Америки, і переконливо показує корисність і ефективність пропонованих ТРВЗ моделей для вирішення різних завдань [8, с. 8]. Для того, щоб мати уявлення про сутність теорії необхідно познайомитися з основними поняттями ТРВЗ.

Одне з перших понять, з яким знайомляться учні – протиріччя. При детальному розборі будь-якої проблеми дослідник стикається з тим, що в її суті лежить протиріччя, яке потрібно вирішити ідеальним способом. Тут ми переходимо до наступного важливого поняттю ТРВЗ – ідеальний кінцевий результат (ІКР). Формулювання ІКР при вирішенні винахідницьких задач дає можливість прийти до найкращого вирішення протиріччя. В досягненні кращого результату важливою умовою стають ресурси. Часто в ролі ресурсів виступають речі, явища, предмети і т.п., які знаходять поруч з дослідницькою діяльністю. Як правило, в самому процесі виконання завдання провідна роль відводиться безпосередньо функції даного ресурсу. Ідеальним процесом виконання завдання буде результат, коли «Системи немає, а функція виконується». Таким чином, рішення задачі по технології ТРВЗ передбачає, що при зіставленні всіх вищеназваних понять рішення задачі знаходить саме себе, виконується самостійно [9, с. 11].

Технологія ТРВЗ служить рішенням багатьох розвиваючих завдань навчання, пов'язаних з пам'яттю, увагою, логікою і інтелектом в цілому. За допомогою ТРВЗ формуються творчі здібності та уяву (швидкість, гнучкість, оригінальність мислення), просторове мислення, розвивається мовлення, вміння аналізувати, синтезувати, комбінувати. Технологія ТРВЗ – точна система, що дозволяє не тільки вирішити завдання різної складності і різного типу. Даний метод є тренажером для розширення творчого мислення, є єдиним у своєму роді і не має аналогів

Технологія містить у собі конкретні дані: прийоми, правила, інструменти творчості. Основним засобом роботи з молодшими школярами є педагогічний пошук, коли не даються готові знання, а створюється ситуація, в якій навчається здатний самостійно знаходити рішення. Як правило, тут застосовуються такі комбінаційні прийоми, як розділити, об'єднати, зробити навпаки і т.д. Так само використовуються наступні методи:

Метод фокальних об'єктів (МФО) – перенесення властивостей одного об'єкта або декількох на інший.

Метод «Системний аналіз» – допомагає побачити світ в сукупності, як систему пов'язаних між собою елементів, які зручно функціонують між собою. Метою даного методу є визначення місця функцій об'єктів і їх взаємозв'язок для кожного елемента системи.

Методика ММЧ (моделювання маленькими чоловічками) – моделювання процесів, що відбуваються в природному і рукотворному світі між речовинами (наприклад, тверде -рідке -газоподібне) та інші [8, с. 12].

Принципи, які лежать в основі розглянутої нами технології дають допомогу педагогам у навчанні дітей вирішення проблемних ситуацій в різних видах діяльності. Як відзначають педагоги-практики, ТРВЗ дає можливість зняти психологічні бар'єри, позбутися страху перед новим, невідомим, сформулювати сприйняття життєвої проблеми як звичайного завдання, для якого необхідно знайти рішення. Крім того, ТРВЗ містить в собі гуманістичну мету навчання, що характеризується вирішенням важливих і актуальних проблем. «Я не знаю жодного іншого методу, який пропонував би такий багатий арсенал як практичних, так і образних інтелектуальних і інструментальних засобів. Одним словом, ТРВЗ – скарб », – дає свою оцінку технології зарубіжний психолог Джордж Прінс. ТРВЗ є доказом того, що творче мислення, творчі здібності можна і реально розвивати. «Творчості можна і потрібно навчати», говорить сам Г. Альтшуллер, називаючи ТРВЗ наукою про розвиток творчої особистості [10].

Застосування ТРВЗ дозволяє вчителю надихати своїх учнів на відкриття нових знань, пошук відповідей на питання, на поєднання несполучуваного, на бажання винаходити, мислити, отже, творити, а не спостерігати. А відтак ТРВЗ – технологія, яка може допомогти кожному вчителю стати геніальним.

Список використаних джерел:

1. Александрович Т.В. Развитие творческих способностей личности в дошкольном онтогенезе: теоретические основания и способы решения / Т.В.Александрович, О.А.Голюк, Г.Г.Кит // Молодой ученый – 2018. – № 5.1 (57.1) травень – С. 58-65.
2. В. Вишківська, О. Шикиринська. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.
3. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голюк, Наталя Пахальчук / Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – С. 223–229.
4. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монографія / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91
5. Грушко О. Ігри для занять ТРВЗ з дітьми молодшого віку // Її величність гра : теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник статей / за ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця : ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2009. – С. 117-121.
6. Березова Л.В. Аналіз психологічних підходів до проблеми творчого мислення / Л.В. Березова // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. – 2015. – №2. – С.3-7
7. Галкович І.В. Розвиток творчого мислення: спеціалізований курс для учнів 1–4 класів / І.В. Галкович // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – №2. – С.43–46.
8. Кардаш М. Плекаємо творчу особистість / М. Кардаш // Обдарована дитина. – 2012. – №1. – С.5-14.
9. Лоюк О. Творче мислення як чинник розумового розвитку школярів / О. Лоюк // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2013. – №47.– С.148-153.
10. Мазур К.В. Формування художньо-естетичної культури в дітей дошкільного віку як нагальна потреба сьогодення/ Педагогічний пошук: Збірник наукових праць студентів та молодих вчених. Випуск 8. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – с. 77-80.
11. Мазуровська О.В. Розвиток творчого мислення учнів. Методичний посібник / О.В. Мазуровська. – Вінниця: ММК, 2016. – 38 с.
11. Радовская О.В. Организация исследовательской деятельности в начальной школе с использованием методов ТРИЗ / О.В. Радовская, Н.В. Рубина// Universum: Психология и образование: электрон. науч. журн.. – 2016. – №1– С.2-21.
12. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18–24.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Наталія Олійник, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PECULIARITIES OF FORMATION OF MORAL VALUES IN JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Natalia Oliynik, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості формування моральних цінностей молодших школярів. Стверджується, що важлива роль у моральному вихованні учня початкової школи належить сім'ї та освітньому закладу. Виділяються методи формування моральних цінностей.

Ключові слова: молодші школярі, моральні цінності, методи, виховання.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the formation of moral values of junior schoolchildren. It is argued that the family and the educational institution play an important role in the moral education of the primary school student. Methods of formation of moral values are allocated.

Key words: junior schoolchildren, moral values, methods, education.

У Концепції Нової української школи акцентовано увагу на тому, що виховний процес є невіддільною частиною освітнього процесу, окрім основних компетентностей, які учень набуває в період навчання передбачається й наскрізний процес виховання, який формує моральні цінності, почуття та звички, внаслідок яких народжується морально повноцінна, духовно багата та щаслива людина нового світу [2, с. 116]. Видатний педагог В. Сухомлинський стверджував, що людина народжується двічі: «Першого разу народжується жива істота, другого разу – громадянин, активна, мисляча, діюча особистість, що бачить уже не тільки навколишній світ, а й саму себе» [11, с. 340-341].

Завдання сучасного вчителя початкових класів не тільки навчити дитину вчитися, але й сформувати в неї основи морально-етичні якості, такі як гуманність, совісність, доброта, співчуття, милосердя, тактовність, толерантність, повага до життя як найвищої цінності та інші [4]. Виховний процес буде дієвим тільки за умови коли дитина є співучасником процесу виховання, тобто союзником у досягненні спільної виховної мети, та неможливим без організації партнерства та співробітництва. На думку видатного педагога В.Сухомлинського виховання – це багатогранний процес постійного духовного збагачення та оновлення тих, хто виховується, і тих хто виховує [11, с. 289]. Також варто пригадати слова великого педагога К. Ушинського, який відводив важливу роль у житті людини моральній вихованості, яка не руйнує особистість, а формується в умовах свободи: «Справжнє виховання тому і поєднує в собі науку і мистецтво, що об'єктивні закономірності соціального розвитку у жорстких рамках культури повинні залишити місце для індивідуальної своєрідності, свободи особистого «Я», становлення суб'єктивності» [6, с. 396].

В школі носієм моральних цінностей є вчитель, тому результатом спілкування педагога та учня має бути втілення педагогічних ідей, поглядів, переконань у людські взаємини, вчинки, поведінку, інтелектуальні, морально-етичні багатства людства від особистості вчителя до особистості учня [5]. За основу взаємин можна вважати вимогливість, людяність, душевність, чуйність, справедливість.

Процес виховання молодших школярів є цілеспрямованим, тривалим, але дуже важливим, адже саме в цей період закладаються, зароджуються, виховуються основи світогляду і моральності, формуються почуття обов'язку та людської гідності,

усвідомлюється необхідність морально-етичних цінностей і якостей, визначаються взірці, та формується моральна поведінка. Також не слід забувати, що дуже важливим для молодшого школяра є оточення, середовище, де дитина перебуває переважну частину свого часу, взаємодіє та спілкується, спостерігає, наслідує, набуває нових соціальних ролей.

Значна роль у шкільному колективі належить вчителю, саме він є взірцем моральних цінностей. З перших днів перебування дитини в школі компетентний педагог має сформувати разом з учнями чіткі вимоги та правила, визначити норми поведінки, при цьому створити сприятливі педагогічні умови, правильно організувати освітній процес, спрямований не тільки на отримання знань, але й формування моральних цінностей, прищеплення учню уваги до свого внутрішнього світу. Дуже важливо, щоб виховання здійснювалося в умовах свободи, та було побудоване на засадах співпраці, давало дитині емоційне задоволення в процесі навчання, спілкування та спільній діяльності.

Процес формування моральних цінностей в учнів початкової школи неможливий без тісної взаємодії школи та сім'ї. Видатний педагог В. Сухомлинський вважав, що: «Без виховання дітей, без активної участі батька і матері в житті школи, без постійного духовного спілкування і взаємного духовного збагачення дорослих і дітей неможлива сама сім'я як первинний осередок суспільства, неможлива школа як найважливіший навчально-виховний заклад і неможливий моральний прогрес суспільства» [11, с. 13-14]. Досягти значних успіхів у формуванні морально свідомої особистості можна завдяки спільній, наполегливій праці педагога і батьків, тісній взаємодії, правильно сформованих педагогічних умов.

Співпрацю сім'ї та школи можна вважати азбукою морального виховання [3]. В результаті такої співпраці формуються стійкі моральні переконання, почуття, звички та набуті навички на основі засвоєних норм, правил, принципів моралі. В молодшому шкільному віці основними новоутвореннями, що визначають формування моральних цінностей особистості є: теоретичне мислення, рефлексія, адекватна самооцінка, орієнтація на спосіб дій, усвідомленість та довільність дій, саморегуляція поведінки, керівництво у поведінці соціальними нормами. Тому важливо, щоб середовища, де перебуває дитина найбільше свого часу, тобто школа та сім'я, мали єдиний, цілеспрямований вплив на свідомість дитини у формуванні моральних цінностей та життєвих переконань [1, с. 150].

Серед методів виховання моральних цінностей варто зазначити словесні, такі як розповідь, бесіда, диспут, роз'яснення, дискусія, із дотриманням певних умов вони здатні наповнити учня новими знаннями про моральні цінності, поглибити та збагатити вже існуючі, викликати позитивне ставлення до дій та вчинків, впливати на поведінку [8, с. 291]. Важливо формувати цінності та життєві переконання не тільки з допомогою слова педагога, а й в процесі різноманітної діяльності [7]. Якщо слова, нехай самі красиві та потрібні, про високу мораль не викликають емоцій, хвилювань, то вони так і залишаться порожніми звуками, благими побажаннями. Важливу роль відіграють методи виховання через організацію діяльності, створення умов для усвідомленого осмислення слова й застосування знань про моральні цінності у повсякденному житті: доручення, переконання, навіювання, педагогічна вимога, наслідування, привчання, заохочення, виховуючі ситуації, створення ситуацій успіху. Варто розуміти, що методи не бувають хорошими або поганими, вибір методу залежить від поставлених цілей та індивідуальних якостей дитини до якої їх застосовують. Не слід також забувати, що тільки творчий підхід у використанні методів є обов'язковою умовою успіху. Метод позитивного прикладу буде ефективний тільки за умови правильної організації середовища, в якому живе та розвивається дитина. Особливо ефективним цей метод можна вважати у сімейному вихованні, адже особистий приклад батьків, їх авторитет є для дитини більш індивідуалізованим та ґрунтується на їхньому конкретному вчинку. Метод педагогічної вимоги використовується для стимулювання або призупинення дій вихованця. Важливою умовою у використанні цього методу є почуття міри. Ігровий метод цінний тим, що його можна використовувати у всіх видах діяльності молодшого школяра. Також варто згадати і метод «природних наслідків» (Ж.-Ж. Руссо) – видатний філософ, просвітник, письменник вважав, що не варто дитині забороняти все, не

давши можливість відчутти, пережити наслідки власних дій, якщо дитина розіб'є вікно, вона відчує неприємний холод – це і буде її власний досвід, «природний наслідок» [9].

Моральні знання, які пов'язані з власним досвідом поведінки, учні, як правило засвоюють краще [12]. Без застосування моральних цінностей на практиці, без емоційного переживання, знання моральних норм залишаються лише знаннями. Тому дуже важливо, не тільки впевнитися, що учень знає моральні норми і правила поведінки, та позитивно до них ставиться, але й створити сприятливі педагогічні умови, організувати діяльність школярів так, щоб учень проявляв активність, зусилля, виробляв звички та навички.

Використання різних методів у формуванні моральних цінностей молодших школярів вимагає від сучасного педагога ще більшої творчості, тактовності, педагогічної майстерності, мудрості та будується на засадах співробітництва, партнерства, доброзичливості, довірливості [13]. Тільки за таких умов можна досягти бажаної мети, тобто сформувати в дитини такі моральні цінності як совість, правдивість, співпереживання, повага, чесність, толерантність, працелюбність, справедливість, відповідальність, гідність, обов'язок та інші.

Список використаних джерел:

1. Булахова І., Шикиринська О.В. Особливості морального виховання учнів початкових класів засобами хореографії // Молода наука: Студентська наукова конференція. Статті / Мін-во освіти і науки України, Нац.пед.ун-т імені М.П.Драгоманова; відпов. за випуск проф. Л.П.Вовк, проф. О.С. Падалка; укл. доц. А.Ф.Шевченко, доц. О.В.Шикиринська – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. – с.149–155.
2. Вишківська В., Шикиринська В.О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.
3. Голюк О. Використання потенціалу соціальних Інтернет-мереж у взаємодії педагогів з родинами вихованців у контексті освітніх інновацій / О. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв, 9-11 квітня 2014 р., м. Вінниця / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С. 47–50.
4. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Віктовська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. –Випуск 5. – С. 275–279.
5. Колосова О.В. Проблема формування загальнолюдських цінностей дітей у педагогічній спадщині В. Сухомлинського / О.В. Колосова // Актуальні проблеми вивчення педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського: збірник наукових праць / За ред. Тарасенко Г.С., Поясик О.І. та ін. – Івано-Франківськ: НАІР, 2013. – С. 261–266.
6. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського/ Т.М.Кривошея //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка. – 2009. - № 28. – С. 349–354.
7. Любчак Л.В. Родинна педагогіка: Курс лекцій: Посібник. – 2-е вид., доп./ Л.В.Любчак. Вінниця: Нілан ЛТД, 2012. – 149 с.
8. Мазур К.В., Король А.В. особливості естетичного виховання дітей у процесі ознайомлення з декоративно-ужитковим мистецтвом: критерії і показники/Науковий журнал «молодий вчений». Випуск 69.2. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – С. 15-19.
9. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 5-е видання, доповнене і пероблене – К., 2007. –656 с.
10. Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или О воспитании [Електронний ресурс] / Руссо Жан-Жак // Педагогические сочинения: в 2-х т. Т. 1 / под ред. Г.Н. Джибладзе; сост. А.Н. Джурицкий. – М.: Педагогика, 1981. – 656 с. – Режим доступу: http://lib.uni-dubna.ru/search/files/phil_russo/1.pdf.
11. Присяжнюк Л. А. Використання інноваційних форм методичної роботи з педагогами в закладах освіти / Л. А. Присяжнюк, Н. А. Уманська // Молодий вчений. – 2018. – № 5.1 (57.1) (травень). – С. 117–121.
12. Сухомлинський В.О. Народження громадянина // Вибрані твори в п'яти томах. – Т.3. – С.340–341.
13. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. Criteria and indicators of formation of humanistic and value attitude of primary schoolchildren towards themselves // Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.
14. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. Деловые игры в квазипрофессиональной подготовке будущих педагогов к развитию одаренности детей // Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. – 2019. – Т. 144. – С. 159.
15. Pakhalchuk N.O., Holiuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holiuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

ВИКОРИСТАННЯ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ірина Остапчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.Ю. Родюк, кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF ORAL FOLK ART AT THE LITERATURE LESSONS AT ELEMENTARY SCHOOL

Iryna Ostapchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У статті теоретично обґрунтовано необхідність використання елементів фольклору, а саме казок, прислів'їв і приказок, на уроках у початковій школі; досліджено способи застосування казок, прислів'їв і приказок як ефективного засобу навчання у процесі формування мовленнєвої компетентності молодших школярів.

Ключові слова: казки, прислів'я, приказки, мотивація, мовленнєва компетентність, молодші школярі.

Abstract: The article theoretically substantiates the need to use elements of folklore, namely fairy tales, proverbs and sayings, at the elementary school lessons; the ways of using fairy tales, proverbs and sayings as an effective method of teaching in the process of formation of speech competence of younger schoolchildren are investigated.

Key words: fairy tales, proverbs, sayings, motivation, speech competence, younger schoolchildren.

До неоціненних коштовностей фольклору будь-якого народу, а відтак і українського, належать прислів'я та приказки – короткі влучні вислови, які образно та лаконічно передають нащадкам висновки з життєвого досвіду багатьох поколінь предків. По своїй суті прислів'я та приказки становлять звід правил, якими людина має керуватися в повсякденному житті. Вони рідко тільки констатують якийсь факт, швидше рекомендують чи застерігають, схвалюють або засуджують, тобто повчають, бо за ними стоїть мудрістьдекількох поколінь українського народу.

Фольклор виник багато століть до того, як розвинулася писемна література. Він був своєрідним способом пізнання навколишнього світу. Через твори усної народної творчості книга знайомить дітей з рідним краєм, з культурою та побутом населення України, з віруваннями та обрядами.

Сучасні учені і вчителі-практики не піддають сумніву необхідність і важливість використання фольклорного матеріалу у роботі національної школи в умовах її реформування. Це відображено і в діючих навчальних програмах усіх навчальних дисциплін, за якими працює сучасна українська школа.

І. Вікторенко, О. Логошняк, М. Стельмахович, Л. Шаповал та інші дослідники вважають, що використання фольклорного матеріалу на уроках в початковій школі є однією з умов активізації пізнавальної діяльності учнів та розвитку їх пізнавальних інтересів.

Одним із найбільш ефективних та доступних засобів розвитку словесної творчості є казка, яка служить зразком побудови зв'язної розповіді, яскравих образів, літературної мови. Вона активізує дитячу фантазію, спонукаючи до творчості. У науковій літературі широко представлено систему методів роботи з казкою.

Вплив засобами дитячого фольклору активізує центр уваги, мислення, уяви, пам'яті, водночас гармонізує особистість. Естетичне виховання на основі використання фольклору має універсальний характер і може використовуватися в роботі з дітьми різних вікових груп.

Особливості світогляду, мислення, моралі народу знайшли відбиток у фольклорних творах. У цьому жанрі втілено надії, думки, сподівання, естетичні ідеали українців. Знання

фольклору сприяє вихованню позитивних літературних смаків, міцному усвідомленню учнями матеріалу, орієнтує педагогів на широке використання фольклору на уроках.

Казки – своєрідний моральний кодекс нашого народу. У казках відображене радісне сприймання буття – доля чесної людини, яка вміє відстоювати власну гідність. З кожної казки можна винести мораль, хороший або поганий приклад. Тим же цілям морального виховання служать і казки, де в образах тварин висміюються такі людські вади, як злостивість, зарозумілість, боягузтво, дурість.

Залучення дитини до народної культури починається з дитинства, коли закладаються основні поняття й форми поведінки. Культурна спадщина передається із покоління в покоління, розвиваючи й збагачуючи світ дитини. Фольклор є унікальним засобом передачі народної мудрості у вихованні дітей на початковому етапі їхнього розвитку. Лише тоді дитина буде засвоювати матеріал, коли буде його розуміти. Батьки, бабусі, дідусі переповідають малюку казки, легенди, вислови, приказки та прислів'я. А також пояснюють їм доречність використання в певній ситуації.

У молодшому шкільному віці закладається фундамент моральної поведінки дитини, починає формуватися громадянська орієнтація особистості. Ось чому так важливо вміло організувати систему роботи, щоб кожна дитина могла брати творчу участь у розвитку рідної культури, а через неї – загальнолюдської. В оперативній пам'яті учнів фразеологічних одиниць мало. Через це потрібно на кожному уроці записувати й давати пояснення хоча б 2-3 фразеологізмам [1, с. 398].

На уроках досить доречно використовувати такі види роботи з прислів'ями та приказками: скласти прислів'я/приказку зі слів; з'єднати частини прислів'я; пояснити написання слів у певних прислів'ї; доповни або закінчити прислів'я/приказку; написати твір за прислів'ям; дібрати приказки зі словниковим словом; дібрати прислів'я з синонімами (антонімами); роз'єднай прислів'я/приказки; дібрати прислів'я – заголовок до тексту; дібрати прислів'я з певною частиною мови; дібрати прислів'я/приказку на певну тему.

Навчання дітей зв'язного мовлення має велике значення для їхнього всебічного розвитку і виховання. Розмови, перекази, розповіді художніх творів впливають на моральне виховання дітей, виховують дисциплінованість, товарицькість, стриманість тощо. Одночасно формуються творчі вміння дітей, розвиваються естетичні смаки, виховується виразність їх мовлення. Методика початкового навчання не передбачає окремих уроків для опрацювання малих фольклорних жанрів, зокрема прислів'їв і приказок [5, с. 65]. Вони вводяться в тканину уроку як супровідний матеріал, хоч і є важливо необхідним для роботи з молодшими школярами.

Важливо проводити роботу так, щоб переконати і навчити учнів вводити прислів'я до свого мовлення. Щоб прислів'я стали надбанням учнівського мовлення, треба постійно заохочувати дітей до заучування їх напам'ять, відновлювати в пам'яті і спонукати до введення в усне мовлення. Також учитель сам повинен часто використовувати в своєму мовленні прислів'я та приказки, щоб вони постійно були у дітей на слуху.

Аналіз малих фольклорних форм засвідчив, що їм притаманна низка специфічних рис, які надзвичайно приваблюють дитину, а саме: невеликий обсяг тексту, доступність змісту, захопливий ігровий сюжет, використання художньо-зображальних засобів мови. Фольклорні твори відзначаються барвистістю, виразністю, ритмічністю, легкістю для запам'ятовування.

Отже, ми мали змогу відчутти і побачити, як розвивається український фольклор у сучасній школі. Змогли оцінити досягнення видатних письменників і вчених, які займалися збиранням фольклору. Можемо сказати, що на уроках вони слугують матеріалом для винесення моралі, повчання та виховання. Можуть бути використані не лише на уроках розвитку мовлення, а й інших. Перспективи подальших досліджень убачаємо в доборі та систематизації українського фольклору, відповідних вправ і завдань, розробленні методики їх використання в початковій школі з метою формування мовленнєвої компетентності.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навчальний посібник. – Київ : Вища школа, 1994. – 398 с.
2. Вашуленко М.С. Лінгводидактичні орієнтири сучасної початкової мовної освіти в Україні // Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна». – 2010. – Вип. 50. – С. 57-65.
3. Крутій К.Л. До питання розвитку мовних і мовленнєвих здібностей у дітей дошкільного віку // Актуальні проблеми дошкільної освіти в Україні: збірник наукових робіт: в 2 ч. Ч. 1 / Укладачі Л.В. Зданевич, Л.А. Машкіна, Н.М. Миськова, Л.С. Пісоцька. – Хмельницький: ХГПА, 2017. – Вип.13. – С.172–178.
4. Лапшина І.М., Родюк Н.Ю. Технології творчого розвитку молодших школярів на уроках галузі «Мови та літератури» : Інформаційне видання для здобувачів ступеня вищої освіти магістра. – Вінниця : ВДПУ, 2018. – 60 с.
5. Родюк Н.Ю., Голюк О.А. Шляхи ефективного формування діалогічного мовлення учнів на уроках навчання грамоти / Н.Ю. Родюк, О.А.Голюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2019. – № 3 (326) травень. – С. 64–74.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

Олена Побережна-Скульська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Г. Г. Кіт, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE IN THE PROCESS OF PROBLEM LEARNING

Olena Poberezhna-Skulska, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості розвитку креативного потенціалу дітей молодшого шкільного віку. Відображено питання організації проблемного навчання у початковій школі. Охарактеризовано результати дослідження доцільності використання проблемних ситуацій з метою розвитку креативного потенціалу молодших школярів.

Ключові слова: креативність, молодший шкільний вік, потенціал, проблемне навчання, проблемні ситуації.

Abstract. The article describes the peculiarities of the development of creative potential of children of junior school age. The issue of organizing problematic training in elementary school is reflected. The results of the study of the expediency of using problem situations in order to develop the creative potential of junior schoolchildren are characterized.

Key words: creativity, junior school age, potential, problem learning, problem situations.

Мета статті полягає в теоретичному описі розвитку креативного потенціалу дітей молодшого шкільного віку засобами проблемного навчання.

Зміни в сучасному світі і у свідомості вимагають формування креативної особистості учня. Усе це базується на якісній освіті та розвитку творчих можливостей та самовдосконалення. Розвиток креативного потенціалу особистості є одним із важливих завдань сучасного суспільства. Тому і перед новою українською школою сьогодні, коли дитині потрібні не лише знання, але й високий креативний потенціал, компетентність, сформованість особистісних якостей, які допоможуть дитині віднайти власне місце у житті, стати активною і щасливою особистістю, упевненою у власних силах людиною, поряд із традиційними завданнями, постають завдання творчого розвитку особистості [2, с. 2]. Найсприятливішим для розкриття й прискореного розвитку здібностей є молодший шкільний вік. Це найвідповідальніший етап дитинства, коли дитина хоче вчитися, вчиться вчитися і вірить у свої сили.

На думку Г.Г. Кіт, завдання дорослих, які оточують молодших школярів, – створити відповідні умови для ефективного збагачення знань і особистого досвіду дитини. Саме тому одним із невідкладних завдань, що стоять перед педагогами, є поліпшення роботи над його когнітивним розвитком. Необхідно формувати в дітей інтерес до навколишнього, здатність дивуватися, захоплюватися, досліджувати, фантазувати, вигадувати, запитувати, шукати. Саме ці види діяльності визначають розвиток дитини, звідси необхідність переорієнтувати освітній процес із словесного, монологічного керівництва поведінкою і заняттями дітей на організацію їх власної діяльності [4, с. 15].

Про необхідність сприяння розкриттю креативного потенціалу особистості свідчать дослідження Г. Костюка, Н. Кузьміна, О. Матюшкіна, В. Моляко, О. Музики, Я. Пономарьова, Б. Теплова. Вони показали, що креативність – специфічна форма взаємодії людини зі світом, яка, окрім задоволення, створює передумови для духовного зростання, а розвиток здібностей – не загальне, абстрактне, а складне психолого-педагогічне явище, яке потребує цілеспрямованої, систематичної роботи.

Досліджуючи питання розвитку креативного потенціалу молодших школярів, можна сказати, що доцільно організоване проблемне навчання позитивно впливає на творчий розвиток учнів. Власне проблемне навчання базується на створенні проблемних ситуацій в освітньому процесі.

«Проблемне навчання передбачає взаємодію вчителя і учня, що викликає у останніх бажання самостійно зрозуміти і засвоїти невідоме. Проблема ситуація, в ході якої вчитель ставить проблему і залучає учнів до її розв'язання, фактично змінює психологічну природу навчання, дає можливість перебудуватися з концепції асоціативного мислення на продуктивне», – пише Г. Кіт [3, с. 182].

Невід'ємним компонентом будь-якої плідної розумової праці є проблемна ситуація. Вона відіграє вагомую роль в розумовому розвитку кожної людини. Бо процес мислення з'являється завдяки проблемній ситуації і ґрунтується на її основі та якісно перемінюється через активну взаємодію суб'єкта з пізнавальним об'єктом на будь-якому етапі вирішення завдання [5].

Проблемна ситуація, за визначенням А. Фурмана, – це своєрідний вид інтелектуальної взаємодії суб'єкта та об'єкта і характеризується таким психічним станом, який з'являється в учня під час виконання ним завдання, що вимагає віднайти нові знання або способи дії, які були невідомими суб'єкту раніше [5].

Можна сказати, що застосування проблемних ситуацій тісно пов'язане із вивченням способу пізнавальної діяльності людини, дослідженням умов організації її продуктивної розумової праці. Цю тему досліджували такі вітчизняні й зарубіжні психологи як: С. Рубінштейн, А. Матюшкін, Т. Кудрявцев, М. Махмутов, Л. Фрідман, А. Брушлінський, І. Лернер, В. Оконь, І. Ільницька, К. Дункер.

Проблемна ситуація – це такий вид інтелектуальних труднощів, які виникають лише тоді, коли учень усвідомлює завдання, але знань для його виконання в нього бракує. Проте їх цілком достатньо, щоб почати пошук способу розв'язання. Основою проблемних ситуацій вважаються розбіжності між тим, що відомо і невідомо, між знанням і незнанням. Створення та побудова проблемної ситуації є можливою за таких умов:

- Новий матеріал має пов'язуватись із раніше засвоєним.
- Навчальний матеріал повинен бути поділеним на чіткі кроки й нескладні завдання для учнів.
- Наявність у навчальному матеріалі причинно-наслідкових зв'язків.
- Наявність суперечностей між базовими і новими знаннями, які усвідомлює учень.
- Ситуація повинна викликати інтерес до знань чи способів дій, що уможливають розв'язання поставлених задач.
- Готовність учнів до участі у розв'язанні проблем та поставлених перед ним завдань.

Завдяки доцільній організації проблемного навчання знання, які отримують учні під час уроків, змінюють свою структуру, вони стають більш усвідомленими, міцнішими [7]. Незнання посідає активну позицію лише в тому випадку, коли з'являється протиріччя. За допомогою цього ми можемо сформулювати і конкретизувати незрозуміле, чітко та ясно його визначити та визначити ускладнення. Таким чином здійснюється заміна неправильного дійсним, і даний процес відбувається досить продуктивно через те, що учні зрозуміли, що на що змінюється та яке місце займає нова інформація [1].

На основі даних, які ми отримали під час проведення експерименту, можна зробити висновок, що завдяки правильно організованому проблемному навчанням у молодших школярів зріс показник творчого вирішення проблемних завдань (від 42% до 76%), підтверджено ефективність впливу проблемного навчання на розвиток їх креативних здібностей.

У сучасного молодшого школяра повинні бути сформовані належні навички, що забезпечують здатність до організації самостійної навчальної діяльності. Все більш актуальним в освітньому процесі стає використання в навчанні прийомів і методів, які

формують вміння самостійно здобувати знання, збирати необхідну інформацію, висувати гіпотези, робити висновки й умовиводи.

Використовуючи проблемні ситуації, можна краще вирішити завдання, яке спрямоване на розвиток творчості, а також передавати знання за допомогою активної пізнавальної діяльності. Тому, на нашу думку, надзвичайно актуальним сьогодні є використання проблемних завдань, спрямованих на формування особистості, здатної проявляти активність, самостійність, оригінальність у прийнятті рішень, розв'язанні складних питань.

Список використаних джерел:

1. Волоснюк М.А. Проблемне навчання як провідний метод розвиваючого навчання в умовах особистісно орієнтованої парадигми освіти // *Управління школою*. – 2005. – № 16-18. – С.56–69.
2. Данько Н. Розвиток творчих здібностей молодших школярів [Текст] / Наталія Данько // *Початкова школа*. – 2013. – № 4. – С.1–2.
3. Кіт Г.Г. Проблемне навчання як фактор забезпечення пошуково-дослідницького характеру навчального процесу у початковій школі // *Соціалізація особистості: Збірник наукових праць*. – XIV. – К.: Логос, 2001. – С.179–185.
4. Кит Г.Г. Развивающий потенциал поисково-исследовательской деятельности детей дошкольного и младшего школьного возраста // *Азимут научных исследований: педагогика и психология*. – 2013. – № 2 (3). – С.14-17.
5. Фурман А.В. Проблемні ситуації в навчанні. – К.: Вища шк., 1991. – 192с.
6. Шикиринська О. Проблемний підхід у формуванні математичної компетентності майбутніх учителів початкової школи / О.Шикиринська, В.Вишківська, Н.Родюк // *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. – Вип.30: збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2019. – С.212-216.
7. Holiuk O. Pedagogical conditions for creativity development in mathematically gifted elementary students / Oksana Holiuk, Olena Demchenko, Galina Kit, Nataliia Rodiuk // *Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II*. – 2019. – С. 580.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Вікторія Сало, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

IMPLEMENTATION OF THE INTEGRATED APPROACH TO THE STUDY OF MATHEMATICS IN THE CONTEXT OF THE IDEA OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Viktoria Salo, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynski State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлено особливості впровадження інтегрованого підходу в освітній процес початкової школи. Проаналізовано поняття «інтеграції» та виокремлено шляхи реалізації міжпредметної інтеграції на уроках математики в Новій українській школі.*

***Ключові слова:** інтегрований підхід, інтеграція, міжпредметна інтеграція на уроках математики, молодші школярі, Нова українська школа.*

***Abstract.** The article highlights the features of the introduction of an integrated approach in the educational process of primary school. The concept of "integration" is analyzed and the ways of realization of interdisciplinary integration in mathematics lessons in the New Ukrainian school are singled out.*

***Key words:** integrated approach, integration, interdisciplinary integration in mathematics lessons, junior schoolchildren, New Ukrainian school.*

Реформування змісту освіти в Україні передбачає пошук нових ідей і підходів до структурування знань з метою цілісного розуміння та пізнання світу школярами. Відповідно до Державної національної програми «Освіта» одним із головних завдань є забезпечення альтернативних можливостей для одержання освіти відповідно до індивідуальних потреб та здібностей; відбір і структурування навчального матеріалу на засадах диференціації та інтеграції, орієнтація на інтегровані курси, тощо. Відповідно високі вимоги ставляться до фахівців, які мають бути творчими, креативними, нестандартно мислячими, які з легкістю відходять від уже усталених нормативів та шаблонів. Великі ресурси і великі надії в даному контексті покладено на Нову українську школу, яка базується на таких підходах: компетентнісному, діяльнісному, диференційованому, інтегрованому [7]. Зупинимось детальніше на розгляді інтегрованого підходу і, зокрема, на застосуванні інтегрованого підходу у процесі вивчення математики.

Інтеграція є конкретним втіленням ідей гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу школи I ступеня, адже сприяє олюдненню знань, закладає фундамент для побудови цілісної, повної картини світу у свідомості молодших школярів [6, с. 161].

Концепція інтеграції освіти була запропонована ще Я. А. Коменським, який уважав, що для формування системи знань важливо послідовно встановлювати зв'язки між навчальними предметами. На думку педагога, «усе, що перебуває у взаємозв'язку, повинно вивчатись у такому самому зв'язку» [5]. Реформування сучасної освіти лежить на шляху подолання ізольованого викладання навчальних предметів і створення принципово нових, розвивальних навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати і подавати через інтегративний підхід [1, с. 5].

В Україні дослідження проблеми інтеграції в освіті представлені цілою низкою наукових напрямів, серед яких: взаємозв'язки інтеграції та диференціації (В. Моргун); психологічні аспекти інтеграції (Т. Яценко), методологічне обґрунтування проблем інтеграції (С. Гончаренко, Ю. Мальований, О. Сергєєв); розробка шляхів упровадження інтеграції в

навчальний процес (Л. Вичорова, Т. Горзій, О. Проказа, Є. Романенко); визначення структури інтегрованих знань (Т. Усатенко) та ін.

В свою чергу, у Державному стандарті початкової загальної освіти введено поняття «міжпредметної компетентності», що визначається як «здатність і уміння учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей початкової школи» [3].

Під інтегрованим навчанням розуміють систему уроків, об'єднаних загальними темою, метою і цілями [4]. Інтегрований урок об'єднує знання з різних навчальних предметів, які викладаються в початковій школі або певних питань початкового курсу математики навколо однієї проблеми заради різноманіття і цілісного розуміння учнями математичної сторони дійсності.

Основними перевагами інтегрованих уроків є те, що вони сприяють розгляду явища з кількох сторін; більшою зацікавленістю учнів, ніж під час звичайних уроків, сприяють розвитку мовленнєвих компонентів, формуванню вміння учнів порівнювати, узагальнювати, робити підсумок і висновок; не тільки поглиблюють уявлення про предмет, але і сприяють формуванню гармонійно розвиненої особистості [11]. Інтеграція є джерелом знаходження зв'язків між фактами, які, на перший погляд, належать до різних наук, різних сфер життя тощо. Підтвердженням цьому є слова К. Ушинського, який зазначав, що «у гарного вчителя, арифметична задача разом з тим є цікавим оповіданнячком на тему про сільське господарство чи домашню економію, з історії, на статистичну тему тощо і вправою з мови. Загалом гарна школа тим і вирізняється, що в ній є непомітним схоластичний поділ знань на окремі предмети, але це, звичайно, можливо тільки тоді, коли один учитель викладає в класі всі предмети» [10].

На підставі розуміння інтеграції як поєднання раніше відокремлених частин у ціле, можна стверджувати, що математична освітня галузь вже є інтегрованою, оскільки поєднує в собі арифметику цілих невід'ємних чисел та величин, алгебру та геометрію. Системоутворювальною лінією курсу математики початкової школи є арифметика, а елементи алгебри та геометрії пропонуються і подані на пропедевтичному рівні. Результатом інтеграції має бути системність знань учнів та вміння використовувати ці знання, ідеї, методи, основні способи розумової діяльності у практичних життєвих ситуаціях. Тому в контексті внутрішньої предметної інтеграції, домінуючою є інтеграція за змістом навчання. Основним в цьому випадку можуть бути елементи геометрії, наприклад геометричні фігури. Це можливо, оскільки узагальнюючи і систематизуючи математичні уявлення і поняття учнів, одержані у передшкільний період, у початкових класах відбувається повторення і розширення кола геометричних фігур. На думку С. Сковрцової, геометричні фігури можуть бути не лише підставою для інтеграції за змістом, а й одним із засобів дослідження учнями математичних понять й логічних операцій [9].

Зміст тем і логіка визначаються віковими особливостями учнів і їх підготовленістю до мислення, судження, вміння виділяти основне. Конкретне уявлення про предмет чи явище містять у собі різноманітні їх якості, які вивчаються школярами на різних предметах. Властивості об'єктів дійсності, які не приведені у систему, в результаті інтегрованого навчання укладаються в цілісну систему знань школярів за їх функціональними чи прикладними характеристиками [9].

Внутрішньо предметна інтеграція при вивченні математики можлива й за засобом навчання учнів початкової школи. Основні зв'язки між предметами пов'язані з уроком математики такі:

1 клас: Математика – я досліджую світ, мистецтво, фізичне виховання.

2 клас: Математика – я досліджую світ, мистецтво, фізичне виховання.

3-4 класи: Математика – я досліджую світ, мистецтво, фізичне виховання, інформатика [4].

Інтегрований урок може створюватися в межах одного навчального предмета – математики (внутрішньо предметна інтеграція), як результат інтеграції змісту кількох навчальних дисциплін, які викладаються в початковій школі, залежно від умінь і знань вчителя здійснити це інтегрування науково і методично правильно (міжпредметна інтеграція) або на змістовій основі інтегрованого курсу на уроках. Мета інтегрованих уроків математики полягає у формуванні в молодших школярів індивідуального стилю пізнання, цілісної картини навколишнього середовища, де математичні знання виступають її невід’ємною складовою [9].

Отже, застосування інтегрованого підходу на уроках математики забезпечує цілісність сприймання інформації, дозволяє уникнути протиріч між розрізненими предметними знаннями учнів і необхідністю їх комплексного застосування на практиці, у життєвих ситуаціях, з якими зустрічається маленький школяр.

Розглянемо деякі види інтеграції математики з іншими науками та навчальними предметами.

У молодшому шкільному віці діти знайомляться із фундаментальними законами природи, що становлять основу наукового світогляду учнів початкових класів. У даному контексті доречною буде інтеграція математики з природознавством, зокрема, розв’язування математичних задач з природничим, екологічним сюжетом, на основі краєзнавчого матеріалу тощо. Розв’язування таких задач не тільки сприятиме удосконаленню математичних умінь, розвитку логічного мислення, але й поповнюватиме знання учнів цікавою інформацією про навколишній світ. Також розвиватимуться математична мова, пам’ять, увага, вміння не тільки вести діалог з однокласниками, а й навчатись дослухатися до думки інших, поважати їх. Такі інтегровані уроки будуть формувати у молодших школярів основи екологічної культури.

Взаємозв’язок змісту математики та природознавства можливий і під час вивчення в початковій школі таких математичних понять, як «промінь», «відрізок», «пряма», «кут», «площа», «круг», «коло» і т.д. Під час вивчення цих тем вчитель може організувати завдання практичного, дослідницького характеру, зокрема, педагог може запропонувати учням після теоретичного вивчення матеріалу з певної теми відшукати в природі рослини, листки яких мають форму круга; визначити, які кути утворюють листові пластинки клена, чи якихось інших видів рослин; запропонувати дітям дослідити листки одного якогось дерева, яке подобається найбільше, віднайти однакові і багато інших різноманітних практичних завдань.

Ці прості вправи дають можливість учням застосовувати набуті знання з основ геометрії в різних життєвих ситуаціях, розвивають їхній пізнавальний інтерес до навколишнього світу, творчість та самостійність. У школярів не тільки формується екологічне поняття про різноманітність природи, а й виникає переконання в існуванні цієї різноманітності в природі.

Під час проведення інтегрованих уроків математики та трудового навчання учитель може поєднати вивчення обчислювальних прийомів та практичних дій з виготовленням різноманітних виробів. Зокрема, прикладом використання інтеграції може бути поєднання тем «Додавання і віднімання у межах 20» і «Робота з папером. Виготовлення кораблика способом згинання паперу». Упровадження інтегрованих уроків у навчальний процес початкової школи створює можливості для застосування і вдосконалення засобів наочності, що можуть бути «паралельно» використані на уроках з різних навчальних предметів школи I ступеня. Інтегрований підхід на уроках математики забезпечує і вдосконалює перенесення навиків мислення у ході розв’язання задач, вправ на життєві проблеми.

Отже, використання інтегрованого підходу на уроках математики сприяє: підвищенню мотивації навчання учнів; формуванню пізнавального інтересу молодших школярів та цілісної наукової картини світу; розвитку мовленнєвих навичок, формуванню вміння учнів порівнювати, узагальнювати, робити висновки щодо використання того чи іншого алгоритму розв’язання математичних задач; формуванню гармонійно розвиненої особистості.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа. – 2002. – № 5. – С. 5–7.
2. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в Новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
4. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа. – 2004. – № 5. – С. 10–13.
5. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка. – 2009. – № 28. – С. 349–354.
6. Кривошея Т. М. Проблема інтеграції наукового та художнього підходів до освоєння учнями навчального матеріалу // Наукові записки Тернопільського державного педуніверситету. Серія: Педагогіка. – 2004. – № 2. – С. 161–165.
7. Кривошея Т. М. Реалізація компетентнісного підходу до вивчення математики в контексті ідей Нової української школи // Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. – Маріуполь: МДУ, 2019. – С. 98–100.
8. Кривошея Т. М. Розкриймо дітям красу математичних міркувань // Початкова школа. – 2000. – № 3. – С. 11–14.
9. Онопрієнко О. В., Скворцова С. О. Інтеграція у навчанні молодших школярів математики. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/714041/1/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf>
10. Ушинський К. Д. Передмова до першого видання «Дитячого світу» // Твори: В 6 т. – К.: Рад. школа, 1952. – Т. 2. – С. 261–274.
11. Holiuk O. Pedagogical conditions for creativity development in mathematically gifted elementary students / Oksana Holiuk, Olena Demchenko, Galina Kit, Nataliia Rodiuk // Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II. – 2019. – С. 580.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Станіславська Тетяна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.А.Голюк, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN AS A NECESSARY COMPONENT NEW UKRAINIAN SCHOOL

Stanislavska Tetyana, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто теоретичні питання розвитку соціальної компетенції молодшого школяра. Розкрито роль зазначеної складової в контексті Нової української школи, а також запропоновано методи роботи для формування соціальної компетентності.

Ключові слова: соціальна компетентність, Нова українська школа, гра, проектна робота.

Abstract. The article considers theoretical issues of development of social competence of junior schoolchildren. The role of this component in the context of the New Ukrainian School is revealed, and also methods of work for formation of social competence are offered.

Key words: social competence, New Ukrainian school, game, project work.

У зв'язку із початком реформуванням сучасної системи освіти, зокрема початкової її ланки, особливої актуальності набуває процес навчання та виховання саме соціально компетентної особистості, яка б дійсно змогла на практиці застосувати усі ті знання та навички, які пропонує школа. Адже надзвичайно важливо, щоб дитина, покинувши стіни навчального закладу, змогла зреалізувати себе як особистість та бути повноцінним учасником соціуму. В даному випадку ми звертаємо увагу на так званні *soft skills*, про які уже останні кілька років наголошують провідні педагоги-новатори.

У сучасному світі відбуваються складні, багатогранні процеси в соціальному, економічному і духовному житті країн, націй, етносів, народів. Перед людством все частіше постають завдання творчо осягнути таємниці світу, природи, буття, творчо вирішити проблеми як особистісного, так і планетарного масштабу, що актуалізує потребу в активному розвитку творчого потенціалу кожної особистості, нації, суспільства в цілому [2; 3].

Формування соціальної компетентності молодших школярів у школі завжди відбувається у процесі вивчення дисциплін та залученням дітей до громадського життя [1]. Так, І. Ніколаеску вважає, що соціальна компетентність є процесом і результатом засвоєння і активного відтворення особистістю соціально-культурного досвіду (комплексу знань, умінь, цінностей, норм, традицій) на основі її діяльності, спілкування, здатності застосовувати досвід при вирішенні життєвих проблем, брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу, активність у командній роботі, попереджувати і вирішувати конфлікти, бути толерантним у складних ситуаціях, проявляти емпатійність [6, с. 6].

З огляду на вище сказане, ми вважаємо, що дуже важливо, щоб педагог, який безпосередньо є учасником процесу формування соціальної компетенції молодшого школяра, сам володів даним поняття та був власне прикладом. Окрім цього, дуже важливо застосовувати сучасні методи та форми роботи, щоб дитина змогла відчувати себе у різних соціальних ролях, могла працювати не лише самостійно, а й в групі, щоб навички, які їй потрібні для життя, формувалися не лише в дома, а й в межах школи [8; 9]. Звичайно, традиційна система освіти надавала учням ґрунтовні знання, відкривала для учнів великий спектр інформації, однак діти застосувати їх практично не могли, виникав ефект «фаршированої риби», в цьому і полягає великий мінус зазначеної системи.

На противагу традиційної системи освіти, у 2018 році відбувалася реформа освіти, так звана Нова українська школа, яка наголосила на практичному впровадженні набутих знань та формуванні соціальної компетенції учнів.

Проблема формування соціальної компетентності у молодшого школяра на сучасному етапі розвитку освіти, на нашу думку, є однією з найактуальніших. Вона передбачає використання сучасних методів та форм роботи, а також креативного підходу вчителя у роботі з дітьми, адже сучасний світ потребує неординарних, соціально компетентних особистостей, які вміють орієнтуватися та сприймати інформацію, готові до різноманітних змін та безперервного особистісного розвитку [4].

Отже, з огляду на вище сказане, виникає питання, які методи варто використовувати педагогові, щоб у дитини дана компетентність була сформована на досить високому рівні. Саме тому у цій статті ми частково опишемо ті методи роботи, які можна впроваджувати у освітньому середовищі і, які сприятимуть формуванню особистості дитини орієнтуючись на її зони найближчого розвитку [7]. Проаналізувавши існуючу літературу та досвід кращих вчителів-практиків ми обрали, на нашу думку, найбільш доцільні: гра та проектна діяльність.

Серед існуючих методів, визначне місце посідає гра. Даний метод дозволяє учневі відчути себе у різних соціальних ролях, окрім цього він є досить простим та застосувати його на практиці легко. Вчитель може практично у кожному предметі його використати, починаючи з математики, закінчуючи «Я пізнаю світ». Дитина матиме можливість пережити ті почуття, що й пропонований герой, спробувати поводити себе відповідно.

Значний вплив гри на формування навичок соціальної компетентності особистості молодшого полягає у тому, що, завдяки ігровому наслідуванню і рольовому перевтіленню він знайомиться з нормами і моделями поведінки і взаємин дітей з дорослих людей, які стають зразками для його власної поведінки [5].

Головне, щоб педагог постійно запитував, що він відчуває, щоб дитина зробила на тому чи іншому місці. Цей досвід є досить важливим у формуванні соціальної компетенції молодшого школяра.

Наступний метод, який на нашу думку є досить доцільний – це проектна робота. Під час колективної взаємодії, дитина вчиться працювати в групі, шукати нові шляхи вирішення проблеми, критично ставитися до існуючої інформації, виділяти головне, а також відстоювати свою думку, аргументувати.

Дуже часто, як показує практика, діти чудово працюють самостійно, швидко вирішують проблеми та знаходять відповіді на питання і вчитель користується цим, щоб зекономити час та полегшити свою роботу і на фоні цього губляться навички колективної взаємодії, що негативно позначаються на подальшому формуванні особистості.

Отже, успішність вирішення зазначеної проблеми безпосередньо залежить від педагога, від його підбору методів роботи, що він використовує у своїй педагогічній діяльності, адже формування соціальної компетенції молодшого школяра є досить складним процесом, який вимагає від вчителя креативності, творчості, нестандартного підходу, а також успішної взаємодії школи та родини.

Список використаних джерел:

1. В. Вишківська, О. Шикиринська. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.
2. Голюк О. А. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів / О.А. Голюк, Н.О. Пахальчук // *Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries : collective monograph*. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. – С. 116-132.
3. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / *Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт*. В 2 книгах. К. 1: монографія / [авт. кол.: Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017. – С. 67–91.
4. Король О.В. Формування соціальної компетентності молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору./ О.В. Король. – 2020. – 104с
5. Кубата Н.П., Айзенбарт М.М. Гра як засіб формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку // *Young*. – 2018. – Т. 57. - №5.

6. Мазур К.В. Формування художньо-естетичного смаку в дошкільників як психолого-педагогічна проблема/ Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя: Матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Вінниця, 29-30 листопада 2017 року.). – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – С. 75-78.
7. Ніколаєску О.І. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних 55 освітніх стандартів: науково – методичний посібник/ І.О. Ніколаєску. – Черкаси: ОПОПП, 2014. – 76 с
8. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18– 24.
9. Хіля А.В. Нестандартні форми роботи як засіб підвищення якості освітніх послуг та ефективності інклюзивної школи. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 08-09 листопада 2018 р.) Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. Вип. 1. С. 154 – 158.
10. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. ДЕЛОВЫЕ ИГРЫ В КВАЗИПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К РАЗВИТИЮ ОДАРЕННОСТИ ДЕТЕЙ //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. – 2019. – Т. 144. – С. 159.
11. Holiuk O. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR CREATIVITY DEVELOPMENT IN MATHEMATICALLY GIFTED ELEMENTARY STUDENTS / Oksana Holiuk, Olena Demchenko, Galina Kit, Nataliia Rodiuk // Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II. – 2019. – С. 580.

ВПЛИВ ВІЗУАЛЬНОГО СВІТУ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ В КОНТЕКСТІ ЕМПІРИЧНОЇ ТА КОНТЕКСТУАЛЬНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Ілля Субботенко, аспірант кафедри мов і методики їх викладання

Науковий керівник: О.Б.Мамчин, завкафедри мов і методики їх викладання, кандидат педагогічних наук, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)

THE INFLUENCE OF THE VISUAL WORLD ON THE DEVELOPMENT OF STUDENTS 'CREATIVE THINKING IN THE CONTEXT OF EMPIRICAL AND CONTEXTUAL ARGUMENTATION

Subbotenco I. PhD Student at the Department of languages and methods of their teaching of T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено практичні аспекти розвитку творчого мислення учнів в контексті емпіричної та контекстуальної аргументації. Розкрито роль та значення практичних аспектів розвитку творчого потенціалу в роботі з учнями, які мають особливі освітні потреби.

Ключові слова: творче мислення, візуальний світ, творчий розвиток учнів.

Abstract. The article examines the practical aspects of the development of creative thinking of students in the context of empirical and contextual argumentation. The role and significance of practical aspects of creative potential development in work with students with special educational needs are revealed.

Key words: creative thinking, visual world, creative development of students.

Усе оточення дитини, відвідування художніх виставок, робота в арт-студіях проникає в глибину особистості учня, збагачуючи тим самим уяву, стаючи невіддільною частиною світогляду. Учень краще сприймає мистецтво, розвиває в собі естетичне бачення реальності. Мистецтво діє на особистість надзвичайно, має широкий спектр впливів, розкриває приховані можливості неповносправних учнів та розширює творчий світогляд учнів повносправних. Мистецтво діє, як саме життя, не передбачаючи готових рецептів керівництва розвитком творчого мислення особистості, спонукаючи тим самим до творчих проявів [2, с. 131]. Варто наголосити, що розвиток творчого мислення – це арт-динамічний процес втілення творчих ідей в життєвий простір особистості [2].

Належним чином цінуючи теоретичні положення науковців та їхню аргументацію, ми використовуємо здебільшого *емпіричну аргументацію*, стрижнем якої є *емпіричне підтвердження* тобто вертифікація. Вважаємо власний арт-терапевтичний досвід невід'ємною частиною наших наукових пошуків. Недоліком сучасної, здебільшого виключно теоретичної аргументації, яка не використовує безпосередніх посилань на досвід, є відірваність її від практики. Враховуючи закоренілу теоретичність аргументації, вважаємо за ключову домінанту наших досліджень, саме звернення до аргументації емпіричної з урахуванням аргументації контекстуальної. Тому екскурс у царину творчого розвитку особистості повинен мати важливе значення для майбутніх педагогів, яким варто будувати свою аргументацію з акцентом на емпіричний досвід арт-терапевтичних практик, але варто уникати крайнощів. Так, наприклад, звернення до емпіричної аргументації може нівелювати роль мислення та зводити останнє до систематизації даних досвіду. Ми говоримо винятково про розвиток творчого світу особистості, тому актуалізовані вище думки варто розглядати крізь призму творчого розвитку особистості. Саме такий вектор досліджень обрано нами [1; 2].

Також є важливим урахування апріорного (того, що не залежить від досвіду) аспекту розвитку творчої особистості. Метою наших наукових пошуків у цьому дослідженні є «*Ad veritatem*», тобто, доведення метою якого є встановлення істини. Враховуючи погляди

наукової спільноти на проблеми творчого розвитку особистості, варто нагадати такий вислів стародавніх філософів, якого ми дотримуємося: «*Amicus Plato sed magis amica (est) veritas*» (лат. – Платон мені друг, але істина дорожча). Тобто не спростування тих чи інших аргументів, не самопрезентація власної персони, не пошук недоліків в інших є метою наших наукових розвідок. Отже, метою наших практичних та теоретичних досліджень, є прагнення довести творчий розвиток особистості, в істинному світлі любові.

Тому більш точно сформулюємо мету наших теоретико-практичних досліджень. Метою дослідження є огляд *перспектив творчого розвитку особистості школяра з акцентом на позитивних творчих проявах індивідуальності візуалізації досвіду*. Під індивідуальністю візуалізації досвіду ми розуміємо проекцію життя особистості на власну творчо-пошукову діяльність. Адже те, що всередині, – проявляється зовні, і те, що зовні, проникає всередину. Ми живимо у світі обміну візуальною інформацією, яка тим або іншим чином впливає на формування системи художніх цінностей особистості, в синергії з іншими життєвими реаліями буття. Глибокий аналіз літератури з мистецтвознавства, медицини, психології дитячої творчості, педагогіки та етнографії, дозволяє стверджувати важливість творчого потенціалу особистості як складової інтелектуального, морального, естетичного та духовного розвитку учнів. Сучасне мистецтво повинно стати рушієм культурних змін, стимулювати продуктивну творчу активність країни [3]. Для українського арт-простору невключеність самого мистецтва в комунікацію з учнями є серйозною проблемою, яка потребує комплексного вирішення, і вже у цьому контексті можливі подальші зрушення, зростання ціннісного ставлення до творчості [1, с. 44]. Налагодження комунікації в сфері українського арт-простору за допомогою мистецтва, сприятиме розвитку якісної підготовки майбутніх педагогів до розвитку творчих можливостей суспільства [2, с. 130].

Розвиток творчого мислення можливий в контексті ціннісного ставлення до мистецтва та дитини. Проте доводиться спостерігати, що сучасне мистецтво здебільшого тяжіє до експресії відображення видимої реальності, не враховуючи внутрішнього світу особистості. Розглядаючи вплив візуальних образів на формування творчого мислення зазвичай не враховується специфічний контекст роботи з особливими дітьми, тому ми розглядаємо значення візуальної інформації у роботі з особливими дітьми (дітьми з особливими освітніми потребами). Тому *ключовим аргументом наших досліджень є такий*: учні з особливими освітніми потребами сприймають мистецтво не так, як ми. Це особливе сприйняття світу візуальних образів залишається таємницею, але ж деякі прояви цієї таємниці творчого розвитку особистості, відкриваються Богом до чутливого та люблячого серця педагога, який не просто орієнтується на теорію. Дітей та їхнє мистецтво потрібно відчувати серцем. І це є одним зі шляхів до розкриття можливостей творчого потенціалу учнів з особливими освітніми потребами. Неврахування педагогіки духовного розвитку призведе до неправильних підходів у роботі з особливими дітьми [1].

Отже, арт-терапевтична дія мистецтва є особливим вектором наукових пошуків, який потребує осмислення в контексті педагогіки духовного розвитку особистості. Впливу візуальної інформації на формування ціннісного світу особистості потрібно приділяти важливу увагу, адже зрештою накопичення у дитячій душі негативних візуальних образів, буде формувати антицінності та деформувати особистість в творчому та психологічному аспекті.

Список використаних джерел:

1. Субботенко І. Ю. Значення творів сакрального живопису в розвитку художнього мислення майбутнього педагога / І.Ю. Субботенко // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. –2020. – №4. – С. 42-47.
2. Субботенко І. Ю. Художнє мислення в педагогічній комунікації вчителя початкової школи / І.Ю. Субботенко // Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24-25 січня 2020 року). – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнот», 2020. – Ч.2. – С. 129-133.
3. Сучасне мистецтво: наук. зб. Ін-т проблем сучас. мис-ва Акад. мис-в України / редкол.: В. Сидоренко (голова) та ін. – Акта, 2005.– Вип. 2.– 300 с.

АКТИВІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

*Людмила Табакар, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.О. Біла, доктор педагогічних наук, професор,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет (Україна)*

ACTIVATION OF PROJECT ACTIVITY OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS IN LESSONS OF FINE ARTS

*Lyudmila Tabakar, master's student
Izmail State University of Humanities (Ukraine)*

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання активізації проєктної діяльності учнів початкових класів. Розкрито роль та методичний ресурс уроків образотворчого мистецтва в контексті реалізації дитячих художньо-творчих проєктів.

Ключові слова: проєкт, проєктна діяльність, урок, початкова школа.

Abstract. The article deals with the theoretical questions of activating the project activities of primary school students. The role and methodical resource of fine arts lessons in the context of realization of children's art and creative projects is revealed.

Key words: project, project activity, lesson, elementary school.

Організаційні та методичні орієнтири щодо модернізації освітнього процесу в сучасній початковій школі визначено, насамперед, у Законі України «Про освіту», Державному стандарті початкової освіти, Концепції нової української школи. У цьому зв'язку слід підкреслити, що в нині діючих типових освітніх програмах початкової освіти О. Савченко [3, с. 190], Р. Шиян [3, с. 122] результати навчання молодших школярів 1-2 класів презентовано у контексті компетентнісного підходу. Ідеться, насамперед, про моделювання та впровадження інноваційного навчального процесу, зорієнтованого на усвідомлення та конструювання здобувачами початкової освіти нових знань, формування критичного мислення, стійких умінь і навичок через оволодіння досвідом практичної діяльності.

Тобто особливий акцент робиться на кардинально новий аспект співтворчої роботи та партнерської взаємодії вчителя початкової школи з учнями – аспект активізації проєктної діяльності дітей як на уроках, так і в процесі позакласної та позашкільної роботи з ними.

На жаль, сьогодні ще існують протиріччя щодо концентрації уваги педагогічної громадськості саме на активізацію проєктної діяльності молодших школярів з одного боку, та недостатній рівень професійної підготовки вчителів початкової школи до здійснення з учнями індивідуальних, групових і колективних художньо-творчих проєктів

Водночас, саме активне застосування вчителем початкової ланки методу проєкту на уроках образотворчого мистецтва дозволяє залучити учнів до продуктивного здобування знань та їх самостійної систематизації.

Окрім цього, слід наголосити, що молодші школярі, як суб'єкти проєктної діяльності, знаходяться у педагогічно скерованій ситуації їх вмотивованого занурення та орієнтації у широкому просторі інформаційних і візуалізованих джерел. У таких обставинах вони вчать не лише знаходити творчі проблеми, а й ухвалювати творчі рішення щодо їх креативного розв'язання за допомогою засобів образотворчого мистецтва.

Активне застосування проєктних технологій на уроках образотворчого мистецтва дозволяє вчителям забезпечити цілісність, системність і достатньо високу результативність спланованих спільних навчально-пізнавальних і творчих дій дітей. Як засвідчує вчена О. Біла, саме проєктні технології у закладах початкової освіти сприяють:

- урізноманітненню освітнього процесу, розв'язанню учнями низки навчальних, виховних і розвивальних завдань у процесі заздалегідь спроектованої ігрової, пізнавальної, художньо-творчої діяльності;
- інтеграції різноманітних видів діяльності для різнобічного розгляду понять, явищ, ширшого охоплення змісту в сфері образотворчого мистецтва;
- упровадженню особистісно орієнтованого підходу до молодших школярів, зважаючи на їхні інтереси, мотивацію, вміння та навички у сфері образотворчої діяльності;
- диференціації змісту розвивального та дидактичного матеріалу для дітей із різним рівнем розвитку художньо-творчих здібностей, для окремих цільових груп учнів із особливими освітніми потребами;
- гуманізації освітнього процесу в початковій школі через зосередження особливої уваги на аспект природної соціалізації дітей у проєктних командах.

Ефект упровадження проєктних технологій на уроках образотворчого мистецтва ми вбачаємо й у тому, що вони постають унікальними інструментами для підвищення професійної майстерності самих учителів початкової ланки. У цьому зв'язку відбуваються наступні зрушення щодо їхнього фахового розвитку:

- вихід самих вчителів початкової ланки на креативний рівень щодо здійснення ними практичної діяльності в сучасному освітньому просторі;
- спрямування педагогів на наближення освітнього мистецького процесу до логіки наукового дослідження;
- збагачення знань, умінь і навичок учителів щодо практичного застосування інноваційних освітніх технологій;
- розвиток у педагогів креативного мислення, комунікативних умінь і навичок;
- підвищення професійної кваліфікації вчителів через активне залучення до різноманітних освітніх і мистецьких проєктів, художньо-естетичних онлайн-програм, професійних конкурсів, вистав, змагань тощо [1, с. 190].

Засосування вчителями проєктної технології на уроках образотворчого мистецтва дозволяє в початковій школі здійснити й низку художньо-творчих проєктів із батьками вихованців. У такий спосіб члени сімей опосередковано (або безпосередньо) залучаються до спільної співпраці не лише зі своїми вихованцями, а й з іншими батьками та педагогами закладів позашкільної освіти.

Як справедливо зазначає І. Даніліна, досягнення проєктними командами учнів кінцевого результату постає можливим за умови дотримання п'ятьох кроків, а саме:

- крок перший: чітке визначення учасниками проєктів наявної проблеми (наприклад, імпульсом для створення учнями-першокласниками творчого проєкту може стати така проблемна ситуація: «Через небажання їжачка ходити в школу, поміркуємо та змодельуємо для нього школу Радості та Щастя, застосовуючи зображувальні засоби»);
- крок другий: планування індивідуальних (або групових, колективних) проєктних дій з метою здійснення художньо-творчого проєкту;
- крок третій: активний пошук інформації з різних джерел для створення цікавого креативного проєкту;
- крок четвертий: здійснення продуктивних художньо-творчих дій для досягнення кінцевого проєктного продукту;
- крок п'ятий: підготовка презентації творчого проєктного продукту; виготовлення портфоліо (переважно вчителями та батьками, які зорієнтовані на систематизацію проєктної теки із робочими матеріалами, використаних протягом визначеного терміну проєктної діяльності) [2, с. 4].

Розкриємо типологію проєктів, що переважно здійснюються у початковій школі на інтегрованих уроках мистецької освітньої галузі, зважаючи на тип провідної діяльності учнів-проєктантів.

Дослідницькі проекти за змістом націлені на дослідження школярами різноманітних явищ дійсності. Такі проекти потребують обміркованої структури й мети, актуальності, добору методів. Вони узгоджуються із логікою дослідження і мають певну структуру (чітко визначення теми, аргументація актуальності, предмета й об'єкта, завдань, висування гіпотези та конкретизація шляхів її вирішення).

Інформаційні проекти переважно спрямовано на збирання різноманітних даних про мистецький об'єкт (або явище). У таких проектах передбачено ознайомлення учнів з візуальною та текстовою інформацією; комплексний аналіз набутих фактів, що призначені для вивчення іншими суб'єктами освітнього процесу. Вони іноді інтегруються в дослідницькі та постають їх частиною.

У процесі реалізації творчих проектів не існує детальних вказівок (або структури) щодо особливостей здійснення його учасниками спільної діяльності. Такі проекти постійно розвиваються та підпорядковуються до кінцевих результатів, що були прийняті проектною групою у логіці її творчої співдії та спільних інтересів. Кінцевими творчими продуктами є дитячі журнали, плакати, декорації, сувеніри тощо.

Практичні (або практико-орієнтовані) проекти завжди мають чітко визначені ще на початку їх запуску результати діяльності молодших школярів на основі врахуванні їхніх інтересів. Такі проекти потребують: продуманої структури; наявності сценаріїв діяльності для всіх учасників із визначенням їхніх функцій; висновків; участі дітей і дорослих в оформленні набутого творчого продукту.

Рольові проекти – це проекти, в яких участь учнів відбувається через виконання ролей у спеціально змодельованих педагогічних ситуаціях. Такі ситуації поєднані для здійснення єдиної загальної мети. При цьому спектр творчих ролей може бути різноманітним: ролі казкових героїв, що оживають зі сторінок малюнків дітей; персонажи літературних творів із ілюстрованих дитячих книжок; соціальні ролі (наприклад, роль сина, доньки, сусіда, матусі тощо); ролі з професійного світу (наприклад, роль художника, дизайнера, гончара, візажиста) тощо.

Таким чином, на уроках образотворчого мистецтва учні поступово включаються в реалізацію різних художньо-творчих проектів. При цьому вони більш зацікавлені в участі у внутрішніх, однопаралельних та міжпаралельних проектах. А найбільш оптимальними для дітей цієї вікової групи виступають саме кооперативні проекти, що здійснюються в учнівських групах або в колі батьків й інших суб'єктів освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Біла О. О. Соціально-педагогічне проектування в закладах дошкільної, початкової та позашкільної освіти (контекст університетської підготовки соціологів): навчально-методичний посібник / О. О. Біла. – Одеса : Астропринт, 2019. – 192 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/656>
2. Даніліна І. В. Навчальні проекти в початковій школі. 4 клас / І. В. Даніліна. – Х. : Вид. група «Основа», 2016. – 167.
3. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. – К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. – 240 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ УРОКІВ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: КРЕАТИВНИЙ АСПЕКТ

*Анна Тарасюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Т.С. Білик, асистент кафедри початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

ORGANIZATION OF MATHEMATICS LESSONS IN PRIMARY SCHOOL: CREATIVE ASPECT

*Anna Tarasyuk, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. Статтю присвячено організації креативних уроків у початковій школі, вихованню творчого та креативного учня. Проаналізувавши праці видатних педагогів, можна зробити висновки, що уроки математики викликають у дітей великий інтерес до творчих пошуків, розв'язування задач оригінальними способами та пошуки нових способів. Правильно організовані уроки математики дають змогу учням креативно мислити, створювати і знаходити нові оригінальні ідеї.

Ключові слова: *учень, креативність, розвиток, творче мислення, творчі завдання.*

Abstract. *The article is devoted to the organization of creative lessons in primary school, education of creative and creative student. After analyzing the work of prominent teachers, we can conclude that math lessons are of great interest to children in creative pursuits, problem solving in original ways and the search for new ways. Properly organized math lessons allow students to think creatively, create and find new original ideas.*

Key words: *student, creativity, development, creative thinking, creative tasks.*

На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти наука потребує реалізації нових підходів до організації навчання та виховання молодших школярів. Підвищення інтелектуального потенціалу кожної дитини та розвиток творчої особистості є однією з найактуальніших цілей освіти. Сьогодні саме учень є центральною фігурою на уроці. Від його творчої активності, вміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, вміння спілкуватися з однокласниками, з учителем залежить результативність уроку, його успіх. Саме тому у сучасних школах дедалі більша увага приділяється організації уроків математики спрямованих на розвиток креативності.

Важливу роль у розвитку креативності дитини відіграє учитель, адже саме він є джерелом креативних ідей та творчих успіхів [9]. Вони разом йдуть до однієї мети, яку можна досягти створивши відповідні умови для прояву та розвитку здібностей і таланту дитини, яка вміє використовувати набуті знання і вміння у житті, а не тільки у класі.

Проаналізувавши науково-педагогічну літературу, ми дійшли висновку, що проблемою креативного підходу в освітньому процесі початкової школи займалися велика кількість вітчизняних і зарубіжних педагогів, методистів та психологів (Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Д. Треффінджер, Д. Богоявленська, І. Гриненко, О. Донченко, В. Дружинін, В. Зінченко, Т. Комарова, В. Роменець та ін.). Науковці (Т. Комарова, О. Донченко) доводять, що креативність є особистісною якістю, яка допомагає ставити цілі та завдання і знаходити не стандартні засоби для їх досягнення та вирішення. Дослідники вказують на необхідність розвитку креативності у ігровій діяльності, одним з яких є конструктивний вид діяльності. Її вплив на розвиток креативності у своїх дослідженнях розглядали І. Біла, Л. Венгер, Л. Трубайчук, Н. Лінькова та інші, вони дійшли висновку, що усі необхідні якості креативності не виникають спонтанно, а лише за умови систематичного впливу з боку дорослих.

С. Сисоєва, запропонувала такий підхід до визначення креативної особистості під якою слід розуміти, що така особистість має внутрішні передумови (особистісні та

нейрофізіологічні задатки), які забезпечують її творчу активність, тобто не стимульовану зовні пошукову активність, що не завжди є продуктивною. Продуктивну творчу діяльність дослідниця називає творчою діяльністю, тобто таким творчим процесом, внаслідок якого виникає новий рух [8, с. 23].

За концепцією Нової української школи молодші школярі використовують конструктори «LEGO», які допомагають розвивати моторику та творче мислення, креативність, а також тренувати пам'ять. З їх допомогою впроваджується ігрова діяльність, а як відомо в основу взаємодії дорослого і дитини покладено підхід «навчання через гру» [3].

На уроках математики в молодших школярів виникає інтерес до творчих пошуків, розв'язуванню проблемних ситуацій, зацікавленість у креативному розв'язанні завдань. Саме тому, на нашу думку, одним із ефективних засобів розвитку креативності молодшого школяра під час організації уроків математики являється конструктор «LEGO» або «шість цеглинок». «LEGO» – це універсальний конструктор, який має низку переваг над іншими видами конструкторів: унікальна пластмаса, велике різноманіття деталей і можливість їх оригінального використання, яскравість, якість, безпечність, свобода у виборі тематики і матеріалу, що викликає з боку дітей інтерес саме до цього конструктора.

Використання конструктора «LEGO» дозволяє вчитися граючись та у грі пізнавати світ, що є найважливішим для дітей, особливо для молодших школярів. Гра з конструктором охоплює багато функцій, які призводять до більш глибокого та детального вивчення математики, і таким чином, забезпечує оптимальне середовище для розвитку креативності учнів.

Плануючи процес навчання, не варто забувати про створення проблемної ситуації, як засіб розвитку креативного мислення учня. Вчитель створює проблемну ситуацію таким чином, щоб викликати в учнів зацікавленість та бажання навчатися. А використання «шести цеглинок» зацікавлює та направляє їх мислення на розв'язання поставленої проблеми, а також дозволяє вчителю показати як утворюються числа, порівнювати їх, знайомити учнів з арифметичними діями, із складом числа, сформулювати навички обчислювання, розвивати логіку і мислення, виховувати акуратність і чіткість в роботі та багато іншого [7, с. 2].

Головною задачею вчителя є навчити дітей розмірковувати, знаходити логічні зв'язки, аналізувати та розуміти подану інформацію, це все є невід'ємними частинами креативності. Тільки тоді учень може досягти успіхів у навчанні, яке в свою чергу народжує енергію для подолання труднощів, бажання вчитися. Використовуючи проблемні ситуації на уроках математики, потрібно пам'ятати, що їх основною роллю є розвиток творчого математичного мислення молодших школярів.

Організуючи уроки математики в початковій школі варто пам'ятати, що вони мають не тільки розвивати і підтримувати інтерес до математики, а й відповідно, бажання займатися нею і набувати нові знання з предмету, але й сприяти розвитку особистості, її мислительної діяльності: уміння виділяти головне в проблемі; формування високого рівня елементарних мислительних операцій (аналізу і синтезу, порівняння, аналогії, класифікації).

Наведемо приклади вправ на розвиток креативності під час організації уроків математики у початковій школі:

1. Які спільні ознаки квадрата і прямокутника? (Дитина має знати, що таке квадрат та прямокутник, знаходити між ними спільні та відмінні ознаки)
2. Знайти зайву фігуру. Такі вправи націлені на підвищення уважності, що вплине на подальшу концентрацію під час уроку.
3. Скільки трикутників Ви бачите в цій фігурі? (Такі вправи розвивають креативність молодших школярів під час уроку, креативну уяву та мислення)

Отже, досліджена нами проблема організації уроків математики у початковій школі: креативний аспект є актуальною. Для розвитку креативності учнів початкової школи особливого значення набуває використання гри та різноманітних вправ в організації уроку. Використання LEGO-конструювання є унікальним інструментом для розкриття потенціалу та можливостей кожної дитини, ефективним засобом навчання математиці, а також

ознайомлення із навколишнім світом. Проблемна ситуація є потужним джерелом мотивації пізнавальної діяльності школярів, активізує їхнє креативне мислення та скеровує його.

Список використаних джерел:

1. Білик Т. С. Застосування інноваційних технологій на уроках математики в початкових класах /Тетяна Білик //Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) / за ред. О.А. Голук ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ “Меркьюрі-Поділля“, 2017. – Вип. 6. – С. 64-66
2. Демченко О.П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами / О. П. Демченко // збірник наукових праць БПДУ. – Педагогічні науки. – № 2. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – С. 61-70.
3. Державний стандарт початкової освіти в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР плюс», 2018. 240 с.
4. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці // Наукові записки. Серія: Психологія: Зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Вип. 4. – Вінниця, 2013. – С. 14–16.
5. Коломієць А. М. Математична гармонія природи. Книга для вчителя. – / А. М. Коломієць. – Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД. – 2007. – 235 с.
6. Микичур Т. С. Проблема гуманно-ціннісного виховання дітей у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / Т. С. Білик // Реалізація ідей В. О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: Збірник матеріалів регіональних педагогічних читань. – Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. – Вип.8. – С. 128-129.
7. Мироновська Л. М., Борисенко Г. І. Методика створення і застосування проблемних ситуацій на уроках математики / Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/visnyk/50_2010/50_2010_Kucheruk.pdf
8. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18– 24.
9. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість / С. О. Сисоєва. – Харків : Каравелла, 2008. – 150 с.
10. Holiuk O. Pedagogical conditions for creativity development in mathematically gifted elementary students / Oksana Holiuk, Olena Demchenko, Galina Kit, Nataliia Rodiuk // Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II. – 2019. – С. 580.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сніжана Тимошук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.Ю. Родюк, кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF CREATIVE ABILITIES OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

Snizhana Tymoshchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто психолого-педагогічні передумови формування творчих здібностей молодших школярів. Обґрунтовано аспекти розвитку творчих здібностей молодших школярів. Зазначено шляхи організації творчої діяльності дітей на уроках. Охарактеризовано основні риси творчої особистості молодших школярів.

Ключові слова: творчі здібності, особистість, розвиток, початкова школа, творча робота.

Abstract. The article considers the psychological and pedagogical prerequisites for the formation of creative abilities of younger schoolchildren. The aspects of development of younger schoolchildren's creative abilities are substantiated. The ways of the organization of creative activity of children at the lessons are specified. The basic features of the creative individual of younger schoolchildren are characterized.

Key words: creative abilities, individual, development, primary school, creative work.

Визначальною метою процесу гуманізації в педагогіці є розвиток активно-творчих здібностей учнів. Особистісно орієнтований підхід до навчання забезпечує розвиток і саморозвиток учнів на основі виявлення їх індивідуальних особливостей, формування пізнавальної і комунікативної компетентності, підвищення рівня мотивації. Тому постає необхідність у такій системі освітньої роботи, яка б гармонійно поєднувала творчість педагога та школяра і стала загальною основою емоційно-творчого розвитку особистості.

Для аналізу проблеми творчості на уроках у початковій школі та визначення шляхів організації ефективної творчої роботи молодших школярів дають підґрунтя праці педагогів Т. Ільїної (дидактика), Ю. Бабанського, І. Лернера (методи навчання), В. Онишук (організація уроку), П. Підкасистого, О. Савченко (розвиток навчання в сучасній початковій школі).

Відтворювальна (репродуктивна) діяльність, на думку П. Підкасистого, передбачає створення продукту вже відомої якості, коли дитина оперує шаблонними засобами певної системи. Тому репродуктивна діяльність учня в процесі навчання служить певною базою для кількісного накопичення знань, що допомагають усвідомити й засвоїти засоби дії, які застосовуються ним у навчальній діяльності. На відміну від репродукування, творчість учня – це новизна й оригінальність його дії, що виявляється у створенні принципово нових комбінацій раніше відомих йому засобів, які використовувалися учнем для вирішення певних пізнавальних завдань [4, с. 26].

Творчість є комплексом інтелектуальних та особистісних особливостей дитини, що сприяють самостійній постановці проблеми, генеруванню великої кількості оригінальних ідей та нешаблонному їх вирішенню. Слід зазначити, що дітям молодшого шкільного віку з самого початку притаманна талановитість. Початковий період навчання вважається важливим у залученні дітей до творчого, прекрасного.

Зазначимо, що молодший шкільний вік є фундаментом у становленні творчої особистості. В. Сухомлинський наголошував, що для молодших школярів характерні естетичні і суспільно корисні цілі праці. Художньо-естетичні засоби спонукають дітей до

активної творчої трудової діяльності. Л. Виготський вважав, що у мистецтві молодших школярів більше чуттєвості, ніж розсудливості [4, с. 34]. Д. Богоявленська визначає молодший шкільний вік періодом нижньої вікової межі креативного поля [4, с. 35]. На думку Ж. Піаже, молодші школярі можуть комбінувати і класифікувати реальні об'єкти, але неспроможні міркувати абстрактними поняттями. Їхнє мислення обмежується конкретними операціями [4, с. 36].

Д. Кучерюк виділяє три основні аспекти творчого покликання у праці. Перший – орієнтаційний (у якому особистість може більш глибоко розкрити свої творчі можливості). Другий аспект – евристично-перетворювальний (праця – всеохоплююча сфера прояву творчого покликання). Третій – почуття обов'язку (в оригіналі – «долженствование»), що характеризується, як внутрішня потреба реалізації особистісного потенціалу у праці [7, с. 127].

Як зазначалось, творча діяльність породжує дещо якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю. При цьому хочемо наголосити, що в продукції дитячої творчості досить складно знайти дещо якісно нове, що раніше ніколи не зустрічалося. Ще важче виявити в цій діяльності «неповторне», «оригінальне», «унікальне». З огляду на це ступінь новизни продукту творчої діяльності може варіювати в певних межах. Тому ми зважаємо на умовність новизни, оцінюючи результати творчої діяльності молодших школярів.

Не лише результативність визначає цінність творчої діяльності, вагомим тут є і сам процес. Зауважимо, що пов'язувати творчість лише з інтуїцією, грою уяви і фантазії, зводити її тільки до продуктивного ряду дій, обмежувати виключно створенням нового, яке не має аналогу в минулому – таке уявлення є однобічним. Тому ми схилиємось до думки І. Кучерявого, що творчість доступна кожному і проявляється не лише у створенні нового. Нерідко творчі зусилля мають своє продовження у виконавчій діяльності, яка переростає знову ж таки у творчість [4, с. 37].

Дитяча праця – це, передусім, доцільна діяльність, сутність якої полягає в тому, що вона завжди опосередкована розумовою творчістю, конструюванням того, що повинно бути втілено у дійсність. Отже, необхідним елементом творчої діяльності і, природно, творчої активності, є пізнавальний процес. З виникненням творчої активності досягається цілісність дитячої діяльності [2]. Тому творча діяльність у формі праці з самого початку характеризується як перетворювальна активність, яка спрямована на зміну реальної дійсності і є двосторонньою (предметно-перетворювальна і пізнавальна). Істотними характеристиками трудової діяльності дитини є предметність, доцільність, суспільна природа. Діяльність молодшого школяра містить чуттєво-предметний та пізнавальний компоненти. Перший з них забезпечує переклад ідеального на мову об'єктивно-реального (відбувається опредмечування духовної творчості) [3]. Предметна діяльність – важливе джерело творчих сил, можливостей і здібностей дитини. Вона опирається на складну систему соціальних і психофізичних явищ, з яких складається механізм творчості [1, с. 67].

У молодших школярів установка на творчість формується в процесі практичної діяльності під час виконання трудових завдань, коли учитель застосовує елементи творчого підходу до виготовлення виробу, стимулює дитячу творчість, поступово вводячи спеціальні завдання. Важливим моментом у формуванні творчого ставлення до праці є привчання молодших школярів до самостійного виконання завдань, що потребують трудових умінь та навичок, розвиток у дітей уміння планувати трудові дії тощо. Перетворювальна діяльність дитини у віці від шести до десяти років досить різноманітна як за формою, так і за засобами реалізації. У цьому віці діти особливо активно сприймають і пізнають навколишній світ. Водночас можна сказати, що творча активність молодшого школяра часто є досить стихійною, може навіть зникнути, якщо не буде своєчасно підкріплена діяльністю і підтримана кимось із старших.

Тому під час організації творчої діяльності дітей на уроках доцільним є дотримання і виконання вчителем завдань, що передбачають поступовий перехід від репродуктивної до

репродуктивно-творчої і далі до творчої діяльності. Це забезпечить єдність когнітивного, почуттєво-емоційного, діяльнісного, особистісного, мотиваційного, аксіологічного компонентів творчого розвитку. Таким чином, значні можливості творчого розвитку молодшого школяра покладено в основу уроків. Творчий розвиток дітей в умовах школи передбачає діяльність у різних напрямках, і, як показує практика та ряд досліджень, особливо ефективною в цьому плані є робота з розвитку особистісного творчого потенціалу кожної дитини, яка реалізується засобами мистецтва, природи, навколишнього середовища. Уроки потенційно містять широкі можливості для формування творчої активності молодших школярів, оскільки за своєю суттю художньо-предметна діяльність є продуктивною, адже діти мають змогу передавати у художній формі свої враження від навколишнього, вносячи елементи індивідуального бачення. Розглядаючи проблему творчого розвитку з позиції загальноестетичного розвитку, В. Лейбсон виділяє такі його рівні: констатуючий, аналізуючий, особистісний. На думку автора, ці рівні є універсальними, оскільки їх прояв можна спостерігати у процесі спілкування школярів з різними видами мистецтва. Крім того, він підкреслює, що творча діяльність є особливо актуальною для учнів початкових класів, оскільки саме вона найбільш органічно і безболісно допомагає дитині перейти від ігрової діяльності до навчальної, де продовжують зберігатися елементи ігрового плану [8, с. 69].

Вивчаючи шляхи розвитку дитячої творчості у процесі навчання, ми виділили такі моменти творчої діяльності: первинне переживання, що служить поштовхом для створення; явище виразної діяльності, що є матеріалом для творчості; явище оформлення (організації або впорядкування) матеріалу. Варто зазначити, що молодші школярі завдяки віковим особливостям не ставлять завдання звітувати перед собою про необхідність здійснення творчої роботи чи про передачу знань щодо виконання окремих вдалих прийомів у виробі. Тому ми вважаємо недоречним вирішувати проблему творчого розвитку учнів через площину логічного домінування в процесі творення.

Оскільки у поняття «творчість у початковій школі» ми вкладаємо не стільки створення духовних цінностей та кінцевий результат, а сам процес, дієвість, активність, здатність до перетворення чужих думок та почуттів у свої власні, тому предметно-перетворювальна діяльність учнів на уроках може кваліфікуватись творчістю. При цьому важливою умовою є обов'язкове зважання на природну потребу дитини творити та фантазувати. Адже навчання, яке базується на активному практичному оволодінні матеріалом, а не на пасивному заучуванні, є значно результативнішим. Так, на думку І. Песталоцці, кожен пізнає лише те, що сам спробує зробити, саме таким чином об'єкт пізнання наближується до дитини, перетворюючи загальний досвід в особистісний зміст. Тим самим творча діяльність сприяє руйнуванню стіни байдужості, породжуючи в учнів зацікавленість та позитивні емоції [8, с. 71].

У свою чергу, правильна організація творчої діяльності молодших школярів на уроках сприяє вихованню розвиненої та духовно збагаченої особистості, спонукає її до безперестанного пошуку нових ідей, усвідомлення своєї ролі як творця. Включаючи учнів до творчої діяльності на уроках, до сприймання творів декоративно-ужиткового мистецтва, учитель навчає їх визначати місце мистецтва у світовій культурі, діти опановують основними поняттями художньої культури, за допомогою психічних регулятивних процесів здобувають навички саморегуляції естетичного ставлення до навколишньої дійсності [1, с. 7].

Оскільки одним із основних завдань творчого розвитку особистості молодшого школяра є підготовка до виконання роботи на творчому рівні, то надійним способом вирішення цієї проблеми є своєчасне залучення до творчої діяльності кожного учня. Адже можливість успішно займатись самостійною творчістю здійснює великий вплив на ставлення дитини до роботи, яку вона виконує для себе та оточуючих. Серед суттєвих рис творчої особистості такі вчені, як О. Лук, Г. Падалка, В. Роменець виділяють: здатність бачити цікаве, особливе, незвичне у звичайному житті, буденних фактах, наявність фантазії та натхнення, проникливість мислення, легкість асоціювання, цілісність сприймання, готовність пам'яті надати потрібну інформацію у потрібний час, гнучкість мислення, легкість

генерування ідей, рухливість мовлення, здатність до згортання розумових операцій, до оцінювання, до перенесення досвіду, до моделювання, до швидкого пов'язування нової інформації з відомою, до доопрацювання [8, с. 72].

У процесі теоретичного аналізу ми визначили, що спільними ознаками творчої особистості молодшого школяра є: чуттєвість до нового, відкритість досвіду; існування інтелектуальної та творчої ініціативи; здатність бачити й ставити проблему; широке узагальнення явищ, що не пов'язані між собою наочним, понятійним зв'язком; оперативність мислення для якого характерні багатство та різноманітність ідей, асоціацій з приводу виникнення незначного стимулу; гнучкість мислення, здатність до швидкого переходу від одного засобу вирішення до іншого, з однієї категорії в іншу; оригінальність [6, с. 33]. Отже, проблема розвитку творчої особистості може бути вирішена у суспільстві, яке забезпечує відповідні суспільні відносини, переборює розходження між розумовою та фізичною працею, створює необхідні умови для творчої праці та освіти.

Список використаних джерел:

1. Голюк О.А., Родюк Н.Ю. Застосування наочності як засобу підвищення ефективності навчання в практиці початкової школи XIX століття // *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (71), Issue: 173, 2018 Sept., P. 710.

2. Голюк О. А. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів / О.А. Голюк, Н.О. Пахальчук // *Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries : collective monograph*. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. – С. 116-132.

3. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А. Голюк // *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Віктовська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 275–279.*

4. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень : колективна монографія / За ред. В. Моляко, О. Музики. – Житомир : Рута, 2006. – 320 с.

5. Клименко В. Психологічна підтримка творчості учня // *Психолог.* – 2002. – № 46-47. – С. 15–25.

6. Лапшина І.М., Родюк Н.Ю. Технології творчого розвитку молодших школярів на уроках галузі «Мови та літератури» : Інформаційне видання для здобувачів ступеня вищої освіти магістра. – Вінниця : ВДПУ, 2018. – 60 с.

7. Рагозіна В. Теоретичний аспект проблеми творчих здібностей. Творчість, духовність, гуманізм в просторі освіти : збірник доповідей науково-практичної конференції. – Вінниця : «Універсум-Вінниця», 1998. – С. 127-132.

8. Иванова Д. Г. Формирование готовности будущих учителей к развитию творческой активности младших школьников : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01. – Омск, 1997. – 208 с.

ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОДИНИ

Тетяна Трач, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О. М. Блашкова, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

EDUCATION OF VALUABLE ATTITUDE OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN TO THE FAMILY

Tatiana Trach, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано поняття «цінності», «ціннісні орієнтації», «ціннісне ставлення». Визначено важливість ціннісного ставлення дитини до родини на етапі молодшого шкільного віку. Розглянуто значення родини для формування особистості дитини. Визначено умови виховання у дітей ціннісного ставлення до рідних і близьких. Проаналізовано можливі заходи та методи роботи для вчителів з метою виховання ціннісного ставлення дітей початкових класів до родини.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, ціннісне ставлення, діти початкових класів, родина, співпраця з родинами.

Abstract. The article analyzes the concepts of «values», «value orientations», «value attitude». The importance of the child's value attitude to the family at the stage of primary school age is determined. The importance of the family for the formation of the child's personality is considered. The conditions for educating children in the values of relatives and friends are determined. Possible measures and methods of work for teachers to educate the values of primary school children to the family are analyzed.

Key words: values, value orientations, values, primary school children, family, cooperation with families.

У насичений, швидкий час сьогодення, батькам усе важче знайти вільні хвилини аби подарувати їх власним дітям. У цій ситуації «постраждалими» є дві сторони – батьки та діти – з одного боку, нестача спілкування веде до постійних непорозумінь та конфліктів, заперечення авторитету батьків та небажанням дітей користуватися їх життєвим досвідом, з іншого боку, як результат, у дітей виникає байдуже та відчужене ставлення до батьків.

Проблема виховання ціннісного ставлення дітей до різних сфер життєдіяльності висвітлена у роботах багатьох науковців: Т. Андрущенко, І. Беха, І. Белецької, О. Богініч, Ю. Галушинської, К. Демчик, Н. Дятленко, С. Кулачківської, І. Лапченко, С. Плохій, Т. Поніманської, Ю. Приходько, І. Таран, О. Третяк, С. Тищенко, Л. Філоненко, Н. Шуляк.

Термін «цінності» як наукову категорію розглядають як поєднання реальних предметів (знаряддя і засобів праці, предметів споживання тощо) і абстрактних ідей, які мають високе значення для суспільства чи певної особистості [1, с. 11-19]. І. Бех стверджує, що «цінність» – це те, що почуття людей диктують визнати вищим над усім і до чого можна ставитися з повагою, визнанням, пошаною. У будь-якої особистості цінності різняться за значущістю, тобто кожна особистість створює особисту шкалу ціннісних орієнтацій [5]. «Ціннісні орієнтації» – одна із головних поведінкових характеристик людини. Вони передають усвідомлене ставлення до соціальної діяльності, пов'язані з мотивацією поведінки і направленістю особистості [4, с. 225-227]. Відштовхуючись від змісту ціннісних орієнтацій «ціннісне ставлення» до рідних і близьких розглядаємо як складне особистісне утворення, основу якого формують моральні якості особистості (доброчинна поведінка, гуманність поглядів, благородність думок, духовна щедрість), які передаються в даних поведінкової культури (любов до матері, сім'ї, домівки, повага до старших, доброзичливість, чуйність, щирість, доброта, почуття обов'язку, дбайливість, старанність, ввічливість, чесність,

правдивість, справедливість, співчутливість, готовність прийти на допомогу, безкорисливість) [2, с. 115].

Виховання ціннісного ставлення до рідних і близьких у дітей початкових класів передбачає організацію педагогічного процесу, теоретичною базою якого є поєднання дидактичних умов, які дають можливість провести взаємозв'язок між змістом, методами, формами освітньої діяльності та рівнем розвитку ціннісних орієнтацій у дітей [3, с. 116-118].

Важливою умовою виховання ціннісного ставлення до рідних і близьких є формування освітнього середовища, яке має на меті: відповідне матеріально-технічне забезпечення; спрямованість дітей на етнічний ідеал моральної особистості (на базі залучення до народних традицій); емоційно-мотиваційне забезпечення шляху засвоєння моральних норм; спрямування освітнього процесу на змістовні засади родинної педагогіки [1, с. 11-19].

Соціальне навчання дітей відбувається в родині за двома напрямками. Перший напрям передбачає безпосередню співпрацю дитини з батьками, а другий – реалізується в процесі спостереження дитиною за особливостями соціальної взаємодії членів родини між собою [6]. Позитивним є, коли пріоритетною виявляється ефективна співпраця, направлена на кооперацію родини, а не лише внутрішньосімейні конфлікти.

У родині усі її представники мають слідувати принципам сімейного життя: батьківська любов, вимогливість, увага і гуманність у ставленні одне до одного і повага до особистості й гідності дитини, висування реальних вимог, послідовність, розумна міра відповідальності й самоконтролю дитини відповідно до її віку, батьківське керування без зайвого крику, справедливе використання арсеналу стримувань і покарань; урахування індивідуальних особливостей дорослих і дітей; залучення дітей до життєдіяльності сім'ї на засадах рівності та взаємоповаги; відкритість і довіра у стосунках із дітьми; життєрадісність, оптимістичність відносин між дорослими й дітьми в родині; вимогливість, послідовність і справедливість; своєчасне здійснення допомоги дитині; чуйність, дотримання культури спілкування, поведінки тощо [4, с. 225-227]. Спілкування в сім'ї являється для дитини початковою школою громадянства, яка створює її особистість, формує в неї почуття особистої гідності та створює ціннісне ставлення до всіх представників родини. Батьки мають пам'ятати, що найкращі вчителі не зможуть замінити дитині рідних батьків. Щоб навчати дитину, треба подарувати їй власне серце, любити її, але й цього замало. Батькам необхідно володіти почуттям відповідальності та терпіння, знаннями особливостей своєї дитини та вмінням виховувати її [2, с. 115]. Тільки в умовах, де є достатнє спілкування та контакт з дитиною в сім'ї, можливо формувати ціннісне ставлення дитини до родини. В такому сімейному середовищі діти навчаються бути щирими, вміють відчувати радість й прикрощі близьких, вміють піклуватися про них [3, с. 116-118].

Батьки передають дітям знання, розуміння навколишнього світу, досвід суспільних стосунків та соціальних форм поведінки. У сім'ї ніколи не можна окремо розглядати життя батьків і дітей. Тільки у взаємному житті з дорослими, розділяючи їх радість й турботи, беручи на себе частину відповідальності (сімейних обов'язків), дитина стає справжньою людиною та навчається цінувати свою родину [3, с. 116-118].

«Виховувати» маєтсья на увазі: «турбуватися про матеріальні й моральні потреби малолітньої дитини, у вузькому значенні – вигодувати, годувати й одягати, у ширшому – настановляти, навчати всьому, що потрібно для життя». Але не кожна дитина з'являється на світ від любові між чоловіком і жінкою [1, с. 11-19].

Далеко не кожен батько або не кожна мати для дитини є зразком для наслідування [5]. Існує думка про те, що поганих батьків немає, адже батьки дають своїм дітям дві речі: життя та умови для життя. На жаль, умови можуть бути не завжди позитивними для особистісного зростання дитини. Тому поганих батьків не існує, але бувають погані вчителі, бо вчитель – це професія, якою варто оволодіти [4, с. 225-227]. Як стверджував у особистому виступі о. Адальберто Майнарді (монастир Бозе, Італія): «Батьки – цінність і небезпека для дитини. Проблема з батьками, а не з дітьми» [2, с. 115].

У нас в Україні є велика кількість занепокоєних батьків, які знайомляться із фаховою літературою та періодикою, відвідують курси для молодих мам і татусів, сімейні клуби, знаходять потрібну для себе інформацію в мережі Інтернет, постійно знаходять час для бесід із фахівцями, щоб бути хорошими вихователями та вчителями для своїх дітей.

Вчителі із свого боку мають здійснювати виховання ціннісного ставлення до родини у молодших школярів користуючись обміном досвіду [2, с. 115], позакласних заходів, проводячи акції, обміном ресурсами: ІКТ, посібниками, довідниками, участю у тренінгах, майстер-класах, презентаціях проведених заходів, випуском методичних посібників, телефонними консультаціями, підбором текстів для читання [4, с. 225-227], морально-етичних ситуацій, впровадженням проєктної діяльності, участю у семінарах-практикумах, вивченням думок батьків, тренінгами для батьків, аналізом педагогічних помилок [1, с. 11-19]. Самостійну роботу вчителя варто спрямовувати на опрацювання та впровадження методичних матеріалів щодо організації виховної роботи у початковій школі, а саме програми «Виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів» та зразки занять, програма роботи з батьками, тексти для читання у сімейному колі, морально етичні ситуації, зразки та опис інноваційних технологій та методичних рекомендацій, індивідуальна робота з виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів у навчально-виховному процесі, інструкції щодо проведення діагностики та використання програми спостереження.

Головне завдання батьків – підготувати свою дитину до майбутнього життя, передати надбання попередніх поколінь, навчити вмінню здобувати власний досвід. Саме від ціннісного ставлення членів родини одне до одного залежить прагнення до спілкування, до духовного взаємозбагачення, до бажання жити у міцній та щасливій родині, а школа в обличчі вчителів має на меті розвинути та поглибити уже сформовані ціннісні ставлення дітей початкових класів до родини.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Формувати у дитини почуття цінності іншої людини // Педагогіка толерантності. – 2001. – Вип. 2. – С.11–19.
2. Богиніч О. Л. Здоров'я дитини від родини. – К., 2016. – 220 с.
3. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. - № 11 (178) – С. 115-119.
4. Голюк О. А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О. А. Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41–44.
5. Колосова О.В Виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері у поглядах В.Сухомлинського / О.В.Колосова // Реалізація ідей В. О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи : збірник матеріалів регіональних педагогічних читань / відп. за випуск : І. І. Козак, І. М. Лапшина, Л. В. Любчак ; Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Вінниця : ВДПУ, 2015. – Вип.5. – С. 145-147.
6. Колосова О.В. Родинне виховання у педагогічних поглядах С.Русової / О.В.Колосова // // Реалізація ідей В.О. Сухомлинського у практиці роботи сучасних освітніх закладів: Збірник матеріалів регіональних педагогічних читань / Відп. за випуск : І.М. Лапшина, О.Б. Петрович, Н.Ю. Родюк. – Вип. 12. – Вінниця : ВДПУ, 2017. – С. 236-238.
7. Кэмпбелл Р. Как на самом деле любить детей. М. Максимов. Не только любовь. – М.: Знание, 1992. – 188 с.
8. Крутій К. Інформаційний шум у закладах освіти: причини виникнення і шляхи подолання // К. Крутій, Л. Зданевич. // Учитель початкової школи. – 2020.
9. Пахальчук Н. А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А.Пахальчук // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в оногенезе : сб. материалов междунар. нау.-прак. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
10. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18– 24.
11. Третяк О. П. Теоретичні засади проблеми виховання ціннісного ставлення до людини. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць. – Вип. 14. – Книга 2. – Кам'янець-Подільський, 2019. – 604 с.
12. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. CRITERIA AND INDICATORS OF FORMATION OF HUMANISTIC AND VALUE ATTITUDE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN TOWARDS THEMSELVES //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.

НОВІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Діана Хутченко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

NEW APPROACHES TO EVALUATION OF EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Diana Khutchenko, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті йдеться мова про новий підхід до оцінювання навчальних досягнень учнів у контексті ідей Нової української школи, визначається роль формувального оцінювання навчальних досягнень учнів у становленні особистості молодшого школяра.

Ключові слова: контроль та оцінювання, формувальне оцінювання, принципи формувального оцінювання, оцінка, пізнавальний інтерес.

Abstract. The article deals with a new approach to the assessment of student achievement in the context of the ideas of the New Ukrainian School, defines the role of formative assessment of student achievement in the formation of the personality of the elementary school student.

Key words: control and evaluation, formative evaluation, principles of formative evaluation, evaluation, cognitive interest.

Відповідно до Концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» оголошено курс компетентної освіти, в якому бажано мати такий підхід до оцінки досягнень учнів, який дозволяє усунути негативні сторони навчання, сприяє індивідуалізації навчального процесу, підвищує мотивацію до навчання та самостійність учнів. Саме тому було розроблено нову модель оцінювання навчальних досягнень учнів, яка ґрунтується на формувальному оцінюванні. Формувальне оцінювання дає можливість врахувати індивідуальні особливості та потреби кожного учня, сприяти самооцінній діяльності, стимулювати школярів до отримання високих результатів у навчальній діяльності.

Розкриттю ідей важливості формувального оцінювання в умовах навчальної діяльності учнів присвячені праці багатьох учених, зокрема: розкрито сутність, значення та роль формувального оцінювання (Т. Канівець, Б. Бабич, Н. Софій, О. Щербак); виявлено провідні ідеї формувального оцінювання (М. Пінська, А. Іванов); розкрито особливості реалізації методів та технологій формувального оцінювання навчальних досягнень учнів (О. Онопрієнко); цілі, значення та основні аспекти оцінювання (Н. Бібік); досліджено досвід європейських країн та США, а саме приклади оцінювання шкіл Німеччини, США, Канади і Польщі (І. Коберник); етапи розробки процедури оцінювання та моделі оцінювання (Т. Канівець); інструменти та засоби формувального оцінювання молодших школярів у Новій українській школі (І. Дунець).

Термін «формувальне оцінювання» було запропоноване англійськими вченими Д. Вільям та П. Блек. Вони розглядали оцінювання як усі дії вчителя та його учнів в оцінюванні самих себе, що забезпечують отримання інформації, використовуючи зворотний зв'язок для корекції процесу навчання [10]. Таким чином, формувальне оцінювання дозволяє учням усвідомити та відстежувати особистий прогрес та планувати наступні кроки за допомогою вчителя. Для вчителя формувальне оцінювання означає бути близьким до того, хто навчається, і привести його до успіху.

Сьогодні в Україні в контексті модернізації змісту освіти широко обговорюється важливість створення нових підходів до оцінки результатів навчання учнів. Згідно з Концепцією нової української школи, вчитель повинен оволодіти методами та прийомами,

що дозволяють оцінювати не лише предмет, але й міждисциплінарні та особисті результати учня на різних етапах навчального процесу. Крім того, ця оцінка повинна мотивувати учнів до досягнення високих навчальних показників. Саме тому широко розповсюджуються методи та прийоми формування оцінювання молодших школярів, які дають можливість здійснити індивідуальну оцінку досягнень кожного учня, не травмуючи його психіку та зберігаючи навчальну мотивацію.

Базовими принципами формуючого оцінювання є:

1. Центрованість на учневі. В центрі уваги – учень. Головна ціль – як покращувати і розвивати навчання.
2. Спрямовується учителем. Автономія, академічна свобода і високий професіоналізм вчителя, так як саме він визначає, що оцінювати, яким чином, як реагувати на інформацію, отриману в результаті оцінювання.
3. Різнобічна результативність. Співучасть учня в оцінюванні розвиває навички самооцінювання, учні глибше занурюються в матеріал, краще його засвоюють.
4. Має вплив на навчальну діяльність. Ціль формування оцінювання – покращити якість навчання, воно не пов'язане з певною бальною шкалою й може бути анонімним.
5. Визначається контекстом. Форми і критерії оцінювання залежать від конкретної ситуації.
6. Неперервність. Використовуючи набір простих технік, вчитель організує зворотний зв'язок: листи самооцінювання, ментальні карти, оцінювання за результатом й ін.
7. Опора на якісне викладання. Формування оцінювання повинно базуватися на високому професіоналізмі вчителя [3].

Ш. Амонашвілі закликає вчителів мотивувати учня до того, ким він може стати, доклавши певних зусиль, а не описувати те, чого йому не досягти. Важливіше навести в приклад не однокласника, який має особливі успіхи в навчанні, скільки його особисті досягнення на сьогодні. Ця стратегія найбільш відповідає теорії перспективних напрямків розвитку А. Макаренка та досвіду В. Сухомлинського про участь дитини в радісному пізнанні світу.

Вивчаючи вплив оцінки вчителя на учня, А. Ліпкіна доводить, що під час виконання навчального завдання учнями з відносно однаковими здібностями краще справляються із завданнями ті, яких учитель у процесі роботи підбадьорює, позитивно оцінює їх кроки, хоча спеціальної допомоги не надає. Низькі результати мають ті учні, на яких учитель взагалі не звертає уваги. Автор робить висновок про те, що дитина потребує певного ставлення вчителя до своєї діяльності, оцінки результатів своєї роботи. Перш за все учень вимагає заслуженої похвали і позитивної оцінки [4].

С. Гончаренко зазначає, що оцінка успішності школярів виражається в балах, а також у формі оцінюючих суджень учителя. Найбільш вираженою формою позитивної оцінки є заохочення. Заохочення – це моральне стимулювання праці. Воно виступає важливим психолого-педагогічним засобом стимулювання ігрової, пізнавальної, навчальної діяльності дошкільника і учня. Вчасне й адекватне заохочення активізує особистість, надає їй нових імпульсів для діяльності [2].

На думку К. Ушинського, бали негативно впливають на викладання, на успіхи й на моральний розвиток учнів. Тому вчений пропонує цифри замінити детальними письмовими описами успіхів і поведінки в класних книгах. Характеризуючи систему перевірки в школі, він писав: «Учитель опитує одного, двох, трьох, а інші в цей час вважають себе вільними від усяких справ». Якщо основна мета лише в тому, щоб формально перевірити знання, точніше, виставляти оцінки, то така перевірка, вважав він, – даремна трата часу [9].

Успішність кожної дитини слід оцінювати з максимальною точністю та об'єктивністю. Вчитель повинен достовірно оцінювати результати кожного учня в тій чи іншій частині програми, що вивчається. Оцінка в очах учня повинна бути справедливою та

переконливою. Для цього необхідно усунути випадки суб'єктивних непорозумінь, які спотворюють справжній успіх учня і тим самим знижують освітню цінність оцінювання.

Об'єктивність контролю залежить від багатьох умов, найважливішими з яких є: вміле визначення загальних та конкретних цілей оволодіння учнями всіма компонентами змісту предмета; наявність вимог до досягнення учня з кожного предмета кожен; розумне розподіл об'єктів контролю (перевірки та оцінки); адекватність цілей, змісту та областей перевірки програмним та методологічним вимогам; використання науково обґрунтованих критеріїв для оцінки навчальних досягнень [7].

Перевірка та оцінка знань, умінь та навичок учнів є важливим структурним елементом навчального процесу і, відповідно до принципів регулярності, послідовності та міцності, повинна проводитися протягом усього періоду навчання. Це дозволяє визначити рівень навчальних досягнень учнів, тобто ступінь засвоєння навчального матеріалу, повноту, глибину, змістовність та міцність знань на різних етапах навчання, а отже, забезпечує збір інформації, необхідної для дій вчителя щодо усунення розбіжностей між знаннями, якими керується процес навчання [6].

У молодшому шкільному віці у дитини може виникнути якісний стрибок в розвитку рефлексивних здібностей оцінювати межі своїх можливостей. Якщо вчитель буде аргументувати свої оцінні судження, то молодший школяр навчиться не тільки фіксувати труднощі, але й аналізувати їх причину; від фіксації самого факту незнання або невміння він може перейти до знання того, як це незнання подолати [1].

У своїй педагогічній діяльності вчитель повинен не лише пояснювати навчальний матеріал, а сприяти його систематичному повторенню та здійснювати контроль, з метою перевірки вивченого. Метод перевірки та оцінки знань та умінь учнів в умовах НУШ - це система, елементами якої є різноманітні форми та технології роботи.

Формувальне оцінювання надає можливість здійснити індивідуальну оцінку навчальних досягнень учнів, дозволяє вчителю контролювати прогрес досягнень навчальних цілей школярів, сприяє підвищенню мотивації до навчання, формуванню адекватної самооцінки, а головне збереженню психологічного здоров'я учня. Саме тому важливо використовувати різноманітні технології та методики оцінювання діяльності школярів, які позитивно налаштовуюватимуть учнів на процес учіння.

Список використаних джерел:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – Вид. 4-те, стер. Київ : Академвидав, 2012. – 615 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с
3. Додаток до наказу МОН України від 19 серпня 2016 року № 1009 «Орієнтовні вимоги до контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» [Електронний ресурс] / Сайт МОН України. – Режим доступу : old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1-2-08-i.pdf.
4. Липкина А. И. Самооценка школьника [Текст] / А. И. Липкина. – М., 1999. – 382 с
5. Основи педагогічного оцінювання. Частина II. Практика. Навчально-методичні й інформаційно-довідкові матеріали задля педагогічних працівників / упорядники : Артемчук Л. М., Булах І. Є., Мруга М. Р. – К. : Майстер-клас, 2005. – 54 с.
6. Полякова О. Реалізація компетентнісного підходу в оцінювальній діяльності вчителя початкових класів / О. Полякова // Рідна школа. – 2013. – № 11. – С. 69–72.
7. Савченко О. Я. Початкова школа в контексті ідей Нової української школи / О. Я. Савченко // Рідна школа, 2018. – №1-2. – С. 3–8.
8. Сачок М. В. Американська еволюційна школа : досвід вирішення соціальних проблем / М. В. Сачок // Міжнародний науковий форум : соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2010. – Вип. 3. – С. 28–41. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2010_3_5.
9. Ушинский К. Д. Собрание сочинений: в 6 т. / К. Д. Ушинский. – М. ; Л. : АПН РСФСР, 1949. – Т. 6 : Родное слово. Книга для детей год первый и второй. Родное слово. Книга для учащихся. – 446 с.
10. Фідкевич О. Теорія і практика формуального оцінювання у 1-2 класах ЗЗСО. Навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / О. Фідкевич, Н. Бакуліна – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/oacv>.

РОЗВИТОК ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЛОГІЧНИХ ЗАВДАНЬ

Тетяна Черненко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: В.І. Імбер, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF LOGIC-MATHEMATICAL ABILITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF LOGICAL TASKS

Tatyana Chernenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена проблемі розвитку логіко-математичних здібностей молодших школярів з використанням логічних завдань. У статті обґрунтовується необхідність розв'язування логічних завдань в початковій школі з метою розвитку таких якостей мислення як оригінальність, активність, гнучкість, раціональність; розвитку пам'яті, уваги, творчості; формування вміння вчитися.

Ключові слова: розвиток, логіко-математичні здібності, мислення, молодші школярі.

Abstract. The article is devoted to the problem of development of logical and mathematical abilities of junior schoolchildren with the use of logical tasks. The article substantiates the need to solve logical problems in primary school in order to develop such qualities of thinking as originality, activity, flexibility, rationality; development of memory, attention, creativity; formation of learning ability.

Key words: development, logical-mathematical abilities, thinking, junior schoolchildren

Для людини, що живе в сучасному суспільстві є досить важливим вміння вчитися протягом усього життя. Це допоможе їй успішно самореалізуватися, побудувати професійну кар'єру та забезпечить соціалізацію в будь-який період життя.

У відповідності до Державного стандарту метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей; розвиток наскрізних умінь; розвиток самостійності, творчості, допитливості [2, с. 1]. Основним результатом навчання у початковій школі повинно бути сформоване бажання і вміння вчитися, готовність до продовження навчання в школі II та III ступеня, самоосвіти, самостійність, наявність комунікативних навичок, вміння застосовувати їх у різних видах діяльності.

Математична компетентність передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних знань та умінь в особистому і суспільному житті людини [2, с. 2]. Метою математичної освітньої галузі є формування математичної та інших ключових компетентностей; розвиток мислення, здатності розпізнавати і моделювати процеси та ситуації з повсякденного життя, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, а також здатності робити усвідомлений вибір [2, с. 4]. Досягнення вказаних результатів допоможе дитині забезпечити можливість продовження освіти на наступних ступенях.

Крім того, розвинене математичне мислення на сьогоднішній день стає все більш затребуваним, воно є необхідним для аналізу інформації та роботи з інформаційними комп'ютерними технологіями. Універсальні математичні методи використовуються не тільки в математиці, а й в інших сферах діяльності людини, є основою розвитку сучасного суспільства.

Математичні здібності – це індивідуально-психологічні особливості людини, що сприяють більш високій продуктивності її математичної діяльності, дозволяють використовувати в цьому процесі нестандартні шляхи та методи, створювати в результаті порівняно новий продукт розумової діяльності [6, с. 85].

Формування і розвиток логіко-математичних здібностей відбувається у процесі математичної діяльності одночасно з формуванням загальнонавчальних умінь і здібностей, математичних знань і умінь на їх основі. Традиційна методика навчання математики спрямована здебільшого на розвиток пам'яті учнів, а не творчого мислення. Як наслідок, багато дітей не виявляють допитливості, самостійності у пошуках способів виконання завдань [4].

При аналізі різних видів нестандартних завдань виявилось, що найбільший вплив на розвиток математичних здібностей мають вправи логічного змісту, комбінаторні задачі з елементами дослідження, головоломки, логіко-математичні ігри [5].

В процесі розв'язування комбінаторних і логічних задач молодші школярі отримують більш широкі знання про саму задачу, знайомляться із новими методами розв'язування задач. При цьому в учнів формується загальне вміння розв'язувати задачі, розвивається зацікавленість у вивченні математики.

Починати вивчення розв'язування комбінаторних задач рекомендується поетапно. На підготовчому етапі розв'язування комбінаторних задач починається із перебору можливих варіантів. При цьому відбувається спочатку хаотичний, а потім систематичний перебір. Для підготовки до організації систематичного перебору учням пропонують на способи вибору із двох, трьох предметів та варіантів їх розташування в ряду. Наприклад: «Розташуй в ряд три різнокольорових кубики по різному, позначивши кожен кубик спочатку буквою. А потім цифрою».

Після освоєння систематичного перебору використовуються такі засоби перебору як графічні зображення і таблиці. Наприклад: «На відрізку АВ познач точки М, К, Е. Скільки відрізків утворилося? Перевір відповідь побудувавши графічне зображення». Розв'язування подібних задач сприяє навчанню будувати графічне зображення відповідно до умови задачі і використовувати його для перевірки [3, с. 9].

Розв'язування логічних задач сприяє формуванню у молодших школярів прийомів розумової діяльності (аналізу, синтезу, порівняння); розширює уяву про способи моделювання при розв'язуванні текстових задач. Найбільш ефективними методами розв'язування логічних задач є індуктивний та дедуктивний методи, які дозволяють зовсім по різному представити учням зміст навчального матеріалу, а саме від конкретного до загального або від загального до конкретного. Найефективнішим є використання обох методів в їх оптимальному поєднанні.

Індуктивним методом розв'язується багато задач, особливо, коли викладач вважає необхідним підвести учнів до засвоєння деякої узагальненої інформації. Наприклад, при розв'язуванні задач на зважування: «Як одним зважуванням за допомогою шалькових терезів визначити, яка монета із трьох є фальшивою? (*)» [3, с. 18].

При використанні індуктивного методу учні спочатку знайомляться із задачами на зважування, зачитують умови декількох задач. Далі розбирається найпростіша задача всім класом, вчитель демонструє логіку суджень. Після знайомства з умовою задачі (*) пропонується перебрати варіанти вибірки двох монет із трьох, а потім попарно «зваживши», зробити висновок про рівність маси монет. Логіку роздумів необхідно наочно ілюструвати малюнком або дослідом зважування.

На початку уроку з використанням дедуктивного методу вчитель повідомляє учням, в чому зміст задачі на зважування та пояснює, що потрібно зробити для складання алгоритму дій для розв'язування задачі. Потім наводяться приклади умов задач. Вчитель демонструє складання алгоритму однієї задачі, паралельно з цим нагадуючи учням принцип складання алгоритмів і назви компонентів блок-схеми.

У навчальному процесі з молодшими школярами гра є необхідним компонентом. Для розвитку логіко-математичних здібностей проводяться ігри логіко-математичного напрямку з предметами, картинками і моделями, словесні. Наприклад, дидактичні ігри «Підгодуємо звірят», «Порівняй та поміркуй». Регулярне проведення таких ігор сприяють розвитку логічного мислення та підсилюють інтерес до навчання.

Одним із ефективних видів завдань на кмітливість є використання головоломок під час уроків математики. Вони значно сприяють розвитку логіки, комбінаторних здібностей, критичного мислення, допомагають розвинути математичну пам'ять. Це можуть бути арифметичні головоломки, головоломки із складанням фігур із частин та інші [1].

Роблячи висновки, варто відзначити, що мислення є одним із важливих компонентів процесу навчально-пізнавальної діяльності учнів. Без цілеспрямованого розвитку логіко-математичних здібностей учні не зможуть досягти ефективних результатів в опануванні системи математичних знань. Для розвитку логіко-математичних здібностей молодших школярів необхідне систематичне і цілеспрямовано організоване навчання розв'язування логічних, комбінаторних задач, організація логіко-математичних ігор під час уроку математики, використання завдань на кмітливість, головоломок на різних етапах уроку, що стимулює розвиток розумових операцій (аналізу, синтезу, порівняння); розвиває гнучкість, активність, оригінальність, цілеспрямованість мислення; розвиває навички роботи з інформацією; сприяє розвитку у молодшого школяра просторової уяви, математичної мови та формуванню інтересу до вивчення математики.

Список використаних джерел:

1. Білик Т.С. Проблемні ситуації на уроках математики як засіб розвитку творчого мислення дітей молодшого шкільного віку / Т. С. Білик // Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна 2-3 лютого 2018 року). – К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2018. – Ч.1. – С.10-12.
2. Державний стандарт початкової освіти // Учитель початкової школи – №4 (вкладка). – 2018. – С.1-16.
3. Зенкина О.Н., Калиниченко А.В. О роли комбинаторных и логических задач в развитии математических способностей учащихся начальной школы / О.Н. Зенкина, А.В. Калиниченко. – Режим доступа: <https://www.sworld.com.ua/index.php/pedagogy-psychology-and-sociology-ua9-218/theory-and-methods-of-studying-ru51-218/30272-ru51-218-016>.
4. Імбер В.І. Привчасмо розмірковувати змалку / В.І. Імбер // Дошкільне виховання. - №7. – 2015. – С.16-19.
5. Імбер В.І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку / В.І. Імбер // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія // Зб. наук. праць. - Вип. 38. – Вінниця: ТОВ фірма “Планер”, 2012. – С. 48-52.
6. Крутецкий В.А. Психология математических способностей школьников / В.А. Крутецкий. – М.: Просвещение, 1968.
7. Попович Я.Я. Особливості розвитку математичних здібностей молодших школярів / Я.Я. Попович. – режим доступу: <https://conference.pu.if.ua/forum/files/11-13052016/1/Popovich.pdf>.
8. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. – V.6. – p. 61–65.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вероніка Шаравара, здобувач вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: В.Ю. Годлевська, доктор історичних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

CURRENT STATE AND PROBLEMS OF ECONOMIC EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Veronica Sharavara, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано актуальні питання економічної освіти учнів початкових класів на сучасному етапі. Представлені основні аспекти економічного виховання шкільної молоді в умовах сучасної соціально-економічної ситуації України. Вказано, що економічні знання потрібні усім члени суспільства.

Ключові слова: економічна освіта, економічне виховання, економічна культура школярів, економічна компетентність.

Abstract. The article analyzes current issues of economic education of primary school students at the present stage. The main aspects of economic education of schoolchildren in the current socio-economic situation of Ukraine are presented. It is stated that economic knowledge is needed by all members of society.

Key words: economic education, economic education, economic culture of schoolchildren, economic competence.

Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти поклала на сучасну систему початкової освіти багато важливих для держави різного роду завдань, а саме: виховання конкурентоспроможної в майбутньому особистості, здатної на гідний змістовий, соціальний та особистісний трудовий шлях, який буде відповідати дійсним можливостям; виховання дисциплінованості, організованості, вміння включатись у виробничі відносини; виховання бережливого ставлення до суспільних і приватних власностей та природних ресурсів; своєчасне виявлення технічних захоплень і обдарувань учнів, підготовка національної учнівської еліти для поповнення вищих навчальних закладів талановитими абітурієнтами і відродження за короткий час високопрофесійної творчої інтелігенції України. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні закликає сформувати у підростаючого покоління почуття господаря, господарської відповідальності, підприємливості, ініціативності, свідомого ставлення до життя в умовах ринкових відносин [4]. У сучасному світі постає проблема економічного виховання підростаючого покоління. Адже саме дітей потрібно підготувати до трудової діяльності, вчити економічно мислити, зважувати всі за і проти, перед тим як приймати рішення. Проблеми економічного виховання школярів присвятили свої роботи вітчизняні та зарубіжні вчені: І. Алєйніков, К. Бирлиба, Л. Бляхман, О. Будник, М. Вачевський, Л. Дрозденко, Б. Друзь, В. Дудик, Л. Єременко, В. Кулішов, З. Левчук, С. Лукаш, В. Мадзігон, С. Мочерний, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак, М. Фіцула тощо. Такі поняття, як «економіка», «гроші», «вартість» та подібні, на жаль, детально не пояснюються, ба більше навіть немає навчальних предметів у початковій школі на ці теми, це говорить про недостатність розвиненості економічної освіти у школі. Але вчителі мають на меті навчити дітей розуміти соціально-економічні проблеми в суспільстві, їх роль, взаємозв'язок, і як наслідок, щоб потім вони добре розумілися у ринкових механізмах.

При вивченні навчального предмету «Математика» у початковій школі учні отримують перший свій економічний досвід, ознайомлюючись з такими поняттями як: ціна, результативність праці, вартість, потреби, можливості, заробітна плата. Ще одним з

предметів, де діти черпають основи економічних знань є інтегрований курс «Я досліджую світ». Вчитель, пояснюючи, такі поняття робота і час, потреби і можливості, економічні блага, вибір та обмін, підприємницька ідея, тощо, розкриває змістову сторону економічних понять, при цьому використовує математичні та економічні проблеми. Основними завданнями вчителів є розкриття молодшим школярам основних економічних понять, категорій, законів ринкової економіки, формування економічного світогляду дітей. Важливу роль у економічному вихованні займає родина, адже, саме тут дитина вперше знайомиться з такими поняттями як «витрати», «гроші», «купівля», зустрічає матеріальні проблеми, дізнається про фінансові прибутки та витрати членів сім'ї. Як вище зазначалося, економічне виховання потрібно спрямовувати на підготовку дитини до повноцінного функціонування у ринковому середовищі. Економічне виховання – це організована педагогічна діяльність, спрямована на формування економічної культури особистості.

Економічна культура людини передбачає злагоджене поєднання в ній таких видів розвитку, як фізичний і розумовий, а також організаторських здібностей, високий рівень освіти, покращення її умов, приріст духовних та матеріальних потреб [1]. Економічне виховання вирішує низку завдань: знайомство учнів законами ринкової економіки, шляхи підвищення її ефективності, можливість вдосконалення виробничих відносин, методами менеджменту; розвиток економічного мислення, оволодіння новими методами й прийомами праці; виховання ефективного керівника підприємства, формування вмінь розпоряджатися капіталом. Також, для особистого життя економічна діяльність корисна для організації та планування свого бюджету, прибутку родини; економічного пояснення цін на товари, які купуються для себе, їх використання; відповідального ставлення до себе та свого здоров'я. Кожна людина повинна дбайливо ставитися до навколишнього середовища, а також вивчати економічну політику своєї держави, по можливості впливати на неї. Зміст економічного виховання школярів обирають, спираючись на формування в неї моральних та ділових якостей, необхідних для майбутньої трудової діяльності. «Державний стандарт загальної середньої освіти. Економіка» пропонує поетапний підхід до економічної освіти та виховання учнів загальноосвітньої школи, що передбачає послідовність і безперервність економічної освіти і виховання школярів від першого класу до закінчення школи» [2].

Варто зазначити, що економічне виховання школярів покликане [3]: формувати економічне мислення; виховувати здорові потреби; розвивати фахові здібності, дисциплінованість, підприємливість; озброювати методами економічного аналізу; прищеплювати вміння співвідносити свої потреби з матеріальними можливостями; свідомо ставитися до вибору майбутньої професії. Економічна освіта та виховання школярів має забезпечувати доречне засвоєння ними сукупності економічних правил і законів, набуття практичного досвіду роботи з фаховою економічною літературою, навичок вміння обґрунтовувати свою думку, підводити підсумки, планувати свою майбутню діяльність. Отже, у процесі економічного виховання важливо формувати в дітей здорові матеріальні потреби. Але при цьому вони повинні гарно поєднуватися з духовними. Учні мають бути фінансово грамотними, добре орієнтуватися у сучасній ринковій економіці, у них має бути сформована громадянська самосвідомість. У сучасному світі кожен має бути економістом.

Список використаних джерел:

1. Колосова Е. Проблема формирования основ экономической культуры у детей старшего дошкольного возраста / Е. Колосова // Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы : сборник материалов X Международного научно-практического семинара Барановичи 28 марта 2019 г. / Ред. кол. : Н. Г. Дубешко [и др.] - Барановичи, 2019. – С. 18-20.
2. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 2019. – №13. – С. 9-16.
3. Левчук З. К. Воспитание у детей элементов экономической культуры /З. К. Левчук // Нач. школа. – 1990. – №5. – С. 19–21.
4. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Світ виховання. – 2004. – 4(5). – С. 3-12.
5. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: навч. посібник / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К. : Видавничий центр «Просвіта», 2018. – 368 с.

Розділ 4. СУЧАСНІ АКЦЕНТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ТВОРЧОГО ПЕДАГОГА В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Людмила Березовська, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (Україна)

Алла Богуш, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, професор кафедри теорії та методики дошкільної освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Україна)

TECHNOLOGIES FOR FORMATION OF A PERSONALITY OF A CREATIVE TEACHER IN MODERN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Liudmyla Berezovska, Doctor of pedagogical sciences, Head of the Department of Theory and Methods of Preschool Education Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Ukraine)

Alla Bogush, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, full member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool Education Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито технології формування творчої особистості педагога закладу вищої освіти із використанням сучасних цифрових технологій навчання. Схарактеризовано особливості формування творчої особистості педагога. Подано визначення понять «творчість», «творча компетентність викладача закладу вищої освіти», «творча особистість».

Ключові слова: творчість, on-line технології, творча компетентність, творча особистість.

Abstract. The article describes the technology of forming a creative personality of a teacher of higher education with using modern digital training technologies. The peculiarities of the formation of a creative personality of a teacher are characterized. The definition of the concept of "creativity", "The creative competence of the teacher of higher education", "creative personality" is determined.

Key words: creativity, on-line technology, creative competence, creative personality.

В умовах сучасності актуалізується потреба у фахівцях, які володіють високим рівнем інтелектуально-пізнавальної та творчої діяльності, інноваційними технологіями навчання, мають добре розвинуті «soft skills» навички, високу професійну компетентність. Крім того, сучасний педагог повинен бути добре підготовленим не лише до здійснення професійної діяльності, використання інноваційних, цифрових інструментів у роботі, а й бути ініціатором інноваційних процесів, пропагувати нові ідеї та втілювати їх у практичну діяльність. Отже, в умовах реформування і модернізації дошкільної та початкової освіти, особливої актуальності набуває проблема оновлення змісту підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів Нової української школи до здійснення професійної діяльності. Зважаючи на це, підготовка майбутніх фахівців у закладах вищої освіти (далі ЗВО) повинна забезпечити оптимальні передумови для самореалізації особистості, розкриття її потенційних можливостей, здатність до творчості та саморозвитку.

Проблема становлення творчої особистості педагога висвітлена в наукових працях українських (С. Архипова, А. Данилова, О. Волобуєва, С. Гаврилюк, О. Ємчик, Н. Кічук, Л. Курило, О. Листопад, В. Рагозіна, Г. Решетнікова, М. Рогачко-Островська, Л. Шпак та ін.) та зарубіжних (Т. Амабіле (T. Amabile), С. Барсаде (S. Barsade), Й. Муеллер (J. Mueller) Д. Гілберт (D. Gilbert), С. Фіске (S. Fiske)) учених.

Поняття «творчість» у науковій літературі розглядається неоднозначно. Так, у філософському словнику «творчість» – це «продуктивна діяльність за мірками свободи й оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю; їй притаманне продукування нових результатів [3, с. 630].

У психологічній енциклопедії поняття «творчість» тлумачиться із двох позицій:

1) високосвідома діяльність людини, спрямована на створення продуктів матеріальної і духовної культури;

2) теоретична та практична діяльність особистості, що зумовлює об'єктивно нові результати [2, с. 352].

У дослідженні під поняттям «творчість» розуміємо діяльність, спрямовану на вирішення нетипових проблем, шляхом створення чогось нового, оригінального, неповторного, такого, що має новизну. Творчу компетентність викладача ЗВО позиціонуємо як сукупність професійних знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, самоставлення, життєвого і професійного досвіду, що сприяють здатності особистості ефективно здійснювати професійну і викладацьку діяльність в різноманітних, непередбачуваних ситуаціях педагогічної взаємодії, генерувати нові ідеї та втілювати їх у лекціях і практичних заняттях.

Творчу особистість педагога ЗВО розуміємо як: наявність глибоких різноманітних і, зокрема, професійних знань, умінь їх критично переосмислювати, застосовуючи набуті новітні педагогічні вміння та навички, перетворюючи їх у відповідні фахові і методичні положення; здатність розробляти нові оригінальні методи, прийоми та технології; здатність до саморозвитку, самовдосконалення; саморефлексії та адекватної оцінки результатів своєї педагогічної та викладацької діяльності; вміння вибудовувати індивідуальний стиль взаємодії «викладач-студенти-творчий результат».

Умовою успішного формування творчої компетентності викладача зі студентами ЗВО є сприятливе розвивальне освітнє середовище, що здатне забезпечити вдосконалення професійної майстерності. Цілком суголосні з позицією О. Ємчик у тому, що рівень розвитку творчої особистості залежить від ступеня її активності, самостійності та прагнення до нетипового у здійсненні професійної діяльності [1, с. 42].

Зауважимо, що в умовах карантинних обмежень неабиякого значення в освітньому процесі набули цифрові технології навчання, які суттєво змінили традиційну систему освіти. Так, поширення набула неформальна освіта, яка здобувається у процесі самонавчання, завдяки on-line платформам для навчання («EdEra», «Prometheus», «Coursera», «Критичне мислення», «Веосвіта» та ін). Зауважимо, що світні on-line платформи корисні тим, що надають можливість включати відеоролики лекцій, Інтернет-чати для обговорення запитань, навчальні ігри, тестові завдання тощо. Завдяки таким цифровим інструментам, як «Mentimeter», «Kahoot», «Flipgrid», «Nearpod», у викладача є можливість: проводити інтерактивні заняття в ігровій формі, здійснювати перевірку знань за допомогою on-line тестування, створювати та проводити опитування студентів у режимі реального часу з обговорення проблем, обмінюватися враженнями, ідеями тощо.

Отже, переведення освітнього процесу з березня 2020 року на дистанційну форму навчання сприяло опануванню викладачами нових цифрових інструментів у професійній діяльності. Використовуючи цифрові інформаційні ресурси в освітньому процесі, важливим є вмиле поєднання викладачем методів, прийомів і технологій навчання з можливостями та здібностями студентів. У процесі міжособистісної взаємодії викладач виступає у ролі фасилітатора, ментора, який консулює та допомагає вирішити проблеми, які виникають у процесі освітньої діяльності.

У процесі викладання професійно спрямованих фахових навчальних дисциплін спеціальності 012 Дошкільна освіта, («Дошкільна лінгводидактика», «Методична робота в ЗДО» та ін.) було використано різні on-line ресурси. Зокрема, для створення ігрових завдань розроблено вправи на платформі Learningapps, Socrative, Plickers; для контролю знань студентів – тести на платформах Kahoot, Google Forms; створення презентацій – Canva,

Piktochart, Projeqt та ін. On-line сервіси дозволяють викладачеві створювати, зберігати та використовувати інформацію усім учасникам освітнього процесу навіть з особистого смартфона. Крім того, вони сприяють швидкій взаємодії викладача зі студентами, спрощують і вдосконалюють проведення поточного контролю знань, підвищують мотивацію студентів до навчання, сприяють швидкому пошуку необхідної інформації.

Створення презентацій забезпечує візуалізацію навчального матеріалу, полегшує засвоєння найбільш складних аспектів висвітлення теми за опорними схемами, таблицями, діаграмами, картинками. Завдання у формі ігор, вікторин, кросвордів та ребусів сприяють підвищенню результативності засвоєння теоретичного матеріалу, формують у студентів вміння розробляти проекти, створювати мультимедійні презентації, розвивають творчі, пошукові, дослідницькі та креативні вміння і здатності, підвищують пізнавальну активність та навички вільно орієнтуватися в інформаційно-цифровому середовищі, аналізувати, систематизувати отримані дані, формувати власне бачення вирішення проблеми.

Зауважимо, що студенти активно включаються в роботу на занятті, їм імпонує осучаснення освітнього процесу, доступність подання інформації та можливість вирішення складних завдань у різних видах та формах, що сприяє формуванню цифрової компетентності, готовності до вирішення професійно спрямованих завдань на творчій основі.

Таким чином, ефективність освітнього процесу залежить від компетентних та творчих педагогів, які у процесі професійної діяльності використовують різні технології та on-line сервіси, що підвищують якість та результативність навчання, сприяють ефективній міжособистісній взаємодії, стимулюють інноваційність, відкритість, гнучкість та творчість. Чим більше викладачів в освітньому процесі буде використовувати сучасні технології та on-line сервіси, тим більше шансів в освітній системі України досягти високого рівня підготовки творчого, компетентного та конкурентноздатного фахівця з дошкільної освіти в глобалізованому інформаційному світі.

Список використаних джерел:

1. Ємчик О. Г. Розвиток творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. Г. Ємчик. – Луцьк, 2018. – 318 с.
2. Психологічна енциклопедія / упорядник О. М. Степанов. – Київ : Академвидав, 2006. – 424 с.
3. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. Шинкарука. – Київ : Амброс, 2002. – 744 с.

Режим

доступу.

URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovnik.pdf.

СПІЛКУВАННЯ БЕЗ НАСИЛЛЯ ЯК ТВОРЧИЙ ПРОЦЕС ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТА

Ольга Більська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

*Олена Новік, тренер та ініціатор проекту «Ненасильницьке спілкування» в Україні
(Німеччина)*

NONVIOLENT COMMUNICATION AS A CREATIVE PROCESS OF INTERACTION BETWEEN A PROFESSOR AND STUDENTS

*Olha Bilka, Ph.D., Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical
University (Ukraine)*

*Olena Novik, trainer and initiator of the project "Nonviolent Communication" in Ukraine
(Germany)*

Анотація. У статті представлено теорію ненасильницького спілкування М. Розенберга у проекції на взаємостосунки викладача ЗВО та студента. Наведено основні помилки які допускають викладачі у процесі комунікації, які призводять до погіршення стосунків зі студентами. Надано поради та рекомендації щодо вибудовування спілкування зі студентами без насилля.

Ключові слова: ненасильницьке спілкування, я-повідомлення, мова вовка, мова жирафа, емпатичний діалог, спостереження без оцінювання, потреби, почуття, прохання.

Abstract. The article presents the theory of nonviolent communication of M. Rosenberg in the projection on the relationship between a professor and a student. The main mistakes made by teachers in the communication process, which lead to the deterioration of relations with students, are given. Advice and recommendations on building communication with students without violence are provided.

Key words: nonviolent communication, self-message, wolf language, giraffe language, empathic dialogue, observation without evaluation, needs, feelings, requests.

Основою освітньої взаємодії викладача та студента є спілкування як процес взаємодії і взаємовпливу. Процес спілкування – це інструмент навчальних та виховних впливів, інструмент формування міжособистісних відносин. У зв'язку з цим проблеми спілкування можуть викликати труднощі не тільки в особистому, суспільному житті, а й у професійному середовищі, а також спричиняти різноманітні конфлікти. Можна сказати, що від якісного процесу спілкування залежить професійне благополуччя, як викладача, так і студента [1, 2].

На жаль, у сучасному суспільстві у багатьох установах, у тому числі, й освітніх, як правило, переважають маніпулятивні, авторитарні традиції у спілкуванні, які відображають освітню ієрархію, засновану на управлінні і підпорядкуванні: «викладач – студент», «вчитель – учень», «керівник – підлеглий». Такий характер вербальної взаємодії придушує активність та ініціативу співрозмовника (зазвичай підлеглого або нижчого за ієрархією), що викликає відчуження, незацікавленість, замкненість у своєму власному просторі, що може привести як до міжособистісних, так і до внутрішніх конфліктів. У маніпулятивному процесі маніпулятор розглядає партнера не як цілісну унікальну особистість, а лише як носія певних, «необхідних» маніпулятору властивостей і якостей особистості. Найважчим проявом такої взаємодії є насильницький тип комунікації.

Насильницький тип комунікації – це такий тип спілкування, який спрямований на досягнення певних цілей від співрозмовника, на формування у партнера по комунікації певних установок і позицій поза волею останнього. Метою такого типу комунікації є встановлення контролю за внутрішньою позицією і поведінкою співрозмовника, примусове прийняття певних «потрібних» рішень і виконання дій. Таким чином, співрозмовник є лише пасивним об'єктом впливу. Представлений тип спілкування є непродуктивним, оскільки,

включає в себе прагнення до придушення активності співрозмовника, а так само такі способи впливу як заборони, критику і покарання, вимоги, нотації і моралі, оцінка поведінки і діяльності, ігнорування партнера по спілкуванню, порівняння з іншими тощо. Крім вищезазначеного дані види комунікації чинять негативний двосторонній вплив як на маніпулятора, так і на того, хто маніпулює.

Негативний ефект від використання маніпулятивного типу спілкування полягає для маніпулятора в імовірній деформації, а також затримці особистісного зростання, в той час як той, ким маніпулюють, замикається в своєму внутрішньому просторі, спричиняючи тим самим внутрішній, а іноді й міжособистісний конфлікт. За умови насильницького спілкування «підлеглий» відчуває почуття провини і страху, а «керівник» - антипатію до співрозмовника. Такі емоції негативно позначаються на продуктивності будь-якого спілкування, як в міжособистісній сфері, так і в умовах навчального спілкування, оскільки продуктивне спілкування є необхідною умовою ефективного функціонування будь-якої соціальної структури, а особливо освітньої установи.

Одним із способів спосіб подолання подібного контрпродуктивного спілкування є концепція ненасильницької комунікації, розроблена американським психологом М. Розенбергом в 1960-ті роки, в якій він сформулював правила спілкування без агресії. Концепція спрямована на розвиток комунікативних умінь:

- вираження міжособистісних почуттів – усвідомлення почуттів, бажань і сприйняття, пов'язаних з взаємовідносинами, повідомлення власного внутрішнього стану через «я-висловлювання»;
- емпатичної відповіді – розуміння почуттів, думок і загального емоційного стану партнера по спілкуванню, транслявання даного розуміння співбесіднику;
- побудову діалогу – адекватний перехід від вираження міжособистісних емоцій і почуттів до емпатичної відповіді, і навпаки;
- сприяння, або фасилітацію – навчання ефективному спілкуванню у зазначеному полі [5, с. 9].

Ненасильницьке спілкування може виступати методом і способом міжособистісної і освітньої комунікації. Досить успішний даний підхід – у галузі вирішення конфліктів, оскільки його метою є осмислення, розуміння і опрацювання потреб і бажань усіх конфліктуючих учасників для благополучного усунення самої причини конфлікту. М. Розенберг вважає в подібних ситуаціях доречним використання терміну «мова серця». Для опису стилів спілкування автор концепції вдало використовує образи тварин, визначаючи стиль ненасильницького спілкування як «мову жирафа», а насильницьку комунікацію як «мову вовка» [3, с.78-85].

На думку М. Розенберга, абсолютна більшість комунікативних актів взагалі, і конфліктних особливо, відбувається «мовою вовка» - мовою звинувачень, образ, нападок та оцінок. Автор вважає, що лише той, хто навчиться «мови жирафа» зможе дійсно розуміти партнера по спілкуванню, відчувати його потреби і мотиви, наміри і цілі, і тільки в цьому випадку необхідність застосування агресії може бути виключена. При цьому важливо розуміти не тільки мотиви і бажання, які вербалізує співрозмовник, але також емоції і почуття, які він відчуває в даний момент. Закономірно, що ненасильницьке спілкування визначається М. Розенбергом не тільки як спосіб спілкування, але одночасно і як метод поліпшення відносин між людьми.

В рамках даного підходу особлива увага повинна приділятися навмисному уникненню комунікацій, які можуть бути витлумачені партнером по спілкуванню як критика, оцінювання, вимога, спроба викликати в ньому почуття провини або сорому – тобто все, що є характеристиками насильницького спілкування. Крім вищезазначеного дана концепція включає пошук шляхів порозуміння мотивів і бажань, які керують співрозмовниками, почуттів, які наповнюють співрозмовників у момент спілкування. Ці процеси є значущими складовими ненасильницького спілкування.

Процес ненасильницького спілкування складається чотирьох компонентів:

1. Спостереження без оцінювання, яке передбачає відокремлення спостереження і оцінювання один від одного, оскільки їх поєднання викликає у співрозмовника відчуття того, що він піддається критиці, що внаслідок може спричинити опір. Замість безглузвих та образливих звинувачень: «Ви ніколи не готуетесь до пар!», «Вам все байдуже!». Можна обмежитися словами: «Робота не виконана». На таку перебудову мислення потрібні певні час і зусилля, але саме це дозволить спинити власну критику й оцінити стиль мислення.

2. Ідентифікація та вираження почуттів. Зазначений крок вимагає необхідність відрізнити власні почуття і їх оцінку від отриманих зі сторони. На жаль, в нашій культурі не прийнято вголос говорити про свої почуття і про себе. До того ж більшість з нас виросло в родинях, де емоційне життя членів сім'ї не вважалося важливим, тому ми звикли приховувати свої почуття. Замість фрази «Ви нехтуєте моє гарне ставлення до Вас!» можна використовувати нейтральні: «Я засмучена», або «Я засмучуюсь, коли помічаю, що підготовлені мною матеріали до пари не були опрацьовані». Це дозволить партнеру по спілкуванню, у даному випадку – студенту – у відповідь проявити свою позицію: «У мене не було можливості під'єднатися до Гугл-класу на минулому тижні, але я буду намагатися це зробити». Спілкуючись зі студентом з позицій ненасилля, викладач має якомога менше оцінювати.

Дуже часто замість опису власного спостереження викладач дозволяє собі суб'єктивні оцінки того, що відбувається. Наприклад, ми бачимо, що студентка не готова до заняття, – і негайно робимо висновок, що їй байдуже до навчання, що вона не цінує те, що має. Або не отримуємо негайну відповідь на повідомлення – і звинувачуємо: «Це неповага до мене, демонстративне ігнорування!». І негативні, і позитивні оцінки (особливо на основі єдиного спостереження) не доречні у ненасильницькому спілкуванні, адже ми бачимо ситуацію тільки зі свого боку. А якщо таке оціночне судження здійснюється у суперечці, то воно буде негайно заперечене - на відміну від ситуації, коли у повідомленні будуть зазначені лише об'єктивні факти: «Вчора Ви не підготували конспект до заняття», «Ви не відповідали на моє повідомлення, яке я надіслав Вам вчора» тощо. Такі факти не ображають, а можуть стати початком продуктивної комунікації, яка дозволить з'ясувати істинні причини та передумови такої поведінки.

3. Підтвердження потреб, що лежать в основі почуттів. Насильницька поведінка часто є виразом почуттів і потреб, тому розуміння взаємозв'язку власних почуттів і потреб істотно полегшують побудову ненасильницького спілкування. При цьому викладач, який рухається шляхом формування «емоційної відповідальності», проходить через три стадії, що змінюють одна одну: «Емоційне рабство» – впевненість в особистій відповідальності за почуття співрозмовника; «Виклик» – відмова визнавати власну байдужість до почуттів інших; «Емоційна свобода» – розуміння відповідальності за свої почуття, усвідомлення неможливості задоволення потреб оточуючих за свій рахунок.

Завдання успішного комунікатора – усвідомити і позначити свої переживання. Тільки після цього можна буде зробити наступний крок – зрозуміти, які його потреби були порушені партнером по спілкуванню. Коли людина розуміє свої почуття і мотиви, їй легше зрозуміти бажання іншої: основні потреби у більшості людей однакові (в любові, у безпеці, у визнанні тощо). Даний підхід дозволить уникнути прояву агресії і неконструктивного конфлікту, дозволить сприймати свого співрозмовника як союзника, а не як противника. Основа правильного спілкування – співпереживання, оскільки воно не викликає опору з боку співрозмовника.

4. Вільне від вимог прохання. Саме прохання повинно мати характер запити, а не наказу, бути чітким і лаконічним. Той, хто просить, повинен бути впевнений в тому - який відгук і результат він отримає. Прохання треба висловлювати ясно і називати конкретні позитивні дії. Наприклад: «Я б хотів, щоб Ви попереджали, якщо у Вас не виходить приєднатися до заняття». Не потрібно говорити абстрактно, багатослівно. Чим коротше та ясніше говорить співрозмовник про те, що хотів би отримати, тим імовірніше він це отримає. «Але є одна небезпека, – застерігає М. Розенберг. – Те, що ми говоримо, і те, що чує наш

співрозмовник, не завжди збігається. Тому так важливо зрозуміти, чи були наші слова почуті». Щоб зрозуміти це, треба попросити партнера по спілкуванню сформулювати те, як він зрозумів наше прохання, висловити свою точку зору на актуальну ситуацію, спираючись на чотири важливих правила – спостереження, відчуття, потреба, прохання. Для конструктивного спілкування важливо перевіряти, наскільки точно люди розуміють один одного. Виконання всіх чотирьох компонентів ненасильницького спілкування неможливе без чіткого вираження себе через «я-повідомлення» та емпатичного розуміння співрозмовника» [3, с.132].

Викладачеві слід звертати увагу на те, що правильне використання «я-повідомлення» передбачає повну відповідальність за свої емоції, без перекладання її на студентів або обставини. Замість «Мене засмучує той факт, що ви пропустили заняття» краще сказати: «Мене засмучує той факт, що Ви не зможете правильно розставити акценти у навчальному матеріалі, на які я звертав увагу на парі». Тоді студент, до якого звернене повідомлення, не відчує себе атакованим, і із значною ймовірністю прислухається. Варто також зважати на те, щоб не змішувати свої почуття з оцінкою. Додавання оціночного судження до «я-повідомлення» – це висловлення прихованої образи, після чого бесіда може перетворитися на моралізаторство, напади та звинувачення.

М. Розенберг для формування вміння виражати себе запропонував наступний алгоритм:

- вираз своїх почуттів, що мають місце в даний момент;
- опис того, що бачу і на що звертаю увагу;
- пояснення потреб, пов'язаних з виникаючими почуттями;
- опис дій, які бажаю зробити для поліпшення свого життя.

На формування емпатичного розуміння співрозмовника спрямований такий алгоритм:

- емпатичне сприйняття почуттів співрозмовника;
- емпатичне сприйняття спостережень співрозмовника;
- емпатичне сприйняття потреб партнера по спілкуванню і пов'язаних з ними почуттів;
- емпатичне сприйняття бажаних дій співрозмовника, спрямованих на поліпшення якості його життя [4].

М. Розенберг так визначає феномен ненасильницької життєвої позиції: «Ненасильство – не стратегія, якою можна скористатися сьогодні і відмовитися від неї завтра, і не та річ, яка зробить вас лагідною овечкою; ненасильство – це створення позитивних відносин між людьми замість негативних, домінуючих в нашому світі» [3, с.16]. Однією з важливих цілей даної моделі є встановлення індивідом відносин з самим собою, оскільки оцінка поведінки з точки зору своїх потреб є стимулом для змін. Формування даних навичок може здійснюватися як самостійно, так і в рамках групи з присутністю фахівця. На думку автора, групова робота найбільш ефективна. Діапазон застосування моделі ненасильницького спілкування поширюється на всі сфери спілкування: організації, підприємства, сімейні відносини, освітні установи, різні суперечки і конфлікти, терапія і консультування, а також політична і дипломатична комунікація. При всій своїй революційності, процес ненасильницького спілкування дуже простий, раціональний і логічний. Він доступний будь-якій людині, що аргументовано доводить автор. Таким чином, можна впевнено стверджувати, що концепція ненасильницького спілкування М. Розенберга містить в собі широкий потенціал застосування, спрямований на розв'язання проблем і труднощів спілкування.

Список використаних джерел:

1. Косенко Ю.В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / Ю.В. Косенко. - Суми : СумДУ, 2011. – 282 с.
2. Психологія спілкування : навчальний посібник. – Х. : НФаУ, 2011. – 132 с.
3. Розенберг М. Ненасильницьке спілкування. Мова життя / М. Б. Розенберг ; пер. з англ. О. І. Олійник. - Харків : Видавництво «Ранок», 2020. - 256 с.
4. Caroll, D. Psychology of Language.- Brooks, Cole Publishing Company, 1999. – 352 p.
5. Dijk T.A. van. Introduction. Dialogue as Discourse and Interaction // Handbook of Discourse Analysis. London: Acad. Press, 1985 – Vol. 3 – P. 1 – 11.

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

*Ольга Біляковська, доктор педагогічних наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)*

ON THE ISSUE OF FORMING A CREATIVE PERSONALITY OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER

*Olha Bilyakovska, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)*

Анотація. У статті розглядається питання розвитку творчої особистості майбутнього вчителя початкової школи у процесі професійної підготовки. Визначено головні шляхи формування творчої особистості майбутнього вчителя.

Ключові слова: творча особистість, майбутній вчитель початкової школи, творча педагогічна діяльність.

Abstract. The article considers the formation of a creative personality of the future primary school teacher in the process of professional training. The main ways of forming the creative personality of the future teacher are determined.

Keywords: creative personality, future primary school teacher, creative educational activities.

Динаміка сучасних освітніх змін зумовлює нові моделі професійної підготовки, які орієнтовані на формування творчої особистості майбутнього вчителя. Власне за умови впровадження креативних освітніх технологій, методів, які сприяють активності студентів та творчому пошуку в процесі навчання, можливе формування творчої особистості майбутнього вчителя. З огляду на це, якісна професійна підготовка майбутніх учителів спрямована на розвиток творчих здібностей, критичного мислення, гнучкості, формування навичок розв'язування нетипових завдань, ситуацій, вміння організовувати процес навчання на творчому рівні.

Різні аспекти проблеми професійної підготовки вчителів, зокрема щодо формування творчої особистості майбутнього вчителя, висвітлювали О. Антонова, Н. Гузій, О. Дубасенюк, П. Кравчук, С. Сисоєва, Л. Хомич та ін. На переконання науковців, творча особистість – це особа із високим рівнем знань, яка прагне до нового, оригінального, «має за мету досягнення нової якості» [2, с. 26].

Педагогічний процес є творчим за своєю суттю, а тому творчість є невід'ємною складовою праці вчителя. Творчий учитель формує цілісну картину світу для школярів, надає науковим теоріям, фактом, гіпотезам новий погляд, відкриває шлях до пізнання через творчість, нестандартність поглядів, оригінальність мислення, олюднює предмет, розкриваючи при цьому творчий потенціал учнів. Як слушно зауважує С. Сисоєва, що ефективність розвитку творчої особистості учнів значною мірою визначається підготовкою майбутніх учителів до формування творчої особистості школяра [3]. Власне творчість, розкриваючи креативні здібності вчителя, формує його педагогічну талановитість і майстерність.

У процесі підготовки, спрямованої на формування творчої особистості майбутнього вчителя слід обирати такі методи навчання (методи продукування нових ідей, розвитку аналітичного мислення, проблемні), які забезпечать розвиток у студентів гнучкість, швидкість, оригінальність мислення, а також сміливість суджень та допитливість. Гнучкість мислення майбутнього вчителя передбачає вміння бачити як особливості класу, так і окремого учня загалом, зауважувати різних за інтелектуальними можливостями учнів для організації ефективної навчальної діяльності. Швидкість мислення полягає у здатності особистості спонтанно реагувати на різні педагогічні задачі, ситуації, які виникають у

професійній діяльності та вимагають нагального розв'язання і плану дій. Зокрема важливим є вміння стежити за мисленням учнів, здатність миттєво переключатися з однієї думки на іншу, а також вміння легко переходити від одного виду діяльності до іншого. Оригінальність мислення майбутнього вчителя буде виявлятися у вмінні структурувати зміст навчального матеріалу, обирати нові форми і методи навчання, які будуть спрямовані на формування креативності в учнів, активності, спонукатимуть їх до відкриття, самонавчання та самовдосконалення. Крім того, оригінальність мислення визначає здатність вчителя до генерування нових ідей, які різняться від загальноприйнятих, вміння приймати нестандартні та несподівані рішення, імпровізувати. Сміливість суджень передбачає здатність учителя швидко приймати рішення в різних освітніх ситуаціях, виявляти сміливість у висновках, обґрунтовувати власну позицію, бути готовим до інтелектуальних ризиків. Допитливість передбачає здатність дивуватися, виявляти цікавість та інтерес до усього нового, відкритість до модерного.

Основні шляхами формування творчої особистості майбутнього вчителя початкової школи спрямовані на [1]:

- 1) синтез чітких уявлень і переконань про сутність творчості у процесі навчання;
- 2) розвиток стійкої творчої мотивації у процесі навчання;
- 3) створення установки на саморозвиток і самовдосконалення креативних якостей особистості;
- 4) забезпечення на заняттях простору для творчості;
- 5) активізацію науково-дослідницької діяльності студентів на всіх етапах навчання;
- 6) використання різноманітних інноваційних технологій, які сприяють розвитку творчості майбутніх учителів.

Власне у процесі професійно-педагогічної діяльності удосконалюватимуться творчі уміння майбутнього вчителя, проходитиме їх реалізація та подальший розвиток. Важливо аби творча педагогічна діяльність гармонійно проявлялася в усіх площинах педагогічної праці вчителя: дидактичній, виховній, організаційно-управлінській, самоосвіти та самовдосконалення.

Важливими умовами якісної професійної підготовки, спрямованої на формування творчої особистості майбутнього вчителя є [3, с. 207]:

- упровадження поетапного розвитку творчої особистості майбутнього вчителя в освітній процес;
- педагогічно доцільне поєднання традиційних та інноваційних технологій, спрямованих на забезпечення продуктивної, особистісно орієнтованої взаємодії;
- врахування індивідуальних особливостей студентів у ході організації проблемно-пошукової діяльності;
- активізація спонукальних мотивів студентів до творчого самовираження, розкриття потенціалу у науково-дослідницькій діяльності.

Отже, формування творчості особистості майбутнього вчителя початкової школи у процесі професійної підготовки є необхідною умовою становлення його як фахівця, спрямованого на шлях самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Павленко В. В. Особливості підготовки майбутнього вчителя в Республіці Польща в контексті полікультурного підходу / В. В. Павленко // Проблеми освіти : збірник наукових праць. – Вінниця-Київ, 2015. – Вип. 82. – 308 с. – С. 196–203.
2. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Сисоєва. – Київ : Міленіум, 2006. – 346 с.
3. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С. О. Сисоєва. – Київ : Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
3. Фєфілова Т. Проблема формування творчої особистості майбутнього вчителя / Т. Фєфілова // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. – Серія: Педагогіка, 2014. – № 2. – С. 204–208.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ: ПРОСТІР МОЖЛИВОСТЕЙ

Тетяна Близнюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ, Україна

SOFT SKILLS DEVELOPMENT OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN CONDITIONS OF BLENDED LEARNING: SPACE OF OPPORTUNITIES

Tetyana Blyznyuk, PhD in Education, Associate Professor Department of Pedagogy of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Анотація. В умовах глобальних суспільних змін, інтеграційних освітніх процесів, діджиталізації системи освіти у час пандемії COVID-19, якісна фахова підготовка педагога стала актуальною для багатьох науковців. Сьогодні підвищення вимог до майбутнього вчителя як фасилітатора та провайдера інноваційних освітніх послуг, забезпечення ефективності його підготовки та реалізації її впливу у педагогічній діяльності неможливі без інтенсивного розвитку гнучких навичок, як невід'ємної складової такої підготовки. Автором розглянуто важливість і способи розвитку універсальних навичок, які спрямовані на розширення особистісних та професійних компетенцій майбутнього фахівця Нової української школи.

Ключові слова: *soft skills, майбутні педагоги, початкова школа, освітні інновації.*

Abstract. In the context of global social change, integration of educational processes, digitalization of the education system during the COVID-19 pandemic, high-quality professional training of teachers has become relevant for many scientists. Today, increasing the requirements for the future teacher as a facilitator and provider of innovative educational services, ensuring the effectiveness of his training and the implementation of its impact on teaching is impossible without the intensive development of soft skills as an integral part of such training. The author considers the importance and ways of forming soft skills, which are aimed at expanding personal and professional competences of the future specialist of the New Ukrainian School.

Keywords: *soft skills, future teachers, primary school, educational innovations.*

Перед вищою педагогічною освітою, зокрема у сфері підготовки майбутніх вчителів, постає проблема пошуку та застосування ефективних способів взаємодії усіх учасників освітнього процесу: вибір дієвих технологій навчання і виховання, імплементація якісних підходів до управління педагогічним процесом. Нова українська школа потребує вчителів, які здатні не лише швидко опанувати інноваційні методики навчання та виховання учнів, а й адаптувати їх до потреб сучасних потреб освітнього середовища, створювати та впроваджувати авторські розробки, організувати процес навчання на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів. Саме тому, в умовах активного пошуку та трансформації освітніх моделей, формується оновлений образ вчителя: компетентного консультанта, фасилітатора, тьютора, новатора, який здатний діяти самостійно, швидко приймати рішення, реалізувати особистісний творчий потенціал, бути мобільним, гнучко адаптуватися до умов життя, яке сьогодні залежить від епідемічної ситуації у світі та ін. Такий комплекс умінь та навичок сьогодні відомий під назвою «soft skills», і є необхідним для здійснення ефективної професійно-педагогічної діяльності, а ще більше для формування та розвитку таких навичок у своїх учнів.

Мета даної праці полягає в актуалізації підходів до розвитку «soft skills» майбутнього вчителя початкової школи в умовах змішаного навчання.

Вивченню проблеми «soft skills» чи гнучких навичок присвячені дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців О. Абашкіної, Є. Гайдученко, В. Давидової, Н. Жадько, Г. Івоніної, С. Наход, Ю. Портланд, О. Сосніцкої, Л. Фамілярської.

У контексті фундаментальної зміни освітньої парадигми все більшого значення набуває перехід до інтерактивних стратегій навчання, пошук альтернативних форм в освітньому процесі, стимулювання нових тенденцій та освітніх технологій, які б формували у випускників не лише професійні навички, а й навички Soft Skills – універсальні компетентності, соціальні навички, які підвищують конкурентоспроможність фахівця на сучасному ринку праці.

Всі ці навички можна умовно об'єднати в чотири групи: соціальні, ментальні, організаційні та особистісні навички. Ступінь їх освоєння складно відстежити, перевірити і наочно продемонструвати. Спостереження за тим, як молода людина веде себе в повсякденному житті, допомагає точніше і цілеспрямованіше підібрати методи роботи, і допомагає коректувати поведінку за допомогою рефлексії. Як працювати з сучасними студентами, майбутніми педагогами, щоб досягти очікуваних результатів, водночас розвивати у них гнучкі навички, які їм будуть вкрай необхідні для успішного навчання, підтримки товариських взаємин із колективом групи, викладачами, тощо? Вітчизняні ЗВО, які слідкують за сучасними тенденціями та попитом на креативних фахівців на зовнішньому ринку праці починають експериментувати з різними формами роботи на заняттях. Простір можливостей тут досить широкий: від інтеграції в навчальний процес тренінгів і семінарів з розвитку «soft skills» (комунікативних тренінгів, навичок презентації та ін.) до повної перебудови навчального процесу, в якому починає домінувати система проектного або проблемного навчання. Яскравим прикладом такої роботи є залучення майбутніх педагогів до виконання запропонованих інтерактивних вправ, які успішно можна адаптувати до вивчення будь-якої дисципліни.

«*Барометр*». Ефективна вправа ведення дискусії. Студенти демонструють свою позицію не тільки словесно. Особливість цього прийому полягає в тому, що команда (підгрупа) має вишикуватись біля умовних позначок, які відповідають їх позиції стосовно певного проблемного питання. Під час обговорення учасники можуть змінювати свою точку зору, відповідно і розміщення. Думкам властиво коливатися, як і стрілці барометру.

«*Fishbone*». Назва цієї вправи перекладається як «Риб'яча кістка» або «Скелет риби». І дійсно, в основі методики схематична діаграма у формі риб'ячого скелету. Така яскрава та водночас проста схема дозволяє провести швидкий та точний аналіз певної проблеми, виявивши її причини та наслідки. А потім потрібно лише зробити правильні висновки. Використання вправи Fishbone дає можливість розвивати критичне мислення студентів, організувати їхню роботу в парах та групах, візуалізувати причинно-наслідкові зв'язки, розподіляти етапи роботи по рівню значущості. Вправа дозволяє «розбити» загальну проблемну тему на низку причин та аргументів. Застосування цього прийому допоможе зрозуміти важливість аргументації, а також те, що кожна ситуація – багатогранна, може мати кілька причин, що впливають одна на одну. «Рибна кістка» є дуже дієвим інструментом у застосуванні до тем будь-якого предмету чи дисципліни. Інструмент є шаблоном для мозкового штурму можливих причин певного явища.

«*SWOT-аналіз*». Абревіатура цього терміну включає перші букви елементів аналізу і розшифровується як: Strengths (сильні сторони); Weaknesses (слабкі сторони); Opportunities (можливості); Threats (загрози). Найважливіше завдання вправи SWOT-аналізу — допомогти студентові побачити та оцінити всі чинники, що впливають на прийняття рішень, а також визначити можливості розвитку. Для того, щоб приймати збалансовані та розсудливі рішення, потрібне всебічне розуміння ситуації.

«*Дерево припущень*». Рекомендована вправа підходить для тем, що містять елемент прогнозування, або обговорень щодо розвитку якогось явища у майбутньому. Студенти озвучують свої ідеї та спільно створюють «Дерево Припущень», де стовбур – задана тема, гілки – передбачення (я думаю, що ...; ймовірно, що буде так...), а листя – аргументи на

користь тверджень. Мета – стимулювати пізнавальну активність студентів через порівняння власних ідей і тексту (твору, фільму, відео-фрагменту, презентації), сприяти «зануренню» в тему.

«6 мислячих капелюхів». Технологію доцільно застосовувати на етапі виклику, але вже містить певні елементи осмислення та навіть рефлексії. Студенти діляться на команди (або це можуть бути окремі ролі для 1 особи), кожна з яких отримує свого «капелюха». Колір капелюха вказує на тип завдання: Білий капелюх – розкажіть про тему лише у фактах і цифрах. Жовтий капелюх – подумайте, чому ... (далі йде питання, що стосується фундаментальних основ теми, яку досліджує студент). Чорний капелюх – доведіть, що ... (в рамках теми). Червоний капелюх – подумайте, який емоційний стан може викликати ця тема (або якийсь її ключовий елемент). Зелений капелюх – подумайте, як використати тему/її елементи, щоб це зробило наше життя радіснішим?/ які позитивні моменти має ця тема? Синій капелюх – узагальніть висловлювання всіх попередніх груп капелюхів/підсумуйте, що корисного та нового студенти у результаті виконання такого завдання.

Шість кольорових капелюхів представляють шість унікальних підходів до активізації критичного мислення. Описана вправа уможливіє заміну нудного й абстрактного обговорення теоретичних питань яскравим і захопливим способом управління мисленням здобувачів освіти. Ця модель навчання є корисним методом для створення інтерактивної атмосфери в аудиторії та сприяє розвитку творчого й критичного мислення та вихованню толерантності у студентів. Головною метою рекомендованих вправ є генерування якомога більшої кількості ідей шляхом спрямування творчої сторони і надання шансу творчим імпульсам студентів процвітати. Кожна ідея може мати кілька різних тлумачень, оскільки всі учасники дискусійних завдань думають по-різному.

Отже, представлені нами вправи безумовно є ефективним інструментом в руках креативного педагога у контексті розвитку soft skills здобувачів освіти, адже усі вони спрямовані на формування таких необхідних нині навичок як креативність, робота у команді, вміння слухати і чути інших, здатність виваженого спілкування, стресостійкість, тайм-менеджмент, толерантність, уважність, адаптивність, вирішення проблем, лідерство та ін. Аналогічних інструментів та вправ для розвитку гнучких навичок студентів сьогодні відомо набагато більше. Їх можна легко знайти у вітчизняних та зарубіжних відкритих електронних ресурсах та адаптувати до навчальної активності на заняттях, або ж придумати самостійно. Важливо при цьому пам'ятати, що розвивати soft skills – означає навчити студентів не тому, що вони повинні думати, а як вони мають думати – розвивати навички аналізу, синтезу, пошуку та переосмисленню інформації, ставити перед собою альтернативні запитання, знаходити нестандартні рішення для поставлених проблем, аналізувати свої вчинки та дії. Чим більший простір можливостей для самостійних думок та дій, тим ефективнішим буде саме навчання і відповідно результати, які кожен відповідальний педагог мріє отримати вкінці такого процесу.

Дослідження реалізовано на матеріалах розроблених тренінгів, які проводяться на базі Центру інноваційних освітніх технологій «PNU-EcoSystem» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Список використаних джерел:

- 1.Абашкина О. Soft skills: ключ к карьере / Справочник по управлению персоналом: научный журнал, 2008. – № 9 (сентябрь). – С. 124–126.
- 2.Коваль К. О. Развитие «SOFT SKILLS» у студентов — один з важливих чинників працевлаштування. Вісник Вінницького політехнічного інституту, 2015. – № 2. – С. 162–167.
- 3.Європейський словник навичок та компетенцій URL: http://disco-tools.eu/disco2_portal/
- 4.Soft Skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті. - Київ, 2020. – 90 с.
- 5.Jungsun K, Mehmet E, JeoungWoo B and Hwayoung J. Training soft skills via e-learning, International Journal of Contemporary Hospitality Management, 2011. – 23(6), 739–763.

КРЕАТИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Олена Будник, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

CREATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS AN IMPORTANT CONDITION FOR A FUTURE TEACHER'S PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF

Olena Budnyk, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація: У статті обґрунтовано сутність категорій креативності у контексті моделювання відповідного середовища у закладі вищої педагогічної освіти. Представлено результати дослідження рівня невербальної креативності майбутніх учителів за показниками індексів оригінальності / унікальності за методикою Е. Торренса.

Ключові слова: креативне освітнє середовище, невербальна креативність, майбутні вчителі, індекс оригінальності / унікальності, заклад вищої освіти.

Abstract: The article substantiates the essence of the categories of creativity in the context of modeling the relevant environment in the institution of higher pedagogical education. The results of the study of the level of nonverbal creativity of future teachers on the indicators of indices of originality / uniqueness according to the method of E. Torrens are presented.

Key words: creative educational environment, non-verbal creativity, future teachers, index of originality / uniqueness, institution of higher education.

У сучасних умовах підвищення вимог до якості освіти актуалізується проблема професійної креативності фахівців у різних сферах суспільного буття. Передусім це стосується педагогічної професії, де креативність вчителя слугує засобом стимулювання пізнавальних інтересів учнів, посилення їх мотивації до опанування новими знаннями. Водночас «перед сучасними педагогами часто стоїть проблема інтегрування творчості у професійну практику, адже часто вони відчують труднощі через відсутність таких можливостей» [8]. Тому на часі проблема подолання педагогічного консерватизму, розвитку креативності студентів, підготовки майбутніх учителів до впровадження освітніх інновацій у шкільну практику, формування умінь орієнтуватися на ринку надання освітніх послуг тощо.

Проблема творчості у професійній діяльності була предметом дослідження філософів, психологів, педагогів з найдавніших часів. Так, визначаючи різні види діяльності, Аристотель доводив, що творчість (poiesis) і вчинки (praxis) – не одне й те саме. Мислитель відносить мистецтво до творчості, а не до вчинків [1, р. 54]. Творчість має бути спрямована на створення творів мистецтва і предметів технічного виробництва, а вчинки пов'язані з вільним вибором, «практичним» (моральним і політичним) життям, універсальними правилами людської поведінки, загальними моральними й правовими нормами громадян полісу. Отже, за визначенням філософів, діяльність передбачає активну взаємодію суб'єкта з об'єктом, кінцевим результатом якої є створені матеріальні чи духовні цінності, цим самим спостерігається спорідненість понять «діяльність» і «творчість». Теоретична діяльність (саме такою вважаємо професійну діяльність педагога), вважав І. Фролов, – це «соціально-творчий процес, спрямований на зміну світу людської культури» [6, с. 115].

В. Моляко пропонує теорію стратегічної організації творчої діяльності, що передбачає вищий ступінь її реалізації. Така діяльність характеризується пошуками оригінальних рішень традиційних і нових проблем. Учений виокремлює наступні методологічні принципи: адекватного оцінювання (розуміння); проектування (формування гіпотез); конструювання конкретних структур і функцій; апробації нових продуктів; реалізації й тиражування продуктів творчої діяльності [2, с. 489].

Український дослідник психології творчості В. Роменець доводив, що саме в такій діяльності відбувається вираження індивідуалізації людини, зокрема її світогляду. Саме оригінальність і комунікацію автор вважав характеристиками творчої діяльності, адже «поглиблення оригінальності веде до розширення комунікації», відтак комунікація передбачає «інтенсифікацію оригінальності», тому «творчість має суспільний характер і є взаємодією індивідуальностей» [3, с. 121-128].

Педагогічну творчість у професійній діяльності зазвичай трактують як вищий рівень цілеспрямованої людської діяльності в певній сфері суспільного життя, що характеризується новизною та соціальною значущістю її результатів. Так, Р. Скульський педагогічну творчість учителя розглядав як «такий варіант організації його професійної діяльності, який на реально доступному рівні забезпечує максимально можливі у кожному конкретному випадку результати розв'язання навчально-виховних завдань...» [4, с. 10].

У сучасній психолого-педагогічній науці все частіше вдаються до визначення категорії *креативності* як складного багатокomпонентного психологічного явища цілісної особистості. Істотними ознаками креативної педагогічної діяльності, за якими її можна відрізнити від репродуктивної (нетворчої), є новизна та соціальна значущість її результатів. Саме кінцеві результати такої діяльності слугують критеріями виявлення її творчого характеру, а значить, створення відповідного середовища у закладі освіти.

Для виявлення рівня невербальної креативності майбутніх педагогів нами проведено спеціальне дослідження, до якого було залучено 304 студенти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і Львівського національного університету імені Івана Франка. Для цього було використано методика Е. Торренса (адаптація А. Вороніна) (1994).

Студентам було запропоновано бланки із завданням – завершити пропоновані рисунки. Нами використано 6 незавершених рисунків, які не повторюються та уможливають отримання найбільш надійних результатів. На кожен рисунок було відведено не більше 2-х хвилин. Показниками креативності в тесті використано оригінальність та унікальність. Орієнтуючись на відповідну рівневу шкалу було здійснено диференціацію респондентів за показниками індексів оригінальності / унікальності.

Тест Торренса використовувався як методика виявлення оригінальності засобами образного стилю, індекс унікальності характеризує новизну творіння. В аналізі рівня невербальної креативності цей індекс є вторинним через недостатню диференціувальну силу. В аналізі завершених рисунків основна увага акцентувалася на використанні респондентами подібних деталей і смислових зв'язків, а також порівняння цих рисунків з поданими в атласі використаної методики. Це дало можливість розрахувати індекси оригінальності та унікальності студентів (табл. 1, рис. 1).

Таблиця 1

Розподіл майбутніх учителів за рівнями на основі індексів їхньої унікальності/оригінальності

Рівень розвитку	Індекс унікальності		Індекс оригінальності	
	F	%	F	%
Високий	33	10,9	10	3,3
Достатній	89	29,3	93	30,7
Середній	98	32,2	144	47,3
Низький	84	27,6	57	18,7

Результати дослідження засвідчують, що для більшості майбутніх учителів притаманними є середній (47,3%) і низький (відповідно 18,7%) рівні невербальної креативності. Таким студентам буде складно адаптуватися до нових умов професійного середовища та приймати нестандартні рішення у педагогічній практиці.

Рис. 1. Розподіл майбутніх учителів за рівнями на основі індексів унікальності/оригінальності.

Частка студентів, для яких характерним є високий рівень, дуже незначна – 3,3%. У третини респондентів (30,7%) зафіксовано індекс оригінальності на достатньому рівні. Власне, високий і достатній рівень оригінальності уможливує в майбутньому використання та впровадження вчителями освітніх інновацій, створення креативних авторських методик навчання тощо. Однак високий рівень креативності фахівця можливий за наявності творчих здібностей, творчих умінь і належної мотивації.

Щодо розподілів за індексом унікальності (табл. 1), високий рівень виявлено у 10,9% респондентів. Серед опитаних майже третина студентів (29,3% від загальної кількості) засвідчила достатній, майже стільки ж – середній (32,2%) і низький (27,6%) рівні. Низький рівень за індексом унікальності засвідчує небажання чи нездатність молодих людей створювати унікальні твори (рисунок). У професійній діяльності це може виявлятися у стандартизованих підходах до вирішення педагогічних ситуацій, неспроможності розв'язувати нетипові професійно орієнтовані задачі, відсутності ініціативи й прагнення виявляти свою індивідуальність. Очевидно, на пострадянському просторі все ще має місце певна заангажованість, консервативне сприймання педагогічної дійсності.

Отже, креативність педагога – це природна властивість особистості, найвища форма активності, яка втілюється в результатах творчої професійної діяльності. Креативний вчитель розв'язує навчально-практичні завдання шляхом формулювання гіпотез, створення для себе евристичних правил, пошуку множини ймовірних і цікавих рішень.

За результатами діагностики невербальної креативності можемо зробити висновок, що, на жаль, значна кількість майбутніх учителів нездатна продукувати достатню кількість оригінальних ідей в умовах мінімальної вербалізації. Вони використовують для вирішення практичних завдань прості, традиційні шляхи, генеруючи при цьому шаблонні ідеї. За А. Маслоу, який уважав креативність «універсальною характеристикою всіх самоактуалізованих людей», ці студенти не зможуть повною мірою самореалізуватись у професійному середовищі. Багато з них можуть бути невмотивованими, схильними приймати рішення передчасно, без урахування всієї доступної інформації. Тому в середовищі закладу вищої освіти важливим є спрямування змісту освіти на розвиток у майбутніх учителів здатності шукати нетрадиційні варіанти в організації педагогічного процесу,

творчому моделюванні уроків і виховних заходів, створенні оригінальних педагогічних ідей тощо.

Таким чином, розвиток професійної креативності майбутнього вчителя передбачає опанування методами, прийомами, способами організації творчої діяльності. Безумовно, йдеться про оволодіння ними відповідним педагогічним інструментарієм творчості та його використання у практиці, посилення взаємозв'язку між теоретичними і практичними знаннями і вміннями. На рівень креативності (зокрема невербальної) студентів впливають такі чинники, як: мотивація, ціннісні орієнтації, наявність відповідного середовища, відчуття свободи в діяльності, адекватна і стійка самооцінка та ін. У результаті проведеного дослідження робимо висновок: креативність необхідно розглядати у структурі цілісної особистості майбутнього педагога. Професійна креативність виявляється в чіткому усвідомленні студентами власних можливостей щодо моделювання креативного середовища в школі, відчутті професійної свободи, подоланні стереотипних уявлень про педагогічну професію, творчому вирішенні професійно-орієнтованих задач, нестандартному підході до моделювання освітнього процесу, творчому використанні вербальних та невербальних засобів педагогічної взаємодії з учнями, прагненні до творчого самовдосконалення і саморозвитку.

Список використаних джерел:

1. Аристотель. Никомахова етика // Сочинения. В 4-х т. Т. 4 : перевод, вступ. статья и примеч. И. Д. Рожанский. - М.: Мысль, 1981. - С. 53–293.
2. Моляко В. О. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002: зб. наук, праць до 10-річчя АПН України. Ч. 1. - Харків: ОВС, 2002. - С. 481–491.
3. Роменець В. А. Психологія творчості : навчальний посібник. 3-тє вид. - К.: Либідь, 2004. - 288 с.
4. Скульський Р. П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості : монографія. - К.: Вища школа, 1992. - 135 с.
5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи // Вибрані твори. В 5 т. Т. 4. К.: Рад. школа, 1976. - С. 394–625.
6. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. 6-е изд., перераб. и доп. М.: Политиздат, 1991. - 560 с.
7. Budnyk O. Educational Model of a Modern Student: European Scope // Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Scientific Edition: Series of Social and Human Sciences. Vol. 3. No. 2-3(2016). P. 9-14. DOI:10.15330/jpnu.3.2-3.9-14.
8. Henriksen D., Mishra P. Learning from Creative Teachers. Educational Leadership, 2013. No 70 (5). Available at: <http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/feb13/vol70/num05/Learning-from-Creative-Teachers.aspx>

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Олена Волошина, викладач вищої категорії КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

EXTRACURRICULAR FOREIGN LANGUAGE ACTIVITY AS A MEANS OF FORMING CREATIVE PERSONALITY OF FUTURE TEACHERS

Olena Voloshyna, Brody Markiiian Shashkevych Professional Pedagogical College (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито роль та цінність позааудиторної роботи з іноземної мови в процесі формування творчої особистості майбутніх педагогів. Проаналізовано різні види творчої позааудиторної роботи.

Ключові слова: позааудиторна робота, творча особистість, творчі здібності, творчий потенціал, педагогічна діяльність, самореалізація.

Abstract. The article reveals the role and value of extracurricular foreign language activity in the process of forming creative personality of future teachers. It analyzes different types of creative extracurricular activity.

Key words: extracurricular activity, creative personality, creative skills, creative potential, pedagogical activity, self-realization.

Сучасні динамічні зміни у суспільстві актуалізують потребу у підготовці фахівців, здатних творчо працювати, нестандартно мислити, швидко адаптуватися до нових умов життя, спроможних гнучко та оригінально підходити до розв'язання проблем, готових до взаємодії та співпраці з іншими. Важливого значення набуває формування творчої особистості фахівця та розвиток його творчого потенціалу, що не лише впливає на ефективність професійної діяльності, але й є необхідною умовою самопізнання та самореалізації.

Одним із завдань фахових педагогічних закладів, які здійснюють підготовку майбутніх педагогів, є формування творчої особистості, яка характеризується високим рівнем педагогічної креативності (креативні риси особистості й додатково сформовані мотиви, особистісні якості, здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності), відповідним рівнем знань предмету, який викладає, набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками, які, за сприятливих для педагогічної творчості учителя умов, забезпечують його ефективну педагогічну діяльність із розвитку потенційних творчих можливостей учнів [4, с. 26].

Серед важливих пріоритетних якостей творчої особистості вчителя виокремлюють: прагнення до реалізації власних творчих сил і здібностей, високу зацікавленість справою, якою займається, та готовність її удосконалювати, впевненість у власних силах, здатність бути самостійним у постановці цілей, оригінальним і неупередженим у вирішенні проблем, вміння вчитися на помилках, аналізувати та осмислювати власну діяльність [1, с. 64].

Сучасна школа потребує вчителя, який здатний працювати у форматі творчих шукань, оснований на здобутках традиційної методики та інноваційних технологіях, та спроможного формувати духовно інтелектуальну, творчу особистість, адаптовану до сучасних вимог, різнобічно розвинену, соціально зрілу, яка успішно засвоює ціннісний нормативний досвід покоління, виробляючи свій власний досвід діяльності, творчості, спілкування [3, с. 8]. Кожен вчитель повинен розвивати в собі професійні вміння відкривати творчий потенціал учнів та потребу в цілеспрямованому і систематичному самовдосконаленні себе як творчої особистості.

Іноземна мова як навчальний предмет відіграє одну з провідних ролей в процесі розвитку креативності студентів. Навчання іншомовному спілкуванню забезпечує

можливості для професійного та інтелектуального зростання, розвиває критичне і творче мислення, сприяє створенню необхідних умов для розвитку творчої особистості.

Актуальним залишається питання розвитку творчих здібностей студентів, розширення їх реальних можливостей для застосування творчого потенціалу не лише на заняттях англійської мови, але й в процесі безпосередньої активної творчої діяльності в позааудиторний час. Важливим є пошук шляхів, засобів і форм організації такого роду діяльності.

Невід'ємною складовою процесу навчання іноземної мови є позааудиторна робота з навчальної дисципліни, під якою розуміють систему взаємопов'язаної діяльності суб'єктів освітнього процесу, яка здійснюється поза розкладом навчальних занять, метою якої є створення умов для особистісного розвитку студентів і їх самореалізації, а також для практичного застосування теоретичних знань [2, с. 81].

Позааудиторна робота допомагає створити сприятливе середовище, в якому студенти можуть розкрити свій внутрішній світ, задовільнити свої інтереси і потреби у творчому застосуванні знань, що неможливо здійснити в повній мірі під час аудиторних занять. Позааудиторна робота сприяє розвитку і стимулюванню стійкого інтересу до іноземної мови, формуванню креативності, мобілізує увагу і пам'ять, розвиває почуття відповідальності, вміння працювати в команді і привчає до самостійності. Така робота пропонує безліч засобів, які дозволяють зробити вивчення іноземної мови захоплюючим, жвавішим і різноманітнішим, допомагають студентам подолати психологічний бар'єр у спілкуванні та позбутися невпевненості у власних силах.

Особлива цінність позааудиторної роботи полягає в тому, що вона є діяльністю, в якій найбільш повно виявляються інтереси, нахили, творчі здібності і можливості всіх студентів, незалежно від їх інтелектуального, мовного чи комунікативного рівня. Крім того, завдяки їй вирішуються проблеми цілеспрямованої і правильної організації дозвілля студентів та розкриття їх талантів (організаторських, художніх чи вокальних здібностей, акторської майстерності, тощо).

Формування творчої особистості студентів засобами позааудиторної роботи передбачає залучення їх до різноманітних видів і форм творчої діяльності, як індивідуальних, так і групових та масових. Важливим є той факт, що позааудиторна діяльність має чітку професійну спрямованість і організовується не для студентів, а спільно з ними.

Вагоме місце в системі позааудиторних заходів з іноземної мови займають вікторини, олімпіади, творчі конкурси, тематичні заходи, театралізовані дійства, інтерактивні розваги, зустрічі з вчителями шкіл, майстер-класи, педагогічні лабораторії та студентські конференції.

Свою ефективність довела наскрізна система організації позааудиторної роботи, яка розпочинається із залучення студентів молодших курсів до участі в простих за формою і змістом заходах та продовжується на старших курсах у вигляді більш складної професійно спрямованої творчої діяльності.

Значної популярності серед форм позааудиторної роботи із студентами молодших курсів набули заходи, які організовуються і проводяться спільно з вчителями англійської мови початкової школи. Прикладами таких заходів є інтерактивні розваги і театралізовані дійства, які проходять в атмосфері дружнього спілкування англійською мовою і гармонійно поєднують у собі пізнавальну інформацію з іграми, конкурсами та яскравими творчими виступами учнів і студентів. Такі заходи є результатом співтворчості викладача, студентів, вчителя та учнів. Спільна діяльність, співпраця, можливість і необхідність обміну досвідом якнайкраще сприяють розвитку креативності, ініціативності, формуванню професійних та особистісних якостей майбутніх педагогів.

Універсальним засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів і розвитку їх творчих здібностей є олімпіада з іноземної мови. Це не лише один з видів наукових заходів, який сприяє підвищенню якості підготовки фахівців, інтенсифікації та

вдосконаленню навчального процесу, але й творче змагання, яке дозволяє виявляти, підтримувати та мотивувати обдарованих студентів.

Важливою і відповідальною для студентів є участь в обласному творчому конкурсі з іноземної мови, метою якого є популяризація вивчення іноземних мов, реалізація творчого потенціалу студентів, виявлення та розвиток їх обдарованості. Бажання гідно представити коледж мобілізує природні здібності і творчі резерви студентів, спонукає їх до плідної співпраці і творчості, що в свою чергу є запорукою розвитку творчої особистості майбутніх педагогів.

Для студентів старших курсів вже звичними стали зустрічі з вчителями шкіл, відвідування методичних семінарів, проведення майстер-класів, педагогічних лабораторій, студентських конференцій. Участь в методичних семінарах, тренінгах, майстер-класах, зустрічах з педагогами дають студентам можливість ознайомитися з сучасними технологіями навчання, творчими ідеями і доробками вчителів, збагатити свій власний творчий і методичний багаж.

Традиційним є проведення студентами старших курсів педагогічних лабораторій і майстер-класів, своєрідних творчих майстерень, метою яких є формування професійної компетентності майбутніх педагогів, вдосконалення їх педагогічної майстерності, розвитку творчих здібностей та критичного мислення, забезпечення креативного підходу до виконання професійних обов'язків. Основними завданнями таких заходів є пошук та впровадження у практику сучасних творчих методів і прийомів навчання, моделювання та апробація індивідуальних творчих дидактичних проєктів, сприяння творчій самореалізації особистості, розробка рекомендацій щодо реалізації на практиці творчих доробків майбутніх педагогів та створення навчально-методичних посібників. Під час педагогічних лабораторій та майстер-класів студенти старших курсів діляться своїми творчими напрацюваннями, педагогічними «родзинками», набутими в процесі проходження пробної і переддипломної практик. Таким заходам завжди притаманні новизна, креативність, дружня атмосфера, позитивні емоції, захоплення і бажання творити.

Розвитку творчого підходу у вирішенні професійних завдань сприяє активізація наукової діяльності студентів, яка здійснюється через залучення їх до участі у студентських конференціях. Студентські науково-практичні конференції є ефективним засобом вияву обдарованої студентської молоді, розкриття творчих здібностей, стимулювання потреби у творчому оволодінні знаннями, формування готовності майбутніх педагогів до творчої професійної діяльності.

Отже, позааудиторна робота з іноземної мови є важливою складовою підготовки майбутніх педагогів, що забезпечує умови для саморозвитку і самореалізації студентів, їх культурного і духовного збагачення, відкриває великі можливості для розкриття їх творчого потенціалу та формування творчої особистості. Важливим завданням викладачів іноземної мови є використання цих можливостей для забезпечення цілеспрямованої роботи з формування творчої особистості, готової до професійної мобільності, творчої активності, самовдосконалення, здатної реалізовувати свої творчі здібності, створювати свій індивідуальний стиль професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гекало Л. Розвиток творчого потенціалу педагога / Л. Гекало // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Випуск 123 (II). – С. 63-66.
2. Децюк Т. М. Форми та методи позааудиторної роботи студентів у вищих навчальних закладах / Т. М. Децюк, А. А. Дударенко // Молодий вчений, 2018. – № 3(1). – С. 80-83.
3. Завалевський Ю. Формування конкурентоспроможного фахівця – одне з головних завдань сучасного вищого навчального закладу / Ю. Завалевський // Вища школа, 2015. – № 11-12. – С. 7-18.
4. Осадчук С. Ю. Проблема формування творчої особистості педагога / С. Ю. Осадчук // Молодий вчений, 2018. – № 5.2 (57.2), травень. – С. 23-27.

ФОРМИ І МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оксана Горожанкіна, кандидат педагогічних наук, доцент ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Україна)

Ван Чжецін, аспірант кафедри музичного мистецтва та хореографії факультету музичної та хореографічної освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Україна).

FORMS AND METHODS OF TRAINING FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART TO MUSIC ENLIGHTENMENT ACTIVITIES

Oksana Gorozhankina, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Ukraine)

Wang Zheqing, graduate student, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто особливості музично-просвітницької діяльності майбутніх учителів музики в освітньому процесі вищої школи. Представлено провідні форми і методи роботи із залучення студентів до проведення музично-просвітницької діяльності.

Ключові слова: музичне просвітництво, музично-просвітницька діяльність, майбутні учителі музики.

Abstract: The article considers the peculiarities of music and enlightenment activities of future music teachers in the educational process of higher education. Presented leading forms and methods of work to involve students in music and educational activities.

Key words: music enlightenment, music and educational activity, future teachers of music art.

Сучасні підходи щодо оновлення системи вищої освіти розглядаються в різних аспектах спрямування уваги на інтелектуальному, духовно-культурному розвитку майбутніх учителів, здатних здійснювати творчу, самостійну діяльність і бути конкурентоспроможними фахівцями у своїй галузі. Особливого значення в цьому контексті набуває проблема підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, діяльність яких передбачає певну універсальність, поєднує виконавські та педагогічні вміння, спрямована на залучення сучасної молоді до кращих надбань музичного мистецтва й формування духовної культури майбутніх поколінь. Здатність здійснювати музично-просвітницьку діяльність є важливим складником професійної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва, вимагає від майбутніх фахівців певних духовних зусиль та є важливим компонентом організації ефективного освітнього процесу сучасної школи.

Одним із чинників формування духовної культури майбутніх учителів музики є музичне просвітництво, яке сформувалося як вид діяльності та передбачає поширення, передачу знань про музичне мистецтво, виховання особистості засобами музики. В процесі освітнього процесу в університеті музичне просвітництво спрямовано на розвиток духовної культури студентів й транслюється через них учням.

Проблеми підготовки майбутніх учителів до музично-просвітницької діяльності розглянуто в дослідженнях Т. Євсєєвої, Л. Кожевнікової, Лі Аньань, Є. Куришева, О. Мельник, І. Полякової, Е. Скуратової, О. Міліциної, Є. Михейченкової, О. Халікової, Чен Кай, Фань Чженьсюань, О. Щолокової та інших вчених.

Вбачаючи у просвітництві діалектичне поєднання розуму та серця В. Даль визначав просвітництво як «світло науки і розуму, яке зігрівається чистою моральністю; це також розвиток інтелектуальних та духовних сил людини» [1, с. 527]; сутність поняття «просвіщати», або когось просвітлювати, за твердженням В. Даля означало здібність

«дарувати людині світло розумове, наукове і моральне, повчати істинам і добру; навчити розум й серце» [1, с. 527].

Термін «просвітництво» вважають похідним від слова «світло» (французьке *lumière* означає водночас «світ» та «просвітництво»), а епоху просвітництва, виникнення якої в європейських країнах на межі XVII-XVIII століть пов'язано з розвитком наукової та філософської думки, справедливо називають «епохою розуму» [6]. Дієвим засобом боротьби за ідеї просвітництва, на думку видатних просвітителів (Ф. Вольтера, К. Гельвеція, П. Гольдбаха, Д. Дідро, Ш. Монтеск'є, Ж. Ламетрі, Г. Лессінга, Ж.-Ж. Руссо) вважалось мистецтво. Так, Ж.-Ж. Руссо в романі «Еміль, або про виховання» розглянуто специфіку формування музичних здібностей, як найважливішого із завдань музичного виховання, надано методичні поради щодо розвитку музичного слуху й голосу, а також запропоновано цифрову нотацію щодо вивчення музичної грамоти, яку було використано в процесі навчання дітей у європейських країнах, зокрема й в Україні [6]. Музичне мистецтво завжди відіграло ключову роль у духовному та моральному вихованні та вдосконаленні людини і суспільства. В Давньому Китаї до музики ставилися «як до ідеальної, звукопластичної моделі гармонійного космосу, яка може урівноважувати всі крайності, виправляти дисбаланс у будь-якому явищі» [7, с. 46].

В Україні ще з часів Київської Русі музичне мистецтво входило у зміст навчально-виховної роботи освітніх закладів, про що свідчать історичні документи, в яких представлено просвітительську діяльність братств (Львівська, Луцька братські школи), Острозької школи-академії, Києво-Могилянської академії та громадських організацій, які активно функціонували на території України і Білорусії у XVI – XVII століттях.

Так, навчальним планом Києво-Могилянської академії з підготовки вчителів різних спеціальностей було передбачено також навчання музики, а саме оволодіння грою на музичних інструментах, диригентсько-хорова підготовка, сольний і хоровий спів. За твердженням дослідників, гра на різних музичних інструментах, і особливо на духових, а також хоровий спів були улюбленим заняттям академістів [3]. Мабуть не випадково в стінах Києво-Могилянської академії здобули музичну освіту видатний український філософ, поет, педагог, композитор, співак Г. Сковорода; композитор, скрипаль і співак А. Ведель; композитор, член Болонської філармонічної академії М. Березовський; композитор С. Гулак-Артемівський, композитор Д. Бортнянський та багато інших видатних діячів музичної культури. Традиції музичної освіти, впроваджені Києво-Могилянською академією, мали широкий вплив на громадську думку в аспекті музично-естетичної освіти педагогічних кадрів.

В першій половині XX століття ідеї масового музичного виховання та музичного просвітництва дітей і молоді знайшли втілення в працях Б. Асаф'єва, В. Шацької, Б. Яворського, Н. Гродзенської, Д. Кабалевського. В сучасних дослідженнях музичне просвітництво розглядається як діяльність, завдяки якій забезпечується розвиток інтересів, потреб та смаків сучасної молоді, відбувається розвиток її музичної культури, як компоненту духовної культури [2; 5]. На думку Т. Євсєєвої музичне просвітництво є мистецтвом розповсюдження та передачі знань про музику, сприяє вихованню особистості засобами музики [2, с. 2]. Як вид педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва зміст музично-педагогічного просвітництва, за Т. Євсєєвою, визначається наступними складовими: просвітницькою спрямованістю всієї системи знань та вмій; усвідомленістю у необхідності інтегрованих знань і оцінюванні результатів навчання; потребою в актуалізації навчального досвіду та педагогічної діяльності тощо [2]. Як процес свідомої, активної й цілеспрямованої взаємодії між просвітником (як суб'єктом просвітництва) й аудиторією (як об'єктом просвітництва), визначає музично-просвітницьку діяльність Л. Кожевнікова [5, с. 112]. На думку вченої, сутність цього процесу зумовлюється самостійною позицією індивіда у виборі музичних цінностей і спрямовано на поширення музично-естетичних знань з метою активізації духовного розвитку особистості [5, с. 112].

Здатність майбутніх учителів музики до здійснення музично-просвітницької діяльності на високому професійному рівні передбачає наявність відповідних умінь, оскільки, за висловом Д. Кабалецького, вчитель має «розповідати про велике мистецтво музики, не спрощуючи і не збіднюючи його, на доступній, зрозумілій і – головне – захопленій мові» [4, с. 134]. Серед умінь, якими має оволодіти майбутній учитель музичного мистецтва у процесі музично-просвітницької діяльності, слід назвати уміння дібрати змістовний музично-теоретичний, інформативний матеріал, логічно його побудувати, використовуючи аудіо та відео ілюстрації; яскраво й образно виконати твір та підготувати до нього емоційно насичену, захоплюючу бесіду; володіти живим виразним словом, говорити чітко і правильно, доносити свою думку до слухачів; організовувати діалог і жваве спілкування з учнями різного віку, встановлювати з ними емоційний контакт та моделювати будь-які ситуації в процесі спілкування.

В процесі підготовки майбутніх учителів музики до музично-просвітницької діяльності ефективними є такі форми роботи, які сприяють активізації їх творчого потенціалу, а саме: музично-просвітницькі концерти, музично-літературні вітальні, концерти-бесіди, музично-вербальні презентації музичних творів тощо. Реалізація завдань з підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до музично-просвітницької діяльності сприяє впровадження в освітній процес наступних методів: лекції, бесіди, наочної ілюстрації, порівняння, обговорення, створення проблемних ситуацій та життєво-образних асоціацій, творчі завдання, аналіз та інтерпретація музичних творів, інтерактивних ігор, творчих проєктів, мультимедіа презентацій. Умови сьогодення вимагають від студентів наявності відповідних знань комп'ютерних програм, що дозволяють створювати презентації (Microsoft Office Power Point, Microsoft Paint, CorelDRAW, Microsoft Windows Media Player, Nero Vision); навчальних програм («Соната», «Музичний клас») та інтерактивних ігор, які можуть стати підґрунтям в здійсненні ними музично-просвітницької діяльності на високому фаховому рівні.

Список використаних джерел:

1. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. Т.3 / В. Даль. – Москва, 1980. – 555 с.
2. Евсева Т. И. Вопросы просветительства в вузовском музыкально-педагогическом образовании / Т. И. Евсева. – Москва: МГОПИ, 1993. – 112 с.
3. Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI-XVII ст. / Я.Д. Ісаєвич. – Київ, 2009. – 251 с.
4. Кабалецкий Д. Б. Воспитание ума и сердца: Кн. Для учителя / Д. Б. Кабалецкий. – Москва : Просвещение, 1981. – 192 с.
5. Кожевнікова Л. Музично-просвітницька діяльність у контексті підготовки мабутніх учителів музичного мистецтва / Л. Кожевнікова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2016. – № 5 (59). – С. 110-120.
6. Руссо Жан-Жак. Педагогические сочинения: в 2-х т. Т.1 / Жан-Жак Руссо. – Москва : Педагогика, 1981. – 656 с.
7. Тан Цземін. Основні підходи до музичного навчання учнів в Китаї / Тан Цземін // Професіоналізм педагога : теоретичні й методичні аспекти : зб. наук. праць. – Слов'янськ, 2015. – Вип. 2. – С. 46–54.
8. Чень Кай. Теоретичні аспекти виконавсько-просвітницької підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва / Чень Кай // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2018. – № 10. – С. 251-260. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2018_10_23.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ TPR-ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПРОБНИХ УРОКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ СТУДЕНТАМИ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Король Юлія, студентка

Науковий керівник: О.В. Петрусь, кандидат філологічних наук, викладач Комунальний заклад Львівської обласної ради «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

FEATURES OF USING TPR-TECHNOLOGY IN BLENDED LEARNING CONDITIONS DURING TRIAL LESSONS OF ENGLISH IN PRIMARY SCHOOL BY STUDENTS OF PEDAGOGICAL COLLEGE

Yulia Korol', student

Municipal Institution of Lviv Regional Council 'Brody Markiyan Shashkevych Professional Pedagogical College' (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена аналізу особливостей та навчального потенціалу TPR- технології вивчення англійської мови учнями початкової школи, а також аналізу TPR- вправ, апробованих під час проведення пробних уроків в початковій школі студентами Бродівського фахового педагогічного коледжу в умовах очного та дистанційного навчання.

Ключові слова: TPR-технологія, навчання в русі, метод повної фізичної реакції, змішане навчання, реальне і віртуальне навчальне середовище, молодші школярі, педагогічна практика.

Abstract. The article deals with the analysis of the features and educational potential of TPR-technology of the English language learning by primary school pupils, as well as the analysis of TPR-exercises tested during the trial lessons in primary school by students of Brody Professional Pedagogical College in conditions of full-time and distance learning.

Key words: TPR-technology, learning in motion, method of total physical response, blended learning, real and virtual learning environment, young learners, pedagogical practice.

На сьогоднішній день процес вивчення англійської мови у школах України спрямований на формування іншомовної комунікативної компетентності. Реформа освіти, зокрема створення НУШ, вимагає від вчителів пошуку нових підходів, інтерактивності та інноваційності для покращення якості освітніх послуг та результатів учіння молодших школярів. Враховуючи психологічні та фізіологічні особливості учнів молодших класів, а саме підвищену емоційність, відносно низьку концентрацію уваги, рухливість, та непосидючість, більшість педагогів-практиків роблять акцент на грі як провідному методу формування іншомовної комунікативної компетентності, що дозволяє використати рухову активність учнів в навчальних цілях [3, с. 12]. Вправи та ігри з руховою активністю стають особливо актуальними в умовах змішаного навчання, коли очне навчання переривається періодами дистанційного навчання, яке часто вимагає довгого сидіння перед екраном ноутбука чи смартфона, або самостійного виконання завдань з підручника. З іншої сторони, особливості змішаного навчання ставлять ряд викликів і перед студентами педагогічних коледжів, для яких змінився не лише звичний формат навчального процесу, але й проведення пробних уроків, частина яких проходить в звичному класному середовищі, а частина – у віртуальному. Це спонукає майбутніх вчителів до пошуку ефективних технологій навчання під час проходження пробної практики.

Завдання та ігри, які передбачають навчання в русі, не лише зацікавлюють учнів, а й підвищують їхню мотивацію і роблять навчальний процес ефективнішим та результативнішим, особливо під час дистанційного навчання, найпоширенішою формою якого для початкової школи на сьогоднішній день є уроки, які проводяться вчителями за допомогою сервісів для відеоконференцій Zoom чи Google Meet. TPR-вправи та ігри, допомагають молодшим школярам легко, цікаво та у нетрадиційній формі вивчити нові лексичні одиниці та імпліцитно засвоїти граматичні структури.

На думку багатьох дослідників, вивчення англійської мови в початковій школі є важливим не лише для здобуття нових знань, а й для підвищення їх загального розвитку та формування ключових умінь XXI століття, таких як критичне мислення, креативність та ініціативність, спілкування та співпраця. Це питання досліджували багато українських та зарубіжних дослідників, зокрема Дж. Ашер, Дж. Річард, Т. М. Шкваріна, М. С. Богачик, І. В. Мірошник та багато ін. Всі вони робили акцент на використанні та поєднанні різних технологій навчання з руховою активністю для навчання іноземної мови учнів молодшого шкільного віку. Вони сходяться на тому, що «гра – це не лише цікавий спосіб урізноманітнити навчання англійської мови в початковій школі, але й можливість моделювання життєвих ситуацій із застосуванням лінгвістичного, мовленнєвого та соціокультурного досвіду» [1, с. 115]. Одним із видів рухової діяльності, що поєднує в собі також ігрові елементи є TPR- технологія вивчення іноземної мови (Total Physical Response), яку прийнято називати методом повної фізичної реакції. Мета даного дослідження полягає у визначенні особливостей, розкритті потенціалу та аналізі TPR-вправ, апробованих під час проведення уроків в початковій школі в умовах очного та дистанційного навчання.

Метод повної фізичної реакції, який в останні роки набуває все більшої популярності на початковому етапі вивчення іноземної мови, зокрема англійської, базується прямому на зв'язку рухової активності з пам'яттю. Ефективність даного методу пояснюється тим фактом, що більшість молодших школярів має візуальне та кінестетичне сприйняття. Педагоги-дослідники Дж. Річардс та Т. Роджерс зазначають, що чим частіше та інтенсивніше простежується зв'язок вивчення нового з руховою діяльністю, тим довше школярі пам'ятатимуть вивчене [5, с. 87-98]. Коли вчитель використовує TPR-метод, то школярі виконують одночасно декілька дій – слухають, вивчають нові лексичні одиниці, виконують фізичні рухи, що є прямою реакцією на запропоновані команди чи інструкції. Отож, нові поняття відразу підкріплюються діями, що сприяє утворенню міцних зв'язків між ними та покращує процес запам'ятовування. Винахідник цього методу Дж. Ашер вважає, що поєднання вербальної і моторної активності підвищує ефект відтворення [4, с. 295]. Таким чином, вчитель зможе залучити до активної роботи всіх учнів класу, що є справді ефективним способом вивчення певних слів, фраз чи окремих речень. Навчання іноземної мови відбувається завдяки фізичній активності учнів, а саме узгодженню мовлення та дії. Методика Дж. Ашера базується, насамперед, на принципі формування рецептивних навичок, що мають передувати формуванню репродуктивних та продуктивних навичок у процесі навчання іноземної мови, тобто розуміння повинно передувати говорінню [1, с. 116].

У психолінгвістичному аспекті початковий етап вивчення іноземної мови на основі TPR-технології подібний на перші кроки у засвоєнні рідної мови немовлятами. До віку одного року дитина уже здатна розуміти прості спонування до певних дій та виконувати їх, хоч ще не здатна відтворювати ці лексичні одиниці у мовленні (це вміння формується зазвичай у віці 2-3 роки). Для учнів перших класів, які починають вчити іноземну мову, теж характерний схожий «мовчазний період», коли вони здатні розуміти та відтворювати певні команди, інструкції, реагувати на слухові стимули іноземною мовою і запам'ятовувати відповідні лексичні одиниці та граматичні структури, але ще не готові негайно репродукувати їх. Студенти Бродівського фахового педагогічного коледжу вдало використовують TPR-технологію при проведенні пробних уроків англійської мови в школах в умовах очного та дистанційного навчання. Традиційні для даного методу вправи на рух, наприклад, “Simon says” є ефективними і в класі, і в режимі відео-конференції (уроку в сервісі Zoom). Завдання учнів полягає у виконанні команди вчителя тільки в тому випадку, якщо вона починалася з фрази «Simon says». У класному середовищі на основі цієї вправи можна створювати різноманітні варіації і проводити вправи з малюнками чи об'єктами. Наприклад, вчитель прикріплює малюнки чи картки з написами «супермаркет», «банк», «перукарня», «книжковий магазин» тощо для вивчення теми «Місто». За допомогою перестановки парт утворюються «вулиці». Вчитель дає вказівки «Go to the bank», «Turn left»,

«Go along the main street», які виконуються за традиційними правилами гри «Simon says». Однак, для уроків в режимі відеоконференцій більше підходить традиційна версія.

Ще одним прикладом вдалого застосування даного методу є гра на увагу «Quickly – slowly». Вчитель дає команди школярам, супроводжуючи їх фразою «slowly» чи «quickly». Гра «Шаради» на основі TPR-технології найбільше підходить для вивчення спортивних занять та занять на дозвіллі. Спочатку вчитель сам зображає кожен вид діяльності за допомогою пантоміми і вчить цьому учнів. Після цього учні по черзі імітують те чи інше заняття, а клас здогадується, що це. Дана вправа може проводитись як командна гра в реальному класному середовищі, але й у віртуальному пантоміма допомагає учням легко запам'ятовувати відповідні лексичні одиниці. TPR-фізкультхвилинки на основі пісень та чантів («Head, shoulders, knees and toes», «**Hokie Pokie**», «**Wheels on the Bus**», гімнастика для очей та ін.) мають не лише оздоровчий та мотиваційний потенціал, а й навчальний – для вивчення лексичних одиниць, що позначають дієслова-руху, частини тіла, емоції, почуття чи відповідні граматичні структури, наприклад прийменники in, on, under за допомогою відповідних жестів). Під час пробних уроків студентами-практикантами Бродівського педагогічного коледжу успішно була апробована рухова вправа на основі методу повної фізичної реакції «Прогулянка по класі» (A stroll around the Classroom) у офлайн і онлайн форматах. Після опрацювання базових інструкцій за допомогою пантоміми учні виконують ряд дій, рухаючись по класі чи перед камерою в режимі онлайн уроку. Наприклад: you open your pencil box, you look for a pencil, you find the pencil, you at your desk, you take your notebook, you write “Hello” in your notebook, you close your notebook, you put your pencil into your pencil box etc.

Такі вправи можуть стати основою для театралізованого дійства на основі TPR-технології (TPR-storytelling), де ведучий (вчитель) розповідає історію, а молодші школярі виконують дії відповідно до своїх ролей. Дана технологія є також ефективною у позакласній роботі. Таким чином, за допомогою простих вправ на основі методу прямої фізичної реакції можна засвоїти новий лексичний матеріал з таких тем, як «Частини тіла», «Одяг», «Їжа», «Дозвілля», «Тварини», «Емоції та почуття», «Спортивні заняття», «Щоденні дії», «Класне середовище», дієслова, що позначають рух, наказовий спосіб дієслів (команди та інструкції), цілий ряд прикметників та прислівників, теперішній тривалий час (дії, що відбуваються в даний момент), та ін. Системне використання TPR-технології відкриває широкі можливості для креативності вчителя та служить потужним мотиваційним стимулом до вивчення іноземної мови для молодших школярів. Вправи на основі даної технології є простими та дієвими для вивчення та активізації лексичних одиниць і граматичних структур, особливо на початковому етапі вивчення іноземної мови. Окрім формування мовної компетентності та розвитку базових навиків сприймання іноземного мовлення на слух, даний метод сприяє підвищенню рухової активності на уроках у реальному та віртуальному навчальних середовищах, покращує увагу і пам'ять школярів З іншої сторони, TPR-технологія залишає простір для особистої ініціативи та креативності вчителя у створенні нових вправ та ігор і апробації їх з метою пошуку найбільш оптимальних способів здобуття учнями нових знань, вмінь та формування відповідних диспозицій.

Список використаних джерел:

1. Богачик М. С. Особливості застосування сучасних методів навчання англійської мови в початковій школі / М. С. Богачик // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». - Острог: Вид-во НаУОА, 2019. – Вип. 5(73). – С.114-116.
2. В'юнник В. О. Сучасні методи навчання дітей дошкільного віку іноземною мовою: від теорії до практики / В. О. В'юнник // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pseh.kiev.ua>.
3. Шкваріна Т. М. Англійська мова для наймолодших [Текст]: програма, методичні рекомендації, розробки занять / Т. М. Шкваріна. – Х : Видавнича група «Основа», 2005. – 176с. – (Бібліотека журналу «Англійська мова та література» : вип. 12 (24)).
4. Asher J. J. The Strategy of the Total Physical Response: An Application to Learning Russian / J. J. Asher // International Review of Applied Linguistics in Language Teaching. – 1965. – Vol.3, Issue 4. – P.291-300
5. Richards, Jack C. Approaches and Methods in Languages teaching (A description and analysis) / J. Richards, Th. Rodgers, – Cambridge University Press, 1998. – 168 p.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Ольга Ліпкевич, викладач англійської мови

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE PEDAGOGICAL COMPETENCES OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF BLENDED LEARNING

Olha Lipkevych, the teacher of English

Markiyan Shashkevych Brody professional pedagogical college (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто особливості розвитку творчих педагогічних здібностей майбутніх вчителів початкових класів в умовах змішаного навчання. Увага акцентується на основних педагогічних умовах формування творчого потенціалу студентів фахових педагогічних закладів.

Ключові слова: творча особистість, компетентність, творча педагогічна діяльність, онлайн навчання, змішані форми навчання, креативність.

Abstract. The article deals with the analysis of the development of creative pedagogical competences of future primary school teachers in the process of blended learning. The attention is focused on the basic pedagogical conditions of forming creative potential of students of professional educational institution.

Key words: creative personality, competence, creative pedagogical activity, online learning, blended forms of learning, creativity.

Перша половина ХХІ століття уже встигла поставити перед людством чимало викликів. По-перше, висока мінливість сучасного суспільства, швидкі темпи розвитку науки та техніки, низка реформ, спрямованих на вдосконалення суспільних систем, зокрема освітніх. По-друге, пандемія COVID – 19 та пов'язані з нею соціальні обмеження, необхідність впровадження дистанційних форм навчання для забезпечення безперервності освіти на різних рівнях. Все це, у свою чергу, вимагає формування та розвиток нового типу особистості, котра могла б впевнено реагувати на суспільні зміни, оригінально мислити, пропонувати та втілювати у житті креативні ідеї, імпровізувати та творчо мислити.

Стає очевидним, що сучасне суспільство вимагає підготовки фахівців нового покоління з високим рівнем ключових компетентностей. Компетентність визначають як «динамічну комбінацію знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [3, с. 10]. У свою чергу ключові компетентності – ті, «яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя» [3, с. 10].

Саме умови компетентнісної освіти аргументують нагальність формування творчої, всебічно розвиненої особистості педагога, що і зумовлює актуальність проблеми даного дослідження.

У чинних державних освітніх документах (Концепція НУШ, Національна стратегія розвитку освіти в Україні) акцентується необхідність оновлення фахової підготовки майбутніх педагогів, які не лише досконало володіють спеціальними професійними знаннями й умінями, а й готові до інноваційної педагогічної діяльності, вміють творчо підходити до розв'язання педагогічних задач, здатні знаходити оригінальні шляхи вирішення проблемних ситуацій. До того ж за Концепцією Нової української школи творчому та відповідальному вчителю, який постійно працює над собою, надається академічна свобода. Учитель може готувати власні авторські навчальні програми,

власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно виражати власну фахову думку. Держава гарантуватиме йому свободу від втручання у професійну діяльність [3, с. 16]. Новій українській школі потрібен вмотивований вчитель, який має свободу творчості і розвивається професійно.

Сучасне суспільство вимагає зміни ролі вчителя – «не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини» [3, с. 16]. Новий вчитель – вільний та креативний, ініціативний, здатний до саморозвитку та самовдосконалення.

Проблему формування особистості педагога, специфіку розвитку його творчості та творчо-креативних якостей вивчали провідні вчені О. Антонова, І. Бех, В. Бондар, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Моляко, Н. Ничкало, О. Пехота, О. Пометун, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Т. Поніманська та інші.

Творчу педагогічну діяльність учителя С. Сисоєва визначає як «педагогічну діяльність, якій притаманні властивості творчого процесу» [6, с. 97]. Творча професійна діяльність вчителя вважається провідним фактором, що впливає на розвиток творчих можливостей учня і забезпечує його ефективність. Саме у своїй професійній діяльності педагог розкриває свої творчі можливості, розкриває та реалізовує їх.

На думку С. Сисоєвої, творчий вчитель – це творча особистість з високим ступенем розвиненості мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, що сприяють успішній творчій педагогічній діяльності, і яка, внаслідок спеціальної професійної підготовки та постійного самовдосконалення набуває знань, умінь і навичок педагогічної праці, оволодіває уміннями формування творчої особистості учня у навчально-виховному процесі [6, с. 97].

Відповідно підготовку майбутнього вчителя до педагогічної творчості можна розглядати як об'єктивний творчий процес. Творчим педагогом може стати той, чий педагогічний талант буде доповнений спеціальною педагогічною освітою і буде розвинений у практичній педагогічній діяльності.

Навчання у фаховому педагогічному навчальному закладі означає не лише засвоєння знань, а й розвиток творчих здібностей, формування професійних якостей і умінь, що допоможуть самореалізуватися особистості майбутнього педагога.

Окреслимо педагогічні умови формування творчого потенціалу майбутніх вчителів початкових класів у процесі навчання у фаховому педагогічному закладі освіти:

1. Актуалізація творчого потенціалу студентів у процесі вивчення фахових дисциплін (цикл психолого-педагогічних дисциплін, фахові методика з практикумами, предметні дисципліни) з використанням онлайн сервісів навчання (Google classroom, Classtime, спеціальних освітніх платформ навчальних закладів), платформ для онлайн-конференцій (Zoom, Google meet та ін.), віртуальних подорожей та екскурсій.

2. Організація практичної діяльності студентів, спрямованої на вдосконалення умінь та навичок (виконання різного роду лабораторних та практичних робіт онлайн чи стаціонарно).

3. Педагогічно доцільне насичення процесу підготовки майбутніх спеціалістів інноваційними технологіями (організація та проведення на базі навчального закладу різного роду методичних семінарів, вебінарів, наукових конференцій, майстер-класів, педагогічних лабораторій, тренінгів за участі провідних науковців, педагогів-новаторів, сертифікованих тренерів, залучення студентів до участі у всеукраїнських методичних семінарах та вебінарах, які проводяться за сприяння освітніх платформ та видавництва навчальної літератури). В умовах дистанційного навчання - проведення вищезазначених заходів в онлайн режимі.

4. Стимуляція активності майбутніх педагогів щодо вияву набутих умінь і навичок творчої роботи в процесі проходження різного роду виробничих та навчальних практик (пробна та переддипломна практики в реальних умовах офлайн та онлайн навчання) з подальшою організацією і проведенням педагогічних лабораторій та майстер-класів з

метою поширення власного творчого педагогічного досвідом серед студентів молодших курсів.

Отож бачимо, що високий рівень сформованості творчого потенціалу майбутніх педагогів залежить від низки чинників та умов. Готовність до інноваційної творчої педагогічної діяльності передбачає наявність у студентів системних і фундаментальних фахових знань та вмінь, володіння прийомами організації творчої діяльності, наявність міцних знань про закони творчості й винахідництва, сформованість адекватної самооцінки, прагнення до самоактуалізації, критичний підхід до результатів своєї діяльності, незалежність і обґрунтованість поглядів і міркувань. Очевидним є те, що рушійною силою людства є творча особистість, а виявлення таких особистостей, як і розробка теоретичних основ творчості, є першочерговим завданням педагогіки.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. – Режим доступу: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf (дата звернення: 26.03.2021).
3. Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 26.03.2021).
4. Полякова І. В., Оловаренко О. І. Формування та розвиток креативності майбутніх учителів початкової школи засобами інноваційних технологій І. В. Полякова, О. І. Оловаренко // Підготовка майбутнього фахівця до професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього простору : матеріали Регіонал. наук.-практ. конф., 23 березня 2011 р. / КВНЗ «Донецький педагогічний коледж». – Донецьк, 2011. Ч. 2. – С. 86–93.
5. Полякова І. В. Креативність як основа професіоналізму майбутнього вчителя / І. В. Полякова // Формування професійної компетентності майбутніх педагогів у контексті європейського виміру якості освіти: матеріали Регіонал. наук.-практ. конф., м. Харків, 20 травня 2010 р. – Харків : ХГПІ, 2010. – С. 144–145.
6. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва. – Київ : Міленіум, 2006. – 344 с.

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

*Олена Максимова, кандидат педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет ім. Івана Франка (Україна)*

PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF FUTURE EDUCATORS IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS

*Olena Maksymova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглядаються педагогічні технології як засіб розвитку творчих здібностей майбутніх вихователів. Розкрито значення та особливості проведення технології розвитку критичного мислення, проєктної технології, інформаційно-комунікаційних технологій

Ключові слова: педагогічні технології, розвиток творчих здібностей, проєктна технологія, технологія розвитку критичного мислення, інформаційно-комунікаційна технологія.

Abstract. The article considers pedagogical technologies as a means of developing the creative abilities of future educators. The significance and features of the technology of development of critical thinking, design technology, information and communication technologies are revealed

Key words: pedagogical technologies, development of creative abilities, project technology, technology of development of critical thinking, information and communication technology.

З появою людини на світ розпочався процес її розвитку та удосконалення умов існування, який безупинно триває протягом всієї історії людства. Сьогодні характеризується швидкими змінами в усіх сферах життя, до яких потрібно вміти вчасно адаптуватись, приймати і використовувати у професійному та особистому житті. Якщо в минулих століттях цінувалась людина, яка володіє інформацією, то у сучасному світі інформація стала загальнодоступною, з'явилися нові пріоритети в освіті, нові завдання, серед яких, зокрема, розвиток творчих здібностей суб'єктів навчального процесу. Для їх реалізації вчені проторюють нові шляхи, шукають засоби, які б були максимально дієвими у мінімальний проміжок часу.

Ще наприкінці ХХ ст. в педагогічний обіг ввійшло поняття «технологія», яке прийшло в суспільні науки з промисловості і завоювало популярність своєю дієвістю. Завдяки чіткому цілепокладанню, продуманій заздалегідь послідовності кроків у досягненні намічених завдань, визначенні способів діяльності та засобів, які будуть використовуватися, прямуванню до спроектованого результату в більшості випадків педагогічна технологія «спрацьовує», і очікування педагогів виправдовують себе. Ввійшовши у широкий вжиток освітнього життя, педагогічні технології урізноманітнюються, розвиваються, удосконалюються. Природно, що багато вчених звернули свою увагу на їх дослідження.

Сутність, види педагогічних технологій, особливості їх впровадження в освітній процес розглядали В. Беспалько, С. Гончаров, М. Гриньова, І. Дичківська, Н. Дудник, Б. Ліхачов, В. Монахов, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пометун, Г. Селевко, В. Стрельников, М. Чепіль, О. Шпак. І. Бех, О. Пехота присвятили свої дослідження вивченню особистісно орієнтованої технології, С. Гончаров розробляв сугестивну технологію, А. Белкін – технологію створення ситуації успіху, Л. Паращенко – тестові технології, М. Білик, О. Ванівська, Л. Варениця, З. Максимович, Р. Преснер вивчали проєктні технології, над інформаційно-комунікаційними технологіями працювали В. Биков, О. Бондаренко, Г. Козлакова, О. Міщенко, О. Пінчук, І. Ставицька, С. Ясинська. Проблему розвитку творчих здібностей досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні педагоги: Б. Ананьєв, О. Антонова,

Д. Богоявленський, Л. Виготський, Дж. Гілфорд, Ю. Гільбух, Г. Костюк, О. Леонт'єв, О. Матюшкін, В. Моляко, О. Музика, В. Рогозіна, С. Рубінштейн, С. Сисоева, Б. Теплов.

Метою нашої статті є висвітлення суті поняття «технологія розвитку творчих здібностей» та розкриття змісту деяких з них, які використовуємо в практиці роботи з майбутніми вихователями. актуальних у сучасному освітньому просторі.

Звертаючись до самого терміну «технологія розвитку творчих здібностей», потрібно зупинитись на понятті «технологія навчання», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «творчі здібності».

Технологія навчання – це педагогічно, валеологічно та економічно обґрунтований процес гарантованого досягнення результатів навчання. Освітня технологія – упорядкована система дій, що призводить до гарантованого досягнення цілей освіти. Педагогічна технологія – це упорядкована система дій, реалізація яких призводить до гарантованого досягнення педагогічних цілей. Якщо освітні технології відбивають загальну стратегію розвитку освіти, то педагогічні технології передбачають тактику їх реалізації [3].

Творчі здібності – інтегративна властивість особистості, яка формується на основі задатків у процесі її взаємодії з навколишнім середовищем, є результатом розвитку психічних процесів (сприйняття, відчуття, мислення, уяви, пам'яті) та дозволяє їй досягти прогресивних, соціально та особисто значущих результатів у одній або декількох видах діяльності. Творчі здібності виступають умовою успішної життєдіяльності людини.

Г. Романова визначила наступні ключові характеристики технологій навчання: концептуальність (спирається на певну концепцію), системність (передбачає цілісність процесу, взаємозв'язок усіх його компонентів), ефективність (оптимальність за витратами часу та ресурсів, висока результативність), керованість (в залежності від особливостей суб'єктів освітнього процесу можна варіювати зміст, методи, форми, засоби з метою коригування результатів), відтворюваність (може використовувати інший викладач в іншому освітньому закладі), коригованість (вчасне внесення потрібних коректив, творчий пошук оптимальних шляхів розв'язання поставлених завдань).

Однією з широко вживаних у ЗВО технологій є проєктна технологія. Так званий «метод проєктів» виник у 20-х р. ХХ століття у США і був практично спрямований. В нашій країні також мав широку популяризацію, але згодом зазнав критики і був на тривалий час забутий. В ХХІ ст. проєктна технологія, вже видозмінена у своїй суті, знову почала вводитись в українську освіту, оскільки має широкі можливості для активізації творчого пошуку здобувачів, розвитку їх креативності, soft-skills. Особливість цієї технології полягає у розвитку особистості в процесі свідомої мотивованої індивідуальної діяльності для розв'язання групового або індивідуального завдання.

В процесі проєктної діяльності її виконавець тренується втілювати ідею або план у зовнішню форму, здобуває нові знання і досвід, долає інтелектуальні бар'єри, вчиться комунікувати, презентувати свою точку зору і коректно її доводити, отримує навички оформлення своєї «продукції» та її публічного представлення. В період дистанційного навчання, наприклад, викладачами кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій ЖДУ ім. І. Франка спільно зі здобувачами був розроблений проєкт діяльності лабораторії «Знай, умій, дій» для дітей дошкільного віку, який був згодом втілений у життя і мав успіх. Здобувачі в процесі проєктної діяльності мали змогу проявити ініціативу, реалізувати ідеї, використовуючи свої творчі надбання, апробувати себе в новій ролі, самореалізуватись. Разом з тим розуміння спільності важливої справи мотивувало їх до досконалості, використання по максимуму свого потенціалу. Майбутнє втілення проєкту в життя формувало відповідальність, організованість, вміння діяти в команді.

У зв'язку зі зміною пріоритетності цілей навчання з «наповнення голови учня / здобувача знаннями» на формування у нього низки компетентностей, що передбачає значний розвиток мислительних процесів, популярними стали технології розвитку критичного мислення. Цей тип мислення дає змогу пристосуватися до постійних змін, які

супроводжують життя сучасної людини, здійснювати комплексний аналіз отриманої інформації та давати їй об'єктивну оцінку, генерувати на основі опрацьованого нові ідеї.

Канадський вчений Ральф Х. Джонсон так означав критичне мислення: це «особливий вид розумової діяльності, що дозволяє людині винести раціональне судження щодо запропонованої їй точки зору або моделі поведінки» [1, с. 15]. Тобто під критичним мисленням розуміється не потреба піддавати критиці будь-яку думку, а вміння аналізувати її з різних точок зору і знаходити раціональне зерно. М. Ліпман підкреслював, що самостійність суджень є однією з головних ознак критичного мислення, наголошуючи на тому, що критичне мислення спрямоване на творчу мисленнєву діяльність, а не на репродукцію, що базується на жорстких алгоритмах і стереотипах. Таким чином, творчий підхід є обов'язковим у ситуаціях порівняння різних суджень, визначення істинних та знаходження альтернатив.

На думку Р. Еніса, критичне мислення є раціональним рефлексивним мисленням, що визначає, чому вірити, а що піддати сумніву. Розмаїття форм і методів, які пропонує нам ця технологія, дозволяє обирати в роботі зі здобувачами прийнятні згідно їх вікової категорії та поставлених завдань.

Наприклад, під час лекцій використовуємо «Бортовий журнал»: інформація фіксується за допомогою ключових слів, коротких словосполучень чи речень, умовиводів, визначень, висловів, графічних схем та моделей. Метод «Групування» допомагає з'ясувати суть ключового поняття, терміна, який досліджується. Зв'язки та асоціації до нього можна обирати на однорівневій площині, а можна послугоуватись багаторівневим форматом (тобто кожне нове слово нового рівня стає опорним для добору інформації). Метод «Збережи останнє слово за мною» допомагає навчитись вислуховувати думки всіх членів групи, іноді суперечливі, класифікувати їх, аналізувати та узагальнювати, порівнювати свою початкову думку з почутими висловлюваннями.

«Діаграма Венна» буде ефективною при розгляді декількох схожих явищ, термінів, процесів. Використовуємо цей метод для їх порівняння з метою виокремлення однакових позицій та виділення несхожостей. Унаочнення у вигляді діаграми сприяє не тільки ефективному аналізу, а й кращому запам'ятовуванню.

Підсумовуючи знання з певної теми або модуля, використовуємо «Кошик», в який по черзі «складаються» терміни, дати, важливі імена, методи тощо в залежності від змісту освітньої компоненти та теми, яка резюмується. «Методика взаємних питань», «Ланцюжок» дозволяє поставити себе на місце викладача і моделювати питання колегам. Метод «6W» передбачає постановку питання «Чому?» (на англ. мові Why?) на кожну репліку партнера, що сприяє розвитку вміння надавати пояснення та відшукувати аргументи. Для здійснення підсумку проведеної роботи, розвитку рефлексії застосовуємо методику «ПМЦ» (плюс, мінус, цікаво).

В три колонки записуємо підсумкові враження від проведеної пари: плюс – це все, що було корисним, сподобалось, подарувало гарні емоції, мінус – недоліки, те, що залишилось неприйнятним і незрозумілим, цікаво – нова інформація, яка зацікавила, залишила враження, роздуми. Візуалізувати причинно-наслідкові зв'язки, розкласти ціле на окремі складові і детально їх розглянути, підсумувати знання допомагає метод «Фішбоу». Для його проведення розбиваємо групу на підгрупи по 4-5 чоловік, ставимо проблему, роздаємо зображення риб'ячого скелету (або ж група малює його самостійно), на голові відображаємо тему, проблему, яка підлягає розгляду, на верхніх кістках - основні поняття теми та причини виникнення проблеми. А на нижніх – факти, що є підтвердженням певних причин чи понять, які вказані зверху у схемі. Заповнювання схеми відбувається після детального обговорення групою.

В умовах дистанційного навчання ще більше актуалізувались інформаційно-комунікаційні технології, які теж дають мають значні можливості для розвитку творчості. Наразі здобувачі систематично створюють презентації, записують відео дослідів, занять, ігор

та демонструють їх під час проведення практичних занять, організовують віртуальні екскурсії, включаються у проведення онлайн-занять з дітьми.

Творчо мислячий вихователь завжди цікавий. Він є прикладом для дітей нестандартного підходу до вирішення завдань, креативного бачення світу, творчого сприйняття і практичного перетворення діяльності, нетипової реакції на звичайні речі. Творчість - це спосіб самовираження, як для дорослого, так і для маленької дитини. Тому, здійснюючи підготовку майбутнього вихователя ЗДО, слід багато уваги приділяти розвитку саме цієї здатності.

Список використаних джерел

1. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цьому навчати : наук.-метод. посібник / Н. В. Вукіна, Н. П. Дементієвська, І. М. Сущенко ; за наук. ред. О. І. Пометун. – Харків, 2007. – 190 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник, 3-тє видання, виправлене. – К.: Академвидав, 2015. – 352 с.
3. Інноваційні технології навчання: Навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А. В.; упорядн. словника Волобуєва С. В.]. – К.: НТУ, 2017. – 172 с.
4. Педагогічні технології: теорія та практика / За ред. М. В. Гриньової. – Полтава, 2014. – 132 с.
5. Чепіль М. Педагогічні технології: навчальний посібник / М. Чепіль, Н. Дудник. – К.: Академвидав, 2012 – 224 с.

ДИЗАЙН-ОСВІТА У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Дана Огієнко, кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка (Україна)

DESIGN EDUCATION IN THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Dana Ohienko, Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor

T. G. Shevchenko National University «Chernihiv Collegium» (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження дизайн-освіти на уроках «Дизайн і технології». Зазначається, що формування готовності здобувачів освіти до навчання учнів основ дизайну здійснюється у процесі вивчення освітнього компоненту «Основи технологічної освіти з методикою навчання технологічної освітньої галузі», під час практичної підготовки та в позааудиторній роботі.

Ключові слова: дизайн, дизайн-діяльність, дизайн-освіта, проектний підхід, підготовка майбутніх учителів.

Abstract. The article reveals the peculiarities of preparing future primary school teachers for the introduction of design education in the lessons «Design and Technology». It is noted that the formation of readiness of students to teach students the basics of design is carried out in the process of studying the educational component «Fundamentals of technological education with methods of teaching technological education», during practical training and in extracurricular activities.

Key words: design, design activities, design education, project approach, training of future teachers.

Метою технологічної освітньої галузі є формування компетентностей в галузі техніки і технологій та інших ключових компетентностей, здатності до зміни навколишнього світу з використанням засобів сучасних технологій без заподіяння йому шкоди, до використання технологій для власної самореалізації, культурного і національного самовираження [1].

Зміст технологічної освітньої галузі реалізовується через інтегрований курс «Дизайн і технології». Метою навчання дизайну і технологій є розвиток особистості дитини засобами предметно-перетворювальної діяльності, формування ключових та проектно-технологічної компетентностей, необхідних для розв'язання життєвих проблем у взаємодії з іншими, культурного й національного самовираження. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: формування допитливості, цілісного уявлення про матеріальне і нематеріальне виробництво; виховання естетично-ціннісного ставлення до традицій українського народу в праці, декоративно-ужитковому мистецтві; набуття досвіду поетапного створення корисних і естетичних виробів у партнерській взаємодії; вироблення навичок раціонального використання матеріалів, безпечного застосування традиційних та сучасних технологій; формування культури праці, прагнення удосконалювати процес і результати проектно-технологічної діяльності, свій життєвий простір. Реалізація мети і завдань навчального предмета здійснюється за такими змістовими лініями: «Інформаційно-комунікаційне середовище», «Середовище проектування», «Середовище техніки і технологій», «Середовище соціалізації» [2].

Зміст технологічної освітньої галузі базується на оволодінні теоретичними і практичними основами дизайну. На сучасному етапі проблему навчально-ігрової проектувальної діяльності учнів (дизайн-освіти) досліджують провідні педагоги та методисти технологічної освіти О. Коберник, Н. Котелянець, В. Тименко, Т. Шевчук, які наголошують на тому, що дизайн-освіта, проектно-технологічна діяльність є основними засобами творчого розвитку особистості.

Мета статті – проаналізувати можливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження дизайн-освіти на уроках «Дизайн і технології».

Формування готовності майбутніх учителів до навчання дизайну молодших школярів здійснюється у процесі вивчення освітнього компоненту «Основи технологічної освіти з методикою навчання технологічної освітньої галузі» під час традиційних форм організації освітнього процесу у закладах вищої освіти: лекцій, практичних занять, самостійної аудиторної та позааудиторної роботи. Теоретичний та практичний матеріал зазначеної дисципліни систематизовано за модульним принципом. Кожен змістовий модуль містить логічно пов'язані між собою теми, вивчення яких на лекційних, практичних заняттях чи в процесі самостійної роботи повинно забезпечити належну підготовку майбутніх учителів початкової школи до впровадження дизайн-освіти на уроках «Дизайн і технології».

У процесі вивчення першого змістового модуля «Теоретичні та методичні основи технологічної освітньої галузі» (тема: «Основи дизайну та його види») здобувачі освіти ознайомлюються з поняттям та завданнями дизайн-освіти; зарубіжним та вітчизняним досвідом впровадження дизайну в освітні системи; видами дизайну як засобом естетичного перетворення дійсності. Студенти не лише засвоюють теоретичні основи дизайну, а й ознайомлюються з методами дизайн-діяльності, вивчають прийоми дизайнерського мислення: узагальнення, аналіз, синтез, порівняння, абстракція та ін. Серед тем змістових модулів навчальної програми, є достатньо тем присвячених дизайн-діяльності, зокрема: «Етнодизайн», «Дизайн іграшок для театралізованої діяльності», «Дизайн одягу», «Дизайн-діяльність з природними матеріалами. Ландшафтний дизайн», «Дизайн-діяльність з пластичними матеріалами», «Технічне конструювання. Промисловий дизайн» та ін.

Також, вивчення навчальної дисципліни «Основи технологічної освіти з методикою навчання технологічної освітньої галузі» передбачає ознайомлення здобувачів освіти з особливостями організації проектно-технологічної діяльності в початковій школі, яка сприяє реалізації творчого потенціалу молодших школярів. Майбутні вчителі початкової школи засвоюють теоретичні відомості про сутність проектно-технологічної діяльності та її значення; історію виникнення проектного підходу у навчанні; типологічні ознаки різних видів проєктів; структуру проектно-технологічної діяльності: дизайн-проекування, технологія виготовлення, рефлексія; методичні засади організації проектно-діяльності молодших школярів на уроках «Дизайн і технології».

Підготовка здобувачів освіти до впровадження дизайн-освіти в початковій школі продовжується і на практичних заняттях, де провідним видом є дизайн-діяльність, яка сприяє вільному самовираженню та самореалізації творчого потенціалу студентів. В процесі занять відбувається оволодіння способами та алгоритмами проектно-технологічної діяльності під час виконання індивідуальних та групових проєктів. Зокрема, здобувачі вищої освіти виконують інформаційні та творчі проєкти на теми: «Українська народна іграшка», «Українська народна лялька», «Обереги в житті українців», «Дизайн традиційного хатнього інтер'єру», «Традиційні народні ремесла України», «Народні ремесла мого регіону», «Народні умільці Чернігівщини», «Народне мистецтво в побуті», «Відродження українського писанкарства», «Писанка мого регіону», «Український народний рушник», «Традиційний одяг різних регіонів України», «Сучасна текстильна лялька», «Новорічні листівки та іграшки», «Сувеніри власними руками», «М'яка іграшка для дитячого садка», «Казкові герої лялькового театру», «Корисні речі з підручних матеріалів» та ін. [3, с. 196]. В ході практичних занять відбувається послідовне набуття студентами досвіду дизайн-діяльності – поетапного створення естетичних виробів: від задуму до його втілення в матеріалах, оцінювання і презентації отриманих результатів.

Студенти залучаються до дизайн-діяльності не лише на практичних заняттях, а й під час позааудиторної роботи, зокрема їх участі у майстер-класах, під час зустрічей з народними майстрами та ін. До проведення майстер-класів залучаються студенти старших курсів, які тривалий час професійно займаються певним видом рукоділля. Так, студентка Н. Д'якова проводила майстер-клас на тему: «Лялька мотанка» в ході якого здобувачі освіти

мали можливість поглибити свої знання з етнодизайну та ознайомитися з традиціями щодо виготовлення української народної ляльки. Студентка О. Костюк, кожного року організує для студентів майстер-клас на тему: «Плетіння з паперових трубочок», в ході якого навчає їх виготовленню найпростіших виробів в техніці плетіння. Студентка Г. Шпеко, неодноразово проводила майстер-клас з «Бісероплетіння» для здобувачів освіти, створюючи разом з ними букети квітів з бісеру.

Ще однією формою залучення здобувачів освіти до дизайн-діяльності є відвідування ними творчих майстер-класів досвідчених майстрів. Так, один з майстер-класів був присвячений дизайну інтер'єрів, який проводила завідувач кафедри філософії та культурології, доктор філософських наук, професор М. Столяр. В ході майстер-класу майстриня розповідала майбутнім учителям початкової школи про своє захоплення: конструювання іграшкових будинків та навчила їх виготовляти іграшкові меблі з різних матеріалів.

В позааудиторний час студенти факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв мали можливість приймати участь у майстер-класах, які проводилися у читальному залі бібліотеки Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка майстринями О. Дідович («Виготовлення ляльки-мотанки»), М. Комарової («Великоднє декоративне яйце»), Л. Розстальної («Текстильна лялька»). У пізнавальному відношенні така форма роботи не тільки поглиблює знання студентів про народні звичаї, традиції, обряди, а й ознайомлює їх з оригінальними техніками виготовлення виробів; дає можливість знайти заняття за інтересами та задовольнити потребу у творчій самореалізації.

Формування готовності майбутніх учителів до впровадження елементів дизайн-освіти в початковій школі продовжується під час практичної підготовки, зокрема в процесі проходження навчально-педагогічної та виробничо-педагогічної практик. Готуючись та проводячи уроки «Дизайн і технології» у здобувачів вищої освіти формуються уміння виділяти в навчальній програмі теми уроків сприятливі для реалізації проектного підходу; організовувати проектну діяльність молодших школярів на всіх її етапах (організаційно-підготовчому, технологічному, заключному); оцінювати проектну діяльність молодших школярів. Під час навчання дизайну майбутні учителі роблять акцент на розвитку у молодших школярів активної позиції через систему запитань і завдань; вислуховуванні відповідей; організації самостійної діяльності учнів з дотриманням алгоритмічності; прагненні самостійно розв'язувати творчі проблеми та ефективній співпраці, взаємодопомозі для досягнення очікуваних результатів.

Таким чином, формування готовності майбутніх учителів до навчання молодших школярів основ дизайну здійснюється у процесі вивчення освітнього компоненту «Основи технологічної освіти з методикою навчання технологічної освітньої галузі» завдяки вдосконаленню методики викладання дисципліни, збагачення її змісту оригінальними завданнями та інноваційними техніками. Окрім, традиційних форм організації освітнього процесу у вищій школі: лекцій, практичних занять та самостійної аудиторної роботи, підготовка здобувачів освіти до впровадження елементів дизайн-освіти в початковій школі здійснюється і під час практичної підготовки та позааудиторної роботи.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 17.04.2021).
2. Типові освітні програми для 1-2 класів НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatko-voyi-shkoli> (дата звернення 17.04.2021).
3. Огієнко Д. П. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації проектної діяльності школярів на уроках трудового навчання / Д. П. Огієнко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки. – Чернігів: ЧНПУ, 2017. – Вип. 149. – С. 195-197.

ІННОВАЦІЙНІ ВИКЛИКИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО

Ганна Почтарук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.У. Холтобіна, кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Україна)

INNOVATIVE CHALLENGES IN THE PREPARATION OF THE FUTURE TEACHER OF PRESCHOOL EDUCATION

Hanna Pochtaruk, master's student

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті педагогічні інновації в дошкільній освіті розглянуто нові форми організації діяльності вихователя із дошкільниками, ефективність яких підтверджено практичним досвідом, що мають складний системний характер, торкаючись усіх сфер освітнього процесу. Встановлено, що інновації можуть бути втілені в життя лише шляхом здійснення вихователем сукупності конкретних креативних професійних дій із покращення освітнього середовища закладів дошкільної освіти, що потребує підвищення рівня інноваційної компетентності фахівців. Доведено, що сформована мотивація до інноваційної діяльності є важливим чинником готовності майбутніх вихователів до використання у педагогічній практиці інноваційних технологій, до пошуку нових шляхів саморозвитку.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, мотивація до інновацій, майбутній вихователь, освітнє середовище, заклад дошкільної освіти.

Abstract. The article considers educational innovations in preschool education as new forms of organizing educational activities with preschoolers, the effectiveness of which is confirmed by practical experience that has a complex systemic nature, affecting all areas of the educational process. It is established that innovations can be implemented only through the implementation of a set of specific creative professional actions by the educator to improve the educational environment of preschool education, which requires increasing the level of innovation competence of specialists. It is proved that it is necessary to motivate future educators to use innovative technologies in pedagogical practice, to find new ways of self-development.

Keywords: innovations, innovative activity, motivation for innovations, future educator, educational environment, preschool institution.

Сьогодні в умовах модернізації освіти в Україні, її інтегрування до європейського освітнього простору відбуваються інтенсивні процеси трансформації суспільного погляду на сутність і місце інновацій в системі підготовки майбутніх фахівців, особливо освітньої галузі, де здійснюється формування світогляду молодого покоління – творців майбутнього нашої держави. Це активізує необхідність якісних змін у підготовці майбутніх фахівців педагогічної галузі на засадах педагогічної інноватики та з урахуванням постійно зростаючого рівня інформаційно-комунікаційних технологій.

Національна політика в галузі підготовки педагогічних кадрів, зокрема вихователів закладів дошкільної освіти, окреслена в чинних нормативних документах (Законах «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», «Про охорону дитинства», Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Державній цільовій програмі розвитку дошкільної освіти до 2017 р., Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року та ін.), де підкреслюється, що освіта має забезпечувати інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства й відповідно – підготовку фахівця здатного продукувати нові прогресивні ідеї, знаходити нестандартні й ефективні шляхи вирішення проблем, готового до інноваційної педагогічної діяльності загалом. Отже, сьогодні вихователь закладу дошкільної освіти повинен не тільки мати базові знання та уміння, а й володіти новітніми освітніми технологіями, бути здібним до інноваційної педагогічної діяльності.

Звернемо увагу, що останнім часом проблема інноватики в освіті привертає увагу науковців різних галузей: філософії, психології, соціології, педагогіки та багатьох інших, тому в науковому полі існує велике розмаїття тлумачень дефініції «інноваційна педагогічна діяльність», що зумовлене неоднозначністю поглядів вчених щодо визначення цього терміну. Часто, як слушно зазначає О. Колеснік, поняття «інноваційна педагогічна діяльність» пов'язують з категорією «педагогічна інновація» і трактують їх як синонімічні, що позначають цілеспрямоване та кероване внесення новітніх ідей в освітню практику шляхом створення й засвоєння новоутворень [1, с. 55]. Отже, в системі освіти вчені пов'язують інноватику з нововведеннями, їхньою оцінкою, засвоєнням та реалізацією на практиці; інноваційна педагогічна діяльність є особливим видом творчої діяльності, спрямованої на формування професійної компетентності та реалізації творчого потенціалу педагога.

Вивчення досвіду та сучасного стану дошкільної освіти, а також праць науковців (Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківська, Н. Денисенко, І. Луценко, Н. Лисенко, О. Листопад, Т. Поніманська та ін.), які безпосередньо досліджують проблему інноваційної педагогічної діяльності вихователя ЗДО, свідчить, що інноваційна діяльність у дошкільній освіті здобула особливого значення, оскільки забезпечує створення умов для нарощування виховного потенціалу такої освіти, а інноваційно-технологічна готовність стала однією з вимог до фахівців дошкільної сфери.

У цілому, для визначення суті інноваційних викликів у підготовці майбутнього вихователя ЗДО необхідно констатувати, що сучасні освітні реалії визначаються чіткими інноваційними тенденціями, серед яких: становлення інклюзивного підходу до навчання та виховання дітей дошкільного віку, ідей гендерної рівності і недискримінації, безпосередньо пов'язані з інноваційною зміною середовища ЗДО; такі нові виклики, як протидія булінгу, запобігання різноманітним залежностям, серед яких найбільш поширені – кіберзалежність, залежність від соціальних мереж; проблеми дистанційної організації дошкільної освіти тощо.

Список використаних джерел:

1. Колеснік О. О. Освітні інновації в контексті сучасних наукових досліджень / О. О. Колеснік // Наука і освіта, 2011. – № 7. – С. 54-57.
2. Мартинова І. Упровадження інноваційних педагогічних технологій як засіб розвитку творчого потенціалу педагога / І. Мартинова // Нова педагогічна думка, 2016. – № 4 (88). – С.18-22.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І. М. Дичківська. – Київ: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Рева О. С. Удосконалення методичної роботи у закладах освіти в контексті реалізації основних положень нової української школи. Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. - Маріуполь: МДУ, 2019. - 248 с. - С. 28-30

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Юлія Руденко, доктор педагогічних наук, доцент

*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(Україна)*

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL AND METHODOLOGICAL ORIENTATION OF FUTURE EDUCATORS DURING REMOTE DISTANCE IN DISTANCE

Yulia Rudenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor

KD Ushinsky South Ukrainian National Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання організації психолого-педагогічного супроводу формування професійно-методичної спрямованості майбутніх вихователів ЗДО у викладанні фахових дисциплін під час дистанційного та змішаного навчання.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, професійно-методична спрямованість, майбутні вихователі ЗДО, дистанційне навчання, змішане навчання.

Abstract. The article investigates the theoretical issues of organization of psychological and pedagogical support for the formation of professional and methodological orientation of future educators of ZDO in the teaching of professional disciplines during distance and blended learning.

Key words: psychological and pedagogical support, professional and methodical orientation, future educators of ZDO, distance learning, blended learning.

Проблема організації дистанційного та змішаного навчання в умовах пандемії COVID-19 є нагальною та потребує невідкладних рішень. З поміж викликів сьогодення значущим є питання щодо оптимальної організації освітнього процесу у вищій школі, розробки психолого-педагогічного супроводу у викладанні фахових дисциплін, з урахуванням вимог, запитів студентів. Психолого-педагогічний супровід у викладанні фахових дисциплін передбачає методичну підтримку майбутніх вихователів починаючи зі вступу – 1 курс та триватиме упродовж всього процесу навчання. Зазначимо, що психолого-педагогічний супровід у викладанні фахових дисциплін в умовах дистанційного та змішаного навчання передбачає окрім традиційної структури навчальної дисципліни (лекційні, практичні, семінарські, лабораторні заняття, завдання для самостійної роботи, індивідуально-навчально-дослідні завдання тощо) ще й звернення до методів, форм, засобів дистанційного та змішаного навчання (процес проектування курсу, створення організаційної стратегії; уміння працювати в команді; професійний та особистісний зріст педагога та студента; ефективні методи викладання цифрових навичок; вибір технологій та технічна підтримка протягом всього освітнього процесу). Викладання фахових дисциплін в умовах змішаного та дистанційного навчання передбачає врахування певних особливостей та труднощів, які виникають в процесі організації освітнього процесу (неможливість відвідувати лекційні та практичні заняття за відсутності технічних приладів (інтернет зв'язок, інтернет-прилади, які необхідні для безперебійного підключення та організації зворотного зв'язку із викладачем та студентською групою; розподіл курсу (навчальної дисципліни) на частини зі звичним об'ємом навантаження; поступове збільшення ваги онлайн-навчання; різні можливості доступу до інтернет ресурсів тощо).

Психолого-педагогічний супровід майбутніх вихователів під час онлайн навчання передбачає спеціально створене середовище, яке дозволяє студенту працювати в режимі

реального часу, а саме: переглядати лекції у відеозапису чи прямій трансляції, у зручний час; виконання інтерактивних тестів (модульних, підсумкових тощо), для здійснення рефлексії та формування оцінно-контрольних дій власної освітньої діяльності; можливість виконувати завдання у зручний час; знаходитись у постійній інтерактивній взаємодії та діалоговій комунікації з викладачем; можливість обміну думками, креативними ідеями з однокурсниками у всіх зручних мережах, сайтах, групах, чатах тощо.

Організація змішаного навчання (онлайн + офлайн) передбачає поєднання традиційних форм (традиційні лекції + віртуальна підтримка) для створення освітнього середовища та підтримки очної форми навчання; суміш різних видів навчання (один місяць – «онлайн», другий місяць режим – «офлайн»), при цьому важливим лишається пропорційне відношення елективних елементів курсу, який викладається.

Зауважимо, що психолого-педагогічний супровід у викладанні фахових дисциплін в процесі змішаного та дистанційного навчання має низку переваг та недоліків. З поміж недоліків: обмежена взаємодія; ефективність оцінювання результатів навчання; рівень сформованості у викладача інформаційно-комунікативної компетенції, яка дозволяє будувати викладання курсу з використанням ІКТ. З поміж переваг безперечно слід зауважити на: можливості для студентів самостійно вибудувувати графік навчання, визначати тривалість занять (можливість опанування курсу за тиждень чи за місяць). Зауважимо, що надання студенту конкретного дедлайну у виконанні завдань значно полегшує контролюючу функцію перевірки завдань та мотивує студентів до побудови індивідуальної траєкторії особистісного розвитку у формуванні власних фахових компетентностей. Наступною перевагою онлайн навчання є економія ресурсів та часу студента (можливість опанувувати курс, що викладається не виходячи з дому).

З поміж принципів побудови психолого-педагогічного супроводу формування професійно-методичної спрямованості майбутніх вихователів ЗДО виділили такі: принцип інтерактивності; принцип стартових знань; принцип індивідуалізації; ідентифікації; принцип регламентованості навчання; принцип педагогічної доцільності у застосуванні нових інформаційних технологій; принцип відкритості та гнучкості навчання.

Уважаємо, що побудова психолого-педагогічного супроводу у викладанні фахових дисциплін в процесі дистанційного та змішаного навчання має вирішуватись комплексно та з урахуванням інтересу учасників освітнього процесу (викладач + студент), викладач + адміністрація закладу вищої освіти + студент + технічна підтримка протягом розробки, впровадження елективного (дистанційного курсу). Злагоджена робота усіх інституцій освітнього процесу сприятиме переходу студентів до опанування навчальних курсів в форматі онлайн та офлайн, сприятиме добору оптимальних форм, методів, засобів, прийомів побудови психолого-педагогічного супроводу у викладанні фахових дисциплін.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Юлія Ситнік, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В.Михайленко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мов і методики їх викладання.

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка (Україна)

TRAINING FUTURE EDUCATORS FOR IMPLEMENTATION OF INDIVIDUAL APPROACH WITH PRESCHOOL CHILDREN IN THE CODITIONS OF AN INCLUSIVE EDUCATION

Sytnik Yuliia, master's student

T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено важливість підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти; уміння реалізовувати індивідуальний підхід до дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: підготовка фахівців, інклюзивна освіта, дошкільна освіта, діти із особливими освітніми потребами, індивідуальний підхід.

Abstract: The article examines the importance of training future educators to work with children in the condition of an inclusive education; ability to implement an individual approach to children with special educational needs.

Key words: training, inclusive education, preschool education, children with special educational needs, individual approach.

«Інклюзія – це політика і процес, який дає змогу всім дітям брати участь у всіх програмах» [1, с. 5]. У 2010 році Міністерство освіти і науки України прийняло Концепцію розвитку інклюзивної освіти. Одним із завдань концепції є «визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами» [2]. Щоб запровадити дану концепцію, важливим моментом є підготовка майбутніх фахівців до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що питання готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, розглядали: А. Колупаєва, А. Шевцов, В. Зарецький, В. Бондарь, О. Мартинчук. Формування інклюзивної компетентності у майбутніх педагогів, які працюватимуть в закладах дошкільної освіти вивчали такі науковці, як: О. Бородіна, С. Альохіна. Діяльнісний підхід до вивчення особистості розглядали Д. Ельконін, Л. Виготський. Праці Н. Кузьміна, Л. Кандибович.

Слід підкреслити, що під час підготовки майбутнього педагога, який буде працювати з дітьми в умовах інклюзивної освіти, необхідно формувати інклюзивну компетентність. Так, О. Мартинчук виділяє такі компоненти професійно-особистісної готовності майбутнього фахівця з дошкільної освіти до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти: мотиваційний (позитивне сприймання дітей, які мають особливі освітні потреби, розуміння, що кожна дитина є суб'єктом навчально-виховної діяльності, мотиви до роботи в умовах інклюзивної освіти); когнітивний (уявлення, знання про особливості психофізичного розвитку людей з обмеженими можливостями, як необхідно будувати освітній процес, в якому беруть участь діти з особливими освітніми потребами); креативний (відображення творчої активності, особистих якостей педагога завдяки яким педагог створює нові матеріали, уміння розвивати творчі здібності дітей з особливими освітніми потребами із урахуванням їх можливостей); діяльнісний (способи та прийоми застосування педагогічних знань в роботі з дітьми із особливими освітніми потребами, формування професійних компетентностей) [4, с. 248].

Науковець З. Ленів стверджує, що майбутній педагог має розуміти, що робота з дітьми із особливими освітніми потребами принесе потрібний результат тоді, коли вона буде здійснюватися завдяки командному підходу, за якого задіяні усі фахівці. Педагог має бути компетентним в тому, що сьогодні інклюзивний процес повинен здійснюватися диференційовано, за індивідуальними планами, посильними для дітей, за умов кваліфікованої спеціальної корекційної допомоги [3, с. 119].

На нашу думку, командний підхід дуже важливий, але педагог повинен уміти реалізовувати й індивідуальний підхід. У дітей різні медичні діагнози, різні потреби, тому важливо уміти знайти індивідуальний підхід до кожної дитини. Реалізація індивідуального підходу в роботі з дітьми залежить від позиції педагога, його культури, обізнаності, бажання навчатися розуміти, пізнавати дитину. Застосовувати індивідуальний підхід може той педагог, який має терпіння, повагу до дитини. Саме завдяки індивідуальному підходу можна зрозуміти дитину, встановити дружні, довірливі відносини з дитиною. Дитина дошкільного віку потребує уваги, любові. Якщо педагог вдало реалізує індивідуальний підхід, дитина почне довіряти педагогу, буде йти на контакт, легше піддаватиметься виховному впливові. Для повної реалізації індивідуального підходу в роботі з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзивної освіти важливо знати особистісні якості дітей, щоб планувати відповідні навчальні завдання та очікувані результати; організовувати навчальне середовище так, щоб воно сприяло розвитку індивідуальних особливостей дітей; потрібно уміти розробляти навчальні завдання як на основі методичних рекомендацій, так і на власних спостереженнях за дітьми.

Для того, щоб підвищити професійні уміння майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах вводять спеціальні навчальні курси, дисципліни. Так, у Національному університеті «Чернігівському колегіумі» ім. Т. Г. Шевченка є такі дисципліни: «Інклюзивна освіта», «Основи психодіагностики та психокорекція поведінки дітей дошкільного віку», «Спеціальна педагогіка», «Гуманізація освітнього процесу у ЗДО», «Здоров'язбережувальні освітні технології у ЗДО» [5, с. 13].

Отже, щоб реалізація індивідуального підходу в роботі з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзивної освіти приносила позитивний результат, як для педагога, так і для дітей, потрібно, щоб педагог мав особисті якості (терпіння, любов та повага до дитини, розуміння проявів реакцій та поведінки дитини) та інклюзивну компетентність, сформовану під час фахової підготовки майбутніх педагогів для роботи у закладах дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. збірн. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – Київ : Серія «Інклюзивна освіта», 2011. - 8 с.
2. Концепція розвитку інклюзивної освіти [Електронний ресурс] : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>.
3. Ленів З. П. Особливості реалізації інклюзії та підготовки відповідних фахівців : проблеми, досвід, перспективи / З. П. Ленів. – Київ : Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова : збірник наукових праць, 2014. – 119 с. – (Серія 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія»).
4. Мартинчук О. В. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти / О. В. Мартинчук; Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка. – Київ : Вісник психології і педагогіки : збірник наукових праць, 2012. – 248 с. – (Випуск 8).
5. Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта» / Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта / Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка : від 31.08.2020 р. наказ №260 / Міністерство освіти і науки України. – Чернігів : Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, 2020. – 13 с.

ОЦІНКА ПЕДАГОГАМИ ВЛАСНОГО РІВНЯ ДОПИТЛИВОСТІ, ТВОРЧОГО ІНТЕРЕСУ ТА ПРАГНЕННЯ ДО ТВОРЧИХ ДОСЯГНЕНЬ

*Володимир Староста, доктор педагогічних наук, професор,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Україна)*

TEACHERS' EVALUATION OF THEIR OWN LEVEL OF CURIOSITY, CREATIVE INTEREST AND DESIRE FOR CREATIVE ACHIEVEMENTS

*Starosta Volodymyr, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
State University «Uzhhorod National University» (Ukraine)*

Анотація. У статті проведено опитування педагогів, які оцінювали власний рівень допитливості, творчого інтересу та прагнення до творчих досягнень. Для обробки отриманих результатів використано комп'ютерну програму IBM SPSS Statistics 23.

Ключові слова: педагоги, допитливість, творчий інтерес, педагогічна творчість.

Abstract. The article describes a survey of teachers who assessed their own level of curiosity, creative interest and desire for creative achievement. IBM SPSS Statistics 23 to process student surveys results.

Keywords: teachers, curiosity, creative interest, pedagogical creativity.

Сучасна освіта потребує творчого вчителя, який сприятиме всебічному розвитку, вихованню і соціалізації особистості здобувачів освіти.

Нами зроблено спробу виявити та проаналізувати деякі показники, що ілюструють творчу педагогічну діяльність. Під час дослідження для опитування педагогів використана «Карта педагогічної оцінки та самооцінки здатності вчителя до інноваційної діяльності» (В. Сластьонін, Л. Подимова, 1997) [5, с. 115-117]. Самооцінка важлива в професійній діяльності вчителя як один із аспектів рефлексії.

Згідно, енциклопедії освіти [2, с. 799], самооцінка – це психолого-особистісне утворення, яке дає людині можливість оцінити свій фізичний і духовний стан, свої можливості, спрямованість, активність, суспільну значущість, свої відносини із зовнішнім світом та іншими людьми.

У даному повідомленні розглянемо відповіді респондентів на два питання вказаної анкети щодо оцінки власного рівня: 1) допитливості, творчого інтересу; 2) прагнення до творчих досягнень. Респондентам пропонували відповісти за дев'ятибальною шкалою: від 1=Дуже низький; 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, до 9=Дуже високий.

У педагогічному словнику (С. Гончаренко, 1997) [1] наведено тлумачення основних понять нашого дослідження:

- допитливість – психічна риса, властивість інтелекту людини. Виявляється у прагненні до широти і глибини знань про довколишній світ і саму себе. Допитливість є однією із форм вияву любові до знань як соціальної і духовної потреби розвинутої особистості, психологічною передумовою розкриття сутності явищ і подій. Допитливість розвивається в процесі пізнання і практичного освоєння людиною об'єктивної дійсності [1, с. 101];

- інтерес у психології і педагогіці – форма прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності й тим самим сприяє орієнтації, ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності [1, с. 147];

- творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства й виховання людини [1, с. 326];

• педагогічна творчість – оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних занять, збагачення теорії і практики виховання й навчання. Творчість педагогічна стосується різних сторін діяльності вчителя – проведення навчальних занять, роботи над організацією колективу учнів відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей, проектування особистості учня, вироблення стратегії і тактики педагогічної діяльності з метою оптимального виконання завдань всебічного розвитку особистості [1, с. 326].

З нашого погляду, на важливі особливості педагогічної творчості вказує С. Сисоєва, – як на цілісний процес професійної реалізації та самореалізації педагога в освітньому просторі; це не тільки сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій учителя і учня, спрямованих на свідоме і міцне засвоєння системи знань, умінь, навичок, формування світогляду учня, культури поведінки тощо, а й сукупність послідовних і взаємопов'язаних «перетворень» у їх творчому розвитку: мотивації, характерологічних особливостей, творчих умінь, психологічних процесів, які сприяють успіху людини у творчій діяльності [4, с. 15].

Таким чином, аналіз наведених тлумачень та спостереження за реальною освітньою практикою дають можливість зазначені вище показники (допитливість, творчий інтерес, прагнення до творчих досягнень) розглядати серед інших, які характеризують інноваційну спрямованість та мотивацію педагога, що є важливою передумовою творчої педагогічної діяльності.

Емпіричне дослідження проводили на базі закладів освіти Закарпаття. Анонімне опитування педагогів з використанням Google Forms <https://docs.google.com/forms/d/1oM2MuXUyHEQ5M41rMeTGeQton4AIdvqSyq3cKQ1Ub9k/edit> спільно з автором проводили студенти Ужгородського національного університету під час педагогічної практики, а також у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін як навчально-дослідницьке завдання. Проходило ознайомлення студентів з використанням сучасних методів онлайн опитування, а також усвідомлення ними важливості виявлення ставлення педагогів до різних аспектів освітнього процесу. Для математичної обробки отриманих результатів використовували комп'ютерну програму IBM SPSS Statistics 23. Значення коефіцієнта альфа Кронбаха для всієї анкети дорівнює 0,975, а для питань, що стосуються даного дослідження – 0,918. До опитування долучено 66 вихователів закладів дошкільної освіти (далі ЗДО), 63 учителів початкових класів. Отримані результати наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Відповіді респондентів на питання анкети

Рівень	1) допитливість, творчий інтерес		2) прагнення до творчих досягнень	
	Вихователі ЗДО	Вчителі початкових класів	Вихователі ЗДО	Вчителі початкових класів
1	2	1	0	0
	3,2%	1,5%	0,0%	0,0%
2	1	4	3	2
	1,6%	6,1%	4,8%	3,0%
3	5	0	3	3
	7,9%	0,0%	4,8%	4,5%
4	2	2	1	2
	3,2%	3,0%	1,6%	3,0%
5	6	8	6	6
	9,5%	12,1%	9,5%	9,1%
6	4	4	6	6
	6,3%	6,1%	9,5%	9,1%
7	13	16	14	10
	20,6%	24,2%	22,2%	15,2%
8	13	16	11	20

	20,6%	24,2%	17,5%	30,3%
9	17	15	19	17
	27,0%	22,7%	30,2%	25,8%
Разом	63	66	63	66
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Для узагальнення результатів та для наочності на рис. 1 та рис. 2 наведено просумовані значення відповідей респондентів, а саме: «1-3», «4-6», «7-9».

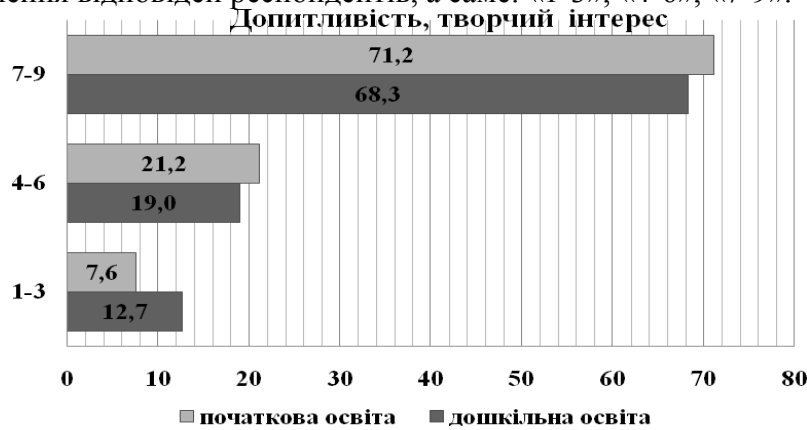

Рис. 1. Оцінка педагогами власного рівня допитливості, творчої цікавленості. Вісь ординат: рівень самооцінки за дев'ятибальною шкалою; вісь абсцис: кількість респондентів, у %. (Джерело: власне дослідження)

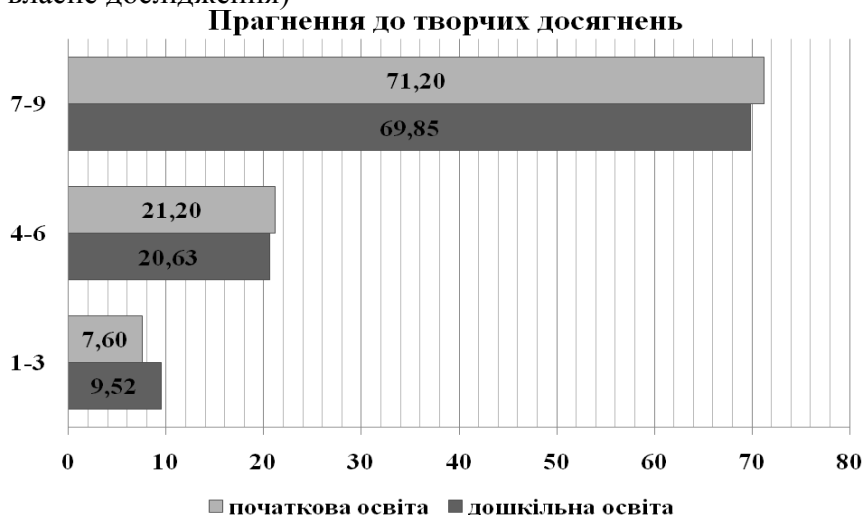

Рис. 2. Оцінка педагогами власного рівня прагнення до творчих досягнень. Вісь ординат: рівень самооцінки за дев'ятибальною шкалою; вісь абсцис: кількість респондентів, у %. (Джерело: власне дослідження)

Ми прагнули в'яснити, чи існує різниця в самооцінці вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкових класів. Для порівняння показників самооцінки нами використано χ^2 -критерій [3]. При 95 % довірчій ймовірності ($p \leq 0,05$) критичне значення критерію Пірсона для числа ступенів вільності 2 ($q = 3 - 1 = 2$) рівне 5,99. Приймали нульову гіпотезу, згідно якої розходження між вибірками може зумовлюватися випадковими причинами, тобто вибірки приблизно однакові за дослідженими показниками самооцінки. Для порівнюваних груп за результатами розрахунків у випадку оцінки власної допитливості, творчої зацікавленості $\chi_{емп}^2(0,95) < \chi_{0,05}^2(5,99)$; оцінки власного прагнення до творчих досягнень $\chi_{емп}^2(0,16) < \chi_{0,05}^2(5,99)$. Таким чином, нульова гіпотеза приймається, достовірність подібності самооцінки зазначених показників порівнюваних вибірок згідно статистичного критерію χ^2 дорівнює 95 %, тобто, статистично значущих змін нема. Визначений нами

коефіцієнт кореляції Пірсона між отриманими значеннями оцінки педагогів власної допитливості, творчого інтересу (питання 1) та прагненням до творчих досягнень (питання 2) дорівнює 0,849 ($p \leq 0,01$), що свідчить про сильний позитивний зв'язок між цими показниками.

Таким чином, порівнювані нами групи педагогів дошкільної та початкової освіти не мають статистично значущих відмінностей і є приблизно однакові за дослідженими показниками самооцінки, а більшість вихователів ЗДО та вчителів початкових класів (біля 70%) мають достатньо високий рівень допитливості, творчого інтересу, прагнення до творчих досягнень, що є важливою передумовою творчої педагогічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Новиков А. Д. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи). – М. : МЗ-Пресс, 2004. – 67 с.
4. Сисоева С. Теоретико-методологічне обґрунтування педагогічної творчості // Відкритий урок, 2005. – № 21-22. – С. 13-19.
5. Сластенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: Инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.

СТАНОВЛЕНИЕ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ ДЛЯ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КИТАЕ

Сун Цзыхань, магистрант

Ольга Митрош, кандидат педагогических наук, доцент

USE OF MULTIMEDIA PRESENTATIONS AND INTERACTIVE EXERCISES IN THE PROCESS OF POLYCULTURAL EDUCATION OF ELDER PRESCHOOL CHILDREN

Song Zihan, master degree student

Olga Mitrosh, candidate of pedagogical sciences, associate professor

Аннотация. В статье рассматривается проблема развития системы подготовки будущих специалистов дошкольного образования в Китайской Народной Республике.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, дошкольное образование, система подготовки педагогических кадров.

Annotation. The article discusses the problem of the development of the system of training future specialists in preschool education in the People's Republic of China.

Keywords: higher pedagogical education, preschool education, the system of training teachers.

Педагогическое образование специалистов для системы дошкольного образования в Китае на сегодняшний день осуществляется в педагогическом училище, высшем педагогическом колледже, педагогическом вузе, а также посредством курсов повышения квалификации. Такая система подготовки сформировалась, пройдя сложный путь развития, начиная с образования Китайской Народной Республики.

До создания КНР в детских садах работали в основном лица, не имеющие педагогического образования. Часто первоначальные знания и практические умения по воспитанию дошкольников будущие воспитатели детских садов получали в выпускных классах средних специальных учреждений. Такая ситуация отмечалась вплоть до 80-х гг. XX в.

В начале образования КНР Министерство образования опубликовало «Временные правила педагогического института» и «Учебные планы детского педагогического училища». В 1952 году после регулирования институтов и факультетов в пяти больших административных районах были основаны специальные факультеты дошкольного образования, тем самым было положено начало созданию системы подготовки специалистов дошкольного профиля.

В июне 1956 года Министерство образования подготовило «Инструкции о всемерной подготовке учителей начальных классов и воспитателей детских учреждений». Краткосрочные курсы обучения и подготовки стали главными и ведущими формами допрофессионального образования. В 1978 году Министерство образования опубликовало «Замечания об укреплении и развитии детского дошкольного образования», в которых была поставлена четкая задача активно создавать педагогические училища по подготовке кадров. В 1986 году Министерство образования издало проект «Правила детского педагогического училища». Факультеты дошкольной педагогики высших учебных заведений Китая начали принимать абитуриентов для специальной подготовки к работе в детском саду со сроком обучения два-четыре года. Были деректированы учебные планы для педагогического училища.

Комиссия просвещения опубликовала статью «Пятилетние средние училища по подготовке кадров для детских дошкольных учреждений». В этот период появились профессиональные высшие школы, дошкольные курсы. Это открыло широкий путь к обучению и подготовке кадров для системы дошкольного образования, а также стало

ведущим источником непрерывного увеличения количества учителей для дошкольных учреждений, созданных на средства местного населения.

С 90-х годов XX века появился ряд педагогических институтов со сроком обучения 5 лет для подготовки учителей начальных классов и воспитателей детских садов. В настоящее время стало практиковаться объединение факультетов дошкольной педагогики со средними специальными школами, создание институтов дошкольной педагогики, подготовка воспитателей разных степеней (бакалавр, магистр и т.д.).

Далее управленческие функции в дошкольном образовании стали осуществляться на основе национальных принципов и новых государственных документов. Среди них «Закон о преподавателях КНР» (1993 г.). Вопросы подготовки квалифицированных специалистов для дошкольных учреждений получили в этом документе широкое освещение. В Законе указывалось, что воспитатели должны иметь высокую квалификацию и соответствующее образование. По сути, впервые на государственном уровне была поднята тема юридических гарантий и социальной защищенности педагогов учреждений дошкольного образования. В уточнениях к названному документу отмечались права и обязанности воспитателей детских садов, требования при приёме на работу, социальные гарантии, а также информация о поощрениях, зарплате и юридической ответственности работников. Таким образом, кадровый состав китайских педагогов разных уровней образования получил правовой статус.

Усиленное внимание государства к квалификации педагогов отмечено и в другом документе под названием «Положение о цензе преподавателя» (1993 г.). В данном документе определены семь категорий преподавателей: преподаватели детского сада, преподаватели начальной школы, преподаватели неполной средней школы, преподаватели средней школы, преподаватели среднего профессионального училища, преподаватели-руководители практики в среднем профессиональном училище и преподаватели высшего учебного заведения. В представленном списке педагог детского сада находится на первом уровне. В китайском обществе педагога детского сада приравнивают к штату преподавателей и считают первым и полноправным учителем ребёнка. Несмотря на то, что данный документ подтвердил позицию государства в повышении уровня квалификации работников дошкольных учреждений, он определил и недостаточно высокий уровень его заработной платы, который сохраняется и до настоящего времени.

В Китае много сделано для развития и совершенствования профессиональной подготовки педагогов дошкольного образования. Работа по повышению качества подготовки и переподготовки учителей для детских садов активно проходила под руководством китайского правительства. Преподаватели начальных и средних школ могли пройти переподготовку в педагогических училищах и педагогических институтах, институтах усовершенствования учителей и т. д. Приветствовалась система дополнительного образования, то есть когда учитель начальной и средней школы мог получить подготовку в области дошкольного воспитания. Таким способом за короткое время значительная часть педагогов смогла продолжить образование и получить возможность осуществлять обучение детей дошкольного возраста.

Планомерная политика государства по повышению профессионального и социального уровня и статуса педагогов нашла отражение в «Законе КНР об образовании» (1995 г.). Данный документ определил не только принципы развития передового отечественного опыта в области образования, но и использования признанных мировых достижений. Закон определил и возможность получить образование всем гражданам Китая, в том числе дошкольное.

Конец 1990-х гг. был отмечен финансовыми проблемами, связанными с недостатком средств на открытие детских садов. Правительство стало привлекать разные каналы в ситуации нехватки капиталовложений в дошкольное образование. В результате появились детские сады разных форм собственности, открытые предприятиями, непроизводственными, общественными организациями и частными лицами.

С этого момента вопросы подготовки специалистов для детских садов вновь привлекли к себе особое внимание. Благодаря «Плану мероприятий по развитию образования навстречу XXI в.» (1998 г.) Министерство образования Китая стало проводить политику приглашения зарубежных учёных и практиков для обучения китайских специалистов.

Усилия по увеличению педагогических кадров увенчались успехом, и к 1999 г. в Китае уже насчитывалось 16 млн. людей, причастных к сфере образования, в том числе 12 280 тыс. преподавателей, среди них 872400 воспитателей детских садов. Прослеживается устойчивая тенденция расширения сети детских садов. Уже в 1999 г. в стране появилось свыше 1 801 100 тыс. детских садов для 23 262 600 детей. Проблему с кадрами для системы дошкольного образования контролирует Госсовет, который в 2001 г. принял «Решение о реформе и развитии базового образования». Согласно данному документу, официально вводились вариативные формы подготовки воспитателей. Вузы должны открывать педагогические институты или в уже реализуемые образовательные программы вводить специальные предметы, в том числе дошкольного профиля.

В ведущих классических вузах страны согласно «Проекту 211» (Шанхайский университет, Университет Фудань, Пекинский университет, Нанькинский университет и др.) появились или были восстановлены педагогические факультеты и институты. Средние педагогические училища влились в высшие педагогические колледжи, а последние обновили свои программы за счёт введения современных специальных дисциплин. В результате реструктуризации за 1998–2008 гг. общая численность педвузов и высших педагогических колледжей сократилась с 229 до 188, но при этом число вузов выросло с 75 до 140, а количество колледжей сократилось со 154 до 48.

Высокие требования к образовательному уровню педагогов предусматривали, что к 2010 г. все учителя начальной школы должны будут иметь образование не ниже уровня высшего педагогического колледжа, учителя средней школы низшей (первой) ступени – степень бакалавра, а учителя средней школы второй ступени – степень магистра. Для воспитателей детских садов предусматривалось наличие среднего или высшего педагогического образования. Практика показала, что данное решение применительно к воспитателям детских садов оказалось для Китая пока невыполнимым. Сказалась общемировая тенденция по сокращению прикладного бакалавриата, педагогических вузов, единообразная форма подготовки педагогических кадров, падение престижа педагогического образования.

Дальнейший курс на преобразование системы профессиональной подготовки и повышение конкурентоспособности педагогических профессий, в том числе дошкольных работников, отражен в «Государственной программе развития и реформы образования на среднесрочный период (2010–2020 гг.)». Государственные власти КНР предпринимают активные действия по обновлению и формированию гибкой и открытой системы подготовки учителей. Статус педагогических вузов будет повышаться, и стратегическую роль в кардинальном обновлении должны сыграть ведущие университеты страны.

Программой на 2010–2020 гг. впервые регламентирована периодичность повышения педагогической квалификации работников дошкольных учреждений, предусмотрено её прохождение один раз в пять лет. Эта работа активно проводится на национальном и региональном уровнях, особое внимание уделяется повышению квалификации педагогов дошкольного образования, включая кадровые перемещения и переподготовку в сельской местности.

Сокращение сектора неакадемического педагогического образования и повышения требований к образовательному цензу учителей и воспитателей детских садов отражает рост потребностей Китая и соответствует общемировым тенденциям. Переход от единообразной к многоканальной форме подготовки педагогических кадров также является общемировой практикой. Однако попытки повысить конкурентоспособность педагогических вузов путём расширения номенклатуры специальностей, не связанных с педагогическим профилем,

привели к размыванию специфики педвузов. А намерение поднять престиж педагогического образования путём реализации программ педагогической подготовки в вузах других профилей не привело к существенному повышению уровня профессиональной подготовки учителей. Осмысление различий миссий и места педагогической подготовки в педагогических и классических вузах нашло отражение в «Государственной программе развития и реформы образования на среднесрочный период (2010-2020)». Руководство КНР закрепило центральную роль педагогических вузов в формировании открытой, гибкой системы подготовки учительских кадров при активном участии комплексных университетов. В программе подчеркивается, что педагогическое образование нуждается в кардинальном обновлении концепции и модели развития.

Для укрепления системы подготовки педагогических кадров китайские учёные считают необходимым распределить усилия педагогического сообщества, местных и государственных органов власти. Педагогическим объединениям предложено разработать критерии оценки знаний и профессиональных навыков педагогов; государство должно регламентировать требования к квалификации и уровню профессиональной подготовки учителей и воспитателей детских садов, ввести единый общенациональный экзамен для получения педагогической квалификации и создать единый реестр учительских дипломов; провинциальные органы образования должны организовать приём, аттестацию и переподготовку учителей и воспитателей.

В Китае организуются разные курсы для повышения квалификации учителей и воспитателей дошкольных учреждений. Поскольку эти курсы организуют по запросам педагогов, они имеют гибкость и специализацию. Например, в провинции Шаньси организуются курсы «Подготовка ведущих кадров детского сада». Конкретное содержание и способы подготовки следующие: ознакомление с инновационной теорией, расширение знаний об образовании, развитие кругозора в области гуманитарных наук, овладение новейшими научными достижениями в области дошкольного образования, изучение законов о деятельности детских учреждений, расширение специальных навыков, изучение современных образовательных технологий.

Таким образом, в настоящее время в Китае подготовка специалистов дошкольного профиля осуществляется одновременно в трёх областях: во-первых, подготовка педагогических кадров имеет многоканальные формы; во-вторых, курсы повышения квалификации и переподготовки педагогических кадров соответствуют новым общественным требованиям; в-третьих, появляются комплексные официальные документы о дошкольном образовании.

Список использованных источников:

1. Гуцина Н. А. Ценностно-смысловые аспекты формирования престижа профессии воспитателя ДОО России и Китая / Н. А. Гуцина // Дошкольное образование России и Китая: новые грани сотрудничества: сборник материалов международной научно-методической конференции, 2017. – С. 218–226.
2. Денисова Р. Р., Цзун Ч. Профессиональное образование педагогов детских садов Китая / Р. Р. Денисова, Ч. Цзун // Дошкольное образование в современном изменяющемся мире: теория и практика: материалы V Международной научно-практической конференции / Отв. ред. А. И. Улзытуева, 2018. – С. 69–75.
3. Джанг Ксяожинг. Развитие подготовки педагогов в КНР. К 40-летию начала реформ (1978-2018 гг.) / Джанг Ксяожинг // Муниципальное образование: инновации и эксперимент, 2019. – № 3(66). – С. 67–74.
4. Китайская исследовательская ассоциация дошкольного образования: сборник основной литературы о дошкольном образовании Китайской Народной Республики. – Пекин: Изд-во Пекинского педагогического университета, 1999.
5. Цзун Чэнцзюй. Подготовка педагогических кадров для дошкольного образования в Китае / Чэнцзюй Цзун // Педагогика, 2017. – № 4. – С. 115–119.

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ ВЧИТЕЛЯ-ВИХОВАТЕЛЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

*Ольга Ткаченко, доктор педагогічних наук, професор
Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
(Україна)*

PEDAGOGICAL CREATIVITY OF TEACHER-EDUCATOR IN THE IMPLEMENTATION OF PARTNERSHIP PEDAGOGY IDEAS

*Olga Tkachenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті схарактеризовано зміст творчої діяльності вихователя закладу дошкільної освіти та вчителя початкових класів, зорієнтованої на реалізацію ідей педагогіки партнерства у відносинах з дітьми та їхніми батьками.

Ключові слова: педагогічна творчість, педагогіка партнерства, характеристики творчої діяльності вчителя-вихователя у взаємодії з вихованцями, учнями та їхніми батьками.

Abstract. The article characterizes the content of creative activity of a preschool teacher and a primary school teacher, focused on the implementation of the ideas of partnership pedagogy in relations with children and their parents.

Key words: pedagogical creativity, pedagogy of partnership, characteristics of creative activity of the teacher-educator in interaction with children and their parents.

Реалізація ідей компетентнісного підходу у вищій освіті, ґрунтованого на позиціях вітчизняної професійної педагогіки й актуалізованого інтеграцією української системи вищої професійної освіти до європейського освітнього простору, вимагає уточнення низки компетенцій, що забезпечують професіоналізм сучасного фахівця в галузі освіти. Аналіз структурних компонентів професійної компетентності педагога засвідчує взаємозв'язок кожного з них з педагогічною творчістю.

В умовах модернізації української системи освіти педагогічна творчість набуває особливої цінності для вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкових класів, оскільки саме від їхньої здатності творчо організувати цілісний педагогічний процес з орієнтацією на засади партнерства залежить якість навчання і виховання дітей, їхнє ставлення до школи, освіти, спроможність до особистісної самореалізації у різних сферах життєдіяльності.

Педагогічна творчість як предмет вивчення фігурувала у дослідженнях В. Загвязінського, В. Кан-Калика, Н. Кічук, Ю. Кулюткіна, М. Поташника, С. Сисоєвої, Р. Скульського. Ідеї педагогіки партнерства знайшли розвиток у наукових працях та педагогічній діяльності А. Макаренка, В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі, Д. Епштейн, І. Іванова, С. Лисенкової, В. Шаталова, С. Яланської та інших дослідників. Особливості реалізації ідей партнерства в контексті педагогічної творчості фахівців у галузі дошкільної та початкової освіти не знайшли належного висвітлення в науковій літературі, що й зумовило мету цієї статті.

Об'єктивною характеристикою педагогічної діяльності вважається творча природа праці педагога, неможливість її повної алгоритмізації. А. Маркова зазначає, що педагогічні завдання «завжди нестандартні й вимагають від педагога творчого підходу» [1, с. 443]. Аналіз педагогічної літератури засвідчує, що педагогічну творчість у сучасній науці трактовано як оригінальне та вискоєфективне вирішення вчителем освітніх завдань із проектуванням розвитку особистості учня, застосуванням нестандартних прийомів діяльності, самовдосконаленням самого педагога. Кожен фахівець у галузі освіти покликаний креативно застосовувати знання, прогнозувати та реконструювати свою

діяльність, бути здатним до інноваційної, дослідницької діяльності, тим самим підтверджуючи свій професіоналізм.

Особливу цінність педагогічна творчість має для реалізації ідей педагогіки партнерства. За принципами партнерства, відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти та Концепції Нової української школи, організують свою роботу вихователі закладів дошкільної освіти та вчителі початкових класів. Педагогіка партнерства передбачає добровільну, рівноправну взаємодію учасників освітнього процесу, які є відповідальними за її результати. Мета педагогіки партнерства співзвучна з ціллю діяльності творчого педагога – формування особистості вихованця, учня з побудовою індивідуальної освітньої траєкторії дитини [3]. Спілкуванню партнерів у педагогічному процесі притаманні діалогічність, взаємоповага, «взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень», взаємодія, взаємопідтримка, продуктивність [2, с. 16]. Побудова освітнього процесу на зазначених засадах вимагають від вихователя закладу дошкільної освіти та вчителя початкових класів переосмислення своєї ролі, творчості в організації контакту з вихованцями, учнями та їхніми батьками.

Партнерські взаємини вчителя-вихователя з вихованцями, учнями вможливають індивідуалізацію навчання і виховання, якісну організацію диференційованого навчання, створення комфортних умов для формування особистості дитини, її адекватної самооцінки, спроможності до вільного самовиявлення в різних видах діяльності, зокрема і творчій. Партнерські взаємини педагога з батьками дають змогу підвищити якість родинного виховання, оперативно реагувати на проблеми, що виявляються у поведінці дитини, усувати причин можливих конфліктів тощо.

Специфічність організації партнерських взаємин фахівців у галузі дошкільної та початкової освіти зумовлюється й особливостями педагогічної творчості, на які звертає увагу С. Сисоєва: а) об'єкт діяльності знаходиться у постійному розвитку; б) суб'єкти педагогічної взаємодії залучаються до співтворчості; в) можливість суб'єктивної новизни й оригінальності процесу і результату; обмеженість діяльності педагога часом; г) вплив на творчість педагога багатьох чинників [4, с. 108]. До особливостей педагогічної творчості науковці відносять також віддаленість результату та потребу його прогнозування, взаємовплив творчості педагога з творчістю учнів, вихованців.

Для характеристики творчої діяльності фахівців у галузі дошкільної та початкової освіти, зорієнтованої на реалізацію ідей педагогіки партнерства, ми звернулись до низки професійних компетенцій, які поділили на дві групи: загальні та спеціальні. Загальні компетенції – важливі для творчого педагога, який налагоджує партнерські взаємини з різними учасниками освітнього процесу, спеціальні – цінні для організації взаємодії з вихованцями, учнями або батьками. До таких компетенцій можна віднести наступні:

1) загальні –

- оперування системою знань про педагогічне партнерство та його організацію в освітньому процесі, її критичне переосмислення та постійне збагачення;
- виявлення гуманістичної спрямованості професійної діяльності вчителя-вихователя у процесі партнерської взаємодії;
- спроможність до реалізації вимог принципів педагогічного такту, творче володіння прийомами тактовного спілкування;
- здатність до розробки нових прийомів, засобів, методик і технологій, що покращують якість організації партнерської взаємодії в педагогічному процесі;
- спроможність до творчого опрацювання передового педагогічного досвіду у сфері організації педагогічного партнерства;
- здатність до рефлексії, аналізу результатів власного впливу на учасників освітнього процесу з метою професійного самовдосконалення;
- відстеження міри креативності в організації професійного партнерства через систему педагогічної діагностики, моніторингу;
- спроможність до педагогічної імпровізації у різних ситуаціях партнерської взаємодії;

- виявлення власної емпатійності, міжкультурної толерантності у педагогічному спілкуванні;
- установка на вдосконалення професійної уваги, пам'яті, гнучкості і варіативності мислення, творчої уяви;
- спроможність будувати у своїй свідомості оптимістичний образ особистості вихованця як результату продуктивного педагогічного партнерства;
- здатність до рефлексивного та нерефлексивного слухання;
- спроможність до створення власного творчого самопочуття в різних ситуаціях партнерської взаємодії;

2) спеціальні –

а) для організації взаємодії з вихованцями, учнями:

- уміння мотивувати вихованців, учнів до певної діяльності, зокрема і творчої;
- орієнтація на активну позицію дітей в освітньому процесі;
- уміння виявляти креативність у процесі формування відповідального ставлення учнів до результатів своєї навчальної діяльності;
- спроможність до організації проблемного навчання, організації дослідів, які б будили творчу думку дітей;
- здатність до організації диференційованого навчання і виховання;
- спроможність творчо застосовувати інтерактивні методи і технології навчання;
- здатність націлювати вихованців, учнів на саморефлексію, залучати їх до самооцінки і взаємоперевірки;
- уміння створювати в освітньому процесі ситуації для постановки вихованців, учнів у різні рольові позиції;
- спроможність періодично залучати вихованців до колективної творчої діяльності;
- уміння створювати комфортну для самовираження і саморозвитку дітей атмосферу;

б) для організації взаємодії з батьками вихованців, учнів:

- мотивувати батьків до взаємодії, робити їх односторонніми, відповідальними співучасниками педагогічного процесу;
- творчо підходити до вибору і проведення різних форм роботи з батьками, зокрема й із застосуванням онлайн-ресурсів;
- застосовувати інтерактивні технології у роботі з батьками з метою їх заохочення до обміну думками, враженнями, до співпраці;
- творчо організовувати лекції, педагогічні практикуми, круглі столи, дискусії, тренінги з метою підвищення рівня педагогічної культури батьків;
- залучати батьків до організації різних форм виховної роботи з дітьми;
- розробляти нові форми роботи з батьками, які б сприяли реалізації принципів педагогічного партнерства;
- залучати батьків до побудови освітніх траєкторій дітей;
- стимулювати творчу активність батьків.

Формування визначених професійних компетенцій у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкових класів дасть змогу підвищити рівень їхньої готовності до виявлення педагогічної творчості в процесі реалізації ідей педагогіки партнерства у взаємодії з вихованцями, учнями та їхніми батьками.

Список використаних джерел:

1. Акмеология: учебник / под общ. ред. А. А. Деркача. – М. : РАГС, 2002. – 681 с.
2. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. – К. : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
3. Про освіту: Закон України від 05 вер. 2017 р. № 2145-VIII. – Режим доступу. - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
4. Сисоева С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоева. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ ПЕДАГОГА ІНТЕГРОВАНІ З ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК

*Анна Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

CURRENT ISSUES OF TEACHER CREATIVITY FORMATION INTEGRATED ACCORDING TO EUROPEAN EDUCATIONAL PRACTICES

*Anna Khilya, Ph.D., Senior Lecturer of the Department of Primary Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті ми торкаємося питання формування креативності, важливості творчої та інноваційної діяльності в щоденні практиці педагога; розкриваємо аспекти інтеграції та використання передових європейських освітніх практик українськими науковцями та дослідниками; звертаємося до питання використання моделі розвитку креативності через формування компетентностей у майбутніх спеціалістів.

Ключові слова: креативна компетентність, модель формування креативності, європейські практики.

Abstract. Abstract. The article deals with the formation of creativity, the importance of creative and innovative activities in everyday practice of a teacher; We reveal the aspects of integration and use of the European educational best practices by Ukrainian scientists and researchers; address the issue of using the model of creativity development through the formation of competences in future specialists.

Key words: creative competence, model of creativity formation, European practices.

Сучасний вчитель на думку провідних науковців та практиків має відповідати не лише певним критеріям, що прописані в базових стандартах освіти. Сучасний вчитель має «встигати» за світовими тенденціями та рівнем розвитку його учнів. Адже вчитель, що невміло користується перевагами та не може пояснити своє негативне чи позитивне ставлення до інтернет-спільнот, гаджетів, певного контенту та інформаційно-комунікаційних технологій – це особистість, яка не буде мати в очах дітей авторитет. Адже сучасні діти можна сказати «народжуються з планшетом в руках».

Окрім того, на сьогодні кількість практик інтенсивного, дистанційного, інтерактивного, інклюзивного та інших форм навчання стає все більшою та доступнішою. Викладачі вищих навчальних закладів переходять на спільні практики викладання, відкриті лекції та СОІЛ-курси, які можуть викладати представники кількох країн. Дистанційна освіта «відкрила двері можливостей» не лише для взаємодії, а й до пошуку нових форматів, що могли б доповнити освітній процес та практику викладання для формування творчої особистості, готової до пошуку професійних рішень в своїй сфері діяльності.

Якщо опиратися на роботи наших сучасників, то варто відмітити те, що ми переймаємо досвід європейських колег такий як використання філософського діалогу та розв'язання проблемних / суперечливих питань, що є системою вправ із чітким алгоритмом їх розгляду та розвитку діалогу (опитування; відображення досвіду; заяви, аргументи та причини; критерії та погляди; тлумачення та розуміння; емоції та ставлення; етика та моральні дії; людина в контексті пропонованого питання; існування і просвітління) [1, с.65; 2, с.314]. А також, впроваджуємо власні напрацювання на основі досвіду реалізації студентської та викладацької мобільності, стипендій та роботи в рамках різноманітних програмах ЄС на регіональному рівні – таких як залучення студентської молоді до соціально-педагогічної діяльності в межах реалізації соціальних проєктів [3]; досліджуючи результати освітнього процесу та власне готовність до реалізації основних положень концепції інклюзивної освіти та формування сприятливого розвитку середовища різноманітності, що є

пріоритетними на сучасному етапі світових реформ щодо повноцінної життєдіяльності та аспектів активності особистості [4; 9].

Розглядаючи існуючі теорії та концепції, а також дослідження питання формування креативності в рамках попередніх практик ми зіткнулися з оновленням даного поняття до рамки компетентностей вчителя. Так, у роботі Яковишеної Т. чітко прописано модель формування креативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Зокрема, наголошується увага на ряді завдань, що має вирішувати така модель та методологічних підходах. Серед яких, на нашу думку, особливої уваги заслуговують наступні:

- особистісно орієнтований підхід, що передбачає створення умов для формування у студентів індивідуальної потреби та мотивації до розвитку й самовдосконалення;
- компетентнісний підхід, на основі якого розроблені галузеві стандарти вищої освіти, що має сприяти підвищенню рівню якості освіти шляхом формування відповідного рівня компетентності майбутніх випускників педагогічних спеціальностей;
- інформаційний підхід, що визначає інформацію як головний ресурс науково-технічного й соціально-економічного розвитку, конструктивний фактор у процесі підготовки вчителя та впливає на всі сфери життєдіяльності людини, її творчої та професійної активності;
- синергетичний підхід, що являє собою комплекс взаємопов'язаних принципів функціонування різних систем, здатних до самоорганізації, які у випадку підготовки творчого педагога ми розглядаємо як методологічні засади для розкриття сутності процесу формування педагогічної креативності засобами нових технологій [5, с.133].

Всі вони є невід'ємними та важливими складовими формування особистості, що має активну позицію та сприятиме розбудові суспільства, яка відповідально ставиться до власного життя, «життя планети» відповідно до визначених цілей сталого розвитку (2016). До того ж, такі підходи є необхідними для переформатування освітнього процесу та зміни пріоритетів навчання та виховання майбутнього спеціаліста, адже всі вище зазначені пункти «переосмислення життя» є прямими важелями до зміни цінностей, їх глобалізації і в той же час звуження до найважливіших.

Якщо брати праці європейських колег, то серед практик, що сприяють перегляду, переосмисленню значення та мети освіти в рамках міжнародних тенденцій, варто звернутися до роздумів щодо «еволюційного системного підходу до творчої роботи», що, як зазначає Z.Окрай, є за своєю суттю значущими діями викладачів при введенні та популяризації нових методичних та організаційних рішень, пов'язаних з процесом навчання студентів. Дана теорія описує та аналізує еволюцію різних аспектів творчості за допомогою історичної реконструкцій, що було створено на основі когнітивного аналізу кейс-стаді і метою якого було реконструювати процес та контекст створення та реалізації творчої ідеї. І, як зазначає автор, предметом аналізу в даному кейсі є біографічні та автобіографічні дані, нариси, очерки, що містять творчі ідеї, часткові продукти творчості, ескізи, що дозволяють реконструювати дві важливі складові: концепцію когнітивної структури виробництва та схему організації діяльності з виконання певної творчої діяльності [8, с.176].

Таким чином, як зазначають I.Kozłowska, N.Zajaczkowska та J.Kozłowski на сьогодні ключовими в практиці європейських країн є питання інтеграції різних аспектів академічної діяльності викладача, що ведуть до розвитку наукових досліджень як основи освіти, основи підготовки сучасного фахівця; органічного поєднання фундаментальних і прикладних досліджень з конкурентними дослідженнями комерційного характеру; пріоритетного розвитку наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення системи освіти на всіх рівнях; широкого використання нових освітніх та інформаційних технологій; удосконалення науково-методичного забезпечення навчального процесу; підвищення якості підготовки та кваліфікації науково-педагогічних кадрів; вдосконалення системи планування та фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; підтримка досліджень в області високих технологій з метою виробництва на їх основі товарів і розвитку послуг з виходом на внутрішній і зовнішній ринки; розширення міжнародної інтеграції; залучення

іноземних інвестицій; створення умов для підготовки та навчання кадрів в області інновацій і науково-технічного підприємництва, що забезпечує підвищення інноваційної активності, комерціалізацію результатів досліджень; розвиток правової бази інтелектуальної власності тощо [7, с. 170].

У той же час, варто відзначити тенденції, що цікавлять наукову спільноту сьогодні та покликані вирішити питання підготовки освітніх фахівців, які матимуть навичками для інновацій та розробки освітніх проектів, що сприятимуть вирішенню проблем освітнього процесу [6]. Окрім того, саме фахівці, які займалися вивченням даного питання зазначають, що у перелік таких, що підлягають вивченню майбутніми педагогами мають стати моделі, стратегії, концепції, методи та методології формування комунікативних, специфічних, маркетингових та підприємницьких навичок, що не стільки заглиблюватимуться у традиційні підходи до вивчення та формування освітнього процесу, скільки до практичних інноваційних дій, що сприятимуть розвитку компетентностей у студентів, що відповідатимуть їхній кар'єрній підготовці через наукову чи дослідницьку діяльність, практичну складову в освіті [6].

Саме тому на сьогодні важливою складовою, що має бути включена в базові стандарти освіти є не лише власне професійна / інтегральна компетентність. Ми маємо забезпечити емоційно-критичне включення, критичне мислення як невід'ємні складові вміння висловлювати власну думку, креативне та маркетингове дослідження студентами як власної аудиторії майбутніх учнів, так і освітньої галузі в цілому для забезпечення отой креативної складової інноваційної компетентності спеціаліста, що забезпечить впровадження запланованих міжнародною спільнотою змін.

Список використаних джерел:

1. Демченко О. П. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з обдарованими дітьми: адаптація європейського досвіду / О.П.Демченко // Ціннісноорієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 29-30 травня 2020 р.) / ред. колегія : В.М. Завгородня, А.М. Куліш, та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2020. – С.63-66.
2. Демченко О., Лимар Ю., & Турчина І. (2019). Використання філософських вправ у контексті підготовки творчих педагогів обдарованих дітей. Педагогічна освіта: теорія і практика, (27), 310-317.
3. Саранча І., Хіля А. Організація соціально-педагогічної діяльності студентської молоді в межах реалізації соціальних проектів. Український соціум, 2020, - № 4 (75): - С. 125–135. <https://doi.org/10.15407/socium2020.04.125>
4. Хіля А., Колосова Е., Саранча І., Казмирчук Н. Психолого-педагогическая готовность студентов к профессиональной деятельности в инклюзивной // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION : Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, 2020. - 363-373. <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/5124/4470>
5. Яковишина Т. Модель формування креативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи [Текст] / Т. Яковишина // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка ; [редкол.: А. А. Сбруєва, М. А. Бойченко, О. Є. Антонова та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. – № 2 (86). – С. 129–139.
6. Corral Joniaux , J. A. ., Moya Joniaux, C. A. ., & Alonso Betancourt, L. A. . (2020). Propuesta de la competencia de innovación de procesos educativos: una vía para la formación de profesionales creativos y emprendedores . LUZ, 19(3), 19-32. Recuperado a partir de <https://luz.uho.edu.cu/index.php/luz/article/view/1052>
7. Kozłowska, I., Zajaczkowska, N., Kozłowski, J. Osobowość nauczyciela akademickiego w warunkach integracji przestrzeni edukacyjnej szkoły wyższej. Kultura-Przemiany-Edukacja T. 7 (2019), s. 163–173. <http://repozytorium.ur.edu.pl/handle/item/5547>
8. Okraj Zofia. Krajowe ramy kwalifikacji a twórcza praca dydaktyczna w doświadczeniach nauczycieli akademickich – relacja z badań. Studia z Teorii Wychowania. 2019. 1 (26). 173-192.
9. Olena Kolosova, Anna Khilya, Irina Sarancha Подготовка воспитателей дошкольных учреждений к работе с детьми с особыми образовательными потребностями // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION : Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III, May 24th -25th, 2019. 83-93. <https://conferences.rta.lv/index.php/SIE/SIE2019/paper/view/3021>

ТЕХНОЛОГІЯ WEB-QUEST У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО

*Олександра Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

WEB-QUEST TECHNOLOGY IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE EDUCATOR OF ZDO

Oleksandra Shykyrynska, Ph.D., Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто web-quest, як технологію формування професійної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Зазначені методичні рекомендації та вимоги до створення веб квесту а також вплив даної технології на рівень самостійності та мотивації здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: веб квест, майбутній вихователь, професійна компетентність майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, технологія web-quest, проектна технологія, цифрові інструменти.

Abstract. The article considers web-quest as a technology of formation of professional competence of the future educator of preschool education institution. These methodological features and requirements for creating a web quest, as well as the impact of this technology on the level of independence and motivation of higher education.

Keywords: web quest, future educator, professional competence of the future educator of preschool education, web-quest technology, project technology, digital tools.

Питання ефективного формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти було завжди актуальним, особливо воно загострилося в сучасних умовах пандемії [1]. Фахівці вищої школи усвідомлюють, що акцент у професійній підготовці сьогодні кардинально зміщується в бік самостійної роботи студентів, що безперечно, впливає на пошук нових форм активізації самостійної творчої діяльності майбутніх фахівців [2; 4].

Процес навчання у вищій школі в сучасних умовах має сприяти розвитку самостійного критичного і творчого мислення майбутніх фахівців [3; 6]. З цією метою багато викладачів використовують проектну технологію, залучаючи мережу Інтернет. Варто зазначити, що в умовах дистанційного навчання в процесі організації такої діяльності можуть виникнути певні труднощі, викликані як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. Однією з об'єктивних причин можемо зазначити значну кількість та якість Інтернет-джерел, що часто не спрощують роботу над проектом, а навіть ускладнюють її [8]. Одне з можливих рішень зазначеної проблеми – використання технології web-quest.

Використанню технології web-quest у освітньому процесі присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців Б. Додж, Т. Марч, М. Андрєєвої, Я. Биховського, О. Гапєєвої, М. Гриневич, Л. Іванової та інших. Особливою популярністю в Україні дана технологія користується у середній школі, проте завдяки поширенню інновацій в освіті знаходить все більше застосування в початковій школі, закладах дошкільної освіти та вищій школі. Однією з причин набуття популярності даної технології можемо зазначити те, що вона базується на природному прагненні молоді до пригод, гри, пошуків відгадок на проблемні запитання, змагання та перемоги. Сюжет веб квесту вимагає від гравця рішень складних, неординарних проблем для просування вперед.

Науковці розрізняють два типи веб квестів – для короткочасної і тривалої роботи [7, с.28]. Веб квест може бути організований як в межах однієї дисципліни, так і інтегрувати зміст різних, інколи далеких за змістом дисциплін, сприяючи при цьому розвитку системного мислення гравців. Метою короткочасного веб квесту може бути вивчення нової теми,

закріплення знань та умінь з попередньої. Метою ж довготривалого – поглиблення або узагальнення знань, формування такої якості майбутніх фахівців, як системності мислення, підвищенню мотивації студентів до опанування дисципліною.

Для реалізації технології необхідно дотримуватися певних правил: мати власний ресурс, на якому розмістити веб квест, обрати дисципліну, тему, тип квесту (короткочасний чи довготривалий), терміни проведення, визначити форму отримання результату (онлайн форми, онлайн дошки, карти знань, спільне використання документів, Google карти, посилання на документи, ресурси тощо). Також необхідно розробити завдання, використовуючи різні інструменти; це можуть бути навчальні ігри, вправи, відео тощо. Для ефективної реалізації технології web-quest викладач має пройти весь шлях пошуку інформації самостійно для виявлення небажаних ресурсів, певних недоліків у структурі та роботі цифрових інструментів а також безпечної роботи учасників.

На початку роботи з метою безпечної роботи в Інтернеті учасники повинні мати список інформаційних ресурсів для роботи (в електронному або паперовому вигляді, адреси веб сайтів та інше), отримати опис процедури роботи, яку необхідно виконати кожному учаснику. Опис критеріїв та параметрів оцінки залежить від типу завдань, які належить вирішити учасникам. Також важливо надати вказівки до дій, що можуть бути представлені у вигляді часових меж, рекомендацій щодо виконання кожного із завдань.

Безперечно, необхідним буде також визначення компетентностей, що будуть формуватися та вдосконалювати протягом проходження учасниками веб квесту, формулювання умов завдань, використовуючи мотиваційний компонент для кожного завдання; складання дорожньої карти для учасників; обґрунтування критеріїв оцінювання завдань та оголошення їх на початку гри а також (за необхідності) додаткового оцінювання під час гри. Для ефективної реалізації веб квест повинен мати чітку структуру та задовольняти вимогам до окремих елементів. На початку має бути вступ, де будуть описані ролі учасників або сценарій веб квесту чи пригодницька історія, яка покладена в основу веб квесту, попередній план роботи та огляд всього квесту. Важливу роль мають завдання які повинні бути зрозумілі, цікаві та доступні для виконання тієї вікової чи професійної категорії, на яку розрахований квест. По закінченню гри організатор повинен представити чітко визначений підсумковий результат: серію запитань чи проблему, яку вдалося вирішити учасникам, груповий проєкт чи перелік компетентностей, якими учасники оволоділи, сформулювати висновки, де підсумувати досвід, що був отриманий учасниками під час самостійної роботи над веб квестом. На заключному етапі квесту, коли проводиться презентація робіт важливо організувати конструктивну взаємодію учасників, визначити пів фіналістів, фіналістів, переможців квесту.

Одним з останніх веб квестів, проведених нами в межах навчальної дисципліни «Створення комп'ютерно орієнтованого простору в закладі дошкільної освіти» для майбутніх вихователів була подорож «Пригоди Аліси у Всесвітній павутині». Студенти – майбутні вихователі в ігровій формі мали змогу сформулювати навички безпечної поведінки в Інтернеті, освоїти нові цифрові ресурси та закріпити застосування вже вивчених раніше, розвинути педагогічне та творче мислення під час розв'язання проблемної ситуації.

Перевагою даної технології є те, що вона може бути використана під час вивчення будь-яких навчальних дисциплін та буде незамінною під час вимушеного карантину, коли пошук відповідей на теоретичні питання студенти будуть знаходити з ентузіазмом та захопленням. Отже, технологія web-quest, на нашу думку – це альтернативна форма проведення аудиторного заняття, що, за умови вмілого використання буде ефективно сприяти розвитку професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1.Вишківська В.Б., Шикиринська О.В. Організація самостійної роботи майбутніх вихователів ЗДО в умовах дистанційного навчання //Scientific Collection «InterConf», (32):with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century» (October 16-18, 2020) in Ottawa, Canada. Kyiv:SPC InterConf, 2020. – p.41–45.

- 2.Голук О. А. Використання комунікаційного потенціалу інтернет у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ / О.А.Голук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 47 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 48-52.
- 3.Комарівська Н. Формування професійних мовленнєвих навичок у майбутніх вихователів дошкільних закладів // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Вип. 31. – Вінниця: ТОВ НІЛАН ЛТД, 2013. – С. 184-187.
- 4.Любчак Л.В., Кривошея Т.М. Використання інтерактивних технологій навчання у фаховій підготовці майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу /Л.В.Любчак, Т.М.Кривошея// «Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи»: зб. матеріалів XIV Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф., 7 листопада 2017 р. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вип. 14. – С.93-98.
5. Пахальчук Н. О. Використання педагогічних технологій у підготовці спеціалістів дошкільної та початкової освіти до фізичного виховання дітей / Н.О.Пахальчук // Technologies of Shaping and Enhancing Health of Human and Society: monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. – С. 171–177.
6. Основи природознавства з методикою : практикум з навчальної дисципліни для студентів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 012 Дошкільна освіта галузі знань 01 Освіта / Л. А. Присяжнюк, І. В. Карук, І. А. Стахова. – Вінниця : Документ-Принт, 2017. – 82 с.
7. Сокол І.М. Впровадження квест-технології в освітній процес: навчальний посібник / І.М.Сокол. – Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд, 2013. – 87с.
8. ШИКИРИНСЬКА О. В., ВИШКІВСЬКА В. Б. GOOGLE-CLASROOM ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2020. – Випуск 61. – С. 75–78.
9. Шикиринська О.В. Створення майбутніми вихователями інтерактивних вправ у сервісі Learningapps за умов дистанційного навчання //«Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of VII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, April 15, 2021) / Financial And Economic Scientific Union, 2021. – 60–63.
10. Kateryna Kruty. E-Learning Methods in Students' Education / Larysa Zdanevych, Olha Demianenko, Natalia Pakhalchuk, Lyudmyla Perminova, Oksana Garachkovska // International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (TM)™. - В Impact Factor: 5.54 | Scopus Journal Volume-8 Issue-12. – October 10, 2019. P.251-256.
11. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ У СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Шкабаріна Маргарита, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка С.Дем'янчука» (Україна)

Маргітич Наталія, здобувач наукового ступеня доктора філософії ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка С.Дем'янчука» (Україна)

ACTIVE TEACHING METHODS AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF THE FUTURE TEACHER IN THE SYSTEM OF DISTANCE EDUCATION

Shkabarina Marharyta, candidate of pedagogical sciences, associate professor of the department of ukrainian language and literature, Academician Stepan Demianchuk international university of economics and humanities (Ukraine)

Margitich Natalia, candidate for the degree of Doctor of Philosophy, Academician Stepan Demianchuk international university of economics and humanities (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання використання активних методів навчання у системі дистанційної освіти. Визначено дидактичний потенціал активних методів навчання для розвитку творчих здібностей майбутніх вихователів у процесі дистанційного навчання.

Ключові слова: творчі здібності, активні методи навчання, професійна підготовка майбутніх вихователів.

Abstract. The article investigates the theoretical issues of using active learning methods in the system of distance education. The didactic potential of active teaching methods for the development of creative abilities of future educators in the process of distance learning is determined.

Key words: creative abilities, active teaching methods, professional training of future educators.

У системі вищої освіти дистанційне навчання стає найбільш актуальною та затребуваною формою організації освітнього процесу. Однак, воно має низку переваг та недоліків. Основною проблемою неефективності дистанційного навчання є те, що дистанційні курси зазвичай побудовані за аналогією до традиційного навчання в аудиторії та не орієнтовані на оволодіння практичними навичками; розробники курсів не враховують специфіку майбутньої професійної діяльності та особливості сприйняття навчального матеріалу дистанційно. У процесі дистанційного навчання важливим є не лише якість засвоєння студентами навчального матеріалу, але й розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів.

У зв'язку з науково-технічним прогресом, переорієнтацією гуманістичних цінностей відбувається зміна освітніх тенденцій щодо організації та доступності освіти різних форм та рівнів. Мережа Інтернет відкрила нові можливості, форми та засоби навчання, зокрема з'явилося нове поняття «дистанційна освіта». Дистанційна освіта або дистанційне навчання – це сфера освіти, яка зосереджена на педагогіці, технологіях та навчальних системах, спрямованих на здобуття освіти студентами, які фізично не знаходяться на місці [7]. Нині з'являються нові терміни: онлайн навчання, цифрове навчання, електронне навчання та віртуальне навчання, які є синонімічними та взаємозамінними поняттями, і є лише визначають механізм передачі дистанційного навчання [6]. Усі ці визначення, що стосуються дистанційного навчання, мають три спільні риси: гнучкість, економічність та особистісно орієнтованість [3].

Незважаючи на те, що дистанційне навчання активно використовується у різних країнах, серед педагогів-практиків та науковців і надалі існує два протилежні погляди щодо його впровадження. Проблемним залишається питання якості дистанційного навчання. Дослідники [5] визначили, що студенти в цілому позитивно оцінюють свій досвід дистанційного навчання, однак відсутність зворотного зв'язку чи контакту з викладачем погіршують ефективність навчання. Результати досліджень показують, що студенти, які навчаються дистанційно, мають гірші результати, ніж студенти денної форми навчання [2]. Значно нижчий рівень успішності мають студенти-першокурсники у порівнянні з студентами денної форми навчання [1].

Дослідження присвячені проблемам використання дистанційних технологій у Китаї під час запобігання та контролю епідемії COVID-19 [8]. дали змоги зробити висновки, що звичайні дистанційні курси, які побудовані за аналогією до традиційного навчання в аудиторії, не є ефективними, оскільки студенти недостатньо усвідомлюють отримані знання, та нездатні застосувати їх на практиці. Не сприйняття інформації безпосередньо від викладача, збільшення самостійності у процесі опрацювання дисципліни, знижують результативність навчального процесу [4].

Вивчений досвід удосконалення дистанційної освіти висунув ідею використання активних методів навчання у процесі розроблення дистанційних курсів. Тому, на переконання автора, розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів у процесі дистанційного навчання буде ефективнішим, якщо дистанційні курси будуть розроблені з використанням активних методів навчання.

Для того, щоб визначити, які методи є найбільш ефективними, і які можна адаптувати до дистанційного освітнього середовища, ми на основі науково-методичної літератури, виокремили потенціал активних методів навчання для розвитку творчих здібностей майбутніх вихователів (табл. 1).

Таблиця 1

Дидактичний потенціал активних методів навчання для розвитку творчих здібностей майбутніх вихователів у системі дистанційної освіти

Назва методу	Переваги застосування у дистанційній роботі	Можливості впровадження у дистанційний курс
<i>Кейс-метод (case-study)</i>	<i>Допомагає поєднати теоретичний матеріал дисципліни безпосередньо з практичними завданнями та опанувати засновування отриманих знань на практиці. Сприяє активній взаємодії між усіма учасникам навчального процесу (тьютор, розробник курсу, слухач). Допмагає зробити навчання професійно спрямованим, практикуватися на майбутніх професійних проблемах та можливих задачах.</i>	<i>Адаптація кейсів у вигляді проблемних форумів; подання кейсу як «задачі тижня» з обговоренням.</i>
<i>Проблемна лекція</i>	<i>Сприяє зацікавленості до проблем, явищ, протиріч. Посилює бажання знаходити істину, тому активізує мотиваційну та творчу складову навчання. Готує майбутніх педагогів отримувати знання самостійно. Позитивно впливає на розвиток навичок глибокого аналізу, виокремлення ядра інформації, бачити проблему та знаходити правильні рішення (креативність)ю</i>	<i>Можливість проведення лекції в режимі телеконференції, вебінара з обговореннями у чаті (або відеозапис лекції з обговореннями на форумі).</i>
<i>Метод проєктів</i>	<i>Проєктна технологія удосконалює навички індивідуальної або групової роботи, вміння</i>	<i>Можливість створення в</i>

	<i>працювати над собою, раціонально використовувати час, планувати свою діяльність. Допомагає дослідити задану тему чи проблему глибоко, застосувати свої творчі здібності.</i>	<i>електронному режимі проекту чи портфоліо із застосуванням різних онлайн-сервісів. Студенти можуть надсилати завдання викладачеві на електронну пошту, електронні диски, університетські репозитарії, навчальні сервіси тощо.</i>
<i>Портфоліо</i>	<i>Передбачає накопичення комплексу робіт в рамках навчального курсу. Допомагає відстежити професійне зростання студента, відслідкувати результати навчання. Для майбутніх вихователів цей метод можна використовувати як «методичну скарбничку».</i>	
<i>Дискусія</i>	<i>Дозволяє у процесі спілкування взаємодіяти з усіма учасниками дискусії, сприяє умінням висловлювати думку та аргументувати її, дискутувати на професійні теми, опановувати професійну культуру та комунікацію. Дискусія дозволяє приймати продуктивні рішення групового завдання.</i>	<i>Може транслюватись в режимі реального часу в чаті, інтернет-телеконференції, інтернет-телефоноконференції.</i>

Таким чином, найбільш ефективними у контексті загальної професійної підготовки вихователів та розвитку їхніх творчих здібностей і адаптації до особливостей дистанційного навчання є такі методи: кейс-метод (case-study), проблемна лекція, метод проєктів, портфоліо та дискусія. Дистанційні освітні технології, засоби віртуальної візуалізації та інтерактивний контент допомагають розширити дидактичний потенціал активних методів педагогічної взаємодії, урізноманітнити подачу навчального матеріалу, допомагають студентам ефективніше оволодіти знаннями з дисципліни, збільшити мотивацію опанування знань, удосконалити методичне забезпечення навчальних дисциплін та розвинути творчі здібності.

Список використаних джерел:

1. Fojtík R. Problems of distance education ICTE Journal. – 2018. – № 7(1). – P. 14–23.
2. Lane A., Gregson J. Fostering innovations in pedagogical practices: transforming distance education through a professional development programme using OERs // Pan Commonwealth Forum 9 (PCF9). 2019. – 9–12 Sep.
3. Onyemaechi J. O. Policies, and practices of Open and Distributed learning models in sub-saharan African countries ; A literature survey // American Journal of contemporary Research. 2013. – № 3. – P. 122–135.
4. Rumble G. The planning and management of distance education. – Routledge, 2019.
5. Tatiana Markova et al Quality Issues of Online Distance Learning // Procedia - Social and Behavioral Sciences, 2017. – № 237. – P. 685–691.
6. Traxler J. Distance Learning – Predictions and Possibilities // Educ. Sci. 2018. – №8 (35).
7. UNESCO. Trends in Tertiary Education: Sub-Saharan Africa. Paris: UNESCO, 2010.
8. Zhou L., Wu S., Zhou M., Li F. School's Out, But Class' On', The Largest Online Education in the World Today: Taking China's Practical Exploration During The COVID-19. Epidemic Prevention and Control As an Example (March 15, 2020). *Best Evid Chin Edu*, 2020. № 4(2), P. 501–519. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3555520> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3555520>

МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ СТУДЕНТОВ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН

*Мария Яниогло, доктор педагогических наук, доцент
Комратский государственный университет (Молдова)*

INTERCULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PHENOMENON

*Maria Ianioglo, PhD in Pedagogics, Associate Professor
Comrat State University (Moldova)*

Аннотация. В статье рассматривается проблема формирования межкультурной компетентности студентов педагогических специальностей на теоретико-методологическом уровне во взаимосвязи с динамикой глобализационных мировых процессов. Расширяющиеся культурные, деловые контакты с ориентацией современного социума на утверждение компетентностного подхода к образованию и межкультурному взаимодействию актуализируют потребность общества в конкурентоспособном педагоге, подготовленном к работе в многокультурной образовательной среде.

Ключевые слова: межкультурность, профессиональная подготовка, межкультурное воспитание, межкультурная компетентность.

Abstract. The article reveals the problem of the formation of intercultural competence of students of pedagogical specialties at the theoretical and methodological level in conjunction with the dynamics of globalization world processes. Expanding cultural and professional contacts with the orientation of modern society towards the approval of a competence-based approach to education and intercultural interaction actualize the society's need for a competitive teacher, prepared to work in a multicultural educational environment.

Key words: interculturality, professional training, intercultural education, intercultural competence.

Республика Молдова – многокультурное государство, для которого не является исключением современная тенденция – усиление социального разнообразия с учетом сложного географического, исторического и культурного контекста, в рамках которого мультикультурализм представлен традиционными историческими меньшинствами, компактно проживающими: гагаузы, болгары и меньшинствами, проживающими по всей территории страны: русские, украинцы, чехи, поляки и другие этносы.

В этом пространстве множественность культур – культура – «это не сила, не сущность, которой можно просто отнести события, поведение, процессы и институты: культура – это контекст, реальность, в которой эти явления приобретают свое полное значение» [2], это исторический феномен, важными засвидетельствованными аспектами которого являются: проблема идентичности коренного народа; проблема языка общения на территории республики (не все представители меньшинств, особенно взрослое население, знают государственный язык и больше ориентированы на общение на русском языке); проблема организации обучения на языках национальных меньшинств и др.

Интеркультурализм – это не новая наука, не новая дисциплина, а новая методология, которая стремится интегрировать в образовательном пространстве данные психологии, антропологии, этнологии, др. социальных, политических, культурных, исторических наук. В центре внимания мультикультурализма находится межкультурный подход, включающий восприимчивое и творческое отношение между принимающими/мажоритарными и миноритарными сообществами в последовательные и структурированные действия; участие каждого участника учебного сообщества, что позволяет расширить знания о культурах и необходимых ресурсах для осуществления межкультурного образования. Исследования проблемы межкультурного воспитания личности как необходимого условия ее успешного

взаимодействия с поликультурным пространством мира представлены в работах зарубежных ученых: М. Байрам, М. Беннетт, Н. Брукс, Х.-У. Канг, С. Келли, К. Крамш, Р. Лафает, Х. Сили, Х. Тейлор, М. Хаммер, Р. Хенви, Д. Хоффман и молдавских ученых: В. Ботнарь, В. Гораш-Постикэ, В. Гуцу, В. Пыслару, Н. Силистрару и других

Термин межкультурный был определен с учетом поливалентного значения приставки *интер-/меж-*, а также значения (антропологическое) слова *культура*. Таким образом, в определении термина *межкультурный*, неизбежно подразумевается взаимодействие, обмен, взаимность, взаимозависимость, солидарность. Одновременно, подразумевается признание ценностей, способов жизни, символических представлений, относящихся к людям, отдельным лицам или группам людей.

Межкультурный подход в образовании – это не просто компенсаторная педагогика, а педагогический подход, основанный на изменении представлений и отношений, не только, в каком-то смысле, в идеале между культурами, но также и между людьми, носителями культур, признание легитимности, значимости, уникальности каждой культуры.

Межкультурность предполагает наличие как минимум двух измерений: «*знание*» и «*опыт*». Цель первого измерения – предоставить обучающимся, в зависимости от их способности понимать концепции, позволяющие воспринимать реальность, возможность интерпретировать полученную информацию, чтобы максимально обширная и объективная информированность помогла им сформировать гуманные чувства друг к другу, дружественные отношения к другим, не похожим на них, а так же способность преодолевать стереотипы и предрассудки для того, чтобы находиться в многогранном мире культур, языков, вероисповедания и успешно общаться в нем. Параметр «*опыт*» направлен на сбалансированное развитие и личностное формирование субъектов учения, что обеспечивает открытость для других культур и сотрудничество со сверстниками, принятие, уважение ко всем представителям родной и иной культур.

Мир эпохи постмодернизма, со всеми его уникальными культурами, почти полностью поглотил процесс глобализации: все яркие отличия народов и этносов превратились в бледные оттенки неповторимости каждого из них. Однако сами отличия не исчезли. Изучение этих отличий поможет понять, что представители различных культур имеют определенные, зачастую отличительные, взгляды на жизнь и мир, а значит, важно и необходимо стать терпимее и избежать, в конечном счете, обострения межэтнических противоречий и роста этнокультурного идентитета.

В современном социуме, в контексте всех трансформационных процессов, проблема взаимопонимания между народами становится не только актуальной, но и одной из самых острых. В этой связи, важным и главным определяющим направлением образования на всех его уровнях выступает необходимость формировать у учащейся молодежи компетенции преодолевать трудности, возникающие при контактах, общении, взаимодействии представителей разных этносов, культур, религиозных конфессий, др., что нашло отражение в государственной политике в области образования, в определении образовательного идеала, сущность которого заключается в «формировании инициативной и способной к саморазвитию личности, которая обладает не только системой знаний и необходимых компетенций для востребованности на рынке труда, но и независимостью мнений и действий, открытостью к межкультурному диалогу в контексте освоенных национальных и мировых ценностей» [1, с. 21].

Культура межнационального общения надстраивается над национальными культурами и служит связующим звеном между ними, поэтому она призвана регулировать межэтнические отношения, отношения между представителями различных культур. Педагогическая задача формирования культуры межнационального общения у студенческой молодежи превращается в задачу формирования у нее внутренней психологической готовности и формирования у них компетенций соблюдения принципов равенства наций и национальных культур, недискриминации, открытости и уважения в различных сферах и ситуациях межнационального взаимодействия.

Образовательное учреждение – это не только место обучения, получения знаний, это и пространство жизни и опыта, взаимного принятия. Все образование – это процесс общения, в контексте которого межкультурное образование гарантирует сохранение и рост культурного разнообразия и культурного плюрализма всех участников. Данное утверждение поддерживается основными концептами, представленными в специальной литературе:

- взаимозависимость, т.е. взаимозависимость мира и его обитателей с целью установления равновесия;
- образы и восприятия, то есть то, как каждый воспринимает себя и как он их понимает и принимает окружающих;
- эгоцентрические стереотипы и отношения, и как их не допустить;
- конфликт, его природа, решение и различные проявленные формы мира и способы его поддержания;
- социальная справедливость – поведение, структуры и системы, благоприятствующие или неблагоприятные для реального вовлечения каждого в жизнь общества;
- изменения и будущее – понимание того, как сегодняшняя жизнь/деятельность/взаимоотношения повлияют на будущее и определение стратегических перспектив его развития.

Воспитанию культуры межнационального и межкультурного *общения* – направление формирования гармоничного человека и полноценного гражданина, в соответствии с Рамочным/типовым Планом-кадром высшего образования, способствует психолого-педагогический модуль, представленный психологическими, педагогическими, фундаментальными и специальными дисциплинами в объеме 20 кредитов (ECTS) (переводные зачетные единицы) и педагогической практикой – 10 кредитов (ECTS) – на первом цикле высшего образования – лиценциатуре по всем специальностям общего направления профессиональной подготовки «Педагогические науки». С целью развития межкультурного образования, важно обеспечить формирование/развитие у будущих педагогов, ныне студентов педагогических специальностей, межкультурной компетенции.

Межкультурное образование отвергает культурную гегемонию какого-либо этноса, ассимиляцию культур малочисленных народов и способствует культурной самоидентификации и выстраиванию межкультурного диалога между всеми субъектами образовательного процесса. Воспитание детей и учащейся молодежи в духе толерантности, недискриминации, принятия разнообразия и многообразия культур, открытого отношения к новому – это социокультурный вызов образования эпохи постмодернизма [4].

Межкультурное воспитание в рамках формального образования может быть смежным со всеми формами неформального образования: учебные дисциплины, университетские курсы, индивидуальная творческая работа, индивидуальные, групповые и коллективные проекты и т.д., так как все это может способствовать воспитанию толерантности, уважения к правам человека, эмпатии, солидарности и дружественных отношений. Изучение других культур стимулирует интерес студентов к другим народам, способствует межкультурному взаимопониманию.

Формирование межкультурной компетентности студентов предполагает качественные изменения в отношении к мировоззренческим доминантам жизни в процессе обучения в системе высшего образования на основе становления адекватной ценностной картины мира, осознания приоритетной роли диалогического общения в многоаспектном пространстве поликультурного бытия и стремления к профессиональной успешности в контексте межкультурного взаимодействия. Овладение знаниями, способами, умениями и навыками общения, в т.ч. и межкультурного, диктуется практическими потребностями современной реальной жизни. В этой связи, формирование и развитие межкультурной компетенции становится неизбежной необходимостью, императивом в мультикультурном, полиэтническом и многоязычном социуме. Однако эффективное межкультурное общение не может возникнуть само по себе, ему необходимо целенаправленно учиться.

В этой связи, большое значение отведено дисциплине «*Межкультурное воспитание*», осваивая содержание которой студенты изучат не только концептуальные положения, нормы, правила и стили межкультурного общения, но через сравнение ценностных систем представителей разных культур, будут способны осуществлять процесс формирования толерантности, терпимости, открытости, уважения и эмпатии к другим, так необходимым современному человеку для личностного роста и профессионального становления каждого гражданина [3, с. 7]. Кроме того, систематизация знаний в этой области отвечает цели углубления представлений о собственных культурных ценностях, традициях, поскольку лишь знание других культур и языков приводит к надлежащему пониманию собственной культуры. Студенты, завершившие изучение данного курса, будут знать способы преодоления коммуникационных барьеров, иметь представление о формах поведения в тех или иных ситуациях межкультурного общения, будут сами владеть межкультурной компетенцией и способными ее формировать у своих воспитанников в процессе профессиональной деятельности.

Вместе с тем, очевидно, что студенты в период прохождения всех видов педагогической практики совершенствуют межкультурную компетентность и формируют/развивают межкультурные компетенции у детей/школьников как на занятиях в учреждениях раннего образования, так и на уроках в учреждениях начального и гимназического образования, а так же в процессе внешкольной воспитательной деятельности в контексте неформального образования.

Благоприятные условия для осуществления межкультурного воспитания самих студентов университета и подготовки студентов-педагогов к профессиональной деятельности в условиях многоэтнической, поликультурной, многоязычной образовательной среды были созданы в рамках международного проекта по продвижению и развитию межкультурного образования в контексте начальной профессиональной подготовки дидактических кадров (EIC), который стартовал в 2018 и по завершении первого этапа в 2020, продолжается, вовлекая на новом этапе, студентов второго цикла высшего образования - магистратуры.

Имплементирование проекта на втором этапе ориентировано на включение в деятельность обучающихся образовательных программ/специализаций педагогического профиля. Инициированный Образовательным центром PRO DIDACTICA при финансовой поддержке Фонда *Дети Песталоцци* и осуществляемый под патронатом Министерства Образования, Культуры и Исследований РМ, проект объединил в академическое сообщество представителей разных культур, этносов из трех ВУЗов республики, расположенных географически на севере, центре и юге страны. *Бенефициары проекта*: менеджеры и дидактические кадры; студенты педагогических специальностей: *Языки и литература; Иностранные языки; История; Гражданское воспитание; Педагогика начального образования; Дошкольная педагогика; Информатика; Математика.*

В свете реализации ключевой *цели проекта*: углубление знаний, формирование профессиональных компетенций в области межкультурного воспитания будущих педагогов и основных *задач*: разработка куррикулума и дидактических материалов по реализации межкультурного воспитания в процессе первоначальной профессиональной подготовки дидактических кадров; развитие профессиональной компетенции по осуществлению межкультурного воспитания дидактическими кадрами, большой резонанс и ожидаемые результаты имели запланированные главные виды деятельности и мероприятия: анализ потребностей учебных заведений на предмет разработки/реактуализации куррикулума по межкультурному воспитанию и программы обучения университетских методистов/менторов, руководителей педагогической практики (всех видов) и дидактических кадров, вовлеченных в преподавание дисциплин, отражающих сущность, назначение, возможности реализации межкультурного воспитания; организация непрерывного образования дидактических кадров, преподающих дисциплины, в содержании которых проблематика интеркультурности и межкультурного воспитания диффузно пронизывает все содержание дисциплины;

разработка/реактуализация куррикулума по межкультурному воспитанию; открытие Дидактического ресурсного центра по межкультурному воспитанию; проведение мероприятий по продвижению межкультурного взаимодействия в поликультурной образовательной среде и др.

Развитие интеграционных процессов в социуме, активное внедрение количественных и качественных преобразований в сфере высшего образования, разработка и имплементирование университетского куррикулума по межкультурному воспитанию, осуществление компетентностного и трандисциплинарного подходов к подготовке студентов-педагогов к межкультурному воспитанию детей/школьников, академическая мобильность и интернационализация, институциональная система обеспечивающая качество образования др. процессы, происходящие в сфере высшего образования, способствуют формированию межкультурной компетентности студентов как конкурентоспособных специалистов.

Список использованных источников:

1. Кодекс Республики Молдова об образовании № 152 от 17июля 2014 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014. – № 319-324. – С. 18-55
2. Geertz C. Thick Description: Towards an Interpretive Theory of Culture // The Interpretation of Culture. – New York : Basic Books, 1973. – P. 3-30.
3. Ianioglo M. Intercultural education // Intercultural Education: Methodological guide and course support for future teachers.; Comrat State Univ. – Chişinău: Pro Didactica, 2020. – 108 p.
4. Nedelcu A. Fundamentele educaţiei interculturale: diversitate, minorităţi, echitate. – Iaşi: Polirom, 2008. – 206 p.

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Олена Ярема, викладач КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

THE ROLE OF PEDAGOGICAL PRACTICE IN THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF FUTURE ENGLISH TEACHER IN PRIMARY SCHOOL

Olena Yarema, teacher Brody Markiiian Shashkevych Professional Pedagogical College (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено вплив педагогічної практики на розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя англійської мови в початковій школі. Розглянуто умови успішної підготовки студентів до творчої діяльності під час проходження педагогічної практики.

Ключові слова: педагогічна практика, вчитель англійської мови, творчість.

Abstract. The article highlights the impact of pedagogical practice on the development of creative potential of future English teachers in primary school. The conditions of successful preparation of students for creative activity during pedagogical practice are considered.

Key words: pedagogical practice, English teacher, creativity.

Сучасне суспільство висуває до особистості все більш високі вимоги. Життя в мінливому світі передбачає творче ставлення людини до того, що відбувається навколо. Зростає попит на творчу особистість у всіх сферах суспільного життя.

Інноваційні тенденції в системі освіти зумовлені реальними потребами особистості, закладають фундамент не лише для трансформації системи педагогічної освіти, а стають джерелом розвитку школи. Згідно Рекомендацій Ради Європи та МОН України [2, с.2], проблеми професійної підготовки вчителя іноземної мови набувають особливої актуальності й стали предметом дослідження широкого кола науковців, тому й першочерговим завданням педагогічної освіти є підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови. На думку багатьох вчених (Л. Алексеева, Н. Абдулліна, Н. Загряжкіна, Н. Дем'яненко, І. Мороз, І. Карпенко), цим джерелом є креативність вчителя, яка знаходить відображення в розробці і введенні нового змісту навчання, нових освітніх технологій, в перенесенні світового досвіду навчання іноземних мов на практику.

Підвищення якості освіти багато в чому пов'язане з необхідністю вирішення проблеми підвищення інтелектуального рівня, пізнавального і творчого потенціалу учителів та учнів. Пошук шляхів розвитку пізнавальних і творчих здібностей, підвищення ефективності навчання студентів і їх професійна підготовка є нагальною проблемою закладів вищої освіти. Тому, ми бачимо необхідним приділення особливої уваги розвитку творчих здібностей майбутніх учителів англійської мови в початкових класах у процесі педагогічної практики, так як саме в ході цього процесу вони отримують можливість застосувати і обґрунтувати набуті знання, вміння та навички, закріпити і розвинути особистісну мотивацію на самореалізацію в педагогічній діяльності.

Педагогічна практика є одним з найважливіших етапів професійної підготовки майбутнього педагога. Вона сприяє закріпленню знань, отриманих студентом під час теоретичного навчання, формування умінь і навичок практичної діяльності як фахівця, що становлять основу педагогічної майстерності. Мета педагогічної практики полягає в тому, щоб сформувати у студентів особистісну готовність до роботи в якості вчителя англійської мови початкових класів і вміння творчо організувати навчальну і виховну роботу з молодшими школярами [1, с. 2].

Особливості навчання в НУШ багато в чому визначаються зростаючим обсягом інформації, постійної модернізацією навчальних програм, підручників. Тому важливий творчий підхід вчителя до навчально-виховного процесу, щоб діти пройшли цей шлях без шкоди для свого здоров'я, не втративши інтересу до навчання, не втративши віри в себе, в свої сили.

Складний і багатогранний процес становлення молодого фахівця розвивається не тільки тоді, коли він вивчає методику викладання дисципліни і проходить педагогічну практику, а від початку навчання професії. Тому, забезпечуючи якість освіти, необхідно у майбутніх вчителів розвивати творчі здібності. У процесі педагогічної практики студенти стикаються з необхідністю самостійно вирішувати різноманітні педагогічні завдання. На відміну від навчально-професійних завдань, які пропонуються на теоретичних дисциплінах, завдання на педагогічній практиці потребують вирішення в реальному педагогічному процесі і вимагають цілісного застосування теоретичних знань. Майбутні учителі готові до творчої діяльності в школі, якщо в навчально-виховному процесі забезпечується поетапна підготовка, яка відображає оволодіння педагогічною теорією, методами і прийомами оригінального вирішення професійно-педагогічних завдань. Лише за цієї умови можна організувати навчальний процес за допомогою нових методів і засобів, впроваджувати нестандартні підходи до продуктивної діяльності з учнями. Це забезпечує не тільки готовність майбутніх учителів до творчої діяльності в школі, але і пробуджує в них професійно особистісну мотивацію на висунення нових ідей.

Творчість є вищою формою активності і самостійної діяльності людини. Вона містить елемент нового, передбачає оригінальну і продуктивну діяльність, здатність до вирішення проблемних ситуацій, уяву в поєднанні з критичним ставленням до досягнутого результату. Рамки творчості охоплюють дії від «нестандартного рішення простої задачі до повної реалізації унікальних можливостей індивіда в певній галузі» [4, с.146].

Творчий характер педагогічної діяльності визначає специфіку розвитку певних категорій в педагогічній праці. Творча індивідуальність майбутнього педагога, його чуття, продумана робота в мінливих умовах – все це дає можливість говорити про педагогічну діяльність, як про процес творчий.

Педагогічна практика не може бути обмежена лише тренуваннями, «натаскуваннями» студентів в прийомах професійної педагогічної діяльності. Завдання полягає в тому, щоб під час практики закріплювати, удосконалювати і розвивати у студентів здатність компетентно, конструктивно, творчо і незалежно здійснювати професійну педагогічну діяльність на основі постійного саморозвитку та самовдосконалення.

Для розвитку творчих здібностей майбутніх учителів англійської мови в початкових класах під час педагогічної практики в школі потрібно звертати увагу не тільки на те, як студент готується до уроків, як складає конспект пробного уроку, але і на те, як він подає урок, як впливає на учнів. Як майбутній педагог, студент-практикант повинен проявити ініціативу, фантазію, винахідливість, творчий підхід до організації уроку, щоб пробудити в дітях інтерес до навчання, так як це є першим кроком застосування творчих здібностей та становлення першокласного спеціаліста.

Керівники педпрактики повинні докладати максимум зусиль для того, щоб до початку педагогічної практики студенти були підготовлені до цього процесу і підходили до організації уроку творчо. Важливими умовами розвитку творчих здібностей студентів на сьогоднішній день є якість і побудова навчально – виховного процесу за новітніми інноваційними системами і технологіями виховання і навчання. Вони повинні бути спрямовані на реалізацію творчих здібностей і всебічного розвитку студентів, створення необхідних умов для розвитку творчих здібностей, дотримання комплексу педагогічних умов, який містить в собі включення студентів і педагогів в спільну творчу діяльність, розробку критеріїв рівня розвитку творчих здібностей майбутніх учителів англійської мови в початкових класах в ході самостійної творчої діяльності. Керівники практики повинні постійно залучати студентів до творчої діяльності, розвивати мотивацію створювати нове і

незвичайне, вчити творчо організовувати урок, творчо пояснювати новий матеріал, творчо мислити, проводити нестандартні уроки, застосовувати нетрадиційні, інноваційні форми навчання під час педагогічної практики.

Участь студентів у різноманітних тренінгах, майстер-класах, семінарах, педагогічних лабораторіях розширює кругозір і додає впевненості у власних силах. Знайомлячись з інноваційними технологіями, випробовуючи їх під час практичних занять та в позааудиторній роботі, майбутні вчителі англійської мови вчаться творчо підходити до планування уроку і підбору методів роботи з учнями.

Отже, необхідно приділяти особливу увагу розвитку творчих здібностей майбутніх учителів англійської мови в початкових класах у процесі педагогічної практики, так як саме в ході цього процесу майбутні вчителі отримують можливість застосувати і обґрунтувати набуті знання, вміння та навички, співвідносити власну систему цінностей до вимог і норм професійного середовища, закріпити і розвинути особистісну мотивацію на самореалізацію в реальній педагогічній діяльності.

Список використаних джерел:

- 1.Браславська О. В., Макаревич І. М. Сучасні підходи до створення організаційно-педагогічних умов педагогічної практики студентів ВНЗ. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, 2014. Ч. 1. С. 52–58. Режим доступу : <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/197512>
- 2.Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [Науковий редактор видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
- 3.Методичні рекомендації про викладання іноземних мов у 2020/2021 навчальному році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-pro-vykladannya-inozemnyh-mov-u-2020-2021-navchalnomu-rotsi/>
- 4.Суддя З. О. Удосконалення теоретико-практичної підготовки студентів до педагогічної практики в процесі вивчення фахових дисциплін / З. О. Суддя // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки, 2006. – № 5. – С. 144–147.

РЕЗОНАНСНА КООПЕРАЦІЯ ЧАСУ ТА ЗМІСТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНФОРМАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Ірене Деніс, доктор психологічних наук, професор
Інститут інтелектуальної інтеграції (Відень, Австрія),

Лана Мерц, кандидат педагогічних наук,
Інститут інтелектуальної інтеграції (Відень, Австрія)

Більська Ольга, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

RESONANT MRC CO-CREATION OF TIME AND MEANING OF EUROPEAN INFORMAL PEDAGOGY

Irene Denis, Doctor of Psychology, Professor
Institute for Intellectual Integrations (Vienna, Austria)

Lana März, PhD of Education
Institute for Intellectual Integrations (Vienna, Austria)

Olha Bilka, PhD of Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Доповідь містить детальний опис основних міркувань щодо виміру часу та резонансної співтворчості. У ній представлено нетрадиційні способи вимірювання просторово-часової структури. Припускається, що час може бути вимірним нестандартно, психоаналітично, через такі критерії, як художні образи та творчість. У доповіді представлено ставлення до неформальної педагогіки творчості, у контексті культурних теорій, пов'язаних з прикладним психоаналізом.

Ключові слова: вимір часу, резонансна співтворчість, Європейська інформальна педагогіка.

Abstract. The following report presents basic postulates of discourse about dimension of time and resonant co-creation. It introduces another dimensions /measurers/ of spatiotemporal structure. It is supposed that time can have informal psychoanalytical measurers based on indexes of art images and creativity. Thesis relation to informal pedagogy of creativity is closer to cultural theories that able to connect with applied psychoanalysis.

Key words: dimension of time, resonant co-creation, European informal pedagogy.

The discourses are based on philosophical works of the German scientist J.Gebser and latest works of Georgian philosopher M.Mamardashvili. Their works are based on thesis that «time is the phenomenon of psychic», and «space is a structure of consciousness». We will appeal to the psychology of creativity and art, psychoanalytical psychotherapy, kuns (art) therapy and psychology of art [2].

Main questions are: What are another dimensions of time except physical? How are individually significant events for person reflected and captured in pandemic time? Can the time be psychological category, or subjective and even creative category? What do art, artists, art therapists teach pedagogy?

Psychoanalysis being appeared a long time ago in Vienna overstepped Austrian boundaries and became heritage of world culture. But international spread and development of psychoanalysis led to misunderstanding. And it got in touch with absolutely not political structures allover the world. There weren't S. Freud, K.G. Jung and J.Lacan as well as classical for European civilization idealistic philosophy of I.Kant and G.W.Hegel, existential therapy of V.Frankl, vertex philosophy of K.Jaspers and M.Heidegger in many pedagogies of the world. But scientific schools of V. Bekhterev and L.Vygotskii together with European scientific schools of H.Bernheim and A.Forel were overcoming barriers of misunderstanding of psychoanalysis and psychoanalytical dimension of time as well.

All this determined the school of inspired and creative European informal pedagogy. These directions exclude art history analysis and pay attention on pedagogical and psychological. Main idea is that creation is in the avant-garde of mental evolution of man.

Art became a mediator between timelessness of unconsciousness and fixed time in human's consciousness. Man lives in concrete physic time and measures it by simple conscious sensations that give him feelings like color, sound, touch, smell, taste, pleasure, displeasure, joy, fear, surprise, anger, etc. Complicated processes of morality, religiosity, intelligence and esthetics formation pass in conscious. All these are fixed by a man in past, present or future. His time is focused on logic /discourse, critical/ comprehension of his life experience but creative esthetic intuition of human and his ability to learn in a creative environment plays not less role.

Art symbol, allegory and image are language of creative intuition.

Creation process is like unknown and nontransformed world, like timelessness and our psychic mysterious state. Time «goes out» of fixed order. Feelings and mind of educator and student stop independent existing. They are combined in something another that is much stronger than mind and much delicate and spiritual than feelings. In such a moment man becomes capable to correct relation to his life practice /experience, psychoanalytical biography/. We call this practice in European informal pedagogy – resonant co-creation.

Resonant Co-Creation Method is a method that combines psychology and art, psychotherapy and a person's ability to develop aesthetic intuition, creativity, and self-expression. In the method the artistic image is used as a mechanism for the formation of a psychological resource for life. The technology of resonant co-creation has shown in practice that it is a powerful supportive factor in working with children with special needs and disabilities. It allows for the most varied ways of handling art materials. Some of them allow you to relieve emotional stress, others – to respond to difficult experiences and achieve control over them.

Expressing the feelings and ideas of the child in the process of co-creation and play also makes the content of his inner world more visual and accessible for awareness and allows him to develop emotionally supportive interaction with him [1].

In one of the works of 1895, S.Freud, the founder of psychoanalysis, called this supernatural state of creative (esthetic) intuition «Cleaning the chimney». In 1909 he called it therapeutic idea. Finally, in 1933 he put the art and deep psychology on one values level /of therapeutic process/. This was later recognized by many European scientists.

In this interpretation, time acts as a measuring object of art, and art as the subjective dimension of time. Informal pedagogy is just mediator and plays secondary role in resonant co-creation. It's a pity, but barriers of misunderstanding between of creative theories and the method of resonant co-creation persist between educators and psychologists are being saved till now.

In the psychoanalytic dimension of time «the formula of retrospective echo works». It means that the present have influence on the past. This means that some event may happen to a person that would not make sense for him at the moment. This event just «leaves its mark on the psyche». This «mental matrix» will get re-awakening in retrospect. After some time another, more or less random event suddenly will give a new meaning to the events of the past. Freud called it «Nachtraglichkeit» that means the value of deferred action. Emanuel Victor Frankl in speech therapy called it «new opportunities in understanding the meaning».

But and educators, and psychologists, and psychoanalysts using the category of timelessness, in relation to the creative process, remind that *dream and memory* are the symbols of what once happened, *wake* is an image of what must be done and man's *awakening to life* is that neutral moment when he can capture and express this opposition. This is a time of transition to another, conscious existence, the moment, to which not everyone educator is ready, but his movement within the limits of individual time had already begun. The pandemic has set boundaries for us - creativity is pushing those boundaries.

The new understanding of time, presented in this report, allows us to change our attitude to the deep processes taking place in the human psyche. Thanks to it, it is possible to create a technology that can change a person's past experience without the use of hypnosis, meditation and

transcendental techniques. In this way, childhood trauma can be healed through co-creation, reworked in a creative act, and presented as a creative product. The negative life experiences that most children with disabilities have can be more rewarding if at the right moments there is an opportunity to resort to the guidance of a psychologist who understands well the dynamics of the resonance of the unconscious and owns techniques and techniques that allow you to «pull out» the unworked, and then direct it into a healing creative channel.

Bibliography:

1. Shagivalieva G. K. School psychological service: the technology of resonant co-creation in the implementation of the project "Accessible environment" / G. K. Shagivalieva. - Text: direct // Topical issues of modern psychology: materials of the II Intern. scientific. conf. (Chelyabinsk, February 2013). - Chelyabinsk: Two Komsomolets, 2013. - P. 116-124. - URL: <https://moluch.ru/conf/psy/archive/81/3037/> (date of access: 01.04.2021).
2. Irina F. Sibgatullina, Leisan M. Zakirova, Luybov Yu. Komarova, Nafisa T. Burganova. Coping with the negative experiences of gifted children due to dis-synchrony // Education and Self Development (SCOPUS). – 2020. - Vol. 15, No. 3. - P. 47-55.

Розділ 5. Розвиток креативного потенціалу дитини в ігровій діяльності

ГРА ЯК ЗАСІБ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анастасія Басюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н. А. Олійник кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

GAME AS A MEANS OF IMPROVING THE INTERACTION BETWEEN TEACHER AND STUDENT SCHOOL STUDENTS

Anastasia Basyuk, undergraduate student

Vinnitsia Mykhail Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянута проблема взаємодії вчителя та учнів в освітньому процесі. Розглядається поняття гри та її роль в освітньому процесі. Визначено її основні завдання. Зазначено вимоги до проведення ігрової діяльності. Надано класифікацію ігор та приклади ігор для використання з метою покращення взаємодії вчителя та учнів.

Ключові слова: гра, ігрові методи навчання, взаємодія, молодший школяр, ігрова діяльність.

Abstract. The article considers the problem of interaction between teacher and students in the educational process. The concept of game and its role in the educational process is considered. Its tasks are defined. Requirements for gaming activities are specified. The classification of games is given. Examples of games to use to improve teacher-student interaction are given.

Key words: game, game teaching methods, interaction, junior schoolboy, game activity.

Сьогодні головне завдання Нової української школи – забезпечити кожній дитині доступ до якісної освіти, незалежно від її можливостей та здібностей. Навчання в початковій школі – це той фундамент, на якому буде будуватися вся подальша діяльність людини. Важливо навчити дитину молодшого шкільного віку за короткий проміжок часу освоювати, перетворювати і використовувати в практичній діяльності великі обсяги інформації. Все це можливе за рахунок впровадження нових технологій організації освітнього процесу.

Застосування технологій навчання для учнів початкових класів багато в чому визначають умови навчання. Це обумовлено тим, що сучасна система освіти орієнтована на всебічний розвиток особистості учня, а використання різних форм роботи, має бути направлено, саме на досягнення даної мети [7, с. 188].

У школі особливе місце займають такі технології навчання, які забезпечують активну участь на уроці кожного учня, підвищують авторитет знань і індивідуальну відповідальність школярів за результати виховної роботи [1].

Ці завдання можуть бути успішно вирішені за допомогою впровадження в освітній процес початкової школи ігрових технологій навчання. Технологія ігрових методів навчання спрямована на те, щоб навчити школярів розуміти мотиви їх навчання, їх поведінку в грі і в житті. Формувати цілі і зміст своєї самостійної діяльності та передбачити її безпосередній результат. Ігрова форма занять є засобом стимулювання учнів до навчання, за допомогою гри можна застосовувати різні рівні засвоєння знань. Учням цікаво навчатися в грі, так як саме в такій формі інформація, яку вони отримують, сприймається доступніше і у них виникає інтерес до вивчення предмета [4, с. 111].

Застосування різних ігрових технологій сприяє розвитку в учнів логічного мислення, пізнавальних інтересів; школярі вчать узагальнювати, класифікувати, міркувати, розвивати уважність, орієнтуватися в навколишньому середовищі; виховують витримку, терпіння в досягненні мети. Саме тому, висвітлення ролі ігрових технологій в налагодженні взаємодії в освітньому процесі є актуальною проблемою в наш час.

Мета статті – вплив ігрових технологій навчання на покращення взаємодію педагога з учнями початкової школи.

Проблемі застосування ігрових технологій навчання в науковій літературі присвячені праці Л. Варзацької, А. Вербицького, Є. Литвиненко та інших. Значний вклад у розв'язанні цієї проблеми має відомий педагог Ш. Амонашвілі. Він стверджував, що через гру можна ввести дитину в складний світ пізнання.

Гра, як прийом навчання, є дієвий інструмент управління освітньою діяльністю, що активізує розумову діяльність дітей та дозволяє зробити навчання захоплюючим і цікавим. На думку Д. Ельконіна, «гра соціальна за своєю природою і безпосередньому насиченню і спроектована на відображення світу дорослих». Називаючи гру «арифметикою соціальних відносин», Д. Ельконін трактує гру як «діяльність, що виникає на певному етапі, як одну з провідних форм розвитку психічних функцій і способів пізнання дитиною світу дорослих» [2].

Гра – шлях пошуку дитиною себе в колективах товаришів, в цілому в суспільстві, людстві, у Всесвіті, вихід на соціальний досвід, культуру минулого, сьогодення і майбутнього, повторення соціальної практики, доступної розумінню. Вона унікальний феномен загальнолюдської культури, жоден з видів діяльності людина не здатний забезпечити такий саморозвиток та розкрити психофізіологічні, інтелектуальні здібності дитини як гра. Гра – це регулятор всіх життєвих позицій дитини. Школа гри така, що в ній дитина – і учень, і вчитель одночасно». [6, с. 10].

Крім того, гра є чудовим засобом для взаємодії між вчителем та учнями, адже гра – це перш за все вид діяльності, який потребує командної, групової роботи. Варто зазначити, що від того, як буде налагоджена взаємодія з дітьми залежить опанування ними навчального матеріалу, організація освітнього процесу та атмосфера в колективі класу, а така форма роботи позитивно сприятиме виконанню цих завдань.

У грі молодший школяр перевіряє свою силу й спритність, у дітей виникає бажання фантазувати, відкривати нові раніше невідомі факти, прагнення до прекрасного. Гра – основне джерело знань для дитини, який виконує дві основні функції: через гру дитина пізнає світ і розвиває розумові здібності; гра надає вихід енергії і емоціям дитини.

Для учнів 1-2 класів доречно використовувати сюжетно-рольові, колективні та індивідуальні ігри. Психомоторні ігри розвивають спортивні здібності дитини. Виготовляючи іграшки, діти розвивають уяву і творчі здібності. Розгадуючи кросворди, загадки та ребуси, діти розвивають пам'ять, увагу, мислення, покращують свій словниковий запас. Конструктори і мозаїка розвивають моторику пальців і аналітичні здібності. На позаурочних заняттях і на уроках вчителі початкових класів використовують дидактичні ігри.

Дидактична гра – це динамічна навчальна діяльність з імітаційного моделювання досліджуваних систем, явищ і процесів. Оскільки молодші школярі люблять гратися, особливо ефективним процесом передачі системи знань, умінь і навичок проходить у формі гри. Ці види ігор допомагають дитині легше сприйняти навчальний матеріал. Крім того, вони допомагають активній взаємодії і спілкуванню дітей та вчителя.

Процес адаптації в молодшому шкільному віці повинен здійснювати такі завдання:

- навчити учнів бути «продуктивними членами суспільства»;
- ознайомити їх з соціальними ролями, правами і обов'язками;
- пристосовуватися до соціального середовища;
- соціалізуватися в суспільстві [9, с. 6].

Деякі дослідники стверджують про те, що особливості формування розумових дій у процесі навчання краще проявляється саме у ігровій діяльності дітей. У ній відбувається формування психічних процесів: абстракції і узагальнення довільного запам'ятовування, сенсорних процесів та інше. Гра, безсумнівно, розвиває пізнавальну ініціативність учнів.

Щоб вирішити поставлені завдання, можна використовувати театралізовані ігри. Театралізована гра є ефективним засобом соціалізації молодшого школяра в процесі

осмислення ним морального підтексту літературного або фольклорного твору. Участь в грі розвиває почуття партнерства і здатність до позитивної взаємодії. Велике значення мають театралізовані ігри і для розвитку мовлення дитини – вдосконалення діалогів і монологів, засвоєння виразності мовлення. І головне, театралізована гра є засобом самовираження та самореалізації молодшого школяра.

Так наприклад, гра «Кухарі» допоможе дітям краще дізнатися про професію кухара та навчить готувати звичні для них страви, мета гри : розвивати увагу, спостережливість, швидкість реакції, пам'ять.

Діти діляться на дві команди (розраховуються на першій-другий). Перша команда готує перше блюдо, а друга – салат. Кожна дитина вигадує, яким продуктом він буде: цибулею, морквою, буряком, капустою, петрушкою, перцем, сіллю і т. п. – для першої страви; картоплею, огірком, цибулею, перцем, яйцем, майонезом і т. п. – для салату. Після чого всі діти стають у коло – виходить «каструля» – і співають пісню (імпровізація):

Зварити ми можемо швидко борщ або суп

І смачну кашу з декількох круп,

Нарізати салат й простий вінегрет,

Компот наварити – це славний обід.

Діти зупиняються, а ведучий (педагог) по черзі називає, що він хоче покласти в каstrулю. Впізнав себе дитина входить у коло. Коли всі «компоненти» страви опиняться в колі, ведучий пропонує приготувати інше блюдо.

Організована таким чином робота буде сприятиме тому, що театралізована гра стане і засобів самовираження і самореалізації дитини в різних видах творчості, самоствердження в колі однолітків. А життя дитини збагатиться за рахунок інтеграція ігор та різних видів мистецтва, які знаходять своє втілення в театральній-ігровій діяльності.

Отже, слід відзначити, що використання ігрових технологій у освітньому процесі початкової школи дає можливість краще соціалізуватися, допомагає налагодити взаєморозуміння між вчителем і учнем та колективом учнів. Розвиває творчість, креативність, сміливість покращує пізнавальну активність молодших школярів. Саме завдяки театралізованим іграм, можливо залучити всіх учнів до систематичної розумової праці, дати змогу дітям відчути успіх, повірити в свої сили, навчати без примусу, щоб кожен учень був не просто слухачем, а дослідником, фантазером, винахідником і просто жив щасливим життям спілкування.

Список використаних джерел:

1. Абдульменова З.З. Игра – способ развития пытливости и любознательности / З.З. Абдульменова // Начальная школа. – 2013. – № 11
2. Види ігрової діяльності і їх роль в психічному розвитку. Режим доступу: https://pidru4niki.com/14361112/psihologiya/vidi_igrovoyi_diyalnosti_doshkilnika_rol_psihichnomu_rozvitku
3. Головка Н. Ігрові технології як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів / Н. Головка // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. – 2015. – Вип. 1. – С. 17-20. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutshp_2015_1_6
4. Дем'яненко О. П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник]. К. : Видавничий Дім «Слово». – 2010. – С.111-124.
5. Євтух М. Б. Педагогічна психологія / М.Б. Євтух // Підручник. К.: Кондор Видавництво. – 2015. – 420 с.
6. Імбер В. І. Педагогічні умови застосування мультимедійних засобів навчання у підготовці майбутнього вчителя початкових класів : автореф. дис... канд. пед. наук. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М.Коцюбинського. Вінниця. – 2008. – 20 с.
7. Олійник Н. А. Активні методи навчання в процесі підготовки фахівців аграрної галузі / Н.А. Олійник // Науковий журнал «Іноваційна педагогіка». – 2020. – Вип..28. – С. 188-191.
8. Пономаренко Л. В. Використання інформаційних технологій у практиці роботи початкової школи / Л.В. Пономаренко. – Харків: Основа. – 2010 р.
9. Шевельова В. В. Методика організації ігрової діяльності в початкових класах / В.В. Шевельова // Початкове навчання та виховання. – 2016. – №4-5. – С. 6-9.

ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР З ОЗДОРОВЧОЮ МЕТОЮ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анастасія Біленька, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,

Ольга Галагоц, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В. Більська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE USAGE OF ACTIVE GAMES FOR THE HEALTH PURPOSE WITH PRESCHOOL CHILDREN

Anastasia Bylenka, master's student,

Olha Halahots, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено особливості організації ігрової діяльності дошкільників засобами рухливих ігор. Розкрито значення рухливих ігор для гармонійного всебічного розвитку дитини, виокремлено фізичні якості, на вдосконалення яких впливають рухливі ігри.

Ключові слова: рухливі ігри, зміцнення та збереження здоров'я, дошкільник, оздоровлення грою.

Abstract. The article highlights the features of the organization of play activities of preschoolers by means of active games. The significance of active games for the harmonious all-round development of a child is revealed, the physical qualities, the improvement of which is influenced by active games, are singled out.

Keywords: active games, strengthening and maintaining health, preschooler, game recovery.

Бурхливий розвиток техніки в світі, широке впровадження в наше життя комп'ютерів, телебачення, стільникових телефонів, кіберіграшок змушує сучасну дитину вести малорухливий спосіб життя. Сьогоднішній темп і спосіб життя все менше часу залишає дітям для безпосереднього спілкування з однолітками, для прогулянок на свіжому повітрі. Гіподинамія, харчування фаст-фудом, психологічні стреси, нестача вільного часу, нечасте спілкування з друзями за рамками дитячого садка, школи – накладає негативний відбиток на здоров'я дітей. Тому актуальність проблеми використання рухливих ігор в житті сучасних дітей стає гострою і необхідною.

До теперішнього часу накопичений значний обсяг наукових знань про сутність здоров'я як складного феномена (О. Іванюшкін, В. Казначеев, Ю. Лісіцин, О. Сукманській та ін.). Дослідження психологічного аспекту здоров'я (Б. Братусь, І. Дубровіна, О. Даниленко, Л. Дьоміна, В. Сонін та ін.) присвячені визначенню теоретико-методологічних основ здоров'я особистості, чинників і умов його збереження і зміцнення. При цьому педагогічна наука відзначає недостатню розробленість засобів активізації особистісних резервів учнів, що сприяють збереженню і зміцненню здоров'я.

Одним з таких резервів є рухливі ігри. Рухливі ігри – один з найкращих і найважливіших засобів зміцнення фізичного здоров'я дітей, оскільки вони задовольняють фізіологічну потребу організму в рухах і забезпечують почуття насолоди при задоволенні цієї потреби.

Щоб задовольнити нагальну потребу зростаючого організму в русі, заклади дошкільної освіти повинні знайти для цього і належне місце, і достатньо підготовлених керівників. Вихователі, перш за все, повинні задовольнити цю фізіологічну потребу в русі дітей. Марширування, біг, стрибки швидше за все виконують цю необхідну фізіологічну функцію, і вони як елементи входять до багатьох рухливих ігор [2, с. 12]. Такі ігри повинні

бути нескладні і займати у гравців небагато часу. Оптимально, якщо вони виконуватимуться у дворі або на майданчику для ігор.

Значення рухливих ігор для збереження і зміцнення здоров'я дуже велике, і дитячий садок повинен серйозно зайнятися їх культивуванням, адаптуючи до умов побуту і віддаючи перевагу тим іграм, які більше відповідають потребам дітям конкретної вікової категорії.

Гра у дошкільному віці є одним з головних засобів розвитку основних рухових якостей. Необхідно підкреслити, що саме рухливі ігри, ігровий метод завдяки притаманним їм особливостям є досить ефективним засобом зміцнення здоров'я.

Метод гри все інтенсивніше завойовує симпатії педагогів. Творчі вихователі прагнуть широко і різнобічно вводити гру або її елементи в повсякденне життя дітей. Використання рухливих ігор, на наш погляд, дає можливість ефективно впливати на збереження і зміцнення фізичного здоров'я дошкільників.

Необхідно відзначити, що рухливі ігри надзвичайно важливі для становлення особистості дошкільника. Так, рухлива гра неможлива поза спілкуванням. В ній формується діяльність, вона вимагає певної праці, тому що в ній здійснюється її первинна імітація. Вона лежить в основі інтегральних процесів в суспільстві і в той же час спосіб самореалізації індивіда в спілкуванні і порівнянні з іншими. У рухливій грі повністю реалізуються емоційні зв'язки між індивідами. Саме рухливі гри задовольняють природну потребу в рухах, сприяють розвитку характерних і важливих видів взаємовідносин; співробітництво - допомогу товаришам у грі та суперництво.

Крім того, в основу рухливих ігор закладені природні рухи, які активізують функціональний розвиток органів і систем, стимулюють вдосконалення функцій різних аналізаторів, нервових процесів. Рухливі ігри заповнюють прогалини дефіциту рухової активності і підвищують загальну працездатність [5]. Різноманітні рухи і дії в грі сприяють вдосконалення організму, зміцнюють його стійкість до несприятливих умов зовнішнього середовища, що впливають на загальний фізичний розвиток і на здоров'я організму.

Нарешті, через рухливі ігри здійснюється зв'язок фізичного виховання з моральним, розумовим, естетичним, духовним. Крім цього емоційна піднесеність в грі дозволяє: формувати життєво необхідні навички та вміння, які широко застосовуються в побутових умовах і трудової діяльності; домагатися високої рухової активності, яка сприяє, засвоєнню і вдосконаленню рухових умінь і навичок; збагатити руховий досвід і вміння управляти тілом в складних умовах, що позитивно впливає на засвоєння техніки і тактики спортивних ігор; розвивати рухові якості (сила, швидкість, витривалість, спритність, гнучкість); формувати систему знань, засвоєння яких сприяє підвищенню загальноосвітньої культури і дозволяє забезпечити свідому основу оволодіння різними видами рухової діяльності [1, с. 60].

За умови правильної організації ігрової діяльності дошкільнят з урахуванням вікових особливостей і фізичної підготовленості дітей рухливі ігри впливають на зростання, розвиток і зміцнення кістково-зв'язкового апарату, м'язової системи, на формування правильної постави, а також підвищують функціональну діяльність організму. Рухливі ігри – хороший активний відпочинок після тривалої розумової діяльності, оскільки функціональний і емоційний підйом забезпечує оздоровчий вплив. Рухливі ігри впливають на формування особистості, розвиток вміння аналізувати, зіставляти і узагальнювати свої дії, удосконалювати природні рухи (ходьба, біг, метання та ін.) в різних умовах, а також рухових навичок. Рухливі ігри сприяють розвитку фізичних якостей, таких, як швидкість, спритність, сила, витривалість, гнучкість, воля. Крім того, рухливі ігри виробляють координовані, узгоджені рухи. Ігри можна розподілити за переважним значенням у розвитку фізичних якостей, таких, наприклад, як:

- спритності – «Гилка» (гра в м'яч), «Скраклі» (городки), «Довга лоза» (стрибки через інших, що розмістились один за одним зігнувшись), «Ковіньки» (хлоп'яча гра, подібна за принципом до хокею), «Швайка» (кидання великого товстого цвяха в кільце, яке лежить на землі);

- сили – «Дзвін» (гравець, що стоїть у колі інших гравців, які взяли за руки, намагається вирватися з ланцюга), «Тісна баба» (ті, що сидять на кінцях лавки, тиснуть на тих, що сидять посередині, намагаючись витіснити їх і зайняти їх місце);
- швидкості – «Баштан» (діти удають, ніби рвуть «дідові» кавуни та дині, а той їх ловить), «Квач», «Гуси», «Ворон» (гра імітує напад ворона на курчат, яких захищає квочка), «Кіт і миша»;
- сенсорно-моторні – «Панас» (гра, в якій хтось один із зав'язаними очима ловить інших), «Піжмурки» тощо.

Рухливі ігри є прекрасним засобом розвитку і вдосконалення рухів дітей, зміцнення і загартовування їх організму. Цінність рухливих ігор в тому, що вони ґрунтуються на різних видах життєво необхідних рухів, і в тому, що ці рухи виконуються в найрізноманітніших умовах. Велика кількість рухів супроводжується хімічними процесами, які активізують дихання, кровообіг і обмін речовин в організмі, що значною мірою сприяє розвитку м'язів, кісток, сполучних тканин, підвищує рухливість суглобів, особливо хребта. Оскільки організм функціонально – єдине ціле, підвищена діяльність однієї системи органів впливає на підвищення діяльності інших органів. При швидких рухах під час гри поліпшується процес дихання, в результаті чого відбувається більш швидке насичення крові киснем, більш інтенсивний обмін речовин, підвищений кровообіг. Підвищена діяльність серця і легенів поліпшує координацію рухів і реакції нервових центрів, прискорює всі біологічні процеси в організмі, впливає і на психічну діяльність.

Гра - природний супутник життя дитини і тому відповідає законам, закладеним самою природою в організмі дитини – її потреби в життєрадісних рухах. Творчість, фантазія, що є неодмінною умовою більшості рухливих ігор, підсилюють мозкові імпульси, які, в свою чергу, стимулюють гіпофіз, діяльність щитовидної залози і всієї ендокринної системи. Позитивні емоції, творчість – найважливіші фактори оздоровлення.

Достатнє насичення вільного часу дітей іграми сприяє загальному і всебічному їх розвитку. Крім того, доцільно підібрані, з урахуванням віку, стану здоров'я, характеру функціональних змін організму і ступеня фізичної підготовленості дітей, рухливі ігри, особливо, ігри на повітрі, безсумнівно сприяють оздоровленню, зміцненню організму дитини, загартовуванню і тим самим профілактиці захворювань.

Ігри з активним фізичним компонентом дозволяють вирішити цілий комплекс важливих питань в роботі з дошкільнятами: задовольнити їх потребу в русі і стабілізувати емоції, навчити володіти своїм тілом, розвинути не тільки фізичні, але і розумові та творчі здібності, моральні якості тощо.

Рухова діяльність ігрового характеру і викликані нею позитивні емоції посилюють фізіологічні процеси в організмі і покращують роботу всіх органів і систем. Емоційний підйом (радість, задоволення, піднесеність, наснагу) створює у дітей підвищений тонус всього організму. Прагнення дітей до досягнення спільної для всіх мети виражається в чіткому усвідомленні завдання, в кращій координації рухів, більш точній орієнтуванні в просторі і ігрових умовах, в прискореному темпі виконання завдань. При такій захопленості дітей і захопила їх радісною спрямованістю до досягнення мети підвищується роль волі, що допомагає долати різні перешкоди. Активна рухова діяльність тренує нервову систему дитини, удосконалюючи і врівноважуючи процеси збудження і гальмування [4, с. 156-162].

Фізичний і психічний компоненти в іграх будь-якого виду тісно пов'язані: діти не тільки реалізують потребу в активних рухах, витрачають накопичену енергію і вдосконалюють основні рухові навички, а й навчаються ініціативності, самостійності, наполегливості – з одного боку, а з іншого - вмінням володіти собою і зважати на колектив, узгоджувати свої дії з діями інших гравців. Вони є хорошим тренуванням в швидкому перемиканні уваги і розвитку її гнучкості.

Встановлено позитивний вплив рухливих ігор не тільки на розвиток фізичних якостей дітей, але і на формування структурних одиниць психіки: пам'яті – слухової, моторно-слухової, зорової; уяви - творчої, відтворюючої, а також оригінальності розв'язання задач;

сприйняття – ступеня розвитку спостережливості, обсягу та адекватності відтворення; наочно-образного і логічного мислення – здатності до аналізу, порівнянню і узагальненню; довільної уваги і таких її властивостей, як перемикання, розподіл і стійкість [3, с. 15].

Особливо актуальне використання рухливих ігор для розвитку спритності дошкільників, саме цей вид ігрової діяльності дозволяє точно і своєчасно виконувати завдання, пов'язані з обов'язковими правилами, в блискавичній, миттєвій реакції дитини на сигнали «Лови!», «Біжи!» «Стій!» тощо.

Таким чином, рухлива гра – один з комплексних засобів виховання: вона спрямована на всебічну фізичну підготовленість (через безпосереднє оволодіння основами руху і складних дій), вдосконалення функцій організму, рис характеру дітей. Рухливі ігри справляють оздоровчий вплив на організм дитини: він виявляється в найрізноманітніших рухах: бігові, стрибках, лазінні, перелазінні, киданні, ловінні, вивертанні тощо. Рухливі ігри вважаються найбільш ефективними для всебічного розвитку дітей дошкільного віку. А доцільно підібрані, з урахуванням віку, стану здоров'я, характеру функціональних змін організму і ступеня фізичної підготовленості дітей рухливі ігри, безсумнівно, сприяють оздоровленню, зміцненню організму дитини, загартовуванню і тим самим профілактиці загострень захворювань.

Список використаних джерел:

1. Бобренко І. Рухливі ігри як засіб інтенсифікації розвитку просторового орієнтування старших дошкільників із порушенням розумового розвитку / І. Бобренко // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2015. – № 3. – С. 58-64. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2015_3_9
2. Вільчковський У.С. Рухливі ігри в дитячому садку / У.С. Вільчковський. – К.: Радянська школа, 1989.
3. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.
4. Крутій К.Л. «Педагогіка калабані», або практична реалізація принципу природовідповідності в закладі дошкільної освіти / Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка. – 2020. – №6 (98). Червень. С.4-12.
5. Крутій К.Л. «Халабудна педагогіка», або чи потрібен дитині особистий простір? / Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка. – 2020. – №6 (98). Червень. С.12-20.
6. Левків В.І. Використання засобів української народної фізичної культури у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / В.І. Левків. – Луцьк, 1998. – 17 с.
7. Мудрик С.Б. Ефективність застосування національних рухливих ігор на уроках фізичної культури у початковій школі : дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 1999. – 172 с.
8. Пахальчук Н. О., Мируха О.І., Романенко Г.М. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. Молодий вчений. – № 5.2 (69.2). – 2019. – С. 72–75.
9. Пахальчук Н. А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А.Пахальчук // Социально- педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. нау.-прак. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
10. Пахальчук Н. О. Фізичне виховання дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів засобами ботмерівської гімнастики / Пахальчук Н. О. // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науковопедагогічні проблеми фізичної культури. – Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 3 (58). – С. 90-93.
11. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій.; автор. колектив: Більська О.В., Богуш А. М., Голюк О. А., Дем'яненко О. Є., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Каплуновська О. М., Кіт Г. Г., Король А.В., Крутій К. Л., Маковецька Н. В., Молнар Т. І., Пахальчук Н. О., Попович О. М., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стеценко І. Б., Федорович Л. О., Шикиринська О. А. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2020. 244 с. (схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах, лист від 02 жовтня 2020 року № 22.1/12-Г-801).
12. Kateryna K., Zdanevych L. Overcoming Communicative Deadadaptation of Speech Passive Children of Pre-School Age / Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук. праць. Серія : Психологія. – Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М. 2019. – Вип. 26 (1).
13. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

ГРА З LEGO ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Софія Бобик, студентка Комунального закладу Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича»(Україна)
Науковий керівник: Л. С. Дичик, спеціаліст вищої категорії, викладач–методист*

GAME WITH LEGO AS A MEANS OF FORMING CREATIVITY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

*Sophiya Bobyk, student of the Communal Institution Lviv Regional Council
«Brody Professional Pedagogical College named after Markiyan Shashkevich»(Ukraine)*

Анотація: У статті розкривається роль гри з LEGO як невід'ємної складової формування креативності молодших школярів; обґрунтовуються і подаються приклади вправ із застосуванням цеглинок LEGO.

Ключові слова: дидактична гра, креативність, творчі здібності, розвиток, LEGO.

Annotation: The article reveals the role of playing with Lego as an integral part of the formation of creativity of junior schoolchildren; examples of exercises with the use of LEGO bricks are substantiated and submitted.

Key words: didactic game, creativity, creative abilities, development, Lego.

В контексті модернізації сучасної освіти відбувається творення Нової української школи, яка характеризується пошуком нових підходів до організації освітнього процесу, оскільки суспільний розвиток країни вимагає нової, активної, ініціативної і творчої особистості. Динамічне сьогодення є значним викликом, але водночас й величезною можливістю, де діти зіткнуться з неперервною перекваліфікацією та потребою навчатися впродовж усього життя. Їм потрібні позитивні враження та вміння долати труднощі, щоб протистояти життєвим негативам. Тому особливого значення набуває саме розвиток творчої особистості, її здатності до креативного вирішення власних проблем життєдіяльності, до конструювання нових нестандартних ідей. Одним із засобів розвитку творчості сучасного школяра є дидактична гра як ефективна модель, спрямована на виявлення індивідуального творчого потенціалу учня.

Проблема розвитку творчості особистості за допомогою дидактичної гри знаходить своє відображення в наукових пошуках К. Ушинського, В. Сухомлинського, А. Запорожця, В. Андронova, Р. Жуковської, М. Кларіна, Н. Анікеєва та інших. Питання щодо впровадження та використання LEGO-технологій досліджували Н. Бібік, Ю. Демченко, А. Євсюкова, Т. Мукій, І. Палазова, Т. Пеккер та інші. Метою статті є визначення особливостей використання дидактичних ігор із застосуванням цеглинок LEGO з метою розвитку креативності особистості молодшого школяра.

Проблема креативного розвитку особистості є досить актуальною в умовах сучасної школи. Учитель створює такі педагогічні умови, де б дитина могла проявити свою активність та творчість в достатній мірі. Аналіз праць видатних педагогів свідчить про те, що поступ нашого суспільства, його успішний розвиток на сучасному етапі значною мірою залежить від творчості та активності людей, їх ініціативності та конструктивності мислення. А це можливо через впровадження в освітню діяльність ігрових методів та технологій, які демонструватимуть вміння дитини розв'язувати нестандартні задачі та нешаблонно мислити.

«Навчатись, граючись!» – ця думка цікавила багатьох видатних педагогів і вихователів. Ш. Амонашвілі показав, як через гру можна увести дитину в складний світ пізнання, який містить у собі усвідомлення нею мети своєї діяльності, виявлення її індивідуальних можливостей, нахилів, творчих здібностей. Саме в процесі гри дитина розвиває свої комунікативні здібності, починає спілкуватись з вчителем та однолітками, знаходить взаєморозуміння, вчиться зосереджено, вдумливо працювати.

Видатний педагог В. Сухомлинський також підкреслював, що «гра – це вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається потік уявлень про навколишнє середовище. Це іскра, що запалює вогонь допитливості» [1, с. 28]. У дидактичній грі розкриваються перед дітьми особливості навколишнього світу, розкриваються творчі можливості особистості. Як писав В. Сухомлинський: «Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку» [5, с. 65].

К. Гросс зазначає, що гра – це вправи природних нахилів. Граючись або виконуючи вправи, дитина розвивається. Так само, як розвиваються м'язи під час фізичних вправ, розвиваються в іграх творчі здібності особистості [1, с. 32]. Діти мають надзвичайний вроджений потенціал до навчання. Ті, яким усього лише кілька годин від народження, надають перевагу саме звукам людських голосів у порівнянні з будь-якими іншими звуками, а малих дітей навіть називають «вченими в ліжечку» через їхню природну цікавість та драйв. Крім розвитку мови та дрібної моторики, у дітей також розвинена уява та винахідливість, яка допомагає їм створювати нові ідеї та можливості, а також сильну мотивацію до спілкування та взаємодії з іншими. Гра збагачує та розбудовує цей потенціал. Від вигадкування гри про відкриття нової країни на власному подвір'ї до годин, проведених за будівництвом найбільшої в світі залізничної станції. Тому немає жодних сумнівів, що гра та дитинство прямують поруч. В останні десятиліття дослідження неодноразово продемонстрували, що ігровий досвід – це не просто веселощі, не просто спосіб проведення часу на шляху до дорослого віку. Навпаки, гра відіграє чималу роль у навчанні та підготовці дитини до викликів, що виникають в дорослому віці.

Важливо розуміти, що гра є природною і необхідною. Так мовні та інтонаційні ігри спостерігаються не лише у дітей, а й у різних видів тварин: шури, примати, дельфіни тощо. Гра є природною діяльністю навіть у світі тварин. Вона допомагає їм «учитися», розвиватися та процвітати [3, с. 265]. Гра – це не «бонус», вона відіграє ключову роль у здоровому та позитивному розвитку, хоча і має також підтримуватися навколишнім середовищем. У дослідженні Американської академії педіатрії наголошується на необхідності та важливості гри заради сприяння здоровому розвитку дитини.

Стаючи частиною гри, дитина повністю занурюється у процес, бере на себе відповідальність, стає цілеспрямованою, відчувається комфортно, радісно, а головне – має можливість ініціювати діяльність і розвивати власну ідею, активно взаємодіяти з іншими учасниками гри – і в такий спосіб навчатися. Дитина обожнює гратися, доводить потребу в грі. А от перед педагогами й батьками постає дилема, як найефективніше можна навчити, розвинути і виховати дитину – та й ще так, щоб їй було комфортно й цікаво. Одним із дієвих засобів, що дає змогу реалізувати підхід «навчання через гру» є конструктор LEGO, адже у самій його назві закладене розуміння покликання дитини в цьому світі. LEGO в перекладі з данської означає «грай добре». LEGO є простим і практичним інструментом, відкритою системою, що дає дитині змогу робити перші відкриття, досліджувати, експериментувати, пізнавати світ і себе в ньому, творити та імпровізувати досхочу. Конструктор LEGO було створено з глибокою вірою у потужну силу творчої гри як рушійної сили для розкриття внутрішнього потенціалу дитини. LEGO – це ціла палітра гри, яка охоплює конструкторсько-будівельну, вільну, сюжетно-рольову, розвивальну, рухливу гру та гру за уявою; гру індивідуальну, самостійну та гру в парах, у міні групах, групах та командах; гру з однолітками та гру з дорослими тощо. І кожен із цих різновидів гри вносить свій незамінний вклад у всебічний розвиток особистості.

2018 року декларовано і обумовлено впровадження в освітню діяльність Нової української школи методики навчання з конструктором LEGO, яка допоможе сучасному педагогу створити педагогічну ситуацію, де кожен школяр матиме змогу по-новому бачити світ, його розмаїття. Адже з шести кубиків LEGO розміром 2x4 можна зібрати 915 мільйонів різних комбінацій. «LEGO» – це універсальний конструктор, який має низку переваг над іншими видами конструкторів: унікальна пластмаса, велике розмаїття деталей і можливість їх оригінального використання, яскравість, якість, безпечність, свобода у виборі тематики і

матеріалу, що викликає з боку дітей інтерес саме до цього конструктора. Тому процес конструювання сприятиме розвитку в дитини образного та наочно-схематичного мислення, формуванню цілісного погляду на світ через окремі деталі, фрагменти тощо. За яких умов відбувається оптимальне «навчання через гру».

Існує 5 характеристик ігрового досвіду навчання: гра активна (відчувається як радість); допомагає дітям знаходити сенс у тому, що вони роблять або вивчають; зміщає в себе активне, зацікавлене мислення; передбачає мотивацію і неодноразове повторення (наприклад, експерименти, тестування, гіпотези); творить соціальну взаємодію.

Продукція компанії LEGO випускається під брендом «LEGO Education» (Данія). Відмінною рисою продукції LEGO Education від традиційних конструкторів LEGO є сфера використання продукту: заклади освіти, в яких організаторами освітнього процесу є професійні педагоги. Для успішного розвитку креативності в учнів початкової школи засобами LEGO-конструктора виділено такі педагогічні умови: створення ігрового простору, система уроків з використанням цеглинок LEGO, добору ігрових математичних завдань і використання LEGO-конструювання в спільній діяльності батьків і дітей [4]. Розглянемо першу умову. Ігровий простір з LEGO-конструювання – це простір для кожної дитини, яка конструює, включає конструктори LEGO двох видів – DUPLO і SYSTEM, комп'ютери, дидактичні матеріали, що знаходяться в спеціально обладнаній класній кімнаті, або куточку кімнати. DUPLO – це об'ємні за розміром деталі конструктора.

SYSTEM – деталі вдвічі менші за розміром, ніж DUPLO. Створювати свій міні-всесвіт з таких деталей обох типів добре поєднуються і комбінуються одні з одними. Розвивальні набори містять як основні деталі конструктора, так і цеглинки і пластини, що відрізняються величиною, кольором і формою (деталі квадратні, прямокутні, зі скосами, із заокругленнями, так і додаткові, зокрема фігурки людей різних за віком, статтю, професією, елементи будівель, транспорт). Наприклад, учні першого класу на уроці української мови вивчають букви – знайомляться з їхньою структурою, потім знаходять у довір'їлі об'єкти, що нагадують певні конструкторські рішення, спостерігають за об'єктами довір'їлля, помічають, як сконструйовані навколишні об'єкти (наприклад, чому у будинках дах краще робити у формі певної букви і яку саме букву краще вибрати як прототип даху, експериментують з різними формами дахів, роблять висновки).

Учні разом з педагогом розмірковують, чому об'єкти довір'їлля побудовані саме так, вчать бачити об'єкти в системі, виділяти головні й другорядні функції об'єктів. Педагог формує уявлення учнів про моделювання об'єктів довір'їлля – діти знаходять аналогії об'єктів з конструкціями, що роблять на уроках, вчать придумувати зручні, міцні, функціональні та красиві конструкції, пробують побути винахідниками.

Гра з LEGO – набуття особистого життєвого досвіду через відкритість новому, через інтерес до виконання незнайомих завдань, налаштованість на успіх, перетворювальна активність – такі передумови розвитку в молодшому шкільному віці креативності як базової якості особистості. Друга умова – добір ігор і вправ, спрямованих на розвиток креативності дітей молодшого шкільного віку.

1. Прокидайся, уяво!

Час виконання: 10-15 хвилин

Діти вчать:

- виражати ідеї, досвід через творчість, розповідати та описувати створене, ставити запитання.

Поради та хитрощі.

- Діти можуть демонструвати свої шедеври в межах рольової гри.
- Запропонуйте дітям вигадати тему для будівництва.
- Спонукайте дітей задавати питання один одному про створену модель.

Основні завдання.

Запропонуйте дітям завдання:

- Збудуйте щось, що могло б літати?
- Збудуйте дім, який би міг бути на планеті, але знаходиться далеко від вас.
- Яким, на вашу думку, може бути транспорт майбутнього? Побудуйте.

Діти створюють свої шедеври протягом 5-10-ти хвилин та презентують власні доробки у парах чи малих групах.

2. Оживи літеру.

Час виконання: 20- 35 хвилин

Діти вчаться:

- креативно мислити, зв'язно висловлювати свою думку, відповідати на цікаві запитання та самим формулювати відкриті питання.

Поради та хитрощі:

- Дітям необхідно ставити відкриті питання щодо їхніх літер фігур;
- Спонукайте дітей ставити питання один одному.

Основні завдання:

- Запропонуйте дітям збудувати першу (другу, останню тощо) літеру свого імені, імені свого сусіда по парті тощо;
- Діти «оживляють літеру» за допомогою цеглинок або іншого матеріалу для творчості;
- Запропонуйте дітям протягом кількох хвилин вигадати розповідь/історію про свою літеру (де вона живе, як її звать, що вона вміє робити,...)
- Спонукайте дітей поділитися історією один з одним, у парах чи групах.

Запитання до дітей.

- Як ви оживили свою літеру?
- Чи є ще в когось в класі така сама літера?
- Як ви думаєте, про що могла б мріяти ваша буква?
- З ким вона могла б товаришувати?
- Що було найцікавіше у вправі?

3. Збудуй історію.

Час виконання: 20-40 хвилин

Діти вчаться:

- творчо мислити, уявляти та відтворювати задум практично, робити та перевіряти припущення.

Поради та хитрощі.

- Якщо дітям важко визначитися з темою, дайте їм ідеї для будівництва. Наприклад:
- Оберіть 15 цеглинок і збудуйте якусь тваринку.
- Збудуйте якесь таємне місце.
- Збудуйте щось чарівне.
- Збудуйте радісну подію.
- Збудуйте сумну подію.

Основні завдання:

- Переконайтеся, що діти мають доступ до цеглинок для творчості (це міні фігурки, частини міні фігурок, квіти, дерева, прапорці тощо) і цеглинок різних форм та розмірів.
- Згадайте з дітьми, що кожна історія має вступ, основну частину і закінчення (висновок).
- Запропонуйте дітям побудувати свою історію з трьох частин: початку, основної частини, закінчення.
- Коли діти закінчили будувати, або час вичерпався, вони розповідають свою історію у парах чи групах.

Запитання до дітей.

- З чого почалося створення вашої історії?
- Чому ви обрали саме ці елементи для створення своїх об'єктів/ героїв/споруд?
- Що було легшим – будувати, чи вигадувати історію? Чому?

Третя умова – підвищення педагогічної грамотності педагогів і батьків з питань розвитку креативних здібностей учнів початкової школи під час LEGO-конструювання. Партнерська взаємодія педагогів початкової ланки з батьками вихованців передбачає: взаємодопомогу; взаємоповагу і взаємодовіру; знання і облік педагогом умов сімейного виховання, а батьками умов навчання і виховання в навчальному закладі; спільне бажання батьків і педагогів підтримувати контакти один з одним. Це знайде відображення у таких формах роботи з батьками в рамках спільноти «Розвиваємося, граючи»: практикуми, тренінги, навчальні семінари, проєкти, LEGO-свята, LEGO-теки, консультування, виставки та фотовиставки спільних робіт батьків і дітей тощо. В результаті такої взаємодії у батьків формується активна позиція на основі продуктивної співпраці школи і сім'ї, розвивається ініціативність батьківського співтовариства. Тому залучення батьків в освітню діяльність початкової школи є важливою умовою розвитку креативності власних дітей, які генеруватимуть нові ідеї та втілюватимуть їх у життя.

Отже, впровадження гри з LEGO на заняттях у початковій школі сприяє формуванню у молодших школярів вміння аналізувати, порівнювати, зіставляти, будувати, виділяючи окреме, тренувати координацію рухів, розвивати дрібну моторику рук, логічне мислення, терпеливість тощо. Гра-конструювання позитивно впливає на розвиток комунікативної та математичної компетентностей, підприємливості та ініціативності.

«Шість цеглинок» – це набір завдань та інструкцій, що є тим ґрунтом для створення нових варіантів для відтворення дитиною світу у його багатомірності. Ця методика стимулює учня робити відкриття, досліджувати, експериментувати, шукати власні відповіді на проблемні ситуації, ставити цілі та розробляти план дій, творити та імпровізувати досхочу, домовлятися з партнерами, порівнювати та аналізувати.

Особливості конструктора ЛЕГО, його висока якість дають можливість дітям втілити найрізноманітніші проєкти, працюючи за своїм задумом і у своєму темпі, самостійно вирішуючи поставлене завдання, бачити продукт своєї діяльності, конструювати свої простори, в яких можна із задоволенням грати, змінювати і вдосконалювати.

За допомогою конструктора ЛЕГО вирішують завдання освітньої діяльності початкової школи за такими напрямками:

- розвиток дрібної моторики рук, стимулюючи в майбутньому загальномовний розвиток і розумові здібності;
- навчання правильного і швидкого орієнтування в просторі;
- розширення уявлень про навколишній світ, архітектуру, транспорт, ландшафт;
- розвиток уваги, пам'яті, творчого мислення;
- формування навички діалогічного мовлення,
- розширення словникового запасу;
- уміння працювати у групі, спілкуватися, бути толерантними одне до одного;
- створення атмосфери змагання.

Добре організована робота з конструктором ЛЕГО має великий виховний потенціал: допомагає виробляти певні риси особистості – посидючість, терпіння, взаємоповагу, охайність тощо. Така ігрова діяльність формує креативного школяра, який у майбутньому прийматиме нестандартні рішення.

Список використаних джерел:

1. Кудикіна Н. Ігрова діяльність у початковій освіті / Н. Кудикіна // Відкритий урок. – 2006. – № 5/6. – С. 27–32.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. Тв.: В 5-ти т. Т. 3 – К.: Рад. Шк., 1977. – С. 5-279.
3. Pellegrini, A. D., Dupuis, D., & Smith, P. K. (2007). Play in evolution and development. *Developmental Review*, 27(2), 261-276.
4. Офіційний сайт Lego. [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу: <http://www.lego.com/e-us/>.

ГРА ЯК ПРОВІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Наталія Бондарь, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.В. Михайленко, кандидат педагогічних наук, доцент
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка (Україна)*

GAME IS A LEADING ACTION OF COGNITIVE ACTIVITY OF SENIOR PRESCHOOLERS WHILE LEARNING ENGLISH

Nataliy Bondar, master's student

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання про гру як провідну діяльність пізнавальної активності старших дошкільників під час вивчення англійської мови. Розглянуті методи навчання англійської мови.

Ключові слова: англійська мова, навчання, гра, методи, старші дошкільники.

Abstract: The article investigates theoretical issues about the game as a leading action of cognitive activity of senior preschoolers while learning English. Methods of teaching English are described.

Key words: the English language, teaching, game, methods, senior preschoolers.

Всім відомо, що на першому місці за популярністю, звичайно, стоїть англійська мова, що являється міжнародною мовою спілкування та використовується у 80% ділового простору [3]. Тому її вивчення є першочерговою метою для більшості людей. У базовій програмі «Я у світі» зазначено, що дошкільний вік найсприятливіший для запам'ятовування мовного матеріалу, тому потрібно починати вивчати англійську мову саме з цього періоду.

У дошкільному віці провідною є ігрова діяльність. У цьому зв'язку повноцінний особистісний розвиток дошкільника залежить від оволодіння ним ігровою діяльністю на високому рівні, що, у свою чергу, передбачає сформованість ігрової компетентності дитини – дошкільника. Так, науковці Л. Виготський, О. Запорожець, О. Кравцова стверджували, що оволодіння дитиною ігровою діяльністю – це єдиний шлях, який найбільш оптимально забезпечує оволодіння в подальшому більш складною навчальною діяльністю. У ході розвитку гри дитина оволодіває структурними компонентами навчальної діяльності: уміння формулювати мету, планувати і організовувати діяльність, правильно оцінити результат. Як педагогічне явище, ігрову діяльність одним з перших класифікував Фрідріх Фребель. Теорія гри стала основою його педагогічної теорії. Виявивши дидактичні ракурси ігрової діяльності, він довів, що гра полегшує вчителю навчати дітей. В. Букатов пояснював це тим, що учасник гри, вирішуючи ігрові завдання, захоплений і тому не відволікається на протидію з іншого боку [2].

Вплив гри на навчання дітей в дошкільному віці вивчали педагоги класики (Я. Каменський, К. Ушинський, В. Сухомлинський) та інші сучасні педагоги (Л. Артемова, О. Усова, Р. Жуковська). Також цим питанням займалися видатні психологи: Л. Виготський, Д. Ельконін, С. Рубінштейн та ін.

Науковець Джон Локк рекомендував використовувати ігрові форми навчання - оскільки вона є не примусовою та дає змогу досягти поставленої мети у вивченні обраного матеріалу [1]. Науковець В. Букатов стверджував, що ігрове навчання відрізняється від інших педагогічних технологій тим, що:

1. Пов'язано з добре відомим, звичним життям і улюбленою формою діяльності дитини.

2. Одне з найбільш ефективних засобів активізації, що залучає учасників в навчальну діяльність за рахунок самої ігрової ситуації, що викликає у них високе емоційне і фізичне напруження (в грі значно легше долаються труднощі, перешкоди, психологічні бар'єри).

3. По відношенню до пізнавальної діяльності, воно вимагає і викликає у учасників ініціативу, наполегливість, творчий підхід, уяву, спрямованість.

4. Дозволяє вирішувати питання передачі знань, навичок, умінь; домагатися глибинного особистісного усвідомлення учасниками законів природи і суспільства; дозволяє надавати на них виховний вплив; дозволяє захоплювати, переконувати, а в деяких випадках, і лікувати [2].

Успішне оволодіння англійською мовою стає можливим ще й тому, що діти дошкільного віку відрізняють більш гнучке та швидке, ніж на наступних вікових етапах. Крім того характерні: запам'ятовування мовного матеріалу; наявність глобально діючої моделі і природність мотивів спілкування; відсутність так званого мовного бар'єру, тобто страху гальмування, що заважає вступити в спілкування іноземною мовою навіть за наявності необхідних навичок; порівняно невеликий досвід у мовному спілкуванні рідною мовою та інше. Крім того, гра, будучи головним видом діяльності дошкільника, дозволяє зробити комунікативно цінними практично будь-які мовні одиниці.

Варто відзначити, що використання ігор під час навчання допомагає зацікавити навіть неактивних дітей. К. Ушинський писав, що потрібно зробити серйозне завдання цікавим. Спочатку у них виникало бажання погратися, але досить скоро вони активно долучалися й до самого навчального процесу. Завдяки доцільно підібраним та правильно проведеним іграм у дітей підвищується інтерес до навчання, що позитивно впливає на засвоєння того матеріалу, що пропонується. Заняття які проводяться з доцільно підібраними іграми є результативними ніж ті, які проведені без них [7].

Отже, підводячи підсумки, можна сказати, що вивчення англійської мови починаючи з дошкільного віку є цілком актуальним і навіть потрібним. Для здійснення навчання іноземній мові, на даний час, існує велике різноманіття методик та технік для зручного вивчення англійської мови дошкільниками в ЗДО та вдома з використанням різних ігор, що значно полегшує процес її вивчення. Визначено, що вивчати англійську мову з дошкільного віку є менш травматичним і складним для дитини ніж в більш старшому віці, тому вивчення іноземної мови краще починати саме з дошкільного віку. І вивчення повинно бути за допомогою різноманітних, цікавих ігор, оскільки для дошкільників гра – це і навчання, і праця, і спосіб пізнання навколишнього світ, а також вони сприяють найкращому сприйняттю запропонованого матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Вільна енциклопедія. Вікіпедія. Джон Локк. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Джон_Локк.
2. Вільна енциклопедія. Вікіпедія. Ігрове навчання. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ігрове_навчання.
3. Іноземні мови. МАУП 2015р. – Режим доступу: <https://osvita.ua/languages/5594/>.
4. Кононенко О.Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» (нова редакція) / О.Л. Кононенко // У 2-х ч. – Ч.ІІ. Від трьох до шести (семи) років . – Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна» 2014. – 350 с.
5. Кононенко О.Л. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. кер. та заг. ред. Кононенко О.Л. 3-тє вид., -Світлич: АПН України, 2009. – 430 с.
6. Кулікова Т.М., Шкваріна Т.М. Англійська мова для дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації / за заг. ред. О.В. Низьковської. – 3-тє вид., зі змін. та допов. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 27с.
7. Методичний оазис. Константин Дмитрович Ушинський. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/metodist5310/pedagogicna-spadsina/soobseniebezzagolovka>.

STREAM-ПРОЄКТ «ДИВОВИЖНИЙ СВІТ МИСТЕЦТВА» ЯК ШЛЯХ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ

*Наталія Гагаріна, старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти,
кандидат педагогічних наук,
Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» (Україна)*

STREAM-PROJECT «WONDERFUL WORLD OF ART» AS A WAY TO DEVELOP CREATIVE THINKING IN PRESCHOOLERS

*Natalia Gagarina, Senior Lecturer of the Department of Preschool and Primary Education,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Kirovohrad Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after
Vasyl Sukhomlynsky (Ukraine)*

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання STREAM-освіти, розвитку творчого мислення у дошкільників. Наведені приклади складових STREAM-проєкту «Дивовижний світ мистецтва».

Ключові слова: STREAM, проєкт, мистецтво, креативність, мислення, дошкільник.

Abstract. The article examines the theoretical issues of STREAM-education, the development of creative thinking in preschoolers. Examples of components of the STREAM-project "The Amazing World of Art" are given.

Key words: STREAM, project, art, creativity, thinking, preschooler.

Сучасні інтенсивні темпи перетворень, оновлення інформаційного суспільства, формування єдиного європейського освітнього простору висувають перед системою післядипломної освіти нові вимоги щодо підготовки та перепідготовки фахівців, у тому числі й у галузі дошкільної освіти. Головна увага сучасної освіти звернена на формування всебічно розвиненої особистості, здатної мислити і діяти по-інноваційному. У вирішенні даної проблеми особливу роль відіграє STREAM.

ТРВЗ, STREAM, критичне мислення, що ж спрацює сьогодні з новими поколіннями Z та Альфа? По-перше, обумовимо навички, що необхідні успішній людині сьогодення, це: креативне, критичне мислення, вміння аналізувати та синтезувати матеріали; інформаційна грамотність та використання ІКТ; дослідницька діяльність та винахідливість; підприємливість, вміння співпрацювати та комунікувати в команді; інтегрувати знання з різних галузей.

Як правильно і ефективно організувати освітній процес? Як зробити так, щоб дитина прагнула діяти? Ці питання сьогодні потребують відповіді. На перше місце потрапляє мотивація! Вона є важливою. Це те, що спонукає нас до дії. Людина починає діяти більш ефективно тоді, коли у неї є мотив, бажання, інтерес, виникла проблема [1].

Дітям дошкільного віку, що мають наочно-образне мислення, властива емоційність, подив, захоплення, що є першим кроком до пізнання світу, здійснення досліджень, відкриття нового.

Під час виконання освітніх STREAM-проєктів в закладах дошкільної освіти та початковій школі вирішується ціла низка різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: набуваються нові знання, уміння і навички, які знадобляться в житті; розвиваються мотивація; формується вміння самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, висловлювати власні судження, робити висновки, виявляти компетентність, вирішувати проблеми [2].

Мислення дітей дошкільного віку є наочно-образним, потім поступово дитина вже переходить від образів сприйняття до образів уявлень, фантазії. Це і є одним із шляхів розвитку інтелекту, винахідницької та інженерної діяльності. Дослідження Ж. Піаже,

Л. Виготського, Г. Костюка та інших свідчать про те, що насичення образами свідомості людини збагачує її інтелект.

Але ефективного результату запровадження STREAM можна досягнути тільки шляхом інтеграції. Досить глибоко про це говорить Г. Скрипка в своїх знахідках, щодо створення STEM-проектів та організації STEM-екскурсій. (<http://timso.koippo.kr.ua/skripka/category/stem-osvita/>) в закладі освіти. Рекомендовано проводити такі екскурсії до тематичних музеїв, картинних галерей, парків, творчих майстерень, історичних та етнографічних місць. STEM-екскурсія дозволяє через безпосереднє сприйняття об'єктів вивчати процеси та явища навколишнього світу, це такий особливий вид інтеграції з метою розвитку компетентностей дітей дошкільного віку [3]. STEM-освіта дає можливість викликати у дітей бажання самостійно мислити, формувати нестандартне, інженерне мислення, виховати інтерес до точних наук, розвивати винахідницькі здібності, зацікавити дітей математикою, викликати бажання пізнавати світ та робити відкриття. А ще навчити спостерігати та зрозуміти як рослинний та тваринний світ дає невичерпний матеріал для розв'язання різноманітних інженерних завдань.

Однією із складових STREAM – є ART (мистецтво). Пропонуємо зануритись в дивовижний світ мистецтва. Сьогодні розвиток творчості, креативності людини є однією з найактуальніших проблем у всьому світі. Результати аналізу науково-теоретичних джерел переконливо свідчать, що основне значення використання мистецтва у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу полягає у його виховній та розвивальній функції.

У процесі ознайомлення дошкільників з репродукціями художніх картин розв'язуються наступні завдання:

- формувати уявлення про особливості образотворчого мистецтва;
- вчити дитину милуватися прекрасним;
- спрямовувати дитину на цілісне емоційне сприймання змісту картини;
- надати відомості про світових та українських художників;
- розвивати естетичний смак;
- виховувати ціннісне ставлення до змісту картини;
- розвивати комунікативні навички та емоційні судження дошкільника.

Завдання добираємо у відповідності Державного стандарту дошкільної освіти. За змістом якого дитина виявляє власне ціннісне ставлення до українських мистецьких традицій, фольклору, до мистецьких творів художників, композиторів, музикантів, співаків, танцівників, режисерів, акторів, поетів, письменників. Називає прізвища, твори улюблених вітчизняних та зарубіжних митців, пригадує їх зміст, порівнює твори. Вирізняє українське декоративно-прикладне мистецтво (петриківське, васильківське, київське, опішнянське, косівське, ужгородське), своєрідність українських пісенних жанрів (колискові, колядки, щедрівки, заклички), музично-танцювальних (гопак, хоровод).

Виокремлює жанри народного, класичного і сучасного вітчизняного та світового мистецтва: портрет, пейзаж, натюрморт, побутовий; пісню, марш, танець; спектакль у ляльковому, музично-драматичному, балетному театрі; казку, вірш, оповідання. Виявляє інтерес до різних видів візуального мистецтва: декоративно-прикладного, живопису, графіки, скульптури, архітектури, дизайну. Відображає власні життєві враження, почуття, навички в образотворчій діяльності: малюванні, ліпленні, аплікації, конструюванні.

Володіє технічними прийомами роботи з різними матеріалами, елементарною художньою майстерністю; створює образ різними засобами і техніками, творчо застосовує виражальні можливості лінії, кольору, композиції, ритму для реалізації свого задуму; застосовує дизайнерські уміння у грі та побуті. Фантазує, експериментує, змішуючи кольори, вигадуючи оригінальну композицію, змінюючи і створюючи нові форми.

Мистецько-творча компетентність дитини дошкільного віку полягає у тому, що дошкільник сприймає мистецький твір з позиції краси, вирізняє його як естетичний. Виявляє себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем, виконавцем; емоційно-ціннісно ставиться до проявів естетичного в житті. Володіє

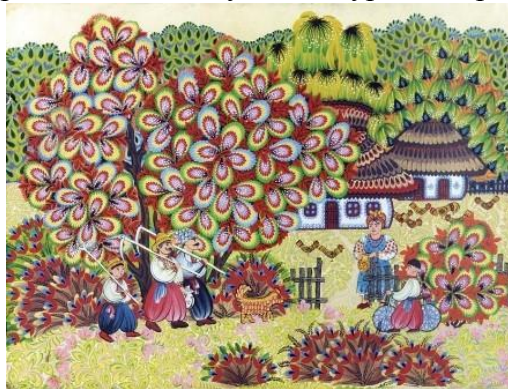
комунікативними навичками спілкування з приводу змісту і краси твору, його засобів. Із задоволенням наслідують мистецькі зразки – образотворчі, музичні, танцювальні, театральні, літературні. Охоче інтегрує в творчих завданнях власні інтереси, уподобання, цінності, набутий мистецький досвід діяльності сприйняття і відтворення прекрасного (уміння, навички). Випромінює благополуччя під час мистецької творчої діяльності; має навички рефлексії стосовно власного мистецького досвіду; виявляє художню активність як складову особистісної культури.

На допомогу педагогам розроблена та запроваджується програма формування культури інженерного мислення дошкільників «STREAM-освіта або Стежинки у Всесвіт» <http://xn--k1aig6f.xn--j1amh/ru/product/stream-osvita-abo-stezhinki-u-vsesvit-alte-3/> (науковий керівник Катерина Крутій, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка) [4]. В програмі розкрито напрям «Мистецтво»: просторові мистецтва (архітектура, скульптура, живопис, графіка, художня фотографія, декоративно-вжиткове мистецтво та дизайн); часові мистецтва (музика, література); просторово-часові (кіномистецтво, театр, танець).

Розгляд картин рекомендовано для дітей дошкільного віку в діючих програмах «Впевнений старт», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» та інших. Тематика картин тісно пов'язана зі світом дитинства, працею дорослих, українськими звичаями та традиціями.

Запитання та завдання пропонуємо орієнтовні, тому вихователь чи будь-який дорослий може їх змінювати у відповідності до можливостей дитини. Добір методів і прийомів є теж індивідуальним.

Наведемо приклад дидактичного матеріалу для використання в роботі з дітьми старшого дошкільного віку під час освітнього процесу, для створення психолого-педагогічного проектування, для організації STREAM-проектів, для дистанційного навчання в родинному колі, у організації міні-музеїв та гурткової роботи.

Робота сучасної української художниці Інни Вапнярської-Кудас «Літо».

Інна Вапнярська-Кудас – українська художниця. В її творчості поєдналися академічна освіта, народний фольклор та усталені традиції петриківського розпису. Як результат, перед нами – декоративний вид народного малярства з елементами пейзажу. Роботи яскраві, квіткові, насичені. Так і хочеться зануритись та вдихнути аромат життя.

Матеріали до проведення STREAM-проекту «Дивовижний світ мистецтва».

Орієнтовні завдання по роботі з картиною «Літо»:

1. Здійснити «уявну» екскурсію українським подвір'ям.
2. Організувати дитячу міні-майстерню по прикрашанню орнаментом паперової форми дерева.
3. Пригадування картин за подібністю (роботи Марії Примаченко, Марфи Тимченко).
4. Провести конструювання з будь-якого конструктора (дерев'яний, металевий, LEGO) на тему «Подвір'я». Створення макету українського подвір'я, картини «Літо» схематично.
5. Розглядання барвистих енциклопедій квітів, дерев, кущів, що квітнуть в літню пору.

6. Провести експеримент по змішуванню кольорів, малюванню способом «примокування» та квітки-цибульки.
7. Прослухати українські народні пісні.
8. Переглянути мультфільм із серії «Це наше і це твоє. Унікальний петриківський розпис – наш!»
9. Виготовити штампи із цибулі, намалювати квіти.
10. Придумати історію, творчу розповідь використовуючи методику сторітеллінг. Читання одно та двоскладових слів лі-то, се-ло. Підібрати слова-родичі до слова «літо». (Наприклад: літо, літній, літечко, влітку.)

Орієнтовні запитання до дитини за картиною «Літо»?

1. Що тебе найбільше приваблює на картині?
2. Який візерунок ти вже вмієш малювати? (хвилька, крапка, півколо...)
3. Який може бути запах біля таких дерев?
4. Обміркуй, що було спочатку, а що потім? Які зміни відбулись улітку? Що буде восени?
5. Що ще може бути на сільському подвір'ї?
6. Придумай комплімент господарям помешкання...
7. В якому місці, на картині, ти хотів би опинитись? Чому?
8. Що незвичне є на картині?
9. На що схоже листя на деревах?
10. Як ти гадаєш, яку українську пісню можуть співати люди?
11. Які кольори використав художник? Чи ти знаєш як отримати такі кольори та відтінки?
12. Який смайлик ти поставив би для позначення настрою?

Отже, підводячи підсумок, зазначимо, що під час STREAM-проєкту діти здійснюють такі розумові операції як: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, орієнтування в просторі, визначають порядок дій, розвивають інженерне мислення, креативність, уяву та фантазію. Саме такі якості є затребувані в сучасному інформаційному світі.

Список використаних джерел:

1. Гагаріна Наталія, Бабіч Наталя. Світ творчої уяви та фантазії: [навчально-методичний посібник]/ Наталія Гагаріна, Наталя Бабіч. – Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2020. – 36с.
2. Гагаріна Н.П. STREAM-освіта в роботі з дітьми дошкільного віку: рекомендації впровадження/ Н.П.Гагаріна/ Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах неперервної освіти: Науково-методичний вісник №55. – Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2019. – С. 98-102.
3. Крутій К. Л., Стеценко І. Б. Парціальна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку “STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт”. Освітній напрям “Технології, або Таємничі перетворення”. – Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2020. 192 с.
4. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18– 24.
5. Скрипка Ганна. [Про STEM-освіту і не лише...](http://timso.koippo.kr.ua/skripka/pro-stem-osvitu-i-ne-lyshe/) Режим доступу: <http://timso.koippo.kr.ua/skripka/pro-stem-osvitu-i-ne-lyshe/>
6. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. керівник К.Л.Крутій. – Запоріжжя: ЛПКС, 2018. – 166 с.
7. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій; автор. колектив: Грицишина Т. І., Голук О. А., Деснова І. С., Зданевич Л. І., Каплуновська О. М., Карук І. А., Кривошея Т.М, Крутій К. Л., Патрикеева О. А., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стахова І. А., Стеценко І. Б., Черноморець В. В., Шикиринська О. А. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2020. 148 с. (схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах, лист від 14 липня 2020 року № 22.1/12-Г-274).

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Жанна Голда, здобувач вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: В.Ю. Годлевська, доктор історичних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF GAME ACTIVITY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Janna Golda, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються психолого-педагогічні особливості ігрової діяльності молодших школярів. Аналізується теорія ігрової діяльності з різних поглядів психологів і педагогів.

Ключові слова: гра, ігрова діяльність, молодші школярів.

Abstract. The article reveals the psychological and pedagogical features of play activities of junior high school students. The theory of game activity from different points of view of psychologists and teachers is analyzed.

Key words: game, game activity, junior schoolchildren.

У сучасній системі освіти гуманістична орієнтація впливає на визначення активності особистості, що є основною рушійною силою її розвитку. Освіта більше не визначається лише інформаційними стандартами, а й починає наповнюватися створенням внутрішнього духовного світу дітей, сповненого життєвих знань, ідей та цінностей. Таке розуміння освіти значно реорганізувало та збагатило педагогічні цінності, що визначає вибір учителем організації навчального процесу.

Одним із таких підходів є використання гри в навчально-виховному процесі початкової школи. Цей напрям відтворює насичене дослідницьке поле, яке охоплює різноманітні дискурси, ідеї, погляди й аргументи. Психологи Л. Виготський і Д. Ельконін описують психолого-педагогічні аспекти використання гри в навчально-виховному процесі. Видатні педагоги Ш. Амонашвілі, Я. Коменський, А. Макаренка, С. Русова, В. Сухомлинського, К. Ушинський у своїх працях висвітлюють концептуальні положення гри. Педагоги І. Барташнікова, Т. Байбара, Н. Бібік, Н. Коваль, О. Савченко, А. Слюсар, О. Янковська та інші окреслюють методологічні й психологічні особливості гри.

А. Макаренко стверджував, що дитяча гра так само важлива для розвитку дітей, так як і праця для дорослих. Педагог доводив, що тільки гра несе в собі педагогічну цінність, у яких діти активно діють, думають, встановлюють, поєднують та імітують моделі міжособистісних стосунків. За цих умов вони можуть виконувати різні ролі в грі – бути лідером, виконавцем, творцем, шукати умови для визначення своїх здібностей та життєвої активності [3].

Педагог Ш. Амонашвілі зазначає, що особливістю гри є інтерес, який допомагає дітям не відчувати втоми та напруги. Але освітня цінність ігор не завжди збігається з інтересом. Тому дітей слід навчати грати, пропонуючи засоби ігрового спілкування: жести, міміка, тон, раптове продовження ігрового сюжету, несподівані персонажі тощо. З метою позитивного результату гру необхідно включати в освітній процес не як локальний засіб, а як розгорнену діяльність, що органічно входить в усі ланки урочної і позаурочної роботи [1].

О. Усова зауважувала, що гра – це форма організації життя дітей. Вона описала наявні реальні стосунки, які існують між людьми, які виховуються в одному колективі та ігрові, які регламентуються умовами гри. Дослідниця вважала, що для входження в ігровий колектив діти мають встановити зв'язки з учасниками гри, підпорядкувати свої дії ролям, контролювати й виконувати правила гри тощо [5].

Психолого-педагогічні основи ігрової діяльності ґрунтуються на підході до гри як особливого виду дитячої діяльності, що передбачає існування значущих дій і здійснюється єдністю мотивації. У працях сучасних психологів та педагогів ігри трактуються як виявлення уяви чи фантазії або ж самої діяльності, пов'язаної з розвитком мислення. Застосування дидактичних ігор для закріплення знань пов'язане з розвитком розумової діяльності учнів, так як вони опановують різні розумові дії, а саме порівняння, узагальнення, класифікація. У зазначених видах ігор молодші школярі закріплюють знання з вивченого матеріалу, їх розширюють та удосконалюють практичні вміння.

Д. Ельконін зауважував, що під час гри в дітей реалізується потреба «діяти як дорослий» [6]. Адже під час ігрової діяльності школярі виявляють здатність моделювати людські взаємовідносини, відбувається їхня соціалізація в програванні соціальних ролей. За концепцією Л. Виготського, ігрова діяльність є способом активного засвоєння дитиною людської культури. Учений стверджував, що у виникненні й розвитку гри вирішальну роль виконує спілкування дитини з дорослими та іншими дітьми, під час якого дитина оволодіває системою соціально вироблених знаків.

Відомий психолог З. Фрейд вважає, що в грі реалізуються витіснення з життя бажань, адже в ній часто розігрується й переживається те, що не вдається втілити в житті. За З. Фрейдом, розуміння гри виходить з того, що в ході гри проявляється неповноцінність суб'єкта, що втікає від життя, з яким не в силах впоратися.

Науковець Г. Ващенко досліджуючи місце гри в освітньому процесі відзначає, що гра може бути як форма організації навчання, метод та прийом навчання молодших школярів та як засіб виховання [2, с. 367]. Дослідниця О. Савченко зазначає, що «... шести-семи річна дитина одночасно прагне до двох видів діяльності – ігрової та навчальної. Це пояснюється тим, що у дітей цього віку нерозвинені пізнавальні можливості, які підкріплюються їхніми сильними ігровими мотивами, потребою емоційного контакту та підтримки дорослого. Можна вважати, що чим краще розвинена ігрова діяльність у дитини до школи, тим виразніше в маленького учня буде бажання затвердити себе в новій соціальній ролі – ролі школяра» [4, с. 189].

Таким чином, ігрова діяльність є своєрідною сферою людської активності, в якій особистість не переслідує ніяких інших цілей, крім отримання задоволення від прояву фізичних і духовних сил. Дитячі ігри сприяють всебічній підготовці молодших школярів до життя, оскільки саме в іграх учні набувають необхідний інтелектуальний і соціальний досвід. Особливості організації ігрової діяльності в початковій школі передбачають вибір ігор з урахуванням вікових характеристик дітей і забезпечення позитивної мотивації.

Список використаних джерел:

1. Амонашвили Ш. А. Шестилетние дети в школе / Ш. А. Амонашвили, Г. А. Сакварелидзе // Сов. Педагогика. – 1972. – № 9. – С. 65-74.
2. Ващенко Г. Роль ігрової діяльності у навчанні. Загальні методи навчання / Г. Ващенко. – Москва : Академія, 1997. – С. 366-380.
3. Крутій К.Л. Емпіричне дослідження вільної гри дитини в умовах закладу дошкільної освіти під час проведення «Дня без іграшок» / Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць. № 1 (93). – 2019. – С.26-44. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/12407>.
4. Макаренко А. С. Гра / А. С. Макаренко. – Твори в 7 т. – К.: Радянська школа. – 1954. – Т.4. – С. 366-376.
5. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18– 24.
6. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник [для вчителів і методистів початкового навчання] / О.Я. Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К. : Богданова А.М., 2009. – 226 с.
7. Усова А. П. Роль ігри в вихованні дітей / А. П. Усова. – М., 1976. – 289 с.
8. Эльконин Д. Б. Психология игры / Д. Б. Эльконин. – М.: Владос, 1999. – 245 с.

ІГРОВІ ПРИЙОМИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Ірина Д'яченко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник О.В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

GAME TECHNIQUES AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF LOGICAL THINKING OF FIRST GRADE STUDENTS IN MATHEMATICS LESSONS

Iryna Diachenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання розвитку логічного мислення першокласників на уроках математики. Доведено ефективність використання гри на уроках математики. Розкриті ігрові прийоми, що сприяють кращому розвитку логічного мислення першокласників.

Ключові слова: ігрові прийоми, освітня діяльність, уроки математика, першокласники.

Abstract. In the article the theoretical questions of development of logical thinking of first - graders at lessons of mathematics are investigated. Proven effectiveness of the game in mathematics lessons and revealed game techniques that promote better development of logical thinking of first-graders.

Key words: reception, game, educational activity, mathematics, preschoolers.

Здатність мислити логічно характеризує здатність виконувати певні дії в різних умовах. Особливістю логічних навичок полягає в тому, що учень повинен не лише проаналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнити, але думати, зробити висновки щодо встановлення причинних зв'язків між фактами, процесами, явищем, погоджуючись їхні логічні закони. Як наслідок, процес формування логічних умінь учнів першого класу включений до реалізації певних послідовних етапів. Це пов'язано з загальною підготовкою дітей, складністю навчальних матеріалів та особливостями мислення дітей відповідної вікової групи.

Гра є природною та найбільш улюбленою діяльністю для молодих школярів. У іграх є вільне дитяче спілкування з класом, взаєморозуміння між вчителем та учнем. У процесі гри у дітей виникає звичка концентруватися, працювати самостійно та виховується повага та чуйне ставлення до навколишнього середовища [1, с. 1].

Значення та користь цього методу полягає в тому, що в грі, освіта, розвиток та виховання взаємодіють один з одним, щоб покращити результат. У законодавстві України «Про загальну середню освіту» зазначено, що освіта має бути зосереджена на розвитку всесторонньо розвиненої особистості. Вчитель повинен пам'ятати, що кожна дитина унікальна, у неї є власне індивідуальний спосіб навчання та виховання [2, с. 42].

Гра для дитини є першою та важливою можливістю проявляти себе та самостверджуватися. У іграх діти не тільки відображають реальне життя, але також перетворюють його на власний розсуд, і в результаті цього ми можемо спостерігати, як розвивається дитяча особистість.

Враховуючи вік та індивідуальні особливості дітей, вчителі початкових класів разом з іншими формами та методами навчання, активно використовують всі види ігор. Вони підбирають їх відповідно до завдань навчальної роботи та індивідуальної особливостей учнів. обов'язкова умова в цьому випадку полягає у створенні взаємозв'язку між виховною роботою на уроках та в позаурочний час.

Для того, щоб розвинути логічне мислення учнів першого класу необхідно підбирати пізнавальні, творчі та креативні завдання та ігри, де учні зможуть відкрити та розвинути свій

потенціал і продовжувати розвивати та різноманітність мислення, інтелектуальну та творчу діяльність учнів та це надасть можливість здійснити перехід від репродуктивних, формально-логічних дій до творчих.

Для розвитку у дітей мислити логічно, використовуються ігри з логічно - математичним напрямком з об'єктами, зображеннями, моделями та словесні.

Щоб працювати з розвитком логічного мисленням учнів 1 класу, потрібно дослідити рівень розвитку, логічного мислення молодших школярів, для цього можна використати методику: «Що тут зайве?» [8].

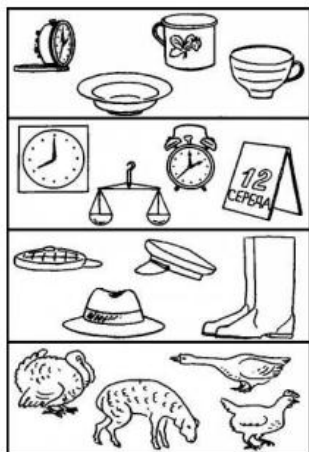

Рис.1. Наочний матеріал до методики «Що тут зайве?»

Дана методика розрахована на учнів початкової школи. Діти отримують листок із картинками (рис. 1), на якому потрібно знайти в кожному ряді зайвий предмет. На вирішення завдань відводиться 3 хвилини.

За кількістю відгаданих предметів кожним із учнів, можна проаналізувати рівень розвитку логічного мислення, та підібрати методи та прийоми для подальшого розвитку логічного мислення учнів 1 класу.

Для того, щоб сприяти розумовому розвитку молодших школярів на вчитель може використати завдання з різним з логічним навантаженням. Логічні завдання показують дослідницький та творчий підхід учнів. Є творчі завдання, які вимагають самостійного рішення, пошукової діяльності, нетрадиційних підходів, і є завданнями, пов'язані з інтегрованою складністю. Наприклад, це можуть бути: завдання з відсутніми даними, завдання із зайвими даними, завдання на міркування і логічне мислення, завдання типу, кросворд, ребус. Під час вирішення таких завдань активно розвиваються всі розумові операції: аналіз, синтез, порівняння, класифікація і узагальнення, абстрагування.

Видатний педагог, Сухомлинський В.О. писав: «В грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань» [3, с. 95].

На уроці доцільно використовувати такі ігри, організація яких не потребує багато часу на приготування обладнання, запам'ятовування громіздких правил. Перевагу слід віддавати тим іграм, які передбачають участь у них більшості дітей класу, швидку відповідь, зосередження довільної уваги. На уроках математики це, зокрема, ігри: «Хто швидше?», «Магазин», «Мовчанка», «Колові приклад», Так, наприклад, гра «Доміно» допоможе у дитини сформулювати поняття про число, можна широко використовувати як під час лічби, виховати у дитини самостійність прийняття рішень, гуманне ставлення до однокласників [1, с. 3].

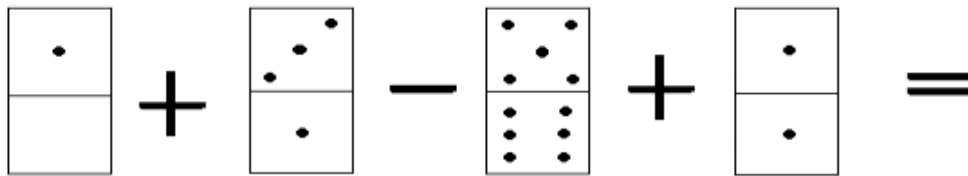
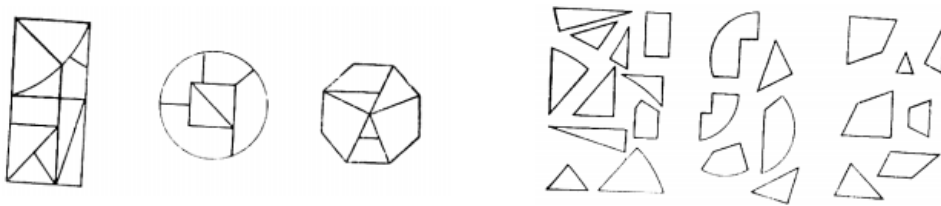

Рис. 2. Приклад застосування гри «Доміно»

Гра «Склади з частин». Учневі потрібно на набірному полотні виставити зразки плоских геометричних фігур. Кожний учень одержує одну з фігур, розрізану на частини, і має скласти дану фігуру [1, с. 4].

Гра в сьогоднішній педагогіці постає як дуже важливий навчальний метод, який буде використовуватися кожним вчителем, працюючи з дітьми молодшого шкільного віку. Дитячі ігри мають виняткову роль: гра для них – це навчання, праця та виховання. Основною особливістю гри під час уроків математики є її виховна сторона. Вона розвиває в молодших школярів навичку знаходити правильне рішення та обмірковувати його, допомагає виховувати дітей задоволення від своїх знань та навичок логічного мислення. Саме під час гри відбувається спілкування дитини з колективом класу, спілкування між учителем і учнем, що в подальшому налагоджує взаєморозуміння між усіма учасниками навчального процесу.

Список використаних джерел:

1. Білик Т.С. Гра як метод реалізації виховної функції уроку математики у початковій школі /Т.С.Білик // Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології : Матеріали всеукраїнської науковопрактичної конференції, м.Запоріжжя, 3-4 лютого 2017 р. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017 р. – С. 6-10
2. Бондар Ю. В. Використання інтерактивних технологій в освітньому процесі початкової школи / Ю. В. Бондар // Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: збірник наукових статей (Бердянськ, 23-24 жовтня 2019 року). – Бердянськ, 2019. – С. 229-233.
3. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. - № 11 (178) – С. 115-119.
4. Власенко А.Ю. Роль гри у навчанні і вихованні молодших школярів // Початкова школа. – 1997. – №6. – С. 40-45.
5. Голюк О. А. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів / О.А. Голюк, Н.О. Пахальчук // Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries : collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. – С. 116-132.
6. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Вітковська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 275–279.
7. Крутій К.Л. Емпіричне дослідження вільної гри дитини в умовах закладу дошкільної освіти під час проведення «Дня без іграшок» / Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць. № 1 (93). – 2019. - С.26-44. <http://dSPACE.tnpu.edu.ua/handle/123456789/12407>.
8. Крутій К. Інформаційний шум у закладах освіти: причини виникнення і шляхи подолання // К. Крутій, Л. Зданевич. // Учитель початкової школи. – 2020. – №3. – С. 5–9.
9. Крутій К.Л. Попередження освітньої депривації як чинника шкільної дезадаптації дітей // Дошкільна освіта. – 2013. - №3. – С.34-39.
10. Методика «Що тут зайве?» [Електронний ресурс]. – Режим доступа. https://psychic.at.ua/publ/psikhodiagnostyka/mislennja/metodika_shho_tut_zajve/18-1-0-16

11. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О.Сухомлинський// Вибрані твори: в 5-ти т. – Т.3. – К.: Радянська школа, 1977. – С. 9-98.
12. Шикиринська О.В., Вишківська В.Б., Александрович Т.В. Ментальні карти у розвитку математичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 квітня 2019 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця, 2019. – Вип. 8. – с. 183–185.
13. Шикиринська О. Проблемний підхід у формуванні математичної компетентності майбутніх учителів початкової школи / О.Шикиринська, В.Вишківська, Н.Родюк // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 17.Теорія і практика навчання та виховання. – Вип.30: збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2019. – С.212-216.
14. Щербань П. Дидактичні ігри у навчально-виховному процесі // Початкова школа – 1997. - № 9 – с.18 (Київ “Педагогічна думка”).
15. Holiuk O. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR CREATIVITY DEVELOPMENT IN MATHEMATICALLY GIFTED ELEMENTARY STUDENTS / Oksana Holiuk, Olena Demchenko, Galina Kit, Nataliia Rodiuk // Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II. – 2019. – С. 580.

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ШЛЯХОМ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ

Аліна Іщук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т.С. Білик, асистент кафедри початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF MATHEMATICAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS BY SOLVING CREATIVE TASKS

Alina Ishchik, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано аспекти формування математичної компетентності учнів початкової школи. Досліджено необхідність застосування творчих завдань у процесі формуванні математичної компетентності. Наведені приклади творчих завдань для формування математичної компетентності молодших школярів.

Ключові слова: математична компетентність, початкова школа, творчі завдання, освіта, урок, пізнавальні здібності.

Abstract. The article analyzes the aspects of the formation of mathematical competence of primary school students. The necessity of application of creative tasks in the process of formation of mathematical competence is investigated. Examples of creative tasks for the formation of mathematical competence of junior schoolchildren are given.

Key words: mathematical competence, primary school, creative tasks, education, lesson, cognitive abilities.

Сучасне суспільство формує нову систему цінностей, у якій застосування знань, умінь та навичок є необхідним, але недостатнім результатом освіти. Від людини вимагається вміння орієнтуватися в інформаційних потоках, освоювати нові технології, самонавчатися та самовдосконалюватися, шукати та використовувати нові знання, оволодівати такими якостями, як універсальність мислення, мобільність. Сучасна початкова школа не може залишатися в стороні від процесів модернізації освіти, які відбуваються зараз у всьому світі, і в Україні зокрема. Саме тому у Державному стандарті початкової освіти зазначено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетенцій і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних особливостей і потреб, формування цінностей, а також розвиток самостійності, творчості та допитливості [3]. Адже важливою та актуальною проблемою в даний час повинно бути формування в учнів життєвих компетентностей.

До основних складових компетентностей можна віднести:

- знання, тобто інформація яку потрібно швидко знайти, змінити, відсіяти від непотрібної;
- вміння використовувати знання у конкретних ситуаціях, розуміти який потрібний метод для цих знань;
- адекватно оцінювати себе, своє місце у світі, конкретні знання які необхідні для своєї діяльності, а також методи використання цих знань.

Виходячи з основних предметних компетентностей, якими має оволодіти молодший школяр - Нова Українська Школа виділяє математичну компетентність, яка дає можливість учням уміти бачити та застосовувати математику в реальному житті, вміти працювати з числовою інформацією, встановлювати відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності, застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язання навчально-пізнавальних творчих завдань [8].

Аналіз літератури показує, що проблема формування математичної компетентності на уроках досліджувалася в різних напрямках: розуміння сутності та особливостей

математичної компетенції учнів (Л. Гапоненко, В. Маслов, А. Беянина, Л. Ляшенко, М. Зуєва, С. Ракова); розвиток математичної компетентності дитини (І. Єрмаков, О. Кононко); питання практичної реалізації математичної компетентності на уроках досліджували (А. Біда, Н. Буринська, В. Ільченко)

О. Онопрієнко, вважає, що «Математична компетентність – це здатність класифікувати дані, певні ситуації, виокремлювати математичні відносини, створювати математичну модель ситуації, аналізувати і перетворювати її, інтерпретувати отримані результати. Іншими словами, варто зазначити, що математична компетенція учнів сприяє адекватному застосуванню математики для вирішення виникаючих в повсякденному житті проблем. Саме тому математичні компетентності складають основу для формування ключових компетенцій [9, с. 21].

І. Зіненко під математичною компетентністю розуміє «поєднання сукупностей математичних знань, умінь та навичок, які сприяють вирішенню різноманітних завдань, які потребують застосування математики» [4, с. 10]. Найбільше математична компетентність проявляється під час вирішення практичних задач, оцінюванні правильності використання математичних методів для вирішення творчих завдань, логічності обмірковувати та використовувати набуті знання.

Виділяють три основних рівня математичної компетентності: рівень відтворення, рівень встановлення зв'язків, рівень міркувань.

Перший рівень (рівень відтворення) – це точне застосування в знайомій ситуації відомих фактів, стандартних прийомів, розпізнавання математичних об'єктів і властивостей, виконання стандартних процедур, робота зі стандартними, знайомими виразами і формулами, а також безпосереднє виконання обчислень.

Другий рівень (рівень встановлення зв'язків) - будується на репродуктивній діяльності щодо вирішення завдань, які, на перший погляд не є типовими, але все ж знайомі учням або виходять за рамки відомого лише в дуже малому ступені. Зазвичай такі завдання передбачають встановлення зв'язків між різними уявленнями ситуації, описаної в задачі, або встановлення зв'язків між даними в умові задач.

Третій рівень (рівень міркувань) – будується як розвиток попереднього рівня. Для вирішення завдань цього рівня потрібні певна інтуїція, роздуми і творчість у виборі математичного інструмента, самостійна розробка певного алгоритму дій. Завдання, як правило, включають більше точних даних, учням часто потрібно знайти закономірність, провести узагальнення та пояснити або обґрунтувати отримані результати.

На думку Л. Кудрявцева «математична компетентність» – це певна інтегративна якість, яка заснована на сукупності математичних знань, практичних навичок та умінь, все це свідчить про готовність учнів здійснювати свою професійну діяльність [6, с. 125].

У процесі формування математичної компетентності в молодших школярів формуються певні уміння, які дуже важливі у повсякденному житті:

- уміння користуватися різною інформацією, яка подана у різних формах;
- уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати та узагальнювати певні дані;
- уміння обчислювати площі, довжини то об'єми об'єктів;
- уміння вести підрахунки;
- уміння доводити або спростовувати істинні та хибні твердження [7, с. 9].

Тому на сучасному етапі розвитку освіти варто обирати такі способи організації діяльності молодших школярів, які будуть сприяти розвитку творчості, пізнавальних інтересів, будуть цікавими для учнів, а також будуть сприяти формуванню математичної компетентності.

Розвиток математичної компетентності без активізації пізнавальної та творчої діяльності учня, майже неможливо. Тому дуже важливо в процесі навчання потрібно систематично порушувати, розвивати і зміцнювати пізнавальну, творчу активність учнів і як важливий мотив навчання, і як стійку рису особистості, і як могутній засіб навчання, що виховує, підвищення його якості.

Творчі завдання є одним із засобів формування математичної компетентності молодших школярів. Формувати математичну компетентність означає навчитися розв'язувати завдання, не тільки стандартні, але й такі які потребують застосування творчого підходу, винахідливості. Використання творчих завдань у формуванні математичної компетентності посилюють пізнавальний інтерес школярів до навчання, активізують мислення молодших школярів та сприяють до формування ключових компетентностей.

Ефективність формування математичної компетентності молодших школярів на уроках математики досягається через використання творчих завдань:

а) спрямованих на закріплення матеріалу, які під час навчання підкріплюються вміннями та навичками;

б) спрямованих на формування певних понять.

Регулярне використання творчих завдань, спрямованих на розвиток математичної компетенції, дає змогу розширити кругозір молодших школярів, сприяє розумовому розвитку, виробляє в учнів наполегливість до навчання, дозволяє дітям активно використовувати отримані знання в повсякденному житті.

У процесі систематичному використанні творчих завдань в учнів формується математична компетентність, розвиваються та удосконалюються пізнавальні здібності та творча активність, удосконалюються відповідні риси характеру, виробляється звичка зосереджуватись, підвищується рівень інтелекту, та з'являється бажання здобути нові знання, вміння та навички.

Використання творчих завдань в математичній компетентності при правильній організації освітнього процесу, дає можливість сформувати у школярів готовність і здатність використовувати засвоєні знання, навчальні вміння і навички, а також способи діяльності в житті для вирішення практичних і теоретичних завдань [10, с. 54].

Наведемо приклади творчих завдань для молодших школярів на уроках математики:

У 1 класі варто використовувати такі завдання як: «Знайди нестандартну фігуру», «Млин», «Зачаровані приклади», «Малювання за командою», «Скільки цифр?», головоломка «Секрети арифметики». У 2 класі ми пропонуємо використовувати завдання: «Математичне кафе», «Алфавіт та числа», «Зашифруй, або відгадай цифру за ознакою», «Змійка», «Всезнайко», «Кольорові фігури», «Математична кімната». У 3 класі доцільно використовувати такі завдання: «Математичне лото», «Магічний квадрат», «Числа довкола нас», лабіринт «Кумедне додавання», «Математичний рюкзак», кросворд «Спортивна математика», математичний квест «Хто швидше рахує?». Для 4 класу: «Знайди правильну відповідь», головоломка «Шість квадратів», «Загадковий космос», «Математичні чудеса світу», «Арифметична траса», «Квітова станція», «Числові ваги».

Отже, формування математичної компетентності молодших школярів шляхом розв'язання творчих завдань є важливим завданням початкової школи. Формування математичної компетентності молодших школярів на уроках відбувається через засвоєння нових знань, умінь та навичок. Використання творчих завдань у процесі формування математичної компетентності сприяють позитивному впливанню на успішність, підвищенню продуктивності навчання, та розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Білик Т. С. Застосування інноваційних технологій на уроках математики в початкових класах /Тетяна Білик //Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) / за ред. О.А. Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ “Меркьюрі-Поділля“, 2017. – Вип. 6. – С. 64-66
2. Демченко О. П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами / О. П. Демченко // збірник наукових праць БПДУ. – Педагогічні науки. – № 2. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – С. 61-70.
3. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 №87(в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 №688) [Електронний

- ресурс]: – Режим доступу до ресурсу: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/%D0%94%D0%B5%-D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%20%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf>.
4. Зіненко І. М. Визначення структури математичної компетентності учнів старшого шкільного віку / І. М. Зіненко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – № 2. – С. 165-174.
  5. Імбер В. І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці // Наукові записки. Серія: Психологія: Зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Вип. 4. – Вінниця, 2013. – С. 14-16.
  6. Кудрявцев Л. Д. Мысли о современной математике и ее изучении / Л. Д. Кудрявцев. – М. Наука, 1977. – 208 с.
  7. Можаяєва О. М. Формування і розвиток основних компетентностей особистості в початковій школі / О. М. Можаяєва // Початкова освіта. – 2009. – №32. – С.9-13.
  8. Нова Українська Школа: poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2019. – 208 с.
  9. Онопрієнко О. В. Предметна компетентність як дидактична категорія / О. В. Онопрієнко // Початкова школа. – 2010. – №5. – С. 47-49.
  10. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18– 24.
  11. Шаран О. Використання завдань творчого характеру як засобу формування математичної компетентності учнів / О. Шаран, В. Шаран // Молодь і ринок. – 2014. – №9. – С.60-64.
  12. Holiuk O. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR CREATIVITY DEVELOPMENT IN MATHEMATICALLY GIFTED ELEMENTARY STUDENTS / Oksana Holiuk, Olena Demchenko, Galina Kit, Nataliia Rodiuk // Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II. – 2019. – С. 580.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Любов Костик, кандидат філологічних наук, доцент

*Ганна Беспалько, асистент кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Україна)*

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR CREATING CREATIVITY IN PRESCHOOLERS

Liubov Kostyk, candidate of philological sciences, associate professor

*Anna Bospalko, assistant of the Department of Pedagogy and Psychology of Preschool
Education Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovich (Ukraine)*

Анотація. У статті досліджено педагогічні умови, які сприяють формуванню креативності у дошкільників. Розкрито важливі чинники розвитку творчої особистості дитини старшого дошкільного віку.

Ключові слова: креативність, уява, оригінальність мислення, інтуїція, творча активність.

Abstract. The article investigates pedagogical conditions that contribute to the formation of creativity in preschoolers. Important factors of development of the creative personality of the child of senior preschool age are revealed.

Key words: creativity, imagination, originality of thinking, intuition, creative activity.

Ми живемо в епоху глобальної перебудови суспільства, переходу освіти в тому числі й дошкільної, до нових креативних технологій виховання і навчання. Такі зміни зумовлюють необхідність самовдосконалення вихователя як фахівця та особистості – його відкритість інноваціям, вміння застосовувати сучасні методи й засоби освіти, сформованість педагогічної рефлексії (здатності розмірковувати, аналізувати своїх вихованців, їхніх батьків, колег). Маємо вчитися активно задіювати особистісний потенціал дітей, формувати в них творче ставлення до життя, розвивати задатки креативності.

Сьогодні стає все більш очевидним, що ефективність сучасного суспільства базується не просто на знаннях, а на інтелекті та творчості людей. Зростають вимоги до таких якостей особистості, як відкритість новому досвіду, вміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях, творче ставлення до дійсності. Тому оптимізувати навчально-виховний процес, зробити його більш досконалим та універсальним у контексті формування творчої особистості, здатної до успішної самореалізації у соціальному житті, покликана саме креативна освіта. Творчість визначається найчастіше за її продуктом – створенням нового.

Дослідження творчості та креативності особистості здійснювали відомі психологи, а саме: К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Д. Богоявленська, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, Г. Костюк, Р. Немов, Я. Пономарьов, В. Роменець, С. Рубінштейн та інші. На їхню думку, креативність характеризується наявністю таких рис особистості, як творчий потенціал, ініціативність, творча активність, імпровізаційність, творча спрямованість. Ці риси визначають індивідуальність особистості, уможливають її оптимальну інтеграцію в соціум. Добре вивченими є окремі складові креативності як особистісної якості, що виявляються у діяльності дитини. Сучасна наука розглядає креативність як цілісний особистісний феномен. Труднощі у визначенні поняття пов'язані з відсутністю безпосередньо операціонального, психологічного наповнення творчості, зазначає Д. Богоявленська [1, с. 35].

Досліджуючи сутність поняття «креативність», зарубіжні вчені дійшли висновку, що креативність – це сукупність особливостей психіки, що забезпечує продуктивні перетворення у діяльності людини (Д. Гілфорд, Е. Еріксон, К. Роджерс, Е. Торренс, Д. Треффінгер, Е. Фромм та ін.). Як суб'єктивна детермінація творчості, креативність реалізується у процесі

творчості, а як об'єктивна детермінація – формується залежно від умов, у яких вона відбувається. Креативність часто пов'язується з поняттям «дивергентне мислення», що запропоноване Дж. Гілфордом [2]. Психолог визначав дивергентне мислення як здатність мислити у різних напрямках, висувати безліч рівноцінних правильних розв'язань однієї проблеми. Дж. Гілфорд виділяв такі параметри дивергентного мислення, як швидкість, оригінальність та гнучкість. Однак учений підкреслював відмінність дивергентного та креативного мислення. Останнє, на думку вченого, вимагає здатності виділити проблему, переосмислити її, вийти за типові рамки вирішення проблеми та запропонувати оригінальне рішення. Дослідник, таким чином, говорив не лише про відповідність творчого мислення як пізнавального процесу певним критеріям, а й про можливість застосування творчого мислення для розв'язання конкретних проблем.

Креативність є однією з базових характеристик дитини дошкільного віку, що характеризує активну позицію особистості, готовність ухвалювати миттєві рішення, допитливість, здатність коментувати процес та результати діяльності, стійку мотивацію досягнень, розвинену уяву, а також здатність до створення творчого образу, який характеризується оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю.

Як показують наукові дослідження й досвід педагогів-практиків, креативність виявляють приблизно з п'ятого року життя, але це зовсім не означає, що до цього моменту її не треба розвивати. Навпаки, чим раніше дитину навчать спостерігати, пояснювати незвичайне, дивуватися оточуючими явищами, предметами, експериментувати, тим ґрунтовніше підготують її до прояву креативності. Креативність багато в чому визначається вмінням по-різному висловлювати свої почуття та уявленням про навколишній світ. Для цього необхідно навчити дитину бачити предмет з різних боків, уміти, враховуючи різні ознаки предмета, створювати образ. Необхідно, щоб дитина не тільки вільно фантазувала, а й спрямовувала свою фантазію, креативність на вирішення різноманітних завдань.

Важливим складником креативності є такий психічний процес як уява, сутність якого полягає у створенні образів на основі попереднього досвіду суб'єкта. Л.Виготський вважав, що основою творчої діяльності та уяви є рекомбінація життєвого досвіду. Психолог виділяв два види діяльності людини: 1) репродуктивну, що полягає у відтворенні відомих прийомів поведінки та вражень, що запам'яталися; 2) комбінуючу (або творчу) діяльність, якою виступає уява. Як зазначає дослідник, все створене уявою завжди будується з елементів, що запозичені з дійсності та утримуються у минулому досвіді людини. Тому педагогічним завданням, на його думку, є розширення досвіду дитини, що є матеріалом для розвитку фантазії [2, с. 3-11].

Старший дошкільний вік є сенситивним періодом розвитку психічних процесів, періодом бурхливого розвитку фантазії, творчої уяви. Тому для забезпечення майбутньої реалізації потенціалу кожної дитини важливо приділити увагу розкриттю творчих можливостей саме у цьому віці. У дошкільному віці відбувається початкове становлення індивідуальності особистості. Максимальні прояви індивідуальності спостерігаються у процесі творчості. Дитині цікаво пізнавати світ, створювати власні деталі, які органічно доповнюють і прикрашають навколишню дійсність.

Творча активність з'являється у дітей як наслідок впливу креативогенних (сприятливих) факторів, які супроводжують її діяльність ще змалку. Щодо мислення як творчості, то воно виникає, коли людина потрапляє у проблемноконфліктну ситуацію. Я. Пономарьов зазначає, що експериментальне моделювання таких ситуацій є одним зі способів творчого мислення людини. Процес творчого мислення здійснюється за умов його самоорганізації, джерелом якої є пізнавальна активність особистості як цілісного "Я", що саморозвивається [6]. «Я» спонукається до саморозвитку під час розв'язання творчих завдань на основі подолання особистісних конфліктів, які виникають у зв'язку із неможливістю безпосереднього їх вирішення і потребують активної особистісної самоперебудови. Відбувається певне переосмислення як спосіб активного втілення «Я» у проблемноконфліктній ситуації. Це визначає самозміну й саморозвиток суб'єкта, що трактує

переосмислення як рефлексію [6]. Розглядаючи саморозвиток дитячого мислення, М. Подд'яков зауважує, що в основі такого саморуху лежить внутрішнє протиріччя, яке полягає в тому, що кожен наступний етап мислення дитини, з одного боку, щось пояснює, а з іншого, дозволяє виявити маловідомі сторони об'єкта, що пізнається, сформулювати з цього приводу нові запитання [4].

З огляду на це, в дитячому експериментуванні достатньо чітко можна простежити процес саморуху мислення дошкільника. У процесі такого особливого виду діяльності дитина виявляє складніші приховані зв'язки і взаємозалежності між предметами та явищами навколишньої дійсності. Нові знання сприяють формулюванню нових цілей для здійснення більш значних перетворень, що у результаті призводить до відкриття.

На заняттях і у повсякденному житті дошкільники перебувають у стані творчості, тобто створюють оригінальні продукти своєї діяльності – малюнки, вироби з глини, пластиліну, паперу, конструкції з будівельного матеріалу, добирають рими до слів, складають вірші. Але новизна цих витворів є суто суб'єктивною. Це вкотре вказує на відмінність дитячої творчості від дорослої [9, с. 24].

Креативність є характеристикою творчої особистості, яка виявляє винахідливість, нестандартність, оригінальність мислення і сприйняття, фантазію, інтуїцію, здатність вирішення проблем неординарними способами. Вчені підкреслюють, що головне в креативності, це потенційна схильність до різнобічного мислення, відчуття і діяння. Саме це дає можливість творчій особистості все робити по-своєму і бути впевненим у правильності своїх дій. Впевненість у собі, віра у свої можливості у креативних особистостей закладена від народження, але за негативних умов виховання може руйнуватися, поступово зникаючи. На розвиток креативності особистості спрямовано один із напрямів розвитку педагогічної науки – креативна педагогіка як система діяльності, що проектується в певних дидактичних засобах, методиках і технологіях. Креативна педагогіка спрямовується на формування в особистості стійких компонентів креативного (нестандартного) стилю мислення і поведінки [5, с. 145].

Психологи стверджують, що креативні здібності можна розвинути у будь-якої людини, незалежно від рівня її інтелектуального розвитку, тим більше, що креативність як спосіб нестандартного мислення, сприйняття і поведінки властивий кожній дитині. Тому важливо надати можливість цій якості розвинутися, а не увігнати її у межі стандартного мислення і стереотипної поведінки. В. Кудрявцев, М. Веракса підкреслюють необхідність у розвитку креативності дитини орієнтуватися на властивості особистості, спиратися на природні здібності конкретної дитини, розвивати цілісну сукупність особистісних якостей через креативне середовище. Насичене різноманітними матеріалами для творчості, збагачене можливостями для творчого самовираження і комунікації таке середовище здатне, за умови правильної організації, розбудити, активізувати внутрішні сили і можливості, розкрити приховані здібності, спираючись на сильні сторони особистості [8, с. 202].

Отже, провідним принципом реалізації завдання розвитку креативності в освітньому середовищі дошкільного закладу є принцип пріоритету спільної розвивальної діяльності дорослих і дітей, який характеризує взаємопроникнення у світ дітей і дорослих, прагнення до розуміння й підтримки. Творча діяльність виступає засобом комунікації дитини з дорослими та однолітками, має надзвичайний виховний вплив на формування особистості дитини і дорослої людини.

До педагогічних умов формування креативності дитини старшого дошкільного віку науковці відносять: достатній рівень зацікавленості дітей вирішенням творчих завдань; – ціннісне ставлення до творчого процесу, творчого характеру діяльності, що не лише декларується, а й упроваджується в сім'ї; проблематизованість освітнього простору дошкільного навчального закладу, що спонукає дітей до творчого вирішення різноманітних проблем як на заняттях, так і поза ними; – ручна умілість, обізнаність, досвідченість, що забезпечують дитині можливість у різний спосіб творчо самовиражатися; можливості практикувати в освітньому середовищі дошкільного закладу свою творчу активність.

Система педагогічних впливів з метою формування креативності реалізується в ігровій, комунікативній, предметно-перетворювальній (трудої) та навчальній діяльності на заняттях і в самостійній художній діяльності. Тематика занять повинна відповідати актуальному рівню розвитку дітей – завдання мають бути доступні дитині, проте доцільно створювати проблемні ситуації, щоб їх дитина мала творчо вирішити.

Таким чином, як вважають В. Маршинська та Г. Орлова, важливими чинниками розвитку творчої особистості дитини дошкільного віку є: наявність сприятливого психологічного клімату в дошкільному навчальному закладі та в родині (атмосфери визнання, поваги, свободи), необхідного обладнання і матеріалів для творчості, соціально-емоційних (відчуття захищеності, безпеки) і розвивально-інтелектуальних (завдань творчого характеру) компонентів. Дотримання педагогічними працівниками програмових завдань щодо креативного розвитку дошкільників, прояв власної творчості та педагогічної майстерності сприятимуть комплексному вирішенню питання розвитку творчої особистості дитини старшого дошкільного віку [3, с. 363-372].

Розвиток у вихованців креативності – важлива мета навчально-виховного процесу. Креативними мають бути як процес діяльності, так і її результат, як процес виховання, так і навчання дошкільників.

Список використаних джерел:

1. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей / Д. Б. Богоявленская. – М. : Академия, 2002. – 320 с.
2. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд ; пер. с англ. // Психология мышления. – М. : Прогресс, 1969. – 531 с.
3. Маршицька В., Орлова Г. Теоретичні основи формування креативності у дітей старшого дошкільного віку / В.Маршицька, Г.Орлова // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей. – 2015. – Вип.19 (1). – С. 363-372.
4. Поддьяков Н. Н. Проблемы обучения и развития творчества дошкольников / Н. Н. Поддьяков, А. Н. Поддьяков. – Новгород, 1999. – 39 с.
5. Пономарев Я.А. Перспективы развития психологии творчества // Психология творчества: школа Я.А.Пономарева / под ред. Д.В.Ушакова. – М. : Институт психологии РАН, 2006. – С. 145-276.
6. Психология творчества / под ред. Я. А. Пономарева. – М.: Педагогика, 1990. – 224 с.
7. Розвиток креативних здібностей у дітей дошкільного віку / упорядник Молодушкіна І. В. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 204 с.
8. Чепур О. Креативний розвиток дітей дошкільного віку / О.Чепур // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія Педагогіка. Соціальна робота. – 2011. – Вип. 23. – С. 202-204.
9. Чистякова Г.Д. Творческая одаренность в развитии познавательных структур // Вопросы психологии. – 1991. – №2. – С. 24.
10. Шелестова Л.В. Методи діагностики креативності дошкільників у сучасному дошкільному навчальному закладі / Л.В. Шелестова // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – №11 (30). – С.38-43.

РОЗВИВАЛЬНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Оксана Костюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: О.А. Голюк, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дошкільної освіти*

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)*

DEVELOPMENTAL GAMES AS A MEANS OF FORMATION OF LOGIC-MATHEMATICAL COMPETENCE OF SENIOR PRESCHOOLERS

Oksana Kostiuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті визначено та обґрунтовано значення ігор для дітей старшого дошкільного віку. Розкрито роль розвивальних ігор у формуванні логіко-математичної компетентності старших дошкільників. Дібрано необхідні методики, які базуються на використанні авторських розвивальних ігор.

Ключові слова: логіко-математична компетентність, розвивальні ігри, старший дошкільний вік, ефективний підхід, авторські методики.

Abstract. The article identifies and substantiates the importance of games for older preschool children. The role of educational games in the formation of logical and mathematical competence of senior preschoolers is revealed. The necessary techniques are selected, which are based on the use of author's educational games.

Key words: logical-mathematical competence, developmental games, senior preschool age, effective approach, author's methods.

Як відомо, розвиток та навчання дітей має відбуватися невимушено та із використанням різноманітних цікавих засобів та методів. Так званім привабливим засобом для дітей старшого дошкільного віку виступає гра, при цьому не втрачаючи своїх розвивальних функцій. Вихователь має творчо підходити до навчання дітей, підвищувати інтерес до знань. Саме створення ігрової ситуації налаштовує дітей на правильний лад, діти граючись, здобувають певні уміння та навички. Розвивальні ігри досить ефективно застосовувати і при формуванні логіко-математичної компетентності. Тому такі ігри є тією самою «золотою ниткою» у діяльності вихователя. Так, під час пояснення або ж закріплення математичних понять, педагогу стануть у нагоді методики, які базуються на використанні авторських розвивальних ігор та специфічного дидактичного матеріалу [9].

У роботі з дітьми впродовж дошкільного дитинства доцільно використовувати розвивальні ігри, які спрямовані на індивідуальний підхід до дитини, покращують результативність освітнього процесу та передбачають реалізацію освітніх завдань відповідно до вимог Державного стандарту. До них ми відносимо:

1. Логічні блоки Дьенеша. Для ознайомлення дітей із математичними уявленнями, з кольором, формою, розміром та товщиною об'єктів доцільно використати ігри з блоками відомого угорського математика і психолога Золтана Дьенеша. Це чудова та універсальна розвивальна гра, яка спрямована на розвиток логічного мислення дітей та засвоєння властивостей геометричних фігур, сенсорних еталонів. Ігри з блоками допомагають дітям у становленні розумових операцій, таких як: аналіз, порівняння, узагальнення, класифікація; логічного мислення, творчих здібностей та пізнавальних процесів (пам'ять, сприйняття, увага та уява). Використовуючи логічні блоки у роботі, ми навчаємо дитину виконувати різні предметні дії (перестроювання, викладання блоків за певними правилами, сортування). Блоки Дьенеша призначені для роботи із дітьми від трьох років [6, с. 25].

Логічні блоки Дьенеша включають у себе набір із 48 геометричних фігур:

- чотирьох форм (круг, квадрат, трикутник, прямокутник);

- трьох кольорів (жовтий, синій, червоний);
- двох розмірів (великі та маленькі);
- двох видів товщини (товсті та тонкі).

У наборі ви не знайдете жодної однакової фігури. Кожну геометричну фігуру можна охарактеризувати за чотирма ознаками: кольором, формою, розміром та товщиною. Починати роботу з даним матеріалом потрібно з першої молодшої групи. Варто аби спочатку діти самостійно ознайомилися із блоками. Виконуючи маніпуляції із логічними блоками, діти розуміють, що вони мають різну форму, колір, розмір, що їх можна використовувати в ігровій діяльності [6, с. 26]. Набори необ'ємних логічних фігур можна виготовити власноруч з пластику або картону за прикладом логічних блоків. Особливістю таких наборів є однакова товщина всіх фігур. Поряд із тим для гри із блоками необхідні картки (5х5 см), на яких умовно мають бути позначені їх властивості (колір, форма, розмір, товщина). За допомогою карток-властивостей дітям легше здійснити перехід від наочно-образного мислення до наочно-схематичного, а картки з запереченням властивостей розвивають словесно-логічне мислення [6, с. 26].

2. Кольорові палички Кюізенера. Завдяки ним у дітей засвоюється кількісна та порядкова лічба, діти опановують функції серіації та порівняння предметів за їх висотою. А у старшому дошкільному віці з легкістю опановують процес моделювання.

Дидактичний матеріал, створений бельгійським математиком Джорджем Кюізенером. Цей матеріал призначений для навчання математики, починаючи з молодшого дошкільного віку і закінчуючи старшими класами школи. Розвивальні ігри із паличками Кюізенера дають змогу поглиблено ознайомитись із числом та рахунком, зрозуміти все більш детально. Тобто передбачають використання монографічного методу, атрибутами якого є кількісний склад числа з одиниць і менших чисел, числові фігури. Палички можна використовувати при математичній підготовці дітей до школи. Вони відіграють значну роль у реалізації принципу наочності, ознайомленні дітей із незрозумілими абстрактними математичними поняттями у доступній для них формі, в засвоєнні способів дій, які необхідні для становлення у дітей елементарних математичних уявлень. Ігри з паличками Кюізенера збагачують чуттєвий досвід дітей, забезпечують поступовий перехід від конкретного до абстрактного, розвивають інтерес до вивчення чисел, лічби, вимірювання, простого обчислення, вирішення освітніх, виховних, розвивальних завдань [7].

Набір складається із пластмасових кольорових брусочків (призм) різної довжини, у складі 241 одиниці. Набір містить палички десяти кольорів. Палички різних кольорів мають різну довжину – від 1 до 10 см. Кожна паличка – це число, з характерним кольором та довжиною в сантиметрах. Однакові за кольором палички утворюють, так зване, «сімейство» або клас. Створення одного сімейства відбувається за співвідношенням величини паличок. Існують різні варіанти та модифікації наборів паличок [6, с. 23]. У ігровій діяльності та роботі з дошкільниками переважно використовують спрощений варіант набору паличок Кюізенера, який містить 144 палички, з яких 36 – паличок білого кольору, а решта – по 12 паличок кожного кольору. Палички можна використовувати з діагностичною метою. Тобто палички є універсальним дидактичним матеріалом. Починаючи роботу із паличками, дітей спершу потрібно познайомити з набором, розглянути з чого він складається. Можна запропонувати дітям побудувати споруду або створити аплікацію з кольорових паличок. Складати палички в мішок або ящик в певній послідовності: спочатку білі, потім рожеві, блакитні, червоні і т. д [5, с. 198].

3. Розвивальні ігри Воскобовича. За допомогою цих ігор у дітей формується пізнавальний інтерес до дослідницької діяльності; розвиваються основні психічні процеси: увага, пам'ять, увага, мислення; розвивається творчість та спостережливість; відбувається емоційно-образний і логічний розвиток. При організації роботи з дошкільниками досить важливо виходити з позицій особистісного підходу, який передбачає, що в центрі освітнього процесу знаходиться дитина – її мотиви, цілі, рівень розвитку креативних здібностей [1-4].

Особливість винаходів та ігор В'ячеслава Воскобовича в тому, що з їх допомогою можна з легкістю навчити дитину розпізнавати кольори, вивчати геометричні фігури, цифри, напрямки та букви. Весь сюжет ігор створений на основі казки, а це позитивно налаштовує дітей, викликає радість, разом із тим сприяє розвитку пам'яті, мислення та уваги. Усі розвивальні ігри вчений поділив за типами. Відповідно до нашої досліджуваної проблеми, ми розглянемо ігри, що спрямовані на логіко-математичний розвиток. До даного типу ігор входить Геокон-конструктор. Це ігрове поле з утвореними променями-осями та геометричними фігурами, позначеними буквами [8, с. 55]. Кожна точка перетину променів містить цвях із номером. Сполучаючи цвяхи спеціальними резинками, дитина може фантазуючи або за посібником створювати різні фігури і відрізки. Використання Геокона забезпечує формування у дітей перших математичних уявлень, сприяє закріпленню знань про геометричні фігури. Це унікальна і різнопланова розвивальна гра, яку можна придбати в магазинах або створити власноруч.

Для закріплення знань про геометричні фігури автор розробив Квадрат Воскобовича, який складається із квадратної тканинної основи на яку наклеєні трикутники різних кольорів. Складаючи з них різні геометричні фігури, дитина тренує пам'ять, дрібну моторику, розширює уявлення про геометричні поняття [8, с. 56]. Ігри В. Воскобовича схожі на головоломку, яка позитивно впливає на розвиток дитини. Такі ігри розвивають просторове та логічне мислення, дрібну моторику, увагу, пам'ять, уяву. Граючись та зовсім не прикладаючи зусиль, дитина запам'ятовує геометричні фігури, їх розмір та структуру. Дитині цікаво писати цифри нетрадиційним способом – шнурівкою, а не олівцем чи ручкою. Це розвиває моторику пальців та кисті рук дитини.

Отже, розвивальні ігри мають потужний вплив на формування та становлення логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Знання, подані дошкільникам у цікавій формі, а саме – у грі, сприяють швидшому та легшому засвоєнню матеріалу. Тому вихователю важливо правильно спрямовувати потребу дітей у ігровій діяльності на досягнення виховних, навчальних та розвивальних завдань.

Список використаних джерел:

1. Александрович Т.В. Развитие творческих способностей личности в дошкольном онтогенезе: теоретические основания и способы решения / Т.В. Александрович, О.А. Голюк, Г.Г. Кит // Молодий вчений. – 2018. – № 5.2 (57.2), травень. – С. 58-65.
2. Голюк О. А. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів / О.А. Голюк, Н.О. Пахальчук // *Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries : collective monograph*. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. – С. 116-132.
3. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / *Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт*. В 2 книгах. К 1.: монографія / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91.
4. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голюк, Наталя Пахальчук / *Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph*. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – С. 223–229.
5. Єременко О. Організація математичної освіти дітей дошкільного віку засобами роботи з паличковими наборами Кюїзенера. за заг. ред. Тарнавської Н., Рудницької Н., Мурашевич Ю. Житомир : ФОП Левковець, – 2015. – 430 с
6. Крутій К.Л. Компетентність і компетенції дітей дошкільного віку // *Вихователь-методист дошкільного закладу*. – 2015. – №5. С.18-24.
7. Крутій К.Л., Гавриш Н.В. Організації освітньої діяльності в дошкільному закладі, або Як досягти балансу між традиціями та інноваціями // *Вихователь-методист дошкільного закладу*. – 2015. - №8. С.4-10.
8. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Експрес-аналіз стратифікації сучасного дошкільного дитинства /Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : Збірник науково-методичних праць / Житомир : «Полісся», 2016. – Частина 1. С.227-237.
9. Мамон В. Розвиток логіко-математичної компетентності дошкільників за допомогою паличок Кюїзенера та блоків Дьєнеша / В. Мамон. – Дошкільний навчальний заклад. – 2009. – № 3. – С. 21-27.
10. Нікітченко С. Вивчаємо математику за паличками Кюїзенера / С.Нікітченко. – Дошкільне виховання. – 2012. – № 3. – С. 4.
11. Развивающие игры Воскобовича: сборник методических материалов. – Сфера. – 2016. – 128 с.

12. Скворцова С. Формування логіко-математичної компетентності п'ятирічних / С. Скворцова. – Дошкільне виховання. – 2011. – № 10. – С. 10.
13. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale*, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. – V.6. – p. 61-65.
14. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій; автор. колектив: Грицишина Т. І., Голюк О. А., Деснова І. С., Зданевич Л. І., Каплуновська О. М., Карук І. А., Кривошея Т.М, Крутій К. Л., Патрикєєва О. А., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стахова І. А., Стеценко І. Б., Черноморець В. В., Шикиринська О. А. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2020. 148 с. (схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах, лист від 14 липня 2020 року № 22.1/12-Г-274).

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анастасія Марна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.М. Блашкова, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PECULIARITIES OF COMMUNICATION OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN DURING GAME ACTIVITIES

Anastasia Marna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynski State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто особливості спілкування старших дошкільників під час ігрової діяльності. Підкреслено, що мовлення, як діяльність, є основою для освоєння дитиною мовленнєвої культури та формування ряду компетентностей. Означено, що спілкування виступає як засіб комунікації, сприяє розвитку пізнавальної сфери та є необхідною умовою виховання та навчання старших дошкільників.

Ключові слова: спілкування, мовленнєва компетентність, старші дошкільники, гра, сюжетно-рольова гра, діалог.

Abstract. The article considers the peculiarities of communication of senior preschoolers during play activities. It is emphasized that speech, as an activity, is the basis for the child's development of speech culture and the formation of a number of competencies. It is noted that communication acts as a means of communication, promotes the development of the cognitive sphere and is a necessary condition for the education and training of older preschoolers.

Key words: communication, speech competence, senior preschoolers, game, role-playing game, dialogue.

Окрім безпосереднього виховання та навчання, одним із головних завдань сучасної дошкільної освіти є розвиток мовлення у маленьких вихованців закладів дошкільної освіти. Актуальність зазначеного завдання підкреслена пріоритетними Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», оновленою редакцією Базового компоненту дошкільної освіти. У зазначених законодавчих документах, основні напрямки освіти спрямовані на осучаснення системи дошкілля, оновлення та вдосконалення змісту, форм, методів і технологій навчання дітей рідної мови, розвитку та виховання у них культури мовлення та мовленнєвого спілкування.

Активна мовленнєва діяльність є однією з пріоритетних умов розвитку особистості дитини в період дошкільного дитинства. Бо спілкування є чи не одним із тих перших видів діяльності, якою має оволодіти дитина. Саме під час просто спілкування та в безпосередній ігровій діяльності, дитина пізнає навколишній світ. Безпосередньо контактуючи, тобто «спілкування в живу», допомагає старшому дошкільнику сформувати, розкрити та вдосконалювати свій власний внутрішній світ.

У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти одним із освітніх напрямів виділено «Мовлення дитини», що визначає необхідним набуття дитиною низки відповідних компетентностей. В результаті набуття дошкільником мовленнєвої, комунікативної, художньо-мовленнєвої компетентності передбачається такий рівень розвитку мовлення дитини, який забезпечить відповідно до її вікових норм достатній мовленнєвий розвиток. У зазначеній редакції підкреслено також і активну участь батьків у мовленнєвому розвитку дитини [2].

У старшому дошкільному віці в процесі спілкування діти намагаються активно розповісти своєму співрозмовнику, реальному чи «уявному» про те, що вони бачать та чують. При цьому діти користуються у своєму діалозі різними почутими мовленнєвими

«кліше», переносами і замінюють власну відповідь у певних мовленнєвих ситуаціях. Зрозуміло, що будь-які запитання можуть бути адресовані як уявному суб'єкту, так і реальному, все залежить від віку дитини.

Безпосередній контакт дитини з оточуючими її людьми можливий завдяки повноцінному мовленнєвому розвитку, таким чином відбувається ефективна соціалізація дитини. На жаль, широке використання різноманітних гаджетів, які стали доступними і дітям дошкільного віку як у сім'ї, так і в дошкільних закладах, обмежують безпосереднє взаємне спілкування дітей як між собою, так і в родині.

Як зазначають Є. Смірнова та Т. Лаврентьєва серед особливостей спілкування дошкільників можна виділити наступні:

- Яскрава емоційна насиченість спілкування;
- Нестандартність і нерегламентований час спілкування;
- Переважання ініціативних дій над їх виконанням;

Перше, що кидається в очі, – це *надзвичайно яскрава емоційна насиченість спілкування дітей*. Вони буквально не можуть розмовляти спокійно – кричать, верещать, регочуть, лякають один одного і при цьому захиляються від захвату. Підвищена емоційність і розкутість істотно відрізняє контакти дошкільників від їх взаємодії з дорослими. У спілкуванні однолітків спостерігається приблизно у 10 разів більше яскравих експресивно-мімічних проявів, які виражають найрізноманітніші емоційні стани: від лютого обурення до бурхливої радості, від ніжності і співчуття до бійки.

Також нестандартна поведінка. В спілкуванні з дорослим навіть найменші діти дотримуються певних норм поведінки, то при взаємодії з однолітками малюки використовують самі несподівані і непередбачувані звуки і рухи. Вони стрибають, приймають вигадливі пози, передражнюють один одного, придумують неймовірні звуки, слова, небилиці тощо Такі дивацтва приносять їм неприборкану веселість – і що чудніше, тим веселіше [8].

Найбільш поширеним і улюбленим видом творчих ігор для дітей є сюжетно-рольові ігри Сюжетно-рольова гра дітей дошкільного віку була предметом дослідження класиків психолого-педагогічних наук Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, Л. Артемова, Г. Григоренко та ін. А. Богуш, Н. Гавриш, К. Колесник, О. Кононко, К. Крутій, Н. Луцан зазначають, що мовленнєва компетенція є однією з базових характеристик особистості, що формується саме на етапі дошкільного дитинства [4; 5; 7]

На думку Н. Луцан, своєчасний і якісний розвиток зв'язного мовлення (діалогологічної компетенції) є важливою умовою повноцінного мовленнєвого розвитку випускника дошкільного навчального закладу [6, с. 29-37].

Також, особливе місце для становлення мовлення посідають *ігри*. Особливо ті ігри, що створюються самими дітьми. Такі ігри ще називають творчими, оскільки ігрова діяльність має яскраво виражений самодіяльний і творчий характер дитини або групи дітей. О. Усова визначає творчі ігри, як: «Творчі ігри – це такі ігри, в яких виявляються образи, що містять умовне перетворення доквілля»[9].

Саме під час гри, мовлення дитини продовжує розвиватися. Адже, мовленнєво-ігрова діяльність, це саме той вид діяльності дитини, у якій необхідно використовувати попередньо набуті знання, мовленнєві уміння і навички, для активного застосування у нових зв'язках і обставинах [7, с. 3].

Значно складніше засвоїти дитині систему взаємовідносин у дорослому світі, що так приваблює дітей. Як зазначає Л. Виготський, у дітей виникає серйозна суперечність між бажанням дитини «включитись у дорослу життєву ситуацію» і неможливістю її реалізації, оскільки в дітей ще немає відповідного життєвого досвіду, знань, умінь і навичок [5]. Тому, діти грають у *сюжетно-рольові ігри*. Упродовж дошкільного віку, поки дитина росте і розвивається, набуває нових мовленнєвих та особистісних знань та умінь, сюжетно-рольова гра залишається найбільш характерним і улюбленим видом її діяльності.

На думку А. Арушанової необхідно цілісно підходити до формування діалогічної мови дошкільників і недопустимим є зведення навчання діалогу тільки до засвоєння дітьми форми «запитань-відповідей». Як зазначає автор, повноцінний діалог, неможливий без встановлення діалогічних відносин, які повинні пронизувати як спілкування дитини з дорослим, так і взаємодію з однолітками як сфери справжньої дитячої комунікаційної діяльності [1, с. 51-54].

Отже, розглядаючи одну з важливих проблем розвитку мови і мовного спілкування дітей дошкільного віку, можемо зазначити що серед характерних особливостей спілкування старших дошкільників під час ігрової діяльності важливим є не лише емоційне забарвлення мовлення, а й вміння будувати та розвивати діалогічне мовлення. Адже, саме діалог виступає однією з форм дитячого спілкування. Перехід до діалогічного мовлення в свою чергу забезпечує можливість взаємодії між дітьми-партнерами як по спілкуванню, так і по грі.

Список використаних джерел:

1. Арушанова А. Г. Организация диалогического общения дошкольников со сверстниками / А. Г. Арушанова // Дошкольное воспитание. – 2010. – №5. – С. 51– 54.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція. – С. 18– 21. Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnovi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet/>
3. Выготский Л. С. Игра и её роль в психическом развитии ребенка / Л.С. Выготский // Вопросы психологии. – 1966. – № 6 – С. 62–76.
4. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Віктовська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 275–279.
5. Голюк О.А. Уровни развития диалогической культуры будущих воспитателей ДОУ и учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки / О.А. Голюк // Современные подходы к профессиональной подготовке педагога. – Мозырь : УО МГПУ им. И.П. Шамякина, 2015. – С. 13-16.
6. Колеснік К. А. Організація групової діяльності з дітьми старшого дошкільного віку у процесі мовленнєвої роботи на заняттях / К. А. Колеснік // Соціально-педагогічна і медико-психологічна підтримка розвитку особистості в онтогенезі : сб. матеріалів междунар. науч.-практ. конф., Брест, 24 мая 2018 г. / Брест. гос. ун-т им. А. С. Пушкина ; редкол.: Г. Н. Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, Т. С. Будько. – Брест : БрГУ, 2018. – С. 59–62.
7. Крутії К. Л. Теоретичні засади практичної побудови мовленнєво розвивального середовища в дошкільному навчальному закладі / К. Л. Крутії // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. – Випуск 37. – М.: МНУ, 2012. – С.216–219
8. Крутії К.Л. Запроваджуємо комунікативно-діяльнісну технологію навчання рідної мови та розвитку мовлення // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. - №12. – С. 10-18.
9. Крутії К.Л., Зданевич Л.В. Дитячі оказіоналізми як продукт мовної системи та феномен дитячого мовлення / Інноваційні технології в дошкільній освіті: Збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. – С.27-28.
10. Луцан Н. І. Мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку / Н.І. Луцан // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – 2000. – Вип. 3. – С.29–37.
11. Луцан Н. І. Теорія і практика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності: авторф. дисертац. на здобут. наук. ступ докт пед. наук. Спец. 13.00.02. – 2006. – С. 3
12. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18– 24.
13. Смирнова Є., Лаврентьева Т. Спілкування дошкільника з однолітками / Є. Смирнова, Т. Лаврентьева. – 2015. Режим доступу http://psychologis.com.ua/obschenie_doshkolnika_so_sverstnikami.htm
14. Усова О.П. Творчі ігри / О.П. Усова // Вихователь-методист. – 2011. – № 9.
15. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

РУХЛИВІ ІГРИ У ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Юліанна Пасішнюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

MOVING GAMES IN PHYSICAL AND HEALTH WORK WITH CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Julianna Pasishniuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті доведена необхідність використання у закладі дошкільної освіти рухливих ігор. Наведені приклади рухливих ігор, які можна проводити з дітьми старшого дошкільного віку.

Ключові слова: рухливі ігри, фізкультурно-оздоровча робота з дітьми старшого дошкільного віку, здоров'язбережувальні методи.

Abstract. The article proves the need to use mobile games in preschool education. Examples of moving games that can be played with older preschool children are given.

Key words: active games, physical culture and health work with older preschool children, health methods.

Конституцією України визначено, що найвищою соціальною цінністю у державі є людина, її життя і здоров'я. Зважаючи на актуальність проблеми збереження здоров'я громадян України, у більшості державних документів, які стосуються освіти (Національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)», «Діти України», Національна доктрина розвитку освіти, програма «Здоров'я нації») одним із пріоритетних завдань визначено формування основ здорового способу життя через освіту, створення здоров'язберігаючого освітнього середовища, становлення духовного, психічного та фізичного здоров'я особистості, формування у дітей відповідального ставлення до нього як найвищої індивідуальної та суспільної цінності. Базовий компонент дошкільної освіти розглядає здоров'я дитини цілісно і багатовимірно через його фізичну, психічну, соціальну та духовну складові [1]. Кожна складова здоров'я багатогранна, і лише за умови їх органічного поєднання повноцінно розвивається особистість дитини.

Необхідними умовами організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми старшого дошкільного віку є: раціональна організація рухового режиму, що сприяє нормальному фізичному розвитку та підвищує адаптивні можливості дитячого організму, профілактика і динамічне спостереження за станом здоров'я дітей (використання рекомендованих і затверджених методів профілактики захворювань (профілактика порушень постави, зору, стомлюваності внаслідок розумового навантаження); аналіз і обговорення на педрадах стану здоров'я дітей; ведення карти здоров'я групи; підвищення рівня гігієнічної культури батьків [4; 5].

Зниження рівня рухової активності може бути причиною складних змін в організмі дитини: від адаптаційних до патологічних, що, зрозуміло, не може позитивно впливати на розвиток дитини [8, с. 82]. Проте аналіз емпіричних досліджень свідчить, що в педагогічній практиці вихователі недостатньо уваги приділяють інтеграції освітньої діяльності дошкільників із здоров'язбережувальними методами. Одним із таких методів можуть бути рухливі ігри.

В педагогіці гра розглядається як один із засобів емоційного, інтелектуального і морального розвитку особистості, який формує довільну поведінку дітей та дозволяє їм краще розуміти мотиви діяльності дорослих [6, с. 28].

Особливо варто виділити колективну ігрову діяльність, як засіб формування комунікативних якостей особистості, колективного способу дитячого життя, самооцінки і волі дитини [8, с. 130]. У колективних іграх діти оцінюють дії та поведінку один одного, що дозволяє відокремити оцінку самого себе від оцінки іншого (ототожнених в предметній оцінці) і перейти від предметної оцінки іншого до оцінки внутрішнього стану самої себе. Оцінка, яка проходить шлях від усвідомлення власних дій через оцінку їх іншими до самооцінки, сприяє формуванню самосвідомості дитини.

Аналіз психологічної структури ігрової діяльності засвідчує, що ця діяльність подібна до інших видів діяльності (трудова, художньо-творча, навчально-пізнавальна тощо). Проте, гра має суттєву особливість. Психологи також зазначають, що своєрідність гри – в уявній ситуації [6, с. 81]. Як системні компоненти методики організації і проведення гри можна виокремити такі етапи: педагогічне моделювання, яке передбачає створення моделі гри педагогом у власному уявленні: сценарій, ролі, виховні завдання, варіанти охоплення всіх дітей грою тощо; пропонування гри дітям; розподіл ролей; завершення гри, підсумки.

Використання рухливих ігор в закладі дошкільної освіти створює умови для зняття перевантаження дітей, оптимального чергування праці та відпочинку, підвищує ефективність освітнього процесу, запобігаючи при цьому надмірної напруги і перевтоми.

Організуюючи рухливі ігри з дітьми старшого дошкільного віку вихователю слід уникати: великих навантажень на хребет, сильних поштовхів і струсів тіла, перенапруження суглобово-зв'язкового апарату та м'язів, вправ із надмірним обтяженням; завищених, надто потужних навантажень на серцево-судинну систему.

Педагогами та методистами закладу дошкільної освіти у фізкультурно-оздоровчій роботі з дітьми старшого дошкільного віку рекомендується використовувати такі види рухливих ігор: «Вовк і коза», «Кіт і миша», «Лисиця і заєць», «Ворони», «Вудочка» та інші [3, с. 77].

Розглянемо хід проведення рухливої гри «Вовк і коза». Діти обирають вовка і козу, решта – пастухи. Узявшись за руки, пастухи рухаються колом. Вовк має спіймати козу, яка пасеться в полі (в середині кола). Потрапити туди він може лише через ворота. Їх утворюють двоє гравців, які навмисно заманюють вовка, піднімаючи руки. Та тільки-но він хоче вскочити у ворота – руки опускаються. Якщо вовк упіймає козу, вона стає вовком, козою – хтось із гравців, які пропустили вовка, а вовк – пастухом.

Аналіз наукової літератури у сфері педагогіки, психології та методики фізичного виховання доводить, що позитивний вплив рухливих ігор на емоційний стан дитини, зниження тривожності від перебування в садочку залежить від цілеспрямованого керівництва педагога, яке в свою чергу визначається вільним володінням ігровим матеріалом, використанням різноманітних як традиційних, так і авторських методик. Одним з таких прийомів буде безпосередня участь педагога у грі, яку він пропонує дітям. Такий прийом буде викликати у дітей емоційний підйом та покращувати рівень їх взаємодії з вихователем.

Також мають враховуватися умови роботи в даній віковій групі дітей: загальний рівень фізичного і розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку, рівень розвитку їхніх рухових вмінь, стан здоров'я кожної дитини; період року, особливості режиму дня, місце проведення гри, а також бажання дітей.

Важливим при підборі і плануванні рухливих ігор потрібно врахувати те, що кожна дитина повинна володіти відповідними руховими навичками, що входять в зміст гри. Якщо ж недотриматися цієї умови, можливі невдачі можуть викликають у дитини негативні емоції і невпевненість в собі.

Необхідність врахування пори року і температури повітря є ще однією вимогою щодо проведення рухливих ігор в закладі дошкільної освіти. Особливої уваги потребує підбір ігор у холодну пору року і в несприятливу погоду. У цей час доцільно проводити ігри з нескладними рухами (ходьбою, бігом).

На вибір вихователем рухливої гри також впливає місце її проведення. Наприклад, у приміщенні садочка можна проводити ігри із шиккуванням в колону й шеренгу, а також ігри, у яких діти беруть участь по черзі («Вудочка», «Передай-стань», «Влучи в обруч»). На вулиці можна проводити ігри будь-якої рухливості: з бігом врозтіч, метанням м'яча, естафети з елементами змагань. Під час прогулянок у теплу пору для ігор широко використовують природні умови. Наприклад, у грі «Зайці та вовк», гравці ховаються за дерева, кущі, підлазять під низькі гілки. У грі «Переліт птахів» стають на колоду або пеньки і зістрибують з них.

Також доцільно надавати самостійність дітям або у виборі пропонованих вихователем ігор або ж винайденням власних. І в тому, і в іншому випадках ми спираємося на потребу дітей в дорослості [10, с. 61], тим самим сприяючи формуванню самостійності, як особистісної якості та позитивного ставлення до перебування в садочку. Пропозиція придумати власну рухливу гру також буде сприйнята дітьми позитивно. Доцільно буде влаштувати конкурс на кращу рухливу гру, давши дітям певну кількість днів на підготовку. Також ефективним в процесі оцінювання ігор, придуманих дітьми, акцентувати увагу на тому позитивному, що є у грі і заохотити похвалою кожному дитині, навіть ту, яка не презентувала сьогодні свою гру – за те, що, очевидно, вона ретельно думає, щоб підготувати для всіх саму цікаву рухливу гру.

Доцільним буде використання рухливих ігор із засвоєнням матеріалу математичного та мовного змісту (наприклад, відтворення кінчиком носа, плечовими точками або певними рухами тіла фігур, літер алфавіту, слів, цифр, математичних прикладів або рухових ігор у вигляді групового вставання, підняття рук на розпізнавання частин певного числа, реакції на правильну відповідь при розв'язуванні найпростіших арифметичних прикладів чи іноземних слів у вигляді задалегідь обумовлених конкретних рухів, фонетичної ритміки тощо) [10, с. 63].

Ефективними також може бути «День здоров'я», на який вихователь запрошує батьків та членів родини з проведенням рухливих ігор. Можна організувати командно-сімейні змагання. Такі заходи, окрім позитивного впливу на фізичний та емоційний розвиток старших дошкільників надзвичайно потужно сприяють зміцненню стосунків між дітьми та батьками, підвищенню рівня взаємодії вихователя з батьками, закріпленню позитивного (та зміну негативного або байдужого на позитивне) ставлення батьків до подальших ініціатив вихователя та інформації, яку він надає. Підвищенню ефективності такого заходу буде сприяти попереднє спільне обговорення з батьками деталей заходу.

Для того, щоб ефективно використовувати рухливі ігри в фізкультурно-оздоровчій роботі з дітьми старшого дошкільного віку вихователь повинен мати важливі професійні та особистісні якості, а також педагогічні здібності, серед яких можна виділити, зокрема, володіння методикою організації та проведення рухливих ігор, високий рівень моральних якостей, комунікативних здібностей, здатності пізнання внутрішнього світу дошкільника, а також здатність до вироблення індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Усі ці якості тісно пов'язані між собою, чинять вплив на ефективність використання рухливих ігор в фізкультурно-оздоровчій роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Зазначимо, що таким чином вихователю вдасться створити освітнє середовище, що забезпечить розвиток особистості дитини з урахуванням фізіологічних та інтелектуальних особливостей, задоволення її потреб і можливостей. Для цього необхідною умовою виступає спеціальна підготовка вчителя до відповідної діяльності, оволодіння ним методикою планування та проведення рухливих ігор.

В організації рухливих ігор з дітьми старшого дошкільного віку важливо, щоб вихователь теж приймав участь з дітьми під час гри. Це надзвичайно потужно сприяє зменшенню дистанції між вихователем та дітьми, що в подальшому позначиться на виконанні дитиною вимог вихователя.

Підсумовуючи, варто зазначити, що рухливі ігри (за дотримання зазначених нами умов) сприяють забезпеченню рухової активності дітей впродовж дня, гармонійному їх

розвитку, засвоєнню правила і норм поведінки та роблять перебування у садочку цікавим, емоційним та привабливим для дітей.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Наказ України від 22.05.2012 № 615 «Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція)» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilynnoi%20osvity.pdf
2. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект / В. Вишківська, О. Шикиринська // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115-119.
3. Зіневич В. Використання елементів кольоротерапії у фізкультурно-оздоровчій діяльності / В. Зіневич // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 19-20 квітня 2018 р.) / за ред. О. А. Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. – Вип. 7. – С. 76-78.
4. Крутій К. Л. «Педагогіка калабані», або практична реалізація принципу природовідповідності в закладі дошкільної освіти / К. Л. Крутій // Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка. – 2020. – №6 (98). Червень. – С.4-12.
5. Крутій К. Л. «Халабудна педагогіка», або чи потрібен дитині особистий простір? / К. Л. Крутій // Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка. – 2020. – №6 (98). Червень. – С.12-20.
6. Любчак Л. В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л. В. Любчак, К. А. Колеснік. – Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. – 196 с.
7. Пахальчук Н. А. Использование физкультурно-оздоровительных технологий с целью формирования творческой личности дошкольника / Н. А. Пахальчук, О. А. Голюк, Г. Г. Кит, А. Гайдукевич // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест / Брест. Гос. ун-т им. А. С. Пушкина ; редкол.: Е. А. Бай (отв. Ред.) [и др.]. – Брест : БрГУ, 2018.
8. Присяжнюк Л. А. Організація колективної діяльності дітей старшого дошкільного віку на заняттях у дошкільному освітньому закладі / Л.А. Присяжнюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту, педагогіки, психології і мистецтв (м. Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 3-4 квітня 2012 р.). – Вінниця : Корзун Д. Ю., 2012. – С. 129-132.
9. Шикиринська О. В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи / О.В. Шикиринська // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ЛОГОС» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. p. 61-65.
10. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.
11. Pakhalchuk N. Pedagogical conditions of activation of children's motional activity / N. Pakhalchuk // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. – Суми : СумДПУ, 2016. – №7 (61). – С. 80-90.

ДИНАМІЧНІ ІГРАШКИ ВІКТОРА КАЙЄ У ПРАКТИЦІ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вікторія Патинська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DYNAMIC TOYS OF VICTOR KAYE IN THE PRACTICE OF KINDERGARTENS

Victoria Patinskaya, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано динамічну іграшку «дзига», яка мало використовується сучасними дітьми. Розглянуто рівні складності дій у грі з динамічними іграшками дітьми дошкільного віку. Зроблено історичний і географічний екскурс появи динамічних іграшок на різних етапах розвитку цивілізації. Запропоновано авторське бачення використання дзиг винахідника В. Кайє в практиці роботи дитячих садків і в родині.

Ключові слова: іграшка дзига, динамічна іграшка.

Abstract. The article analyses the dynamic toy «spinning top», which is little used by modern children. The levels of complexity of actions in the game with dynamic toys by preschool children are considered. A historical and geographical excursion to the appearance of dynamic toys at various stages of the development of civilization is made. The author's vision of the use of tops of the inventor V. Kaye in the practice of kindergartens and in the family is proposed.

Key words: toy spinning top, dynamic toy.

У старшому дошкільному віці у дитини відбувається інтенсивний розвиток всіх систем організму, в тому числі координаційних здібностей, які можна вважати показником нервово-м'язової взаємодії. Розвиток координації, а саме мозочка, який має важливий вплив на формування рухів, сприяє загальному розвитку дитини, активації розумової і сенсорної діяльності, є одним з елементів «шкільної зрілості». Отже, при підготовці дитини до школи значення мають не тільки проведення безпосередньо-освітньої діяльності з розвитку когнітивних функцій, а й тренування великої і дрібної моторики. Динамічна іграшка дає можливість відчути і коригувати власний рух, впливати на ігровий результат. Для дитини така гра здійснюється не заради перевірки власної вмільності, точності або спритності, а щоб оживити іграшку, викликати її рух.

На думку О. Адулаєвої, на відміну від механізованих і роботизованих іграшок, характерною спільною особливістю всіх динамічних іграшок є те, що дитина сама, за допомогою руху рук, власним зусиллям, цілеспрямованістю і спритністю запускає процес руху [1].

Наукова новизна дослідження – запропоновано нове рішення діагностики і розвитку дрібної моторики у дітей дошкільного віку. **Мета і завдання дослідження** – теоретично обґрунтувати розвивальний потенціал динамічної іграшки «дзига», актуалізувати проблему використання подібних іграшок у практиці роботи дитячих садків, оцінити пропонований діагностичний інструментарій.

Методологічною основою нашого дослідження є діяльнісний підхід, урахування принципу природовідповідності.

Методи дослідження: порівняльний аналіз і синтез, аналіз фактів, теоретичне узагальнення і систематизація педагогічного досвіду, вивчення і аналіз наукової літератури, комплексних програм дошкільної освіти, практики використання діагностичного інструментарію в дитячих садках.

З усіх нині існуючих іграшок найменш використовуваними сучасними дітьми, на жаль, є динамічні іграшки. Відмінною особливістю динамічної іграшки є дотримання правил руху, який закладено в них як принцип дії, тобто безпосередній, закономірний, як відповідь іграшки на дію дитини. Іграшка «Дзига» (іноді називають «вовчок», хоча це різні іграшки) під час обертання зберігає стійкість на одній точці опори.

Дзига – це найпростіший приклад гіроскопа, який, у свою чергу, є найважливішим елементом ряду навігаційних приладів. Я. Перельман, відомий сучасний вчений, в книзі «Цікава фізика» дохідливо пояснює як властивості, здавалося зовсім вже простої дитячої іграшки, використовуються в різних гіроскопічних приладах (стабілізатори, компаси та ін.), що встановлюються на літаках і кораблях. Коли дзига виробляє обертальні рухи, вона не падає саме завдяки гіроскопічному ефекту, але поступово швидкість власного обертання зменшується, вона стає недостатньо значною, вісь дзиги починає відхилятися від вертикалі, дзига припиняє обертання і падає.

Відзначимо, що дзига була відома майже в кожній цивілізації, має давню історію. Зображення обертових простих і складних дзиг усіх видів і з різних матеріалів зустрічаються у стародавніх народів ще за 5 століття до нашої ери. В Україні для дітей дорослі майстрували дзиги, перш за все, з дерева, шкаралупи горіха, глини, а також з гарбуза різних форм. Винахідники патентували нові конструкції дзиг (з металу, пластмаси й інших матеріалів), починаючи з 19 ст.

Найбільш цікавими й екологічними є дерев'яні дзиги, які розробляють і випускають українські виробники дитячих іграшок, а також майстри народних промислів. Існує кілька видів дзиг, а саме: бери-давай (нім. Nimmgib, англ. Put and Take, Teetotum – з шістьма гранями, як у гральних кубиків; дзига Сакаї, яка названа на ім'я японського професора фізики Такао Сакаї (нім. Sakai-Kreisel) – виготовляється з дроту або канцелярської скріпки; грецька дзига – всередині порожня, на боці є невеликий отвір, коли крутиться, видає звук, схожий на виття вовка; єврейський дрейдл – з чотирма гранями, їм грають діти під час свята Ханука; китайська дзига (перевертається на протилежний кінець осі обертання); кельтський камінь – може самостійно змінювати напрям обертання; латино-американський Тромп – грушоподібної форми, зазвичай виготовляють з деревини зі сталевим наконечником, для розкручування використовується мотузочок, в Іспанії дзиги називають пеон, а в Південній Америці – рунчо; Левітрон – на магнітній подушці; кубарь – російський варіант дзиги Тромп. У Колумбії, Мексиці та Перу проводяться чемпіонати по запуску Тромп, а в Малайзії (острів Пінанг) є традиція спостереження впродовж декількох годин за обертанням дзиги, яка досягає в своїй вазі декількох кілограмів, а для її запуску потрібні певні вміння. Існують й інші різновиди дзиг, які запускаються за допомогою рукоятки і мотузки, їх форми і розміри різноманітні. У дітей древніх слов'ян були свої розваги – дзига ставилося на ліву долоню, а вказівним пальцем правої руки її швидко розкручували і в обертовому положенні кидали взимку на лід, підганяючи батогом. Різновидів ігор з дзигами було більш ніж достатньо: чия дзига зможе перестрибнути через колоду, канаву, обертаючись, довше буде стояти і не впаде, а чия довше крутиться на різних поверхнях (сніг, земля, трава тощо).

Сформулюємо критерії вибору динамічної іграшки «дзига»: привабливість як зовнішня, так і в дії (красива і зручна упаковка, гарне ковзання); відповідність віку, а також зоні актуального і найближчого розвитку дитини; природність і плавність руху; розмір і колір – живі, органічні, природні форми і м'які кольори; тонкі колірні поєднання (для зорового і тактильного відчуття, сприйняття); міцність; матеріал природного походження. Винахідник Віктор Кайє створив на основі дзиги авторський «Конструктор оптичних динамічних ілюзій» [2].

У рекомендаціях до іграшки пропонуються сценарії ігор з дзигами і пояснюється, яке розвивальне завдання з їх допомогою можна вирішити. На наш погляд, дзига має не тільки розвивальний потенціал, який не завжди використаний дорослими, але й відновлювальний ефект.

О. Абдулаєва називає п'ять рівнів складності дій в грі з динамічними іграшками [1]. Проаналізуємо складність дій для дитини в грі з дзигами. Перший рівень – елементарна одноактна дія, запуск руху відбувається виключно під дією сил тяжіння. Дія тут мінімальна і порівняно проста – потрібно правильно співвіднести предмет і поверхню дії, а потім дозволити предмету рухатися під дією сил тяжіння і інерції.

Другий рівень – двохактна дія – правильно розмістити і надати імпульс, напрямок руху, який збігається з передбачуваним рухом фігурки: закручування навколо своєї осі відповідає обертанню навколо центру, стрижня дзиги.

Рух руки дитини відповідає напрямку майбутнього руху іграшки – обертання. Третій рівень – дія, що вимагає нового рівня просторового сприйняття і узгодженої координації, тому що рух руки при запуску не збігається з рухом фігурки: дзига для двох долонь крутиться навколо своєї осі, а необхідно привести її в рух абсолютно іншим чином: зустрічним проти спрямованим ковзаючим рухом долонь – один до себе, інший – від себе. Четвертий рівень – ритмічна дія однієї або двома руками (одночасне або по чергове), коли механізм дії абсолютно не очевидний – запуск декількох дзиг одночасно. П'ятий рівень – це дія, яка передбачає урахування декількох чинників – інерцію, відстань, сприйняття переднього і заднього простору власного тіла: складні дії з дзигами (підкидання – перекидання на тарілочках, запуск «догори ногами» – капелюшком-грибом).

Отже, у гри з такою динамічною іграшкою, якою є дзига, потрібна складна сенсомоторна координація. Прийнято вважати (і теоретиками, і практиками), що вправи з розвитку дрібної моторики можуть прискорити розвиток мовлення. Ця думка з'явилася під впливом досліджень, проведених Маріонеллою Кольцовою в середині 60-их рр. ХХ ст. [3].

Своє дослідження вона проводила в будинку дитини, де немовлята, за об'єктивних причин дуже мало рухаються. М. Кольцова припустила, що розвиток дрібної моторики вплине на формування мовлення цих дітей. Сучасні автори О. Єфімов і В. Єфімова ставлять під сумнів цей факт [4], стверджуючи, що саме спілкування експериментаторів з дітьми, які перебували в умовах сучасного госпіталізму, вплинуло на розвиток мовлення сиріт, а не нанизування намистин і мозаїка. Можливо, саме цей факт і був недооцінений під час аналізу експерименту. Пінцетний і щипковий захват – це так звані тонкі рухи або дрібна моторика.

Розвиток захватів – найважливіші етапи в розвитку дитини раннього віку. Ці рухи є цілеспрямованими, з'являються в результаті розвитку центральної нервової системи. Пінцетний захват – це захват за допомогою трьох пальців руки (великого, вказівного і середнього), починає формуватися вже з 6 місяців, а до 9-10 місяців вже має сформуватися чіткий пінцетний захват. Щипковий захват – це захват за допомогою двох пальчиків – великого і вказівного, навик починає формуватися приблизно з 11 місяців. Найчастіше в якості діагностичного інструментарію педагоги використовують відомі методики різних авторів – «Доріжки» (провести лінію по середині доріжки); «М'ячики» (провести пряму лінію від м'ячика до кеглі); «Візерунки» (провести лінію, не відриваючи олівець від паперу); «Візерунки по клітинках» (повторити візерунок, намальований дорослим).

На нашу думку, це збіднює аналіз результатів сформованості рівня дрібної моторики у дитини дошкільного віку, а головне – такі завдання не мотивують дошкільника на якість виконання завдання. В онтогенезі управління мозком великими рухами (рухами корпусу, ніг, рук) вдосконалюється раніше, ніж управління рухами пальців рук. Тому починати тренування потрібно з великих рухів і з вправ на рівновагу. Саме в цьому сенсі гри з дзигами В. Кайє можуть бути використані на етапі розробки серії вправ для великої моторики, а потім – для дрібної. Ми пропонуємо використовувати дзиги в якості діагностичного інструментарію для визначення рівня сформованості пінцетного і щипкового захватів, починаючи з раннього віку.

Розвивальний потенціал абілітаційних вправ з дзигами – нічим необмежений, необхідно місце, час і бажання дорослого (вихователя дитячого садка або батьків) допомогти дитині освоїти рухи. Ерготерапевт Енн Джин Айрес описує, як рухами рук керують вестибулярні пропріоцептивні відчуття, однак нам не обов'язково дивитися на те, що ми робимо, якщо завдання нам знайоме або вимагає дуже точних дій [5, с.83].

Хороша координація око-рука означає, що руки і пальці займають саме те положення, яке їм наказує зайняти мозок. Однією лише інтеграції зорових сигналів і повідомлень, призначених для рук, мало: мозку необхідна відповідна інформація про дії сили тяжіння, рухи (велика моторика), роботи м'язів, суглобів і шкіри. Отже, у дітей з вестибулярними,

тактильними або пропріоцептивними порушеннями координація око-рука часто дає збій. На етапі діагностики таких «збоїв» є сенс використовувати як діагностичний інструментарій динамічну іграшку «дзига».

Дзиги тренують координацію око-рука, а саме – дрібну моторику рук. Пропонуючи ігри на запуск дзиги поперемінно лівою і правою рукою, а потім двома руками, дорослий допомагає дитині визначитися з провідною рукою. Тема шульг і правшів настільки популярна серед психологів і педагогів, наскільки і дискусійна. Відзначимо лише те, що справжніх шульг не так вже й багато, права рука дійсно часто слабкіше лівої. І це результат родової травми, а не істинного ліворукості.

На думку К. Крутій, немає сенсу у таких дітей підтримувати звичку все робити лівою рукою [6], спочатку треба відновити рухову активність у правій руці, а потім поспостерігати, якою рукою буде діяти дитина. Як правило, дошкільник визначається в нормі з «рукістю» не раніше чотирьох років. У змісті альтернативної програми формування культури інженерного мислення для дітей дошкільного віку «STREAM-освіта, або Стежки у Всесвіт» (наук. кер. - проф. К. Крутій) представлені завдання на дитяче експериментування з дзигами В. Кайє [6].

На жаль, контент-аналіз комплексних програм, які знаходяться в освітньому полі України, підтвердив відсутність завдань на використання динамічних іграшок у діяльності дошкільнят в організованій і самостійної діяльності. Винахідник В. Кайє стверджує, що дитина буде мотивована на гру, оскільки вид дзиги, що крутиться, заворожує, на неї хочеться дивитися все довше і довше [2]. Дошкільник приходиться до висновку, що дзигу можна розкручувати з різною швидкістю, домагаючись різної траєкторії руху. Так як в пропонувані набори В. Кайє представлено дзиги з різними фізичними характеристиками, рухи руки і результати будуть різними, саме це і приваблює дітей до іграшки та викликає бажання грати знову.

Отже, наше емпіричне дослідження показало, що динамічна іграшка «Дзига» активізує і оживляє дослідницьку діяльність, розширює поле дитячого експериментування і збагачує ігрову діяльність. В ході дослідження виявлено, що динамічна іграшка є чудовим матеріалом для розвитку наочно-дієвого мислення, дитячого експериментування і має потужний розвивальний потенціал. Багаторазові повтори і спостереження дозволяють встановлювати зв'язки між рухами дзиги і власними діями. Зв'язок власних дій і дій динамічної іграшки формує базу для розуміння в подальшому причинно-наслідкових зв'язків

Список використаних джерел:

1. Абдулаева Е.А. Роль динамических игрушек в развитии ребенка / Е.А. Абдулаева, Е.О. Смирнова // Психологическая наука и образование. – 2011. – №2. – С. 46–56.
2. Айрес Э.Дж. Ребёнок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития / Э. Дж. Айрес; [пер. С англ. Юлии Даре.] – 3-е изд. – К. : Сварог, 2020. – 272 с.
3. Ефимов О.И., Ефимова В.Л. Зачем ребёнку речь? Диалоги невролога и логопеда о развитии особых детей / О.И. Ефимов, В.Л. Ефимова. – СПб. : Издательство «ДИЛЯ», 2017. – 384 с.
4. Кайє В. Конструирование и экспериментирование с детьми 5-8 лет / В. Кайє. – М. : Сфера, 2016. – 128 с.
5. Кольцова М.М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребёнка / М.М. Кольцова. – М. : Просвещение, 1973. – 240 с.
6. Крутій К.Л. Емпіричне дослідження вільної гри дитини в умовах закладу дошкільної освіти під час проведення «Дня без іграшок» / Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць. № 1 (93). – 2019. – С.26-44. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/12407>.
7. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18–24.
8. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій; автор. колектив: Більська О.В., Богуш А. М., Голюк О. А., Дем'яненко О. Є., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Каплуновська О. М., Кіт Г. Г., Король А.В., Крутій К. Л., Маковецька Н. В., Молнар Т. І., Пахальчук Н. О., Попович О. М., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стеценко І. Б., Федорович Л. О., Шикиринська О. А. — Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2020. 244 с. (схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах, лист від 02 жовтня 2020 року № 22.1/12-Г-801).
8. «STREAM-освіта», або Стежинки у Всесвіт / Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. керівник К.Л.Крутій. — Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2020. — С.5-50.

МОДЕЛЬ ПРОЄКТУВАННЯ СЕНСОРНО ЗБАГАЧЕНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Оксана Попович, кандидат педагогічних наук, доцент, декан педагогічного факультету, Мукачівський державний університет (Україна)

A MODEL FOR DESIGNING A SENSORY ENRICHED ENVIRONMENT FOR VERY YOUNG CHILDREN

Oksana Popovych, candidate of pedagogical sciences, associate professor of department of theory and methodology of preschool education, dean of the pedagogical faculty of Mukachevo State University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено варіанти організації сенсорно збагаченого середовища в групах раннього віку. Запропоновано алгоритм проектування сенсорно збагаченого середовища ЗДО.

Ключові слова: сенсорно збагачене середовище, групи раннього віку, осередки, всебічний розвиток, активна діяльність.

Abstract. The article highlights the options for the organization of sensory-enriched environment in early age groups. An algorithm for designing a sensory-enriched ZDO environment is proposed.

Key words: sensory enriched environment, early age groups, cells, comprehensive development, active activity.

Актуальним завданням забезпечення діяльності груп раннього віку в дитячому садку є створення сенсорно збагаченого середовища, тобто такої сукупності умов (у закладі, родині), яка максимально сприяє особистісному розвитку дітей у значущій для них діяльності.

Сенсорно збагачене середовище в групах раннього віку виконує освітню, розвивальну, виховну, стимулювальну, організаційну, комунікативну функції. Найголовніше – воно працює на розвиток самостійності та самодіяльності дитини. Середовище, навіть організоване у найкращій спосіб, не може без керівництва дорослого впливати на розвиток малюків. Тільки дорослий, цілеспрямовано організовуючи довкілля, розкриває в своїх діях і відносинах з дітьми його сутність. Насичене середовище є основою для організації змістовного життя та різнобічного розвитку кожної дитини раннього віку [3].

Запропонуємо варіанти організації сенсорно збагаченого середовища, яке дозволяє дитині використовувати предмети та іграшки, залучаючи до цього дорослого або однолітка. Середовище групової кімнати має гнучко змінюватися і мати декілька центрів (осередків), що відбивають провідні показники особистісно-соціального розвитку дитини раннього віку, а саме:

«Я з'ясовую, хто я такий»,

«Я пізнаю, як діють предмети»,

«Я вчуся взаємодіяти з іншими»,

«Я висловлюю себе, свою індивідуальність й творчі здібності»,

«Я відчуваю себе, свої тіло й можливості».

Розкриємо зміст кожного осередка окремо.

Осередок «Я з'ясовую, хто я такий» – діяльність малюка і дорослого в осередку сприяє становленню і розвитку гендерної, вікової та рольової ідентифікації дитини, виявлення ознак приналежності родині. Розвиваються уявлення про власне тіло і те, як ним можна користуватися.

В осередку бажано мати: великі дзеркала в ріст дитини; зображення силуету дитини в натуральну величину з набором макетів одягу; одяг, яскраво виражений для хлопчиків та дівчаток; предмети, призначені для дій з ними за допомогою різних частин тіла: сопілка – дути ротом, бінокль, калейдоскоп – дивитися очима, головний убір – надягати на голову;

зображення осіб різного віку та статі (немовля, трирічна дитина, дитина старшого дошкільного віку, доросла людина, літня людина, атрибути: соска, вуса, борода, іграшка; силуети долоньок і ступні – «долоньки і сліди ступні» – трьох розмірів: зовсім маленький – «Я вже не маленький», що співпадає з розміром долоні дитини – «Я вже великий, я расту», розмір дорослої долоні, але «Я ще не дорослий».

Осередок «Я пізнаю, як діють предмети» – діяльність малюка в осередку дозволяє знайомитися з різноманітними сенсорними еталонами, збагачувати досвід дії з предметами, засвоювати їх якості та проявляти ініціативність, самостійність, а також освоювати нові способи дії з предметами, шляхом спільної діяльності з дорослими.

В осередку слід передбачити: сенсорні еталони: площинні та об'ємні геометричні форми, піраміди різних форм, різноманітні картонні коробки, різноманітні предмети основних кольорів (зелений, жовтий, червоний, синій); пісок і вода, що дозволяють не тільки цікаво грати, але й дізнаватися властивості різноманітних матеріалів, займатися елементарним дитячим експериментуванням; природний матеріал: камінчики різного розміру, шишки, мушлі різної фактури (гладкі, шорсткі, колючі), квасоля, горох тощо; різноманітні вкладиші, як плоскі, так і об'ємні, шнурівки, «втикалочки» за кольором і за розміром, дерев'яні «намистини» різного розміру, форми і кольору для нанизування тощо; площинні фігури і предмети на липучках, які можна трансформувати; різноманітний будівельний матеріал: великі геометричні форми і маленький настільний будівельник, конструктори (готові частини будинку, машини тощо) і плоскі деталі на липучках, які використовувалися на магнітах тощо.

Можна створити й такий осередок «Я вчуся взаємодіяти з іншими» - осередок, що дозволяє малюку усвідомити, що він існує не один, зрозуміти включеність у колектив; зреалізувати можливість спільної діяльності з дорослими й однолітками в ігровій взаємодії.

В осередку мусять бути: об'ємний будинок з великими за розміром меблями в кімнатах і дерев'яними фігурками членів сім'ї (родини); сімейні фотоальбоми; кубки з фотографіями значущих дорослих, розміщених на сторонах – «Я і моя сім'я»; дидактичні ігри, коли результат досягається, тільки діючи удвох, спільно; розвивальні ігри: рамки-вкладиші Марії Монтесорі, кубики Никітіна, дари Фрйобеля, ігри В.Воскобовича, В.Кайе тощо; предмети та іграшки для спільних ігор з дорослими і з дітьми.

Значні можливості надає й осередок «Я висловлюю себе, свою індивідуальність й творчі здібності» – це середовище, яке сприяє розвитку і диференціювання емоцій, реалізації пізнавальних і творчих здібностей дітей.

В осередку можуть бути: атрибути куточка ряжень; обладнання для різноманітних ігор дітей, характерних для цього віку (перукарське приладдя, предмети для догляду за іграшкою-пупсом, посуд, ляльки, машини, конструктори); різноманітні іграшки на звуко видобування: дерев'яні ложки, свистульки, дудочки, пральна дошка, каструлі та гумові молоточки; легкі ширми для показу лялькових театралізованих вистав, ляльки на руку; зображення з дитячими і дорослими обличчями, що виражають основні емоції: радість, сміх, плач; обладнання для занять ліпленням з пластиліну, тіста; обладнання для малювання: велика дошка для малювання крейдою, пальчикові фарби, папір великого розміру для малювання дорослих разом з дитиною.

І на останок, можливо найпривабливішим для малюків буде саме цей осередок «Я відчуваю себе, свої тіло й можливості» – це буде середовище, яке сприяє розвитку сенсорної сфери малюка (відчуття, сприймання, уявлення, пропріоцепція). *Пропріоцепція* (з лат. *proprius* – власний) – сприйняття інформації про скорочення чи розтягання м'язів, а також про положення різних частин тіла одна відносно одної.

В осередку бажано мати: обладнання, що дозволяє дітям організувати вільні спільні ігри-пустощі: гірка, сухий басейн з кульками, м'які модулі, іграшки-гойдалки; велосипеди, великі машини-каталки, які дозволяють не тільки реалізувати рухову активність, а й вчать правилам спільної діяльності, самокати з широкими колесами; пісок, вода (для практичної реалізації принципу природовідповідності – «Педагогіка калабані» (термін – проф. К.

Крутій); підвісні маленькі гамаки, яйце-райце, в достатній кількості невеликі ковдри для будування халабуд; м'яку крісла-«груші» (дитячий варіант тощо).

Крім того, в сенсорно збагаченому середовищі необхідно врахувати можливість присутності батьків і включення їх в активну діяльність як із власною дитиною, так і з іншими дітьми, наприклад, зручні м'які пуфи, щоб батьки могли сидіти поруч із дитиною, коли вона грає на килимі, або стільці, коли за столом, мати достатній простір для спільних ігор на килимі.

Запропонована нами організація середовища сприятиме цілісному розвитку дитини через центричність особистісно-соціальних проявів. Чинником, який виступає як розвивальний буде, з одного боку, гнучкість і варіювання можливості взаємодії дитини з однолітками і дорослим, з іншого – дитина завжди може проявити самостійність вибору, вдатися до комфортного усамітнення.

Також пропонуємо модель проектування сенсорно збагаченого середовища в групах раннього віку, заснованої на виокремленні взаємозв'язків між такими компонентами: зовнішнє сенсорно збагачене середовище прямої дії; внутрішнє сенсорно збагачене середовище ЗДО; зовнішнє сенсорно збагачене середовище непрямої дії.

До сенсорно збагаченого середовища прямої дії (мікрорівень) у моделі віднесено батьків і дітей раннього віку як споживачів освітніх послуг, органи управління освітою, установи соціально-педагогічного середовища (інші ЗДО, школи, коледжі, ЗДО, установи культури, охорони здоров'я), установи, що забезпечують життєдіяльність. У сенсорно збагаченому середовищі прямої дії виокремлюється мезорівень (взаємодія на рівні району, тобто рівень організації найближчого сенсорно збагаченого оточення) і макрорівень (взаємодія на рівні міста, країни, тобто організації дальнього сенсорно збагаченого оточення непрямої дії).

До сенсорно збагаченого середовища непрямої дії віднесено взаємодію з організаціями, що представляють такі галузі середовища, як економіка, право, екологія, засоби масової інформації. У цій сукупності організацій слід виокремити як особливі організації такі, що не мають прямого впливу на сферу освіти і не висувають перед собою такого спеціального завдання, – це бізнес-структури та політичні партії. Ці організації можна позначити як непедагогічні.

Проте в сучасній соціально-економічній ситуації, на нашу думку, ці організації починають виступати в ролі потенційних партнерів, взаємодія з якими вимагає від ЗДО особливої готовності в умовах соціально-економічної ситуації, що склалася. Ці організації можуть бути потенційними партнерами дитячого садочка щодо створення сенсорно збагаченого середовища в конкретному закладі освіти.

Запропонований нами алгоритм процесу проектування сенсорно збагаченого середовища ЗДО охоплює такі етапи:

– Аналіз соціокультурної ситуації ЗДО за параметрами «внутрішнє сенсорно збагачене середовище ЗДО», «сенсорно збагачене середовище прямої дії», «сенсорно збагачене середовище непрямої дії», визначення сукупності проблем, що вимагають рішення (використано можливості PEST-аналізу).

– Розробка педагогічного проєкту з умовною назвою «Створення сенсорно збагаченого середовища для малюків» (еталонний варіант) і визначення на цій основі готовності педагогів до нових зв'язків із зовнішнім середовищем (соціокультурним середовищем прямої дії і непрямої дії).

– Прогнозування можливих шляхів розвитку на основі сценаріїв вірогідності й вибір оптимального. Визначення можливих партнерів щодо створення сенсорно збагаченого середовища прямої дії і непрямої дії – реальних і потенційних (використано можливості SWOT-аналізу) [2, с.213].

– Оцінка ресурсів створення сенсорно збагаченого середовища ЗДО і визначення умов, необхідних для їх поліпшення. Доробка й уточнення проєкту [1].

– Розробка програми заходів щодо реалізації мети і завдань проєкту. Проєктування сенсорно збагаченого середовища ЗДО на основі ціннісного самовизначення учасників-розробників проєкту, у тому числі до ціннісних пріоритетів осіб, які ухвалюють рішення щодо ініціації проєкту.

– Розробка програми заходів щодо створення системи методичного супроводу діяльності педагогів, які працюють у групах дітей раннього віку.

Отже, значення якості дошкільної освіти визнається сьогодні всіма фахівцями і політиками європейських країн, що мають відношення до освіти. Разом з тим адміністрація і педагоги закладів дошкільної освіти мають прагнути до отримання достовірної інформації про свої слабкі і сильні сторони.

Список використаних джерел:

1. Крутій К.Л., Попович О.М. ECERS-R для оцінки сенсорно збагаченого середовища груп раннього віку / К. Л. Крутій, О. М. Попович // Вихователь методист дошкільного закладу. – 2020. – №10 – С. 12-16. <https://emetodyst.mcfr.ua/843954?from=id2&token=2b4b461b-bcaa-11a0-0c7c-2d018ba0e717&ttl=7776000&ustp=W>

2. Попович О. М. Підготовка майбутніх вихователів до оцінки сенсорно збагаченого середовища з використанням шкал ECERS / О.М. Попович // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : збірник наукових праць. – Запоріжжя, 2020. – Випуск 70. – Том 3. – С. 211-216. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-3.39>

3. Попович О.М., Крутій К.Л. Що таке сенсорно збагачене середовище / О.М. Попович, К.Л. Крутій // Вихователь методист дошкільного закладу. – 2020. – №10. – С. 6-10. <https://emetodyst.mcfr.ua/843946>

ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Яна Приходько, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Л.Г. Райська, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (Україна)*

FORMATION OF TEXT-CREATING SKILLS OF JUNIOR PUPILS IN GAME ACTIVITY

Yana Prihodko, master's student

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»(Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання формування текстотворчих умінь молодших школярів. Розкрито роль ігрової діяльності в процесі формування текстотворчих умінь учнів початкових класів.

Ключові слова: текстотворчі уміння, ігрова діяльність, молодші школярі.

Abstract. The article deals with the theoretical questions of formation of text - making skills of junior pupils. The role of game activity in the process of formation of text-making skills of primary school students is revealed.

Key words: text-making skills, game activity, junior pupils.

На сьогоднішній день молодші школярі вже з перших своїх днів у закладі освіти мають справу з текстами. Це зумовлено як соціальним запитом суспільства, так і вимогами нормативних документів. Згідно з Типовими освітніми програмами, які діють в рамках Нової української школи, учні 1-го класу повинні вміти досліджувати текст, 2-го – сприймати, практично розрізняти тексти різних видів, аналізувати та інтерпретувати зміст, перевіряти й редагувати тексти, 3-го – досліджувати будову тексту, розрізняти типи й стилі (художні, науково-популярні, ділові), визначати тему і мету, складати план, а 4-го – будувати зв'язні тексти різних типів (розповідь, опис, міркування) та писати різні види переказів (докладний, вибірковий).

Поняття «текст» трактується дослідниками по-різному. Проте найбільш поширеним вважається визначення І. Гальперіна. Він розуміє поняття «текст» як витвір мовленнєвотворчого процесу, що відзначається завершеністю і об'єктивований у вигляді письмового документа, літературно оброблений відповідно до типу цього документа, твір, що складається з назви й низки особливих одиниць, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, та має певну цілеспрямованість і прагматичну настанову [1, с. 58]. Тобто текст – це результат мовленнєвотворчої діяльності, який має свою назву, чітку структуру, особливості відповідно до типу і стилю.

Наявність в учнів текстотворчих умінь є, безумовно, важливим як для школярів початкових класів, так і середніх та старших. Проте безпосереднє формування текстотвірних умінь починається саме в початковій школі. Адже з 1 по 4 клас закладаються основи, які дітям стануть у нагоді в подальшому. В учнів початкової школи в процесі розвитку мовлення відбувається накопичення лексичного запасу, формуються вміння аналізувати навчальні тексти та на основі прикладу відображати висловлення власних думок в усному та писемному мовленні [4, с. 231]. Питання формування текстотворчих умінь було предметом вивчення багатьох дослідників. Створення і сприйняття текстів у процесі спілкування розглядав М. Бахтін, Л. Виготський, М. Жинкін, О. Леонтьєв, О. Лурій; перетворення мови в текст досліджував М. Медведєв; теорію текстотворення – В. Мещеряков; закономірності створення і сприймання текстів – І. Зимня; текстотворчі уміння молодших школярів – А. Гамза, В. Карпалюк, О. Компаній та інші [6, с. 474].

Розуміння поняття текстотворчі уміння передбачає також розуміння поняття «текстотворча компетентність». Наприклад, Н. Перхайло вважає, що текстотворчі уміння це складник текстотворчої компетентності. М. Бондаренко трактує поняття текстотворча

компетентність як певний комплекс умінь, серед яких названо уміння усвідомлювати тему та основну думку майбутнього тексту, створювати його відповідно до визначеної теми, обраної комунікативної стратегії; планувати зміст тексту, збирати й систематизувати відповідний матеріал; надавати власному висловлюванню певного стилістичного забарвлення, добираючи необхідні мовні засоби; знаходити і виправляти недоліки та помилки у змісті створеного тексту, здійснювати оцінку його змісту, форми, задуму і мовного оформлення [6, с. 474].

Як і в процесі формування будь-яких умінь, у формуванні текстотворчих умінь учням потрібно надати змістовні теоретичні знання про текст, його структуру, особливості, види. Тобто діти повинні оволодіти таким матеріалом, який буде основою для створення текстів, допоможе правильно лексично, граматично, синтаксично побудувати речення, висловлювання та правильно оформлювати їх [2, с. 333]. Лише після оволодіння теорією учні можуть безпосередньо перейти до практики. Це означає, що діти будуть готові виконувати вправи різного типу, поступово переходячи від найлегшого завдання до найскладнішого. Необхідно зазначити, що В. Карпалюк вважає виконання системи відповідних вправ у процесі вивчення лексико-граматичного та граматико-орфографічного матеріалу безпосередньо під час уроків основою для формування текстотворчих умінь молодших школярів.

Формування текстотворчих умінь молодших школярів має свої особливості. По-перше, це роз'яснення теоретичного матеріалу й лише після цього практичні завдання для його закріплення. У процесі набуття таких знань та практичних навичок необхідно, щоб діти мали можливість встановлювати смислові зв'язки, виокремлювати чіткі змістовні лінії. Тобто учні повинні працювати зі зразками, визначати тему та основну думку, ділити на логічно завершені частини, аналізувати структурні елементи. Після того, як школярі навчаться легко виконувати подібні завдання, можна надавати дитині можливість творити самостійно. Але слід також не забувати про врахування вікових та індивідуальних особливостей, поступовості, доступності. Завдання мають постійно ускладнюватися, тобто повинен бути своєрідний перехід від легкого до складного. І нарешті дитина зможе скласти текст за допомогою прикладу, опорних слів, малюнків та іншого [1, с. 59-60].

Загалом для формування текстотворчих умінь молодших школярів використовують методи, запропоновані І. Лернером, за характером пізнавальної діяльності. Вони поділяються на інформаційно-рецептивні (пояснювально-ілюстративні), репродуктивні, проблемні, частково-пошукові (евристичні), дослідницькі, творчі. Ці методи називають рецептивними, репродуктивними, продуктивними.

Під час застосування рецептивних методів молодші школярі отримують готову інформацію різними засобами, сприймають, усвідомлюють і фіксують її в пам'яті. У процесі формування текстотворчих умінь реалізуються під час первинного набуття певних умінь, а саме: засвоєння знань про текст, його структуру, типи, жанри та інше.

У ході використання репродуктивних методів молодші школярі відтворюють і повторюють за завданням учителя, наприклад, складають план, аналізують, працюють з деформованим текстом тощо.

Продуктивні методи спрямовані на самостійне створення дітьми власних зв'язних висловлювань та застосовуються під час конструювання як окремих частин тексту (словосполучення, речення), так і цілого (на основі творчого переказу та розповідання) за запитаннями, картинним планом, планом учителя або власним, пам'ятками [3, с. 334].

Проте, якими б результативними не були запропоновані вище методи, значно кращий результат їх застосування буде в поєднанні з ігровою діяльністю, оскільки саме вона є провідною ще з дошкільного віку, необхідна молодшим школярам та впливає на дітей середнього та старшого шкільного віку. Ігрова діяльність забезпечує активну розумову діяльність усіх учнів, сприятливу атмосферу, ненав'язливе виконання завдань учителя, активізацію раніше отриманих знань та творчу діяльність. Також у молодших школярів формується звичка зосереджуватися, мислити самостійно, розвивається увага, прагнення до

нових знань, освітній процес стає більш цікавим, легко долаються труднощі у засвоєнні матеріалу. Ігрова діяльність в умовах формування текстотворчих умінь молодших школярів повинна відповідати навчальній програмі, завдання бути не надто легкими, проте доступними, відповідати віковим особливостям [5].

Для перевірки ефективності того чи іншого методу необхідно здійснювати аналіз сформованості текстотворчих умінь. Це можливо зробити за допомогою таких критеріїв: багатство лексичного словника, граматична правильність вживання словосполучень та речень у мовленні, знання стилів, типів мовлення, складання текстів різних типів і жанрів, переказування їх, уміння здійснювати самоконтроль та самооцінку власного мовлення та контролювати й оцінювати мовлення однолітків [2, с. 117-118].

Отже, основний процес формування текстотворчих умінь відбувається саме в початковій школі. Нормативними документами, такими як Типові освітні програми, чітко представлено, якими знаннями та уміннями повинен оволодіти молодший школяр. Процес формування текстотворчих умінь передбачає врахування певних його особливостей та застосування різноманітних методів. Ігрова діяльність забезпечує більш швидке та ненав'язливе протікання процесу формування текстотворчих умінь молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Гамза А. В. Формування у молодших школярів текстотворчих умінь у процесі вивчення дієслова / А. В. Гамза // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2017. – Вип. 15. – С. 58-60.
2. Карпалюк В. С. Формування текстотворчих умінь в учнів початкових класів / В. С. Карпалюк // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2011. – Вип. 7. – С. 147-151.
3. Компаній О. В. Критерії, показники та рівні сформованості текстотворчих умінь молодших школярів на завершальному етапі початкової мовної освіти / О. В. Компаній // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2018. – № 1. – С. 117-121.
4. Компаній О. В. Наступність у формуванні текстотворчих умінь молодших школярів в умовах мовної освіти / О. В. Компаній // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2016. – Вип. 20(2). – С. 331-335.
5. Лінкевич С. Б. Ігрові технології та інновації в умовах реалізації Нової української школи URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2019/08/6_%D0%9B%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%A1.%D0%91..pdf
6. Шевчук Л. М. Вправи і завдання у підручниках з української мови для формування текстотворчих умінь учнів 2 класу / Л. М. Шевчук // Проблеми сучасного підручника. – 2016. – Вип. 16. – С. 473-481.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ

Тетяна Рymar, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.Ю. Родюк, кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS OF DEVELOPING CREATIVE ABILITIES OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN BY LEGO-TECHNOLOGIES

Tetiana Rymar, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито поняття творчих здібностей, схарактеризовано психолого-педагогічні засади розвитку творчих здібностей молодших школярів. Виявлено значення використання засобів LEGO-технологій як одного з інноваційних засобів розвитку, навчання та виховання сучасних школярів молодшого шкільного віку.

Ключові слова: творчі здібності, молодші школярі, технологія, конструювання, LEGO.

Abstract. The article reveals the concept of creative abilities, psychological and pedagogical principles of developing creative abilities of younger schoolchildren are described. The importance of using LEGO-technologies as one of the innovative means of development, training and education of modern younger schoolchildren is revealed.

Key words: creative abilities, younger schoolchildren, technology, designing, LEGO.

Сучасна школа – це місце інновацій, зміни технологій викладання і платформа для творчості. Сучасна школа покликана створювати умови для розвитку особистості учнів на основі засвоєння універсальних навчальних дій, пізнання і освоєння світу. Завданням вчителя сучасної школи є залучення в навчальний та позанавчальний процес новітніх технологій, які сприятимуть, зокрема, розвитку творчих здібностей учня. З появою розвивальних методик з'явилася тенденція розвитку здібностей дитини за допомогою технічної творчості. Одним із сучасних засобів розвитку креативно-технологічних здібностей дітей молодшого шкільного віку є конструктор LEGO, який є безпечним трансформованим і поліфункціональним матеріалом, що дозволяє займатися конструюванням, програмуванням, моделюванням фізичних процесів і явищ з дітьми різного віку.

Творчий розвиток – складний феномен. Зазначимо, що проблеми творчості взагалі та технічної творчості зокрема, що хвилювали людство у ХХ столітті, залишаються актуальними і в даний час. Великий внесок у дослідження природи творчості та різних форм її прояву внесли Л. Виготський, В. Куніцина, С. Рубінштейн, М. Савчин, О. Сапрунова та інші вчені.

Під творчими здібностями розуміються індивідуальні психологічні особливості дитини, що не залежать від розумових здібностей і проявляються в дитячій фантазії, уяві, власній думці щодо оточуючої дійсності [4].

Розвиток творчих здібностей – найважливіше завдання початкової освіти, адже цей процес пронизує всі етапи розвитку особистості дитини, пробуджує ініціативу і самостійність прийнятих рішень, звичку до вільного самовираження, впевненість у собі.

Виділяють певні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів. Серед них можна назвати такі:

- 1) Створення ситуації вибору, процес навчання включає завдання, які виконуються з урахуванням уяви.
- 2) Організацію співтворчості в дитячому колективі з метою прояву і розвитку творчих здібностей кожного учня.

3) Використання технології розвитку творчого мислення.

4) Систематичне відстеження результатів діяльності молодших школярів [10, с. 42].

Розвиток творчих здібностей дітей відбувається на уроках і в позаурочній діяльності. Також слід зазначити, що важливим є і створення умов для ефективного розвитку творчих здібностей. До таких умов належать: ранній початок; створення обстановки, що випереджає розвиток дітей; надання свободи у виборі діяльності та способу роботи; допомога з боку дорослих [8, с. 237].

Інтерес і схильність до певної діяльності розвиваються в єдності з розвитком здібностей до неї. Наприклад, інтерес до образотворчого мистецтва змушує дитину посилено займатися малюванням, що в свою чергу розвиває її художні здібності [4, с. 140].

Дії, що розвивають здібності, приводять до певних успіхів і досягнень у відповідній області, викликають у дитини почуття радості і задоволення і ще глибший інтерес і схильність до предмету.

Отже, навчання і виховання в школі, організація діяльності дітей відіграє важливу роль у розвитку їхніх здібностей. Однак не всяка діяльність, в яку включається дитина, сприяє формуванню і розвитку здібностей до неї. Для того, щоб діяльність позитивно впливала на формування здібностей, вона повинна задовольняти деяким умовам [2, с. 112].

По-перше, діяльність повинна викликати у дитини позитивні емоції, задоволення, прагнення займатися нею без примусу, з власної ініціативи. Жива зацікавленість і бажання виконати роботу краще – необхідна умова для позитивного впливу діяльності на розвиток здібностей. Здібності можуть бути плідними лише в разі, коли поєднуються з глибоким інтересом і стійкою схильністю до відповідної діяльності.

По-друге, діяльність дитини повинна мати творчий характер. Для розвитку здібностей необхідно всіляко розвивати самостійне творче мислення. Активна, самостійна робота починається тоді, коли перед людиною постає проблема чи запитання.

По-третє, необхідно організувати діяльність так, щоб дитина стикалася з ускладненими творчими проблемами, завданнями, які вимагають трохи більше можливостей, ніж ті, що наявні у дитини зараз.

Таким чином, очевидно, що незважаючи на те, що здібності мають спадкові передумови до їхнього розвитку у вигляді задатків, визнається можливість розвитку здібностей через діяльність. Розвиток творчих здібностей учнів відбувається на основі розвитку уяви і мислення молодших школярів і передбачає формування у них найважливіших інтелектуальних і практичних дій, що зовні виявляються у вигляді умінь спостерігати, думати, порівнювати, самостійно висувати і вирішувати нові завдання та ін.

На сьогоднішній день важко переоцінити важливість створення умов, спрямованих на розвиток пізнавальної активності в освітньому процесі. Здатність учня реалізувати себе у професійному та духовному житті відповідно до своїх особистих потреб, прийняти значиме рішення, мати активну життєву позицію, внутрішню цілеспрямованість закладається на початкових етапах навчання [6, с. 240].

Дослідниками давно було помічено, що ідеальне здійснення будь-якого технологічного проєкту практично недосяжне, при цьому всі відхилення від нього необхідно здійснювати з елементами творчості. Але і творчий процес вимагає, зі свого боку, використання відповідних технологічних алгоритмів.

Протиставлення науки і техніки мистецтва і творчості поступово відходить у минуле, тому що все частіше приходиться розуміння того, що розробка більш ефективного складального робота, написання інноваційної нової комп'ютерної програми і розробка перевіреної гіпотези – все це дуже творчі дії. Стосовно процесу виховання та навчання молодших школярів це означає, що дитина повинна володіти деякими технологічними навичками і креативністю, максимально узгодженою з конкретним предметом діяльності. Тільки в цьому випадку можливо найбільш ефективно набуття в процесі навчальної діяльності необхідних умінь і навичок і творче засвоєння знань.

При цьому, саме творчий настрій сприяє кращому розумінню мети і специфіки предмета вивчення, полегшує отримання різних умінь і навичок, проявляє приховані креативні можливості дитини [9, с. 145].

LEGO – одна з найвідоміших і поширених педагогічних систем, що широко використовує тривимірні моделі реального світу і предметно-ігрове середовище навчання і розвитку дитини [1, с. 51].

Спрямованість LEGO-конструювання широка: дозволяє залучити дітей молодшого шкільного віку до науково-технічної творчості, розвиває логічне мислення, увагу, пам'ять, мислення, комунікацію, навички рахунку, вміння проектувати і створювати моделі, розвиває просторову уяву. Виробник розробляє і спеціальні конструктори, спрямовані на вивчення математики в першому і в другому класі (LEGO Education MoreToMath «Захоплююча математика»), літератури і мови – розвиток мовлення (LEGO Education StoryStarter «Розвиток мовлення 2.0») [1, с. 52].

Зазначимо, що застосування LEGO-технологій у розвитку творчих здібностей молодших школярів обґрунтовується високими освітніми можливостями даної технології: багатофункціональністю, технічними та естетичними характеристиками, використанням в різних ігрових та навчальних зонах.

Основні принципи застосування LEGO-технологій у розвитку творчих здібностей молодших школярів: доступність і наочність; послідовність і систематичність навчання і виховання; урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Набори LEGO в усьому світі позиціонуються як освітні продукти, що задовольняють найвищим вимогам гігієнічності, естетики, міцності і довговічності. Ресурси наборів дозволяють вивчати об'єкти навколишнього світу з усіх боків, пропонують дитині стати творцем своєї власної моделі або навіть системи моделей.

Завдяки своїй педагогічній універсальності вони виявляються найбільш доцільними, із нині існуючих, наочними посібниками та розвиваючими іграшками. Причому цей конструктор спонукає задіювати під час навчання та виховання, в рівній мірі, і розумові, і фізіологічні ресурси учня.

Процес LEGO-конструювання за своєю суттю являє собою вид моделювальної продуктивно-творчої діяльності, спрямованої на розумовий і чуттєвий розвиток дітей. У процесі конструювання у дитини вдосконалюються тактильні якості, розвивається дрібна моторика, формується сприйняття кольору, форми і розміру предмета, розвивається діалогічне і монологічне мовлення. Крім того, у дитини активізуються всі психічні процеси, які сприяють розвитку креативно-технологічних здібностей [5, с. 107].

Для організації занять з LEGO-конструювання, як правило, педагоги використовують такі форми: конструювання моделі за готовим зразком; конструювання моделі за заданою умовою; конструювання моделі за власним задумом; конструювання моделі за запропонованою темою.

Застосування LEGO сприяє:

1. Розвитку у дітей сенсорних уявлень завдяки використанню деталей різної форми, пофарбованих в основні кольори, що дозволяє дитині здійснювати вибір за функцією того, чи іншого матеріалу в своїй моделі.

2. Розвитку та вдосконаленню вищих психічних функцій (пам'яті, уваги, мислення, робиться наголос на розвиток таких розумових процесів, як аналіз, синтез, класифікація, узагальнення). Педагог може створити ситуацію рольової гри, або проблемну ситуацію навіть на легкому рівні – вивченні деталей.

3. Тренування пальців кистей рук, що дуже важливо для розвитку дрібної моторики і надалі допоможе підготувати руку дитини до письма. Поступове створення моделей, прикріплення деталей одна до одної різними способами відкриває для дитини безліч варіантів їх сполуки.

4. Зміцненню дитячого колективу, формування почуття симпатії один до одного, тому що діти вчаться спільно вирішувати завдання, розподіляти ролі, пояснювати один одному

важливість даного конструктивного рішення. Створення спільної моделі в парі, або створення спільного проекту на уроці, коли кожна команда або учень виконує свою частину кінцевої системи моделей.

5. Конструктивна діяльність дуже тісно пов'язана з розвитком мовлення, тому що спочатку з дитиною проговорюється, що саме вона хоче побудувати, з яких деталей, чому, скільки, розміри тощо, що в подальшому допомагає дитині самій визначати кінцевий результат роботи. Планування роботи обов'язкове для молодшого школяра – допомагає зорієнтуватися з чого почати, як раціональніше зробити, щоб вийшов бажаний кінцевий результат [7, с. 43].

Молодші школярі вчаться конструювати «крок за кроком». Цей прийом дозволяє дітям просуватися вперед у власному темпі, стимулює бажання вчитися і вирішувати нові, більш складні завдання. Будь-який визнаний і оцінений успіх призводить до того, що дитина стає більш впевненою у собі, дозволяє їй перейти до наступного етапу навчання. Тому під час використання LEGO-технології важливо виділити етап рефлексії та аналізу моделі, для оцінювання побудованого і, що важливо, аналіз роботи учня, тобто самого процесу [3, с. 90].

Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що у процесі навчання необхідно комплексно поєднувати такі умови, які могли б максимально сприяти прояву самостійності і активності мислення учнів, а також просуванню в їх розумовому розвитку. Навчання, яке зводиться лише до накопичення знань, а не формує у дитини вміння думати, не вчить тих розумових операцій (аналізу, синтезу, порівнянню, узагальненню тощо), за допомогою яких отримуються осмислені знання, малоефективне для розумового розвитку. Активізації творчого мислення молодших школярів в сучасній школі покликані сприяти інноваційні технології навчання, в тому числі з використанням елементів конструювання, зокрема, технологія LEGO-конструювання. У результаті конструювання, програмування, моделювання процесів і явищ за допомогою LEGO-технологій у дітей підвищується інтерес до вирішення різних проблемно-пошукових ситуацій на основі розвитку творчих умінь та навичок.

Список використаних джерел:

1. Безпала С. Розвиток конструкційних здібностей дітей за допомогою конструкторів LEGOEducation / С. Безпала // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – № 8. – С. 51–56.
2. Володина С. А. Влияние образовательной среды на развитие мышления ребенка / С. А. Володина. – М. : МПГУ, 2016. – 499 с.
3. Волощенко Н.О. Освітньо-розвивальний потенціал Lego-технологій у розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку / Н.О.Волощенко, Ю.О. Коваль // Освітній дискурс: Педагогічні науки: зб. наук. праць. – К. : Гілея, 2019. – Вип. 11 (3). – С. 88–98.
4. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С. Выготский. – СПб. : Азбука, 2016. – 448с.
5. Грицкова Ю. В. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-конструювання / Ю. В. Грицкова // Інноваційна педагогіка: зб. наук. праць. – Одеса : Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2019. Вип. 12. – Т.2. – С. 106–109.
6. Куніцина В. Н. Міжособистісне спілкування : підручник для вузів / В. Н. Куніцина. – К., 2011. – 544 с.
7. Лапшина І.М., Родюк Н.Ю. Технології творчого розвитку молодших школярів на уроках галузі «Мови та літератури» : Інформаційне видання для здобувачів ступеня вищої освіти магістра. – Вінниця : ВДПУ, 2018. – 60 с.
8. Немов Р.С. Психология : учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн., 4-е изд. / Р.С. Немов. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003 - Кн. 1: Общие основы психологии. – 688 с.
9. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2007. – 720 с.
10. Савчин М.В. Вікова психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин. – К. : Академвидав, 2006. – 360 с.

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА, ЯК МОЖЛИВІСТЬ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТИНИ

Тетяна Сайнецька, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О. М. Блашкова, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PLOT-ROLE GAME AS AN OPPORTUNITY FOR CREATIVE POTENTIAL OF A CHILD

Tatiana Sainetska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається проблема розвитку креативного потенціалу під час сюжетно-рольових ігор у дошкільників. Висвітлюються підходи вчених до розуміння сутності поняття «креативність». Підкреслено важливість предметного середовища, для ефективного розвитку креативності дошкільників під час програвання сюжетно-рольових ігор.

Ключові слова: креативність, сюжетно-рольова гра, розвиток креативності, діти дошкільного віку, ігровий простір, творчість.

Abstract. The article considers the problem of developing creative potential during story-role games in preschoolers. The approaches of scientists to understanding the essence of the concept of «creativity» are highlighted. The importance of the subject environment for the effective development of creativity of preschoolers while playing story-based role-playing games is emphasized.

Key words: creativity, plot - role play, development of creativity, preschool children, play space, creativity.

Сучасна педагогіка все частіше наголошує на важливості творчого потенціалу як однієї з базових якостей особистості. Мається на увазі, що у ХХІ столітті в особистості мають бути на достатньому рівні сформовані гнучке мислення та широка інформаційна компетентність, креативність, здатність до швидкої орієнтації в будь якій ситуації та легкої адаптації до нових, швидкоплинних умов життя.

Саме тому реформа освіти орієнтується на розкриття творчого потенціалу дитини, щоб дати можливість сформуватися їй розумною, щасливою та здоровою. Вже не є пріоритетним у закладі дошкільної освіти надати дитині лише готові знання, для репродуктивного їх відтворення. Модернізація змісту дошкільної освіти має на меті забезпечення різнобічного розвитку дітей дошкільного віку відповідно до їх задатків, здібностей, нахилів, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб [7, с. 162].

У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти серед ряду освітніх напрямів, передбачені наступні освітні напрями «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» та «Дитина у світі мистецтва». Реалізація зазначених напрямів передбачає набуття здобувачами дошкільної освіти на достатньому рівні мистецько-творчої, предметно-практичної та технологічної компетентностей [1, с. 9, 21].

Набуття перелічених компетентностей дошкільниками сприятиме й розвитку їх творчості та креативності.

Такі науковці, як Б. Ананьєв, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, Г. Костюк, Н. Кузьменко, В. Маршицька, Р. Немов, Г. Орлова, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, М. Федорова стверджують, що лише за наявності сформованих певних рис у особистості можна говорити про розвинену у неї креативність. Серед таких рис виділяють ініціативність, творчий потенціал, власна активність, здатність до імпровізації. Саме завдяки «набору» потрібних рис, особистість легко адаптується в соціумі та є конкурентоспроможною в майбутньому.

У дошкільному віці відбувається початкове становлення індивідуальності особистості, продовжують розвиватися пізнавальні процеси. Поряд із наочно-образним з'являється словесно-логічне мислення, збагачується увага, вона набуває стійкості та довільності, відбувається перехід від мимовільного до довільного запам'ятовування інформації [5, с. 364-365].

Постійно досліджується й проблематика розвитку креативного потенціалу дітей дошкільного віку. Креативність, так само як творчість, виявляється лише через різні форми людської діяльності, тому креативність і творчість властиві лише людині.

Педагогічний словник визначає «*креативність*» (англ. – *creativity*) як «рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що становить відносно стійку характеристику особистості» [1].

Виходячи з аналізу наукової літератури, креативний потенціал особистості може розглядатися як інтегративна якість особистості, що відображає сукупність творчих сил; визначає готовність і можливість до творчої самореалізації й саморозвитку, до втілення нових, оригінальних ідей; забезпечує ефективну взаємодію особистості з іншими людьми [8, с. 209]

Я. Пономарьов вирізняє три підходи у процесі вивчення творчості. Перший з них розглядає творчість як діяльність людини, яка створює нові та суспільно значущі цінності у галузі мистецтва, техніки, науки, практики. Другий підхід пов'язує творчість з особистістю, її діяльністю, спрямованою на самовираження і самоактуалізацію. Відповідно до третього підходу, творчість досліджується у процесі розв'язання завдань [9].

Розділяючи думки автора, щодо поділу підходів до вивчення творчості, додамо, що старт творчого розвитку та становлення творчої особистості розпочинається ще з малечку, а саме з дошкільного віку.

Провідною діяльністю дитини дошкільного віку є *гра*. Граючись, дитина пізнає навколишній світ і формує свій власний внутрішній. Активне взаємонаслідування дітей та переймання запропонованих іншими ігор, сприяє активному створенню так званих «авторських» ігор. При «створенні» сюжетно-рольової гри, особливе значення полягає у виборі теми, розкручуванню придуманого сюжету, поділу ролей між усіма учасниками та, власне, безпосередня реалізація конкретної гри [3].

Саме *сюжетно-рольові ігри* допомагають дошкільнятам проявити себе в ролі «вчителя», «лікаря», «перукаря» тобто діти мають безпосередню можливість «доторкнутися» до такого цікавого світу дорослих. Такі ігри дають можливість дитині розкрити її власний креативний потенціал. Упродовж дошкільного віку, поки дитина росте і розвивається, набуває нових знань і вмінь, сюжетно-рольова гра залишається найбільш характерним і улюбленим видом її діяльності.

Зрозуміло, що вихователь повинен володіти так званою ігровою культурою. Не може й вихователь навчити дітей гратися, якщо сам не володіє ігровою «грамотою», ігровою культурою. *Сюжетно-рольові ігри* як найкраще сприяють цьому [6, с. 12].

Як в спільних сюжетно-рольових іграх з дітьми, так і при створенні умов для їх самостійної діяльності, категорично недопустимо з боку дорослого змушувати, нав'язувати теми, ігрові ролі, форми гри. У дітей не повинно виникати відчуття, що в дитячому садку «треба гратися, так як накажуть, а не так як хочеш» [6, с. 13]. Ми переконані, що розвиток вільної креативності під час сюжетно-рольових ігор можливо здійснювати лише тоді, коли дорослий забезпечить дитині свободу дій та свободу вибору.

Саме здатність старшого дошкільника до створення задумки сюжету гри, до безпосередньої його активної реалізації, здатності до емоційної виразності в процесі передачі власних думок і почуттів, здатності до втілення та програвання ігрового образу і є проявом становлення та розвитку креативності зростаючої особистості.

Зрозуміло, що вихователь має всіляко заохочувати та активізувати дітей до гри. Саме доцільно, грамотно організоване предметно-ігрове середовище сприяє розвитку креативності в ході створення та програвання дітьми сюжетно-рольової гри. Але існує й негативний

наслідок такого виду доцільно організованого середовища, у тому, що діти обмежуються одними й тими самими, постійно повторювальними способами дій, які визначаються незмінним та стабільним набором іграшкового обладнання. В свою чергу це може призводити до обмеження розвитку ініціативності, творчості та «передбачає» лише активізацію репродуктивної діяльності дитини.

У своїх дослідженнях, С. Новосолова виділила наступні вимоги до організації предметного середовища:

- мають бути враховані вікові інтереси розвитку дитячої діяльності (з одного боку, воно має максимально сприяти розвитку провідної діяльності, з іншого – забезпечувати зародження інших видів діяльності);
- відповідність предметного середовища зоні найближчого розвитку дитини;
- відповідність структурі когнітивної сфери дитини (середовище має містити як консервативні елементи, відомі дитині, так і проблемні, що підлягають дослідженню);
- забезпечення відповідності об'єму знань і можливостей їх застосування [7].

Поряд із сюжетно-рольовими іграми, варто застосовувати запропоновану науковцем В. Кузьменко, систему спостережень, яка також сприяє розвитку творчої особистості дитини дошкільного віку. До системи спостережень В. Кузьменка належать:

- розпізнавальні спостереження (сприяють нагромадженню уявлень про властивості предметів і явищ навколишньої дійсності на основі сенсорних дій та обстеження);
- відтворювальні спостереження (сенсорні дії звужуються, пріоритет набувають розумові);
- спостереження, ініційовані дорослим (вихователь визначає мету й завдання спостереження на основі знань про навколишнє середовище, здобутих дітьми під час занять);
- спостереження, ініційовані дітьми (дитина самостійно визначає зміст спостереження та його об'єкт; в основі такої діяльності – події, які справили на неї найбільше враження) [4, с. 12].

Отже, для розвитку творчості та креативності старшого дошкільника можна виділити такі необхідні чинники, як наявність сприятливого психологічного клімату як в родині, так і в закладі дошкільної освіти; для формування та становлення соціально-емоційних зв'язків дитини з оточуючими та для розвитку інтелекту важливим є необхідне та корисне обладнання й різноманітні матеріали для реалізації ефективної творчої діяльності дитини.

Зрозумілим є той факт, щодо необхідності заохочення та активізації прояву власної творчості та педагогічної майстерності вихователів закладів дошкільної освіти, а не лише неухильного дотримання педагогічними працівниками програмових завдань щодо креативного розвитку дошкільників.

Список використаних джерел:

1. Александрович Т.В. Развитие творческих способностей личности в дошкольном онтогенезе: теоретические основания и способы решения / Т.В. Александрович, О.А. Голюк, Г.Г. Кит // Молодий вчений. – 2018. – № 5.2 (57.2), травень. – С. 58-65.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція. – С. 18–21. Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet/>
3. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Вітковська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 275–279.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / С. Гончаренко – К.: Либідь, – 1997. – 374 с.
5. Колосова О.В. Формування соціальної компетентності дошкільників засобами сюжетно-рольової гри // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 3-5 квітня 2013.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця, ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип.2. – С.162-166.

6. Крутій К.Л. Емпіричне дослідження вільної гри дитини в умовах закладу дошкільної освіти під час проведення «Дня без іграшок» / Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць. № 1 (93). – 2019. – С.26-44. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/12407>.
7. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3–7 років : монографія / В. У. Кузьменко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, – 2005. – 354 с.
8. Маршицька В. В., Орлова Г. В. Теоретичні основи формування креативності у дітей старшого дошкільного віку / В.В. Маршицька // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2015. – Вип. 19(1). – С. 363 – 372. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19%281%29_36
9. Михайленко Н. Я., Короткова Н. А. Організація сюжетної гри в дитячому садку / Н.Я. Михайленко, Н.А. Короткова: Посібник для вихователя. 2 – у вид. – М.: Видавництво «ГНОМ и Д», 2000. – 96 с.
10. Петрушова Н. Витоки педагогічної майстерності / Н. Петрушова. – 2014. Випуск 14, – С. 208214
11. Пономарёв Я. А. Перспективы развития психологии творчества / Я.А. Пономарёв // Психология творчества: школа Я. А. Пономарева / под. ред. Д. В. Ушакова. – М. : Институт психологии РАН, 2006. – С. 145–276.
12. Стежинки у Всесвіт : комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій.; автор. колектив: Більська О.В., Богуш А. М., Голюк О. А., Дем'яненко О. Є., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Каплуновська О. М., Кіт Г. Г., Король А.В., Крутій К. Л., Маковецька Н. В., Молнар Т. І., Пахальчук Н. О., Попович О. М., Присяжнюк Л.А., Родюк Н.Ю., Стеценко І. Б., Федорович Л. О., Шикиринська О. А. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2020. 244 с. (схвалено МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах, лист від 02 жовтня 2020 року № 22.1/12-Г-801).
13. Федорова М. А. Сюжетно – рольова гра як засіб виховання моральних цінностей дошкільника/ М.А. Федорова//Сталій розвиток: проблеми та перспективи/за заг.ред. О.А. Дубасенюк : зб.наук.праць. – Житомир: вид – во «Полісся», 2015. – С. 164–170
14. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ЛОГОΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. – V.6. – p. 61–65.
15. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

РОЛЬ СІМ'Ї У ПІДГОТОВЦІ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

Наталія Стратій, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: А. В. Василюк, доктор педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)*

THE ROLE OF THE FAMILY IN PREPARING THE CHILD FOR SCHOOL

Natalia Stratiy, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена одній із актуальних проблем – підготовці дитини до шкільного навчання. Основна увага зосереджується на основні аспекти психологічної готовності, яка забезпечується спільними зусиллями батьків. Обґрунтовується принцип завдань, які спрямовані на підготовку дитини до шкільного навчання та виокремлено умови для загального розвитку дитини.

Ключові слова: Сім'я, психологічна готовність, дитина, виховання, навчання, адаптація.

Abstract. The article is devoted to one of the urgent problems - preparing a child for school. The main focus is on the main aspects of psychological readiness, which are provided by the joint efforts of parents. The principle of tasks aimed at preparing the child for school is substantiated and the conditions for the general development of the child are highlighted.

Keywords: Family, psychological readiness, child, upbringing, education, adaptation.

На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної думки у нашій країні однією з найбільш актуальних проблем являється готовність дитини до шкільного навчання.

Важливу роль у формуванні готовності дитини до школи відіграє сім'я дошкільника. Під керівництвом батьків дитина набуває свій перший життєвий досвід, елементарні відомості про навколишню дійсність, вміння і навички життя в суспільстві. Під час переходу з дитячого садка у школу, дитина стикається з новими проблемами, відкриває у собі нові можливості, змінюється середовище її розвитку. Важливо, щоб у родині, в дошкільному закладі допомогли дитині усвідомити, що дитячий садок і школа є ланками єдиної системи освіти і виховання, а все те, що чекає дитину у школі, є продовженням того, чим займалася, вивчала раніше.

Про актуальність проблеми підготовки дитини до школи свідчать роботи українських учених, серед яких: А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Лисенко, Н. Бібік, О. Кононко, Т. Піроженко, Т. Поніманська та ін.

Проблема шкільної адаптованості, дезадаптованості, їх причин та особливостей прояву є предметом дослідження різних галузей наукових знань. Зокрема, біології та фізіології (А. Хрипкова, Д. Колесов, І. Кулак, І. Лаптева, М. Антропова, М. Безруких, Т. Володенкова, Ф. Березін та ін.).

У дослідженнях психологів, педагогів, дефектологів (А. Венгер, А. Запорожець, В. Мухіна, Є. Смирнова, Л. Божович, Л. Венгер, Л. Виготський та ін.), відмічається, що загальним показником готовності дитини до школи є стійке позитивне ставлення до шкільного навчання. Якщо дитина безболісно перейшла до нових вимог, навчання дається їй відносно легко, зміцнюється й розвивається інтерес до учіння, в цьому випадку можна говорити про повноцінну підготовку дитини до школи.

Мета статті – визначити роль сім'ї у підготовці дитини до школи.

На початку навчання дитини в 1-му класі, відбувається дуже багато змін, адже це складний і відповідальний етап у її житті. З'являються нові умови життя та діяльності, нові контакти, нові стосунки, нові обов'язки. Звикання до школи – тривалий індивідуальний пристосувальний процес. Згідно зі статистикою, лише 50% дітей адаптується до нових умов і

вимог упродовж семестру. Інші учні потребують значно більше часу для цього, у них спостерігається більш висока напруженість психіки, більш низька і нестійка працездатність. Відтак, важливим завданням батьків є забезпечення загальної підготовленості дитини до школи. Для цього необхідно сприяти її фізичному розвитку, виробленню санітарно-гігієнічних навичок, умінь самообслуговування і побутової праці. Сім'я є основним середовищем життя дитини дошкільного віку, визначальним чинником щодо формування її вольових якостей, розумової активності й комунікативних здібностей. Від виховання в сім'ї великою мірою залежить позитивне ставлення дитини до школи, її бажання вчитися і досягти певних результатів своєї праці [1].

Щоб підготувати дитину до школи, слід формувати в неї психологічну готовність, яка включає мотиваційний, вольовий, інтелектуальний та соціальний компоненти.

Мотиваційна готовність відображає стійке бажання дитини навчатися у школі. Від мотивації залежить входження дитини в нову діяльність, яка відрізняється від ігрової, розумовим напруженням, необхідністю подолання розчарувань та труднощів. У дошкільника така мотивація ще не сформована і потребує ретельної роботи з боку сім'ї. Особливу роль відіграють батьки, вони повинні правильно розповісти про зміст та значення шкільного життя.

Інтелектуальна готовність до шкільного навчання, пов'язана з розвитком розумових процесів, розвитку мислення, дитина повинна мати запас конкретних знань, повинна вміти узагальнювати, порівнювати об'єкти, класифікувати їх, виділяти суттєві ознаки, робити висновки. У дитини повинен бути сформований певний обсяг уявлень, загальна обізнаність навколишнього світу, відповідний мовленнєвий розвиток, пізнавальна активність. Батьки повинні розвивати увагу, сприймання, пам'ять, мислення, мовлення, формувати елементарні навчальні навички – здійснення звукового аналізу слова, читання, лічба й обчислення, підготовленість руки до письма.

Для успішної адаптації та хорошого відчуття у класі, важливе місце займає вольова готовність. В дошкільному віці дитина опиняється перед потребою подолання певних труднощів і підкорення своїх дій поставленій меті. Це приводить до того, що вона починає свідомо керувати своїми діями, пізнавальними процесами і поведінкою загалом. Сім'я має вчити дошкільника правильно поводитись у складних ситуаціях, знаходити шляхи її вирішення, доводити почату справу до кінця. Психологи вольову поведінку вважають соціальною, а джерело розвитку дитячої волі вбачають у взаємодії дитини з навколишнім світом. Бажано вчити дитину виражати свої думки, емоції та бажання, вміти розрізняти емоції та настрої інших, прагнути враховувати це під час взаємодії. Таким чином, потрібно розвивати у дітей потреби спілкування з родиною, друзями, рідними, адже спілкування необхідне дітям для успішної реалізації навчальної діяльності. Дошкільний вік – це період наслідування поведінки дорослих. Отже, вчинки дітей – це більше ніж 80 % вчинків дорослих [2, с. 19-20].

Слід зауважити, що брак сформованості одного із вище перелічених компонентів приводить до психологічних труднощів і проблем в адаптації дитини до школи.

Основним методом у підготовці дитини до навчання є гра та різні види зображувальної діяльності (малювання, аплікація, ліплення, конструювання). У процесі цих занять у дитини розвиваються уявлення про світ, про те, як влаштовані предмети, тварини, люди. Для того, щоб повністю використовувати розвиваючі можливості гри, малювання, інших дитячих захоплень, дорослі повинні керувати ними, але тактовно, ненав'язливо. Виховуючи і навчаючи дитину, слід пам'ятати, що не можна перетворювати заняття в щось нудне, нецікаве, нав'язане дорослими і не потрібне самій дитині. Спілкування з батьками, у тому числі і спільні заняття повинні доставляти дитині задоволення і радість. Цінніше, що можуть зробити батьки для своїх дітей – навчити їх правильно мислити, міркувати, аналізувати інформацію і виокремлювати в ній головне.

Розвиваючі завдання для дітей, мають бути різноманітними, адже однотипні вправи послаблять інтерес дитини. Завдання краще подавати у цікавому та захоплюючому виді, які

спрямовані на різні види розумовій діяльності – формування математичних уявлень, розвиток зв'язного мовлення і читання, розвиток моторики, розвиток логічного мислення. Пізніше дитина сама зможе виконувати практичні завдання, головне пам'ятати, що бажання вчитися прищеплюється дитині в дитинстві. Під час підготовки дитини до школи батьки можуть використовувати такі завдання як: «Скопіюй фігури на 6 точок», «Вивчаємо букви й голосні звуки», «Вивчаємо симетрію» [3].

Готовність до школи залежить від умов, у яких зростає дитина. Якщо діти, виховуються у доброзичливих умовах, мають від дорослих підтримку у пошуках, прагненні до самостійності, різноманітних творчих заняттях, як правило, вони готові до школи. Важливу роль у підготовці дитини до шкільного життя відіграє те, наскільки родина виявляє інтерес до навчання дитини, її поведінку у класі, успіхи та невдачі у спілкуванні з товаришами та учителем. Не менш важливим є емоційне благополуччя дитини, яке залежить від її власної здатності протистояти стресам. Тому головне завдання батьків – створити загальну позицію малюка щодо школи та навчання, щоб першокласник міг швидко увійти в новий спосіб життя, пристосуватись до вимог школи. Важливою для дитини є батьківська любов, яка необхідна для успішного подолання труднощів у стосунках з іншими, для ефективної адаптації в соціумі. Здійснюючи підготовку до школи, дорослі вносять корекцію в організацію дитячої діяльності і спілкування, з метою сприяння розвитку найважливіших із позицій майбутнього шкільного навчання, рис особистості і поведінки. Особливо необхідним є всебічний розвиток пізнання, діяльності і особистості в цілому. Лише на такій основі можуть розвиватися спеціальні здібності, а процес адаптації проходитиме швидше та ефективніше.

Аналіз сучасної педагогічної літератури допоміг нам дійти таких висновків, що підготовка дитини до навчання в умовах сім'ї базується на тому, що саме в родині закладаються основні навички комунікації, психологічні якості, відбувається первинне ознайомлення дитини з навколишнім середовищем, з явищами природи, що спонукає розумову активність дошкільника і є запорукою його розумового розвитку. Великий вплив сім'я має на позитивне ставлення майбутнього учня до навчання у школі, включення у нову соціальну сферу.

Список використаних джерел:

1. Адаптація першокласників до навчання у школі: маленькі секрети важливого досвіду. URL: <https://school182.kiev.ua/адаптація-першокласників-до-навчання-2/> (Дата звернення 27.03.2021)
2. Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема: матеріали обласної онлайн-конференції. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського». – 2017. – С. 19-20.
3. Практичні заняття. – Режим доступу: <https://childdevelop.com.ua/worksheets/tag-preschool/> (дата звернення 25.03.2021).

ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О КУЛЬТУРЕ ЗДОРОВЬЯ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

*Ли Сяофан, студент факультета дошкольного образования
Татьяна Поздеева, кандидат педагогических наук, доцент*

FORMATION OF IMAGES OF HEALTH CULTURE IN ELDER PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF PLAYING ACTIVITIES

*Li Xiaofang, Early Childhood Education Student
T.V. Pozdeeva, Doctor of Education, associate Professor*

Аннотация. В статье раскрываются возможности игровой деятельности в процессе формирования представлений о культуре здоровья у детей старшего дошкольного возраста. Приводятся примеры использования разных видов игр, направленных на закрепление знаний о культуре здоровья у детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: культура здоровья, здоровье, игра, дети дошкольного возраста.

Abstract. The article reveals the possibilities of play activity in the process of forming ideas about the culture of health in older preschool children. Examples of the use of different types of games aimed at consolidating knowledge about the culture of health in preschool children are given.

Keywords: health culture, health, play, preschool children.

На современном этапе общество и государство предъявляют системе образования социальный заказ на здоровую личность, способную легко адаптироваться к изменяющимся условиям, конструктивно мыслить, самостоятельно принимать решения, активно действовать, включаться в преобразовательную деятельность и позитивно решать возникшие проблемы. В условиях развития современного дошкольного образования здоровье ребёнка становится показателем его результативности и образовательной стратегии в целом. В этой связи очевидна и объяснима ориентация научных исследований (В. Кудрявцев, В. Шишкина, Л. Глазырина, В. Шебеко, Т. Логвина) на обновление подходов к сохранению и укреплению здоровья ребенка как ведущую задачу концепции дошкольного образования. [1, с. 13]. Возрастание значимости образовательных областей «Физическая культура», «Ребенок и общество» и их компонентов «Самосознание», «Здоровье личности», «Личная гигиена», «Безопасность жизнедеятельности» для развития целостной гармоничной личности ребенка в учебной программе дошкольного образования обусловлено ценностями здоровья, здорового образа жизни и необходимостью освоения культуры здоровья с самого рождения [2].

Актуальность формирования уже в период дошкольного возраста представлений о здоровье, ответственного отношения к его сохранению, овладения правилами здорового поведения подчеркивается в Государственной программе «Здоровье народа и демографическая безопасность Республики Беларусь» на 2016–2020 годы, в Кодексе Республики Беларусь «Об образовании» в которых на первое место поставлены задачи охраны и укрепления физического и психического здоровья детей (в том числе их эмоционального благополучия); сохранения и поддержки индивидуальности ребенка, развития индивидуальных способностей и творческого потенциала каждого ребенка как субъекта отношений с людьми, миром и самим собой.

Министр образования Китая Юань Гуйжэнь в документе «Руководство по обучению и развитию детей от 3 до 6 лет» рассматривает обучение и развитие детей в пяти областях: здоровье, язык, общество, наука и искусство. Среди них «здоровье» занимает первое место.

Уже с младшего дошкольного возраста необходимо формировать у ребенка сознательное и ответственное отношение к здоровью, личной безопасности и безопасности окружающих, воспитывать готовность к эффективным, обоснованным действиям в неадекватных ситуациях, культуру здоровья. Эти задачи на сегодняшний день стоят как перед родителями, так и перед педагогами учреждений дошкольного образования.

Основными формами работы по формированию у детей дошкольного возраста культуры здоровья являются занятия, игры.

Исключительное значение в образовательном процессе предоставляется игре, что позволяет ребенку проявить свою активность, наиболее полно реализовать себя. В процессе экспериментальной деятельности, нами была использована методика, включающая серию разных видов игр. Идея соединения образования с игрой традиционна для дошкольной педагогики. Такое соединение находит отражение в дидактической игре. Для ребенка очевидна необходимость приобретения новых знаний, закрепление представлений. Были подобраны дидактические игры, направленные на закрепление знаний о необходимости проявления заботы о своем организме «Зуб Неболейка», «Аскорбинка и ее друзья», «Путешествие хлебного комочка», «Туалетные принадлежности», «Чистое тело». Интерес вызвали игры у детей, направленные на ознакомление с полезными продуктами «Полезная и вредная еда», «Пищевое лото», «Веселый повар», «Выбор продуктов». С целью ознакомления детей с лекарственными растениями, формирования умения правильно использовать полезные растения были предложены детям дидактические игры «Найди, что назову», «Чудесный мешочек», «Опиши – мы отгадаем» «Почтальон принес открытку». Игра это и средство психоземotionalной разгрузки ребенка.

В процессе игры дети испытывают чувство радости, подъема. Чтобы закрепить навыки здорового образа жизни, в режим дня систематически включались валеологические игры «Скорая помощь», «Добрые слова», «Наша безопасность», «Непоседа». С целью закрепления представлений о безопасном поведении дома, на природе, на улице были проведены игры «Выбери лишнее», «Да – нет», «Вопрос – ответ». В образовательный процесс были включены и элементы игр-драматизаций, разыгрывание инсценировок по мотивам сказок, импровизации с вовлечением детей в процесс показав и игры-драматизации, в которых дети импровизировали, выбирая сюжетный ход и слова роли. Дети с удовольствием разыгрывали игру-драматизацию «Доктор Айболит». Главный персонаж давал рекомендации по культуре здоровья, импровизируя с каждым участником игры. В процессе игры воспитанники старались свободно держаться при выступлении, импровизировали средствами мимики, выразительных движений и интонации. В игре «Поле чудес» кроме детей старшего дошкольного возраста участвовали ученики 1 первого класса, присутствовали родители.

Игра была занимательной и полезной, направлена на закрепление представлений о культуре здоровья. Содержала загадки о продуктах питания, о личной гигиене, о правилах безопасного поведения. Значительное место в работе было отведено подвижным играм «Переправа», «Хоккей с мячом», «Горячий мяч». Игровое пространство должно иметь своеобразные пространственные переменные в рамках игровой площадки, которые давали бы простор для изобретательства и открытий. В режиме дня было предусмотрено время для самостоятельной двигательной активности, в процессе которой дети проявляли двигательное творчество, реализуемое в умении видоизменять движения, обыгрывать их, экспериментировать, преобразовывать предметно-игровую среду. Использование разных видов игр в регламентированной и нерегламентированной деятельности способствовало укреплению физического и психического здоровья детей.

Таким образом, практика работы показала, что игра как ведущий вид деятельности в дошкольном возрасте является эффективным средством формирования у воспитанников представлений о культуре здоровья. Но, для этого требуется соответствующая психолого-педагогическая подготовка воспитателя дошкольного образования, развивающая предметно-пространственная среда, банк разных видов игр, направленных на формирование культуры здоровья детей дошкольного возраста.

Список использованных источников:

1. Зайцев, Г. К. Валеологические проблемы педагогической деятельности / Г. К. Зайцев // Валеология. – 2013. – № 2. – С. 12-16.
2. Учебная программа дошкольного образования (для учреждений дошкольного образования с русским языком обучения и воспитания) / М-во образования Респ. Беларусь. – Минск : НИО, 2019. – 479 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ЗАВДАНЬ У РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Марина Ткачук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)*

THE USE OF VISUAL AIDS IN THE EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

*Marina Tkachuk, bachelor student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність використання ігрових завдань для розвитку креативного мислення молодших школярів. Проаналізовано завдання та вимоги до організації роботи з ігровими завданнями на уроках у початковій школі. Здійснено спробу розкрити потенціал вправ в освітньому процесі як засобу розвитку креативного мислення учнів.

Ключові слова: креативне мислення, ігрові завдання, освітній процес, творчість, кмітливість, мотивація.

Abstract. The article substantiates the need to use game tasks for the development of creative thinking of primary school children. Tasks and requirements to the organization of work with game tasks at lessons in elementary school are analyzed. An attempt is made to reveal the potential of exercises in the educational process as a means of developing students' creative thinking.

Keywords: creative thinking, game tasks, educational process, creativity, strengthening, motivation.

В останні роки відбулися значні зміни у розвитку техніки, науки, не залишилася без реформувань й освіта. Суспільні зміни передбачають появу нових ідей в освіті. Серед дев'яти ключових компонентів формули Нової української школи є новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації суспільстві [3]. Розвиток у молодших школярів креативності мислення виступає однією з умов формування особистості, здатної логічно осмислювати, критично оцінювати інформацію, шукати відповідний матеріал та вміти його інтерпретувати відносно умов та запитів.

Основне питання щодо вивчення психології мислення залишається відкритим, враховуючи значну кількість теоретичних та експериментальних досліджень педагогів. Вагомий внесок у процес обґрунтування даної проблеми внесли відомі педагоги психологи, зокрема Ф. Баррон, П. Блонський, Л. Виготський, П. Торренс М. Уаллах та ін. Проте, всі вони визначають креативне мислення, як здатність відмовлятися від стереотипних способів формування думки та введення новизни. Проаналізувавши праці Л. Виготського, можемо стверджувати, що молодший шкільний вік є найбільш сприятливим етапом для розвитку креативного мислення. У даний період спостерігається розвиток креативного мислення у процесі трудової діяльності, навчання та особливо під час виконання творчих завдань, адже вони стають ефективним підґрунтям для повноцінного розвитку учнів [1].

Розвитку креативного мислення молодших школярів на уроках, на нашу думку, сприяють створені вчителем умови ігрового середовища. Адже під час проходження гри мозок учня прогнозує ідеї, конструює зв'язки та створює нові продукти, в результаті чого набувається вміння керувати здобутими знаннями та впроваджувати їх у діяльність. Ігрові завдання на порівняння даних, створення асоціативних зв'язків, із елементами деформації та ін. сприяють розвитку креативного мислення, адже вони налаштовують молодших школярів

на активну пізнавальну та мовленнєву діяльність. Однак, варто наголосити, що на початкових етапах ми радимо розвивати мислення із залученням школярів у продуктивні види роботи, адже їх впровадження передбачає конкретне планування послідовності дій, схематичне промальовування готового продукту в уяві, і лише потім його створення [8, с. 241].

Використовуючи ігрові завдання для розвитку креативного мислення, варто пам'ятати про доцільність їх в освітньому процесі та планувати роботу не за аналогією чи шаблоном, а виключно на творчому ґрунті. Адже тільки від правильно підібраних форм роботи буде залежати ефективність формування та розвитку психічних процесів.

На уроках української мови ми використовуємо вправи на встановлення причинно-наслідкових зв'язків, із конкретним порівнянням образів та передбаченням. Так, аналізуючи прочитаний текст, учні добирають характеристики головним героям, порівнюють та прогнозують їх подальші дії. Не новим, проте ефективним завданням виступає робота з деформованими словами, реченнями, текстом. Таким чином, учні вчаться моделювати висловлювання та створювати тексти.

Цікавим завданням для розвитку креативного мислення молодших школярів виступає «Незакінчений текст». Такий вид роботи дає змогу учням не лише осмислено прочитати текст, але й передбачити, як розвиватимуться події надалі, які будуть головні персонажі та інше. Організуючи колективне ігрове спілкування, педагог дбайливо створює умови для входження дитини в доросле життя з її складними нормами, сприяє соціалізації дітей. У грі дитина безтурботна, здатна максимально проявити свою індивідуальність, тому вчителю необхідно правильно використовувати феномен гри для роботи з кожною окремою дитиною або групою дітей [6].

Хочемо відзначити особливу роль казки у розвитку креативного мислення. Створюючи її індивідуально чи у групі, школярі емоційно оживають, наповнюють героїв яскравими образами, придумовують фантастичні події, проводять паралелі між добром та злом і фантазують без встановлення рамок. Робота над казкою виступає надзвичайно вагомим важелем у розвитку мислення, мовлення та інших процесів. Вигадування казок захоплює учнів, викликає великий інтерес та цілком задовольняє потребу у креативності.

На уроках математики ігрові завдання займають не менш вагоме місце, ніж на уроках української мови, адже пробуджують інтерес до вивчення математики та розвитку креативного мислення, в цілому підвищують рівень навчальної діяльності. Варто наголосити також на завданнях, які постають перед учителем при підготовці матеріалу до уроку. Перш за все, це одночасне сприйняття школярами зовнішніх сторін математичних явищ, впровадження нетрадиційних підходів, методів для розв'язку логічних задач, а також розвиток креативного мислення, яке спрямоване на втілення навичок у пошукову діяльність.

Для реалізації поставлених цілей ми пропонуємо застосовувати ігрові завдання, такі як квести, веселі задачі, головоломки, ребуси, загадки, асоціації. Таким чином, учні вчаться встановлювати протилежні зв'язки, шукати спільні та відмінні риси, виправляти помилки, прогнозувати дії, керувати даними, доводити правильність виконання завдання чи хід думки.

Проте, обираючи ігрові завдання для розвитку креативного мислення слід враховувати наступні вимоги:

- матеріал повинен відрізнятися від стандартного, пропонованого у підручниках;
- завдання мають ґрунтуватися на доступності, послідовності та систематичності використання;
- під час закріплення вивченого матеріалу чи для актуалізації опорних знань, ігрові вправи необхідно поєднувати із засобами наочності.

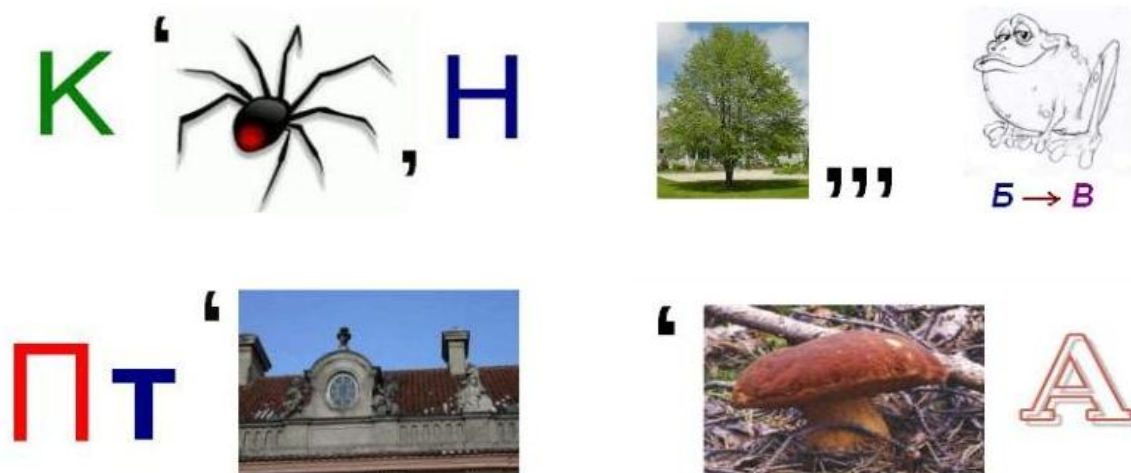
Лише враховуючи вищезгадані умови, можна підвищити загальний рівень знань учнів, стимулювати їх до розвитку креативного мислення.

Під час вивчення окремих математичних тем («Рік, місяць, тиждень», «Година, хвилина, секунда») ми використовуємо ігрові завдання у вигляді загадок, що значно стимулює фантазію, кмітливість та розвиток психологічних процесів, адже вони дають змогу

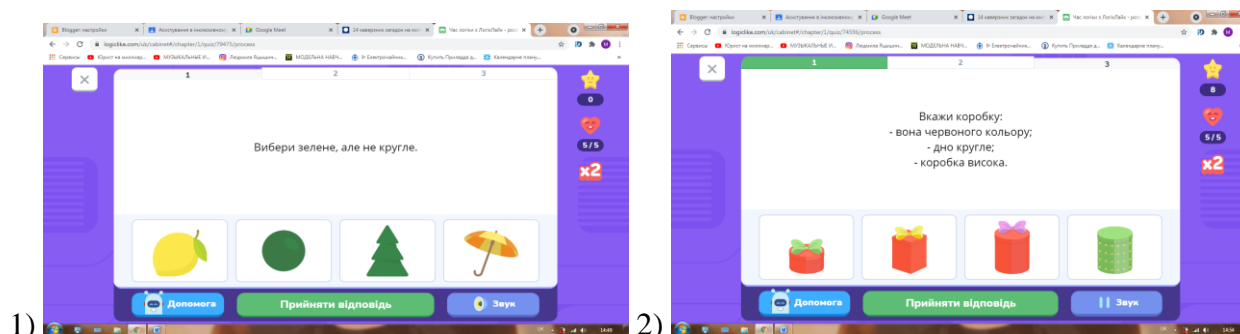
здійснювати порівняння, визначати головні та другорядні ознаки, формувати математичні поняття, розвивати мовлення та збагачувати словниковий запас. Для прикладу, застосовуємо такі загадки:

- У місті – дванадцять ринків, на кожному ринку – по тридцять людей, у кожного – по двадцять чотири дитини.
- Висить на стіні і все б'є.
- У місяці три неділі випали на парні числа. Який день тижня був сьомого числа цього місяця?
- Підійшли до річки дві людини. Біля берега стоїть човен, що витримує лише одного. Обоє переправилися на протилежний берег. Як?
- Кішка – 3, кінь – 5, півень – 8, віслик – 2, зозуля – 4, жаба – 3, собака - ?

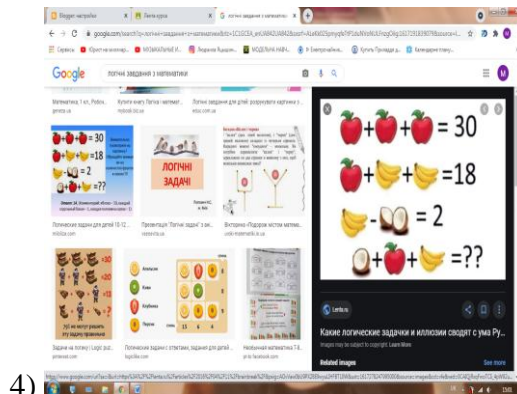
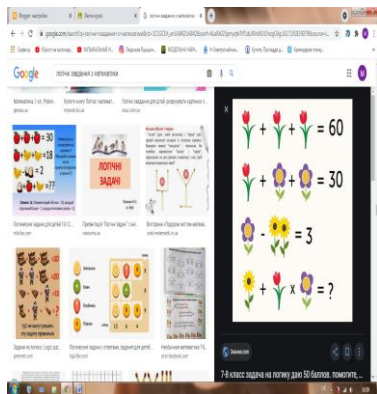
Мотивувати молодших школярів, зацікавити та вводити нове поняття допомагають ребуси. Вони є досить популярними у використанні вчителем, адже забезпечують позитивне емоційне забарвлення уроку. Для прикладу, можемо застосовувати такі ребуси:

Завдання з логічним навантаженням мають великий вплив на розвиток кмітливості, логічного мислення, активізацію пізнавальної діяльності учнів. Роблячи помилки, діти прагнуть віднайти правильний шлях розв'язання даного завдання, встановлюють зв'язки між поняттями, об'єктами та явищами, аналізують дані, і тим самим забезпечують розвиток креативного мислення. Зразками даних завдань можуть виступати такі:

3) 4) Ігрові завдання на уроках не лише розвивають спостережливість, самостійність, креативність мислення, а й вирішують дидактичні цілі. Саме тому ми можемо стверджувати, що ігри стимулюють пізнавальну активність школярів, створюють позитивну атмосферу у колективі, сприяють креативному мисленню та фантазії [5, с.156].

Як бачимо, проблема використання ігрових завдань у розвитку креативного мислення на сьогодні залишається невивченою, однак є достатньо актуальною, адже освіта знаходиться у пошуку ефективних методів, прийомів, засобів та технологій, які забезпечуватимуть поставлену Концепцією Нової української школи мету. Креативна особистість є в майбутньому конкурентноспроможною та успішною, так як дана характеристика виступає передумовою подальшого прогресу суспільства.

Список використаних джерел:

1. Виготський Л.С. Вопросы теории и психологии / Под ред. А.Р.Лурия, М.Г. Ярошевского. – М.:Педагогика, 1982. – 432 с.
2. Галкина Т.В. Диагностика и развитие креативности / Т.В.Галкина // Развитие и диагностика способностей. – М.: Наука, 1999. – 124 с.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSHporadnyk-dlya-vchytelya.pdf>
4. Коряк О.В. Роль учителя у формуванні креативного мислення молодших школярів у процесі навчання / О.В. Коряк // Збірник наукових праць. Педагогічні науки – 2014. – Вип. 65 – С. 108-112.
5. Кучай Т.П. Розвиток креативного мислення молодших школярів / Т.П. Кучай // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2017. – Вип.277. – С.154-158.
6. Iryna Lapshyna, Lyudmila Lyubchak. Using the Technology of Collective Game Communication in the Process of Forming the Diamonological Competency of Primary School Pupils // Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 24th-25th, 2019. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies. 2019. P. 267-279.
7. Подолянчук О.В. Розвиток креативного мовлення учнів початкових класів / О.В.Подолянчук // Навчально-виховний комплекс. – 2003. – №10. – С. 23-29.
8. Чаплук Ю.С. Ігри-вправи як засіб розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов: ціле-мотиваційний компонент / Ю.С.Кробака // Інноватика у вихованні. – 2019. – Вип. 9. – С.240-246.

ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Марія Федорова, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка

APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF GAME ACTIVITY IN PRESCHOOL AGE

Maria Fedorova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool Education and Pedagogical Innovations, Zhytomyr State University named after Ivan Franko

Анотація. У статті розглядається поняття «ігрова компетентність» дитини, завдання її формування у дошкільному віці. Аналізуються підходи до керівництва ігровою діяльністю дитини дошкільного віку.

Ключові слова: ігрова компетентність, ігрова діяльність, методи і прийоми керівництва ігровою діяльністю.

Abstract. The article deals with the concept of «play competence» of the child and the aim of its formation in preschool age. Approaches to the development of play activities of preschool children are analyzed.

Key words: game competence, game activity, methods and receptions of management of game activity.

Оволодіння творчою грою є одним з суттєвих показників формування особистості дитини. Високий рівень розвитку творчої гри в дитинстві слугує необхідною умовою успішного освоєння дитиною досягнень культурного досвіду суспільства. Творча гра оптимізує соціалізацію дитини у світі дорослих, сприяє орієнтуванню у світі людських відносин. Д. Ельконін підкреслював, що гру не можна розуміти спрощено, як дії з символами (знаками), гра пов'язана з оперуванням смислами. У грі дитина реалізує свої бажання, пропускає їх через переживання і, таким чином, вперше починає усвідомлювати смисл людських взаємовідносин, набуває здатності здійснювати вольовий вибір.

Через гру діти усвідомлюють діяльність дорослих і набувають досвіду спілкування, необхідного для встановлення контактів з оточенням. У цьому зв'язку, формування ігрової компетентності дошкільника є важливим напрямом роботи вихователя ЗДО.

Метою статті є уточнення змісту поняття «ігрова компетентність» дитини, завдань її формування у дошкільному віці; аналіз методів і прийомів розвитку ігрової діяльності, що забезпечують формування ігрової компетентності дитини.

Ігрова компетентність розуміється нами як здатність організувати і реалізувати ігрову діяльність на високому рівні, що ґрунтується на досвідченості дитини дошкільного віку в ігровій діяльності, відповідних віку ігрових умінь, підкріплюється ігровими мотивами, а також мотивами самоствердження [4, с. 307].

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні ігрова компетентність передбачає сформованість таких характеристик:

- емоційно-ціннісне ставлення, що включає стійкий інтерес та захоплення ігровою діяльністю, зацікавленість ігровими та реальними подіями, ігровим перевтіленням, цінності групової солідарності у грі;

- знання: про види і назви ігор, зміст ігор, норми поведінки в іграх;

- навички: обирати тему для ігор, розвивати сюжет на основі прямого і опосередкованого досвіду, облаштовувати ігрове середовище, дотримуватись правил гри, узгоджувати власні дії з діями партнерів по грі.

Ігрова компетентність формується шляхом включення дитини в творчі ігри. Дослідники дитячої гри (Д. Ельконін, Н. Короткова, Н. Михайленко, Т. Поніманська та ін.) виділяють такі особливості сюжетно-рольової гри:

- наявність правил гри, які регламентують дії дитини, а їх засвоєння допомагає освоїти моральні норми, закладені в ролі;
- соціальні мотиви ігор;
- переживання емоцій, недоступних поки що у реальному житті, що зумовлює емоційний розвиток дитини; при цьому ускладнення гри сприяє усвідомленню і ускладненню емоцій;
- розвиток мислення і уяви дітей, усвідомлення смислів розіграних дій;
- розвиток мовлення, оскільки за допомогою слів дитина навчається виявляти свої думки і почуття, зрозуміти переживання партнерів, узгодити з ними свої дії.

Проте останнім часом серйозне занепокоєння з боку вчених (О. Кравцова, О. Смирнова, Д. Фельдштейн) викликає висновок про «збіднення» гри в дитячій субкультурі. Науковці відзначають низький рівень розвитку сюжетно-рольової гри дошкільників, що призводить до недорозвинення мотиваційно-потребнісної сфери дитини, довільності, комунікативних і поведінкових умінь. Результати спостережень доводять, що ігри дітей стають беззмістовними, ігрові дії одноманітними, дошкільники не вміють розвинути сюжет гри, нечасто вживають предмети-замінники і не створюють нові ігрові ситуації. Отже, гра йде з життя дитини, а разом з нею і саме дитинство, – до такого невтішного висновку приходять дослідники дитячої гри.

Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, К. Зворигіна, Н. Короткова, Д. Менджерицька, Н. Михайленко, С. Новосьолова підкреслюють необхідність спеціального педагогічного керівництва ігровою діяльністю, що забезпечує своєчасний розвиток ігрової компетентності дитини. Вчені вказують на те, що вибір методів педагогічної підтримки у формуванні ігрової компетентності повинен враховувати вікові особливості дітей, їх психічний розвиток, здібності, вміння та індивідуальні якості кожного.

О. Запорожець підкреслював, що гра має розвиватися як форма дитячої самодіяльності, проте її розвиток не відбувається спонтанно, а потребує відповідних формувальних впливів. Також вихователю необхідно пам'ятати, що розвиток гри не обмежується навчанням різних ігрових дій та умінь розігрувати більш складні сюжети. Перехід гри у самостійну діяльність є основною метою вихователя, а це актуалізує проблему пошуку методів розвитку ігрової діяльності у дошкільному віці [1, с. 238-240].

Розглянемо підходи до розвитку гри, які були запропоновані науковцями. Так, О. Усова, а пізніше І. Теплицька, Р. Іванкова, Т. Рєпіна, розглядали розвиток гри через розвиток реальних взаємовідносин дітей. Роль педагога має змінюватись в залежності від рівня розвитку відносин: якщо на етапі індивідуальних ігор дорослий розвиває інтерес до однолітків, бажання включатися в спільну діяльність, то на етапі спільних ігор сприяє засвоєнню дошкільниками норм поведінки і формуванню моральних ставлень.

Підхід, запропонований Д. Менджерицькою, полягає у впливі дорослого на зміст гри, а саме: вибір теми, розвиток сюжету, розподіл ролей, реалізація ігрових образів. Керівництво грою може здійснюватися як за допомогою прямих, так і опосередкованих методів. Непряме керівництво грою передбачає збагачення знань і вражень про суспільне життя, оновлення ігрового середовища, організацію образотворчої, трудової, конструктивної діяльності, яка може підштовхнути до гри. Прямі прийоми керівництва передбачають рольову участь педагога у грі, роз'яснення, допомогу, пораду в процесі гри, пропозицію нового сюжету тощо. Прямі прийоми керівництва все ж повинні забезпечувати самостійність дітей у грі [2].

Підхід, що передбачає формування гри як діяльності, був запропонований Н. Михайленко і Н. Коротковою. Основна увага приділяється формуванню способів ігрової діяльності, які дозволять дитині реалізувати будь-який сюжет. Основними принципами були такі:

- для того, щоб діти опанували ігровими вміннями, дорослому слід грати разом з ними;

- починаючи з раннього віку і далі, на кожному етапі дошкільного дитинства, при формуванні у дитини ігрових умінь необхідно орієнтувати її на взаємодію з партнером-однолітком;

- необхідно вчити дітей способам узгодження дій з партнерами;

- дорослий, граючи разом з дітьми протягом усього дошкільного періоду, повинен на кожному з його етапів розгортати гру таким чином, щоб дитина «відкривала» і засвоювала специфічні, більш складні способи побудови того чи іншого виду гри [3].

Н. Михайленко виділяє 3 етапи формування ігрових дій у сюжетній грі. На першому етапі (1,5-3 роки) педагог, розгортаючи гру, робить особливий акцент на ігровій дії з іграшками і предметами-замінниками, створює ситуації, які стимулюють дитину до здійснення умовних дій з предметом. На другому етапі (3 – 5 років) вихователь формує у дітей уміння брати роль, розгортати рольову взаємодію, переходити в грі від однієї ролі до іншої. Найбільш успішно це можна здійснити, якщо будувати спільну гру з дітьми у вигляді ланцюжка рольових діалогів між учасниками, зміщуючи увагу дітей з умовних дій з предметом на рольову мову. На третьому етапі (5 – 7 років) діти повинні оволодіти вмінням придумувати нові різноманітні сюжети ігор, погоджувати ігрові задуми з партнерами по грі. З цією метою вихователь може розгорнути спільну з дітьми гру-придумування, що протікає в чисто мовному плані, основний зміст якої – складання нових сюжетів, які включають в себе різноманітні події.

Особливість процесу формування ігрових умінь полягає в тому, що дорослий є рівноправним партнером по грі, він грає разом з дитиною і зберігає тим самим природність гри.

Третій підхід організації сюжетно-рольової гри, запропонований С. Новосоловою, передбачає комплексне керівництво грою. Щоб забезпечити розвиток гри педагогу необхідно дотримуватись таких умов:

- планомірно збагачувати життєвий досвід дитини, завдяки якому виникає задум гри і постійно збагачується її зміст;

- необхідно використовувати спеціальні навчальні ігри, в яких дитина в загальному інформаційному полі вчиться виділяти саме те, що дорослий вважає найбільш для неї цінним;

- потрібно своєчасно змінювати ігрове середовище, перш за все за рахунок внесення іграшок-замінників;

- під час гри потрібне спілкування з дорослим, який пропонує дітям новий і більш складний зміст гри.

Особлива увага надається змісту сюжетів дитячих ігор. Від того, який зміст буде вкладатися дорослим в пропонувані дітям ігри, залежить успіх передачі суспільством своєї культури підростаючому поколінню.

Сформованість ігрової компетентності дитини сприяє розвитку ігрової діяльності у дошкільному віці. У методиці гри виділяють такі підходи до розвитку ігрової діяльності: через формування міжособистісних взаємовідносин, через ускладнення способів ігрових дій, шляхом прямого і опосередкованого впливу педагога на сюжет і зміст гри, комплексний підхід.

Список використаних джерел:

1. Запорожец А.В. Избранные психологические труды: в 2 т. Т. 1: Психическое развитие ребенка / А.В. Запорожец. – М.: Педагогика, 1986. – 320 с.
2. Менджерицкая Д.В. Воспитателю о детской игре : пособие / Д.В. Менджерицкая. – Москва: Просвещение, 1982. – 128 с.
3. Михайленко Н.Я., Короткова Н.А. Организация сюжетной игры в детском саду / Н.Я. Михайленко, Н.А. Короткова: пособие для воспитателя. – Москва: Линка-Пресс, 2009. – 96 с.
4. Федорова М.А. Особливості розвитку ігрової компетентності дитини у контексті наступності між дошкільною освітою і початковою школою / М.А. Федорова // Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи : монографія. – Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. – С. 300-314.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНИХ ТВОРЧИХ ІГОР З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У РОДИНІ

Ольга Шкута, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Оксана Проценко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В.Більська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ORGANIZATION OF EDUCATIONAL CREATIVE GAMES WITH PRIMARY SCHOOLCHILDREN AT THE FAMILY

Olha Shkuta, master's student

Oksana Protsenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено основні вимоги до організації ігрової діяльності молодшого школяра в домашніх умовах з метою його виховання. У статті наведені поради батькам щодо формування ігрового простору дитини, видів творчих ігор та особливостей ігрової поведінки під час гри з дитиною.

Ключові слова: творчі ігри, батьки, молодші школяри, виховання, дитячий ігровий простір.

Abstract. The article highlights the basic requirements to games activities organization of primary school students at home in order to educate him. The article advises parents how to form the child's play space, describes different types of creative games and features of play behavior when playing with a child.

Key words: creative games, parents, junior schoolchildren, education, child's play space.

Сучасні умови життя такі, що батьки поставлені в досить жорсткі умови. Вони намагаються дати дітям якомога більше знань, допомогти отримати гідну освіту, записуючи на безліч занять в розвиваючих центрах і клубах. Завдання педагогів дитячого садка - спробувати перенести ігрову діяльність в сім'ю, організувати єдиний ігровий простір і час. Гра подвійно цікавіша, коли дитина відчуває підтримку і зацікавленість найрідніших і улюблених людей - батьків. Нажаль, татусі і мами, як показує досвід, дуже рідко грають з дітьми: вони зайняті роботою, хатніми справами або не знають, як грати з дитиною.

У дітей молодшого шкільного віку гра залишається провідним видом діяльності. Пізнавати світ, освоювати нові знання, долучатися до культури і займатися спортом їм, як і раніше, простіше і цікавіше в ігровій формі. На відміну від навчальних, творчі завдання засновані на імпровізації та емоціях. Вони не містять готових правил, їх суть - в інтелектуальному, психологічному та художньому розвитку через вільне самовираження. Розробкою теорії ігор, з'ясуванням ролі, структури та їх значення, для виховання і навчання дітей займались психологи Ж. Паже, Л.С. Виготський, О.М. Леонт'єв, Д.Б. Ельконін [2, с. 7].

Гра – це найважливіше, цікаве пізнання і творчість. Сюжетно-рольові, рухливі, режисерські, дидактичні, ігри-драматизації істотно впливають на розвиток розумових здібностей і емоційно-вольову сферу дитини, формують довільність поведінки. В.О. Сухомлинський вважав, що духовне життя дитини повноцінне лише тоді, коли вона живе в світі казки, музики, фантазії, творчості. Без цього вона – засушена квітка. Гра готує дитину до життєвих ситуацій, виробляючи осмислені алгоритми поведінки в різних життєвих ситуаціях. Він писав: «В грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань» [5, с.95]. «Гру можемо віднести до опосередкованих методів виховного

впливу. Тобто дитина не відчуває себе об'єктом впливу педагога, а повноправним суб'єктом діяльності. Гра – це той засіб, де виховання переходить у самовиховання» [3].

Творчі ігри для школярів поділяються на кілька груп: сюжетно-рольові, театралізовані, інтелектуальні, технічні та музичні. У сюжетно-рольових іграх дитина намагається втілити навколишню дійсність, відтворити побачений сценарій або придумати свій, прожити певну роль. Це різноманітні побутові сцени (сімейні), ситуації з дитячого життя (шкільні), професійні сюжети (лікар – хворий), характерні для віку 7 - 9 років. У цей час дітям більше важлива атрибутика, ніж сюжетна достовірність. Театралізовані дійства характерні для дітей 10 - 11 років і старших, з переважанням життєвих ситуацій, проявом особистих якостей. За основу беруться героїко-романтичні сценарії, сцени з книг, фільмів, концепції телепередач. Інтелектуальні творчі ігри більше пов'язані з навчанням: мовні, математичні, логічні, загадки, вікторини, шаради і т.д. Крім того, у першокласників відбувається становлення основ технічного мислення: конструювання, моделювання, механіка, будівництво, дослідження і відкриття їх займають більше, ніж звичні заняття на кшталт малювання та ліплення. Пік захоплення конструкторами – вік 9 - 10 років, потім інтерес знижується. Живопис, ліплення, вирізання, виготовлення виробів, як і раніше, важливі для розумового і психологічного дозрівання дитини. З цієї точки зору в пріоритеті – аплікація. Музичні гри: спів, імпровізація, гра на інструментах, ритмічні рухи, створення мелодій на запропонований сюжет поєднують творчий процес з естетичними і емоційними переживаннями. Усі перераховані ігри є надзвичайно важливими для дозрівання та становлення індивідуальності молодшого школяра. Батькам важливо розуміти, який багатий світ гри, і які різноманітні ігри можуть грати їхні діти. Розуміючи це, батькам простіше стати партнером дитини у грі, запропонувати альтернативу сидінню за комп'ютером чи перегляду відео у телефоні. Тому важливим аспектом формування ігрового простору дитини молодшого шкільного віку є ігрова кімната чи ігровий куточок, який батьки можуть організувати самі, врахувавши декілька основних порад.

В першу чергу для ігрової бажано придбати різноманітні конструктори (площинні та об'ємні) для розвитку дрібної моторики, а значить і мовлення. Для режисерських ігор можна купувати або виготовляти разом з дитиною мініатюрні іграшки, що ще цікавіше для дитини, тому що вона повною мірою зможе відчути себе в ролі творця і художника. Бажано придбати декілька настільно-друкованих ігор на розвиток різних якостей особистості.

Наступний момент, важливий для організації творчої ігрової діяльності дитини вдома, це – вимоги до зберігання та збирання іграшок. Ці вимоги варто обговорити та узгодити з дитиною, подумати про можливість тимчасового збереження дитячих будинків, конструкцій. Через брак місця для тривалої демонстрації, можна замальовувати його споруду, фотографувати тощо. І тільки після цього прибирати іграшки для зберігання. Дуже важливо не боятися згадувати своє дитинство і розповідати дитині про те, як батьки грали самі і зі своїми друзями, показувати йому свою щирість, емоції.

Важливо навчити грати в наявні в родині ігри за правилами. Дитина повинна грати нарівні з дорослим. Не варто проявляти поблажливості до дітей молодшого шкільного віку при виконанні правил і не підлаштовуватися під них, а підводити дитину до розуміння того, що в грі можна виграти і програти. Саме тут необхідна правильна поведінка дорослого: не варто сміятися і жартувати над дитиною або починати втішати, не потрібно поблажливо поступатися перемогою через вік дитини. Варто просто показати причини тимчасового неуспіху і висловити надію на перемогу в наступній грі, а потім ненав'язливо перевести дитину на іншу діяльність [4, с. 7].

Розвиток творчих здібностей - дуже важливе завдання, тому що сучасне суспільство потребує неординарних особистостей, здатних на політ думки. Розвинути такі здібності і не загубитися в морі життя дитині допоможуть гри на основі ТРВЗ – технології [1, с. 117]. Їх завдання – формування способів мислення, заснованих на вмінні порівнювати, аналізувати, систематизувати і фантазувати. Ці ігри можуть проводитися без особливих матеріальних витрат, оскільки побудовані на спілкуванні з дитиною. Вигадування образів – наступна

сходінка творчих ігор. Отримавши згоду дитини на роль, поцікавтеся «А ким я буду? А якою я буду лисицею – доброю чи злою? Що мене чекає надалі? Кого я зустріню?» тощо. Постійне спілкування у формі «питання – відповідь», несподівані й фантастичні варіанти сюжету – гарний варіант творчого фантазування. Дорослим важливо виявляти ініціативу і бажання брати участь в грі.

У процесі спільної гри дорослим варто спонукати дитину програвати з кожним разом все більш складний сюжет, стимулюючи мовленнєву активність дітей, включаючи в сюжет гри різні іграшки, спонукаючи дітей від себе здійснювати рольової діалог, програючи пригоди, які нібито сталися з ними, варіанти завершення гри. Дитина повинна навчитися керувати будь-якою ситуацією, що складається, виділяючи і позначаючи цілісні сюжетні події, комбінуючи їх в необхідній послідовності узгоджено з партнером. Варто програвати ситуації з іграшками з правил безпеки (поведінку дитини в критичних обставинах - зустріч з незнайомцем, пожежа в будинку, допомога, яка потрапила в біду, відключення світла в будинку або в ліфті тощо). Загострюйте увагу дитини на проблемі добра і зла [6, с. 25]. Проте, варто вчити знаходити у всіх оточуючих подіях та явищах і хороше, і погане – це наступний етап ігор. Поступово батьки зі своєю дитиною підійдуть і до розуміння світобудови.

Творчі ігри для дітей сприяють всебічному і гармонійному розвитку молодших школярів. З психологічної точки зору – дитина проявляє емоції і вільно самовиражається; з інтелектуальної сторони – формуються мислення, сприйняття, мова, уява, пам'ять; прикладне значення ігор – з'являються нові навички, досвід роботи з різними матеріалами; виховний аспект – виробляються дисципліна, звичка до праці, вміння діяти в колективі; в художній галузі – виявляються здібності, інтереси, бажання творити.

Прагнення грати завжди і всюди – надзвичайно важлива особливість дітей молодшого шкільного віку, коли мова заходить про їхнє виховання. Завдання дорослих – не облишати ігрову діяльність молодшого школяра на самоплив. Батьки повинні і мають всі для того можливості, щоб організувати, очолити і надати їм творчий напрямок. І тоді будь-яка гра дитини з батьками буде служити розвитку дітей та формуванню їхніх найкращих особистісних якостей.

Список використаних джерел:

1. Вишківська В., Шикиринська О.. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. – № 11 (178) – С. 115–119.
2. Голюк О.А. Критерии и показатели готовности будущих воспитателей ДОУ к взаимодействию с семьей / О.А.Голюк, Р.Ш.Голюк // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 19-20 мая 2016 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г. Н.Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. – Брест :БрГУ, 2016. – С.47-51.
3. Голюк О.А. Використання комунікаційного потенціалу Інтернет у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ / О.А.Голюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 47 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 48-52.
4. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Вікторовська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 275–279.
5. Грушко О. Ігри для занять ТРВЗ з дітьми молодшого віку / О.Грушко // Її величність гра : теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник статей / за ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця : ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2009. – С. 117-121.
6. Крутій К.Л. Емпіричне дослідження вільної гри дитини в умовах закладу дошкільної освіти під час проведення «Дня без іграшок» / Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць. № 1 (93). – 2019. - С.26-44. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/12407>.
7. Кудикіна Н.В. Внесок вітчизняних психологів у формування педагогічної теорії ігрової діяльності дітей / Н.В. Кудикіна // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – №1. – С. 7–9.
8. Лемко Г. І. Значення гри для виховання дитини [Електронний ресурс] / Г.І. Лемко // Materialy IV Mezinarodni vedecko-prakticka konference «Zpravu vedecke ideje – 2008». – Dil 7. – Pedagogika. Psychologie a

- sociologie. Hudba a zivot. – Praha: Publishing House “Education and Science” s.r.o., 2008. – S. 47–50.– Режим доступу до статті: http://www.rusnauka.com/29_NNM_2008/Pedagogica/36107.doc.htm
9. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18–24.
10. Стольникова С. Дитяча гра під кутом зору психолога / С. Стольникова // Початкова освіта. – 2003. – №38. – С. 7.
11. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Сухомлинський В. О. // Вибрані твори: в 5-ти томах. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – С. 95–98, С. 176–185.
12. Фок А.В., Смолень Р.І. Роль гри у формуванні моральних якостей і взаємин / А.В. Фок, Р.І. Смолень // Початкова школа. – 1987. – №2. – С. 25.
13. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

РОЛЬ ИГРЫ В ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ

*Айтадж Асеф Халилова, студентка степени высшего образования «бакалавр»
Научный руководитель: С.Н.Джафарова, докторантка Бакинского Славянского
Университета (Азербайджан)*

THE ROLE OF PLAY IN THE REARING OF CHILDREN

Aytaj Asef Khalilova, student of higher education «bachelor»

Аннотация. Для ребенка игра – действительность, и действительность гораздо более интересная, чем та, которая его окружает. Интереснее она потому, что отчасти есть его собственное создание. В игре дитя живет, и следы этой жизни глубже, чем следы действительной жизни, в которую он не мог бы войти по сложности ее явлений и интересов.

Ключевые слова: игра, воспитание, коллективное планирование игры, ребенок.

Abstract.. For a child, game is reality, and reality is much more interesting than the one that surrounds him. It is more interesting because it is partly his own creation. The child lives in play, and the traces of this life are deeper than the traces of real life, into which he could not enter because of the complexity of its phenomena and interests.

Key words: game, education, family, collective game planning, child.

A.S. Makarenko said: «Game is of great importance in a child's life, practically the same as an adult's activity, work, service. What a child is like in play, so in many ways he will be in work when he grows up. Therefore, the upbringing of the future doer takes place, first of all, in the game» [3, p. 45].

Some parents see play as fun, as an empty pastime. And they are indifferent to what and how their children play, so long as the child does not bother them, does not bother, does not distract from important adult matters.

«Whatever the child doesn't amuse himself, if only he doesn't cry», they argue. Such an attitude towards children's play is deeply wrong, erroneous. First of all, because play is of great importance in raising children, it causes significant and profound changes in the entire psyche of a child.

The game – the most affordable type of activity for students of different age groups. The game is bright the features of the thinking and imagination of the student, his emotionality, activity, and the developing need for communication are manifested.

An interesting game increases mental activity student, and he can solve a more difficult problem, than in class. But this does not mean that classes should carried out only in the form of a game. The game is only one of the methods, and it gives good results only in combination with other methods such as observation, conversations, discussions and etc.

By playing, learners learn to apply their knowledge and skills in practice, to use them in different conditions. Play is an independent activity in which learners interact with their peers. They are united by a common goal, joint efforts to achieve it, common experiences. Gaming experiences leave deep imprint in the minds of students and contribute the formation of good feelings, noble aspirations and skills of collective life in them.

Game activity occupies an important place in the system of physical and labor training. Students need vigorous activity that contributes to improving vitality, satisfying interests and social needs.

The game is of great educational value, it is closely related to learning in the classroom, with observations of everyday life. They learn to solve for themselves game tasks, find the best way to implement conceived, use their knowledge, express by their word and deed.

Often the game serves as a pretext for communicating new knowledge to broaden horizons. With the development of students' interest in public life, in the heroic deeds of people, they have

their first dreams of future profession, the desire to imitate the beloved heroes. Thus, play activity is an urgent problem of the learning process of the growing up generations.

In general, the concept of a «game» has some difference in different nations. So among the ancient Greeks, the word «play» meant action, expressing mainly what we are called «being childish». Among the ancient Israelites, the word «game» corresponded to the concept of a joke and laughter. Subsequently, in all European languages, the word «Play» began to denote a wide range of human actions, on the one hand, they do not pretend to be hard work, on the other hand, they give people fun and pleasure.

The historical development of the game is not repeated. In ontogenesis, a role-playing game serving the main source of the formation of a child's social consciousness in preschool age. Thus, childhood is inseparable from play, the more childhood there is in culture, the more important play is for modern society. Long before play became the subject of scientific research, it was widely used as one of the most important parenting tools. Time, when upbringing stood out as a special social function, goes back centuries, and in the same depth of centuries the use of play as a means of education and learning. In different pedagogical systems, play was introduced to a different role, but there is not a single system in which in one way or another, there would be no place in the game.

It is necessary to more accurately determine those aspects of mental development and the formation of the student's personality, which mainly develop in the game or experience only limited impact in others types of activities. The study of the importance of play for mental development and personality formation is very difficult. A pure experiment is not possible here simply because it is impossible to remove play activity from life students of different age groups and see how the development process will continue.

In play, a significant restructuring of the child's behavior takes place – it becomes arbitrary. Arbitrary behavior should be understood as behavior carried out in accordance with way and controlled by comparison with this way as a stage in the formation of personality.

Play is the first form of activity available to learners that involves conscious education and improvement of new actions.

The game is also important for the formation of a friendly team, and for the formation of independence, and to form a positive attitude to work and much more. All these educational effects are based as on their basis, on the influence that play has on mental development and on the formation of the personality of the younger generation.

All games are divided into natural and artificial. Natural play is a spontaneous orienting activity, which, thanks to the natural processes of self-learning, a person independently masters new forms and methods of action in familiar and unusual surroundings.

The main difference between artificial and natural play is that the person knows that he is playing, and on based on this obvious knowledge widely uses the game for their own purposes.

There are 5 well-known organizational forms of game activity:

1. Individual form of play. To individual forms of play can be attributed to the game of one person with himself yourself in a dream and in reality, as well as with various objects and signs.

2. Single form of the game. This is the activity of one player in the system of simulation models with direct and feedback from the results of achieving the desired goal set by them.

3. Doubles form of the game. This is a one-man game with another person, usually in an environment of competition and rivalry.

4. Group form of the game. This is a game of three or more opponents chasing one and the same goal.

5. The collective form of the game. This is a group game where competition between individual players is replaced by opposing teams.

Thus, the technology of game forms of learning there is a specific way to implement pedagogical truths in each specific educational material, on specific lesson or activity. In other words, teaching technology is applied didactics, and namely, the theory of using advanced pedagogical ideas, principles and rules of «pure science» [1, p. 98].

The technology of educational games is the practical implementation of pedagogical theory and the receipt of pre-planned results in the pedagogical process. The technology of the game is based and worked out on the basis of a wide application of pedagogical ideas, principles, concepts, rules. A specific and immediate goal pedagogical technology is the directed development of the personality of the playing student, it is a systematic and consistent implementation in practice of the concepts of innovative processes in education, in advance designed on the basis of those ideas recognized in the world as highly significant values of the individual and modern society.

The pedagogical axiom of play activity is the provision according to which the development of intellectual abilities, independence and initiative, efficiency and responsibility of students of different age groups can lead only giving them true freedom of action in communication. Involving them in activities in which they would not only understand and verify that they are offered as an object of assimilation, but also on made sure that their successes in self-development, their fate as a future specialist depends primarily on their own efforts and decisions. The most important condition for the implementation of this axiom in pedagogical practice is play activity the younger generation and their preparation for real modern life.

Educators should also take into account the consequences of playing; lively, long-term games that take place at a fast pace require a lot of effort. As a result, overwork is possible, which leads to quarrels, disobedience, insolence. It happens that an interesting, but protracted game causes such a strong excitement that the slightest hindrance in the game gives rise to resentment, discontent, intemperance, rudeness. Experienced teachers in such cases take into account the state of the children and do not allow harsh remarks. They enable the class to calm down a little, to bounce back; prepare yourself for new activities and only after that require active work from students.

The game, as a rule, includes elements of cognition and labor, which gradually emerge into independent types of activity. As a special kind of activity.

Used Books:

1. Agayev M.M., Sadigov A.S. Children's games. – Baku: Youth, 1967. – 261 p.
2. Makarenko A.S. Selected pedagogical works. – Baku, 1950.

ROZWÓJ DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM W TRAKCIE ZABAWY

Diana Łożyńska, kandydat na «licencjat»

Kierownik naukowy: Edyta Borys-Fronczuk nauczyciel akademicki, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej (Polska)

DEVELOPMENT OF A PRESCHOOL CHILD IN THE GAME

Diana Lozynska, undergraduate student, research supervisor: Edita Borys-Fronchuk, teacher, Pope John Paul II Higher State School in Biala Podlaska (Poland).

Adnotacja. *Artykuł podejmuje teoretyczne zagadnienia rozwoju i nauczania dzieci w wieku przedszkolnym w trakcie zabawy. Ujawnia się rola i metodologiczna wartość gier rozwojowych.*

Słowa kluczowe: *osobowość, aktywność w zabawach, rozwój, gry rozwojowe.*

Abstract. *The article is devoted to the theoretical issues of development and learning of preschool children in the game. The role and strategic importance of educational games are revealed. Free game priority is emphasized, the special value of games for children is determined, the role of an adult in the process of such games is clarified.*

Key words: *preschooler personality, game activity, development, developmental games.*

Biorąc pod uwagę cechy zabaw dzieci w wieku przedszkolnym, zauważamy, że miejsce i rola gier w procesie edukacyjnym, połączenie elementów zabawy i uczenia się, w dużej mierze zależy od rozumienia przez pedagoga funkcji i klasyfikacji gier.

Przede wszystkim gry należy rozróżniać ze względu na rodzaj aktywności: fizyczne motoryczne, intelektualne (umysłowe, zawodowe, społeczne i psychologiczne) oraz charakter procesu pedagogicznego edukacyjne, treningowe, poznawcze, ciekawe, wychowawcze, rozwojowe, twórcze, komunikacyjne itp.

Chauvel D. i Michel V. zwrócili uwagę na zabawę w przedszkolu na rozwój spostrzegawczości, kreatywności i inteligencji.

Istotne jest także badanie Dąbrowskiej M., która traktuje grę jako znajomość świata sztuki.

Jeśli chodzi o rozwój poznawczy dziecka podczas zabaw, istotne w tym obszarze są badania Muchackiej B. i Stankiewicz B. Dlaczego zabawa jest tak ważna dla rozwoju dziecka? Gra daje dzieciom różnorodne wrażenia sensoryczne, fizyczne i poznawcze. Doświadczenie ustanawia połączenie w mózgu, które pomaga dzieciom rozwijać się fizycznie, poznawczo, społecznie i emocjonalnie. Dlatego zabawa dzieci jest jak „fajerwerki”, które mają miejsce w mózgu.

Oprócz źródła rozrywki, łamigłówek i gry są ważnymi narzędziami edukacyjnymi, które umożliwiają dzieciom zdobycie bezcennych umiejętności umysłowych, fizycznych i społecznych.

Przyjrzyjmy się każdej z tych umiejętności:

✓ umiejętności umysłowe: gry i łamigłówki wymagają dobrej koncentracji; dziecko przyzwyczai się do pracy w ustalonym środowisku i poświęci czas na jedną czynność, a następnie ją skomplikuje. Szczególnie łamigłówki wymagają dużej wytrwałości, podczas gdy dziecko szuka odpowiedniego rozwiązania, aby je ukończyć, uczy się rozpoznawać schematy i robić wnioski.

✓ gry takie jak szachy lub gry karciane zachęcają dziecko do logicznego i skrupulatnego myślenia; muszą zwracać baczność uwagę podczas gry lub na karty, które były już w grze, lub przewidywać kolejne ruchy przeciwnika. Konieczność zapamiętywania skomplikowanych reguł pomoże również poprawić ich umiejętności zapamiętywania.

✓ umiejętności fizyczne: proces intelektualny gry wymaga od dziecka dobrej koordynacji rąk i oczu, w szczególności zdolności motoryczne rozwijają dziecko, natomiast intelektualne pomagają dziecku przyspieszyć ich opanowanie.

✓ umiejętności społeczne: możliwość doskonalenia swoich umiejętności społecznych, gdy dziecko zdaje sobie sprawę ze znaczenia wspólnej, uczciwej i zbiorowej pracy z innymi. To wyjątkowa okazja, aby zdobyć cierpliwość, wynagrodzenie i radość z pracy nad ostatecznym

celem. Podobnie jak radzenie sobie z frustracją, gdy stają przed wyzwaniem lub wydają się niezdolni do znalezienia właściwej odpowiedzi.

Zabawa pozostaje pod kontrolą dzieci, jest przez nie inicjowana i prowadzona, jest wydarzeniem długoterminowym i jest rozwijana przez dzieci zgodnie z jej przeznaczeniem. Ta forma rozrywki jest otwarta i charakteryzuje się dużą kreatywnością. W warunkach prowadzonych przez osoby dorosłe nie jest to łatwe do osiągnięcia, ponieważ wymaga odpowiedniego czasu i warunków. Rolą dorosłego jest przede wszystkim zapewnienie odpowiedniego środowiska, niezbędnych rekwizytów, obserwowanie postępujących zmian i włączanie się do zabawy, ale tylko wtedy, gdy dorosły jest do niej zaproszony lub gdy interwencja ma charakter terapeutyczny lub wspierający. Zabawa to najwyższy poziom rozwoju dziecka: to wolność, aktywne otwarcie dziecka od wewnątrz; wytwór duchowy i zarazem wzór i naśladownictwo całego życia ludzkiego, wewnętrznego, ukrytego życia natury w człowieku i we wszystkich stworzeniach; radość, wolność i przyjemność; pokój wewnątrz i na zewnątrz, pokój ze światem. Dziecko, które potrafi grać odważnie, spontanicznie, spokojnie i wytrwale aż do fizycznego zmęczenia, z pewnością wyrośnie na osobę odważną, spokojną, wytrwałą, uporczywie i z oddaniem pracującą dla własnego „Ja” i innych. Jeśli przypuścić, że głównym celem wychowania jest wspieranie dzieci w rozwoju, „bez ingerowania, doceniania, prowokowania, komunikowania”, to w tym sensie dorosły nie kontroluje, nie ingeruje w zabawę dzieci, bo to dziecko jest liderem. Czynność, w której dziecko czerpie radość z przebiegu samej czynności, niezależnie od tego, czy działanie jest, odpowiednio, pewnym świadomym czy nieświadomym celem, i jest określane przez następujące właściwości: jasność, wzniosłość, piękno, prawdomówność, prawdziwość, siła, uroczystość i powaga, wyobraźnia, ruch i emocje.

Więc, zabawy w rozwoju dziecka pełnią następujące funkcje:

- ✓ rozrywkowa (to główna funkcja gry - bawić, dostarczać przyjemności, inspirować, wzbudzać zainteresowanie);
- ✓ komunikatywna: opanowanie dialektyki komunikacji;
- ✓ samorealizacja;
- ✓ terapeutyczna: pokonywanie różnych trudności, które pojawiają się w innych czynnościach;
- ✓ diagnostyczna: wykrywanie odchyleń od normatywnych zachowań, samoświadomość podczas gry;
- ✓ korygująca: wprowadzanie pozytywnych zmian w strukturze wskaźników osobowych;
- ✓ komunikacja międzynarodowa: przyswajanie wspólnych dla wszystkich ludzi wartości społeczno-kulturowych;
- ✓ socjalizacja: włączenie do systemu stosunków społecznych, przyswojenie norm współżycia ludzkiego.

Ucząc się nowej umiejętności i wykonując jakąś czynność lub wygrywając grę, dziecko poczuje się niezwykle dumne i poczuje prawdziwy wzrost pewności siebie i poczucia własnej wartości.

Ogólnie rzecz biorąc, gry i łamigłówki pozwalają skierować naturalną ciekawość dziecka w doskonałą okazję do nauki.

Bibliografia:

1. Chauvel D., Michel V., Gry i zabawy w przedszkolu: rozwijanie spostrzegawczości, kreatywności i inteligencji, Wydawnictwo Cyklady, Warszawa 2004.
2. Dąbrowska M., Zabawa wprowadza dziecko w świat sztuki, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna”, 2014, nr 1(3).
3. Klim-Klimaszewska A., Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa, Instytut Wydawniczy ERICA, Warszawa 2010.
4. Muchacka B., Zabawa w poznawczym rozwoju dziecka, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna”, 2014, nr 1(3).
5. Stankiewicz B., Zabawy twórcze i widowiska lalkowe w wychowaniu przedszkolnym, WSiP, Warszawa 2004.

Розділ 6. Театральне мистецтво як засіб розвитку SOFT SKILLS дітей у контексті досвіду країн ЄС та України

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ТА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Наталія Андросова, викладач

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка (Україна)

DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS AND EMOTIONAL INTELLIGENCE OF CHILDREN BY MENS OF THEATRICAL ART

Natalia Androsova, teacher

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено способи реалізації завдань Державного стандарту початкової освіти України. Наведено приклади залучення дітей до комунікації та прояву емоційності в театральній діяльності.

Ключові слова: комунікативні навички, емоційність, засоби театралізації у навчанні, словесні методи, емпіричний досвід.

Abstract. Methods of implementation of the tasks of the State standard of elementary education of Ukraine are investigated. Examples of attracting children to communicate and manifest emotionality in theatrical activities are given.

Key words: communicative skills, emotionality, theatrical equipment in training, verbal methods, empirical experience.

Людство довело, що комунікація й емоційний інтелект вирізняє його з-поміж інших біологічних істот. Словесні методи пережили століття й дотепер є системоутвірним чинником усієї педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу. До того ж, глобальна криза довела актуальність сформованості комунікативної компетентності як запоруки збереження психічного, інтелектуального й фізичного здоров'я.

Сучасний освітній простір потребує змін і переосмислення традиційних підходів до методичної бази, орієнтований на пошук шляхів удосконалення системи освіти України з орієнтацією на кращі вітчизняні й світові здобутки. Учителю початкових класів згідно вимог сучасних державних документів має бути творчим, обізнаним щодо цілей, завдань, складових чинників ефективної взаємодії зі здобувачами.

У Державному стандарті початкової освіти [2] серед ключових компетентностей чільне місце посідають комунікативна та культурні компетентності. Відповідно на кінець 2 та 4 класів учні взаємодіють з іншими особами через мистецтво та регулюють власний емоційний стан засобами мистецтва.

Отже, елементи театрального мистецтва сприяють вихованню в учнів потреби творчої самореалізації, духовного самовдосконалення, оволодінню пластикою, мімікою, жестами, розвитку здібностей до творчого перевтілення. Досліджували переваги використання театралізованих ігор у навчанні молодших школярів Л. Курач, В. Майоренко і Е. Мартусь, Л. Мазур, Н. Медвідь. Автори В. Настишин та І. Червінська [1] розглядають засоби театрального мистецтва з метою формування інтересу молодших школярів, наголошуючи, що уроки з елементами театрального мистецтва є засобом трансформації соціального досвіду пізнання, розвитку та презентації власних творчих можливостей, створюють умови для виникнення в учнів бажання і потреби в діяльності, самоосвіті та самовихованні. Частіше театральне мистецтво використовується у позаурочній діяльності для розвитку творчих здібностей молодших школярів, формування їхньої естетичної культури (О. Губа, Л. Калініна, Р. Калько, Г. Костюшко, Л. Серих, М. Татаренко, В. Ульянова).

Елементи драматичного мистецтва дають можливість більш ефективно залучати засоби театру до організації освітнього процесу в початкових класах, оскільки молодші школярі володіють високим творчим потенціалом, заснованим на чуттєво-емпіричному способі пізнавальної діяльності. Засоби театралізації навчальних предметів (мініатюри, імпровізація, картинка, есе, кліп тощо) стимулюють емоційність, насиченість, яскравість переживань. Точність мовлення напрацьовується під час використання елементів перевтілення в образ, у предмет чи явище, розігрування ситуацій, казок, оповідань; створення пантомім тощо. Функція вчителя полягає у правильному розподілі ролей, у роз'ясненні особливостей передачі характеру та емоцій героя. Володіння акторськими здібностями та навичками відіграє першочергове значення й у підготовці вчителя початкових класів та надає можливість учням розкрити власний потенціал під час навчання.

Уведення в різні навчальні дисципліни елементів театрального мистецтва сприяє розв'язанню завдань початкової школи: формування у молодшого школяра пізнавальної активності, оптимістичного ставлення до навчання, розвиток його розумових здібностей, озброєння різними способами аналізу та отримання інформації. На думку педагога С. Шмакова [3], сьогодні потрібна інша школа дитинства – школа натхнення, школа, що діє на чуттєвому досвіді дітей, на чарівній магії гри.

Серед елементів театрального мистецтва й акторської техніки можуть бути залучені в педагогічний процес уміння відчувати інший образ – перевтілюватися. Наприклад, під час актуалізації знань на уроці природознавства можна запропонувати учням уявити себе перелітними птахами й описати з висоти польоту місцевість, що позначена на карті (плані); передати реагування тварин, птахів, рослин на різні природні явища (вітер, сніг, дощ, гроза, туман); розіграти діалог між тваринами щодо способу здобування їжі, рослиною чи твариною певної кліматичної зони щодо пристосування до умов проживання; інсценізувати кругообіг води в природі або зміну пір року.

Метод перевтілення доречно залучати і на етапі узагальнення та систематизації знань, наприклад, діти повинні поміркувати над тим, що вивчені об'єкти природи можуть розповісти про себе (квітка – про свою будову і значення кожного органу; Сонце – про зміну пір року на Землі, корисна копалина про місце видобутку – «свій будиночок»). Важливо поєднати даний метод із методом розповіді та пояснення для глибшого проникнення в суть об'єкта, що вивчається, зміцнення отриманих знань, створення позитивної атмосфери й комфортності навчально-пізнавальної діяльності. Вчитель може вдаватися до відтворення фрагментів сучасних форм спілкування чи телешоу, де б учні виконували ролі учасників конференції, наприклад, з питань бережливого ставлення до навколишнього світу, дослідження властивостей води тощо. Вкраплення елементів театральної майстерності у вивчення природознавства сприяє, насамперед, формуванню емпіричного досвіду учнів, що розвиває пізнавальну активність, робить складний, теоретично насичений матеріал більш доступним, адже учні свідомо включаються в освітній процес, переходять зі стану пасивних накопичувачів нової інформації до стану активних пошукувачів знань. Елементи емпіричного пізнання шляхом використання театрального мистецтва спричинюватимуть свідоме ставлення до природоохоронної та екологічної діяльності. Така робота передбачає діалог – бесіду між учасниками конференції. Кожна сторона розуміє особливості ведення бесіди: запитання та відповіді, наслідує манеру прототипа.

Елементи режисерської роботи та метод перевтілювання в художній образ можна обирати задля предметів мовного циклу, а саме: читання, мова, розвиток мовлення.

Учні початкових класів часто наслідують голоси тварин і птахів, що слід залучати задля ознайомлення із малими фольклорними жанрами й творами народної творчості (казками, байками, піснями, потішками, веснянками, жартами). Зацікавити учнів читанням можна через пропозицію їм підготувати пантоміму до виучуваних віршів, вибудувати власне бачення кінця прочитаного уривку твору, інсценізувати його, змінити частину сюжету чи створити попури з уривків різних вивчених творів з однаковими / подібними героями. Діти

можуть шляхом жеребкування обрати з теки із частинами текстів три аркуші, скомбінувати їх і розіграти.

Розвитку пізнавальних інтересів учнів сприятимуть завдання на залучення різних органів чуття, наприклад: уявіть себе Хропсою чи Нью-Мумриком із твору Туве Янссон «Капелюх Чарівника» і розкажіть, які вони на вигляд, який у них голос, як вони посміхаються, що відчували, коли літали на хмаринках тощо. Такі завдання вимагатимуть від молодшого школяра активізації мисленневих операцій, актуалізації набутого життєвого досвіду, тобто спиратимуться на емпіричний рівень пізнання, залучатимуть емоційну сферу особистості.

Вивчення мови також можна супроводжувати театралізованими фрагментами (учні у ролі прикметників, іменників, дієслів запрошують різні сполучники та прийменники бути їхніми товаришами; герої пальчикового театру – частини слова розповідають про значення і функції кореня, суфікса, закінчення й займають відповідне місце в порядку розташування до слів, які приходять у гості). Не обійтися без уміння правильно передавати емоційне забарвлення у вивченні особливостей питальних, окличних і розповідних речень. Учні початкових класів легко відгукуються на емпіричний досвід у мовленні, тому при вивченні синонімів, антонімів можна запропонувати театральні баталії, коли школярі об'єдналися б у групи і представили власну країну, переконуючи суперників переїхати до них жити. Кожній групі вчитель готує заздалегідь обов'язкові слова чи фрази, які треба включити в презентацію країни. Учням обох команд слід підібрати протилежні за значенням слова до слів опонентів. До того ж варто записувати аргументи команди супротивників.

В основі вивчення мови лежить, насамперед, емпіричний мовленнєвий діалогічний досвід багатьох поколінь. Засоби театального мистецтва сприяють піднесенню пізнавальної активності учнів, забезпечують свідоме й зацікавлене ставлення до мовних норм і правил. Пропонована організація навчально-пізнавального процесу переводить мовні дисципліни з рангу сухих збірок правил і винятків у емпірично відчутні власні надбання інтелектуальної діяльності, а методи бесіди, розповіді, пояснення набувають життєвого значення, емоційності, позитивності.

Емпірично насичені навчальні предмети «Образотворче мистецтво» і «Музика» мають широкий спектр умов для залучення засобів драматургії. По-перше, ці дисципліни мають емоційно насичений зміст, отже вимагають концентрації органів чуттів; по-друге, вони передають навколишнє середовище специфічними засобами (у малюванні – колір і просторове розміщення, у музиці – через висоту і темп звучання); по-третє – вимагають наявності чуттєво-емпіричного досвіду і образного мислення. Зазначені особливості поєднуються в драматичному мистецтві, тому варто залучати різні театральні прийоми до викладання і навчання цих предметів. Наприклад, під час ознайомлення із кольоровою гамою, варто створити образи теплого і холодного відчуттів. Можна запропонувати учням уявити себе жителями півночі, де холодно й морозно, і на основі цього викликати протилежні асоціації з теплом і кольорами, які передають спеку, тепло. Учитель може поєднати розповідь про регіон, який уявляють, з наочними методами. Коли діти знайомляться із поняттям «світлотінь», можна використати казку-феєрію Л. Українки «Лісова пісня». Учні в ролі Мавки відчують, як поступово приходить весна, оживає природа, як сонце зігріває Землю, як гілля затуляє обличчя Лукаша, як холоднішає біля Водяника тощо.

Театральний прийом «занурення в образ» краще застосовувати на останньому етапі уроку, а саме, завдання учням уявити себе в середині малюнка; оживити зображення, уявити (рухами, зміною пози, мімікою), що раптом пішов дощ або подув сильний вітер чи навпаки негода змінилася на тиху сонячну погоду; виявити зміни у малюнку під час указаних змін.

Для музики важливим є уміння слухати і відчувати музичний твір. Процес навчання в цілому повинен просуватися від загальних уявлень до судження й поглиблення роботи над конкретними випадками. Чим ширше загальноосвітнє підґрунтя закладене в дитинстві, тим результативніше відбувається робота у спеціальних вузькопрофільних галузях. Лише

широкоохоплююче пізнання світу в дитинстві дає справжній розвиток інтелекту. Музичне виховання дітей слід спрямовувати на розвиток відчуття мови музики, здатності до емоційного відгуку, асоціативне художнє уявлення, на потребу слухати музику. Тому краще використовувати акторську техніку для створення пантомім до мелодій. Завдання – зобразити на обличчі те, про що йдеться в музичному творі, передбачає високий емпіричний досвід учнів у розумінні передачі емоцій. Розвиток режисерських здібностей у створенні маленьких сценок, декорацій і костюмів до пісень допоможе кращому усвідомленню ролі музики в житті людини, сприятиме розвитку естетичного смаку, формуванню пізнавальної потреби, виховуватиме емпіричну культуру особистості, зробить її чутливою до сприйняття внутрішнього світу автора через різні види мистецтва. Багатство мовного досвіду дитини, запас асоціативних уявлень про характерні інтонаційно-пластичні рухи, пов'язані з виразом почуттів та емоційних реакцій людей, дозволяють успішно використовувати в процесі аналізу музичних творів інтонаційно-образні аналогії. Розпізнати емоцію, виражену в музичному творі, це означає – усвідомити та відчутти до кінця його зміст. Важливо встановити із музикою духовно-особистісний контакт, домислити, театралізувати, збагатити засобами живопису, поезії. Занурюючись у них, дитина включається у непомітну внутрішню роботу із побудови власної духовної сфери, саморозвитку почуттів, самостворення нових моральних якостей, настроїв.

Зазначаємо ефективність впливу засобів театрального мистецтва на розвиток розумових та практичних здібностей молодшого школяра. Наполягаємо на високому чуттєво-емпіричному способі організації пізнавальної потреби кожного учня. Шляхом емпірично здобутих і чуттєво усвідомлених знань, умінь і навичок вивчене запам'ятовується як результат яскравої пізнавально-творчої діяльності кожного школяра.

Означена важливість застосування методу драматизації та засобів театрального мистецтва в діяльності учня, здатність та готовність вчителя до таких нововведень, а саме: оволодіння високим рівнем педагогічної техніки, керування власним мовленням (виразна дикція, правильне дихання, темп і тембр вимови, красива постава, міміка і жести, їх застосування в освітньому процесі); прийомами театральної майстерності (режисерські здібності, уміння перевтілюватися, занурюватися в образ); організаторськими здібностями. Важливо вчителю початкової школи реалізовувати принцип навчання, який був висунутий і апробований досвідом школи 20-х років ХХ століття – емоційної насиченості організованого освітнього процесу.

Часте залучення учнів початкових класів до театралізації – найкращий спосіб пропедевтики ведення дискусій, відстоювання правильності або спростування судження, забезпечення особистісного розвитку учнів, формування в них широких світоглядних орієнтацій та здатності керуватися набутими знаннями й вміннями в самостійній діяльності, в процесі самоосвіти, забезпечення емоційного здоров'я особистості.

Список використаних джерел:

1. Настишин В., Червінська І. Вплив засобів театрального мистецтва на формування у молодших школярів інтересу до навчання / В. Настишин, І. Червінська // Гірська школа Карпат. – 2015. – № 12–13. – С. 286-289.
2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. Постанова КМ України від 21.02.2018. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>; редакції постанови КМ України від 24 липня 2019 р. № 688. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#n5>.
3. Шмаков С. А. Игры, развивающие психические качества личности школьника : метод. пособие / С. А. Шмаков. – Москва : ЦГЛ, 2003. – 110 с.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПЕДАГОГІКИ ТЕАТРУ

*Ірина Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент
Наталія Мозгальова, доктор педагогічних наук, професор*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

BASIC PRINCIPLES OF THEATER PEDAGOGY

Iryna Baranovska, PhD of pedagogical sciences, associate professor

Nataliia Mozgalova Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто основні принципи театру, проаналізовано специфічні особливості природи театру та його компоненти. Розкрито педагогічний потенціал театрального мистецтва.

Ключові слова: театр, педагогіка, мистецтво, принципи, актор, глядач, драматургія, майбутні вчителі.

Abstract. The article considers the basic principles of theater, analyzes the specific features of the nature of theater and its components. The pedagogical potential of theatrical art is revealed.

Keywords: theater, pedagogy, art, principles, actor, spectator, drama, future teachers.

Театр – це одна з форм суспільної свідомості, вид мистецтва, де на конкретно-чуттєвих образах розкриваються суперечності часу та внутрішнього світу людини. Неймовірна виховна сила театру закладена в його здатності об'єднувати думки, почуття, погляди та прагнення багатьох людей. Розглянемо основні принципові положення театрального мистецтва.

Природа мистецтва театру – колективна. Театральний спектакль – результат творчої роботи єдиного творчого ансамблю, живого, цілісного колективу людей (драматурга, акторів, режисера, музикантів, декоратора, освітлювача, гримера, костюмера і т.п.). Кожен з учасників колективу вкладає частинку своєї творчої праці в загальну справу. Як справедливо підкреслював К. Станіславський, «Колективна творчість, на якому засновано наше мистецтво, обов'язково вимагає ансамблю, і ті, хто порушують його, здійснюють злочин не тільки проти своїх товаришів, а й проти самого мистецтва, якому вони служать» [3]. Об'єднані спільними ідейно-художніми цілями, вони надають життя, стають творцями й авторами вистави, коли дотримуються суворої дисципліни.

Специфічною особливістю театру є його синтетична природа, яка уможливорює тісну взаємодію багатьох мистецтв, до яких належать література, музика, живопис, архітектура, хореографія, вокальне мистецтво, тощо. Однак серед числа цих мистецтв можна виділити одне, що належить тільки театру. Це мистецтво актора, акторської дії [1]. Відомий театральний педагог Б. Захава зазначав, що «актор – носій специфіки театру» [2].

Підкреслимо, що органічний синтез мистецтв у театральній виставі можливий тільки тоді, коли «кожне з мистецтв буде виконувати певну театральну функцію» [2, с. 24-34]. Інакше кажучи, в театральній виставі кожне мистецтво набуває нової «театральної якості». Це дійсно так, оскільки музика для вистави і просто музика – мають свої специфічні функції, аналогічно й як театральний живопис і живопис. Також не можна зрівняти й значення п'єси для театральної вистави і декорацій. Зрозуміло, що п'єса – це ідейна й художня основа майбутньої вистави, тоді як декораціям належить допоміжна роль. Однак, у театрі, і автор п'єси, і драматург, і режисер, і декоратор чи музикант говорять із глядачем через актора, або у зв'язку з ним, – підкреслює автор праці «Мастерство актера и режиссера» Б. Захава. Будь-який предмет, звук, частина декорації, що розміщені чи пролунали зі сцени залишаються мертвими, не набудуть театральної якості, якщо ніяк не будуть сприйняті актором та не знайдуть відображення в його акторській грі та сценічній поведінці.

Отже, дія актора – основний специфічний засіб театрального мистецтва. Саме дія стає основним збудником сценічних переживань. В акторських діях об'єднуються в одне синкретичне ціле думка, емоції, почуття, уява, поведінка актора, що перевтілюється в художній образ. На театральній сцені оживають ідеї, художні узагальнення, художні образи. У цьому секрет магії та влади театру над людськими серцями.

Провідна, ведуча роль у театрі належить драматургії – мистецтву побудови драматичного твору, сюжетно-образній концепції п'єси. За допомогою художнього слова драматург доносить та розкриває ідейний зміст твору. Кожен драматичний твір має свій жанр, стиль, відзначається індивідуальною манерою авторського письма. Історичний розвиток театрального мистецтва підтверджує роль драматургії в ідейно-творчому формуванні театру. Наприклад, сьогодні театр неможливо уявити без драматургії А. Чехова, Г. Ібсена чи М. Горького. Їхні п'єси сприяли не тільки розвитку театральної драматургії, а й формуванню режисерської та акторської майстерності.

Драматургічний матеріал визначає обличчя театру, його художню технологію, формує особливий творчий метод. Щоб донести ідейний зміст драматичного твору глядачам, театральний колектив має зрозуміти стиль та творчу манеру автора, знайти виражальні засоби, манеру акторської гри, відповідну сценічну форму, забезпечити єдність дії. За словами Б. Захави, «п'єса – основа вистави, а драматургія – основа театру» [2, с. 24-34]. Кінцевою ж метою театру є не тільки відтворення на театральній сцені п'єси драматурга, головна мета – у співтворчості з драматургом відтворити справжнє життя, розкрити його найбільш суттєві та характерні сторони, показати життєву правду.

Творче співробітництво і взаємодія між театральним колективом і драматургом будується на основних принципах універсальної системи К. Станіславського, яка узагальнює як його власний досвід і практику, так і багатьох поколінь професіоналів театральної сцени (рисунок 1).

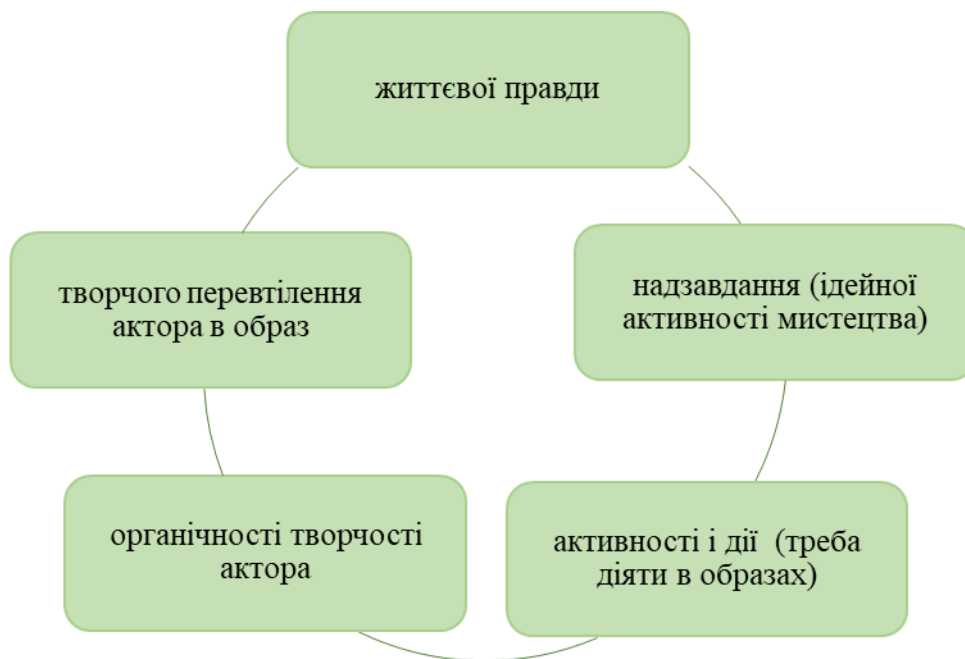

Рис. 1 Принципи системи К. Станіславського

Проаналізувавши ці основоположні положення системи видатного театрального педагога, чітко розумієш, що творчість актора – це основний живий матеріал у режисерській роботі. Режисер для актора є вчителем не лише театру, а й вчителем життя. Режисер є натхненником, вихователем, творцем театрального колективу, з яким працює. Характер кожної репетиції, її напрямок і успіх в значній мірі залежать від режисера. Режисер використовує всі прийоми і способи для того, щоб розбудити органічну природу актора для

повноцінної, глибокої, самостійної творчості. Мистецтво театру – відображення й пізнання життя; не знаючи життя творити не можна. Правдиво показати життя – головне завдання театрального мистецтва.

Важливим творчим компонентом театру є глядач. Перебуваючи в глядацькій залі, він не тільки сприймає спектакль, а й стає до певної міри його творцем. У театрі відбувається безпосередня взаємодія, живе спілкування між актором і глядачем. Кожне слово, кожен рух та дія актора знаходить відгук у залі для глядачів. Почуття зв'язку із глядачем, емоційний контакт із ним стимулює як процес самої творчості, так і процес її сприйняття. У театрі цей процес є найбільш емоційним, оскільки в театрі на глядача впливає вся чарівна сила театрального мистецтва. Процес сприйняття в театрі є колективним, тому дуже важко втриматися від сміху, коли всі навкруги сміються; важко не зацікавитися тим, що відбувається на сцені, коли в залі повному глядачів панує напружена тиша.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що театр – це публічний простір, де можуть об'єднуватися думки, почуття, прагнення багатьох людей. Педагогічний потенціал театру – неоціненний, він закладений у самій унікальній природі театру.

В Україні уявлення про театр як публічний, освітній простір є зовсім новим. Педагогіка театру вказує на важливість діалогу, співпраці, які дозволяють зрозуміти та вирішити багато педагогічних проблем. Першим кроком у напрямку знайомства майбутніх учителів з педагогікою театру став освітній проект ЕРАЗМУС+ (МОДУЛЬ JEAN MONNET) 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «EU experience of soft skills development of preschool and primary schoolagechildren by theatre activities in teacher training», що сьогодні успішно реалізується на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського [4]. Проект має на меті забезпечити теоретичну та практичну підготовку здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти до використання театралізованої діяльності для розвитку soft skills різних категорій дітей та змістовної організації їхньої дозвілєвої діяльності з урахуванням досвіду західноєвропейських педагогічних концепцій.

Список використаних джерел:

1. Барановська І.Г. Педагогіка засобами театру / І.Г. Барановська // Zbiór raportów naukowych. «Nauka I Utworzenie XXI Stulecia : Teoria, Pratyka, Innowacje». – Opole: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. – P. 10-13
2. Захава Б. Е. Мастерство актера и режиссера : Учебное пособие. 5-е изд. / Б. Е. Захава. – М. : РАТИ ГИТИС, 2008. – 432 с.
3. Станиславский К. С Собр. соч.: В 8 т. / К. С. Станиславский. – М., 1955. – Т. 3. – С. 254.
4. Erasmus+. – Режим доступу : <https://erasmusplus.org.ua/en/10-novyny/3381-participation-within-the-iv-all-ukrainian-conference-on-inclusive-education-as-an-individual-trajectory-of-personal-growth-of-a-child-with-special-educational-needs-within-the-jean-monnet-project-10-11-12-2020-online.html>

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ГІГІЄНИЧНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ОРГАНІЗАЦІЮ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ліна Береженна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: О.В.Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF CULTURAL AND HYGIENIC SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN THROUGH THE ORGANIZATION OF THEATRICAL ACTIVITIES

Lina Berezhenna, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості формування культурно-гігієнічних навичок як основи здорового способу життя у дошкільників через організацію театралізованої діяльності.

Ключові слова: театральна діяльність, драматизація, здоровий спосіб життя, культурно-гігієнічні навички.

Abstract. The article reveals the features of the formation of cultural and hygienic skills as the basis of a healthy lifestyle in preschoolers through the organization of theatrical activities.

Key words: theatrical activity, drama, healthy lifestyle, cultural and hygienic skills.

Збереження здоров'я та міцний імунітет дитини в дошкільному віці – це найважливіше завдання формування здорової особистості. Саме тому, у цьому віці в дитини проходить великий етап розвитку – йде посилене формування органів, від якого, по суті, залежить її подальше життя. Дотримання здорового способу життя в дошкільному віці відіграє велику роль в розвитку особистості.

У дитячому садку дитина перебуває більшу частину часу, ніж вдома, тому одна з основних задач закладу дошкільної освіти – це зміцнення та збереження здоров'я, формування навичок до корисних звичок, любов до здорового способу життя. Головна мета дошкільної освіти – виховання ціннісного ставлення до здоров'я. Такі дії, як умивання, прийом їжі, одягання, повторюються систематично, кожен день і неодноразово, тому дорослі прагнуть до того, щоб виконання правил особистої гігієни стало для дітей природною потребою, а їхні гігієнічні навички в міру зростання постійно вдосконалювалися [3].

В основному культурно-гігієнічні навички формуються, починаючи з молодшого дошкільного віку. У дитячому садку педагоги прищеплюють дитині культурно-гігієнічні навички (мити руки перед їжею, не їсти брудні фрукти й овочі, доглядати за своїм одягом тощо). Процес формування в дітей старшого дошкільного віку понять «здоров'я» і «здоровий спосіб життя» реалізується через різні види діяльності. І в цьому допомагає театралізована діяльність. Гра, театралізована діяльність – найдоступніша і зрозуміла діяльність для дітей цього віку. Вона дозволяє дитині вирішувати багато проблемних ситуацій опосередковано від імені будь-якого персонажа [1; 5].

Під час театралізованої діяльності та підготовчої роботи до показу вистави діти отримують необхідну інформацію про навички здорового способу життя. Вихователь спільно з дітьми драматизує знайомі казки і для засвоєння досвіду здорового способу життя вводить нових героїв. Крім цього, діти самостійно розігрують казки і придумують нові сюжети. Таким чином діти вчаться моделювати ситуацію та самостійно шукають шляхи їх вирішення. Наприклад, в ляльковому спектаклі «Хрюша – не бруднуля» діти самі беруть участь і самостійно складають кінцівку вистави, тим самим, закріплюють знання про правила гігієни разом з Хрюшею. Під час театралізованої діяльності вихователь разом з дітьми також може обіграти різні ситуації. Завдяки цим заняттям дошкільники не тільки засвоюють навички гігієни, а й долучаються до порядку й чистоти навколо себе.

Одночасне використання різних видів театру, різних видів діяльності «самостійної», «спільної дітей і педагога», комплексно впливає на здоров'язберігаючу освіту дітей старшого дошкільного віку [2; 4]. А саме заняття з театралізованої діяльності раціонально поєднуються з освітньою та руховою підготовкою дітей і багато вистав адаптуються до теми пропаганди здорового способу життя. Так, розігруючи відому казку «Ріпка», ми акцентуємо увагу на фізичному здоров'ї всіх персонажів і на їх бажанні працювати.

З метою закріплення навичок і знань про здоровий спосіб життя, під час театралізованої діяльності важливо проводити дидактичні вправи з елементами здоров'язберігаючих навичок. Наприклад, «Шкідливо – корисно» (шкідливі звички, продукти харчування), «Кому що потрібно?» (діти згадують і називають предмети, які потрібні для того, щоб руки стали чистими і сухими); рухливі ігри з елементами драматизації («У ведмедя у бору» та ін.), сценки («Я здоров'я бережу, сам собі я допоможу» та ін.) тощо. Так, театральна гра «Вітамінна родина» допомагає закріпити знання про корисні властивості ягід, овочів і фруктів, підтримувати інтерес і бажання вживати в їжу корисні продукти.

В етюдах-драматизаціях, сюжетно-рольових іграх діти старшого дошкільного віку знаходять відображення різноманітних побутових сюжетів та нові враження про життя і працю людей (сім'я, дитячий садок, перукарня). Діти починають розрізняти реальну й уявну (ігрову) ситуації.

Ефективним методом є участь старших дошкільників у спектаклях. Розігруючи театралізовану виставу для вихованців молодших груп, діти старшого віку самі закріплюють навички та знання і в той же час допомагають юним глядачам долучитися до здорового способу життя. Театралізована вистава «Казка про те, як Буратіно секрет здоров'я дізнався» дає можливість дітям самостійно вибрати собі роль, тим самим розвиваючи в них самостійність і творчість. Діти відчувають свою важливість та значимість, розуміючи всю відповідальність за підготовку вистави.

Таким чином, за допомогою театральної діяльності можна організувати пізнання дошкільниками ведення здорового способу життя, зробити цікавим заняття і, що важливо, залучити батьків до співпраці. У дітей з'являються творчі ідеї, вони вживаються в різні ролі й розкривають свої творчі здібності. Ефективність залучення дошкільників до здорового способу життя через творчу діяльність вирішує завдання культури і здоров'я самих вихованців та членів їхніх сімей. Засвоєна дітьми здоров'язберігаюча інформація, отримана під час творчої діяльності, може стати тією умовою, яке сприятиме становленню здорового способу життя в ненав'язливій формі.

Список використаних джерел:

1. Баряева Л.І. Театралізовані ігри, заняття./ Л.І.Баряева, І.В. Вечканова. – СПб., 2011. – 165 с.
2. Гончарова С. Формирование здоровьесберегающего поведения дошкольников средствами театраллизованной деятельности / С. Гончарова. – Москва, 2018. – 123 с.
3. Рудых Е. Формирование культурно-гигиенических умений дошкольников в воспитательном процессе ДОУ / Е. Рудых // Дошкольное воспитание. – 2019. – № 4. – С. 4.
4. Кіт Г. Педагогіка загальна: практикум / Г. Кіт. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. – 140 с.
5. Пахальчук Н. А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А.Пахальчук // Социально- педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. нау.-прак. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
6. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ЛОГОΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. – V.6. – p. 61–65.
7. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.
8. Pakhalchuk N., Holyuk O. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / N. Pakhalchuk, O. Holyuk // Physical education of students. – 2018. – №22(1). – P. 47–50.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОЇ ГРИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

Юлія Бондар, аспірантка

*Науковий керівник: О.В. Сорока, доктор педагогічних наук, професор
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
(Україна)*

DEVELOPMENT OF CREATIVE GIFT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF INTERACTIVE GAME WITH ELEMENTS OF THEATRICALIZATION

Yuliya Bondar, PhD student

*Scientific adviser: O.V.Soroka, doctor of pedagogical sciences, professor
Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk (Ukraine)*

Анотація. У статті висвітлено теоретичні аспекти використання інтерактивних театралізованих ігор у розвитку творчої обдарованості молодших школярів. Окреслено ознаки, види, особливості та переваги їх застосування в освітньому процесі початкової школи.

Ключові слова: творча обдарованість, інтерактивна театралізована гра, гра-драматизація, рольова гра, молодші школярі, освітній процес.

Abstract. The article highlights the theoretical aspects of the use of interactive theatrical games in the development of creative talent of primary school children. The signs, types, features and advantages of their application in the educational process of primary school are outlined.

Key words: creative talent, interactive theatrical game, dramatization game, role play, junior schoolchildren, educational process.

Одним із пріоритетних завдань реформування сучасної системи освіти є пошук новітніх тенденцій її розвитку та вдосконалення. Вагомого значення у контексті розбудови державності в Україні набуває проблема пошуку, виявлення та забезпечення необхідних умов для підтримки та всебічного розвитку творчо обдарованої молоді, адже суспільство потребує креативних, діяльних, талановитих, неординарних, творчих особистостей. Зокрема, в Указі Президента України «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді» наголошується на необхідності стимулювання творчого потенціалу обдарованих дітей, залученні до систематичної науково-дослідної роботи з метою їх підтримки [7]. З огляду на це, актуальності набуває проблема розвитку обдарованості молодших школярів, тому що саме в ранньому віці, особливо під час навчання в початковій школі, важливо розкрити творчий потенціал дитини, виявити її творчі здібності, розвивати їх та підтримувати, залучаючи до діяльності, яка б сприяла самовираженню та самовияву.

Вагомого значення надаємо творчій інтерактивній ігровій діяльності з елементами театралізації, яка здатна активізувати освітній процес, зробити його цікавішим, динамічнішим, комфортнішим для розкриття природного потенціалу дитини. Активне використання інтерактивних театралізованих ігор на уроках у початковій школі, на нашу думку, допоможе створити ситуацію успіху, дасть можливість дитині повірити у власні можливості, сприятиме виникненню відчуття радості від подолання труднощів.

Дослідженням проблем обдарованості присвячені праці багатьох психологів, серед яких варто відзначити Н. Лейтеса, О. Матюшкіна, Я. Пономарьова, М. Холодну, В. Шадрікова та ін. Значний внесок у вивчення різних аспектів творчої обдарованості здійснено Д. Богоявленською, Л. Виготським, Дж. Гілфордом, Б. Тепловим, Е. Торренсом та ін. Питання виявлення та розвитку обдарованості в дітей молодшого шкільного віку стали об'єктом досліджень Ю. Бабаєвої, Ю. Гільбуха, В. Дружиніна, О. Кульчицької, Н. Шумакової, В. Юркевича та інших.

Ефективність використання інтерактивних ігор для розвитку особистості молодшого школяра доведена в напрацюваннях О. Біди, О. Пошетун, Н. Павленко, О. Хухласвої та ін. Особливості застосування театралізованої діяльності в роботі з дітьми вивчали І. Барановська, О. Демченко, Н. Сорокіна, Л. Стрелкова та інші.

Творча обдарованість, на думку О. Проскурняк, є індивідуальним мотиваційним, творчим, соціальним потенціалом, який допомагає досягнути високих результатів в одній або декількох сферах: художній, інтелектуальній, творчій діяльності, встановленні соціальних взаємовідносин з оточуючими [8, с. 161]. На переконання, О. Шевчишеної, творча обдарованість є одним із найбільш суперечливих типів, оскільки, з одного боку – будь-яку обдарованість можна розглядати як творчу, тому що без творчості не може бути обдарованості, а з іншого боку – творча обдарованість є самостійним видом, сутність якого полягає в нестандартному мисленні, створенні оригінальних речей [10, с. 42–43].

Творчо-обдарована дитина характеризується критичним, дивергентним мисленням; допитливістю та пізнавальною активністю; здатністю аналізувати інформацію, висувати гіпотези, генерувати ідеї, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; наполегливістю у виконанні завдання та досягненні поставленої мети [8, с. 161].

Варто зауважити, що незважаючи на численний ряд позитивних характеристик творчо обдарованих дітей, у них є також чимало труднощів, пов'язаних із асинхронним розвитком, налагодженням комунікації з однолітками та дорослими, можливим ефектом «інверсії розвитку обдарованості», коли вона спадає та не переходить у обдарованість дорослого. Такі діти рідко бувають спокійними, в них особливе світосприйняття, надзвичайна чутливість до оточуючого світу, підвищена незалежність у судженнях, зневага до умовностей. О. Шевчишена наголошує на труднощах вияву даного виду обдарованості в шкільній практиці, оскільки за умови використання стандартних навчальних програм, молодшим школярам важко проявити себе. Творчо обдаровані діти досить часто відчують утруднення в навчанні, через знижену мотивацію до засвоєння знань та перебування у придуманому світі [10, с. 47]. Тому такі діти потребують особливих умов організації освітнього процесу, під час якого вчитель зможе розвинути здібності до рівня талановитості та геніальності.

Підтримуємо О. Бартків та У. Дубик, які наголошують на залежності розвитку творчої обдарованості від умов виховання і навчання, в яких дитина має бути активним суб'єктом творчої освітньої діяльності, яка в свою чергу детермінується педагогічною творчістю вчителя, його здатністю використовувати інноваційні форми (групові, парні, фронтальні, дискусійні) та методи навчання (проектні, проблемно-пошукові, інтерактивні, ігрові) [2, с. 69–70]. Саме на інтерактивних іграх з елементами театралізації хочемо зосередити свою увагу, які, на нашу думку, сприяють розвитку творчої обдарованості, зокрема, посиленню творчої, пізнавальної активності, розвитку творчої уяви; вияву самотності та незвичайного бачення світу; мотивують учнів до засвоєння навчального матеріалу та допомагають налагодити міжособистісні стосунки із однокласниками, завдяки неформальній атмосфері творчого пошуку. Інтерактивні театралізовані ігри, як зауважує І. Демченко, допомагають задовольнити важливу потребу обдарованих дітей – потребу в спілкуванні, адже під час проведення таких ігор учні вчать розподіляти ролі та виконувати їх [4, с. 53].

Інтерактивна гра є різновидом складних ігор та передбачає активну міжсуб'єктну взаємодію і комунікацію між усіма учасниками. Відмінними ознаками, які вирізняють даний метод серед інших, на переконання Т. Войцях, є такі:

- наявність ситуації, яка містить проблему, що потребує розв'язання;
- надання інструкцій щодо дій, замість виконання конкретних ролей;
- наявність мети, яка досягається спільними зусиллями в ході гри;
- наявність учасників із спільними або дотичними інтересами;
- визначення чітких правил, що окреслює межі дій учасників;
- участь кожного в грі та здійснення постійної активної взаємодії між усіма учасниками гри;
- можливість використання різних моделей поведінки під час досягнення мети;

– ґрунтовна ґрупова рефлексія та підбиття підсумків гри [3, с. 28–29].

Творчо обдарованим молодшим школярам варто пропонувати такі інтерактивні театралізовані ігри, як «Рольова гра», «Драматизація», «Інсценізація», «Програвання сценки», «Ґромадське слухання», «Судове слухання» та інші.

Структурними складовими інтерактивної гри є правила гри, дидактичне завдання гри, ігровий задум, ігровий початок та ігрові дії [4, с. 51]. Зокрема, рольова гра, як зазначає О. Аліксійчук, передбачає розігрування ситуації молодшими школярами, відповідно до обраних ролей та запропонованої теми. Дослідниця, акцентує увагу на розв'язанні проблемної ситуації, яка лежить в основі рольової гри. Задля розвитку образно-емоційного сприймання, уяви, артистичних та творчих здібностей обдарованих дітей, О. Аліксійчук рекомендує використовувати в навчальному процесі рольові ігри наступних видів:

– ігри-драматизації – ґрунтуються на інсценізації художнього твору, наприклад, «Придумуємо казку»;

– художні рольові ігри – спрямовані на аналіз та характеристику творів мистецтва, наприклад, «Гра перевтілення»;

– ділові рольові ігри – передбачають імітацію професійної діяльності, наприклад, «Зустріч із письменником» тощо [1, с. 105].

Організація рольової гри, як зауважує Ґ. Пустовіт, вимагає дотримання наступних принципів: попередня підготовка учасників, визначення мети, завдань гри, підбір реквізиту. Відповідно до даного підходу, вчитель виконує функцію режисера, а не керівника, сприяючи творчій активізації молодших школярів [9, с. 45].

Варто наголосити також на доцільності використання ігор-драматизацій, завдяки яким учні молодшого шкільного віку активно сприймають, засвоюють навчальний матеріал та втілюють у реальність творчий образ, розвивають художні та технічні здібності, пластичність, ритм. Гра-драматизація передбачає чотирьохетапну структуру:

1) ознайомлення із ситуацією – інформування про твір, який необхідно інсценізувати; обрання ролей; формування складу журі;

2) постановка завдань – з'ясування всіх необхідних відомостей про свою роль перед її виконанням;

3) інсценізація – передання художньо-ідейного змісту твору засобами драматургії на сцені;

4) підбиття підсумків – висловлення подяки акторам, відзначення журі найбільш артистичних акторів [6, с. 66].

Наголосимо, що ігри-драматизації розвивають творчу особистість молодшого школяра, його емоційну сферу, сприяють формуванню здатності перевтілюватися в інших героїв, проживаючи їхнє життя та відчуваючи їхні емоції, почуття.

Зазначимо, що інтерактивні ігри з елементами театралізації дають змогу моделювати, удосконалювати та розвивати всі особистісні якості, вміння і навички: комунікативність, фантазію, творчість, емпатію. Наголосимо на перевагах використання таких інтерактивних методів:

- активність усіх учасників;
- можливість програти різні ролі;
- глибокий рівень засвоєння інформації завдяки емоційним переживанням;
- можливість отримання в процесі гри нового особистісного чи соціального досвіду;
- формування вмінь співпрацювати;
- активізація мисленнєвої діяльності;
- можливість обміну досвідом, думками;
- розвиток індивідуальних творчих здібностей;
- набуття досвіду в невимушеній формі та атмосфері;
- можливість аналізу власних дій;

– можливість застосування інтерактивних ігор для діагностики, корекції та профілактики [3, с. 44–45].

Отже, задля розвитку творчої обдарованості молодших школярів, їх креативних рис та особистісних якостей, учителям необхідно активно використовувати в освітньому процесі інтерактивні театралізовані ігри та створювати комфортне навчально-ігрове середовище, в якому діти зможуть набувати вміння і навички творчої діяльності, впевненість у своїх можливостях і здібностях. Адже, саме за сприятливих умов розвитку задатків та здібностей, учень зможе самореалізуватися як багатогранна особистість.

Список використаних джерел:

1. Аліксійчук О. С. Рольова гра як засіб активізації молодших школярів на уроках мистецтва / О.С. Аліксійчук // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2020. – Вип. 29. – С. 101–110.
2. Братків О., Дубик У. Вивчення творчої обдарованості молодших школярів / О. Бартків, У. Дубик // Молодь і ринок. – 2016. – № 4 (135). – С. 68–72.
3. Войцях Т. В. Ігрові технології : просвітницько-профілактичні ігри / Т. В. Войцях. – К. : «Вид. група «Шк. світ», 2015. – 144 с.
4. Демченко І. Навчання, виховання і творчий розвиток учнів інклюзивної початкової школи в інтерактивній грі / І. Демченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2014. – Вип. 49. – С. 48–54.
5. Демченко О. П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини / І. Демченко // Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. Г. С.Тарасенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 111–124.
6. [Ковалишина С.](#) Гра-драматизація як форма позакласної роботи з англійської мови / С. Ковалишина // [Рідна школа](#). – 2014. – № 10. – С. 64–68.
7. Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді : Указ Президента України від 30 вер. 2010 р. № 927/2010. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927/2010#Text>
8. Проскурняк О. І. Соціально-педагогічна діяльність з розвитку творчої обдарованості у молодших школярів / О. І. Проскурняк // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2008. – Вип. 12. – С. 159–166.
9. Пустовіт Г. П. Інтерактивні методи навчання і виховання у позашкільному навчальному закладі / Г. П. Пустовіт // Інноватика у вихованні. – 2015. – Вип. 2. – С. 35–48.
10. Шевчишена О. В. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини у загальноосвітньому навчальному закладі : наук.-метод. посіб. / О. В. Шевчишина. – Хмельницький : ОППО, 2016. – 237 с.

**ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ SOFT SKILLS У
ПРОЦЕСІ КОРИГУВАННЯ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

*Валентина Борова, кандидат педагогічних наук, доцент
ВПНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (Рівне, Україна)*

**THEATRICAL ACTIVITY AS A MEANS OF EDUCATING SOFT SKILLS IN THE
PROCESS OF CORRECTING THE SOUND CULTURE OF SPEECH OF THE ELDER
PRESCHOOL CHILDREN**

*Valentina Borova, Ph.D., Associate Professor
Higher Educational Establishment «Academician Stepan Demianchuk International University of
Economics & Humanities» (Rivne, Ukraine)*

Анотація. У статті досліджено питання використання театралізованої діяльності як засобу виховання «м'яких навичок» у дітей, які мали недоліки звуковимови та відчували проблеми у спілкуванні та взаємовідносинах з однолітками. Обґрунтована доцільність формування «м'яких навичок» у процесі педагогічного коригування звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Ключові слова: театралізована діяльність, «м'які навички», звуковимова, спілкування, педагогічне коригування звукової культури мовлення дітей.

Abstract. The Article investigates the use of theatrical activities as a means of educating «soft skills» by children who had shortcomings in sound pronunciation and experienced problems in communication and relationships with peers. The expediency of forming «soft skills» in the process of pedagogical correction of the sound culture of speech of the elder preschool children by means of theatrical activities is substantiated.

Keywords: theatrical activity, «soft skills», sound pronunciation, communication, pedagogical correction of the sound culture of children's speech.

Динамічний розвиток суспільних відносин як у світі, так і в нашій державі вимагає швидкої адекватної відповіді особистості на виклики сьогодення, вміння вибудовувати ефективну комунікацію. Засади таких навичок закладаються в дошкільному дитинстві. Ще В. О. Сухомлинський зазначав: «Дитинство – це не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. І від того, яке було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що увійшло до її розуму й серця з навколишнього світу, – від цього значною мірою залежить якою людиною стане сьогоднішній малюк» [4, с. 15]. Кожну людську рису, яку закладає природа, мають «відшліфувати» батьки, педагоги, суспільство.

Досліджуючи проблему коригування звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку впродовж тривалого часу, ми прийшли до висновку, що недоліки звуковимови певним чином впливають як на мовленнєву діяльність, спілкування дітей, так і їх поведінку в колективі, налагодження взаємовідносин з ровесниками та іншими дітьми, на засвоєння «м'яких навичок». Поняття «педагогічне коригування звукової культури мовлення дітей» ми трактуємо як «цілеспрямований вплив педагога на мовлення дітей з метою виправлення помилок, що зумовлені порушенням артикуляції звуків, звуковимови, мовленнєвого дихання, фонематичного слуху, орфоепічних норм вимови, сили голосу, темпу мовлення та засобів інтонаційної виразності» [2, с. 164]. Важливо його диференціювати від поняття «корекція», яким послуговуються фахівці у галузі логопедії.

Спостереження за поведінкою дітей, які мали недоліки звуковимови, в колективі та аналіз їх мовлення, спілкування та взаємовідносин з ровесниками дозволяє умовно поділити їх на три групи. До першої ми віднесли дітей, які індіферентно ставилися до недоліків власної звуковимови, не реагували на передражнювання однолітків з приводу неправильного

мовлення, не виявляли негативних емоцій, ігнорували зауваження. До другої групи зарахували дітей, які намагалися «дати здачі», у випадках, коли чули глузливі звертання, в яких підкреслювалися недоліки звуковимови: штовхали ровесника, смикали за одяг, забирали іграшку і т. п. Третя група – найчисельніша (до 80% усіх вихованців). Діти соромилися своєї неправильної вимови, замикалися в собі, відмовлялися розповідати вірші, де в словах є «проблемні» звуки, уникали спільних з ровесниками ігор. Таким чином, можемо зробити висновок: діти старшого дошкільного віку потребують не тільки педагогічного коригування недоліків звуковимови (компонента звукової культури мовлення), а й формування у них «м'яких (гнучких) навичок». Під окресленим поняттям в науці розуміється «комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою. Часто «м'які навички» називають універсальними [5]. Якщо в силу різних обставин дитина переступила поріг першого класу з недоліками звукової культури мовлення, то це може негативно позначитися на формуванні її провідної діяльності та успішності взаємодії у колективі.

Аналіз педагогічної методичної літератури показав, що питання виховання «м'яких навичок» у дітей дошкільного віку в процесі коригування звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності не досліджувалося.

Метою статті є обґрунтування значення театралізованої діяльності у формуванні «м'яких навичок» дітей старшого дошкільного віку в процесі коригування їх звукової культури мовлення.

Н. В. Водолага виділила такі види театралізованої діяльності: сприймання театральних видовищ, театралізована гра та підготовка театральної вистави [3, С. 9–11]. Кожен із них може ефективно використовуватися як у розв'язанні завдань мовленнєвого розвитку, так і у формуванні «м'яких навичок». Театральна діяльність захоплює дітей, стимулює до спілкування, вчить враховувати побажання ровесників, активізує прагнення до виразності мовлення, його образності. Позитивний герой стає зразком для наслідування. Дитина досить часто уявляє себе в ролі того персонажа, який їй найбільше сподобався. Театралізована діяльність передбачає поєднання мовленнєвої діяльності з музичним супроводом, танцями. Дитина старшого дошкільного віку вже може пропонувати свої варіанти зміни поведінки негативного героя з тим, щоб він дотримувався моральних норм. Використання різних видів театру (як наприклад, лялькового, пальчикового, театру маріонеток, театру на фланелеграфі, тіньового і т. п.) дозволяє підтримувати пізнавальний інтерес дітей до навколишнього світу, сприятиме збагаченню їх мовлення. Театралізована діяльність є ефективним засобом розвитку моральних емоцій, що сприяють формуванню «м'яких навичок» дитини. Це інтелектуально насичена діяльність, яка вимагає від дитини позитивного ставлення до оточуючих і натхнення. У ній дитина виявляє як звичні для неї способи емоційних реакцій, так і засвоює новий емоційний досвід. Важливо підкреслити, що зв'язок інтелектуальних проявів і емоційних реакцій особливо яскраво проявляються в ситуації прийняття дитиною певної ролі та її виконання.

У педагогічному коригуванні звукової культури мовлення дітей потрібно дотримуватися певних етапів (послідовності), щоб процес виявився найбільш ефективним. Одним із основних компонентів окресленого феномена є правильна звуковимова. Саме тому участь дитини у підготовці до вистави та у самій виставі може розглядатися як засіб вдосконалення її звукової культури мовлення лише після того, як дитина навчиться правильно вимовляти звуки. Якщо вимова звука не закріплена (автоматизована) у реченнях, чистомовках, віршах, казках, то не варто стимулювати дитину до участі в такій діяльності. Це пояснюється тим, що дитина не завжди отримуватиме позитивні емоції від участі у виставі, оскільки не відчуватиме впевненості у своїх навичках правильної вимови. Ще гірше, коли хвилювання і невпевненість призведуть до негативних переживань або навіть стресу.

Уміння взаємодіяти в колективі – одна із важливих «м'яких навичок», підґрунтя якої закладається в дошкільному дитинстві. Всі види театралізованої діяльності вимагають

колективної взаємодії. Важливо ненав'язливо пропонувати дітям зразки взаємин з однолітками під час перегляду театралізованих вистав. До прикладу, вихователі М. С. Савчук, О. М. Ніколайчук закладу дошкільної освіти № 27 м. Рівне з успіхом використовують виставу лялькового театру «Мальвіна навчає Буратіно» за сценарієм, який запропонувала Л. В. Артемова у посібнику «Театр і гра [1]. Зміст сценарію вистави педагогі систематично змінюють у залежності від потреби в закріпленні правильної вимови звуків, вправлення у інтонаційній виразності мовлення або пошуку правильної відповіді у вирішенні конфліктів у взаємовідносинах дітей групи. Зразок взаємодії героїв казки пропонує варіанти поведінки, що дозволяють толерантно вирішувати будь-яку ситуацію в діяльності, зокрема, ігровій. Діти отримують широкі можливості для імпровізації у залежності від поведінки, пропозицій партнерів, емоційності та виразності їх мовлення.

Театралізована гра, підготовка театралізованої вистави сприяє формуванню у дітей старшого дошкільного віку іншої «м'якої навички» – гнучкості. Вона в сучасному непростому світі є надзвичайно актуальною. Дітям важливо змалку вчитися «читати» інформацію про настрій, стан здоров'я, побажання ровесників за їх емоціями, мімікою і т. п. та змінювати свою поведінку в залежності від «отриманої інформації». Розвиток емоційно-чуттєвої сфери дитини – важлива умова формування окресленої навички. Дітей старшого дошкільного віку важливо вчити чути думку іншого, а не тільки прислухатися до власних побажань, важливо спонукати дітей до аналізу ситуації, вміння робити самостійні висновки та, якщо потрібно, поступатися у своїх намірах і бажаннях. Корируючи недоліки звукової культури мовлення, вдосконалюючи його виразність, вихователь отримує більше засобів емоційного впливу на інтелектуальну діяльність дітей, що сприяє усвідомленому виконанню прохань, побажань, пропозицій однолітків. Дитина старшого дошкільного віку здатна виявляти гнучкість тоді, коли усвідомлює необхідність саме такої поведінки у конкретній ситуації, коли переживає емпатійні почуття до ровесника. Усе вищеописане сприятиме формуванню у дитини ще однієї «м'якої навички» – навички уникати конфліктів у спілкуванні, відносинах з дорослими та іншими дітьми.

Значна увага у професійної компетентності фахівця надається навичці критичного мислення. Вважаємо, що засади цієї навички в дошкільному віці починають формуватися з проявів адекватної самооцінки результатів власної діяльності, мовлення, поведінки і т. п. Участь дитини у театралізованій грі, підготовці театралізованої вистави забезпечує дитині старшого дошкільного віку можливість порівняти свої досягнення з кращими зразками мовлення, взаємовідносин, поведінки героїв, наслідуючи їх та дорослих, однолітків, які заслужили такої уваги.

Подальші наші наукові розвідки будуть спрямовані на розробку програми формування «м'яких навичок» дітей старшого дошкільного віку відповідно до етапів коригування їх звукової культури мовлення.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, в дитячому садку, в школі / Л.В. Артемова. – К. : Томіріс, 2002. – 291 с.
2. Борова В. Є. Використання сучасних інформаційних технологій у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти / В. Є. Борова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» Вип. 37 (4), Том 1 (23) : Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – Друге видання – К. : Гносис, 2018. – С. 164.
3. Водолага Н. В. Театральна абетка / Н.В. Водолага. – Донецьк, 2000. – 109 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. Твори: в 5 т. Т.3. – К. : Рад. школа, 1977. – 668 с.
5. Soft skills: універсальні навички європейського рівня. – Режим доступу: <https://studway.com.ua/soft-skills/>

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Руслана Бурлака, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SOCIO-COMMUNICATIVE POTENTIAL OF THEATRICAL ACTIVITY IN EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Ruslana Burlaka, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Показано значення комунікативних і соціально-комунікативних умінь і навичок, які відносяться до *soft skills*. Розкрито важливість таких навичок, які вважаються домінуючими для людини XXI століття. Обґрунтовано соціально-виховний потенціал мистецтва. Визначено можливості його використання на різних етапах освітнього процесу початкової школи як засобу розвитку соціально-комунікативних умінь.

Ключові слова: комунікативні вміння, соціально-комунікативні навички, театр, театральне мистецтво.

Annotation. The importance of communicative and socio-communicative skills related to *soft skills* is shown. The importance of such skills, which are considered dominant for the person of the XXI century, is revealed. The social and educational potential of art is substantiated. Possibilities of its use at different stages of the educational process of primary school as a means of developing social and communicative skills are determined.

Key words: communicative skills, social-communicative skills, theater, theatrical art.

Характерними ознаками освітніх реформ в Україні є спрямованість на інтенсивний особистісний розвиток людини як суб'єкта комунікації, спроможного швидко адаптуватися до нового середовища, ідентифікувати себе як «людина світу», розуміти ціннісні аспекти розвитку духовності особистості, вступати в діалог. Освіта беззаперечно є соціально-комунікативним процесом, оскільки основою педагогічної діяльності є організація взаємодії між учителем та учнем шляхом культурного спілкування.

Початкова школа є базовою у шкільному навчанні, в якій закладається основа для формування творчої особистості. Зокрема, головна мета Нової української школи – «освіта для життя», здобуття школярами умінь та компетентностей XXI століття, які потрібні їм для успішної життєдіяльності. Формування художньо-комунікативної компетентності як здатності успішно користуватися художньою мовою у процесі спілкування, пізнання навколишнього світу та світу мистецтв, вирішення життєво необхідних завдань є одним із актуальних завдань української початкової освіти.

Звернення до праць класиків педагогіки (Я. Коменського, А. Макаренка, Й. Песталоцці, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.) показує, що в них прямо чи дотично розкривається необхідність розвитку в дітей соціально значимих якостей, зокрема комунікативних здібностей. На важливості впровадження в освітньому процесу комунікативно-діяльнісного підходу наголошують сучасні вітчизняні та зарубіжні науковці (А. Багмут, В. Беломорець, М. Вашуленко, О. Демченко, Т. Ладиженська, О. Хорошковська та інші. Широке коло методичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення комунікативних якостей мовлення учнів початкових класів, висвітлено в працях І. Гудзик, Н. Голуб, А. Зимульдінової, В. Капінос, К. Пономарьової, О. Хоми та інших.

Комунікативні вміння вважаються одними з важливих серед універсальних навичок XXI століття (*soft skills*), які є необхідними для самореалізації та успішної життєдіяльності кожної людини. На важливості соціальних навичок у процесі особистісного ставлення та творчої самореалізації людини наголошує О. Демченко [5-6]. На думку дослідниці, високий

рівень прояву соціальних здібностей, серед яких визначено і комунікативні, є ознакою соціальної обдарованості. Особистість, соціально обдарований індивід, в якого сформовані комунікативні якості може бути успішним лідером, керівником, управлінцем, педагогом тощо.

Визначення *комунікативних умінь* дає Н. Голуб [3], на думку якого вони об'єднують здатність «легко контактувати й налагоджувати стосунки, вести діалог та брати участь у дискусії; виступати з повідомленням перед аудиторією, аналізувати різноманітні тексти, працювати з інформацією, готувати різні тексти тощо». У науковому обігу використовується конструкт «художньо-комунікативні уміння», які Ю. Волкова [2] пояснює як «комплекс складних інтегрованих дій, які забезпечують продуктивне художнє спілкування з творами мистецтва в процесі поліфонічної міжособистісної взаємодії учасників, спілкування через передачу і обмін художньою інформацією, емоціями, думками, ідеями на засадах зовнішнього і внутрішнього діалогу, в процесі сприймання, розуміння, осмислення, виконавської інтерпретації і оцінки з метою творчого самовираження, самоствердження».

За нашим переконанням, важлива роль у процесі формування художньо-комунікативних умінь молодших школярів належить мистецтву, що інтегрує в собі і творення, і пізнання світу, і спілкування. У наш час учені серед інших напрямів досліджують мистецтво як специфічну форму художньо-соціальної комунікації (Ю. Борєв, М. Каган, М. Мамардашвілі, Г. Меднікова та ін.). Мистецька освіта є складовою загального освітнього процесу, яка закладає основи інтелектуального, культурного, духовного, соціального розвитку людини. Процес навчання мистецтву має яскраво виражену комунікативну природу, оскільки воно є носієм різноманітної естетичної та художньої інформації, а також активним каналом передачі цієї інформації, своєрідною формою художньо-соціальних контактів та полісуб'єктного діалогового спілкування з художніми творами, взаємодії через твори мистецтва з іншими у процесі обміну думками, емоціями як художньо-комунікативної діяльності із зворотнім зв'язком.

Розглядаючи комунікативну функцію мистецтва, М. Каган [7] відзначає, що воно (мистецтво) не тільки нескінченно поглиблює наше розуміння реального людського спілкування, а й безмежно урізноманітнює його сферу. Художня інформація народжується в процесі спілкування автора і реципієнта, як продукт їх спільної діяльності. Особливості комунікації у процесі художньо-педагогічної діяльності зумовлені специфікою діяльності вчителя мистецьких дисциплін, а саме: злиттям у ній «педагогічного» і «художнього» елементів, які визначають методи і форми освітніх процесів. У працях сучасних дослідників розкривається значення театру у всебічному розвитку дітей у цілому, формуванні соціально-комунікативних навичок зокрема.

Поділяємо думку вчених [4; 8], що, завдяки комплексному використанню різних видів мистецтва, які органічно поєднуються у ході театральної діяльності, у дітей формуються навички ефективного спілкування, вміння взаємодіяти в команді, спільно виконувати завдання, допомагати один одному. Так, за висновками О. Демченко [4], театр є як «як соціально-виховним феноменом, так і засобом усебічного розвитку дітей і підлітків». Дослідниця визначає значення театральної дії для розвитку *soft skills* дітей, яке полягає у тому, що «вона передбачає різновекторне спілкування, емоційно-почуттєву взаємодію, вербальну й невербальну комунікацію. Під час театрального дійства відбувається не просто відтворення різних подій, а інтеріоризація загальнолюдських цінностей, демонстрування рольових моделей поведінки. Безпосередня участь дітей у постановці п'єси сприяє формуванню в них комунікативних і соціальних навичок, підвищенню самооцінки, налагодженню нових дружніх стосунків».

Методисти [1; 9; 10] пропонують різні види ігор, в основі яких театралізація дітей молодшого шкільного віку. Такі методи й прийоми можна використовувати на різних етапах освітнього процесу початкової школи, на уроках і в позакласній діяльності.

Отже, процес навчання мистецтву також має яскраво виражену комунікативну природу, оскільки мистецтво є на носієм різноманітної естетичної та художньої інформації, а

також активним каналом передачі цієї інформації, своєрідною формою художньо-соціальних контактів та полі суб'єктного діалогового спілкування з художніми творами, взаємодії через твори мистецтва з іншими у процесі обміну думками, емоціями як художньо-комунікативної діяльності із зворотнім зв'язком.

Список використаних джерел:

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови / Ю.В.Бондар // Гуманітарний корпус : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії (Київ, 8 листопада 2019 року). – Вінниця : ТОВ «Твори». 2019. – Випуск 29. – С. 10–12.
2. Волкова Ю.І. Педагогічні умови формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів музики та хореографії / Ю.І. Волкова. – Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3973/1/Volkova.pdf>
3. Голуб Н.Б. Комунікативна компетентність сучасного учня старших класів : суть проблеми і шляхи її розв'язання / Н.Б.Голуб // *Наукові записки*. – Острого: Острозька академія, 2012. – Вип.22. С.182–191.
4. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О. Демченко // *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.)*. – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
5. Демченко О. П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень / О. П. Демченко // *Людинознавчі студії : збірник наукових праць ДДПУ : Серія «Педагогіка»*. – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2015. – С. 134–145.
6. Демченко О.П. Типологія соціальної обдарованості в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з обдарованими дітьми / О.П.Демченко // *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. - Випуск LXXVIII. – Том 2. – Херсон, 2017. – С. 117-123.
7. Каган М. С. Роль и взаимодействие искусств в педагогическом процессе / М.С. Каган // *Музыка в школе*. - 1984. - № 4. - С. 28-32.
8. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції*. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 274-277.
9. Імбер В.І. Привчаємо розмірковувати з малку // *Дошкільне виховання* / В.І. Імбер. – №7. – 2015. – С.16-19.
10. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць* / [гол.ред. Н.Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.

**ФОРМУВАННЯ «М'ЯКИХ» НАВИЧОК (SOFT SKILLS)
У ДІТЕЙ 6-7 РОКІВ ЗАСОБОМ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ВПРАВ**

*Тетяна Васютина, кандидат педагогічних наук, доцент,
Юлія Чижевська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (Україна)*

**FORMATION OF SOFT SKILLS IN CHILDREN
6-7 YEARS OLD BY THEATRICALIZED EXERCISES**

*Tetiana Vasiutina, Candidate of pedagogical sciences (PhD), Associate Professor
Julia Chyzhevska, bachelor's student
National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine)*

***Анотація.** У тезах представлено теоретичні аспекти висвітлення проблеми формування «м'яких» навичок у здобувачів дошкільної та початкової освіти. Наведено приклади їх формування у дітей засобом театралізованих вправ: інсценізації та драматизації.*

***Ключові слова:** «м'які навички» (soft skills), театралізовані вправи.*

***Abstract.** The theses present theoretical aspects of the problem of forming «soft skills» in preschool students. Examples of their formation in children of the senior preschool group by means of theatrical exercises are given.*

***Keywords:** soft skills, theatrical exercises.*

З початком реформування системи освіти в Україні, на перший план виходять ключові компетентності та наскрізні уміння, які мають бути результатом навчання здобувачів освіти усіх рівнів. Серед них є soft skills, які у буквальному перекладі з англійської мови означають «м'які навички», тобто ті, володіння якими не є відмінною рисою певної професійної групи. Іншими словами – це соціальні здібності особистості [1]. Сюди можна відносять соціальні навички, емоційний інтелект, силу волі, завзятість, креативність, вміння протистояти стресам і знаходити спільну мову з оточуючими, здатність адаптуватися до змін в умовах життя й праці, здатність до навчання й т.д. Але головною складовою таких навичок є здатність до подальшого саморозвитку.

Так само, як і емоційний інтелект, гнучкі навички треба розвивати із самого дитинства. Тобто, батьки і педагоги мають чітко розуміти: у сьогоденних умовах емоційна складова така ж важлива, як і інтелектуальна. Можливо, має навіть більше значення, бо ж soft skills – не ті навички, які діють в якійсь певній сфері, вони розповсюджуються на різні аспекти життя [3]. Як зазначають психологи і педагоги, починати соціалізацію дитини слід із дошкільного віку. І у цьому аспекті важливо розуміти, що головним джерелом для наслідування залишаються батьки. Саме вони (на підсвідомому рівні) закладають основи світосприйняття, розуміння моделі сім'ї, стосунків і т.д. Родина – це головне джерело знань про соціальні ролі та моделі поведінки. Але не варто очікувати від, скажімо, трирічної дитини того, що вона буде оцінювати свої вчинки та вчинки інших, зрозуміє, що таке «добре», а що – «погано», відчує себе частиною якоїсь групи і т.п. А от те, що дитина робитиме однозначно, так це споглядатиме за вашими емоціями та відносинами, вчитиметься емпатії, наслідуватиме вашу поведінку. Власне, цього буде достатньо для того, аби перейти на «інший рівень», більш складний та усвідомлений. На допомогу педагогам і батькам, які зацікавлені в тому, щоб їхні діти мали високорозвинені соціальні навички та разом з цим – емоційний інтелект, прийде спеціальна література та вправи для формування у дитини навичок роботи в команді [3].

Одним із засобів формування м'яких навичок у здобувачів освіти з доведеною ефективністю є театралізація. Проблемі застосування різних видів театралізованої діяльності, зокрема інсценізації та драматизації як засобів розвитку творчих здібностей дітей як провідної складової їх «м'яких» навичок під час освітнього процесу та в позаурочній

діяльності, присвятили свої праці такі вчені як: М. Дергач, Н. Єлукіна, Н. Іванова, А. Капська, А. Конішева, Ж. Макуха, Р. Фастовець, І. Шишко та інші. Так, у довідкових джерелах поняття «інсценізація» та «драматизація» характеризуються як засоби розвитку soft skills, сутність яких полягає в опрацюванні художнього твору на рівні тексту, перетворенні його в літературний сценарій або сюжет з подальшим практичним втіленням, який є основою для імпровізації (стосовно тексту і дії). У контексті змісту дошкільної та початкової освіти, ці засоби театральної педагогіки набувають особливого значення і використовуються не лише в контексті роботи з літературним твором. Особливо цінними стають різні види сюжетно-рольових, режисерських ігор, постановка п'єс, створення міні-театрів.

Наведемо приклади формування «м'яких навичок» у дошкільників та молодших школярів, які може застосовувати педагог у своїй діяльності.

Так, для формування у дітей впевненості в собі, ораторських здібностей, навичок самопрезентації дієвою буде вправа «Все про мене» з елементами драматизації. Суть вправи полягає у тому, щоб створити Я-образ (захоплення, хобі, спорт, досягнення, перемоги, подорожі) на паперовому шаблоні футболки, формату А4 і спробувати себе у ролі дизайнера. Впродовж 30 хвилин школярі заповнюють футболку малюнками і написами, а потім створюють сценарій «показу мод», де кожен з дизайнерів має вийти та показати те, що він створив та розповісти про себе [1; 2]. Театралізована вправа «Хвилина слави» буде ефективною для формування в дитини уявлення про свою унікальність та неповторність. Сюжет вправи: «Уявіть, що десь в світі проходить конкурс на найбільш цікаву дитину планети Земля, і ви всі є його учасниками. Кожен з вас, по черзі має розповісти, у чому є його унікальність, що ви вмієте такого, чого не вміють інші». Потім слід продемонструвати свої унікальні здібності.

Для формування комунікативних навичок, вміння працювати в команді та парах доцільно використати вправи «Метелики», «Рукавички», «Новорічні чобітки святого Миколая» з подальшою театралізацією. Наприклад, кожна пара учасників отримує два однакових шаблони формату А4 і має домовитися, придумати разом і створити візерунки метеликам, або придумати дизайн рукавичкам та чобіткам святому Миколаю. Головна умова: кожен учасник працює над своєю частиною, але наприкінці пара має вийти абсолютно однаковою [1]. Після завершення роботи над дизайном речей, створюється сюжет до свята, де використовуються ці вироби і відбувається театралізація. Цінним для формування емоційної компетентності дитини буде вправа «Малюнок страху» за мотивами казки з елементами інсценізації. За сюжетом вправи дітям розповідають казку: «У печері жив був страх. Усі його боялися, і ніхто не хотів з ним грати. Сумно і нудно стало страху самому, і вирішив він піти по світу, пошукати собі друзів. Але нікого не знайшов, тому що всі ховалися від нього. Закрийте очі і уявіть. Який страх жив в тій печері?» Завдання: 1. Намалюйте страх, який ви уявили. Назвіть його. Хто/що це? Чому він страшний? А ти його боїшся? Чому? Його можна перемогти? Як? 2. Що ви хочете зробити зі страхом? (порвати, викинути, перетворити на щось смішне, домалювати, прикрасити малюнок, щоб він став добрим і милішим, свій варіант) [1]. Завершує вправу інсценізація «Як я поборов/поборола страх» з використанням своїх малюнків і обговоренням логіки вчинків дійових осіб.

Таким чином, елементи театральної педагогіки є дієвими у формуванні «м'яких» навичок дітей 6-7-річного віку. Ці вправи та завдання можна застосувати в програмі «Дитина» в розділах: «Особистість дитини», «Мовлення дитини», «Дитина в соціумі», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно пізнавальному просторі» у курсі ЯДС початкової школи.

Список використаних джерел:

1. Петріан І.О. Розвиток soft skills у молодших школярів. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/plan-konspekt-z-opisanimi-vpravami-do-prezentacii-rozvitok-soft-skills-u-molodsikh-skolariv-207458.html>
2. Розумний розвиток малюка до 3 років. – Режим доступу: <http://firststep.com.ua/article/myaki-navichki-soft-skills-ditini-ta-ikh-rozvitok#>
3. Соціальні навички та робота в команді у дитини. – Режим доступу: <https://kalamar.ua/social-skills-and-teamwork-in-a-child/>

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

Ольга Волошенюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CONNECTED SPEECH OF JUNIORS SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF THEATRICALIZATION

Olga Volosheniuk, bachelor`s student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито значення поняття «зв'язне мовлення» та його зв'язок із театралізацією. Розглянуто та проаналізовано питання особливостей розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. Поставлено акцент на важливості використання театралізації для розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

Ключові слова: початкова школа, урок, українська мова, молодші школярі, метод, театралізація.

Abstract. The article reveals the meaning of the term «coherent speech» and its connection with theatrical performance. The issues of peculiarities of development of coherent speech of junior schoolchildren are considered and analyzed. Emphasis is placed on the importance of using dramatization to develop coherent speech in primary school children.

Keywords: primary school, lesson, Ukrainian language, junior schoolchildren, method, dramatization.

Виховання духовно-морального та інтелектуально розвиненого підростаючого покоління багато в чому залежить від правильної постановки освітнього процесу в початковій школі, особливо від того, наскільки сформовані в учнів навички самостійного мислення і розвинене їх мовлення. Навчити школярів самостійно будувати зв'язні висловлення, користуватися діалогом, говорити чітко, правильно й виразно можна лише завдяки систематичним і цілеспрямованим зусиллям учителя протягом тривалого часу. Тому проблема пошуку найефективніших методів та прийомів роботи з розвитку мовлення молодших школярів є актуальною.

Дослідження видатних вчених Л. Божовича, І. Зимної, А. Маслоу, А. Петровського, В. Петровського, Л. Середюк доведено, що мовлення виступає однією із провідних потреб особистості. Природа зв'язного мовлення, механізми породження зв'язного висловлювання розглядалися у працях багатьох дослідників: Д. Баранника, Є. Барінової, Л. Виготського, Д. Ельконіна, Г. Костюка, О. Леонтьєва, О. Лурії, С. Рубінштейна, І. Синиці Ф. Сохіна, Л. Щерби. Учені дослідили різновиди та особливості розвитку зв'язного мовлення в дітей: діалогічного й монологічного; ситуативного й контекстного.

Мовлення учнів молодших класів має відповідати певним вимогам. Насамперед – це змістовність. Адже побудувати зв'язну розповідь чи правильно відповісти на певне запитання можливо лише за умов наявності достатньої кількості знань про навколишній світ та уміння користуватися словниковим запасом. Важливим чинником розвитку мовлення є логічність та точність, тобто уміння послідовно, логічно викладати свої думки. Важливо навчити дитину обирати слова і словосполучення, які найбільш точно виражають певну думку.

Науковець Н. Комарівська слушно зауважує, що «джерела розвитку мовлення в школярів різноманітні: підручники, художні твори, мова вчителя, преса, мовлення людей, з якими учні спілкуються. Наявність цих джерел ще не означає, що розвиток мовлення може успішно відбуватися сам собою, стихійно [8, с. 75]. Дослідниця переконана, що належних результатів можна досягти лише за умови «систематичного, цілеспрямованого педагогічного

керівництва, яке здійснюється різними методичними прийомами: читання різних друкованих текстів; вивчення напам'ять художніх творів; змістовий аналіз творів у процесі підготовки їх до виразного читання; проведення спостережень над особливостями текстів; систематичні вправлення школярів у діалогічному та монологічному мовленні (бесіди, перекази, доповіді, виступи, диспути); словникова робота та ведення словничків; користування довідковою літературою» [7, с. 76].

Спілкування – це діяльність двох або більше осіб, яка спрямована на встановлення взаємин і досягнення кінцевого результату. Завдання вчителя – сприяти вмотивованій мовленнєвій діяльності учнів. Відомо, що основними засобами розвитку зв'язного мовлення молодших учнів є спілкування дітей у процесі діяльності. Наприклад, під час гри, під час виконання доручень, під час ознайомлення з навколишньою дійсністю, під час ознайомлення з художньою літературою та творами образотворчого мистецтва тощо.

Важливим чинником, який впливає на розвиток зв'язного мовлення є сприймання різних видів зображувального мистецтва: театру, кіно, музичних композицій та творів дитячих письменників. Саме такий підсвідомий вплив посилюється почуттями та емоціями, які супроводжують процес сприйняття [1, с. 10]. Варто наголосити, що успішне становлення мовної особистості – це поетапний та довготривалий процес, який неможливий без зацікавлення учня. Різні види мистецтва варто використовувати в початковій школі для того, щоб розвивати творчу мовленнєву діяльність учня.

Проблеми розвитку дітей в ході реалізації театральної творчості розглядали психологи, педагоги, методисти. Так, Л. Виготський критично оцінював перенесення в школу форм дорослого театру, які «перетворюють дитину на зв'язаного текстом передавача чужих слів»: для дитячої творчості важливий не продукт, а сам процес, у ході якого розвивається творча уява [4, с.302]. Н. Гавриш глибоко дослідила особливості театральномовленнєвої діяльності дошкільників, ґрунтовно розробила методику її організації [5]. А. Богуш, Н. Луцан розглядають драматизацію як різновид репродуктивної вербальної гри дітей, зокрема – і за змістом художнього твору [2, с. 52]. До драматизації можна віднести і самостійні творчі інтерпретації сюжетів одного або декількох добре знайомих дітям творів.

Дослідження науковців свідчать, що театралізована діяльність здійснює значний вплив на розвиток комунікативних якостей учнів, сприяє гармонійному та всебічному розвитку [3, с. 32]. Про значний вплив театралізації на виховання моральних якостей, засвоєння позитивних зразків поведінки в різних життєвих ситуаціях, виховання позитивних емоцій та розвиток особистості в цілому вказує науковець О. Демченко [6]. На переконання дослідниці, театралізована діяльність здійснює непрямий вплив на дитину, дозволяє розвивати в неї «м'які навички» та задовольняти її особливі потреби. Таким чином, беручи участь у театральній діяльності, дитина ознайомлюється з багатством навколишнього світу через образи, кольори, звуки, а вміло підібрані запитання вчителя під час бесід змушують її думати, аналізувати та формулювати висловлювання.

Однією з важливих умов успішного застосування театралізації на уроках в початковій школі є мовна активність учнів. На основі звуконаслідування виховується звукова культура мовлення. Перевтілюючись у певний образ, дитина краще запам'ятовує сюжетну послідовність художнього твору, а за допомогою виразності мовлення вчать зображувати позитивного та негативного персонажа. Щоб зв'язне мовлення учня початкових класів відповідало всім нормам літературної мови, необхідно навчати на кращих зразках художньої літератури (малі фольклорні жанри, твори Василя Сухомлинського, Івана Франка, Лесі Українки, Миколи Вінграновського, Олени Пчілки, Михайла Коцюбинського та інших відомих письменників). Під час театральної діяльності в учнів формується також музично-пісенний досвід.

Отже, розвиток зв'язного мовлення молодших школярів передбачає використання різноманітних методів та прийомів, їх комбінування та ускладнення. При цьому є дуже доречним використання різних жанрів і видів мистецтва та залучення учнів до театральної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бадер В. Р. Розвиток зв'язного мовлення школярів / В. Р. Бадер // Рідна мова. – 1999. – №11. – 60 с.
2. Богуш.А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навчально-методичний посібник / А.М.Богуш, Н.І.Луцан. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 256 с.
3. Вашуленко М.С. Лінгводидактичні орієнтири сучасної початкової мовної освіти в Україні. Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна». – 2010. – Вип. 50. – С. 57–65.
4. Выготский Л.С. Психология развития ребёнка / Л.С. Выготский. – М.: Изд-во Смысл, 2006. – 512 с.
5. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення / Н.В. Гавриш. – К: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
6. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П. Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.).– Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
7. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 274-277.
8. Комарівська Н. Особливості змісту та проведення інтегрованих уроків читання в початковій школі / Н. Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Вип. 31. – Вінниця: ТОВ НІЛАН ЛТД, 2010. – С. 75–81.
9. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36–42.

**РОЗВИТОК SOFT SKILLS В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ
ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ГЕОМЕТРИЧНИМ
МАТЕРІАЛОМ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ**

Анжела Воронюк, здобувач ступеня освіти «бакалавр»

Науковий керівник: В. І. Імбер, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS IN JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE
PROCESS OF ACTIVITY APPROACH TO ACQUAINTANCE WITH GEOMETRIC
MATERIAL BY MEANS OF THEATRICALIZATION**

Anzhela Vroniuk, bachelor student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У даній статті розкрито обґрунтування розвитку soft skills в молодших школярів різними прийомами, методами, груповою роботою. Проаналізовано педагогічні умови діяльнісного підходу у вивченні геометричного матеріалу засобами театралізації.

Ключові слова: soft skills, «м'які» навички, діяльнісний підхід, Нова українська школа, театральне мистецтво.

Abstract. This article reveals the rationale for the development of soft skills in junior high school students with different techniques, methods, group work. The pedagogical conditions of the activity approach in the study of geometric material are analyzed.

Key words: soft skills, soft skills, activity approach, New Ukrainian school, theatrical art.

Проблема розвитку «м'яких» навичок засобами театрального мистецтва у молодших школярів є досить популярною, адже в Новій українській школі навчання зорієнтоване на розкриття в учнів комунікативності, креативності, вмінь працювати в команді, вирішувати комплексні завдання і розвивати гнучкість мислення.

У ХХІ столітті досить багато уваги приділяють саме soft skills, тобто «м'яким» навичкам. це питання досліджують автори сучасних підручників для НУШ, такі як: І. О. Большакова, М. С. Пристінська, С. О. Скворцова, Н. О. Будна, М. В. Беденко. У своїх працях, де говориться про критичне мислення представлене в роботах О. І. Пометун, С. К. Шандрюк, А. В. Тягло.

У період сьогодення змінилися підходи до навчання. У нову добу розвитку потрібні люди, які не лише мають певні знання, але й вміють їх використовувати на практиці, гідно поводити себе в ситуаціях, нестандартних для них. Останнім часом методика математики у початкових класах набула певних змін. Учителі на уроках використовують елементи театрального мистецтва, діти фантазують, імпровізують. Математики щільно пов'язана з дослідженнями і спостереженнями, які є ключовими компонентами у Новій українській школі. Головна мета вчителя сьогодні – сформувані в учнів вміння розумітись на власних емоціях, вмінні їх контролювати, бути готовим до різних ситуацій.

Саме на уроках математики, використовуючи музичну творчість і театралізацію, працюючи з геометричним матеріалом вчителі можуть інтегрувати в учнів soft skills, тобто «м'які» навички, які має мати кожна особистість для того, аби показувати себе з найкращої сторони, вмінні виходити з різних ситуацій сьогодення. Під цими навичками розуміють вміння, які виробляються протягом всього життя дитини. Сюди відносимо: силу волі, креативність, здатність до експериментів, робота в групах і командах, вміння протистояти стресовим ситуаціям, проявляти себе лідером, не боятись брати на себе відповідальність, здатність адаптуватись до навколишнього середовища. Тобто, мета навчання в сьогоденні полягає в тому, щоб навчити дитину далі розвиватись самостійно без допомоги дорослих.

Особливо важливим є розвиток критичного мислення, яке вдало можна розвивати працюючи при вивченні геометричних фігур шляхом діяльнісного підходу. На думку

Н. М. Бібік, діяльнісний підхід реалізовується шляхом певної інтеграції діяльності учнів на певних уроках [6, с. 61].

Розвиток «м'яких» навичок дуже добре здійснювати за допомогою театрального мистецтва. Наприклад, на уроці ЯДС (математична галузь) при вивченні геометричних фігур можна запропонувати учням перевтілитись у різні фігури. Працювати так можна двома способами, коли учні заздалегідь знають свої слова кожної фігури, або ж навпаки, учень театралізує і інтерпретує, фантазує і під час вистави самостійно розповідає і презентує себе як геометричну фігуру, її властивості. Така робота зорієнтована на розвиток командної роботи, проявляння себе як індивіда.

Цікавим методом вивчення геометричних понять у початковій школі є метод мозкової атаки. Працюючи з цим методом в учнів виробляються навички стресостійкості, швидкість пристосування до запитання. Наприклад, на картках зображені фігури з різними емоціями (смуток, радість, подив і ін.), учні в свою чергу мають назвати назвати фігуру і її властивості, а також спробувати повторити емоцію фігури. Таке завдання для учнів є досить цікавим, адже таким чином ми навчимо дітей контролювати свої емоції і вміти правильно їх підбирати до ситуацій сьогодення.

Музичне і театральне мистецтво, яке поєднує у собі творчість, креативне бачення учнів на уроках математики є дуже популярним. Усім відомо, що фізкультхвилинка на уроках є невід'ємною частиною навчального процесу. Тому, варто запропонувати цікаву роботу, де учні на екранах зможуть переглядати фігури, які здійснюють танцювальні рухи, театральні дії, змінюють тембр та голос, проявляють різну інтонацію в різних ситуаціях. Учні повторюючи за цікавими танцюючими фігурами зможуть теж спробувати себе в ролі театралів, музикантів, творців.

С. К. Шандрук вважає, що розвиток творчості, побудова цілей і ідей, які є у складі soft skills, проявляється ще з молодшого шкільного віку, тому вчителям варто звертати на це увагу і пропонувати шляхи до їх реалізації [7, с. 30]. Методом для опитування учнів, який виконує ці завдання є кубик Блума, який є об'ємним і потрапляє в руки до кожного учня. На гранях куба є записані головні, ключові слова, за якими вчитель формулює запитання учневі, наприклад:

1. **Назви** геометричну фігуру і спробуй в неї перевтілитись.
2. **Порівняй** її з іншими геометричними фігурами.
3. **Поясни** властивості фігури, уяви себе фігурою.
4. **Поділись** з другом, як побудувати дану фігуру.
5. **Чому** квадрат є прямокутником? Доведи.
6. **Запропонуй** друзям намалювати фігуру.

У 1-2 класах можуть бути: ігри-подорожі, ігри-доручення, ігри-припущення, ігри-загадки, ігри-бесіди, в яких є певні часові обмеження [3, с. 65]. Уявно подорожуючи, наприклад до театру, з учнями можна обговорити в першу чергу правила поведінки у громадському місці, а далі здійснити гру по станціям, де є певні геометричні завдання і після них цікаві та вражаючі факти про театр. У 3-4 класах можна використовувати у роботі диспути, наприклад до теми «Трикутник». Учні диспутують в командах на дану тему, обговорюють властивості, побудову, особливості фігури, але опираються на спеціально відведений час. Тобто, кожна команда має припустимо 1 хвилину для обґрунтування думки, але не більше. Це вчить дітей правильно вкладатись в часові рамки. Та й елементарно при виконанні самостійної діагностичної роботи, яка по новим вимогам у Новій українській школі має великий обсяг завдань розвиває в учнів навички керування своїм часом. Є мета – вчасно написати роботу, школяр виділяє орієнтовні часові рамки на кожне завдання, аби дійти до своєї цілі.

Вміти правильно презентувати свою роботу з гарної сторони є теж важливою театральною навичкою. Запропонувавши учням виконати проєкт на тему «Геометричні фігури в природі» далеко не всі учні вдало презентують свою роботу, незважаючи на те, що вона може бути найкращою в класі. У ході діяльнісного підходу вчителі навчають учнів бути

вмотивованими, вчитися не лише ставити перед собою мету, але й вдало шукати шляхи для її втілення. Тому, перш ніж просити учнів презентувати свою роботу можна показати уривки вистав, мультфільмів, де на прикладі можна буде зрозуміти, як потрібно пристосовуватись до різних ситуацій, керувати своїми емоціями.

І.О. Большакова, М.С. Пристінська, які є авторами інтегрованих підручників вважають, що прийом Daily 3 є підґрунтям розвитку soft skills. У систему Daily 3 включають три основні етапи роботи з математики, які учні повинні виконувати щоденно. Сюди відноситься: математика самостійно, математика разом, математичне письмо. Усі ці три компоненти при щоденній роботі розвивають в учнів довіру та повагу один до одного, спільність, шляхи правильного вибору, відповідальність, дослідження власного інтелектуального стану і, найголовніше самостійність у роботі. Працюючи саме на етапі «математика разом» можна здійснювати безліч колективних робіт, ставити вистави, перевтілювати в різних героїв, які навчають математики інших. У підручнику є безліч цікавих завдань, які зорієнтовані на розвиток навички спілкування з однолітками. Наприклад, переглянути вже запропоновану діаграму з відомостями про пори року, які подобаються іншим дітям, а також запропонувати поспілкуватися з однокласниками і дізнатись, яка пора року є їх улюбленою і скласти власну діаграму класу, де на кожного учня буде відведена окрема клітинка. Звідси, зробити підсумок, яка пора року найбільше подобається одноліткам [1, с. 10].

На значенні театрального мистецтва у розв'язанні різних завдань навчання і виховання дітей, та відповідній підготовці вчителів до його використання наголошують сучасні дослідники [2; 6]. Зокрема, на думку Н. Комарівської [6], варто забезпечувати інтегративний використання різних видів мистецтв, взаємодія яких суттєво посилює їх потенціал.

Отож, розвиток soft skills засобами театралізації є ключовим аспектом у Новій українській школі, адже світ прагне отримати в майбутньому хороших спеціалістів, які не тільки добре і якісно роблять свою роботу, а й вміють підтримувати хороші стосунки з іншими, критично мислити, вкладатись в часові рамки і пропонувати нові ідеї і шляхи їх втілення. Театральне мистецтво допоможе учням розуміти свої емоції, керувати ними, бути стресостійкими. На уроках математики при вивченні геометричного матеріалу дуже легко можна розвивати ці якості в учнів.

Список використаних джерел:

1. Большакова І. О. Я досліджую світ : підруч для 2 класу зкладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) : Ч.1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. – Харків : Вид-во «Ранок», 2019. – 96 с.
2. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.).– Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
3. Дмитренко К. А. Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі / К. А. Дмитренко, М. В. Коновалова, О. П. Семиволос. – Харків : ВГ «Основа», 2018. – 120 с.
4. Імбер В.І. Привчаємо розмірковувати з малку / В.І. Імбер // Дошкільне виховання. – №7. – 2015. – С.16-19.
5. Імбер В.І. Геометричні фігури площинні легко і просто вивчаємо нині / В.І. Імбер // Учитель початкової школи – №1 – 2020. – С. 7-10.
6. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 274-277.
7. Нова українська школа : poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ : Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
8. Шандрук С. К. Психологія професійних творчих здібностей / С. К. Шандрук, – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – 357 с.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ірина Герасименко, здобувач вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF COMMUNICATIVE AND SPEECH COMPETENCE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF THEATRICALIZED ACTIVITY

Irina Gerasimenko, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена актуальному питанню, що полягає у формуванні комунікативно-мовленнєвої компетентності молодших школярів. Зроблено дефінітивний аналіз ключових понять «компетентність», «комунікативна компетентність», «театралізована діяльність». Описано особливості формування комунікативно-мовленнєвої компетентності учнів у процесі театралізованої діяльності.

Ключові слова: комунікативно-мовленнєва компетентність, театралізована діяльність, молодші школярі, початкова школа.

Abstract. The article is devoted to a topical issue, which is the formation of communicative and speech competence of junior high school students. A definitive analysis of the key concepts «competence», «communicative competence», «theatrical activity» is made. Peculiarities of formation of communicative-speech competence of students in the process of theatrical activity are described.

Key words: communicative-speech competence, theatrical activity, junior schoolchildren, primary school.

Мовленнєве спілкування – один із перших видів діяльності, яким діти оволодівають в онтогенезі. У процесі різноманітного спілкування молодші школярів пізнають природний і соціальний світ, що їх оточує. Комунікативна компетентність є найголовнішою для дітей молодшого шкільного віку, вона допомагає їм самовиражатись і самореалізовуватись.

Питання розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності дітей молодшого шкільного віку не є новою. Цю проблему досліджували класики наукової думки та сучасні науковці в різних аспектах: психологічному (Л. Виготський, Г. Леушина, О. Лурія, Т. Піроженко, С. Рубінштейн, І. Синиця та ін.); психолінгвістичному (І. Зимня, О. Леонтьєв та ін.); лінгвістичному (М. Кочерган, Т. Ладиженська, Л. Мацько, О. Савченко, М. Плющ, Л. Щерба та ін.).

Дослідник О. Кучай вважає, що компетентність – це «володіння особистістю відповідною компетенцією, що охоплює його особисте ставлення до неї та предмета діяльності» [7, с. 45]. Поняття «комунікативна компетентність» означає сукупність певних знань про норми та правила ведення природної комунікації – діалогу, полілогу, переговорів, суперечки тощо [7].

Формування комунікативної компетентності молодшого школяра – актуальна проблема початкової школи та основна мета мовно-літературної освітньої галузі, яка виявляється у «здатності учнів спілкуватися рідною мовою, що передбачає активне використання мови в різних комунікативних ситуаціях: у побуті, освітньому процесі, культурному житті громади...» [9, с. 2]. Як слушно зауважує Н. Комарівська, «мовленнєва культура не є вродженою властивістю людини, її потрібно повсякчасно формувати й розвивати. Основною функцією початкової школи є формування не тільки інтелектуальних, але й комунікативних властивостей учнів, здатності до активно-діяльної взаємодії з оточуючим світом з урахуванням вимог шляхетності, моралі, ввічливості. Тому цілеспрямовану педагогічну

роботу з формування культури мовленнєвого спілкування потрібно починати саме на цьому віковому етапі розвитку особистості» [5, с. 43].

У процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловлювань непомітно активізується словник молодших школярів, удосконалюється звукова культура мови, її інтонаційний лад. Саме в театральній діяльності здійснюється інтелектуальний та особистісний розвиток учнів. Крім того, приймаючи на себе різні ролі, школяр вчиться співчувати, співпереживати, розуміти взаємини між людьми.

Педагогічна наука розглядає театральну діяльність як один із засобів всебічного виховання дітей і розвитку їхньої особистості. Така діяльність сприяє формуванню виразності мови й рухів учнів, формує в них звичку до публічних виступів. Наприклад, молодші школярі під час знайомства з літературними творами за допомогою театру одержують зразки правильного, красивого, емоційно забарвленого мовлення, яке насичене образними виразами, фразеологізмами, прислів'ями та приказками.

Вплив театральної діяльності на розвиток мовлення розкривала у своїх дослідженнях Н. Водолага. Автор вважає, що саме під час театралізованих ігор учнями засвоюються усі варіації зміни голосу. У ході театралізованої діяльності під час відтворення готового тексту формується діалогічне й монологічне мовлення. Організація театралізації з дітьми молодшого шкільного віку розвиває пояснювальне зв'язне мовлення під час обміну думками, навчає складати розповіді про побачене.

У початковій школі вчителі можуть використовувати різні види театрів: настільний театр, пальчиковий театр, тіньовий театр, магнітний театр, фланелеграф та ін. Кожен із видів театру має свої особливі можливості щодо розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності молодших школярів: складання сюжету, відтворення діалогу чи полілогу тощо. Важливо, щоб покази театрів були систематичними й різноманітними. Великий вплив театралізованої діяльності на особистість школяра дозволяє використовувати її в якості ненав'язливого педагогічного засобу, адже у процесі такої діяльності дитина відчуває задоволення та радість.

Для ефективності використання театралізації вчителю слід дотримуватись таких рекомендацій: чітко ставити мету та слідувати їй, використовуючи різноманітні прийоми й елементи роботи з молодшими школярами; дотримуватись послідовності етапів проведення театралізації, але при цьому обов'язково підходити до їх організації творчо; робота молодших школярів повинна бути переважно самостійною; кожного уроку використовувати вправи на розвиток голосу та дихання, вправи на перевтілення, вправи на розвиток виразності та дикції; удосконалювати навички акторської гри; розвивати акторські здібності дітей, творчу уяву; вчити аналізувати твори, складати сценарії на основі прочитаного [10].

Отже, вибір учителем виду театралізованої діяльності залежить від програмового твору, який має бути опрацьований на уроці. Під час театралізації виявляються вміння школярів слухати твір, розуміти його мораль та ідею, відчувати його художню цінність. При правильній організації театралізованої діяльності формується комунікативно-мовленнєва компетентність, розвивається почуття відповідальності, задоволення від власної роботи.

Список використаних джерел:

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови / Ю.В. Бондар // Гуманітарний корпус : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії (Київ, 8 листопада 2019 року). Вінниця : ТОВ «Твори». 2019. Випуск 29. С. 10–12.
2. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О. Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
3. Кіт Г. Г. Дидактика початкової освіти : практикум // Г. Г. Кіт, О. Б. Петрович, І. В. Карук. – Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. – 249 с.
4. Колеснік К. Вплив колективної творчої діяльності на розвиток мовленнєвої компетентності молодших школярів / К. Колеснік // Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції

викладачів і студентів інституту педагогіки і психології. – Вип.8: У 2-х частинах. – Ч. 1. – Вінниця : ВДПУ ім.М. Коцюбинського, 2010. – С. 103–105.

5. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови / Н. Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. – Вип. 43 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2015. – С. 43–47.

6. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвого спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 138–141.

7. Кучай О. В. Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти / О. В. Кучай // Рідна школа. – 2009. – №11. – С. 44–48.

8. Лазаренко Н.І. Розвиток принципів та форм організації навчального процесу з методики викладання української мови в початковій школі / Н.І. Лазаренко // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г.С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 203–206.

9. Навчальні програми для 1-4 класів. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>.

10. Розвиток діалогічного мовлення дітей засобами театралізованої діяльності / Авт.-упор.: Л.Г. Місенг, О.А. Григораш, Н.М. Шаповал. – Херсон: Методичний кабінет, 2015. – 156 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ МИСТЕЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ З ШЕСТИРІЧНИМИ ПЕРШОКЛАСНИКАМИ

Марина Гріщенко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ORGANIZATION OF EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL WORK OF ART ORIENTATION WITH SIX-YEAR SCHOOL PUPILS

Maryna Hrishchenko, master's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні аспекти організації позакласної виховної роботи мистецького спрямування з шестирічними першокласниками. Розкрито роль різних видів мистецтв в естетичному вихованні та всебічному розвитку молодшого школяра.

Ключові слова. виховання, молодші школярі, позакласна робота, засоби мистецтва, театральне мистецтво.

Abstract. The article investigates the theoretical issues of organizing extracurricular educational work in the field of art with six-year school pupils. The role of different types of arts in aesthetic education and comprehensive development of junior schoolchildren is revealed.

Key words. education, junior high school pupils, extracurricular activities, means of art, theatrical art.

Концепція Нової української школи передбачає посилення гуманітарних засад освітнього процесу та націлює вчителів на переосмислення завдань виховної роботи мистецького спрямування в сучасних закладах освіти. Для повноцінного розвитку дитини як особистості мають бути задіяні всі засоби мистецтва. Адже бурхливий розвиток інформаційного суспільства, глобальне поширення мас-медіа диктують інші підходи до художньо-естетичного виховання підростаючого покоління. Хочемо констатувати негативний вплив засобів масової інформації на розвиток в учнів естетичних смаків, ставлення до різних видів мистецтва. Сприймаючи світ через призму віртуальної реальності, молодші школярі досить часто перестають помічати реальну дійсність. Тому позакласна виховна робота такого спрямування сприятиме особистісному та духовному розвитку сучасного молодшого школяра.

Важливість культурологічного підходу до процесу виховання відмічають у своїх працях відомі педагоги та психологи (І. Бех, Є. Бондаревська, С. Кульневич, В. Моляко, О. Савченко, Б. Юсов та ін.). Основною складовою духовної культури суспільства і водночас її показником є духовність особистості. Духовний розвиток дитини, її знайомство із загальнокультурними надбаннями сприяє особистісному становленню. Особливість культурологічного підходу полягає в інтеграції культури, наукових знань і духовного досвіду, орієнтованості процесу виховання духовності школярів на пошук духовних смислів [6].

Численні праці видатних педагогів П. Блонського, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського, С. Шацького та інших були присвячені проблемам виховання підростаючого покоління в системі позакласної діяльності. Виступаючи з лекціями на позашкільному факультеті педагогічного інституту, Софія Русова відзначала, що для кращого розвитку дітей, не можна уявити, що найкраща школа може бути без позашкільної освіти і допомоги. Позакласна і позашкільна освіта потрібна для культурного розвитку країни як один із засобів виховання гармонійно розвиненої особи [8].

Реалізація завдань естетичного виховання шестирічних першокласників у процесі позакласної роботи сприятиме розвитку в них мистецьких інтересів. Система позакласної

роботи поряд з пізнавальними завданнями передбачає й виховні: формування естетичних смаків і почуттів, виховання любові до рідного краю, емоційне ставлення до природи тощо. Окрім того, залучення молодших школярів до позакласної виховної роботи допомагає педагогові розвивати в учнів такі риси особистості, як колективізм, відповідальність за доручену справу, наполегливість, цілеспрямованість та ін. Отже, правильно організовуючи позакласну роботу з учнями, педагог вирішує цілий ряд виховних завдань. А сама позакласна робота стає важливим і самостійним напрямком виховання молодших школярів.

Організовуючи позакласну роботу, вчитель початкових класів має враховувати психологічні та вікові особливості дітей. Учнім шестирічного віку властива допитливість. Молодші школярі даного віку цікавляться всім: «... хочуть знати про небо і землю, сонце і зорі, воду і повітря, рослини і тварини, їх цікавить праця і стосунки між людьми у її процесі. Це період їх бурхливого розвитку» [4, с. 42]. У процесі позакласної роботи з'являється можливість розвитку індивідуальних інтересів дітей, їх здібностей, нахилів. Розширюючи кругозір шестирічних учнів, формуючи в них стійкі потреби самостійного пізнання, вчитель має можливість залучати їх до охорони навколишньої природи, покращення стосунків між людьми. Такі види позакласної діяльності забезпечують цікаве й корисне проведення вільного часу шестирічними школярами.

Організовуючи позакласну роботу з шестирічними першокласниками з образотворчого мистецтва, доцільно проводити заняття різних клубів, наприклад «Юні художники», «Мистецький клуб», «Чарівний пензлик» тощо. На таких заняттях діти не лише опановують різні техніки створення виробу, а й вчать шукати відомості про явища живої і неживої природи, рослини і тварин, набувають навичок користування науково-популярною і довідковою літературою.

Неабиякий інтерес проявляють молодші школярі й до виготовлення виробів з бісеру, створення мозаїчних виробів. Учитель може використовувати різноманітний матеріал для виготовлення мозаїки. Це можуть бути кольорові камінці, шматочки скла, потовченої цегли, дерева, глиняні черепки, намистинки, керамічні плитки тощо. Для шестирічних першокласників найбільш оптимальним буде виготовлення мозаїки з кольорового паперу та картону, природних матеріалів, а також на основі пластиліну. Залучивши молодших школярів до різних видів творчої діяльності, у педагога з'являються всі необхідні важелі у процесі трудового навчання формувати в учнів естетичні смаки, розвивати вольові якості [2].

Театральні студії, гуртки та студії мистецького спрямування (рисунку, живопису, ліплення, конструювання та дизайну тощо) є найбільш ефективними та цікавими формами позакласних творчих занять для молодших школярів шестирічного віку. Створивши належні умови для проведення таких занять, а також зацікавивши дітей прийомами творчості, вчитель паралельно може вирішувати завдання виховного характеру – вчити учнів працювати в команді, приймати колективні рішення, розв'язувати конфлікти тощо. Для морального заохочення дітей варто організувати конкурси на кращий малюнок, провести цікаву мистецьку вікторину, відвідати театральну виставу, організувати зустріч з цікавою людиною тощо. Розширенню інтересу молодших школярів до позакласної виховної роботи мистецького спрямування сприятимуть різноманітні форми занять: факультативні заняття, участь у мистецьких святах, екскурсії до музею, на виставку, до майстерні творців скульптур та художників, народних майстрів тощо.

Театр відіграє важливе місце серед безлічі засобів впливу на формування особистості молодшого школяра у позакласній виховній роботі. А заняття молодших школярів різними видами театральної діяльності дозволяють вирішити безліч актуальних проблем, які пов'язані із художньою освітою та вихованням дітей. Включивши учнів у театральну діяльність, учитель вирішує завдання морального виховання учнів, забезпечує розвиток комунікативних якостей особистості, створює умови для розвитку пам'яті, виховання волі, розвитку мовлення. У процесі означеної діяльності в учнів формуються естетичні смаки. Л. Любчак пропонує у позакласній роботі з дітьми молодшого шкільного віку використовувати різні види ляльок: ляльки-маріонетки; верхові ляльки, або ширмові –

рукавична або петрушкова лялька; тростинна, або яванська лялька; мімічна – лялька із м'яких матеріалів – трикотажу, гуми; механічна лялька; тіньова лялька; площинна лялька; тантамореска, або «живі» ляльки тощо [5].

Підібравши необхідний сценічний репертуар, художні твори на засадах художньо-естетичної їх цінності, пізнавальної значущості, відповідності інтересам дітей даної вікової категорії, урахувавши їхню культурно-виховну спрямованість, учитель може цілеспрямовано розвивати творчі здібності молодших школярів засобами театрального мистецтва. Сучасні науковці відстоюють думку про комплексне використання мистецтв у роботі з учнями для ефективної реалізації завдань естетичного виховання молодших школярів [3].

Організувати позакласну виховну роботу мистецького спрямування зможе спеціально підготовлений педагог, який у роки навчання в ЗВО набув відповідної компетентності, є творчою особистістю. Дослідники [1] важливого значення надають у розвитку професійно-педагогічних якостей майбутніх вихователів чітко сформованому у здобувачів вищої освіти професійному ідеалу. Студенти, майбутні вихователі, повинні мати своєрідний взірць «ідеального педагога-вихователя», серед домінантних якостей якого є естетична культура.

Отже, позакласна робота мистецького спрямування має важливе значення для розвитку дитини як особистості. Вона сприяє розширенню знань, набутих на уроках, їх конкретизації, формує вміння і навички практичного характеру, викликає інтерес до нового матеріалу, розвиває самостійне мислення шестирічних школярів, є одним із засобів всебічного розвитку дитини. Включення дитини у різні форми виховної роботи мистецького спрямування забезпечує художньо-естетичну освіченість та вихованість особистості молодшого школяра, здатної до саморозвитку та самовиховання, формування її художньо-естетичної культури засобами кращих національних та освітньо-культурних надбань, сприяє виробленню умінь примножувати культурно-мистецькі традиції свого народу.

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко О. П. Формування в майбутніх учителів початкових класів професійного ідеалу в контексті особистісно-зорієнтованої творчої діяльності / О. П. Дем'яненко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. — Випуск 101. — Черкаси, 2007. — 172 с.
2. Казьмірчук Н.С. Трудове навчання у контексті гуманітарно-освітнього процесу / Н. С. Казьмірчук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. — 2012. — Вип. 33. — С. 102–107.
3. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. — Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. — Вип. 4. — С. 274–277.
4. Коробко С. Психологічні аспекти навчання шестирічних першокласників / С. Коробко // Мандрівець. — 2002. — №4. — С. 40–46.
5. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру / Л. В. Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г.С. Тарасенко. — Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. — Вип. 2. — С. 451–454.
6. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О.Я. Савченко. — К. : Богданова А.М., 2009. — 226 с.
7. Стахова І.А. Особливості становлення цілісної картини світу в дітей шестирічного віку / І.А. Стахова // Молодий вчений. — 2019. — №5.2 (69.2). — С.162–165.
8. Сухомлинська О.В. Софія Русова у контексті розвитку педагогічної думки / О.В. Сухомлинська // Початкова школа. — №9. — 1996.

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Римма Гурін, вихователь

Краснокутський дитячий навчальний заклад (ясла-садок) №1 (Україна)

THEATRICALIZED GAME AS A MEANS OF SOFT SKILLS OF DEVELOPMENT OF THE CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE IN THE PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

Rymma Guryn, preschool teacher

Krasnokutsk children's educational institution (kindergarten) №1 (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито теоретичні питання розвитку soft skills дітей старшого дошкільного віку через залучення до театралізованої діяльності. Розкрито види театралізованої діяльності та її вплив на розвиток «м'яких навичок».

Ключові слова: дитини, дошкільний вік, soft skills, театралізована діяльність, театралізована гра.

Abstract. The article reveals the theoretical issues of soft skills development of older preschool children through involvement in theatrical activities. The types of theatrical activities and their influence on the development of «soft skills» are revealed.

Key words: children, preschool age, soft skills, theatrical activities, theatrical play.

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти в Україні одним із важливих завдань є створення передумов для всебічного гармонійного розвитку та виховання особистості дитини, здатної творчо та нестандартно мислити. За даними фахівців Світового банку «Навички для сучасної України» (листопад 2015 р.) сучасні українські роботодавці для ефективної професійної діяльності вимагають наявності у своїх працівників додаткових «soft skills» навичок [4, с. 6].

У Законі «Про дошкільну освіту» наголошено на «формуванні особистості дитини, розвитку її творчих здібностей, набуттю нею соціального досвіду; забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту» [2]. У Базовому компоненті дошкільної освіти виокремлено освітній напрям «Дитина у світі мистецтва», де вагома увага приділяється розвитку емоцій і почуттів дитини, їх реалізації у мистецькій діяльності. Одним із ефективних засобів розвитку творчої особистості дитини дошкільного віку визначено театралізовану діяльність, залучаючись до якої діти опановують різноманітні навички, у тому числі й «soft skills».

В Україні поняття «soft skills» є відносно новим і достатньою мірою не дослідженим. Саме тому питання розвитку «м'яких» навичок дітей старшого дошкільного віку надзвичайно актуальне.

«Soft skills» – соціологічний термін, який відноситься до емоційного інтелекту людини, свого роду перелік особистих характеристик, які так або інакше пов'язані з ефективною взаємодією з іншими людьми.

До м'яких навичок відносять: комунікативні навички, навички self-менеджменту, навички ефективного мислення та управлінські навички [6]. Це навички, прояв яких достатньо важко виявляти, безпосередньо визначати, перевіряти, наочно демонструвати [3, с.162; с. 166].

Уміння керувати емоціями, розуміти їх, створювати план дій, дотримуючись визначеного часу, допоможуть дошкільнику в майбутньому досягати певної цілі, визначати найголовніше серед другорядного. Розвиток креативного мислення створює підґрунтя для подальшої успішної самореалізації. Комунікативні навички, а саме вміння слухати і доводити власну думку, публічно виступи необхідно розпочинати розвивати в дошкільному віці. Такі уміння, як працювати в команді, вміти домовлятися про спільні дії також доцільно

набувати у дошкільному віці. Бо дошкільний вік – найсприятливіший вік для розвитку уяви, а відтак і для закладання основ творчості (за Л. Виготським). Т. Дуткевич зазначає, що дошкільний вік є сензитивним періодом для розвитку пізнавальної потреби. Тому так важливо в цей час активно підтримувати будь-які прояви природного потягу дітей до пізнання [1, с. 242; с. 339].

Дієвим засобом розвитку soft skills дітей дошкільного віку є різні види мистецької діяльності, серед яких найбільш дієвою є театралізована діяльність дітей дошкільного віку.

У сучасних дослідженнях таких учених, як Н. Водолага, С. Гаврилук, Г. Костюшко, Н. Нечай, Л. Серих, В. Шахрай та інших розкрито можливості для збагачення й розкриття творчого потенціалу дітей дошкільного віку через театралізовану діяльність.

Театралізована діяльність – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів.

Діти дошкільного віку залучаються до театралізованої діяльності через сприймання театрального дійства (відвідування театральних вистав, що сприяє засвоєнню найкращих здобутків театрального мистецтва); активну участь у театралізованій грі (спрямована на розвиток взаємодії між дітьми, активізацію словникового запасу, виразного зв'язного мовлення, сюжетотворення); виконання ролі в театральній виставі (репетиції – вправляння для розвитку інтонації, артикуляції, чистоти і точності вимови, крім того, вправи під музику; безпосередньо вистава).

Більш детально розглянемо театралізовану гру. Театралізовані ігри – ігри, під час яких розігрується літературний твір в особах, за допомогою виражальних засобів (інтонації, міміки, жестів, пози, ходи) конкретних образів. Під час театралізованої гри діти повторюють дії (наслідування або імітація), які характерні певному персонажу; вільно фантазують, спираючись на уявлення про поведінку героя.

У театралізованій грі власні творчі задуми, фантазії дітей підпорядковуються певним вимогам; можуть активно відтворювати різні моделі поведінки за допомогою зовнішніх, предметних дій такого змісту, якими в інших умовах немає можливості по-справжньому оволодіти.

Під час театралізованих ігор діти ознайомлюються із ляльковими персонажами або діями за ролями; з літературною діяльністю (вибір теми, складання, інсценування своїх творів тощо); образотворчою діяльністю (одяг персонажів, малювання декорацій, виготовлення атрибутів); музично-танцювальною діяльністю (виконання пісень, танку, інсценування музичних творів, рухи під музику тощо).

До театралізованих ігор належать ігри-драматизації та ігри на теми літературних творів.

Гра-драматизація передбачає розігрування в ролях художнього літературного твору і відтворення характерних рис його героїв із збереженням послідовності авторського сюжету, є самостійним видом театральної діяльності дітей. Вона нагадує театральну виставу, де діти виступають у ролі акторів. Така гра є значно складнішою для дітей, ніж так гра, яку діти відтворюють із побаченого у житті або власного досвіду. У грі дитина, усвідомлюючи ідею твору, виявляє творчі здібності в доборі зображувальних і виражальних засобів для створення образів, вчиться проявляти почуття і емоції, набуває вмінь перевтілюватись, розвиває й удосконалює комунікативні вміння й навички тощо.

Ігри на теми літературних творів дають дитині більш виявити свою творчість: відсутня чітка прив'язка до змісту, сюжету і композиції конкретного твору; допустиме поєднання подій з різних творів; довільна інтерпретація змісту і сюжету; введення нових дійових осіб або героїв.

Казки і розповіді по-різному розкриваються в іграх дітей старшого дошкільного віку. Одні діти – розігрують епізоди казки, які подобаються та викликають захоплення; інші – наслідують дії улюбленого казкового героя або створюють комбінований образ; треті – намагаються відтворити всю казку, дещо додаючи реальні факти із життя або фантастичні

події, виявляючи творчість і фантазію. У самостійних іграх діти діють несподівано: героїв наділяють чарівними якостями, а предмети надзвичайними властивостями; вільно приміряють непримиренних за сюжетом казки чи оповідання героїв; добро легко перемагає зло; закінчення гри відбувається за бажанням дитини, вона може не дотримуватись сюжету.

Саме казки дають змогу дитині виявити себе, «задовольняють спрагу дитячого пізнання, інтерес до навколишнього світу» [5, с. 108]. Створення казок та їх розігрування дітьми з особливими освітніми потребами дають можливість їм відчувати себе маленьким актором. Особливо для дітей з особливими освітніми потребами казка є джерелом розвитку почуттів, глибоких переживань і яскравих відкриттів, долучає до духовних цінностей, розвиваючи емоційну сферу, викликає співчуття персонажам. Саме вихователь допомагає дитині відтворити у театралізованій діяльності емоції, які викликали казкові герої.

Залучаючи дітей з особливими освітніми потребами до театралізованої діяльності, вихователь створює можливість «зіграти» різні ролі, відчувати перевтілення, «пережити» різноманітні емоції, що сприяє набуттю досвіду з розвитку емоційної сфери. Діти можуть проявити себе у різноманітних видах художньо-творчої діяльності – зображувальній, музичній, хореографічній – що сприяє розвитку комунікативних здібностей, емоційного інтелекту, творчих здібностей.

Завдання вихователя – допомогти дитині створити образ у відповідності з літературним твором, набути досвід рухової діяльності на сцені (рухи, міміка), розвивати запам'ятовування і відтворення тексту (спочатку за допомогою наочних картинок або малювання з дитиною, а потім самостійно). Враховуючи те, що і в групі дітей старшого дошкільного віку, так і в інших групах є діти малоактивні й сором'язливі, вихователь має залучати до вияву творчих здібностей, до самореалізації в театралізованій діяльності всіх дітей групи, враховуючи їх вікові й фізіологічні можливості.

За підтримки вихователем прагнень дітей старшого дошкільного віку до самовиявлення у театралізованій діяльності, дошкільники долають бар'єри в спілкуванні, вчаться висловлювати свої почуття і краще розуміти почуття інших, працювати злагоджено у творчому колективі. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги. Саме ці «м'які навички» опановують у закладах дошкільної освіти через залучення до театралізованої діяльності.

Отже, крізь призму викладеного не виникає сумнів, що дошкільний вік є найбільш сензитивним періодом для розвитку «soft skills». Розвиваючи «м'які навички» дошкільників у театралізованій діяльності з дитинства, вихователі сприяють стати їм успішними незалежно від специфіки діяльності та напрямку, в якому буде працювати людина.

Список використаних джерел:

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
2. Закон «Про дошкільну освіту». – Режим доступу : <https://zakon.help/law/2628-III>
3. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування / К.О. Коваль // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2015. – № 2. – С. 162–167.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
5. Рудічева Н. К. В. Сухомлинський про роль казки у вихованні та навчанні дітей з особливими потребами / Н.К. Рудічева, А. А. Захарова, І. В. Ремінна // Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського : матеріали науково-практичної конференції / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків : ХНПУ, 2019. – С. 106–110.
6. Шипилов В. Перечень навыков soft-skills и способы их развития. – Режим доступу : https://www.cfin.ru/management/people/dev_val/soft-skills.shtml#

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРУ В СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ

Олена Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

EUROPEAN LANDMARKS IN PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR THE USE OF THEATER IN SOCIAL AND EDUCATIONAL WORK

Olena Demchenko, candidate of pedagogical sciences (Ph D)

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky (Ukraine)

Анотація. Розкрито значення реформування підготовки майбутніх педагогів відповідно до сучасних стандартів країн ЄС. Показано досвід викладачів українських педагогічних університетів з упровадження європейських інноваційних технологій і практик на лекційних і практичних заняттях з педагогічних дисциплін. Презентовано напрями реалізації проєкту 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE, спрямованого на вдосконалення підготовки майбутніх педагогів до соціально-виховної роботи з дітьми засобами театру.

Ключові слова: театр, театралізована діяльність, підготовка майбутніх педагогів, соціально-виховна робота.

Abstract. The importance of reforming the training of future teachers in accordance with modern standards of the EU countries is revealed. The experience of teachers of Ukrainian pedagogical universities in the introduction of European innovative technologies and practices in lectures and practical classes in pedagogical disciplines is shown. The directions of realization of the project 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE, directed on improvement of preparation of future teachers for social and educational work with children by means of theater are presented.

Key words: theater, theatrical activity, training of future teachers, social and educational work.

Сучасні виклики та євроінтеграційні процеси, які прослідковуються у різних сферах суспільного життя України, у тому числі й системі освіти, зумовлюють перегляд, оновлення мети й змісту професійної підготовки майбутніх педагогів. Студенти мають засвоїти у роки навчання у ЗВО основні положення історії педагогіки, сучасної теорії та методики навчання й виховання дітей в умовах реалізації компетентнісного та особистісно зорієнтованого підходів. З другого боку, важливим є вивчення та творча імплементація в освітній процес сучасного університету кращих зарубіжних практик, зокрема європейських.

Перспективи й напрями модернізації вищої освіти України, в тому числі й педагогічної, в європейському контексті розробляються сучасними українськими науковцями (Н. Авшенюк, В. Андрущенко, А. Василюк, Р. Гуревич, С. Калашнікова, С. Квіт, А. Коломієць, В. Кремень, Н. Лазаренко, К. Левківський, О. Матвієнко, Н. Ничкало, М. Степко та ін.). Поділяємо позицію Н. Лазаренко [6, с.29], що головним завданням українського суспільства загалом, системи освіти зокрема є необхідність зорієнтуватися в умовах глобалізаційних процесів і вибрати оптимальну стратегію розвитку. У свою чергу, вважаємо, що для нашої держави і системи вищої освіти важливо реалізовувати євроінтеграційний вектор, зберігаючи водночас національні освітні традиції та навчально-виховний досвід. На думку А. Василюк, саме виважена, обґрунтована інтеграція, по-перше, може стати поштовхом для реформування національних систем освіти, подолання інертності та консерватизму. З другого боку, інтеграційні процеси відкривають нові можливості та перспективи для розвитку науки загалом, особистісної та професійно самореалізації вчених і молоді тощо. Як аргументує дослідниця, «освітня реформа, спричинена інтеграційними процесами в європейському масштабі, повинна сприяти зміцненню у молодого покоління

почуття європейської тотожності, вільної від обтяжень поділу Європи (після Другої світової війни) на Західну і Східну, побудованої на почутті приналежності до «Європейської Спільноти» [1, с. 106].

Основні напрями реформування вищої освіти в європейському просторі, вдосконалення підготовки педагогів до виконання різних професійних функцій у сучасних трансформаційних умовах задекларовано у низці документів ЄС (Педагогічній Конституції Європи, Концепції європейської освіти у межах єдиного освітнього простору, Стратегії європейського співробітництва у сфері освіти та професійної підготовки до 2020 року тощо). З огляду на це, потребують вивчення та аналізу сучасні підходи і технології підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності на компетентнісній основі, які впроваджуються в університетах країн ЄС.

Результати компаративістики, з одного боку, варто використовувати під час оновлення освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей загалом, спеціальностей 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта зокрема, перегляду компетентностей, програмних результатів, змісту освітніх компонентів. Прикладом може слугувати розробка і введення в структуру ОП обов'язкових і вибіркових дисциплін, в основі яких покладено вивчення зарубіжних педагогічних теорій, методик і навчально-виховного досвіду. Наприклад, у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (<http://www.vspu.edu.ua/>) для студентів психолого-педагогічного профілю розроблені вибіркові курси, які будуть викладатися як українською, так англійською і польською мовами: «Polityka edukacyjna Unii Europejskiej / Освітня політика Європейського Союзу» (А.Василіук); «Cechy szkolnictwa podstawowego w krajach europejskich / Особливості початкової освіти у країнах Європи» (В.Годлевська); «Organization of children's theatrical activities in the cultural and educational space of the European Union / Організація театральної діяльності дітей у культурно-освітньому просторі країн ЄС» (І. Стахова); «Досвід ЄС з розвитку soft skills дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами театральної діяльності в підготовці педагогів» (О. Демченко) тощо.

З іншого боку, дослідження зарубіжних учених є важливими для вдосконалення форм аудиторної роботи у вищій школі (лекцій, практичних і лабораторних занять, форм контролю) з дисциплін професійної підготовки; упровадження інноваційних технологій і методів викладання; створення авторських методичних систем, розробка інноваційних проєктів, проведення майстер-класів, вебінарів, тренінгів тощо. Викладачі українських ЗВО (О. Демченко, Г. Кіт, О. Колосова, Ю. Лимар, І. Турчина, А. Хіля та ін.) під час участі в міжнародному проєкті «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Норвегії, Україні та Палестині» (СРЕА-LT-2017/10037) ознайомилися з інтерактивною технологією філософського діалогу, яку представила тренер проєкту Гюро Хансен Хельског (Норвегія) [10]. Така методика є системою вправ, в основі яких лежить обговорення складних проблемних / суперечливих філософських / філософсько-педагогічних питань, організація діалогу й полілогу, включення студентів в індивідуальну, групову та колективну роботу.

Викладачами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського і Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка було розроблено різні види філософських вправ й апробовано їх під час лекційних, практичних занять, у позааудиторній роботі зі студентами спеціальності 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта. Досвід упровадження філософських вправ презентовано в доповідях на конференціях, висвітлено у статтях [2; 3; 8]. Процес і результати роботи регулярно обговорювались на засіданнях кафедр, учених рад факультетів, науково-методологічних семінарах, представлялись у мережі Facebook. Як показав досвід, використання філософського діалогу у підготовці майбутніх педагогів сприяло розв'язанню важливих завдань: «засвоєнню студентами демократичних цінностей; набуттю навичок демократичного спілкування; виробленню фасилітативної позиції; розвитку критичного мислення; вихованню професійних якостей, необхідних для розв'язання складних

педагогічних ситуацій, пов'язаних з особистісним становленням обдарованих дітей тощо» [3].

Перспективи для вдосконалення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти / вчителів початкових класів в умовах євроінтеграції дає використання на різних етапах освітнього процесу ЗВО інноваційних педагогічних й інформаційно-комунікативних технологій [2; 4; 5; 7; 9]. Зокрема, у наукових працях і практичній діяльності В. Імбер [9] представлено теоретичні й методичні засади впровадження під час лекційних і практичних занять з педагогічних і методичних дисциплін ІКТ. У підготовці майбутніх педагогів у вітчизняних ЗВО в останні роки реалізується є веб-квест. Така інноваційна технологія інтегрує в собі проєктну діяльність і передбачає поєднання індивідуальної, групової та колективної діяльності його учасників. На думку І. Стахової, «проходити веб-квест майбутні педагоги можуть під час аудиторних занять і у позааудиторний час (самостійна робота, домашнє завдання, підготовка до олімпіад, творча робота), збираючи та аналізуючи найбільш значиму інформацію» [7].

Важливим напрямом упровадження євроінтеграційних процесів у підготовці майбутніх педагогів є розробка і реалізація викладачами ЗВО міжнародних проєктів, зокрема програми ЄС Erasmus + Module Jean Monnet. До прикладу, творча міждисциплінарна група науковців Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (О. Жовнич, О. Демченко, І. Барановська, Н. Казьмірчук, І. Стахова, В. Подорожний) у ході реалізації проєкту 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE протягом 2020-2023 років будуть викладати факультативний курс «EU experience of soft skills development of preschool and primary school-age children by theatre activities in teacher training / Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» (<http://erasmus.vspu.edu.ua/>).

Вважаємо, що розвиток soft skills дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, з одного боку, є одним з важливих завдань сучасної Нової української школи. До того ж, воно відповідає європейських тенденціям і підходам до вдосконалення освіти і виховання XXI століття. «М'які навички» (soft skills) забезпечують дітям можливості для соціальної адаптації, вироблення здатності до ефективного спілкування, розвиток умінь долати конфліктні ситуації, досягнення успіху в різних сферах суспільного життя тощо. У контексті розробки концепції проєкту засобом розвитку soft skills дітей було обрано театр, який є культурно-історичним феноменом, видом мистецтва і водночас потужним педагогічним засобом.

Для успішного розвитку в дітей soft skills у ході організації різних видів театральної діяльності необхідно забезпечувати відповідну підготовку педагогів. Відповідно до цього метою модуля «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» було визначено: теоретичну та практичну підготовку студентів до розвитку soft skills різних категорій дітей засобами театралізованої діяльності з урахуванням досвіду ЄС. Проєктна дисципліна включає чотири міждисциплінарні навчальні курси європознавчої спрямованості, що комплексно забезпечать підготовку майбутніх педагогів до розвитку soft skills дітей дошкільного і молодшого шкільного віку засобами театралізованої діяльності. Їх зміст є інтегрованим, об'єднує теоретичні й методичні знання з історії театру, культурології, історії педагогіки, порівняльної педагогіки, психології, педагогіки, герогогіки, соціальної роботи, інклюзивної педагогіки та методик навчання й виховання.

Зокрема, навчальний курс «Театралізована діяльність у соціально-виховній роботі на засадах інклюзивного підходу: досвід ЄС» передбачає засвоєння студентами системи знань про: культурно-історичні аспекти становлення дитячого театру, використання театралізованої діяльності у соціально-виховній роботі з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами; організацію театралізованої діяльності дітей у провідних західноєвропейських педагогічних концепціях та підготовку педагогів, сучасний досвід

упровадження різних видів театралізації в соціально-виховній роботі закладів освіти країн ЄС, особливості реалізації західноєвропейських концепцій театралізованої діяльності дітей в Україні. Розгляд кожної складової теми проходить шляхом порівняльного аналізу відповідних феноменів і процесів у глобальному, європейському, національному та контекстах. У 2021 році викладання навчального курсу проходить в онлайн-форматі, проводяться інтерактивні лекції та практичні заняття з використанням презентацій, філософського діалогу, ділових ігор, рефлексивних вправ тощо. Результатам проведення курсу стане створення студентами творчого проєкту про досвід організації театралізованої діяльності дітей і підготовку педагогів до такого напрямку роботи в одній з країн ЄС.

Під час роботи наукових форумів члени проєктної групи та слухачі факультативного курсу представили досвід його викладання, обмінялися науковими позиціями. Було накреслено напрями співпраці у рамках реалізації проєкту з науковцями вітчизняних і зарубіжних ЗВО, педагогами-практиками, громадськими організаціями.

У межах реалізації проєкту 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE (<https://www.facebook.com/groups/754951105361978>) протягом 2020-2021 років окрім викладання Модуля було організовано роботу секцій у межах науково-практичних конференцій:

- Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя», секції «Театральне мистецтво як засіб розвитку soft skills дітей у контексті досвіду країн ЄС та України»;

- Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами», секції «Театральне мистецтво як засіб розвитку soft skills дітей у контексті досвіду країн ЄС»;

- Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти», круглого столу «Європейські педагогічні концепції та український досвід використання театральної діяльності у розвитку soft skills дітей: теорія, практика, перспективи».

Важливими формами роботи з реалізації проєкту під час роботи названих конференцій було проведення низки майстер-класів «Виготовлення та оживлення ляльки маріонетки» (Н. Казьмірчук), «Виготовлення ляльки для настільного театру» (І. Барановська), «Театр у початковій школі як вид мистецтва і засіб розвитку soft skills: види, методика, досвід» (О. Жовнич, І. Стахова), «Кроки назустріч мистецтву: досвід співпраці у системі бібліотекар-педагог-актор» (Н. Войтюк), «Мистецтво жити, грати, розігрувати», або Акторська майстерність дитини народжується в дії» (М. Левченко), «Театралізований пошук психологічного ресурсу особистісної самореалізації у власному генеалогічному дереві» (В. Подорожний, Ю. Мельник), «Освіта on- та off-line з використанням елементів театрального мистецтва та арт-терапевтичних технологій» (А. Хіля) тощо.

У рамках проєкту планується створити Університет третього віку, метою якого є продовження освіти людей похилого віку, подолання самотності та створення умов для спілкування з людьми різних поколінь (студентами, дітьми та ін.), проведення культурного дозвілля. З огляду на це, важливою стала участь у роботі круглого столу «Європейські педагогічні концепції та український досвід використання театральної діяльності у розвитку soft skills дітей: теорія, практика, перспективи» науковців ІООД імені Івана Зязюна НАПН України (Л. Лук'янової, О. Аніщенко, О. Баніт, Г. Сотської, О. Тринус). Провідні вітчизняні вчені з геронгології, освіти дорослих розкрили методологічно-теоретичні підходи до створення університетів такого типу, напрями, досвід, проблеми і перспективи їх функціонування в Європі та Україні. Теоретичні положення, рекомендації дослідників ІООД імені Івана Зязюна НАПН України стануть основою створення концепції такого Університету у межах проєкту 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE (<http://erasmus.vspu.edu.ua/>).

Слухачі факультативного курсу «EU experience of soft skills development of preschool and primary school-age children by theatre activities in teacher training / Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» під час лекційних і практичних занять, самостійної науково-пошукової роботи отримали систему знань про театри Європи, особливості організації театральної діяльності дітей в освітніх системах країн ЄС. Здобувачі вищої освіти також беруть активну участь у всіх заходах, які проводяться в межах проекту 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE (<http://erasmus.vspu.edu.ua/>), виступають з доповідями під час роботи секцій науково-практичних конференцій. Вагомим результатом реалізації проекту є те, що студентами різних курсів, у тому числі й слухачами факультативу вже опубліковано більше 50-и тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, наприклад: «Соціально-комунікативний потенціал театралізованої діяльності у вихованні молодших школярів» (Р. Бурлака), «Значення використання театральних ігор для розвитку soft skills у молодших школярів» (С. Драбинюк), «Розвиток творчої обдарованості дітей засобами театральної діяльності» (К. Іщенко), «Розвиток творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами у процесі театралізованої діяльності» (Д. □□□□□□□□, «Формування soft skills у дітей із синдромом Дауна засобами театального мистецтва» (А. □□□□□□□□□□Моральне виховання молодших школярів засобами лялькового театру» (М Сіньчук), «Розвиток у молодших школярів креативності як «м'якої навички у процесі проведення квестів з елементами театралізації» (М. Стороженко), «Методичні особливості проведення театралізованих свят у позакласній роботі з молодшими школярами» (В. Щерба) та ін.

Отже, у сучасних умовах реформування вищої педагогічної освіти відбувається орієнтація на європейські стандарти, як у підготовці майбутніх педагогів, так і у вихованні дітей різних вікових груп. Важливим є впровадження компетентнісного підходу в освітньому процесі університетів, шкіл і закладів дошкільної освіти. Викладачі українських ЗВО систематично підвищують свій професійний рівень шляхом участі в міжнародних тренінгах, проектах, упроваджують у своїй професійній діяльності кращі європейські практики. Участь у реалізації програми проекту ЄС Erasmus + Module Jean Monnet, викладання факультативного курсу та організація різних напрямів роботи сприяє вдосконаленню підготовки майбутніх учителів початкових класів відповідно до європейських стандартів і традицій.

Список використаних джерел:

1. Василюк А. Етіологія та умови проведення освітніх реформ / А.Василюк // Порівняльно-педагогічні студії : наук.-пед. журнал. – 2009. – № 1. – С. 104–108.
2. Демченко О. Інтерактивні методи в підготовці майбутніх вихователів обдарованих дітей у контексті євроінтеграційних вимог до підвищення якості вищої освіти / О.Демченко // Імплементція європейських стандартів в українські освітні дослідження: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. Української асоціації дослідників освіти (Київ, 21 червня 2019 р.). – Київ – Дрогобич: Трек-ЛТД, 2019. – С. 45–49.
3. Демченко О. Використання філософських вправ у контексті підготовки творчих педагогів обдарованих дітей / О.Демченко, Ю.Лимар, І.Турчина // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2019. – № 27 (2). – С. 310–317.
4. Комарівська Н.О. Підготовка студентів до розвитку творчих здібностей дітей (на матеріалі казки) Н.О. Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Вип. 28. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 182–185.
5. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич, І.А. Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – 61. – С. 23–30.
6. Лазаренко Н. І. Тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.: дис. ... доктора пед. наук : [спец.] 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» / Н.І. Лазаренко; Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського, Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені Івана Язюна, НАПН України. – Київ 2020. – 571 с.
7. Стахова І.А. Веб-квест як інноваційний засіб формування природничої компетентності майбутнього вчителя початкової школи / І.А. Стахова // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень : зб.

наук. пр. – Вип. 7(10) / редкол.: Р.С. Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2017. – С. 46–50.

8. Demchenko Olena, Koval Tatiana, Vatso Mykhailo, Lymar Yulia, Turchyna Iryna. Развитие рефлексивного компонента готовности будущих педагогов к работе с одаренными детьми во время тренинговых занятий / Olena Demchenko, Tatiana Koval, Mykhailo Vatso, Yulia Lymar, Iryna.Turchyna // Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference. – Volume I, May 22th-23th. – 2020. – P. 119–132.

9. Imber V. I. Pedagogical conditions of use of multimedia means of teaching in the preparation of the future teacher of elementary school : Candidate's thesis / V. I. Imber. – Vinnytsia, 2008. – 238 p.

10. Helsing Guro Hansen. Philosophising the Dialogos Way toward Wisdom in Education. Between Critical Thinking and Spiritual Contemplation / Guro Hansen Helsing. – London : Routledge Publishing Ltd, 2019. – 272 p.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА У СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Тетяна Державець, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE USE OF THEATRICAL ART IN SOCIO-EDUCATIONAL WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Tetiana Derzhavets, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. З'ясовано значення театру як педагогічного засобу. Розкрито соціально-виховний потенціал театрального мистецтва. Показано можливості використання театралізованої діяльності в роботі з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: театр, театральна діяльність, соціально-виховна робота, особливі потреби.

Abstract. The importance of theater as a pedagogical tool is clarified. The social and educational potential of theatrical art is revealed. Possibilities of using theatrical activities in work with different categories of children with special educational needs are shown.

Key words: theater, theatrical activity, social and educational work, special needs.

На сучасному етапі розбудови української системи освіти особливої актуальності набуває проблема створення умов для формування особистості, яка, з одного боку, здатна до самоактуалізації. З другого боку, вона творчо сприймає і перетворює навколишній світ, є суб'єктом соціально значущої діяльності, спрямованої на розвиток суспільства. Відповідно до цього, пріоритетними напрямками роботи у закладах освіти стають сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку кожного з учнів, включення їх у різні сфери шкільного й частково суспільного життя. Це зумовлює нові вимоги до організації освітнього процесу в Новій українській школі у цілому, в тому числі упровадження інклюзивного підходу. На рівень пріоритетних завдань в українському суспільстві загалом, у закладах освіти різних рівнів зокрема також виходять формування соціальної / життєвої компетентності дітей з особливими потребами.

Протягом останнього десятиліття у працях вітчизняні науковців (В. Бондаря, А. Колупаєвої, Т. Євтухової, В. Ляшенко, Л. Міщик, О. Столяренка, А. Шевчук та ін.) представлені результати дослідження різних аспектів організації інклюзивної освіти, створення індивідуальної освітньої траєкторії для дітей з особливими потребами, забезпечення умов для їх соціалізації. На думку названих учених, інклюзивний підхід в освітньому процесі передбачає створення спеціальних психологічно комфортних і розвивальних умов, які відповідають індивідуальним особливостям дітей і враховують вплив різних нозологій на процес особистісного зростання дитини. Включення різних категорій дітей в інклюзивне середовище сприятиме наданню їм якісних освітніх послуг через використання особистісно орієнтованих технологій, застосування індивідуальних, групових форм роботи та інтерактивних методів навчання.

Інклюзивне навчання базується на принципі забезпечення основних прав дітей на освіту за місцем проживання, повного доступу до всіх освітніх послуг, включення в різні ланки навчально-виховного процесу дитячого садка / школи / закладу позашкільної освіти тощо. Їх має забезпечувати *інклюзивний заклад освіти*, «що адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує наявні у громаді ресурси, залучає батьків, фахівців для надання спеціальних послуг відповідно до потреб. У разі потреби навчання відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується

медико- соціальним і психолого- педагогічним супроводом кожної дитини, сприятливим кліматом в освітньому середовищі» [9, с. 8-9]. А. Колупаєва обґрунтовує основні принципи інклюзивної школи, серед яких: «визнання і врахування різноманітних потреб своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання; діти з особливими освітніми потребами мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання» [9, с. 21-23].

Протягом декількох десятиліть дискутувалося питання, який термін використовувати стосовно дітей, які включаються в інклюзивний освітній процес. У останні роки у межах інклюзивного підходу все більше утверджуються терміни «особливі потреби», «діти з особливими потребами», які низка вчених вважає найбільш коректними. Зокрема, термін «особливі потреби» використовується стосовно осіб, чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної уваги та послуг, надається можливість розвинути свій потенціал» [9]. Він стосується широкого кола дітей: з особливостями психофізичного розвитку, обдарованих, із соціально вразливих груп (наприклад, вихованців дитячих будинків, переміщених осіб тощо) (рис. 1).

Рис. 1. Категоріальність дітей з особливими потребами

Важливими напрямками роботи з названими категоріями дітей з особливими освітніми потребами є не лише створення сприятливих умов для їх навчання й розвитку, а й створення умов для набуття ними забезпечення соціальної / життєвої компетентності. На науковому рівні ця проблема розкривається у працях вітчизняних учених (Л. Артемової, О. Деркач, І. Єрмакової, Л. Сохань, Т. Титаренко, А. Хіля, В. Циба та ін.). Зокрема, Л. Сохань та І. Єрмаков розглядали *життєву компетентність* як «складне утворення, яке «вбирає в себе» знання, уміння та навички, життєвий досвід, життєві досягнення особистості» [8]. Це визначення заклало основи для дослідження структури, компонентів життєвої компетентності.

У науковій думці зустрічаються близькі поняття «*життєва компетентність*» та «*соціальна компетентність*». Проаналізувавши науковий фонд зустрічаємо, що дослідники по-різному тлумачать ці феномени та показують співвідношення між ними. Так, за одного з підходів, соціальна компетентність тлумачиться як «інтегральний показник особистісного розвитку, фактор самоактуалізації, що стимулює самореалізацію особистості [1]. Однак, «життєва компетентність» як цілісне утворення, яке «становить системну властивість усєї особистості, що характеризує її здатність зберігати та оптимально відтворювати, розвивати себе, своє життя, успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, вирішувати складні життєві проблеми» [8, с. 89]. Як бачимо, це близькі конструкти, які взаємоперетинаються, проте соціальна компетентність вважається ширшим особистісним утворенням.

Зазначимо, що в наукових розвідках О. Демченко [4] соціальна компетентність, з одного боку, досліджується в контексті розробки соціальної обдарованості як спеціального виду. З другого боку, вчена обґрунтовує необхідність формування такого утворення у різних категорій дітей з особливими потребами, в тому числі й обдарованих.

Якщо брати за основу визначення «компетентності» як базового потіння, то робимо висновок, що дослідники [3] виділяють у її структурі вміння і навички, як важливі складові. Зазначимо, що в останні роки використовується термін «soft skills» / «м'які навички», які, на наш погляд, є близькими до соціальної / життєвої компетентності та входять їх складу. На сьогодні немає єдиного підходу до переліку таких навичок, до того ж їх списки постійно оновлюються, уточнюються. Проте можемо визначити декілька видів «м'яких навичок»,

серед яких: лідерські якості, стресостійкість, здатність працювати у команді, взаємодіяти і ефективно комунікувати, долати конфлікти, ставити і досягати цілі, презентувати себе, справлятися з ситуаціями невизначеності тощо.

Добираючи ефективні засоби та технології роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в контексті їх соціалізації, розвитку «м'яких навичок», робимо акцент на використанні соціально-виховних можливостей театру як синкретичного виду мистецтва. Досвід упровадження театрального мистецтва в освітньому процесі є достатньо потужним, на сьогодні вже виокремлено як самостійну галузь «театральну педагогіку». У зарубіжному науковому дискурсі використовується термін «артистичне виховання». Послугуючись компаративною науковою розвідкою Л. Зязюна, зазначимо, що у французькій школі такий напрям є обов'язковою складовою програм для дітей від 3-х до 17-и років. За словами дослідника, «її зміст передбачає розвиток здібностей до власної творчості та до сприйняття творчості інших артистів через почуття прекрасного і піднесеного; сприяння розвитку різних видів людського досвіду; «врівноваження» особистості з довкіллям; орієнтування на відповідну громадську поведінку в сучасному суспільстві» [7, с. 17].

Театралізоване дійство об'єднує в собі декілька жанрів та видів мистецтв, що дозволяє здійснювати непрямий, м'який вплив на розвиток особистості в цілому, її моральне ставлення, отримання позитивних емоцій, засвоєння позитивних зразків поведінки в різних життєвих ситуаціях. На значенні театру в роботі з дітьми з особливими потребами в умовах закладу освіти наголошує О. Демченко [5]. Дослідниця вважає театр потужним соціально-виховним засобом, використання якого сприятиме як розвитку в дітей «м'яких навичок», так і задоволенню їхніх особливих потреб. У соціально-виховній роботі з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього процесу доречно використовувати театральне мистецтво як засіб арт-терапії. Поділяємо висновки А. Хіля, що «арт-терапію сьогодні визначають як один із методів психологічної роботи, що використовує можливості мистецтва для досягнення позитивних змін в інтелектуальному, емоційному та особистісному розвитку людини; технологію створення та використання різних творів мистецтва з метою передачі почуттів, емоцій та інших проявів психіки людини; інструмент для дослідження і гармонізації тих сторін внутрішнього світу людини, для вираження яких слова не підходять» [10]. Послугуючись аналізом різних підходів до класифікації видів арт-терапії, проведеним А. Хіля, зазначимо, що дослідники визначають декілька таких, в основі яких лежить використання театру як виду мистецтва та різних форм театралізованої діяльності дітей: «казкотерапія (інсценізація сюжетів казок»; «імаготерапія (терапія театром, образом), у якій виділяють власне імаготерапію, лялькотерапію, образно-рольову драматерапію, психодраму»; «образотворча робота у поєднанні з драмою» тощо.

Зокрема, близькою для світосприйняття дітей молодшого шкільного віку залишається казка, яка відповідно використовується під час казкотерапії. Саме у результаті усвідомлення поліфункціонального потенціалу звичайної казки на протязі останніх десятиліть починає формуватися самостійний психотерапевтичний напрям – *казкотерапія*, «як спосіб передачі знань про духовний шлях душі і соціальної реалізації людини, що вважається виховною системою, яка відповідає духовній природі людини» [6, с.51]. Насичені глибоким етнічним змістом казки наштовхують дітей на роздуми, стимулюють до аналізу власної поведінки, допомагають адаптуватися до різних життєвих ситуацій та вміти робити висновки.

В основі такого виду арт-терапії часто використовується *інсценізація казкового сюжету*, що стає способом казкотерапевтичної взаємодії дитини та дорослого. На думку О. Деркач, залежно від кількості дітей розігрування казки у ролях на основі її сюжету можна робити опосередковано, за допомогою звичайних іграшок, ляльок-рукавичок або у форматі спільно з дитиною створеного пальчикового чи настільного театру [6, с. 73].

Казки з різною тематикою обираються залежно від мети казкотерапії, віку, індивідуальних особливостей дитини та конкретної ситуації. Залежно від конкретних соціально-виховних завдань, які необхідно розв'язувати у роботі з дітьми з особливими потребами, необхідно ретельно добирати їх сюжет. Розповідаючи та інсценізуючи цікаву і

захоплюючи на перший погляд казку, варто бути уважним з тематикою, адже не всі сюжети є оптимальними у роботі саме з такою категорією учнів. Основною темою дитячих казок є боротьба добра зі злом. Такі казки образно розкривають перед дитиною головну проблему протиборство доброго і злого начал, присутніх майже у кожній людині («Про добро і зло», «Сірко», «Кривенька качечка», «Квітка-семибарвиця» тощо). Окремі казки можуть бути використані в роботі з подолання страхів («Як Кенгуру стало самостійним», «Сіре вухо», «Сміливий Гномик», «Мишеня і темнота»). Казку можна також використовувати з метою корекції же сформованих у дитини негативних звичок, які їй заважають у спілкуванні, наприклад, агресивної поведінки як одного із видів захисної реакції («Казка про Їжачка, який хотів, щоб на нього звертали увагу» тощо).

Важливими у соціально-виховній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами є казки, спрямовані на підвищення самооцінки дитини, розвитку впевненості у собі, віри у свої сили, оптимізму, прагнення до самовдосконалення тощо. До казок, зміст яких має потенціал для розв'язання саме таких завдань відносимо: «Про їжачка Вітю», «Роза і ромашка», «Квітка на ім'я Незабудка», «Про маленьку Хмарку», «Маленький Привид», «Маленьке Котенятко» та ін. тощо. У роботі з дітьми з особливими потребами доцільно використовувати прийоми з використання елементів театралізації, які пропонує Ю. Бондар. Зокрема, варто практикувати складання діалогів в парах та їх інсценізувати. Орієнтовними можуть бути теми, наближені до життєдіяльності молодших школярів: «Мені купили нову ляльку», «У бібліотеці», «У магазині», «Розмова з бабусею по телефону» [2].

Отже, на сучасному етапі актуалізується пошук нових форм, методів і засобів соціально-виховної роботи, використання яких сприятиме підвищенню ефективності соціалізації та всебічного розвитку дітей і підлітків. У різновидовій і різножанровій палітрі мистецтва унікальним духовно-виховним потенціалом володіє театр, який у всі часи використовувався як потужний педагогічний інструментарій.

Список використаних джерел:

1. Архипова С.П. Професійна компетентність і професійність соціального працівника: сутність і шляхи розвитку / С.П.Архипова // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2004. – №2. – С.9–19.
2. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови / Ю.В.Бондар // Гуманітарний корпус : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії (Київ, 8 листопада 2019 року). – Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. – Випуск 29. – С. 10–12.
3. Василюк А. Педагогічний словник-лексикон (українсько-англо-польський) / А.Василюк, М.Танась. – Київ-Варшава, 2013. – 222 с.
4. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С. 60–63.
5. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
6. Деркач О.О. Педагогіка творчості : арт-терапія та казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу : навчально-методичний посібник. – Вінниця : ВДПУ ім.М.Коцюбинського, 2009. – 88 с.
7. Зязюн Л. І. Артистичне виховання особистості в системі освіти Франції : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Л.І.Зязюн. – К., 2003. – 20 с.
8. Єрмаков І.Г. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: наук.-метод. зб. / Всеукр. фонд «Крок за кроком», Ін-т педагогіки АПН Укр., Ін-т дефектології АПН Укр., наук.-метод. центр середньої освіти М-ва освіти і науки Укр. ; ред. кол.: Н. Софій (голова), І.Г. Єрмаков (ред.). – К. : Контекст, 2000. – 336 с.
9. Колупаєва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук. – Видання доповнене та перероблене. – К. : Видавнична група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
10. Хіля А.В. Використання елементів арт-терапії у роботі вчителя початкової школи та вихователя закладу дошкільної освіти (теоретичний аспект) / А.В.Хіля // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2018. – С. 278-281.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБАМИ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

Анастасія Дзюбенко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Поворозніук Сніжана, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: В. І. Імбер, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SOFT SKILLS DEVELOPMENT IN MATHEMATICS LESSONS BY PROBLEM LEARNING

Anastasiia Dziubenko, bachelor`s student

Povorozniuk Snizhana, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено поняття *soft skills*, що є основою для успішного навчання молодших школярів. Розкрито роль засобів проблемного навчання, які використовуються вчителями початкової школи на уроках математики, і є фундаментом для розвитку «гнучких навичок».

Ключові слова: *soft skills*, молодші школярі, проблемні ситуації, навчальна проблема, проблемний виклад.

Abstract. The article explores the concept of *soft skills*, which is the basis for successful learning of primary school children. The role of problem-based learning tools used by primary school teachers in mathematics lessons is revealed and is the foundation for the development of «soft skills».

Key words: *soft skills*, junior schoolchildren, problem situations, educational problem, problem statement.

Різні за своїм родом перетворення, що відбуваються у суспільстві сьогодні, певним чином впливають на систему освіти. Технологізація навчального процесу приходиться на заміну традиційних форм роботи з учнями. Таким чином, педагогічна практика сьогодення дещо «відстає» від сучасних наукових досягнень. Реалії сьогодення створюють значний виклик людству, тепер не потрібно просто передавати, відтворювати інформацію, перш за все її необхідно генерувати, творчо досліджувати.

Усе частіше дослідники О. Барінова, О. Абашкіна, Є. Гайдученко, В. Давидова, К. Коваль, Д. Татаурцікова, Ю. Портланд, звертають увагу на розвиток гнучких навичок (*soft skills*), переконуючи, що саме це наше величне та творче майбутнє [5].

«М'які навички» або їх ще називають «гнучкими навичками» (англ. *Soft skills*) – комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою [10].

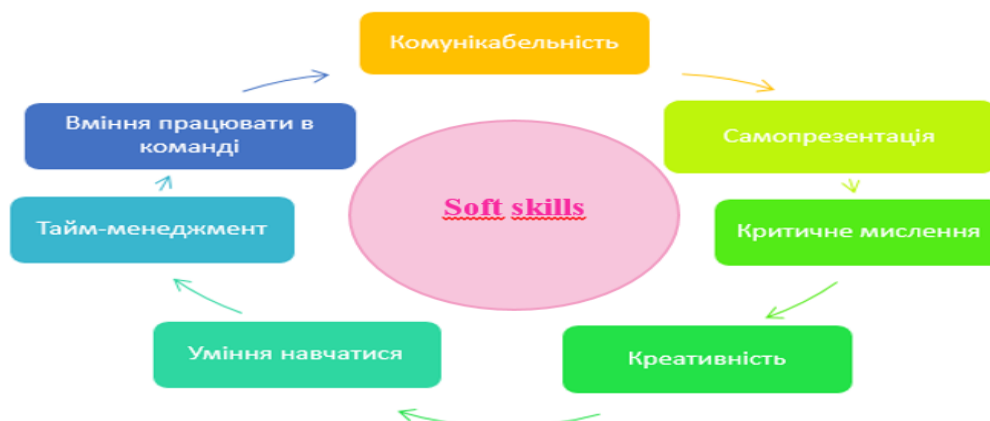

Рис. 1. Комплекс «гнучких навичок»

О. Абашкіна в статті «Softskills: ключ к кар'єре» аналізує дослідження Boston Consulting Group. Відповідно, вона зазначила, що найбільш потрібні для сьогодення такі навички – вміння бесідувати, аргументувати свою позицію, задавати правильні запитання, давати зворотну реакцію: 79% респондентів поставили їх на перше місце. Далі слідують: активна життєва позиція – 78%, аналітичне мислення – 77%, витримка – 75%, вміння працювати в команді – 74%, старатися досягати поставлених цілей – 70%, здатність вирішувати конфлікти – 54, креативність – 43% [1].

Новітні технології надають величезну кількість можливостей для розвитку і навчання кожного. Так, наприклад, університети Фінляндії використовують так звану інтеграційну педагогіку. Навчальною програмою передбачається у курс предмету додавання практичної ланки, з якою може зіткнутися студент в майбутній роботі. У бельгійському університеті Намюр існують додаткові курси з метою розвитку soft skills.

Soft skills неможливо виміряти як, наприклад, професійні навички. Не існує шкали від 1 до 10 чи до 100 для оцінки рівня критичного мислення чи тайм-менеджменту. Soft skills – особистісні якості. Для успішного розвитку своєї кар'єри необхідно володіти «гнучкими навичками», саме тому ми вважаємо, що їх розвиток має починатися саме з школи.

Молодший шкільний вік – є сензитивним для розвитку «м'яких навичок», адже у цей період починається суттєве зрушення в розвитку мислення дитини в результаті цілеспрямованого навчання. Таким чином, ми пропонуємо розвивати soft skills упродовж навчання в школі.

Так як перед сучасною школою поряд із вимогами дати школяреві глибокі й міцні знання, стоїть завдання розвинути творчі здібності кожного учня, сформувати в нього такі вміння та навички, за допомогою яких він зможе самостійно опанувати нові знання. То у педагогічній практиці стало широко застосовуватися проблемне навчання. Тому ми вважаємо, що даний тип навчання є одним з найбільш ефективних засобів активізації мислення учнів і, відповідно, підґрунтям для розвитку soft skills.

Розвивати «м'які навички» на уроках математики в початковій школі можна за умови систематичного і правильного застосування інструментів проблемного навчання. Йдеться про доцільне створення вчителем проблемних ситуацій та навчальних проблем, які б гармонійно поєднувалися в структурі уроку. Також, не менш важливим, є проблемний підхід у поданні навчального матеріалу вчителем, тобто пояснення і управління діяльністю учнів, спрямованої на освоєння нових знань шляхом самостійної підготовки навчальних проблем і їх вирішення [8].

Як було вже зазначено вище, найважливіша ознака уроку проблемного характеру – наявність у ньому проблемної ситуації. Після відбирання навчального матеріалу, вчителю потрібно продумати способи створення ситуацій, які несли б в собі проблемний характер. Залежно від того, наскільки важке проблемне питання, пізнавальну діяльність учнів організовують по-різному [7].

Прикладом таких ситуацій у молодшій школі може бути наступна: запропонувати учням виконати обчислення приклада двома способами, що приведуть до однакових виразів, але різних результатів.

Від 8 відняти 3. До різниці додати 4: $8-3+4=9$.

До 3 додати 4. Від 8 відняти отриману суму: $8-(3+4)=1$.

Учителю варто правильно підбирати питання, які б спонукали дітей вирішити цю проблему. Наприклад: Чому відповіді різні? Які дії виконувалися першими, які другими? Як визначити порядок виконання дій?

Результатом навчання математики молодших школярів із застосуванням даних ситуацій є зміни в структурі знань, формування вмінь і навичок учнів самостійно вчитися, а також розвиток критичного мислення. Саме ці «гнучкі навички» є необхідними для всебічного розвитку школяра першої ланки ХХІ століття.

Створення навчальних проблем на уроках математики дає можливість учням включати їхні творчі здібності, а також самостійність мислення. Розв'язання проблемних

ситуацій та навчальних проблем значно спрощується при використанні засобів театралізації. Наприклад, учитель у 3 класі пропонує школярам таку задачу:

Левко, Матвій, Сашко і Святник домовились разом піти до іграшкового магазину. Левко купив спінер за 15 грн., Матвій – слайм, який на 2 грн. 50 копійок дешевший за спінер. Сашко, за допомогою консультанта, обрав собі гру «UNO», яка була на 55 грн. дорожчою за спінер і слайм разом. А Святник, довго вагавшись, вподобав настільну гру «Монополія», яка коштувала удвічі дорожче за гру «UNO». Яка ціна кожної покупки? Хто більше витратив коштів? Як навчитись заощаджувати кошти?

Під час аналізу та розв'язку такої проблеми (задачі) учитель роздає дітям ролі, відповідно до сюжету (змісту) задачі. Школярі програють дії хлопчиків, консультантів, продавців тощо. Також можна ускладнювати завдання, додаючи все більше персонажів. Елементи перевтілення під час театралізації допомагають молодшим школярам швидше, краще зрозуміти зміст задачі. Діти більш уважно відносяться до завдання, більш вдало моделюють різні ситуації й виражають своє відношення до соціального та природного світу, який їх оточує. Саме такі завдання дозволяють формувати в учнів досвід соціальних навичок поведінки, розвивається критичне мислення.

Таким чином, сьогодні soft skills як пул особистісних характеристик успішної людини. Такі навички, як вміння слухати, комунікувати, співпереживати, спільно знаходити нестандартні рішення, чітко презентувати та висловлювати думки, перетворюють технічну людину на інтерактивного члена команди, частину професійної спільноти та людину майбутнього. Для розвитку будь-яких soft skills потрібен час, але опанувавши їх, світ відкривається по-новому, головне, вчасно зрозуміти, що тобі ближче.

Список використаних джерел:

1. Абашкина, О. Softskills: ключ к карьере / О. Абашкина. – Режим доступу : <http://hr-portal.ru/article/soft-skills-klyuch-k-karere>.
2. Демченко О. П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами / О. П. Демченко // Збірник наукових праць БДПУ. – Педагогічні науки. – №2. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – С. 61–70.
3. Імбер В.І. Привчаємо розмірковувати з малку / В.І. Імбер // Дошкільне виховання. – №7. – 2015. – С.16–19.
4. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С.Казьмірчук, О.В.Жовнич, І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія : Педагогіка і психологія. – 2020. – №61. – С.23–30.
5. Комарівська Н., Рябко К. Розвиток soft skills дітей з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності в умовах інклюзивного освітнього простору / Н. Комарівська, К. Рябко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.) / редкол. : О. П. Демченко, В. І. Імбер, Н. С. Казьмірчук, Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Н. А. Олійник, А. В. Хіля ; за заг. ред. О.П.Демченко. Вінниця, 2020. – Вип. 3. – 278–282 с.
6. Кудрявцев В. Т. Проблемне навчання: витоки, сутність, перспективи / В. Т. Кудрявцев. – М. : Знання, 1991. – 234 с.
7. Матюшкін А. М. Проблема ситуація в мисленні і навчанні / А.М. Матюшкін. – М.: Педагогіка, 1972. – 168 с.
8. Махмутов М.І. Організація проблемного навчання в школі / М.І. Махмутов. – М. : Педагогіка, 1977. – 148 с.
9. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / О. Я. Савченко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / під заг.ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 34–46.
10. Soft skills: універсальні навички європейського рівня. – Режим доступу : <https://studway.com.ua/soft-skills/>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Олеся Жовнич, кандидат педагогічних наук, старший викладач

Інна Стахова, асистент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES IN SOCIAL AND EDUCATIONAL WORK: EUROPEAN CONTEXT

Zhovnich Olesia, candidate of pedagogical sciences, senior lecturer

Inna Stakhova, assistant

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті презентовано процес реалізації проєкту модуля Жан Моне програми Еразмус+ «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theatre activities in teacher training». Особливу увагу звернено на впровадження театральної діяльності в освітній процес студентів. Нами запропоновані форми роботи із майбутніми учителями, які спрямовані на опанування театральної педагогіки.

Ключові слова: майбутні педагоги, проєкт модуля Жан Моне, програми Еразмус+

Abstract. The article presents the process of implementation of the Jean Monnet module project of the Erasmus + program «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theater activities in teacher training». Particular attention is paid to the introduction of theatrical activities in the educational process of students. We offer forms of work with future teachers, which are aimed at mastering theatrical pedagogy.

Key words: future teachers, Jean Monnet module project, Erasmus + programs

У нових умовах на світовому рівні в цілому та в межах Євросоюзу важливого значення сьогодні надається зміні векторів в організації освіти, переходу її на якісно новий рівень. Відповідно до цього, постійно трансформується і вітчизняна система освіти. З одного боку, її вдосконалення відбувається в контексті європейської інтеграції; з іншого боку, мають бути збережені національні традиції. Участь у проєктах Еразмус + дозволяє унормувати це протиріччя у сучасній системі освіти, адже сприяє академічній мобільності та професійному зростанню, неформальному та інформальному розвитку молоді, впливає на освітню далекоглядність населення у сфері спорту. Мета модуля Жан Моне в рамках Програми ЄС Еразмус+ полягає в активізації євроінтеграційних дискурсів; сприяє удосконаленню євроінтеграційних студій; залученню закладів вищої освіти до дослідження євроінтеграційних процесів; поширенню ідей Об'єднаної Європи. Співпраця закладів вищої освіти й інших інституцій всього світу дозволяють пропагувати Євроінтеграцію в Україні. Мережі модуля Жан Моне координують та об'єднують партнерів з Австралії, Нової Зеландії, Палестини, Ізраїлю, Туреччини, Чеської Республіки та Королівства Нідерланди. Найбільшу кількість проєктів програми Еразмус+ на території України впроваджують: Сумський державний університет, Харківський національний університет імені В. Каразіна, Львівський національний університет імені Івана Франка, Запорізький національний університет, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Національний університет «Львівська політехніка».

Достатнє наукове підґрунтя стало передумовою участі команди Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського у проєкті модуля Жан Моне програми Erasmus+. До складу команди увійшли:

- керівник проєкту – Олеся Жовнич, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри методики навчання іноземних мов;
- ідейний організатор – Олена Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти;

- член проєктної групи – Наталія Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти;
- член проєктної групи – Ірина Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти;
- член проєктної групи – Інна Стахова, асистент кафедри початкової освіти;
- член проєктної групи – Вадим Подорожний, асистент кафедри психології і соціальної роботи.

У лютому 2020 року після кропіткого опрацювання необхідної документації, творчих пошуків, спільної активної видавничої діяльності, нами була подана заявка на участь. У серпні 2020 на офіційній сторінці офісу Еразмус + в Україні з'явилися імена переможців, серед яких була і наша команда. Розроблений нами проєкт «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theatre activities in teacher training» [7] зайняв 13 місце серед більш, ніж 200 претендентів із різних куточків світу. 19 листопада 2020 року була підписана двостороння грантова угода між ректором Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського доктором педагогічних наук, професором Наталею Лазаренко та керівником підрозділу Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних технологій та культури Жозе-Лоренсо Валлесом про реалізацію проєкту протягом 2020-2023 років.

Метою нашого проєкту «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theatre activities in teacher training» є забезпечення теоретичної та практичної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкової школи до використання театралізованої діяльності для розвитку soft skills різних категорій дітей та змістової організації їхньої дозвілєвої діяльності з урахуванням досвіду західноєвропейських педагогічних концепцій. Проєкт реалізується через викладання студентам факультативної дисципліни «Підготовка майбутніх педагогів до формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності: європейський контекст», яка представлена у таких модулях: театралізована діяльність у соціально-виховній роботі на засадах інклюзивного підходу: досвід Європейського Союзу, організація різних видів театралізації дітей у закладах освіти: європейський контекст, основи режисури та художньо-музичного оформлення театралізованого дійства: європейський контекст, упровадження європейського досвіду залучення представників соціальних служб і громадських організацій до впровадження театралізованої діяльності.

У процесі викладання другого модуля «Організація різних видів театралізації дітей у закладах освіти: європейський контекст» важлива роль відводиться використанню театального мистецтва. «Театр – це вид мистецтва, що образно відбиває дійсність, художньо опановує світ у формах драматичної дії. Природа театру синтетична, адже художній образ виникає при синтезі драматургії, літератури, архітектури, музичного та образотворчого мистецтв, скульптури, майстерності самого актора» [1]. Працюючи із майбутніми педагогами, ми знайомимо їх із відомими на весь світ європейськими театрами, зокрема з Італійським театром в арені ді Верона, Австрійським театром на воді, що знаходиться в м. Брегенц, Французьким театром повітряних гімнастів, театром DALHALLA у Швеції тощо. Готуючи студентів до використання театральної-ігрової діяльності у роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, ми пропонуємо їм самим перевтілитися у відомі образи класиків літератури. Вони приміряють на собі образ Попелюшки Ш. Перро, Джульєтти В. Шекспіра, Дульсінеї М. Сервантеса, Есмеральди В. Гюго, Матільди де Ла-Моль Стендаля, Лаури П. Франческо та ін. (рис.1.).

Рис.1. Художні перевтілення учасників проєкту

Занурюючись у театральне мистецтво, ми неодноразово згадуємо твір Флакк Квіт Горация «До Мельпомени», грецьку та римську міфологію, в яких Мельпомена була покровителькою театального мистецтва. Тому пропонуємо студентам втілити її образ у власній творчості (рис.2).

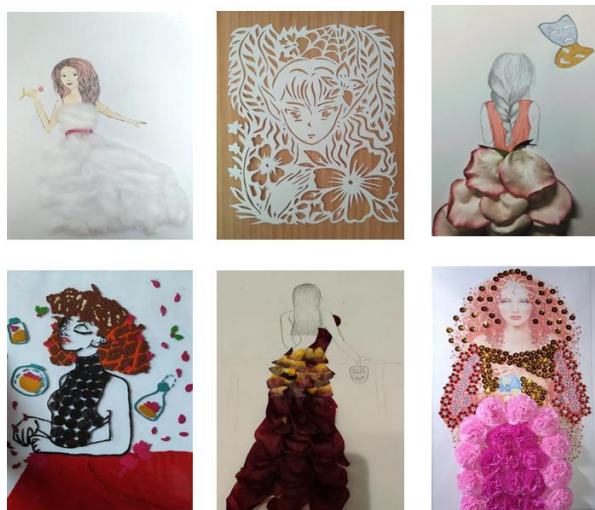

Рис.2. Творчі роботи учасників проєкту «Мельпомена»

У процесі підготовки студентів до застосування театально-ігрової діяльності ми розглядаємо різні види театрів: пальчиковий, театр тіней, театр-природи, театр-маріонеток, театр одного актора, театр на фланелеграфі, театр-ляльок тощо. «Театралізована діяльність – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів» [1]. Наші студенти беруть активну участь у виготовленні персонажів для різних видів театру та з радістю демонструють свої творчі доробки. Заняття спрямовані на те, щоб майбутні педагоги чітко усвідомлювали, що театралізована діяльність є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості. Водночас, вона виступає поліхудожнім видом активності та є одним із найулюбленіших видів дитячої творчості. Під час реалізації проєкту ми залучаємо студентів до написання власних п'єс для учнів початкової школи. Майбутні педагоги використовують сюжети відомих дитячих казок, мультфільмів, персоніфікують життя у царстві флори та фауни, складають власні розповіді, створюють ілюстрації. Студенти розробляють театральні ігри, пишуть сценарії до спектаклів у художньому та пізнавальному стилях. Перед усім, через театральну діяльність дитина має можливість задовільняти свою екзистинційну потребу щодо творчої самореалізації та само презентації у

спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різних образів, демонструє рівень художньо-естетичного сприйняття, комплексні знання, вміння, навички, здобуті нею раніше в умовах спеціально організованого навчання. Під час практики майбутні учителі мають можливість залучати дітей до створених ними театралізованих ігор та вистав.

Реалізація проєкту «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theatre activities in teacher training» сприяє професійному зростанню майбутніх учителів, набуттю ними професійної компетентності. Міжнародна діяльність Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського сприяє євроінтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник / І. Барановська // Вінниця, 2015. – 170 с. : – Режим доступу : <https://bit.ly/3uGNW9W>
2. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Київ-Вінниця :Вінниця, 2002. – Ч.2. – С. 39–43.
3. Жовнич О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи / О.В. Жовнич, Н.С.Казьмірчук, І.А. Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2020. – Випуск 61. – С. 23–30.
4. Колеснік К.А. Модель організації групової діяльності учнів при вивченні художнього твору / К.А. Колеснік // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С. 69–73.
5. Комарівська Н. Особливості вивчення малих фольклорних жанрів у початковій школі / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції / Н.Комарівська. – Вінниця, 2012. – С.178–182.
6. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрямки діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи // Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. Матеріалів III регіональної наук.–практ. конфер. – Т. 15. – С. 24–26.
7. Родюк Н. Ю. Формування україномовної соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Н.Ю.Родюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2018. – № 3 (137) квітень. – С. 234–240.
8. EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theater activities in teacher training. – Режим доступу : <http://erasmus.vspu.edu.ua/>

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ МЕТОДОМ ІНСЦЕНІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІДДАЛЕНОГО НАВЧАННЯ

Тетяна Золотаренко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Т.М. Васютина, кандидат педагогічних наук, професор
Національний педагогічний університет імені Михайла Петровича Драгоманова (Україна)*

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS BY THE METHOD OF STAGING IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

Tetiana Zolotarenko, master's student

National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine)

Анотація. У статті окреслені особливості використання методу інсценізації, як засобу для розвитку м'яких навичок здобувачів освіти молодшого шкільного віку, за умов дистанційної освіти. Наведені конкретні приклади упровадження методу в контексті інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Ключові слова: soft skills, метод інсценізації, віддалене навчання.

Abstract. *The article outlines the peculiarities of using the method of staging as a means to develop the soft skills of primary school students in the context of distance education. Specific examples of method implementation in the context of the integrated course I explore the world are given.*

Key words: *soft skills, method of staging, distance learning.*

За умов надшвидкого темпу розвитку, властивого XXI століттю, характеристика успішного фахівця своєї галузі також трансформується. На зміну необхідності знати велику кількість теоретичної інформації приходить потреба у вмінні таку інформацію шукати, аналізувати, оцінювати, використовувати задля розв'язання складних ситуацій.

Сучасні роботодавці виокремлюють десятки різноманітних знань умінь та навичок, об'єднуючи їх у дві основні групи «жорсткі навички» (hard skills) [4] та м'які навички (soft skills) [5]. До першої – включають ті ЗУН, які необхідні для виконання конкретної роботи, їх можна отримати шляхом навчання і підтвердити дипломом або сертифікатом. Hard skills – це знання іноземних мов, вміння користуватися гаджетами, швидко друкувати чи здійснювати математичні розрахунки та ін., такі навички легко перевірити та оцінити об'єктивно. Що стосується іншої групи – soft skills, то це такі, що необхідні для якісного виконання різноманітних видів діяльності, вони універсальні. До них найчастіше відносять: творчість, креативність, вміння працювати в команді, комунікабельність, здатність чітко висловлювати думки чи працювати за умов форс-мажорних обставин та ін. М'які навички значно складніше діагностувати, а їхня оцінка видається досить суб'єктивною, натомість саме ця група навичок, за даними спільного дослідження фонду Карнегі Мелона і Стенфордського дослідницького інституту, більше впливає на розвиток кар'єри. У дослідженні, здійсненому Гарвардським університетом, вказано, що 80 % досягнень у кар'єрі визначаються м'якими навичками та лише 20 % – жорсткими навичками. Дослідження громадських інтересів, проведене компанією McDonald's у Великій Британії, зазначало, що до половини мільйона людей у 2020 році буде відсторонено від секторів робочої сили через брак м'яких навичок.[1]

Таким чином, з'являється необхідність розвитку м'яких навичок, а враховуючи їх специфіку (тривалий процес становлення) та часто нівелювання їх у закладах освіти усіх рівнів, визначаємо потребу їх формування вже з раннього дитинства.

Одним із дієвих методів, які би сприяли розвитку soft skills у здобувачів освіти є інсценізація. Словник української мови в 11 томах визначає цю категорію, як «переробка літературного твору для сцени або кіно; інсценізований твір, вистава» [2]. Метод інсценізації передбачає «програвання в ролях» ситуації чи проблеми. У рамках цього методу відбувається поступова зміна чотирьох етапів його упровадження: 1) попереднє планування

діяльності учителем; 2) пояснення завдань учням та їхня підготовка; 3) власне інсценізація; 4) обговорення та рефлексія [3]. Такий навчальний метод дозволяє розвивати комунікативні навички, вміння працювати в команді, творчість та креативність, вміння доносити інформацію за допомогою міміки, жестів та пластики тіла, водночас формує ставлення до конкретної ситуації та допомагає навчатися через досвід та почуття, розвиваючи таким чином soft skills здобувачів освіти.

Однак, за умов карантинних обмежень, організація методу інсценізації в режимі off-line, ускладнюється, а під час дистанційного навчання взагалі видається неможливим. Та чи справді це так? Рішення можна знайти на платформах для організації віддаленого спілкування: Google meet, Zoom, Skype, Google Hangouts та ін., окрім цього доцільно використовувати відео для фіксування результатів виконання завдання, таким чином стає можливим створення міні-фільмів, шляхом поєднання відео-фрагментів реплік здобувачів освіти.

Розглянемо конкретно інсценізацію, як метод навчання, шляхи її упровадження за умов дистанційного навчання та вплив таких завдань на розвиток soft skills здобувачів освіти молодшого шкільного віку.

Таблиця 1

Приклади завдань упровадження методу інсценізації в курсі ЯДС для розвитку SOFT SKILLS здобувачів освіти молодшого шкільного віку

Тема уроку, клас	Приклад завдання	SOFT SKILLS, які розвиваються під час його виконання
«Я – пасажир» (1 клас)	Уяви себе актором. Продемонструй одне з правил поведінки пасажирів не використовуючи слів. Зніми це на відео, вкінці назвавши правило.	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Креативність; ✚ Творчість; ✚ Вміння доносити інформацію за допомогою міміки, жестів та пластики тіла.
«Хто такі – герої?» (2 клас)	Попрацюй з другом. Уявіть, що хтось із вас хоче викликати Службу порятунку, а інший працівник цієї служби. Озвучте вашу розмову. Платформа для демонстрації результатів виконаного завдання: Google Meet	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Креативність; ✚ Творчість; ✚ Комунікативність; ✚ Вміння працювати в команді. ✚ Уміння чітко формулювати думки.
«Що я можу зробити для спільної справи?» (2 клас)	Прочитайте казку «Коза-дереза». Підготуйте усім класом виставу за мотивами прочитаного твору. Платформа для демонстрації результатів виконаного завдання: Google Meet або зняти фрагменти виступів кожного учня на відео та об'єднати у міні-фільм.	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Креативність; ✚ Творчість; ✚ Комунікативність; ✚ Вміння працювати в команді. ✚ Вміння доносити інформацію за допомогою міміки, жестів.
«Що спонукає людей подорожувати?» (3 клас)	Попрацюйте з другом. Створіть діалог на тему «Яку країну або місто я хотів би	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Креативність; ✚ Творчість; ✚ Комунікативність;

	відвідати?» Платформа для демонстрації результатів виконаного завдання: Google Meet	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Вміння працювати в команді. ✚ Уміння чітко формулювати думки.
«Як люди мандрують?» (3 клас)	Гра «Крокодил». Кожен учень отримує слово пов'язане з темою уроку. Завдання: показати або описати це слово не називаючи його та зняти на відео. Під час on-line уроку учитель демонструє відео фрагменти, а інші учні відгадують слова.	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Креативність; ✚ Творчість; ✚ Критичне мислення ✚ Вміння доносити інформацію за допомогою міміки, жестів. ✚ Уміння чітко формулювати думки.

Підсумовуючи, підкреслюємо важливість застосування засобу інсценізації у ході розвитку soft skills здобувачів освіти молодшого шкільного віку. Визначаємо, що карантинні обмеження не унеможливають його використання, натомість, розкривають нові шляхи упровадження методу інсценізації.

Список використаних джерел:

1. М'які навички. – Режим доступу : <https://bit.ly/2QUSbjU>
2. Словник української мови: в 11 томах. – Том 4, 1973. – С. 35.
3. Суть і зміст методів навчання. – Режим доступу : <https://bit.ly/3sKkMoT>
4. Hard skills definition. – Режим доступу : <https://www.investopedia.com/terms/h/hard-skills.asp>
5. The definition of soft skills. – Режим доступу : <https://www.dictionary.com/browse/soft-skills>

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Катерина Іщенко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CHILDREN'S CREATIVE GIFTED BY MEANS OF THEATRICALIZED ACTIVITY

Kateryna Ishchenko, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті описано особливості розвитку творчої обдарованості школярів засобами театралізованої діяльності. Визначено творчість, креативність та неординарність як домінуючі риси сучасної людини. Показано значення їх формування з дитинства. Доведено роль театралізованої діяльності у розвитку творчого потенціалу дітей.

Ключові слова: творча обдарованість, театр, творчі здібності, театралізована діяльність, театралізація.

Abstract. The article describes the peculiarities of the development of creative giftedness of schoolchildren with means of theatrical activity. Creativity, creativity and extraordinarily as dominant features of a modern person are determined. The meaning of their formation from childhood is shown. The role of theatrical activity in the development of creative potential of children is proved.

Key words: creative giftedness, theater, creative abilities, theatrical activity, theatricalization.

Розбудова незалежної держави об'єктивно зумовила реформування різних ланок суспільного життя, в тому числі й культурно-освітньої сфери. Регенерація суспільства та його благополучний розвиток напряму залежить від активних, творчих, обдарованих і всебічно розвинутих громадян. Важливість розвитку творчої та обдарованої особистості задекларовано в низці документів: Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021, Національній доктрині розвитку освіти України, Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Концепції Нової української школи та Концепції національного виховання тощо.

Так, у концепції «Нова українська школа» прописано, що варто зберігати цінності дитинства, необхідно гуманізувати навчальний процес, про особистісний підхід, розвиток здібностей дітей, облаштування освітнього простору, які в комплексі вбезпечують емоційний затишок і допомагають проявлятися дитячій творчості [9, ст. 11].

Відповідно до цього, вчитель початкової школи серед інших має вирішувати актуальне завдання щодо творчого розвитку всіх дітей загалом, обдарованих учнів зокрема: вчити дітей молодшого шкільного віку критично мислити, вирішувати поставлені проблеми шляхом залучення нестандартних і сміливих рішень, креативно виконувати різні види діяльності тощо. Проблему розвитку творчої обдарованості у дітей висвітлено в працях науковців: В. Андрєєва, Л. Виготського, М. Гончаренка, В. Моляки, Я. Пономарьова, В. Рибалка та ін. Дитина з високим рівнем розвитку творчих здібностей вважається обдарованою. У процесі включення дітей у різні види театральної роботи створюються умови для розгортання проявів такого виду обдарованості.

З огляду на це, в сучасних умовах удосконалення системи освіти України великої уваги надається дослідженню різних аспектів розв'язання питання щодо вивчення й акумулювання досвіду творчої діяльності молодших школярів, пошуку сучасних методів, прийомів і засобів розвитку креативного потенціалу дітей, створення умов для розвитку

кожної особистості. У працях сучасних дослідників (Ю. Бондар, В. Імбер, Г. Кіт, Н. Комарівська, І. Стахова та ін.) наголошується на важливості актуалізації креативного потенціалу в молодшому шкільному віці та презентовано ефективні прийоми розвитку творчих здібностей учнів початкових класів.

Зокрема, В. Імбер [6], вважає, що дошкільний і молодший шкільний вік є сенситивними для розв'язання такого завдання. Дослідниця показує зв'язок між креативністю і логічним мисленням. На думку І. Стахової [10], творчо-розвивальний потенціал має проєктна діяльність. Погоджуємося з дослідницею, що, включаючи дітей у підготовку та реалізацію проєктів, протягом тривалого часу створюються умови для розвитку дослідницьких навичок, уміння продукувати оригінальні ідеї та їх реалізовувати. Ю. Бондар [2] пропонує ефективні інтерактивні методи й прийоми, використання яких на уроках і в позакласній роботі початкової школи сприятиме розвитку творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку.

Відзначимо ще один важливий аспект, пов'язаний з підготовкою майбутніх педагогів до створення творчо-розвивального простору в закладі освіти. Так, за переконанням О. Демченко [4], сучасна початкова освіта спрямована не лише на реалізацію дидактичної, а й виховної й розвивальної функцій. На уроках і в позакласній роботі потрібно передусім розвивати творчі здібності молодших школярів, формувати особистісні якості, що допоможуть реалізуватися у подальшому житті та бути соціально значущою особистістю. Відповідно до цього, кожен педагог має бути творчою особистістю, нестандартно мислити, шукати інноваційні підходи. Особливий акцент дослідниця [3, с. 81] робить на необхідності розвитку творчих здібностей студентів у контексті підготовки до роботи з обдарованими дітьми. У розвитку інноваційного й творчого майбутнього вчителя початкових класів Г. Кіт [7] важливу роль відводить пошуково-дослідницькій діяльності як важливій складовій освітнього процесу в ЗВО. Виконуючи різні види мікродосліджень, студенти набувають важливих якостей, необхідних у майбутній професійній діяльності.

Вагому роль у такому контексті відіграє мистецтво, прилучення дітей до якого дає змогу школярам пізнавати довкілля, всебічно вивчити себе і власний внутрішній світ, стимулює до саморозвитку тощо. Аналіз методичної та психолого-педагогічної літератури (Л. Артемова, О. Барановська, О. Демченко, О. Жовнич, Н. Казьмірчук, О. Березіна, Н. Ветлугіна, Н. Водолага, Л. Макаренко, Н. Сорокіна та ін.) показав, що дослідники важливого значення надають театру як засобу всебічного розвитку особистості загалом, формування естетичної та творчої особистості зокрема.

Саме імпровізаційна театралізована діяльність є активним, індивідуальним процесом, який об'єднує різні творчі аспекти діяльності молодших школярів (виконавчий, оформлювальний та продуктивний).

Важливого значення використання театру в роботі з молодшими школярами надає І. Барановська [1], в працях якої зустрічаємо детальний аналіз виховного потенціалу такого виду мистецтва.

На думку дослідниці, театр є джерелом зародження, формування та розвитку переживань, почуттів та емоцій дитини. Театралізація вирішує чимало психологічних і педагогічних проблем пов'язаних з: формуванням естетичного смаку; розвитком комунікативних якостей, пам'яті, уваги, ініціативності, мови; моральним вихованням; рішенням конфліктних ситуацій, створенням позитивного емоційного настрою, зняття напруженості, через театральну гру [1].

Важливими для нас є також рекомендації дослідниці щодо методичних особливостей використання різних видів театралізацій в освітньому процесі початкової школи.

За переконанням О. Демченко [5], роль театральної діяльності в початковій школі це можливість молодших школярів проявити себе, продемонструвати свої досягнення, набути комунікативного досвіду тощо. Дітки з'являються на світ з певними здібностями, що вважаються не тільки біологічними, а й суспільно-історичними продуктами розвитку. На

цьому підґрунті будуються такі психічні якості як: мислення, відчуття, уявлення, сприймання, почуття, пам'ять.

У свою чергу, Н. Комарівська [8] описує методичні особливості використання фольклору загалом, театралізацій зокрема в умовах творчо орієнтованого процесу навчання. Дослідниця доводить, що лише за умови комплексного використання мистецтв відбувається різнобічний і гармонійний розвиток особистості, формування естетичної культури особистості.

Погоджуємося з думкою названих дослідників, що театралізована діяльність впливає на нерозривне формування та розвиток дитини: її креативні ідеї, спонукає до самопізнання та самовираження, розвиває психологічні процеси, сприяє посиленню адаптивних здібностей, розвиває якості комунікації, допомагає зрозуміти і відчутти почуття успіху, задоволення і радості. Театр є дуже захоплюючим та демократичним видом мистецтв для дітей як дошкільного, так і молодшого шкільного віку. Театралізація є осередком зародження складних естетичних почуттів, переживань та відкриттів дитини, залучає її до естетичних і етичних цінностей. Саме вона прищеплює інтерес до музики, театру, літератури, вдосконалює здатність уособлювати в процесі гри власні почуття, сприяє творчому мисленню та створенню нових образів. Головним аспектом у театрі є комунікація, тому важливим завданням вчителя є встановлення зв'язку між дітьми. Театралізація має прояв у різних видах (таблиця 1).

Таблиця 1

Види театралізації

Вид	Опис / приклади
Гра-імітація	відтворення дій і емоцій людей, літературних і мультиплікаційних героїв (тварин, птахів), а також імітація головних емоцій
Рольові діалоги	діалогічне спілкування на основі тексту казок, оповідань («Ріпка», «Лисичка та Журавель», «Троє поросят»)
Інсценізація творів	Розігрування в ролях художніх творів, казок, байок тощо (К. Чуковський «Курча», В. Сутєєв «Під грибом»)
Спектаклі	постановка театралізованого дійства на основі сюжетів до літературних творів
Гра-імпровізація	розігрування сюжету казки / ситуації без підготовки

У процесі театралізованої роботи з молодшими школярами використовують різні види театру на уроках і в позакласній роботі початкової школи, кожен з яких має потенціал для розвитку творчої обдарованості дітей. Зокрема, однією з найдоступніших, цікавих і ефективних для молодших школярів театральних форм у школі є настільний театр (таблиця 2).

Таблиця 2

Види настільного театру

Пальчиковий театр	У такому театрі головним елементом є ляльки-напальчники, які виготовляються з різних матеріалів, що розвиває тактильні відчуття дитини. Також даний театр створює природне стимулююче середовище, в якому учень проявляє власну креативність і творчість та розвиває дрібну моторику рук, мовний та інтелектуальний розвиток. За допомогою такого театру можна програвати різноманітні ігрові ситуації та завдання.
Театр ляльок	Головною ідеєю даного виду театру, не звертаючи уваги на його форми і види, є створення вистави з залученням ляльок. За допомогою ляльок учні здатні передавати певні форми і риси характеру людини, створювати яскраві, неординарні образи, а також передавати «устаами» ляльок (а

	інколи і просто грою) важливу інформацію, соціальні маніфести або повчальний зміст.
Театр на піску	Даний театр представляє своєрідну гру на піску, що присвоїла назву Sand play. Sand play є особливим способом спілкування зі світом і з самим собою, він сприяє знаттю напруження дитини, підвищує її впевненість та встановлює нові шляхи розвитку. Під час таких вистав і занять діти поглиблюють власні знання, розвивають творчі здібності та усвідомлюють власні почуття.
Тіньовий театр	Оригінальний спосіб ілюстрування розповідей та казок. За допомогою статичних картинок, діти створюють власні цікаві розповіді, що сприяють розвитку мовлення, творчих здібностей, а також комунікативним вмінням дитини.
Театр Овочів	Теж дуже цікавий вид театру, який розвиває творчу уяву та здібності дитини, адже при виготовленні героїв театру учень створює власний образ і стиль. Використовуючи такий театр в навчально-виховному процесі вчитель розвиває мовленнєвий розвиток дитини та її ігрову діяльність.
Театр Топотунчиків	Даний вид театру є дуже складним, бо потребує високого рівня розвитку уяви дитини; граючи, діти утворюють певний образ, тому супровід мовленням залишається на другому місці. Але можна відмітити, що при створенні реквізиту в дітей розвиваються творчі здібності.

Отже, театралізована діяльність є потужним засобом розвитку творчої обдарованості молодших школярів. Театралізація сприяє прояву творчої активності, розкриттю власних емоційних можливостей, підвищенню самооцінки, покращенню пам'яті, збагаченню словникового запасу, тобто виховує всебічно розвинену особистість. Одним з найефективніших засобів вияву та розвитку творчої обдарованості є театралізована діяльність.

Список використаних джерел:

1. Барановська І. Г. Творчий розвиток молодших школярів засобами театральної діяльності / І. Г. Барановська // Наукові записки: Збірник матеріалів наукової конференції викладачів та студентів інституту педагогіки психології та мистецтв. – Серія «Мистецтво». – Вип. III. – Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2012. – С. 11–15.
2. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови / Ю.В.Бондар // Гуманітарний корпус : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії (Київ, 8 листопада 2019 року). –Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. – Випуск 29. – С. 10–12.
3. Демченко О. П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей / О.П.Демченко // Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної конференції, 14-15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. – Краматорськ : ДДМА, 2018. – С.81– 84.
4. Демченко О. П. Формування в майбутніх учителів початкових класів професійного ідеалу в контексті особистісно-зорієнтованої творчої діяльності / О. П. Демченко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Випуск 101. – Черкаси, 2007. – 172 с
5. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.).– Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
6. Імбер В.І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку / В.І. Імбер // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету 53 ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія // 36. наук. праць. – Вип. 38. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 48–52.

7. Кіт Г.Г. Творча самореалізація вчителя початкових класів у пошуково-дослідницькій діяльності / Г.Г. Кіт // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 15. – Вінниця, 2005. – С. 23–25.
8. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 274–277.
9. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik. – Kyiv : Litera LTD, 2018. – 160 s.
10. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали третьої науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів / упорядники : О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. – Випуск 4. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 91–93.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ ШКОЛЯРАМИ

Наталія Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

METHODOLOGICAL ASPECTS OF TEACHER TRAINING FOR THEATRICAL ACTIVITIES WITH PUPILS

Natalia Kazmirchuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація. У статті описано проведення та результати констатувального експерименту, виокремлено та охарактеризовано критерії, показники та рівні готовності вчителів початкових класів до організації театралізованої діяльності зі школярами; презентовано реалізацію міжнародного проєкту Еразмус+ (Модуль Жан Моне, зокрема форми організації навчальної діяльності майбутніх педагогів.

Ключові слова: театральне мистецтво, театральна діяльність, підготовка вчителів, школярі, методи.

Abstract. *he article describes the conduct and results of the observational experiment, identifies and characterizes the criteria, indicators and levels of readiness of primary school teachers to organize theatrical activities with students; the realization of the international project Erasmus + (Jean Monnet module, in particular the forms of organization of educational activity of future teachers is presented.*

Keywords: *theatricalart, theatricalactivity, teachertraining, schoolchildren, methods.*

Виховні та розвивальні можливості театралізованої діяльності широкі. Це можливість розкриття творчого потенціалу дитини, розвиток асоціативного мислення, уміння бачити незвичайне в буденному, розвиток мовлення (монологічного та діалогічного), його граматична будова, удосконалюється звукова культура, збагачується словниковий запас. Театралізована діяльність є джерелом розвитку відчуттів, глибоких переживань дитини, тобто розвиває її соціально-емоційну сферу, примушуючи співчувати персонажам, співпереживати розігруванні події. Найкоротший шлях до емоційної розкритості дитини, зняття замкнутості, навчання відчуттю і художній уяві – це шлях через гру, фантазування, письменництво [3, с.16].

Аналіз праць сучасних дослідників дозволяє зробити висновок про важливість використання театру в розвитку soft skills дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, оскільки він є видом мистецтва, що відображає дійсність у художніх сценічних образах. Значення різних видів театралізації у роботі з дітьми, у тому числі й для розвитку soft skills, розкривається в працях зарубіжних учених (К. Орфа, Д. Серафіна, З. Рашевського, Г. Ровіда та ін.). Досвід їх використання знаходимо в європейських педагогічних системах (Вальфдорська педагогіка Р. Штайнера, Школа радості С. Френе та ін.) і освітніх практиках країн ЄС (Англії, Німеччинні, Польщі та ін.). Особливого значення самодіяльній дитячій театральній творчості як важливому засобу різнобічного розвитку особистості надавали також українські педагоги А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. Сучасні наукові дослідження у галузі театральної педагогіки, здійснені В. Абрамяном, А. Капською, О. Мелік-Пашаєвим, А. Немеровським та ін., дають змогу осмислити можливості театального мистецтва у соціально-педагогічній роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку, а також з дітьми з особливими освітніми потребами [4, с. 264].

З метою вивчення реального стану використання театралізованої діяльності у практиці початкової школи нами було проведено констатувальний експеримент на базі 88 учнів третього класу, 12 вчителів початкових класів та 62 студентів 3 курсу спеціальності «Початкова освіта» педагогічного університету. Експеримент складався з декількох етапів.

Мета першого етапу експерименту – проаналізувати діючі навчальні програми для початкової школи та навчально-методичне забезпечення. Можемо констатувати, що в Типовій освітній програмі для початкової школи під редакцією Р. Шияна [1] однією із змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі є «Театралізуємо», яка передбачає залучення учнів початкової школи до театралізованої діяльності. Крім того, в межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ», а саме у навчальному підручнику авторського колективу О. Волощенко, О. Козак і Г. Остапенко для учнів 1 класу, передбачено знайомство із театральним мистецтвом у рамках тематичного тижня «Театр» [2].

Мета другого етапу – вивчити ставлення учнів до театру, рівень їхньої зацікавленості у театралізованій діяльності, рівень обізнаності з театральним мистецтвом, а також рівень розвитку soft skills молодших школярів. На цьому етапі було використано метод анкетування, педагогічного спостереження та онлайн-тести для визначення рівня розвитку «м'яких навичок» (<https://soft-skills.pro/test>). Узагальнення результатів анкетування дають право зробити такі висновки:

- учні зацікавлені у театралізованій діяльності, адже з великим захопленням сприймають театральні вистави, близько 50% опитаних раді брати участь в міні-виставах, інсценізації та драматизації літературних творів;

- 100% третьокласників були у ляльковому театрі, але лише половина учнів відвідували виставу у самому театрі. Більшість учнів відвідували театральні вистави організовані у дошкільному закладі освіти чи у школі, лише 20% учнів були з батьками у «справжньому» театрі;

- 35% учнів 3 класу не знають правил поведіння у театрі, а близько 80% не знають як називаються атрибути театральної зали;

- третьокласники мають низькі показники розвитку soft skills [5, с.27].

Метою третього етапу експерименту – опитування вчителів початкових класів щодо використання у власній практиці театралізованої діяльності. На цьому етапі використовувався метод інтерв'ю. Узагальнивши результати можемо зробити такі висновки:

- вчителі початкових класів стихійно, епізодично використовують елементи театралізованої діяльності, залучають учнів до театралізованої діяльності переважно під час організації позакласних виховних заходів, різноманітних свят;

- вчителі переконані в тому, що організація театралізованої діяльності займає багато часу, а інтенсивність подання навчального матеріалу згідно навчальної програми унеможливорює цей процес;

- вчителі надають перевагу інтелектуальному розвитку учнів;

- оцінюючи власний рівень готовності до організації театральної діяльності зі школярами, 55% вчителів оцінили його недостатнім, оскільки самі рідко відвідують театр, не знайомі з новинками сучасного театального мистецтва, не мають навичок створення сценаріїв та організації репетиційного процесу, не завжди вміють підбирати музичний супровід, виготовляти костюми та декорації, відчувають себе невпевнено у ролі актора, не знають свій рівень акторської майстерності, тобто не вміють оцінити свій рівень пластики, міміки та жестів;

- 72% зацікавлені у підвищенні професійної кваліфікації з даного питання, оскільки вбачають у цьому необхідність.

Метою четвертого етапу констатувального експерименту було визначення рівня готовності майбутніх учителів до реалізації театралізованої діяльності у початковій школі. В експерименті взяли участь 62 студента 3 курсу педагогічного університету. Нами було виокремлено три групи умінь:

- перша група умінь пов'язана із засвоєнням позиції «глядач» (вміння бути доброзичливим глядачем, володіння правилами поведіння в театрі, обізнаність з відомими акторами, режисерами своєї місцевості);

- друга група умінь забезпечує становлення позиції «артист» (вміння використовувати засоби виразності (міміка, жести, поза, рухи, сила і тембр голосу, темп

мови) для передачі образу героя, його емоцій і переживань, вміння виготовляти ляльку своїми руками та «оживлювати» її);

– третя група – вміння виконувати роль «режисера», оскільки на плечі вчителя лягає відповідальність за створення сценарію, правильний розподіл ролей, організацію репетиційного процесу, добір костюмів, декорацій, музичного супроводу та ін.

З цією метою ми використовували метод створення студентами міні-вистав.

В основу визначення рівнів готовності студентів до організації театралізованої діяльності зі школярами було покладено такі критерії та показники:

– *мотиваційний* (інтерес до театральної діяльності (театру ляльок), бажання брати участь у різноманітних іграх, грати з ляльками, бажання слухати казки та розглядати ілюстрації, інтерес до нового);

– *когнітивний* (знання елементарної театральної термінології, вміння спостерігати, наслідувати та передавати поведінку тварин, використовувати деякі засоби виразності (міміки, жести, поза, рухи, сила і тембр голосу, темп мови) для передачі образу героя, його емоцій і переживань, правильно «вести» ляльку або фігурку героя в режисерській театралізованій грі; поплескати в долоні, сказати спасибі «артистам»);

– *діяльнісний* (вміння бути доброзичливим глядачем, подивитися і дослухати до кінця, вміння взаємодіяти з іншими учасниками гри, грати дружно, не сваритися, виконувати привабливі ролі по черзі, вміння озвучити свого героя).

На основі даних критеріїв було визначено рівні готовності вчителів до організації театралізованої діяльності зі школярами:

– *низький* – відсутній інтерес до театралізованої діяльності, пасивність під час слухання художніх творів, відсутнє бажання брати участь у театралізованій діяльності, не виявляє творчого задоволення від такого виду діяльності, потребує допомоги при створенні сценарію, користується, як правило уже готовим; невпевнений у підборі декорацій, атрибутів, музики, не володіє акторською майстерністю;

– *середній* – активний в грі та виконанні завдань, проявляє помітний інтерес до театралізацій з ляльками, дещо важко даються виступи з перевтіленням у інший образ, проявляє вправність, самостійність, гнучкість, оригінальність при виконанні етюдів-завдань, інколи потребують допомоги від однокласників, має певні труднощі в організації театралізованого дійства, зокрема труднощі у адаптації художнього твору до сценічного, підбору усіх необхідних атрибутів, має певні проблеми з проявом власної акторської майстерності;

– *високий* – активний та ініціативний на заняттях, проявляє ініціативу та швидко з інтересом без сторонньої допомоги виконує етюди-завдання, проявляє вміння самостійно інтерпретувати мистецькі твори, створює сценарії, справляється з роллю режисера, вміє організувати репетиційний процес, швидко та якісно підбирає декорації, костюми та музичний супровід до вистави чи дійства, досконало володіє елементами акторської майстерності.

– Із 62 діагностованих осіб (студентів 3 курсу стаціонарного відділу спеціальності 013 Початкова освіта) узагальнені показники готовності майбутніх учителів початкових класів до організації театралізованої діяльності зі школярами в умовах школи були такими: високий рівень – 8 осіб (13%), середній рівень – 16 осіб (26 %), низький рівень – 38 осіб (61%).

Як бачимо, більше половини майбутніх вчителів не готові до впровадження театралізованої діяльності в практику початкової школи, а така діяльність уже є в типових освітніх програмах. Такі результати підтверджують недосконалість діючих навчальних планів закладів вищої педагогічної освіти, традиційних методів та форм підготовки майбутніх вчителів. Ми переконані в необхідності оновлення навчальних планів ЗВО, включення навчальних дисциплін, спрямованих на удосконалення різних видів майстерності вчителя [4, с. 193], в тому числі і розширення знань про історію театрального мистецтва, методичні аспекти організації театралізованої діяльності зі школярами.

Це спонукало нас до розробки та реалізації освітнього проєкту ЕРАЗМУС+(МОДУЛЬ JEAN MONNET) 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «EU experience of soft skills development of preschool and primary schoolagechildren by theatre activities in teacher training» на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Проєкт має на меті забезпечити теоретичну та практичну підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкових класів до використання театралізованої діяльності для розвитку soft skills різних категорій дітей та змістовної організації їхньої дозвіллевої діяльності з урахуванням досвіду західноєвропейських педагогічних концепцій. З листопада 2020 року після підписання Грантової угоди, розпочалася різнобічна і плідна робота над реалізацією проєкту відповідно до розробленої програми. Було створено цільову групу з 30 студентів, здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр», галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, які виявили бажання брати участь у реалізації проєкту та прослухати факультативний модуль, який складається з декількох міждисциплінарних курсів.

Зупинимося детальніше на одному з них, а саме навчальному курсі-практикумі «Основи режисури та художньо-музичного оформлення театралізованого дійства: європейський контекст», який має на меті ознайомити студентів з основами режисури та художньо-музичного оформлення театралізованого дійства, з особливостями сучасної драматургії для дітей в контексті європейських традицій, популяризувати прогресивні педагогічні концепції і досвід закладів освіти й культурно-освітніх установ країн ЄС з питань використання театралізованої діяльності для розвитку soft skills дітей в умовах дозвілля.

У процесі викладання курсу ми проводили лекційні та практичні заняття із залученням режисерів, акторів та художників Вінницького академічного обласного театру ляльок «Золотий ключик» (м. Вінниця), студенти відвідували театральні вистави у межах щорічного Міжнародного фестивалю театрів ляльок «Подільська лялька» (м. Вінниця) та вистави Вінницького обласного академічного українського музично-драматичного театру ім. М. Садовського (м. Вінниця). Крім того під час реалізації даного проєкту ми використовували такі форми організації навчальної діяльності студентів:

1) педагогічний тренінг. Тренінг передбачає не лише оволодіння знаннями, уміннями та навичками у спеціально створеному педагогічному середовищі, а й практичне відображення власного досвіду, з урахуванням психологічних проблем. Тобто тренінги сприяють розвитку уваги, удосконаленню образної пам'яті та засвоєння механізмів мислення та мовлення, сприйняттю оточуючого світу, створенню цілісної картини про людину, її місце у соціумі та в природі. В якості основних методів тренінгу «зовнішньої техніки» рекомендуємо використовувати мовно-пластичні тренувальні вправи, спрямовані на розвиток сценічного мовлення та сценічної пластики. Кожен студент створював власну індивідуальну карту, в якій характеризував власне мовлення, пластику, міміку і жести. Це давало можливість проаналізувати власні проблеми, обговорити їх у малих групах чи парах та визначити шляхи подолання; 2) майстер-клас. Ця форма навчання являє собою узагальнення та поширення кращого педагогічного досвіду. Ми залучали до проведення майстер-класів вчителів початкових класів та вихователів закладів дошкільної освіти, які мали гарний досвід впровадження театралізованої діяльності з дітьми. Майстер-класи проводились, як на базі педагогічного університету, так і в звичних умовах школи та закладів дошкільної освіти. Майстер-класи, як правило, сприяли підвищенню мотивації студентів до реалізації театралізованої діяльності з учнями під час педагогічної практики;

3) соціо-ігровий практикум. У межах соціо-ігрового практикуму спільна діяльність поєднувалася з руховою активністю. Основні методи, які ми використовували, це: імпровізація; обігрування педагогічних та життєвих ситуацій у мікрогрупі, а також створення однієї історії між декількома мікрогрупами, таким чином, що одна група розпочинає, а друга та наступні продовжують сюжет; створення власних сюжетів повчального характеру; показ міні-вистав.

Незважаючи на значний науково-методичний матеріал, накопичений театральною педагогікою у сфері освіти, залишається чимало методичних проблем, пов'язаних з підготовкою майбутніх вчителів до організації театралізованої діяльності зі школярами, про що свідчать результати когнітивного експерименту. Ми дослідили, що більше половини майбутніх вчителів початкових класів не готові до організації театралізованої діяльності зі школярами. Враховуючи те, що театралізована діяльність уже включена до типової програми початкової освіти, необхідно якомога швидше змінити підходи до підготовки майбутнього вчителя початкових класів у педагогічних закладах освіти.

Ми вбачаємо це у впровадженні в навчально-виховний процес закладів вищої освіти практико-орієнтованих навчальних курсів, які забезпечать якісну теоретичну та методичну підготовку майбутніх вчителів, їх власний розвиток та реалізацію себе у театралізованій діяльності. Одним із варіантів вирішення даної проблеми є реалізації міжнародного освітнього проекту ЕРАЗМУС+(МОДУЛЬ JEAN MONNET) 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theatre activities in teacher training» [7], який має на меті використання педагогічного потенціалу театального мистецтва, форм та методів його реалізації в освітньому процесі початкової школи на основі досвіду Європейських країн, що сприятиме гуманізації освіти через впровадження театральних технологій, зорієнтованих на цінності вітчизняної та європейської культури, що притаманні сучасним суспільствам демократичного типу.

Поділяємо думку Л. Любчак, що «успішність підготовки майбутніх вчителів початкових класів до організації театралізованої діяльності на етапі вузівського навчання залежатиме від таких педагогічних умов: впровадження в навчально-виховний процес закладів вищої освіти практико-орієнтованих навчальних курсів; включення до робочих програм навчальних дисциплін педагогічного циклу окремих тем з театральної педагогіки; ознайомлення студентів з передовим педагогічним досвідом з організації театралізованої діяльності дітей молодшого шкільного віку; включення до програм педагогічної практики завдань з організації різних видів театралізованої діяльності дітей; систематичне залучення студентів до участі в конкурсах педагогічної майстерності різного рівня з презентацією одного з видів лялькового театру; запрошення виїзних лялькових труп до демонстрації нових лялькових вистав в умовах вузу та відвідування студентами лялькового театру з метою перегляду та подальшого обговорення лялькових вистав» [6, с.103].

Отже, як бачимо, театралізована діяльність є важливою для формування кожної сучасної людини, яка народилася й реалізовується в конкурентних умовах ХХІ століттях. На сучасному етапі актуалізується пошук нових форм, методів і засобів педагогічної роботи, використання яких сприятиме формуванню готовності майбутніх педагогів до реалізації театралізованої діяльності з дітьми в умовах сучасної початкової школи.

Список використаних джерел:

1. Типова освітня програма під керівництвом Р.Б. Шияна. – Режим доступу : <http://sokyryany.osv.org.ua/programi-13-23-01-23-01-2019/>
2. Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко. – Київ : Світич, 2018. – Ч.1. – С. 70–76.
3. Барановська І., Мозгальова Н., Казьмірчук Н. Репетиційний процес як простір для творчої самореалізації та розвитку soft skills студентів та дітей // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду). – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2020. – С. 15–21.
4. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П. Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
5. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич, І. А. Стахова // Наукові записки Вінницького державного

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – 61. – С.23–30.

6. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку / Л.В. Любчак // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О.П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91–103.

7. sThEUs (проект 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE) Erasmus+ Jean Monne. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/754951105361978>.

8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>.

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наталія Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент

Олена Василенко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SOCIAL AND EDUCATIONAL POTENTIAL OF THEATRICALIZED ACTIVITY

Natalia Kazmirchuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Olena Vasylenko, Master of Higher Education

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито виховні та розвивальні можливості театралізованої діяльності, проаналізовано психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження, уточнено визначення поняття «театралізована діяльність».

Ключові слова: театралізована діяльність, «живе» спілкування, молодші школярі, виховна цінність, розвивальні можливості.

Abstract. The article reveals the educational and developmental opportunities of theatrical activities, analyzes the psychological, pedagogical and methodological literature on the problem of research, gives its own definition of «theatrical activities».

Keywords: theatrical activities, «live» communication, junior high school students, educational value, developmental opportunities.

Успішний розвиток суспільства на сучасному етапі значною мірою залежить від творчості та активності людей, тих умов, які створюються для розвитку кожної особистості. Саме тому в «Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті» наголошується на необхідності розвитку здатності до творчого самовираження, формуванні вмінь виконувати творчі завдання. Особлива роль у цьому процесі належить початковій ланці навчання, де цілеспрямовано виявляються та розвиваються здібності дитини, формуються вміння та бажання вчитися, створюються умови для її самовираження в різних видах діяльності.

Сучасні діти віддають перевагу відео, мультиплікації, комп'ютерним іграм. Вони не тільки люблять мистецтво кіно, анімації, є одними з масових глядачів відеоконтенту в інтернеті, а й намагаються створювати власне відео. У той же час театр, на жаль, залишається на узбіччі. Хоча саме завдяки театральному мистецтву діти здобувають безпосередній «живий» досвід співчуття, співпереживання та спілкування, досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію, що є надзвичайно актуальним у наш час і знаходить своє втілення у реформах Нової української школи.

Реформування системи освіти в свою чергу викликає потребу у змінах до підготовки майбутніх вчителів, які мають бути готовими до реалізації усіх нововведень нової української школи.

Театральне мистецтво – це найперший вид мистецтва з яким зустрічається дитина. На сучасному етапі розвитку освіти засобами театралізованої діяльності вирішується ціла низка педагогічних проблем: творчого розвитку особистості (О. Демченко) [4], формування ціннісних орієнтацій (Г. Єскіна) [6], моральне та естетичне виховання дошкільників та молодших школярів (І. Барановська) [1], естетичного розвитку (Т. Голінська) [5], формування естетичної культури (Л. Серих) [9], формування духовної культури особистості (М. Боришевський, Пилипенко Л., О. Пенькова) [3], виховання підлітків засобом шкільного театру ляльок (Г. Костюшко) [8].

Сучасні науковці І. Барановська, Н. Мозгальова і Н. Казьмірчук у своїх дослідженнях зосереджують увагу на виховній та розвивальній цінності театралізованої діяльності, зокрема: «на етапі оживлення та знайомства з лялькою дитина відпрацьовує механізм саморегуляції: на образному рівні вчиться тримати себе в руках та адекватно виражати свої

почуття. Через емоційну децентрацію діти легко вступають в комунікативну діяльність» [2, с.17].

Водночас О. Жовнич та І. Стахова у своїх дослідженнях стверджують, що «театралізована діяльність, зокрема, театр природи, сприяють розвитку soft skills молодших школярів, що проявляються у навичках слухати і чути один одного, співпрацювати, шукати необхідну інформацію та нести відповідальність за її достовірність, презентувати свою роботу, творчо підходити до вирішення поставлених завдань, раціонально використовувати власний час та інші» [7, с.24].

В дослідженнях О. Демченко і О. Зайцевої виділено ряд категорій проблемних обдарованих учнів початкової школи, серед яких і категорію соціально обдарованих учнів з акторським талантом, яким притаманні такі якості, як: демонстративність, неуспішність, з розвиненими акторськими, ораторськими, управлінськими здібностями і демонстративним типом поведінки; які мають високий соціометричний статус і широке коло спілкування, є лідерами в колективі; у той же час постійно конфліктують з учителями, ініціюють колективне порушення дисципліни; переживають стан фрустрації і нереалізованості. Такі діти, на жаль, так і залишаються нереалізованими, не потрапивши у театральне середовище. Тому одним із завдань педагогів є необхідність залучення дітей до театралізованої діяльності [10, с. 62].

Проаналізувавши сучасну психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження, можемо констатувати, що питання використання театралізованої діяльності в освітянській сфері турбувало науковців здавна, проте в переважній більшості театралізована діяльність розглядалась як форма позакласної та позашкільної діяльності дітей. Чимало здобутків з даної проблеми у науковців ХХ столітті, адже в той час у суспільстві формувалася повага та зацікавленість театром, при школах функціонували самодіяльні театральні студії та гуртки, які періодично демонстрували результати своєї роботи. У сучасному суспільстві, на жаль, театр залишився на узбіччі. Діти та дорослі живуть у технічному віртуальному світі, в той же час театр – як противага, навчить дітей «живому» спілкуванню, витягне із свого маленького світу й допоможе влитись у суспільне життя. На сьогодні, у методичній літературі зустрічаємо чимало авторських розробок про залучення до театралізованої діяльності дітей дошкільного віку, тоді як майже відсутня сучасна література спрямована на впровадження театралізованої діяльності у практику школи та підготовку майбутніх вчителів до її реалізації.

Вагоме місце у розмаїтті засобів впливу на формування особистості молодших школярів посідає театральне мистецтво. Цей особливий інтегрований вид мистецтва органічно поєднує в собі художнє слово, драматичну дію, поезику, живопис, музику та хореографію. Він допомагає дитині глибше пізнати себе, свій внутрішній світ, спонукає її до самовдосконалення, викликаючи в ході театралізованого дійства естетичні почуття та емоції, формуючи ставлення до моральних вчинків, виховуючи моральні якості.

Більшість педагогів і психологів сьогодення однастайні у думці, що театралізована діяльність – це один з ефективних засобів оволодіння учнями базовими компетентностями. У процесі осмислення морального та емоційного підтексту літературного твору, участі у театралізованій діяльності створюються сприятливі умови для художньо-естетичної освіти цілісного розвитку та виховання учнів, їх самостійної творчості та самовираження, самопізнання та розкріпачення, коригування та вдосконалення комунікативних якостей, виховання волі, розвиток пам'яті, уяви, ініціативності, фантазії, створення позитивного емоційного настрою, зняття напруженості, вирішення конфліктних ситуацій через гру, усвідомлення почуття «ситуації успіху».

Беручи участь у виставі, дитина опановує сюжетно-рольову гру, засвоює соціальні ролі, вчиться розв'язувати життєві проблеми та набуває позитивного досвіду у спілкуванні з однолітками й дорослими. Усе життя дітей насичене грою. Кожна дитина хоче зіграти свою роль, а театр допомагає школярам не боятися приміряти на себе роль та втілювати її.

Наполегливість у театральній діяльності спонукає школярів до вивчення та розкриття власного «Я».

У діалозі героїв вистави міститься повчальний зміст, важлива інформація та соціальні норми. Головною рисою будь-якого театралізованого дійства є вміння розважити глядачів, а також спонукати їх до роздумів. Тож, діти, незалежно від того є вони акторами чи глядачами, несвідомо піддаються виховному впливу, засвоюють корисні знання та вчаться робити правильні висновки. Крім того, мовлення героїв збагачене літературними словами, адже в основу покладено художні твори, що позитивно впливає на розширення та збагачення словникового запасу дитини. Яскраві образи ляльок та динамічні дії з ними допомагають сконцентрувати та утримувати увагу учнів. Зміст вистави зрозумілий дітям, тому сприймається досить легко. Вони залюбки спілкуються з героями, відповідають на поставлені запитання, допомагають вирішити проблемне для персонажа завдання.

Театр займає важливе місце в житті суспільства та виконує художньо-естетичну, видовищно-розважальну, комунікативну, соціалізуючу, компенсаторну, ігрову, нормативну, розвивальну, виховну та інші функції. Проте, одна з найважливіших функцій театру – пізнавальна. Завдяки їй здійснюється передача соціального досвіду від старшого покоління до молодшого, від одних країн і народів до інших.

Виховні та розвивальні можливості театралізованої діяльності широкі. Це можливість розкриття творчого потенціалу дитини, розвиток асоціативного мислення, уміння бачити незвичайне в буденному, розвиток мовлення (монологічного та діалогічного), його граматична будова, удосконалюється звукова культура, збагачується словниковий запас. Театралізована діяльність є джерелом розвитку відчуттів, глибоких переживань дитини, тобто розвиває її соціально-емоційну сферу, примушуючи співчувати персонажам, співпереживати розігруванні події. Найкоротший шлях до емоційної розкритості дитини, зняття замкнутості, навчання відчуттю і художній уяві – це шлях через гру, фантазування, письменництво.

Список використаних джерел:

1. Барановська І. Методичні засади художньо-естетичного виховання молодших школярів у позаурочний час / І. Барановська. – Вінниця, 2019. – С.10–14.
2. Барановська І., Мозгальова Н., Казьмірчук Н. Репетиційний процес як простір для творчої самореалізації та розвитку soft skills студентів та дітей / І. Барановська, Н. Мозгальова, Н. Казьмірчук // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду) – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2020. – С. 15–21.
3. Боришевський М.Й., Пилипенко Л.І., Пенькова О.І. Виховання духовності особистості : навчально-методичний посібник / М.Й. Боришевський, Л.І. Пилипенко, О.І. Пенькова. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 104 с.
4. Деменко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10–11 грудня 2020 р.). – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
5. Голінська Т. М. Естетичний розвиток молодших школярів засобами синтезу мистецтв : дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Херсонський держ. ун-т / Т.М. Голінська. – Херсон, 2005. – 235 с.
6. Єскіна Г. О. Формування ціннісних орієнтацій молоді засобами аматорського театру: Дис... канд. пед. наук: 13.00.06 / Київський національний ун-т культури і мистецтв / Г.О. Єскіна. – К., 2001. – 194 с.
7. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – 61. – С.23–30.
8. Костюшко Г.О. Розвиток творчої активності молодших школярів засобами театральної самодіяльності : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г.О. Костюшко. – Київ : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1999. – 20 с.
9. Серих Л.В.. Формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності. : Дис... канд. наук: 13.00.07 / Л.В. Серих. – К. – 2008.
10. Demchenko O., Zajceva O. Odarenyj rebenok kak lichnost' s osobymi potrebnoostjami v inkluzivnom prostranstve uchebnoho zavedenija / O. Demchenko, O. Zajceva // Society. Integration. Education, 2017. – II. – 61–71.

РОЛЬ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ SOFT SKILLS МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Альона Кириленко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. О. Прибора кандидат педагогічних наук, доцент

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
(Україна)*

THEATRE ACTIVITY IN SOFT SKILLS FORMATION IN PRIMARY SCHOOL AGE

Alyona Kyrylenko, bachelor's student

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються питання ролі театральної діяльності у формуванні soft skills дітей молодшого шкільного віку. Звертається увага на зміст поняття soft skills відповідно до «Державного стандарту початкової освіти» та «Концепції Нової української школи» та обґрунтовується використання театральної діяльності як ефективного засобу їх розвитку.

Ключові слова: театральна діяльність, «м'які навички», молодший шкільний вік, емоційний інтелект.

Abstract. The article reveals the role of theatrical activity in soft skills formation in primary school age. Much attention is paid to the “soft skills” concept content in accordance with the State Primary School Standard and the New Ukrainian School Framework and the use of theatre activity as an effective means of soft skills formation and improvement is well grounded.

Key words: theatre activity, soft skills, primary school age, emotional intelligence.

На сьогодні одним із першочергових завдань освіти є підготовка молодого покоління до життя в сучасному динамічному світі. Під час набуття дитиною необхідних у подальшому знань, умінь та навичок, розвитку розумово-пізнавальної та творчої сфер у неї формується низка компетентностей. Тому слід формувати в дітей комунікативні вміння, креативність, здатність критично мислити, перебувати в колективі та співпрацювати командно. Загальне поняття, що об'єднує дані уміння та навички, називається «м'якими», гнучкими, універсальними навичками або soft skills [4].

«М'які навички», іноді «гнучкі навички» – комплекс надпрофесійних навичок, роль яких відводиться успішній участі в робочому процесі, високій продуктивності. На противагу спеціалізованим навичкам вони не пов'язані з конкретною сферою [6].

Нерідко «м'які навички» називають універсальними чи функціональними компетенціями, а оволодіння ними – функціональною грамотністю (functional literacy) [2].

Дослідження особливостей формування soft skills у дітей знаходимо у працях Т. Алексеєнко, О. Безпалько, М. Галагузова, Л. Коваль, Л. Міщик, Л. Штефан та інших. Застосуванню театру як допоміжного засобу розвитку універсальних навичок присвятили свої праці вчені І. Барановська, О. Деркач, Н. Сорокіна, О. Олійник, Н. Луцак. Велике значення театру природи розкрито в роботах О. Григорович та Л. Присяжнюк.

Питання формування soft skills згадується у «Державному стандарті початкової освіти» (пункт 7 (4, 5, 7, 8, 11)) та «Концепції Нової української школи» [3; 5].

Згідно досліджень провідних компаній та науковців визначено п'ять ключових «м'яких навичок» для учнів початкової школи: *креативність* – творчий підхід до виконання поставленого завдання, підбір оригінальних рішень; *емоційний інтелект* – вміння усвідомлювати та контролювати свої емоції, відчувати почуття інших і знаходити індивідуальний підхід; *організація робочого часу* – впорядковувати справи згідно плану та режиму дня, використовувати раціонально час; *презентація себе* – чітке, лаконічне

висловлення думки, вміння толерантно відстояти власну позицію; *управління інформацією* – застосування аналізу інформації в ході її добору, виокремлювати головне, порівнювати [4].

Розпочинати закладати основи soft skills рекомендовано з молодшого шкільного віку, оскільки він виступає сенситивним періодом розвитку особистості.

Ефективним засобом формування гнучких навичок є заохочення дітей до театралізованої діяльності, що включає постановку п'єс, сюжетно-рольові та режисерські ігри та створення мінітеатрів. Театр – гармонійне поєднання мистецтв, зокрема музики, танцю, живопису, риторики та акторської майстерності [4].

Театралізована діяльність у процесі розвитку м'яких навичок оперує такими функціями: *соціалізуюча* – дітям надається можливість спробувати себе в різних соціальних ролях (матір, батько, син, донька тощо) та у властивих моделях їхньої поведінки; *виховна* – вчителі та батьки за допомогою ігрової форми можуть розглянути та сформулювати уявлення дітей про моральні якості, серед яких поняття «добро-зло», «правда-брехня», «щедрість-скупість» та інші; *розвивальна* – діти поринають у фантастичні пригоди та події, які сприяють активному розвитку фантазії, уяви, а також забезпечують формування уявлень про дитячий колектив, співпрацю та поведінку в ньому; допомагає у виробленні навичок рефлексії та емпатії; активний розвиток зв'язного мовлення; *дидактична* – за допомогою активізації навчально-пізнавальної діяльності та емоційного збудження дитини навчальний матеріал засвоюється та запам'ятовується краще; школярі на практиці ознайомлюються з різними видами мистецтва, культурою; *дозвільно-розважальна* – незамінна в раціональній організації вільного часу молодших учнів; *естетична* – забезпечує вироблення естетичних смаків у дітей; *релаксаційна та рекреаційна* – допомагає школярам розслабитись, подолати тривожність, відчути впевненість у собі [4].

Художній керівник школи «Легкі люди» Т. Вайнштейн висловила думку про театралізовану діяльність: «Порівняйте виступи Стіва Джобса та Ілона Маска. Емоційно залучений доповідач, впевнений у своєму продукті та вміє ділитися цією емоційністю з аудиторією – свідомо виграє. Він підкорює аудиторію емоційністю, упевненістю зі своєї сторони, точним розумінням не тільки думки, а й внутрішніх мотивів співрозмовника. Насправді, всім цим займається акторська майстерність...» [1].

Розглянемо, які «soft skills» удосконалюються в процесі театральної діяльності. По-перше, *емпатія* – діти на сцені будуть взаємодіяти під час виконання ролей. За умов вправлення дітей у виявленні своїх та розумінні чужих емоцій, навички співпереживання будуть проявлятися у повсякденних ситуаціях, відбуватиметься розвиток уміння передбачати конфліктні ситуації, уникати їх чи знаходити оптимальний вихід із них. По-друге, *уява* – щоб зрозуміти персонажа, його поведінку та вчинки, слід мати добре розвинену фантазію. Вправляючись у творчій діяльності, дитяча фантазія та уява добре розвиватимуться, що в подальшому знадобиться не тільки в освітньому процесі, а й під час професійних звершень. По-третє, *уміння публічно виступати* – діти вчаться виходити із зони комфорту, що допомагає їм почувати себе впевненіше перед аудиторією [1].

Отже, щоб стати затребуваним, успішним фахівцем у своїй галузі, а також вміти знаходити спільну мову з кожним, необхідно з дитинства починати формувати soft skills. Гарним способом досягнення цього є залучення молодшого школяра до театральної діяльності, що допомагає стати впевненішим у собі, навчає виступати перед публікою, розігрувати певні ролі. Також це гарний розвиток уяви та фантазії, мислення, концентрації уваги, словникового запасу та зв'язного мовлення.

Список використаних джерел:

1. Soft skills та емоційний інтелект. Як розвинути їх за допомогою акторської майстерності. – Режим доступу : <https://www.leludi.ru/blog/softskills>
2. Soft skills: універсальні навички європейського рівня. – Режим доступу : <https://studway.com.ua/soft-skills>
3. Державний стандарт початкової освіти від 24 липня 2019 р. № 688. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

4. Казьмірчук Н. С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів [Електронний ресурс]. / Н. С. Казьмірчук, О. В. Жовнич, І. А. Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – Випуск 61. – С. 23–30. – Режим доступу : <http://library.vspu.net/jspui/bitstream>
5. Концепція Нової української школи. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. «М'які навички». – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>

ВИКОРИСТАННЯ КОЛЕКТИВНИХ ТВОРЧИХ СПРАВ У РОЗВИТОК SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ковалько Інна, вчитель початкових класів

Агрономічненська СЗШ I-III ступенів

Житкевич Інна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF COLLECTIVE CREATIVE AFFAIRS IN SOFT SKILLS DEVELOPMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Kovalko Inna, primary school teacher

Agronomichne school of Vinnytsia region

Zhytkevych Inna, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: у статті розкрито роль колективних творчих справ у налагодженні міжособистісних стосунків молодших школярів, означено способи їх використання в освітньому середовищі початкової школи. Наведено приклади колективних творчих справ, які сприяють розвитку *soft skills* у дітей. Особливу увагу звернено на колективні творчі справи художньо-естетичного спрямування та можливості їх використання для згуртування колективу класу.

Ключові слова: *soft skills, міжособистісні стосунки, колективне творче виховання, колективна творча справа, молодші школярі, художньо-естетична діяльність.*

Abstract: the article reveals the role of collective creative work in establishing interpersonal relationships of primary school pupils, identifies ways to use them in the educational environment of primary school. Examples of collective creative work that promote the development of friendly relations between children are given. Particular attention is paid to the collective creative work of artistic and aesthetic orientation and the possibility of their use to unite the class team.

Key words: *interpersonal relations, collective creative education, collective creative work, primary school pupils, artistic and aesthetic activity.*

Демократичні процеси у державі потребують вироблення нових суспільних вимог до освіти. Сучасна початкова школа активно шукає шляхи оновлення, про що свідчать концептуальні положення Нової української школи. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває ідея використання колективних творчих справ у розвитку *soft skills* у дітей: налагодження міжособистісних стосунків, розвиток у молодших школярів здатності співпрацювати в групі, команді, взаємодіяти з усіма членами навчального колективу.

У Законі України «Про освіту» визначено важливі орієнтири щодо виховання нового покоління, яке спроможне самостійно ухвалювати відповідальні рішення в ситуації вибору, здатне до співпраці, відрізняється мобільністю і конструктивністю, володіє розвиненим відчуттям відповідальності за долю своєї країни [3]. Тому, ключовими проблемами, які лежать у руслі задач модернізації сучасної школи і потребують негайного розв'язання є розвиток у сучасних учнів навичок співпраці, співуправління, самоврядування.

У методиці виховної роботи також робиться акцент на взаємодію дорослих і дітей, які, об'єднуючись задля загальної мети, формують стосунки між собою на принципах співробітництва та співтворчості. Учитель початкових класів має знати індивідуальні особливості кожного учня, орієнтуватися на позитивні якості дітей, таким чином розвивати творчі здібності молодших школярів. Творчо використовуючи методи і засоби виховання школярів, проявляючи гнучкість у виборі форм впливу на них, урізноманітнюючи зміст діяльності дитячого колективу, педагог зможе досягти поставлених цілей у налагодженні партнерських стосунків між усіма учасниками освітнього процесу.

Методика колективного творчого виховання, створена І.П. Івановим, повністю узгоджується з означеним підходом. Будучи захопленими спільною справою, учні та вчителі турбуються про налагодження позитивних стосунків між усіма членами колективу. Накопичуючи певні пропозиції, ідеї, розвиваючи власні погляди, почуття дружби, поваги, взаєморозуміння й турботи, вони спільно планують, організують та аналізують свою діяльність. Основними перевагами даної методики є: соціальна спрямованість діяльності; турботливі стосунки; поділ колективу на міні-колективи; використання колективних творчих справ; чергування творчих доручень; різноманітність діяльності [1, с. 124].

В організації колективної творчої діяльності важливу роль відіграє дорослий. Класний керівник, який найчастіше є організатором таких справ, у залежності від віку, можливостей і взаємин з дітьми, може виконувати роль консультанта, експерта, керівника одного з мікроколективів. Ставши для дітей старшим другом, який цікавиться їх життям, бере в ньому активну участь, педагог, навчаючи їх, навчається й сам. При цьому учителю надзвичайно важливо бути повноправним учасником спільної справи. Організуючи з учнями молодшого шкільного віку колективні творчі справи, педагог повинен враховувати ступінь сформованості колективу, рівень розвитку співтовариства між його членами. Досить важливо кожній дитині знайти справу, яка б не дозволила їй відчувати себе зайвою, непотрібною, нездібною.

Молодші школярі люблять організовувати і проводити колективні творчі справи, оскільки, беручи в них участь, вони відчують себе дорослими. У методичній літературі пропонується велика кількість різних видів колективних творчих справ. Однак, на нашу думку, у початковій школі для цілеспрямованого розвитку навичок міжособистісної взаємодії, формування колективістських якостей учнів доцільно використовувати окремі з них: турнір-вікторина, аукціон знань, творчий конкурс, свято, атака, десант та ін.

Наприклад, організовуючи творчий конкурс, як оригінальний, нестандартний виховний захід, учасники можуть змагатися у тій діяльності, яка відрізняється творчістю. У роботі з молодшими школярами можна використовувати такі конкурси: «Якби я був чарівником», «Красномовство», «Павутина», «П'ятихвилинка ерудитів», «Ярмарок професій», «Космічне меню», «Лист про людей жителям інших планет», «Подорож в країну Пейзажу» тощо. Можна проводити конкурс читців віршів «Моя країна – Україна», конкурс малюнків «Новорічний серпантин», «Здоровим бути – модно», «Зима – чарівниця» та ін.

Організуючи творчі конкурси з молодшими школярами, вчителю варто орієнтуватися на важливі компоненти успіху: цікаві завдання; красиве оформлення; матеріальне забезпечення; музичний супровід; ерудований ведучий; компетентне журі; емоційні глядачі; виконавчі помічники; підготовлені команди; призи для глядачів [5]. Педагогу необхідно придумати такі завдання, які сприятимуть не лише розвитку творчих здібностей учнів, а й позитивно впливатимуть на міжособистісні стосунки молодших школярів. У роботі з дітьми молодшого шкільного віку цікаво проходять такі конкурси: «Червоний, жовтий, зелений», «Простіше простого», «Розминка», «Вогонь Шевченкових поезій».

Для розвитку дружніх стосунків між усіма дітьми класу варто проводити свята, які є особливою формою виховної роботи та передбачають різні види колективної діяльності дітей [2]. Придумуючи різні костюми, готуючи сюрпризи один одному, виготовляючи цікаві призи, працюючи в мікрогрупах над оригінальними завданнями, учні набувають навичок ефективної взаємодії, вирішення конфліктів, проявляють уміння домовлятися. Дуже важливо також, щоб кожна дитина під час проведення свят змогла проявити свої таланти, здібності, відчувати свою значущість [4, с. 76].

Молодші школярі з великим задоволенням беруть участь у тих святах, на яких вони дізнаються про щось нове, своїми виступами та власноруч виготовленими подарунками радують батьків. Налагодити дружні стосунки між дітьми у процесі організації та проведення свят учитель зможе за умов, якщо зміст і форма проведення свята відповідатимуть віку дітей, проведення свята стане підсумком певної практичної діяльності дітей і дорослих. В єдності з іншими формами виховної роботи, такими як бесіда, екскурсія,

колективна творча справа, свято може стати справою, навколо якої розгортається групова та індивідуальна діяльність учнів, учителів та батьків.

Для молодших школярів значущим є не лише саме свято, а й процес підготовки до нього, коли учні отримують задоволення від творчої взаємодії з однокласниками. Для учнів молодшого шкільного віку важливо бути оціненими старшими. Батьки, вчителі, адміністрація школи мають подбати, аби дії кожного учня були належним чином оцінені. Заохочення, похвала важливі для дітей цього віку. Беручи участь у святі, учні самостверджуються у колективі, проявляють себе з найкращої сторони, набувають навичок впевненої поведінки.

Колективні творчі справи художньо-естетичного спрямування займають особливе місце у розвитку дружніх стосунків між дітьми. Беручи участь у предметних тижнях, новорічних фантазіях, концертних програмах, наприклад, «Сміливіше – ви талановиті», молодші школярі не лише розвивають творчі здібності й естетичні смаки, а й вболівають за своїх однокласників під час їх виступів, розділяють радість перемог та гіркоту невдач. Організуючи з молодшими школярами спільні творчі майстерні, конкурси, турніри («Виграють знавці», «Подорож морем ввічливості», «Подорож в країну казок», «Від зими до осені», «Портрет культурної людини», «Гарні вчинки в країні Доброти», «Аукціон знань»), педагог може допомогти кожному учневі класу не лише проявити свої таланти, а й здобути перемогу над власною невпевненістю, сором'язливістю тощо.

Таким чином, колективна творча діяльність приносить радість і користь оточуючим і класному колективу. У процесі організації колективних творчих справ молодші школярі не лише розкривають свої творчі здібності, а й навчаються взаємодіяти, вирішувати конфлікти, налагоджувати міжособистісні стосунки. Здійснюючи пошук найкращих шляхів виконання завдань, дорослі разом з дітьми планують, готують, реалізують, оцінюють творчі справи. Це дає можливість, крім спільного проведення часу, ще й виявляти нові можливості учнів.

Список використаних джерел:

1. Волкова Н.П. Педагогика / Н.П. Волкова. – К. : Академія, 2001. 576 с. – Режим доступу : <http://194.44.152.155/elib/local/sk644112.pdf>
2. Дем'яненко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект / О. П. Дем'яненко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2013. – С. 261-272.
3. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). Режим – доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Иванов И.П. Методика коммунарского воспитания / И.П. Иванов. – М. : Педагогика, 1990. – 144 с.
5. Иванов И. П. *Энциклопедия коллективных творческих дел* / И.П. Иванов. – М. : Педагогика, 1989. – 208 с.

ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО СЛОВНИКА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анастасія Ковальчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.І. Лазаренко, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

ENRICHMENT OF THE LEXICAL VOCABULARY OF PRIMARY SCHOOL PUPILS IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS BY MEANS OF THEATER-GAME ACTIVITY

Anastasiia Kovalchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено питання збагачення лексичного словника учнів початкової школи. Наведено приклади театралізовано-ігрових завдань на уроках української мови, які дозволять розширити та активізувати словниковий запас. Нами проведено опитування педагогів загальноосвітньої школи I-III ступенів №8 Вінницької міської ради та визначено актуальність використання театралізовано-ігрової діяльності для збагачення лексичного словника молодших школярів.

Ключові слова: лексичний словник, молодший школяр, театр, театральна-ігрова діяльність.

Abstract. The article covers the issue of enriching the lexical vocabulary of primary school pupils. Examples of theatrical-game tasks in Ukrainian language lessons are given, which will allow to expand and activate the vocabulary. We conducted a survey of teachers of secondary school I-III degrees №8 Vinnytsia City Council and determined the relevance of the use of theatrical and play activities to enrich the lexical vocabulary of primary school children.

Key words: lexical dictionary, junior schoolboy, theater, theatrical and game activity.

У час активного користування гаджетами, віртуального спілкування, яке розпочинається ще з раннього дитинства, особливого звучання набуває питання збагачення лексичного словника молодших школярів. У своїй комунікації учні початкової школи невибагливі, зазвичай, вони користуються знайомими словами та намагаються усе, що їх оточує, описувати відомими фразами. Тому перед педагогами початкової школи стоїть складне завдання – збагатити лексичний словник молодших школярів, познайомити їх з «новими» словами та ввести в активний розмовний обіг. Ефективним засобом для виконання цього завдання може бути використання театральної-ігрової діяльності. Через гру учні швидше пізнають навколишній світ, заглиблюються у нього, можуть відчувати себе дослідниками та швидко засвоїти нові слова. Педагог на уроках української мови може неодноразово використовувати театральні постановки, ігри-інсценізації, ігри-драматизації тощо, які дозволять дитини поринути в цікавий світ української мови, розвинути мовлення, панорамність соціокультурного світогляду та збагатити власний лексичний запас.

Питання збагачення лексичного словника молодших школярів висвітлено в Державному стандарті початкової школи, в Концепції нової української школи, в Законі «Про освіту». У цих документах наголошується на необхідності вивчення державної мови, вільного спілкування українською мовою, формування мовної, мовленнєвої, соціокультурної, діяльнісної компетентності, збагачення словникового запасу учнів. Великого значення мовленнєвому розвитку дітей надавали у своїх працях класики педагогіки такі як Я. Коменський, К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський та ін. Нові методи, прийоми, форми збагачення лексичного словника учнів пропонували у своїх дослідженнях такі вчені-методисти як Л. Айдарова, М. Вашуленко, Л. Варзацька, Н. Грипас, В. Каліш, І. Козак, Н. Лазаренко, В. Мельничайко, Н. Родюк, М. Пентиліук, І. Синиця, О. Хорошковська, Г. Шелехова. Використання театральної-ігрової діяльності як ефективного

засобу збагачення лексичного мовлення дітей розглядали у своїх працях Л. Алексеєнко-Лемовська, В. Коник, Н. Луцан, Ю. Руденко та ін.

Збагачення лексичного словника учнів – це складний процес, на думку М. Вашуленка, який полягає у введенні окремих слів у зрозумілий для учнів контекст, порівняння знайомих та незнайомих слів, близьких та протилежних за значенням, засвоєння та оперування багатозначними словами, зменшення нелітературних слів у мовленні школяра (усунення суржику, жаргонізмів), переведення слів з пасивного до активного словника [7, с. 234]. Збагачення лексичного словника, вважають А. Богуш та Н. Гавриш, є процесом використання у повсякденному живому мовленні нових, раніше незрозумілих чи недоступних слів [2, с. 113]. Джерелом опанування новими словами є середовище перебування дитини, місце навчання та відпочинку, мовлення педагога, батьків, однокласників, художні твори, мультфільми та кінофільми, відео ролики на YouTube чи TikTok. Одним із шляхів збагачення словникового запасу учнів початкової школи є використання на уроках української мови театральної-ігрової діяльності. Театральне мистецтво – це синтетичний вид діяльності, який об'єднує в собі різного роду мистецтво, а саме: хореографію, літературу, музику, образотворче мистецтво, драматургію. О. Демченко вважає, що необхідно створювати на уроці певну ситуацію, яка б сприяла розвитку молодшого школяра [3, с. 39], у нашому випадку такою ситуацією є використання театрального мистецтва. Театралізовані ігри можуть бути різноманітними за своєю суттю та змістом. Так особливого значення в освітньому процесі учнів вважає О. Бліднюк займають ігри-загадки, наприклад «літає в полі й по городу, а як з без **Г** вимовиш, то лізе у воду» (грак – рак), «травою зеленіє, квітами розквітає, а як з **П** додати, то поле можна орати» (луг – плуг) [1, с. 15]. Автор пропонує на уроках також використовувати мовні шаради, наприклад: «корінь із слова *квітка*, суфікс із слова *вудочка*, закінчення із слова *зірка*» (квіточка); префікс із слова *роз'їзд*, корінь із слова *мовець*, закінчення із слова *липа* (розмова) [1, с. 18]. Дослідниця пропонує для лексичного збагачення словника використовувати також метаграмами, наприклад: «з **К** – дерева захищає і на них вона завжди; з **Н** – звірятко заховає, коли треба, від біди; з **Г** – з-за хмари виглядає, шапку сніжну не скидає (кора – нора – гора)» [1, с. 21].

Для лексичного збагачення словника молодших школярів Н. Комарівська рекомендує використовувати народний фольклор, а саме прислів'я, наприклад: «бачить кіт сало та сили мало», «багатий, як циган на блохи» тощо. Великого значення надає українським народних казкам, таким як «Мудра дівчина», «Солом'яний бичок», «Лисичка кума», «Котигорошко», «Івасик-телесик». Науковець радить не просто читати казки, а на їх основі робити театральні постановки, проводити ігри-інсценізації, ігри-драматизації, режисерські ігри тощо [5, с. 178]. Дослідники (Н. Лазаренко, Н. Родюк) рекомендують для збагачення лексичного словника молодших школярів робити театральні постановки літературних творів (вікторини, клуби усної народної творчості, вечори казок, ранки поезії), при цьому нові слова засвоюватимуться в контексті інтегрованого підходу разом з музичною мелодією, сценічним дійством, літературною майстерністю.

Нами було проведено опитування серед учителів (12 педагогів) загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №8 Вінницької міської ради щодо використання театральної-ігрової діяльності у процесі збагачення лексичного словника молодших школярів. Олена П. (педагогічний стаж – 12 років) вважає, що «доречним є використання театральних постановок у роботі з учнями, вони стимулюють до читання художньої літератури, засвоєння нових слів та урізноманітнення мовлення». Марина К. (педагогічний стаж – 8 років) вважає, що «театральна-ігрова діяльність сприяє активізації мовлення школярів, робить його різнобарвним та насиченим». Тетяна М. (педагогічний стаж – 25 років) наполягає на тому, що «ігрова діяльність на уроках мови сприяє актуалізації дитячих знань, створює атмосферу для сприймання та запам'ятовування нових слів». Загалом, учителі початкової школи позитивно сприймають використання театральної-ігрової діяльності на уроках української

мови, вважають її ефективним засобом для збагачення лексичного словника молодших школярів.

На основі аналізу наукової літератури та передового досвіду педагогів ми пропонуємо використовувати наступні театралізовані ігри:

– «Інтерв'ю» (діти діляться на пари, один з партнерів бере інтерв'ю в іншого, теми можуть бути такі: «Моє хобі», «Театр», «Мій улюблений мультсеріал», «Улюблена казка», «Я – кулінар», «Світ навколо мене»;

– «Театр тіней» (за допомогою спеціально змонтованого екрану один учень показує фігури, інші описують їх та відгадують, хто б це міг бути);

– «Магазин», «Перукарня», «Школа», «Театр» (імітація та розігрування сюжетів, знайомих для учнів ще з дитинства);

– «Подорож навколо світу» (учні уявляють, що мандрують, їм доводиться запитувати дорогу, спілкуватися, дізнаватися нову інформацію, вживати в лексиці незнайомі раніше слова.

Отже, збагачення лексичного словника молодших школярів – довготривалий процес, який потребує від педагога творчого підходу до переводу слів з пасивного до активного словника. Одним із таких способів є використання театральної діяльності, яка дозволяє ширше пізнавати світ, вивчати нові слова та активно їх використовувати у повсякденному мовленні. Театральна діяльність сприяє створенню комфортного середовища для активізації мовлення учнів, через ігрову діяльність вони швидше починають закріплювати знання, оволодівають новими способами пізнання інформації, збагачують власний запас емоційного та інтонаційного досвіду, накопичують засоби виразності, які реалізують у спілкуванні.

Список використаних джерел:

1. Бліндюк О. В. Розвивальні завдання з української мови: збірник розвивальних завдань / О.В. Бліндюк. – Кривий Ріг, 2018. – 46 с.
2. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богуш. – К.: Вища шк., 2007. – 542 с.
3. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Київ-Вінниця :Вінниця, 2002. – Ч.2. – С. 39–43
4. Колеснік К.А. Модель організації групової діяльності учнів при вивченні художнього твору / К.А. Колеснік // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С. 69–73.
5. Комарівська Н. Особливості вивчення малих фольклорних жанрів у початковій школі / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції / Н. Комарівська. – Вінниця, 2012. – С.178–182.
6. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрямки діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи / Н.І. Лазаренко // Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. Матеріалів III регіональної наук.-практ. конфер. – Т. 15. – С. 24–26
7. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 364 с.
8. Родюк Н. Ю. Формування україномовної соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Н.Ю. Родюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2018. – № 3 (137) квітень. – С. 234–240.

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

Надія Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент

Анастасія Ярушняк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF THE EMOTIONAL SPHERE OF JUNIORS SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF THEATRICALIZATION

Nadiya Komarivska, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

Anastasia Yarushnyak, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто аспекти використання театралізації в процесі вивчення художньої літератури в початковій школі. Розкрито особливості впливу театралізованої діяльності на емоційну сферу молодших школярів.

Ключові слова: театралізована діяльність, учні початкових класів, емоційність, почуття, художня література.

Abstract. The article considers aspects of the use of dramatization in the study of fiction in primary school. The peculiarities of the influence of theatrical activity on the emotional sphere of junior schoolchildren are revealed.

Key words: theatrical activity, primary school students, emotionality, feelings, fiction.

Гуманізація начально-виховного процесу в загальноосвітній школі зумовлює розробку нових педагогічних технологій, спрямованих на активне включення емоційної сфери учнів у процес засвоєння знань. В умовах пошуку шляхів і засобів, які забезпечують ефективність навчання в початкових класах, особливої значущості набуває проблема місця і ролі емоційного фактора в навчальному процесі.

Емоційність навчання – одна із суттєвих умов активізації пізнавальної діяльності школярів, адже «думка учня початкових класів невід’ємна від почуттів і переживань» (В. Сухомлинський). Учені вважають емоційність характерною рисою молодших школярів (В. Крутецький, Г. Люблінська, А. Петровський, П. Якобсон та ін.), тому вплив на учня через емоційну сферу найбільше відповідає природі дитячого організму. Великі можливості для емоційного розвитку дітей має використання театралізації на уроках читання в початковій школі та в позаурочний час.

Дослідники та вчителі-практики (А. Богуш, Н. Вітковська, Н. Гавриш, Д. Джола, М. Лещенко, Н. Миропольська, В. Сухомлинський, А. Щербо та ін.) наголошують на важливості виховання засобами художнього слова, підкреслюють важливість формування в дітей інтересу до літератури та емоційну забарвленість, пов’язану з переживанням глибоких почуттів під час опрацювання художніх текстів. Це обумовлено основними функціями художньої літератури, яка певним чином впливає на емоційну сферу особистості. У теорії виразного читання (Б. Буяльський, А. Капська, Г. Олійник та ін.) приділяється увага прийому читання в особах та особливостям виконання драматичних творів (окремі п’єси включено до підручників початкової школи).

Форма театральної творчості, синтезуючи дії з обох сфер, полегшує школярам входження в життя. Дослідники, вчителі-практики роблять висновки про значний вплив драматичної діяльності на розвиток комунікативних якостей учнів: якщо школа підтримує цю форму роботи (гуртки, студії, уроки театру), школярі легше спілкуються з людьми будь-якого віку, в них виразне мовлення, адекватне ситуації спілкування, вони добре відчують стилеві та емоційні компоненти текстів.

Драматизація властива самій природі дитини, яка не тільки спостерігає, а й активно, за своїм бажанням відтворює – і через це засвоює – навколишнє життя. «Дитина не копіює дійсність, що її оточує, а наслідуючи те, що бачить, комбінує свої уявлення. При цьому

емоційний, мовленнєвий та інтелектуальний аспекти розвитку взаємообумовлені» [4, 58]. У 4-6 років усі діти – природжені актори, із задоволенням імпровізують, самотійно організують ігри на сюжети книжок та кіно, беруть участь у домашніх спектаклях. Важливо зазначити, що цей процес лише зовні виглядає як копіювання, насправді він спирається на уяву і фантазію: використовуючи певні враження, отримані у навколишньому світі, дитина сама конструює ситуації, схожі на реальні або фантастично-казкові. З віком така діяльність згортається, учні середньої ланки школи по-іншому реалізують свої інтереси і творчі здібності.

Під час сценічної дії поєднуються думка, почуття, уява і фізична поведінка виконавця, що допомагає дитині «включити» співпереживання. Театральні постановки вимагають активної імпровізації на основі художнього тексту. Позитив полягає у тому, що це активізує чуттєвий досвід дітей. Пропозиція уявити предмет, його ознаку або дію (промені сонечка на обличчі, колючий причепливий будяк, сумного зайчика тощо) реалізується дітьми по-різному. У тих, хто має відповідний практичний і чуттєвий досвід, активізується відтворююча уява: вони намагаються згадати свої особисті відчуття і трансформувати їх у рухах та інтонації мовлення. На етапі обговорення умов програвання тексту такі діти дуже активні, згадка-сполох викликає у них радісне почуття.

По-іншому діють ті учні, що знають про предмет зображення, але ніколи ще не фіксували увагу на своїх відчуттях при його сприйманні, а тому мають про нього зверхнє уявлення. Хоча у них і є основа для створення уявного образу, та часто їхнє «фантазування» далеке від справжнього завдання, а тому потребує корекції дорослого.

У молодших школярів обмежений життєвий досвід, знання про оточуючий світ, а тому серед них можуть зустрітись і такі, що не бачили і нічого не чули про те, що мають обіграти. Вони потребують особливої допомоги і тлумачення тексту, без чого такі діти лише механічно повторюють те, що побачили у виконанні інших дітей.

Таким чином, театралізація активізує наявні в дитини почуття і знання, сприяє появі на їх основі гармонійного синтезу духовних новоутворень особистості. Важливо, щоб учні пережили стан емоційного піднесення від програвання літературного тексту [8]. Адже виконання ролі деякі молодші школярі сприймають без особливого ентузіазму, деякі – з ніяковістю. Типовим станом є скутість, яка виявляється на всіх рівнях: роботи мовленнєвого апарату, мімічних м'язів, рухів. На наш погляд, причина полягає в тому, що виконавець боїться, що не зможе виконати завдання точно за зразком: забуде слова, рухи, не відтворить правильну інтонацію. Звідси – страх опинитись у незручному становищі і непоодинокі відмови від використання активних дій у виразному читанні.

У систему підготовки до театралізації добре вписується матеріал малих фольклорних жанрів (скоромовки, забавлянки, мирилки, прислів'я тощо). Так, скоромовку не можна розглядати лише як «зарядку для язика»; слід застерігати дітей від використання її лише із завданням «Хто швидше скаже». Натомість варто пропонувати промовляння із різним підтекстом, який потребує вибору адекватних засобів інтонаційної та мімічної виразності. Будь-яка вправа мусить мати смислове підґрунтя, сприяти єдності психічного і фізичного.

Таку роботу необхідно проводити з учнями, починаючи з першого класу, щоб навчити їх передавати різні почуття та ставлення (радість, тривога, здивування, розгубленість, вагання, співчуття тощо). Окремі тексти дитячого фольклору можна розіграти як діалог. Такі вправи виступають своєю психогімнастикою, мають ігровий характер, дозволяють опанувати широким інтонаційним спектром. Імітаційне та творче перевтілення знімає ніяковість, додає розкутості й свободи. Так, наприклад, цікавим є завдання прочитати від імені казкових героїв (сердитого Вовка, переляканого Мишеняти, підлесливої Лисиці, розсудливого Карлсона тощо).

Таким чином, використання різних видів театралізації в початковій школі сприяє формуванню емоційної сфери дітей: формується інтерес до літератури та емоційна забарвленість, пов'язана з переживанням глибоких почуттів під час опрацювання художніх текстів; формуються оцінні судження; розвивається виразність мовлення, здатність до

імпровізації, перетворення, вдосконалюється міміка, розвивається координація рухів, пластика.

Список використаних джерел:

1. Абрамян В. Театральна педагогіка / В. Абрамян. – К. : Лібра, 1996. – 224 с.
2. Буяльський Б.А. Поезія усного слова : Азбука виразного читання: Книга для вчителя / Б.А. Буяльський. – К. : Рад.шк., 1990. – 250 с.
3. Выготский Л.С. Психология развития ребёнка / Л.С. Выготский. – М.: Изд-во Смысл, 2006. – 512 с.
4. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення / Н.В. Гавриш. – К: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
5. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // Молодий вчений. – 2019. – № 5.2 (69.2), травень. – С. 47-52.
6. Захарчук З., Пищечкіна Т. Урок читання казки з використанням елементів театральної педагогіки / З. Захарчук, Т. Пищечкіна // Початкова школа. – 2001. – № 12. – С.37–42.
7. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич, І.А. Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – Випуск 61. – С. 23–30.
8. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 274–277.
9. Лазаренко Н.І. Розвиток принципів та форм організації навчального процесу з методики викладання української мови в початковій школі / Н.І. Лазаренко // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 203–206.
10. Микичур Т.С. Проблема гуманно-ціннісного виховання дітей у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського / Т.С. Микичур // Реалізація ідей В. О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: Збірник матеріалів регіональних педагогічних читань. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. – Вип.8. – С. 128–129.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ІГОР

Анастасія Комарчук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, асистент кафедри початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF USING THEATER GAMES

Anastasiia Komarchuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито значення поняття «soft skills», виокремлено потенціал театральних ігор для розвитку м'яких навичок молодших школярів. Нами запропоновано різні види театру, які можна використовувати у театральних іграх для розвитку soft skills учнів.

Ключові слова: м'які навички, театральні ігри, молодші школярі.

Abstract. The article reveals the meaning of the concept of «soft skills», highlights the potential of theatrical games for the development of soft skills of primary school children. We offer different types of theater that can be used in theatrical games to develop students' soft skills.

Keywords: soft skills, theater games, junior high school students.

Сучасний світ потребує від населення нових навичок, без яких не обійтися у динамічному, часто змінюваному суспільному русі. Для досягнення успіху та самореалізації особистості важливо працювати над розвитком власних soft skills (м'яких навичок). Швидкоплинність інформації доводить, що ґрунтовні знання, засвоєні сьогодні, можуть втратити свою цінність ввчтра, а здатність шукати необхідну інформацію, робити власні висновки, аргументувати та доводити свою думку, бути в епіцентрі світових новин, вміти активно взаємодіяти з іншими, продукувати креативні ідеї, комунікувати, працювати в команді, спільно вирішуючи необхідні завдання, дасть можливість утвердитися в суспільстві. Саме розвиток soft skills є вимогою до освітньої системи ХХІ століття. Початкова школа має стати фундаментом для розвитку м'яких навичок, спонукати учнів до роботи над собою. Одним із ефективних засобів розвитку soft skills у молодших школярів є використання театральних ігор, вони дозволяють перевтілюватися та виробляти необхідні навички. Ігрова діяльність позитивно впливає на процес формування м'яких навичок робить його легким, цікавим та захоплюючим для школярів.

Питання розвитку soft skills молодших школярів активно висвітлювалося у працях Н. Гавриш, К. Крутій (розвиток м'яких навичок дітей дошкільного віку), О. Жовнич, Н. Казьмірчук, І. Стахової (організація театру природи як засіб розвитку гнучких навичок), С. Наход (порівняльний аналіз soft skills та hard skills), П. Мосс, С. Тілли (розвиток soft skills через врахування всіх індивідуальних ознак самої особистості). У працях І. Барановської, А. Богущ, О. Ворожейкіної, Н. Гавриш, Н. Заренюк, М. Ліпницької, О. Трифонової висвітлено актуальність використання театральних ігор у роботі з дітьми.

Термін «soft skills» у науковій літературі трактується як («soft» – «гнучкість», «skills» – готовність діяти у змінній ситуації) гнучкі навички, тобто здатність до прийняття та реалізації нестандартного рішення у динамічній складній ситуації [10]. Soft skills є комплексом неспеціалізованих навичок, від яких залежить висока продуктивність особистості, здатність досягати успіху, наполягають Є. Зеер та Л. Степанова [8, с. 70]. С. Наход трактує поняття «soft skills» як соціологічний термін, та вміщує у нього комплекс особистих характеристик, які сприяють професійному становленню особистості. До такого комплексу дослідниця відносить креативність, здатність долати шаблони та стереотипи, працювати в команді, вести її до успіху, виконувати лідерські обов'язки, створювати

сприятливу атмосферу для розвитку всього колективу [7, с. 39]. У своїх дослідженнях К. Коваль пропонує наступну класифікацію soft skills:

- *індивідуальні якості особистості* (здатність критично мислити, налаштовуватися на позитив, чітко ставити мету та працювати на її досягнення, орієнтуватися на кінцевий результат);

- *комунікаційні якості* (здатність чітко та лаконічно висловлювати свою думку, ввічливо та толерантно спілкуватися, звертати увагу на культурні та національні особливості співрозмовника).

- *управлінські якості* (здатність працювати в команді, очолювати її, брати на себе відповідальність за рішення, які приймає колектив, працювати не тільки над своїм розвитком, але й над розвитком усіх членів команди, створювати сприятливе середовище для роботи, орієнтуватися у часовому просторі та регламентувати свої дії) [5, с. 27].

Натомість Т. Кожушкіна умовно розділила soft skills на такі групи:

- *комунікація* (навички, які пов'язані з мовленням та комунікацією особистості, вони втілюються у здатності чітко висловлювати свою думку, аргументувати її, відстоювати власну позицію у ході дискусії, підтримувати розмову, розвивати ораторське мовлення тощо);

- *self-менеджмент* (навички, які допомагають контролювати свій час, стан та пов'язані з ними процеси: тайм-менеджмент, здатність відпочивати, регенерувати сили, емоційний інтелект);

- *продуктивне мислення* (здатність продукувати творчі ідеї, креативність, проблемне та логічне мислення, здатність вибудувати шлях акмеологічного зростання);

- *управління* (навички, пов'язані із роботою в колективі: уміння працювати в команді, брати на себе відповідальність за свою діяльність та роботу групи, проявляти лідерські нахили, бути емпатійним по відношенню до оточуючих) [6, с. 80].

Наукові дослідження О. Жовнич, Н. Казьмірчук, І. Стахової доводять, що розвивати soft skills школярів доречно, використовуючи театральну-ігрову діяльність. Автори пропонують використання театру природи, який можна застосовувати на ранкових зустрічах, уроках читання та уроках «Я досліджую світ». Постановка театру природи сприяє активній взаємодії учнів, налагодженню між ними комунікації, формування здатності працювати в команді, обговорювати ідеї та приймати спільні рішення [4, с. 24].

На базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського реалізується міжнародний проєкт від Еразмус+, модуль Жан Моне «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theater activities in teacher training» [9]. Проєкт спрямований на популяризацію європейського досвіду підготовки майбутніх педагогів до розвитку soft skills дітей дошкільного та молодшого шкільного віку шляхом театральної діяльності. Студенти залучаються до різних форм театральної діяльності, створення власних ігор-драматизацій, ігор-інсценізацій, режисерських ігор тощо, які допоможуть їм розвивати soft skills у молодших школярів.

Наукові дослідження Н. Гавриш доводять, що, працюючи над театральною постановкою, важливо підібрати таку тему, яка буде цікавою для учнів та стимулюватиме їх до креативних ідей; зацікавленість театральною грою доречно підкріплювати власним вибором школярів (роль, участь у масовці, костюм, грим тощо); слова у грі мають бути знайомі, в іншому випадку – необхідно провести словникову роботу, яка сприятиме збагаченню словникового запасу дітей; важливо ініціювати імпровізацію учнів, заохочувати її; використовувати у ході гри різноманітні підручні засоби [2, с. 132].

У театралізованих іграх з молодшими школярами можна використовувати різні види театру:

- театр ляльок (улюблені іграшки можна приносити з дому, виготовляти ляльки з підручних матеріалів на ранкових зустрічах чи уроках трудового навчання);

- театр природи (учні можуть природні матеріали принести з собою та змайструвати ляльку в школі або перевтілитися під час гри в той чи інший об'єкт, за допомогою рухів, пластики, власних уявлень про нього демонструвати основні властивості вибраного об'єкта);
- пальчиковий театр (учні можуть виготовити фігурки певних природних об'єктів, казкових чи уявних персонажів, які розміщуються на пальцях рук та програвати певні сюжети);
- театр тіней (учні можуть створювати певні об'єкти власними рухами, через гру світла та тіні на натягнутому простирадлі вони можуть показувати різноманітні об'єкти);
- театр на фланелеграфі (школярі можуть кріпити фігурки тих чи інших сюжетних персонажів до фланелі та керувати ними, розповідаючи певну історію) [1, с. 23].

Аналіз наукової літератури дозволив нам узагальнити погляди відомих науковців, педагогів та виокремити вплив театральних ігор на розвиток soft skills молодших школярів. На нашу думку, беручи участь в театральних іграх, учні початкової школи мають змогу не лише знайомитися із навколишнім середовищем, але й аналізувати ситуацію, в якій відбувається подія, узагальнювати, робити власні висновки. Театралізована гра дозволяє школяреві перевтілюватися в різні образи, при цьому розвиваючи власні творчі здібності, креативне мислення. Участь в театральних іграх сприяє розвиткові дитячого мовлення, вміння комунікувати, шукати спільні рішення та компроміси.

Отже, в освітньому процесі молодших школярів важливо дбати про розвиток soft skills (креативність, комунікабельність, вміння логічно мислити, приймати важливі рішення, пізнавати себе тощо). Театралізовані ігри сприяють розвиткові м'яких навичок, адже вони дозволяють розширювати панорамність мислення, розвивати пізнавальні інтереси та естетичний смак, удосконалювати психічні процеси, самовиражатися, сприяють успішній адаптації в різних умовах життя.

Список використаних джерел:

9. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник / І. Барановська // Вінниця, 2015. – 170 с. – Режим доступу: <https://bit.ly/3tncbbT>
10. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богуш. – К.: Вища шк., 2007. – 542 с.
11. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Київ-Вінниця :Вінниця, 2002. – Ч.2. – С. 39–43
12. Жовнич О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи / О.В. Жовнич, Н.С. Казьмірчук, І.А. Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2020. – Випуск 61. – С. 23–30.
13. Коваль К.О., Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування / К.О. Коваль // Вісник Вінницького політехнічного університету, 2015. – № 2. – С. 27.
14. Кожушкіна Т.Л. Міжособистісна взаємодія як складова частина «soft skills» студентів педагогічного коледжу / Т.Л. Кожушкіна // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова: Вип. 63, 2018. – С. 80.
15. Наход С.А. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій / С.А. Наход // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова: Вип. 63, 2018. – С. 39.
16. Степанова Л.Н., Зеер Э.Ф. Soft skills как предикторы жизненного самоосуществления студентов / Л.Н. Степанова, Э.Ф. Зеер // Образование и наука. – 2019. – С. 65–89.
17. EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theater activities in teacher training / [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <https://bit.ly/3xR7SJw>
18. Welldone. Що таке Soft Skills? В чому різниця Soft і Hard Skills? 2017. – Режим доступу: <https://bit.ly/3b3if2N>

МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Дар'я Левчук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Г.Г. Кім, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

MUSIC THEATER ACTIVITY AS A MEANS OF SOFT SKILLS DEVELOPMENT FOR JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Daria Levchuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проведений аналіз поняття *soft skills*. Обґрунтовано необхідність розвитку м'яких навичок учнів початкової школи та доведено, що використання музично-театралізованої діяльності є ефективним засобом розвитку *soft skills* («м'яких навичок») молодших школярів.

Ключові слова: *soft skills*, учні початкової школи, музичне мистецтво, музично-театралізована діяльність.

Abstract. The article analyzes the concept of *soft skills*. The need to develop *soft skills* of primary school children is substantiated and it is proved that the use of musical and theatrical activities is an effective means of developing *soft skills* of primary school child.

Key words: *soft skills*, elementary school children, musical arts, musical and theatrical activities.

Головною вимогою навколишнього соціального простору до особистості є здатність адаптуватися до нових умов життя, яке в наш час стрімко розвивається, бути активним та креативним. Неперервний, постійний потік нової інформації визначає залучення особистості в складну систему взаємовідносин, що вимагає від неї взаємодіяти з іншими людьми, швидко приймати рішення. Ось чому, на даний час, в освіті робиться сильний акцент на розвитку *soft skills* («м'яких навичок») учнів початкових класів. М'які або гнучкі навички – це навички, які виробляються та розвиваються протягом усього життя. Здатність особистості працювати в команді, формувати свою позицію та відстоювати її, креативно презентувати інформацію є визначальним для особистості, що живе в ХХІ столітті.

Проблемою формування *soft skills* у молодших школярів займалися Л. Коваль, О. Кононко, Л. Міщик, Л. Новікова, А. Рижанова, Л. Штефан, Т. Алексєнко, О. Безпалько, М. Галагузова, Н. Гишко, О. Демченко, І. Зверева, А. Капська та ін. Н. Вертлугіна, К. Дубровська, К. Завалко, А. Зиміна, О. Кульчицька, В. Бриліна, С. Садовенко та інші у своїй роботі звернулись до особливостей формування світогляду, музичної освіти та виховання учнів початкових класів.

Ми можемо сказати, що формування м'яких навичок буде ефективним, якщо розпочинати цей процес з молодшого шкільного віку. Одним із ефективних інструментів розвитку *soft skills* є використання музично-театралізованої діяльності, оскільки саме цей вид діяльності породжує активну взаємодію учасників освітнього процесу. Особливості процесу формування м'яких навичок у молодших школярів спрямовують педагогічні зусилля на: створення відповідної системи взаємодії особистості зі світом; виявлення в учнів чуттєво-емоційної сприйнятливості до музично-театралізованої діяльності; оцінювання творів мистецтва, які відображають емоції та почуття людей.

М'які навички – це вміння, які людина набуває протягом усього життя. До них належать здатність працювати в колективі, відстоювати свою думку, спілкуватися, генерувати креативні ідеї, раціонально використовувати свій час тощо [6]. О. Савченко виділяє такі навички, що є необхідними молодшим школярам: *організаційні* (підготовка до сприймання матеріалу, робота в потрібному темпі, організація робочого місця тощо);

загальнопізнавальні (чітко висловлювати свою думку, спілкуватись під час виконання групових і колективних навчальних завдань); інформаційні (уміння аналізувати навчальний матеріал, порівнювати його, виділяти головне, встановлювати взаємозв'язки, робити висновок з пояснення вчителя); контрольньо-оцінні (здійснювати взаємоперевірку, визначати, які судження правильні, які неправильні; висловлювати оцінні судження) [7, с. 34].

О. Демченко наголошує на важливості соціальних здібностей, розглядаючи науковий конструкт соціальної обдарованості. На її думку, soft skills / «м'які навички» є соціально зумовленими, звідси їх формування тісно пов'язане з розвитком здібностей такого порядку. Аналізуючи різні підходи до характеристики соціальних здібностей, дослідниця виділяє серед них соціальний і емоційний інтелект. Відповідно до цього, одним із проявів / індикаторів оцінки дитини як потенційно соціально обдарованої є високий рівень їх сформованості [1]. У свою чергу зазначимо, що такі психологічні феномени й особистісні утворення також оцінюють як soft skills / «м'які навички». Дослідниця [2] показує значення театрального мистецтва у соціально-виховній роботі та обстоює необхідність спеціальної підготовки вчителів до такого виду професійної діяльності.

«Ефективним засобом формування м'яких навичок молодших школярів, на думку О. Дікуші, є музичне мистецтво, адже воно виступає однією з форм суспільної свідомості, складовою духовної культури людства, специфічним родом практично-духовного освоєння світу, результатом якого стає відображення дійсності в художньо-звукових образах» [3, с. 52].

Музичне мистецтво впливає на формування soft skills учнів початкової школи, адже передбачає:

- розвиток емоційної сфери дитини, естетичних емоцій і почуттів, накопичення життєвого та музичного досвіду, всебічний розвиток здібностей, що в сукупності дозволить пережити та усвідомлювати все, що відбувається навкруги;
- виховання музичного інтересу, потягу до музики, когнітивної активності, емоційної виразності;
- формування критичного смаку;
- виховання цілісності сприйняття музичних образів і творів;
- заохочення дітей до різних видів творчості, зокрема музичної;
- підготовка учнів до режиму навчання (уважність, відповідальність, навантаження, пізнавальна активність) [9, с. 204].

Театр – це особливий вид мистецтва, який органічно поєднує художнє слово, драматичні дії, поезію, музику, літературу. Він допомагає дитині глибше пізнати себе, внутрішній світ, спонукати до самоконтролю, викликати естетичні почуття та емоції під час театралізованої дії. Учені наголошують на великій цінності театру для розвитку дітей, визначаючи його як засіб розвитку естетичного смаку, розширення світогляду, активізації пізнавальної діяльності та психічних процесів дітей, таких як пам'ять, уява, мислення, мова. Театралізована діяльність позитивно впливає на емоційну сферу дітей, сприяє розвитку їх моральних якостей.

Аналіз науково-методичної літератури з проблеми виховання молодших школярів засобами театрального мистецтва дозволив визначити групи важливих м'яких навичок (Таблиця 1).

Таблиця 1

Групи навичок soft skills, що розвиваються в музично-театралізованій діяльності

Які навички soft skills розвиває музично-театралізована діяльність?			
Когнітивні: – креативність; – логічне мислення; – швидке читання.	Життєві: – стресостійкість; – емоційний інтелект; – відпочинок.	Комунікативні: – командоутворення; – управління конфліктами.	Мовні: – володіння рідною мовою.

Музично-театралізована діяльність дає можливість розвивати здібності всіх учнів, розвивати їх творчу уяву та навички спілкування. Вплив театру та музичного мистецтва на психічний розвиток дитини базується на засвоєнні досвіду народу. «Ґрунтуючись на міцних підвалинах культури рідного народу минулих епох і сучасності, національна система освіти і виховання відтворює емоційно-естетичний, художньо-творчий, моральний та інтелектуальний потенціал українського народу, створює умови для росту і розвитку природних задатків і талантів кожного громадянина України, формування духовного потенціалу як найвищої цінності нації, держави» [4, с. 5-6]. Особливо емоційно позитивно впливають на дітей молодшого шкільного віку казки та інші жанри фольклору.

Театралізована діяльність дозволяє дитині вирішити багато проблемних ситуацій опосередковано через особу певного персонажа. Це допомагає подолати сором'язливість, відсутність впевненості в собі. Тому можна сказати, що музично-театралізовані заняття з учнями початкових класів сприяють всебічному розвитку дітей.

Для повноцінного розвитку м'яких навичок радимо залучати учнів до написання сценарію п'єси, обговорення постановочного плану, дослухатися до слухних зауважень та порад. Слід підтримувати природній потяг дітей до фантазій і гри.

На наш погляд, лише раціональна організація даного виду діяльності допоможе ефективному вибору методів і форм роботи з розглянутого нами питання, найкращих напрямків роботи з учнями, розумному використанню потенціалу школи й окремих учнів. Це полегшить реалізацію обраних форм взаємодії з дітьми, індивідуалізації роботи з учнями, а також впровадження нетрадиційних шляхів взаємозв'язку з батьками дітей.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що протягом чотирьох років навчання дітей у початковій школі на основі використання музично-театралізованої діяльності відбувається розвиток психологічних особливостей особистості (характеру, здібностей), становлення емоційно-вольових якостей та когнітивних процесів (пам'яті, сприйняття, мислення, уяви) [8].

Розвиток soft skills («м'яких навичок») в учнів початкової школи за допомогою театру та музичного мистецтва є досить різноманітним процесом, що заснований на внутрішньому сприйнятті прекрасного, духовного збагачення та розвитку особистості в цілому.

Список використаних джерел:

1. Демченко О. П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень / О. П. Демченко // Людинознавчі студії : збірник наукових праць ДДПУ : Серія «Педагогіка». – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2015. – С. 134–145.
2. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.).– Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
3. Дікуша О. С. Як вчити дітей розуміти класичну музику засобами творчих вправ / О. С. Дікуша // Обдарована дитина. – 2009. – №9. – С. 50-53.
4. Кіт Г.Г., Тарасенко Г.С. Українська народна педагогіка. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Г.Г. кіт, Г.С. Тарасенко. – Вінниця : ПП «Едельвейс і К», 2008. – 302 с.
5. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 274-277.
6. М'які навички. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>
7. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / О. Я. Савченко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / під заг.ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 34-46.
8. Театралізована діяльність в початковій школі. – Режим доступу : <https://ureader.ru/uk/teatralizovannaya-deyatelnost-v-nachalnoi-shkole-teatralnaya-deyatelnost-v/>
9. Чернявська М. В. Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах України (друга половина ХХ століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / М.В. Чернявська. – Харків, 2011. – 251 с.

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Ольга Лілік, доктор педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка (Україна)

STUDENTS' SPEECH DEVELOPMENT IN LESSONS OF UKRAINIAN LITERATURE BY MEANS OF THEATRICAL ART

Olha Lilik, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor

T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Ukraine

Анотація. Автор статті розглядає шляхи, форми, методи і прийоми мовленнєвого розвитку учнів на уроках української літератури засобами театрального мистецтва. Вона доводить, що інсценізація творів і їхніх фрагментів, відвідування вистав, екскурсії, зустрічі з акторами, написання відгуків і рецензій позитивно вплине на усне й писемне мовлення учнів.

Ключові слова: театральне мистецтво, усне й писемне мовлення, вистава, інсценізація, українська література, учні.

Abstract. The author of the article considers the ways, forms, methods and techniques of speech development of pupils in the lessons of Ukrainian literature by means of theatrical art. She proves that staging works and their fragments, attending performances, excursions, meetings with actors, writing reviews will have a positive effect on students' oral and written speech.

Key words: theatrical art, oral and written speech, performance, staging, Ukrainian literature, pupils.

На сучасному етапі, в умовах тотальної комп'ютеризації й інформатизації, мовлення дітей і підлітків характеризується низкою недоліків, як-от: неправильне інтонування речень та наголошування слів, бідний лексичний запас, нездатність правильно підбирати лексеми для вираження власної думки, невміння будувати різні синтаксичні конструкції та поєднувати їх у зв'язний текст, уживання слів-паразитів тощо. Одним зі шляхів подолання цих проблем зокрема, а також розвитку усного й писемного зв'язного мовлення загалом є вивчення української літератури у взаємозв'язку із театральним мистецтвом.

Українська література як шкільний предмет на сьогодні вивчається наскрізно учнями усіх закладів освіти в Україні з 5 по 11 клас після пропедевтичного курсу літературного читання в початковій школі. Доцільність звернення до театрального мистецтва в межах шкільного курсу української літератури зумовлена насамперед вивченням кращих зразків драматичних творів українських письменників у межах зазначеної навчальної дисципліни (соціально-побутової комедії І. Котляревського «Наталка Полтавка», соціально-побутових трагікомедій І. Карпенка-Карого «Сто тисяч» і «Мартин Боруля», сатиричної комедії М. Куліша «Мина Мазайло», драматичної поеми Лесі Українки «Лісова пісня» тощо) [0; 0], що потребує ознайомлення учнів зі сценічним утіленням зазначених творів. Варто також наголосити, що чимало епічних та ліро-епічних творів були поставлені на сцені, що дає змогу учням поглянути на них по-новому, порівняти художній твір (роман, повість, оповідання, поему) і його режисерську інтерпретацію. Окрім того, чимало п'єс написано на основі біографій видатних українських письменників, за мотивами їхніх мемуарних чи епістолярних творів. Перегляд таких вистав дасть змогу учням краще зрозуміти внутрішній світ митця, його світогляд і творчий задум, а також розширити знання біографії.

На думку Л. Калініної, театральне мистецтво сприяє передусім естетичному вихованню молодого покоління, адже поєднує в собі впливи риторики, музики, танцю, пластики та образотворчого мистецтва. Окрім того, воно позитивно впливає на емоційну сферу учнів, акумулюючи життєву мудрість, оптимізм, енергію народу, сприяє становленню характеру дитини, ознайомленню її з українською і зарубіжною класикою, прищепленню їй найкращих рис, утвердженню в суспільстві [0].

Розвиток зв'язного мовлення відбувається ще на етапі шкільного аналізу драматичного твору (нагадаємо, що відвідування вистави має відбуватися лише після вивчення тексту художнього твору на уроках). Зокрема на етапі підготовки до сприймання учні можуть виголосити доповідь про історію написання твору, суспільно-політичний чи культурологічний контексти тощо. Це сприятиме також формуванню вмінь роботи з текстами різних стилів і жанрів (наукових, науково-популярних, художніх, публіцистичних, епістолярних, мемуарних), які стануть учням у нагоді для продукування власних творів різних стилів. Учитель може активізувати знання про автора, епоху, мистецькі передумови методом бесіди, до якої варто залучати всіх учнів класу. Ефективним вважаємо метод дискусії, оскільки вона стимулюватиме учні до висловлення й відстоювання власної думки, наприклад, для дискутування можна запропонувати такі питання: Чи справді дворянство могло забезпечити нащадкам Мартина Борулі краще життя? Чи правильно чинить Горпина Терпилиха, умовляючи доньку вийти заміж за Возного? Чи згодні ви з тим, що саме «малоросійське» прізвище заважає Міні Мазайлу досягти бажаних вершин?

Учням доцільно дати завдання виразно прочитати фрагменти п'єси (монологи, діалоги дійових осіб), при цьому учитель має контролювати й виправляти помилки в інтонуванні й вимові. Бесіда за прочитаним твором дасть змогу учням усвідомити підтекст твору, осмислити поведінку і вчинків персонажів. Особливу увагу звертаємо на мову дійових осіб, оскільки вона є засобом індивідуалізації персонажів, свідчить про культурний і духовний розвиток героя, про характер, життєвий досвід, погляди на життя. Зокрема мова є важливим засобом характеристики образу Возного Тетерваковського із соціально-побутової комедії «Наталка Полтавка» І. Котляревського («Я – возний і признаюсь, что от рождения моего расположен к добрым ділам; но, за недосужністю по должности і за другими клопотоми, доселі ні одного не зділал»), тьоті Моті з сатиричної комедії М.Куліша «Мина Мазайло» («Боже!.. По-моему, прілічнее бить изнасілованной, нежели украинізированной»). Учні мають замислитись, про які риси характеру персонажа свідчить його мовлення, зробити також певні висновки щодо його освіти, соціального статусу, світоглядних орієнтирів.

У процесі читання драматичного твору доцільно проводити роботу над уточненням і розширенням лексики учнів, адже, маючи обмежений запас слів, не розуміючи змісту того чи іншого поняття, вони почасти вживають їх у неточному або в невластивому їм значенні. Готуючись до уроків, учитель має виокремлювати ті слова, на яких є потреба загострити увагу учнів, продумувати вправи, у процесі виконання яких буде пояснено зміст і значення відтінки слів, а також діти вчитимуться вживати ці слова у зв'язному мовленні. Дослідники наголошують, що в роботі з лексикою є свої труднощі: часто дитина не розуміє слова тому, що позначуваний ним предмет вона знає під іншою назвою. У такому разі слід замінити невідому учням назву на відому. Наприклад: лелека – чорногуз, гас – керосин [0]. У процесі аналізу драматичного твору розвиток мовлення здійснюється за допомогою методів бесіди і коментованого читання, зокрема учням можна поставити запитання, що передбачають розгорнуті відповіді, наприклад: Яким я уявляю характер того чи іншого героя? Уявіть, що вам випала нагода зіграти роль тьоті Моті (Мотрони Расторгуєвої) із сатиричної комедії М.Куліша «Мина Мазайло», опишіть свій зовнішній вигляд (одяг, макіяж, зачіску), манеру поведінки й спілкування. Уявіть, що ви режисер шкільного драматичного гуртка і плануєте інсценізувати п'єсу «Наталка-Полтавка» І. Котляревського. Кого з однокласників Ви б обрали на роль Наталки, її матері, Возного, Выборного. Свою відповідь обґрунтуйте.

Для систематизації й узагальнення знань учнів про драматичний твір варто давати їм завдання, пов'язані із візуалізацією навчального матеріалу, зокрема: створити хмаринку слів, що характеризують героя, розробити інфографіку, згенерувати ребус. Такі завдання теж відіграють важливу роль у розвитку мовлення учнів, оскільки сприяють формуванню в них уміння подавати інформацію сконцентровано, закодовано, лаконічно, надаючи слову чи виразу символічного значення або підтексту.

Після шкільного аналізу драматичного твору доцільно організувати похід до театру для перегляду вистави за твором. Відвідуючи вистави за п'єсами українських письменників,

учні отримують зразки правильного, красивого, емоційно виразного зв'язного мовлення, насиченого влучними образними виразами, фразеологізмами, діалектизмами, архаїзмами, історизмами, ознайомлюються з різними типами зв'язних висловлювань, які використовуються в певних комунікативних ситуаціях (міркування, пояснення, відтворення діалогів). Окрім того, похід до театру має супроводжуватися виконанням певного завдання, наприклад: написати відгук чи рецензію на переглянуту виставу, твір-роздум про гру актора, роль музичного оформлення чи декорацій тощо. Це сприятиме розвитку зв'язного писемного мовлення, яке стає яскравим, зрозумілим, граматично оформленим.

Перед тим, як дати завдання написати рецензію на відвідану виставу, учитель має в класі зачитати зразок такої рецензії, підготовленої театральними критиками або учнями в попередні роки. Обговорюючи з учнями рецензію, учитель акцентує, з яких частин вона складається: висвітлення відомостей про виставу, загальне враження від вистави, аналіз гри акторів, їхньої майстерності, загальне оцінювання переглянутої вистави, визначення недоліків, висловлення побажань, показ власного бачення картини, дії, окремого епізоду [3].

У межах шкільного курсу української літератури учителі часто звертаються і до інсценізації художніх творів чи їх окремих фрагментів. Почасти це відбувається в межах роботи шкільних драматичних гуртків. У цьому контексті вистава є підсумком роботи гуртка за певний період, результатом послідовної та систематичної діяльності, у межах якої доцільно організувати для учнів тренінги з ораторської майстерності, які може проводити або сам учитель-словесник, або запрошений фахівець. Завданням таких тренінгів є розвиток мовленнєвого дихання й правильної артикуляції, чіткої дикції, різноманітної інтонації, логіки мовлення. Окрім того, у процесі таких занять учнів можна навчити складати невеликі оповідання й казки, підбирати найпростіші рими, вимовляти скоромовки і вірші, що водночас і сприятиме поповненню їхнього словникового запасу.

У процесі роботи драматичного гуртка учні вчать складати та розігрувати вистави за літературними творами різних родів та жанрів; розвивають навички дій з уявними предметами, уміння користуватися інтонаціями, що виражають різноманітні емоційні стани (сумно, радісно, сердито, здивовано тощо). Окрім того, у процесі підготовки та показу вистави в учнів розвивається зв'язне усне мовлення, яке має емоційно забарвлений характер та передбачає широке вживання вербальних, невербальних та паравербальних засобів виразності. Варто наголосити, що підготовка інсценізації передбачає ширше ознайомлення учнів з «творчою майстернею» автора-драматурга, заглиблення в його твір, співпереживання героєві, тому вчитель має провести ґрунтовну роботу, спрямовану на «вживання» учнів у внутрішній світ автора та його героїв, усвідомлення мистецького задуму і шляхів його донесення до глядача. Окрім того, під час роботи над виразністю реплік дійових осіб активізується лексичний запас учнів, удосконалюється звукова й інтонаційна культура мовлення.

Важливу роль у мовленнєвому розвитку учнів відіграє така форма навчання, як творчі зустрічі з театральними діячами, зокрема з акторами чи режисером театру. Під час такої зустрічі учні мають змогу не лише почути виразне й правильне мовлення персоналії, а й поставити запитання, пов'язані з творчим шляхом діяча, сценічною долею твору, особливостями акторської професії. Варто зазначити, що ці запитання можуть бути як підготовленими заздалегідь, так і сформованими в процесі самої зустрічі.

Ефективними формами театального розвитку учнів є також проведення в закладі середньої освіти тижня чи декади театру, що передбачає організацію різноманітних заходів із залученням громадських та культурних діячів, батьків; проведення театального марафону, що передбачає відвідування низки театральних вистав; організацію театралізованих ігор, свят, розваг, конкурсів; консультування батьків з питання розвитку мовлення учнів засобами театралізованої діяльності; регулярного проведення моніторингу розвитку мовлення учнів й розроблення на цій основі подальшої програми дій у цьому напрямі.

Отже, описані методи і прийоми організації навчально-виховного процесу учнів із використанням засобів театального мистецтва в контексті шкільного курсу української

літератури ефективно впливають на мовленнєвий розвиток учнів, сприяють формуванню в них культури мовлення, уміння створювати зв'язний текст, усно й писемно висловлювати свої думки, а також дають змогу працювати над подоланням низки недоліків у мовленні дітей.

Список використаних джерел:

1. Калініна Л.А. Формування творчої особистості дитини дошкільного віку засобами театральнo-сценічної діяльності / Л.А. Калініна // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. – 2014. – № 45. – С. 46-49.
2. Матвійчук К. В., Санталова К. І. Формування високої мовленнєвої компетентності особистості як шлях до її успішної соціалізації / К.В. Матвійчук, К.І. Санталова. – Режим доступу : [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Тво_2013_4_31%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Тво_2013_4_31%20(1).pdf).
3. Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник / Г.Л. Токмань. Київ : ВЦ «Академія», 2013. – 342 с.
4. Українська література: навчальна програма 5-9 клас. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf>.
5. Українська література: навчальна програма 10-11 клас. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS В УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Юлія Лунгол, здобувач вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

METHODICAL METHODS OF COMBINING EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL AND GAME ACTIVITIES FOR LITERARY READING IN PRIMARY SCHOOL

Julia Lungol, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку «soft skills» в учнів у процесі поєднання позакласної навчальної та ігрової діяльності з літературного читання в початковій школі. Зроблено дефінітивний аналіз понять «позакласна діяльність», «ігрова діяльність». Виокремлені цікаві методичні прийоми для розвитку «soft skills» в учнів.

Ключові слова: позакласна навчальна діяльність, ігрова діяльність, пізнавальний інтерес, «soft skills», молодші школярі.

Abstract. The article is devoted to the topical problem of «soft skills» development in students in the process of combining extracurricular educational and play activities in literary reading in primary school. A definitive analysis of the concepts of «extracurricular activities», «play activities». The interesting methodical receptions for development of «soft skills» at pupils are allocated.

Key words: extracurricular educational activity, game activity, cognitive interest, «soft skills», junior schoolchildren.

Виховання в учнів інтересу до навчальної діяльності – одна з важливих проблем освітнього процесу початкової школи. У психолого-педагогічній літературі здійснені серйозні розробки питань сутності інтересу, основних чинників, які зумовлюють його становлення в процесі розвитку особистості. Методично грамотно поєднуючи позакласну навчальну та ігрову діяльність, педагог зможе вирішити ряд важливих завдань: урізноманітнити навчання; розширити сфери дитячих інтересів; зацікавить учнів вправами, які пропонуватимуться в процесі позакласної роботи; розвиватиме навички «soft skills».

Гнучкі навички чи «soft skills» – це «комплекс неспеціалізованих, важливих для майбутнього життя навичок, які відповідають за успішну участь у навчальному процесі, високу продуктивність» [9, с. 21]. До них належать: здатність учнів до комунікації, лідерства, вміння будувати відносини в колективі; навички групової взаємодії, публічного висловлювання, «мисленнєві» навички, вміння вирішувати нестандартні завдання тощо. Дослідники О. Абашкіна, О. Барінова, Є. Гайдученко та інші акцентують увагу, що «soft skills» – це здатність людей до міжособистісних взаємодій. Таку здатність можна набути в процесі позакласної та ігрової діяльності, під час яких діти вчать спілкуватися, спільно долати проблеми.

Проблемою позакласної роботою займалися видатні педагоги та вчені П. Блонський, Б. Кобзар, А. Макаренко, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький. Теоретичними питаннями позакласної навчальної діяльності в школі займалися Р. Пастушенко, О. Пометун, Л. Руденко та ін. У наукових працях Ю. Циганова, М. Фіцули, Ф. Левітас, Г. Ейнохи, Н. Волкова, В. Корнеєва розкривається питання класифікації форм позакласної роботи їхньої сутності.

Позакласна діяльність – це «складова частина навчально-виховної роботи школи, а також сукупністю різних видів діяльності, що мають широкий спектр позитивних дій на школярів і здійснюється у взаємозв'язку з роботою на уроці [8, с. 3]. Це система заходів і

занять, що проводяться в школах і поза нею під керівництвом учителів, громадськості, органів учнівського самоврядування [8, с. 3].

Вплив гри на навчально-виховний процес дітей було розкрито в роботах педагогів-класиків (А. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.), психологів (П. Блонський, Л. Виготський, Д. Ельконін, С. Рубінштейн та ін.), сучасних педагогів (А. Бондаренко, В. Захарченко, К. Щербакова та ін.). У дослідженнях психологів Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, А. Запорожця та їх послідовників відображено розуміння природи гри та закономірностей її розвитку.

Ігрова діяльність – це діяльність, під час якої молодші школярі використовують набуті раніше знання, уміння та навички в нових ситуаціях. Учні на основі набутих уявлень про предмети уточнюють і поглиблюють свої знання. У ході гри школярі виходять із власних безпосередніх інтересів та потреб. Вони опановують соціальні навички: вчать знаходити підхід один до одного, уміти переконувати, бути лідером, працювати в команді, керувати часом.

У молодшому шкільному віці в дітей ще є потреба в грі, тому в позакласній роботі провідне місце займають дидактичні ігри, зміст яких сприяє розвитку розумових операцій. Гра робить окремі елементи позакласної роботи з літературного читання емоційно насиченими, вносить бадьорий настрій у дитячий колектив, допомагає естетично сприймати ситуацію, пов'язану з читанням художніх творів [6].

Гра має бути правильно організована й цілеспрямована. Тому ігрове завдання педагога має бути посильним, проте неодноманітним, оскільки це знижує інтерес і стомлює дітей. Під час позакласної роботи доречно використовувати хвилинки цікавості.

Щоб викликати в дітей цікавість до позакласної роботи, насамперед до позакласних занять з літературного читання, потрібно намагатись не лише привернути увагу школярів до якихось її елементів, а й викликати у них здивування. Як слушно зауважує О. Демченко [2], організація різних видів творчої діяльності у процесі позакласної роботи створює учням можливості для досягнення успіху, творчої самореалізації, адже переживаючи ситуації успіху / неуспіху, дитина розвивається емоційно й інтелектуально, вчиться справлятися з труднощами, набуває комунікативний досвід, у неї розвиваються «м'які навички». Тому важливо на початковій стадії організації позакласної діяльності з літературного читання створювати ситуації для приємного здивування, яке має межувати із зацікавленням учнів, із прагненням побачити на літературознавчому фоні щось нове, дізнатися про щось досі невідоме. Здивування у поєднанні із зацікавленням допоможе збудити активну розумову діяльність молодших школярів, а також здатність учнів до комунікації, прогнозування й розв'язання проблем, вміння працювати разом, готовність брати на себе відповідальність за власні рішення.

Для того щоб викликати первинну увагу молодших школярів до позакласного заняття з літературного читання, можна використати різні засоби. Наприклад, яскраве оформлення класного приміщення, в якому було б відображено дивовижне поєднання знайомого дітям світу казок; вступне слово вчителя, яке створює проблемну ситуацію на основі улюблених дітьми сучасних казок і оповідань тощо. Цікавими ігровими прийомами розвитку вміння висловлюватися, формулювати запитання є загадки, ребуси, шаради, нескладні логічні вправи, які мають містити літературознавчі елементи [1].

Важливе місце серед засобів впливу на формування особистості молодшого школяра в позакласній роботі займає театр. У процесі театралізованої діяльності забезпечується розвиток комунікативних якостей особистості, вирішується питання морального виховання, створюються умови для розвитку пам'яті, мовлення, формуються естетичні смаки молодших школярів. Л. Любчак пропонує у позакласній роботі з дітьми використовувати різні види ляльок: ляльки-маріонетки; верхові ляльки, або ширмові – рукавична або петрушкова лялька; тростинна, або яванська лялька; мімічна – лялька із м'яких матеріалів – трикотажу, гуми; механічна лялька; тіньова лялька; площинна лялька; тантамореска, або «живі» ляльки тощо [7].

Під час організації позакласної роботи з літературного читання необхідно добиватись максимальної діяльності кожного школяра – організаторської, розумової та трудової для виконання різноманітних завдань. Важливим моментом є те, щоб кожен міг уявити себе або дійсно був активним учасником тієї ситуації, яку організував учитель. Матеріал, який пропонує педагог або окремих учень, має бути зрозумілим кожному учню, інакше він не викличе інтересу. У позакласній роботі можна також використовувати дидактичні ігри, під час яких учні здійснюють пошукову діяльність та елементи перетворювальної діяльності.

Таким чином, поєднання позакласної та ігрової діяльності має велике значення у навчально-виховному процесі під час вивчення літературного читання. Вони сприяють розширенню в учнів знань, набутих на уроках, формують уміння та навички, у тому числі й «soft skills», викликають інтерес до пізнання нового, сприяють прагненню до самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Базильчук Л.В. Організація позакласної роботи в загальноосвітній школі як педагогічна проблема / Л.В. Базильчук // Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного процесу в закладах освіти / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції м. Черкаси, 24-25 квітня 2008 року. – Черкаси: Вид.від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 104 с.
2. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів / О. П. Демченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 6. – Вінниця: РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. – С. 114–122.
3. Колеснік К.А. Модель організації групової діяльності учнів при вивченні художнього твору / К.А. Колеснік // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) за ред. О.А.Голок ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С. 69–73.
4. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич, І.А. Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – Випуск 61. – С. 23–30.
5. Комарівська Н., Лапшина І., Франчук Н. Літературна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в контексті естетичного виховання / Н. Комарівська, // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. – Вип. 59 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2020. – С. 83–88.
6. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі : [монографія] / Н. В. Кудикіна. – К. : КМПУ, 2003. – 272 с.
7. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру / Л. В. Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г.С. Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 451–454.
8. Організація позакласної роботи в сучасному навчальному закладі як інноватика в освітньому просторі : реком. список л-ри / уклад: С. Грипич, О. Слобода, Л. Ковальчук. – Рівне: РДГУ, 2014. – 15 с.
9. Смагіна Т. М. Зміщення акцентів з hard skills на soft skills в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти / Т.М. Смагіна // Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону: збірник матеріалів конференції / За ред. О. В. Пастовенського. – Житомир, 2017. – С. 21.

ВПЛИВ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анастасія Лупар, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE INFLUENCE OF THEATRICALIZED ACTIVITY ON THE DEVELOPMENT OF VERBAL CREATIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN

Anastasia Lupar, Master of Higher Education

Professor of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація: У статті висвітлено значення театралізованої діяльності в процесі розвитку словесної творчості дітей дошкільного віку. Зроблено акцент на формах, методах та прийомах роботи в процесі театралізованої діяльності.

Ключові слова: театралізована діяльність, творчість, словесна творчість, діти дошкільного віку.

Abstract: The article highlights the importance of theatrical activities in the development of verbal creativity of preschool children. Emphasis is placed on the forms, methods and techniques of work in the process of theatrical activities.

Key words: theatrical activity, creativity, verbal creativity, preschool children

Розвиток словесної творчості дітей в процесі театралізованої діяльності є актуальною проблемою виховання й навчання. У «Базовому компоненті дошкільної освіти» наголошується на потребі розвитку творчих особистостей, здатних мислити нестандартно. Дошкільний вік є найбільш сприятливим для формування якостей, притаманних творчій особистості [1, с. 21-22].

У дошкільному дитинстві розвивається активне становлення таких психічних процесів: уява, мислення, пам'ять, мова, сприйняття, у зв'язку з чим потрібно приділяти особливу увагу розвитку мовленнєвої творчості. Проблема творчості дітей, розвитку їх творчого мислення, креативних здібностей є предметом цілеспрямованого наукового пошуку вчених у галузі філософії, культурології, естетики, психології та педагогіки. Творчість є предметом аналізу багатьох учених, котрі досліджують природу цього феномена. Вивченню проблем художньо-творчого розвитку присвячено праці Н. Вітківської, І. Гадалової, Н. Гурець, Д. Джоли, С. Левіна, В. Сухомлинського, В. Томашевського. Роль психологічних і фізіологічних факторів творчості та уяви визначали О. Бакушинський, Л. Виготський, У. Джемс, П. Енгельмайер, В. Зінченко, В. Кірієнко, Г. Кершенштейнер, В. Кузін, Л. Леонт'єв, Н. Наумова, К. Платонов, Я. Пономар'єв, О. Рубінштейн та ін.

Творчі здібності посідають важливе місце в розвитку дитячої творчості. Слід наголосити, що діти найчастіше не створюють щось зовсім нове, але відкриття суб'єктивно нового для дитини вже є проявом творчості. Робота не за шаблоном, не за зразком є також показником розвинутих творчих здібностей [8, с. 5].

У дітей дошкільного віку погано розвинені вміння правильно сприймати художню інформацію, вони не можуть переказати літературні сюжети, невміло передають образи казкових персонажів характерними рухами. За твердженням В. Сухомлинського «Словесна творчість – це могутній засіб розумового розвитку людини, перед якою відкривається світ. З того часу, як слово стає для дитини інструментом, за допомогою якого твориться нова краса, дитина піднімається на нову сходинку бачення світу, досягає якісно нового етапу у своєму духовному розвитку» [7, с. 223].

Дослідниця Н. Комарівська переконана, що «залучення дітей до творчої діяльності розкриває перед ними горизонти людських можливостей і сприяє правильному визначенню свого місця на широкому полі власних знань, умінь та здібностей. У творчості людина

реалізує в усій повноті свої знання, уміння та здібності, а отже, отримавши можливість випробувати себе в різних видах діяльності, наочно переконається в наявному арсеналі знань, умінь та здібностей і цим самим адекватно оцінює свої можливості» [4, с. 34].

Словесна творчість дітей виражається в різних формах: казках, описах, оповіданнях, загадках, небилицях, віршах. Формування словесної творчості дітей в дитячому садку здійснюється в процесі різноманітних видів театралізованої діяльності: розігрування казок і інсценівок, ігри-драматизації, рольові діалоги на основі тексту; постановки вистав за одним або за декількома творами; ігри-імпровізації з розігруванням сюжету без попередньої підготовки тощо.

Театралізована діяльність має великий вплив на мовленнєвий розвиток дошкільника, дає можливість вирішувати багато педагогічні завдання. Це один із яскравих емоційних засобів, що формує особистість дитини. У процесі театралізованої гри удосконалюється словниковий запас, інтонація, виразність мови, темп, вдосконалюється звуковимова, розвивається інтерес до художнього слова. Діти словесно можуть передавати свої відчуття, переживання, монологічне мовлення стає чітким й виразним. У зв'язку з цим театралізована гра представляється улюбленим і наочним видом творчості. У грі формується емоційно насичена мова, діти краще засвоюють зміст твору, логіку й черговість дій.

Беручи участь в театралізації, дошкільнята грають роль персонажів, виконують їхні прохання, відповідають на питання, входять в образ, перевтілюються в героїв, живуть їхнім життям. Під час театралізованої діяльності використовуються наступні види театрів: пальчиковий, настільний, ляльковий, театр на фартушках, театр на ложках і багато інших. Драматизація чи театральна вистава представляє найпоширеніший вид дитячої творчості, що є необхідним та зрозумілим самим дітям. Тому діти дошкільного віку намагаються самі складати, імпровізувати ролі, інсценують готовий літературний матеріал, що й сприяє розвитку словесної творчості. Правильно поставлені питання дорослих при підготовці до гри підштовхують дітей аналізувати, розв'язувати складні ситуації, робити висновки і узагальнення. Це сприяє вдосконаленню мови й розумового розвитку.

У процесі театралізації рекомендуємо проводити підготовчі вправи, які впливають на розвиток якостей особистості, що необхідні для інсценування твору. Можна використовувати ігри на розвиток мовного дихання: «Гра в слова», «Насос», «Відлуння», «Хуртовина», «Чий листочок полетить далі». Кожну наступну фразу діти вимовляють, підвищуючи або знижуючи тон голосу. Фізкультхвилинки з промовлянням віршів одночасно з рухами робить мову дітей дошкільного віку більш гучною, чіткою, ритмічною та емоційною («Іграшки», «Листопад», «Ріпка», «Шипшина»). Декламуючи вірш, діти імітують сюжет за допомогою слів, міміки і жестів. Чітке й виразне обговорювання скоромовок і чистомовок формує звукову культуру мовлення: «Ло-ло-ло: снігом землю замело. Ля-ля-ля: стала білою земля. Лі-лі-лі: Ось замети чималі.» (діти вимовляють текст, змінюючи силу голосу та інтонацію).

Граючись з сюжетними іграшками, діти виконують різноманітні дії з ними та використовують при цьому різні інтонації, силу голосу і темп вимови. У процесі підготовки до інсценування під час переказу твору дошкільники відтворюють діалоги героїв, використовуючи інтонаційну виразність, жести, міміку. Цей процес захоплює дітей, вони швидко запам'ятовують слова всіх персонажів, часто імпровізують самостійно.

Таким чином, театралізована діяльність є одним з ефективних засобів розвитку словесної творчості дітей дошкільного віку, адже відбувається активізація та вдосконалення словникового запасу, звуковимови, граматичного ладу мови, навичок зв'язного мовлення (монологічного, діалогічного), темпу, виразності мовлення.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти: нова редакція. – Режим доступу : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
3. Комарівська Н.О. Впровадження елементів ігрових технологій у процес збагачення словника дітей дошкільного віку / Н.О. Комарівська, І.М. Лапшина, Н.Л. Франчук // III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті». – Переяслав-Хмельницький. – 26–27 березня 2020. – С.44–48.
4. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30–33.
5. Любчак Л.В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру / Л.В. Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г.С. Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 451–454.
6. Стахова І.А. Особливості становлення цілісної картини світу в дітей шестирічного віку / І.А. Стахова // Молодий вчений. – 2019. – №5.2 (69.2). – С.162–165.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К. : «Радянська. Школа», 1977. – Т. 3.– 670 с.
8. Технології творчого розвитку молодших школярів на уроках галузі «Мови та літератури»: Інформаційне видання для здобувачів рівня вищої освіти магістра. / Укл. – І.М. Лапшина, Н.Ю. Родюк. – Вінниця: ВДПУ, 2018. – 68 с.

АКТИВІЗАЦІЯ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

Валентина Маринчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.І. Лазаренко, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

ACTIVATION OF READING ACTIVITIES OF PRIMARY SCHOOL PUPILS BY MEANS OF THEATRICALIZATION

Valentyna Marynychuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті означено проблему активізації читацької діяльності молодших школярів, обґрунтовано вплив читання на загальний розвиток дитини, розкрито значення театралізації у процесі стимулювання читацької діяльності учнів. Представлено результати опитування молодших школярів щодо їх читацьких інтересів та впливу театралізації на їх активізацію.

Ключові слова: читацька діяльність, учень початкової школи, театр, театралізація.

Abstract. The article covers the issues of activating the reading activity of junior schoolchildren, the influence of reading on the general development of the child is noted. We have substantiated the importance of dramatization in the process of stimulating students' reading activity. A survey of junior high school students was conducted in order to highlight their reading interests and the impact of dramatization on their activation.

Key words: reading activity, elementary school student, theater, dramatization.

Модернізація сучасного суспільства потребує висококваліфікованих, інтелектуальних особистостей, здатних до творчої праці. Великого значення у процесі розумового та креативного розвитку людини відводиться читацькій діяльності, яка в свою чергу активізує мовлення, збагачує лексичний запас слів, розвиває пізнавальні інтереси, панорамність мислення, творчі здібності. Зважаючи на великий обсяг світової інформації, в якій перебуває особистість, читацька діяльність відіграє для неї особливу роль, адже дозволяє швидко пізнавати, аналізувати та розуміти все необхідне для активної суспільної діяльності. Стимулювати читацьку діяльність учнів у період технологізації та різноманіття електронних ресурсів допоможе використання театралізації в освітньому процесі початкової школи. Театралізація дозволяє учневі розкрити власні здібності, віднайти себе через призму синтезу мистецтв, які поєднує в собі театр (образотворче, музичне, художнє, літературне мистецтво). Участь у театралізованих дійствах стимулює молодшого школяра до свідомого, виразного прочитання літературного твору, переживання емоцій героїв, розмірковуванням над їх діями та вчинками.

У Державному стандарті початкової освіти наголошено на необхідності виховання у молодших школярів любові до читання, здатності помічати та цінувати красу рідної мови, розвивати пізнавальний інтерес шляхом читацької діяльності. У Концепції Нової української школи однією із ключових компетентностей визначено спілкування рідною мовою, вона включає в себе розвинені навички читацької діяльності, інтерес до книг різних жанрів та видів. Питанням активізації читацької діяльності учнів початкової школи займалися Н. Колганова, Н. Комарівська, І. Лапшина, О. Савченко, Н. Сметаннікова, Т. Разуваєва, Н. Хомський, Т. Яценко. Особливості організації театральної діяльності у роботі з учнями розкрили у своїх працях І. Барановська, С. Деркач, О. Деркач, А. Конович, С. Сисоєва, Л. Старовойт, І. Туманов та ін. Окремі питання проблеми використання театралізації для підвищення активності читацької діяльності досліджували В. Бадер, Ф. Буслаєв, М. Вашуленко, І. Гудзик, А. Каніщенко, Г. Коваль, К. Пономарьова, О. Савченко та ін.

М. Вашуленко читацьку діяльність вважає важливим видом мовленнєвої діяльності, яка реалізується в ході чотирьох етапів. «Перший етап характеризується складною взаємодією потреб, мотивів і мети читання, які є рушієм процесу читання. На другому (аналітико-синтетичному) – на основі сукупності знань (текстологічних, знань про жанрові особливості тексту, аналізу його структури та ін.) відбувається первинне сприймання змісту, визначаються стратегії читання, необхідні для здійснення комунікації з текстом. Третій, вищий – виконавський етап читацької діяльності – це поглиблене розуміння змісту, його інтерпретація. Четвертий – рефлексивний – оцінка, власне ставлення до прочитаного, висловлені у вербальній і невербальній формі і т. ін.» [7, с. 231]. У своїх дослідженнях В. Мартиненко стверджує, що читацька діяльність є «активним, цілеспрямованим та опосередкованим мовною системою, літературознавчими знаннями процес сприймання, осмислення, інтерпретації і оцінки прочитаної текстової інформації» [6]. А. Ємець переконана, що читацька діяльність учня початкової школи виконує ряд різноманітних функцій:

- розвиває якості читання (швидкість, виразність, інтонаційність, свідомість);
  - збагачує лексичний словник учня;
  - розвиває мисленнєві операції (аналіз, синтез, порівняння, співставлення);
  - розвиває дитячу увагу (здатність концентруватися на певному творі, швидко переключатися, перерозподілятися);
  - розвиває уяву (прочитаний твір трансформується у певні образи у свідомості дитини);
  - розвиває творчі здібності (учень здатний продумати продовження твору);
  - стимулює до саморозвитку (школяр може написати власний твір за аналогією)
- тощо [3, с. 5].

Ефективним засобом стимулювання читацької діяльності молодших школярів, на нашу думку, є використання театралізації. С. Гончаренко зазначає, що театралізація – «реалізація події або тексту, їх сценічна інтерпретація, з використанням сцени та акторів для того, щоб поставити ситуацію. Візуальні елементи сцени і постановка дискурсів – суть ознак театралізації. Драматизація навпаки спрямована виключно на текстову структуру: постановку діалогів, створення драматургічного напруження та конфліктів між персонажами, динаміки дії» [2, с. 98]. І. Барановська вважає, що основне призначення театру у житті молодшого школяра – це розвиток активної, вільної у своїх думках особистості, яка здатна до самореалізації та розкриття свого креативного начала. Використовуючи театралізацію, учитель початкових класів може сформувати у дітей правильну модель поведінки дитини в сучасному суспільстві [1]. У роботі з молодшими школярами театралізацію можна використовувати у різних інтерпретаціях. Учні можна запропонувати прочитані літературні твори програвати за допомогою театру ляльок (м'які іграшки, ляльки-рукавички, тростинні ляльки, топотушки, «конусні» ляльки, маріонетки тощо), які можна виготовити самостійно. Герої, які ожили в руках дитини, збуджують уяву, фантазію, породжують нові образи. Також молодші школярі можуть самостійно перевтілюватися у літературних персонажів та програвати їх дії на сцені, передаючи емоції, почуття, рухи, створюючи образи героїв.

О. Пехота вважає, що використання театрального мистецтва є значущим у розвитку пізнавальних інтересів особистості. Використовуючи засоби акторського мистецтва, педагог має подбати про системний характер означеної діяльності. На думку вченої, результативність методики впровадження елементів театральної педагогіки в освітній процес значною мірою залежить від того, наскільки цілеспрямовано організована підготовча робота учнів-виконавців, органічно поєднані сценічний (ігровий) і літературно-художній компоненти уроку (розвиток читацьких навичок з одночасним удосконаленням виконавської техніки). Інтеграція уроків розвитку мовлення з різними видами діяльності учня (грою, спілкуванням з природою, музикою, художньою працею, драматизацією, читанням) дозволяє підтримувати інтерес учнів до навчання. Такі уроки сприяють опануванню граматичних умінь та

навичок, допомагають розв'язати мовленнєві завдання, досягти значних зрушень у загальному розвитку учнів. Існує тісний зв'язок між емоційністю дитини, активністю чуттєвих форм сприйняття і її розумовими здібностями. Проведення театралізованих уроків захоплює учнів своєю новизною, оригінальністю. Приховуючи у собі безліч таємниць, вони стимулюють пізнавальну активність учнів, адже за змістом і формою проведення завжди різні, цікаві, захоплюючі. Під час таких уроків створюються умови для активного спілкування, за якого учні прагнуть висловлювати свої думки, вони з бажанням виконують завдання, виявляють зацікавленість матеріалом, що вивчається [8, с. 57].

У ході проведення експериментального дослідження нами було організовано опитування учнів 4 класу Комунального закладу «Загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №8 Вінницької міської ради» та з'ясовано, що популярними українськими письменниками у молодших школярів є В. Нестайко, С. Дерманський, С. Гридін, З. Мензатюк, Л. Воронина, С. Дяченко, М. Дяченко, В. Сухомлинський, Ю. Ярмиш, А. Григорук та інші. Зацікавленість в учнів викликають твори таких зарубіжних письменників як Дж. Стронг, І. Вайброу, Е. Блайтон, Е. Кнутсон, А-К. Вестлі та ін. Під час уроків літературного читання діти залюбки беруть участь у театралізації різноманітних народних казок («Вовк та семеро козенят», «Ріпка», «Колобок», «Івасик-телесик», «Лисичка-кума», «Язиката хвиська») та авторських творів (байок Л. Глібова, віршів Олени Пчілки, Д. Білоуса, А. Малишка, казок Лесі Українки, І. Франка, Г.-К. Андерсона, братів Грімм тощо). Молодшим школярам до вподоби різні види театралізації (театр природи, пальчиковий театр, театр на фланелеграфі, театр тіней тощо) літературних творів.

Отже, можливості літературного читання в процесі розвитку молодшого школяра важко переоцінити. У процесі читацької діяльності відбувається інтенсивний розвиток усіх характеристик навички читання вголос і мовчки за провідної ролі смислового читання; учні оволодівають прийомами виразного читання, уміннями будувати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого), уважно слухати і розуміти співбесідника. Ефективним засобом активізації читацької діяльності є використання театралізації, вона сприяє панорамному осмисленню літературного твору, оволодінню навичками ораторського мистецтва, пробуджує інтерес до читання, пізнання навколишнього світу, закладає фундамент моделі суспільної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник / І. Барановська // Вінниця, 2015. – 170 с. : – Режим доступу : <https://bit.ly/3hgug90>
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Ємець А.А. Методика роботи з науково-художніми творами в початкових класах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / А.А. Ємець. – Київ, 2001. – 18 с.
4. Комарівська Н. Особливості вивчення малих фольклорних жанрів у початковій школі / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції / Н. Комарівська. – Вінниця, 2012. – С.178–182.
5. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрямки діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи // Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. Матеріалів ІІІ регіональної наук.-практ. конфер. – Т. 15. – С. 24–26.
6. Мартиненко В.О. Сміслові читання молодшими школярами науково-художніх текстів / В.О.Мартиненко. – Режим доступу : <https://bit.ly/33BOQsB>
7. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 364 с.
8. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; за заг. ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
9. Родюк Н. Ю. Формування україномовної соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Н.Ю.Родюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2018. – № 3 (137) квітень. – С. 234–240.
10. Савченко О.Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти / О. Савченко // Рідна школа. – 2011. – № 8-9. – С.4–8.

ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ПРОЯВАМИ ХУДОЖНЬОЇ ОБДАРОВАНОСТІ

Юлія Матокхнюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THEATRICAL ACTIVITY AS A MEANS OF DEVELOPING CHILDREN WITH MANIFESTATIONS OF ARTISTIC TALENT

Julia Matokhnyuk, master's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація. Показано сучасні підходи до пояснення обдарованості та виділення її типів. Схарактеризовано художню обдарованість, розкрито її специфіку. Визначено потенціал театрального мистецтва в розвитку здібностей і талантів дітей.

Ключові слова: обдарованість, обдарована дитина, дитяча обдарованість, художня обдарованість, театр, театральна діяльність.

Abstract. Modern approaches to the explanation of giftedness and selection of its types are shown. The artistic talent is characterized, its specificity is revealed. The potential of theatrical art in the development of children's abilities and talents is determined.

Key words: giftedness, gifted child, children's giftedness, artistic giftedness, theater, theatrical activity.

У останні роки одним із актуальних питань у психології та педагогіці є розробка різних аспектів обдарованості як наукового феномену, пошук шляхів і методів розвитку здібних і талановитих дітей в умовах закладу освіти. Відповідно до цього, педагоги в освітньому процесі дитячого садка / школи мають створювати умови для творчої самореалізації дітей з проявами різних видів обдарованості, розвитку їхніх здібностей і набуття ними соціальних навичок.

Вивчення психолого-педагогічного дискурсу, присвяченого проблемі обдарованості, виявило, що в останні десятиліття продовжуються активні дослідження в різних напрямках: нові підходи до пояснення природи й сутності такого феномену (А. Гетьманенко, С. Максименко, О. Музика, В. Панов, В. Шадріков та ін.); вікові особливості прояву ознак обдарованості (Н. Дружинін, Н. Лейтес, В. Шадріков та ін.); співвідношення когнітивних і некогнітивних чинників у розгортанні потенціалів обдарованої особистості (Г. Айзенк, Р. Семенова, Є. Худобіна та ін.) тощо.

Послуговуючись працями відомих українських психологів, обдарованість розуміємо як «характеристику цілісної унікальної особистості, неповторне поєднання системи здібностей, способів дій та інших важливих особистісних структур. Обдарованість відбивається, опредметнюється в тому продукті, який створюється у результаті активності цієї особистості» [7, с. 227].

На думку О. Демченко [2], одним із актуальних аспектів у цій площині є з'ясування коректності використання терміну «обдарована дитина». Апелюючи до праць сучасних психологів, дослідниця стверджує, що «обдарованість дитини вважається її потенціалом, який може бути / не бути реалізованим». З огляду на це, вона радить використовувати як у науковому обігу, так і у виховній практиці конструкти «дитяча обдарованість» або «дитина з проявами обдарованості».

Серед питань, які в останні роки вивчаються в контексті теорії обдарованості, є визначення різних типів / видів. Аналізуючи науковий дискурс (Д. Богоявленська, Ю. Гільбух, О. Грабовський, О. Кульчицька, С. Сисоєва, Г. Тарасова, В. Шадріков та ін.), в якому представлено різні види обдарованості, робимо висновок, що доки відсутній єдиний підхід у цьому питанні. Зокрема, названі дослідники виділяють загальну і спеціальну

обдарованість. Зокрема, вчені називають 5-7 видів спеціальної обдарованості (інтелектуальна, практична, художньо-естетична, соціальна, комунікативна і духовно-ціннісна), спираючись на проведені у США у 90-х роках ХХ ст. Мюнхенське лонгітюдне дослідження щодо виявлення і спеціального навчання обдарованих дітей [8].

Рівень розвитку та досягнення нею акме визначається глибиною її переживань, повнотою та унікальністю їх виявлення у світі художніх форм» [5]. На думку Ю. Гільбуха [1], кожен з цих типів обдарованості включає в себе ще декілька видів. Зокрема, художня обдарованість поділяється на літературну, музичну, хореографічну, артистичну тощо. Оскільки основою обдарованості будь-якого виду є високий рівень розвитку здібностей, відповідно важливими в структурі художньої обдарованості здібності: *«візуальні*: особистість отримує задоволення / естетичну насолоду від мистецької діяльності; демонструє інтерес до різних видів мистецтва; здатна підтримувати й продовжувати творчі ідеї інших дітей; *музичні*: особистість виявляє інтерес до різних видів музики; має музичний слух і голос; швидко запам'ятовує мелодії; демонструє виняткову обізнаність і здатність вмить ідентифікувати пісню, що грає в даний момент; здатний розрізняти музичні тони; грає на музичних інструментах; *артистичні*: дитина активно бере участь в іграх під час уроків і здібна до пародій; драматично розповідає історії чи зображає сцени з власного життя; у розмові використовує відповідну міміку для вираження відчуттів і думок; демонструє здатність легко та невимушено керувати власним тілом; володіє увагою слухачів під час розповіді; креативна в іграх» [10].

Для розвитку названих здібностей потрібно добирати різні види діяльності. В рамках театральної діяльності можливе розв'язання низки важливих завдань, пов'язаних з творчою самореалізацією дітей з проявами художньої обдарованості. Вважаємо, що театральне мистецтво, яке інтегрує в собі декілька видів мистецтв, сприятиме розвитку художньо дарованих дітей. Мистецтво активно формує *суспільно-естетичний ідеал*, виражаючи його у вигляді художніх образів, за допомогою яких соціальні ідеї, моральні норми, естетичні цінності суспільства перетворюються в особистий досвід людини, яка сприймає цей образ, в органічні набутки її характеру. Ідеологічні аспекти творів мистецтва, будучи органічно вплетеними в тканину живих художніх образів, впливають на свідомість людини непомітно, водночас на розум, почуття, волю [9].

Синтетичний характер театального мистецтва означає, що він поєднує у собі художнє слово, музику, сценічний рух, декоративне оформлення, художнє освітлення тощо. Дякуючи синтезу, посилюється вплив спектаклю, а кожний з мистецьких засобів, що входить у цей союз, набуває нових, додаткових граней виразності. Взаємодія мистецтв у театральному спектаклі певною мірою вирішує проблему комплексного використання мистецтв, що в сучасній школі залишається явищем епізодичним і в основному залежить від ініціативи вчителя. Саме інтеграція мистецтв допомагає формуванню в дітей цілісного художньо-образного сприйняття світу.

Театр буде мати виховний і мистецький вплив лише тоді, коли окремі його елементи не просто співіснуюватимуть, а взаємодіятимуть, підпорядковуючись одному задуму та органічно виражаючи його. Така вимога вагома не лише для професійного театру, але й для шкільного. Вона є важливою для діяльності дитячого театру як засобу національного виховання, бо саме в Україні гармонійне поєднання поетичного слова, музики й танцю в обрядах, народному театрі у порівнянні з іншими народами зазнало найбільшого розвитку, стало однією з найхарактерніших ознак українського національного театру.

Художній потенціал для розвитку різних видів здібностей посилюється тим, що є різні види театрів, зокрема, за переважанням тих чи інших сценічних зображально-виражальних засобів (драматичний, музичний, музично-драматичний, комедії, драми та комедії, театр балету, пантоміми, мюзікхол, цирк тощо). Протягом тривалого часу активно використовується *фольклорний театр* як один з видів театральних дійств. Його виховний потенціал у розвитку обдарованої особистості полягає в тому, він ґрунтується на ідеях давнього обрядового (містеріального) театру і народній видовищній культурі [9].

У літературі використовується термін «дитячий театр» у двох значеннях: самодіяльна театральна творчість дітей; професійний театр, який готує спектаклі для дітей. Зокрема, «театр для дітей – це постійно діючий професійний театр, репертуар і творча діяльність якого направлені на обслуговування дітей та юнацтва». *Дитячий / шкільний театр* охоплює всі види театральної виконавської творчості учнів і створює умови для розв'язання завдань різних напрямів виховання, морального, естетичного і трудового [9]. Під *театральним мистецтвом* дітей розуміють певний комплекс видів діяльності, що може бути застосований при організації дозвілєвої (в тому числі позакласної) роботи з молодшими школярами, з урахуванням вікових особливостей останніх, в межах театральних гуртків, колективів, у процесі залучення дітей до участі в театралізованих заходах, а також в культурно-просвітній діяльності [6].

Заняття у театральних колективах дають можливість кожній дитині в межах одного заняття спробувати свої сили у різних видах театральної- сценічної, музичної, танцювальної, літературної та інших творчих видах діяльності.

У розвитку здібностей і обдарованості дітей можна організувати роботу театального гуртка / студії, що дозволить комплексно розв'язувати завдання протягом тривалого часу. Окрім цього, варто проводити *театралізовані тематичні свята / ранки / вечори* як театально- художнє дійство, присвячене реальним героям і подіям, побудоване за законами драматургії. У методичній літературі також описані *театралізований концерт, в основі яких драматургія та театралізоване дійство*, для реалізації яких використовуються сюжетний хід, рольова персоніфікація ведучих, інсценізації, театральні костюми, грим, сценічна атмосфера, музика і танці тощо.

Важливою умовою використання театального мистецтва в розвитку обдарованості дітей є підготовленість майбутніх педагогів до такого виду професійної діяльності. У зв'язку з цим апелюємо до наукових розвідок О. Демченко, в яких розкрито значення творчості [4] як важливої якості педагога обдарованих дітей, а також особливості підготовки майбутніх вихователів / учителів до використання театралізованої діяльності в освітньому процесі сучасного закладу.

Отже, актуальність використання театру у виховній практиці сучасної школи зумовлюється його великим педагогічним потенціалом у цілому, в процесі розвитку художньо обдарованих дітей зокрема. Театр передбачає творче використання в освітньому процесі в єдності різних видів мистецтв, що створює сприятливі умови для розгортання здібностей і талантів дітей.

Список використаних джерел:

1. Гільбух Ю. З. Внимание : одаренные дети / Ю. З. Гильбух. – М. : Знание, 1991. – 80 с.
2. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. - Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137–143.
3. Демченко О.П. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.).– Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
4. Демченко О. П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей / О.П. Демченко // Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. – Краматорськ : ДДМА, 2018. – С.81–84.
5. Завгородня О.В. Психологія художньо обдарованої особистості: гендерний аспект / О.В. Завгородня. – К.: Наукова думка, 2007. – 264 с.
6. Ліпницька М. Шкільний ляльковий театр / М. Ліпницька. – Тернопіль-Харків : Видавництво «Ранок», 2009. – 112 с.
7. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості / С.Д.Максименко. – К. : Вид-во ТОВ «КММ», 2006. – 240 с.

8. Хеллер К.А. Лонгитюдное исследование одарённости / К. Хеллер, К.Перлет, В.Сиервальд // Вопр. психологии. – 1991. – № 2. – С.23–29.
9. Хрестоматія до курсу «Основи професійної майстерності соціального педагога» [Текст] / [уклад. Н. П. Пихтіна, І. І. Тукач] ; Ніжинський держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин, 2007. – 374 с.
10. Gifted and Talented Students: A Resource Guide for Teachers. – New Brunswick: Educational Services Division (Anglophone) Revised, 2007. – 66 p.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Юлія Мельник, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.І. Лазаренко, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF PRIMARY SCHOOL PUPILS IN LESSONS OF LITERARY READING BY MEANS OF THEATER ACTIVITY

Yuliia Melnyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано питання розвитку творчих здібностей молодших школярів. Нами проведено опитування педагогів Барського лицю №2 Барської міської ради Вінницької області та визначено основні прийоми роботи на уроках літературного читання з використанням театралізованої діяльності для розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.

Ключові слова: уроки літературного читання, творчі здібності молодших школярів, театральна діяльність.

Abstract. The article analyzes the development of creative abilities of primary school children. We conducted a survey of teachers of Bar Lyceum №2 Bar City Council of Vinnytsia region and identified the basic techniques of work on reading lessons using theatrical activities to develop the creative abilities of primary school students.

Key words: lessons of literary reading, creative abilities of junior schoolchildren, theatrical activity.

Сучасне суспільство продукує потреби в творчих, нестандартно мислячих особистостях, здатних адаптуватися до швидкозмінних умов праці та демонструвати високу результативність своєї діяльності за рахунок оригінальних ідей. Сенситивний період для розвитку творчості кожної особистості є молодший шкільний вік, саме в цей період важливо звернути увагу на розвиток творчих здібностей учня, навчити його креативно мислити. Важливого значення у цьому процесі надається урокам літературного читання. Використання елементів театральної діяльності на цих уроках сприяє створенню емоційно піднесеного настрою учнів, дозволяє панорамно поглянути на опрацьований твір не тільки через призму засобів художньої виразності, але і через музичне, образотворче, хореографічне мистецтво, яке використовується під час театрального дійства. Дитина занурюється у світ літературного твору, переживає на собі усі почуття героїв, розмірковує стосовно їх поведінки, це все сприяє розширенню дитячого світогляду, розвитку творчих здібностей.

У нормативних документах нашої держави (законі «Про освіту», Державному стандарту початкової освіти, концепції Нової української школи, Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття») наголошено на необхідності творчого розвитку дитини, розкриття креативного начала кожної конкретної особистості, визначено розвиток творчих здібностей учнів як одне з провідних завдань сучасної школи. Питання дитячої творчості висвітлювали у своїх працях корифеї сучасної педагогіки Дж. Локк, Ж. Руссо, К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський. Особливостям розвитку творчих здібностей молодших школярів присвятили свої дослідження О. Демченко, Н. Кічук, Л. Любчак, В. Моляко, С. Савченко, С. Сисоєва. Великого значення у процесі розвитку творчих здібностей учнів на уроках літературного читання надавали М. Вашуленко, І. Козак, Н. Комарівська, Н. Лазаренко, Н. Родюк, О. Хорошковська, Г. Шелехова. Використанню театральної діяльності як засобу розвитку творчих здібностей учнів надавали перевагу Л. Алексеєнко-Лемовська, В. Коник, Н. Луцан, Ю. Руденко та ін.

Творчою діяльністю пронизаний увесь освітній процес учнів початкової школи, саме вона сприяє розвитку їх творчих здібностей. В Українському педагогічному словнику С. Гончаренко трактує поняття «творчість» як «продуктивну людську діяльність, здатну породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення» [4, с. 234]. Саме тому важливо звертати особливу увагу на формування в молодших школярів міцних та різноаспектних знань, стимулювати їх самостійну пізнавальну та творчу діяльність, спрямовувати на пошуки необхідної інформації, розвивати здатність творчо використовувати знайдений матеріал тощо. В психологічному словнику за редакцією В. Войтка поняття «творчість» визначено як «психічний процес створення нових цінностей, ніби продовження і заміна дитячої гри» [3, с. 301]. Серед сучасних підходів науковців до природи творчості виділяють два основних напрямки. В межах першого – творчість розглядають як діяльність, спрямовану на створення суспільно значущих цінностей; основну увагу приділяють критеріям об'єктивної новизни й оригінальності продуктів творчої діяльності. Другий напрямок пов'язує творчість з самореалізацією особистості, з розвитком мотивації до творчої діяльності [2, с. 335]. У своїх дослідженнях В. Моляко виділив ряд творчих здібностей, які необхідно розвивати у підростаючого покоління:

- здібність знаходити проблему;
- здібність застосовувати різні мисленнєві операції (аналіз, синтез, порівняння, співставлення, абстрагування);
- здібність застосовувати набуті навички для вирішення незнайомих завдань;
- здібність цілісно сприймати ситуацію та дійсність вцілому;
- здібність асоціювати віддалені поняття;
- здібність знаходити необхідну інформацію в необхідний момент;
- гнучкість мислення;
- здатність перевіряти запропоновані ідеї;
- здатність розширювати систему знань;
- здатність реально спостерігати за навколишньою дійсністю;
- генерування оригінальних ідей;
- творча уява;
- здатність доводити задум до досконалості [9, с. 5].

О. Скрипченко цілеспрямовано доводить, що педагогічний процес необхідно розглядати в симбіозі різноманітних творчих завдань та вправ, методів і прийомів їх виконання, визначаючи комплексне співвідношення видів діяльності в освітньому процесі, які забезпечуватимуть ефективність розвитку креативних здібностей учнів, творче становлення їх особистості. Працюючи над цим питанням дослідник дійшов висновку, що вихід за рамки освітніх стандартів творчої діяльності учня рівне виходу із його внутрішнього світу, тобто неприпустиме, адже негативно впливатиме як на психічне здоров'я дитини, так і стимулюватиме відчуження від освіти, перетворення оригінальних ідей на шаблонні відповіді, тобто на регрес творчого розвитку за рахунок формалізації освіти» [2, с. 118]. О. Бліднюк вважає, що для розвитку творчих здібностей учнів на уроках читання доречно використовувати елементи театральної діяльності у такій послідовності: підготовчий етап (первинне читання, фрагментарне читання, безпосереднє читання, осмислення, аналіз тексту); виконавський (інтерпретація художнього тексту, доповнення його елементами театральної педагогіки); репетиційний (репетиція перед уявним глядачем), презентаційний (виступ на сцені перед глядачами); рефлексивний (обмін враженнями після перегляду) [1, с. 23].

У ході дослідження ми провели опитування серед педагогів Барського ліцею №2 Барської міської ради Вінницької області. Ми намагалися з'ясувати наскільки ефективним є використання театралізованої діяльності на уроках літературного читання у процесі розвитку творчих здібностей молодших школярів. Лариса Р. (педагогічний стаж – 37 років) стверджує, що театральне мистецтво є ключовим елементом розвитку творчих здібностей

учнів, адже дозволяє зануритися у цілісний світ музичного, образотворчого, акторського мистецтва, літературної творчості та віднайти себе. Лариса Р. (*педагогічний стаж – 40 років*) наполягає, що розвиток творчих здібностей учнів – складний та тривалий процес, який шляхом використання театралізованої діяльності на уроках читання можна зробити природнішим, цікавішим та яскраво вираженим. Алла Г. (*педагогічний стаж – 29 років*) у своїй професійній діяльності використовує на уроках читання ігри-інсценізації («Жоза-дереза», «Колобок», «Котигорошко»), ігри-драматизації («Курочка-ряба», «Лісова школа»), режисерські ігри («У магазині», «В світі казки», «Як у нас на Україні») тощо. У власному педагогічному доробку ми використовуємо на уроках літературного читання різні види театрів: ляльковий театр, театр м'яких іграшок, театр маріонеток, пальчиковий театр, театр із в'язаних іграшок, театр-природи тощо. Загалом, педагогічний колектив Барського ліцею №2 Барської міської ради Вінницької області позитивно сприймає використання театральної діяльності на уроках літературного читання для розвитку творчих здібностей школярів. Кожен вчитель, тим чи іншим чином, використовує елементи театралізації у своїй діяльності. Педагоги переконані, що синтетичність театрального мистецтва дозволить в повному обсязі розвинути творчі здібності учнів початкової школи.

Загалом, творчі здібності – це інтегративна багатокомпонентна властивість особистості, яка охоплює мотиваційну, когнітивну та діяльну сфери. Розвиток творчих здібностей сприяє подоланню стереотипів, вироблення нестандартних, нових, іноді несподіваних ідей, нестандартних підходів і шляхів до їх втілення. Творчі здібності – це вміння дітей використовувати свої знання, уміння, якості в нестандартних ситуаціях. Формування творчих здібностей сприяє розвитку в учнів схильностей до будь-якої діяльності, яка в подальшому визначає в них життєві плани. Одним із шляхів формування творчих здібностей молодших школярів є використання в освітньому процесі театралізованої діяльності на уроках літературного читання. У роботі з учнями доречно використовувати різноманітні види театрів (театр ляльок, театр природи, театр тіней, пальчиковий театр тощо), а також ігри (інсценування, драматизація, режисерські ігри). Театральна діяльність дозволяє учням панорамно сприймати світ, насичує процес пізнання яскравими барвами та допомагає розвивати творчі здібності.

Список використаних джерел:

1. Бліднюк О. В. Розвивальні завдання з української мови: збірник розвивальних завдань / О.В. Бліднюк. – Кривий Ріг, 2018. – 46 с.
2. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук. – К. : Каравела, 2008. – 400 с.
3. Войтко В.І. Психологічний словник / В.І. Войтко. – К.: Знання, 1996. – 437с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
5. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Київ-Вінниця :Вінниця, 2002. – Ч.2. – С. 39–43
6. Колеснік К.А. Модель організації групової діяльності учнів при вивченні художнього твору / К.А. Колеснік // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтва. – Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С. 69–73.
7. Комарівська Н. Особливості вивчення малих фольклорних жанрів у початковій школі / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції / Н. Комарівська. – Вінниця, 2012. – С.178–182.
8. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрямки діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи // Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. Матеріалів III регіональної наук.-практ. конфер. – Т. 15. – С. 24–26
9. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема / В.О. Моляко // Психологічна газета. – 2005. – №6. – С. 4–5.
10. Родюк Н. Ю. Формування україномовної соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Н.Ю. Родюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2018. – № 3 (137) квітень. – С. 234–240.

РОЗВИТОК ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Альона Мілянська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF PATRIOTIC FEELINGS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF THEATER ART

Alyona Milianska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості розвитку патріотичних почуттів засобами театрального мистецтва і художньо-естетичного виховання як універсального напрямку особистісного розвитку школярів на основі виявлення індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів. Проаналізовано вплив театрального мистецтва на формування особистості молодшого школяра.

Ключові слова: молодший школяр, патріотичні почуття, театральне мистецтво, театр, гра.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the development of patriotic feelings by means of theatrical art and artistic and aesthetic education as a universal means of personal development of students based on the identification of individual abilities, diverse aesthetic needs and interests. The influence of theatrical art on the formation of the personality of a junior schoolchild is analyzed.

Key words: junior high school student, patriotic feelings, theatrical art, theater, game.

Перед сучасним учителем початкової школи постає багато складних і водночас важливих виховних завдань. Одне з найважливіших – формування гармонійної особистості зі стійкими моральними цінностями та переконаннями. На сучасному етапі розвитку дитини як особистості важливо примножувати у молодших школярів доброту, людяність, любов до рідної землі, повагу до держави та людей. Адже, саме цей віковий період є сенситивним для формування моральних якостей. Процес виховання має бути для учнів цікавим і бажаним, підтримувати їх допитливість. Вирішуючи такі складні проблеми освіти й виховання підростаючого покоління, педагогу необхідно проявляти творчість і винахідливість у підборі форм та методів виховання.

Патріотичне виховання молодших школярів у системі навчально-виховної роботи є надзвичайно своєчасним і необхідним. Адже, саме в молодшому шкільному віці закладаються основи формування громадянина-патріота України. І те, чи виростуть із наших школярів свідомі громадяни, залежить, у першу чергу, від добре продуманого і організованого національно-патріотичного виховання. Виховання у дусі національної самосвідомості, любові до рідного краю, народу, його мови, традицій, обрядів, звичаїв, морального становлення. За глибокими переконаннями В. Сухомлинського патріотичне виховання – це важлива сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується [8].

Театральне мистецтво займає важливе місце у вихованні патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку. Театр – це синтез багатьох мистецтв [2, с. 94]. Дослідники відзначають, що за допомогою театру можна не тільки відобразити дійсність, але й сприяти розвитку художньої творчості, створювати умови для практично-духовної діяльності особистості. К. Станіславський доводив, що театр є надзвичайним з усіх видів мистецтв. Театральне мистецтво є унікальним за своїм характером педагогічним чинником, який тісно взаємопов'язаний з іншими видами мистецтв [7]. Тому Л. Артемова дитячу драматичну творчість визначає як особливий вид театрального мистецтва [1, с. 37].

Досліджуючи особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку, ряд учених (Л. Виготський, О. Леонтьєв, Г. Костюк, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.) переконливо доводять, що це період всебічного розвитку духовного світу дитини, початок усвідомленого ставлення до краси навколишньої дійсності. Для дітей цього віку ігрова діяльність залишається досить значущим видом діяльності. Тому використання педагогом різних видів ігор, особливо творчих, сприятиме вихованню у дітей моральних якостей, а вдало підібраний перелік українських народних казок для театралізованих ігор сприятиме вихованню патріотичних почуттів у молодших школярів [5].

У формуванні образного мислення дитини, набутті нею соціального досвіду особливе значення займають театралізовані ігри. Відкриваючи простір для участі дітей у різних видах самостійної художньої діяльності, вони сприяють розкриттю і розвитку їхніх художньо-творчих здібностей, а також збагачують учнів мистецькими знаннями, сприяють виробленню естетичного смаку тощо.

У процесі підготовки та проведення театралізованих ігор діти відтворюють типові дії казкового персонажа. І якщо педагог вдало добиратиме репертуар для інсценізації, літературні твори для різних видів лялькових вистав, то учні будуть наслідувати свого персонажа, імітувати його поведінку, яка спирається на вихідні уявлення дитини про мораль. Навчити молодшого школяра підкорятися різним вимогам у грі набагато простіше, ніж через інші форми виховання. Саме гра надає можливість дитині оволодіти способами поведінки у ситуаціях морального вибору.

Т. Аболіна, Н. Миропольська вважають, що структурними складовими театралізованих ігор мають бути:

- дії дітей з ляльковими персонажами або дії за ролями;
- літературна діяльність (вибір теми, складання, інсценування своїх творів тощо);
- образотворча діяльність (одяг персонажів, малювання декорацій, виготовлення атрибутів);
- музична діяльність (виконання пісень, інсценування музичних творів тощо) [3, с. 56].

До театралізованих ігор найчастіше відносять: сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації та ігри на теми літературних творів.

Сюжетно-рольові ігри найчастіше пов'язані зі сферою людської діяльності й людських стосунків. Намагаючись відтворити дії, взаємини дорослих, створюючи спеціальні ігрові ситуації, діти вибирають певну роль і відповідний цій ролі образ. З цього образу витікають й ігрові дії дитини. Через образи і дії діти вчаться виражати свої відчуття і емоції [6, с. 16]. Сюжетно-рольові ігри молодших школярів, наприклад, військово-патріотичного змісту дозволяють їм «приміряти» на себе роль захисника Вітчизни, проявляти стійкість і сміливість, брати на себе відповідальність, приймати важливі рішення.

Іграми-драматизаціями називають ігри, в яких зміст відтворює події за сюжетом певного художнього твору. Вони передбачають зображення та розігрування в особах дій окремих героїв літературних творів. Саме текстом певного літературного твору визначається як сюжет гри, так і послідовність подій, ролі, вчинки, мова героїв тощо. Молодшим школярам, особливо шестирічним першокласникам, варто пропонувати інсценізації народних та авторських казок. Тут вони мають можливість проявляти власну творчість, адже літературний твір своїм змістом визначає, які дії необхідно виконувати, однак він не містить вказівок щодо способів передачі основної ідеї твору та ролі кожного героя у її реалізації [6, с. 19]. Організуючи такі ігри з дітьми молодшого шкільного віку, вчитель має змогу так розподілити ролі, щоб кожен учень відкоригував або ж закріпив власну реальну позицію. У цьому і є важлива виховна цінність будь-якої театралізованої гри.

Втілюючи у грі сюжет літературного твору, учні молодшого шкільного віку відносно легко орієнтуються на поведінку позитивних героїв. Вони із великим задоволенням наслідують своїх героїв, називають себе їх іменами. Ігри на тему літературних творів можуть поєднувати події з різних літературних джерел, довільно інтерпретувати їх зміст,

передбачати нових героїв [6, с. 16]. Тематика і зміст творів відображають різні сторони життя і діяльності школярів, розширюють їхній світогляд уточнюють і збагачують знання, сприяють засвоєнню найважливіших загальнолюдських цінностей, вихованню найкращих почуттів: любові до рідної землі, мови, природи, доброти, шанобливого ставлення до батьків, людей старшого покоління, однолітків, національних традицій українського народу та культури інших народів [4].

На думку видатного українського педагога В. Сухомлинського про дітей казка, гра, фантазія є животворним джерелом дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Василь Олександрович називав інсценізацію «найвищим етапом роботи над казкою» [8, с. 76].

Отже, у процесі залучення молодших школярів до театрального мистецтва можна вирішувати важливі завдання патріотичного виховання дітей. Учитель початкової школи має врахувати, що саме в цьому віці у дітей закладаються норми моральної поведінки. Театралізована діяльність дозволяє кожній дитині проявити власну активність, розкрити творчий потенціал, підвищити самооцінку, збагатити словниковий запас, розкритись емоційно.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. Театр і гра / Л.В. Артемова. – К., 2002. – 148 с.
2. Амацьєва О. Театрально-ігрова діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку / О.П. Амацьєва, Л.В. Макарова. – К.: Освіта, 1994. – 146 с.
3. Аболина Т. Эстетическое воспитание в школе / Т. Аболина, Н. Миропольская. – К. : Вис.шк. Изд.при Киев.гос.у-те, 1987. – 93 с.
4. Комарівська Н. Можливості морально-етичного виховання молодших школярів засобами художньої літератури / Н. Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Вип. 34. – Вінниця : ТОВ НІЛАН ЛТД, 2011. – С. 342–346.
5. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л.В. Любчак, К.А. Колеснік. – Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. – 196 с.
6. Михайлова А. Театр в эстетическом воспитании младших школьников: пособие для учителей младших классов / А. Михайлова.: Просвещение, 1995. – 128 с.
7. Станіславський К. Робота актора над собою / К. Станіславський – К. : Мистецтво, 1953. – 671 с.
8. Сухомлинський В. Сердце отдаю детям / В. Сухомлинский – К. : Радянська школа, 1971. – 123 с.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

Ірина Нікітіна, здобувач вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF COGNITIVE INTERESTS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF THEATRICALIZATION

Irina Nikitina, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Автор статті розглядає важливе питання розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами театралізації. Здійснено дефінітивний аналіз понять «інтерес», «пізнавальний інтерес», «театралізація», «театральні ігри». Описано поради вчителям для здійснення театралізованої діяльності.

Ключові слова: інтерес, пізнавальний інтерес, театралізація, молодші школярі.

Abstract. The author of the article considers an important issue of development of cognitive interests of junior schoolchildren by means of dramatization. The definitive analysis of the concepts «interest», «cognitive interest», «dramatization», «theatrical games» is carried out. Tips for teachers to perform theatrical activities are described.

Key words: interest, cognitive interest, dramatization, junior schoolchildren.

Проблема активізації пізнавальної діяльності молодших школярів завжди буде актуальною для освіти. Незважаючи на те, що цій проблемі присвячено багато наукової, методичної та періодичної літератури, немає єдиного підходу до організації освітнього процесу з метою формування пізнавальних інтересів молодших школярів. Тому педагог має вміння адаптувати вже наявний матеріал або конструювати авторські методи, які підходили б до організації сучасного уроку. Саме цілеспрямована діяльність педагога створює умови для виникнення, розвитку та зміцнення пізнавального інтересу. Урізноманітнюючи традиційний урок, педагог зможе підвищити інтерес учнів, залучити їх до більш активної роботи, сприяти збільшенню результативності та вдосконалення навчального процесу в цілому.

Інтерес має безліч трактувань у психологічних визначеннях. Він розглядається як: прояв розумової й емоційної активності особистості (С. Рубінштейн); активна виборча спрямованість уваги людини (Н. Добринін, Т. Рібо); активатор різноманітних відчуттів (Д. Фрейер); емоційно-пізнавальне відношення людини до світу (Н. Морозова); специфічне ставлення особи до об'єкту, викликане усвідомленням його життєвого значення й емоційною привабливістю (А. Ковальов) [1, с. 6].

Найважливішою областю загального феномена інтересу є пізнавальний інтерес. Його предмет – пізнання навколишнього світу з метою біологічного й соціального орієнтування дійсності та в прагненні проникати в його різноманіття, відображати в свідомості причинно-наслідкові зв'язки. На думку О. Савченко, пізнавальний інтерес – це «прагнення особистості до знань, що виявляється в їхньому активному ставленні до пізнання сутнісних властивостей предметів і явищ дійсності» [7, с. 13].

Дослідниця Н. Комарівська зазначає, що «для формування інтересу учнів до вивчення мов важливе значення має форма викладу матеріалу вчителем. Так, уроки, в процесі яких говорить переважно педагог, а учні лише пасивно слухають, не сприяють виробленню у школярів глибокого й стійкого інтересу. І, навпаки, уроки мови, під час яких забезпечуються широкі можливості для вияву активності й самостійності учнів, великою мірою стимулюють розвиток пізнавальних інтересів» [5, с. 78].

Одним із засобів розв'язання проблеми формування пізнавальних інтересів дітей молодшого шкільного віку є використання елементів театральної педагогіки. На нашу думку,

у процесі залучення молодших школярів до театралізації формується пізнавальний інтерес, розвивається бажання звертатися до художніх творів, вдумливий читач, який спроможний до діалогу, до активного обговорення проблеми тощо.

На глибокі переконання О. Демченко [2], театралізована діяльність є один із засобів всебічного виховання і розвитку особистості, адже дає можливість дитині проявити себе, продемонструвати свої досягнення, набути комунікативного досвіду тощо. Виконання ролі супроводжується необхідністю запам'ятати репліки героя, його дії, сюжетну лінію та ін. У процесі такої діяльності молодший школяр краще засвоює зміст, логіку й послідовність подій твору, відбувається розвиток психічних пізнавальних процесів, особистісних якостей і властивостей.

Театралізована гра – один із найдемократичніших, доступних для дітей видів діяльності. Її феномен полягає в тому, що, будучи, по суті, розвагою, вона дозволяє вирішувати актуальні проблеми педагогіки й психології: сприяє навчанню, розвиває уяву, фантазію та пам'ять, активізує мислення, знайомить учня зі світом прекрасного тощо [4]. Театралізація сприяє розвитку практично всіх видів пам'яті: короткочасної, довготривалої, довільної й мимовільної.

Таким чином, для здійснення театралізованої діяльності, яка спрямована на розвиток пам'яті молодших школярів, слід враховувати наступне:

- потрібно доцільно включати театралізовану діяльність в навчально-виховний процес, поєднуючи різні її види;
- необхідно знайомити дітей з різними прийомами запам'ятовування тексту;
- важливо проводити ретельну підготовчу роботу з вивчення тексту;
- для успішного проведення театралізованої діяльності слід учити учнів співпрацювати один з одним;
- необхідно ретельно відбирати зміст творів, починати потрібно з невеликих за обсягом творів (віршів, казок);
- здійснювати творчий підхід до проведення театралізованої діяльності, як однієї з головних умов її ефективності.

У процесі театралізованої діяльності важливо не лише формувати інтерес у дітей, а й зберегти його на всіх етапах навчального пізнання. Адже психологи розрізняють різні види інтересів: епізодичні (виникають лише в конкретній ситуації), постійні (не залежать від конкретної ситуації). Постійний інтерес є важливою умовою розвитку пізнавальної активності й сприяє розширенню кругозору молодших школярів і збагаченню їхніх знань.

Таким чином, театралізація має значний потенціал для розвитку пізнавальних інтересів дітей молодшого шкільного віку. Участь учнів у театральній постановці допомагає їм аналізувати літературні твори, творчо думати, давати оцінку головним героям, собі, партнеру, тобто відкривати щось нове й бути постійно в процесі пізнання. Театралізована діяльність формує в школярів цілісний погляд на навколишній світ й розвиває різнобічні потреби й інтереси.

Список використаних джерел:

1. Волошина В., Лохвицька Л. До школи зі стійкими пізнавальними інтересами / В. Волошина, Л. Лохвицька // Початкова школа. – 2003. – № 4. – С.5–7.
2. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.)– Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
3. Карук І.В. Наступність у використанні проблемного методу навчання як один із засобів активізації пізнавального інтересу дошкільників та молодших школярів // Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 3-4 лютого 2017 р. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. – С. 10–15.
4. Комарівська Н.О. Впровадження елементів ігрових технологій у процес збагачення словника дітей дошкільного віку / Н.О. Комарівська, І.М. Лапшина, Н.Л. Франчук // ІІІ Міжнародна науково-практична

інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті». – Переяслав-Хмельницький. – 26–27 березня 2020. – С.44–48.

5. Комарівська Н.О. Наукові основи розвитку пізнавальних інтересів учнів початкової школи на уроках української мови / Н.О. Комарівська, Т.В. Поповська // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали четвертої науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. – Бердянськ, Вінниця, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Київ, Кропивницький, Мукачеве, Полтава, Умань, Херсон. – Вип. 6. – 2019. – С. 77–79.

6. Любчак Л.В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру / Л.В. Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 451–454.

7. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів / О. Я. Савченко. – К. : Рад.школа, 1982. – С.13.

8. Kolesnik K.A. PSYCHOLOGY OF INTERPERSONAL RELATIONSHIPS OF PRESCHOOL AGE IN A TEAM / K.A. Kolesnik // IMPERATIVES OF CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT IN PROMOTING NATIONAL COMPETITIVENESS: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. Volume I, December 13-14, 2018. – Batumi, Georgia: Publishing House «Kalmosani», 2018, – P. 229–231.

ТЕАТРАЛЬНИЙ ГУРТОК У СИСТЕМІ ТВОРЧО ОРІЄНТОВАНОЇ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

Ольга Орловська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THEATRICAL CIRCLE IN A SYSTEM OF CREATIVE ORIENTED EXTRACURRICULAR WORK

Olga Orlovskaya, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Проаналізовано сучасні теоретичні і методичні дослідження, присвячені позакласній і позашкільній роботі. Розкрито особливості гуртка як комплексної форми виховання. Показано педагогічний потенціал і особливості проведення театральних гуртків.

Ключові слова: позакласна робота, позашкільна робота, театральна діяльність, театральний гурток

Abstract. Modern theoretical and methodological research devoted to extracurricular and out-of-school work are analyzed. Features of the circle as a complex form of education are revealed. The pedagogical potential and features of conducting theatrical circles are revealed.

Key words: extracurricular work, extracurricular work, theatrical activity, theatrical circle.

На сучасному етапі розбудови вітчизняної системи освіти в цілому, початкової школи зокрема, одним з пріоритетних завдань є створення умов для гармонійного розвитку дітей, їх творчої самореалізації, як на уроках, так і у позаурочний час. Проте у системі позакласної виховної роботи частково спостерігаються недоліки, прослідковуються стереотипи, сформовані ще за радянських часів. Зокрема, частина вчителів обстоює позицію щодо другорядності позакласної виховної роботи порівняно з навчальним процесом. Також проблемою вважаємо зменшення кількості гуртків для дітей і молоді у школах, позашкільних і культурно-освітніх закладах. Мова йде передусім про безкоштовні творчі заняття з учнями, оскільки на комерційній основі за кошт батьків вони стали навпаки більш розповсюдженим явищем. Ураховуючи той факт, що більшість батьків зайняті професійною діяльністю, бізнесом тощо, необхідно збільшити час на педагогічно організоване дозвілля учнів у школі.

Вагомий внесок у розвиток теорії і практики виховання учнівської молоді в позакласній діяльності зробили у свій час класики української педагогічної думки (А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін.). Зокрема, у працях А. Макаренка системно представлена теорія і методика методики виховної роботи. Він розглядав її як окрему галузь педагогіки, яка має свою логіку, порівняно незалежну від логіки роботи освітньої. Педагог виступав за єдність і безперервність освітнього, коли школа повинна бути єдиним колективом, в якому організовані всі виховні процеси. У свою чергу, В. Сухомлинський також надавав важливого значення позакласній роботі, розкривав її потенціал для всебічного розвитку молодших школярів. Педагог значив необхідні умови правильної організації вільного часу школярів: чітка організація всієї системи позакласної виховної діяльності, педагогічне забезпечення системи та структури виховної діяльності з учнями в позашкільному середовищі. Вчений підкреслював, що виховна робота вимагає від педагога багато зусиль, це робота серця і нервів, це буквально щоденна і щогодинна витрата величезних душевних сил [7].

На наш погляд, навчальна / урочна і позаурочна / позакласна робота є важливими складовими освітнього процесу, які мають паритетно поєднуватися, органічно доповнювати одна одну, спрямовуючись на реалізацію мети Нової української школи щодо виховання «цілісної особистості, усебічно розвиненої, здатної до критичного мислення, патріота, інноватора» [8]. Сучасні вчені (Г. Афоніна, В. Лозова, Н. Мойсеюк, С. Смирнов,

В. Сипченко, Г. Троцько, М. Фіцула, Н. Шеліхова та ін.) виділяють два напрями освітньо-виховної роботи. Зокрема, важливою складовою є *позакласна робота* як різноманітна освітня й виховна діяльність педагогічного колективу школи у позаурочний час, яка спрямована на задоволення різнобічних інтересів і запитів дітей, їх творчу самореалізацію. Також визначають позашкільну роботу – освітньо-виховну діяльність у позашкільних закладах для дітей та юнацтва (Будинках школярів, технічної творчості, дитячих та юнацьких бібліотеках, спортивних школах, об'єднаннях за місцем проживання та інших). Важливо відзначити, що позашкільна робота є ланкою освітнього процесу в якому створюються умови для «задоволення освітньо-культурних потреб вихованців, учнів і слухачів, які не забезпечуються іншими складовими структури освіти; задоволення потреб вихованців, учнів і слухачів у професійному самовизначенні і творчій самореалізації» [5].

На наш погляд, такі завдання також мають розв'язуватися і в позакласній роботі школи. Як позаурочна / позакласна робота також має важливе значення в організації вільного часу учнів: включає їх у різні аспекти шкільного життя, попереджує бездоглядність, виховує культуру дозвілля, привчає цінувати вільний час тощо. Завдяки позаурочній /позакласній роботі формуються та розширюються інтереси учнів, задовольняється потреба в творчій діяльності. Вона створює сприятливі можливості для вияву індивідуальних здібностей, талантів і обдарувань.

У межах такої ланки освітнього процесу створюються умови для реалізації завдань соціально-виховної роботи, формування важливих у ХХІ столітті «м'яких навичок». Позакласна / позашкільна робота – це педагогічний простір, в якому в дитини виховується соціальна суб'єктність і водночас самостійність, набувається комунікативний досвід з ровесниками та дорослими. Поділяємо думку О. Демченко [4], що включення учнів у позакласну роботу, організації різних видів творчої діяльності створює їм можливості для досягнення успіху, творчої самореалізації. Переживання дитиною ситуацій успіху / неуспіху сприятиме розвитку низки «м'яких навичок»: емоційного і соціального інтелекту, вміння справлятися з труднощами тощо. До того ж, дослідниця [2], розробляючи проблему обдарованості дітей, важливого значення надає пошуку шляхів і методів творчої самореалізації здібних і талановитих дітей. Саме в умовах позакласної роботи, участі в гуртках створюються умови для задоволення особливих освітніх потреб і різнобічних інтересів такої категорії вихованців.

Позакласна та позашкільна робота реалізовується через форми, серед яких виділяємо груток. Різноманітні заняття сфери інтересів проводяться в системі гурткової роботи, де учасники працюють в груповій формі та основі індивідуального плану. У працях названих вище класиків педагогічної думки (А. Макаренка, В. Сухомлинського) знаходимо також методичні рекомендації та опис досвіду проведення гуртків як однієї з форм позакласної / позашкільної роботи. Так, великого значення гуртковій роботі надавав В. Сухомлинський. На думку педагога, гурткова робота створює умов для розкриття індивідуальності, здібностей і нахилів, реалізації творчого потенціалу. Він відзначав, що найціннішою рисою гурткової роботи є можливості для індивідуальної творчості. Відповідно до своїх особистих інтересів кожний школяр робить те, що йому до душі. У Павлівській школі працювало 40-50 гуртків, зокрема була керамічна майстерня, де виготовляли посуд, іграшки. Учні, які мали нахил до малювання, об'єднувалися в гуртки живопису. Музичні здібності розвивалися в хорових гуртках, у дитячому оркестрі народних інструментів, гуртку баяністів. Великою популярністю користувалися літературно-творчі гуртки, на заняттях яких учні читали твори видатних письменників і свої вірші, оповідання, нариси. Також було декілька гуртків любителів наукової книги [7].

Особливий інтерес становить педагогічна система А. Макаренка, який у своїй роботі активно організовував роботу аматорського театру. За висновками Д. Будянського, він «одним із перших у вітчизняній педагогіці організував театральну справу на наукових засадах, максимально ефективно використав виховні можливості цього жанру мистецтва» [1, с. 99]. Поділяємо думку дослідника, що саме А. Макаренко відводив значне місце у виховній

роботі з колоністами такому педагогічному засобу як театр. У «Педагогічній поемі» та спогадах сучасників розкриті ідеї педагога про значення театрального мистецтва у вихованні молоді, представлений досвід соціально-виховної та культурно-освітньої роботи самодіяльного театру в установах, які очолював А. Макаренко. У колонії ім. М. Горького театр був засобом різнобічного розвитку, а також використовувався як потужний соціально-виховний інструмент [1; 7].

Аналіз сучасної науково-методичної літератури показує, що гурток є групою і дієво-практичною формою позакласної виховної роботи. *Гурток* – це «одна з форм навчально-виховної роботи, організації дозвілля школярів, розвитку їх творчих здібностей нахилів, залучення дітей до науки, техніки; розширення поглиблення знань, отриманих на уроках» [6]. Гуртки використовуються для різнобічної освіти й виховання учнів з метою розвитку художніх, науково-технічних, організаторських умінь і навичок. Науково обґрунтована гурткова робота сприяє формуванню різнобічно розвиненої особистості, вихованню інтересу до різних видів діяльності, прагнення до успіху.

Узагальнення праць сучасних дослідників [3; 4; 6] показує, що гуртки як форма позакласної виховної роботи повинні відповідати таким ознакам:

- наявність провідної ідеї / теми / напряму, які є основою концепції змісту кожного гуртка і визначають основні напрями його розвитку;
- урахування спільних інтересів дітей і мети;
- автономність, самоврядування, самоорганізація, самодіяльність;
- відкритість і динамічність об'єднання, яка передбачає добровільність участі, а також можливість зміни гуртка;
- комфортний мікроклімат, демократичний стиль взаємовідносин дорослих і учнів, суб'єкт-суб'єкте спілкування;
- невеликий кількісний склад учнів, груповий характер діяльності.

Здібності та обдарування дітей різноманітні, інтереси мінливі, тому необхідно організовувати велику кількість гуртків, які б задовольняли потреби учнів. У досвіді роботи закладів освіти традиційно проводяться наступні види гуртків (таблиця 1).

Таблиця 1

Види гуртків

Вид	Мета / особливості
предметні	поглиблення знань з усіх шкільних предметів, організація пошуково-дослідницької діяльності учнів, ґрунтовне ознайомлення певною проблемою;
технічної творчості	розширення, поглиблення технічних знань; розвиток умінь і навичок експериментування, моделювання, конструювання;
художньої самодіяльності і творчості	організація різних видів аматорської творчої діяльності театральної, виконавської, музичної хорової тощо; відродженням традицій народного мистецтва, залучення до художньої творчості;
прикладних навичок і вмінь	організація різних видів побутово-прикладної діяльності, формування навичок роботи з природним матеріалом, облаштування власного побуту, ведення домашнього господарства; мають більш яскраво виражену художньо-творчу і універсальну побутово-вжиткову спрямованість;
спортивні, туристичні	пропаганда активного і здорового способу життя, зміцнення здоров'я, формуванню основ фізичної культури;

Серед напрямів творчих об'єднань і гуртків виділено «художньо-естетичний, який забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та здобуття вихованцями, учнями і слухачами практичних навичок, оволодіння знаннями в сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва; мистецький, який забезпечує набуття здобувачами спеціальних мистецьких виконавських компетентностей у процесі активної мистецької діяльності» [5].

Закцентуємо увагу на колективах художньої самодіяльності та гуртках художньої творчості (театральні, драматичні, ляльковий театр, хореографічні, вокальні, хоріві, музичні, вокально-інструментальні, духової музики, фольклору тощо), в яких учні займаються аматорською виконавською діяльністю, мають змогу самореалізуватися і творчо самовдосконалюватися. Самодіяльне мистецтво традиційно розглядається як спосіб проведення вільного часу з метою проведення змістовного дозвілля. Художня самодіяльність виконує ще як мінімум дві важливі соціальні функції: по-перше, розвиває в учнів художні смаки, збагачує їх духовно; по-друге, проникає у навчальний процес, сприяє його активізації, спонукає учнів до продуктивнішої пізнавальної, трудової, ціннісно-орієнтаційної діяльності.

Серед видів творчих аматорських гуртків інтерес становлять театральні. Щоб зацікавити дітей і підвищити їх ефективність у сучасних умовах необхідно наповнити гурткову роботу новим змістом, шукати неординарні підходи, не боятися нестандартних рішень. Аналіз системи позакласної і позашкільної роботи закладів освіти Вінниці [10] показав, що в місті створені театральні гуртки для дітей, починаючи з дошкільного віку.

Зокрема, протягом тривалого часу успішно працює «Гурток аніматорів», в якому проводяться заняття з акторської майстерності для дітей діти віком від 10 років. Головною метою його роботи визначено розвиток творчої особистості, здатної до самореалізації, поширення кращих традицій ігрової діяльності, організація корисного дозвілля дітей. На заняттях «Гуртка аніматорів», діти знайомляться з різними формами масових заходів та специфікою їх проведення, вивчають методiku проведення різних видів ігор та ігрових програм; розвивають та вдосконалюють навички сценічної майстерності. Вихованці гуртка беруть активну участь у проведенні ігрових програм для дітей молодшого шкільного віку, новорічних ранках [10].

У Вінницькому міському палаці дітей та юнацтва активно працюють театральна студія «Мельпомена», дитячий центр розвитку «Ляля», театральна-психологічна школа-студія «Образ». На заняттях професійні педагоги знайомлять дітей і підлітків з законами акторської майстерності й відпрацьовують такі важливі навички, як володіння зображенням, концентрацією уваги, управління своїм станом, управління тілом і голосом (промовою), взаємодія з партнерами. Крім завдань особистісного розвитку, заняття в театральній студії «Образ» передбачають вирішення так само і професійних завдань: розуміння якості та обсягу зусиль, необхідних для роботи на сцені; визначення творчих цілей і відповідно до них точності вибору передбачуваної професії. У програмі навчання виділяють такі напрями: розвиток уваги та уяви; сценічна і голос; пластична свобода (зняття емоційних і тілесних зажимів); акторська майстерність; вміння спілкуватися, взаємодіяти з іншими людьми; розвиток адекватної самооцінки [10].

Організація роботи театального гуртка потребує сформованості у педагога відповідних якостей, зокрема, артистизму, схильності до імпровізації, комунікативності, емпатії, емоційного інтелекту тощо. Поділяємо думку вчених [3; 4; 9 та ін.], які обґрунтовують необхідність спеціальної підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації театальної діяльності дітей.

Отже, проблема позакласної та позашкільної роботи в цілому, пошуку ефективних форм її реалізації залишається актуальною на сучасному етапі. Великі виховні можливості у особистісному ставленні молодшого школяра закладені в гуртковій роботі. Серед видів гуртків виділяють виділяємо театральний як самодіяльна творчість дітей, які можуть створюватися у позакласній / позашкільній роботі. Включення дітей у самодіяльну театральну творчість сприятиме розв'язанню низки завдань: естетичному вихованню, розвитку акторських здібностей емоційно-почуттєвої сфери дітей. Театральні гуртки мають соціально-виховний потенціал, є школою спілкування і соціалізації. Така форма роботи створює можливості для задоволення особливих освітніх потреб обдарованих дітей, їх творчої самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Будянський Д. В. Роль театального мистецтва в педагогічній системі А. С. Макаренка / Д. В. Будянський // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2013. – № 3 (29). – С.97–100.

2. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О.П.Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. – Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137–143.
3. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.).– Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
4. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів / О. П. Демченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка і психологія. – Випуск 6. – Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. – С. 114–122.
5. Закон України «Про позашкільну освіту». – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
6. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : навч. посібник / С.Г.Карпенчук. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : Вища школа, 2005. – 343 с.
7. Кравець В. Історія української школи і педагогіки / В.Кравець. – Тернопіль, 1994. – 338 с.
8. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру / Л. В. Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / за ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 451–454.
9. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>
10. Театральні гуртки Вінниці. – Режим доступу http://www.parta.com.ua/ukr/off_school/theatre/vinnitsa/

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРАХ-ТЕАТРАЛІЗАЦІЯХ

Мирослава Павлюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF LEADERSHIP QUALITIES OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE IN GAMES-TEATRILIZATION

Miroslava Pavliuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Проаналізовано сучасні психолого-педагогічні дослідження, присвячені проблемі лідерства та характеристик лідерських якостей. Показано сенситивність дошкільного віку для розвитку здатності до лідерства. Розкрито значення ігрової діяльності в розвитку в дошкільнят схильності до лідерства. Представлено особливості проведення театралізованих ігор у роботі з дошкільниками-лідерами.

Ключові слова: лідер, лідерство, лідерські здібності, ігрова діяльність.

Abstract. Paper modern psychological and pedagogical research on the issue of leadership and the characteristics of leadership. Showing sensytyvnist preschool age age to develop the capacity for leadership. The importance of game activity in the development of leadership inclination in preschoolers is shown. Features of conducting theatrical games in work with preschoolers-leaders are presented.

Key words: leader, leadership, leadership, diagnosis, game activity.

Серед актуальних проблем останніх десятиріч, які розробляються у міжнародному та вітчизняному психолого-педагогічному полі, є формування у дітей і молоді соціально зумовлених навичок, так званих «*soft skills*». Вважається, що сформованість саме «некогнітивних / м'яких навичок» є однією з вагомих передумов досягнення особистістю успіху в системі взаємодій у ході різних видів діяльності, як у дитячі роки, так і у дорослому житті. З огляду на це, актуалізується думка, що «*soft skills* є важливими для кожної сучасної людини, яка народилася й реалізовується в конкурентних умовах ХХІ ст.» [4].

У документах ЄС, зокрема «Рекомендаціях щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя» (2006, 2018) виділено «соціальну та громадянську» / «особисту, соціальну та навчальну» компетентності, які серед інших особистісних характеристик також включають і «*soft skills*». Зокрема, аналіз «Рекомендацій» показує, що в структурі названих компетентностей виділено здатність «рефлексувати над собою, конструктивно працювати з іншими, справлятися з невизначеністю та складністю, підтримувати фізичне та емоційне благополуччя, підтримувати фізичне та психічне здоров'я, співпереживати та управляти конфліктами в інклюзивному та підтримуючому контексті тощо» [10].

Загалом, на сучасному етапі спостерігається декілька підходів до визначення переліку «м'яких навичок». Питанням щодо виділення кола «*soft skills*» займаються політики, представники бізнесу, учені в сфері економіки, соціології, психології, педагогіки та ін. Аналіз «топ-списків», які публікуються сьогодні в різних джерелах показав, що у багатьох з них серед інших виділено «схильність до лідерства» як актуальна навичка людини у ХХІ столітті.

Важливо відзначити, що «м'які навички» у цілому, лідерські якості зокрема, є важливими для досягнення кожною людиною успіху в різних видах діяльності на всіх вікових етапах. Поділяємо думку О. Демченко [4], яка зазначає, що «особливого значення вони набувають для особистісної та професійної самореалізації передусім дітей, починаючи з дошкільного віку». Апелюємо до програми «Дитина» [5], в якій серед пріоритетних завдань української системи освіти виділено «посилення самостійно людини і його здатності до

самоорганізації, лідерства; розвиток готовності до комунікації, спілкування». У зв'язку з цим, перед вихователями стоїть завдання створення психологічно комфортного розвивального простору, в якому діти зможуть проявити свій організаторський і комунікативний потенціал, сформувані лідерські якості та соціальні навички.

У науковому дискурсі на достатньому рівні обґрунтовані теорії лідерства (Д. Алфімов, Т. Вежевич, Г. Драгунова, А. Залужний, І. Кон, О. Краковський, А. Уманський, Д. Фельдштейн та ін.). Зустрічаємо праці вчених (В. Бажанюк, О. Демченко, В. Камишин, Я. Коломінський, А. Мітлош, В. Моляко та ін.), в яких лідерські здібності вивчаються у контексті спеціального виду обдарованості. Згідно однієї теорії, обдарованою вважається особистість, яка має високий рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей, досягає порівняно з іншими людьми значних успіхів в одному або декількох видах діяльності. Відповідно, людина з потужним лідерським потенціалом може стати успішною в соціономічних видах діяльності та вважається також обдарованою.

У науковому дискурсі досліджується кілька близьких видів обдарованості: соціальна, організаторська, атрактивна, комунікативна, лідерська. Поки що немає єдиної позиції вчених щодо їх співвідношення, також недостатньо розкрито специфіку кожної з них. Одні дослідники (О. Антонова, М. Богоявленська, Д. Сиск, Х. Россели, В. Юркевич и др.) ототожнюють такі види. Інші науковці (Н. Лейтес, О. Демченко, Т. Кісельова, Л. Попова, Д. Ушаков, Т. Хрусталева та ін.) вважають, що комунікативна, лідерська, організаторська, менеджерська, педагогічна, психологічна обдарованість є різновидами соціальної обдарованості, яка є більш широкою. Такої позиції дотримується О. Демченко [3], за висновками якої, соціальна обдарованість є складним психологічним явищем і науковим конструктом, до її структури серед інших компонентів (соціальна мотивація, соціальний, емоційний інтелект, організаторські здібності тощо) входять і лідерські якості.

У сучасних наукових дослідженнях зустрічаємо різні терміни «лідер», «лідерство», «лідерські якості», «лідерський потенціал» тощо. Узагальнюючи декілька наукових позицій (Д. Алфімов, О. Краковський, А. Уманський та ін.), зазначимо, що лідером вважають суспільно активну особистість, яка володіє відповідними якостями і ціннісними орієнтаціями, що дозволяють позитивно впливати на іншого суб'єкта або групи, мобілізуючи їх на досягнення суспільно значущих цілей для зміни певних соціальних ситуацій. Водночас, нами з'ясовано, що лідерство вважається різновидом соціально-ціннісної активності людини, яка спрямована на реалізацію особистих і загальногрупових завдань. Така соціальна суб'єктність зумовлена особистісними якостями лідерів, об'єктивними ситуаціями, вимогами і обставинами життєдіяльності групи в конкретному соціальному середовищі.

Вважаємо, що роботу з виявлення потенційного лідера як соціально активної особистості необхідно починати уже в закладах дошкільної освіти. Оскільки саме в дошкільному дитинстві закладаються основи майбутньої особистості, формується ставлення до людей, до різних видів діяльності, самого себе. На думку низки дослідників (С. Аркіна, Т. Бабаєва, Н. Гавриш, Я. Коломінський, О. Кононко, К. Крутій, М. Лісіна, Т. Піроженко, Т. Репіна, І. Рогальська-Яблонська, Т. Сенько, О. Смірнова та ін.), старший дошкільний вік є сприятливим для розвитку соціальної сфери, набуття соціально ціннісних моделей взаємодії співпраці з дорослими й однолітками, формування «м'яких навичок», розвитку лідерських якостей. Різні аспекти розвитку лідерських якостей у дошкільників вивчали М. Вікуліна (педагогічні умови формування лідерських якостей особистості дитини), М. Ємельянова (розвиток лідерського потенціалу дітей дошкільного віку в процесі дослідницької діяльності), А. Залевська (педагогічні умови розвитку лідерської спрямованості як самоцінної форми активності дитини-дошкільника), Т. Каширських (педагогічні особливості лідерства у дошкільних дитячих об'єднаннях) та ін.

Сенситивності дошкільного дитинства для виявлення та розвитку лідерських якостей надає Н. Гавриш [2]. На думку дослідниці, проблема лідерства в дитячому співтоваристві є досить суперечливою, передусім з огляду на кардинально різні підходи до її розуміння і

вирішення близькими до дитини дорослими – батьками і педагогами (у кожного з них свої очікування стосовно лідерства).

Створюючи умовний «психологічний портрет» лідера-дошкільника, вчені розглядають розвиток інтелекту, вольові якості і організаторські здібності як додаткові, супутні ігровим, пізнавальним і комунікативним здібностям дитини-лідера. В основі лідерства дошкільнят лежить перш за все емоційне ставлення до однолітків, яке проявляється в чуйності, доброти, дружелюбності, емпатії, взаємодопомоги, емоційність, вміння домовлятися, вміння поступитися. Свого часу, Є. Аркін [1] прийшов до висновку, що лідери іноді більшою мірою, ніж педагогічний персонал, задають тон життя малюків у закладах дошкільної освіти, інколи перевершують навіть вплив дорослих. Учений зазначав, що дитина стає лідером не тому, що його полюбили інші. Сила лідера полягає в тому, що він «живить» дитячу активність і сам «наповнюється» нею. Дослідник виділяв характеристики, завдяки яким дитина може зайняти лідируючі позиції в колективі. Зокрема, основною якістю дитини-лідера він назвав ініціативність.

На думку В. Іванової [6], лідер-дошкільник – це перш за все активна, ініціативна особистість, яка здатна змінити зовнішню ситуацію і координувати діяльність інших, організувати і повести їх за собою. У дітей-лідерів розвинене прагнення виконувати найбільш активні ролі в іграх, бажання управляти діяльністю однолітків, давати вказівки. Між лідером і послідовниками-однолітками спостерігаються відносини співпраці, залежності, а іноді і суперництва.

Особливої уваги потребує вивчення шляхів і методів розвитку лідерських якостей учнів різних вікових груп на діагностичній основі, починаючи з дошкільного дитинства. Апелюємо до думки О. Демченко [4], яка зазначає, що «на сучасному етапі актуалізується пошук нових форм, методів і засобів педагогічної роботи, використання яких сприятиме підвищенню ефективності соціалізації дітей і підлітків у цілому, розвитку «м'яких навичок» зокрема. У різновидовій і різножанровій палітрі мистецтва унікальним соціально-виховним потенціалом володіє театр як синтетичний вид. На думку О. Комарівської [7], у роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку, обираючи засоби виховання, необхідно поєднувати різні види мистецтв, серед яких особливе значення має театр і різні відповідно види театральної діяльності.

Звернення до праць Л. Любчак показує, що дослідниця вважає театр потужним засобом соціально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку. Вчена робить акцент на ляльковому театрі. У процесі підготовки майбутніх педагогів до організації ігрової діяльності в цілому, використання різних видів театралізацій, відбувається досягнення декількох взаємопов'язаних завдань. З одного боку, студенти набувають уміння використовувати різні види театрів у майбутній професійній діяльності. З другого боку, в них самих розвивається творчість, акторські здібності та інші важливі якості.

У свою чергу вважаємо, виходячи з вікових особливостей дошкільників і діяльнісного підходу, що розвиток у дітей схильності до лідерства і реалізація соціальної активності найбільш ефективно відбувається під час спільної ігрової діяльності в цілому. Серед методів розвитку лідерських якостей дітей дошкільного віку виділяємо створення виховних ігрових ситуацій, творчі ігри, в яких найбільш яскраво проявляються відносини між дітьми, формується соціальний статус у колективі однолітків. Якщо ж дитина лідер, то він відразу візьме ініціативу в грі на себе, зможе запропонувати сюжет. Потенціал творчих ігор у формуванні лідерських якостей у дошкільників базується на високому рівні мотивації до ігрової діяльності, забезпеченні моральної саморегуляції, необхідності проявляти ініціативу, діяти за правилами і орієнтуватися на колективний успіх.

Аналіз освітньої програми «Дитина» [5] показує, що в ній виділено окремий розділ «Дитина у світі культури», підрозділ «Театральна мозаїка», в яких визначено завдання, зміст роботи, орієнтовний перелік театральних інсценівок. У програмі акцент зроблено на естетичному вихованні дітей, мовленнєвому розвитку й забезпеченню рухової активності дітей. Також для кожної вікової групи дошкільного дитинства визначено творчі ігри, серед

яких в окрему групу виділено ігри-драматизації, інсценівки, театралізації. Вважаємо, що участь дітей у театралізаціях, іграх-драматизаціях має великий соціально-виховний потенціал у цілому, для розвитку лідерських якостей дітей зокрема.

Виховна цінність *театралізованих ігор* полягає в тому, що, організовуючи їх з дітьми, педагог має змогу шляхом продуктивного розподілу ролей впливати на лідерську позицію дитини через виконання певної ролі [8, с. 74]. Зокрема, розвивається емоційна сторона дитини-лідера, коли діти в іграх мімікою, жестами, рухами передають емоційний стан персонажів (зайчик заблукав, злякався, але його знайшли ведмежата, приголубили, відвели додому, і всі сміються, плескають у долоні, радіють); фізичні особливості ігрового образу (летять великі та маленькі пташки, йде по снігу великий ведмідь і маленька мавпочка). В іграх на теми літературних творів діти старшого дошкільного віку прагнуть виразно передавати особливості рухів, голосу, емоційні стани.

Ігри-театралізації можна проводити на основі змісту відомих українських казок («Ріпка», «Кіт, півень і лисиця», «Колобок»), коли діти відтворюють епізоди та «приміряють» на себе різні соціальні ролі, в тому числі й лідера. Виконуючи роль того чи того літературного героя, дитина ніби ідентифікується з його почуттями, особистісними позиціями, вчиться співпереживанню в активній ігровій формі. Діти діють від імені позитивних персонажів, лідерів, активних та ініціативних, повинні відстоювати добро і справедливість, боротися з негативними персонажами, прагнути перемогти зло. Тим самим відбувається присвоєння позитивних форм поведінки, моральних цілей діяльності та лідерських якостей.

Оскільки сюжет пропонує казок для більшості знайомий, це створює можливості для застосування різних методів і прийомів під час опрацювання матеріалу зі дітьми. Ефективним методом у вирішенні виховних завдань було *інсценування казки чи її фрагментів*, оскільки він базується на рольовому перевтіленні дітей у казкових героїв. У межах цього методу можна використовувати такі його варіанти: інсценування кульмінаційних фрагментів казки; до створення учнями фіналу казки та інсценування його різних варіантів; постановка казки на сцені (їй передують конкурс на кращих виконавців ролей); прийом-пошук, коли дітям пропонують знайти в реальному житті героя, схожого на казкового, а потім у рольовій грі продемонструвати його вчинок.

Отже, лідерство є міждисциплінарним феноменом, який розробляється в рамках різних наук. Психологія досліджує особливості особистості лідера, вивчає такий феномен як процес взаємодії соціальних і психологічних чинників, з'ясовує його механізми, розробляє методи відбору, навчання, висування лідера. Аналіз досліджень, присвячених дитячому лідерству, показує, що в основу цього явища вчені ставлять найрізноманітніші особистісні характеристики: високий рівень прояву ініціативи і старанності, високий рівень розумового розвитку, організаторська активність в різних сферах груповий життєдіяльності, успішність протікання спільної ігрової або конструктивної діяльності, здатність задовольняти комунікативну потребу ровесників, високий рівень розвитку моральних якостей особистості. Педагогічний аспект полягає в пошуку ефективних шляхів і методів розвитку лідерських якостей у дітей різних вікових груп. У зв'язку з цим важливим методом вважаємо творчі ігри, серед яких робимо акцент на іграх-театралізаціях і драматизаціях.

Список використаних джерел:

1. Аркин Е.А. Об изучении детского коллектива / Е.А.Аркин. – М., 1927. – 270 с.
2. Гавриш Н. Лідерство в дошкільному дитинстві : чи варто виховувати лідерство змалку?» : шостий вебінар проєкту «Підвищення якості дошкільної освіти в Україні» (02.03.2020 р.) / Н.Гавриш. – Режим доступу : <http://knowledge.org.ua/uk/liderstvo-v-doshkilnomu-ditinstvi-chi-varto-vihovuvati-liderstvo-zmalku-shostij-vebinar-proje>.
3. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – № 6. – С.47–51.
4. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як

індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.

5. Дитина : освітня програма для дітей від 2 до 7 років / авткол. Г.В.Беленька та ін. ; наук керівник проекту В.О.Огнев`юк. – К., 2016. – 304 с.

6. Іванова В.В. Проблема лідерства в колективі дітей дошкільного віку / В.В. Іванова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Педагогіка, соціальна робота». – Випуск 32. – С.78–81

7. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 274–277.

8. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі : монографія / Н.В.Кудикіна. – К. : КМПУ, 2003. – 272 с.

9. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру / Л. В. Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г. С. Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 451–454.

10. Commission staff working document Accompanying the document Proposal for a Council recommendation on Key Competences for LifeLong Learning SWD/2018/014. – Режим доступу : final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018SC0014>

РОЛЬ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Наталія Пікуль, здобувач вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THE ROLE OF THEATRICALIZED ACTIVITY IN THE MORAL EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Nataliia Pikul, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті здійснено дефінітивний аналіз понять «театралізована діяльність», «моральне виховання». Розкрито особливості організації театралізованої діяльності в моральному вихованні молодших школярів. Наведено приклади народних казок для театралізації і які б сприяли формуванню моральних якостей учнів початкової школи.

Ключові слова: театралізована діяльність, моральне виховання, молодші школярі.

Abstract. The article provides a definitive analysis of the concepts of «theatrical activity», «moral education». The peculiarities of the organization of theatrical activity in the moral education of junior schoolchildren are revealed. Examples of folk tales for dramatization and which would promote the formation of moral qualities of primary school students are given.

Key words: theatrical activity, moral education, junior schoolchildren.

Морально-етичний рівень людини залежить від багатьох зовнішніх факторів, серед яких – система суспільних відношень, національні традиції, діяльність освітньо-виховних закладів, побут, стосунки у сім'ї. Проблема морального виховання молоді як засобу соціалізації особи, інтегрування її в громадянське життя в усі часи турбувала суспільство, і сьогодні на загальнодержавному рівні вона розглядається як один з основних напрямків у реалізації національної освітньої політики.

Проблемам розвитку моральної свідомості учнів, формуванню моральних почуттів і переконань присвячені праці видатних педагогів Ш. Амонашвілі, О. Захаренко, С. Логачевської, А. Макаренка, О. Савченко, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Я. Чепіги та ін.

У «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти» зазначено, що моральне виховання – це «прищеплення й розвиток моральних почуттів, переконань і потреби поводити себе згідно з моральними нормами, що діють в суспільстві» [5, с. 21].

Н. Комарівська переконана, що до етичної освіти необхідно підключати відчуття, переживання дітей, до того ж яскраві пережиті емоції підвищують мотивацію до повторного читання. Дослідниця зазначає: «Якщо в життєвому досвіді дитини є випадок, аналогічний тому, який описується в творі, пов'язаний з його особистими переживаннями, розповідь допоможе йому глибше осмислити пережите. Читаючи казку, оповідання або вірш, педагог інтонацією виділяє ключові місця й звертає увагу на те, як реагують слухачі, а потім просить дітей розповісти про свої враження. Деякі методисти вважають, що, якщо твір справив на дітей сильне враження, обговорення його краще відкласти до наступного уроку, щоб вони глибше прониклись прочитаним. Ми не можемо з цим погодитись, оскільки саме на основі сильних почуттів логічні висновки щодо морально-етичних правил закарбуються в пам'яті якнайкраще» [4, с. 37].

У наш час, коли сучасне життя разом із ЗМІ швидше руйнують у підростаючого покоління об'єктивні знання та моральні цінності, ніж розбудовують їх, особливу роль відіграє театр. Театр – це духовне джерело кожної вихованої людини. За допомогою театралізації збагачуються почуття учнів, розвивається їхня творча уява, формуються моральні мотиви поведінки.

Театралізована діяльність є джерелом розвитку почуттів, глибоких переживань і відкриттів учнів, прилучає їх до духовних цінностей, розвиває емоційну сферу, примушує співчувати персонажам, співпереживати їм тощо. Молодші школярі знайомляться з театралізованою діяльністю поступово: від спостереження театралізованої постановки дорослого (читання казок, потішок тощо) до самостійної ігрової діяльності; від індивідуальної гри й «гри поруч» до гри в групі однолітків, які виконують ролі.

Виховні можливості театралізованої діяльності широкі: знайомство молодших школярів із навколишнім світом у всьому його різноманітті відбувається через образи, фарби, звуки, використання наочних матеріалів (ілюстрацій і репродукцій, реквізитів до вистав, костюмів, а також дидактичного матеріалу, ігрових атрибутів, музичних інструментів, аудіо та відеоматеріалів, ляльок, театральних ширм). Використання наочного матеріалу зацікавлює дітей, активізує їх, викликає бажання взяти участь у спектаклях, а вміло поставлені запитання змушують учнів думати, аналізувати, робити висновки й узагальнення [6].

Слід підкреслити, що театралізовані заняття повинні виконувати одночасно пізнавальну, розвиваючу та виховну функції. Навчання в процесі театралізованих ігор повинно проводитися відповідно до основних принципів педагогіки: зміна типу й ритму роботи, діяльність від простого до складного, створення високої та стійкої мотивації до театральної діяльності. Крім того, заняття театральною діяльністю вимагають рішучості, працьовитості, кмітливості. Театралізована діяльність дозволяє формувати досвід соціальної поведінки дитини тому, що кожен літературний твір має моральну спрямованість.

Казка є основним і найзрозумілішим для молодших школярів жанром літератури, тому велике її значення відзначимо в розвитку дитячої фантазії, здатності до уяви, в збагаченні мовлення дитини, у розвитку його емоційного життя, в допомозі долати труднощі. Слухаючи казку, діти внутрішньо малюють собі картини, образи, що сприяє розвитку фантазії та моральності.

Під час театралізації на прикладах казкових героїв учні вчать оцінювати свої дії та дії інших, порівнюють себе з казковими героями. Наприклад, діти можуть радіти непереможній силі Івана-Побивана чи переживати за долю Івасика-Телесика.

У ході театралізованої діяльності учителям потрібно навчити школярів бачити й розуміти інших людей, розвивати в них здатність поставити себе на місце іншого, переживати почуття, формувати чоловічі й жіночі риси характеру тощо [2].

Наприклад, казки «Колобок», «Троє поросят» допомагають формувати чоловічі риси. Вони вчать учнів боротися за справедливість і за життя, перемагати над переважаючою силою супротивника. Казки «Кривенька качечка», «Гуси-лебеді», «Морозко» – твори для формування жіночих рис характеру. Дівчата завдяки цим казкам отримують певні знання про життя: знайти гідного партнера, слухати своє серце, створювати комфортне середовище, дарувати любов тощо.

Отже, сприйняття казки під час театралізованої діяльності передбачає розвиток ініціативи, цілеспрямованості, самоорганізації, самоконтролю, вольової поведінки, створення громадянської думки.

Таким чином, усі моральні якості (ввічливість, чемність, працьовитість, любов, взаєморозуміння тощо) можна розкрити й сформувати під час проведення театралізації (подій, дій персонажів), адже, перевтілюючись у казкових героїв, учні з більшим ентузіазмом і задоволенням виконують завдання.

Список використаних джерел:

1. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2013. – С.261–272.
2. Казка як засіб морального виховання дітей. – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/kazka-yak-zasib-moralnogo-vihovannya-ditey-doshkilnogo-viku-156507.html>.
3. Комарівська Н. Можливості морально-етичного виховання молодших школярів засобами художньої літератури / Н. Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені

Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Вип. 34. – Вінниця : ТОВ НІЛАН ЛТД, 2011. – С. 342–346.

4. Комарівська Н.О. Шляхи розкриття морального потенціалу текстів для дитячого читання / Н.О. Комарівська // Perspectives et mise en oeuvre de l'innovation dans le domaine scientifique: collection de papiers scientifiques «ЛОГОЕ» avec des matériaux de la conférence scientifique et pratique international (Vol. 2), 20 septembre, 2019. Geneve, Suisse Plateforme scientifique europeenne. – P. 35-39.

5. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. – Режим доступу : http://olenivkadp.at.ua/load/koncepcija_vikhovannja_ditej_ta_molodi/1-1-0-9.

6. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру / Л. В. Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г. С. Тарасенко. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 451–454.

7. Kolesnik K.A. PSYCHOLOGY OF INTERPERSONAL RELATIONSHIPS OF PRESCHOOL AGE IN A TEAM / K.A. Kolesnik // IMPERATIVES OF CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT IN PROMOTING NATIONAL COMPETITIVENESS : Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. Volume I, December 13-14, 2018. Batumi, Georgia : Publishing House «Kalmosani», 2018, p. 229–231.

8. Стахова І.А. Особливості становлення цілісної картини світу в дітей шестирічного віку / І.А. Стахова // Молодий вчений. – 2019. – №5.2 (69.2). – С.162–165.

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ

Оксана Погребенюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.В. Більська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені М.Коцюбинського (Україна)*

THEATRICAL ACTIVITIES AS A MEANS OF PRESCHOOLERS ADAPTATION

Oksana Pogrebnyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розкрито особливості протікання адаптації дітей дошкільного віку. Обґрунтовується театралізована діяльність як засіб адаптації дошкільників.

Ключові слова: адаптація, театралізована діяльність, театралізовані ігри.

Abstract. Peculiarities of adaptation of preschool children are revealed. Theatrical activity as a means of preschoolers adaptation is substantiated.

Keywords: adaptation, theatrical activities, theatrical games.

Перший ступінь у вихованні та формуванні гармонійно розвиненої людини, здатної вирішувати різні завдання, бути соціально активною в суспільстві належить дошкільній освіті. В умовах ЗДО, коли дитина постійно знаходиться з іншими дітьми, вона набуває перший особистий досвід міжособистісних відносин в соціумі, соціально-психологічні якості (тактовність, ввічливість, здатність до взаємодії, схильність до емпатії та ін.), комунікативні здібності, які є тим фундаментом, на якому будується подальший розвиток її особистості.

Проблема адаптації дитини до нових соціальних умов, у які вона потрапляє в ЗДО, вже тривалий час не втрачає актуальності. Як зазначено у праці «Особливості адаптації першокласників до умов навчання в школі» [3], у вітчизняній науковій літературі адаптація розглядається на біологічному, психологічному, соціальному і педагогічному рівнях. Роботи Б.Г. Ананьєва, Л.С. Виготського, А.Р. Лурії, А.Л. Ухтомського, Д.Н. Узнадзе та інших вчених є теоретико-методичною основою обґрунтування адаптації дитини як психологічного і загально біологічного феномену. Психологічні аспекти здійснення адаптації представлені в дослідженнях Б.Н. Алмазова, Б.С. Братуся, А.И. Захарова, В.Е. Когана, И.С. Кона, Н.А. Менчинської, А.В. Петровського, Б.М. Теплова та інших. На думку Ж. Жісель, особливо важлива проблема в тих випадках, коли на перших етапах порушується хід розвитку організму, а несприятливий досвід ранніх соціальних взаємовідносин може призвести до вторинних порушень, до її соціально-психологічної дезадаптації [5, с. 10].

У сучасному суспільстві відчувати себе впевнено можуть лише соціально розвинені особистості, які володіють інтелектуальним, психологічним і соціокультурним потенціалом. Тому вже з дошкільного віку у дітей необхідно розвивати комунікативно-мовленнєві вміння, самостійність мислення, активізувати пізнавальну і творчу діяльність, вчити бути співучасниками подій, вирішувати власні проблеми і управляти своїм емоційним станом. Усе це сприяє зміцненню відчуття «Я можу! Я знаю!», підвищенню самооцінки, адаптивних можливостей організму, стресостійкості й дозволяє займати лідируючі позиції, як в дошкільному закладі, так і в будь-якому колективі в майбутньому.

Сучасна педагогічна наука пропонує безліч методик і прийомів для успішної адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО. Однією з форм роботи, яка на наш погляд, відповідає потребам сучасного малюка, є театральна діяльність та театральна гра, яка є найбільш близькою та цікавою для дітей, а разом з тим забезпечує комплексний вплив на адаптацію дітей, розвиває адаптивні ресурси. Зміст Базового компоненту дошкільної освіти (розділ «Дитина в світі культури») переконливо доводить, що театралізована діяльність є важливим компонентом чинних освітніх програм дошкільної освіти, оскільки допомагає реалізувати практично всі завдання пов'язані з розвитком пізнавальної, емоційної і творчої сторін

дитини, а головне – допомагає психологічній адаптації дитини в колективі [2]. Театралізована діяльність в ЗДО представлена широким розмаїттям лялькового театру і театральних ігор, які поділяються на дві групи: режисерські та ігри-драматизації.

Театралізована діяльність близька і доступна розумінню дітей саме тому, що основою її є ігрова діяльність. Граючи, діти «знімають» з себе фізичні й психічні «затиски», оволодівають «внутрішньою» і «зовнішньою» свободою і набувають навичок спілкування в колективі, розвивають пам'ять, уяву і фантазію. Діти здобувають досвід доброти, чуйності, чесності, сміливості, проявляють допитливість, стають більш розкуті, навчаються чітко формулювати свої думки і висловлювати їх публічно.

Базовим принципом занять театралізованою діяльністю є розвивальне навчання, що спирається на закономірності загального розвитку малюка. Для цього важливо створювати умови психологічного комфорту, які включають:

- різноманітність тематики (наприклад, екологічний пальчиковий театр у другій молодшій групі на тему «Як звірі готуються до зими»);
- регулярне включення елементів театралізації в інші види навчально-виховної діяльності (наприклад, в якості мотивуючого початку для занять з розвитку мовлення);
- позбавлення, за можливістю, всіх стресових чинників (за допомогою мотиваційних прийомів, які налаштовують дітей на заняття творчістю); розкріпачення (для цього одним з практично безпрограшних варіантів є, наприклад, участь дітей в постановках спільно з батьками і членами педагогічного колективу);
- створення реальних мотивуючих умов (не можна змушувати дітей грати, особистісні мотиви для участі в театральній діяльності повинні бути сильніше авторитету дорослого, а також дитина повинна знаходитися в ситуації успіху - «У мене все вийде!») [1; 4; 7].

Загальновідомо, що освітній простір є одним із основних засобів розвитку особистості дитини, її знань і соціального досвіду, значення якого неможливо переоцінити. Це є саме те місце, яке дитина з перших днів перебування сприймає як комфортне, стабільне, доброзичливе, цікаве для пізнання і практичного освоєння. Дитина легше звикає до організації і регламентації свого життя в дошкільному закладі, якщо це життя насичене різними справами, цікавим змістом, позитивними емоціями.

Важливим завданням ЗДО є створення предметно-просторового середовища, що забезпечує творчу діяльність кожного малюка, що дозволяє йому проявити власну індивідуальність і активність, щоб найбільш успішно адаптуватися і максимально реалізувати себе. Для забезпечення балансу спільної та самотійної театралізованої діяльності дітей в групах ЗДО повинен бути обладнаний «театральний куточок» або куточок казки, а також «куточок усамітнення». На думку К.Л. Крутій [9], у дітей дошкільного віку час від часу виникає потреба усамітнення, тому наявність цих куточків може пом'якшити період адаптації дитини, а також їх цінність полягає в тому, що дитина може помріяти наодинці з собою, відпочити, а також переглянути ілюстрації до творів, згадати зміст своєї ролі. З метою реалізації індивідуальних інтересів предметно-просторове середовище має забезпечувати право і свободу вибору, тому має містити наступні матеріали: ширму-трансформер, різноманітні види театрів (бі-ба-бо, тіньовий, настільний, пальчиковий театр, театр картинок (фланелеграф), набір ляльок, маски і окремі елементи костюмів, атрибути і декорації).

Створення театрального освітнього простору в умовах ЗДО підштовхує дітей до самотійної творчої діяльності, до гри в театр, а разом з тим сприятиме розвитку уяви, винахідливості, радісного настрою, здібностей дітей дошкільного віку. Усе це спонукає дітей, навіть невпевнених у собі, імпровізувати, підігравати в різних ситуаціях з ляльками, придумувати історії, розвивати пам'ять. І що найголовніше, оволодівати навичками спілкування, долати психологічні проблеми. Таким чином, очевидно, що театралізована діяльність вчить дітей бути творчими особистостями, долати страхи. Бути більш товариськими, комунікабельними, доброзичливими, добрими, веселими й інтелектуальними,

а також ерудованими, художньо-літературними, здатними до сприйняття новизни, вмінню імпровізувати.

Усі ці здібності не виникають самі по собі, а вимагають неодмінної участі дорослого і певного педагогічного впливу, залучаючи всі сторони театральної діяльності. Педагог – творець атмосфери гри, режисер-імпровізатор, глядач, камертон акторського успіху або невдачі – це ті якості особистості педагога, наявність яких забезпечить йому бути взірцем у дітей, а разом з тим створити дружній колектив у групі. Спільна театрально-ігрова діяльність – унікальний вид співпраці, в якій всі мають рівні права: і дитина, і педагог. Разом з тим довірчі відносини між дорослими і дітьми допоможуть педагогу краще пізнати дітей, особливості їх характеру, темпераменту, мрії і бажання, задля того щоб більш тактовно коригувати відхилення під час проведення відповідних ігор, бесід, виконання режимних моментів засобами театральної діяльності [8].

Театралізовані ігри, вистави, ігрові ситуації, дії яких обіграються за допомогою іграшок, є універсальним засобом гармонійного розвитку дошкільника й емоційної взаємодії дитини і дорослого в адаптаційний період.

Яскравим прикладом емоційного впливу на дітей дошкільного віку з метою зняття внутрішніх затисків є ляльковий театр. Дітей дуже приваблює лялька, яка допомагає встановити контакт з малюком, адже викликає в дітей менше страху і побоювань, а показ лялькової вистави, коли персонажі про щось розповідають, допомагає стимулювати мислення, спонукаючи послідовно міркувати й доводити свою точку зору.

Одним з важливих компонентів театралізованої діяльності є постановка вистави інсценування, яка дає можливість залучити в цей процес навіть недостатньо активних дітей, допомагаючи їм подолати скутість та сором'язливість. Діти стають режисерами, декораторами, костюмерами і гримерами, не забуваючи про те, що всі вони актори. Дошкільнята дуже відповідально ставляться до підготовки і репетицій, намагаються підтримувати один одного. Виступаючи на сцені перед батьками і гостями, ми бачимо вже не боязких дошкільнят, а активний, творчий, згуртований колектив юних акторів.

Не менш важливими для дітей є театралізовані ігри, які своєю різноманітністю створюють атмосферу свята, об'єднуючи дітей спільними переживаннями. Передусім це радість, сміх, яскравий спалах емоцій, задоволення від гри. Вони розвивають уяву і фантазію дітей, поповнюють словниковий запас, навчають вести діалог з партнером, складати речення та невеликі сюжетні розповіді.

Ну і звичайно потрібно пам'ятати, що запорука успішної адаптації дітей в дитячому садку – це тісний взаємозв'язок вихователя, батьків і дітей. Забезпечити розуміння даної проблеми батьками – одне з головних завдань педагога. Вони теж є активними учасниками педагогічного процесу: допомагають у виготовленні різних видів театру, шийють костюми для вистав, малюють разом з дітьми ілюстрації до казок, за якими цікавіше розповідати казки, із задоволенням беруть участь в спільних постановках спектаклів. А правильний настрій батьків в період адаптації полегшує психолого-емоційний стан дітей, покращує захисні сили організму дитини.

Зважаючи на багатоаспектні можливості театралізованої діяльності ми маємо підстави стверджувати, що театральне мистецтво розвиває багатогранну особистість нового часу, даючи особистості весь арсенал «зброї», які є необхідними в сучасному соціумі: впевненість у собі і своїх силах, відповідальність за свої вчинки, вміння відстоювати свою точку зору і т.д. Саме така гармонійна особистість і буде затребувана в суспільстві нового часу.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. В. Театрализованные игры дошкольников : кн. для воспитателей дет. сада / Л.В. Артемова. – М. : Просвещение, 1991. – 127 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богущ А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
3. Більська О., Присяжнюк Ю. Особливості адаптації першокласників до умов навчання в школі / О. Більська, Ю. Присяжнюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських

освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв / За ред. Г.С.Тарасенко. – Вип.3. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – С.242–243.

4. Волошина О.В., Мазур К.В. Художньо-естетична культура дошкільника як педагогічна культура/ Інноваційні технології навчання в епоху цивілізаційних змін: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Вінниця 20-22 вересня 2017р/ ВДПУ ім. М. Коцюбинського; ред. кол.: акад. Гуревич Р.С. [та інші]. – Вінниця, 2017. – С. 144-148.

5. Ворожейкіна О. М. Театр в ДНЗ / О.М. Ворожейкіна – Х. : вид. група «Основа», 2013. – 191 с.

6. Жизель. Ж. Детский стресс и его причины / Ж. Жизель; пер.с фр. Ю.Евтушенкова. М. : Рипол классик, 2003. – 192 с.

7. Крутій К.Л. Як створити особистий простір дитини або що таке «халабудна педагогіка»? – Режим доступу: <http://ukrdeti.com/tag/xalabudna-pedagogika/>

8. Мигунова Е.В. Организация театрализованной деятельности в детском саду : учеб.-метод. пособие / Е. В. Мигунова. – Великий Новгород, 2006. – 126 с.

9. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу / О. М. Олійник навч.-метод. посіб – Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. – 163 с.

10. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18– 24.

11.Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська – К. : Академвидав, 2006. – 356 с.

ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Прибора, кандидат педагогічних наук, доцент

Ольга Радул, доктор педагогічних наук, професор

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
(Україна)*

THEATRE ACTIVITY AS A MEANS OF EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT IN PRE-SCHOOL AND EARLY PRIMARY SCHOOLCHILDREN

Tetyana Prybora, candidate of pedagogical sciences, associate professor

Olha Radul, doctor of pedagogical sciences, professor

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано досвід українських та італійських освітян з навчання театралізованої діяльності педагогів та проведення театралізованої діяльності з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Розглянуто значення, форми і методи театралізованої діяльності, охарактеризовано алгоритм роботи з її організації.

Ключові слова: творчість, гра, театральне мистецтво, емоційний інтелект, дитина дошкільного віку, дитина молодшого шкільного віку, педагог.

Abstract. The article presents the analysis of the Ukrainian and Italian educators' experience in teaching theatre activity to school teachers as well as the application of theatre activity for the formation of emotional intelligence in children of pre-school and early primary school age. There is made a review of theatre activity potential, its forms and methods and provided the algorithm of steps to properly organize it at schools.

Key words: creativity, play, theatre activity, emotional intelligence, pre-schoolchild, early primary schoolchild, educators.

Однією з важливих педагогічних проблем у наш час є моральна невихованість підростаючого покоління. У дітей дошкільного та молодшого шкільного віку спостерігається емоційна нестриманість, нехтування нормами у виявленні почуттів та емоцій, що ускладнює не тільки педагогічний процес, але й міжособистісне спілкування.

З метою розв'язання даної проблеми у «Концепції Нової української школи» передбачено формування soft skills дітей, до складу яких входить емоційний інтелект.

Дослідженням «емоційного інтелекту» займаються зарубіжні (Р. Бар-Он, Х. Вайсбах, Д. Гоулман, У. Дакс, Д. Карузо, Д. Люсін, К. Ізард, Дж. Мейер, П. Саловей, Р. Робертс) та вітчизняні (О. Власова, С. Дерев'янка, Н. Коврига, М. Шпак, Е. Носенко) науковці та ін.

Виховні можливості театральної творчості та діяльності, театральні технології висвітлюються в працях Т. Бабійчук, С. Вареник, Л. Калініна, О. Кравченко, Г. Лемко, О. Олійник, І. Палько, С. Смірновата, О. Сокол і ін.

Роль театральних технологій в розвитку емоційної сфери дітей досліджують М. Аймо, Т. Алпатова, Р. Горячова, Т. Дмитрієва, Г. Ільїна, Н. Кушнарук, С. Орищенко, Т. Федорова, М. Фінетті, Т. Шаулова та ін.

Практичний досвід розвитку емоційного інтелекту засобом театральної діяльності відображено у роботі О. Бойко, І. Доценко, Р. Калініцька та ін. Метою дослідження є висвітлення впливу театральної діяльності на емоційний інтелект дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. У сучасній науці відсутнє єдине визначення поняття «емоційний інтелект». Уперше термін з'явився 1990 р. Дж. Майер і П. Саловей під цим поняттям розуміли здатність усвідомлювати, оцінювати свої і чужі емоції та почуття, виражати їх і керувати ними. Х. Вайсбах, У. Дакс розглядають емоційний інтелект як уміння «інтелектуально» управляти своїм емоційним життям, що сприяє особистому та професійному успіху людини. На підставі аналізу існуючих концепцій Д. Люсін

запропонував свою модель емоційного інтелекту, що складається зі здатності до розуміння своїх і чужих емоцій і управління ними. *Здатність до розуміння емоцій* – це розпізнавання емоцій, тобто встановлення факту наявності емоційного переживання у себе або в іншої людини; ідентифікація емоцій – це розуміння, яку саме емоцію відчуваєш особисто чи відчуває інша людина, а також це вміння вербально виразити переживання; розуміння причини, що викликала ту чи іншу емоцію, і наслідків до чого це може призвести. *Здатність до управління емоціями* – це контроль за інтенсивністю емоцій, за зовнішнім вираженням емоцій та вміння «приглушати» надмірно сильні емоції, а також довільність при прояві емоцій.

У сучасній психологічній та педагогічній науці виділяють різні методи і засоби розвитку емоційного інтелекту, серед яких груповий тренінг, індивідуальний тренінг, коучінг, режисерська гра, театральна терапія, театралізована діяльність. Театралізована діяльність в роботі з дітьми розповсюджена за кордоном та в Україні. Так, в Італії діють спеціальні курси для педагогів з навчання організації театралізованої діяльності, наприклад, курс «Навчального театру». Його метою є ознайомлення освітян з новими інноваційними методами, які дозволяють керувати емоційною напруженістю в дитячих групах та класах. Основними завданнями курсу є ознайомлення з мімікою, пантомімікою, позами з метою корегування психоемоційних станів дітей, навчання методам, які допомагають розв'язати емоційні проблеми в групі, розвивають творчу і художню виразність. З цією метою використовують такі методи як гра, вправа, оригінальна рольова гра, соціометрія, виразна і художня діяльність, сенсорна стимуляція, методи спрямовані на засвоєння теоретичної інформації [2, с. 2].

Курс «Навчального театру» враховує всі етапи розвитку групи: прийом, конституцію групи, визначення макро-мікроцілей, визначення угоди, розробку цілей, остаточну перевірку та обмін думками (постановку спектаклю) [2, с. 3]. В Україні з 2014 р. на регіональному рівні також почали з'являтися подібні курси. Незважаючи на недостатність неформальної освіти для педагогів з даного напрямку, в закладах загальної середньої освіти та закладах дошкільної освіти педагоги активно впроваджують театралізовану діяльність шляхом проведення занять чи в гуртковій роботі. Вихователь Панчівського закладу дошкільної освіти ЗДО «Малятко» загального типу Декусар Ірина Євдокимівна зазначає, що на початковому етапі залучення дітей до театральної діяльності складається враження, що діти «грають в мистецтво», але у них поступово розвивається вміння не тільки сприймати й створювати те, чого в дійсності не існує.

Як зазначають вітчизняні дитячі психологи, особливістю дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є те, що образи художньої творчості відображають всі види підсвідомих процесів (страхи, внутрішні конфлікти, дитячі спогади, сновидіння). Дітям їх важко описати словами, тому невербальні засоби стають провідними у вираженні й поясненні сильних переживань. Діти поступово переходять від дослідження свої внутрішніх переживань і відчуттів до дослідження й оцінки стосунків з іншими людьми. У даному ракурсі не потрібно навіть наголошувати на важливості театралізованої діяльності для розвитку емоційного інтелекту в дітей. На основі аналізу італійського педагогічного досвіду директора та тренера італійської школи театру М. Аймо, тренера італійської школи театру М. Фінетті та співбесід з українськими педагогами Т. Попковою, Н. Миндюк (Заклад комбінованого типу ясла-садок «Ягідка» № 60 м. Кропивницького), І. Декусар (Панчівський заклад дошкільної освіти ЗДО «Малятко» загального типу, Новомиргородської міської ради), С. Галушко, О. Макаренко, Я. Токаревої, С. Фроловою, О. Щербиною, С. Кутузової (Комунальний дошкільний навчальний заклад комбінованого типу «Дзвіночок» № 14 (м. Вознесенськ, Миколаївська область), О. Бойко (Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 161 «Сніжинка» Запорізької міської ради Запорізької області) визначено, що при виконанні вправ з театралізованої діяльності не вимагається вміння грати на сцені, навпаки такі навички тільки шкодять, оскільки задають дитині певні стандарти. Джерелом формування дитячого емоційного інтелекту стає імпровізована творчість, що впливає на

розвиток здібностей і дозволяє реалізувати дитячі мрії. Дошкільники і учні початкових класів у творчості знаходять відображення своєї індивідуальності. Такі методи стають простором для експериментів і проб, оскільки стираються поняття «правильно» і «неправильно», «гарно» і «негарно», дитина стає незалежною від оцінок і поступово «гра в мистецтво» перетворюється на мистецтво.

Крім того, театралізована діяльність дозволяє згуртувати дітей, оскільки для виконання вправ необхідні особливі, довірливі, відкриті стосунки між однолітками. Тому взаєморозуміння стає основою всіх театральних методів роботи, спрямованих на програвання тих проблемних ситуацій, з якими дитина стикається в житті. Якщо театр може дати дитині «роль», то театралізована діяльність допомагає дитині знайти «вихід». До того ж паралельно відбувається корекція окремих рис особистості: нівелюється замкнутість, сором'язливість та агресивність [3].

З метою розвитку емоційного інтелекту дошкільного віку та молодших школярів, крім звичайного, можуть використовувати ляльковий, тіньовий пальчиковий театр, театр маріонеток, театр на фланелеграфі. У них використовують різноманітні засоби: іграшки, картинки, смикунчики, маріонетки, «живі тіні», що можуть бути розміщені на екрані, ширмі, на столі.

Узагальнюючи досвід італійських педагогів (М. Аймо, Ф. Бонато) і вітчизняних (І. Декусар, Т. Попкової, Н. Миндюк, С. Галушко, О. Макаренко, Я. Токаревої, С. Фролової, О. Щербини, С. Кутузової, О. Бойко), можна визначити, що заняття та гуртки з театралізованої діяльності включають такі види робіт: вправи з дикції, завдання для розвитку мовної інтонаційної виразності, вправи на розвиток дитячої пластики, вправи для соціально-емоційного розвитку дітей, образні вправи, ігри-драматизації, ігри-перетворення, корекційно-розвивальні ігри, вправи на розвиток виразної міміки, елементи мистецтва пантоміми, окремі вправи з етики під час драматизації, перегляд лялькових вистав та бесіди за їх змістом; розігрування лялькових вистав, підготовка і розігрування казок й інсценівок; знайомство з засобами драматизації казок, театральні етюди [1].

Організація театральної діяльності вихователями будується за таким алгоритмом. *Перший етап* – налаштування дітей на співпрацю, мотивація діяльності, можливо «ефект сюрпризу», який допоможе налаштуватися. *Другий етап* – знайомство дітей зі змістом літературного твору. *Третій етап* – робота зі змістом твору, на якому обговорюються вчинки персонажів, проводиться психогімнастика, релаксація. *Четвертий етап* – власне драматизація. Зазначимо, що драматизація з використанням костюмів вимагає від дітей самостійності, прояву власних емоцій, а отже більшої підготовки від дітей і педагогів.

Отже, розвиток емоційного інтелекту важливий для становлення особистості дошкільника і молодшого школяра, оскільки дитина починає орієнтуватися в «алфавіті» емоцій, стає врівноваженою, безтурботною, здатною розуміти причини виникнення та прояви власних емоцій та інших людей.

Формування емоційного інтелекту полегшує проведення театралізованої діяльності, оскільки вона ґрунтується на невимушеній атмосфері, емоційному піднесенні та натхненні.

Список використаних джерел:

1. Досвід роботи вихователя Бойко Олени Григорівни «Емоційний розвиток дошкільників засобами театралізованої діяльності». – Режим доступу : <https://dnz161.jimdofree.com> > app > download > [Досвід%20Емоційний%20розвиток%20дошкільників%20засобами%20театралізованої%20діяльності%20](https://dnz161.jimdofree.com)
2. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. / О. М. Олійник – Кам'янець-Подільський : В.О. Волошук, 2017. – 163 с.
3. Corso di teatro educativo l'arte per educare le Emozioni Per chi opera con l'infanzia, l'adolescenza i giovani e non solo... – Режим доступу : <https://bit.ly/3xh6j7h>
4. Salovey P. Emotional development and Emotional Intelligence: Implications for educators / Peter Salovey. – New York: Basic Books, 1997. – 288 p.
5. Goleman D. Working with Emotional Intelligence / Daniel Goleman. – New York: Bantam Books, 1998. – 383 p.
6. [Pontremoli](#) A. Elementi di teatro educativo, sociale e di comunità / [Alessandro Pontremoli](#). – UTET Università, 2015. – 288 p.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Богдан Радчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Ольга Радчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF THEATER TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF PRIMARY SCHOOL

Bohdan Radchuk, master's student

Olha Radchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито роль театральних технологій у всебічному розвитку молодших школярів, означено способи їх використання в освітньому середовищі початкової школи. Особливу увагу звернено на театральні-виховні технології та можливості їх застосування вчителем у позакласній діяльності учнів молодшого шкільного віку.

Ключові слова. Інноваційні технології, освітнє середовище, театральні технології, молодші школярі, позакласна діяльність.

Abstract: the article reveals the role of theatrical technologies in the comprehensive development of primary school students, identifies ways to use them in the educational environment of primary school. Particular attention is paid to theatrical and educational technologies and the possibility of their use by teachers in extracurricular activities of primary school students.

Key words: innovative technologies, educational environment, theatrical technologies, junior schoolchildren, extracurricular activities.

Проблема впровадження театральних технологій у процес розвитку соціально-творчої особистості вивчалася та представлена в роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників: В. Абрамяна, М. Барахтяна, І. Барановської, О. Бганко, О. Булатової, О. Демченко, Ю. Єлісєвенка, Е. Зайцевої, Л. Зімакової, І. Зязюна, Н. Іванової, Л. Ільїної, О. Кашиної, В. Ковальова, О. Курбатової, Л. Лимаренко, Н. Макарової, О. Подгорної, Н. Тарасевич, С. Швидкої та інших.

На сучасному етапі відбувається диференціація досліджень за такими напрямками:

1) застосування театральних технологій у позанавчальному процесі (І. Будянський, В. Букатов, О. Матюхіна, С. Мацієвська);

2) удосконалення засобами театральних технологій умінь реалізації виховних впливів, які здійснюються учнівською молоддю (Т. Борисова);

3) підготовка педагогів до організації та керівництва театральною діяльністю учнівської молоді (С. Соломаха, С. Томчикова, Т. Фуртас) [4].

Театр – це унікальний вид мистецтва, що має синтетичну природу. Тут природно взаємодіють різні мистецтва (література, музика, живопис, архітектура, хореографія, вокальне мистецтво, тощо). Виконуючи свою особливу місію, кожне мистецтво виконує свою функцію, що дозволяє створити унікальний творчий продукт – театральну виставу, спектакль.

Організація в умовах школи театального гуртка, студії або впровадження елементів театального мистецтва в освітній процес дозволяє залучити до співпраці та творчого діалогу велику кількість дітей, застосувати індивідуальний, дитиноцентричний, диференційований підходи у процесі вибору завдань, сформувати важливі для сьогодення навички soft skills.

Театральне мистецтво – це гарний засіб для розвитку емоційно-почуттєвої, інтелектуальної, духовної сфери особистості учнів. Знайомство з театральним мистецтвом розширює та збагачує словниковий запас дітей, розвиває увагу, пам'ять, образне мислення,

удосконалює мову та вимову, розширює світогляд, формує естетичний смак, вчить впевненості, активності, співпраці в команді.

Тому вивчивши літературу та дослідження вчених, ми отримали таку класифікацію театральних технологій: 1) розвиваючі театральні технології (розвивають усі компоненти soft skills); 2) навчальні театральні технології (використовуються для глибшого розуміння змісту театру та всіх його елементів, навчають різним видам драматизації і т.д.); 3) виховні театральні технології (виховання культури мовлення, зовнішньої поведінки як поведінки внутрішньої і т.д.). Найбільш вивченою та дослідженою є виховна театральна технологія [4].

Театрально-виховні технології, які вважаються результативними в позакласній діяльності школи I ступеня, поділяються на дві групи:

1) технології, які спрямовуються на створення художньо-естетичного простору освітнього закладу з допомогою використання внутрішніх ресурсів колективу: шкільні заходи з елементами театралізацій, театральна-сценічна творчість школярів, театральні постановки, вивчення театральних елементів для подальшого розкриття творчого потенціалу молодших школярів;

2) ті, що залучають у себе ресурс зовнішнього оточення, тобто для кращого розуміння театального мистецтва, використовуються походи до театрів, музеїв, відвідування позашкільних закладів з театралізованою діяльністю, кіно, вшанування родинних традицій тощо.

Театрально-виховні технології обох груп можуть втілюватись як:

– ігрові технології (гра драматизація, акторська гра). Наприклад, ігри-драматизації, побудовані на входженні школяра в уявну виховну ситуацію, а далі – дія в цій ситуації з позиції певного персонажа, а акторська гра допомагає дітям навчитися правильно використовувати власну міміку в тій чи іншій ситуації;

– театрально-імпровізаційні технології (вибудовуються на входженні учасника в життєвий контекст конкретного персонажа художнього твору, що далі слугує предметом естетичного перетворення (театральні імпровізації вивчаються переважно в контексті психо-і соціодрами). Користь використання технології «театральна імпровізація» в тому, що діти у «стресових» умовах мають швидко відтворити задану роль, що в дорослому житті допоможе швидко реагувати в будь якій ситуації;

– технологія «Школа риторики» спрямовується на виховання культури мовлення, вимови та спілкування, зовнішня поведінка як прояв внутрішньої поведінки (технологія також може використовуватися на уроках «читання» та «української мови»);

– технологія «Театр як школа». Дана технологія є дієвим механізмом згуртування колективу та допомагає у створенні колективної своєрідної культурно-мистецької інституції, в якій кожен може добровільно обирати посильну соціальну роль;

– технології театральної-сценічної творчості (крім роботи над сценічною постановкою, такі технології допомагають залучити школярів до вивчення та усвідомлення мови театру, фактів його історії, різновидність театральних професій, до сприймання сценічних постановок різних видів і жанрів, ознайомлення з творчістю митців; а також відповідають за виховання культури глядача);

– технології виховання активного глядача, тобто глядача-співтворця вистави (К. С. Станіславський), отже, суб'єкта культуротворчих процесів;

– технології організації пізнавальної творчості (наприклад, у діяльності гуртків історії театру, музейної справи в школі);

– технологія театралізації навчально-виховного процесу школи, що постає як системоутворююча щодо решти художньо-естетичних виховних технологій [3].

Використання тих чи інших театральних технологій багато в чому залежить від вікових особливостей дитини. У роботі з дітьми дошкільного віку доречно використовувати різні види лялькового театру [2]. Під час роботи з дітьми молодшого шкільного віку необхідно враховувати низку соціально-психологічних особливостей. Варто зазначити, що невеликий життєвий досвід дітей у цьому віці викликає особливу увагу до проблеми

розуміння вистави. Тому досвід мистецтва не повинен випереджати життєвий досвід дитини. Провідною діяльністю учня початкової школи є навчання. Однак гра є важливим чинником становлення особистості дитини через її входження у взаємостосунки з оточенням, набуття соціального досвіду.

Серед форм театральної діяльності в початковій школі особливе місце посідають вистави-казки, театралізовані ігри (ігри-драматизації, ігри на теми літературних творів, сюжетно-рольові ігри), які відтворюють типові дії певного персонажа і формують вихідні уявлення дитини про поведінку [5].

Переваги використання театального мистецтва або впровадження в педагогічну практику театральних технологій у роботі з молодшими школярами полягають в тому, що в використанні акторської майстерності у дітей покращуються навички мовлення, тренується та розвивається довготривала пам'ять, а також розвивається пластичність. Театральне мистецтво допоможе дитині поліпшити відносини з оточуючими, так як добре розвиваються комунікативні навички. Розвивається вміння уникати будь-яких конфліктів, привчає до дисципліни та відповідальності за свої вчинки, дитина стає більш самостійною та вчиться відстоювати свою позицію без криків та сварок, робить незалежними від чужої думки та застарілих стереотипів. Діти починають розуміти чого саме хочуть, впевнено крокують до своєї мети, не реагуючи на всі сумніви оточуючих.

Отже, використання театральних технологій в освітньому процесі початкової школи є дуже корисним для всебічного розвитку учнів. Адже діти отримують нові знання уміння та навички, які можуть стати в пригоді в дорослому житті. З допомогою театральних технологій розвивають комунікативні навички, вміння працювати в команді, відчуття відповідальності, манери, етикет, адаптивність, бажання змінюватися, чесність, почуття гумору, дружелюбність, самоконтроль, терпимість, соціальні навички.

Список використаних джерел:

1. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект / О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2013. – С.261–272.
2. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру / Л. В. Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г. С. Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 451–454.
3. Комаровська О. Театральні технології у вихованні / О.Комаровська // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звіту науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2014 р. Івано-Франківськ : НАІР, 2014. – Вип. 4. – С. 174–176.
4. Короткова Р. Соціально-психологічний театр як сучасний вектор соціально-виховної роботи з дітьми та молоддю / Р.Короткова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11 «Соціальна робота. Соціальна педагогіка». Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – Вип. 24. – Т. 1. – С. 64–71.
5. Палько І. Соціально-інтерактивний театр життя: гендерний аспект. Підготовка волонтерів до реалізації ідеї гендерної рівності : методичні рекомендації / авт.-упоряд.: О. Остапчук, Н. Павлик, С. Котова-Олійник. – С. 144–149.

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЛЯЛЬКОВОГО ТЕАТРУ

Марина Сінчук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

MORAL EDUCATION OF JUNIOR PUPILS BY MEANS OF A DOLL THEATER

Marina Sinchuk, bachelor`s student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky (Ukraine)

Анотація: У статті розкрито актуальне питання використання лялькового театру як виду мистецтва в освітньому процесі початкової школи. Показано значення такого виду театралізації у моральному вихованні молодших школярів. Конкретизовано методичні особливості його організації з метою морального становлення молодших школярів.

Ключові слова: моральне виховання, театр, ляльковий театр, театралізована діяльність.

Annotation: The article describes the actual issue of the use of the doll theater as an article in the educational process of elementary school. The significance of this type of theatricalization in the moral education of junior schoolchildren is shown. The methodological features of its organization are specifying for the moral development of junior schoolchildren.

Key words: moral education, theater, puppet theater, theatrical activity.

Одним із актуальних питань виховання молодих поколінь є формування в них моральних цінностей, розвиток умінь і навичок етичної поведінки. В історії людства найважливішою складовою частиною виховання нових поколінь людей було і залишається моральне виховання. Виховання людини, здатної зробити вибір між добром і злом, жити відповідно до прийнятих в суспільстві моральними нормами і принципами, було і є предметом роздумів не тільки вчених-педагогів, а й прогресивних громадських діячів усього світу.

Проблемам морального виховання були присвячені праці таких класиків педагогічної думки: Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.

В Україні моральне виховання вважається одним з пріоритетних напрямків освітнього процесу. Аналіз документів (Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ, Концепція НУШ та ін.), показав, що моральне виховання визнане одним із пріоритетних в Новій українській школі.

Низка сучасних науковців (І. Батарейна, І. Бех, О. Матвієнко, Ю. Скрипова та ін.) також розробляють різні аспекти особливості морального виховання. Погоджуємося з думкою названих дослідників, що питання морального виховання молодого покоління можна назвати вічними, тому що вони пов'язані з моральною сутністю людини. Ця обставина змушує вчених-педагогів постійно вести наукове дослідження щодо застосування різних засобів у вихованні моральних якостей.

Звернення до праць українських дослідників, посібників з педагогіки, показує, що в них представлено теоретичні основи морального виховання: поняття, зміст і завдання тощо. Так, А. Кузьминський трактує «моральне виховання як вивчення теоретичних основ моралі, формування моральних уявлень, організація досвіду поведінки й діяльності, які відповідають вимогам моралі нашого суспільства» [8, с. 217]. Великого значення набуває моральне виховання дітей на етапі молодшого шкільного віку, тому що саме у цей час відбувається формування низки важливих якостей: незалежність, самостійність від зовнішнього впливу, відповідальність, працелюбність, чесність тощо.

Для розв'язання завдань морального виховання учнів початкових класів необхідно добирати засоби, одним з яких є театр як синтетичний вид мистецтва. Театр можна використовувати під час проведення різних форм позакласної виховної роботи з молодшими школярами. На сьогодні театральна діяльність відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини. Погоджуємося з думкою вчених (І. Стахова, Н. Казьмірчук, О. Жовнич), що «театр – це органічний синтез мистецтв, що поєднує в собі музику, танець, живопис, риторичку, акторську майстерність» [6].

Необхідність включення молодших школярів у театральну діяльність обстоює О. Демченко [4]. Дослідниця обґрунтовує соціально-виховний потенціал у роботі з дітьми різних категорій, в тому числі й обдарованими. На її думку, театральне мистецтво є засобом всебічного розвитку дитини, естетичного виховання, пізнання світу. До того ж, театр як синтетичний вид мистецтва є школою моралі, сприяє засвоєнню етичних норм тощо.

Одним із видів театру є ляльковий, який, на думку І. Древницької, є «одним із перших видів мистецтва, з яким зустрічається дитина» [5]. Провівши аналіз літератури, можемо виокремити низку функцій, які виконує ляльковий театр. Зокрема, як зазначає І. Барановська, виховна функція лялькового театру полягає у формуванні уявлень таких моральних категорій, як «добро – зло», «щирість – лицемірство», «правда – брехня» та інші [1].

На значенні використання лялькового театру в закладах дошкільної та початкової освіти робить акцент Л. Любчак, у працях якої знаходимо два важливі акценти. По-перше, дослідниця розробила конкретні методичні особливості використання різних ігор-театралізацій з використанням ляльок у вихованні дітей. По-друге, вона наголошує на необхідності підготовки педагогів до використання лялькового театру, розвитку в них творчості, артистизму.

Аналіз праць дослідників [3; 5; 7; 10] дозволяє показати значення театральної діяльності у моральному вихованні молодших школярів. По-перше, *розв'язанню завдань морального виховання передусім сприяє зміст п'єс / казок, які беруться в основу театральної постановки*. Звернення до українських народних казок показує, що серед них є багато морально-етичного спрямування, наприклад: «Семеро козенят», «Котик і півник», «Лебідь, щука і рак» та ін. По-друге, *виховання моральних якостей відбувається у процесі постановки театралізованого дійства*.

Для цього важливо педагогам урахувати методичні особливості роботи над постановкою п'єси. Як зазначає І. Древницька, «беручи участь у виставі, молодші школярі опановують сюжетно-рольову гру, засвоюють соціальні ролі, навчаються розв'язувати життєві проблеми та набувати позитивного досвіду в спілкуванні з однолітками й дорослими. Для них головне – дія. Тому учні намагаються знайти для себе улюблену справу, розширити спілкування з ровесниками на вулиці, в гуртку, в школі, в театрі. Усе їхнє життя насичене грою. Кожна дитина хоче зіграти свою роль. Навчити учнів грати, брати на себе роль і діяти допоможе театр» [5]. По-третє, *беручи участь у постановці лялькового театру, молодші школярі намагаються прожити ті ролі, які вони грають*. Ляльковий театр є казковим видовищем, яке подобається дітям. Вони зацікавлені не лише в перегляді вистави, а й участі в ній. Школярам подобається підбирати сюжети, розподіляти ролі та все це об'єднувати в незабутню історію. Під час того, як учні крок за кроком намагаються створити постановку вистави, вони виховують у собі повагу не тільки до інших учасників, але й до їхньої думки, навчаються співпрацювати. Також діти навчаються розрізняти добрі вчинки від поганих.

Варто звертати увагу на емоційний стан дітей, їхнє спілкування між собою під час постановки п'єси. Послугуємося рекомендаціями О. Демченко [3], яка пропонує алгоритм спостереження за дітьми в процесі різних видів діяльності, створення виховних ситуацій.

Хочемо зазначити, що елементи театралізації з метою морального виховання можна використовувати під час різних форм роботи: свят, ігор-подорожей, конкурсів тощо. Зазначимо, що в молодших школярів великим успіхом користуються гуртки образотворчого

та художнього мистецтва, ляльковий театр та інші. Вони спрямовують учнів до активної естетичної діяльності та сприяють розвитку їх здібностей.

Прикладом може бути дитячий театр ляльок «Колізей», де на кожне шкільне свято й тематичний тиждень знаходиться місце для лялькових вистав на різну тематику: з правил протипожежної безпеки, дорожнього руху, безпечного поводження з газом, до Дня знань та інші. Хочемо зазначити, що театральна діяльність згуртовує учнів. Під час театральної діяльності молодші школярі виконують дії за сценарієм, що покращує їх уміння слідувати чітко поставленому плану. Така діяльність дисциплінує дітей, тому що перед ними ставиться ряд завдань, які вони мають виконати.

Уважаємо, що в процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації виховної роботи необхідно формувати в них необхідні якості. Театральне мистецтво як засіб виховання дітей є складним, є різні види театрів, які мають свою специфіку. Тому педагогу, організатору театральних гуртків, театралізованих свят, ігор-драматизацій тощо потрібно володіти комунікативною культурою, акторськими здібностями, великим творчим потенціалом тощо. На різних аспектах підготовки в цьому напрямі наголошують Н. Комарівська [7], Н. Лазаренко [9], Л. Любчак [10] та ін.

Отже, вчитель початкових класів може використовувати ляльковий театр як основу створення умов розвитку творчих здібностей та формування моральних якостей та орієнтирів особистості. За нашим переконанням моральне виховання школярів під час роботи лялькового театру є не просто доцільним, а обов'язковим. Можливість безпосереднього контакту учнів у постановці вистави допомагає виховати та розвинути позитивні моральні якості особистості дитини.

Список використаних джерел:

1. Барановська І. Г. Театр ляльок в початковій школі : навчально методичний посібник / І.Г. Барановська. – Вінниця, 2015. – 170 с.
2. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови / Ю.В.Бондар // Гуманітарний корпус : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії (Київ, 8 листопада 2019 року). – Вінниця : ТОВ «Твори». 2019. – Випуск 29. – С. 10–12.
3. Демченко О. П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільнятами / О. П. Демченко // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. Спецвипуск / [за заг. ред. проф. В. І. Скрипченка]. – Ч. 1. – Словянськ : СДПУ, 2010. – С. 81–88.
4. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
5. Древницька І. Поліфункціональна природа театру ляльок / І. Древницька // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VII школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., – 2018. – с. 258–262.
6. Казьмірчук Н. С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. / Н. С. Казьмірчук, О. В. Жовнич, І. А. Стахова. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія Педагогіка і психологія – 2020. – 61. – с. 23–30.
7. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 274–277.
8. Кузьминський А.І. Педагогіка / А. І. Кузьминський– Київ – Знання. – 2007. – 447 с.
9. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С. 36–42.
10. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру / Л. В. Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г. С. Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 451–454.

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З РІЗНИМИ ВИДАМИ ТЕАТРУ

Вікторія Солодка, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Оксана Граб, провідний концертмейстер

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE USE OF ICT IN THE PROCESS OF INTRODUCING JUNIOR SCHOOLCHILDREN WITH DIFFERENT TYPES OF THEATER

Victoria Solodka, bachelor`s student

Oksana Grab, Leading Accompanist

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynski State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У публікації досліджено проблему використання інформаційно-комунікаційних технологій і мультимедійних технологій у початковій школі під час ознайомлення з різними видами театру. Доведено важливість використання ІКТ у роботі з учнями початкової школи.

Ключові слова: мультимедійні технології, молодші школярі, ІКТ, види театру.

Abstract: The publication explores the problem of using information and communication technologies and multimedia technologies in primary school during acquaintance with different types of theater. The importance of using ICT in working with primary school students is proved.

Key words: multimedia technologies, junior schoolchildren, ICT, types of theater.

Комп'ютер є найпотужнішим стимулом для творчості дітей, екран привертає увагу. Візуальна насиченість навчального матеріалу робить урок яскравим, переконливим, сприяє кращому його засвоєнню і запам'ятовуванню. Сучасна українська школа має бути в авангарді суспільних змін та технічного розвитку країни. Формула Нової української школи – «наскрізне застосування ІКТ в освітньому процесі» [6, с. 12].

Аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження показав, що більшість дослідників вивчали різні шляхи впровадження ІКТ у початкову школу (В.М. Андрієвська, Н.В. Олефіренко, О.В. Співаковський, Л.Є. Петухова, В.В. Коткова); досліджували проблему формування компетентностей учнів початкової школи засобами ІКТ (Н.М. Бібік, О.В. Галакова, С.І. Данилейко, В.В. Коваленко, І.А. Ніколаєску, Ю.І. Пастир, О.Л. Позднякова, О.В. Проценко, С.Б. Серякова, В.В. Цветков), питання формування медіаграмотності майбутніх учителів та учнів (І.Г. Барановська, Н.Г. Мозгальова та інші). Дослідники одностайні в думці, що у наш час одним із вирішальних модернізації системи української освіти є використання нового покоління засобів навчання, котрі вмщують у собі досягнення педагогіки з можливостями інформаційних комп'ютерних технологій.

Сучасний вчитель має володіти основами роботи з комп'ютером, використовувати ІКТ для мотивування учнів та підвищення ефективності уроку. Наприклад, на уроках читання вчитель проводить різноманітні літературні ігри, як от: «Жива вікторина». Вчитель добирає ілюстрації до казок, які показує учням на слайдах; застосовує диктофон або аудіо програвач, з якого звучить уривок казки чи іншого літературного твору. Коли ж учні правильно відгадують завдання, з'являється картинка із відповідною ілюстрацією, тощо. Завдяки ІКТ вчитель мотивує учнів до читання художньої та пізнавальної літератури, робить уроки яскравими, продуктивними, цікавими.

У кожній дитині горить вогник цікавості й допитливості, вона радіє новим знанням і навичкам. Застосування мультимедійних презентацій робить сучасний урок інтерактивним, оскільки дозволяє дібрати та представити гарний сучасний матеріал, зробити візуальний супровід, продемонструвати різноманітні відео та фотоматеріали, що дозволяють глибоко розкрити будь-яку тему уроку, а також активізувати пізнавальний інтерес дитини, спонукати її до міркувань, роздумів, нових відкриттів. Якісний наочний (візуальний) та звуковий

матеріал не тільки полегшує сприймання інформації, а й сприяє збагаченню задумів, сюжетів, розширює можливості для творчості та втілення ідей.

Інформаційні технології – це сукупність методів, засобів, які об'єднані в один ланцюжок, що забезпечує збір, зберігання, обробку, поширення інформації. Сучасні ІКТ сприяють якісному оновленню змісту та форм навчання. Життя й освіта дорослих і дітей тісно пов'язані з Інтернетом – середовищем збереження та доставки інформації (електронні бібліотеки, віртуальні музеї, електронні підручники, відео та аудіо матеріали). Існує ціла низка освітніх програм та програм для роботи з комп'ютером. Використання інформаційно-комунікативних технологій сприяє не тільки досягненню максимально нової якості освіти: розвивають логічне мислення дітей, підвищують мотивацію дітей до отримання нових знань, знайомлять дітей з соціальним світом, створюють нові засоби виховного впливу [2; 3].

Використання ІКТ надає можливість реалізувати такі педагогічні цілі: розвиток особистості, підготовка її до життя в інформаційному суспільстві; розвиток мислення; естетичне виховання; розвиток комунікативних здібностей; формування вмінь обирати оптимальні розв'язки; розвивати вміння здійснювати експериментально-дослідницьку діяльність; формування інформаційної культури, вміння обробляти інформацію [4].

ІКТ глибоко проникли в усі області сучасного життя, і навіть в ті, які, на перший погляд, не перебувають у мейнстрімі науково-технічного прогресу. Однією з таких областей є театральне мистецтво, чия основна мета, за висловом К.С. Станіславського, «створювати життя людського духу, а головна суть творчості – правда і природність, краса переживання». Театр – чарівний світ. Художнє видовище, що відбувається на сцені будь-якого театру готується протягом достатньо тривалого періоду (застільний період, репетиції у ви городках, репетиції на сцені, показ вистави) неможливо сьогодні створити без використання ІКТ на кожному етапі підготовки.

Робота над спектаклем, зокрема шкільного театру, передбачає глибокий аналіз тексту ще до початку репетицій. ІКТ на даному етапі можуть бути особливо корисні з точки зору можливостей, що надаються текстовими редакторами: швидке виготовлення паперових копій, подання тексту в зручному для роботи форматі, легкість при внесенні необхідних правок тощо. Такі можливості виявляються дуже зручними при роботі з дітьми, коли буває необхідно змінити розмір шрифту або роздрукувати якийсь фрагмент і т. п. Особливо відзначимо, що за допомогою ІКТ можна полегшити юним учасникам вистави процес знайомства з текстом п'єси. Для цього можна запропонувати дітям серію ігрових театральних вправ-завдань, реалізованих за допомогою комп'ютера і спрямованих на деконструкцію-реконструкцію тексту.

Підкреслимо, що розширення інформаційних потоків за допомогою ІКТ збагачує процес фантазування, яке повинно спиратися на глибоке розуміння подій, бути правдоподібним. Також за допомогою Інтернет-технологій можна відшукати різні, але обґрунтовані версії подій, що описуються в п'єсі. ІКТ (електронні бібліотеки, віртуальні подорожі по музеям, тощо) значно прискорюють процес збору інформації, необхідної для створення та розкриття художнього образу героїв п'єси.

Другий період роботи над п'єсою – репетиції в умовах тимчасової сценічної установки, котра приблизно відтворює умови майбутнього оформлення вистави. Сучасні програми 3D-моделювання, а також різні графічні редактори дозволяють створювати просторові картинки, що імітують розташування акторів в об'ємних декораціях (як, наприклад, в комп'ютерних іграх). Також можна змоделювати, як та чи інша мізансцена буде виглядати з різних точок не тільки простору сцени, а й із залу для глядачів. Таким чином, сучасні ІКТ дозволяють здійснювати пошук, а також запис як знайдених, так і планованих мізансцен в тривимірному форматі, моделювати розташування декорацій, найбільш вигідне з точки зору зовнішньої виразності вистави і зручності їх розташування для глядачів і акторів. І якщо раніше з цією метою будувалися макети сценічного оформлення, то тепер, з розвитком комп'ютерних технологій, це можна робити віртуально.

Репетиції на сцені – період роботи над виставою, що передуює показу вистави глядачеві. На цьому етапі найбільш повно розгортається робота зі світловим, звуковим обладнанням, забезпечення функціонування яких в даний час важко уявити без ІКТ.

Не менш важливою складовою частини театральної вистави – звуковому і шумовому оформленні – також можуть використовуватися останні досягнення ІКТ. Роботу зі звуком можна умовно розділити на завдання по звуковому супроводу вистави і створення музичної партитури. При цьому потрібно зазначити великі успіхи ІКТ в області генерації звуку, його передачі і відтворенні. Можливості, що надаються ІКТ в цих напрямках, допомагають надати вистав особливу силу виразності: від повної імітації звучання різних інструментів і звуків, що зустрічаються в природі, до нових, небувалих, фантастичних мелодійних рішень.

Перераховуючи компоненти зовнішньої виразності вистави, ми обов'язково повинні відзначити і процес створення костюмів. Сучасні підходи до виготовлення сценічних костюмів активно задіють арсенал автоматизованих систем проектування одягу, використовують різні алгоритми програм для побудови заготовок конструкцій розробляються моделі. Якщо говорити про дитячий театральному творчості, то тут можна використовувати вже наявні комп'ютерні розробки по ігровій маніпуляції з елементами одягу та аксесуарами, підбираються для облачення персонажа п'єси відповідно до тих чи інших уявлень про нього.

На уроці мистецтва в початковій школі можна поєднати ІКТ з вивченням теми «Види театру»:

1) драматичний театр – ми можемо зачитувати твір, підсилюючи емоційне переживання героїв, для того щоб діти краще зрозуміли твір з допомогою мелодії або представленими фрагментами драматичної гри акторів на сцені в театрі;

2) опера – даний вид театрального мистецтва продемонструємо з допомогою аудіо-запису або також через фрагменти зафіксовані у відео-форматі;

3) балет – ми презентуємо з допомогою відео-фрагментів;

4) театр ляльок – пропонуємо діткам самим інсценізувати попередньо вивчений твір з використанням ляльок та підсилити ефект з допомогою імпровізованої ширми та музичного супроводу або відповідного шуму природи і т.д. Також можна використати презентацію для ознайомлення з грою акторів в театрі;

5) мюзикл – граємо елементи мюзиклу з дітками, підсиливши їх виступ з допомогою комп'ютерних технологій (музичний супровід, коротке введення в сюжет), для короткого ознайомлення з цим видом театрального мистецтва можемо використати мультимедійну презентацію;

б) оперета – знайомимо з допомогою мультимедійної презентації;

7) театр тіней – створюємо спектакль театру тіней з дітьми на засадах синтезу класичного тіньового театру з усією базою засобів, методів навчання, набором вирізних силуетів, ширмою та засобів ІКТ (мультимедіа установок (проектор), ноутбука з базовим програмним забезпеченням (програма презентацій).

Отже, ми розглянули лише деякі можливості застосування ІКТ в області театру. Розвиток інформатизації суспільства, а також вдосконалення театрального мистецтва неминуче будуть створювати нові простори, в яких ІКТ та театральні технології будуть все тісніше стикатися і взаємопроникати один в одного.

Список використаних джерел:

1. Андрієвська В. М. Мультимедійні технології у початковій ланці освіти / В. М. Андрієвська, Н. В. Олефіренко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 2(16). – Режим доступу : <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>

2. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г. Медіаграмотність – життєво необхідна компетентність майбутніх учителів ХХІ століття./ І.Г. Барановська, Н.Г. Мозгальова // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я : тези доповідей ХХVІІІ міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2020, 28-30 жовтня 2020 р.: у 5 ч. – Харків : НТУ «ХПІ». – Ч. II. – 376 с.

3. Барановська І.Г. Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті / І.Г. Барановська // Інформаційні технології в освіті. – 2019. – №2(39). – С. 40-50. – Режим доступу : http://ite.kspu.edu/issue_39/p-40-50
4. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання Навч.посіб. / О.П. Буйницька. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 240 с.
5. Использование информационно-коммуникационных технологий на различных этапах работы над спектаклем – Режим доступу : <http://www.art-education.ru/electronic-journal/ispolzovanie-informacionno-kommunikacionnyh-tehnologiy-na-razlichnyh-etapah>
6. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

**РОЗВИТОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ КРЕАТИВНОСТІ
ЯК «М'ЯКОЇ НАВИЧКИ» У ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ КВЕСТІВ
З ЕЛЕМЕНТАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ**

Марина Стороженко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE
PROCESS OF ORGANIZING AND CONDUCTING QUESTIONS**

Maryna Storozhenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкрито сутність понять «творчі здібності» і «креативність», які відносять до «м'яких навичок» ХХ століття. Охарактеризовано специфіку застосування квесту як інноваційної технології. Показано потенціал у розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Розкрито можливості використання елементів театралізації під час організації квестів.*

***Ключові слова:** творчі здібності, креативність, «м'які навички», квест, театралізація.*

***Abstract.** The article reveals the essence of the concepts of «creativity» and «creativity» as «soft skills» of the twentieth century. The specifics of the use of quest technology as an innovative means of developing the creative abilities of primary school students are described. Possibilities of using theatrical elements during the organization of quests are revealed.*

***Key words:** creativity, creativity, soft skills, quest, dramatization.*

Соціально-економічні зміни, які відбуваються в українському суспільстві, зумовлюють формування креативного і творчо активного покоління, здатного нестандартно і ефективно вирішувати нові проблеми. На сьогоднішній день у всьому світі загалом, в Україні зокрема, зростає потреба у фахівцях нового покоління, які володіли б усіма сучасними професійними, практичними навичками роботи за фахом, були готові до мобільності та постійного професійного та кар'єрного росту. Відповідно до цього, висококваліфікований професіонал майже у кожній сфері повинен володіти «м'якими навичками», які сприяють орієнтації в світових трансформаціях і своїй професії, можливості бути корисним своїй організації і водночас самореалізуватися, стати успішним.

Дослідники наголошують на важливості розвитку соціальних та емоційних навичок особистості в процесі здобуття освіти, побудові успішної кар'єри, забезпечення конкурентності на ринку праці. Сформованість у дітей навичок такого характеру підвищує можливості для їх соціальної адаптації, сприяє виробленню вміння спілкуватися і долати конфліктні ситуації, підвищує шанси для досягнення успіху в різних сферах суспільного життя [3, с. 261]. Це зумовлює вироблення нових освітніх стандартів, зміну педагогічної парадигми, перехід від знаннево орієнтованого до особистісно орієнтованого підходу, кардинальну перебудову всього освітнього процесу.

Коло «м'яких навичок» є достатньо широким: критичне мислення, креативність, ініціативність, володіння медіаграмотністю, знаннями з інформаційних і комунікаційних технологій, гуманізм; особиста, громадянська і соціальна відповідальність, полікультурна компетентність. Спрямованість освіти на гармонійне виховання кожної особистості, підготовку до швидко і мінливого життя на сьогоднішньому етапі розвитку техніки, науки та інших сфер ставить на одне з перших місць завдання з розвитку креативності дітей як одну з «м'яких навичок» ХХІ століття. Це пояснюється тим, що в сучасних умовах йде процес глобальної зміни всіх соціальних інституцій, безперервного реформування. Наслідком цього є те, що суспільству потрібні люди, здатні нестандартно мислити, продукувати й

реалізувати ідеї, підходити творчо до поставлених завдань, передбачити кінцевий результат тощо.

У психології і педагогіці проблема творчості, творчих здібностей і креативного мислення завжди була однією з актуальних. Психологічні основи таких феноменів розглянуті у працях О. Антонової, Д. Богоявленської, П. Гальперіна, Д. Ельконіна, С. Ілляш, Г. Костюка, В. Крутецького, С. Максименка, Я. Пономарьова та ін. Учені пояснюють названі дефініції, даючи різні підходи до їх тлумачення. Згідно з визначенням Д. Фельдштейн, «творчі здібності – це індивідуальні психологічні особливості людини, що не залежать від розумових здібностей і проявляються в дитячій фантазії, уяві, власній думці щодо оточуючої дійсності» [9, с. 112]. Творчі здібності характеризують оригінальність, абстрактність, наочно-образне мислення, невербальну уяву, творчу мотивацію, емоційне переживання, які взаємопов'язані один з одним. Під творчою діяльністю дітей Д. Фельдштейн розуміє не стільки сам предметний результат, тобто дитячі твори, скільки творчий процес, що має на увазі розвиток вміння і навичок естетичного художнього сприйняття – співпереживання мистецтву, а також пробудження на цій основі здібностей до імпровізації, до продуктивного самовираження [9, с. 114]. Це процес створення образів у малюванні, театрі, розповіді тощо, яка передбачає пошук шляхів вирішення завдання, результат якого відрізняється новизною і оригінальністю. Відповідно творчі (креативні) здібності є здатністю дивуватися і пізнавати, вмінням знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, вони визначають націленість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду [9, с. 114].

Творчість органічно притаманна дитячій природі і розгортається у діяльності. Л. Айкіна виокремлює показники, що характеризують діяльність дітей як творчість: показники, що визначають ставлення дітей до творчості і дають основу для розвитку відповідних здібностей: захопленість, здатність «увійти» в уявні обставини і умовні ситуації, щирість переживань; показники, що визначають якість способів творчих дій дітей: швидкість реакції, винахідливість при вирішенні нових завдань, використання різних варіантів, комбінування знайомих елементів в нові поєднання, оригінальність способів дій; показники, що визначають якість продукції: відбір дітьми характерних рис життєвих явищ, персонажів, предметів і їх відображення в малюнку, музичній грі, драматизації, в словесній, пісенній і танцювальній творчості, пошуки художніх засобів, які вдало виражають особисте ставлення дітей і передають задум [1, с. 8]. Однак швидкість і ступінь розкриття творчого потенціалу дитини є індивідуальною, залежить як від внутрішніх (характер, темперамент тощо), так і зовнішніх (кількість і якість взаємодії дитини з дорослими на різних етапах дитинства тощо) тому необхідно заохочувати активність дітей. На цей процес також впливає механізм самооцінки – сукупність оцінок, спрямованих на усвідомлення і оцінювання ставлення до себе в цілому, що сприяють розкриттю творчого потенціалу. Для розвитку креативності / творчих здібностей молодших школярів необхідно створити сприятливі умови: соціально-психологічні (формування психологічно сприятливого мікроклімату, творчого середовища); індивідуально-психологічні (прагнення до самоактуалізації, набуття особистого досвіду, можливість об'єктивно оцінювати продукт своєї творчої діяльності).

Для їх реалізації необхідно добирати ефективні форми виховної роботи, що є актуальним завданням сучасної педагогіки. Окрема, потребує розв'язання питання пошуку способів організації дозвілля, які мають бути не тільки розважальними. Дозвіллієві форми мають створювати умови для різнобічного виховання школярів, формування особистості, яка гармонійно поєднує емоційний і раціональний початки. Досягнення учнями початкових класів високих особистісних результатів неможливе без використання сучасних форм і методів, організація різних видів творчої діяльності, проектної, конструкторської, театральної тощо.

У такому контексті інтерес становить квест як сучасна технологія, яка має потенціал щодо стимулювання пізнавальної активності та творчості учнів. Різним аспектам створення, розроблення та використання квестів у освітньому процесі присвячені наукові праці зарубіжних і вітчизняних дослідників (О. Гапеевої, М. Гриневич, Б. Доджа, О. Ільченко,

М. Кіан, К. Кларк, В. Кулішова, Т. Марча, Ю. Кулімової, І. Сокол та ін.). У науковій літературі знаходимо, що слово «квест» походить від англ. «Quest – пошук, шуканий предмет, пошук пригод» і має значення пошуку з певною метою. Спочатку термін «квест» було використано в назві деяких комп'ютерних ігор, розроблених компанією Sierra On-Line: King's Quest, Space Quest, Police Quest. Пізніше квестом стали іменувати різновид активних екстремальних та інтелектуальних ігор. У 1995 році викладач університету в Сан-Дієго Б. Додж презентував модель веб-квесту як найбільш вдалого способу використання мережі Інтернет на уроках [4].

На думку І. Сокол, питання впровадження квест-технології у навчанні та вихованні учнів може бути розглянуте у таких ракурсах: як спосіб / засіб формування асоціативного мислення, розвитку творчих здібностей, технологічної підготовки, фізичного та пізнавального розвитку; як інноваційна форма виховання та інтерактивного навчання [7, с. 169]. На сучасному етапі розвитку освіти у освітній процес активно впроваджується така форма роботи як квест, який спрямований на формування компетентного педагога [8, с. 46].

У науковій літературі представлено класифікацію освітніх квестів за такими критеріями: формою проведення (комп'ютерні ігри-квести, веб-квести, QR-квести, медіа-квести, квести на природі, комбіновані); режимом проведення (в реальному режимі, у віртуальному режимі, в комбінованому режимі); терміном реалізації (короткострокові, довгострокові); формою роботи (групові, індивідуальні); предметним змістом (моноквест, міжпредметний квест); за структурою сюжетів (лінійні, нелінійні, кільцеві); інформаційно-освітнім середовищем (традиційне освітнє середовище або віртуальне освітнє середовище) [7, с. 169].

Зокрема, *освітній квест* – це проблемна форма проведення навчального / виховного заняття, що з'єднує проблемні, дослідницькі, ігрові та інформаційно-комунікаційні засоби навчання. В ньому поєднуються цілеспрямований пошук, в основі якого лежить виконання поетапних завдань з пригодами, з грою за певним сюжетом [5, с. 35]. Тобто в основі освітнього квесту лежить проблемна ситуація, протягом часу вирішення якої учні засвоюють нові знання, вміння і навички. Організуючи вест, необхідно дотримуватися такої структури: емоційний / мотиваційний вступ; ключове завдання; ресурси, потрібні для отримання інформації; опис процедури роботи, яку необхідно виконати кожному учневі при самостійному виконання завдання (етапи, станції); інструкція, як організувати і представити зібрану інформацію; висновок, в якому підсумовується досвід, який отримали, саморефлексія [7, с. 168]. Окрім того, доцільно додавати коментарі та методичні матеріали, для вчителів, які будуть проводити даний квест.

Дослідники описують веб-квест як сайт в Інтернеті, з яким працюють учні, виконуючи те чи інше освітнє / виховне завдання, «занурюючись» у відкритий інформаційний простір. За іншого варіанту, може бути лише презентація підсумків квесту в мережі Інтернет на сайтах або в соціальних мережах з використанням спеціального програмного забезпечення. Вони охоплюють окрему проблему, навчальний предмет, тему, можуть бути і міждисциплінарними. Особливістю освітніх веб-квестів є те, що частина / вся інформація для самостійної чи групової роботи учнів знаходиться на різних веб-сайтах. Крім того, результатом роботи з веб-квестом є публікація робіт учнів у вигляді веб-сторінок і веб-сайтів (локально або в мережі Інтернет) [10, с. 135].

Ефективність квестів підвищиться за умови внесення елементів гри, використання активних методів, елементів театралізації. Одним з різновидів творчих ігор є *театралізовані ігри*, які відкривають простір для участі дітей у різних видах самостійної художньої діяльності, сприяють розкриттю і розвитку їхніх художньо-творчих здібностей, збагаченню мистецьких знань, виробленню естетичного смаку тощо. Для ефективного перебігу процесу формування у молодших школярів пізнавального інтересу та прояву ними творчих здібностей за допомогою квест-технології педагог у своїй діяльності повинен враховувати індивідуальні особистісні особливості молодшого школяра, а також інтереси кожного учня і рівні розвитку різних учнів.

Важливою умовою використання квестів у роботі з молодшими школярами є сформованість у майбутніх педагогів низки професійних умінь і якостей. Систему підготовки студентів до організації виховної роботи в цілому, яка має безпосереднє відношення до проведення квестів, пропонує О. Демченко. У процесі освоєння педагогічної професії в студентів потрібно розвивати характеристики, необхідні творчому вихователю і які забезпечать індивідуальний стиль його діяльності, до яких відносимо: вольові риси: активність, ініціативність, наполегливість, зануреність у професійну діяльність, прагнення до пізнання нового, самостійність, здатність до подолання інерції та стереотипів, схильність до самовдосконалення тощо; творче педагогічне мислення: оригінальність, семантична гнучкість, евристичність, варіативність, гіпотетичність, кмітливість, критичність, широта асоціацій, генерування великої кількості нових ідей тощо; психічні процеси: спостережливість, перцепція, уява, фантазія, інтуїція тощо; спеціальні професійно-педагогічні якості: вмотивованість на роботу з обдарованими дітьми, фасилітативність, абнотивність, рефлексивність, комунікативна культура, імпровізаційність, акторські здібності тощо [2, с. 83]. Окрім того, зазначимо, що, як вказує Л. Любчак, чим більше здібностей матиме у своєму творчому арсеналі вихователю, тим сильнішим, дієвішим буде його педагогічний вплив на вихованців, отже, педагогові слід мати найкращі якості обдарованого актора [6, с. 450]. У свою чергу вважаємо, що творчість, схильність до інноваційності, здатність продукувати ідеї сприятиме успішній підготовці квестів та реалізації завдань щодо формування в молодших школярів «м'яких навичок» ХХІ століття.

Отже, квест є педагогічною технологією, яка базується на системно-діяльнісному і особистісному підходах, що поєднує проблемне, проєктне та ігрове навчання, з метою досягнення певних навчальних цілей вона орієнтована на формування пізнавальної активності і мотивації учнів, розвиток їх як суб'єктів освітнього процесу. Квести мають потужний творчо-розвивальний потенціал у вирішенні багатьох педагогічних завдань у позаурочній діяльності молодших школярів. Доцільно застосовувати квести в практиці роботи з дітьми задля розвитку творчих здібностей дітей, робити їх цікавими, непередбачуваними, і що дуже важливо, доступними дітям. На різних етапах проведення квестів доречно використовувати ігрові ситуації, творчі ігри, серед яких цікавими й емоційними є театралізовані.

Список використаних джерел:

1. Айкіна Л.П. Сущность и специфика творческих способностей младших школьников / Л.П. Айкіна // Мир науки, культуры, образования. – 2011. – № 5 (30). – С. 6–9.
2. Демченко О.П. Развитие творческих способностей будущих воспитателей обдарованных детей / О.П. Демченко // Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С.В. Ковалевського. – Краматорськ : ДДМА, 2018. – С.81–84.
3. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П. Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
4. Додж Б. Що таке WebQuest? WebQuest./ Б.Додж. – Режим доступу: <https://webquest.org/>
5. Кулімова Ю.Г. Використання веб-технологій у процесі психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи / Ю.Г. Кулімова // Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. – 2020. – № 8. – С. 34–41.
6. Любчак Л. В. Развитие артистических умений будущих воспитателей ДНЗ средствами лялькового театру / Л. В. Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / за ред. Г. С. Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 451–454.
7. Сокол І.М. Квест як сучасна інноваційна технологія навчання / І.М. Сокол // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. пр. – Рівне: РДГУ, 2013. – Вип. 7 (50). – С. 168–171.
8. Стахова І.А. Веб-квест як інноваційний засіб формування природничої компетентності майбутнього вчителя початкової школи / І.А. Стахова // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень : зб.

наук. пр. – Вип. 7(10) / редкол.: Р.С. Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2017. – С. 46–50.

9. Фельдштейн Д.И. Психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности: Избранные труды. / Д.И. Фельдштейн. – М. : Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2009. – 672 с.

10. Хоменко Л. Г. Технологія "Web-квест" як форма інтерактивного навчання молодших школярів в умовах НУШ / Л. Г. Хоменко // Інноваційні педагогічні рішення у початковій освіті: зб. наук. праць [за заг. ред. / О. А. Федій, відпов. ред. Ю. Г. Павленко] / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава : Видавець Шевченко Р. В., 2018. – С. 134–141.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ НА УРОКАХ МОВНОГО ЦИКЛУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

*Світлана Стрільковська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

USE OF THEATRICALIZATION IN LANGUAGE CYCLE LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

*Svitlana Strilkovska, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглянута проблема впровадження театралізованої діяльності у процесі навчання мови та літератури. Розкрито особливості театралізації на уроках мовного циклу в початковій школі

Ключові слова: театралізована діяльність, учні початкових класів, мовлення, уроки мовного циклу.

Abstract. The article examines the problem of introducing theatrical activities in the process of language learning and reading. Features of dramatization at lessons of a language cycle in elementary school are opened

Key words: theatrical activity, primary school students, speech, language cycle lessons.

Сучасне суспільство стрімко розвивається, життєві пріоритети змінюються, за таких умов проблема розвитку дитини набуває особливого значення. Глибокі знання, креативність, вміння спілкуватися, мобільність на сьогодні більш ніж важливі для кожного з нас. На сучасному етапі одна із найважливіших тем є реформування освітнього процесу, змісту навчання усіх предметів і в тому числі предметів мовного циклу.

У концепції «Нова Українська школа» зазначено, що школа потребує вчителя, який може стати агентом змін, який буде творчо та креативно підходити до освітнього процесу, застосовувати новітні методи, способи та засоби навчання [7]. Одним із творчих та інноваційних підходів учителя початкової школи до організації освітнього процесу є використання театралізації на уроках мовного циклу в початковій школі.

Проблема організації театралізованої діяльності учнів початкових класів висвітлена у працях таких педагогів: І. Масанділова, Н. Миропольська, О. Михальова, О. Нікітіна, Т. Полякова, Л. Серих та ін. Науковець О. Михальова зазначає: «Театралізація в освітньому процесі початкової школи сприяє розвитку інтересу як джерела пошукової, творчої і рухової активності учня і впливає на зміну спрямованості навчання від предметно-змістової до процесуально-діяльнісної» [6, с. 78].

Театралізована діяльність – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів [1]. Ефективним засобом морального, естетичного виховання дітей науковець О. Демченко вважає театр [2]. Вона переконана, що театралізована діяльність дозволяє розвивати «м'які навички», здійснювати непрямий вплив на розвиток творчої особистості дитини.

З учнями молодшого шкільного віку в процесі підготовки до театралізації на уроках читання варто застосовувати завдання різної складності: від простих до більш складних (наприклад, промовляння скоромовок та чистомовок, читання в особах, створення колективної п'єси на основі прочитаного твору).

Використання театралізації на уроках мовного циклу в початковій школі дає можливість розвивати в дітей емоційно-образне сприйняття, що сприяє більш глибокому осмисленню та відповідно ставленню до того чи іншого об'єкта. Впровадження театралізованої діяльності на уроках мови та читання створює атмосферу свята, розкутості,

свободи, сприяє виявленню ініціативи, самостійності молодших школярів. Досить важливим на даних уроках є розширення лексичного запасу дітей, оволодіння культурою мовлення, становлення соціального інтелекту, формування навичок самопрезентації, чого можна досягти за допомогою театральних засобів.

Під час театралізації між дітьми та вчителем встановлюється демократичний стиль взаємин, педагог розкривається перед учнями як особистість, яка передає їм не тільки знання, а й життєвий досвід, забезпечуючи невимушене спілкування, що є ще характерним для сучасної школи. Використання театралізованої діяльності на уроках є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини.

У рамках уроку читання доцільно використовувати елементи театралізації, так як література і театр – два види мистецтва, загальним для яких є художнє слово. Під час знайомства з літературними творами та показу театралізованої вистави молодші школярі отримують зразки красивого, правильного, емоційно забарвленого зв'язного мовлення, насиченого прислів'ями та приказками, образними висловами, фразеологізмами.

Урок літератури – завжди маленький спектакль, в якому «грають усі», навіть найбільш «тихі» актори, втягнуті в дію як ніби мимоволі, але міміка й вираз очей видадуть їхній інтерес до подій. Але це особливий театр, де імпровізація – душа всього. Театралізація сприяє активізації пізнавальної діяльності, а також підвищує інтерес до предмету. У театралізації можлива апробація накопичених літературознавчих знань, а також демонстрація емоційного сприйняття. Наприклад, під час аналізу художнього твору з метою розвитку міміки та жестів варто використовувати ігри: «Програвання ситуації», «Солоний чай», «Мімічна гімнастика» тощо. Отже, використання прийому театралізації сприяє емоційно-образній формі уроку, збагачує життєвий досвід молодших школярів яскравими враженнями.

Використання театралізації на уроках мовного циклу передбачає широкі міжпредметні зв'язки. Рівень прояву спеціальних здібностей дітей молодшого шкільного віку під час різних видів театрів забезпечує учням успіх у виконанні творів мистецтв різних видів і жанрів: декламування, танці, співи, виконання композицій на музичних інструментах, створення декорацій тощо. Залучення театралізованої діяльності на уроках такого спрямування є одним із важливих аспектів реалізації міжпредметних зав'язків, які сприяють формуванню світогляду учнів, їхньому естетичному розвитку. Основне завдання цих уроків – розвиток таких якостей, як пам'ять, образне мислення, мовлення, увага та увага.

У результаті цілеспрямованої роботи з підготовки й показу вистав учні навчаються будувати діалоги, складати сюжети, розробляти сценарії. У процесі такої діяльності підвищується мовленнєва активність й потреба в самовираженості молодших школярів.

Узагальнюючи, зазначимо, що використання театралізації в процесі вивчення таких навчальних дисциплін як мова та література, створює умови для активізації пізнавальних інтересів і творчих пошуків учнів. Театральна діяльність сприяє посиленню компетентнісної спрямованості навчальних предметів, усвідомленню учнями їхньої значущості для реальної життєвої практики, дає можливість дітям засвоювати й перевіряти ефективність різних форм соціальної взаємодії, розвивати навички толерантної співпраці у процесі розв'язування різноманітних проблем, розкриває простір для їхнього самовираження, самоствердження, наповнює життя позитивними емоціями та почуттями.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. В. Театр і гра / Л. В. Артемова. – К. : Томіріс, 2002. – С. 108–144.
2. Деменко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
3. Колеснік К. Вплив колективної творчої діяльності на розвиток мовленнєвої компетентності молодших школярів / К.Колеснік // Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції

викладачів і студентів інституту педагогіки і психології. – Вип.8: У 2- х частинах. – Ч. 1. – Вінниця : ВДПУ ім.М. Коцюбинського, 2010. – С. 103–105.

4.Комарівська Н. Особливості змісту та проведення інтегрованих уроків читання в початковій школі / Н. Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Вип. 31. – Вінниця: ТОВ НІЛАН ЛТД, 2010. – С. 75–81.

5.Лазаренко Н.І. Розвиток принципів та форм організації навчального процесу з методики викладання української мови в початковій школі / Н.І. Лазаренко // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 203–206.

6.Михалёва О.А. Театрализация в школьном образова-тельном процессе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – об-щая педагогика, история педагогики и образования / О.А. Михалёва / Исслед. центр проблем качества подго-товки специалистов. – М., 2006. – 177 с.

7.Нова українська школа. – Режим доступу : <https://bit.ly/3nFGppi>

8. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50.

МИСТЕЦТВО СПІЛКУВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: КРАЩІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ

*Катерина Фомін, кандидат педагогічних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)*

THE ART OF COMMUNICATION AS A MEANS OF FUTURE TEACHERS' SOFT SKILLS DEVELOPMENT: BEST EUROPEAN PRACTICES

*Kateryna Fomin, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)*

Анотація: У статті висвітлено теоретичні аспекти впровадження кращого європейського досвіду щодо впровадження діалогічного навчання у педагогічному університеті. Акцентовано на мистецтві педагогічного спілкування як засобу розвитку soft skills у майбутніх фахівців.

Ключові слова: soft skills, мистецтво спілкування, освітній процес університету, професійна підготовка, майбутні вчителі.

Abstract: The article highlights the theoretical aspects of the implementation of the best European experience in the implementation of dialogic learning at the pedagogical University. Emphasis is placed on the art of pedagogical communication as a means of developing of future professionals' soft skills.

Key words: soft skills, art of communication, university educational process, professional training, future teachers.

У сучасній науковій теорії і практиці особливо гостро постає проблема естетизації освітнього процесу, налагодження міжособистісної взаємодії на паритетних засадах, комунікативна діяльність вчителя з глибоким розумінням та емпатією у ставленні до учнів. Тому педагогічне спілкування сьогодні розглядають як мистецтво, «красу педагогічної дії» (за І. Зязюном), від якого значною мірою залежить цілісне формування та розвиток дитини, передусім в початковій школі, розвиток в неї соціальних навичок (soft skills). А для цього ці навички і вміння повинні бути притаманні, передусім, вчителю, майбутньому фахівцю [6]. Для цього доцільним вважаємо вивчення кращих європейських практик щодо підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти на засадах діалогічного навчання як дієвого педагогічного засобу розвитку soft skills.

Проблема підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності та налагодження ефективного педагогічного спілкування висвітлена у наукових працях таких учених, як: В. Андрущенко, В. Бондар, О. Будник, І. Бужина, Г. Васянович, Т. Гуменникова, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Кічук, Л. Коваль, О. Комар, В. Краєвський, Л. Хомич, В. Чайка та ін.

Універсальною умовою, середовищем розуміння між людьми є мова. У процесі мовного спілкування, діалогу якраз і відбувається розуміння. Фр. Шлейермахер виокремлював три рівні розуміння: на найнижчому із них (побутовому), розуміння відбувається несвідомо (механічно); на другому рівні – розуміння відбувається в спеціальних герменевтиках; лише на третьому рівні розуміння здійснюється як мистецтво. Філософ сформулював принцип «герменевтичного кола» (кола розуміння). Головний смисл його філософ виклав у такий спосіб: «зрозуміти щось можна лише тоді, коли те, що намагаєшся зрозуміти, вже наперед розумієш» [3, с. 241]. Коло розуміння розпочинається з цілого і спрямовується до часткового, і – навпаки, воно може бути «розірваним» саме для того, щоб відбулося розуміння. Особистість повинна навчитися розуміти іншу особистість на морально-естетичному (духовному) рівні, де головну роль має відігравати мова. Вона виступає творчою силою, і завдяки їй, культурі діалогу, відбувається пізнання світу людиною.

Такий підхід ще більше посилюється у творчості іншого німецького філософа – В. Дільтея, особливо це помітно на психологічному рівні. Крім того, учений у процесі діалогу надавав великого значення життєвому досвіду людини, який має активно набуватися з дитинства в сім'ї, в школі, під час навчання і виховання. Вчений доводив, що кожна особистість повинна навчитися розуміти передусім себе, і на цій основі – інших, завдяки цьому вона усвідомлює певну загальність між індивідами (Я і Ти), між багатоманітними духовними формами. Іншими словами – це є об'єктивація суб'єктивної свідомості індивіда. Справжнє мистецтво розуміння завжди супроводжується внутрішнім переживанням, саме воно уможливує акт духовної єдності людей, їх прагнення до душевно-духовної досконалості, самовияву. Отож у цьому контексті теоретичною основою слугує педагогічна герменевтика, що передбачає мистецтво взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу.

Як зазначає І. Бех, освітній процес здійснюється як «багатопланове і багаторівневе мовленнєве спілкування, оскільки у формуванні вищих психічних функцій вирішальна роль належить мовленнєвій взаємодії» [1, с. 165]. У мовленнєвому спілкуванні, за переконанням І. Беха, домінують особистісно-розвивальна функція, тому «його кваліфікують як педагогічне спілкування чи, конкретніше, педагогічний (зокрема, виховний) діалог» [Там само].

Педагогічне спілкування, зазначає М. Тоба, є різновидом професійного спілкування, у ході якого і через яке відбувається соціально-психологічна взаємодія вчителя з учнями. Змістом такої взаємодії, за автором, виступає обмін інформацією, здійснення виховних впливів, створення оптимальних умов для розвитку мотивації навчання здобувачів освіти, забезпечення творчого характеру процесу учіння та ін. Структура педагогічного спілкування характеризується єдністю *зовнішньої*, поведінкової, операційно-дієвої сторони та *внутрішньої*, глибинної, яка включає в себе мотиваційно-сміслові, ціннісні характеристики особистості і має визначальне, пріоритетне значення щодо першої [5, с. 11].

Поняття «внутрішній діалог» і «внутрішнє мовлення», «зовнішній діалог» і «зовнішнє мовлення», наголошує І. Бех, не збігаються. Адже зовнішнє мовлення, яке звернене до іншого суб'єкта взаємодії, завжди звернене і до нього самого. Тому у педагогічному спілкуванні кожен учасник може діалогічно реагувати не лише на мовлення партнера, а й на власне як на чуже. Отож, зовнішнє мовлення, зазначає академік, може бути засобом і зовнішнього, і внутрішнього діалогу; однак діалогічно реагувати на внутрішнє мовлення може лише комунікатор [1, с. 165–166]. Таким чином, виокремлюють *внутрішній діалог у зовнішньому мовленні* і *внутрішній діалог у внутрішньому мовленні*.

У підготовці майбутніх учителів початкової школи до організації діалогічного навчання учнів важливо розвинути в них навички професійного спілкування, зокрема чіткого уявлення про структуру цього процесу та вміння вдосконалювати освітньо-виховні впливи під час навчальної взаємодії.

Професійно-педагогічне спілкування як етико-естетичний феномен потребує належної підготовки майбутнього вчителя лише щодо технології взаємодії, а й морального досвіду, педагогічної мудрості в організації взаємин зі студентами, батьками, колегами в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. Професійно-педагогічне спілкування є комунікативною взаємодією педагога з учнями, батьками, колегами і спрямоване на формування сприятливого та ефективного для навчання психологічного клімату, педагогічну оптимізацію комунікативної діяльності, взаємодії. Воно забезпечує передавання через педагога учням елементів соціокультури, допомагає у засвоєнні відповідних компетенцій, сприяє формуванню ціннісних орієнтацій під час обміну інформацією.

У процесі діалогу, пізнанні іншого, людина пізнає те, що є в ній самій, вона стає здатною перенестись в чуже життя, пережити його разом з іншим, а це вже є актом небайдужого ставлення до іншого. Ця думка, на наш погляд, є надзвичайно актуальною на тлі того, що не лише в сучасному суспільстві, а й серед учнів зростає жорстокість, неповага, небажання і невміння зрозуміти один одного. Отож йдеться про концепцію філософсько-

педагогічної герменевтики, яка отримала своє потужне продовження у науковому пошуку Г. Гадамера. У відомих працях «Актуальність прекрасного», «Герменевтика і поетика», у своїй головній праці – «Істина і метод» учений розглядав герменевтику на двох рівнях: теоретичному і практичному. Що стосується останнього, то він однозначно наголошував: «Герменевтика – це практика. Хто не здатний почерпнути із практики герменевтики її універсальну широту і її філософське виправдання, той, можливо, буде знаходити все нові методи, з допомогою яких можливо досягти успіхів в науках, натомість розумному застосуванню знання з їх допомогою не навчиться» [2, с. 8].

У теоретичному аспекті Г. Гадамер, як і його попередники, чітко дотримувався головного – визначальної ролі у процесі діалогу – розуміння. З цього приводу він писав: «Думка, згідно з якою будь-яке розуміння є проблемою мовною і що досягається (чи не досягається) в медіумі мовності, доведень, власне, не потребує. Всі феномени взаємної згоди, розуміння і непорозуміння, що утворюють предмет так званої герменевтики, за своєю сутністю явища мовні» [2, с. 43]. Водночас Г. Гадамер у своїх думках є більш радикальним, ніж його попередники. Він стверджував, що процес розуміння виходить далеко за межі людських відносин і людського спілкування, цей процес охоплює найрізноманітніші сфери людського буття. Натомість, як зазначав філософ, на шляху розуміння можуть виникати різні перепони, а це, своєю чергою, вимагає активізації не лише розумових, почуттєвих, а й вольових зусиль. Без цього можуть відбуватися незворотні втрати, коли замість розуміння місце посідатиме непорозуміння. Адже ефективність педагогічної діяльності значною мірою залежить від цих категорій.

Не випадково зарубіжні вчені (Н. Muhonen, Н. Rasku-Puttonen, Е. Pakarinen, А.-М. Poikkeus, М.-К. Lerkkanen) розглядають модель формування знань учнів у процесі навчального діалогу. Власне у своїй праці вони пропонують конкретні епізоди освітніх діалогів за трьома основними типами знань, що ґрунтуються на: фактах, поглядах і досвіді. Значну увагу вчені акцентують на формуванні в учнів знань, які відображають життєвий досвід, що є предметом діалогу [7]. Майбутній учитель повинен володіти мистецтвом організації продуктивного навчального діалогу з учнями для розвитку в них критичного мислення, креативності, відкритості, емпатійності, гуманності, ну і звичайно, комунікативності як важливої соціальної навички.

Водночас організувати діалогічне навчання дітей неможливо, користуючись лише теоретичним знаннями у цій сфері. Майбутній педагог Нової української школи повинен володіти системою вмінь:

- організувати та управляти діалогічним процесом у навчанні;
- створювати позитивну комунікативну атмосферу для обміну думками, ідеями;
- педагогічно доцільно здійснити стимулювання спілкування учнів;
- застосовувати прогресивні діалогові технології навчання;
- мотивувати школярів до створення чи вирішення проблемної навчальної ситуації шляхом продуктивного діалогу;
- ефективно використовувати засоби вербальної і невербальної комунікації;
- здійснювати емоційний контакт та слухати співрозмовника та ін.

Таким чином, щодо готовності майбутніх учителів початкової школи до організації продуктивного навчального діалогу заслуговує на увагу не лише акцент на його комунікативних здібностях, а й не меншою мірою й інших якостях, як: інтелектуальні якості, мотивація до педагогічної діяльності, любов до дітей, емоційна рівновага, емпатія, толерантність, професійна відповідальність, високий рівень моральної культури, готовність до інноваційної діяльності, прагнення до самовдосконалення і самоосвіти та ін.

У контексті формування належного діалогового середовища закладі освіти чільне місце належить мистецтву педагогічного спілкування. Адже «неправильне педагогічне спілкування породжує страх, невпевненість, ослаблення уваги, пам'яті, працездатності, порушення динаміки мовлення і, як наслідок, поява стереотипних висловлювань вихованців, тобто у них знижується бажання і вміння думати самостійно, збільшується конформність у

поведінці. У кінцевому рахунку – народжується стійке негативне ставлення до викладача, а потім і до предмета» [4, с. 71]. Отже, саме завдяки ефективному педагогічному спілкуванню створюється сприятлива атмосфера для позитивних змін особистості викладача; розвитку soft-skills студента, оволодіння ним знаннями й уміннями, необхідними для становлення майбутнього фахівця, середовище співпраці та співтворчості.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Психолого-педагогічні засади розв'язання соціально-моральних задач / І.Д. Бех // Вибрані наукові праці. В 2-х т. Виховання особистості. Чернівці : Букрек, 2015. – Т. 1. – С. 154–206.
2. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного / пер. с нем. / Г.-Г. Гадамер. М.: Искусство, 1991. – 367 с.
3. Гафаров Х. С. Герменевтический круг / Х. С. Гафаров / История философии : Энциклопедия. – Мн. : Интерпрессервис; Книжный Дом, 2002. – С. 241.
4. Голярдик Н. А., Дика Л. Л. Педагогічне спілкування як фактор взаємодії викладача і студентів у вищих навчальних закладах / Н. А. Голярдик, Л. Л. Дика // Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України: педагогічні та психологічні науки. – 2014. – № 2 (71). – С. 64–73.
5. Тоба М.В. Психологічні детермінанти діалогового педагогічного спілкування: автореф. дис. ... канд. психол. наук; 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / М.В. Тоба. – К., 1999. – 14 с.
6. Budnyk O., Kondur O. Moral and Aesthetic Aspect of the Professional Training of Teachers / O. Budnyk, O. Kondur // Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Scientific Edition : Series of Social and Human Sciences. Vol. 4. No. 1 – 2017. – P. 26-33.
7. Muhonen H., Rasku-Puttonen H., Pakarinen E., Poikkeus A.-M., Lerkkanen M.-K. Knowledge-building patterns in educational dialogue. International Journal of Educational Research, 2017. – No. 81. – P. 25-37. – Retrieved from : <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2016.10.005>

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Оксана Шикирінська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PEDAGOGICAL POTENTIAL OF THEATRICALIZED ACTIVITY OF PRESCHOOLERS

Oksana Shykyrinska, candidate of pedagogical sciences, Associate professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті здійснено аналіз педагогічного потенціалу театралізованої діяльності, охарактеризовано основні форми та методи використання театрального мистецтва в закладах дошкільної освіти з метою створення ефективних умов для оволодіння дошкільниками соціальноприйнятними та культурнообумовленими формами взаємодії у процесі художньо-творчої театралізованої діяльності.

Ключові слова: театралізована діяльність, діти дошкільного віку.

Abstract. The article analyzes the pedagogical potential of theatrical activities, describes the main forms and methods of using theatrical art in preschool education in order to create effective conditions for preschoolers to master social and cultural forms of interaction in the process of artistic and creative theatrical activities.

Keywords: theatrical activities, preschool children.

Важливим етапом розвитку дитини є дошкільний вік. Саме у цей віковий період діти засвоюють суспільні норми і правила поведінки, встановлюють стосунки з дорослими й однолітками. Гра в дошкільному віці провідним видом діяльності, тому важливим у науковому й прикладному аспектах є вивчення освітньо-виховних можливостей театралізованої діяльності дітей, оскільки вона має позитивний вплив на розвиток пізнавальної, емоційно-почуттєвої сфер особистості дитини.

Мистецтво є своєрідним індикатором рівня культури суспільства загалом та особистості зокрема. Надзвичайно важливою функцією мистецтва є його здатність надихати, мотивувати й спонукати особистість до самовдосконалення. Концептуальні засади прилучення дітей до різних видів мистецтва, у тому числі – до театралізованої діяльності з метою формування особистості дитини обґрунтовано у працях Н. Ветлугіної, В. Рибалки, В. Сухомлинського, О. Рудницької, А. Щербо та ін. У педагогічних дослідженнях сучасних науковців (Н. Водолага, Г. Костюшко, Н. Нечай, Л. Серих, В. Шахрай та ін.) театралізована діяльність визначається як ефективний засіб розвитку творчої особистості дитини. У дошкільній педагогіці проблема театралізованої діяльності як засобу розвитку й виховання особистості досліджували О. Акулова, Л. Артемова, Т. Караманенко, С. Машевська, А. Петрова, Б. Юсов та ін. Так, Л. Артемова пропонує використовувати театралізовані ігри як потужний педагогічний засіб, який значною мірою впливає на особистість дитини, сприяє формуванню в неї особистісних якостей. У психолого-педагогічних дослідженнях вченими доведено доступність розуміння виразних засобів у різних видах мистецтва, можливість формування в дошкільників здібності сприймати різні образи: в театральному та музичному мистецтві (Н. Ветлугіна, І. Держинська, Н. Ніколенко, К. Тарасова та інші), а також образотворчому (Т. Казакова, Т. Комарова, В. Котляр та інші).

На думку сучасних учених, що досліджують проблеми дошкільної освіти, розкриттю внутрішніх якостей особистості і самореалізації її творчого потенціалу найбільшою мірою сприяє синтез мистецтв. Цей погляд на виховання дитини актуалізує проблему освіти і виховання дошкільників засобами театрального мистецтва як могутнього синтетичного засобу розвитку їхніх творчих здібностей (Л. Артемова, А. Богуш, Л. Макаренко, Д. Менджирицька та ін.). Засобами театру розв'язуються важливі виховні завдання: театр

сприяє вихованню моральних якостей дитини, допомагає повірити у власні можливості, вчить бути організованою та уважною, удосконалює психічні процеси, надає можливість до самореалізації та самовираження [4, с. 53].

Чинними державними нормативними документами у галузі дошкільної освіти визнано, що театральна діяльність є специфічним видом дитячої активності, одним з найулюбленіших видів творчості. У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що метою діяльності закладу дошкільної освіти є забезпечення гармонійного розвитку кожної дитини, створення сприятливих умов для її особистісного становлення та творчої самореалізації [1]. У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти як Державного стандарту дошкільної освіти мистецько-творчу компетентність визначено як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності. Реалізація завдань освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» передбачає залучення вихованців до різних видів мистецької діяльності в умовах, спеціально створених для розвитку їхніх здібностей, формування здатності до самовираження з пріоритетом розвитку емоційної сфери, спрямованість на набуття ними життєвих навичок під час освітньої та самостійної художньої діяльності.

Одним із ефективних засобів педагогічного впливу на розвиток творчої особистості дошкільника названо театралізовану діяльність, яка сприяє естетичному вихованню дітей, залучає їх до мистецтва, розвиває вміння бачити, чути, розуміти красу слова, дії [1]. Назва освітнього напрямку – «Дитина у світі мистецтва» – набула нового звучання в останній редакції Базового компонента дошкільної освіти та, відповідно, в оновленій комплексній освітній програмі «Дитина». Автори прагнули таким чином зробити акцент на ролі мистецтва в розвитку особистості дитини та в дошкільній освіті загалом. Мета освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» – допомогти дитині створити власну картину світу, відображаючи свої враження від нього в художніх образах [5, с. 3]. В основі організації мистецької освіти дітей дошкільного віку лежать принципи здоров'язбереження, естетичності, практичності, доцільності. *Видами* мистецької діяльності дітей дошкільного віку визначено □ *художньо-продуктивну* (малювання, ліплення, аплікація), □ *музичну* (співи, слухання музики, музично-ритмічна та музично-ігрова діяльність, гра на дитячих музичних інструментах (візуалізація образів музики та передача їх під час виконавської діяльності голосом, рухами, пластикой), самостійну *художню діяльність*, а також *театралізовану діяльність* – формування глядацької та виконавської культури на основі занурення в театральну атмосферу та створення і «проживання» образів персонажів у власній сценічній діяльності □ [5, с. 4].

Театралізована діяльність стосовно дітей дошкільного віку визначається вченими по-різному: «театральна діяльність», «театралізована діяльність», «театралізація» (Л. Артемова, А. Богуш), «театрально-ігрова діяльність» (О. Амацьєва), «театралізація за сюжетами літературних творів» (Ю. Косенко). Театралізована діяльність трактується як вид мистецтва, який відображає дійсність художніх сценічних образів, тобто, художніх уявлень актором якогось явища чи ситуації та показ ним цього в мистецтві. Діє засобами міміки, жестів, пантоміміки, є одним із засобів культурного та естетичного виховання, відображає особливості розвитку суспільства і тісно пов'язана з його загальною культурою. Театралізована діяльність як особливий засіб набуття соціального досвіду дітей дошкільного віку – потужний чинник синтезованого впливу на особистість дитини. Проте, нині реалізація завдань, пов'язаних із соціалізацією дитини гальмується обмеженістю наукових і методичних робіт щодо обґрунтування використанням у роботі з дітьми ефективних засобів набуття соціального досвіду, до яких можна віднести й театралізовану діяльність. Театралізована діяльність – колективна діяльність дошкільників, що реалізується в умовних ситуаціях, спрямованих на пізнання ними навколишнього світу, й забезпечує виховання їх

емоційної сфери, використовуючи засоби театрального мистецтва. Театралізація охоплює різні види діяльності: власну рольову гру, спілкування, що має відповідати правам етикету та культури мовлення, вокальний і хоровий спів, пластику, сценічний рух, ляльководіння, малювання, а також передбачає використання різних засобів сценічної виразності й забезпечує спільну творчість дітей, спрямовану на їх особистісний розвиток, особливо емоційну сферу. Цей вид діяльності спонукає до самоідентифікації дитини, осмислення нею власних дій, відчуття позитивних переживань. Використання театралізованої діяльності як засобу соціально-ціннісного розвитку дітей дошкільного віку передбачає врахування специфіки театрального мистецтва, зокрема, ігрової природи театральної дії, синтезу багатьох видів мистецтва, колективного характеру театральної творчості. Потреба людини в грі та здатність включатися в гру не зважаючи на її вік зумовлена особливим баченням особистістю світу й не пов'язана з віком людини. Так, дитина у процесі гри програє, так би мовити «приміряє» досі не використані можливості – й саме це характеризує гру, зокрема акторську, як могутній засіб залучення дитини до цінностей та норм суспільства, тобто її соціалізації [2, с. 63].

Характерними *особливостями* театралізованої діяльності є:

- колективність за своєю суттю, похідною від театрального мистецтва;
- здійснення у спеціально організованих педагогічних ситуаціях;
- застосування засобів театрального мистецтва, театральної діяльності, сценічної виразності;
- спрямованість на досягнення відповідних педагогічних цілей, зокрема, виховання емоційної сфери дітей, при цьому засоби театральної діяльності (сценічна виразність) виступають засобами для емоційного «проживання» знань у різних сферах життя [6, с. 6].

Функціональними аспектами театралізованої діяльності дошкільників є:

- ціннісно-орієнтаційний ефект – розвиток в особистості здатності до соціально-естетичного сприйняття явищ дійсності й мистецтва, побудова організованої системи цінності й обрання напрямків діяльності відповідно до цієї системи;
- артистизм – вдосконалення почуттів, смаків людини, її зовнішності й поведінки;
- креативність – пробудження в людині художника, розвиток духовно-естетичних потреб, пізнавальних та художніх здібностей, інтересу до емоційно-діяльнісного сприймання світу й мистецтва, до творчої діяльності;
- евристичність – збагачення особистості новими знаннями й емоційно-естетичним досвідом;
- компенсаторна спрямованість – підготовка до осмислення й поліпшення свого життєвого світу, власного місця та ролі в ньому, відволікаючи від реальних життєвих негативних переживань [8, с. 37].

Мистецтво театру спрямоване на розвиток у дитини глядацької культури: здатності переносити естетичні оцінки з конкретного твору на інші види мистецтва; усвідомлено сприймати форму та зміст твору, його мораль, «зерно образу»; інтерпретувати смисли, які автор вклав у твір, режисерську концепцію та акторське виконання; співпереживати дійовим особам; готовність до рефлексії (особистісних оцінок вистави, дій персонажів, власних вражень та емоцій); спроможності використовувати набутий поведінковий досвід та емоційно проявлятися у власному житті [5, с. 6]. Театральне мистецтво може ефективно впливати на виховання емоційної сфери дітей не тільки через перегляд спектаклів, підготовлених професійними акторами, але й через залучення їх до самостійної театралізованої діяльності, адже «підвищена вразливість дошкільників, їхня здатність до перевтілення чужих думок та почуттів у власні, продуктивність емоційних переживань є особливою формою їхніх творчих проявів дитини» [7, с. 390].

Формами презентації творчих вмінь дошкільників, можуть бути, наприклад:

- інсценізація – театралізація на «сцені» в групі дитячого садочку, що потребує виготовлення елементів костюмів, масок та декорацій;

- настільний чи пальчиковий театр – потребує виготовлення персонажів настільного (пальчикового) театру;
- слайдшоу – виготовлення слайдів чи колажів, що ілюструватимуть розповідь дітей тощо [3, с. 159].

Розвитку емоційної сфери та творчої активності дошкільників сприяє створення комфортних умов та сприятливої емоційної атмосфери у процесі педагогічної взаємодії у процесі театралізованої діяльності дітей. Педагог також повинен спонукати дітей до прояву інтуїції, впевненості в собі, формувати в них здатність вміти у процесі розкриття театрального образу, з одного боку, перевтілюватися в інших героїв, а з іншого – бути самим собою, розкривати власні особистісні властивості та погляди. У свою чергу, це вимагає, щоб вихователь не просто поважав іншу людину, але і був здатний реально відчувати й переживати її цінність, розуміти внутрішній світ дитини, міг подивитися на оточуючий світ її очима, розділити турботи, інтереси та радощі дітей, а також бути здатним створити атмосферу «співтворчості», ситуацію неофіційного та емоційно насиченого спілкування з ними [8, с. 37].

Отже, театральне мистецтво залишається дієвим чинником розвитку суспільства, володіє невичерпним навчальним, розвивальним, виховним та соціалізуючим потенціалом. Саме театральне мистецтво, як ніяке інше, найкраще здатне зреалізувати такі цілі в умовах закладу дошкільної освіти, оскільки нерозривно поєднано із музичним, хореографічним, образотворчим та літературним мистецтвом, а також відповідає віковим особливостям психічного розвитку дітей дошкільного віку. Потреба в грі та казці, в активному русі, в реалізації різноманітних соціальних ролей як ніде інше може бути задоволена під час театральної гри. Дитина отримує унікальну можливість знову стати творцем певної казково-фантастичної реальності, починаючи із створення сюжетної композиції, у процесі виготовлення декорацій, ляльок і костюмів до авторського втілення на сцені, адже так, як вона відчуває цю роль, не відчує і не зіграє ніхто інший. Сюжети, що розігруються на сцені дитячого садочка, повинні стати «думою про життя», метою якої є формування системи ціннісних орієнтацій дошкільників та ідеалів свідомого морального вибору, що й визначає рівень їх духовно-ціннісного виховання.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. – Режим доступу : <https://bit.ly/3tcJMW3>
2. Вишківська В.Б., Піскун О.В. Розширення культурно-освітнього простору студентів як необхідна умова розвитку професійної компетентності / В.Б. Вишківська, О.В. Піскун // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : Зб. наук. пр. звітно-наук. конф. викл. ун-ту за 2011 рік, 9-10 лютого 2012 року. Ч. 1. – К.: Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 2012. – С. 64–66.
3. Деркач О. О. Реалізація соціокультурного потенціалу театрального мистецтва у навчально-виховному процесі початкової школи / О. О. Деркач // Вісник Запорізького національного університету : Збірник наукових статей. Педагогічні науки / Головний редактор Локарева Г.В. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2010 – С. 157–162.
4. Коваль Т.В., Шикирінська О.А. Мистецько-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у контексті культурологічного підходу / Т.В. Коваль, О.А. Шикирінська // «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» // Зб. наук. пр. – Випуск 51 / редкол. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С. 52–55.
5. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / О. Половіна // Дошкільне виховання. – 2021. – № 2. – С. 3–8.
6. Самошина Т. Театралізована діяльність – універсальне средство виховання / Т. Самошина // Дошкольное воспитание. – 2011. – № 8. – С. 126–127.
7. Шикирінська О.А. Використання методів інтерактивних технологій у мистецькій підготовці майбутніх учителів початкових класів / О.А. Шикирінська // Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць / Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені І. Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н. В.]. – Київ : Міленіум, 2020. – Вип. 29. – С. 389–398.
8. Шикирінська О.А. Вплив музичного виховання на формування морально-естетичної культури дітей дошкільного віку / О.А. Шикирінська // «Педагогічні науки». Науковий журнал – Випуск 74. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. – С. 36–40.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА (ДОСВІД УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС)

Ганна Шиманська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Марія Бідочко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: І. Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF THEATER ART (EXPERIENCE OF UKRAINE AND EU COUNTRIES)

Hanna Shymanska, bachelor's student

Maria Bidochko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено теоретичні аспекти емоційного інтелекту, як рушійної сили у досягнення життєвих цілей особистості. Розкрито особливості впливу театральної діяльності на EQ молодшого школяра.

Ключові слова: емоційний інтелект, молодший школяр, театр, театральне мистецтво.

Abstract. The article highlights the theoretical aspects of emotional intelligence as a driving force in achieving the life goals of the individual. The peculiarities of the influence of theatrical activity on the EQ of a junior schoolchild are revealed.

Key words: emotional intelligence, junior schoolchild, theater, theater art.

В умовах модернізації суспільства постало питання про важливість емоційного інтелекту в усіх сферах життя, зокрема в освітньому середовищі. Ще К.Д. Ушинський надавав особливе значення емоціям та почуттям у розвитку особистості дитини: «Виховання, не надаючи абсолютного значення почуттям дитини, тим не менш, у направленні їх має виконувати своє головне завдання».

Емоційний інтелект (EI) (англ. Emotional intelligence) – це група ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій та емоцій оточуючих. Не варто ототожнювати поняття EQ та IQ. Коефіцієнт інтелектуального розвитку є вродженим, а емоційний інтелект, як переконані дослідники, можна розвивати протягом усього життя.

Учені Дж. Мейєр, П. Селовеї та Д. Карузо виділяють 4 компоненти емоційного інтелекту:

1) сприймання, оцінювання та виявлення емоцій – здатність розрізняти, оцінювати свої емоції та емоції інших людей за психологічними і фізичними показниками;

2) застосування емоцій для покращення ефективності мислення – спрямування мислення у певному напрямі, зорієнтовуючись на відчуття, що виникають при взаємодії з подіями, об'єктами та іншими людьми; використання емоційних станів задля вирішення проблем та творчих задач;

3) осмислення та аналіз емоційної інформації – спроможність зрозуміти, як саме різні емоції пов'язані між собою; можливість усвідомлювати та передбачати можливість зміни емоцій;

4) координація емоцій – здатність переживати як приємні, так і неприємні почуття; уміння свідомо розкривати емоції чи, навпаки, абстрагуватися від них в залежності від їх користі чи інформативності; спроможність розпоряджатися власними емоціями та емоціями інших людей [8, с. 533].

Останнім часом люди зовсім нехтують своєю емоційною стороною життя. Проте саме емоції виступають тією рушійною силою, що може регулювати поведінку людини та її психічну діяльність. Нестача емоційної компетентності негативно впливає на якість життя

особистості. У наш час науковці вирізняють високий рівень тривоги, роздратування, пригніченості, агресивності та самотності сучасних людей, а особливо дітей.

Дослідження показують, що емоційний інтелект розвивається з віком. Це логічно, адже, підростаючи, ми краще усвідомлюємо себе у цьому світі, і ми також стикаємося з великою кількістю варіацій подій у житті, які поповнюють наш багаж знань. Отже, щоб зробити людей більш емоційно розумними, потрібно магічно зробити їх старшими. Але не існує у світі такого апарату, який міг би це зробити. Тому потрібно шукати інший вихід, а саме допомагати учням набувати досвід засобами театрального мистецтва.

Молодші школярі чудово сприймають, розуміють та емоційно відчують різні твори мистецтва: музичного, літературного, образотворчого та інших. Проте найкраще, все ж таки, сприймають театралізовану діяльність, адже вона є синтезом мистецтв, які об'єднуються в єдине ціле.[4, с. 68]. За допомогою слова, емоційного стану акторів, пластики, музики, світла, кольору, декорацій театр покращує розвиток почуттів та переживань дитини, дарує їй емоційні враження, залучає до духовного багатства всього людства. Театралізована діяльність змушує співпереживати героям та подіям, тому вона є чудовим засобом для розвитку емпатії, що є одним із ключових елементів емоційного інтелекту. Мистецтво театру також допомагає дітям, як акторам, виплеснути свої емоції на сцені. Загалом у театральній діяльності можна реалізувати майже усі завдання навчання, виховання та розвитку молодших школярів. Сцена може стати середовищем для розвитку емоцій.

В. Шекспір казав: «Весь світ – театр». На цьому етапі, який називається життям, театр вважається всеосяжним середовищем. Він охоплює усі типи тем і представляє всі види людей і ситуацій. Зараз театр виступає дуже потужним засобом і знаходить свій шлях як навчальний інструмент на всіх рівнях – від шкіл до корпоративних організацій.

Представники англійської компанії Ted learning LTD переконані, що театральне мистецтво можна і потрібно використовувати, щоб оживити навчання дітей, створювати сценарії, які засновані на реальних життєвих подіях. При цьому таке театральне навчання може бути або пасивним (спостережливим, де учні переглядають сцени та обговорюють їх) або активним (коли самі діти можуть виступати у ролі акторів, програючи ті чи інші епізоди). Усе це сприяє кращому розумінню того, як і чому люди поведуть себе в певних ситуаціях. Допомагає дітям глибше зрозуміти людську поведінку [5].

Проводячи паралелі між ЕІ та театром, деякі бізнес-школи в Європі та США почали пропонувати акторські курси. Тривалість цих курсів варіюється від одного тижня до семестру. Вони, як правило, зосереджуються на поліпшенні спілкування учнів та розвитку презентаційних навичок. Карнегі Меллон почав впроваджувати театральні класи ще майже 25 років тому. Ці драматичні факультативи не навчають учнів акторської майстерності. Швидше, вони використовують стратегії зі сцени, щоб покращити підхід учнів в цілому до різних життєвих ситуацій.

Сучасний навчальний театр допомагає дітям сформувати навички 21-го століття: співпраці, критичного аналізу та творчого мислення [6]. Soft skills є ключем до ефективності та успіху в житті. Від впевненості у собі до навичок спілкування та емоційного інтелекту всі вони відіграють значну роль у визначенні успіху та щастя людини. Хоча для навчання м'яких навичок використовують різні ефективні інструменти та процеси, жоден, здається, не є настільки ефективним, як театр. Обґрунтуємо нашу думку:

- театральне мистецтво вносить зміни в загальні навички поведінки людини, що потім відточуються за допомогою театру;
- театр допомагає зміцнити впевненість у собі, заохочуючи учнів підтримувати зоровий контакт під час розмови та говорити чіткіше. Діти також дізнаються про силу паузи та вплив мови тіла;
- театральний спектакль допомагає школярам подолати страх перед розмовою та виступами перед іншими, почуватись комфортніше перед аудиторією;

- театр об'єднує людей і дає змогу працювати в команді. Вони розуміють і починають цінувати внесок кожного члена, незалежно від ролі, що є дуже потужним усвідомленням командної роботи;

- під час навчання в театрі молодші школярі роблять свій внесок у написання сценаріїв, вибір та упорядкування реквізиту. Часто ресурси у школі обмежені, що допомагає виявляти творчість у формі імпровізації;

- оскільки група акторів працює разом, це допомагає їм зрозуміти свій потенціал, свої сильні, слабкі сторони та вплив на них інших людей;

- театр передбачає роздуми та обмін думками впродовж підготовки та після представлення вистави. Що пройшло добре, а що ні. Обговорюються напрями для вдосконалення. Це не тільки вчить учнів цінній навичці рефлексії, а й формує майстерність у спілкуванні та співпраці [7].

Успішна театралізована діяльність у початковій школі передбачає ретельну підготовку вчителя та учнів. У дітей повинні бути певні художні інтереси, достатньо сильні враження від творів, вони мають володіти засобами виразності та уміти сприймати і виокремлювати різні емоції [3, с. 22].

Варто використовувати комплексний підхід до театральної діяльності, що допоможе систематизувати роботу над розвитком емоційного інтелекту. Для цього можна використовувати різні види театру: театр на фланелеграфі, театр ляльок маріонеток, рукавичок, пальчикових, тіньовий та інші.

Педагоги-практики виділяють декілька важливих етапів у театральній діяльності молодших школярів, що сприятимуть розвитку їх емоційного інтелекту:

1) використання сюрпризного моменту. Це дозволить організувати дітей, налаштувати на співпрацю та зануритися у чарівну атмосферу театру;

2) ознайомлення учнів із змістом художнього твору. Потрібно спонукати дітей до переказування тексту, а не просто його прочитування. Тому що під час переказування вчитель звертає увагу на реакцію дітей на окремі емоційні моменти твору. Задля покращення розуміння мотивів героїв та змісту тексту, педагог може його змінювати;

3) робота зі змістом твору. Вона включає в себе словникову роботу та обговорення тексту. Усе це може супроводжуватися театралізацією з використанням настільного театру, пальчикових ляльок, ляльок БІ-БА-БО та ін. На даному етапі потрібно обговорити вчинки персонажів, їх почуття, варто провести психогімнастику та вправи для звільнення від накопичених під час роботи емоцій. Також можна запропонувати дітям за допомогою питань відтворити сюжет казки. Окрім запитань педагогу потрібно навчитися використовувати й інші форми моделювання ситуацій. Наприклад, за послідовними картинками скласти план казки, або ж скласти частини декорацій з об'ємного конструктора чи плоского матеріалу;

4) власне драматизація. Театральна діяльність потребує деякої самостійності дітей, відкриття їх акторської майстерності, тому вона є найбільш вагомою для дітей в емоційному плані та вимагає значної підготовки від педагогів [1; 2].

Аналізуючи усе вищесказане, ми можемо зробити висновок, що саме театральне мистецтво є потужним засобом розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Воно допомагає як у сприйманні емоцій акторів, так і вчить розуміти власні почуття. Театр об'єднує дітей та розвиває у них комунікативні навички. Тому саме театральній діяльності приділяється значна увага у країнах Європи. Сподіваємось, що згодом в Україні вона набуде не меншої популярності.

Список використаних джерел:

1. Барановська І.Г. Творчий розвиток молодших школярів засобами театральної діяльності / І.Г. Барановська // Zbiór raportów naukowych. «Perspektywy rozwoju badań naukowych w 21 wieku». (27.02.2013 – 28. 02.2013) Szczecin: Wydawca: Sp. z o. o. «Diamond trading tour», 2013. – С. 5–9.
2. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170

3. Вовчик-Блакитна О.О. Індивідуальні особливості емоційного розвитку дитини: Стратегії педагогічного супроводу / О.О. Вовчик-Блакитна // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 4. – С. 1–3.
4. Малікова Ю.В. Сенсорне виховання в сучасній теорії і практиці дошкільної освіти / Ю.В. Малікова // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. Ушинського : збірник наукових праць. – Одеса, 2005. – № 3-4. – С. 68.
5. Emotional intelligence. – Retrieved from : <https://bit.ly/3ePHXJq>
6. Damast Alison. «MBAs Acting Out». Bloomberg Business Week. Bloomberg. – Retrieved from : <https://bloom.bg/2QFObdJ>
7. Theater as a Medium for Soft Skills Training. – Retrieved from : <https://bit.ly/3eMARW7>
8. Salovey P. Emotional intelligence / P. Salovey, B. T. Detweiler-Bedell, J. B. Mayer // New York : The Guilford Press, 2008. – P. 533–547.

АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО УМОВ ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ У ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*Валентина Шимонович, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

ADAPTATION OF FIRST GRADE STUDENTS TO THE CONDITIONS OF SCHOOL EDUCATION IN THEATER AND GAME ACTIVITIES

*Valentina Shimonovich, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. Показано сутність адаптації як психологічного процесу. Розкрито особливості й стадії соціальної адаптації першокласників до умов шкільного навчання. Визначено значення театральної-ігрової діяльності як педагогічного засобу в системі допомоги вчителя дітям у пристосуванні до нової соціальної ситуації.

Ключові слова: адаптація, соціальна адаптація, соціальна ситуація, гра, театралізована діяльність, ігри-драматизації.

Abstract. The essence of adaptation as a psychological process is shown. Features and stages of social adaptation of first-graders to conditions of schooling are opened. The importance of theatrical and play activities as a pedagogical tool in the system of teacher assistance to children in adapting to a new social situation is determined.

Key words: adaptation, social adaptation, social situation, game, theatrical activity, dramatization games.

У зв'язку з реформуванням в останні десятиріччя загальної середньої освіти загалом, її початкової ланки зокрема постало питання зміни початку шкільного навчання дітей. Проведені у свій час психологічні дослідження (Л. Венгера, П. Гальперіна, О. Запорожця, Д. Ельконіна, С. Коробко, Г. Костюка, В. Котирло та ін.), спрямовані на виявлення особистісного потенціалу дітей 6-річного віку, засвідчили, що цей етап є сенситивним для включення дошкільників у систематичну навчальну діяльність. Такі діти вже достатньо чутливими до навчання, у них є необхідні фізичні та пізнавальні ресурси, сформовані довільні процеси. Це розширює їхні можливості до більш системного, довільного точного і глибокого пізнання навколишньої дійсності, є передумовою нових естетичних переживань, пов'язаних із сприйняттям музичних і художніх творів.

Актуальними залишаються висновки [5], зроблені на основі аналізу результатів психологічних досліджень, що є необхідні природничо-наукові підстави для посилення виховної та освітньої роботи з дітьми 5-6 років, для внесення методичних засад у зміст їх навчання (математики, мови тощо), для підвищення педагогічних вимог до їх розумового, фізичного, морального й естетичного виховання.

Проте, з другого боку, психологи [5] зазначають, що 6-річних першокласників характеризує емоційність, підвищена збудливість, досить швидка втомлюваність, нестійкість уваги, ситуативність поведінки тощо. У них на достатньому рівні ще не виробилася узагальненість і гнучкість у застосуванні відомих їм правил поведінки. Часто значна емоційна збудливість спрацьовує сильніше (і швидше, ніж сприйняте дитиною правило поведінки, яким вона спочатку мала намір керуватися. Водночас дитина здатна спрямовувати свою активність і керувати своєю поведінкою згідно з вимогами конкретної ситуації, завдання.

Зважаючи на новоутворення дошкільників, які є підставою для початку шкільного навчання шестирічних дітей, усе ж відзначимо, що на цьому етапі у закладі загальної середньої освіти суттєво змінюється соціальна ситуація розвитку дитини порівняно з

попередніми роками її життя. Особливу роль у особистісному розвитку дитини відіграють умови її навчання і виховання, які забезпечують її адаптацію до нових соціальних і психологічних обставин. Адаптація до школи є складним суперечливим процесом, спрямованим на пристосування першокласника до вимог шкільного життя, нового режиму дня, кола спілкування, зміну провідного виду діяльності, які для неї є новими порівняно з умовами закладу дошкільної освіти і сім'ї. Адаптація як комплекс передбачає три складові (*психологічну, біологічну, соціальну*), які передбачають звикання / пристосування до нових вимог, режиму і входження до учнівського колективу. Для успішного навчання та творчої самореалізації дитини важливою є адаптація у всіх трьох напрямках загалом, її соціальний контекст зокрема.

На думку психологів [5], соціальна адаптація є «завершальним, підсумковим етапом адаптації в цілому, що забезпечує як фізіологічне і психологічне, так і соціальне благополуччя особистості» (рис.1).

Рис.1. Соціальна адаптація та її стадії

На думку С. Андрійчук, соціальна адаптація передбачає сформованість декількох взємопов'язаних компетентостей: *«соціально-інформаційної* (усвідомлення і розрізнення сімейних, колективних та дружніх стосунків і цінностей, знання про соціальну дійсність як частину довкілля, базові моральні норми, правила поведінки та самозбереження тощо); *соціально-нормативної* (здатність засвоювати вимоги і правила соціального середовища та діяти за ними); *соціально-комунікативної* (вміння налагоджувати контакт, доброзичливо спілкуватися, бути доречним, бажаним у взаємодії та ін.); *соціально-організаційної* (вміння організовувати ділову партнерську взаємодію з ровесниками та дорослими, долати труднощі, приймати і надавати допомогу тощо); *пізнавально-інтелектуальної* (здатність засвоювати і використовувати знання та ін.) та *соціально-побутової* (навички догляду за собою, робочим місцем, за своїми речами, елементарні трудові навички)» [1, с. 54].

Такий процес соціальної адаптації може тривати у середньому кілька місяців і протікати для одних дітей швидко й непомітно. В інших першокласників можуть виникати проблеми різного порядку, що залежить як від зовнішніх, так і внутрішніх чинників: психологічної атмосфери в школі, педагогічного стилю спілкування вчителя, умов

найближчого соціального оточення (сім'ї, близьких людей, закладів освіти тощо) та індивідуальних психічних / особистісних властивостей дитини (типу нервової системи, стресостійкості, комунікативності, рівня розвитку пізнавальних процесів) тощо.

Допомога дитині в успішній адаптації у перші дні й місяці навчання є одним з важливих завдань учителя Нової української школи, який повинен вивчати емоційний стан і поведінку дітей, виявляти прояву дезадаптованості. На думку О. Демченко [3], одним з ефективних методів дослідження емоційних проявів у поведінці дітей є спостереження. Кожен педагог має використовувати його систематично, ставлячи конкретні завдання щодо вивчення емоційного стану і добирати ефективні методи педагогічної допомоги шестирічним першокласникам.

Виходячи з того, що на межі дошкільного і шкільного дитинства вагому роль у особистісному зростанні дитини відіграє ігрова діяльність, педагоги повинні використовувати її можливості для успішної адаптації до умов навчання в школі. На початку шкільного етапу завдяки грі продовжує збагачуватися індивідуальний і суспільний досвід дитини, засвоєння нових правил і норм співжиття у колективі, загальнолюдських моральних цінностей як регуляторів соціально належної поведінки ведуть до ґрунтовних змін у психіці. Ігрова діяльність як важливий засіб соціальної адаптації дитини забезпечує пізнання нею взаємин в системі «учень-учитель», «учень – учень», «учень – колектив». Це допомагає дитині сприйняти себе як в новій соціальній ролі, прорефлексувати, розширити власну «Я – Концепцію». Н. Щуркова справедливо вказує, то, завдяки сутнісним рисам гри як базової активності предметної діяльності, ігрові методики дуже ефективні в роботі з дитячою групою, особливо на первинному стані, коли педагог задумав розвинути у дітей ціннісне ставлення до чогось, а дітям воно не властиве. Гра залучає учасників до переживання такого ставлення, даючи досвід такого переживання. Інтерес до гри закладений природою дитинства, підтримує активність вихованця та інтенсивність його духовних і фізичних сил. Тому гру, наділивши гострою фабулою, можна використовувати як соціально-психологічний тренінг [10, с. 165].

Успішність соціальної адаптації дитини у процесі гри зумовлена тим, що її характерними особливостями є висока імпульсивність, динамічність перебігу психічних процесів, емоційно-чуттєва насиченість відносин між гравцями, атмосфера дружби і відкритості. Саме у такий спосіб маленькому школяру легко інтегруватись у повий для нього дитячий колектив, стати його повноцінним членом, що уможливорює здійснення ефективного виховного впливу на дитячу особистість. У грі, особливо колективній, відбувається подолання морального егоцентризму, притаманного дітям шестирічного віку. Виникає можливість децентрації – зміни власної позиції на позицію інших, координація та переосмислення власної точки зору з урахуванням протилежної.

Учитель передусім має використовувати творчі ігри, які є менш регламентованими і сприяють набуттю комунікативного досвіду, допомагають дітям ближче познайомитися, подружитися. Вважаємо, що використання елементів театралізації посилить соціально-виховні можливості таких ігор, розширить поле спілкування й творчості. У науково-методичній літературі [9] описані різні види ігор цієї групи, зокрема, *ігри-драматизації*. За твердженням психологів [5], вони є рубіжними, оскільки перебувають «на межі класичної дошкільної гри», є перехідними формами «до неігрової діяльності, яку вони прямо готують, або до ігор, характерних для шкільного періоду психічного розвитку дитини». Ігри-драматизації, на відміну від більш ранніх ігор, не відображають узагальнених дій зображуваного героя, однак відтворюють типове для нього; у них безпосереднє наслідування змінюється довільною творчою діяльністю; дітям стають важливі не лише їх ролі (кого, що зображують), а й те, наскільки досконала передача вираженого у конкретній ролі об'єктивного змісту. На цій підставі гри-драматизацію вважають однією з форм переходу до продуктивної (естетичної) діяльності.

Дослідники рекомендують використовувати *ігри-драматизації*, які передбачають зображування, розігрування в особах літературних творів зі збереженням послідовності

епізодів. У цих іграх діти не просто копіюють окремі аспекти життя дорослих, а й творчо осмислюють, відтворюють їх, виконуючи певні ролі та ігрові дії [9]. Виконавцями ролей можуть бути самі діти, які аперевтілюються, входять в образ, використовуючи власні виражальні засоби, інтонацію, міміку, пантоміму. У процесі участі в таких іграх діти не завжди можуть емоційно й точно відтворити дії / образи персонажів, їхні інтонації бувають маловиразними, рухи – одноманітними. У зв'язку з цим діти можуть рефлексувати, бути незадоволеними своїми діями, як наслідок - втрачають іноді інтерес до ігор-драматизацій. Для запобігання цього педагог повинен показати дітям виражальні засоби у виконавській діяльності, які стимулювали б їхні творчі пошуки.

В іншому варіанті можуть бути використані ляльки / іграшки , зокрема пальчикового театру, який є доступним і простим.

Сюжетами ігор-драматизацій можуть стати відомі казки, розповіді, театралізовані вистави, вербальні ситуації На думку Л. Коваль, «театралізована казка надає можливість урізноманітнити освітній процес, зробити його цікавим, доступним і привабливим для дітей, активізувати пізнавальну музично-творчу діяльність, ефективно розвивати та виховувати учнів» . на думку дослідниці, «Сама казка є поєднанням героїчного й комедійного, романтики, сатири та фантазії , якій образи героїв окреслено найбільш яскраво, вони приваблюють дітей динамічністю й вмотивованістю вчинків, дії чітко змінюють одна одну, тому діти охоче відтворюють їх. Специфіка казок полягає також у безумовному прийнятті подій, незважаючи на вигаданий сюжет, оскільки у казці можливо все» [7, с. 64].

У наукових розвідках [2; 6; 8; 9] зустрічаємо конкретні алгоритми використання ігор на основі змісту казок на різних етапах освітнього процесу початкової школи. Спостереження за театральнo-ігровою діяльністю дітей свідчить, що вони вловлюють у прочитаних літературних творах, зображенні персонажів і їх вчинків передусім загальне, типове. Воно береться за основу виконання ролі, при цьому дитина не виокремлює і не конкретизує індивідуальних рис героїв. Вдале виконання ролей викликає позитивну реакцію, почуття естетичної насолоди у виконавців і глядачів [9].

Науковці в сфері професійної освіти вважають, що використовувати [4; 8 та ін.] вважають, що однією із домінантних якостей педагога загалом, організатора театралізованої діяльності зокрема є творчість. Дослідники розкривають особливості підготовки майбутніх вихователів / учителів до особистісно зорієнтованої творчої діяльності.

Отже, важливим напрямом діяльності вчителя Нової української школи є допомога кожній дитині в адаптації до умов навчання в такому закладі освіти. Соціальна адаптація першокласників є складним і тривалим процесом, успішний перебіг якої залежить як від самої дитини, так і від психологічної атмосфери школи, методичної вмілості вчителя. Добираючи різні прийоми і засоби, варто звернути на ігрову діяльність дітей з елементами театралізації. Вона є цікавою, емоційно насиченою, що допоможе першокласникові успішно оволодіти новою соціальною роллю.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук С.В. Наступність у профілактиці соціальної дезадаптації дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (від теорії до практики) : навч.-метод. посібник / І.М. Петрюк, С.В. Андрійчук. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2014. – 120 с.
2. Демченко О. П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільнятами / О. П. Демченко // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. Спецвипуск / [за заг. ред. проф. В. І. Скрипченка]. – Ч. 1. – Словянськ : СДПУ, 2010. – С. 81–88
3. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій / О.П. Демченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – № 5. – Луганськ, 2009. – С.105–114.
4. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей / О.П. Демченко // Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної 65 конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С.В. Ковалевського. – Краматорськ : ДДМА, 2018. – С.81-84Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.

5. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навчальний посібник. / Т.В.Дуткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 424 с
6. Імбер В.І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку / В.І. Імбер // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія // 36. наук. праць. – Вип. 38. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 48–52.
7. Коваль Л.І. Виховання почуття прекрасного / Л.І. Коваль: Метод. посібник. – К. : Радянська Школа, 2001. – 120 с
8. Комарівська Н.О. Підготовка студентів до розвитку творчих здібностей дітей (на матеріалі казки) Н.О. Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Вип. 28. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 182–185.
9. Кудикіна Н. Ігрова діяльність дітей: теоретичні основи і методика педагогічного керівництва / Н. Кудикіна // Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник статей / за ред. Г.С. Тарасенко. – Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. – С.8–21.
10. Щуркова Н. Е. Прикладная педагогика воспитания / Н.Е. Щуркова. – СПб. : Питер. 2005. – 265 с.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ЧЕРЕЗ ТЕАТРАЛІЗОВАНУ ДІЯЛЬНІСТЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Крістіна Шолудько, здобувач ступеня освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Т. М. Васютіна, кандидат педагогічних наук, доцент, професор
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)*

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS THROUGH THEATRICALIZED ACTIVITIES OF PRESCHOOL CHILDREN

Kristina Sholudko, bachelor`s student

National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено питання з розвитку soft skills через театралізовану діяльність у дітей дошкільного віку. Визначено сучасні «м'які» навички та вміння, які знадобляться в майбутньому та їх розвиток в дошкільному віці через театральне мистецтво.

Ключові слова: soft skills, театральне мистецтво, театралізована діяльність, дошкільна освіта.

Abstract. The article covers the development of soft skills through theatrical activities in preschool children. Modern "soft" skills and abilities that will be needed in the future and their development in preschool age through theatrical art are identified.

Key words: soft skills, theatrical art, theatrical activity, preschool education.

Аналізуючи ринок праці в Україні, можна прослідкувати, що основні вимоги до кандидатів складаються з суто професійних (профільна освіта, знання програм, володіння іноземною мовою), які раніше були єдиними необхідними для кар'єри, та з «м'яких» навичок і вмінь (цілеспрямованість, уважність, здатність до розвитку та самоосвіти, комунікабельність, вміння аналізувати та приймати рішення, вміння працювати в команді, креативність, вміння вирішувати конфліктні ситуації тощо). Це підтверджує і дослідження IDC, в якому аналітики з'ясували, які навички потрібні для отримання професій до 2020 року, проведене у 2013 році. Згідно з даними дослідження, навички комунікації, інтеграції та презентації вимагають приблизно 40% професій [5].

Отже, soft skills – це комплекс навичок особистості, які відповідають за успішність та високу продуктивність та не прив'язуються до конкретної сфери. Розглянемо детальніше ті навички, які закладаються у дошкільному віці.

Критичне мислення – це розв'язання проблем за допомогою системи суджень. Йому притаманні такі властивості, як усвідомленість, самостійність, рефлексивність, цілеспрямованість, обґрунтованість, контрольованість, самоорганізованість. Воно закладається у віці «чомучок». Однією з важливих умов для розвитку критичного мислення є створення проблемних ситуацій та підтримка допитливості.

Креативне мислення – здатність генерувати нові ідеї для вирішення конкретних завдань. Паралельно розвивається творчість та «нешаблонне» мислення. Вільне спілкування та творчий простір забезпечує розвиток креативного мислення.

Емоційний та соціальний інтелект, а саме співчуття, вміння взаємодіяти, висловлюватися, уважність розвивається під час рефлексії. Це дає змогу дитині розуміти емоції та ділитися думками, створювати соціальні зв'язки.

Адаптивність – навичка швидко знаходити вихід із нестандартної ситуації. Рівень адаптивності змінюється під впливом виховання, навчання та створених умов [3].

Як зазначає О. Я. Савченко, «навчальний зміст – своєрідна модель вимог суспільства щодо підготовки людських поколінь до життя» [4, с.39]. Це означає, що освіта має забезпечити розвиток умінь і навичок майбутнього покоління, які дозволять конкурувати на ринку праці та легко підлаштовуватися до вимог суспільства.

Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, «мистецько-творча компетентність – здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» [1, с.21–22]. Також визначено спільні для ключових компетентностей дошкільної та початкової освіти вміння дитини: проявляти творчість та ініціативність, керувати емоціями, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, критично мислити, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати в колективі, які і є тими soft skills, затребуваних сучасним суспільством.

Ми розглянули парціальну програму «Грайлик», яка покликана допомогти педагогам доповнити та розширити зміст роботи закладів дошкільної освіти з питань організації театралізованої діяльності. У пояснювальній записці зазначено, що «колективна театралізована діяльність спрямована на цілісний розвиток особистості дитини, її розкріпачення, самостійну творчість, розвиток провідних психічних процесів; сприяє самопізнанню і самовираженню особистості; посилює адаптаційні здібності, коригує комунікативні якості, допомагає усвідомленню почуття задоволення, радості, успішності, а отже, природній поведінці... Театр – один з найдоступніших видів мистецтва для дітей, що допомагає розв'язати чимало актуальних проблем педагогіки і психології, які пов'язані з: пізнавальним розвитком; художньою освітою та естетичним вихованням; формуванням свободи дій і поведінки; формуванням естетичного смаку; моральним вихованням; розвитком комунікативних якостей особистості; вихованням волі, розвитком пам'яті, уяви, мовлення, мислення, ініціативності, мови, фантазії; створенням позитивного емоційного настрою, зняттям напруженості; розв'язанням конфліктних ситуацій через гру в театр» [2, с. 4–5]. Театралізована діяльність передбачає, що вихованці спільно з батьками та педагогами мають відвідувати ляльковий театр, музей ляльок, виготовляти атрибути, декорації, брати участь у театралізованих іграх, заняттях, постановці спектаклів. Роль педагога полягає у долученні дітей до театрального мистецтва, розвитку творчої активності, прищепленні норм моралі, формуванні навичок спілкування та взаємодії тощо.

Так, освітніми завданнями театралізованої діяльності для дітей молодшого дошкільного віку є підтримка проявів емоційних відгуків на події, що відбуваються у сюжеті (радість, сум, співпереживання), сприяння яскравому і різноманітному виявленню емоцій. Ці завдання вирішують проблеми розвитку емпатії. Розвиток вміння реагувати на команду чи музичний сигнал формує у дошкільників готовність діяти узгоджено та координацію рухів. Імітаційно-ігрові вправи («Покажи веселого зайчика») та казки-показки («Молоточок, що стукає») покликані допомогти у формуванні свободи дій і поведінки.

У середньому дошкільному віці варто розвивати вміння користуватися інтонаціями, формувати виразне, дикційне мовлення за допомогою діалогів, що є важливим для формування комунікативних навичок. А залучення дітей до створення декорацій та костюмів допомагає розвивати креативне мислення, уяву, фантазію.

Розуміння дітьми героїв літературних творів, виготовлення афіш та запрошень, розвиток мовленнєвої творчості, примірювання інших ролей сприяє самовираженню і самореалізації дитини в різних видах творчості [2].

Діти вчать радіти, співчувати, вчать гарних манер. Вони легко демонструють свої вміння та оптимістично відносяться до різних ситуацій, стають уважними та помічають невідповідності, легко регулюють свої рухи та поведінку. Театралізована діяльність стає основою для формування «м'яких» навичок, без яких вже важко уявити впевнену в собі та успішну особистість. Доросла частина населення має набувати ці якості на додаткових курсах, тоді як наше молодше покоління отримує їх з дошкільного віку та поступово покращує їх рівень завдяки правильній організації буття дитини в закладах освіти.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний Стандарт дошкільної освіти) Нова редакція від від 12.01.2021. – Режим доступу : <https://bit.ly/3eOjpiV>

2. Березіна О. М. «Грайлик». Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі / О. М. Березіна, О. З. Гніровська, Т. А. Линник. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 56 с.
3. М'які навички – Вікіпедія. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – Київ : Абрис, 1997. – С. 39.
5. Які навички найпотрібніші для успішної кар'єри – дослідження IDC. – Режим доступу : <https://bit.ly/3tbN2Ri>

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ ДО ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анна Шпеко, здобувач освітнього ступеня «магістр»

Юлія Лимар, кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)

SOCIAL SKILLS DEVELOPMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN THROUGH INVOLVEMENT IN DRAMA ACTIVITIES

Anna Shpeko, master's student

Yulia Lyamar, Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. Обґрунтовано значення театралізації в освітньому процесі початкової школи, Проаналізовано досвід використання театрального мистецтва в європейських та вітчизняних закладах освіти. Досліджено можливості розвитку соціальних навичок як важливих компонентів *soft skills* у процесі театральної діяльності молодших школярів.

Ключові слова: театральна діяльність, соціальні навички, *soft skills*, учні початкової школи, європейський досвід, освітній процес.

Abstract. The importance of dramatization in the educational process of primary school is justified. The experience of using drama activities in European and domestic educational institutions is analyzed. Possibilities of social skills development as important *soft skills* components in the process of drama activity of junior schoolchildren are investigated.

Key words: drama activity, social skills, *soft skills*, junior schoolchildren, European experience, educational process.

Світ щодня наповнюється безмежною кількістю інформації, тому освітня парадигма постійно вдосконалюється. У ній прослідковуються вагомі зміни методик, які застосовуються у початковій школі. Особлива увага приділяється формуванню креативної особистості, здатної до організації творчої діяльності та набуттю навичок, що є необхідним для реалізації себе у світі, який розвивається. До них, насамперед, відносять м'які навички (*soft skills*), що є підґрунтям успіху та стабільного зростання, важливими складовими яких є ефективне спілкування, емпатія, кооперація – соціальні навички. Тому в умовах Нової української школи вчителі покликані «бачити в кожній дитині індивідуальність, враховувати особливості розвитку, культивувати оригінальність, створювати неповторну траєкторію для її особистісного зростання і творчої самореалізації» [7, с. 120].

Зміни міжособистісних стосунків у сучасному суспільстві зумовлюють пошук освітянами способів налагодження взаємодії в шкільному соціумі. До ефективних напрямів діяльності з розвитку соціальних навичок молодших школярів, насамперед, належить театралізація, оскільки вона має значні можливості для спілкування, обміну досвідом та співробітництва. Водночас вона потребує значних зусиль педагога з опанування різноманітними творчими процесами у театральному мистецтві.

Мета дослідження: на основі аналізу педагогічних джерел щодо використання театрального мистецтва в європейських та вітчизняних закладах освіти, з'ясувати вплив театралізованої діяльності на розвиток соціальних навичок учнів початкової школи.

Проблемі використання театралізації в освітньому процесі шкіл країн Європейського союзу присвячені роботи Т. Тойванена, А. Лехтонен, К. Харві, Ф. МакДонах, М. Фіннеран, С. Валан та ін. Аналіз зарубіжного досвіду, особливості використання театралізації в початкових класах українських шкіл висвітлено у працях дослідників О. Михайлицької, І. Барановської, О. Демченко, Н. Стихун, О. Комаровської, Л. Макаренко, Н. Миропольської та ін.

Згідно з новими програмами для початкової школи, реалізуються нові змістові лінії, форми організації освітнього процесу на засадах інтеграції освітніх галузей. Так за типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Р. Б. Шияна є змістова лінія «Театралізуємо», яка «служує розвитку комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування» [4, с. 6]. Також «учні здобувають досвід співчуття та співпереживання» [4, с. 6], тобто завдяки театралізації відбувається розвиток емпатії як важливої навички, що необхідна для розуміння інших і свого «Я» та сприяє успішній соціалізації молодших школярів. Учні є учасниками сценічної творчості, оскільки вони задіяні до спільної діяльності, яка ґрунтується демократичних засадах і реалізується через партнерські відносини.

У Модельній навчальній програмі Нової української школи кожний тиждень відводиться конкретній темі, тож відповідно до її змісту, десятий тиждень освітнього процесу, присвячується театру. Так у школярів з'являється можливість глибше пізнати світ театрального мистецтва та долучитися до його активного впровадження у закладі загальної середньої освіти.

Аналіз праць європейських учених свідчить, що у закладах освіти ЄС давно сформувався засади театралізації, які створювалися самостійно або запозичувалися з інших країн.

Зокрема тема театру є актуальним питанням нової Національної освітньої програми у Фінляндії, де викладання драматизації (театральне мистецтво у класі) у загальношкільній системі означає використання форм театру для досягнення мети курикулуму. Театралізація у класі в основному пов'язана з викладанням літератури та навичками взаємодії фінською мовою. Відповідно до програми театр є методом навчання багатьох інших предметів. [6, с. 558]. Театральне мистецтво завжди було частиною їхньої системи освіти, хоча й не має офіційної позиції як предмет в основних національних освітніх програмах. Адже сучасні дослідження фінських науковців підтверджують, що використання театралізації у школі сприяє особистісному та соціальному розвитку, а також розвитку Я-концепції, усвідомлення себе та здатності до прийняття ролей. Учні, які задіяні у театральній діяльності, більше насолоджуються шкільними заходами, охочіше беруть в них участь, краще вирішують проблеми та справляються зі стресом, вони більш толерантні до інших людей [8, с. 229].

Натомість у Ірландії однією з семи освітніх галузей є художня освіта, яка передбачає викладання трьох предметів: образотворчого мистецтва, музики та драматургії. До кожного з предметів розроблені відповідні курикулуми, які підготовлені Комітетом з освітніх програм з питань мистецької освіти та створені Національною радою з освітніх програм та оцінювання. Театральний курикулум передбачає рекомендації для вчителів та містить взаємопов'язані заходи, які досліджують почуття, знання та ідеї, що ведуть до порозуміння. Також у ньому розглядаються теми, проблеми з метою створення безпечних ситуацій, що сприяють роздумам над ідеями, отриманими в процесі театралізації. Він спирається на знання, інтереси та ентузіазм дитини. У театральній діяльності дитина досліджує мотивацію та стосунки між людьми, які існують у реальному, уявному чи історичному середовищі, завдяки чому вона краще розуміє світ. Дитині рекомендується приймати рішення та брати відповідальність за ці рішення в безпечному контексті театралізації [5, с. 3].

Театральне мистецтво у школі використовується в різних формах: шкільний театральний гурток, інтерактивний театр, організоване за участю вчителя та учнів театралізоване дійство, уроки з елементами театралізації, а також драматизація на основі навчального матеріалу [3, с. 220]. Різноманітність форм використання театрального мистецтва сприяє успішній адаптації учнів у різних середовищах, збагаченню їхнього соціального досвіду, подальшому захопленню цією діяльністю.

Ознайомлення учнів з театром передбачає не лише обговорення теоретичного матеріалу, а й розробку дітьми костюмів, сценічного декорування, написання сценаріїв, створення атрибутів (запрошень, квитків, анонсів) та, найголовніше, – перевтілення в актора.

Рекомендуємо використовувати як традиційні дитячі сценарії, так і адаптовані на сучасний лад улюблені казки, а також – створені учнівською спільнотою твори про вигаданих героїв, персонажів мультфільмів з актуальних проблем сьогодення, що відповідають інтересам дітей. Крім того, добираючи твори для театралізації, учителю варто враховувати ще й такі показники, як змістовність, обов'язковість повчальних вчинків, невеликий об'єм реплік дієвих осіб, наявність загострених суперечностей у змісті сценарію, інтерес учнів, доступність до усвідомлення та сприймання інформації.

Особлива активізація свідомості засобом театралізованої діяльності зумовлюється тим, що театр – явище соціальне, він відтворює дійсність і оцінює зображуване, прагнучи виявити його сутність: дитина осмислює та аналізує соціальне оточення, що відтворюється в такій діяльності. Сформована творча діяльність може бути перенесена в інші сфери життя особистості [2]. Тому акторство сприяє взаємозв'язку з життєвими ситуаціями, проблемами, що оточують дитину.

Кожне перевтілення дитини в іншого персонажа є формою театрального мистецтва, що має на меті не заучування монотонного тексту та відтворення його перед аудиторією людей, а показ власного розуміння змісту, вдала імпровізація з цікавими доповненнями та проявом фантазії, всебічне пізнання інших шляхом споглядання за реальною реакцією глядачів. Молодші школярі з метою пошуку позитивних вражень постають у ролі акторів-аматорів та навіть не замислюються над тим, що є активними суб'єктами, емоційний досвід яких переймають оточуючі у результаті спостереження за їхніми театральними діями.

Розігруючи ролі, діти вчаться аналізувати хороші та погані вчинки, передавати своє ставлення до уявного героя, засвоюють зразки поведінки, розвивають уміння відчувати і розуміти партнерів, що, в свою чергу, дозволяє їм усвідомлювати почуття, потреби та поведінку інших людей [2].

Згідно з дослідженням фінських учених, творче освітнє середовище для театральної діяльності складається з наступних шести елементів: 1) учитель як зразок для наслідування; 2) освітній клімат, який тісно пов'язаний з характером стосунків між учителями та учнями; 3) спільне навчання; 4) орієнтоване на учня навчання; 5) гнучке використання часу; 6) ігрові дії в театральному мистецтві [9].

Під час організації театралізованої діяльності з молодшими школярами вчителю варто враховувати творчий характер викладання акторської майстерності. Так йому важливо бути присутнім, вміти приймати спонтанні рішення, здійснювати конструктивну критику, бути терплячим до помилок і спрямовувати учнів до правильної дії, використовуючи загальноприйнятну культуру спілкування та сприятливу атмосферу. Також необхідно створювати творчу гру, ознайомлюючи з театром, креативно міркувати для ефективнішого застосування його форм. Учитель повинен стежити за тим, як діти дотримуються «ігрових правил», які допомагають бути уважними під час драматичних дій та посилюють сценічну активність, включаючи елемент зосередженості. Крім того, педагоги мають підтримувати та заохочувати учнів, сприяти взаємоповазі та толерантному ставленню один до одного. Таким чином, співпраця в ігровій формі – це одна зі сходинок формування соціальних навичок, яку повністю реалізує театралізована діяльність.

Обов'язковим елементом театрального процесу є рефлексія. Самоаналіз треба здійснювати як під час акторської діяльності, так і через обговорення та інші дії після закінчення репетиції, сценки або вистави. Результат рефлексії проявлятиметься у створенні альтернативних рішень та дій, що відображають розглянуті проблеми, та в здатності учнів розпізнавати взаємозв'язок між сценарієм, темою та реальним життям.

Значення театральної дії для розвитку soft skills дітей полягає у тому, що вона передбачає різновекторне спілкування, емоційно-почуттєву взаємодію, вербальну й невербальну комунікацію. Під час театрального дійства відбувається не просто відтворення різних подій, а інтеріоризація загальнолюдських цінностей, демонстрування рольових моделей поведінки. Безпосередня участь дітей у постановці п'єси сприяє формуванню в них

комунікативних і соціальних навичок, підвищенню самооцінки, налагодженню нових дружніх стосунків [1, с. 265].

Залучення молодших школярів до театралізованої діяльності сприяє розвитку соціальних навичок, оскільки вони: вчаться ефективно слухати та доносити думки, ідеї та емоції до слухачів; розвивають навички комунікації, взаємоповаги, співпраці в команді; вчаться моделювати різні ситуації, імпровізувати; шукають нові шляхи впливу на людей довкола та передачі інформації; пізнають багатогранність людської особистості; виконують різні ролі у згуртованому колективі; вчаться домовлятися та виконувати домовленості; розвивають уміння висловлювати свої почуття різними способами; відповідають за свою частину роботи, яка відображає їхні інтереси та інтереси учнівської спільноти; намагаються почуватися впевненіше, позбуваються скутості; досліджують причини вчинків героїв, які закладені в сфері емоцій; застосовують усі дієві сили для комфортного досягнення спільної мети; формують здатність орієнтуватися та адаптуватися в різних середовищах; стають активнішими та вдосконалюють естетичний смак.

Отже, театральна діяльність під час урочної та позаурочної роботи сприяє залученню учнів до цікавої, змістовної та творчої практики, якою вони охоче діляться з навколишнім світом. Завдяки їй учасники освітнього процесу можуть проявляти свої здібності та вдосконалювати ті навички, яких не вистачає у світі, наповненому інформаційними технологіями. Театралізація є активним видом діяльності, що мотивує та підвищує інтерес учнів до набуття життєвого досвіду, спонукає їх до впевненості у собі через спілкування та взаємодію з іншими, відтак сприяє розвитку їхніх соціальних навичок.

Список використаних джерел:

1. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: Європейський контекст / Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Вінниця, 10-11 грудня 2020 р.). Випуск 3. – Вінниця, 2020. – С. 261–267.
2. Михайлицька О. С. Театралізація як дієвий творчий засіб соціалізації особистості в особистісно орієнтованому освітньому середовищі / О. С. Михайлицька / Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах нової української школи : електронний збірник науково-методичних матеріалів конференції (Житомир, 15 травня 2019 р.). – Житомир, 2019. – Режим доступу : <https://conf.zippo.net.ua/?p=323>
3. Стихун Н. В. Тенденції розвитку професійної майстерності вчителя засобами театрального мистецтва у практиці роботи сучасних вітчизняних шкіл / Н.В. Стихун. – Освітологічний дискурс. – 2017. – № 1–2. – С. 212–226.
4. Типова освітня програма початкової освіти під керівництвом Р. Б. Шияна. Цикл І (1-2 класи). – 2019. – 84 с.
5. Drama Curriculum. Government of Ireland. Dublin. – Retrieved from : <https://bit.ly/3xRcvmO>
6. Lehtonen A., Kaasinen M. P., Karjalainen-Väkevä, M. P., Toivanen, T. M. Promoting creativity in teaching drama / A. Lehtonen, M. P. Kaasinen, M. P. Karjalainen-Väkevä, T.M. Toivanen // *Procedia : Social and Behavioral Sciences*. – 2016. – P.558–566.
7. Olena Demchenko, Tatiana Koval, Mykhailo Vatso, Yulia Lyman, Iryna Turchyna. Развитие рефлексивного компонента готовности будущих педагогов к работе с одаренными детьми во время тренинговых занятий / Olena Demchenko, Tatiana Koval, Mykhailo Vatso, Yulia Lyman, Iryna Turchyna // *Society. Integration. Education*. – 2020. – 119–132.
8. Toivanen T. Drama Education in the Finnish School System – Past, Present and Future / T. Toivanen // *Miracle of Education : The Principles and Practices of Teaching and Learning in Finnish Schools*. – Rotterdam : Sense Publishers. – 2016. – 229–240.
9. Toivanen T., Salomaa R-L., Halkilahti L. Does classroom drama support creative learning? Viewpoints on the relationship between drama teaching and group creativity. T.Toivanen, R-L. Salomaa, L. Halkilahti // *The Journal for drama in Education*. – 2016. – 32 (1). – 39–56.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ СВЯТ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Віолетта Щерба, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DRAMATURGY AND METHODOLOGICAL FEATURES OF CHILDREN'S THEATRICAL FESTIVALS

Violetta Scherba, master's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky (Ukraine)

Анотація. Розкрито сутність свята як форми виховання і значення свята в розвитку дітей дошкільного віку. Показані методичні особливості театралізованих свят. Визначено вимоги до їх підготовки та проведення.

Ключові слова: творчість; свято; театралізоване свято; драматургія свята.

Annotation. The essence of the holiday as a form of education and importance in the development of preschool age children is revealed. The methodological features of the theatrical festivals are shown. The requirements for their preparation and conduct are defined.

Key words: creativity; holiday; pageant; holiday dramaturgy.

Серед пріоритетних завдань розвитку початкової освіти в контексті завдань Концепції «Нова українська школа» важливими є пошук форм, методів і засобів розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку, організації змістовного дозвілля. Важлива роль у його реалізації належить творчо насиченій позакласній роботі, під час якої використовуються різні види мистецтва, зокрема театральне. На комплексному використанні різних видів мистецтва у навчанні і вихованні молодших школярів наголошує Н. Комарівська [5]. Як зазначає дослідниця, саме єдність літератури та театру на уроках і в позакласній роботі сприятиме вихованню освіченої, культурної особистості.

Аналіз виховної практики у початковій школі показує, що у роботі з дітьми молодшого шкільного віку використовуються різні форми виховання: бесіди, зустрічі, конкурси, свята, вікторини, ігри-подорожі тощо. Одним з ефективних серед них вважаємо свято, яке науковці відносять до комплексних дієво-практичних форм, оскільки під час його підготовки й проведення організовується різнобічна діяльність учнів протягом тривалого часу.

Вивчення інформаційних джерел показує, що свято є об'єктом наукових досліджень у декількох напрямках, як: елемент культури і світогляду (В. Борисенко, О. Воропай, Т. Гаєвська, К. Сосенко, В. Скуратівський та ін.); феномен, що має соціальну природу (С. Безклубенко, В. Бодак та ін.); культурно-видовищна дія і форма дозвілленої роботи, що потребує сценарно-режисерської розробки (С. Деркач, В. Зайцев, В. Матушенко, Ю. Перенчук та ін.); одна з форм виховної роботи (Б. Вульфів, О. Дубасенюк, В. Караковський, Б. Красовіцький, Т. Сущенко, М. Яременко та ін.).

Термін «свято» (від грец. «Еоріз») вживається для характеристики особливо піднесеного емоційного стану людини (свято почуттів, емоцій, душі, серця). З цим поняттям асоціюється почуття приємного, радісного, світлого. Від терміна «Свято» утворилося слово «еортологія» – наука про свято [4]. З педагогічної точки зору, свято – це складна, комплексна форма виховної роботи, яка передбачає організацію творчої діяльності та дозвілля дітей протягом тривалого часу, включаючи його колективну підготовку і проведення. На думку дослідників [3; 10 та ін.], завдяки своєму інтегрованому характеру, включенню дітей у різнобічну діяльність, свято має великий педагогічний потенціал, створює умови для реалізації соціальної, культурологічної, пізнавальної, виховної, розвивальної, комунікативної функцій.

М. Шуть наголошує на культуро-естетичному потенціалі свят, яке, з одного боку, залишає в серці дитини яскравий емоційний відбиток; з другого – збагачує її духовний світ. Дослідник образно назвав дитяче свято як «молодший брат традиційних свят нашого народу, одне з найцікавіших художніх і педагогічних явищ». У процесі включення дітей у його організацію створюються умови для формування естетичної культури, залучення їх до різних видів мистецтва. Такі цілі досягаються завдяки тому, що у ході проведення кожного свята учні вивчають вірші, пісні, танцюють тощо [10].

На думку О. Демченко [3], свято як форма виховання характеризується низкою особливостей: «забезпечення непрямого впливу на особистість через спеціально створені умови, атмосферу, емоційність способів проведення; використання комплексу методів виховання, що забезпечують формування ціннісних орієнтацій і загальної культури, всебічний розвиток особистості; комплексне використання засобів, які акумулюють різні види мистецтв (музику, пісню, танець, поетичне слово, народне мистецтво тощо); включення дітей у спільні з колективом дії, що базуються на співпереживанні, емоційній єдності; створення можливостей для самовираження, самореалізації, розвитку творчих здібностей дітей.

Свята, які проводяться в початковій школі, повинні духовно і культурно збагачувати маленьку особистість, сприяти її успішній соціалізації, широко відкривати їй особливості і традиції рідного та інших народів, розширювати знання дитини про самого себе і про навколишній світ. Організація дитячих свят повинна забезпечити формування у дітей вміння реагувати на прояви естетичного в мистецтві і в житті, розуміння художньої виразності різних видів мистецтва і вміння застосовувати їх у самостійній діяльності, проявляти ініціативу, творчість, отримувати задоволення від участі в святковому заході.

Одним з видів свят, які широко використовуються в роботі з молодшими школярами, є *театралізовані свята*. Воно є це органічний сплав різних видів мистецтва: музики, літератури, театру, естради, кіно і тому подібне. З його допомогою можна залучити дітей до світу прекрасного, сприяти формування естетичних категорій і художнього смаку, впливати на їх духовність [10].

Це складна форма синтетичного мистецтва, особливий вид творчості, в якому поєднуються, з'являються в новому змістовій і художній якості різні види і жанри музичного, драматичного, хореографічного і образотворчого мистецтва. Основним виховним засобом під час їх організації є театральне мистецтво, а його сценарій будується за законами драматургії. Театр як вид мистецтва є потужним засобом виховання в цілому, використання елементів театралізації в процесі організації свята як форми виховання суттєво підвищує виховну та розвивальну ефективність такої форми роботи, насичує її позитивними емоціями. У закладах освіти під проведення свят використовують переважно елементи театралізованого дійства, гру-театралізацію, яка поєднує театрального мистецтва з виховним процесом і спрямовується на досягнення педагогічних цілей. Театралізація вважається одним із способів взаємодії педагога з дітьми, яка опосередкована театральним мистецтвом.

У низці праць А. Хіля [9] показано соціально-виховні можливості театрального мистецтва у розв'язанні низки завдань в умовах створення інклюзивного освітнього простору. На значенні використання театрального мистецтва у виховній роботі в цілому, під час проведення свят зокрема, наголошує О. Демченко [2]. Дослідниця показує потенціал цього виду мистецтва у роботі з різними категоріями дітей. На її думку, театр як соціально-культурне явище забезпечує можливості для всебічного розвитку особистості, як естетичного виховання, так і розумового, морального тощо. До того ж, включення обдарованих дітей у театралізовану діяльність сприятиме задоволенню їхніх потреб у творчості, самореалізації, спілкуванні, визнанні, підвищенні статусу в колективі тощо.

Коефіцієнт виховної дії свята багато у чому залежить від дотримання організаторами / вихователями / вчителями / керівниками гуртків психолого-педагогічних вимог, методичних особливостей. До того при створенні сценарію театралізованого свята необхідно враховувати актуальні завдання виховання для молодших школярів / вікові особливості / потреби

інтереси здібності. Адже виховна ефективність напряду залежить від того наскільки повно і системно воно відповідає кожному віковому рівню розвитку дітей.

Методичні особливості використання ігор-театралізацій які доцільно використовувати під час свят, робила Л. Любчак [7]. Дослідниця наголошує на доцільності використання у роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку лялькового театру, елементи якого можуть стати частиною театралізованого свята. Погоджуємося з думкою вченої, що для того, щоб педагоги ефективно використовували театралізацію у освітньому процесі, майбутні вихователі та вчителі початкових класів повинні оволодіти відповідними навичками у ході професійної підготовки.

Педагог, який організовує театралізовані свята, чи навіть проводить ігри-театралізації на уроках і в позакласній роботі повинен володіти культурою мовлення. Як наголошує Н. Лазаренко [6], у контексті реалізації компетентнісного підходу в ході підготовки майбутніх учителів початкових класів потрібно формувати в студентів відповідні вміння й навички.

Підготовка театралізованого свята для дітей – це багаторівневий процес, спрямований перш за все на формування основ глядацької культури. Драматургія свят для дітей повинна нести в собі не тільки емоційний / розважальний потенціал, а й пізнавально-виховний. Готуючись до свята, вчитель повинен завчасно подбати про те, щоб він відбувся невимушено, яскраво, весело і емоційно. Потрібно шукати яскраві, хвилюючі для дітей сюжети, вводити їх в художні форми. У сценарії театралізованого свята необхідно чітко визначити всі комунікації, що зв'язують між собою його частини; тільки тоді можна організувати, побудувати, звести воедино все театралізоване святкове дійство.

Продумуючи свято, педагог повинен, перш за все, об'єднати дітей, допомогти їм прийняти основну тему всього театралізованого дійства. Продумуючи хід свята, слід ретельно підбирати музику, світло, бутафорію, костюми ведучих та учасників, декорації, розміщення глядачів. Саме тому головним питанням створення сценарію для дітей стає необхідність єдності художньо-педагогічних засобів.

Учасники свята діляться на дві групи: активних (виконавців) і пасивних (глядачів). Необхідною компонентом стає безпосереднє включення глядачів в його сюжет. Так, наприклад, діти можуть допомогти розбудити сплячу лісову фею, якщо відгадають загадки, або грою в сніжки заморозити поганих героїв.

Необхідно також включати в сценарій різні ігри: ігри-змагання як спортивного, так і творчого характеру. Зокрема, дослідники пропонують різні види ігор-театралізацій, ігор-драматизацій. Під час проведення свята такі ігри, до яких залучаються глядачі, мають бути нескладними. Наприклад, Ю. Бондар [1] пропонує методику проведення ігор-діалогів з елементами театралізації. На думку дослідниці, «така діяльність розвиває усне мовлення школярів, їхню акторську майстерність».

Свято є формою виховання, яка використовувалася протягом багатьох років у роботі з дітьми різних вікових груп. На сучасному етапі потрібно шукати способи його вдосконалення. У зв'язку з цим апелюємо до наукової розвідки І. Стахової [8], яка пропонує алгоритм проведення квесту як інноваційної форми роботи. Вважаємо, що під час проведення свята з елементами театралізації можливе поєднання цих двох форм роботи.

Отже, свято є складною і комплексною формою виховання, яку необхідно використовувати в початковій школі, вдосконалюючи її та шукаючи інноваційні підходи до її організації. Створюючи сценарій театралізованого свята для дітей, потрібно спиратися перш за все на ті загальні закони створення сценарію театралізованого свята. Драматургія свят для дітей має свої особливості, зумовлені психологічними закономірностями розвитку дитини, а також віковими її особливостями.

Список використаних джерел:

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови / Ю.В.Бондар // Гуманітарний корпус : збірник наукових статей з актуальних проблем

філософії, культурології, психології, педагогіки та історії (Київ, 8 листопада 2019 року). – Вінниця : ТОВ «Твори». 2019. – Випуск 29. – С. 10–12.

2. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О.П.Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.

3. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект / О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання: збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2013. – С. 261–272.

4. Класна керівникова: як організувати й провести свято / упорядники : Л. Шелестова, Н. Чиренко. – К. : Шкільний світ, 2009. – 126 с.

5. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 274–277.

6. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36–42.

7. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру / Л. В. Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г. С. Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 451–454.

8. Стахова І.А. Веб-квест як інноваційний засіб формування природничої компетентності майбутнього вчителя початкової школи / І.А. Стахова // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень : зб. наук. пр. – Вип. 7(10) / редкол.: Р.С. Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2017. – С. 46–50.

9. Хіля А.В. Використання елементів арт-терапії у роботі вчителя початкової школи та вихователя закладу дошкільної освіти (теоретичний аспект) / А.В.Хіля // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2018. – С.278–281.

10. Шуть М. М. Організація дитячих свят / М. М. Шуть. - К.: Шкільний світ, 2010. – 128 с.

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ГРУПИ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

Віра Янчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)*

CREATIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE IN THE CONDITIONS OF THE EXTENDED DAY GROUP

Vira Yanchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті обґрунтовано важливість творчого розвитку молодших школярів в умовах групи продовженого дня. Наведено приклади різних форм роботи з метою розвитку творчих здібностей учнів. Визначено роль вихователя в організації освітнього середовища групи продовженого дня в Новій українській школі.

Ключові слова: група продовженого дня, молодші школярі, творчий розвиток, освітнє середовище.

Abstract. The article substantiates the importance of creative development of junior schoolchildren in the conditions of the extended day group. We demonstrated examples of different forms of work for the development of creative abilities of pupils. In the publication the role of the educator in the organization of the educational environment of the extended day group in the New Ukrainian School is determined.

Keywords: extended day group, junior schoolchildren, creative development, educational environment.

Група продовженого дня є важливою і необхідною формою виховання дітей у сучасній початковій школі, тому що допомагає батькам, які багато працюють, створити комфортні умови для відпочинку, творчого розвитку, навчання і виховання учнів. Заняття після уроків надають можливість молодшим школярам закріпити отримані знання, розвинути свої творчі та інтелектуальні здібності, добре відпочити, поспілкуватись тощо. Крім того, вчителю випадає слушна нагода більше дізнатись про своїх учнів, підвищити їхній рівень успішності у навчанні, зміцнити фізичне та психічне здоров'я дітей.

Режим продовженого дня відповідно з документами, які регламентують роботу групи продовженого дня, розробляється відповідно до віку дітей, враховує їх індивідуальні особливості, інтереси та прихильності кожного учня [8]. Важливо не лише забезпечити школярам належні умови та режим для навчання, розвивати творчі здібності учнів, але й активно сприяти розвиткові ключових і предметних компетентностей особистості. Результатом такого підходу є сформованість всебічно розвиненої особистості, здатної жити і плідно працювати у сучасному світі. Формування компетентностей учнів молодшого шкільного віку зумовлене реалізацією не тільки відповідного оновленого змісту освіти, але й адекватних методів та технологій навчання і виховання [6].

Специфіку роботи групи продовженого дня вивчали ряд науковців у різні часи, починаючи з 60-х років минулого століття. Так, зміст роботи вихователя у групі продовженого дня досліджував Л.Б. Гурвич, проблеми управління школою продовженого дня розглядав Б.С. Кобзар, особливості організації, зміст і методи роботи груп продовженого дня визначав А.О. Огородніков. В останні роки з'явилися дослідження ефективності організації навчально-виховних занять у групі продовженого дня (О.П. Кузик, З.В. Морозова, О.Л. Співак та ін.). Специфіку роботи групи продовженого дня з позицій Концепції Нової української школи знаходимо у працях сучасних науковців (В.Г. Амурова, О.С. Байда, О.В. Бурська, І.І. Гавриш, С.А. Данилюк, Т.А. Конончук, О.І. Ярошенко та ін.).

З метою творчого розвитку учнів молодшого шкільного віку вихователь групи продовженого дня може використовувати різні форми організації виховної роботи. Ефективність колективних, групових та індивідуальних форм організації виховної роботи зростає, якщо вони застосовуються у системі, пов'язані між собою і доповнюють одна одну. Поширеними формами виховної роботи у процесі роботи групи продовженого дня, на нашу думку, є: зустрічі з відомими людьми, виставки, свята, обговорення книг, читацькі конференції, усні журнали, конкурси, олімпіади, колективні творчі справи, колективні бесіди тощо.

Пропонуємо орієнтовну тематику бесід з учнями молодшого шкільного віку, які можна проводити в умовах ГПД: «Мій улюблений казковий герой», «Краса навколо нас», «Краса праці людини», «Як і чим випробовується дружба», «Мій день, мої красиві вчинки», «Древній Київ – столиця України», «Легенди мого краю», «Чи знаєш ти свій край?», «Краса природи рідного краю», «Культура поведінки: ідемо до театру (музею, кінотеатру, цирку, на виставку тощо)».

В останні роки набули популярності форми виховної роботи, які проводяться за інтерактивними методами: брейн-ринги, КВК, конкурси-вікторини, гра «Щасливий випадок», гра «Поле чудес», гра «Слабка ланка», рольові ігри тощо.

У виховній роботі з молодшими школярами, які відвідують групу продовженого дня, досить ефективно, на нашу думку, використовувати різні види театралізованої діяльності. Ляльковий театр для дітей будується на казковому або літературному матеріалі, має музичний супровід та декорації. Розрізняють різні види лялькового театру для дітей: настільний (ляльковий, площинний, картонний, магнітний); театр картинок (театр картинок, фланелеграф); пальчиковий (пальчиковий театр, кокони); тіньовий театр; театр петрушки (бібабо, ляльки-рукавички). Чим більше різноманітних видів театру буде використовувати у своїй роботі вихователь, тим глибше, різнобічніше вони впливатимуть на розум, почуття й емоції вихованців [5].

Згідно з основними положеннями Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової освіти вихователю групи продовженого дня варто практикувати інтегровані нестандартні виховні заходи: тренінги, квести, подорожі, колективні творчі справи, різноманітні проекти, зустрічі з фахівцями державних установ, екскурсії тощо, які сприятимуть особистісному зростанню кожного вихованця, розвитку його здібностей і талантів.

Досить важливим структурним компонентом роботи групи продовженого дня є проведення вихователем години спілкування (клубної години) – захід, який проводиться у виховних цілях. У результаті правильної організації та проведення години спілкування в учнів з'являється розуміння базових цінностей шкільної освіти, формуються навички міжособистісного контакту, виховуються важливі моральні якості, підвищується рівень комунікабельності школярів, який дозволяє оволодіти соціальною стороною контакту – дотримання в спілкуванні соціальних норм, володіння складними соціальними вміннями, наприклад, вміння виразити співчуття, «вписатися» в розмову тощо [4].

Не менш важливе значення у розвитку творчих здібностей молодших школярів має створене вихователем освітнє середовище групи продовженого дня, в якому опиняються молодші школярі після уроків, та організація способу життя дітей у даному середовищі: їхня творча діяльність, взаємодія з однолітками, колективні творчі справи, які вони організують та проводять. Приміщення для вихованців групи продовженого дня, де відбувається освітня діяльність, повинно відображати ідеї Концепції Нової української школи, сприяти творчому розвитку кожної дитини, викликати бажання пізнавати світ та робити його досконалішим. Вихователь має дотримуватись ряду психолого-педагогічних вимог у створенні ситуації успіху молодших школярів для розвитку творчих здібностей учнів [1].

Однією із відмінностей традиційної і сучасної організації освітньої діяльності у групі продовженого є, зокрема, процес вироблення спільних правил. У ГПД традиційної школи ці

правила розроблялися вихователем і пояснювалися дітям, а групі продовженого дня Нової української школи правила розробляються самими дітьми спільно з вихователем [7].

Отже, перебування учнів у групі продовженого дня має неодмінно сприяти творчому розвитку молодшого школяра. Правильна організація всіх режимних моментів групи продовженого дня допоможе учням виробити навички взаємодії з ровесниками, природою, закріпити прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя.

Список використаних джерел:

1. Демченко О.П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів / О.П. Демченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка і психологія. – Випуск 6. – Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. – С.114–122.
2. Ковальова В. І. Творча майстерня. Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра / В.І. Ковальова. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 191 с.
3. Конончук Т. А. Самопідготовка: форми, методи, прийоми організації роботи з учнями / Т.А.Конончук // Вихователю ГПД. Усе для роботи. – 2018. – 1 (73).
4. Любчак Л.В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до подолання труднощів у спілкуванні з учнями / Л.В. Любчак, Томаш Кук // Молодий вчений. – № 5.2 (57.2). – Херсон, 2018. – С.111–117.
5. Любчак Л.В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 451–454.
6. Нова українська школа: порадник вихователю групи продовженого дня у закладах загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. / Г. І. Дмитрів [та ін.]. – Львів : Світ, 2019. – 224 с.
7. Нова українська школа: порадник для вчителя. – Режим доступу : <https://bit.ly/3vHqTw5>
8. Новий порядок формування груп подовженого дня у школах. – Режим доступу : <https://bit.ly/2QFPHFV>

DEVELOPING SOFT SKILLS WHILE ORGANIZING INCLUSIVE LEARNING ENVIRONMENT BY ART AND MUSIC LESSONS

Sergiy Sydoriv, post graduate student

Supervisor: O.B.Budnyk, Ph.D, Ed.D, Full Professor

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВІЗУАЛЬНО-МУЗИЧНИМИ ЗАСОБАМИ

Сергій Сидорів, аспірант 2 курсу

Науковий керівник: О.Б.Будник, доктор педагогічних наук, професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання та педагогічні умови розвитку між- та особистісних навичок учнів засобами театрального мистецтва в умовах інклюзії. Розкрито роль та методичну цінність *soft skills* та інклюзивного освітнього простору у підготовці педагогів. Представлено практичний досвід діяльності *Inclusive Education Lab*.

Ключові слова: інклюзивна освіта, театральне мистецтво, особливі освітні потреби, інвалідність, підготовка вчителів.

Abstract. The article deals with the theoretical foundation and conditions of developing soft skills by means of theatrical art. The role and methodological value of soft skills, inclusive learning space in teacher training are revealed. The outcomes of *Inclusive Education Lab* activity are presented.

Key words: inclusive education, theatrical art, special educational needs, disabilities, teacher training.

Inclusive learning environment is to provide conditions for wellbeing, unrestrained development, interaction, communication and socializing of all: students with and without disabilities, teachers and parents in their communities. It is especially important nowadays when education went online at the demands for social distancing. The pandemic and the related containment measures such as lockdown, social distancing, and self-isolation have made the classroom cooperation and interaction more difficult by forcing teachers, students and their parents work apart from one another. Persons with disability represent a large and diverse population of people with different forms of impairments and care support requirements, who face significant barriers that expanded their exclusion from education, especially during crisis like the Covid-19 pandemic [3].

The consequent poor communication, poor leadership and lack of flexibility prevents students from gaining interpersonal or so-called soft skills that together with hard skills define the ability to seek, find and keep employment. For learners, soft skills are correlated with the technical and cognitive skills necessary to achieve higher academic results and are critical to helping succeed and are determinant of academic behaviors in online education. Various researches define them as transferable across industries and sectors [9] non-cognitive skills [8], employability skills [10], interpersonal and emotional skills [7].

The transitions programs from school into adulthood aiming at preparing students with disabilities to independent living, employment, further study, intimate relations, leisure, underdeveloped on the national level in Ukraine may consider the following soft skills for students with disabilities to be worth adopting and mastering: effective communication, adaptability, leadership, positive attitude, conflict management, reliability, motivation and initiative, critical thinking, team work, problem-solving, professional attitude, time management, attention to detail. Hence, emotional intelligence and empathy can be considered a universal value for all to be effective in the diverse world [6].

Performing and audio-visual arts are a great medium to convey the ideas and messages, consequently theatre may be a useful source of soft skill development both in performers and the audience who may be students as well. Traditional methods of learning interpersonal skills combined with acting training such as improvisational techniques may develop advanced skills such as reciprocity and collaborating, which are needed to practice dialogic forms of collaboration and mutual benefit. As Dr. Louis E. Catron pointed out, those who learn and practice the theatrical art have the advantages over others in areas stated below.

Oral communication. Confidence that the students gain while performing is essential to speaking clearly, lucidly and thoughtfully. Reciting monologues from plays in front of an audience gives additional experience talking to groups on various subjects.

Professional approach. Students learn to pay attention to detail, think divergently and take pride in performing at the best level.

Creative problem solving. Creative abilities in acting, design or playwrighting being effective tools to learn how to identify problems, evaluate a range of possible solutions and make choices are applicable to employment, social life, even daily routine.

Motivation and commitment. Students learn to transfer these attributes from theatre to other activities such as classes and jobs and teach each other that success comes to those who are committed to the task.

Teamwork. It is essential to learn how to work effectively with different types of people cooperatively for the production to success. Each individual supports the others involved.

Initiative and autonomy. In theatre, school and adulthood an individual is often assigned tasks to complete without supervision. The students who go in for acting all are self-starters learning how to take initiative, to move a project from initial concept to finality. The ability to work independently is a trait that an employer values greatly.

Time-management skills. Being involved in theatre forces a child to learn how to budget time, schedule days carefully, exercise self-discipline and consideration for colleagues, plan and meet deadlines.

Acceptance of rules, adaptability and flexibility, ability to work under pressure. Theatre teaches to work within the structure of a set of procedures and rules that deal with everything from class safety to behavior at auditions, rehearsals and work calls. The importance of following rules is a concept that's valued in any organization. On the other hand, students can be versatile, adaptable and flexible willing to try new ideas, accept challenges and adapt to constantly changing situations and conditions. It is important to be able to maintain a cooperative and enthusiastic attitude under pressure – an asset that helps to cope with stress in other life situations, including employment.

Ability to learn quickly and correctly. Theatre students, whether they're memorizing lines or learning the technical aspects of a production, must have the ability to listen attentively, absorb a vast quantity of material quickly and accurately. Work in school theatre strengthen the ability to grasp complex matters in a short period of time.

Respect for colleagues and authority. Mutual trust, respect and contribution from all participants as well as willing acceptance and respect for authority are required for a successful production as well as various life situations.

Healthy self-image and self-discipline. Being involved in theatre, a student learns about oneself, who he/she is and how to project individuality. It is equally important, although difficult, to recognize the need to make oneself secondary to the importance of a production. Being responsible, self-controlled, resilient and emotionally stable is another skill that can be acquired and mastered while being involved in theatre productions.

Goal-oriented approach and dedication. Many aspects of theatre involve setting and achieving specific goals, teach students to be task-oriented and capable of finding practical ways to succeed. Concentration on the task and commitment is another life-skill that the art can teach.

Readiness to accept responsibility and leadership. Students can have an opportunity to take on sole responsibility for a special project assuming leadership roles in the nurturing environment of theatre, faculty support and help to learn from mistakes and to become a better leader.

Self-confidence and joy from doing and belonging. Theatre training teaches confidence to handle a variety of jobs, pressures, difficulties and responsibilities. It helps to develop a positive "Yes, I can!" attitude. Being a part of successful production gives a sense of accomplishment, enjoyment and refreshment even if it is energy consuming [4].

DICE (Drama Improves Lisbon Key Competences in Education), an international Comenius project in the Lifelong Learning Programme which conducted research in twelve partner countries arrived at findings that the participants of educational theatre and drama programmes: 1. are assessed more highly by their teachers in all aspects, 2. feel more confident in reading and understanding tasks, 3. feel more confident in communication, 4. are more likely to feel that they are creative, 5. like going to school more, 6. enjoy school activities more, 7. are better at problem solving, 8. are better at coping with stress, 9. are more tolerant towards both minorities and foreigners, 10. are more active citizens, 11. show more interest in voting at any level, 12. show more interest in participating in public issues, 13. are more empathic: they have concern for others, 14. are more able to change their perspective, 15. are more innovative and entrepreneurial, 16. show more dedication towards their future and have more plans, 17. are much more willing to participate in any genre of arts and culture, and not just performing arts, but also writing, making music, films, handicrafts, and attending all sorts of arts and cultural activities, 18. spend more time in school, more time reading, doing housework, playing, talking, and spend more time with family members and taking care of younger brothers and sisters. In contrast, they spend less time watching TV or playing computer games, 19. do more for their families, are more likely to have a part-time job and spend more time being creative either alone or in a group. They more frequently go to the theatre, exhibitions and museums, and the cinema, and go hiking and biking more often, 20. are more likely to be a central character in the class, 21. have a better sense of humour, 22. feel better at home [5, p. 96].

The Inclusive Education Lab established in Ivano-Frankivsk region makes advances in the field of inclusive art, music, visual and drama education training educators for teaching children with special educational needs and disabilities as well as their healthy peers. The above-mentioned areas of developing soft skills by means of theatrical art are applicable to students with disabilities. Adapting ideas and methodology of Marie Pavlovská, Augusto Boal, Jenny Sealey among others it strives to introduce and sustain the following techniques in training teacher to organize inclusive learning environment and build soft skills [2].

- A set of formal and informal music and art classes for deaf and hard of hearing students in Kalush special school. Children learn music and musical instrument being unable actually to hear it which makes them a part of music-loving community;

- Shadow play performances by Ivano-Frankivsk college students for orphanage children, some of whom having disabilities. The audience first watch and discuss a play, then are invited behind the curtains to move 2D figures, interact, develop and follow the plot;

- Interactive bubble show performance for children with disabilities and neglected children by a local troupe;

- Forum theatre. Supervised by a professional producer specially trained youth actors and volunteers from the spectators perform, explore, discuss and collaborate to solve various social issues (inclusion, gender, disability, domestic violence, social justice, human rights, equity, equality) [1].

- Online interactive storytelling with tasks and activities in English and Ukrainian that were developed at schools shutdown.

The mentioned activities require more experimental research and consequent adaptation, but the preliminary results show that students benefit from the activities, mastering soft skills and learning to make academic and behaviour progress in the times of social distancing.

The list of used sources:

1. Гук Л. Форум-театр : формула виходу з кризи: навч.-метод. посіб. для бажаючих створити форум-театр / Л. Гук, М. Григоріва, Д. Доусет, О. Єделєва, І. Захарченко та ін. – Київ : Школа Рівних Можливостей, 2007. – 68 с.

2. Павловська М. Драматичне виховання: теорія і практика / М. Павловська. – Praha : Asociace pro mezinárodní otázky, 2016. – 93 с.
3. Agnoletto R., & Queiroz, V. COVID-19 and the challenges in Education. – Retrieved from : <https://www.researchgate.net/publication/340385425>
4. Catron L., What Theatre Majors Learn: The Advantages Theatre Majors Have For ALL Jobs. – Retrieved from : <http://lecatr.people.wm.edu/majorslearn.html>
5. Cziboly A. (Ed.) The DICE Has Been Cast: Research Findings and Recommendations on Educational Theatre and Drama. Lisbon: DICE. – Retrieved from : <https://bit.ly/3e5nykf>
6. Gardenswartz L., Cherbosque J., & Rowe A. Emotional Intelligence for Managing Results in a Diverse World: The Hard Truth About Soft Skills in the Workplace. Nicholas Brealey. – Mountain View, California. – 185 с.
7. Hendarman A.F., Cantner U. Soft skills, hard skills, and individual innovativeness. Eurasian Bus Rev 8. – 2018. – 139–169. – Retrieved from : <https://doi.org/10.1007/s40821-017-0076-6>
8. Jayaram S., Musau R. Soft Skills: What They Are and How to Foster Them. In: Jayaram S., Munge W., Adamson B., Sorrell D., Jain N. (eds) Bridging the Skills Gap. Technical and Vocational Education and Training: Issues, Concerns and Prospects, vol 26. Springer, Cham. – 2017. – Retrieved from : https://doi.org/10.1007/978-3-319-49485-2_6
9. Lepeley M.-T., Beutell N., Abarca N., & Majluf N. (Eds.). Soft Skills for Human Centered Management and Global Sustainability (1st ed.). Routledge. – Retrieved from : <https://doi.org/10.4324/9781003094463>
10. Pieterse V., van Eekelen M. Which Are Harder? Soft Skills or Hard Skills?. In: Gruner S. (eds) ICT Education. SACLA. – 2016. – Communications in Computer and Information Science, vol 642. Springer, Cham. – Retrieved from : https://doi.org/10.1007/978-3-319-47680-3_15

Розділ 7. Створення розвивального середовища для творчої самореалізації дітей з особливими освітніми потребами

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОСТОРИ ЗДО

Олена Артюхова, здобувач ступеня вищої освіти «аспірант»

Науковий керівник: В.А. Ляпунова, доктор педагогічних наук, професор

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна)

RESEARCH ACTIVITY AS AN EFFECTIVE MEANS OF DEVELOPING CREATIVE SELF-REALIZATION OF PRESCHOOLERS IN INCLUSIVE SPACE

Olena Artiukhova, graduate student

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання розвитку творчої самореалізації дітей дошкільного віку. Розкрито роль і значення дослідницької діяльності у розвитку творчої самореалізації. Розглянуто умови та принципи інклюзивного простору ЗДО.

Ключові слова: творча самореалізація, дослідницька діяльність, дошкільник.

Abstract. The article analyzes theoretical issues of development of creative self-realization of preschool children. The role and importance of research activity in the development of creative self-realization are revealed. Conditions and principles of inclusive space are considered.

Key words: creative self-realization, research activity, preschooler..

Система сучасної освіти знаходиться на стадії модернізації та реформування. Це відбувається через низку факторів, пов'язаних з тим, що сьогодні однією із ключових її задач є виховання та навчання людини, яка має творчу активність, варіативне мислення та розвинене прагнення до самореалізації.

Соціальне замовлення держави щодо актуалізації особистості кожної дитини знайшло відображення як у ряді Законів і нормативно-правових актів, так і у чинних програмах освітніх закладів: Закон України «Про освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні до 2021 року, Проєкт Концепції розвитку освіти України на період до 2025 року, Концепція Нової української школи, Закон України «Про середню освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти від 12.01.2021 р., Національна програма «Україна XXI століття» та ін. У всіх цих документах наголошується на необхідності пошуку нових й оптимізації існуючих форм і методів розвитку творчої самореалізації підростаючого покоління, їх активне впровадження в систему роботи освітніх закладів різних рівнів і форм власності.

У зв'язку з цим науковий пошук ефективних шляхів розвитку творчої самореалізації, способів сприяння максимальному розкриттю сутнісних сил дітей – актуальна проблема, яка потребує теоретичного і практичного вирішення як в загальній системі, так і в системі дошкільної освіти.

Наукові розвідки свідчать, що теоретичні передумови розробок ідей розвитку самореалізації особистості з точки зору філософської проблеми закладені у працях Г. Батіщева, А. Ісаєва, Л. Когана, Н. Кулика, В. Муляра, Н. Шаталової, В. Шинкарука та ін. Психологічний аспект питання включає в себе розвиток проблем, пов'язаних із саморозвитком, самопізнанням, самореалізацією цілісної особистості, умов для розвитку самореалізації (І. Бех, Т. Вівчарик, Е. Галажинський, В. Давидов, Ю. Долинська, Л. Коростильова, Д. Леонт'єв, А. Маслоу, Л. Рудкевич, Л. Цурікова та ін.). Педагогічний аспект розкриває умови, що сприяють процесу самопізнання, саморозвитку та самореалізації

здобувачів освіти (В. Андреев, І. Зязюн, І. Іванов, В. Лозова, С. Сисоєва, О. Савченко, Н. Тарасевич, Н. Щуркова та ін.).

Особливе значення в світлі нових завдань набуває розробка ефективних шляхів розвитку творчої самореалізації найменших здобувачів освіти – вихованців ЗДО, оскільки саме дошкільна освіта покликана забезпечити саморозвиток і самореалізацію дитини, сприяти розвитку дослідницької діяльності та ініціативи дошкільника. Привертають увагу, у ракурсі проблематики нашого дослідження роботи, присвячені вивченню розвитку творчості та становленню творчої особистості дитини-дошкільника (І. Бех, Д. Богоявленська, Л. Божович, Л. Виготський, А. Запорожець, І. Зязюн, О. Кононко, В. Котирло, В. Кузьменко, С. Кулачківська, С. Ладивір, А. Леонтьєв, С. Максименко, Т. Пироженко, С. Рубінштейн, О. Сухомлинська та ін.).

Звернення до проблеми розвитку творчої самореалізації дошкільників викликане тим, що система дошкільної освіти відкриває великі можливості для цього, адже всі педагогічні напрямки роботи сприяють розвитку у вихованців здатності до самопізнання, самовизначення та самореалізації.

Серед можливих шляхів розвитку пізнавальної активності дошкільників на особливу увагу заслуговує дослідницька діяльність. Не можемо не погодитися з позицією професора М. Поддякова, який переконує, що саме дослідницька діяльність є провідним видом діяльності у дошкільному віці, а не гра, як загалом прийнято вважати у педагогіці [4, с. 68]. Вчений аргументує це потребою в нових враженнях у дитини, що лежить в основі виникнення та розвитку невичерпної пошуково-дослідницької діяльності, спрямованої на пізнання навколишнього світу. Чим різноманітніше та інтенсивніше пошукова діяльність, чим більше нової інформації отримує дитина, тим швидше та повно цінніше вона розвивається.

Це означає, для того щоб отриманні знання засвоїлися міцно та надовго, дитина має щось чути, бачити і робити самостійно. Діти – дослідники за своєю природою, вони з радістю та здивуванням відкривають для себе навколишній світ. Їм все цікаво. Оточуюче довкілля відкривається дитині через особистісний досвід її емоцій, дій і переживань. Малюк досліджує світ стільки, скільки може і чим може – поглядом, слухом, на смак, на запах, дотиком. Він радий навіть найменшому відкриттю. Найбільш яскраво це проявляється в контексті інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в колектив.

З урахуванням вимог міжнародної та вітчизняної нормативно-правових баз з питань інклюзивної освіти (Конвенція ООН про права дитини (1989), Закону України «Про освіту» (2017), Закону України «Про дошкільну освіту» (2021), Указ Президента України «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю» (2016), Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» (2010), Конвенція ООН про права інвалідів» (2006), Конституція України, Саламанська декларація (1994), Дакарські рамки дій (2000) та ін.) МОН України розробило стратегію розвитку інклюзивної освіти до 2030 року, основною метою якої є «формування інклюзивного освітнього середовища та створення умов, в яких кожна особа має доступ до якісної освіти з урахуванням її потреб, що сприяє розвитку її потенціалу без відриву від сім'ї та громади» [3]. На думку фахівців-експертів із Міністерства це дасть можливість створити оптимальні умови для розвитку творчої самореалізації кожної дитини.

Інклюзивна освіта – це спеціально організований освітній процес, який передбачає навчання дитини з обмеженими можливостями з однолітками нормального розвитку в загальноосвітньому закладі з урахуванням їх особливих освітніх потреб. Підкреслимо, що головним в інклюзивному навчанні дитини з ООП є придбання освітнього та соціального досвіду разом з однолітками. Навчаючись разом, діти вчаться жити у колективі, в соціумі, стираючи межі між людьми з обмеженими можливостями і здоровими. Адже причиною порушень психофізичного розвитку є не стільки медичні проблеми, пов'язані зі станом здоров'я людини, скільки стан розвитку суспільства, яке через свої бар'єри перешкоджає

реалізації прав і свобод осіб з особливими потребами. А, отже, діти-дошкільники з ООП мають такі ж права та можливості для самореалізації в різних видах діяльності.

Інклюзивний простір ЗДО має будуватися на принципах, що сприятимуть входженню дитини в соціум без важкої та травмуючої адаптації: 1) індивідуальний підхід (вибір форм, методів і засобів навчання і виховання з урахуванням індивідуальних освітніх потреб кожного з дітей у групі); 2) підтримка самостійної активності (забезпечення умов для самостійної активності дитини з метою формування соціально активної особистості, людини, яка є суб'єктом власного розвитку і соціально значимої діяльності); 3) активне включення в освітній процес всіх його учасників (створення умов для взаєморозуміння і прийняття з метою досягнення плідної взаємодії на гуманістичній основі); 4) міждисциплінарний підхід (комплексний і міждисциплінарний підхід до визначення і розвитку методів і ресурсів освіти та навчання); 5) варіативність в організації процесів навчання і виховання (наявність необхідних дидактичних і розвиваючих засобів, навчальних посібників, безбар'єрного середовища); 6) взаємодія з родиною на засадах партнерства; 7) динамічний розвиток освітньої моделі закладу дошкільної освіти. Висловимо думку, що будуючи педагогічний процес на означених принципах в інклюзивній групі, застосовуючи креативність і професійну майстерність, любов до дітей – вихователь зможе розвинути творчу самореалізацію у своїх вихованців.

Дослідниця Р. Шулигіна, здійснивши аналіз психолого-педагогічної науки, зазначає, що термін «творча самореалізація» немає єдиного визначення. Тому авторка пропонує декілька варіантів для трактування поняття: 1) процес, що дає змогу дитині виявити і реалізувати свої здібності у просторі культури, брати участь у створенні цього простору самостійно, реалізувати своє «вище Я»; 2) втілення в життя своїх внутрішніх можливостей і здібностей; 3) реалізація власного потенціалу; 4) одна з цілей педагогічного процесу, яка полягає в допомозі особистості здійснити свої позитивні можливості, розкрити нахили і здібності [5, с. 479]. Відсутність у науково-педагогічних роботах конкретного визначення поняття «творча самореалізація дошкільників» дозволяє нам зробити акцент на власному розумінні цього терміну. Будемо розглядаємо творчу самореалізацію як динамічну взаємодію дитини зі своїм внутрішнім і зовнішнім світом – освітнім простором у формі діяльності, в якій її потенційні можливості перетворюються в реальні, а ефективність характеризується досягненням дошкільником почуття успіху.

Українські фахівці в галузі дошкільної педагогіки (Г. Беленька, Н. Гавриш, Н. Кирста, Н. Лисенко, Т. Поніманська, Ю. Приходько, І. Сіданіч, П. Щербань та ін.) одностайні в думці щодо важливої умови самореалізації дошкільника – різноманітності занять (діяльності) і відносин, в які включена дитина, а основою самореалізації є творчість. Саме творча діяльність виступає головним інструментом соціалізації, пізнання світу, дисциплінарного виховання і культури в цілому. Все це включає в себе дослідницька діяльність.

Професорка К. Крутій розглядає дослідницьку діяльність як «вид активності дитини, спрямований на пошук об'єктивної інформації про устрій Всесвіту шляхом особистого практичного експериментування з об'єктом дослідження» [2, с. 19]. Схожий погляд висловлює М. Князян, доповнюючи попередню авторку: «один із видів творчої діяльності дитини, що має дві характерні риси: дослідницька діяльність має бути пов'язаною з розв'язанням творчих завдань і головним в ній є отримання нових знань» [1, с. 19]. В контексті нашого дослідження вважаємо, що дослідницька діяльність у ЗДО – це особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, заснований на дослідницькій активності та дослідницькій поведінці; діяльність дитини, спрямована на розуміння пристрою речей, зв'язків між явищами навколишнього світу, їх впорядкування та систематизації. Дослідницька активність – це поведінка, спрямована на зміну ситуації (або ставлення до неї) за відсутності передбачення результатів, але завжди з огляду на ступінь її ефективності. Дослідницька поведінка – це поведінка, спрямована на пошук і отримання нової інформації з зовнішнього середовища.

Дослідницька діяльність – природний стан кожної дитини, вона прагне пізнати світ, вона хоче знати все. Дослідження, відкриття, вивчення – це крок в незвідане, таємниче, але дуже цікаве. Щоб діти не втрачали інтересу до навколишнього світу, важливо підтримувати їх бажання досліджувати все і всіх; завдання педагога – не придушувати, а активно розвивати творчу самореалізацію в процесі дослідницької діяльності.

Як зазначалося вище, педагоги знаходяться у неперервному пошуку нових ефективних шляхів розвитку творчої самореалізації дитини. Проте, це неможливо зробити не навчивши дошкільнят методам пізнання навколишнього світу. І ось тут вихователь має можливість власної творчої реалізації як педагог-новатор, беручи за основу інноваційні технології навчання і виховання дітей. Родзинкою такою роботи стане інтеграція різних форм освітньої діяльності, відомих і сучасних технологій для розвитку самостійної творчої діяльності:

– метод проектів являє собою гнучку модель організації навчального процесу з упором на творчу самореалізацію особистості дитини, розвиток її інтелектуальних здібностей, вольових якостей і креативність у процесі реалізації творчих проектів. Цей метод завжди орієнтований на самостійну діяльність дітей;

– технологія розвиваючого навчання – це спосіб навчання з активною діяльністю, при якому дитині відводиться роль самостійного суб'єкта, що взаємодіє з оточенням. Технологія спрямована на розвиток цілісної сукупності особистісних якостей, заснована на використанні зон найближчого розвитку;

– технологія дитячого експериментування – спосіб організації педагогічного процесу, що ґрунтується на взаємодії педагога та дитини, спосіб взаємодії з навколишнім середовищем, покрокові практичні заняття задля досягнення поставленої мети та підтвердження гіпотези;

– ігрові технології мають істотну особливість – чітко визначену мету навчання і відповідний педагогічний результат, які обґрунтовані, явно виділені та характеризуються когнітивною орієнтацією.

За допомогою такої інтеграції різних методів і технологій, експериментування з різними видами матеріалів, дитина передає властивості знайомих предметів в контексті нових ситуацій. Важливою умовою є реалізація малюками виробів, надання їм можливості працювати з ними в організованій і спільній освітній діяльності.

Ще одним цікавим прийомом є об'єднання тем для експериментування у групі. Наприклад, умовно розподілимо теми за напрямками: емпіричні (з проведенням власних спостережень та експериментів. Ця група дуже цінна з точки зору розвитку дослідницької поведінки й отримання нової інформації про світ. Вимагає винахідливості); пізнавальні (теми, орієнтовані на вивчення та узагальнення фактів, матеріалів, що містяться в різних теоретичних джерелах – мультфільми, відеороліки, книги і т.д.); фантастичні (теми, що зосереджені на розвитку неіснуючих фантастичних об'єктів і явищ).

Узагальнюючи вищесказане, переконуємося у тому, що розвиток творчої самореалізації дошкільників в інклюзивному просторі ЗДО засобами дослідницької діяльності не тільки можливий, а й необхідний. Дослідження дають дитині можливість самостійно знайти відповіді на питання «як? і чому?». Це ефективний засіб для дітей подумати, відчувати, випробувати і, найголовніше, творчо самореалізуватися.

Список використаних джерел:

1. Князян М. О. Самостійно-дослідницька діяльність майбутніх учителів іноземних мов: теорія і практика: монографія. Ізмаїл. держ. гуманіт. ун-т. / М. О. Князян. – Ізмаїл : СМІЛ, 2006. – 242 с.
2. Крутій К. Л. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Зима-білосніжка / К. Л. Крутій, І. Б. Стеценко. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2017. – 124 с.
3. МОН пропонує для громадського обговорення національну стратегію розвитку інклюзивної освіти на 2020-2030 роки. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-nacionalnu-strategiyu-rozvitku-inklyuzivnoyi-osviti-na-2020-2030-roki> (дата звертання 26.03.2021).

4. Поддяков М. М. Детское экспериментирование и эвристическая структура опыта ребенка-дошкольника // Исследователь / Researcher. – М. : МПГУ, 2009. № 2. – С. 68-75.
5. Шулигіна Р. А. Проблема творчої самореалізації особистості в системі духовних / Р. А. Шулигіна // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – Вип. 17, ч. 2. – С. 478-485.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ
З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ, ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ
НАСТПУНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

*Олена Блашкова, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL AND SPEECH THERAPEUTIC
ACCOMPANIMENT OF CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS AS ONE OF THE
ASPECTS OF REALIZATION OF OBJECTIVES OF FOLLOWINGNESS**

*Olena Blashkova, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглянуто актуальність надання психолого-педагогічного та логопедичного супроводу дітям, які мають мовленнєві порушення. Висвітлено складність структури мовленнєвих порушень. Підкреслено на важливості співпраці педагогів, психологів, логопедів та батьків, як ефективної форми взаємної співпраці, в процесі подолання мовленнєвих порушень дітей.

Ключові слова: психолого-педагогічний та логопедичний супровід, діти з порушеннями мовлення, педагоги, логопеди, батьки.

Abstract. The article considers the relevance of providing psychological, pedagogical and speech therapy support to children with speech disorders. The complexity of the structure of speech disorders is highlighted. The importance of cooperation of teachers, psychologists, speech therapists and parents as an effective form of mutual cooperation in the process of overcoming children's speech disorders is emphasized.

Key words: psychological and pedagogical and speech therapy support, children with speech disorders, teachers, speech therapists, parents.

Нині в системі освіти України все більше уваги приділяється процесу навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами. Ефективність реалізації даного процесу багато в чому залежить від умов і особливостей організації психолого-педагогічного та логопедичного супроводу дітей зазначеної категорії в дошкільному віці.

Про це наголошено у Законі України про «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання», де висвітлено співпрацю психолога та соціального педагога з дітьми з особливими освітніми потребами та у Законі України про «Порядок надання логопедичних послуг в системі освіти» де зазначено основні положення про роботу логопеда, з дітьми які мають мовленнєві порушення [2, 3].

Проблема психолого-педагогічного та логопедичного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, і особливо з дітьми, які мають порушення мовленнєвого розвитку є предметом пильної уваги вчених і практичних працівників системи освіти. Так, вивченням даної проблематики займалися такі науковці, як В. Басюк, С. Башмакова, П. Ельканова, Т. Єгорова, О. Єрмоменко, А. А. Єфімова, В. Калягін, С. Кібакін, І. Куліковська, О. Матвєєва, О. Мачкаріна, Л. Мітіна, Т. Овчіннікова, Н. Радичєв, Т. Строкова, Т. Ушакова, Л. Шипіцина та багато інших.

В. Калягін та Т. Овчіннікова у своїх дослідженнях торкаються проблеми організації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, розглядаючи організаційні та технічні форми здійснення зазначеного процесу в конкретних практичних умовах з урахуванням наявних можливостей [4].

Як правило, суб'єктами психолого-педагогічного супроводу є діти, їх батьки та педагоги, які беруть безпосередню участь в процесі навчання і виховання дитини з особливими освітніми потребами. Психолого-педагогічний та логопедичний супровід має

бути направлений на подолання або на мінімізацію існуючих обмежень життєдіяльності дитини.

У форматі даної публікації, розглянемо питання важливості та доцільності психолого-педагогічного та логопедичного супроводу дошкільнят з особливими освітніми потребами, а саме дітей з порушеннями мовлення. Адже, розуміємо, поетапна наступність корекційної роботи та перспективність швидкого й максимального подолання мовленнєвого розладу буде залежати не лише від важкості конкретного порушення, а й від ефективної співпраці фахівців та батьків, які надають дитині корекційні послуги та допомогу.

В академічному словнику української мови, термін «супровід» характеризується, як дія за значенням, супроводжувати, супроводити, тобто, у (в) супроводі кого, разом із ким-небудь; у чиємусь товаристві; в оточенні когось [6, с. 849]. Таким чином, розуміємо, що дитина з особливими освітніми потребами знаходиться у колі педагога або іншої дорослої особи, яка її супроводжує та надає необхідну допомогу.

На думку С. Башмакової, психолого-педагогічний супровід - це комплекс просвітницьких, діагностичних і корекційних заходів, спрямованих на успішну соціалізацію дітей [1].

Дитина, поринаючи в освітнє середовище, реалізує свої індивідуальні цілі психічного і особистісного розвитку, соціалізації в колі друзів та набуває нових знань і умінь. Супровідна робота, яку надає дорослий, що знаходяться поруч спрямована на створення сприятливих соціально-психологічних умов для успішного навчання, соціального і психологічного розвитку дитини з мовленнєвими порушеннями.

Зокрема, супроводжуючи дитину в процесі навчання і виховання, педагог може, з одного боку, допомогти дошкільнику максимально використовувати надані можливості для освіти або розвитку, а з іншого боку, пристосувати індивідуальні особливості конкретної дитини до умов оточуючого світу.

Дошкільнята з порушеннями мовлення - одна з найбільш поширених категорій серед дітей. Рівень їх розвитку характеризується певними особливостями. Досить часто зустрічаються порушення зв'язного мовлення, які полягають в основному в утрудненні словотворення та побудови граматичних форм; в порушенні звуковимови та фонетико-фонематичному недорозвитку мовлення.

Крім того, у дітей зазначеної категорії часто виявляється, що рівень сформованості пізнавальних процесів також є зниженим. У структурі порушення, серед дітей з мовною патологією спостерігається зниження не тільки рівня мовного розвитку, а й зниження рівня пізнавальної сфери. Пізнавальна сфера (увага, сприйняття, пам'ять, уява, мислення) є складовою частиною будь-якої людської, в тому числі і мовної діяльності. Крім того, у даної категорії дітей помітно знижена слухова пам'ять і продуктивність запам'ятовування інформації в порівнянні з дітьми без порушень мовлення. Діти часто забувають складні інструкції, «випускають» деякі її елементи та змінюють послідовність запропонованих завдань. Діти, як правило, вдаються до мовного спілкування з метою уточнення інструкції. Однак при наявних мовленнєвих труднощах у дітей даної категорії залишаються відносно збереженими можливості смислового, логічного запам'ятовування.

Питання про стан мислення у осіб з мовними порушеннями має теоретичну і практичну сторону. С. Рубінштейн зазначав, що між мовою і мисленням існує не тотожність і не розрив, а єдність; в єдності мислення і мовлення провідним є мислення, а не мова, як того хочуть формалістичні і ідеалістичні теорії, здатні перетворювати слово як знак, що спонукає до причини виникнення мислення [7].

Крім того, у дітей зазначеної категорії часто виявляється недостатній обсяг відомостей про навколишній світ, про властивості і функції предметів дійсності, виникають труднощі у встановленні причинно-наслідкових зв'язків і явищ; низький рівень сформованості уваги і мислення.

Зважаючи на усю складність структури мовленнєвого порушення, процес формування та розвитку дитини з мовленнєвими порушення є утрудненим. Саме тому, розуміється

важливість надання допомоги таким дітям з боку дорослого, чи то педагога чи то батьків. Етапність та наступність супроводу як психолого-педагогічного, так і логопедичного є вкрай необхідною роботою, без якої діти з мовленнєвими порушеннями не можуть самостійно подолати свої недоліки.

Отже, з вищезазначеного можна підкреслити на необхідності безпосередньої участі педагогів, логопедів, психологів та батьків у корекційній та розвитковій роботі з дітьми, що намагаються подолати мовленнєві порушення. Надання ефективної кваліфікованої допомоги та її позитивний результат буде виражений у підвищенні рівня сформованості мовного і пізнавального розвитку дошкільників. Висвітлена форма співпраці дозволить включити дитину в практичне співробітництво з дорослим, в рамках якого можливе якісне засвоєння трансльованих на дитину знань і формування необхідних навичок не тільки в закладі дошкільної освіти, а й у колі сім'ї.

Список використаних джерел:

1. Башмакова С. Б. Психология нарушенного развития с основами организации коррекционной помощи: учебное пособие / С. Б. Башмакова. – Киров: ВятГГУ, 2007. – 102 с.
2. Лист Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання від 26.07. 2012. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0529736-12#Text>
3. Закон Про затвердження Положення про логопедичні пункти системи освіти 3.05.1993. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0059-93#Text>
4. Калягин В. А. Как организовать психологическое сопровождение в образовательных учреждениях / В. А. Калягин, Ю. В. Матасов, Т. С. Овчинникова. – СПб.: КАРО, 2005. – 240 с.
5. Король А.В. Логопедичний супровід сімей засобами інформаційно-комунікаційних технологій / А.В. Король // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2019. - С. 92-101.
6. Словник української мови: в 11 томах. - Том 9, 1978. - Стор. 849.
7. Рубинштейн С. Л. К вопросу о языке, речи и мышлении [Электронный ресурс] / С. Л. Рубинштейн // Вопросы языкознания – № 2. – С. 42–48.
8. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ЛОГОΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. – V.6. – p. 61–65.

ПРИЙОМИ АРТ-ТЕРАПІЇ, ЯК МОЖЛИВІСТЬ ЕФЕКТИВНОГО ВПЛИВУ НА МОВЛЕННЄВІ ПОРУШЕННЯ ДІТЕЙ

Альона Зайнулліна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.М. Блашкова, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

ART THERAPY RECEPTIONS AS A POSSIBILITY OF EFFECTIVE INFLUENCE ON CHILDREN'S SPEECH DISORDERS

Alona Zainullina, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто особливості застосування прийомів арт-терапії у роботі логопеда. Висвітлено поширені прийоми арт-терапії, що ефективно сприяють подоланню мовленнєвих розладів у дітей дошкільного віку. Підкреслено важливість застосування прийомів арт-терапії в логопедичній корекційній роботі.

Ключові слова: прийоми арт-терапії, діти дошкільного віку, порушення мовлення, логопед.

Abstract. The article considers the peculiarities of the application of art therapy techniques in the work of a speech therapist. The widespread methods of art therapy that effectively help to overcome speech disorders in preschool children are highlighted. The importance of using art therapy techniques in speech therapy correction work is emphasized.

Key words: techniques of art therapy, preschool children, speech disorders, speech therapist.

Сучасне суспільство, настільки часто відчуває на собі наслідки різного роду стресів та нескінченних життєвих переживань, що важливість і значимість підтримуючої допомоги дітям для запобігання можливих зворотних психічних та мовленнєвих порушень, набуває все більш актуального значення. Звернення за кваліфікованою допомогою до психолога та логопеда стає все більш популярним і затребуваним серед населення. В свою чергу значно розширюється різноманітність методів, прийомів та різних технік, які застосовують фахівці в своїй роботі.

Особливу групу пацієнтів серед фахівців з корекції та реабілітації складають діти, оскільки вони є найбільш незахищеними і максимально вразливими до дії зовнішніх стресових факторів. Крім порушень емоційно-вольової сфери та проблем особистісного характеру, значна частина дітей має труднощі у розвитку та становлення повноцінного мовлення.

Відповідно до сьогоденної статистики, кількість дітей з порушеннями мовлення невпинно збільшується. Діти відчувають невпевненість на заняттях з мовної терапії, особливо якщо вони вперше прийшли до логопеда і недостатньо мотивовані до пізнавальної діяльності. Використання психотерапевтичних підходів і прийомів арт-терапії в роботі логопеда, допомагає дітям сформувати упевненість в власних силах, зняти внутрішні «заклими», які присутні у «немовленнєвих» дітей, подолати труднощі і підвищити мотивацію до навчання.

Про ефективність використання різних прийомів арт-терапії в корекційній роботі описано в працях С. Арешкіної, З. Агранович, В. Колягіної, В. Литвиненко, М. Кисельової, М. Поваляєвої, Р. Ткач та інших.

Перебуваючи на кордоні між педагогікою, психологією і медициною, логопедія використовує в своїй практиці, адаптуючи до своїх потреб, найбільш ефективні, нетрадиційні (інноваційні) методи і прийоми суміжних наук, які допомагають оптимізувати роботу логопеда. Так, прийоми арт-терії в роботі логопеда стають перспективним засобом корекційної роботи з розвитку мовлення у дітей. На тлі комплексної логопедичної терапії

нетрадиційні методи терапії, які не потребують особливих зусиль, оптимізують процес мовної корекції мовлення дітей і навіть сприяють оздоровленню всього організму дитини.

Але не всі наявні в арсеналі фахівця техніки, прийоми і методи роботи можна застосовувати в роботі з дітьми, що мають порушення мовлення. Сучасні логопеди схвально сприймають в психокорекційній та логопедичній роботі прийоми арт-терапії.

Як зазначає у своїх дослідженнях С. Арешкіна, арт-терапія та її прийоми є нетрадиційними методами корекції порушень мовлення дітей [2].

Арт-терапія, або терапія мистецтвом – виникла з ідей З. Фрейда і К. Юнга, які розробили спосіб лікування психічних захворювань за допомогою живопису. Метод був заснований на тому, що людина через мистецтво висловлював свої почуття і звільнялася від них [1].

Арт-терапія, як одна з областей психотерапії, широко використовується в логопедії для встановлення контакту з дитиною і включення її в навчальний процес. В даний час багато логопедів все частіше використовують цей підхід.

Розрізняють активну і пасивну арт-терапію. Перша включає дитину для оригінальної творчості, пасивна - заснована на використанні існуючих творів мистецтва. Ці види арт-терапії можуть бути груповими та індивідуальними. В ході занять використовуються: малюнок, живопис, графіка, скульптура, фотографія, ліплення, скульптура, мозаїка, фреска, різьблення по дереву, вироби з тканин тощо. В якості матеріалів можна використовувати як натуральні матеріали (глина, крейда, пісок, листя, каміння, гілки, овочі, фрукти тощо) так і штучні (фарби, гуаш, папір, пластилін тощо [4].

Фахівець, який працює методами арт-терапії, в ігровій формі вступає у своєрідний діалог з малюком, враховуючи вікові особливості і провідний вид діяльності дитини, не лякає його прямими питаннями, а за допомогою гри поступово завойовує його довіру і дізнається від дитини все, що його турбує і тривожить [3].

Можна виділити кілька видів арт-терапії, які може використовувати логопед в своїй роботі:

1. Малювання – класичний метод арт-терапії, улюблений дітьми, найдоступніший на логопедичних заняттях.

2. Музикотерапія – прослуховування музики, гра на музичних інструментах, а також ритмічні плескання руками, логоритміка під музику і т.д.

3. Танцювально-рухова терапія – терапія з використанням елементів танцю або танцювальних фізкультхвилинок.

4. Драматургія – розігрування життєвих сюжетів і ситуацій, близьких дитині.

5. Казкотерапія – читання, прослуховування дітьми казок та оповідань.

6. Ігротерапія використовується для аналізу і лікування психологічних проблем дітей.

7. Кольоротерапія – вплив на фізичну і психологічну сторону дітей за допомогою кольору.

8. Пісочна терапія – це гра піском або малювання на ньому. Сприяє розвитку дрібної моторики, підвищує активність дитини. Також є одним з найбільш в арт-терапії [8].

Оскільки основним видом діяльності дошкільного віку дитини є гра, необхідно забезпечити, щоб кожне заняття логопеда було пронизаним освітньою та ігровою діяльністю, та було емоційно-позитивно забарвленим.

Як зазначає В. Литвиненко, найбільш сензитивним для застосування артерapeutичних методик в корекційній роботі з дошкільниками є вік 6-7 років, а в окремих випадках з 5 років. Так як у цьому віці у дітей вже частково сформовані мовленнєві, рухові навички, елементарні вміння в художніх видах діяльності, розвивається самосвідомість. Що є основною для застосування арттерапевтичних (артпедагогічних) методик [6, с. 14].

Для навчання розповідання історій необхідно проводити такі види занять де необхідним є переказ та розповіді історій з картинок та сюжетних малюнків, розповідати придумані історії з елементами творчості.

Рішення про серйозність проблем і подальших корекційних, а можливо, і про необхідність застосування лікувальних заходів приймається на підставі аналізу отриманих в процесі застосування прийомів арт-терапії, матеріалів. Головним аргументом застосування прийомів арт-терапії можна вважати, що при досить високій ефективності, такий вид корекційної роботи не має різкого, негативного впливу на психіку дошкільника [5]. Навпаки, сприяє швидкій корекції мовленнєвих порушень.

Отже, можемо підкреслити багатогранність та подальшу перспективність застосування інноваційних прийомів арт-терапії, які ефективно впливають на корекцію порушень мовлення дітей дошкільного віку. Ці методи є одним з ефективних засобів корекції і допомагають досягти максимально можливого успіху в подоланні психічних, психологічних і мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Агранович З. Е. В помощь логопедам и родителям / З. Е. Агранович // Сборник домашних заданий для преодоления недоразвития фонематической стороны речи у старших дошкольников. – М.: Детство-Пресс, 2015. – 381 с.
2. Арешкіна С. Використання арт-терапії в системі корекційної допомоги дітям з порушеннями мовленнєвого розвитку / С. Арешкіна. – 2017. Режим доступу <https://naurok.com.ua/stattya-tema-vikoristannya-art-terapi-v-sistemi-korekciyno-dopomogi-dityam-z-porushennyami-movlenneвого-rozvitku-165828.html>
3. Колосова О.В. Інноваційні технології навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами / О.В.Колосова // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017р.) / за ред. О.А. Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С.49-51.
4. Колягіна В. Г. Арт-терапия и арт-педагогика для дошкольников / В.Г. Колягіна // Учебно-методическое пособие. – М.: «Прометей», 2016.
5. Король А.В. Мовленнєва картка з картинками – практичний інструмент в логопедичній діагностиці: навчально-методичний посібник / А.В. Король. – Вінниця: ММК, 2017. - 45 с.
6. Литивненко В. Застосування арт-терапії в логопедичній роботі з дошкільниками та молодшими школярами : навч.-метод.посіб. [для студ. вищ. навч. закл] / В. А. Литивненко. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – 112 с.
7. Пахальчук Н. А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А.Пахальчук // Социально- педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
8. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів / Н. Пахальчук // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С. 18– 24.
9. Ткач Р. М. Сказкотерапия детских проблем / Р.М. Ткач. – СПб. Речь; М.: Сфера, 2008. 118 с.

ЛОГОПЕДИЧНЕ НАМИСТО ЯК ЗОНДОЗАМІННИК У РОБОТІ ЛОГОПЕДА

Олена Майданюк, педагог Дитячого центру ЛогоКлуб (Україна),

SPEECH THERAPY AS A SUBSTITUTE IN THE WORK OF A SPEECH THERAPIST

Olena Maydanyuk, teacher of the Children's Center LogoClub (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості використання зондозамінників у роботі логопеда при постановці звуків. Обґрунтовано переваги роботи з логопедичним намистом. Описано способи постановки звуків відповідно до сучасної класифікації.

Ключові слова: логопедія, постановка звуків, зондозамінники, логопедичне намисто.

Abstract. The articles reveal the peculiarities of the use of probes in the work of a speech therapist in the production of sounds. The advantages of working with a speech therapy necklace are substantiated. Described methods of sound production in accordance with modern classification.

Key word: speech therapy, sound production, probes, speech therapy necklace.

Через стрімкий розвиток інноваційних технологій та все частішого їх використання дітьми раннього віку виникає питання включення у розвиток дитини корекційного педагога. Проблема логопедичного впливу на дошкільника набуває своєї актуальності кожного року все більше і більше. Сучасна логопедія знаходиться в постійному пошуку ефективних методів корекційного впливу. Педагоги сучасності описують свої ідеї, що стосуються постановки звуків та їх автоматизації та вказують на ефективність використання зондозамінників з допомогою різних засобів.

Розрізняють три основних способи постановки звуку [3]: за наслідуванням; механічним способом; змішаним.

Способи постановки звука:

- Перший спосіб – за наслідуванням, коли увага дитини фіксують на рухах, положеннях артикуляційного апарату (при цьому використовується зоровий контроль) і звучанні даної фонемі (слуховий контроль). Тим самим створюється база для усвідомленого відтворення дитиною звуку. Додатково використовуються тактильно-вібраційні відчуття, наприклад, тильною стороною руки перевіряється струмінь повітря при проголошенні звуку або вібрація голосових зв'язок при дзвінких звуках. При цьому способі широко використовуються опорні звуки.

- Другий спосіб – з механічною допомогою. Він використовується, коли дитині буває недостатньо зорового, слухового і тактильно-вібраційного контролю. У цьому випадку доводиться здійснювати вплив на органи артикуляційного апарату приймати відповідне положення або виконувати потрібний рух. Наприклад, для утримання широкого язика за верхніми зубами, для вироблення вібрації кінчика язика логопед може використовувати плоску вузьку ручку чайної ложки або шпатель, палець дитини (попередньо руки слід ретельно вимити). При цьому способі також часто користуються опорними звуками. Наприклад, запропонувавши дитині вимовити звук с, логопед плоскою ручкою чайної ложки піднімає широкий передній край язика за верхні зуби і ставить звук ш.

- Третій спосіб – змішаний, коли використовуються всі можливі способи для досягнення кінцевої мети

При всіх трьох способах постановки будь-якого звуку завжди використовуються словесні інструкції, кінестетичні відчуття, зоровий, слуховий, тактильно-вібраційний контроль і опорні звуки. Серед описаних способів постановки виділяємо механічний, який включає логопедичний вплив, що здійснюється з використанням таких предметів: логопедичні зонди; зондозамінники; шпатель

Зі цієї групи ми виділяємо зондозамінники, що включають логопедичне намисто,

намистини якого підходять для формування правильної вимови фонем. На рисунку представлено один із наборів намиста, який призначений для постановки шиплячих та свистячих звуків (рис.1).

Рис.1. Логопедичне намисто.

Для того аби сформувати правильний артикуляційний уклад в дитини часто використовують не лише зонди а й ватні палички, ложки, шпателі тощо. Для заміни даних предметів нами було запропоновано набори логопедичного намиста кожен з яких призначений для певної групи звуків. Намисто було апробовано на дітях дошкільного віку. Згідно даних по використанню було визначена ефективність їх використання та швидший процес постановки артикуляційного укладу в залежності від індивідуальних особливостей дитини.

Плюси використання намиста в корекційній роботі з дітьми дошкільного віку:

- індивідуальний набір призначений для кожної дитини, що забезпечує безпечність.
- харчовий силікон – гіпоалергенний матеріал, що використовується для виготовлення іграшок для немовлят
- яскравість намистин приваблює та стимулює дітей займатися, а не лякає.
- варіативність розміру намистин допомагає обрати потрібний в залежності від особливостей артикуляційного апарату
- одна намистина може замінити декілька видів зондів.

Також використання логопедичного намиста активно впроваджується в логопедичний масаж та міогімнастику.

На рис. 1 зображено набір намиста призначений для постановки свистячих та шиплячих звуків. З цієї групи ми виділили способи постановки свистячих та їх артикуляцію.

Артикуляція свистячих звуків:

- Губи розтягнуті у посмішці
- Кінчик язика торкається нижніх зубів-різців.
- Бокові краї притиснуті до верхніх кутніх зубів.
- Спинка язика злегка вигнута вгору.
- На середній частині язика утворюється поздовжня жолоб по якій проходить струмінь повітря та між різцями верхніх і нижніх зубів, викликаючи свистячий шум.
- М'яке піднебіння підняте й закриває прохід в ніс.
- Звук [з] утворюється подібно, проте голосові зв'язки зімкнені й вібрують [2].

Одним із прикладів неправильної вимови свистячих є міжзубний сизматизм. Цей недолік виражається в тому, що при вимові свистячих або шиплячих звуків кінчик язика просовується між нижніми і верхніми різцями, від чого виходить спотворений звук.

Для подолання та корекції використовуємо намистину «Зірка» (рис 2.)

Рис. 2. «Зірка».

Логопед просить дитину затиснути два промені намистини у вигляді зірки затиснути між зубами та промовити ізольовано та протяжно звук [с]. Завдання повторюємо 3-5 хв. Потім педагог просить дитину додати до приголосної голосну щоб утворився склад (С-А-А). Дитина спочатку називає [с], а потім її завдання досить виражено та чітко переключитись на [а] так, щоб зуби при цьому розімкнулись. Завдання логопеда робити спроби забрати намистину так, щоб при повторі спроб дитина змогла самостійно промовити [с] без намистини. Аналогічні дії можна виконати з намистиною «Карамболь» (рис. 3). В залежності від індивідуальних особливостей артикуляційного апарату.

Рис. 3. «Карамболь».

Отже, можна зробити висновки, що використання логопедичного намиста ефективного сприяє на мотивацію та бажання дитини працювати та виконувати поставлене завдання. Є допоміжним елементом у роботі логопеда при постановці звуків. Його можна використовувати як елемент при закріпленні артикуляції певної групи звуків вдома, адже це індивідуальний зондозамінник. У роботі корекційного педагога він може виступати головним набором не тільки для постановки звуків, а й для логопедичного масажу.

Список використаних джерел:

1. Гаврилова Н.С. Постановка голосних звуків мовлення -о-, -у- в дітей / Н.С. Гаврилова // Логопедія. – 2013. – №4. – С. 14-26.
2. Федорович Л.О. Постановка звуків у вимові дітей дошкільного віку : методичні рекомендації для логопедів, учителів й вихователів загальноосвітній та спеціальних навчальних закладів / Л.О. Федорович. - Кременчук : Християнська Зоря, 2007. - 72 с.
3. Шеремет М. Логопедія : підручник, третє видання, перероблене та доповнене / М. Шеремет. – Київ: Слово, 2014. – 672 с.

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ, ЯКІ ЗУМОВЛЮЮТЬ РОЗЛАД ДЕФІЦИТУ УВАГИ ТА ГІПЕРАКТИВНОСТІ В ДОШКІЛЬНИКІВ

Наталія Мельник, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: К.Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)*

ANALYSIS OF FACTORS CAUSING DEFICIENCY DISORDER ATTENTION AND HIPERACTIVITY IN PRESCHOOLERS

Natalia Melnyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті подані історичні дані дослідження та вивчення розладу дефіциту уваги та гіперактивності як психічного розладу у дітей, проаналізовані чинники, які зумовлюють це захворювання. Розглянуто основні ознаки несформованості функціональних блоків мозку та механізми розладу дефіциту уваги та гіперактивності.

Ключові слова: розлад дефіциту уваги та гіперактивності, функціональні блоки мозку.

Abstract. The article presents historical data of research and study of attention deficit hyperactivity disorder as a mental disorder in children, analyzes the factors that cause this disease. The main signs of immaturity of functional blocks of the brain and the mechanisms of attention deficit hyperactivity disorder are considered.

Key words: attention deficit hyperactivity disorder, functional blocks of the brain.

Розлади дефіциту уваги з гіперактивністю – серйозний психічний розлад у дітей. Його патогенез і лікування, а також його роль в психіатрії дітей і дорослих є предметом гарячих суперечок дослідників. І з кожним роком збільшується кількість дітей дошкільного віку, які мають ознаки цього розладу.

Перші повідомлення про РДУГ знайдено в дослідженні шотландського автора Alexander Crichton, що датуються 1798 роком. У цьому тексті, названому «Дослідження природи і походження психічного розладу», подано симптоми того, що ми тепер знаємо як РДУГ. Alexander Crichton запропонував таку назву «душевний неспокій», і зробив акцент на труднощах з увагою у хворих дітей.

У 1846 році типові симптоми РДУГ було описано Heinrich Hoffmann, лікарем, психіатром, письменником та ілюстратором оповідань, який видав книгу Der Struwwelpeter (Шокуючий Пітер), збірку з десяти оповідань про різні дитячі проблеми і патології. Пізніше заснував першу психіатричну лікарню у Франкфурті [7]. Цікаво, що його опис було опубліковано в дитячій книзі, яку він написав для свого 3-річного сина Карла Філіппа. Симптоматика вражаюче зображена в барвисто ілюстрованому оповіданні «Zappel-Philipp» («Неспокійний Філіп»), ймовірно, це перша письмова згадка про РДУГ професійним медиком. Це ясно показує, що діагноз РДУГ не є «винаходом» сучасності.

У 1902 році George Still, англійський лікар, опублікував статтю в престижному журналі Lancet, де описав групу дітей з рядом симптомів дуже схожих на те, що ми називаємо РДУГ комбінованого типу. Це було перший науковий опис РДУГ.

G. Still також указав на біологічні чинники гіперактивності. Сучасні дослідження вказують на те, що не можна визначати одну групу факторів, що спричиняють РДУГ. 60-90% синдром дефіциту ваги з гіперактивністю є наслідком генетичних чинників. Також не останнє місце посідають пренатальні, біохімічні, сенсомоторні чинники. Існує також доказовий факт, що причинами виникнення саме гіперактивності можуть бути особливості будови головного мозку, інфекційні захворювання, дородові та родові травми [4]. Існує багато зовні схожих із РДУГ форм поведінки. У зв'язку з цим РДУГ необхідно

диференціювати від широкого кола станів, схожих з ним лише за зовнішніми проявами, але істотно відрізняються як за своїми причин, так і за методами корекції. До їх числа М.М. Заваденко [3] відносить: індивідуальні особливості особистості й темперамент: характеристики поведінки активних дітей не виходять за межі вікової норми, рівень розвитку вищих психічних функцій хороший; тривожні розлади: особливості поведінки дитини пов'язано з дією психотравмуючих чинників; наслідки перенесеної черепно-мозкової травми, нейроінфекції, інтоксикації; астеничний синдром при соматичних захворюваннях; специфічні розлади розвитку шкільних навичок: дислексія, дисграфія, дискалькулія, дизорфографію; ендокринні захворювання (патологія щитовидної залози, цукровий діабет); сенсоневральна туговухість; епілепсія (абсансні форми; деякі локально зумовлені форми); спадкові синдроми: Туретта, Вільямса, Сміта-Маженіса, Беквита-Видемана, ломка Х-хромосоми; психічні розлади: порушення поведінки, афективні розлади, розумова відсталість, аутизм, шизофренія.

Методологічною основою нашого дослідження є системний аналіз, урахування принципу вікової періодизації дітей дошкільного віку.

Методи дослідження: аналіз фактів, вивчення та аналіз літератури.

Дослідження, які проведено у галузі нейропсихології, пояснюють природу РДУГ несформованістю підкоркової структури мозку, кори великих півкуль (порушення першого і третього функціональних блоків, які відповідають за енергопостачання та самоконтроль), поганою іннервацією лобної кори, порушеннями психомоторних функцій та взаємодією півкуль, дисбаланс процесів збудження та гальмування нервової системи [6].

Зупинимось детальніше на функціональних блоках мозку (далі – ФБМ). Теорія трьох функціональних блоків мозку належить О.Р. Лурія [5].

Перший функціональний блок мозку (1 ФБМ) – це блок регуляції тону та неспання (субкортикальні, кортикальні системи, лімбічна система). Саме тут закладається підґрунтя формування вертикальної вісі нейросоматичної організації людини. Цей нейросоматичний «каркас» формує та контролює усі людські соматичні, когнітивні та емоційно-необхідні процеси в їх взаємодії. Це «енергетичний» блок. Він дозріває ще у пренатальний період. І саме у ньому «живуть» три основних інстинкти людини: 1) продовження роду, 2) виживання та самозбереження, 3) ієрархічний, соціальний інстинкт. І саме у дітей з РДУГ є проблеми з першим блоком, який тягне за собою неефективне функціонування третього блоку (таких дітей майже 70%) [2, с.131]. Девіз цього рівня «Я ХОЧУ».

Ознаками несформованості 1ФБМ є: втомлюваність, в'ялість, виснаженість; емоційна неврівноваженість; невротичний стан; алергії у різних проявах; підвищена частота захворювань; гіпо- та гіпертонус; погано розвинена дрібна моторика; рухова незграбність; синкінезії; неприродні, «артистичні» пози; дизартрії, дисграфії; звуження полів зору; слабка конвергенція очей.

Другий функціональний блок мозку (2 ФБМ) – це блок прийому, обробки та зберігання інформації (скроневі, тім'яні та потиличні зони мозку і зовнішні відділи кори великих півкуль). Він відповідає за знання, уміння та навички, а також є операціональним рівнем закладених і набутих навичок та автоматизмів сенсомоторних патернів). У дітей дошкільного віку з РДУГ при порушенні роботи цього може виникнути дислексія [1]. Таких дітей 20%. Девіз цього рівня «Я МОЖУ».

Ознаками несформованості 2ФБМ є: бідність, однотипність рухів тіла в просторі; недостатня диференційована координація; незграбність; несформованість сенсомоторних координацій; несформованість просторових уявлень.

Третій функціональний блок мозку (3 ФБМ) – це блок програмування, регуляції і контролю. Тут головну роль відіграють лобні відділи мозку. Він відповідає за програмування, планування, самокорекцію, соціальний аспект, детекцію помилок, силу волі. Це функції префронтальної зони кори мозку. При РДУГ присутня погана іннервація лобної кори. Таких дітей майже 10%. Девіз цього рівня «Я ПОВИНЕН».

Ознаками несформованості ЗФБМ є: синдром порушення (недорозвитку) програмування та контролю довільних рухів; синдром порушення (недорозвитку) серійної (динамічної) організації рухів та мовлення; порушення праксису та мовлення, еферентна та динамічна апраксія; порушення зв'язного мовлення; недорозвиток моторики [1].

При РДУГ спостерігається: дисбаланс між процесами збудження та гальмування; коркові лобні відділи виконують гальмівну функцію по відношенню до ядер стовбура мозку, викликаючи цим нецілеспрямовану рухову активність; знижена нейротрансмісія норадреналіну та дофаміну, які грають важливу роль у забезпеченні концентрації уваги та вольового контролю.

У цьому взаємозв'язку є два дуже важливих нейробіологічних показника: ступінь сформованості взаємодій та їх зв'язок з лімбічними структурами мозку. Функціональна асиметрія мозку – це унікальна ознака людини як виду. Включення кожного етапу парної роботи обох півкуль мозку передбачає асиміляцію, інтеграцію попереднього етапу, який при цьому вже виконує підпорядковану роль продовжуючи вже у згорнутій формі підконтрольно забезпечувати свої базові функції. Не існує такого варіанту дезадаптивної поведінки дитини, за якої не було б у певній мірі наявного дефіциту цього рівня опосередкованості психічної діяльності [1].

Підсумуємо. До дітей із розладами ДУГ відносяться ті, які мають неухвильність, імпульсивність та гіперактивність. Причинами РДУГ є: пре- та перинатальні патології, патології вагітності та пологів, генетична обумовленість, токсична обумовленість (свинець, саліцилати, вуглеводи). Механізми РДУГ: ММД (мінімальні мозкові дисфункції), дисфункції нейромедіаторних систем, дисфункції різних ділянок мозку, відповідальних за організацію процесів уваги, несформованість (незрілість) регуляторних структур головного мозку. Прояви РДУГ: порушення організації діяльності, мовленнєві та сенсомоторні порушення, несформованість навичок інтелектуальної діяльності, «м'яка» невротична симптоматика, комплексні труднощі приймання та обробки інформації, асоціальна поведінка.

Список використаних джерел:

1. Визель Т.Г. Прикладная нейролингвистика / Тетяна Визель. – М.:Когито-Центр, 2020. – 339 с.
2. Глозман Ж.М., Шевченко И.А. Проблема синдрома дефицита внимания с гиперактивностью и подходы к его коррекции / Ж.М. Глозман, И.А. Шевченко // Вестник КемГУ. – 2013. – № 3 (55) – Т. 1. – С. 129-137.
3. Заваденко Н.Н. Синдром дефицита внимания с гиперактивностью у детей / Н.Н. Заваденко // Медицинский совет. – 2007. – № 7. С. 65-69.
4. Колосова Елена Шляхи та способи залучення дітей з СДУГ до освітнього процесу в ЗДО / Елена Колосова // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами (м. Вінниця, ВДПУ імені М.Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 року) [Електронний ресурс] : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю / редкол.: Н.Ю. Родюк, А.В.Хіля ; за заг. ред. О.П.Демченко. Випуск 3. Вінниця, 2020. – С.110-112.
5. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии / Александр Лурия. – М. : МГУ, 2000. – 384 с.
6. Семенович А.В. В лабиринтах развивающегося мозга. Шифры и коды нейропсихологии / Анна Семенович. – М. : Генезис, 2010. – 432 с.
7. Fernández de Vinuesa Fernando García THE PREHISTORY OF ADHD: ADDITIVES FOR AN UNTENABLE DIAGNOSIS // Papeles del Psicólogo / Psychologist Papers, 2017. Vol. 38(2). pp. 107-115.

**РЕАЛІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО ПІДХОДУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ
СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

*Лариса Сергієнко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: І. В. Мірошник, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*

**REALIZATION OF CREATIVE APPROACH TO ORGANIZATION
OF SENSORY DEVELOPMENT OF PRESCHOOLERS WITH SPECIAL EDUCATIONAL
NEEDS**

*Larysa Serhiyenko, master's student
Taras Shevchenko National University «Chernihiv Collegium»*

***Анотація.** Стаття актуалізує питання про можливості розкриття творчого потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти в роботі із сенсорного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.*

***Ключові слова:** інклюзивна освіта, творчий підхід, сенсорний розвиток, діти з особливими освітніми потребами.*

***Abstract.** The article actualizes the question of the possibilities of revealing the creative potential of a preschool teacher in the work on sensory development of preschoolers with special educational needs.*

***Key words:** inclusive education, creative approach, sensory development, preschoolers with special educational needs.*

Реалізація завдань наступності і перспективності дошкільної та початкової освіти в Україні як комплексне завдання передбачає у тому числі й розкриття та нарощування творчого потенціалу педагога, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами. На жаль, на сьогодні цей аспект роботи вихователя закладів дошкільної освіти, так само як і підготовка фахівців даного профілю, є недостатньо висвітленим – особливо в контексті інклюзивної педагогіки.

Узагальнений аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблем формування змісту підготовки майбутнього вихователя закладів дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзії дозволяє виокремити декілька магістральних напрямів.

Так, загальні теоретико-методологічні засади інклюзивної освіти та впровадження інклюзії в освітній процес сформульовано у працях В. Засенко, Д. Деппелер, Т. Дмитрієвої, А. Колупаєвої, Т. Лорман, Н. Назарової, М. Семаго, Н. Семаго, О. Таранченко, Д. Харві, Н. Шматко, О. Ярської-Смирнової та багатьох інших дослідників. Шляхи удосконалення змісту підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах безперервної освіти, різних аспектів фахового становлення майбутнього вихователя ЗДО та осмислення процесів модернізації дошкільної освіти в Україні отримали своє висвітлення у публікаціях Л. Артемової, Г. Беленької, А. Богущ, Н. Гавриш, Л. Завгородньої, Н. Калініченко, Н. Компанець, О. Кононко, К. Крутій, І. Кузави, В. Майбороди, Т. Поніманської, О. Проскури, О. Сухомлинської, Т. Танько. Характеристика основних проблем, пов'язаних із готовністю майбутніх педагогів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти викладена у наукових дослідженнях О. Антонової, Н. Буковцової, К. Волкової, О. Воробйової, Д. Деппелер, В. Засенко, А. Колупаєвої, І. Малишевської, О. Мартинчук, Н. Назарової, Т. П'ятакової, Д. Харві, Ю. Шумилівської та інших.

Попри значний обсяг напрацьованого теоретичного та методичного матеріалу з питань підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти спостерігається значний дефіцит наукових знань, що стосуються практичної реалізації вимог, які ставляться до вихователя

ЗДО, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами. Зокрема, йдеться про конкретні психолого-педагогічні умови розвитку сенсорної сфери таких дітей й можливості реалізації творчого потенціалу педагога в організації та проведенні роботи у цьому напрямі.

Сучасними педагогами-теоретиками, зокрема, О. Писарчук, сформульовано основні перспективні напрями, в яких професійна діяльність вихователя ЗДО здатна актуалізувати творчий потенціал: йдеться про адаптацію навчальних програм та планів, методів та форм навчання, використання існуючих ресурсів, партнерство з громадою з метою задоволення індивідуальних освітніх потреб і випрацювання різних стилів навчання дітей з особливими освітніми потребами [4, с. 303]. Окрім суто організаційного аспекту, творча самореалізація вихователя ЗДО передбачає й діяльнісний аспект, який виражається у практиці здійснення професійної діяльності педагога.

У контексті питання про сенсорний розвиток дітей з особливими освітніми потребами проблема творчості вихователя ЗДО посідає не останнє місце, оскільки, на відміну від так званих «нормативних» дітей, діти з особливими освітніми потребами розглядаються як дуже специфічний контингент з високим рівнем диференційованості (різні вади та розлади психофізіологічного стану, органічні захворювання), сенсорною дезінтеграцією різного ступеня, відхиленнями у сфері соціалізації тощо.

У сучасній психолого-педагогічній науці (Е. Айрес, А. Банді, Л. Венгер, Н. Венгер, М. Веракса, Ш. Лейн, Е. Мюррей, З. Пілюгіна та ін.) сенсорний розвиток дитини розглядається як комплексний розвиток відчуттів і сприймань, формування уявлень про зовнішні властивості предметів – їх форму, колір, розмір, положення у просторі тощо. По своїй суті він становить базис її розумового розвитку. Водночас повноцінне чуттєве пізнання має дуже важливе значення у дошкільному дитинстві, яке є найбільш сприятливим періодом формування та вдосконалення діяльності органів чуттів, нагромадження уявлень про оточуючий світ, що в подальшому забезпечуватиме успішне навчання дитини на усіх ступенях освіти.

Діти дошкільного віку з особливими освітніми потребами, як правило, мають різного роду порушення сенсорного розвитку в силу їхніх обмежених можливостей (зорових, слухових, рухових тощо), і це обумовлює значні об'єктивні та суб'єктивні труднощі в реалізації творчого потенціалу вихователя ЗДО, який працює з такими дітьми.

Попри це, на сьогодні існує певний теоретико-методологічний фундамент, який дозволяє розробляти тематику творчості у професійної діяльності фахівця в галузі дошкільної освіти стосовно роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. На наш погляд, до таких засадничих положень можна віднести загальнопсихологічну концепцію творчості В. Клименка, яка включає в себе теорію конструктивного інтелекту, а також концепцію стратегіальної організації творчих процесів В. Моляко [1, с. 597].

У практичному ж вимірі реалізація творчого підходу до організації сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами здатна відбуватися за кількома напрямками, серед яких:

а) створення й предметне наповнення відповідного корекційно-розвивального середовища. Так, одним із сучасних засобів корекції дисфункції сенсорної інтеграції є спеціально обладнана сенсорна кімната [3]. Вона являє собою штучно створене оточення, де дитина з особливими освітніми потребами, перебуваючи у безпечному, комфортному стані, сповненому різноманітними стимулами, самостійно або за допомогою ненав'язливого супроводу фахівця досліджує середовище. Кожна сенсорна кімната пропонує набагато більше різних вражень, аніж традиційне оточення, і дозволяє використовувати їх більш тривалий час. В умовах сенсорної кімнати використовується масований потік інформації на кожен сенсорну систему дошкільника. Одночасна стимуляція декількох сенсорних систем призводить не лише до підвищення активності сприйняття, але й до забезпечення сенсорної інтеграції. Творчий підхід вихователя у цьому аспекті здатен реалізовуватися шляхом розробки та виготовлення різних видів обладнання для сенсорної кімнати (для звукового середовища – створення тактильно-звукової панелі, виготовлення простих музичних

інструментів, для тактильного – виготовлення тактильних панно з різноманітних матеріалів, стендів з різноманітними видами застібок, сенсорних доріжок тощо);

б) виготовлення навчально-ігрових посібників (сенсорних коробок з різним наповненням, ляльок з особистими історіями і т.п.);

в) розробка спеціальних дидактичних, розвивальних, терапевтичних, сенсорних та інших ігор, спрямованих на формування сенсорних еталонів у дітей з певними психофізіологічними обмеженнями;

г) якісний підбір та використання сучасних психокорекційних технологій з урахуванням специфіки психофізіологічного розвитку вихованців;

д) розробка та реалізація індивідуальних програм-маршрутів розвивального характеру [2], де фіксуються проблеми і здобутки дитини з особливими освітніми потребами, планується індивідуальна робота з нею, а також з її батьками.

Цей навіть неповний перелік перспективних напрямів розкриття творчого потенціалу вихователя ЗДО в організації сенсорного розвитку дітей з особливими освітніми потребами підтверджує широкі можливості реалізації особистісно-орієнтованого підходу в дошкільній освіті в умовах інклюзії.

Список використаних джерел:

1. Загальна психологія : підручник для студ. вищих. навч. закладів / С. Д. Максименко, В. О. Зайчук, В. В. Клименко, М. В. Папуча, В. О. Соловієнко ; за заг. ред. С. Д. Максименка.- 2-ге вид., перероб. і доп. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 704 с.

2. Компанець Н. М. Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ / Н. М. Компанець, І. В. Луценко. – К. : І-нт спец. педагогіки НАПН України, 2018. – 66 с.

3. Коррекционно-развивающая работа в сенсорной комнате с детьми с ограниченными возможностями здоровья в среде здоровых сверстников : метод. рекомендации / авт.-сост. : Л. А. Виноградова, Н. В. Виноградова, Т. С. Пискарева, С. О. Филиппова. – СПб., 2016. – 34 с.

4. Писарчук О.Т. Проблеми змісту підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзії / О. Т. Писарчук // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2017. – Вип. 56-57 (109-110). – С. 301-310.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТІ З ЛОГОРИТМІКИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Лариса Ситнікова, вчитель-логопед Дитячого центру ЛогоКлуб (Україна)

HEALTH TECHNOLOGIES IN LOGORITHMIC CLASSES WITH PRESCHOOL CHILDREN

Larisa Sitnikova, speech therapist of the Children's Center LogoClub (Ukraine)

Анотація. В статті проаналізовано ефективне використання здоров'язберігаючих технологій в закладах дошкільної освіти, розкрита суть традиційних та інноваційних методів здоров'язберігаючих технологій на занятті з логоритміки з дітьми дошкільного віку. Зроблені висновки, що період дошкільного віку найбільш чутливий і ефективний для формування здорової особистості.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології, логоритміка, діти дошкільного віку.

Abstract. The article analyzes the effective use of health technologies in preschool educational establishments, reveals the essence of traditional and innovative methods of health technologies in the logorithmics classes with preschool children. It is concluded that the preschool period is the most sensitive and effective for the formation of healthy personality.

Keywords: health technologies, logorithmic classes, preschool children.

В сучасному суспільстві проблема збереження здоров'я у дітей стала дуже актуальною. Це пов'язано з загальним погіршенням здоров'я населення та вроджених вад розвитку і відхилень в здоров'ї дітей дошкільного віку. Дошкільний вік – це важливий період, коли формується особистість і закладаються основи фізичного здоров'я. Формування здорового способу життя у дітей – одне з головних завдань закладів дошкільної освіти (ЗДО). Провідні дослідники в області дошкільної педагогіки і психології відзначають, що вказаний вік є основою для забезпечення морфологічного розвитку зростаючого організму і пізнавальної сфери дитини, становлення індивідуально-психологічних особливостей особистості. Все це формує можливість становлення успішної життєдіяльності дитини в навколишньому середовищі, налагодженню комунікації з однолітками та дорослими. Можна вважати, що одним із нововведень, які формують всі вищевказані характеристики, є здоров'язберігаючі технології. Ціль цієї статті – теоретично обґрунтувати потенціал здоров'язберігаючих технологій на заняттях з логоритміки в практиці роботи закладів дошкільної освіти, оцінити їх вплив на здоров'я дітей дошкільного віку.

Теоретичне вивчення проблеми збереження фізичного здоров'я у дітей дошкільного віку стало предметом обговорення великої кількості наукових робіт, в тому числі її розкривали Н. Денисенко, Н. Єфименко, А. Богинич, Е. Вільчковський, А. Дубогай, Л. Лохвицька. Дослідження психічного аспекту простежуються в наукових доробках І. Беха, Л. Божович, А. Кононко, В. Котирло, М. Максименко, Г. Павелкова. На думку С. Пахаревої, фундамент здоров'я закладається в перші роки життя та визначається особливостями нервової системи. В цей період починають розвиватись моральні якості, задатки інтелекту, менталітет (образ думок), спосіб майбутньої життєдіяльності людини [5, с. 85].

Е. Вільчковський розглядає цю проблему через потребу в рухових навантаженнях, відзначаючи наступне: «...в перші шість років життя фізичне виховання є основою всебічного розвитку дитини, тому що саме тоді закладається фундамент здоров'я, формується рухова підготовленість, виховуються такі людські якості, як сміливість, воля, витривалість, вміння діяти в згоді з однолітками» [1, с. 15].

Підтримуємо такі думки, роблячи свій висновок, що здоров'я – це комплексна структура, всі складові якої (фізична, психічна, духовна, соціальна) направлені на формування особистої цілісності людини.

Розкриємо поняття здоров'язберігаючих технологій. Це система заходів, яка включає в себе взаємозв'язок всіх факторів освітнього середовища, направлених на збереження здоров'я дитини на всіх етапах її навчання та розвитку. В концепції дошкільної освіти передбачено не тільки збереження, а й активне формування здорового способу життя і здоров'я дошкільнят.

Багато дослідників підкреслюють в своїх роботах, що рух – це основа життя. Саме заняття з логоритміки включають в себе поєднання руху, слова і музики. Все в нашому організмі підвласне ритму – працює серце, легені, мозкова діяльність. Розвиток ритму тісно пов'язаний з формуванням просторово-часових уявлень. Руховий ритм впливає на становлення мовленнєвих механізмів. Логоритміка є найбільш емоційною ланкою логопедичної корекції, поєднуючи виправлення порушень мовлення з розвитком сенсорних і рухових здібностей дітей. Під впливом логоритмічних занять у дітей відбуваються значні зміни у звуковимові, словотворенні, накопиченні активного словникового запасу.

На занятті з логоритміки ефективно використовуються здоров'язберігаючі технології. Однією з таких технологій являється ритмопластика. За допомогою танцювальної та ігрової гімнастики, ця технологія сприяє розвитку особистості дошкільника. В ній пов'язане музичне та фізичне виховання. Основна ціль ритмопластики направлена на розвиток опорно-рухового апарату, профілактику плоскостопості, формування правильної постави та зміцнення здоров'я дошкільника в цілому. Ритмопластика навчає емоційно виражати рухи під музику [6, с. 11].

Важливим аспектом в фізичному становленні дошкільників є вміння регулювати своє дихання. Таке фізіологічне вміння забезпечують вправи, пов'язані з дихальною і звуковою гімнастикою. Вони здатні розвантажувати нервову систему і допомагають зняти емоційне напруження, а також ці вправи є засобом профілактики захворювань верхніх дихальних шляхів. Частота й глибина вдихів і видихів впливають на всі функції організму. Процес дихання нерозривно пов'язаний з кровообігом, з обміном речовин і енергії в організмі, а також з важливими функціями – сном, пам'яттю, емоційним тонусом. Саме на занятті з логоритміки діти виробляють правильне тип дихання, тривалість видиху, що необхідно як для дітей з особливостями мовленнєвого розвитку (наприклад, для дітей із заїканням), так і для дітей дошкільного віку без порушень в розвитку мовлення, адже дихання – це основа нашого життя і здоров'я, найважливіша функція і потреба організму.

Важливою здоров'язберігаючою технологією на заняттях з логоритміки є масаж та самомасаж. Масаж підвищує еластичність, тонус м'язів, допомагає їм скорочуватись. Він має загальнозміцнюючу дію і стимулює діяльність нервових центрів. Під час масажу в рецепторах м'язів та шкіри виникають імпульси, які мають тонізуючий вплив на центральну нервову систему, тому що вони досягають кори головного мозку. Також на занятті з логоритміки діти навчаються таким прийомам самомасажу, як активні та пасивні рухи, розтирання, розминання, погладжування.

Однією з цікавих та мотиваційних здоров'язберігаючих технологій на занятті з логоритміки для дітей дошкільного віку є мовленнєва гра. Темп, ритм, динаміка, тембр, артикуляція – це не тільки засоби музичної виразності, вони характерні також і для мовлення. Використання мовленнєвих ігор на логоритмічних заняттях в закладах дошкільної освіти дозволяє дітям, починаючи з раннього віку, опанувати весь комплекс засобів музики, розвинути рухову активність та емоційну виразність мовлення [3].

Недоліки мовлення у дітей тісно пов'язані з порушенням розвитку дрібної моторики, зокрема м'язів пальців рук та кисті руки. Саме тому вправи на розвиток пальцевого і кистьового праксису займають важливе місце на заняттях з логоритміки з дітьми дошкільного віку. Тренування тонких, координованих рухів пальців і кистей рук є важливим фактором, який стимулює мовленнєвий розвиток дитини, сприяє покращенню артикуляційних рухів, підготовки руки до письма. Регулярні вправи на розвиток дрібної моторики значно покращують розумові здібності дитини, роботу серцево-судинної системи, зменшують вплив негативних емоцій, розвивають силу і спритність рук. Також систематичне

виконання таких вправ в поєднанні з мовленнєвим супроводом здатне покращити тічкість мовлення та звуковимову. Формування рухів рук тісно пов'язані з розвитком зорового сприйняття і рухового аналізатора, орієнтації в просторі, чіткої координації рухів.

Зазначимо, що важливе значення у розвитку та формуванні особистості дитини належить сім'ї, а співпраця педагогів (вихователів, вчителів-логопедів, музичних керівників, практичних психологів, інструкторів з фізичного виховання) та батьків є необхідною ланкою забезпечення якісної дошкільної освіти [4]. Тому залучення родин до взаємодії з педагогами, мотивування їх до застосування здоров'язберігаючих логоритмічних технологій в домашніх умовах, підтримка зворотного зв'язку з батьками є вкрай важливим завданням сучасних закладів дошкільної освіти [3]. Раніше батьки вихованців ЗДО отримували дані про розвиток своїх дітей та поради від педагогів у куточках для батьків (зі стендів, папок-пересувок, ширм тощо). Епоха пандемії докорінно змінила цю ситуацію і на сьогодні батьки віддають перевагу іншим джерелам та способам взаємодії з педагогами, а саме: онлайн консультаціям, спілкуванню за допомогою месенджерів, отримання домашніх завдань і порад через електронне листування – тобто використанню дистанційно-інтерактивних форм співпраці з ЗДО. Тому освітні заклади постійно шукають нові підходи до організації і здійснення взаємодії з батьками [2].

Отже, дошкільний вік – це важливий період, коли закладаються основи фізичного здоров'я і формується особистість. Формування здорового способу життя у дітей – одна з найважливіших функцій закладів дошкільної освіти. Можна зробити висновок, що застосування здоров'язберігаючих технологій на занятті з логоритміки стало ефективним засобом комплексної допомоги в підвищенні рівня мовленнєвої та фізичної активності дітей дошкільного віку. Використання здоров'язберігаючих технологій оптимізують процес корекції мовлення у дітей, ефективно підвищують рівень мовленнєвої компетентності дошкільника, зміцнюють здоров'я і формують навички здорового способу життя. Таким чином, інноваційні здоров'язберігаючі технології можна розглядати як одну із найбільш перспективних систем сучасного закладу дошкільної освіти та як сукупність методів та прийомів організації розвитку дітей дошкільного віку без шкоди для їх здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Вільчковський, Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навчальний посібник для студ. дошкільних факультетів вищ. пед. навч. закладів / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок ; МОНУ. – 3-тє вид., стер. – Суми : Університетська книга, 2017. – 428 с.
2. Король А.В. Дистанційно-інтерактивні форми роботи як вид просвітницької діяльності вчителя-логопеда / А.В. Король // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія. – Випуск 8 у 2 т. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006. – 2017. – С. 77-81.
3. Король А.В. Логопедичний супровід сімей засобами інформаційно-комунікаційних технологій / А.В. Король // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2019. – С. 92-101.
4. Король А.В. Технологія «Фідбек» як засіб співпраці вчителя-логопеда з батьками / А. Король // Вихователь – методист дошкільного закладу. – 2016. – № 11. – С. 51-58.
5. Пехарева С.В. Формування здорового способу життя у дітей дошкільного віку / С.В. Пахарева // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків, 2012. – № 1. – С. 84–89.
6. Чеснокова Л. В, Золотарьова О. І. Заняття з логоритміки для дітей з вадами мовлення / Л.В. Чеснокова, О.І. Золотарьова. – Х. : Вид. група «Основа», 2017. – 160 с.

ВИКОРИСТАННЯ ГОЛОСОВИХ ВПРАВ, АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ ТА ДИХАЛЬНОЇ ГІМНАСТИКИ НА ЗАНЯТТЯХ У ЗДО

Іванна Сохацька, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: З.С. Савчук кандидат історичних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF VOICE EXERCISES, ARTICULATION AND BREATHING GYMNASTICS IN PRESCHOOL INSTITUTION

Ivanna Sokhatska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено можливості використання різних методик голосових вправ, дихальної та артикуляційної гімнастики для дітей дошкільного віку. Можливості впровадження їх на заняттях у закладах дошкільної освіти. А також, важливість впровадження даних методик, завдяки їх позитивному впливу на загальний розвиток дітей та мовленєвий розвиток дітей дошкільного віку.

Ключові слова: голос, органи артикуляції, голосові вправи, дихальна гімнастика, артикуляційна гімнастика, дитина дошкільного віку, мовлення, заклад дошкільної освіти, розвиток.

Abstract. The article highlights the possibilities of using different methods of voice exercises, breathing and articulation gymnastics for preschool children. Possibilities of their implementation in classes in preschool institutions. Also, the importance of implementing these techniques, due to their positive impact on the overall development of children and speech development of preschool children.

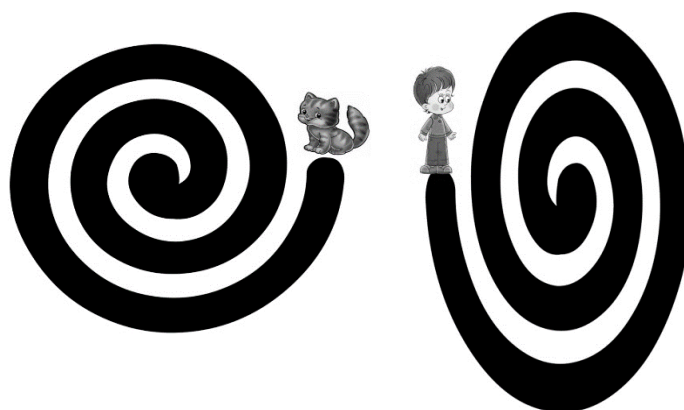
Key words: voice, articulatory organs, voice exercises, breathing gymnastics, articulation gymnastics, preschool child, speech, preschool education institution, development.

Голос – вважається основним засобом спілкування. Щоб працювати з голосом нам потрібно розуміти суть, як все влаштовано, та на що, в першу чергу, звернути увагу. До голосового апарату людини входять ротова та носова порожнини, глотка, гортань із голосовими зв'язками, трахея, бронхи, легені, грудна клітка з дихальними м'язами, діафрагма та м'язи черевної порожнини. Голосові зв'язки можуть міняти свою товщину, розтягуватись та стискатись, людина може контролювати та змінювати тиск повітря, інтенсивність повітряного потоку, що подається на голосові зв'язки. Та й зміни у будь-яких органах голосового апарату людини будуть нести за собою зміни в голосі. Але як це пояснити дітям дошкільного віку?

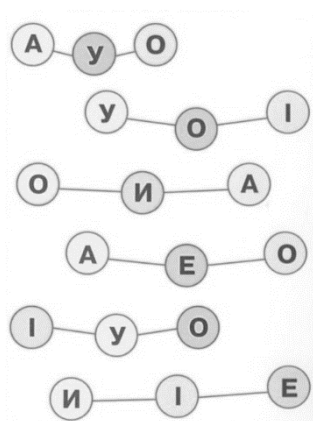
Для дітей дошкільного віку чудово підійде «Вокалотерапія» яку можна використовувати як для дітей із мовленнєвими порушеннями, так і для нормотипових дітей. Вокалотерапія (або лікування співом) – це терапевтична методика, зумовлена співом та системою вправ, що дозволяє стимулювати внутрішні органи людини, а також нормалізувати функціонування нервової системи людини. Вокалотерапія передбачає довге наспівування голосних звуків, також використовується для покращення ритму дихання. Для роботи з дітьми доцільно використовувати звукові доріжки, щоб зацікавити дитину, а також придати вправі ігрового характеру.

Вправа 1. Ведемо пальчиком і співаємо будь-який голосний звук.

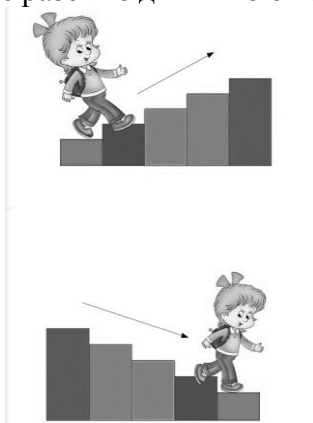

Вправа 2. «Звукове намисто». Протяжно проспівувати 3 голосні звуки не розриваючи голос.

Вправа 3. «Тихо-голосно». Протяжно спочатку збільшуємо силу голосу, потім – зменшуємо. Дитина пальчиками крокує разом із дівчинкою на малюнку.

Голосві вправи доцільно виконувати на заняттях з розвитку мовлення, на музичних заняттях та на прогулянці.

Вирішальна роль у розвитку мовлення дитини належить мовленнєвому диханню. У ході мовленнєвого розвитку виробляється специфічний «мовленнєвий» механізм дихання, отже, виробляються і специфічні «мовленнєві» рухи діафрагми. У процесі усного мовлення діафрагма багаторазово виробляє тонко диференційовані коливальні рухи, що забезпечують мовленнєве дихання та звуковимову. Дихання входить у складну функціональну мовленнєву систему. [1, с. 166]

Розвиток мовленнєвого дихання у дитини починається паралельно із розвитком мовлення. У віці 3-6 місяців розпочинається підготовка дихальної системи до реалізації голосових реакцій. У дошкільному віці у дітей в процесі мовленнєвого розвитку одночасно формується зв'язне мовлення і мовленнєве дихання. У здорових, нормотипових дітей і 4-6-річному віці мовленнєве дихання знаходиться в стадії формування. У процесі видиху спостерігається вимова одно-двоскладових слів. Фразове мовлення дітей цього віку

характеризується неплавним, із затримкою дихання, як при вдиху, так і при видиху, з додатковими вдихами в процесі мовлення. Це свідчить про незрілість координаційних взаємин між артикуляцією і диханням в процесі усного мовлення, відсутності розвиненого мовленнєвого дихання.[2, с. 55] Перед дихальною гімнастикою обов'язково потрібно провітрити приміщення. При виконанні гімнастики дихання має бути діафрагмальним, при цьому плечі нерухомі.

Для розвитку мовленнєвого дихання доцільно використовувати такі вправи:

1. «*Дихає животик*». Ця вправа навчить дітей дихати діафрагмою. Стати рівно, або лягти на спину, долоні поставити на живіт. Вдихаючи носом слідкувати, щоб живіт надувався, а видихаючи ротом – здувався.
2. «*Повітряна кулька*». Набрати повітря в щоки, витягнувши губи повільно випускати повітря.
3. «*Вітерець*». На долоні розмістити паперову квіточку, листочок, ватну кульку, зробити вдих через ніс, витягнути губи вперед та дути на долоню. Струмінь повітря рівний, щоки не надуваються.
4. «*Гарячий чай*». Уявити, що пили гарячий чай, та обпекли язичок, потрібно на нього подути. Дістати широкий кінчик язика на нижню губу. Обійняти його губами, залишивши посередині жолобок для повітря. Спокійно, з однаковою силою, подути на кінчик язика.
5. «*Холодні ручки*». Уявити, що замерзли в долоньки. Дихати на долоні вимовляючи звук [х] із теплим повітрям. Зігріти свої ручки.

Цілеспрямована та систематична робота з розвитку мовленнєвого дихання у дітей дошкільного віку дозволить підвищити рівень сформованості цієї функції. Позитивна динаміка проявиться за умов комплексного впливу на розвиток дихальної системи за участі різних спеціалістів та використання дихальних вправ протягом дня в різних режимних моментах. Використовувати дихальну гімнастику доцільно на заняттях з розвитку мовлення, на музичних заняттях, на заняттях з фізичного розвитку, на гімнастиці пробудження та ранкової гімнастиці, а також на прогулянці.

Для формування правильної звуковимови необхідна повноцінна сформованість та рухова активність органів артикуляційного апарату: губи, язик, нижня щелепа, щоки, м'яке та тверде піднебіння. Для розвитку артикуляційного апарату створено систему вправ, що допомагають дитині виробленню повноцінних рухів органів мовленнєвого апарату, формування вмінню переходити від однієї артикуляційної установки до іншої, від простішого руха, до складнішого. [3, с. 16] Саме це є передумовою подальшої правильної звуковимови. Для того, щоб виконувати з дошкільниками артикуляційну гімнастику необхідно обстежити мовленнєвий апарат на наявність патологічних відхилень, та переконатися у фізичній та розумовій готовності дитини до виконання артикуляційних вправ. Для впровадження гімнастики на заняттях у закладах дошкільної освіти необхідне забезпечення закладом або батьківським комітетом, кожної дитини дзеркалом невеликих розмірів (приблизно 10x10 см). Перед початком гімнастики потрібно ознайомити дошкільників із органами артикуляції, показати їх, пояснити їх важливість та функції, які вони виконують в процесі життєдіяльності людини та, зокрема, в процесі мовлення.

Існують різні групи артикуляційних вправ, відповідно до органів артикуляції на які вони впливають. (Вправи підбрано для прикладу, більше вправ у збірниках із артикуляційними вправами)

1. *Вправи для нижньої щелепи:*

«Бегемот» – відкривати та закривати рот за допомогою напруження м'язів, рахунок 1-2, голова нерухома, рухається лише нижня щелепа.

«Шухлядка» – рухи нижньою щелепою вперед-назад, рухи плавні та повільні, рахунок 1-2.

2. *Вправи для щік:*

«Хом'ячок» – перемінно надувати щоки, рахунок 1-2.

«Футбол» – кінчиком язика впираєшся то в одну щоку, то в іншу.

3. *Вправи для губ:*

«Посмішка-Трубочка» – на рахунок 1-2 перемінно розтягувати губи у посмішці та змикати у трубочку, зуби при цьому зімкнуті та не відкриваються.

«Вареничок» – витягнути губи вперед, розтягнути, наче посмішку. Помасажувати їх, пощипуючи пальцями, наче зліплюємо вареник, рахунок 1-10.

4. *Вправи для язика:*

«Гойдалка» – з відкритим ротом, на рахунок 1-2, тягнутися гострим кінчиком язика до носа та до підборіддя. Можливе виконання вправи в ротовій порожнині, тягнутися гострим кінчиком язика до верхніх та нижніх зубів.

«Коник» – з відкритим ротом присмоктати язик до піднебіння, відірвати його вниз при цьому клацнувши, рахунок 1-2. Можливе виконання вправи з поєднанням «посмішка-трубочка» [4].

Існує безліч методичних матеріалів, що допомагають засвоювати дітям вправи. Вихователю потрібно творчо та яскраво підібрати та підготувати матеріали, тоді його вихованці із задоволенням виконуватимуть усі вправи й розвиватимуть свій артикуляційний апарат.

Отже, регулярне виконання голосових вправ, дихальної та артикуляційної гімнастики, яскраве і різноманітне обладнання та матеріали, креативний підхід вихователя та наполегливість і кропітка робота дітей, комплексно допоможуть покращити загальний розвиток, а також мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Алексеева М. М. Речевое развитие дошкольников: учеб. пособие / М. М. Алексеева. – М. : Академия, 2009. – 166 с.

2. Белякова Л. И. Развитие речевого дыхания у дошкольников с нарушением речи: метод. пособие / Л. И. Белякова. – Книголюб, 2005. – 55 с.

3. Коноваленко С.В. Артикуляционная, пальчиковая гимнастика и дыхательно-голосовые упражнения : приложение к комплекту тетрадей для закрепления произношения звуков у дошкольников. 2-ое издание дополненное / С.В. Коноваленко. – М.: «Издательство ГНОМ и Д», 2001. – 16 с.

4. Король А.В. Мовленнєва картка з картинками: логопедичне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини / А. В. Король. – Вид. 2-ге, зі змін. і доп. – Тернопіль : Мандрівець, 2018. – 24 с. іл. + 8 с. (вкладка). Гриф МОН (лист від 21.12.2017 №21.1/12-Г-836).

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Усата Любов, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: З.С. Савчук, канд. інстор.наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THEORETICAL ANALYSIS OF THE REGULARITIES OF DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS

Lubov Usata, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У статті проаналізовано основні закономірності розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Розглядається проблематика ефективності корекції та оптимізації організації системи допомоги дітям із порушеннями мовлення, обґрунтовується доречність та результативність застосування її на ранніх етапах корекційної діяльності.

Ключові слова: порушення мовлення, розвиток, дошкільник, закономірність, пізнавальні процеси.

Abstract. The article analyzes the main patterns of development of preschool children with speech disorders. The issue of efficiency of correction and optimization of the organization of the system of assistance to children with speech disorders is considered, the relevance and effectiveness of its application in the early stages of correctional activity are substantiated.

Key words: speech disorders, development, preschooler, regularity, cognitive processes.

Розвиток всіх пізнавальних процесів активно розпочинається саме у дошкільному віці. Головним засобом для розвитку психічних процесів є оволодіння мовленням. Мовлення тісно пов'язане з усіма психічними процесами, за допомогою мовлення дитина здатна спілкуватись з дорослими, пізнавати нові явища для себе, та розвиватися у дітей з типовим психофізичним розвитком.

Мовлення є основним чинником для розвитку дитини та збагаченням її життєвого досвіду, оскільки тільки спілкуючись з дорослим дитина опановує та має можливість сприймати щось нове для себе. Завдяки мовленню дитина опановує більше можливостей, адже керуватись розвитком тільки психічних процесів є не достатньою.

Психологічні особливості дітей з порушеннями мовлення знаходяться у прямій залежності від клінічного діагнозу, якості та ступеня порушення, його причин. Зокрема, діти, порушення мовлення яких обумовлені органічними ураженнями центральної нервової системи, швидко виснажуються, втомлюються передусім у розумових видах діяльності.

Досить часто ми спостерігаємо, що діти старшого дошкільного віку, навіть із незначними мовленнєвими порушеннями, відрізняються від своїх однолітків: вони невиправдано хвилюються, соромляться, не вірять у свої сили, не вміють поставити собі мету і йти до неї. Часто такі дошкільники можуть бути дратівливими, збудженими, розгальмованими, неспокійними, непосидючими; їхній настрій швидко змінюється внаслідок емоційної нестійкості. В окремих дітей спостерігається загальмованість, зниження розумової працездатності, зниження уваги. Досить часто мовленнєві порушення цієї категорії дітей викликають нестійкість уваги й пам'яті, недостатність регулюючої функції мовлення, порушення пізнавальної діяльності та розумової працездатності.

Для дітей-дошкільників, що мають мовленнєві вади, ігрова діяльність виступає необхідною умовою всебічного розвитку особистості та інтелекту. Але порушення загальної та мовленнєвої моторики сприяють швидкому стомленню дітей у грі, у них виникають труднощі швидкої зміни динамічного стереотипу. Тому в іграх вони не можуть одразу переключитися з одного виду діяльності на інший, частіше змінюють партнера для гри. Їх

контакти здійснюються в основному на більш низькому рівні організації у порівнянні із дітьми, які взагалі не мають жодних мовленнєвих проблем. Такі діти втрачають можливість спільної діяльності із однолітками через неправильну звуковимову, невміння виразити свої думки, бояться виглядати смішними, хоча правила і зміст гри для них зрозумілі.

В ході ігрового спілкування переважають невербальні форми, в основному це безсюжетні рухливі ігри. В іграх та колективних завданнях вони частіше виступають глядачами або беруть на себе другорядні ролі. З віком дошкільники стають все замкнутішими. Деякі діти у якості компенсації невпевненості проявляють в іграх недоречні фантазії, резонерство, відмовляються визнавати помилки.

Така поведінка пояснюється ослабленістю умовно-рефлекторної діяльності, повільним створенням диференціювання, нестійкістю мнемічних процесів, що утруднюють включення таких дітей у колективні ігри.

Структура психіки дитини з відхиленнями у розвитку надзвичайно складна. Всі психічні процеси (сприйняття, увага, пам'ять, мислення, уява) пов'язані з мовленням. Мовлення формується під впливом вищих психічних функцій, а вони, в свою чергу, розвиваються під впливом мовлення. Тому при аналізі та корекції мовленнєвих порушень важливо враховувати особливості формування психічних функцій, їх вплив на всі сфери особистісного розвитку дитини та на розвиток мовлення.

Зокрема, у дітей із ЗНМ (а це найбільш чисельна категорія дошкільників) спостерігається різний рівень сформованості психічних функцій у цілому. Недорозвиток першої сигнальної системи – мовлення – призводить до порушення другої сигнальної системи – психічних процесів: мислення, пам'яті, уваги, сприймання та уявлень. Аналіз літературних джерел і практики виховання та навчання дошкільників зі складними мовленнєвими розладами (Р. Белова-Давід, А. Воронова, Ю. Гаркуша, О. Мاستюкова, Ю. Рібцун, Є. Соботович та ін.) свідчить про порушення у дітей із ЗНМ зорового і фонематичного сприймання, слухової та зорової уваги, вербальної пам'яті, словесно-логічного й абстрактного мислення, емоційно-вольової сфери, що в цілому негативно впливає на їхній загальний та мовленнєвий розвиток.

Зв'язок між мовленнєвими порушеннями й іншими сторонами психічного розвитку зумовлює специфічні особливості мислення. Н. Жинкин відзначав, що затримка одного з компонентів (мислення або мови) у дитини може викликати затримку всього розвитку або навіть його зупинку. При мовленнєвих порушеннях також обумовлюються специфічні особливості мислення. Діти з вадами мовлення мають певні передумови для оволодіння розумовими операціями, які доступні їх віку, але в цей же час у дітей спостерігається відставання в розвитку словесно-логічного мислення. Такі діти із працею опановують аналізом і синтезом, узагальненням порівнянням і тому вони потребують спеціального навчання [3, с. 22].

Увага дітей із ЗНМ характеризується нестійкістю, зменшеною концентрацією, низьким рівнем довільності, загальмованістю, що призводить до складнощів у структурі діяльності, плануванні дій, аналізу та синтезу сприймаючої інформації; труднощів при виконання завдань за словесною інструкцією; диференціації кольорів, форм, розрізень фігур тощо.

У дітей із порушенням мовлення в дошкільному віці має місце знижений обсяг усіх видів пам'яті, порівняно з нормою. Рівень слухової пам'яті безпосередньо пов'язаний із мовленнєвим розвитком: чим гірше мовлення, тим гірша слухова пам'ять. Зорова пам'ять перебуває в межах норми. Для дітей з порушенням мовлення властивий недостатній розвиток мимовільної пам'яті. Те, що діти із звичайним розвитком запам'ятовують легко, у дітей із ЗНМ потребує значних зусиль. Однією із причин недостатньої продуктивності мимовільної пам'яті є знижена пізнавальна активність. Особливості довільного запам'ятовування виявляються у нижчій продуктивності, порівняно з нормою.

Смислова, логічна пам'ять у дітей відносно збережена, але відзначається зниження вербальної пам'яті, продуктивності запам'ятовування. Дітям важко запам'ятовувати складні,

багатоступеневі інструкції. Вони не можуть відтворити завдання в певній послідовності, забувають, «гублять» елементи завдань. В деяких випадках це призводить до обмеження можливостей розвитку пізнавальної діяльності.

Виходячи з концепції модернізації змісту корекційної освіти, логічно виникає необхідність по новому розглянути проблематику ефективності корекції та оптимізації організації системи допомоги дітям із порушеннями мовлення. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває вдосконалення існуючих і створення нових ефективних засобів на основі інноваційних технологій, методів і прийомів профілактики та корекції мовленнєвих порушень, що підвищують потенційні можливості гармонійного й цілісного розвитку особистості дитини-логопата. Система корекційної роботи має будуватися на активному використанні збережених можливостей дитини, «пудів здоров'я, а не золотників хвороби» (за Л. Виготським). Допомога таким дітям має бути комплексною і здійснюватися групою спеціалістів: невропатологом, логопедом, дефектологом, психологом, педагогом. Ефективність роботи значною мірою визначається своєчасністю вжитих заходів та вибором оптимального методу й темпу навчання.

Різні прояви порушеного розвитку по-різному піддаються коригуючій дії. Чим ближче вторинний симптом до першопричини, тим складніша його корекція. Теоретичними і експериментальними дослідженнями, які проведені відомим психологом Л. Виготським та його учнями, було встановлено, що педагогічна дія на вторинний дефект, який виник у дитини з відхиленнями у розвитку, є ефективнішою, ніж робота, яка спрямована на повну або часткову корекцію первинного дефекту. Тому спеціальне навчання передбачає перш за все корекцію відхилень, які обумовлені первинним дефектом.

Той факт, що в Україні з кожним роком спостерігається суттєве збільшення кількості дітей раннього віку, котрі мають порушення психофізичного, зокрема мовленнєвого розвитку (Н. Вісневська, В. Синьов, В. Тарасун, В. Тищенко, М. Шеремет та ін.), вимагає перегляду методів та форм виховання та навчання зазначеної категорії дітей. Рання діагностика і корекція відхилень у розвитку є одним з пріоритетних напрямів корекційної педагогіки (Т. Ахутіна, Л. Вассерман, Т. Власова, Л. Виготський, І. Мамайчук, Л. Шипіцина, М. Bornstein, J.R. Kirby): чим раніше починається цілеспрямована робота з дитиною, що має особливості психофізичного розвитку, тим ефективнішими виявляються результати корекції відхилень у розвитку, а у деяких випадках – запобігання виникненню вторинних порушень. Пластичність мозку дитини раннього віку, наявність сензитивних періодів формування емоцій, інтелекту, мовлення і особистості визначають значні потенційні можливості корекційної допомоги. Рання і адекватна допомога дозволяє більш ефективно компенсувати порушення психофізичного розвитку, послабити вторинні відхилення або запобігти їх появі. Все це зумовлює необхідність впровадження програм раннього впливу на розвиток дитини, які визначатимуть великі потенційні можливості дитини та уможливуватимуть позитивний вплив корекційної допомоги.

Діагностична та корекційна робота з дітьми повинна проводитися починаючи з грудного віку. Як це не дивно, але більшість порушень мовлення у дітей з органічним ураженням ЦНС можна попередити ще на домовленнєвому етапі розвитку. Це саме той випадок, коли профілактика набагато ефективніша і дешевша, ніж лікування [4, с. 59].

Ранній період формування та закріплення дефектів мовлення випадає з поля зору фахівців, і не в останню чергу через те, що лікарі-педіатри не вважають за доцільне рекомендувати батькам звертатися до логопеда в домовленнєвий період розвитку дитини.

Окрім того, часто недооцінюються психологічна та педагогічна складові корекційної роботи з дітьми, які мають порушення мовлення. Враховуючи різноманітність причин, що можуть викликати затримку нервово-психічного та мовленнєвого розвитку дитини, проблему порушень мовлення слід вважати міждисциплінарною. У її вирішенні повинні брати участь лікарі, психологи, логопеди, дефектологи та інші фахівці. Рання діагностика психологічних проблем, неврологічних, психічних та мовленнєвих порушень, відповідна

лікувальна та корекційна робота дають змогу запобігти розвитку важких ускладнень, суттєво розширити комунікативні та адаптаційні можливості дитини.

Планування навчально-виховного процесу забезпечує розвиток особистості дітей дошкільного віку з ТНР в різних видах спілкування і діяльності з урахуванням їх вікових та психолого-педагогічних особливостей розвитку. Обсяг освітньої навантаження не перевищує навантаження, максимально допустиму санітарно-епідеміологічними правилами і нормативами.

При визначенні специфіки корекційно-педагогічного процесу враховується не тільки характер порушення, а й вік дітей. Планування і визначення завдань для індивідуальної корекції здійснюється після комплексної діагностики за участю різних фахівців: логопеда, педагога-психолога. Після закінчення обстеження складається висновок, в якому детально описуються особливості поведінки дитини в процесі обстеження, емоційно-вольова сфера, особливості розвитку вищих психічних функцій, загальної та дрібної моторики, рівень розвитку мовлення.

Планування роботи здійснюється з урахуванням виявлених в процесі обстеження особливостей пізнавальної діяльності, мовних порушень у дітей.

Значне місце в корекційно-педагогічній роботі відводиться логопедичній корекції. Її основна мета – розвиток вербальних засобів спілкування, вдосконалення вимови, її розбірливості, виразності, грамотності.

Вся робота з дошкільнятами повинна бути побудована таким чином, щоб дитина не сприймала себе як інакшу від інших, а відчувала себе повноправним членом суспільства.

Метою корекційних занять є максимальний розвиток пізнавальних здібностей дітей. При цьому вирішуються такі завдання:

- розвиток збережених сторін пізнавальної діяльності;
- корекція відхилень в психічному розвитку;
- формування компенсаторних способів пізнання навколишнього дійсності;
- формування передумов до засвоєння дитиною матеріалу занять, проведених вихователями, і закріплення цього матеріалу;
- формування передумов навчальної діяльності.

Основні напрямки в розвитку пізнавальної діяльності на заняттях: розвиток сенсомоторної сфери, розвиток мови, розвиток мислення, розвиток уваги і пам'яті, формування математичних уявлень, підготовка до оволодіння читанням і письмом.

Запорукою успіху корекційно-розвиваючого процесу з дітьми дошкільного віку, що мають вади мовлення, є знання та врахування основних закономірностей психічного розвитку, безперервність та послідовність корекційної роботи, індивідуальна та поетапна корекція порушень мовлення у кожної дитини. Однак подальшої розробки потребує впровадження міждисциплінарного корекційного та пропедевтичного підходів в роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Список використаних джерел:

1. Брушневська І. Закономірності розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення / І. Брушневська. – Матеріали конф. – Луцьк, 2016. – С. 70-75.
2. Выготский Л. С. Проблемы общей психологии. Мышление и речь / Л.С. Выготский: [собр. соч. в 6-ти т.] М.: Педагогика, 1982. – Т. 2. – 361 с.
3. Конопляста С. Ю. Логопсихологія / С.Ю. Конопляста: навч. посіб; за ред. д-ра пед. наук, проф. М. К. Шеремет. – К. : Знання, 2010. – 294 с.
4. Молчанов Д. Сучасні можливості ранньої діагностики та корекції порушень мовлення у дітей або Навіщо немовляті консультація логопеда? / Д. Молчанов. – *Здоров'я України*. – 2012. – С. 59.
5. Король А.В. Логопедичний супровід сімей засобами інформаційно-комунікаційних технологій // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2019. - С. 92-101
6. Khilya A., Korol A. Features of the use of ict in speech therapy practice of preschool institutions // *society. integration. education*. May 28-29, 2021. – Paper In Review.

СТВОРЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Крістіна Ковач, доктор PhD, професор педагогічного факультету ім. Дюли Югаса, Сегедського університету, (Угорщина),

Ганна Реґо, кандидат педагогічних наук, доцент, Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти, Україна

CREATING A DEVELOPMENTAL ENVIRONMENT OF CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Dr. Kovács Krisztina, *főiskolai docens a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula*

Pedagógusképző Kar Alkalmazott Pedagógiai Intézet Óvodapedagógus-képző Tanszékén

Hanna Reho, *Transcarpathian Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukraina*

Összefoglaló: Magyarországon az értelmi fogyatékos gyermekek óvodai nevelése speciális óvodában, szegregáltan vagy az ép gyermekekkel együtt a lakóhelyhez közeli többségi óvodában, integráltan valósulhat meg. A sikeres inkluzív óvodai neveléshez a többségi óvodáknak a tárgyi feltételek mellett különböző személyi feltételeket kell biztosítani. A komplex feltételrendszer legfontosabb tényezője az óvodapedagógus, akinek fejlesztő környezetet kell biztosítani az értelmi fogyatékos gyermek inkluzív neveléséhez.

Kulcsszavak: *sajátos nevelési igény, értelmi fogyatékos gyermek, inkluzív óvodai nevelés, fejlesztő környezet*

Abstract: In Hungary, the kindergarden education of children with intellectual disabilities can take place in a special kindergarden, segregated or in an integrated form. For successful kindergarden inclusion, majority kindergartens need to provide different material conditions and different personal conditions. The most important factor in the complex system of conditions is the kindergarden teacher, who must provide a developmental environment for the inclusive education of a child with intellectual disabilities.¹

Keywords: *children with special educational needs (SEN), children with intellectual disabilities, inclusive education in the kindergarden, developmental environment*

In Hungary, the children with intellectual disabilities are the largest group of the children with special educational needs (SEN). Child/pupil with special educational needs is [a] child/pupil requiring special treatment who on the basis of the opinion of the professional committee has locomotor, sensory, intellectual or speech handicaps, multiple disabilities, autism spectrum disorders, or any psychic developmental disorder (severe learning-, attention- or behavioural disorder). Children with SEN have the right to get the necessary pedagogical care within the framework of special treatment based on the level of their disability. The special care must be ensured in the mainstream nurseries based on the opinion of the expert committee. In Hungary, the definition of intellectual disability has undergone many changes. Intellectual disabilities are formed by hereditary and environmental factors which influence the development of the central nervous system. As a consequence, the intellectual capacity of the person suffering from intellectual disabilities lags behind that of the average population – beginning so early that, to a significant extent, it makes an independent lifestyle considerably difficult (Czeizel, Lányiné and Rátai, 1978). Intellectual disability is not a disease that can be cured. This is a condition that basically determines the whole life of the injured person, but with the right help and development, a fuller life can be established. Intellectual disability is a very complex phenomenon, which is reflected, for example,

---

¹ The study is based on the following articles: Krisztina Kovács (2020): Inclusion of Intellectually Disabled Children in Early Childhood Education in Hungary in the Light of the Law. **IDE-Online Journal (International Dialogues on Education: Past and Present)**, 7(2). pp. 70-79.

in the significant variability in the level of intellectual functioning. Working with children with intellectual disabilities is a complex task which is often highlighted by the significant variety of the standards of intellectual functions in connection with necessary competences and accompanying intellectual, physical and medical conditions (Hodapp and Dykens, 2003).

The role of kindergarten teachers in the creating a developmental environment of children with intellectual disabilities

The European Committee's (2012) research results highlight that the success of creating a developmental environment of children with intellectual disabilities is determined by the attitude of the teacher, educational competences, and a supportive environment. Kindergarten teachers must have knowledge of inclusive education and must be prepared for the educational tasks based on individual differences. In terms of the education of children with intellectual disabilities, it is not enough to apply traditional pedagogical methods and educational principles. During their kindergarten education, one has to try everything to alleviate the deficiency of their intellectual abilities with the application of methods specific to their disabilities. One has to consider the development of strategies with which they can compensate for their disabilities during their individual or in-group development. The motivation, emotional education, the support of the inclusion into the community and the education towards self-sufficiency are particularly important educational tasks.

The activities of the kindergarten teacher in connection with the inclusive kindergarten education of intellectual disabilities children involves a complex system of tasks that can be categorized on the basis of the following principles; (1) the activities before the reception of the intellectual disabilities children, (2) the tasks in relation to the preparation of the children's group, (3) the factors aiding the reception and the kindergarten education of intellectual disabilities children. The following table lists the major scopes of activities of the kindergarten teacher.

The task of the kindergarten teacher in the process of preparing for inclusive education of intellectually disabled child: Become familiar with the expert evaluation of the child's disabilities. Learn more about the specific disability which the child has. Be aware of the degree of the intellectual disability of the child. Become familiar with necessary tools, special methods. Create an education plan on the basis of the pedagogical programme of the kindergarten, if necessary, write an individual developmental plan. Inform the children belonging to the kindergarten group about the reception of the intellectually handicapped child. Inform the parents of the children belonging to the kindergarten group about the reception of the intellectually handicapped child (Dombi, 2008, 2010, 2013). Contact the parents of the intellectual disabled children and the experts of the methodological institution. Contact the special education teacher who has the appropriate professional knowledge, the professionals aiding the inclusive education. In an ideal case, get acquainted with the intellectually disabled child before reception into the kindergarten. It facilitates the acquisition of valid information about the child and the task at hand.

The tasks of kindergarten teachers in connection with informing the group of the child's peers: Explain that their intellectually disabled peer is not responsible for his or her condition. Consciously organise the inclusion of the child without disabilities into the help of the everyday life of the disabled child. Seek to teach the children without disabilities by personal example, accepting others and treating their conditions as ordinary. The games which facilitate making friends, developing tolerance, and the acceptance of otherness are important.

The major tasks of the kindergarten teachers in connection with the reception and the kindergarten education of the intellectually disabled child: At the beginning of familiarisation, the kindergarten teacher greets the child he or she had met before. The kindergarten teacher regards the intellectually disabled children as equal members of the community. Stick to a behaviour model that helps the learning of proper and improper things. During development, build on the strengths of the children. The major developmental fields (communication, movement, self-sufficiency, education for a healthy lifestyle, emotional and social education, intellectual development) are built into the everyday educational work in an integrated way. Take the personal strength and special educational needs of the child into account. Teach the intellectually disability children the basic rules of social

behaviour (for example, greeting, asking for things and saying thank you, proper behavioural formulas) that help the integration into community life. Include the intellectually disabled children in everyday activities, setting tasks in accordance with their developmental level (for example, setting up game materials, putting them away, cleaning the table, organising the room together, putting chairs in their place). Initially, the kindergarten teacher helps with all the activities of the children taking the formation of self-sufficiency into consideration. Provide help in all aspects of self-sufficiency (for example, eating habits, practising good hygiene, control over bodily functions, practising putting on clothes independently, doing everyday job-like activities). Help the formation of eating habits (for example, napkin, cutlery, pouring water from jug, teaching the usage of glass, the practice of picking up food with the help of serving utensils). Help the acquisition of good hygienic practices (teaching how to open and close the tap, practising the independent cleaning of the hands and face, recognising one's own towel, the need for a neat and clean appearance). Take into account the fact that the formation of good hygienic practices is hampered by the fact that the intellectually disabled child cannot perform exactly the same movements and his/her attention is diverted or if she/he omits a movement in the process (forgets to dry his/her hands with the towel). Help taking clothes on and off. Involve the children in preparatory activities of celebrations and events. Motivate the child to participate in common activities but take into account the fact that there are children who are disturbed by the crowd. The praise of every individual activity is important and motivates the child to complete exercises individually.

The organisational framework of kindergarten development and the applied special method and tool systems are determined by the personal needs originating from the children's condition. There are no two identical intellectually disabled children. The extent to which they can be educated and developed based on their diagnosis and individual characteristics differs greatly. With recognition of the personal features of the intellectually disabled children in their group, the kindergarten teacher can experience in what kind of activities, tasks and games the children can participate. The basic principle is that they should only receive the amount of help during their kindergarten education that is necessary to further their independent actions. The conscious organisation of the life of the kindergarten has a crucial role in the life of intellectually disabled children because routine and predictability create the sensation of security for the children. The rituals of everyday life help the formation of proper habits and further social learning. An important task of inclusive kindergarten education of children with intellectual disabilities is to develop as much independence as possible, which is an important condition for creating a developmental environment.

Felhasznált források / References:

1. 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről. [Law No. CXC. of the year 2011 on the national public education.] Czeizel, E., Lányiné Engelmayer, Á., & Rátai, Cs. (1978). *Az értelmi fogyatékosok kóreredete a Budapest vizsgálat tükrében.* [The pathogenesis of the intellectually handicapped in the light of the Budapest study] Budapest: Medicina Kiadó.
2. Dombi Mária (2013). Az én gyerekem más-a szociálpedagógus szerepe a szülői elfogadás, segítségnyújtás támogatásában a problémás gyerekek esetén. In: Dombi Alice & Dombi Mária (szerk.): *Fejezetek a szociálpedagógia köréből.* Universitas Kiadó, Szeged, pp. 117-125.
3. Dombi Mária (2010). A család és a kisgyermeknevelési intézmény kapcsolatrendszere. In: Dombi Alice & Soós Katalin (szerk.). *Fejezetek a kisgyermeknevelés köréből.* APC-Studio, Gyula, pp. 200-207.
4. Dombi Mária (2008). A szülői elfogadás lehetőségei, korlátai, határai. In: Kereszty Orsolya (szerk.). *Interdisciplinaritás a pedagógiában.* Kaposvári Egyetem, Kaposvár, pp. 59-67.
5. European Commission (2012). *Special Eurobarometer 393. Discrimination in the EU in 2012.* Brussels.
6. Hodapp, R. M., & Dykens, E. M. (2003). *Mental Retardation (Intellectual Disabilities).* In: Mash, E. J. & Barkley, R. A. (Eds.). *Child Psychopathology.* New York: The Guilford Press, pp. 486-519.
7. Krisztina Kovács (2020). Inclusion of Intellectually Disabled Children in Early Childhood Education in Hungary in the Light of the Law. *IDE-Online Journal (International Dialogues on Education: Past and Present)*, 7(2). pp. 70-79.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ
ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

22-23 квітня 2021 року

**Збірник матеріалів
V Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції**

Випуск 10

Головний редактор – Оксана Голюк

Комп'ютерна верстка – Ольга Бондарчук

Підписано до друку 04.05.2021
Формат 64х90/8. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 54,9. Обл.-вид. арк. 60

Віддруковано з оригіналів замовника.

Видавець: ТОВ «Меркьюрі-Поділля»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4136 від 11.08.2011 р.

Друк ПП Балюк І.Б.
21018, м. Вінниця, вул. Р. Скалецького, 15.
Тел./факс: (0432) 52-08-02